วารสารวิชาการรัตนบุศย์
RATANABUTH JOURNAL
2026

ปีที่ 8 (ฉบับที่ 1) มกราคม – เมษายน 2569
Vol. 7 (No. 1) January-April 2026

ISSN : 2822-0080 (ONLINE)
ISSN : 2697-6641 (PRINT)

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 : มกราคม – เมษายน 2569
Vol.8 No. 1: January – April 2026
กำหนดการออกเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ จำนวนพิมพ์ 100 เล่ม
ฉบับที่ 1 มกราคม–เมษายน / ฉบับที่ 2 พฤษภาคม–สิงหาคม / ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริม สนับสนุน เผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยด้านต่าง ๆ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับชุมชน ในการสนับสนุนบุคคลที่ทำคุณงามความดีกับสังคม ส่งเสริมงานด้านวิชาการและด้านอื่นๆ ของนักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้ที่สนใจทั่วไปในการนำเสนองานวิชาการและผลงานวิจัยเผยแพร่สู่สังคมและเพื่อให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคม

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสารรัตนบุศย์

ดร.วิญญู ยุพฤทธิ์

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.พิกุล มีมานะ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ดร.เมืองแมน ศิริญาณ
อาจารย์พลอยชนกวรรรณ์ หวังผล

กองบรรณาธิการ

รศ.ดร.สุเทพ เมยไธสง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ผศ.ดร.สัญญา เคณาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รศ.ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ดร.บรรจง ลาวะลี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ดร.สุดารัตน์ โสสุด	สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น
อาจารย์ทองหมุน น้อยนนท์	สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น
อาจารย์พลอยชนกวรรรณ์ หวังผล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขานุการ

อาจารย์ทองหมุน น้อยนนท์

ศิลปกรรม

นายอนุวัชช์ สอนสนาม
นายธงชัย บรรจมาตย์

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

สำนักงาน

ที่ตั้งเลขที่ 202/1 หมู่ที่ 4 ตำบลดู่ทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร 35000 โทร 08-0169-6593
202/1 Moo 4 Duthong subdistrict, Mueang District, Yasothon Province. 35000

จัดพิมพ์โดย

โรงพิมพ์ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป ที่ตั้ง 56 ถนนแก้วเสนา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
โทร. 045-324777-9, Fax 045-324788

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รศ.ดร.สุเทพ เมยไธสง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ผศ.ดร.สัญญา เคณาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รศ.ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รศ.ดร.ในตะวัน กำหอม	วิทยาลัยทองสุข
ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.จีณัสมา ศรีหิรัญ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ดร.ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ดร.วิภาพรรณ อุปนิสากร	สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น
ดร.สุวิมล สมไชย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พันจ่าอากาศเอก ดร.วิชัย ศรีสะเกษ	สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น
ดร.เอกวิจัย เมยไธสง	มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตมหาสารคาม
อาจารย์ชัชพงศ์ เทียมทัณวนิช	สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น
อาจารย์เจษฎา จันทรนาภรณ์	สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น
อาจารย์ณัฐพล จินดารัมย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร
ว่าที่ ร.ต.ดร.พิชิต กันยาวรรณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
พระวัชรคุณบัณฑิต, ผศ.ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปริยัติวรเมธี, ผศ.ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาคมคาย สิริปญฺโญ, ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
รศ.ดร.ศรชัย ท้าวมิตร	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร.สมชัย สีนอก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.วินิจ ผาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

รศ.ดร.สัญญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ผศ.ดร.จำรัส บุดดาพงษ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สยามพร พันธไชย	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สุทธิพันธ์ อรัญญวาส	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ประมุข ศรีชัยวงศ์	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
รศ.ดร.จิราพร พรมภูงา	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผศ.ดร.เสกสรรค์ สนวา	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
รศ.ดร.บุญมี โททำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร.สินทรัพย์ ยืนยาว	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผศ.ดร.ธนพัฒน์ จงมีสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผศ.ดร.วรเชษฐ์ โทอื้น	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
ผศ.กิตติพัทธ์ เทศกำจร	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.อภิชญา พรรณศรี	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ต.ท.ดร.ชัยบัญชา กองทอง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
ร.อ.ดร.กิตติพงษ์ พลทิพย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ดร.ชัษษพณชิ์ จันวงค์เดือน	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ดร.รุจิระชัย เมืองแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ดร.กันต์ ศรีหล้า	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
ดร.ศตพล ใจสบาย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม
ดร.สนั่น ประเสริฐ	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.เกรียงไกร บุญประจง	วิทยาลัยชุมชนยโสธร
ดร.พีระศักดิ์ กิ่งพุ่ม	มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตมหาสารคาม
ดร.บรรณากิจบรรจง ทองจำปา	มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตมหาสารคาม
ดร.ชญานิน กฤติยะโชติ	ผู้จัดการหน่วยจัดการ สสส.จังหวัดศรีสะเกษ
อาจารย์มาวิน โทแก้ว	วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์จรีรัตน์ ชาติสง่า	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการรัตนบุศย์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2569) ฉบับนี้ ยังคงมุ่งมั่นเป็นเวทีทางวิชาการที่เปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย และผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ได้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ และนวัตกรรมที่มีคุณค่า เพื่อสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ภายใต้การดำเนินงานของสมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น (สวพท.) ที่ยึดมั่นในหลักการบูรณาการศาสตร์และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ฉบับนี้ประกอบด้วยบทความวิจัยจำนวน 41 เรื่อง และบทความวิชาการจำนวน 9 เรื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของประเด็นศึกษา ทั้งด้านรัฐศาสตร์ การบริหารจัดการภาครัฐ การศึกษา เศรษฐกิจชุมชน สังคมวัฒนธรรม ตลอดจนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาพื้นที่ ผลงานวิจัยและบทความเหล่านี้ไม่เพียงนำเสนอองค์ความรู้เชิงทฤษฎี หากยังเน้นการเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติจริงในบริบทของพื้นที่ อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

กองบรรณาธิการได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการพิจารณากลั่นกรองบทความตามมาตรฐานวิชาการ โดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทุกบทความผ่านกระบวนการกลั่นกรองและประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในลักษณะผู้ประเมินไม่ทราบชื่อผู้แต่งและผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้ประเมิน (Double-blind Peer Review) จากภายนอกสถาบันของผู้เขียนอย่างน้อย 3 ท่านต่อบทความ ตลอดจนผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเชิงวิชาการจากกองบรรณาธิการอย่างเคร่งครัด เพื่อให้มั่นใจว่าผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์มีคุณภาพ ความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการต่อยอดองค์ความรู้

กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียน ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้อ่านทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนวารสารด้วยดีเสมอมา วารสารวิชาการรัตนบุศย์หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความในฉบับนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการที่เข้มแข็งต่อไปในอนาคต และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมืออย่างต่อเนื่องในการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสังคมไทยต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิกุล มีมานะ
บรรณาธิการ

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

สารบัญ

บทความวิจัย	หน้า
บรรณาธิการ	**ก**
บทบรรณาธิการ	**ง**
สารบัญ	**จ**
สภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 State and Guidelines for Academic Administration in Small-sized Primary School Under Nakhonratchasima Primary Educational Service Area Office 7 *วิจิตรา เฉิดไธสง, กิติวัชร ถ้วยงาม, โกวิท วัชรินทรางกูร*	1
ศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิปทาขอหลวงปู่ชอบ ฐานสโม An Analytical Study of the Practices of Luang Pu Chob Thanasamo *พระศุภชัย ผาสุโก, พระมหาพงษ์ทราทิตย์ สุธีโร*	16
การบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงาน สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด The management affecting the operational efficiency of the Agricultural Cooperative for Marketing of Nakhon Ratchasima *ณัฐภัค นพรัตน์, ชคัตตรัย รยะสวัสดิ์, สกุล วงษ์กาฬสินธุ์*	29
สภาพและแนวทางการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติด และอบายมุข สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 State and Guidelines for The Management and Supervision of Teacher's Leaning Management in White Educational School Free from Drugs and Vices Under Surin Primary Educational Service Area Office 3 *วิมลฉัตร ปุยะติ, กิติวัชร ถ้วยงาม, โกวิท วัชรินทรางกูร*	42
การพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ Leadership Development in Promoting Women's Roles to Build a Network of Members of the National Council of Women's Associations Under the Patronage of Her Majesty the Queen *รัศรินทร์ ลัดใหม่กุลวัฒน์, ตระกูล จิตวัฒนากร, นพรัตน์ น้อยเจริญ*	57
การตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ The decision to elect the mayor of Moo Mon Subdistrict Administrative Organization, Somdet District, Kalasin Province *แสนศักดา รังคะราช, สัญญา เคณาภูมิ, ยุภาพร ยุภาศ*	72
บทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 Role of School Administrators in Promoting Digital Technology Utilization in Schools Under Buriram Primary Educational Service Area Office 2 *กิตติพงศ์ เตชะนอก, ศิราณี จุโฑปะมา, สมศักดิ์ จีวัฒนา*	86

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

บทความวิจัย	หน้า
ความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ The Loyalty of Football Fans to North Bangkok University Football Club *สนั่น อ่ำเกิด, สานิต ศิริวิศิษฐ์กุล, พงษ์ศักดิ์ เพชรสถิตย์*	100
ผลการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยโดยการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 Results of Developing Thai Reading and Writing Skills of Grade 2 Students by Using PWIM Learning Management and Questioning Techniques *กฤชยาภรณ์ อินบุญญา, สุรชัย ปิยานุกูล, เบญจพร วรรณปถัมป์*	112
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม Factors affecting political expression of people in Maha Sarakham Province *ธีระวัฒน์ พรรณะ, เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร, สัญญา เคณาภูมิ*	124
The Present Situation and Inheritance of Guizhou Liupanshui Xiaohuamiao Drama in Chinese Traditional Minority Culture *Zhou Zheng, Reangdet Reangdet, Chawalit Atipattayakul*	140
ประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชน ในพื้นที่เทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ Effectiveness of Public Service Provision That Affects the Satisfaction of the People in Napho Subdestrict Municipality, Napho District, Buriram Province *ปวริศา พรดีมา , สถาพร วิชัยรัมย์ , ธัญญรัตน์ พุฑฒิพงษ์ชัยชาญ*	153
แรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ พนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด (มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี Motivation for applying to become a member of the Provident Fund of Haad Thip Public Company Limited, Surat Thani Branch *พิลาสลักษณ์ รอดสุข, พุลิยา ธีระธัญศิริกุล*	167
การพัฒนาโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการ การท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา Developing the Ram Ton Korat Folk Dance Program: Khong Dee Korat (Bilingual Program) to Support Cultural Tourism for Both Thai and Foreign Tourists for Tourism Operators in Nakhon Ratchasima Province *ศตายุ สองจันทร์, หฤทัย นัยโมกข์, สิริพร ทิชาชาติ*	181
การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ Action Research to Develop Creative Writing Ability for Grade 12 Students at Ban Kruat Wittayakarn School under Buriram Secondary Educational Service Area Office *พรทิพย์ ตั้งพงษ์, วนิดา หอมจันทร์, สุชาติ หอมจันทร์*	195

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

บทความวิจัย	หน้า
แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม Motivation for work of personnel of Maha Sarakham Provincial Administrative Organization *สุวิมล ไชยพิศ, ภักดี โพธิ์สิงห์, สัญญา เคณาภูมิ*.....	209
การบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 School Administration of Directors in the VUCA World under Buriram Primary Educational Service Area Office 2 *ศรัณยา ศิริมาก, ศรีเพ็ญ พลเดช, พัชนี กุลฑานันท์*.....	224
คุณภาพการให้บริการของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี Service Quality of the Quality-of-life Development Center for the Elderly in Bueng Yitho Municipality, Thanyaburi District, Pathum Thani Province *ภัสร์ชนกพรรณ อนุชาติไชย, อนันต์ ธรรมชาลัย, ปรัชญา ปิยะมโนธรรม, เสนีย์ พวงยาณี*.....	237
แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว Motivation level of coordinators in the Siao River Basin Production Savings Group *ณัฐพล อนุสัตย์, สัญญา เคณาภูมิ, เสวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร*.....	251
การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา Application of the Four Divine Abodes for the Administration of Buddhist Temple Charity Schools *พระครูชัยรัตนากร, พระมหาอำนวย มหาวีโร, ประพิศ โบราณมูล, ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี, พระพิชาญ สุมงฺคโล*.....	266
การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา Public Participation in the Preparation of the Local Development Plan of Ban Yang Subdistrict Municipality Lamtamenchai District, Nakhon Ratchasima Province *เกรียงไกร ป้องไธสง, ธัญญรัตน์ พุฑฒิพงษ์ชัยชาญ , สถาพร วิชัยรัมย์*.....	281
การขับเคลื่อนเชิงบูรณาการผ่านความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน ท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรม CBT-SE บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจ BCG กรณีศึกษาตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี The integrated driving of collaboration among network partners for the development of CBT-SE innovative tourism communities based on the BCG economic concept: A case study of Chiang Waet Subdistrict, Kumphawapi District, Udon Thani Province *สุรพงษ์ แสงเรณู, ณัฏฐนันธ์ สุวรรณวงก์, ปานฤทัย พุทธทองศรี, วิศิษฐ์ศิริ ชูสกุล, อรวรรณ เจริญรัตน์*.....	296

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

บทความวิจัย **หน้า**

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์
Quality of Life Among People in Khok Khamint Municipality Administrative Organization, Amphoe Phlapphla Chai, Buriram Province
วรารัตน์ แป้นประโคน, ธนพัฒน์ จงมีสุข, ธัญญรัตน์ พุฑฒิพงษ์ชัยชาญ..... 311

การพัฒนารูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
Development of a teaching model based on constructivist theory integrated with electronic books to enhance advanced science process skills for Grade 12 students
อณิชภัฏฐ์ มหาวชิรพงษ์..... 326

การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
The Development of Analytical Thinking Skills through STEM Education Integrated with Augmented Reality Technology for Grade five Students
อัมภาพร สุมาลี, ปาริชาติ ประเสริฐสังข์..... 340

ประวัติศาสตร์โลกาภิวัฒน์ยุคต้น : เส้นทางสายไหมกับการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ระหว่างตะวันออกและตะวันตก
Early Globalization History: The Silk Road and Cultural Exchange between East and West
นาวาวี อารวรรณ..... 352

การพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธจากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน : กรณีศึกษา ผ้าผะเหวดโบราณ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ
Developing Temple to Buddhist Learning Resource from Cultural Capital of Community: Case Study Ancient Phawaet Cloth, Watpasakdaram, Thamuang Sub-district, Selaphum District, ROI Et Province
สนั่น ประเสริฐ, พระวัชรคุณบัณฑิต, พระอธิการนัฐวุฒิ สิริจนฺโท, พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต, ไพฑูรย์ สวนมะไฟ, พระครูสุตวรธรรมกิจ..... 369

มุมมองเชิงวัฒนธรรม: บทบาทของโรงเรียนสอนขับรถในการสร้างจิตสำนึกความปลอดภัย
Cultural Perspective: The Role of Driving Schools in Creating Safety Awareness
จินตหรา สงวนพันธุ์, ถนัด ยันต์ทอง..... 383

แนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4
Guidelines for Internal Supervision Enhancing Quality Classroom based on Sangkhavatthus 4 in Schools of Promkhiri Education Network under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 4
เกศิณี มีบุญมาก, พระครูเขมธรรมโฆษิต, บุญเลิศ วีระพรกานต์..... 394

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

บทความวิจัย **หน้า**

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน
Special Education Management and Academic Administration of Special Education School Personnel: A Case Study of Khun Phor Ray School under the Office of the Private Education Commission
ชวลิต ชมภู, ในตะวัน กำหอม..... 408

กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล
Strategies for Developing Knowledge in Buddhism and Philosophy at Mahamakut Buddhist University to Meet the Needs of the Digital Age Society
พระมหาสากล สุภรเมธี (เดินชาบัน), พระครูวิกรมธรรมธัช, พระครูสีลสราธิคุณ, สงวน หล้าโพนทัน, ปรเมธ ศรีภิญโย, พระมหาใจสิงห์ สิริธมฺโม..... 421

ประเพณีนมัสการและห่มผ้าองค์พระจุฬามณีเจดีย์ ของตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม: การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น
The Tradition of Worshipping and Covering the Phra Chulamani Chedi in Rai Khing Subdistrict, Sam Phran District Nakhon Pathom Province: Public Participation in the Conservation of Local Culture
สามารถ รุ่งกิตติวงศ์, ถนัด ยันต์ทอง..... 432

การจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด
The Learning Management Based on the Four Bases of Success for Teachers and Educational Personnel in Opportunity Expansion School, Roi-et Primary Educational Service Area
วัฒนา ไชยหานาม, สมศักดิ์ บุญปู่, กชภัทร สงวนเครือ..... 442

การพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชน ในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
Development of the leadership of local politicians as needed of people in Phra Saeng District, Surat Thani Province
จตุรวิทย์ ศรีสว่าง, ธุวพล ทองอินทราช, วาสนา จาตุรัตน์..... 455

การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนประปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์
Academic Administration According to the 4 Social Objects of Teachers and Educational Personnel of Prapariyatti Dhamma Schools General Education Department, Kalasin Province
พระมหาทองใสย วรธมฺโม (ลือชัยลาม), สุรินทร์ นำนาผล, พระวัชรคุณบัณฑิต..... 470

การใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานคลัง ของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
The Application of Good Governance Principles to Enhance Fiscal Management Efficiency of Sub-district Municipalities in Kamala Sai District, Kalasin Province
วีระพงษ์ คำมูล, จิราพร พรมภูงา..... 485

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

บทความวิจัย **หน้า**

การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์
Teachers' Use of Technology for Buddhist-Based Instructional Management in General Education Pariyattitham Schools, Kalasin Province
พระมหาฉัตรเพชร สมาจาโร (พื้นสันเทียะ), สุรินทร์ นำนาผล, พีรวัฒน์ ชัยสุข..... 498

การจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
Public Service Provision of Maha Sarakham Municipality Mueang District, Maha Sarakham Province
อนุสรณ์ เดชบุรัมย์, สัญญา เคณาภูมิ, เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร..... 513

รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3
Model for Building Good Citizenship Awareness in Students with the Principle of Sovereignty 3
อดิศักดิ์ ทุมอนันต์, ประพิศ โบราณมูล, พระครูสุวรรณธรรมาจารยร์, พระมหาอำนวย มหาวีโร, อิศเรศ จิณฤทธิ์, ณัฐวุฒิ โมฆรัตน์..... 526

การบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2
Administration of Media Technology for Educational in the Digital Based on Saraniyadhamma Vi Principles of Network Center 5 Jaturapoom Srivichaya School Under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 2
จุฬาลักษณ์ ศรีสุข, มะลิวัลย์ โยธารักษ์, พระครูพิจิตรศุภการ..... 542

การประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยว ในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
The Application of Digital Media for Public Relations and Promotion of Tourism Routes in Tak Special Economic Zone, Mea Ramat District, Tak Province
จักรพันธ์ วงศ์ฤกษ์ดี, สุวัจนกานดา พูลเอียด, ชินเนีย รัติภัทร์, ธนภรณ์ นาคนรินทร์..... 556

บทความวิชาการ

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการกับการยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายในสังคมไทย
The Official Information Act and the Enhancement of Law Enforcement Effectiveness in Thai Society
ชคัตตรัย รยะสวัสดิ์, อนงค์รัก จิระสกุลกิจ, นันทรัตน์ โชติธพิพัฒน์..... 571

การตีความคติธรรมในพิธีกรรมส่งสการ
The Interpretation on Moral Teaching in Ritual of Funeral
พระครูปริยัติสุทธิคุณ, โสภิณ จิตไพศา..... 586

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

บทความวิชาการ

แนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (RBM) โดยบูรณาการหลักอิทธิบาท 4การถอดรื้อโครงสร้างสู่ดุลยภาพใหม่แห่งความเป็นเลิศที่ยั่งยืน
Guidelines for Educational Institution Administration Based on Results-Based Management (RBM) Integrating Iddhipada 4 Principles Deconstructing Structures towards a New Balance of Sustainable Excellence
ธนวัฒน์ บุญทัน, ชมพูนุช สัตย์ซื่อ, กชภัทร์ สงวนเครือ..... 598

การวางท่าทีความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยภายใต้การแข่งขันจีน–สหรัฐ : การวิเคราะห์ผ่านกรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน และยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง
Thailand's Military Posture under China–U.S. Strategic Competition: An Analysis through Engagement Theory and the Hedging Strategy Framework
ธานี ถังทอง..... 611

Retirement Law and the Mandatory Retirement Age of 65 in Thailand: A Comparison with Japan
Kristhyada Kerdlapphon..... 624

หนี้สินครู: อุปสรรคต่อประสิทธิภาพการศึกษาไทย
Teachers' Debt: An Obstacle to the Efficiency of Thai Education
สนุก สิงห์มาตร, พีรวัฒน์ ชัยสุข, ทองดี ศรีตระกา..... 641

การใช้ทฤษฎี Queer Theory วิเคราะห์นโยบายสาธารณะในประเทศไทย
Using Queer Theory to Analyze Public Policy in Thailand
กรณ์พณัฏฐ์ ชนะชนม์, สถาวิทย์ จันจุฬา, ทชาน์ศิริก์ สุขเกษม, สุธีญา พรหมมาก, วิลาสินี ธนพิทักษ์ 652

พลังพลเมืองกับการบริหารจัดการท้องถิ่น : การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ
Civic Power and Local Governance: Strengthening Communities Through Integrated Participatory Processes
นันทพันธ์ คดค..... 666

Leadership Renaissance: อิทธิบาทสี่กับผู้นำยุคใหม่
Leadership Renaissance: The Four Bases of Power and Modern Leaders
พระไชยา ชยสาโร, พระครูสุธีสารบัณฑิต, พระรัตนพล ญาณิสฺสโร (สุวรรณรัตน์), พระพิทักษ์ โพธิ์ศรี, ธัญพัทธ์ สวนด..... 679

ภาคผนวก **691**

ขั้นตอนการดำเนินการของวารสารรัตนบุศย์..... 692

หลักเกณฑ์การเสนอบทความ..... 699

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

สภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7

State and Guidelines for Academic Administration in Small-sized Primary School Under Nakhonratchasima Primary Educational Service Area Office 7

วิจิตรา เฉิดไธสง
กิติวัชร ถ้วยงาม
โกวิท วัชรินทรางกูร
หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Wichittra Cherdthaisong
Kitiwat Thauyngam
Kovit Vajarintarangoon
Faculty of Education, Buriram Rajabhat University
Email: wichittra.edadmin65@bru.ac.th

รับบทความ: 24 ตุลาคม 2568; แก้ไขบทความ 11 มกราคม 2569; ตอบรับบทความ: 17 มกราคม 2569
Received: October 24, 2025; Revised: January 11, 2026; Accepted: January 17, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก 3) ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน โดยระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครู จำนวน 254 คน ได้มาโดย การสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว แนวทางการบริหารงานวิชาการได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยรวม อยู่ในระดับมาก 2) เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานวิชาการ ตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน 3) มีแนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ควรปรับโครงสร้างให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนตามทรัพยากรที่มีตามความต้องการของผู้เรียน กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และการนิเทศ ติดตาม และปรับปรุงหลักสูตร ด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย วางระบบและแนวทางการประกันคุณภาพตามวงจรคุณภาพ จัดทำรายงานการประเมินตนเอง (SAR) พัฒนาศักยภาพบุคลากร เครื่องมือการประกันคุณภาพ และใช้ผลการประกันคุณภาพเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : การบริหารงานวิชาการ; โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก; แนวทางการบริหาร

Abstract

The objectives of this research were to: (1) study teachers' opinions regarding the conditions of academic administration in small-sized primary schools, (2) compare teachers' opinions regarding the conditions of academic administration in small-sized primary schools, and (3) study guidelines for academic administration in schools. A mixed-methods research design was employed. The sample consisted of 254 teachers, who were obtained through simple random sampling. The research instruments were questionnaires and interview forms. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, t-test, and one-way analysis of variance (ANOVA). The guidelines for academic administration were obtained from semi-structured interviews with five experts and were analyzed using content analysis.

The research findings revealed that: (1) the overall level of academic administration in small-sized primary schools under the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 7 was at a high level, (2) a comparison of the conditions of academic administration based on teachers' opinions, classified by work experience, showed no statistically significant differences overall, and (3) the guidelines for academic administration indicated that the development of school-based curricula in small-sized primary schools should involve adjusting curriculum structures to be appropriate to the school context, available resources, and learners' needs. These guidelines also included determining the school's vision, mission, and goals, promoting the participation of relevant stakeholders, and conducting supervision, monitoring, and curriculum improvement. Regarding internal quality assurance, emphasis was placed on the participation of all sectors, establishing quality assurance systems and guidelines in accordance with the quality cycle, preparing self-assessment reports (SAR), developing personnel capacity and quality assurance tools, and utilizing quality assurance results for continuous improvement.

Keywords: Academic Administration; Small-sized Primary Schools; Academic Administration Guidelines

บทนำ

สถานศึกษามีหน้าที่หลักในการดำเนินการในด้านวิชาการ เพื่อสร้างความรู้ให้กับนักเรียน ให้เติบโตได้อย่างมีคุณภาพ เป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ตามที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่3) พ.ศ. 2553 ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้ฝ่ายงานวิชาการมีบทบาทสำคัญที่สุดในการควบคุมคุณภาพทางการศึกษาของผู้เรียน โดยให้มีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งจะต้องดำเนินการให้นักเรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และบรรลุผลตามเป้าหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ ประกอบไปด้วย บริบท สภาพภายในด้านปัจจัยต่าง ๆ ที่

สำคัญ อาทิเช่น ปัจจัยด้านอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และครุภัณฑ์ และปัจจัยด้านกระบวนการซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุด รวมทั้งด้านนักเรียนและครูที่จะทำให้การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562 : 34)

งานวิชาการนับเป็นภารกิจหลักที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและการยกระดับมาตรฐานการศึกษา อย่างไรก็ตาม โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านการบริหารงานวิชาการ อันเนื่องมาจากการขาดแคลนครูผู้สอนที่ไม่ครบตามระดับชั้นและไม่ตรงตามรายวิชาเอกในแต่ละกลุ่มสา ระการเรียนรู้ ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร และการวัดและประเมินผลไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับครูต้องรับภาระงานอื่นนอกเหนือจากการสอนเป็นจำนวนมาก ซึ่งกระทบต่อการปฏิบัติงานวิชาการโดยตรง ดังนั้น จึงเกิดความจำเป็นในการศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้สามารถยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 มีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ประสบปัญหาด้านการบริหารงานวิชาการ โดยเฉพาะการขาดแคลนครูผู้สอนเฉพาะทาง ครูไม่ครบตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตลอดจนข้อจำกัดด้านสื่อการเรียนการสอนและแหล่งเรียนรู้ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กอยู่บ้าง แต่งานวิจัยส่วนใหญ่ยังขาดการสังเคราะห์แนวทางการบริหารงานวิชาการเชิงระบบที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7, 2566 : 1 - 3)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนเป็นเรื่องสำคัญ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของครูที่มีผลต่อ สภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 เพื่อจะได้นำข้อมูลและผลของการวิจัยไปใช้วางแผน ปรับปรุง เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และสามารถนำไปใช้ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์

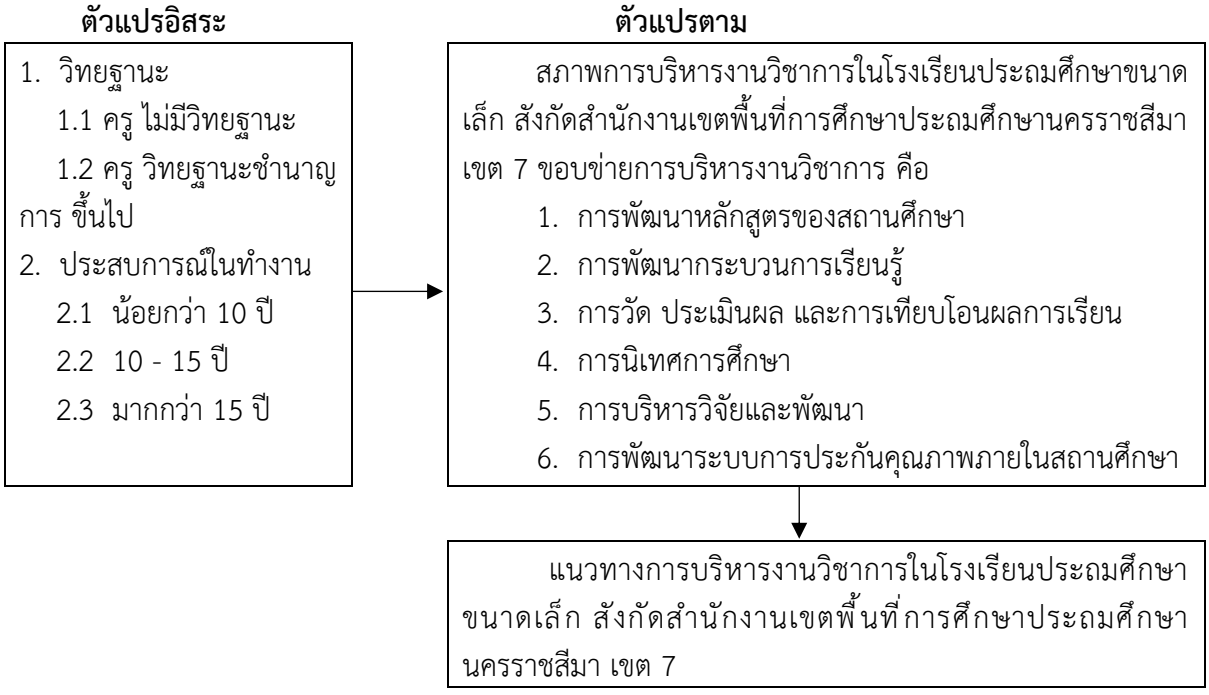
1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ตามความคิดเห็นของครู
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ตามความคิดเห็นของครู จำแนกตาม วิทยฐานะ และประสบการณ์ในการทำงาน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่นักวิชาการทางการศึกษาให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นกลไกหลักในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาและยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมการวางแผน การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การนิเทศ ติดตาม และการวิจัยเพื่อพัฒนา (กฎกระทรวงศึกษาธิการ, 2550: 1) (กมล ภู่ประเสริฐ, 2555: 28-31) (ภารดี อนันต์นาวี, 2557: 281-286) (อุทัย บุญประเสริฐ, 2557 : 35) (สัมมา รธนิธย์, 2560 : 99) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การบริหารงานวิชาการสามารถจำแนกออกเป็น 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัด ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การนิเทศการศึกษา การบริหารงานวิจัยและพัฒนา และการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวมีความสัมพันธ์และส่งผลร่วมกันต่อคุณภาพผู้เรียน จึงถูกนำมาใช้เป็นตัวแปรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561: 8) สำนักนโยบายและแผนฯ อ้างถึงใน สุกัญญา แช่มช้อย, 2565: 47-55)

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ภายใต้ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการที่ได้จากการสังเคราะห์ 6 ด้าน ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย ครูในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 725 คน จากโรงเรียนจำนวน 134 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7, 2566 : 1)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างได้มาจากประชากร โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejci & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่าง ครู จำนวน 254 คน แล้วทำการสุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แบ่งประชากรครูในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ออกเป็นอำเภอ

2. ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ครู ตามสัดส่วนโดยการใช้โควตา ร้อยละ 60 แล้วทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีจับฉลาก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งมีการเก็บข้อมูล 2 ระยะ โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

ระยะที่ 1 ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก แบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบ ได้แก่ วิทยฐานะ และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.176 - 0.826 และมีค่าความเชื่อมั่น 0.975

ระยะที่ 2 ใช้แบบสัมภาษณ์ สอบถามการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จากผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการบริหารวิชาการ จำนวน 5 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวมรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ติดต่อขอความร่วมมือเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามออนไลน์ ไปยังผู้อำนวยการสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7

2. วิเคราะห์ผลจากการเก็บข้อมูลระยะที่ 1 แล้วจึงนำประเด็นหรือข้อคำถามที่มีสภาพการปฏิบัติที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด 2 อันดับในแต่ละด้าน มาเป็นประเด็นในการสร้างคำถามในแบบสัมภาษณ์

3. หาแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560 : 122-126) สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การทดสอบค่าที่ (t-test) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 137) ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) (บุญชม ศรีสะอาด,

2560 : 142-143) เมื่อพบความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ตามวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffe' Method)

การหาแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 นำความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพและแนวทางการการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยสามารถแสดงสรุปผล การวิเคราะห์ได้ ดังนี้

1. ผลจากการศึกษาาสภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ตามความคิดเห็นของครู สามารถวิเคราะห์ผล ได้ตามตารางที่ 1 และตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามวิทยฐานะ และประสบการณ์ในการทำงาน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. วิทยฐานะ		
1.1 ครู ไม่มีวิทยฐานะ	90	35.43
1.2 ครู วิทยฐานะชำนาญการ ขึ้นไป	164	64.57
รวม	**254**	**100**
2. ประสบการณ์ในการทำงาน		
2.1 น้อยกว่า 10 ปี	83	32.68
2.2 10 - 15 ปี	105	41.33
2.3 มากกว่า 15 ปี	66	25.99
รวม	**254**	**100**

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 254 คน จำแนกตามวิทยฐานะ ครูไม่มีวิทยฐานะ จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 35.43 ครูวิทยฐานะชำนาญการ ขึ้นไป จำนวน 164 คน คิดเป็นร้อยละ 64.57 และจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 32.68 10 – 15 ปี จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 41.33 มากกว่า 15 ปี จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 25.99 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยรวมและรายด้าน

ด้านที่	การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก	$\overline{X}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ	อันดับที่
1	การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา	4.32	0.49	มาก	6
2	การพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.35	0.47	มาก	5
3	การวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน	4.40	0.48	มาก	1
4	การนิเทศการศึกษา	4.36	0.44	มาก	4
5	การบริหารวิจัยและพัฒนา	4.38	0.48	มาก	3
6	การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	4.39	0.44	มาก	2
	เฉลี่ยรวม	**4.37**	**0.42**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียนรองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

2. ผลจากการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ตามความคิดเห็นของครู จำแนกตาม วิทยฐานะ และ ประสบการณ์ในการทำงาน สามารถวิเคราะห์ผล ได้ตามตารางที่ 3 และตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตาม วิทยฐานะ โดยรวมและรายด้าน

การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก	ครูไม่มีวิทยฐานะ		ครูวิทยฐานะชำนาญขึ้นไป		t
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	
1. การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา	4.33	0.46	4.31	0.50	0.34
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.38	0.42	4.34	0.50	0.65
3. การวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน	4.34	0.47	4.39	0.49	0.52
4. การนิเทศการศึกษา	4.39	0.41	4.35	0.45	0.71
5. การบริหารวิจัยและพัฒนา	4.43	0.38	4.35	0.52	1.15
6. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	4.42	0.42	4.36	0.44	0.84
รวมเฉลี่ย	4.40	0.37	4.35	0.44	0.78

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามวิทยฐานะ พบว่า ครูที่ไม่มีวิทยฐานะและครูที่มีวิทยฐานะชำนาญขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งในภาพรวมและรายด้าน

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมและรายด้าน

การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก	น้อยกว่า 10 ปี		10-15 ปี		มากกว่า 15 ปี		
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	F
1. การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา	4.32	0.47	4.32	0.45	4.31	0.56	0.01
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.37	0.43	4.35	0.48	4.34	0.53	0.08
3. การวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน	4.43	0.47	4.40	0.47	4.38	0.53	0.20
4. การนิเทศการศึกษา	4.39	0.41	4.35	0.41	4.35	0.52	0.17
5. การบริหารวิจัยและพัฒนา	4.41	0.41	4.36	0.48	4.35	0.56	0.29
6. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	4.41	0.42	4.35	0.41	4.38	0.49	0.30
รวมเฉลี่ย	4.39	0.37	4.36	0.40	4.35	0.50	0.16

จากตารางที่ 4 ผลการศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานพบว่า ครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 10 ปี ครูที่มีประสบการณ์ 10–15 ปี และครูที่มีประสบการณ์มากกว่า 15 ปี มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งในภาพรวมและรายด้าน

3. ผลจากการศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สามารถสังเคราะห์และจัดกลุ่มตามองค์ประกอบหลักของงานวิชาการได้ 6 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา แนวทางการบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ควรมุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ความพร้อมของครู และความต้องการของผู้เรียนในพื้นที่เป็นสำคัญ ทั้งนี้ควรเปิดโอกาสให้ครูและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้หลักสูตรสามารถตอบสนองต่อบริบทจริงของสถานศึกษาและผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

3.2 ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ควรมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ภายใต้ข้อจำกัดด้านจำนวนครูและทรัพยากร โดยส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับสภาพจริงของโรงเรียน เช่น การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน และการใช้สื่อหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพตามความแตกต่างระหว่างบุคคล

3.3 ด้านการวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน แนวทางการวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน ควรออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยเน้นการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย เหมาะสมกับสภาพจริงของผู้เรียน และสามารถสะท้อนผลการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง รวมถึงมีความยืดหยุ่นในการเทียบโอนผลการเรียน เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน

3.4 ด้านการนิเทศการศึกษา แนวทางการนิเทศการศึกษาควรปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนที่มีครูจำนวนน้อย ต้องรับผิดชอบหน้าที่หลากหลาย และมีทรัพยากรจำกัด โดยเน้นการนิเทศในลักษณะส่งเสริม สนับสนุน และเป็นมิตร มุ่งพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง ผ่านกระบวนการนิเทศที่ยืดหยุ่น สอดคล้องกับสภาพการทำงานจริง และสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครู

3.5 ด้านการบริหารวิจัยและพัฒนา แนวทางการบริหารวิจัยและพัฒนา ควรมีการวางระบบการบริหารจัดการวิจัยอย่างเป็นระบบและมีทิศทางที่ชัดเจน โดยส่งเสริมให้ครูดำเนินการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ควบคู่กับการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ การให้คำปรึกษา และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในสถานศึกษา เพื่อให้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3.6 ด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ควรมีลักษณะเรียบง่าย ยืดหยุ่น และเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้การดำเนินงานประกันคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานตามปกติ และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

สรุปผล

ระยะที่ 1 ศึกษาและเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ตามความคิดเห็นครู

1. การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

2. เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ระยะที่ 2 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 5 คน จากการสัมภาษณ์ มีแนวทางการบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ควรมีความยืดหยุ่นที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนตามทรัพยากรที่มี และความต้องการของผู้เรียน คือ 1) วิเคราะห์บริบทของโรงเรียนและชุมชน 2) กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย 3) ออกแบบโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา 4) การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และ 5) การนิเทศ ติดตาม และปรับปรุงหลักสูตร

2. แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียประถมศึกษาขนาดเล็ก มุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ภายใต้ข้อจำกัดของจำนวนครูและทรัพยากร คือ 1) เน้นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ 2) ใช้การจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มช่วงชั้น 3) ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก 4) ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์ 5) ส่งเสริมทักษะชีวิตและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 6) ใช้เทคโนโลยี ประยุกต์ใช้สื่อการสอนดิจิทัล และ 7) พัฒนาครูให้มีสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้

3. แนวทางการดำเนินการด้านการวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน ของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ควรออกแบบให้ เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน และ เน้นการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล คือ 1) ใช้การประเมินผลหลายรูปแบบ 2) ปรับวิธีการประเมินให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคล 3) การบันทึกผลการเรียนรู้แบบรายบุคคล 4) การเทียบโอนผลการเรียน 5) การสื่อสารผลการประเมินกับผู้ปกครอง และ 6) การใช้ผลการประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน

4. แนวทางการดำเนินการด้านการนิเทศการศึกษาของ โรงเรียประถมศึกษาขนาดเล็ก จำเป็นต้องปรับให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนที่มีครูน้อย หน้าที่หลากหลาย และทรัพยากรจำกัด โดยเน้นการส่งเสริมครูให้พัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการที่เป็นมิตรและยืดหยุ่น คือ 1) วางระบบการนิเทศภายในที่ชัดเจน 2) ใช้การนิเทศแบบกัลยาณมิตร 3) นิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 4) ติดตามและสะท้อนผลเป็นรายบุคคล 5) พัฒนาความรู้และทักษะครูผ่านการนิเทศ 6) ใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการนิเทศ และ 7) ประเมินผลการนิเทศและนำไปปรับปรุง

5. แนวทางการบริหารวิจัยและพัฒนาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก คือ 1) วางระบบการบริหารจัดการวิจัยอย่างมีทิศทาง 2) ส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน 3) พัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่นด้วยกระบวนการวิจัย 4) ใช้ผลการวิจัยพัฒนาการเรียนการสอน 5) พัฒนาทักษะและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยแก่ครู และ 6) ประเมินผลและติดตามความก้าวหน้าของงานวิจัย

6. แนวทางการพัฒนา ควรมีลักษณะ เรียบง่าย ยืดหยุ่น เหมาะสมกับบริบท และ เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน คือ 1) วางระบบและแนวทางการประกันคุณภาพที่เหมาะสม 2) ดำเนินงานตามวงจรคุณภาพ 3) จัดทำรายงานการประเมินตนเอง (SAR) 4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 5) พัฒนาเครื่องมือและระบบติดตามคุณภาพ 6) พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการประกันคุณภาพ และ 7) ใช้ผลการประกันคุณภาพเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ตามความคิดเห็นของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน ด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และด้านการบริหารวิจัยและพัฒนา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแม้โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กจะมีข้อจำกัดด้านจำนวนครู งบประมาณ และทรัพยากร แต่สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการงานวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการดำเนินงานภายใต้นโยบายและกรอบมาตรฐานเดียวกันของกระทรวงศึกษาธิการ สอดคล้องกับผลการวิจัย สมิตานัน ทิพย์ศรีหา (2560 : 126) ได้ศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 ผลการศึกษา พบว่า การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวัดและประเมินผล และสอดคล้องกับงานวิจัย ของ เจริญพงศ์ คงทน (2558 : 139-156) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี ผลการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ คือ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา จัดอบรมสัมมนาทักษะการทำวิจัยในชั้นเรียน สำหรับครูให้ความรู้เกี่ยวกับการทำวิจัยในชั้นเรียน และจัดตั้งเครือข่ายการวิจัยในระดับศูนย์หรือ กลุ่มโรงเรียน

2. ผลเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามวิทยฐานะ โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก สถานศึกษาทุกขนาดต้องดำเนินงานด้านวิชาการตามนโยบายเดียวกันจากกระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้การประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด ครูทุกคนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีบทบาทและภาระงานด้านวิชาการใกล้เคียงกัน ต้องร่วมกันวางแผนดำเนินงาน สอดคล้องกับงานวิจัย ของ ไตรรงค์ จันทะบาล (2563 : 92) ได้ศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานในสถานศึกษา จำแนกตามสถานภาพโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนสภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามประสบการณ์ โดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ครูทุกคนมีบทบาทในการบริหารงานวิชาการอย่างเท่าเทียมกัน ทุกคนได้รับมอบหมายให้มีส่วนร่วมในการประเมินผลทางวิชาการร่วมกัน ส่งผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการบริหารงานวิชาการไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ และศึกษานิเทศก์ จำนวน 5 คน จากการสัมภาษณ์มีแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ดังนี้

3.1 แนวทางการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ควรมีความยืดหยุ่น เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ตามทรัพยากรที่มีและความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียนในท้องถิ่น โดยเน้นพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง ชุมชน

และนักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิตยา พูลแสง (2554 : 105) ได้ศึกษาวิจัยปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า โรงเรียนควรแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน และให้มีการติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง และกิจกรรมที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน

3.2 แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก มุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ภายใต้ข้อจำกัดของจำนวนครูและทรัพยากร เน้นการจัดการเรียนรู้บูรณาการหลายกลุ่มสาระในการจัดการเรียนรู้ในชั่วโมงเดียว กำหนดหัวข้อหรือสถานการณ์ที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของนักเรียนในท้องถิ่น ใช้การจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มช่วงชั้น สถานศึกษาส่งเสริมทักษะชีวิต ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติ พัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ จัดอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) และประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัย ของ เบญจมาศ เจริญสุข (2555 : 69) ได้ศึกษาวิจัยปัญหาและทางทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โรงเรียนต้องส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย และตรงตามตัวชี้วัดของหลักสูตร มีการนิเทศการสอนจากฝ่ายบริหารโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

3.3 แนวทางการวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียนของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ควรออกแบบให้ เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน เน้นการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล สถานศึกษาใช้การประเมินผลหลายรูปแบบ ปรับวิธีการประเมินให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคล วัดผลตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน เปิดโอกาสให้นักเรียนสะท้อนตนเอง และเพื่อนประเมินกันเอง สถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัย ของ ทิพย์วรรณ ดับโรค (2556 : 70) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการด้านการวัดผลและเทียบโอนผลการเรียน โรงเรียนต้องส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง เพื่อแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาต่อไป

3.4 แนวทางการนิเทศการศึกษาของ โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สถานศึกษาควรปรับให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน จำนวนครู หน้าที่ และทรัพยากรจำกัด โดยเน้นการส่งเสริมครูให้พัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการที่เป็นมิตรและยืดหยุ่น วางระบบการนิเทศภายในที่ชัดเจน แบบกัลยาณมิตร ส่งเสริมให้ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบ PLC ใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการนิเทศ ประเมินผลการนิเทศและนำไปปรับปรุง เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาในปีถัดไป สอดคล้องกับงานวิจัย ของ อัจฉริยา ฤทธิรณ (2563 : 93) ได้ศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดปฏิทินการนิเทศ มีการพบปะครูเป็นรายชั้น พูดคุย ซักถาม ดูเอกสารแผนการจัดการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นกัลยาณมิตร นำข้อมูลจากการนิเทศมาปรับปรุง พัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบ

3.5 แนวทางการบริหารวิจัยและพัฒนาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก พัฒนาระบบการบริหารจัดการวิจัยอย่างมีทิศทาง ส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนผลการวิจัยในรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) สร้างฐานข้อมูลความรู้ ประสานความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงาน

ภายนอกเพื่อขอคำปรึกษา ใช้ผลการวิจัยพัฒนาการเรียนการสอนและการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการเขียนโครงการวิจัย การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และเขียนรายงาน ส่งเสริมให้ครูเผยแพร่ผลงานวิจัย สอดคล้องกับงานวิจัย ของ มานพ พันธ์พานิชย์ (2563 : 100) ได้ศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ผลการวิจัย พบว่าด้านการพัฒนาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีการสร้างความตระหนักให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาเห็นประโยชน์และความสำคัญของการทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของครูอย่างมีประสิทธิภาพ

3.6 แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สถานศึกษาควรเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยการวางระบบ และแนวทางการประกันคุณภาพที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียน เปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพ รับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำมาปรับปรุงคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัย ของ ภัควิภา ลูกเงาะ (2562 : 93) ได้ศึกษาสภาพและแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียน สถานศึกษาควรจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำรายงานการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา ติดตาม ตรวจสอบคุณภาพการศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับสถานศึกษา

ผลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีความสอดคล้องกัน และสะท้อนให้เห็นว่า การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสามารถประสบความสำเร็จได้ หากมีการปรับรูปแบบการบริหารให้เหมาะสมกับบริบท และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ผลการศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ควรพัฒนาหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนตามทรัพยากรที่มี และความต้องการของผู้เรียน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ควรออกแบบกิจกรรมตามศักยภาพ ส่งเสริมการเรียนรู้แบบพี่สอนน้อง การวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียนของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ควรออกแบบให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน และเน้นการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล การนิเทศการศึกษาควรวางระบบการนิเทศภายในที่ชัดเจน การบริหารวิจัยและพัฒนา ควรประสานความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานภายนอก

1.2 สภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การออกแบบโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เป็นแนวทางการศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอื่นๆ ต่อไป

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย เรื่อง สภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 มีดังนี้

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัยสังเคราะห์

สรุปได้ว่าโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กควรบริหารงานวิชาการโดยเน้นความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา หลักสูตรควรสอดคล้องกับทรัพยากรและความต้องการผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลายกลุ่มสาระ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาครูผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) ควรวัดและประเมินผลตามศักยภาพนักเรียนรายบุคคล ใช้ผลในการปรับปรุงการสอน การนิเทศควรเป็นระบบและยืดหยุ่น ส่งเสริมความร่วมมือและใช้เทคโนโลยีสนับสนุน ด้านวิจัยและพัฒนาส่งเสริมครูทำวิจัยในชั้นเรียน สร้างฐานความรู้และเครือข่ายความร่วมมือ ส่วนการประกันคุณภาพภายในเน้นการมีส่วนร่วมของครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อนำผลไปปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562*. คุรุสภา.

กมล ภู่ประเสริฐ. (2555). *การบริหารวิชาการในสถานศึกษา*. เสริมสินพรีเพรสซิสเท็ม.

เจริญพงศ์ คงทน. (2558). *ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ไตรรงค์ จันทะบาล. (2563). *สภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ทิพย์วรรณ ดับโรค. (2556). *ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.

นิตยา พูลแสง. (2554). *ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

เบญจมาศ เจริญสุข. (2556). *ปัญหาและแนวทางแก้ไขการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภัควิภา ลูกเงาะ. (2562). *สภาพและแนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ภารดี อนันต์นาวี. (2557). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 5). มนตรี.

มานพ พันธ์พานิชย์. (2563). *สภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

สมิตานัน ทิพย์ศรีหา. (2560). *สภาพและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

สัมมา รธนิธย์. (2556). *หลัก ทฤษฎี และปฏิบัติการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). พิมพ์ดี.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7. (2566). *ระบบบริการข้อมูลภาครัฐ BIG DATA*. สืบค้น 24 ธันวาคม 2566, จาก https://bigdata.korat7.go.th

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2565). *การบริหารวิชาการที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคพลิกผัน*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัจฉริยา ฤทธิรณ. (2563). *สภาพและแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

อุทัย บุญประเสริฐ. (2557). *หลักสูตรและการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน*. เอสดีเพรส.

ศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิปทาขอหลวงปู่ชอบ ฐานสโม
An Analytical Study of the Practices of Luang Pu Chob Thanasamo

พระศุภชัย ผาสุโก(ศุภสมุทร)
พระมหาพงษ์ทราทิตย์ สุธีโร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Phra Suphachai Phasuko (Suphasamut)
Phra Maha Phongthratit Suteero
Mahamakut Buddhist University
Email: supachal.sup@student.mbu.ac.th

รับบทความ: 17 พฤศจิกายน 2568; แก้ไขบทความ 9 กุมภาพันธ์ 2569; ตอบรับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2569
Received: November 17, 2025; Revised: February 9, 2026; Accepted: February 18, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาหลักปฏิปทาในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาหลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม และ 3) เพื่อวิเคราะห์หลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร รวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก หนังสือ ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร เว็บไซต์

ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักปฏิปทาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นด้วยการฝึกศีล สมาธิ และปัญญา โดยมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอให้อุปนิสัย 2) ส่วนหลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม มีลักษณะโดดเด่นคือความมักน้อย สันโดษ เมตตา และการถือธุดงค์วัตร การฝึกสมาธิภาวนา และการสอนที่เน้นความเรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง 3) หลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม มีสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะการฝึกฝนจิตใจให้สงบและการปล่อยวางอุปาทาน แต่ก็มีเอกลักษณ์เฉพาะที่เน้นการนำหลักธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรมงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า หลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม สามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนให้มีความมั่นคงทางจิตใจและศีลธรรม อีกทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในด้านการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการพัฒนาสังคม เพื่อธำรงรักษาคุณค่าของพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน

คำสำคัญ : หลักปฏิปทา; หลวงปู่ชอบ ฐานสโม; พุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

The research titled “A Study and Analysis of the Practices of Luang Pu Chob Thansamo” aims to: 1. Study the principles of practice in Theravada Buddhism, 2. Study the practices of Luang Pu Chob Thansamo, and 3. Analyze the practices of Luang Pu Chob Thansamo. This research is qualitative research using documentary research methods, collecting data from the Tripitaka scriptures, books, dissertations, theses, articles, journals, and websites.

The research findings are as follows: 1. The principles of practice in Theravada Buddhism focus on practice for liberation through the cultivation of morality, concentration, and wisdom, with consistent practice to develop habits. 2. The practices of Luang Pu Chob Thansamo are characterized by modesty, simplicity, loving-kindness, ascetic practices, meditation training, and teaching that emphasizes simplicity yet depth. 3. The practice principles of Luang Pu Chob Thanasamo are in line with Theravada Buddhist principles, particularly in training the mind to be calm and letting go of attachments. However, they also have a unique characteristic that emphasizes applying Dhamma principles concretely in daily life. This research indicates that Luang Pu Chob Thanasamo's practice principles can serve as a model for developing monks and lay Buddhists to have mental stability and moral integrity. Moreover, they can be applied in education, Buddhist propagation, and social development, to preserve the values of Buddhism sustainably.

Keywords: Principles of conduct; Luang Pu Chob Thanasamo; Theravada Buddhism

บทนำ

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัยและมีหน้าที่อบรมสั่งสอน ดูแลจิตใจของผู้คนในสังคมไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน (พระครูสุธีจริยวัฒน์, 2562) โดยพฤติกรรมและการปฏิบัติตนของพระสงฆ์นั้นถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่ผู้คนในสังคมมักให้ความเคารพและยึดถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติชีวิต ในสังคมไทยพระสงฆ์นั้นถือเป็นบุคคลสำคัญในฐานะที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมศีลธรรมและการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาให้แก่พุทธศาสนิกชน ดังนั้นพระสงฆ์จึงดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้คนมีความศรัทธาและเคารพในพระพุทธศาสนา (พระมหาพงศ์ทราทิตย์ ก้องเสียง และคณะ, 2563) หลักปฏิปทาในการดำเนินชีวิตในพระธรรมวินัยของพระสงฆ์จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมความศรัทธาเลื่อมใสให้กับพุทธศาสนิกชน

ในทางกลับกัน พฤติกรรมและการปฏิบัติตนที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์สามารถส่งผลกระทบหลายด้าน ทั้งในแง่ของความศรัทธาของประชาชนและศีลธรรมในสังคม โดยจะส่งผลผลกระทบ จะเป็นการลดทอนความศรัทธาของประชาชน เมื่อพระสงฆ์แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การกระทำผิดศีลธรรม หรือการประพฤติตัวไม่เหมาะสม จะทำให้ความเชื่อและความศรัทธาของประชาชนที่เคารพในพระพุทธศาสนาและศีลธรรมลดลง ซึ่งอาจส่งผลให้คนหลีกเลี่ยงการไปวัดหรือไม่เชื่อถือในศาสนา ทำเสียชื่อเสียงของศาสนา เพราะพระสงฆ์ถือเป็นผู้นำทางจิตใจและศีลธรรมของชุมชน การปฏิบัติตนไม่เหมาะสมอาจทำให้พระพุทธศาสนาถูกมองในแง่ลบ และทำลายความเชื่อถือในศาสนารวมไปถึงผลกระทบต่อจิตใจของลูกศิษย์และสังคม พฤติกรรมไม่เหมาะสมอาจส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะกับผู้ที่มองพระสงฆ์เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังสร้างความขัดแย้งในวงการพระสงฆ์ การปฏิบัติตัวที่ไม่เหมาะสมอาจทำให้เกิดการแตกแยกหรือความขัดแย้งในหมู่พระสงฆ์เอง และอาจนำไปสู่ความไม่สงบในสังคมและทำให้เสียโอกาสในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา การที่พระสงฆ์ไม่ปฏิบัติตามหลัก

ศีลธรรมจะส่งผลกระทบต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เนื่องจากความเชื่อมั่นและการติดตามคำสอนของประชาชนจะลดลง (Jinjutha panthongkam, 2568)

การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมและรักษาศีลธรรมมีปฏิปทาที่น่าเลื่อมใส จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำทางจิตใจและในฐานะที่เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับสังคม จากการศึกษาปฏิปทาของพระสงฆ์ไทย พบว่า มีพระเถระหลายรูป มีปฏิปทาและวัตรปฏิบัติที่ดีงาม เป็นที่น่าเลื่อมใส ควรแก่การกราบไหว้บูชา สมควรที่จะนำมาเป็นแบบอย่างสำหรับพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะพระป่ากรรมฐานในภาคอีสาน ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เช่น พระกรรมฐานในสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต (ภัฏชวัชร์ สุขเสน และคณะ, 2563) ซึ่งมีพระเถระหลายรูปที่ตั้งอยู่ในความศรัทธาของชาวพุทธ ทั้งยังมีคุณูปการต่อการเผยแผ่พุทธศาสนา และช่วยเหลือสังคม หลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นพระกรรมฐานอีกหนึ่งรูปในสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ที่มีชื่อเสียงในวงการพระพุทธศาสนา ท่านได้รับการยอมรับอย่างสูงในด้านการปฏิบัติธรรมและการสอนธรรมะที่มีคุณค่าต่อผู้ฝึกปฏิบัติ หลวงปู่ชอบเป็นพระอาจารย์ที่มีวิธีการปฏิบัติธรรมที่เข้มข้น และสอนให้ศิษย์พัฒนาตนเองทั้งในด้านศีล สมาธิ และปัญญา โดยท่านเน้นการฝึกปฏิบัติธรรมในแบบที่เรียบง่ายและลึกซึ้ง (กฤต ศรียะอาจ, 2564) ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปฏิบัติธรรมของหลวงปู่ชอบมุ่งเน้นที่การสงบจิตใจ การลดการยึดติดในวัตถุและอารมณ์ และการเห็นความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถหลุดพ้นจากทุกข์ได้

ดังนั้น การศึกษาปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จึงมีความสำคัญในหลายประเด็น ทั้งในเชิงศาสนาและการพัฒนาตนเอง หลักการปฏิบัติธรรมของท่านที่เน้นการใช้ชีวิตในทางสันโดษและการใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาจิตใจให้มีความสงบ การศึกษาปฏิปทาของหลวงปู่ชอบยังมีความสำคัญในแง่ของการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคที่ผู้คนเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากความเครียดในชีวิตประจำวัน หลักการปฏิบัติของหลวงปู่ชอบจึงเป็นทางเลือกในการนำสู่การเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจที่ยั่งยืนและสามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักปฏิปทาในพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาหลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม
3. เพื่อวิเคราะห์หลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

ทบทวนวรรณกรรม

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

มูลนิธิพุทธสมุนไพรคู่แผ่นดิน ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2560) หนังสือเรื่อง “พระฐานสโม หลวงปู่ชอบ” ได้กล่าวว่า หลวงปู่ชอบได้เน้นถึงความสำคัญของการฝึกจิตและการเจริญสติในการดำเนินชีวิต ท่านกล่าวว่า การปฏิบัติธรรมไม่ใช่แค่การนั่งสมาธิ แต่ต้องทำให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน โดยการมีสติในทุกขณะ เพื่อให้เราสามารถรู้ทันอารมณ์และความคิดของตัวเอง ไม่ให้หลงไปตามกิเลสและอารมณ์ต่างๆ เมื่อเรามีสติ จิตของเราจะสงบและไม่ถูกครอบงำด้วยความคิดหรืออารมณ์ที่ไม่ดี หลวงปู่ชอบสอนว่า การฝึกฝนจิตใจให้สงบเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการมีจิตที่สงบจะช่วยให้เรามีปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ท่านยังกล่าวว่า การฝึกธรรมะต้องทำด้วยความตั้งใจและความสม่ำเสมอ ไม่ใช่ทำแค่ช่วงเวลาหนึ่ง แต่ต้องทำเป็น

ประจำทุกวัน เพื่อให้จิตใจมีความมั่นคงและพัฒนาไปในทางที่ดี ท่านสอนให้เราไม่ยึดติดกับสิ่งใดๆ ในโลกนี้ และปล่อยวางจากความหลงผิดเพื่อเข้าถึงความจริงที่แท้จริงของชีวิต

ปฐม นิคมานนท์ (2559) หนังสือเรื่อง “หลวงปู่ชอบ อริยสงฆ์แห่งแผ่นดิน” ได้กล่าวว่า การปฏิบัติธรรมไม่ใช่แค่การนั่งสมาธิ แต่ต้องปฏิบัติในทุกๆ ขณะของชีวิต ทุกขณะเราต้องฝึกสติให้มีความรู้ตัวอยู่เสมอ ทุกอย่างในชีวิตไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การพูดคุย หรือการกินอาหาร ต้องทำด้วยความรู้สึกตัว รู้ทันจิตของตนเอง และไม่ให้จิตวิ่งตามอารมณ์หรือความหลงผิด” หลวงปู่ชอบยังได้ย้ำถึงความสำคัญของการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ท่านกล่าวว่า”การปฏิบัติธรรมต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่ทำครั้งคราว หากเราหยุดการฝึกแม้แต่วินาทีเดียว จิตของเราจะเริ่มหลงไปตามความคิดและอารมณ์ ท่านแนะนำให้ฝึกจิตอย่างสม่ำเสมอ และต้องฝึกให้ดีขึ้นทุกวัน” ท่านยังได้อธิบายว่า สมาธิเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทำให้จิตสงบ การฝึกสมาธิจะช่วยให้เรามีจิตที่มั่นคงและสามารถเข้าใจความจริงของชีวิตได้อย่างลึกซึ้ง เมื่อจิตสงบแล้ว เราจะเห็นสภาพของความเป็นจริงอย่างชัดเจนและไม่หลงติดอยู่กับสิ่งภายนอกหรือความหลงผิดในตัวเอง หลวงปู่ชอบเน้นว่า การปฏิบัติธรรมไม่จำเป็นต้องทำในที่เงียบสงบเพียงอย่างเดียว แต่สามารถทำในทุกๆ สถานการณ์ของชีวิต เพราะชีวิตจริงนั้นเต็มไปด้วยความวุ่นวายและอุปสรรค เมื่อเราสามารถฝึกสติและสมาธิในชีวิตประจำวันได้ เราจะสามารถพัฒนาจิตใจให้มีความสงบและเข้าใจธรรมะได้อย่างแท้จริง

วีรศักดิ์ โพธิสัตย์ (2558) หนังสือเรื่อง “หลวงปู่ชอบ ฐานสโม พระอรหันต์ผู้ทรงฤทธิ์แห่งยุค” ได้กล่าวว่า การเจริญสติว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้จิตใจของเรามีความสงบและมีความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตอย่างลึกซึ้ง ท่านสอนว่า การฝึกสติไม่ใช่แค่การนั่งสมาธิ แต่ต้องฝึกในทุกขณะของชีวิต เพื่อให้จิตไม่หลงไปตามอารมณ์หรือความคิดที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา เมื่อจิตมีสติ เราจะไม่ตกอยู่ในภาวะที่ถูกครอบงำโดยกิเลสและความหลงผิด หลวงปู่ชอบยังเน้นว่า การฝึกจิตต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ต้องปฏิบัติอย่างมีวินัยและตั้งใจจริง เพราะการหยุดฝึกแม้แต่ช่วงเวลาสั้นๆ ก็อาจทำให้จิตหลงได้ง่าย ท่านกล่าวว่าการฝึกจิตให้สงบคือการฝึกให้จิตหยุดคิดเรื่องภายนอกและหันกลับมาสู่ภายใน เพื่อให้เห็นความจริงที่ซ่อนอยู่ในใจ การปฏิบัติธรรมจะทำให้เราเข้าใจตัวเองและธรรมชาติของโลกมากขึ้น เมื่อจิตใจสงบแล้ว การรับรู้ในสิ่งต่างๆ จะมีความชัดเจนและไม่ถูกบิดเบือนจากความคิดที่ปรุงแต่ง ท่านสอนว่า สิ่งที่สำคัญคือการทำความเข้าใจในธรรมะอย่างลึกซึ้ง และการนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้จิตได้พัฒนาไปในทางที่ดี

คุณหญิงสุรีพันธุ์ มณีวัต (2539) หนังสือเรื่อง “ฐานสโมบูชา” ได้กล่าวว่า การฝึกสมาธิและการภาวนาว่าเป็นวิธีที่สำคัญในการฝึกจิตให้สงบและมั่นคง การเจริญสมาธิไม่ใช่เรื่องยากหากทำด้วยความตั้งใจและความสม่ำเสมอ ท่านแนะนำให้เริ่มต้นจากการนั่งสมาธิและตั้งจิตให้รู้สึกถึงลมหายใจ เมื่อจิตสงบ จะสามารถเข้าใจความเป็นจริงของตัวเองและชีวิตได้อย่างชัดเจน การภาวนาในมุมมองของหลวงปู่ชอบไม่จำกัดแค่การนั่งสมาธิเท่านั้น แต่ยังสามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเดินจงกรม การทำงาน หรือการทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยสติ เมื่อเราฝึกสติให้มีความรู้ตัวในทุกขณะ จิตของเราจะไม่หลงไปตามอารมณ์หรือความคิดที่เกิดขึ้น และจะสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีปัญญา หลวงปู่ชอบยังเน้นว่า การฝึกสมาธิและการภาวนาเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องและตั้งใจจริง หากเราหยุดการฝึกแม้เพียงช่วงเวลาสั้นๆ จิตก็จะเริ่มหลงไปตามความคิดและอารมณ์ การเข้าใจธรรมะและการฝึกสมาธิจะช่วยให้เรามีจิตที่สงบ และเห็นความจริงของชีวิตได้อย่างลึกซึ้ง ทำให้ชีวิตมีความสุขที่แท้จริงและพ้นจากความทุกข์ ท่านกล่าวว่า การเจริญสติในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่สำคัญ การทำทุกสิ่งด้วยความรู้สึกตัวจะทำให้จิตของเรามีความสงบและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีปัญญา ความรู้สึกตัวนี้จะช่วยให้เราทำความดี และมีความสุขอย่างแท้จริงในทุกๆ วัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูเกษมปริยัติกิจ อารยธมฺโม (2567) ได้วิจัยเรื่อง “ปฏิปทาหลวงปู่คำดี” ผลการวิจัย 1) ประวัติความเป็นมาของท่าน บวชแล้วได้ศึกษาปฏิบัติธรรมกับพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม และพระอาจารย์มหาปิ่น ปญฺญาพโล ท่านได้รับความเมตตา อบรม สั่งสอนและปฏิบัติภาวนาโดยยึดความสงบวิเวกภาวนาเป็นสัจจะ มักน้อย สันโดษ พูดน้อยปฏิบัติมากตามหลักธุดงควัตร จนถึงการละสังขาร สิริอายุได้ 83 ปี 57 พรรษา 2) ปฏิปทาที่เด่นชัดของท่าน ได้แก่ ปฏิปทาด้านการปกครอง ปฏิปทาด้านการเผยแผ่ศาสนธรรม และปฏิปทาด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน 3) ผลการวิเคราะห์ปฏิปทาของท่าน 3.1) ปฏิปทาด้านการปกครอง ท่านปกครองคณะศิษย์ด้วยการพัฒนาพระศาสนา ทั้งศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล การนำปฏิบัติศาสนธรรม และศาสนกิจ เป็นผู้นำชุมชนพัฒนาวัดให้ร่มรื่น สะอาดและสงบ 3.2) ปฏิปทาด้านการเผยแผ่ศาสนธรรม ท่านเป็นผู้เผยแผ่ความรู้พุทธธรรม แสดงธรรมด้วยหลักปฏิสัมภิทา แสดงธรรมไปตามขั้นตอน ไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่ทำร้ายใคร และ 3.3) ปฏิปทาด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน ท่านมีความสำรวมในศีลและมารยาท ยินดีในการนั่งนอนในที่สงบ และปฏิบัติพระกรรมฐานเพื่อความสงบตลอดเวลา ด้วยความมุ่งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 อานิสงค์เกิดเป็นความรู้แจ้ง ในรูป นาม รู้ธรรมดาของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ทำให้ละอุปาทานในสิ่งทั้งปวง

พระมหาผล นาควโร (ถ้ำกลาง) (2565) ได้วิจัยเรื่อง “การดำเนินชีวิตตามหลักอปัณณกปฏิปทาสูตรของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่าผลการวิจัยพบว่า 1)สภาพการดำเนินชีวิตของบรรพชิตตามหลักอปัณณกปฏิปทาสูตรในสมัยปัจจุบันนี้ไม่ค่อยได้มีการปฏิบัติ ได้แก่ 1) ด้านอินทรีย์สังวรการขาดการสำรวมอินทรีย์ 2) โภชเนมัตตัญญุตา คือ การรู้จักประมาณการบริโภคอาหารไม่มากหรือไม่น้อยจนเกินไป และ 3) ชาคริยานุโยค คือ การหมั่นประกอบความเพียรตื่นตัวอยู่เสมอ ไม่เห็นแก่นอนมาก 2)วิเคราะห์การดำเนินชีวิตตามหลักอปัณณกปฏิปทา ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ (1) ด้าน การปฏิบัติของพระสงฆ์ควรสำรวมระวังอินทรีย์ให้มีความเหมาะสมต่อภาพลักษณ์ที่ดีของพระสงฆ์ (2) ด้านโภชเนมัตตัญญุตา พระสงฆ์ควรจะบริโภคอาหารแต่พอประมาณโดยเลือกอาหารที่สะอาด ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการเพื่อภาวะสุขภาพที่ดี (3) ด้านชาคริยานุโยค การประกอบความเพียรทั้งคันถธุระ คือ ศึกษาเล่าเรียนพระพุทธพจน์คำสอนของพระพุทธเจ้า และวิปัสสนาธุระ คือ การเจริญวิปัสสนาทำกิจวัตรให้สมบูรณ์ 3)รูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักอปัณณกปฏิปทาสูตรของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา ผลที่ได้จากการปฏิบัติ คือ (1) ด้านการพัฒนาตนเอง ทำให้อยู่ดีมีความสุข (2) ด้านพระสงฆ์มีวินัยต่อการปฏิบัติ (3) ด้านศาสนา ทำให้เห็นคุณค่าหลักคำสอนที่สำคัญสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถปิดกั้นป้องกันและทำลายกิเลสเข้าสู่พระนิพพานได้จริง

ภูริเชษฐ์ สมพล (2565) ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความเป็นจริงของสรรพสิ่งตามกฎไตรลักษณ์ในพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า ไตรลักษณ์เป็นหลักการที่สะท้อนถึงความเป็นธรรมชาติของทุกสิ่งในโลกและสภาพที่เกิดขึ้นตามกฎแห่งธรรมชาติหรือที่เรียกได้ว่าเป็น “ทฤษฎีแห่งความเหมาะสม” ที่สิ่งต่างๆ ทั้งหมดในโลกต่างต้องประสบกับกฎนี้เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นหลักสัจธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อสอนให้เราตระหนักถึงธรรมชาติของชีวิตที่เป็นไปตามความจริง เมื่อเข้าใจไตรลักษณ์แล้ว เราจะเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับชีวิตและสามารถรับรู้ได้ถึงอาการต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของเรา คำว่า “ไตรลักษณ์” ประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการที่เป็นลักษณะทั่วไปของสังขารทั้งหลาย ได้แก่ การไม่เที่ยง, ความทุกข์ และอนัตตา ซึ่งทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนไม่เที่ยงและต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เมื่อได้เรียนรู้เรื่อง “อนิจจัง” หรือความไม่เที่ยงของทุกสิ่ง เราจะไม่ประมาทในชีวิต เพราะรู้ว่าทุกสิ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นวัยที่ยังหนุ่มสาว

ความแข็งแรง หรือความสุขในชีวิต การตระหนักถึงความไม่เที่ยงจึงทำให้เราไม่ยึดติดในสิ่งที่มีอยู่ แต่พยายามก้าวไปข้างหน้าอย่างมุ่งมั่น เรื่อง “ทุกขัง” เมื่อได้เรียนรู้ว่า ความทุกข์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เราจะเข้าใจและยอมรับมันได้ดีขึ้น จะไม่รู้สึกทุกข์ใจหรือสิ้นหวังเมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะเรารู้ว่าทุกข์เป็นสิ่งธรรมดาที่เกิดขึ้นในชีวิต บางครั้งความทุกข์ก็เกิดขึ้นเพราะความยึดมั่นในสิ่งต่างๆ เมื่อเรายอมรับความทุกข์ในรูปแบบต่างๆ ได้ ความทุกข์นั้นก็สามารถลดลงหรือหายไปได้ เพราะไม่มีความยึดมั่นหรือความตึงเครียด สุดท้าย “อนัตตา” หรือการเรียนรู้ว่า ทุกสิ่งในโลกนี้ไม่มี “ตัวตน” ที่แท้จริง จะช่วยให้เราหลุดพ้นจากการหลอกลวงต่างๆ ทำให้เราไม่ยึดมั่นในตัวตน ไม่ก่อให้เกิดตัณหา มานะ หรือทิฏฐิใหม่ๆ ที่ทำให้เกิดความทุกข์ และทำให้จิตใจของเรารู้สึกเบาและสงบขึ้น การเข้าใจและฝึกฝนไตรลักษณ์จึงเป็นการเรียนรู้เพื่อทำให้ชีวิตของเรามีความสุขที่บริสุทธิ์จากการปล่อยวางและไม่ยึดมั่นกับสิ่งต่างๆ ที่ไม่เที่ยงและเป็นทุกข์

พระศรีสุทธิพงศ์ (ส่ม-ส่วน ปฏิภาโณ) (2561) ได้วิจัยเรื่อง “เนกขัมมะปฏิปทาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า 1. เนกขัมมปฏิปทามีความหมายสรุปได้ 3 อย่าง คือ 1) การออกบวช 2) หลักการปฏิบัติเพื่อออกจากกาม 3) ภาวะจิตที่ปลอดจากกาม คำสอนและหลักการบำเพ็ญเนกขัมมะปฏิปทานี้มีทั้งในลัทธินอก พระพุทธศาสนา และในพระพุทธศาสนา เป็นหลักการปฏิบัติที่มีมาก่อนสมัยพุทธกาล มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรม เช่น เนกขัมมะสุข เนกขัมมะวิตก เนกขัมมะสังกัปปะ เนกขัมมะนิสังสกถา เนกขัมมะบารมี การบำเพ็ญ เนกขัมมะปฏิปทาเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตัวผู้ปฏิบัติให้เป็นผู้ไม่ถูกกามครอบงำ และเป็นประโยชน์แก่สังคมช่วยให้คนในสังคมดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทันโทษของกาม 2. การบำเพ็ญเนกขัมมะปฏิปทามีวัตถุประสงค์เพื่อกำจัดกาม สรุปได้ 2 แนวทาง คือ 1) เนกขัมมะปฏิปทาของนักบวชนอกศาสนา คือ การบวชดาบส (ฤษี, ชฎิล) และปริพาชกบางตน 2) เนกขัมมะปฏิปทาในพระพุทธศาสนา คือ การบวชเป็นภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรีและสิกขมานา บุคคลที่บำเพ็ญเนกขัมมะ ปฏิปทาจนบรรลุผลสูงสุดละกามได้เด็ดขาด ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระอนุพุทธเจ้า 3. การบำเพ็ญเนกขัมมะปฏิปทาในสังคมไทยมีพัฒนาการมาจากสมัยพุทธกาล แต่มีแนวคิดและ หลักการปฏิบัติบางอย่างได้พัฒนาขึ้นในสังคมไทย จำแนกได้ 2 อย่าง คือ 1) เนกขัมมะปฏิปทาของบรรพชิต ได้แก่ การบวชเป็นภิกษุและสามเณร และ 2) เนกขัมมะปฏิปทาของคฤหัสถ์ ได้แก่ การบวชชี (สตรีนุ่งห่มผ้า ขาว, โกนผม, พักอยู่ที่วัดประจำ) อุบาสก-อุบาสิกา (นุ่งห่มผ้าขาว, ไม่โกนผม, อาศัยอยู่วัดเฉพาะตอนมา ถือศีล) การบำเพ็ญเนกขัมมะปฏิปทาในสังคมจะให้ความสำคัญแก่การออกบวชมาถือศีลอยู่ที่วัด จะไม่ค่อย เน้นที่การปฏิบัติสมถกรรมฐาน-วิปัสสนากรรมฐานเพื่อละกามเหมือนในสมัยพุทธกาล

พระมหาวิรัตน์ อาจารสุโภ (สุวรรณโชติ) (2560) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อริยวังสปฏิปทาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า อริยวังสปฏิปทา ได้แก่ ข้อปฏิบัติอันเป็นวงศ์ของพระอริยเจ้า 3 ประเภท คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระอนุพุทธเจ้า อริยวังสปฏิปทาเป็นข้อปฏิบัติว่าด้วยความสันโดษ 4 อย่าง คือ (1) ความสันโดษด้วยจีวร (2) ความสันโดษด้วยบิณฑบาต (3) ความสันโดษด้วย เสนาสนะ และ (4) ความยินดีในการเจริญกุศลและละอกุศล หรือ ความยินดีด้วยภาวนา ปฏิปทา 4 ข้อนี้เป็นที่รู้กันว่าเลิศ รู้กันมานาน รู้กันว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่าไม่ถูกลบล้างทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต และไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน หลักธรรมที่เป็นพื้นฐานของอริยวังสปฏิปทาได้แก่ อามิสทานและธรรมทาน ความสันโดษ ปาริสุทธิศีล 4 การเว้นอเนสนา การเว้นบุคคลและสถานที่อโคจรและการพิจารณาตระกูลที่ควรเข้าไปนั่งใกล้และไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ หลักการบำเพ็ญอริยวังสปฏิปทาในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 คือ การบริโภคปัจจัยเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของ

ภิกษุในภาวะปกติ ได้แก่ การใช้สอยจีวรด้วยความสันโดษ การบริโภคอาหารบิณฑบาตด้วยความสันโดษ การใช้สอยเสนาสนะ ด้วยความสันโดษ และ ขั้นตอนที่ 2 คือ การฝึกหัดพัฒนาตนเพื่อเจริญกุศลและละอกุศลอันจะนำตนสู่ความเป็นผู้ประเสริฐ หรือ พัฒนาตนสู่ความเป็นพระอริยเจ้าตามลำดับ แสดงให้เห็นภาพรวมวิถีชีวิตของพระสงฆ์ใน 2 ด้าน คือ ในตอนดำรงเพศเป็นภิกษุอยู่นี้ก็ให้พึ่งพาอาศัยปัจจัย 4 เท่าที่จำเป็น ไม่ให้มีมากจนเป็นการพอกพูนส่งเสริมกิเลสและเบียดเบียนคฤหัสถ์ ไม่ให้มีน้อยจนทำให้ตนใช้ชีวิตด้วยความขาดแคลน หากแต่ให้มีอย่างเพียงพอต่อการรักษาชีวิตให้มีเวลาและมีเรี่ยวแรงศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าประกาศไว้

พระครูใบฎีกาธีรศักดิ์ สุธีโร น้อยอ่อน (2560) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โรงเรียนกระสังพิทยาคม ตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ “ผลการวิจัยพบว่า” ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาของพระพุทธศาสนาเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนกระสังพิทยาคม ตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ในโรงเรียนกระสังพิทยาคมถือเป็นวิธีการสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน ซึ่งจะช่วยสร้างฐานความรู้พื้นฐานที่มั่นคงและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ศีลในบริบทนี้หมายถึงการปฏิบัติตามกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยในห้องเรียน เช่น การห้ามเล่นโทรศัพท์ในห้องเรียน การเคารพเพื่อนร่วมชั้น และการรักษาความสะอาด การเข้าใจในกฎเกณฑ์และข้อบังคับจะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะเคารพสิทธิของผู้อื่น และรักษาความเรียบร้อยในสังคม การตั้งระเบียบในการอยู่ร่วมกันเช่นนี้จะเสริมสร้างความมีระเบียบวินัยในชีวิตประจำวัน และเป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในตัวนักเรียน

ผลลัพธ์ที่ได้จากการประยุกต์ไตรสิกขาคือการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่สามารถเห็นได้จากการปฏิบัติจริง เช่น นักเรียนที่มีระเบียบวินัยในการเรียน การตั้งใจทำงาน และการแสดงออกถึงความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ ผลลัพธ์นี้เห็นได้จากการประสบความสำเร็จในหลายด้าน เช่น รางวัลชนะเลิศในการประกวดสวดมนต์หมู่สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย และรางวัลรองชนะเลิศในการแข่งขันฮอกกี้หญิงกลางแจ้ง ทีมชาติไทย

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า คำสอนและปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม มีจุดร่วมสำคัญคือการเน้นการฝึกจิตและการเจริญสติในชีวิตประจำวัน โดยมิได้จำกัดการปฏิบัติธรรมไว้เพียงการนั่งสมาธิ หากแต่เป็นการมีสติรู้ตัวในทุกอิริยาบถ เพื่อรู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด และกิเลส อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาจิตให้สงบและเกิดปัญญา วรรณกรรมหลายแหล่งชี้ตรงกันว่า การปฏิบัติธรรมตามแนวหลวงปู่ชอบต้องอาศัยความสม่ำเสมอ วินัย และความตั้งใจจริง จึงจะทำให้จิตมีความมั่นคงและไม่ถูกครอบงำด้วยความหลงผิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องสะท้อนให้เห็นว่าปฏิปทาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 อปัณณกปฏิปทา ไตรลักษณ์ เนกขัมมะปฏิปทา อริยวังสปฏิปทา และหลักไตรสิกขา ซึ่งล้วนมุ่งพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญาอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ งานวิจัยเชิงประยุกต์ยังชี้ให้เห็นว่า การนำหลักธรรมเหล่านี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและในสังคมสามารถส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และคุณภาพชีวิตได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น การศึกษาปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จึงสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย โดยเชื่อมโยงหลักการฝึกสติ สมาธิ และการปล่อยวาง เข้ากับการพัฒนาตนและการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทได้อย่างเหมาะสมและเป็นระบบ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นวิจัยด้านเอกสาร (Documentary Research) เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ปฏิปทาหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนการเนินตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539

2. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย วารสาร บทความ หนังสือ ข่าวสารในเว็บไซด์ ที่มีข้อมูลหรือเนื้อที่สอดคล้องสนับสนุนงานวิจัยนี้

3. ทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้ทั้งหมด จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิมาทำการวิเคราะห์เพื่อศึกษาและตีความปัญหาที่ต้องการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยการศึกษาปฏิปทาหลวงปู่ชอบ ฐานสโม และได้ทำการเรียบเรียงนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนำผลงานมาจัดพิมพ์เป็นบทความวิจัย

4. ทำการรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลที่ได้ทั้งหมด ทั้งจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ทุติยภูมิ มาทำการวิเคราะห์และตีความปัญหาที่ต้องการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) สังเคราะห์ (Synthetic) ตีความ (Interpret) ขยายความ (Expand) เชื่อมโยงการศึกษาปฏิปทาหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า 1. หลักปฏิปทาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความมุ่งหมายสูงสุดคือการนำผู้ปฏิบัติไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ โดยใช้กระบวนการฝึกฝนทั้งทางกาย วาจา และใจ ผ่านหลักศีล สมาธิ และปัญญาอย่างเป็นระบบ การปฏิบัติที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอช่วยให้เกิดการสะสมอุปนิสัยอันดีงาม นำไปสู่การชำระจิตให้สะอาดและลดละกิเลสได้อย่างเป็นขั้นตอน ในแนวคิดเถรวาท การพัฒนาศีลเป็นพื้นฐานที่มั่นคงของการฝึกสมาธิ และสมาธิก็เป็นฐานให้เกิดปัญญาอันแทงตลอดตามความเป็นจริง ดังนั้นหลักปฏิปทาในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงเป็นระบบการพัฒนาชีวิตที่เน้นความอดทน ความเพียร และการปล่อยวางอุปาทานอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับแห่งการปฏิบัติ

2. หลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ปรากฏให้เห็นลักษณะโดดเด่นที่สอดรับกับแนวทางเถรวาท แต่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่เข้มข้นยิ่งขึ้น หลวงปู่ชอบดำรงชีวิตด้วยความมักน้อย สันโดษ และยึดธุดงค์วัตรเป็นแนวทางสำคัญในการฝึกฝน โดยเฉพาะการอยู่ป่า อยู่เขา และการธุดงค์เป็นประจำ ซึ่งไม่เพียงเป็นการลดกิเลสภายนอก แต่ยังเป็นปัจจัยให้จิตสงบและมั่นคงต่อการภาวนา การดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายของท่านสะท้อนถึงการตัดความยึดติดในลาภ ยศ และสิ่งล่อใจของโลก พร้อมทั้งเป็นแบบอย่างที่ชัดเจนของผู้มุ่งสู่ความหลุดพ้นอย่างแท้จริง นอกจากนี้ หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ยังมีจริยวัตรที่เต็มเปี่ยมด้วยเมตตา ทั้งต่อพระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านผู้เลื่อมใส ท่านสอนธรรมด้วยถ้อยคำเรียบง่าย ไม่เน้นศัพท์สูง แต่ลึกซึ้งถึงแก่นของการปฏิบัติ ทำให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทันทีในชีวิตประจำวัน ลักษณะการสอนเช่นนี้สะท้อนทั้งปัญญาและเมตตาอันลึกซึ้ง ตลอดจนเจตนาที่ต้องการให้ผู้คนพ้นทุกข์จริง ๆ มากกว่าจะเป็นเพียงความรู้ทางทฤษฎี

3. งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า หลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม สามารถใช้เป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความหลักความมักน้อยสันโดษ หลักความเคร่งคลัดในพระธรรมวินัย และหลักความเมตตา เพราะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและคุณธรรม

พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของความเรียบง่ายและความเพียรภาวนา นอกจากนี้ ปฏิปทาของท่านยังสามารถประยุกต์ใช้ในการศึกษา โดยเป็นกรณีศึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรม การฝึกตน และการบริหารจัดการชีวิตได้อย่างดี รวมถึงด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะเป็นแบบอย่างของพระนักปฏิบัติที่ทำให้คนรุ่นหลังศรัทธาและเข้าถึงธรรมได้ง่าย เมื่อวิเคราะห์หลักหลักปฏิปทาในพระพุทธศาสนาเถรวาท กับปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม พบว่ามีความสอดคล้องกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านการฝึกฝนจิตให้สงบ การดำเนินชีวิตอย่างสันโดษ การใช้ศีลเป็นพื้นฐานแห่งการปฏิบัติ และการมุ่งละวางอุปาทาน แต่หลวงปู่ชอบมีลักษณะเฉพาะทางคือการนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การธุดงค์เพื่อฝึกจิตให้เข้มแข็ง การไม่สะสมสิ่งของเกินจำเป็น และการรักษาความเคร่งครัดทั้งวินัยและจริยธรรม ซึ่งทำให้ปฏิปทาของท่านมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาพระกรรมฐานสายอีสานอย่างลึกซึ้ง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า หลักปฏิปทาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีเป้าหมายสูงสุดคือการนำผู้ปฏิบัติไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ผ่านกระบวนการพัฒนากาย วาจา และใจ โดยอาศัยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาอย่างเป็นระบบ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มองว่าศีลเป็นรากฐานของการฝึกจิต สมาธิเป็นเครื่องมือในการทำให้จิตตั้งมั่น และปัญญาเป็นผลของการเห็นความจริงตามสภาวธรรม การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอช่วยให้เกิดการสะสมอุปนิสัยอันดีงามและการลดละกิเลสเป็นลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูใบฎีกาธีรศักดิ์ สุธีโร (2560) ที่ชี้ว่าการประยุกต์ไตรสิกขาสามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเกี่ยวกับปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม พบว่าแนวปฏิบัติของท่านมีความสอดคล้องกับหลักเถรวาทอย่างชัดเจน แต่มีความโดดเด่นในด้านความเข้มข้นและความเป็นรูปธรรมของการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตจริง โดยเฉพาะการดำรงชีวิตอย่างมักน้อย สันโดษ การเคร่งครัดในพระธรรมวินัย และการยึดธุดงค์วัตรเป็นแนวทางในการฝึกตน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของพระศรีสุทธิพงศ์ (2561) และพระมหาวิรัตน์ อาจารสุโภ (2560) ที่อธิบายว่า เนกขัมมะปฏิปทาและอริยวังสปฏิปทาเป็นแนวทางการปฏิบัติที่มุ่งลดละกามและความยึดติดในปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาจิตสู่ความหลุดพ้น

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่า การอยู่ป่า การธุดงค์ และการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายของหลวงปู่ชอบ มิได้เป็นเพียงรูปแบบการดำรงชีวิตของพระกรรมฐาน หากแต่เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเอื้อต่อการฝึกสติ สมาธิ และความมั่นคงทางจิตใจ ประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูเกษมปริยัติกิจ อารยธมฺโม (2567) ที่พบว่าพระกรรมฐานสายวิเวกมีลักษณะร่วมกันคือความมักน้อย สันโดษ การพูดน้อย ปฏิบัติมาก และการยึดสติปัฏฐาน 4 เป็นแกนหลักของการภาวนา ซึ่งช่วยให้ผู้ปฏิบัติเกิดความรู้แจ้งในรูปนามและละอุปาทานได้อย่างเป็นลำดับ ผลการวิจัยยังยืนยันบทบาทสำคัญของการเจริญสติในชีวิตประจำวันตามคำสอนของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ซึ่งสอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมของมูลนิธิพุทธสมุนไพรคู่แผ่นดิน ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2560) ปฐม นิคมานนท์ (2559) วีรศักดิ์ โพธิสัตย์ (2558) และคุณหญิงสุรีพันธุ์ มณีวัต (2539) ที่ชี้ตรงกันว่าหลวงปู่ชอบเน้นการมีสติรู้ตัวในทุกอิริยาบถ มิใช่จำกัดการปฏิบัติธรรมไว้เฉพาะการนั่งสมาธิ การฝึกสติอย่างต่อเนื่องช่วยให้จิตไม่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์และกิเลส และนำไปสู่ความสงบและปัญญาในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องไตรลักษณ์ตามงานวิจัยของภูริเชษฐ์ สมพล (2565) ที่ชี้ว่าการเข้าใจความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และอนัตตา จะนำไปสู่การปล่อยวางอย่างแท้จริง

ในภาพรวม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม มิได้เป็นเพียงการสืบทอดหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนาเถรวาทเท่านั้น หากแต่เป็นการทำให้หลักธรรมเหล่านั้นปรากฏในรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่จับต้องได้ สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในหมู่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไป อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม การศึกษา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณค่าของปฏิปทาหลวงปู่ชอบในฐานะรากฐานสำคัญของพระกรรมฐานสายอีสานและพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยรวม

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ด้านพระสงฆ์และการธำรงพระศาสนา ควรมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ยึดถือปฏิปทาในพระพุทธศาสนา หรือศึกษาจากพระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบรูปอื่นๆ เช่น หลวงตามหาบัว หลวงปู่อุทัย สิริธโร หลวงปู่จันทร์เรียน คุณวโร และหลวงปู่อ่อน ชินวังโส เป็นต้นแบบของการดำรงชีวิต เน้นความมักน้อย สันโดษ การยึดมั่นพระวินัยอย่างเคร่งครัด และการเพียรภาวนา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติที่แท้จริงของสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน นโยบายด้านคณะสงฆ์ควรกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและมีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างมาตรฐานของการดำเนินชีวิตพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับหลักธรรมวินัย อีกทั้งยังควรสนับสนุนการเผยแพร่เรื่องราวและปฏิปทาของพระอริยสงฆ์ในรูปแบบสื่อการเรียนรู้ เพื่อให้พระสงฆ์และญาติโยมเกิดแรงบันดาลใจในการปฏิบัติธรรมและธำรงพระศาสนาอย่างมั่นคง

1.2 ด้านการศึกษาและการพัฒนาคน ควรบูรณาการหลัก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และ หลักปฏิปทา ที่มุ่งเน้นการพัฒนากายและใจเข้าสู่ระบบการศึกษาในทุกระดับ ตั้งแต่โรงเรียน มหาวิทยาลัย ไปจนถึงการอบรมบุคลากรภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างบุคคลที่มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย และสามารถรับมือกับปัญหาสังคมร่วมสมัยได้ การส่งเสริมกิจกรรมปฏิบัติธรรมภายในสถานศึกษา เช่น ค่ายคุณธรรม วันปฏิบัติธรรม หรือหลักสูตรสมาธิเบื้องต้น จะช่วยพัฒนานักเรียนและนักศึกษาให้เข้าใจคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างมักน้อย สันโดษ และรู้จักประมาณ การปลูกฝังเช่นนี้ยังสามารถเป็นเครื่องมือป้องกันปัญหาสังคม เช่น ความรุนแรงในเยาวชน การเสพติดสื่อ และความเครียดทางจิตใจ อีกทั้งยังช่วยให้เกิดพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

1.3 ด้านสังคมและชุมชน ควรกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมการนำหลักปฏิปทามาใช้ในระดับชุมชน เพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขและสมดุล กิจกรรมที่ควรสนับสนุน ได้แก่ การจัดโครงการปฏิบัติธรรมชุมชน การอบรมการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และการลดการยึดติดในบริโภคนิยม โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางในการประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาสังคม การเชื่อมโยงปฏิปทากับนโยบายสาธารณะ เช่น การสร้างพื้นที่สีเขียวในวัด การส่งเสริมการใช้สมาธิและสติในที่ทำงาน และการรณรงค์วิถีชีวิตเรียบง่าย จะช่วยลดปัญหาความเครียด ความขัดแย้ง และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

สรุป นโยบายทั้งสามด้านนี้มีเป้าหมายร่วมคือการใช้ “หลักปฏิปทา” เป็นเครื่องมือพัฒนาทั้งในระดับบุคคล พระสงฆ์ สังคม และประเทศชาติ เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างความเจริญทางวัตถุและความสงบทางจิตใจ และเพื่อธำรงคุณค่าของพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่สังคมไทยในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของหลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ในฐานะที่เป็นพระอริยสงฆ์ผู้ปฏิบัติธรรมสายพระป่ากรรมฐาน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการในพระพุทธศาสนาเถรวาท อันสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจและศีลธรรมในสังคมปัจจุบันได้ ดังนั้น การศึกษาเพื่อทำการวิจัยควรพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้

2.1 การเปรียบเทียบหลักปฏิปทาของพระอริยสงฆ์สายพระป่า

2.2 หลักปฏิปทาของพระอริยสงฆ์กับการธุดงควัตร ศึกษาเชิงพุทธปรัชญาและการปฏิบัติจริง

2.3 การนำหลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม มาประยุกต์ในการพัฒนาคุณธรรมของสังคมไทยร่วมสมัย

2.4 บทบาทของปฏิปทาพระสงฆ์สายวัดป่าต่อการสร้างศรัทธาและระเบียบสังคมไทย

2.5 การศึกษาหลักปฏิปทาของพระอริยสงฆ์กับการเสริมสร้างคุณค่าชีวิตในสังคมปัจจุบัน

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์และเปรียบเทียบหลักปฏิปทาของพระพุทธเจ้า พระสาวก และหลวงปู่ชอบ ฐานสโม โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพที่สังเคราะห์จากเอกสาร ตำรา และประสบการณ์ของพระอริยสงฆ์ การวิเคราะห์ดังกล่าวมิได้หยุดอยู่เพียงการบรรยายประวัติหรือพฤติกรรม แต่ได้เปิดมุมมองใหม่ที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้เชิงลึกซึ่งสามารถนำไปต่อยอดได้ในเชิงวิชาการ ศาสนา และสังคมการสืบสานปฏิปทาเป็นพลวัต งานวิจัยทำให้เห็นชัดเจนว่า ปฏิปทาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมิใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือเป็นเพียงมรดกทางวัฒนธรรม แต่เป็นกระบวนการที่มีการปรับตัวได้ตามกาลเวลา พระพุทธเจ้าทรงวางรากฐานปฏิปทาผ่าน มัฌชิมาปฏิปทา อปัณณกปฏิปทา ปฏิปทา 4 ปฏิสัมภิทา 4 ธุดงค์ 13 พุทธจริยา ปฏิปทาพระสงฆ์สาวกสมัยพุทธกาล เมื่อได้นำหลักปฏิปทา มาดำเนินตามอย่างเคร่งครัดเพื่อยืนยันความเป็นไปได้ ต่อการบรรลุธรรมเพื่อการหลุดพ้นออกจากวัฏฏสงสาร และพระอริยสงฆ์รุ่นหลัง เช่น หลวงปู่ชอบ ได้แสดงให้เห็นว่าปฏิปทาเหล่านี้ยังสามารถนำมาใช้ได้จริงในบริบทของไทยสมัยใหม่ เนื้อหาต่อเนื่องนี้จึงไม่ใช่การทำซ้ำอย่างตรงตัว แต่เป็นการตีความและปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและสังคมที่เปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกและสังคม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าปฏิปทามีบทบาททั้งในระดับบุคคลและสังคม ในระดับบุคคล ปฏิปทาเป็นเครื่องมือฝึกฝนให้จิตสงบ มีวินัย และเกิดปัญญา ในระดับสังคม ปฏิปทาเป็นบรรทัดฐานที่สร้างความสงบเรียบร้อยและความสามัคคี ตัวอย่างเช่น เมื่อหลวงปู่ชอบจำพรรษาในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ ชุมชนนั้นมักเกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้คนเลิกอบายมุข หันมาทำบุญ และปลูกฝังศีลธรรมแก่ลูกหลาน การศึกษานี้จึงทำให้เข้าใจว่าปฏิปทาไม่ได้เป็นเพียงวิถีส่วนตัวของพระสงฆ์ แต่ยังเป็นพลังทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างชุมชนได้ การบูรณาการข้ามศาสตร์ การเปรียบเทียบปฏิปทาของพระพุทธเจ้า พระสาวก และหลวงปู่ชอบ ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เชื่อมโยงหลายศาสตร์เข้าด้วยกัน ในมิติทางจิตวิทยา พบว่าการฝึกสมาธิและเมตตาภาวนามีผลเชิงบวกต่อสุขภาวะทางจิต เช่น ลดความเครียดและความซึมเศร้า ในมิติทางสังคมวิทยา ปฏิปทาทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานทางศีลธรรมที่ค้ำจุนความสัมพันธ์ของชุมชน ในมิติทางเศรษฐศาสตร์ ความมักน้อยสันโดษสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และในเชิงปรัชญาสากล ความเมตตาและความเคร่งครัดในวินัยสัมพันธ์กับคุณค่ามนุษยนิยมและธรรมาภิบาล การบูรณาการเช่นนี้เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ทำให้พุทธธรรมก้าวข้ามขอบเขตศาสนาไปสู่การเป็นศาสตร์แห่งชีวิต

เอกสารอ้างอิง

กฤต ศรียะอาจ. (2566). การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามแนวหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, 6 (ฉบับพิเศษ), 418–426. สืบค้นจาก https://shorturl.asia/GhDAS

คุณหญิงสุรีพันธุ์ มณีวัต. (2559). *ฐานสโมบูชา ฉบับสมบูรณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 11). บริษัท ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด.

พระครูเกษมปริยัติกิจ อารยธมฺโม, และคณะ. (2567). ศึกษาเชิงวิเคราะห์ปฏิปทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส). *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 11(11), 231–240. สืบค้นจาก https://shorturl.asia/xmKXg

พระใบฎีกาธีรศักดิ์ สุธีโร (น้อยอ่อน). (2560). *ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โรงเรียนกระสังพิทยาคม ตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย). สืบค้นจาก https://shorturl.asia/zpoli

พระมหาพงศ์ทราทิตย์ ก้องเสียง. (2563). บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันและอนาคต. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(1), 1–15. สืบค้นจาก https://so12.tci-thaijo.org/index.php/watmahasawat_jsc/article/view/480

พระมหาผล นาควโร, และคณะ. (2565). การดำเนินชีวิตตามหลักอปัณณกปฏิปทาสูตรของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(2), 1643–1655. สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/258054/173754

พระมหาวิรัตน์ อาจารสุโภ, และคณะ. (2562). การวิเคราะห์อริยวังสปฏิปทาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(2), 435–446. สืบค้นจาก https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/124839/133910

พระศรีสุทธิพงศ์ (ส่ม-ส่วน ปฏิภาโณ). (2561). เนกขัมมปฏิปทาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(1), 174–187. สืบค้นจาก https://shorturl.asia/NQA1K

ปฐม นิคมานนท์ (ผู้เรียบเรียง). (2559). *หลวงปู่ชอบ อริยสงฆ์ ชุดที่ 1*. ดี.เอ็ม.จี.

มูลนิธิพุทธสมุนไพรคู่แผ่นดิน ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2560). *พระฐานสโม หลวงปู่ชอบ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). บริษัท ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด.

ภูริเชษฐ์ สมพล, และคณะ. (2565). วิเคราะห์ความเป็นจริงของสรรพสิ่งตามกฎไตรลักษณ์ในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารนิสิตวัง*, 24(2), 103–108. สืบค้นจาก https://shorturl.asia/osRHY

ภัฏชวัชร์ สุขเสน, และคณะ. (2563). คำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต. *วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์*, 7(2), 53–62. สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/Vanam_434/article/view/246167/167312

วีรศักดิ์ โพธิสัตย์ (ทิดกล้วย เมืองเลย). (2558). *หลวงปู่ชอบ ฐานสโม พระอรหันต์ผู้ทรงฤทธิ์แห่งยุค*. เอส เอ็ม เค พริ้นติ้ง จำกัด.

Jinjutha Panthongkam. (2568, กรกฎาคม 17). เมื่อสังคมเสื่อมศรัทธาวงการสงฆ์: ทำไมการแยกศาสนาออกจากรัฐจึงอาจเป็นทางออกที่ยั่งยืน. สืบค้นจาก https://thematter.co/social/crisis-of-faith-buddhism-solution/246713

การบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงาน สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด

The management affecting the operational efficiency of the Agricultural Cooperative for Marketing of Nakhon Ratchasima

ณัฐภัค นพรัตน์
ชคัตตรัย รยะสวัสดิ์
สกุล วงษ์กาฬสินธุ์
นักศึกษาปริญญาเอก สาขาการจัดการภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
อาจารย์ประจำคณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
อาจารย์ประจำคณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Nattapak Noparat
Chacattrai Rayasawath
Sakul Wongkalasin
Doctoral Degree of Philosophy in Public and Private Management, Nakhon Ratchasima Rajabhat University
Lecturer of Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University
Lecturer of Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University
Corresponding E-mail : nattapak08@gmail.com

รับบทความ: 26 พฤศจิกายน 2568; แก้ไขบทความ 17 ธันวาคม 2568; ตอบรับบทความ: 19 ธันวาคม 2568
Received: November 26, 2025; Revised: December 17, 2025; Accepted: December 19, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด ใช้การวิจัยแบบผสม ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด จำนวน 400 ราย และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย คือ ประธาน และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำนวน 30 คน ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารจัดการของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด ทุกตัวมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการประสานงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) แนวทางการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด พบว่า สหกรณ์ควรเร่งแก้ไขภาวะขาดทุนเพื่อฟื้นฟูความเชื่อมั่นของสมาชิก โดยมุ่งวิเคราะห์ต้นทุนและรายได้ พัฒนาช่องทางรายได้ใหม่ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มความโปร่งใส ควบคู่กับการเสริมความสามารถในการแข่งขัน ลดความซ้ำซ้อนของกระบวนงาน เพิ่มอำนาจต่อรองเพื่อลดต้นทุน และดำเนินการประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างความเชื่อถือในชุมชน

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ; ประสิทธิผล; การดำเนินงาน

Abstract

This study aimed to: (1) examine the management conditions of the Agricultural Cooperative for Marketing of BAAC Customers, Nakhon Ratchasima Limited; (2) analyze the factors affecting its operational effectiveness; and (3) propose management approaches that enhance operational effectiveness. A mixed-methods research design was employed. Quantitative data were collected using a questionnaire administered to a sample of 400 cooperative members, while qualitative data were obtained through in-depth interviews with 30 key informants, including the cooperative chairperson and members. Data were analyzed using descriptive statistics (mean and standard deviation) and multiple linear regression analysis. The findings revealed that: (1) all aspects of cooperative management were rated at a high level; (2) planning, organizing, directing, and coordinating significantly influenced operational effectiveness at the .05 level; and (3) effective management approaches should prioritize addressing financial losses to restore members' confidence by analyzing costs and revenues, developing new income streams, and applying digital technologies to enhance transparency. These efforts should be complemented by strengthening price competitiveness, reducing process redundancies, increasing bargaining power to lower costs, and implementing public relations strategies to build trust within the community.

Keywords: Management; Effectiveness; Operations

บทนำ

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือ ธ.ก.ส. (Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives) เป็นธนาคารของรัฐ ที่ก่อตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2509 ตามเหตุผลในการจัดตั้ง คือ การส่งเสริมพัฒนาการเกษตรของประเทศจำเป็นต้องจัดให้ความช่วยเหลือทางการเงิน อันเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งเพื่อเกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตและรายได้การเกษตร การให้ความช่วยเหลือควรจัดขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านเกษตรกรโดยตรงและในด้านกลุ่มเกษตรกรกับสหกรณ์การเกษตร การดำเนินงานให้ความช่วยเหลือทางการเงินในด้านต่างๆ เหล่านี้ควรอยู่ภายใต้การควบคุมเป็นระบบเดียวกัน เพื่อให้ได้ผลมั่นคงและสะดวกในการจัดหาเงินทุนเพิ่มเติม ฉะนั้น จึงสมควรจัดตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรขึ้นเป็นสถาบันในระดับชาติเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ ทั้งนี้ ทศวรรษที่ 3 (พ.ศ. 2530-2539) ธ.ก.ส. ได้ขยายการให้สินเชื่อโครงการ Project Loan โดยพัฒนาการเกษตรแบบครบวงจรครอบคลุมพื้นที่ทุกภาคของประเทศ โดยเฉพาะเกษตรกรชั้นล่างและยากจนที่ไม่สามารถขอใช้บริการสินเชื่อจากสถาบันการเงินได้ ผ่านการให้สินเชื่อแบบโครงการ Project Loan เป็นการต่อยอดความร่วมมือระหว่าง ธ.ก.ส. กับหน่วยงานภาครัฐต่างๆ และองค์กร ความร่วมมือต่างชาติ โดยให้การสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และองค์ความรู้ เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถให้กับเกษตรกรอย่างสมบูรณ์ ถือเป็นความสำเร็จอย่างยิ่งของ ธ.ก.ส. ในขณะเดียวกันยังสนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. เพื่อสร้างอำนาจต่อรองทางการตลาด และได้ริเริ่มโครงการ

วัฒนธรรมบริการเพื่อพัฒนาพนักงานให้มีทักษะความรู้ และตระหนักถึงความสำคัญในการให้บริการที่ดีแก่ลูกค้า (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2566)

ด้วย ธ.ก.ส. เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ในการกำกับดูแลของกระทรวงการคลัง โดยปัจจุบันกระทรวงการคลังถือหุ้นร้อยละ 99.79 กลุ่มสหกรณ์การเกษตรต่างๆ ถือหุ้นร้อยละ 0.18 และบุคคลทั่วไปถือหุ้นร้อยละ 0.03 จากจุดเริ่มต้น เมื่อปี พ.ศ. 2509 จนกระทั่งปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2567 ธ.ก.ส. ได้ก้าวเข้าสู่ปีที่ 58 ด้วยรากฐานที่มั่นคง และมีแนวทางการขับเคลื่อนภารกิจที่ยั่งยืน โดยกำหนดเป็นวิสัยทัศน์สำหรับการดำเนินงานเอาไว้ว่า เป็นธนาคารเพื่อการพัฒนาชนบทที่มั่นคง มีการจัดการที่ทันสมัย ให้บริการทางการเงินครบวงจร เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างยั่งยืน” ส่วนสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. อยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของกรมส่งเสริมสหกรณ์การเกษตร ซึ่งจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. เพื่อเป็นองค์กรของเกษตรกรลูกค้าในการสร้างอำนาจต่อรองทางการตลาด และได้ริเริ่มโครงการวัฒนธรรมบริการ เพื่อพัฒนาพนักงานให้มีทักษะความรู้ และตระหนักถึงความสำคัญในการให้บริการที่ดีแก่ลูกค้า (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.), 2566) การบริหารที่ดีจะต้องมีการจัดการอย่างเหมาะสมที่ทำให้เกิดประสิทธิผล และประสิทธิภาพในการทำงาน เพราะทุก ๆ องค์กรนั้นย่อมมีเครื่องมือในการจัดการบริหารเพื่อให้งานมีคุณภาพ ปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงนั้นนำไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ที่นำไปสู่การเจริญเติบโตของความสัมพันธ์ด้านต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และรัฐบาล รวมไปถึงทั่วโลกด้วย (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2560)

สำหรับการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และทันสมัยเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น และมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่ Drucker (1973, p. 98) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหาร คือ การทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น ดังนั้น การบริหารจึงมีความสำคัญต่อสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. ถ้าผลของการบริหารงานทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์การเกษตร จะทำให้สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. ได้รับความเชื่อมั่น ได้รับความไว้วางใจ และผู้บริหารจะได้รับการเลือกตั้งมาบริหารสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. แต่หากผลของการบริหารล้าหลัง และทำให้เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์การเกษตรขาดความเชื่อมั่น ไม่คำนึงถึงการพัฒนาโครงการใหม่ ๆ ไม่ผ่านการวิเคราะห์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการบริหารอย่างถ่องแท้ และผู้เกี่ยวข้องทำให้มีปัญหา เอื้อผลประโยชน์ต่อพวกพ้องทำให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้บริหารมากกว่าจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์การเกษตรโดยรวม ดังนั้นจากปัญหาข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาถึงการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด ซึ่งผลการวิจัยจะได้รูปแบบการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด เพื่อผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำผลการวิจัยไปใช้เป็นรูปแบบการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

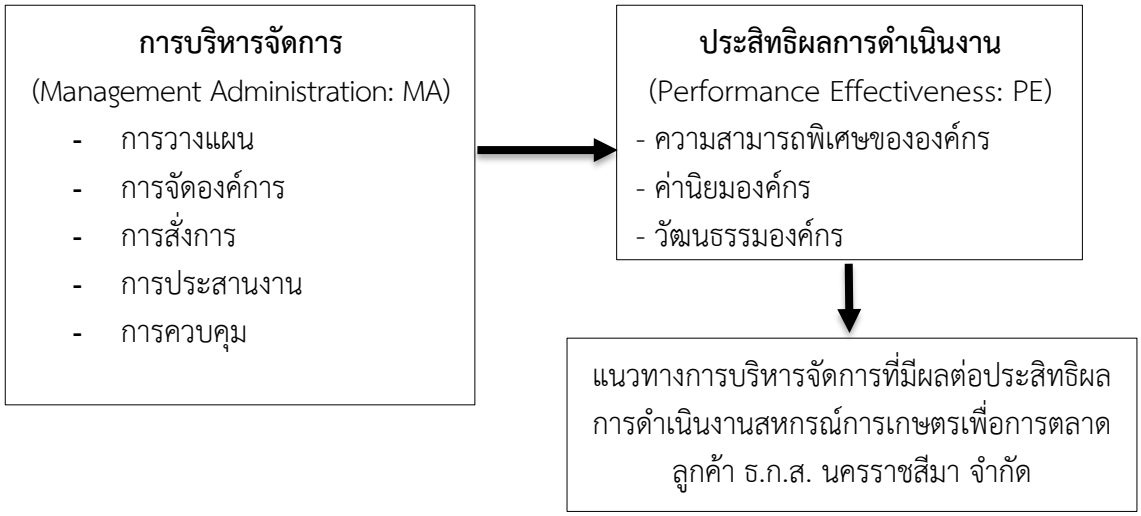
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด

3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัย และทดสอบสมมติฐานของตัวแปรที่กำหนด แล้วนำผลไปพัฒนาในการสร้างการบริหารจัดการให้กับสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นเครื่องมือในการประเมินความเหมาะสม สอดคล้อง และนำผลที่ได้มาปรับปรุง และพัฒนาให้เป็นกลยุทธ์สอดรับกับแผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566-2570) เกี่ยวข้องกับสหกรณ์เข้มแข็งและเป็นองค์กรสมรรถนะสูง ด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ด้วยหลักธรรมาภิบาล (คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ, 2565) จะแสดงการบริหารจัดการ (Management Administration หรือ MA) บูรณาการจากทฤษฎีการจัดการตามหลักการบริหารองค์กร ของ Fayol (1916) และบูรณาการจากคู่มือการกำกับดูแลกิจการที่ดีของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) (2566) ซึ่งกรอบแนวคิดการวิจัยจะแสดงดังแผนภาพ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านประชากร

1.1.1 ขอบเขตด้านประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด รวมจำนวนทั้งสิ้น 199,246 คน

1.1.2 ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 400 คน โดยการใช้สูตรหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ (Yamene, 1973, p. 727)

1.2 ขอบเขตพื้นที่ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ สมาชิกของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด

1.3 ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยทำการศึกษาตัวแปรการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด ดังนี้

1.3.1 ตัวแปรอิสระ (Antecedent variable) ได้แก่ การบริหารจัดการ มีองค์ประกอบในการวัดประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม ซึ่งบูรณาการจากทฤษฎีการจัดการตามหลักการบริหารองค์กรของ Fayol (1916)

1.3.2 ตัวแปรตาม (Consequence variable) ได้แก่ ประสิทธิผลการดำเนินงาน มีองค์ประกอบในการวัด ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษขององค์กร (Core Competency) ค่านิยมองค์กร (Core Value) และวัฒนธรรมองค์กร (Corporate Culture) ซึ่งประเมินประสิทธิผลองค์กรเชิงบูรณาการจากคู่มือการกำกับดูแลกิจการที่ดี ประจำปีบัญชี 2566 (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2566)

1.3.3 ตัวแปรควบคุม ตัวแปรควบคุม ได้แก่ แนวทางการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงาน

2. เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม ได้แก่ ตอนที่ 1 แบบสอบถามในการวัดข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ข้อมูลทั่วไปขององค์กร ตอนที่ 2 แบบสอบถามเพื่อวัดสภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด ตอนที่ 3 แบบสอบถามเพื่อวัดประสิทธิผลการดำเนินงาน ตอนที่ 4 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น .854

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่จัดเก็บข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถามจากสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมาจำกัด จำนวนทั้งสิ้น 400 ชุด 2) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บข้อมูลจากการค้นคว้า ตำรา เอกสารทางวิชาการ บทความ รายงานการวิจัย วารสาร รวมถึงข้อมูลทางอินเตอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจากแหล่งต่างๆ ดังนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา รวมถึงข้อมูลในระบบออนไลน์จากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัยในครั้งนี้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

4.1.1 การแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

4.1.2 การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้ในการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของตัวแปรการบริหารจัดการ และประสิทธิผลการดำเนิน

4.2 การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อทดสอบตัวแปรต้นที่มีต่อตัวแปรตาม ได้แก่ การบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัดโดยขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติแบบ Linear Multiple Regression ในการหาความสัมพันธ์

ระหว่างตัวแปรเพื่อการพยากรณ์ กำหนดใช้การวิเคราะห์ของสมการถดถอยเชิงพหุคูณเชิงเส้นทั่วไป ซึ่งผู้วิจัยได้นำตัวแปรอิสระเข้าสู่สมการพยากรณ์ ด้วยวิธีการ Enter (Enter Method)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการบริหารจัดการ ภาพรวม

สภาพการบริหารจัดการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับ
1. การวางแผน	3.58	0.87	มาก	3
2. การจัดองค์กร	3.54	0.74	มาก	5
3. การสั่งการ	3.60	0.74	มาก	2
4. การประสานงาน	3.56	0.73	มาก	4
5. การควบคุม	3.62	0.79	มาก	1
ค่าเฉลี่ย	**3.58**	**0.77**	**มาก**	

จากตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการบริหารจัดการ พบว่า การบริหารจัดการมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การควบคุม มีค่าเฉลี่ย 3.62 รองลงมา คือ การสั่งการ มีค่าเฉลี่ย 3.60 การวางแผน มีค่าเฉลี่ย 3.58 การประสานงาน มีค่าเฉลี่ย 3.56 และการจัดองค์กร มีค่าเฉลี่ย 3.54 ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด

ตาราง 2 ค่าสถิติการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	0.032	0.074	-	0.433	.665
x_1	0.158	0.045	0.160	3.512	.000*
X_2	0.342	0.047	0.336	7.260	.000*
X_3	0.238	0.051	0.234	4.711	.000*
X_4	0.210	0.053	0.202	3.979	.000*
X_5	0.045	0.038	0.047	1.183	.237

หมายเหตุ: * มีความน่าเชื่อถือที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตาราง 2 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด มี 4 ตัว คือ การวางแผน(x_1) การจัดองค์กร(x_2) การสั่งการ(x_3) และการประสานงาน (x_4) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 ตามลำดับ ในขณะที่ตัวแปรการควบคุม (x_5) ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลในการดำเนินงานของของสหกรณ์ การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด ตามลำดับ สามารถทำนายประสิทธิผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด ได้ร้อยละ 86.0 โดยเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้ $Y = 0.032+0.158(x_1) + 0.342(x_2) + 0.238(x_3) + 0.210(x_4)$

3. ผลการวิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงาน สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด

3.1 ต้องแก้ปัญหาการขาดทุนให้ได้ เนื่องจากการขาดทุนเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัดหากไม่แก้ไขจะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของสมาชิก แนวทางแก้ไขควรเริ่มจากการวิเคราะห์ต้นทุน–รายได้ ปรับกลยุทธ์การตลาด และหาช่องทางเพิ่มรายได้ เช่น ขยายเครือข่ายการจำหน่าย หรือสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม เพื่อให้สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด กลับมาอยู่ในภาวะที่ยั่งยืน

3.2 ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการพัฒนาระบบการทำงาน การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เช่น ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (MIS), โปรแกรมบัญชีดิจิทัล, ระบบติดตามผลผลิต และแพลตฟอร์มการสื่อสารออนไลน์ จะช่วยลดข้อผิดพลาด เพิ่มความรวดเร็ว และเพิ่มความโปร่งใสในการทำงาน ส่งผลให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.3 ควบคุมราคา เพราะสินค้าบางตัว สกต. ขายแพงกว่าตลาด โดยเฉพาะข้าวเปลือกการกำหนดราคาที่แข่งขันได้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการสร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นของสมาชิกและลูกค้า สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด ควรใช้วิธีการสำรวจตลาดแบบเรียลไทม์ ควบคุมต้นทุน และสร้างมาตรฐานราคาที่สมดุล เพื่อให้ราคาผลผลิตมีความยุติธรรมและแข่งขันได้

3.4 ปรับลดการลงชื่อในเอกสารหลายฉบับ ใช้เอกสารให้น้อยลงปัญหางานเอกสารที่ซ้ำซ้อนทำให้การดำเนินงานล่าช้า ควรใช้ระบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์และลายเซ็นดิจิทัล ลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มความคล่องตัวในการทำงาน ส่งผลให้ผู้บริหารและสมาชิกมีเวลามากขึ้นในการพัฒนากิจกรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่ม

3.5 ควรต่อรองเรื่องราคาผลผลิต ซื้อปุ๋ย และสินค้าในราคามาตรฐานการเจรจาต่อรองกับคู่ค้าเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยลดต้นทุนการดำเนินงาน หากสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด สามารถซื้อวัตถุดิบและปัจจัยการผลิตในราคาที่เป็นธรรม จะช่วยให้สมาชิกได้รับประโยชน์โดยตรงทั้งด้านราคาที่ถูกลงและกำไรที่มากขึ้น

3.6 มีการลงพื้นที่เพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ประชาชนรับรู้การสื่อสารเชิงรุกเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกและชุมชน การลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์จะช่วยให้ข้อมูลข่าวสารของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เพิ่มการมีส่วนร่วมและสร้างภาพลักษณ์ที่น่าเชื่อถือ

3.7 ปรับระบบการทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันความไม่สอดคล้องในการทำงานอาจทำให้เกิดความล่าช้าและขัดแย้งภายในสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด การกำหนด

มาตรฐาน ขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน และการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้บุคลากรทุกระดับทำงานไปในทิศทางเดียวกัน สร้างความสามัคคีและประสิทธิภาพ

3.8 พัฒนาบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสมบุคลากรเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด การจัดอบรม เพิ่มทักษะด้านการตลาด การเงิน และการใช้เทคโนโลยี จะทำให้บุคลากรมีศักยภาพในการปฏิบัติงานและสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การสรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกแนวทางการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด พบว่า การบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส.นครราชสีมา จำกัด ต้องอาศัยการวางแผนที่รอบคอบ การจัดองค์กรที่ชัดเจน การสั่งการที่โปร่งใส การประสานงานที่มีประสิทธิภาพ และการควบคุมที่เข้มแข็ง การบูรณาการทั้ง 5 ด้านนี้ช่วยให้สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส.นครราชสีมา จำกัด สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก พัฒนาศักยภาพบุคลากร ใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม และสร้างความยั่งยืนในระยะยาว ทั้งต่อสมาชิก ชุมชน และสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด

4.1 การวางแผน เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ เนื่องจากเป็นแนวทางที่กำหนดทิศทางการดำเนินงานขององค์กรให้สอดคล้องกับนโยบายประเทศ โดยเน้นการส่งเสริมการผลิตที่ได้มาตรฐาน เช่น เกษตรอินทรีย์และ GAP รวมทั้งการลดต้นทุนด้านพลังงาน องค์กรยังสนับสนุนให้สหกรณ์ดำเนินโครงการเชื่อมโยงตลาดในรูปแบบ Contract Farming เพื่อสร้างความมั่นคงด้านการจำหน่าย อีกทั้งยังใช้เทคโนโลยีดิจิทัลครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนผลิต การแปรรูป การจัดการตลาด ไปจนถึงระบบการเงิน การบริหารความเสี่ยงยังเป็นส่วนสำคัญ โดยการบังคับให้สหกรณ์ต้องมีแผนธุรกิจ แผนการเงิน และระบบบัญชีโปร่งใส ซึ่งช่วยสร้างระบบควบคุมภายในและธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง การวางแผนเช่นนี้ช่วยให้องค์กรพัฒนาทุกมิติ ตั้งแต่บุคลากร การบริหารธุรกิจ ไปจนถึงความร่วมมือกับชุมชน พร้อมทั้งใช้ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพในการตัดสินใจ

4.2 การจัดองค์กร เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้การวางแผนและการดำเนินงานมีประสิทธิภาพ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส.นครราชสีมา จำกัด ต้องมีโครงสร้างที่ชัดเจน กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรอย่างชัดเจน รวมทั้งลงทุนในการพัฒนาบุคลากรและใช้เทคโนโลยีช่วยลดภาระงานเอกสาร การตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจสำหรับโครงการสำคัญยังช่วยลดความล่าช้าในการดำเนินงาน การพัฒนาคนถือเป็นหัวใจสำคัญ ทั้งสมาชิกและผู้บริหารต้องมีความรู้ ความสามารถ และความเสียสละ สมาชิกต้องเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ส่วนผู้บริหารต้องมีศักยภาพในการจัดการเชิงมืออาชีพและบริหารต้นทุนอย่างเหมาะสม

4.3 การสั่งการ เป็นกระบวนการนำแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส.นครราชสีมา จำกัด ควรจัดอบรมผู้บริหารและคณะกรรมการสหกรณ์ในด้านการเงิน การตลาด และการจัดการสินค้าคงคลัง พร้อมมีทีมงาน “พี่เลี้ยง” ประจำพื้นที่คอยให้คำแนะนำ นอกจากนี้ยังมีการมอบอำนาจทางการเงิน การจัดซื้อ/จัดจ้าง และการบริหารบุคลากรอย่างชัดเจน เพื่อให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างคล่องตัวและโปร่งใส การสั่งการยังมุ่งสู่ความต้องการของสมาชิก โดยการบริหารธุรกิจและกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก ทั้งการสนับสนุนสินเชื่อ การตลาด การรวบรวมผลผลิต และการส่งเสริมอาชีพ

4.4 การประสานงาน เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานราบรื่นและต่อเนื่อง สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส.นครราชสีมา จำกัด นำเทคโนโลยีสื่อสาร เช่น LINE และแอปพลิเคชันมาใช้ในการติดตามงานและแจ้งข้อมูลตลาดแบบเรียลไทม์ รวมถึงอาจมีการใช้ Google Sheets และ Google Drive เพื่อเก็บข้อมูลและทำงานร่วมกันระหว่างคณะกรรมการฝ่ายจัดการ อีกทั้งมี Dashboard รายงานสถานะโครงการเพื่อให้ทุกฝ่ายติดตามความคืบหน้าได้อย่างเป็นระบบ การประสานงานควรเริ่มจากโครงการขนาดเล็กแล้วค่อยขยายผลตามความเหมาะสม โดยเน้นการพัฒนาทุกมิติของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส.นครราชสีมา จำกัด และการสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกและสร้างความแข็งแรงให้แก่สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส.นครราชสีมา จำกัด

4.5 การควบคุม เป็นกลไกที่ทำให้การวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการประสานงานดำเนินไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส.นครราชสีมา จำกัดมีการกระจายตลาดและผลิตภัณฑ์เพื่อลดความเสี่ยง วางระบบบริหารการเงินและสภาพคล่องอย่างมืออาชีพ ใช้เทคโนโลยีช่วยตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ และพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง การสร้างเครือข่ายพันธมิตรทั้งภาครัฐและเอกชนยังช่วยเสริมความแข็งแกร่ง การควบคุมการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการสมาชิก เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทั้งสมาชิกและสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด มีความมั่นคงและเติบโตอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด โดยรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะ อาจเป็นเพราะสหกรณ์มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรมมีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน และมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ ผู้จัดการ และบุคลากรอย่างเหมาะสม ซึ่งเอื้อต่อการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร นอกจากนี้ สหกรณ์ยังดำเนินงานภายใต้กรอบนโยบายและแนวทางของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ซึ่งเป็นสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐที่มีระบบกำกับดูแลและสนับสนุนด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี และเงินทุนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การบริหารจัดการของสหกรณ์มีความเป็นมาตรฐาน โปร่งใส และตรวจสอบได้ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Drucker (1973) ที่ชี้ให้เห็นว่าการบริหารที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของบุคลากรภายในองค์กรภายใต้เป้าหมายร่วม และการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์ของ Kaplan and Norton (1996) ยังอธิบายว่าองค์กรที่มีการวางแผน การติดตาม และการประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ จะสามารถยกระดับประสิทธิผลของการดำเนินงานได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของสหกรณ์การเกษตรที่ต้องบริหารทั้งด้านการเงิน การตลาด และความสัมพันธ์กับสมาชิกควบคู่กันไป

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการประสานงาน ผู้วิจัยอภิปรายผลดังนี้

2.1 การบริหารจัดการด้านการวางแผนมีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 อาจเป็นเพราะการวางแผนที่

ชัดเจนและเป็นระบบช่วยให้สหกรณ์สามารถกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกและสภาพตลาดสินค้าเกษตรที่มีความผันผวน การมีแผนงานและแผนงบประมาณที่เหมาะสมยังช่วยลดความเสี่ยงด้านต้นทุนและเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้อย่างมีเสถียรภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชาติ ภิญโญ (2568) ที่พบว่า การบริหารจัดการ องค์การควรมีการวางแผนที่ชัดเจนสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก มีความโปร่งใส ทางการเงิน และบริหารงบประมาณอย่างรัดกุม ด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมควรเปิดโอกาส ให้พนักงานทุกระดับมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีช่องทางการสื่อสารที่เปิดกว้างและสร้างระบบ การให้รางวัลตามผลงาน ด้านสังคมควรพัฒนาทุนทางสังคมและเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ปรับตัวตามค่านิยมการบริโภคที่สนับสนุนสินค้าชุมชน ด้านเทคโนโลยี ควรพัฒนาระบบสารสนเทศโดยเฉพาะฐานข้อมูลสมาชิกแบบบูรณาการ ส่งเสริม เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตลาดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ และกลยุทธ์การตลาดที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค นอกจากนี้ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า การส่งเสริมการผลิตที่ได้มาตรฐาน เช่น เกษตรอินทรีย์และ GAP รวมทั้งการลดต้นทุนด้านพลังงาน องค์กรยังสนับสนุนให้สหกรณ์ดำเนินโครงการเชื่อมโยงตลาดในรูปแบบ Contract Farming เพื่อสร้างความมั่นคงด้านการจำหน่าย อีกทั้งยังใช้เทคโนโลยีดิจิทัลครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนผลิต การแปรรูป การจัดการตลาด ไปจนถึงระบบการเงิน การบริหารความเสี่ยงยังเป็นส่วนสำคัญ โดยการบังคับให้สหกรณ์ต้องมีแผนธุรกิจ แผนการเงิน และระบบบัญชีโปร่งใส

2.2 ด้านการจัดองค์กรมีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 อาจเป็นเพราะ สหกรณ์มีการกำหนดโครงสร้างองค์กร บทบาทหน้าที่ และสายการบังคับบัญชาที่ชัดเจน ทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบ ลดความซ้ำซ้อน และเพิ่มความรับผิดชอบในการทำงาน การจัดสรรทรัพยากรบุคคลให้เหมาะสมกับภารกิจยังช่วยเพิ่มความคล่องตัวในการดำเนินงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของเอกสิทธิ์ สนามทอง (2562) ที่พบว่า การพัฒนาศักยภาพ ของบุคลากรภายในองค์การให้มีสมรรถนะที่จำเป็นและเหมาะสมในด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติ สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคลากรให้มีศักยภาพที่สูงขึ้น จนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาองค์การสู่ความสำเร็จได้ และสอดคล้องกับเกษม แก้วสนั่น และเพ็ญศรี ฉิรินัง (2564) ที่พบว่า กระบวนการบริหารทั้งการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การงบประมาณ การวางแผน และการอำนวยการ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพาองค์กรไปสู่ ความสำเร็จ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Astuti and Fadjarenie (2024) ที่พบว่า การวางแผนงบประมาณมีผลเชิงบวกและมีนัยสำคัญต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน ความสามารถของทรัพยากรบุคคลมีผลเชิงบวกและมีนัยสำคัญต่อประสิทธิภาพการดูดซับงบประมาณ นอกจากนี้ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า การจัดองค์กร เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้การวางแผนและการดำเนินงานมีประสิทธิภาพ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส.นครราชสีมา จำกัด ต้องมีโครงสร้างที่ชัดเจน กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรอย่างชัดเจน

2.3 ด้านการสั่งการมีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 อาจเป็นเพราะผู้บริหารและคณะกรรมการมีบทบาทในการชี้นำ สร้างแรงจูงใจ และกำกับการปฏิบัติงานของบุคลากรให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร การสั่งการที่ชัดเจนและต่อเนื่องช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติงานและเสริมสร้างขวัญกำลังใจของบุคลากร สอดคล้องกับงานวิจัยของจตุพร ปานยิ้ม และ กฤตชน วงศ์รัตน์ (2565) ที่พบว่า กลยุทธ์การบริหารการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของสมาชิกและความสำเร็จของสหกรณ์ กลยุทธ์การบริหารการดำเนินงานส่งผล

ทางบวกต่อความสำเร็จของสหกรณ์ กลยุทธ์การบริหารการดำเนินงานส่งผลทางบวกต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก การมีส่วนร่วมของสมาชิกส่งผลทางบวกต่อความสำเร็จของสหกรณ์และ กลยุทธ์การบริหารการดำเนินงานส่งผลทางบวกต่อความสำเร็จของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนโดยมีการมีส่วนร่วมของสมาชิก สามารถพยากรณ์ความสำเร็จของสหกรณ์ได้นอกจากนี้ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า การบริหารธุรกิจและกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก ทั้งการสนับสนุนสินเชื่อ การตลาด การรวบรวมผลผลิต และการส่งเสริมอาชีพ

2.4 ด้านการประสานงานมีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 อาจเป็นเพราะการดำเนินงานของสหกรณ์เกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย ทั้งคณะกรรมการ ผู้จัดการ บุคลากร สมาชิก และหน่วยงานภายนอกเช่น ธ.ก.ส. และเครือข่ายทางการตลาด การประสานงานที่มีประสิทธิภาพช่วยให้เกิดความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการดำเนินงานที่สอดคล้องกัน ลดความขัดแย้งและความล่าช้าในการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของชุติมา หวังเบ็ญหมัด และธนัชชา บินดุเหล็ม (2557) ที่พบว่า ปัจจัยภายนอกด้านระบบเทคโนโลยีมีความสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จของการ ประกอบ การธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และสอดคล้องกับงานวิจัยของสมนึก แก้วมะณี และคณะ (2563) ที่พบว่าแนวทางพัฒนาปัจจัยการบริหารจัดการที่ดีที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการดำเนินงาน ได้แก่ หลักความคุ้มค่า และภาวะผู้นำ แนวทางพัฒนาปัจจัยการบริหารภาครัฐแนวใหม่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการดำเนินงาน ได้แก่ การประสานงาน การทำงานเป็นทีม ความผูกพันในองค์กร การพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถของบุคลากร และการนำใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ นอกจากนี้ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า การนำเทคโนโลยีสื่อสาร เช่น LINE และแอปพลิเคชัน มาใช้ในประสานงาน การติดตามงานและแจ้งข้อมูลตลาดแบบเรียลไทม์ รวมถึงอาจมีการใช้ Google Sheets และ Google Drive เพื่อเก็บข้อมูลและทำงานร่วมกันระหว่างคณะกรรมการฝ่ายจัดการ อีกทั้งมี Dashboard รายงานสถานะโครงการเพื่อให้ทุกฝ่ายติดตามความคืบหน้าได้อย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นครราชสีมา จำกัด

1. ข้อเสนอแนะด้านการนำไปประยุกต์ใช้

1.1 พัฒนาระบบการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์อย่างต่อเนื่อง สหกรณ์ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการทบทวนและปรับปรุงแผนกลยุทธ์องค์กรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและความต้องการของสมาชิก โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์จากผลการประเมินสภาพการบริหารจัดการ เพื่อกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน อันจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของสหกรณ์ในระยะยาว

1.2 เสริมสร้างศักยภาพคณะกรรมการและผู้บริหารสหกรณ์ ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดอบรมและพัฒนาทักษะด้านการบริหาร การเงิน และการตลาดให้แก่คณะกรรมการและผู้บริหารสหกรณ์ เพื่อยกระดับการบริหารจัดการให้มีความเป็นมืออาชีพ สามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ และรองรับการเปลี่ยนแปลงของตลาดสินค้าเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกระบวนการบริหารจัดการ สหกรณ์ควรประยุกต์ใช้ผลการวิจัยในการออกแบบกลไกการมีส่วนร่วมของสมาชิก เช่น การประชุมรับฟังความคิดเห็น การสื่อสาร

ข้อมูลอย่างโปร่งใส และการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่น ความผูกพัน และความเป็นเจ้าของร่วมของสมาชิกต่อสหกรณ์

1.4 นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้สนับสนุนการบริหารและการตลาด ควรใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบสารสนเทศด้านการบริหาร การบัญชี และการตลาด เช่น ระบบฐานข้อมูลสมาชิก ระบบติดตามต้นทุนและรายได้ รวมถึงช่องทางการตลาดออนไลน์ เพื่อเพิ่มความรวดเร็ว ความถูกต้อง และความโปร่งใสในการดำเนินงาน ตลอดจนเพิ่มโอกาสในการแข่งขันของสหกรณ์ในตลาด

1.5 ใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลสนับสนุนการกำหนดนโยบายและการสนับสนุนจากภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ธ.ก.ส. และหน่วยงานกำกับดูแลสหกรณ์ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบาย มาตรการสนับสนุน และการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์การเกษตรและยกระดับขีดความสามารถในการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยที่ได้กล่าวไว้นั้น ผู้วิจัยได้แนวคิดที่น่าสนใจในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อเป็นการพัฒนาและปรับปรุงงานวิจัยในอนาคตต่อไป ดังนี้

2.1 ขยายขอบเขตการศึกษาไปยังสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่หรือบริบทที่หลากหลาย การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดหรือภูมิภาคอื่น รวมถึงสหกรณ์ที่มีขนาดและลักษณะการดำเนินงานแตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารจัดการและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสหกรณ์ อันจะช่วยเพิ่มความครอบคลุมและความสามารถในการอธิบายผลการวิจัยในระดับประเทศได้ดียิ่งขึ้น

2.2 ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุและความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ควรนำตัวแปรด้านการบริหารจัดการ เช่น ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก เทคโนโลยีดิจิทัล และการสนับสนุนจากภาครัฐ มาศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) หรือการวิจัยเชิงผสม เพื่อให้ได้ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับกลไกที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานของสหกรณ์

2.3 เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสะท้อนมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวิจัยในอนาคตควรเสริมการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม กับคณะกรรมการ ผู้บริหาร สมาชิก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสะท้อนประสบการณ์จริง ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการสหกรณ์ ซึ่งจะช่วยเติมเต็มข้อมูลเชิงปริมาณและนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

เกษม แก้วสนั่น, และเพ็ญศรี ฉิรินัง. (2564). *กระบวนการบริหารจัดการเชิงบูรณาการที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรสหกรณ์ภาคการเกษตร*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566–2570): ยุทธศาสตร์สหกรณ์เข้มแข็งและองค์กรสมรรถนะสูงด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ.

จตุพร ปานยิ้ม, และกฤตชน วงศ์รัตน์. (2565). *กลยุทธ์การบริหารงานและการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่มีผลต่อความสำเร็จของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

ชุติมา หวังเบ็ญหมัด, และธนัชชา บินดุเหล็ม. (2557). ปัจจัยภายนอกด้านเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจ SMEs ในประเทศไทย. *วารสารการจัดการธุรกิจ*, *7*(2), 112–130.

ธนกร เชื้อจำรูญ. (2560). *ประสิทธิผลการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตามบทบาทหน้าที่: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แรงจูงใจ และการพัฒนาองค์กร*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2566ก). *ข้อมูลองค์กรและแนวทางการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน*.

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2566ข). *คู่มือการกำกับดูแลกิจการที่ดีของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร*.

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2566ค). *รายงานประจำปี 2566: การดำเนินงานและผลการขับเคลื่อนองค์กร*.

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2560). *การบริหารจัดการในยุคโลกาภิวัตน์*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมนึก แก้วมะณี, วราภรณ์ ศรีสุข, และอมรศรี เพ็งสุข. (2563). แนวทางพัฒนาปัจจัยการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่และผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย*, *18*(1), 55–72.

สุชาติ ภิญโญ. (2568). *การบริหารจัดการสหกรณ์เกษตรสมัยใหม่: ปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงาน*. สถาบันวิจัยและพัฒนาเกษตรกรรมไทย.

เอกสิทธิ์ สนามทอง. (2562). *การพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อยกระดับสมรรถนะองค์กรสหกรณ์เกษตร*. สถาบันพัฒนาสหกรณ์แห่งประเทศไทย.

Astuti, S., & Fadjarenie, A. (2024). Budget planning and human resource capability as determinants of organizational performance in agricultural cooperatives. *Journal of Cooperative Management*, *12*(1), 45–60.

Drucker, P. F. (1973). *Management: Tasks, responsibilities, practices*. Harper & Row.

Fayol, H. (1916). *Administration industrielle et générale: Prévision, organisation, commandement, coordination, contrôle*. Dunod.

Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). *The balanced scorecard: Translating strategy into action*. Harvard Business School Press.

สภาพและแนวทางการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

State and Guidelines for The Management and Supervision of Teacher's Leaning Management in White Educational School Free from Drugs and Vices Under Surin Primary Educational Service Area Office 3

วิมลฉัตร ปุยะติ
กิติวัชร ถ้วยงาม
โกวิท วัชรินทรางกูร
หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Wimonchartra Puyati
Kitiwat thauyngam
Kovit Vajarintarangoon
Faculty of Education Buriram Rajabhat University
Email: wimonchartra.edadmin65@bru.ac.th

รับบทความ: 24 ตุลาคม 2568; แก้ไขบทความ 30 ธันวาคม 2568; ตอบรับบทความ: 5 มกราคม 2569
Received: October 24, 2025; Revised: December 30, 2025; Accepted: January 5, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ 3) ศึกษาแนวทางการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ เป็นการวิจัยแบบผสม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำนวน 226 คน สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การประเมินสภาพงานและด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การประเมินผลการนิเทศ 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครู จำแนกตามประสบการณ์ โดยรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามระดับของสถานศึกษาสีขาว โดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อทดสอบรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ่ พบว่า ครูในสถานศึกษาสีขาวระดับเงินมีความคิดเห็นแตกต่างกับระดับทอง และระดับเพชรทุกด้าน ครูที่สอนในสถานศึกษาสีขาวระดับทองและระดับเพชรมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน 3) แนวทางการบริหารการนิเทศ 3.1) การประเมินสภาพงาน ครูประจำชั้นขับเคลื่อนกิจกรรมชุมนุมและคลินิกเสมารักษ์ใช้ข้อมูลเยี่ยมบ้านคัดกรองนักเรียนกลุ่มเสี่ยง 3.2) การวางแผนการนิเทศ ผู้บริหารควรตรวจเยี่ยมห้องเรียนพูดคุยกับครูและนักเรียนควบคู่กับการสร้างภาคีเครือข่ายป้องกันยาเสพติดและอบายมุข 3.3) การปฏิบัติการนิเทศผู้บริหารควรเน้นสร้างปฏิสัมพันธ์พูดคุยกับครูและกับนักเรียน 3.4) การประเมินผลการนิเทศควรจัดพิธีมอบเกียรติบัตรหรือรางวัลยกย่องชมเชยนักเรียนความประพฤติดีและให้โอกาสนักเรียนที่หลงผิดได้กลับใจ

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา; การนิเทศ; สถานศึกษาสีขาวยาเสพติดและอบายมุข

Abstract

This research aimed to: 1) examine teachers' opinions regarding the conditions of instructional supervision management; 2) compare teachers' opinions regarding the conditions of instructional supervision management; and 3) investigate guidelines for instructional supervision management. The study employed a mixed-methods research design. The sample consisted of 226 teachers from White Schools under the Surin Primary Educational Service Area Office 3, who were selected through stratified random sampling. The research instruments included a questionnaire and an interview form. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, t-test, and one-way analysis of variance.

The findings revealed that: 1) the overall condition of instructional supervision management was at a high level. The aspect with the highest mean score was work condition assessment, while the aspect with the lowest mean score was supervision evaluation; 2) comparisons of teachers' opinions classified by work experience showed overall differences. When considered by individual aspects, the differences were statistically significant at the .05 level. When classified by the levels of White Schools, both the overall results and all individual aspects differed significantly at the .05 level. Pairwise comparisons using Scheffé's method indicated that teachers in Silver-level White Schools had significantly different opinions from those in Gold-level and Diamond-level White Schools in all aspects, whereas teachers in Gold-level and Diamond-level White Schools did not differ significantly in their opinions; and 3) the guidelines for instructional supervision management were as follows: 3.1) work condition assessment: homeroom teachers facilitated club activities and the Semaraks Clinic and used home visit data to screen at-risk students; 3.2) supervision planning: administrators conducted classroom visits and held discussions with teachers and students, along with establishing collaborative networks to prevent drug abuse and vices; 3.3) supervision implementation: administrators emphasized building interaction and communication with teachers and students; and s3.4) supervision evaluation: schools organized ceremonies to award certificates or honors to students with good behavior and provided opportunities for students who had gone astray to reform.

Keywords: School Administration; Instructional Supervision; White Schools Free from Drugs and Vices

บทนำ

สถานศึกษามีหน้าที่หลักในการจัดการศึกษา ตามมาตรฐานหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นให้นักเรียนมีความรู้ มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งโรงเรียนถือเป็นนิติบุคคล มีหน้าที่บริหารจัดการภายในโรงเรียนได้อย่างยืดหยุน เหมาะสมตาม

สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ให้มีมาตรฐานและเชื่อถือได้โดยการกำกับติดตามของกระทรวงศึกษาธิการและการตรวจสอบมาตรฐานของระบบประกันคุณภาพการศึกษา ตามประกาศมาตรฐานการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการเพื่อเป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับสถานศึกษา จำนวน 3 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานกระบวนการบริหารจัดการ มาตรฐานกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยสถานศึกษาจำเป็นต้องมีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษา ให้ตรงตามเป้าหมายวิสัยทัศน์ พัฒนาครูให้มีความเชี่ยวชาญในด้านวิชาชีพ รวมถึงสนับสนุนการจัดการเรียนรู้(กระทรวงศึกษาธิการ 2561: 1-2) ส่งผลให้สถานศึกษาต้องจัดการเรียน การสอนโดยคำนึงถึงคุณภาพของผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ มีระบบการนิเทศภานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามมาตรฐาน เตรียมพร้อมสำหรับการตรวจสอบคุณภาพการดำเนินงานจากสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

ปัจจุบันสถานศึกษายังได้รับผลกระทบจากสถานการณ์แพร่ระบาดของยาเสพติด ที่คุกคามกลุ่มนักเรียนและเยาวชน ซึ่งส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนและคุณภาพของการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จากแผนปฏิบัติการของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดได้กำหนดแนวทางการป้องกันยาเสพติดในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยสร้างการรับรู้ เพิ่มภูมิคุ้มกันเพื่อลดผู้เสพรายใหม่ปรับสภาพแวดล้อม เพื่อป้องกันยาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน กระทรวงศึกษาธิการได้ กำหนดให้สถานศึกษาในสังกัดดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา โดยแบ่งระยะการเข้าร่วมโครงการให้สามารถพัฒนาตนเองได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับเงิน ระดับทอง และระดับเพชร ตามความเกณฑ์เข้มข้นและความต่อเนื่องของการดำเนินโครงการ (กองส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการศึกษาในภูมิภาค. 2564: 20) การบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว เป็นกระบวนการบริหารสถานศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการสถานศึกษาสีขาว ซึ่งจะต้องดำเนินการห้องเรียนสีขาว จัดการเรียนการสอนโดยแต่งตั้งนักเรียนแกนนำให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของสารเสพติด คัดกรองนักเรียน จัดกิจกรรมชุมนุมหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งยังไม่มีงานวิจัยศึกษาด้านการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงเปรียบเทียบตามระดับของสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เป็นองค์ความรู้ใหม่ใช้ประกอบการพัฒนาแนวทางการบริหารการนิเทศ หรือการบริหารโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะศึกษาสภาพและแนวทางบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เพื่อเป็นแนวทางในการติดตาม ตรวจสอบพัฒนาด้านการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดอบายมุข ถือเป็นการสร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างครู ผู้บริหาร ในแนวทางปฏิบัติงาน ในสถานศึกษาอันเป็นงานสำคัญที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ตามความคิดเห็นของครูจำแนกตามประสบการณ์ทำงานและระดับของสถานศึกษาสีขาว

3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

สมมติฐานในการวิจัย

1. ครูในโรงเรียนสีขาวที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีความเห็นต่อสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 แตกต่างกัน

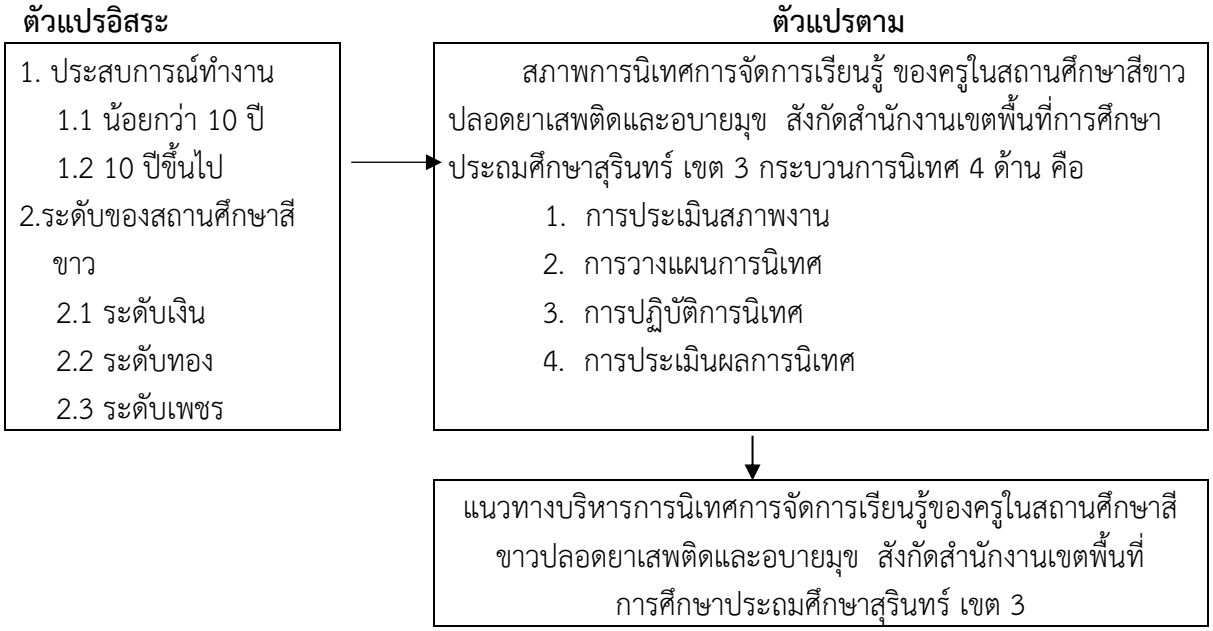
2.ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาสีขาวที่มีระดับของสถานศึกษาสีขาวต่างกันมีความเห็นต่อสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาวสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 แตกต่างกัน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินโครงการสถานศึกษาสีขาวและบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ โดยการนิเทศการจัดการเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายช่วยกันส่งเสริมการสอนและการเรียน เพื่อช่วยให้สถานศึกษาบรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ (อารมณ์ ฉนวนจิต, 2556: 23) ด้วยสถานการณ์ปัญหายาเสพติดในประเทศไทยที่แทรกซึมสู่กลุ่มวัยรุ่น กระทรวงศึกษาธิการจึงจัดให้มีโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข ให้สถานศึกษาเข้าร่วมได้ตามความพร้อม โดยมีความมุ่งหมาย สร้างความตระหนักให้กับนักเรียนถึงโทษของสารเสพติดและอบายมุขต่าง ๆ มีมาตรการหลัก 5 ประการ คือ การป้องกัน การค้นหา การรักษา การเฝ้าระวัง และการจัดทำยุทธศาสตร์แผนงาน (กองส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการศึกษาในภูมิภาค, 2564: 22) ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีจากนักวิชาการเกี่ยวกับการบริหารการนิเทศ การดำเนินกิจกรรมตามโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายด้านที่นักวิชาการทางการศึกษาให้ความสำคัญ และได้สังเคราะห์เนื้อหาจากแนวคิดของ(เก็จกนก เอื้อวงศ์, 2555 :19) (ชำนาญ แสงจันทร์, 2555 : 17-18) (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2555:6-7) อารมณ์ ฉนวนจิตร, คุณหญิง (2556 : 77-82) (รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, 2557: 249) พิมพา ตามี่ (2561: 18-19) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2562ก : 52) (สงัด อุทรานันท์, อ้างถึงใน กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระนอง, 2563:3-5) (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเชียงใหม่, 2564 : 13-15) (กิลค์แมน กอร์ดอน และโรส์ส กอร์ดอน, 2004 : 324-328) (โกลด์แฮมเมอร์, 1980 : 53) (แฮริสส์, 1985 : 13-15) มีผลการสังเคราะห์กระบวนการนิเทศการจัดการเรียนรู้ จำนวน 4 ด้าน คือ การประเมินสภาพงาน การวางแผนการนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศ การประเมินผลการนิเทศ มาเป็นตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพและแนวทางบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข จึงกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) เป็นการศึกษา 2 ระยะ จากการเก็บข้อมูล 2 ลักษณะ คือ การใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาสีขาวสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 508 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3, 2566: 1-2)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติงานในในสถานศึกษาสีขาวสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างครูตามตารางของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 : 608 อ้างถึงในยุภาดี ปณะราช, 2564 : 20) ได้กลุ่มตัวอย่างครู จำนวน 226 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) รายละเอียดดังนี้

1.1 ใช้ระดับของสถานศึกษาสีขาวเป็นหน่วยในการสุ่ม สุ่มมาร้อยละ 60 ในแต่ละระดับของสถานศึกษาสีขาว จำนวน 26 โรง

1.2 แต่ละระดับของสถานศึกษาสีขาว แบ่งโรงเรียนเป็น 2 ขนาด คือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง

1.3 ใช้ขนาดของโรงเรียนแต่ละระดับของสถานศึกษาสีขาวเป็นหน่วยในการสุ่มอย่างง่าย โดยเทียบบัญญัติไตรยางค์ในการกำหนดจำนวนแต่ละระดับ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งมีการเก็บข้อมูล 2 ระยะ โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

ระยะที่ 1 ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ ข้อคำถามจำนวน 40 ข้อ มีดัชนีความสอดคล้องระหว่าง .06 - 1.00 แบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบ ได้แก่ ประสบการณ์ในการทำงาน และระดับของสถานศึกษาสีขาว

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครู เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.502 - 0.976 และมีค่าความเชื่อมั่น 0.993

ระยะที่ 2 ใช้แบบสัมภาษณ์ สอบถามแนวทางการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สีขาว จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษาในสถานศึกษาสีขาวและด้านการนิเทศการจัดการศึกษา จากผู้ที่มีประสบการณ์อย่างน้อย 5 ปีการศึกษา จำนวน 5 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยดำเนินการนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวมรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

3.2 ติดต่อขอความร่วมมือไปยังผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เพื่อเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามออนไลน์ โดยผู้วิจัยได้ติดตามกับโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 26 โรงเรียน จำนวนครูผู้ตอบแบบสอบถาม 226 คน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามการวิจัย

3.3 วิเคราะห์ผลจากการเก็บข้อมูลระยะที่ 1 แล้วจึงนำประเด็นหรือข้อคำถามที่มีสภาพการปฏิบัติที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด 2 อันดับในแต่ละด้าน มาเป็นประเด็นในการสร้างคำถาม เพื่อหาแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การทดสอบค่าที่ (t-test) ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ตามวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffe’ Method) นำความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 สามารถวิเคราะห์ผลได้ตามตารางที่ 1 และตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานและระดับของสถานศึกษาสีขาว

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวนคน (n = 226)	ร้อยละ
1. ประสบการณ์ในการทำงาน		
1.1 น้อยกว่า 10 ปี	140	61.95
1.2 10 ปีขึ้นไป	86	38.05
รวม	**226**	**100.00**

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวนคน (n = 226)	ร้อยละ
2. ระดับของสถานศึกษาสีขาว		
2.1 ระดับเงิน	109	48.23
2.2 ระดับทอง	36	15.93
2.3 ระดับเพชร	81	35.84
รวม	**226**	**100.00**

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามเป็นครู มีจำนวนทั้งหมด 226 คน จำแนกตามประการณ์ในการทำงานส่วนใหญ่ มีประสบการณ์ในการทำงาน น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อย 61.95 และประสบการณ์ในการทำงาน 10 ปีขึ้นไป จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 38.05 เมื่อจำแนกตามระดับของสถานศึกษาสีขาว ส่วนใหญ่เป็นครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในสถานศึกษาสีขาวระดับเงิน จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 42.23 รองลงมาเป็นครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในสถานศึกษาสีขาวระดับเพชร จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 35.84 และครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในสถานศึกษาสีขาวระดับทอง จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 15.93

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของคุณในสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร เขต 3

รายการ	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านการประเมินสภาพงาน	4.38	0.73	มาก	1
2. ด้านการวางแผนการนิเทศ	4.31	0.66	มาก	3
3. ด้านการปฏิบัติการนิเทศ	4.35	0.65	มาก	2
4. ด้านการประเมินผลการนิเทศ	4.24	0.92	มาก	4
รวมเฉลี่ย	**4.37**	**0.74**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของครูต่อสภาพการนิเทศการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการประเมินสภาพงาน ($\bar{X}$= 4.38) ปฏิบัติการนิเทศ ($\bar{X}$= 4.38) ตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านด้านการประเมินผลการนิเทศ ($\bar{X}$= 4.24)

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ตามความคิดเห็นของครูจำแนกตามประสบการณ์ทำงานและระดับของสถานศึกษาสีขาว สามารถวิเคราะห์ผล ได้ตามตารางที่ 3 และตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน

สภาพการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3	ประสบการณ์ทำงาน				t	sig
	ต่ำกว่า 10 ปี		10 ปีขึ้นไป			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านการประเมินสภาพงาน	4.49	0.82	4.19	0.05	3.01*	0.003
2. ด้านการวางแผนการนิเทศ	4.45	0.62	4.09	0.68	4.12*	0.000
3. ด้านการปฏิบัติการนิเทศ	4.59	0.56	3.96	0.06	7.96*	0.000
4. ด้านการประเมินผลการนิเทศ	4.35	0.95	4.05	0.85	2.45*	0.015
รวมเฉลี่ย	**4.49**	**0.74**	**4.07**	**0.41**	**4.39***	**0.000**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน เมื่อพิจารณาโดยรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำแนกตามระดับของสถานศึกษาสีขาว

สภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว	ระดับของสถานศึกษาสีขาว						F	sig
	ระดับเงิน		ระดับทอง		ระดับเพชร			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านการประเมินสภาพงาน	3.95	0.81	4.75	0.28	4.79	0.32	53.409*	.000
2. ด้านการวางแผนการนิเทศ	3.94	0.65	4.53	0.48	4.72	0.43	49.290*	.000
3. ด้านการปฏิบัติการนิเทศ	4.00	0.60	4.72	0.31	4.66	0.58	41.392*	.000
4. ด้านการประเมินผลการนิเทศ	3.72	1.02	4.67	0.53	4.73	0.42	44.343*	.000
รวมเฉลี่ย	**3.90**	**0.77**	**4.67**	**0.4**	**4.73**	**0.44**	**47.109***	**.000**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำแนกตามระดับของสถานศึกษาสีขาว โดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการทดสอบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ่ พบว่า ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาระดับเงิน มีความคิดเห็นแตกต่างจากครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาสีขาวระดับทองและระดับเพชร ส่วนที่ครูปฏิบัติบัติหน้าที่ในสถานศึกษาสีขาวระดับทองและระดับเพชร มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

3. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยวิธีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน โดยนำผลการศึกษาสภาพการบริหารการนิเทศที่ได้ผลการหาค่าเฉลี่ยต่ำสุด 2 อันดับจากแต่ละด้านมาเป็นประเด็นคำถาม พบว่า

3.1 ด้านการประเมินสภาพงาน โรงเรียนมอบหมายให้ครูประจำชั้นทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ดูแลและควบคุมกิจกรรมชุมนุมและคลินิกเสมารักษ์ ครูประจำชั้นใช้ข้อมูลการเยี่ยมบ้าน เป็นฐานข้อมูลหลักในการคัดกรองนักเรียนกลุ่มเสี่ยง

3.2 ด้านการวางแผนการนิเทศ ผู้บริหารตรวจเยี่ยมชั้นเรียนโดยเพิ่มประเด็นด้านการป้องกันยาเสพติดและอบายมุข รวมถึงพูดคุยกับครูและนักเรียนด้วยความเป็นมิตร โรงเรียนสร้างความร่วมมือ MOU ผ่านโครงการของโรงเรียน กับโรงเรียนใกล้เคียง สถานีตำรวจ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำชุมชน

3.3 ด้านการปฏิบัติการนิเทศ ผู้บริหารพบปะพูดคุยกับครูประจำชั้น ครูแกนนำผู้รับผิดชอบโครงการและสร้างความคุ้นเคยกับนักเรียนด้วยตัวเองผู้บริหารควรสอบถามความคืบหน้า ความสำเร็จ หรืออุปสรรคในการดำเนินงาน ด้วยความเป็นกัลยาณมิตรกับครูผู้รับผิดชอบโครงการและครูประจำชั้น

3.4 ด้านการประเมินผลการนิเทศ โรงเรียนจัดพิธีมอบเกียรติบัตรหรือรางวัลสำหรับกิจกรรมห้องเรียนสีขาว และ มอบรางวัลให้นักเรียนที่มีความประพฤติดี มีจิตสาธารณะ สร้างชื่อเสียงให้โรงเรียน ส่วนนักเรียนกลุ่มเสี่ยงควรพูดคุย แจ้งให้นักเรียนได้ทราบถึงกฎระเบียบของโรงเรียน และประสานภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ประเมินสถานการณ์ สำหรับการตัดสินใจส่งต่อ

สรุปผล

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

1. ผลการศึกษาสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการประเมินสภาพงาน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาคือ ด้านการปฏิบัติการนิเทศและด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการประเมินผลการนิเทศ

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่ำกว่า 10 ปี มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงกว่าครูที่มีประสบการณ์ทำงานตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

3. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้จำแนกตามระดับของสถานศึกษาสีขาว โดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ่ พบว่า ครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสีขาวระดับเงิน มีความคิดเห็นแตกต่างจากครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสีขาวระดับทองและระดับเพชรทุกด้าน

ระยะที่ 2 การหาแนวทางการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

1. ด้านการประเมินสภาพงาน โรงเรียนมอบหมายให้ครูประจำชั้นทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ดูแล และควบคุมกิจกรรมชุมนุมและคลินิกเสมารักษ์ ครูประจำชั้นใช้ข้อมูลการเยี่ยมบ้าน เป็นฐานข้อมูลหลักในการคัดกรองนักเรียนกลุ่มเสี่ยง

2. ด้านการพัฒนาด้านการวางแผนการนิเทศ ผู้บริหารตรวจเยี่ยมชั้นเรียนโดยเน้นการป้องกันยาเสพติดและอบายมุข รวมถึงพูดคุยกับครูและนักเรียนด้วยความเป็นมิตร สร้างความร่วมมือ MOU กับโรงเรียนใกล้เคียง สถานีตำรวจ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำชุมชน

3. ด้านการพัฒนาด้านการปฏิบัติการนิเทศ ผู้บริหารพบปะพูดคุยกับครู และสร้างความคุ้นเคยกับนักเรียนด้วยตัวเอง ควรสอบถามความคืบหน้า หรืออุปสรรคในการดำเนินงาน ด้วยความเป็นกัลยาณมิตร

4. ด้านการพัฒนาด้านการประเมินผลการนิเทศ จัดพิธีมอบเกียรติบัตรหรือรางวัลสำหรับกิจกรรมห้องเรียนสีขาวและนักเรียนที่มีความประพฤติดี สร้างชื่อเสียงให้โรงเรียน ควรแจ้งให้นักเรียนนักเรียนกลุ่มเสี่ยงได้ทราบถึงกฎระเบียบของโรงเรียน และร่วมกันวิเคราะห์ประเมินสถานการณ์กับภาคีเครือข่าย เพื่อส่งต่อ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการประเมินสภาพงาน ด้านการวางแผนการนิเทศ ด้านการปฏิบัติการนิเทศ และด้านการประเมินผลการนิเทศ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากทุกโรงเรียนได้ปฏิบัติตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งในส่วนของการนิเทศการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมตามแนวทางของโครงการสถานศึกษาสีขาว ซึ่งสอดคล้องกับประกาศของคณะกรรมการสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2566 : 8) เรื่อง กรอบแนวทางการประกันคุณภาพภายนอกสถานศึกษา การศึกษาปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษานอก ระบุว่าสถานศึกษามีกระบวนการนิเทศการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ ขชล ไชยเทพ (2566 : 201) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะการนิเทศของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการนิเทศของผู้บริหารในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนอยู่ในระดับมากทุกด้าน ประกอบด้วย ทักษะด้านการทำงานเป็นทีม ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความเป็นผู้นำ ทักษะด้านการบริหารงานบุคคล ทักษะด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน และทักษะด้านเทคนิคช่วยส่งผลให้มีการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนอย่างเป็นรูปธรรมและมีความต่อเนื่อง

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ทำงานโดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 อันได้แก่ ด้านการประเมินสภาพงาน ด้านการวางแผนการนิเทศ ด้านการปฏิบัติการนิเทศ และด้านการประเมินผลการนิเทศ โดยครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่ำกว่า 10 ปี มีค่าเฉลี่ยสูงกว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปี

อาจเนื่องมาจาก ครูที่มีประสบการณ์ทำงานน้อยกว่า 10 ปี มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง สนใจรับแนวคิดใหม่ ๆ มีแรงจูงใจเพื่อความก้าวหน้าในด้านการทำงานและเลื่อนวิทยฐานะ เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับตนเองและครอบครัว จึงตอบรับการนิเทศมากกว่าครูที่มีประสบการณ์สอนมากกว่า 10 ปี ซึ่งส่วนใหญ่มักมีภาระงานมาก และเกิดความเหนื่อยล้าจากระยะเวลาตรากตรำทุ่มเทกับการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎา มหาโคตร (2564 : 73)ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในอาชีพของข้าราชการครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดบึงกาฬ พบว่า ปัจจัยด้านครอบครัว มีผลต่อความสำเร็จในอาชีพ เพราะเป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคมของทุกคน ครอบครัวเป็นส่วนสำคัญของมนุษย์ควบคู่กับชีวิตการทำงาน เมื่อบุคคลสามารถสร้างความสมดุลระหว่างการทำงานและชีวิตคร อบครัวได้ช่วยเสริมให้ชีวิตสงบสุขและราบรื่น ปัจจัยครอบครัวจึงมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในอาชีพ

3. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำแนกตามระดับของสถานศึกษาสีขาว โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อทำการทดสอบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ่ พบว่า ครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสีขาวระดับเงิน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสีขาวระดับทองและระดับเพชร ทุกด้าน ได้แก่ ด้านการประเมินสภาพงาน ด้านการวางแผนการนิเทศ ด้านการปฏิบัติการนิเทศ และด้านการประเมินผลการนิเทศ ซึ่งความคิดเห็นของครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาสีขาวระดับเงินมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าความคิดเห็นของครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาสีขาวระดับทองและสถานศึกษาสีขาวระดับเพชร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการการดำเนินงานตามโครงการสถานศึกษาสีขาวแต่ละระดับต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการเข้าร่วมโครงการสถานศึกษาสีขาวระดับเงิน เมื่อผ่านการประเมินแล้ว จะต้องส่งผลงานเข้ารับการประเมินสถานศึกษาสีขาวระดับทอง และระดับเพชรต่อไปตามลำดับซึ่งมีเกณฑ์การปฏิบัติที่เข้มข้นมากขึ้น สอดคล้องคู่มือดำเนินการโครงการสถานศึกษาสีขาว ของกองส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการศึกษาในภูมิภาค (2564: 22) ได้กำหนด รางวัลเชิดชูเกียรติเสมา ป.ป.ส. ดีเด่นระดับเงิน ระดับทอง และระดับเพชร หรือรักษามาตรฐานระดับเพชรปีที่ 1-3 เมื่อสถานศึกษาผ่านเกณฑ์การประเมินรักษามาตรฐานระดับเพชรปีที่ 3 จะได้รับมอบ ป้ายสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข โดยต้องดำเนินการส่งผลงานต่อเนื่องกันทุกปี หากดำเนินการไม่ต่อเนื่องต้องเริ่มขอรับการประเมินตั้งแต่ระดับเงินใหม่

4. แนวทางการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 สามารถอภิปรายในแต่ละด้านได้ดังน

4.1 ด้านการประเมินสภาพงาน แนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมชุมนุมและคลินิกเสมารักษ์โรงเรียนควรมอบหมายให้ครูประจำชั้นทำหน้าที่ควบคุมกิจกรรมชุมนุมและคลินิกเสมารักษ์ ใช้ข้อมูลการเยี่ยมบ้านเป็นฐานข้อมูลคัดกรองนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พัชรพร พสิษฐ์พรพงศ์ และ กัลยมน อินทุสุต (2567 : 76) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานระบบดูและช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุคดิจิทัลตามทัศนะของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า ระดับการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนยุคดิจิทัลตามทัศนะของครู โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เพราะครูประจำชั้นเป็นบุคคลสำคัญที่ดำเนินการตามขั้นตอนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทั้งในส่วนของการประสานงานบุคลากรในโรงเรียนและหน่วยงานอื่น ๆ ในการส่งเสริมพฤติกรรมต่าง ๆ ในทางที่ดี และสอดคล้อง

กับงานวิจัยของชุติกาญจน์ แก้วสมสิน (2565 : 72) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนกับการบริหารงานวิชาการกลุ่มโรงเรียนสหวิทยาเขตชลบุรี 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง พบว่า ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล อยู่ในระดับมากที่สุด โดยครูมีสารสนเทศจากการเยี่ยมบ้านนักเรียน ทราบพฤติกรรม และสภาพความเป็นอยู่ของนักเรียน

4.2 ด้านการวางแผนการนิเทศ ผู้บริหารควรนิเทศการดำเนินโครงการสถานศึกษาสีขาวโดย การตรวจเยี่ยมชั้นเรียน เพิ่มประเด็นด้านการป้องกันยาเสพติดและอบายมุข รวมถึงพูดคุยกับครูและนักเรียนด้วยความเป็นกัลยาณมิตร และสร้างความร่วมมือ MOU ผ่านโครงการของโรงเรียน กับโรงเรียนใกล้เคียง สถานีตำรวจ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยนุช เพชรวิเศษ (2563 : 100) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 พบว่า ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนา ควรมีการเปิดโอกาสให้ชุมชน บุคคลภายนอกสถานศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนเพื่อสร้างความร่วมมือกับองค์กรและเครือข่าย ให้ร่วมกันขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จ

4.3 ด้านการปฏิบัติการนิเทศ ผู้บริหารควรพบปะพูดคุยกับครูและสร้างความคุ้นเคยกับนักเรียนด้วยตัวเองอย่างเป็นมิตร เพื่อลดช่องว่าง เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ แบล็คล็อค (2009 : 312-313) ได้ศึกษาเรื่องห้ามิติของชุมชนแห่งการเรียนรู้ระดับมืออาชีพในการปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาเท็กซัส พบว่า ความยั่งยืนของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มักจะเห็นได้ชัดในโรงเรียนที่บุคลากรในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดี มีความเคารพและไว้วางใจซึ่งกัน ผู้บริหารให้ความเป็นมิตรอาศัยข้อมูลที่มีจัดการทรัพยากรบุคคลอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับแนวคิดของธีระศักดิ์ อุปรมัยและคณะ (2563 : 177-180) กล่าวถึงการส่งเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ในองค์กร โดยผู้บังคับบัญชาในสถานศึกษาต้องปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาโดยเอาใจใส่ทุกข์สุข ปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเสมอภาค เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ

4.4 ด้านการประเมินผลการนิเทศโรงเรียนควรจัดพิธียกย่อง ชื่นชมห้องเรียนที่ดำเนินกิจกรรมห้องเรียนสีขาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมอบรางวัลให้นักเรียนที่มีความประพฤติดี สร้างชื่อเสียงให้โรงเรียนสอดคล้องกับแนวคิดของ ธีระศักดิ์ อุปรมัยและคณะ (2563 : 326-327) การเสริมแรงทางบวก เป็นวิธีการที่ดีในการปรับพฤติกรรมของนักเรียน ควรชมเชยใช้การเสริมแรงทางสังคม ควรพูดคุยสร้างความเข้าใจถึงกฎระเบียบของโรงเรียนกับนักเรียนใช้สารเสพติดและผู้ปกครอง และประสานภาคีเครือข่าย เพื่อประเมินสถานการณ์ส่งต่อ คำนึงถึงนักเรียนและชุมชน ให้โอกาสในการอยู่ร่วมกับสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของศักดา มังคะรัตน์ (2568 : 106) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า มาตรการรักษาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ให้กำลังใจกับผู้ที่เคยใช้สารเสพติด พูดคุยรับฟัง ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ให้เข้ารับการบำบัด ให้โอกาสกลับเข้าสังคม

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ด้านการประเมินสภาพงาน ผู้บริหารควรสร้างความเข้าใจกับครูประจำชั้นก่อนดำเนินการเยี่ยมบ้าน ถึงความคาดหวังของโรงเรียนต่อข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการเฝ้าระวัง และป้องกันปัญหาด้านยาเสพติด

1.2 ด้านการวางแผนการนิเทศ ผู้บริหารต้องเปิดโอกาสให้ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมวางแผนการดำเนินการป้องกันยาเสพติด ประชาสัมพันธ์ ทิศทางการดำเนินงานให้ชุมชนได้รับทราบโดยทั่วกัน เพื่อขอความร่วมมือชุมชนช่วยสอดส่องดูแล

1.3 ด้านการปฏิบัติการนิเทศ ผู้บริหารควรหาโอกาสสร้างความคุ้นเคย พบปะพูดคุยกับครูและนักเรียน สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรภาพในโรงเรียน เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลที่เป็นปัญหาได้ด้วยตนเอง

1.4 ด้านการประเมินผลการนิเทศ ผู้บริหารควรเสริมแรงเชิงบวกให้กำลังใจชั้นเรียนที่ตั้งใจดำเนินโครงการห้องเรียนสีขาวและนักเรียนที่มีความประพฤติดี กรณีพบนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ควรประสานความร่วมมือจากชุมชน ผู้มีความรู้เฉพาะทางแก้ไขหรือส่งต่อ คำนึงถึงการให้โอกาสนักเรียนได้กลับใจ

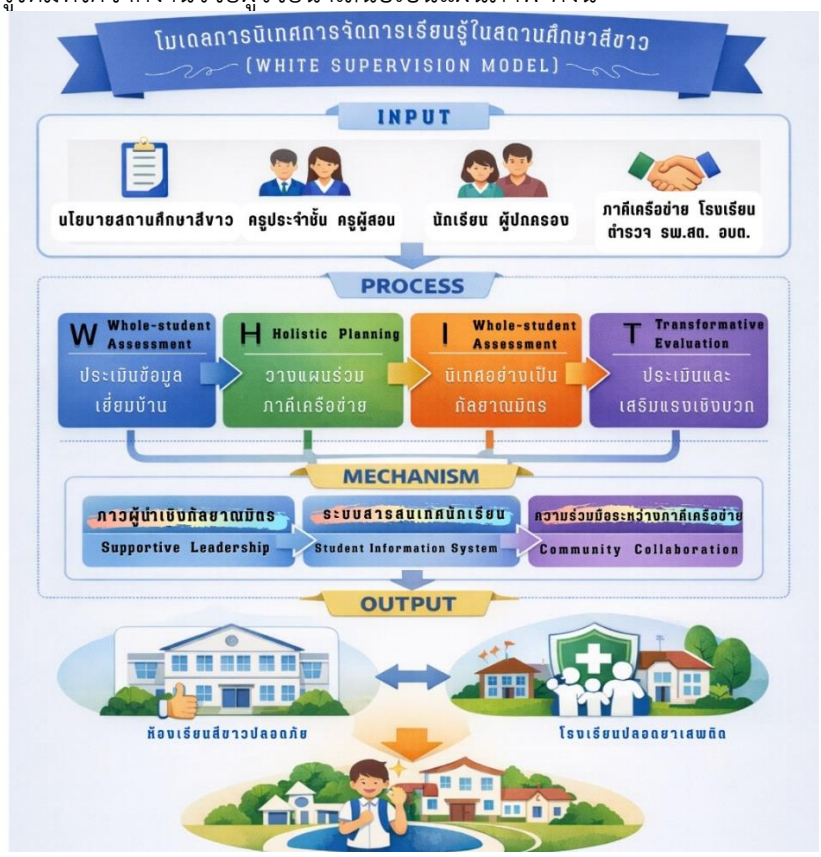
2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาสภาพการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุขในระดับจังหวัดหรือเขตตรวจราชการต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัยผู้วิจัยนำเสนอเป็นแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัยสังเคราะห์

จากแผนภาพที่ 2 โครงสร้างของโมเดลการบริหารการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสีขาว ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง นโยบาย และภาคีเครือข่าย ผ่านกระบวนการนิเทศ 4 มิติ ได้แก่ การประเมินสภาพงาน การวางแผนการนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ โดยมีกลไกสนับสนุนด้านภาวะผู้นำ ระบบสารสนเทศ และวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก ส่งผลให้เกิดผลผลิตคือการดำเนินงานห้องเรียนสีขาวอย่างเป็นรูปธรรม และนำไปสู่ผลลัพธ์ระยะยาวคือสถานศึกษาปลอดยาเสพติดและอบายมุขอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2561*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระนอง. (2564). *คู่มือการปฏิบัติงานศึกษานิเทศก์*. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระนอง.

กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเชียงใหม่. (2564). *คู่มือนิเทศการศึกษา*. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเชียงใหม่.

กองส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการศึกษาในภูมิภาค. (2564). *คู่มือการดำเนินการโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข*. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

เก็จกนก เอื้อวงศ์. (2555). *การนิเทศในสถานศึกษา*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ขชล ไชยเทพ. (2566). *ทักษะการนิเทศของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

เจษฎา มหาโคตร. (2564). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในอาชีพของข้าราชการครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดบึงกาฬ* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

ชุติกาญจน์ แก้วสมสิน. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนกับการบริหารงานวิชาการกลุ่มโรงเรียนสหวิทยาเขตชลบุรี 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.

ชำนาญ แสงจันทร์. (2555). *คู่มือการนิเทศภายใน*. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1.

ธีรศักดิ์ อุปรมัย อุปไมยอธิชัย, และคณะ. (2563). *การบริหารและการจัดการศึกษาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ปิยนุช เพชรวิเศษ. (2563). *แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

พัชรพร พสิษฐ์พรพงศ์, และกัลยมน อินทุสุต. (2567). การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุคดิจิทัลตามทัศนะของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 3, 76–79.

ยุภาดี ปณะราช. (2564). *สถิติเพื่อการวิจัยทางการศึกษา (Statistics for Educational Research)*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2557). *การนิเทศการศึกษา (Education supervision)* (พิมพ์ครั้งที่ 5). พิมพ์ศิลป์โฆษณา.

ศักดา มังคะรัตน์. (2536). *แนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2550). *ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่อง การกระจายอำนาจบริหารและการจัดการศึกษา*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2566). *ประกาศคณะกรรมการสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา เรื่อง กรอบแนวทางการประกันคุณภาพภายนอกสถานศึกษา*. สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.

อารมณ์ ฉนวนจิตร. (2556). *นวัตกรรมนิเทศการจัดการเรียนรู้ (Innovative supervision of learning management)*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Blacklock, P. J. (2009). *The five dimensions of professional learning communities in improving exemplary Texas elementary schools: A descriptive study* (Doctoral dissertation). University of North Texas.

Glickman, C. D. (2004). *Supervision and instructional leadership: A developmental approach*. Allyn & Bacon.

Harris, B. M. (1985). *Supervisor behavior in education*. Prentice-Hall.

การพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย ของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์

Leadership Development in Promoting Women's Roles to Build a Network of Members of the National Council of Women's Associations Under the Patronage of Her Majesty the Queen

รัศรินทร์ ลัดใหม่กุลวัฒน์
ตระกูล จิตวัฒนากร
นพรัตน์ น้อยเจริญ
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนาธุรกิจและทุนมนุษย์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
Rassarin Ladmaikunlawat
Trakul Chitwattanakorn
Nopparat Noyjarean
Doctor of Philosophy Program in Business and Human Capital Development, North Bangkok University
Email: natha.ko@northbkk.ac.th

รับบทความ: 3 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 9 มกราคม 2569; ตอบรับบทความ: 17 มกราคม 2569
Received: December 3, 2025; Revised: January 9, 2026; Accepted: January 17, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย 2) การพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย และ 3) ประเมินประสิทธิผลของการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้างและแบบสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 19 คน และกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 12 คน และกลุ่มทดลองจำนวน 30 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาพบว่า 1) การพัฒนาผู้นำสตรีไม่ควรจำกัดแค่ทักษะบริหาร แต่ต้องควบคู่กับการสร้างเครือข่ายมีความสำคัญต่อการเปิดพื้นที่เรียนรู้ข้ามกลุ่ม ทั้งระดับท้องถิ่น ชาติ และนานาชาติหลายท่านเสนอให้มี โครงสร้างสนับสนุนถาวรจุดเน้นที่แตกต่างกันบางองค์กรเน้น การพัฒนาบุคลิกภาพความมั่นใจ บางองค์กรเน้น และการบูรณาการกับอาชีพหรือบริบทเฉพาะด้าน 2) การพัฒนาภาวะผู้นำสตรีไทยมีความจำเป็นต้องสร้างกลไกกลาง ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงเครือข่ายสตรีทั้งระดับท้องถิ่น ชาติ และสากลภาครัฐและเอกชนต้องร่วมมือกันเพื่อ จัดหาทรัพยากร งบประมาณ และโครงการพัฒนาที่ต่อเนื่อง สร้างเวทีสาธารณะและเครือข่ายความร่วมมือ ให้สตรีมีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และผลักดันนโยบาย 3) สมาชิกสมาคมสภาสตรีแห่งชาติที่ทำแบบประเมินการพัฒนาภาวะผู้นำส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุสูงกว่า 55 ปี จำนวน 18 คน ผลการประเมินภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.52 ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ การสนับสนุน / การแนะนำจากผู้สอนหรือผู้นำ Model มีค่าเฉลี่ย 4.60 รองลงมาคือ ความพึงพอใจโดยรวมต่อ Model มีค่าเฉลี่ย 4.58 และน้อยที่สุด คือ ความสะดวกในการนำ Model ไปใช้จริง มีค่าเฉลี่ย 4.43 ตามลำดับ

คำสำคัญ : การพัฒนาภาวะผู้นำ; การส่งเสริมบทบาทสตรี; การสร้างภาคีเครือข่าย

Abstract

The purposes of this research are to 1) study the current conditions, problems, and needs for leadership development in promoting women's roles in order to create network partners. 2) Developing leadership in promoting women's roles to create network partners and 3) Evaluating the effectiveness of leadership development in promoting women's roles to create network partners of members of the National Women's Association Council under Royal Patronage. Using an integrated research model. The research tools included semi-structured in-depth interviews and focus groups. The sample group consists of There were 19 key informants. and a focus group discussion of 12 people and an experimental group of 30 people. Statistics used in data analysis include frequency, percentage, mean, standard deviation.

The results of the study found that 1) The development of women leaders should not be limited to just management skills. But it must be coupled with network building, which is important in opening learning spaces across groups. both local, national and international levels Many people propose to have Permanent support structure, different focus, some organizations emphasize Some organizations emphasize the development of personality and confidence. and integration with specific careers or contexts. 2) The development of Thai women's leadership is necessary. Create a central mechanism that serves to connect women's networks at the local, national and international levels, the public and private sectors must work together to Provide resources, budget and continuous development projects. Public forum and cooperation network Give women space to exchange knowledge and push policy 3) Most of the members of the National Council of Women who completed the leadership development assessment were over 55 years of age, totaling 18 people. The overall evaluation results were at the highest level, with an average score of 4.52. The item with the highest mean score was support/recommendation from instructors or model leaders with a mean of 4.60, followed by overall satisfaction with the model with a mean of 4.58, and the least was ease of actually using the model with a mean of 4.43, respectively.

Keywords: Leadership Development; Promoting Women's Roles; Network Partners

บทนำ

การมีส่วนร่วมของสตรีในทุกมิติของสังคมได้รับการยอมรับมากขึ้นทั้งทางกฎหมายและในทางปฏิบัติ โดยภาวะผู้นำของสตรีถูกมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาและการมีส่วนร่วมของสตรีในระดับชุมชนและนโยบายสาธารณะตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนและหลักสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ สังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมที่กระตุ้นให้มีบทบาทสตรีในตำแหน่งผู้นำเพิ่มขึ้น

โดยเฉพาะในองค์กรภาคประชาสังคมและการเมือง แม้กระนั้น ช่องว่างระหว่างเพศในตำแหน่งผู้นำระดับต่าง ๆ ยังมีอยู่และควรเร่งพัฒนาเพื่อความเท่าเทียมทางสังคมอย่างแท้จริง โลกแห่งยุคศตวรรษที่ 21 ที่กระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันในทุกมิติ เพื่อเป็นกรอบการดำเนินงานร่วมกันของนานาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบรรลุความเท่าเทียมทางเพศ และเสริมพลังให้แก่สตรีและเด็กหญิงทุก ซึ่งได้ตอกย้ำถึงความเชื่อมั่นในระดับสากลว่า สตรีมิได้เป็นเพียงผู้ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา หากแต่เป็นพลังขับเคลื่อนที่ทรงคุณค่าและขาดไม่ได้ต่อการสร้างสรรค์สังคมที่สงบสุข มั่นคง และมั่งคั่งอย่างทั่วถึง การพัฒนาบทบาสตรี 4 ด้าน ได้แก่ 1) เศรษฐกิจ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน สร้างงาน รายได้ 2) สังคมและวัฒนธรรมพัฒนาทักษะฝีมือเป็นที่ ยอมรั บ 3) การเมือง สร้างเครือข่าย และ 4) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มศักยภาพสตรีด้านอาชีพ รายได้และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน (อณิษฐา หาญภักดีนิยม, 2564)

ภาวะผู้นำเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร ชุมชน และสังคม โดยเฉพาะในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ภาวะผู้นำมิได้จำกัดอยู่เพียงการมีตำแหน่งหรืออำนาจในการสั่งการ แต่หมายถึงความสามารถในการสร้างวิสัยทัศน์ การจูงใจ การประสานความร่วมมือ และการบริหารความหลากหลายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างยั่งยืน ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเชิงพฤติกรรม เนื่องจากบริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยเฉพาะองค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานเชิงเครือข่ายจำเป็นต้องมีผู้นำที่สามารถเชื่อมโยงคน องค์กร และทรัพยากรจากหลายภาคส่วน หากขาดการพัฒนาภาวะผู้นำอย่างเป็นระบบ องค์กรจะประสบข้อจำกัดในการขับเคลื่อนภารกิจให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำจึงไม่ใช่เพียงการพัฒนาบุคคล แต่เป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรและเครือข่ายเพื่อรองรับบทบาทใหม่ ๆ ที่ท้าทายมากขึ้นในสังคมร่วมสมัย โดยคุณลักษณะผู้นำที่ดีมีอิทธิพลโดยตรงต่อผู้นำการเปลี่ยนแปลง การมีวิสัยทัศน์ที่ดีการเป็นตัวอย่างที่ดี ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและ การเป็นตัวอย่างที่ดีมีอิทธิพลโดยตรงต่อการมีวิสัยทัศน์ที่ดีคุณลักษณะผู้นำที่ดีมีอิทธิพลโดยอ้อมต่อการมีวิสัยทัศน์ที่ดี (ราตรี ทองศรี, 2563)

ภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย หมายถึง ความสามารถของผู้นำสตรีในการใช้ศักยภาพ ความรู้ ทักษะ และอิทธิพลเชิงบวก เพื่อเสริมพลัง (empowerment) ให้สตรีสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การกำหนดทิศทางการพัฒนา และการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ผ่านกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างบุคคล องค์กร และเครือข่ายในระดับต่าง ๆ เนื่องจากบทบาทของสตรีในปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่ในมิติครอบครัวหรือชุมชนเท่านั้น แต่ขยายไปสู่บทบาทเชิงนโยบาย เศรษฐกิจ และการพัฒนาสังคมในภาพรวม อย่างไรก็ตาม แม้สตรีจะมีบทบาทเพิ่มขึ้น แต่ยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านโอกาส อำนาจการตัดสินใจ และการเข้าถึงเครือข่ายทางสังคมที่มีอิทธิพลการพัฒนาภาวะผู้นำในมิติของการสร้างภาคีเครือข่ายจึงมีความจำเป็น เพราะช่วยให้สมาชิกสามารถเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างองค์กรสตรีกับภาคีภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมขยายพลังทางสังคมจากการทำงานแบบรายบุคคลไปสู่การทำงานเชิงระบบเสริมความเข้มแข็งให้กับบทบาทสตรีดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำด้านนี้ในสมาชิกจึงเป็นการลงทุนเชิงยุทธศาสตร์ที่ช่วยเพิ่มศักยภาพของทั้งบุคคล เครือข่าย และองค์กร (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

บริบทของสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ และช่องว่างที่นำไปสู่ความจำเป็นในการพัฒนาสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ เป็นองค์กรเครือข่ายสตรีระดับชาติที่มีบทบาทสำคัญ

ในการประสานงาน ส่งเสริม และสนับสนุนการพัฒนาสตรีในมิติสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และคุณภาพชีวิต โดยมีสมาชิกจากหลากหลายองค์กรและพื้นที่ทั่วประเทศ ทำให้สภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ มีศักยภาพสูงในการเป็นกลไกกลางของการขับเคลื่อนประเด็นสตรีในระดับนโยบาย และระดับพื้นที่อย่างไรก็ตาม องค์กรจะมีโครงสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง แต่การทำงานยังเผชิญช่องว่างสำคัญ ได้แก่ ความแตกต่างของศักยภาพด้านภาวะผู้นำของสมาชิก การขาดแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงระบบที่มุ่งเน้นการสร้างภาคีเครือข่าย ข้อจำกัดในการเชื่อมโยงเครือข่ายจากระดับองค์กรสมาชิกไปสู่ความร่วมมือข้ามภาคส่วนอย่างยั่งยืน ช่องว่างดังกล่าวส่งผลให้การขับเคลื่อนบทบาทสตรีในบางบริบทยังไม่สามารถขยายผลได้เต็มศักยภาพ ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติฯ โดยเฉพาะในมิติของการส่งเสริมบทบาทสตรีผ่านการสร้างภาคีเครือข่าย จึงเป็นความจำเป็นเชิงโครงสร้างและเชิงยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย บทบาทของผู้นำในฐานะที่เป็นผู้บริหารดำเนินการเป็นผู้ชำนาญการ เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ เป็นตัวแทนกลุ่ม บทบาทของผู้นำในฐานะที่เป็นผู้จัดการความขัดแย้ง เป็นผู้บุกเบิก ริเริ่ม สนับสนุนการดำเนินงานและพัฒนาการทำงานเป็นทีม และเป็นสัญลักษณ์แบบอย่างที่ดีของกลุ่ม เป็นผู้มีอุดมคติ เราจะเห็นได้ว่า บทบาทผู้นำในฐานะผู้บริหารองค์การในการทำงานที่ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งจะต้องปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับตำแหน่งที่ได้รับขณะเดียวกันก็จะต้องรักษาความเป็นไปของกลุ่มให้เป็นด้วยดี ผู้นำจึงมีบทบาทหลากหลายที่แตกต่างจากคนอื่นซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจขององค์การ ปัจจัยสนับสนุนทางสังคมและองค์การมีความสำคัญกับความก้าวหน้าของผู้หญิงในที่ทำงาน แต่ความสามารถและทัศนคติที่เหมาะสมของผู้หญิงเป็นปัจจัยสำคัญไม่น้อยกว่ากันที่จะช่วยให้เอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ที่ขัดขวางเส้นทางอาชีพของผู้หญิง เปรียบเหมือนกับการแข่งเรือพาย เสียงเชียร์อยู่ริมฝั่งอาจทำให้จิตใจฮึกเหิมว่ามีคนอยู่เคียงข้างเรา แต่สิ่งที่จะทำให้เรือเข้าเส้นชัยได้คือกำลังความสามารถและความอดทนร่วมกันของกัปตัน และทีมในการรวมกำลังทั้งหมดพายเรือหลบหลีกกระแสน้ำหรือสิ่งกีดขวางให้เข้าสู่เส้นชัยได้ และถ้าไม่มีใครยืนเชียร์เราบนฝั่งเลยก็จะยิ่งทำให้ชัยชนที่ได้ทำให้เรานับถือตนเองมากขึ้น (บุษยา วีรกุล, 2558) ผู้หญิงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อสังคม คือ การเป็นแม่ที่ดีและการดูแลครอบครัวให้สงบสุข ซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยกว่าการเป็นผู้นำที่ดีขององค์การ ผู้หญิงมีสิทธิเลือกที่จะเป็นแม่หรือเลือกที่จำทำงานเป็นผู้นำในองค์การได้ด้วยตนเอง แต่ละหน้าที่ที่เลือกแล้วควรจะเกิดจากการตัดสินใจที่มาจากความพร้อมของหญิงและการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัวของผู้หญิง เพราะความพร้อมทั้งของตนเองและของครอบครัวคือสิ่งที่จะช่วยให้ผู้หญิงทำงานในหน้าที่ของผู้นำที่ตนเองเลือกที่จะทำให้ได้ประสบผลตามที่ต้องการ แม้ผลการวิจัยจะมีข้อค้นพบที่หลายหลาย ทั้งที่พบและไม่พบความแตกต่างระหว่างภาวะผู้นำของหญิงและชาย อย่างไรก็ดียังไม่สามารถกล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำของผู้หญิงดีกว่าหรือด้วยกว่าภาวะผู้นำของผู้ชาย แต่ในปัจจุบันที่องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับบุคลากร และมีแนวโน้มในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและบุคลากรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแนวโน้มนี้มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะในการบริหารงานของผู้หญิง (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2563)

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย ของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ มีความสำคัญในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ เนื่องจากช่วยเติมเต็มช่องว่างองค์ความรู้ด้านการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีในบริบทองค์กรเครือข่ายระดับชาติ และเป็นฐานข้อมูลสำหรับการกำหนดแนวทางพัฒนาศักยภาพสมาชิกอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างพลังสตรีและการพัฒนาสังคมของประเทศไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย ของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์
2. เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย ของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์
3. เพื่อประเมินประสิทธิผลการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการอิทธิพล ที่ไม่ใช่คุณลักษณะหรือความสามารถที่มีอยู่ในตัวผู้นำ แต่เป็นสถานการณ์ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้นำและผู้ตาม ที่มีอิทธิพลเป็นศูนย์กลางของกระบวนการภาวะผู้นำ เนื่องจากผู้นำจะส่งผลต่อผู้ตาม ผู้นำจึงมีอิทธิพลที่จะนำไปสู่การโน้มน้าวบุคคลอื่นให้ทำตามเพื่อให้บรรลุผลร่วมกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกันภายใต้มิติทางจริยธรรม เพราะจะช่วยสะกัดกั้นหรือลดความเป็นไปไปได้ที่ผู้นำปฏิบัติต่อผู้ตามในลักษณะที่ใช้การบังคับซูเข็ญหรือผิดผิดจรรยาบรรณ ภาวะผู้นำเป็นความสามารถในการนำ (capacity or ability to lead) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับ ความสำเร็จของผู้นำ ภาวะผู้นำได้รับความสนใจและมีการศึกษามาเป็นเวลานานแล้วเพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำหรือมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล

รัตติกรณ์ จงวิศาล (2559 : 14) ให้ความหมายภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะ พฤติกรรม ความสามารถ หรือกระบวนการที่เป็นปฏิสัมพันธ์หรือเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล ที่สามารถมีอิทธิพลต่อผู้อื่น กลุ่มคน สามารถสร้างแรงบันดาลใจ สร้างความปรารถนา ทำให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา การยอมรับความพยายาม การอุทิศตัว การใช้ความสามารถอย่างดีที่สุด และช่วยเพิ่มพลังอำนาจของผู้อื่น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

ณิรดา เวชญาลักษณ์ (2560 : 5) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำ คือ กระบวนการของผู้มีอิทธิพลนการชักนำการโน้มน้าว การจูงใจ การสร้างความเชื่อมั่น การสร้างแรงบันดาลใจ ให้บุคคลปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ให้ความร่วมมือในกิจกรรมจนบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

สุนทร โครตบรรเทา (2560 : 20) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นพฤติกรรมและกระบวนการที่ทำให้ผู้อื่นเปลี่ยนและละทิ้งความสนใจของตนเอง แล้วหันมาปฏิบัติตามเป้าหมายของกลุ่ม โดยการหล่อหลอมแนวคิดใหม่ การให้คำปรึกษา การแนะนำ การชักชวนและการกระทำเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งดลใจและให้ความหมายแก่ผู้อื่น เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

มัทนา วังถนอมศักดิ์ (2561 : 3) ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำ ไว้ว่า ภาวะผู้นำเกี่ยวข้องกับกระบวนการภายในกลุ่ม ซึ่งต้องอาศัยอิทธิพลในการสร้างความเปลี่ยนแปลง สามารถชี้นำ กระตุ้นโน้มน้าว สร้างแรงจูงใจให้บุคคลที่เป็นผู้ตามเกิดการยอมรับเชื่อถือและปฏิบัติตามเพื่อนนำไปสู่การทำงานที่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ราตรี ทองศรี (2563 : 23) สรุปความหมายของภาวะผู้นำ (Leadership) ไว้ว่า คือกระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือมากกว่า พยายามใช้อิทธิพลของตนหรือ กลุ่มตน กระตุ้น ชี้นำ ผลักดัน ให้บุคคลอื่น

หรือกลุ่ม บุคคลอื่นมีความเต็มใจ และกระตือรือร้นใน การทำสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการ โดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์การเป็นเป้าหมาย

โดยสรุปได้ว่า เมื่อพิจารณาเชิงสังเคราะห์ จะเห็นได้ว่าแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำมีสาระสำคัญร่วมกัน 4 ประการ ได้แก่ ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม ภาวะผู้นำอาศัยอิทธิพล การโน้มน้าว และการสร้างแรงบันดาลใจ มากกว่าการใช้อำนาจหรือการบังคับ ภาวะผู้นำมุ่งเน้นการสร้างการยอมรับ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของผู้ตาม ภาวะผู้นำมีเป้าหมายเพื่อความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์การเป็นสำคัญ ดังนั้น ภาวะผู้นำจึงเป็นแนวคิดเชิงพลวัตที่สามารถพัฒนาและเรียนรู้ได้ โดยเฉพาะในบริบทขององค์กรเครือข่ายและองค์กรสตรี ซึ่งผู้นำจำเป็นต้องมีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจ เสริมพลังอำนาจ และเชื่อมโยงความร่วมมือจากหลากหลายภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนภารกิจร่วมกันอย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทสตรี

ระบบความคิด อุดมการณ์ และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมือง ที่มุ่งอธิบายและท้าทายโครงสร้างความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงและชาย โดยเห็นว่าความแตกต่างระหว่างเพศไม่ได้เกิดจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว หากแต่ถูกสร้างและกำกับโดยสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ภายใต้ระบบปิตาธิปไตยที่ทำให้ผู้หญิงอยู่ในสถานะด้อยกว่า ถูกกีดกัน หรือขาดการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม สตรีนิยมจึงมุ่งเปลี่ยนแปลงทัศนะและโครงสร้างทางสังคม เพื่อยกระดับสถานภาพ บทบาท และสิทธิของผู้หญิงให้ทัดเทียมกับผู้ชาย

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2559 : 268 - 269) ได้ให้ความหมายของคำว่า สตรีนิยม ไว้ว่าความเป็นหญิง (Feminine)และความเป็นชาย (Masculine) นั้นถูกทำให้แตกต่างโดยสังคมของเราและผู้หญิงมักจะถูกจัดระเบียบ หรือจัดการไม่ให้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในทุกพื้นที่และสถาบันทางสังคมจึงมีความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงสถานะนี้ให้หมดไป โดยการนำเสนอทัศนะใหม่ทางสังคมที่จะขจัดความคิดเก่าที่ว่าทำไมผู้หญิงจึงเป็นอย่างนั้น และพยายามมองด้วยทัศนะใหม่ว่าผู้หญิงไม่ได้มีฐานะที่ต่ำต้อย และผู้ชายก็ไม่ได้เหนือกว่า สตรีนิยมเป็นระบบคิดมีจุดร่วมกันอย่างน้อยสองประการด้วยกัน คือ หนึ่งเป็นระบบคิดที่พยายามอธิบายสถานะความเป็นรอง ความเป็นอื่นของผู้หญิง และสองเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนแปลงและปลดปล่อยความเหลื่อมล้ำและไร้ตัวตนของผู้หญิงในความสัมพันธ์บนฐานเพศสภาวะ ทฤษฎีสตรีนิยมตะหนักต่อการควบคุมของระบบปิตาธิปไตย (Patriarchy)รวมทั้งการแสวงหาประโยชน์และการกดขี่ทั้งในระดับสาระและอุดมการณ์ของผู้หญิง

วารุณี ภูริสินสิทธ์ (2545) กล่าวว่า สตรีนิยม หมายถึงระบบคิดและขบวนการทางสังคมที่พยายามจะเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะตั้งอยู่บนการวิเคราะห์ที่ว่าผู้ชายอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบและผู้หญิงอยู่ในฐานะที่เป็นรองหรืออาจกล่าวอีกนัยนึงได้ว่าสตรีนิยมมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองพอๆกับจุดมุ่งทางวิชาการ เป็นวิถีของทั้งความคิดและการกระทำ

จักรี โฉมไธสง (2547) กล่าวว่า สตรีนิยมคือ อุดมณ์การณ์ที่พยายามส่งเสริมและยกระดับสถานภาพและบทบาททางสังคมของผู้หญิงไม่ให้ต่ำต้อยกว่าผู้ชาย สตรีนิยมจึงเห็นว่าความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายของบุคคล มิได้เป็นเพียงความแตกต่างทางสรีระวิทยาตามธรรมชาติเท่านั้น หากเป็นความแตกต่างทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น

โดยสรุปว่า สตรีนิยมเป็นทั้งกรอบแนวคิดเชิงวิชาการและการเคลื่อนไหวเชิงการเมืองที่มีเป้าหมายร่วมกันคืออธิบายและวิพากษ์สถานะความเป็นรองหรือความเป็นอื่นของผู้หญิงในสังคม และผลักดันการเปลี่ยนแปลงเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำ ความกดขี่ และการเอารัดเอาเปรียบทางเพศสภาวะ โดยเน้นว่าความไม่เท่าเทียมระหว่างหญิงและชายเป็นผลจากโครงสร้างทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ใช่ความแตกต่างตามธรรมชาติ และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ผ่านความคิด การกระทำ และนโยบายทางสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างภาคีเครือข่าย

การสร้างภาคีเครือข่าย หมายถึง กระบวนการรวมตัวของบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือชุมชน ที่มีความสนใจหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อประสานความร่วมมือ ติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ และประสบการณ์ รวมถึงร่วมกันดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ภายใต้โครงสร้างหรือศูนย์กลางการประสานงาน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

เทิดเกียรติ วงศาโรจน์ (2557: 61) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึง เป็นกระบวนการในการรวมบุคคล กลุ่มคน องค์กร ซึ่งแล้วแต่วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อติดต่อสื่อสาร และร่วมกันทำกิจกรรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ กิจกรรมดังกล่าวจะเป็นกิจกรรมที่ใช้ระยะเวลาสั้นหรือ ระยะเวลายาว หรือตลอดไปก็ได้ สิ่งสำคัญ เครือข่ายต้องมีกิจกรรมและสมาชิกเครือข่ายต้องเข้าร่วมกิจกรรมกันอย่างต่อเนื่อง และต้องมีศูนย์กลางเครือข่ายในการติดต่อประสานงาน

ธนพล แสงจันทร์ (2555: 47) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของเครือข่าย จะต้องประกอบด้วย 1) สมาชิก สมาชิกของเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นบุคคล กลุ่มคน องค์กร ชุมชน ฯลฯ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดเครือข่าย หากเครือข่ายมีสมาชิกมากต้องมีการจัดแบ่งหน้าที่ เช่น คณะกรรมการ เพื่อคอยทำหน้าที่จัดการเครือข่าย ประสานงาน สนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย 2) วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของเครือข่ายว่า วัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายต้องมีความชัดเจนเพราะมีความสำคัญต่อการเข้าร่วมและคงอยู่สมาชิก ตลอดจนสามารถตอบสนองความต้องการหรือเป้าหมายของเครือข่าย 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิก เครือข่าย ในการร่วมรับรู้ ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือท ซึ่งเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย 4) กิจกรรม เครือข่ายต้องมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย 5) การติดต่อสื่อสาร เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ของสมาชิก เพื่อให้เกิดข้อมูลและความรู้ใหม่ระหว่างสมาชิกของเครือข่าย

โดยสรุปว่า แนวคิดการสร้างภาคีเครือข่ายเน้นความร่วมมือระหว่างสมาชิกที่หลากหลาย โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ สมาชิกเครือข่าย ซึ่งอาจเป็นบุคคล กลุ่ม หรือองค์กร และต้องมีการจัดโครงสร้างหรือบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน ที่มีความชัดเจน เป็นแรงจูงใจให้สมาชิกเข้าร่วมและคงอยู่ในเครือข่าย การมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการรับรู้ ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความเป็นเจ้าของร่วม กิจกรรมของเครือข่าย ที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์และเสริมพลังความร่วมมือ การติดต่อสื่อสาร เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ และประสบการณ์ อันนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่และการพัฒนาเครือข่ายอย่างยั่งยืน ดังนั้น การสร้างภาคีเครือข่ายเป็นกลไกสำคัญในการเสริมพลังการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความยั่งยืนในการพัฒนาสังคมและองค์กร

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคเครือข่ายใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews form) มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการพัฒนาสตรีและการสร้างเครือข่ายไม่น้อยกว่า 5 ปี ซึ่งได้มาโดย วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีความหลากหลายและรอบด้าน จำนวน 19 คน

1.2 กลุ่มเป้าหมาย (Target Group) ได้แก่ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 12 ท่าน ซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงและมีความเข้าใจในบริบทขององค์กร เพื่อร่วมกันพัฒนาและยกร่าง “แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำฯ”

1.3 กลุ่มทดลอง (Experimental Group) ได้แก่ ผู้นำสตรีซึ่งเป็นสมาชิกของสภาสมาคมสตรีแห่งชาติฯ จำนวน 30 ท่าน ที่สมัครใจเข้าร่วม “โครงการทดลองใช้แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำฯ” โดยกลุ่มทดลองนี้จะถูกคัดเลือกตามคุณสมบัติที่กำหนด (Inclusion Criteria) เพื่อเข้ารับการพัฒนาตามแนวทางที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview forms) สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเก็บจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคเครือข่ายใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีความหลากหลายและรอบด้าน จำนวน 19 คน โดยมีคุณสมบัติประสบการณ์ในการทำงานด้านการพัฒนาสตรีและการสร้างเครือข่ายไม่น้อยกว่า 5 ปี

2.1.1 การทดสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปทำการทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อคำถามในการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาครบถ้วนข้อคำถามถูกต้องเหมาะสม ตรงตามโครงสร้าง และภาษาที่ใช้เหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูล และปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2.2 แบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline) เป็นชุดคำถามปลายเปิดที่ออกแบบขึ้นเพื่อนำการอภิปรายและระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิให้เป็นไปอย่างครอบคลุมและตรงตามวัตถุประสงค์

2.3 แบบประเมินที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผล คือ ผู้นำสตรีซึ่งเป็นสมาชิกของสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ จำนวน 30 ท่าน

3. ด้านการเก็บข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) มีขั้นตอนดังนี้ 1) ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลในงานวิจัย จากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อขอเก็บข้อมูล 2) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยนัด วัน เวลา ในการสัมภาษณ์

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการพัฒนาแนวทางฯ โดยจัด การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 ท่าน โดยใช้ ร่างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำฯ เป็นต้น

ร่างในการนำเสนอ และใช้ ประเด็นการสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้เกิดการอภิปราย วิพากษ์ และให้ข้อเสนอแนะเชิงลึกต่อร่างแนวทางดังกล่าวในทุกมิติ ทั้งในด้านโครงสร้าง เนื้อหา กิจกรรม และการวัดผล

3.3 กลุ่มทดลอง (Experimental Group) ที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผล คือ ผู้นำสตรีซึ่งเป็นสมาชิกของสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ จำนวน 30 ท่าน ซึ่งได้มาโดยการเปิดรับสมัครตามความสมัครใจ (Voluntary Basis) และผ่านการคัดเลือกตามคุณสมบัติที่กำหนด (Inclusion Criteria) เพื่อเข้าร่วมโครงการทดลอง พัฒนาภาวะผู้นำฯ ตลอดระยะเวลาที่กำหนด (Delbecq, et al. 1975)

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 สภาพปัจจุบันของสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ พบว่า สภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์มีพัฒนาการและความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องจากการขับเคลื่อนตามแผนพัฒนาสตรีแห่งชาติ โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลให้บทบาทและสถานภาพของสตรีไทยดีขึ้นในหลายมิติ อย่างไรก็ตาม แม้สตรีจะมีสัดส่วนประชากรมากกว่าบุรุษและมีอายุคาดเฉลี่ยสูงขึ้น แต่ยังคงเผชิญปัญหาความไม่เสมอภาคทางเพศ อคติทางสังคม และข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาส โดยเฉพาะด้านการเมืองและตำแหน่งตัดสินใจระดับสูง อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ยังสร้างความท้าทายใหม่ต่อสวัสดิภาพ สิทธิ และศักดิ์ศรีของสตรีไทย ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำสตรีไทยจะมีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนแต่ยังจำเป็นต้องเร่งแก้ไขอคติทางเพศและโครงสร้างสังคม เพื่อให้เกิดความเสมอภาคอย่างแท้จริงและยั่งยืน

1.2 สภาพปัญหาในสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ พบว่า สภาพปัญหาในสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์สะท้อนว่า แม้การพัฒนาภาวะผู้นำสตรีจะมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม และสตรีได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมด้านการบริหารและการตัดสินใจเพิ่มขึ้น แต่ยังคงเผชิญข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ ความไม่เท่าเทียมทางการเมืองและการบริหาร การเข้าถึงบริการสาธารณะอย่างไม่ทั่วถึง ความรุนแรงและการคุกคามทางเพศ ตลอดจนเจตคติทางสังคมที่มีอคติต่อสตรี โดยปัญหาที่เด่นชัดที่สุดคือการขาดเครือข่ายและการสนับสนุนอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การพัฒนาภาวะผู้นำสตรีขาดความต่อเนื่องและพลังในการขับเคลื่อน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องจัดตั้งกลไกกลางเพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายสตรีทุกระดับ พร้อมส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการจัดสรรทรัพยากร งบประมาณ และเวทีสาธารณะอย่างยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความเสมอภาคของสตรีไทย

1.3 ผลการศึกษาความต้องการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย พบว่า ความต้องการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีเพื่อส่งเสริมบทบาทและการสร้างภาคีเครือข่ายมีความจำเป็นเพิ่มสูงขึ้น ท่ามกลางบริบทที่ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยเฉพาะสตรีซึ่งมีอายุยืนยาวกว่าและมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปสู่ครอบครัวขนาดเล็กและ

ครอบครัวเดี่ยว ส่งผลให้สตรีจำนวนมากต้องทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนและแบกรับภาระทั้งในครอบครัวและนอกบ้าน ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการสื่อสาร เปิดโอกาสให้สตรีเข้าถึงการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน นอกจากนี้สถานการณ์แรงงานทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงแนวโน้มการขาดแคลนแรงงานในอนาคต ยิ่งตอกย้ำความจำเป็นในการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และภาวะผู้นำให้แก่สตรี เพื่อให้สามารถปรับตัว รับมือกับการเปลี่ยนแปลง และมีบทบาทในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ

1.4 การพัฒนาผู้นำสตรีไม่ควรจำกัดแค่ทักษะบริหารแต่ต้องควบคู่กับการสร้างเครือข่ายมีความสำคัญต่อ การเปิดพื้นที่เรียนรู้ข้ามกลุ่ม ทั้งระดับท้องถิ่น ประเทศชาติ และนานาชาติหลายท่านเสนอให้มีโครงสร้างสนับสนุนถาวร เช่น ศูนย์กลางเครือข่าย ระบบนิเวศการเรียนรู้ และ Leadership Pipelineจุดเน้นที่แตกต่างกันบางองค์กรเน้น การพัฒนาบุคลิกภาพ/ความมั่นใจบางองค์กรเน้น การบูรณาการกับอาชีพหรือบริบทเฉพาะด้าน เช่น การแพทย์ ศาสนา วัฒนธรรมบางองค์กรเน้น การใช้เทคโนโลยีและการเชื่อมโยงระดับโลก

2. พัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย ของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ มีรายละเอียดดังนี้

สถานภาพทั่วไปของผู้ทรงคุณวุฒิของการสนทนากลุ่ม (Focus group) กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการหาวิธีการในการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคเครือข่าย โดยใช้การสนทนากลุ่มประกอบไปด้วย ผู้เชี่ยวชาญ 12 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยการกำหนดคุณสมบัติและเกณฑ์ในการคัดเลือก ผู้เชี่ยวชาญที่สนทนากลุ่ม ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุสูงกว่า 55 ปี จำนวน 4 คน มีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 7 คน ปฏิบัติงานในฐานะสมาชิกฯ เป็นระยะเวลาตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 7 คน มีตำแหน่งสมาชิกสมาคม จำนวน 8 คน

1. ผลการยืนยันองค์ประกอบที่ 1 คุณภาพด้านความเป็นไปได้ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.24 ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ หน่วยงานอื่น ๆ สามารถนำไปปรับใช้การพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีฯ ได้อย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย 4.45รองลงมาคือ สามารถปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาได้จริง มีค่าเฉลี่ย 4.44 และน้อยที่สุด คือ กระบวนการพัฒนามีความสอดคล้องกับเป้าหมายและแนวทางการส่งเสริมบทบาทสตรีฯ มีค่าเฉลี่ย 3.70 ตามลำดับ

2. ผลการยืนยันองค์ประกอบที่ 2 คุณภาพด้านความเหมาะสม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.69 ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ กระบวนการพัฒนามีวิธีการที่เหมาะสมในการ พัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีฯ มีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย 4.69 รองลงมาคือ รูปแบบมีความเหมาะสมกับแนวทางการการ พัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีฯ มีค่าเฉลี่ย 4.73 และน้อยที่สุด คือ รูปแบบมีความเหมาะสมกับความต้องการของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ย 4.70 ตามลำดับ

3. ผลการยืนยันองค์ประกอบที่ 3 คุณภาพด้านความถูกต้อง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.06 ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ เกณฑ์การาระเมินผลภายหลังการพัฒนามีความชัดเจน มีค่าเฉลี่ย 4.51 รองลงมาคือ วิธีการและเครื่องมือในการติดตางประเมินผลหลังการพัฒนามีความชัดเจน มีค่าเฉลี่ย 4.75 และน้อยที่สุด คือ เงื่อนไขของการพัฒนามีความชัดเจน มีค่าเฉลี่ย 3.90 ตามลำดับ

4. ผลการยืนยันองค์ประกอบที่ 4 คุณภาพด้านความครอบคลุม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.32 ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ การประเมินผลแต่ละขั้นตอนของการพัฒนามีความครบถ้วน มี

ค่าเฉลี่ย 4.77 รองลงมาคือ วิธีการติดตามประเมินผลหลังการพัฒนามีความครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของการพัฒนา มีค่าเฉลี่ย 4.70 และน้อยที่สุด คือ แนวคิดในการพัฒนามีความครบถ้วนนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย มีค่าเฉลี่ย 4.20 ตามลำดับ

5. ผลการยืนยันองค์ประกอบที่ 5 คุณภาพด้านความเป็นประโยชน์ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.38 ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ ช่วยพัฒนาภาวะผู้นำของสตรี มีค่าเฉลี่ย 4.58 รองลงมาคือ ช่วยส่งเสริมบทบาทสตรี มีค่าเฉลี่ย 4.51 และน้อยที่สุด คือ ช่วยส่งเสริมภาวะผู้นำ มีค่าเฉลี่ย 4.40ตามลำดับ

3. ประเมินประสิทธิผลการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ มีรายละเอียดดังนี้

ประเมินผลแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคเครือข่าย โดยใช้การฝึกอบรมที่ผสมผสานกับวิธีการชี้แนะ มีผู้เข้าร่วมอบรมทั้งสิ้น จำนวน 30 คน การวิเคราะห์ผลการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคเครือข่าย โดยใช้การฝึกอบรมที่ผสมผสานกับวิธีการชี้แนะ โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย ก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง สรุปได้ดังนี้

1. สมาชิกสมาคมสภาสตรีแห่งชาติที่ทำแบบประเมินการพัฒนาภาวะผู้นำส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุสูงกว่า 55 ปี จำนวน 18 คน ประสบการณ์การใช้งาน Model ไม่เคยใช้งานมาก่อน จำนวน 21 คน

2. แบบประเมินประเด็นการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคเครือข่าย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.52 ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ การสนับสนุน / การแนะนำจากผู้สอนหรือผู้นำ Model มีค่าเฉลี่ย 4.60 รองลงมาคือ ความพึงพอใจโดยรวมต่อ Model มีค่าเฉลี่ย 4.58 และน้อยที่สุด คือ ความสะดวกในการนำ Model ไปใช้จริง มีค่าเฉลี่ย 4.43 ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย ของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์

สภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ มีพัฒนาการและความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องจากการขับเคลื่อนตามแผนพัฒนาสตรีแห่งชาติ โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลให้บทบาทและสถานภาพของสตรีไทยดีขึ้นในหลายมิติ อย่างไรก็ตาม สตรีไทยยังคงเผชิญความไม่เสมอภาคทางเพศ อคติทางสังคม และข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาส ความรุนแรงและการคุกคามทางเพศ ตลอดจนเจตคติทางสังคมที่มีอคติต่อสตรี ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ ส่งผลให้พลังในการขับเคลื่อนบทบาทผู้นำสตรีและการสร้างภาคีเครือข่ายยังไม่เต็มศักยภาพ แม้ความต้องการพัฒนาภาวะผู้นำชี้ให้เห็นว่า ความจำเป็นดังกล่าวทวีความสำคัญมากขึ้นในบริบทสังคมผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว และสถานการณ์แรงงาน สตรีต้องเผชิญบทบาทที่หลากหลายและภาระที่ซับซ้อนมากขึ้น จึงมีความต้องการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ ภาวะผู้นำ และทักษะดิจิทัลอย่างรู้เท่าทัน เพื่อให้สามารถปรับตัวและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐอรกาญจณ์ ฉายโชติธัญเจริญ (2560) พบว่า แนวโน้มบทบาทความเป็นผู้นำของสตรีในการพัฒนาสังคมตามหลักการบริหารจัดการเศรษฐกิจของครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพการพัฒนาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจการเสริมสร้างทักษะการเจรจาต่อรองและการบริหารธุรกิจของชุมชน และสอดคล้องกับ วิลาสินี ศิริสุวรรณ์ (2559) พบว่า สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบลปากบ่องให้ความสนใจการส่งเสริมบทบาท

สตรีในท้องถิ่นให้ก้าวเข้ามาสู่การเป็นผู้นำในด้านต่างๆ มีความต้องการความเสมอภาคทางเพศในสังคม และมีความพร้อมที่จะแสดงศักยภาพของตนเองในสถานการณ์ต่างๆซึ่งกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีได้เปิดโอกาสให้สตรีทุกคนเข้ามามีบทบาทในการทำงานในพื้นที่ของตนมากขึ้น รวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนในการร่างระเบียบกฎเกณฑ์ในการทำงานร่วมกัน และเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบลปากบ่องทั้งนี้การส่งเสริมบทบาทสตรีในท้องถิ่นจะช่วยพัฒนาศักยภาพพลังของสตรีให้มีบทบาทที่เข้มแข็งขึ้น การเป็นผู้นำจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีบทบาทที่ดี เป็นแบบอย่างทั้งในเรื่องของการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว องค์กร และสังคม ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมายที่วางไว้ เสาวนีย์ วิยะบุญ และยุภดี แหยมสุขสวัสดิ์ (2566 : 42-43)

2. ผลการพัฒนาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย ของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์

สถานภาพทั่วไปพัฒนาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้แก่ 1) คุณภาพด้านความเป็นไปได้ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก สามารถนำไปปรับใช้การพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีฯ ได้อย่างเหมาะสม 2) คุณภาพด้านความเหมาะสม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีกระบวนการพัฒนามีวิธีการที่เหมาะสมในการ 3) คุณภาพด้านความถูกต้อง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีเกณฑ์การาระเมินผลภายหลังการพัฒนามีความชัดเจน 4) คุณภาพด้านความครอบคลุม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีการประเมินผลแต่ละขั้นตอนของการพัฒนามีความครบถ้วน 5) คุณภาพด้านความเป็นประโยชน์ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ช่วยพัฒนาภาวะผู้นำของสตรี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (อณิษฐา หาญภักดีนิยม, 2564) พบว่า สตรีมีบทบาทสำคัญทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลสมาชิกภายในครัวเรือน สร้างความอบอุ่นและความมั่นคงให้แก่ครอบครัว มีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพ การสร้างรายได้ และสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณะ การพัฒนาชุมชน และมีบทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ ราตรี ทองศรี (2563) พบว่า คุณลักษณะผู้นำที่ดีมีอิทธิพลโดยตรงต่อผู้นำการเปลี่ยนแปลง การมีวิสัยทัศน์ที่ดีการเป็นตัวอย่างที่ดี ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการเป็นตัวอย่างที่ดีมีอิทธิพลโดยตรงต่อการมีวิสัยทัศน์ที่ดีคุณลักษณะผู้นำที่ดีมีอิทธิพลโดยอ้อมต่อการมีวิสัยทัศน์ที่ดี ผลการยืนยันรูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ พบว่า มีความเห็นพ้องต้องกันว่ามีความถูกต้อง ความเหมาะสมความเป็นไปได้ และ ความเป็นประโยชน์

3. ผลการประเมินประสิทธิผลการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์

แบบประเมินประเด็นการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคเครือข่าย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การสนับสนุน / การแนะนำจากผู้สอนหรือผู้นำ Model มีค่าเฉลี่ย 4.60 รองลงมาคือ ความพึงพอใจโดยรวมต่อ Model มีค่าเฉลี่ย 4.58 และน้อยที่สุด คือ ความสะดวกในการนำ Model ไปใช้จริง มีค่าเฉลี่ย 4.43 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับ (เทิดเกียรติ วงศาโรจน์, 2557: 72-73) พบว่า การพัฒนาการให้ความสำคัญและความต่อเนื่องของรัฐต่อนโยบายการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของชุมชน ความร่วมมือและการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความสามารถในการประสานเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่าย โดยเน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายส่งเสริมบทบาทสตรีในการเป็นผู้นำในภาคเครือข่าย โดยจัดให้มีโครงการพัฒนาศักยภาพผู้นำสตรีอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มความมั่นใจและทักษะด้านการบริหารจัดการ

1.2 ควรสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสตรีในทุกระดับของการวางแผน ตัดสินใจ และดำเนินงาน

1.3 ส่งเสริมให้มีนโยบายด้านการศึกษาและการฝึกอบรมที่เน้นพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเครือข่ายและการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมสำหรับสตรีในองค์กรและชุมชน

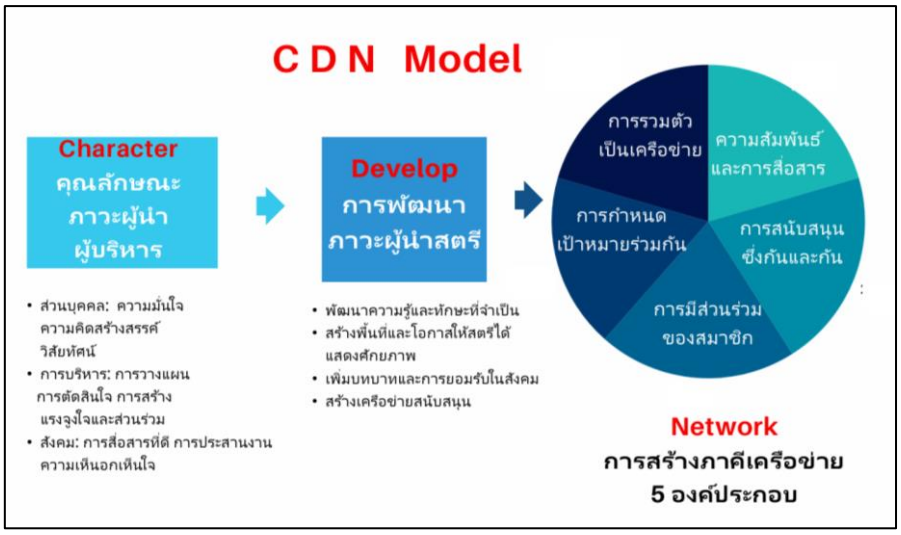
2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ควรส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การรับรู้ปัญหา การคิดวางแผน การตัดสินใจ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของร่วมและความยั่งยืนของเครือข่าย

2.2 พัฒนาระบบติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วมเพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานอย่างโปร่งใสและนำผลประเมินไปปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ มุ่งเน้นการเสริมสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่า ศักยภาพ และเป้าหมายด้านการเป็นผู้นำ เพื่อให้ผู้นำสตรีมีความมั่นใจในการวางตัว ตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดทิศทางการเติบโตทางอาชีพได้อย่างชัดเจน ควบคู่กับการพัฒนาทักษะผู้นำยุคใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการบริหารความขัดแย้ง รวมถึงการสร้างความเข้าใจในความหลากหลายทางภูมิหลังและวัฒนธรรมของผู้คน การวางแผนสร้างเครือข่ายที่มีเป้าหมายชัดเจนและการแสวงหาผู้สนับสนุนที่สามารถช่วยเปิดโอกาสและผลักดันความก้าวหน้า เป็นอีกส่วนสำคัญที่ช่วยยกระดับบทบาทผู้นำสตรี ทั้งยังเน้นการพัฒนาและรักษาความสัมพันธ์กับเครือข่ายอย่างยั่งยืน เพื่อนำพลังของภาคีเครือข่ายไปสู่การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในสังคมและองค์กรได้อย่างแท้จริง

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากภาพแผนภาพ 1 รูปแบบ CDSN Model ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อตอบโจทย์การพัฒนาผู้นำในยุคปัจจุบันที่ต้องการมากกว่าทักษะการบริหาร แต่ยังต้องเน้นการสร้าง ความตระหนักรู้ในคุณค่าของสตรี และการใช้พลังของ เครือข่าย (Network) ในการขับเคลื่อนสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการสร้างความเท่าเทียมทางเพศและโอกาส เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้ผู้บริหารองค์กร คณะกรรมการ และผู้เข้าร่วมโครงการเข้าใจและสามารถนำรูปแบบ CDSN Model ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นระบบและบรรลุผลตามวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ 1) การเสริมสร้างคุณลักษณะภาวะผู้นำสตรี 2) การส่งเสริมบทบาทสตรีให้เป็นที่ยอมรับ และ 3) การสร้างภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2563). *นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรี พ.ศ. 2563–2565*. สืบค้นจาก https://shorturl.asia/cNvJl.

จักรี โฉมไธสง. (2547). *ทัศนะคติต่อแนวคิดสตรีนิยมของพนักงานในอุตสาหกรรมยานยนต์* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ฐอรกาญจณ์ ฉายโชติธัญเจริญ. (2560). *คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสตรีในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศในกลุ่มอาเซียน* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยสยาม.

ณิรดา เวชญาลักษณ์. (2560). *ภาวะผู้นำทางการบริหาร*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เทิดเกียรติ วงศาโรจน์. (2557). *การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายปฏิบัติการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์เพื่อการป้องกันอาชญากรรม* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธนพล แสงจันทร์. (2555). *การเสริมสร้างเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ: กรณีศึกษา ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการพุทธมณฑล* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2559). *แว่นวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย*. นาคร.

บุษยา วีรกุล. (2558). *ภาวะผู้นำ*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

มัทนา ถนอมศักดิ์. (2561). *ภาวะผู้นำทางการศึกษา: ทฤษฎีและการปฏิบัติ*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2559). *ภาวะผู้นำ: ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราตรี ทองศรี. (2563). *รูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). *สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20*. โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

วิลาสินี ศิริสุวรรณ์. (2559). *การส่งเสริมบทบาทสตรีในท้องถิ่นผ่านกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เสาวนีย์ วิยะบุญ, และยุภดี แหยมสุขสวัสดิ์. (2566). ภาวะผู้นำสตรีต่อการบริหารจัดการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองในยุคนิวนอร์มัล. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 28*(1), 38–50.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561–2580). ราชกิจจานุเบกษา, 135*(82 ก), 1–68.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13*. สืบค้นจาก https://shorturl.asia/zvgtA.

สุนทร โครตบรรเทา. (2560). *ภาวะผู้นำในองค์การสถานศึกษา*. ปัญญาชน.

อณิษฐา หาญภักดีนิยม. (2564). ศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, *6*(4), 355–371.

Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of educational administration* (8th ed.). Allyn & Bacon.

Delbecq, A. L., Van de Ven, A. H., & Gustafson, D. H. (1975). *Group techniques for program planning: A guide to nominal group and Delphi processes*. Scott, Foresman.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, *30*(3), 607–610.

การตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

The decision to elect the mayor of Moo Mon Subdistrict Administrative Organization, Somdet District, Kalasin Province

แสนศักดา รังคะราช
สัญญา เคณาภูมิ
ยุภาพร ยุภาศ
นักศึกษาปริญญาโท รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Sansakda Rangcarach
Sanya Kenaphum
Yupaporn Yupas
M.P.A. Student (Public Administration), Rajabhat Mahasarakham University
Lecturer of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University
Lecturer of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University
Corresponding E-mail: sansakda35@gmail.com

รับบทความ: 26 พฤศจิกายน 2568; แก้ไขบทความ 26 ธันวาคม 2568; ตอบรับบทความ: 5 มกราคม 2569
Received: November 26, 2025; Revised: December 26, 2025; Accepted: January 5, 2026

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ (3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบล หมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตองค์การบริหาร ส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 379 คน โดยการใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความถี่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกแบบไบนารี

ผลการวิจัย พบว่า (1) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ผลงานในอดีต การเข้าร่วมกลุ่มหรือพรรคการเมือง นโยบาย และคุณลักษณะ ของผู้สมัคร โดยตัวแปรทั้ง 4 สามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 93.40 และ (3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น ผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนตำบลควรเน้นการสื่อสารที่เข้าถึงประชาชนโดยตรง เพื่อสร้างความไว้วางใจ ควบคู่กับนโยบายที่สอดคล้องบริบทพื้นที่ มีความเป็นไปได้ โปร่งใส และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ควรใช้เครือข่ายชุมชนอย่างเหมาะสม สะท้อนคุณลักษณะด้านวิสัยทัศน์ ความโปร่งใส และภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม พร้อมนำเสนอผลงานเชิงประจักษ์ และใช้การสังกัดพรรคการเมืองเป็นกลไกสนับสนุนโดยคำนึงถึงประโยชน์ของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

คำสำคัญ : การตัดสินใจเลือก; นายกองค์การบริหารส่วนตำบล; องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

This study aimed to: (1) examine the level of opinions regarding factors influencing voters' decisions in the election of the Chief Executive of Mu Mon Subdistrict Administrative Organization, Somdet District, Kalasin Province; (2) analyze the factors affecting voters' decisions in the election of the Chief Executive of Mu Mon Subdistrict Administrative Organization, Somdet District, Kalasin Province; and (3) explore recommendations concerning factors influencing voters' decision-making in this election. This research employed a quantitative research design. The sample consisted of 379 eligible voters residing in the jurisdiction of Mu Mon Subdistrict Administrative Organization, Somdet District, Kalasin Province, determined using Yamane's formula. The research instrument was a rating-scale questionnaire. The data were analyzed using descriptive statistics, including percentages, means, frequencies, and standard deviations, as well as Binary Logistic Regression.

The findings revealed that: (1) overall opinions regarding factors influencing voting decisions were at a high level; (2) factors that significantly influenced voting decisions at the .05 level included past performance, affiliation with political groups or parties, policy proposals, and candidate characteristics. These four variables jointly accounted for 93.40% of the variance in voting decisions; and (3) recommendations suggested that candidates should emphasize direct communication with citizens to build trust, alongside policies aligned with local contexts that are feasible, transparent, and participatory. Candidates should appropriately utilize community networks, demonstrate vision, transparency, and participatory leadership, present concrete past achievements, and use political party affiliation as a supportive mechanism while prioritizing local interests.

Keywords: Election Decision; Subdistrict Administrative Organization President; Subdistrict Administrative Organization

บทนำ

การปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการบรรจุเป็นบทบัญญัติทางกฎหมายไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 14 มีมาตราอันว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่ 6 มาตรา ซึ่งล้วนแต่สำคัญ สาระสำคัญในมาตราที่ 249 คือ ให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ ต้องจัดตั้งขึ้นตามวิธีการและรูปแบบที่กฎหมายบัญญัติ และให้คำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นความสามารถในการปกครองตนเอง รายได้ จำนวนประชากร พร้อมทั้งพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบ สาระสำคัญในมาตราที่ 250 คือ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น

ตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นโดยให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติสาระสำคัญในมาตราที่ 252 คือ สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้งและผู้บริหารก็ต้องให้มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น หรือในกรณีเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษจะให้สมาชิกสภาและผู้บริหารมาโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560)

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองแบบหนึ่งซึ่งประชาชนพลเมืองเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและเลือกผู้ปกครองซึ่งทาหน้าที่ออกกฎหมาย โดยประชาชนอาจใช้อำนาจของตนด้วยตนเอง หรือผ่านผู้แทนที่เลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ หรือที่เรียกว่าเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประเทศไทยครั้งแรกเกิดขึ้น เมื่อ พ.ศ.2476 และในปี พ.ศ. 2562 มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการเลือกตั้งครั้งที่ 28 หลังจากที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ให้คามั่นสัญญามาหลายครั้ง การเลือกตั้งครั้งนี้ถูกวิจารณ์ว่ามีการเอื้อประโยชน์แก่พรรคพลังประชารัฐมาตั้งแต่การออกแบบระบบ เนื่องจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ที่ร่างขึ้นหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ระบุให้สมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้งมีสิทธิออกเสียงเลือกนายกรัฐมนตรีได้ การคำนวณสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อไม่มีการกำหนดสูตรชัดเจน และมีการใช้มาตรา 44 เพื่อให้คณะกรรมการการเลือกตั้งแก้ไขเขตเลือกตั้งก่อนที่จะประกาศเพียงไม่กี่วัน ผลการลงมติเลือกนายกรัฐมนตรีหลังการเลือกตั้งปรากฏว่า ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้า คสช. ได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรีต่ออีกสมัย และมีการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่นาโดยพรรคพลังประชารัฐ พลเอกประยุทธ์ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2562 ซึ่งวันสิ้นสุดวาระของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ในสมัยที่ 2 จะหมดลงในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2565 และในปี พ.ศ. 2566 จะมีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 29 เพื่อสรรหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นตัวแทนของประชาชนมาบริหารประเทศต่อไป ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่กำลังมีการปฏิรูปการเมืองมุ่งสู่การเป็นประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน ซึ่งงานวิจัยหลายเรื่องในหลายพื้นที่ ในปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าเป็นยุคที่ประชาชนมีการตื่นตัวทางการเมืองอย่างมากประชาชนมีบทบาทและส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยการศึกษาคุณสมบัติผู้แทนราษฎร ที่ตนสนใจ และมีพรรคการเมืองที่อยู่ในใจ เพราะเชื่อว่าผู้สมัครจะนาความเจริญมาสู่ท้องถิ่นของตน ทั้งทางด้านการคมนาคม การศึกษา และการมีอาชีพที่มั่นคง เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเป็นความเข้าใจว่าประชาธิปไตยไม่เพียง แต่ทำให้ประชาชน มีอิสระ เสรี มีการอยู่ดีกินดีและมีสิทธิความเป็นมนุษยชนมากขึ้น ซึ่งการเป็นหรือมีประชาธิปไตยมากขึ้นย่อมหมายถึงการมีจิตสำนึกในส่วนร่วมมากขึ้นเช่นกัน (พิไลวรรณ กนกทัณฑ์, 2560)

องค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ การเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน มีจำนวน 11 หมู่บ้าน หากมีการเลือกตั้งในครั้งหน้าจะมี ผู้บริหารท้องถิ่น จำนวน 1 คน จะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่บ้านละ 2 คน 11 หมู่บ้าน รวมเป็น 22 คน การตัดสินใจเลือกตั้งผู้นำท้องถิ่น เป็นกระบวนการสำคัญที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ เนื่องจากการเลือกตั้งนายก อบต. มีความสำคัญอย่างมากในการกำหนดทิศทางของการบริหารท้องถิ่น การทำความเข้าใจว่าปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของประชาชนจะช่วยส่งเสริมการเลือกตั้งที่มีประสิทธิภาพ และโปร่งใสมากขึ้นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งในบริบทการเมืองท้องถิ่นมีหลากหลาย ได้แก่ ด้านรูปแบบการหาเสียง ด้านนโยบาย ด้านความสัมพันธ์ส่วนตัว ด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร ด้านผลประโยชน์

ด้านหัวคะแนน ด้านผลงานในอดีต ด้านเข้าร่วมกลุ่มหรือพรรคการเมือง ด้านภาวะผู้นำ สอดคล้องกับแนวคิดของแนวคิดของ Herbert Simon (1947) เกี่ยวกับ Bounded Rationality ยังช่วยอธิบายพฤติกรรมการเลือกตั้งที่ไม่สามารถอาศัยการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลสมบูรณ์ได้ แต่เป็นการตัดสินใจที่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดของข้อมูลและทรัพยากร ซึ่งผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งมักใช้วิจารณญาณโดยพิจารณาจากการได้รับประโยชน์สูงสุดในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้พฤติกรรมการเลือกตั้งถูกขับเคลื่อนด้วยการคำนวณต้นทุนและผลประโยชน์ (Anthony Downs. 1957) นอกจากนี้ Rational Choice Theory ของ Downs ได้เสนอว่าผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจะเปรียบเทียบนโยบายของผู้สมัครแต่ละคนก่อนที่จะตัดสินใจ นอกจากนี้ Popkin (1991) ได้นำเสนอแนวคิด “Low Information Rationality” ที่ชี้ว่าผู้เลือกตั้งมักจะตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลเพียงเล็กน้อย แต่สามารถประมวลผลจากเบาะแสที่ง่ายและรวดเร็ว เช่น การปรากฏตัวของผู้สมัคร หรือการสนับสนุนจากบุคคลสำคัญในชุมชน การเลือกตั้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ทำให้เกิดการไหลเวียนของข้อมูลและทรัพยากรระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง (Easton, 1965) ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะนำมาศึกษา ว่ามีปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการศึกษาครั้งนี้น่าจะนำไปใช้เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้สมัครเลือกตั้ง ประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งร่วมกับสอดส่อง ดูแล ส่งเสริมการเลือกตั้งอย่างโปร่งใสในอนาคต ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

สมมุติฐานการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ ด้านรูปแบบการหาเสียง ด้านนโยบาย ด้านความสัมพันธ์ส่วนตัว ด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร ด้านผลประโยชน์ ด้านหัวคะแนน ด้านผลงานในอดีต ด้านเข้าร่วมกลุ่มหรือพรรคการเมือง และด้านภาวะผู้นำ

วิธีการดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 7,071 คน ณ เดือนกันยายน 2567 (องค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น, 2567)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตองค์การบริหาร ส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจาก การคำนวณโดยใช้สูตรของ (Yamane, 1973, p. 727) จำนวน 379 คน

2. พื้นที่ของการวิจัย

พื้นที่ของการวิจัย คือ องค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรต้น คือ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ ด้านรูปแบบการหาเสียง ด้านนโยบาย ด้านความสัมพันธ์ส่วนตัว ด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร ด้านผลประโยชน์ ด้านหัวคะแนน ด้านผลงานในอดีต ด้านเข้าร่วมกลุ่มหรือพรรคการเมือง และด้านภาวะผู้นำ

3.2 ตัวแปรตาม คือ การตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการบูรณาการ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น โดยครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามลักษณะของแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ

ตอนที่ 2 เป็นคำถามความคิดเห็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มีระดับการปฏิบัติงานให้เลือกตอบ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended)

การหาคุณภาพภาพของเครื่องมือ พบว่ามีค่า IOC = 1.00 มีอำนาจจำแนกระหว่าง .278 - .857 และมีค่าความเชื่อมั่น 0.785

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขอหนังสือจากคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ และอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 379 ชุด โดยให้มีผู้ช่วยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. จากนั้นนำมาวิเคราะห์ โดยวิธีการทางสถิติด้วยการคำนวณทางคอมพิวเตอร์และนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำผลที่ได้เสนอในรูปแบบตารางและแปรผลโดยการบรรยาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยดำเนินการ ดังนี้

1. นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้แล้วมาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องทุกฉบับ
2. นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์และลงรหัสตามแบบการลงรหัส (Coding Form)
3. นำแบบสอบถามที่ลงรหัสแล้วให้คะแนนแต่ละข้อจากอำนาจจำแนกรายข้อในแบบสอบถาม ที่กำหนดไว้ 5 อันดับ ให้ลงคะแนน ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 103)

มากที่สุด กำหนดให้ 5 คะแนน
มาก กำหนดให้ 4 คะแนน
ปานกลาง กำหนดให้ 3 คะแนน
น้อย กำหนดให้ 2 คะแนน
น้อยที่สุด กำหนดให้ 1 คะแนน

นำแบบสอบถามที่ลงคะแนนเรียบร้อยแล้วไปประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป พร้อมกำหนดเกณฑ์การตีความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 103)

4.51-5.00 หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อยู่ในระดับเห็นด้วย มากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อยู่ในระดับเห็นด้วย มาก

2.51-3.50 หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อยู่ในระดับเห็นด้วย ปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อยู่ในระดับเห็นด้วย น้อย

1.00-1.50 หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อยู่ในระดับเห็นด้วย น้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามสถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจง ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)
2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
3. สถิติทดสอบสมมติฐานวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้การวิเคราะห์ Binary Logistic Regression
4. การวิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ จะใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) การวิเคราะห์ เนื้อหา (Content Analysis) และพรรณนาความ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมและจำแนกเป็นราย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์	ระดับความคิดเห็น			
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1. ปัจจัยด้านรูปแบบการหาเสียง	3.80	0.58	มาก	4
2. ปัจจัยด้านนโยบาย	3.66	0.63	มาก	8
3. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ส่วนตัว	3.76	0.63	มาก	6
4. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร	3.69	0.56	มาก	7
5. ปัจจัยด้านผลประโยชน์	3.66	0.58	มาก	9
6. ปัจจัยด้านหัวคะแนน	3.76	0.67	มาก	5
7. ปัจจัยด้านผลงานในอดีต	4.03	0.47	มาก	3
8. ปัจจัยด้านเข้าร่วมกลุ่มหรือพรรคการเมือง	4.31	0.54	มาก	2
9. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ	4.32	0.51	มาก	1
รวม	**3.89**	**0.57**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.89) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ($\overline{X}$ = 4.32) รองลงมาปัจจัยด้านเข้าร่วมกลุ่มหรือพรรคการเมือง ($\overline{X}$ = 4.31) ปัจจัยด้านผลงานในอดีต ($\overline{X}$ = 4.03) ปัจจัยด้านรูปแบบการหาเสียง ($\overline{X}$ = 3.80) ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ส่วนตัว ($\overline{X}$ = 3.76) ปัจจัยด้านหัวคะแนน ($\overline{X}$ = 3.76) ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร ($\overline{X}$ = 3.69) ปัจจัยด้านนโยบาย ($\overline{X}$ = 3.66) ปัจจัยด้านผลประโยชน์ ($\overline{X}$ = 3.66) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

ข้อ	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์	b	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp (β)
1	ปัจจัยด้านรูปแบบการหาเสียง	.042	.076	4.744	1	.079	.043
2	ปัจจัยด้านนโยบาย	.093	.024	26.258	1	.037*	.089

ข้อ	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์	b	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp (β)
3	ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ส่วนตัว	.065	.044	30.203	1	.095	.053
4	ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร	.162	.049	1.161	1	.000*	.155
5	ปัจจัยด้านผลประโยชน์	.012	.039	.115	1	.801	.012
6	ปัจจัยด้านหัวคะแนน	.032	.043	11.824	1	.328	.029
7	ปัจจัยด้านผลงานในอดีต	.429	.033	.824	1	.000*	.416
8	ปัจจัยด้านเข้าร่วมกลุ่มหรือพรรคการเมือง	.231	.036	4.820	1	.000*	.231
9.	ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ	.045	.078	5.048	1	.102	.458
	Constant	.325	.076	5.130	1	.000	.006

หมายเหตุ. a. Variable(s) Entered On Step 1 : X1, X2, X3, X4, X5, X6, X7, X8,X9

(R^2 = .934) หรือ ร้อยละ 93.40

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ ปัจจัยด้านผลงานในอดีต (X_7) ปัจจัยด้านเข้าร่วมกลุ่มหรือพรรคการเมือง (X_8) ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร (X_4) ปัจจัยด้านนโยบาย (X_2) โดยเขียนสมการคะแนนมาตรฐาน ดังนี้ Y = 325 + .429 (X_7) + .231 (X_8) + .162 (X_2) + .093 (X_4) โดยตัวแปรทั้ง 4 ร่วมกันพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งมีอำนาจการพยากรณ์ร้อยละ 93.40

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้สมัครควรเน้นรูปแบบการหาเสียงที่เข้าถึงประชาชนโดยตรงและสื่อสารอย่างชัดเจนเพื่อสร้างความไว้วางใจและความใกล้ชิด ขณะเดียวกันนโยบายควรถูกกำหนดให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ มีความเป็นไปได้ โปร่งใสและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับประชาชน พร้อมใช้เครือข่ายทางสังคม เพื่อเสริมความน่าเชื่อถือ คุณลักษณะของผู้สมัครควรสะท้อนภาพลักษณ์ที่โปร่งใส มีวิสัยทัศน์ และเข้าถึงง่าย ด้านผลประโยชน์ควรมุ่งเน้นสวัสดิการที่เป็นธรรม การสร้างประโยชน์เชิงโครงสร้างที่ยั่งยืนและการใช้งบประมาณเพื่อสาธารณะอย่างโปร่งใส ส่วนหัวคะแนนควรเป็นบุคคลที่ชุมชนยอมรับ ได้รับการพัฒนา ทักษะการสื่อสารและมีแรงจูงใจในการทำงาน นอกจากนี้ผู้สมัครควรนำเสนอผลงานในอดีตที่เป็นรูปธรรม เชื่อมโยงกับประโยชน์ของประชาชนและต่อยอดให้เกิดความต่อเนื่อง พร้อมใช้การสังกัดพรรคการเมือง เป็นกลไกสร้างความน่าเชื่อถือและทรัพยากรสนับสนุน โดยไม่ละเลยผลประโยชน์ของท้องถิ่น สุดท้าย ภาวะผู้นำควรสะท้อนวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน การตัดสินใจเชิงสร้างสรรค์ และการเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจและการร่วมมือในชุมชน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยอภิปรายผลดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านผลงานในอดีต ปัจจัยด้านเข้าร่วมกลุ่มหรือพรรคการเมือง ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร ปัจจัยด้านนโยบาย ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยอภิปรายผลดังนี้

1.1 ปัจจัยด้านผลงานในอดีต ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ สอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัย อาจเป็นเพราะว่า 1)ประชาชนในระดับท้องถิ่นมักใช้ผลงานที่เป็นรูปธรรม เป็นเกณฑ์หลักในการประเมินศักยภาพและความน่าเชื่อถือของผู้สมัครกรณีเคยดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดบริการสาธารณะ การสนับสนุนกิจกรรมชุมชน หรือการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของประชาชน เมื่อประชาชนเห็นผลลัพธ์ของการทำงานในอดีตที่ชัดเจน จึงเกิดความเชื่อมั่นว่าผู้สมัครรายนั้นสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพหากได้รับเลือกอีกครั้ง 2) กรณีเป็นผู้สมัครรายใหม่ ประชาชนในพื้นที่ตำบลหมูม่นพิจารณาจากประสบการณ์ในการทำงานของผู้สมัคร การทำกิจกรรมเพื่อสังคม กิจกรรมทางประเพณีและศาสนา มีผลงานเป็นที่รู้จักของประชาชน สามารถได้รับความไว้วางใจจากประชาชนและมีโอกาสได้รับเลือก ผลการวิจัยสอดคล้องกับ ฐิติมา อิ่มรัตน์ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโขมงอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโขมง คือ ผลงานที่ผ่านมาของผู้สมัคร หัวคะแนนของผู้สมัคร และความสมเหตุสมผล ในการเลือกผู้สมัคร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปารดี ชินโซ (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น คือ รณรงค์ส่งเสริมคุณลักษณะของผู้สมัครและผลงาน ในด้านต่างๆ ของผู้สมัครที่ทำคุณประโยชน์ต่อประชาชนและชุมชนเพื่อให้ประชาชนมีข้อมูลมากที่สุดก่อนตัดสินใจเลือกตั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภกร บัวติก (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาล ได้แก่ ปัจจัยความซื่อสัตย์สุจริตของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และปัจจัยผลงานในอดีตของผู้สมัครรับเลือกตั้ง สอดคล้องกับผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nyholt (2024) ที่ศึกษาการเลือกตั้งในเดนมาร์ก พบว่าผู้สมัครที่มีผลงานในพื้นที่จะถูกมองว่ามีความรับผิดชอบต่อชุมชนและใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่า ส่งผลให้ได้รับความไว้วางใจสูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับ Brouard et al. (2025) ที่ยืนยันว่าประชาชนมักลงโทษหรือให้รางวัลผู้บริหารจากการจัดการในอดีต โดยเฉพาะช่วงวิกฤต เช่น การแพร่ระบาดของโควิด-19 ยิ่งตอกย้ำว่าการประเมินผลงานในอดีตมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง และยังสอดคล้องกับ Schulte-Cloos et al. (2023) ที่ชี้ว่าผู้สมัครท้องถิ่นซึ่งมีผลงานในพื้นที่ จะได้รับความไว้วางใจและได้เปรียบเชิงการเลือกตั้งมากกว่าผู้สมัครที่ไม่เคยมีประสบการณ์หรือผลงานเป็นที่ประจักษ์ในชุมชน

1.2 ปัจจัยด้านเข้าร่วมกลุ่มหรือพรรคการเมือง ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ สอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัย อาจเป็นเพราะว่า การมีส่วนเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองเป็นปัจจัยที่สร้าง ความน่าเชื่อถือและความมั่นใจทางการเมืองให้กับผู้สมัคร เนื่องจากประชาชนในตำบลหมูม่นจำนวนหนึ่งมองว่าพรรคการเมืองเป็นสถาบันที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการ มีอุดมการณ์ นโยบาย และเครือข่ายสนับสนุนที่ชัดเจน การที่ผู้สมัครสังกัดหรือมีความเชื่อมโยงกับพรรคการเมืองใหญ่ จึงทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกิดความเชื่อมั่นว่าจะสามารถนำทรัพยากรงบประมาณ และโครงการต่าง ๆ มาสู่ท้องถิ่นได้มากกว่าผู้สมัครอิสระ นอกจากนี้ ในระดับตำบลประชาชนยังพิจารณาว่า การสังกัดพรรคการเมืองเป็นการรับประกันความต่อเนื่องของนโยบาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระนิทัศน์ วงศ์วังเพิ่ม (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรี ของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า มีตัวแปรพยากรณ์ 3 ตัว ได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองสังกัด และปัจจัยด้านรูปแบบการหาเสียง สามารถพยากรณ์ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยได้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุลีมาศ แปลงศร (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาและผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรย่อยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาและผู้บริหารองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดนครพนม คือ ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุพิน บุญยัง (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเลือกตั้งนายกองค์การส่วนตำบลคูเมือง อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเลือกนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดยโสธร : กรณีศึกษาตำบลคูเมืองความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเลือกนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดยโสธร : กรณีศึกษาเขตตำบลคูเมือง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย ด้านกระแสความนิยมของพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Schulte-Cloos et al. (2023) ที่ชี้ว่าความเชื่อมโยงของผู้สมัครกับเครือข่ายการเมืองและอัตลักษณ์ทางพื้นที่ ช่วยเพิ่มความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในการเลือกตั้งท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hunt et al., 2025) มุ่งสำรวจว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในสหรัฐฯ ให้ความสำคัญกับลักษณะของผู้สมัครในระดับท้องถิ่น (local embeddedness) พบว่า การให้คุณค่าแก่ผู้สมัครที่มีความเชื่อมโยงในพื้นที่ เช่น ประวัติอาศัยอยู่ การทำกิจกรรมในท้องถิ่น เครือข่ายท้องถิ่น การเชื่อมโยงทางสังคม ยังคงมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจเลือกตั้งท้องถิ่น

1.3 ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ สอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัย อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนในตำบลหมูม่นพิจารณาลักษณะส่วนบุคคลของผู้สมัครเป็นเกณฑ์สำคัญในการตัดสินใจ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความใกล้ชิดและเป็นกันเอง การเสียสละเพื่อส่วนรวม ตลอดจนบุคลิกภาพภายนอกที่น่าเชื่อถือสะท้อนถึงความสามารถในการเป็นผู้นำที่เหมาะสม และสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนว่าผู้สมัครจะสามารถปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้ ในกรณีของตำบลหมูม่น ซึ่งมีลักษณะเป็นสังคมท้องถิ่นที่ผู้คนรู้จักคุ้นเคยกัน การแสดงออกถึงความเป็นมิตร การเข้าถึงง่าย และการมีความเข้าใจในวิถีชีวิตของชุมชน จึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งอย่างมีนัยสำคัญ ผู้สมัครที่มีคุณลักษณะดังกล่าวย่อมได้รับความไว้วางใจจากประชาชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อมร พิกุลงามโชติ (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผล

ต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ ด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ Carnes & Holbein (2022) ที่ชี้ว่าคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพและความจริงใจของผู้สมัครท้องถิ่นมีผลต่อความน่าเชื่อถือและความนิยมในการเลือกตั้ง อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hunt et al. (2025) ซึ่งยืนยันว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งยังคงให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของผู้สมัครในฐานะคนท้องถิ่น ที่เข้าถึงได้ง่ายและมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ และสอดคล้องกับงานของ Nyholt (2024) ที่พบว่า ผู้สมัครที่มีภาพลักษณ์ใกล้ชิดกับประชาชน มักถูกมองว่าเป็นตัวแทนที่แท้จริงของชุมชน และได้รับความไว้วางใจมากกว่า

1.4 ปัจจัยด้านนโยบาย ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ สอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัย อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนในระดับท้องถิ่นมักพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของนโยบายที่ผู้สมัครเสนอ โดยเฉพาะนโยบายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณภาพชีวิต เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมอาชีพ การดูแลเกษตรกรและสวัสดิการสังคม รวมถึงนโยบายด้านการศึกษา และสาธารณสุข หากนโยบายของผู้สมัครมีความชัดเจน ตอบโจทย์ปัญหาของชุมชน และสามารถปฏิบัติได้จริง ย่อมทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจและตัดสินใจสนับสนุนผู้สมัครคนนั้น ในกรณีตำบลหมูม่นซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งชนบท ประชาชนให้ความสำคัญกับนโยบายที่จับต้องได้และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การสร้างถนนหนทาง การสนับสนุนตลาดชุมชน และการจัดสวัสดิการพื้นฐาน ผู้สมัครที่สามารถสื่อสารนโยบายเหล่านี้ได้อย่างตรงประเด็น จึงมีความได้เปรียบเชิงการแข่งขันทางการเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปูรณัช ขำสุวรรณ (2567) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยในการตัดสินใจเลือกตั้งนายกองคการบริหารสวนตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ โดยส่วนใหญ่ประชาชนจะให ความสำคัญกับนโยบายมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปวีณา คมใน (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหันตะเภา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหันตะเภา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากที่สุด คือ ปัจจัยด้านคุณสมบัติของผู้สมัคร รองลงมา คือ ปัจจัยด้านด้านนโยบายของผู้สมัคร สอดคล้องกับงานวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2564) พบว่า ปัจจัยด้านนโยบายเป็นหนึ่งในตัวแปรหลักที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชน โดยเฉพาะนโยบายที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสวัสดิการของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้คนเห็นและได้รับผลประโยชน์โดยตรง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ Stokes (2005) ที่ชี้ว่า นโยบายที่เป็นรูปธรรมและตรงกับความต้องการของประชาชนจะเพิ่มความไว้วางใจและการสนับสนุนทางการเมือง อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Mares & Young (2016) ที่พบว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ชนบทให้ความสำคัญกับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการและการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และสอดคล้องกับงานวิจัยร่วมสมัยของ Hunt et al. (2025) ที่ยืนยันว่า แม้จะมีอิทธิพลของปัจจัยด้านพรรคและตัวบุคคล แต่นโยบายที่จับต้องได้ยังเป็นเกณฑ์สำคัญในการตัดสินใจเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

จากการวิจัย การตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยนำค่าเฉลี่ยรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำมาสร้างข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 ด้านรูปแบบการหาเสียง ผู้สมัครควรให้ความสำคัญกับการใช้สื่อวิทยุชุมชนหรือวิทยุท้องถิ่นในการสื่อสารนโยบายและวิสัยทัศน์ของตนเอง เนื่องจากวิทยุเป็นสื่อที่เข้าถึงคนในพื้นที่ได้ง่ายและรวดเร็ว โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนวัยกลางคนและผู้สูงอายุที่ยังคงนิยมรับฟังวิทยุ การใช้เนื้อหาที่กระชับ ชัดเจน และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน จะช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นและสร้างการยอมรับได้มากขึ้น

1.2 ด้านนโยบาย ผู้สมัครควรนำเสนอนโยบายโครงสร้างพื้นฐานที่ตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ เช่น การปรับปรุงถนน ทางเดิน ระบบประปา ไฟฟ้า และการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อคุณภาพชีวิตประจำวัน การสื่อสารนโยบายควรแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ แผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับอย่างเป็นรูปธรรม

1.3 ด้านความสัมพันธ์ส่วนตัว ผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนตำบลควรสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ไม่จำกัดเฉพาะช่วงการหาเสียง เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ การช่วยเหลือในโอกาสต่าง ๆ และการพบปะพูดคุยกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ความเป็นผู้นำที่เข้าถึงง่ายและใส่ใจประชาชน

1.4 ด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร ผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนตำบลควรพัฒนาบุคลิกภาพที่แสดงถึงความเป็นมิตร ความจริงใจ และความเข้าใจต่อความต้องการของชุมชน เช่น การพูดจาสุภาพ การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างตั้งใจ และการแสดงออกถึงความห่วงใยต่อปัญหาของท้องถิ่น ทำให้ประชาชนรู้สึกใกล้ชิดผู้สมัครมากขึ้น

1.5 ด้านผลประโยชน์ ผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ควรนำเสนอนโยบายหรือโครงการพัฒนาที่มีความเป็นไปได้จริงและตอบสนองต่อปัญหาในพื้นที่ เช่น โครงการด้านสาธารณูปโภค การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการจัดการสิ่งแวดล้อม ไม่ควรสัญญาในลักษณะที่เกินศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจทำให้ขาดความน่าเชื่อถือภายหลังการได้รับเลือกตั้ง

1.6 ด้านหัวคะแนน ผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ควรคัดเลือกหัวคะแนนที่มีความน่าเชื่อถือในชุมชน มีบุคลิกภาพที่เข้ากับคนง่าย และสามารถสื่อสารได้อย่างชัดเจนและจริงใจ โดยหัวคะแนนควรเป็นผู้ที่ประชาชนยอมรับ เช่น ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุที่มีบารมี หรือบุคคลที่ทำงานใกล้ชิดกับประชาชน การมีหัวคะแนนที่เข้มแข็งจะช่วยสร้างการยอมรับในนโยบายและเพิ่มโอกาสในการได้รับคะแนนเสียง

1.7 ด้านผลงานในอดีต ผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ควรนำเสนอผลงานในอาชีพปัจจุบันหรืออดีตที่สามารถสะท้อนถึงความสามารถในการบริหารจัดการ ความมีวิสัยทัศน์ และความรับผิดชอบ เช่น ความสำเร็จในการบริหารธุรกิจ การบริหารโครงการ หรือการจัดการองค์กรที่ผ่านมาจนเกิดผลลัพธ์ที่ชัดเจน

1.8 ด้านเข้าร่วมกลุ่มหรือพรรคการเมือง ผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนตำบลควรเข้าถึงการสนับสนุนจากพรรคการเมืองใหญ่ ควรใช้จุดแข็งด้านเครือข่าย บุคลากร และนโยบายที่พรรคมีอยู่แล้ว มาเป็นข้อได้เปรียบในการสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน ผู้สมัครควรเชื่อมโยงนโยบายพรรคกับความต้องการของชุมชนอย่างสร้างสรรค์

1.9 ด้านภาวะผู้นำ ผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ควรแสดงให้เห็นถึงบทบาทและความต่อเนื่องในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น การจัดโครงการเพื่อเยาวชน การสนับสนุนด้านการศึกษา การดูแลสิ่งแวดล้อม หรือการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่สร้างภาพลักษณ์ของการเป็นผู้นำเพื่อสังคมให้ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรขยายการวิจัยไปยังหลายอำเภอหรือหลายจังหวัด เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกตั้งในบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่หลากหลาย จะช่วยให้ได้ข้อสรุปที่มีความครอบคลุมและเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์เชิงนโยบายในระดับกว้างมากขึ้น ตลอดจนศึกษาความแตกต่างของการตัดสินใจเลือกตั้งตามกลุ่มประชากร เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ เพื่อทำความเข้าใจว่ากลุ่มต่าง ๆ มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งแตกต่างกันหรือไม่

2.2 ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่อาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ เช่น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ ความเชื่อมโยงทางการเมืองระดับชาติ หรือปัจจัยทางเศรษฐกิจของครัวเรือน เพื่อให้เข้าใจพลวัตทางการเมืองท้องถิ่นในมิติที่ทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

2.3 ควรศึกษาว่าการมีพรรคการเมืองสนับสนุนสร้างความแตกต่างต่อโอกาสในการชนะเลือกตั้งและความเชื่อมั่นของประชาชนมากน้อยเพียงใด เทียบกับผู้สมัครอิสระ เพื่อสะท้อนให้เห็นบทบาทที่แท้จริงของพรรคการเมืองระดับชาติที่ส่งผลต่อการเมืองท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

ฐิติมา อิ่มรัตน์. (2558). *ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโขมง อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

ปวีณา คมใน. (2566). การตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหันตะเภา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารพัฒนาชุมชนและการปกครองท้องถิ่น*, *5*(2), 49–63.

ปารดี ซินโซ. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการปกครองท้องถิ่น*, *12*(2), 45–60.

ปูรณัช ขำสุวรรณ. (2567). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาเสียว จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารการบริหารรัฐกิจและนวัตกรรมท้องถิ่น*, *8*(1), 65–80.

พระนิทัศน์ วงศ์วังเพิ่ม. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีในเขตเทศบาลตำบลเขาแก้ว จังหวัดเลย. *วารสารรัฐศาสตร์และการบริหารงานท้องถิ่น*, *7*(3), 101–118.

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537. (2537). *ราชกิจจานุเบกษา*, *111*(53 ก), 11–35.

พิไลวรรณ กนกทัณฑ์. (2560). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในยุคประชาธิปไตยใหม่. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, *8*(2), 45–60.

ยุพิน บุญยัง. (2565). ความคิดเห็นของประชาชนต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคูเมือง จังหวัดยโสธร. *วารสารการเมืองและการปกครองส่วนท้องถิ่น*, *10*(2), 33–48.

ศุภกร บัวติก. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย. *วารสารการบริหารท้องถิ่นและนโยบายสาธารณะ*, *9*(1), 78–92.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น. *วารสารนโยบายสาธารณะและการบริหารท้องถิ่น*, *13*(1), 1–18.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. *ราชกิจจานุเบกษา*.

สุลีมาศ แปลงศร. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาและผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดนครพนม. *วารสารสังคมศาสตร์และการปกครองท้องถิ่น*, *15*(1), 55–70.

องค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น. (2567). *ข้อมูลประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหมูม่น ณ เดือนกันยายน 2567*.

อมร พิกุลงามโชติ. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้า จังหวัดปทุมธานี. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และพัฒนาการเมือง*, *14*(1), 22–37.

Brouard, S., Costa, O., & Kerrouche, E. (2025). Retrospective voting and local governance in times of crisis. *Journal of Local Government Studies*, *51*(2), 145–162.

Carnes, N., & Holbein, J. B. (2022). Why voters prefer relatable and sincere local candidates. *Political Behavior*, *44*(3), 1121–1145.

Downs, A. (1957). *An economic theory of democracy*. Harper & Row.

Easton, D. (1965). *A framework for political analysis*. Prentice-Hall.

Hunt, S., Miller, P., & Johnson, R. (2025). Local embeddedness and voter decision-making in U.S. municipal elections. *Urban Affairs Review*, *61*(1), 45–70.

Mares, I., & Young, L. (2016). Clientelism and economic voting in rural areas. *Comparative Political Studies*, *49*(11), 1529–1563.

Nyholt, M. (2024). Local candidate performance and voter trust in Danish municipal elections. *Scandinavian Political Studies*, *47*(1), 22–40.

Popkin, S. L. (1991). *The reasoning voter: Communication and persuasion in presidential campaigns* (2nd ed.). University of Chicago Press.

Schulte-Cloos, J., Adrian, M., & Schäfer, A. (2023). Local identity, political networks, and electoral advantage in community-level elections. *Electoral Studies*, *84*, 102–118.

Simon, H. A. (1947). *Administrative behavior: A study of decision-making processes in administrative organization*. Macmillan.

Stokes, S. C. (2005). Perverse accountability: A formal model of machine politics with evidence from Argentina. *American Political Science Review*, *99*(3), 315–325.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.

บทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

Role of School Administrators in Promoting Digital Technology Utilization in Schools Under Buriram Primary Educational Service Area Office 2

กิตติพงศ์ เตชะนอก
ศิราณี จุโทปะมา
สมศักดิ์ จีวัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Kittipong Techanok
Siranee Chutopama
Somsak Jeewattana
Buriram Rajabhat University
E-mail: 660426021003@bru.ac.th

รับบทความ: 6 พฤศจิกายน 2568; แก้ไขบทความ 10 ธันวาคม 2568; ตอบรับบทความ: 16 ธันวาคม 2568
Received: November 6, 2025; Revised: December 10, 2025; Accepted: December 16, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จำแนกตามวุฒิการศึกษา และขนาดของโรงเรียน และ 3) ศึกษาแนวทางบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จำนวน 331 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test F-test และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยจากข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า 1) ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) แนวทางบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรวางนโยบายส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลพื้นฐานในการปฏิบัติงาน ให้บุคลากรใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและการมีส่วนร่วมกับชุมชนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์อย่างเหมาะสมและปลอดภัย ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสารและประสานงานภายในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเลือกใช้แพลตฟอร์มที่เหมาะสมและเข้าถึงได้ง่าย จัดการข้อมูลสารสนเทศในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลที่เป็นระบบ ปลอดภัย สะดวกต่อการเข้าถึง

คำสำคัญ : บทบาทของผู้บริหาร; เทคโนโลยีดิจิทัล; การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

Abstract

The purpose of this research was to: 1) study teachers' opinions on the administrative roles of school administrators in promoting the use of digital technology; 2) Compare teachers' opinions on the administrative roles of school administrators in promoting the use of digital technology, classified by educational qualifications and school size; and 3) study the guidelines for the administrative roles of school administrators in promoting the use of digital technology. This study employed a mixed-methods research design. The sample consisted of 331 teachers under the Buriram Primary Educational Service Area Office 2. The research instruments were a questionnaire and a semi-structured interview. The statistics used for data analysis included percentage, mean, standard deviation, t-test, F-test, and content analysis.

The quantitative findings revealed that: 1) teachers' overall opinions on administrators' roles in promoting digital technology use were the highest level; 2) comparisons of teachers' opinions classified by educational qualifications showed statistically significant differences at the .05 level, while comparisons by school size showed statistically significant differences at the .01 level both overall and in each aspect. And 3) the qualitative findings suggested for promoting digital technology use suggest that school administrators should establish policies to support basic digital skills in work practices, encourage the responsible use of technology for public benefit and community engagement through safe and appropriate online platforms, utilize digital tools for effective internal communication and coordination, manage school information in a systematic, secure, and accessible digital format.

Keywords: Digital Leadership; ICT Management; School Administration

บทนำ

การพัฒนาเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดดส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องปรับตัวและปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพสูงสุด การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลมีผลกระทบโดยตรงต่อองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้องค์กรต่าง ๆ ต้องนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มความสะดวก รวดเร็ว และแม่นยำในการดำเนินงาน ข้อมูลที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วส่งผลให้เกิดการจัดเก็บข้อมูลจำนวนมหาศาล อันนำไปสู่การตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) และกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล (Digital transformation) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค การให้บริการของภาครัฐในรูปแบบดิจิทัลมุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชน อีกทั้งยังช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น การสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ การเพิ่มรายได้และการเข้าถึงบริการของรัฐอย่างทั่วถึง (วีระชัย ประเสริฐโส, 2563: 1)

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้กับการศึกษาดังจะเห็นได้จากมีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ได้กำหนดเจตนารมณ์และกรอบการดำเนินงานที่ชัดเจนในการนำเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์สูงสุดทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาใน

หลายมิติอย่างเป็นองค์รวม ประการแรก รัฐมีหน้าที่ในการจัดเตรียม โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการสื่อสารเพื่อการศึกษา เช่น การจัดสรรคลื่นความถี่และระบบโทรคมนาคม เพื่อให้การเข้าถึงแหล่งความรู้เป็นไปอย่างทั่วถึง ประการที่สอง กฎหมายมุ่งส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ โดยสนับสนุนการผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำรา สื่อสิ่งพิมพ์ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ประการที่สาม ให้ความสำคัญสูงสุดกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยครอบคลุมทั้งบุคลากรผู้ผลิตและผู้ใช้เทคโนโลยี ให้มีความรู้และทักษะในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันต้องประกันสิทธิของผู้เรียน ในการพัฒนาขีดความสามารถด้านเทคโนโลยี เพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต ประการสุดท้าย คือการกำหนด กลไกการบริหารจัดการและขับเคลื่อน โดยส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา ควบคู่กับการติดตามและประเมินผลการใช้เทคโนโลยี นอกจากนี้ ยังมีการระดมทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และกำหนดให้มีหน่วยงานกลาง ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย วางแผน ประสานงาน และประเมินคุณภาพการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 37-38)

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาล ประจำปีงบประมาณ 2567-2568 ที่เน้นการเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนตามความถนัด ให้ผู้เรียนได้เข้าถึงการเรียนรู้อย่างทั่วถึง มีอุปกรณ์การเรียนที่เหมาะสมต่อผู้เรียน และใช้ระบบเทคโนโลยีการศึกษาสมัยใหม่เพื่อต่อยอดให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566: 1)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ประกาศนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2568 ได้กำหนดนโยบายระยะเร่งด่วน (Quick win) โดยจัดการศึกษาให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เข้าถึงโอกาสความเสมอภาค และได้รับการเข้าถึงการเรียนรู้ทุกที่ทุกเวลา (Anywhere anytime) ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล มีการกำหนดนโยบายส่งเสริมการจัดหาเครื่องมือ พร้อมอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยสำหรับการเรียนรู้ จัดหาระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงของสถานศึกษา รวมไปถึงการพัฒนา ส่งเสริม และขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566: 4)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ได้นำระบบข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการ โดยมีเป้าประสงค์หลักเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ สร้างโอกาส ความเสมอภาค และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา อันจะนำไปสู่การประกันสิทธิ์ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม กลไกการดำเนินงานที่สำคัญคือการจัดตั้ง ศูนย์เครือข่ายบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ประจำอำเภอ ขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยสนับสนุนเชิงรุกในการให้ความรู้ คำแนะนำ และบริการด้านเทคโนโลยีแก่สถานศึกษาในความรับผิดชอบ การดำเนินการดังกล่าวส่งผลให้การสนับสนุนโรงเรียนเป็นไปอย่างครอบคลุม รวดเร็ว และสามารถตอบสนองต่อบริบทและความต้องการที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2, 2566: น. 31) ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ได้ว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ได้เห็นถึงความสำคัญของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร เพื่อเพิ่มคุณภาพให้กับการศึกษาโดยการส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นผู้ใช้ และผู้ผลิต เทคโนโลยีดิจิทัลที่มีคุณภาพสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในอนาคตได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาของสภาพแวดล้อมของโรงเรียนภายใต้สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่า ขาดแคลนบุคลากรทั้งในส่วนกลางและโรงเรียน โดยเฉพาะบุคลากรที่มีความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและ การจัดการเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล อีกทั้งบุคลากรยังขาดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2, 2566: 15)

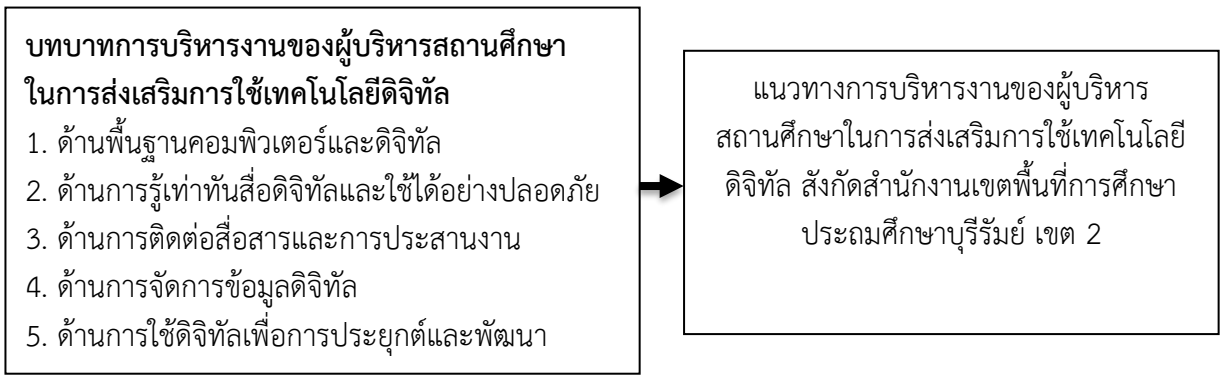
จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องใช้ในการวางแผนและพัฒนาระบบการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ในสังกัดได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จำแนกตามวุฒิการศึกษา และขนาดของโรงเรียน
3. เพื่อศึกษาแนวทางบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดจากนักวิชาการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสังเคราะห์บทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ได้ทั้งหมด 5 ด้าน ดังนี้ ด้านพื้นฐานคอมพิวเตอร์และดิจิทัล ด้านการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและใช้ได้อย่างปลอดภัย ด้านการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน ด้านการจัดการข้อมูลดิจิทัล และด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการประยุกต์และพัฒนา เพื่อนำไปสู่แนวทางการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 2,306 คน จาก 228 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน Krejce and Morgan (1970, อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ได้จำนวน 331 คน จากนั้นทำการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) และใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified random sampling) ตามขนาดของสถานศึกษา ได้แก่ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และสัดส่วนกระจายครอบคลุมไปตามอำเภอ 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอประโคนชัย อำเภอบ้านกรวด อำเภอกระสัง อำเภอพลับพลาชัย และอำเภอห้วยราช จากนั้นทำการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ โดยแบบสอบถามฉบับนี้ได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน ผลปรากฏว่า แต่ละข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.60-1.00 หลังจากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน นำผลการวิเคราะห์มาหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับได้เท่ากับ 0.985

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมแบบสอบถามไปยังสถานศึกษาในสังกัด เพื่อขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถาม โดยได้มีการกำหนดระยะเวลาในการรับแบบสอบถามคืน เมื่อครบกำหนดรับแบบสอบถามคืน ผู้วิจัยตรวจสอบจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของข้อมูล ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลปรากฏว่า ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาทั้งสิ้น จำนวน 331 ฉบับ คิดเป็นอัตราการตอบกลับ (Response Rate) ร้อยละ 100 ซึ่งเป็นไปตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ กรณีไม่ได้รับข้อมูลการตอบแบบสอบถามตามกำหนดหรือข้อมูลไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจะติดตามด้วยตนเอง เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์และครบตามจำนวนที่กำหนด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย วุฒิการศึกษา และขนาดสถานศึกษา โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ ส่วนการวิเคราะห์บทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) จากนั้นจึงแปรผลและจัดลำดับข้อมูล เพื่อนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง สำหรับการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามตัวแปร วุฒิการศึกษา และขนาดของโรงเรียน ผู้วิจัยได้ใช้สถิติเชิงอ้างอิง โดยเลือกใช้การทดสอบค่าทีแบบอิสระต่อกัน (Independent samples t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance: ANOVA) ในกรณีที่ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวพบความแตกต่างของ

ค่าเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญ ผู้วิจัยจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ต่อด้วยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffé's method) โดยกำหนดค่าสถิติที่ระดับนัยสำคัญที่ .05

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

1. กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารการศึกษา ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ในการบริหารงานด้านเทคโนโลยีดิจิทัล จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษาแบ่งตามขนาดของโรงเรียน ขนาดเล็ก 1 คน ขนาดกลาง 1 คน และขนาดใหญ่ 1 คน รวมทั้งหมด 3 คน และผู้บริหารสถานศึกษาประจำศูนย์เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารประจำอำเภอในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 7 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) โดยกำหนดประเด็นเกี่ยวกับแนวทางบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สำหรับประเด็นและข้อคำถาม นำมาจากผลการวิเคราะห์แบบสอบถามจำนวน 5 ด้าน โดยพิจารณาคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด 2 อันดับในแต่ละด้าน มาเป็นประเด็นในการตั้งคำถาม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ พร้อมด้วยหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ และดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายด้วยตนเอง ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้บันทึกเสียงการสัมภาษณ์ และสรุปความคิดเห็นแต่ละด้าน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากวิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียง มาจัดพิมพ์เป็นข้อมูล วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเป็นความเรียงแบบพรรณนา แล้วสรุปประเด็นเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ดังปรากฏตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยรวมและรายด้าน

บทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
1. ด้านพื้นฐานคอมพิวเตอร์และดิจิทัล	4.61	0.42	มากที่สุด	2
2. ด้านการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและใช้ได้อย่างปลอดภัย	4.60	0.41	มากที่สุด	3
3. ด้านการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน	4.61	0.38	มากที่สุด	1
4. ด้านการจัดการข้อมูลดิจิทัล	4.54	0.43	มากที่สุด	5
5. ด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการประยุกต์และพัฒนา	4.59	0.43	มากที่สุด	4
รวม	4.59	0.37	มากที่สุด	-

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = 0.37) และรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน ($\bar{X}$ = 4.61, S.D. = 0.38) รองลงมา คือ ด้านพื้นฐานคอมพิวเตอร์และดิจิทัล ($\bar{X}$ = 4.61, S.D. = 0.42) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการจัดการข้อมูลดิจิทัล ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.43)

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ดังปรากฏตารางที่ 2-3

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมและรายด้าน

บทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	ปริญญาตรี (n = 245)		สูงกว่าปริญญาตรี (n = 86)		t
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านพื้นฐานคอมพิวเตอร์และดิจิทัล	4.63	0.39	4.54	0.47	1.64
2. ด้านการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและใช้ได้อย่างปลอดภัย	4.64	0.34	4.49	0.54	2.38*
3. ด้านการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน	4.63	0.35	4.53	0.46	1.82
4. ด้านการจัดการข้อมูลดิจิทัล	4.58	0.42	4.45	0.45	2.27*
5. ด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการประยุกต์และพัฒนา	4.61	0.42	4.53	0.44	1.55
รวมเฉลี่ย	**4.62**	**0.34**	**4.51**	**0.44**	**2.08***

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและใช้ได้อย่างปลอดภัย และด้านการจัดการข้อมูลดิจิทัล ส่วนในด้านอื่น ๆ อีก 3 ด้าน ผลการวิเคราะห์ไม่พบความแตกต่างกันทางสถิติ

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวมและรายด้าน

บทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	ขนาดเล็ก (n = 106)		ขนาดกลาง (n = 206)		ขนาดใหญ่ (n = 19)		F
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านพื้นฐานคอมพิวเตอร์และดิจิทัล	4.47	0.47	4.66	0.38	4.86	0.42	11.37**
2. ด้านการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและใช้ได้อย่างปลอดภัย	4.45	0.48	4.66	0.35	4.78	0.32	12.56**

บทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	ขนาดเล็ก (n = 106)		ขนาดกลาง (n = 206)		ขนาดใหญ่ (n = 19)		F
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
3. ด้านการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน	4.49	0.42	4.64	0.36	4.81	0.30	8.54**
4. ด้านการจัดการข้อมูลดิจิทัล	4.42	0.43	4.59	0.43	4.75	0.32	7.39**
5. ด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการประยุกต์และพัฒนา	4.47	0.44	4.63	0.42	4.84	0.30	8.99**
รวมเฉลี่ย	**4.46**	**0.40**	**4.64**	**0.35**	**4.81**	**0.26**	11.72**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า ทั้งในภาพรวมและรายด้านทุกด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. แนวทางบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 สามารถจำแนกตามองค์ประกอบรายด้านได้ดังต่อไปนี้

3.1 ด้านพื้นฐานคอมพิวเตอร์และดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรวางนโยบายส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลพื้นฐานในการปฏิบัติงานด้านวิชาการและธุรการ โดยมุ่งเน้นการลดการใช้กระดาษและส่งเสริมการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลผ่านระบบ Cloud หรือ Big Data เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการข้อมูล ควรสนับสนุนการใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น Google Workspace หรือ Microsoft Office รวมถึงจัดอบรมพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ผู้บริหารควรแสดงบทบาทเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ และกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมการนำ AI และแพลตฟอร์มออนไลน์มาช่วยลดภาระงานของครูได้อย่างเหมาะสม

3.2 ด้านรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและใช้ได้อย่างปลอดภัย ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้บุคลากรใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยเฉพาะในการสื่อสาร การตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมกับชุมชนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์อย่างเหมาะสมและปลอดภัย ควรจัดอบรมพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลแก่ครูและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนเพื่อใช้สื่อดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้องตามหลักจริยธรรม กฎหมาย และสิทธิผู้ใช้งาน พร้อมทั้งกำหนดนโยบายควบคุมการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างเหมาะสม และมีระบบติดตามตรวจสอบการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 ด้านการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสารและประสานงานภายในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเลือกใช้แพลตฟอร์มที่เหมาะสมและเข้าถึงได้ง่าย เช่น Line, Facebook, Zoom หรือ Google Meet เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่รวดเร็วและลดภาระงานเอกสาร ควรกำหนดแนวทางการสื่อสารที่ชัดเจนและส่งเสริมทักษะดิจิทัลของบุคลากรให้สามารถใช้เครื่องมือเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งสนับสนุนการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการ เช่น การวางแผน การตัดสินใจ และการจัดสรรทรัพยากร ตลอดจนพัฒนาเครื่องมือในการจัดเก็บ วิเคราะห์ และติดตามผลการดำเนินงานเพื่อความโปร่งใสและประสิทธิผลในการบริหาร

3.4 ด้านการจัดการข้อมูลดิจิทัล ผู้บริหารควรส่งเสริมการจัดการข้อมูลสารสนเทศในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลที่เป็นระบบ ปลอดภัย และสะดวกต่อการเข้าถึง พร้อมทั้งเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและพัฒนาทักษะบุคลากรในการใช้งาน นอกจากนี้ควรจัดระบบการเข้าถึงข้อมูลสำหรับบุคลากรและนักเรียนอย่างเหมาะสมตามสิทธิ์ เพื่อป้องกันการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล และใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูลที่จำเป็นอย่างต่อเนื่องเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.5 ด้านใช้ดิจิทัลเพื่อการประยุกต์และพัฒนา ผู้บริหารควรส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน โดยสนับสนุนให้ครูเลือกใช้แอปพลิเคชันและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียนและรายวิชา พร้อมจัดอบรมการใช้ AI และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพครู นอกจากนี้ควรส่งเสริมการผลิตสื่อออนไลน์และพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ในด้านการบริหาร ควรนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูลวิเคราะห์ผล และติดตามความก้าวหน้างานวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและวางแผนการใช้งานในสถานศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการจัดการข้อมูลดิจิทัล

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นยังพบความแตกต่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเมื่อจำแนกตามวุฒิการศึกษา พบความแตกต่างกันโดยภาพรวมที่ระดับนัยสำคัญ .05 และเมื่อจำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบความแตกต่างกันทั้งโดยรวมและรายด้าน ที่ระดับนัยสำคัญ .01

3. แนวทางบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรวางนโยบายส่งเสริม การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลพื้นฐาน ในการปฏิบัติงาน เช่น การจัดทำเอกสาร การนำเสนอผลงาน โดยเน้นการลดการใช้กระดาษและการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลผ่านระบบ Cloud/Big data รวมถึงสนับสนุนการใช้เครื่องมืออย่าง Google Workspace และนำ AI มาช่วยลดภาระงานครู ควรกำหนดนโยบายและจัดอบรมเพื่อพัฒนาทักษะ การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล และการใช้งานอย่างปลอดภัย ถูกต้องตามกฎหมายและจริยธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการ ติดต่อสื่อสารและการประสานงาน ที่รวดเร็ว นอกจากนี้ ต้องส่งเสริม การจัดการข้อมูลดิจิทัล อย่างเป็นระบบ ปลอดภัย มีการควบคุมสิทธิ์การเข้าถึงข้อมูล และสนับสนุน การประยุกต์ใช้ดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน โดยเฉพาะการใช้แอปพลิเคชัน, AI และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการข้อมูล วิเคราะห์ผล และติดตามความก้าวหน้างานวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยดังกล่าว อาจสะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารภายในองค์กรเป็นลำดับแรก เนื่องจากเป็นกลไกพื้นฐานที่จำเป็นต่อการบริหารงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนประเด็นด้านการจัดการข้อมูลดิจิทัลที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดนั้น อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร หรือโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีที่ยังไม่เพียงพอ ดังนั้น จึงควรมีการพัฒนาเชิงระบบ เพื่อยกระดับการจัดการข้อมูลในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสอดรับกับการขับเคลื่อนองค์กรสู่การเป็นองค์กรดิจิทัลอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกื้อกูล วะชุม (2566: 194-208) ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับประสิทธิผลการบริหารงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ผลการวิจัยพบว่า การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และครูผู้รับผิดชอบด้านเทคโนโลยีดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการสื่อสารดิจิทัล รองลงมาคือ ด้านการสร้างดิจิทัล ด้านการใช้ดิจิทัล และด้านการประเมินดิจิทัล ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและใช้ได้อย่างปลอดภัย และด้านการจัดการข้อมูลดิจิทัล มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนในด้านพื้นฐานคอมพิวเตอร์และดิจิทัล ด้านการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน และด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการประยุกต์และพัฒนา ไม่พบความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ความแตกต่างของความคิดเห็นในด้านการรู้เท่าทันสื่อและการจัดการข้อมูลดิจิทัลตามวุฒิการศึกษา อาจสะท้อนถึงระดับความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของครูแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มผู้ที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าอาจมีโอกาสได้รับการฝึกอบรมหรือมีความตระหนักรู้ในประเด็นด้านความปลอดภัยและการจัดการข้อมูลมากกว่า ซึ่งส่งผลให้มีความคาดหวังต่อบทบาทของผู้บริหารในด้านดังกล่าวที่แตกต่างกันดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรพิจารณาถึงความแตกต่างด้านวุฒิการศึกษา เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาศักยภาพครูอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการเน้นเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อและการจัดการข้อมูลดิจิทัลอย่างปลอดภัยให้ครอบคลุมและเท่าเทียมกันในบุคลากรทุก สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชราภรณ์ คงเกิด (2561: 118-125) ได้ศึกษา บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ผลการเปรียบเทียบบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของครู จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครู จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ โรงเรียนแต่ละขนาดมีบริบท ทรัพยากร และความพร้อมในการบริหารจัดการเทคโนโลยีดิจิทัลที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการรับรู้ของครูต่อบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมการใช้

เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนิษา สุภาวงศ์ (2566: 134-137) ได้ศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร ผลการเปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารงานโรงเรียนจำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวมพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. แนวทางบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า

3.1 ด้านพื้นฐานคอมพิวเตอร์และดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรวางนโยบายส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลพื้นฐานในการปฏิบัติงานการจัดทำเอกสาร การนำเสนอผลงาน และการจัดทำผลงานทางวิชาการ โดยมุ่งเน้นการลดการใช้กระดาษและส่งเสริมการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลผ่านระบบ Cloud หรือ Big data เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการข้อมูล และกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมการนำ AI และแพลตฟอร์มออนไลน์มาช่วยลดภาระงานของครูได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนิษา สุภาวงศ์ (2566: 134-137) ได้ศึกษา ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอหาความรู้เทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนางานเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาตนเอง เพื่อเตรียมรับมือการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ผู้บริหารควรมีเทคนิคการจูงใจให้ครูผู้สอนและบุคลากรกล้าที่จะยอมรับเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะนำพาสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ

3.2 ด้านการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและใช้ได้อย่างปลอดภัย ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้บุคลากรใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยเฉพาะการสื่อสาร การตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมกับชุมชนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์อย่างเหมาะสมและปลอดภัย สอดคล้องกับวิจัยของ บัญชา วงศ์คำภา (2563: 114-115) ได้ศึกษา การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารงานวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการทำวิจัย เผยแพร่ผลงานครูและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลร่วมกับเครือข่าย การจัดทำเว็บไซต์ เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการดำเนินงานสถานศึกษาและจัดทำให้เป็นปัจจุบัน และมีจริยธรรมทางวิชาการ สอดคล้องกับวิจัยของ ศศิวิมล ม่วงกล่ำ (2562: 102-104) ได้ศึกษาการวิเคราะห์องค์ประกอบด้านความสามารถทางดิจิทัลของครูและบุลากรทางการศึกษา จังหวัดสระบุรี ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎหมายเทคโนโลยี ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมีความสามารถในการประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลในสถานศึกษาเพื่อการจัดเก็บข้อมูลและการปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมการปฏิบัติงานให้มีความปลอดภัยต่อการใช้เทคโนโลยี และมีการตระหนักรู้โดยการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์ก่อนการนำข้อมูลไปใช้

3.3 ด้านการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสารและประสานงานภายในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเลือกใช้แพลตฟอร์มที่เหมาะสมและเข้าถึงได้ง่าย เช่น Line, Facebook, Zoom หรือ Google meet เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่รวดเร็วและลดภาระงานเอกสาร สอดคล้องกับวิจัยของ เกื้อกูล วะชุม (2566: 194-208) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับประสิทธิผลการบริหารงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารดิจิทัล ผู้บริหารต้องติดตามข่าวสารการ

เปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสารอยู่เสมอ เพื่อประโยชน์ในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารจัดการในโรงเรียน สร้างความท้าทายในการปฏิบัติงานเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ สอดคล้องกับวิจัยของ ชัยวิชญ์ เข็มปัญญา (2563: 97-104) ได้ศึกษา สภาพและแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 ผลการวิจัยพบว่า ควรดำเนินการพัฒนาระบบเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา ส่งเสริมให้ครูใช้เครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลแลกเปลี่ยนเรียนรู้ PLC ผ่านการติดต่อสื่อสารเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยใช้แพลตฟอร์มที่เหมาะสม

3.4 ด้านการจัดการข้อมูลดิจิทัล ผู้บริหารควรส่งเสริมการจัดการข้อมูลสารสนเทศในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลที่เป็นระบบ ปลอดภัย และสะดวกต่อการเข้าถึง พร้อมทั้งเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพัฒนาทักษะบุคลากรในการใช้งาน จัดระบบการเข้าถึงข้อมูลสำหรับบุคลากรและนักเรียนอย่างเหมาะสมตามสิทธิ์ เพื่อป้องกันการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล และใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูลที่จำเป็นอย่างต่อเนื่องเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับวิจัยของ บัญชา วงศ์คำภา (2563: 114-115) ได้ศึกษา การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารงานวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ควรพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อนำมาใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เช่น การจัดเก็บข้อมูล รายงานผลและใช้งานข้อมูลร่วมกันผ่าน Cloud หรือ Google drive และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ภายใต้ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลร่วมกับสถานศึกษาอื่น เพื่อจัดทำฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) ร่วมกัน สอดคล้องกับวิจัยของ ชัยวิชญ์ เข็มปัญญา (2563: 97-104) ได้ศึกษา สภาพและแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการรายงานผลข้อมูลทางการศึกษาออนไลน์ มีการจัดอบรมพัฒนาครูสร้างความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติงานการรายงานข้อมูลทางการศึกษาออนไลน์ ทั้งจากโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และการอบรมออนไลน์ ประชุมวางแผน และจัดทำคำสั่งแต่งตั้งผู้รับผิดชอบ จัดทำปฏิทินการดำเนินงานเกี่ยวกับข้อมูลสารสนเทศ และการรายงานข้อมูลทางการศึกษา โดยผู้บริหารมีการนิเทศ ติดตามอย่างต่อเนื่อง

3.5 ด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการประยุกต์และพัฒนา ผู้บริหารควรส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน โดยสนับสนุนให้ครูเลือกใช้แอปพลิเคชันและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียนและรายวิชา พร้อมจัดอบรมการใช้ AI และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพครู นอกจากนี้ควรส่งเสริมการผลิตสื่อออนไลน์และพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ในด้านการบริหาร ควรนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูลวิเคราะห์ผล และติดตามความก้าวหน้างานวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิวิมล ม่วงกล่ำ (2562: 102-104) ได้ศึกษา การวิเคราะห์องค์ประกอบด้านความสามารถทางดิจิทัลของครูและบุลากรทางการศึกษา จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่าการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสื่อสาร และความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยี การส่งเสริมในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลจากผู้บังคับบัญชา และจัดอบรมเพื่อสร้างเสริมทักษะด้านดิจิทัลอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับวิจัยของ เกื้อกูล วะชุม (2566: น. 194-208) ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับประสิทธิผลการบริหารงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารต้องมี

ความสามารถด้านการสร้างดิจิทัล มีเครือข่ายเพื่อสร้างนวัตกรรมบริการดิจิทัล เป็นผู้นำในการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ ด้านการสร้างดิจิทัลและสื่อดิจิทัลที่ทันสมัย และผู้บริหารต้องส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการอบรมการสร้างดิจิทัล

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ผู้บริหารควรวางนโยบายส่งเสริม พื้นฐานคอมพิวเตอร์และดิจิทัล (ลดกระดาษ/Cloud/AI) และ การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล เพื่อใช้งานอย่างปลอดภัยและมีจริยธรรม ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อ การติดต่อสื่อสารและการประสานงาน ภายในองค์กรให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ต้องจัดระบบ การจัดการข้อมูลดิจิทัล ให้ปลอดภัย และส่งเสริม การใช้ดิจิทัลเพื่อการประยุกต์และพัฒนา ทั้งด้านการเรียนการสอนและการบริหารงาน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาสภาพและแนวทางการจัดการข้อมูลดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

2.2 ควรศึกษาการพัฒนาศักยภาพด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566, 4 มกราคม). *นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. https://www.moe.go.th/360policy-and-focus-moe-fiscal-year-2024.

เกื้อกูล วะชุม. (2566). *ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับประสิทธิผลการบริหารงานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ชัยวิชญ์ เข็มปัญญา. (2563). *สภาพและแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนครพนม.

บัญชา วงศ์คำภา. (2563). *การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารงานวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

ยืน ภู่วรวรรณ. (2564, 13 กุมภาพันธ์). *ความสำคัญของทักษะดิจิทัล*. https://learningdq-dc.ku.ac.th/course/?c=4&l=5.

วัชราภรณ์ คงเกิด. (2561). *บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่* (การค้นคว้าอิสระมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

วีระชัย ประเสริฐโส. (2563, 16 กรกฎาคม). *การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในกการบริหารงานราชการ.* http://www.personnel.moi.go.th/recruitment/2563/ARTICLE160763_0.PDF.

ศศิวิมล ม่วงกล่ำ. (2562). *การวิเคราะห์องค์ประกอบด้านความสามารถทางดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา จังหวัดสระบุรี* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2. (2566, 1 พฤศจิกายน). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566–2570 (ฉบับทบทวนปี 2567).* https://drive.google.com/file/d/1mA3mcJmIYjSdbF7IyDiTSfqlvo0IEyiw/view.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566, 14 พฤศจิกายน). *ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่อง นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567–2568 และนโยบายระยะเร่งด่วน (Quick win) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. https://www.deat.in.th/wp-content/uploads/2024/01/นโยบายและจุดเน้นของ-สพฐ_-2567-2568-และนโยบาย-Quick-Win-ประจำปีงบประมาณ-2567.pdf

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545, 19 ธันวาคม). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2). ราชกิจจานุเบกษา*, *119*(123 ก), 1–46.

สุนิษา สุภาวงศ์. (2566). *ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
The Loyalty of Football Fans to North Bangkok University Football Club

สนั่น อ่ำเกิด
สานิต ศิริวิศิษฐ์กุล
พงษ์ศักดิ์ เพชรสถิตย์
สาขาการจัดการภาครัฐและเอกชน คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
Sanan Amkoed
Sanit Sirivisitkui
Pongsak Phetsatit
Public and Private Sector Management Program, Faculty of Political Science, North Bangkok University

รับบทความ: 8 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 2 กุมภาพันธ์ 2569; ตอบรับบทความ: 9 กุมภาพันธ์ 2569
Received: December 8, 2025; Revised: February 2, 2026; Accepted: February 9, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ และ 2) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับความจงรักภักดีที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ แฟนบอลของสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ จำนวน 400 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบสะดวก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่น โดยมีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) เท่ากับ 0.987 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบค่าทีแบบกลุ่มอิสระ (Independent Samples t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อมั่นของแฟนบอล การเข้าไปอยู่กลางใจของผู้ชม ความง่ายในการเข้าถึงสโมสร และความจงรักภักดีเชิงพฤติกรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 4.17) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านความเชื่อมั่นของแฟนบอลมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือด้านความจงรักภักดีเชิงพฤติกรรม ด้านความง่ายในการเข้าถึงสโมสร และด้านการเข้าไปอยู่กลางใจของผู้ชม ตามลำดับ 2) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลบางประการ ได้แก่ อายุ อาชีพ รายได้ และสถานภาพสมรส ส่งผลให้ระดับความจงรักภักดีของแฟนบอลแตกต่างกันในบางมิติ ขณะที่ปัจจัยด้านเพศไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในภาพรวม อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความจงรักภักดีโดยภาพรวม ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: ความจงรักภักดี; แฟนบอล; สโมสรฟุตบอล; มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ; สโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

Abstract

The objectives of this study were: 1) to examine the level of football fans' loyalty toward North Bangkok University Football Club, and 2) to compare differences between personal factors and fans' loyalty toward North Bangkok University Football Club. The sample consisted of 400 fans of North Bangkok University Football Club, selected through convenience sampling. The research instrument was a questionnaire that demonstrated high reliability, with a Cronbach's alpha coefficient of 0.987. Data were analyzed using descriptive statistics, including percentage, mean, and standard deviation, as well as inferential statistics, including the Independent Samples t-test and One-way Analysis of Variance (ANOVA), with the level of statistical significance set at .05.

The results revealed that: 1) the overall level of football fans' loyalty toward North Bangkok University Football Club, comprising four dimensions fans' trust, emotional attachment to the club, accessibility to the club, and behavioral loyalty was at a high level ($\overline{X}$= 4.17). When considered by dimension, fans' trust had the highest mean score, followed by behavioral loyalty, accessibility to the club, and emotional attachment to the club, respectively. 2) The results of hypothesis testing indicated that certain personal factors, including age, occupation, income, and marital status, significantly influenced the level of fan loyalty in some dimensions, whereas gender did not show statistically significant differences in overall fan loyalty. However, when considering overall fan loyalty, no statistically significant differences were found.

Keywords: Loyalty; Football Fans; Football Club; North Bangkok University; North Bangkok University Football Club

บทนำ

ฟุตบอลเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั่วโลกและมีบทบาทสำคัญต่อสังคม (Aaker, 2014; Yoshida et al., 2016) ไม่เพียงแต่เป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพร่างกายเท่านั้น หากยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสุข ความสามัคคี และอัตลักษณ์ร่วมของผู้คนในแต่ละชุมชน ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีการพัฒนาวงการฟุตบอลอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับสโมสรอาชีพและระดับเยาวชน ส่งผลให้ฟุตบอลกลายเป็นกีฬาเชิงอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่สโมสรและนักกีฬา ขณะเดียวกันยังเป็นเวทีในการสร้างชื่อเสียงให้แก่ท้องถิ่นและประเทศชาติอย่างไรก็ตาม ความยั่งยืนของการแข่งขันฟุตบอลมิได้ขึ้นอยู่กับผลการแข่งขันเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องของแฟนบอล ซึ่งถือเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญของสโมสรฟุตบอล แฟนบอลไม่เพียงมีบทบาทในการสร้างบรรยากาศที่คึกคักในสนาม หากยังมีส่วนสำคัญต่อรายได้ของสโมสรผ่านการซื้อตั๋ว การสนับสนุนสินค้าที่เกี่ยวข้อง และการติดตามสื่อของทีม ดังนั้น ความจงรักภักดี (Loyalty) ของแฟนบอลจึงเป็นปัจจัยที่ไม่อาจละเลยได้ในการสร้างความยั่งยืนของสโมสรฟุตบอล

ความจงรักภักดีของแฟนบอลสะท้อนถึงความผูกพันทางอารมณ์ที่มีต่อทีม การมีส่วนร่วมในการสนับสนุน รวมถึงพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างต่อเนื่อง เช่น การเข้าชมการแข่งขัน การเชียร์ การติดตามข่าวสาร และการบอกต่อให้ผู้อื่นรับรู้ งานวิจัยด้านการตลาดกีฬาได้ชี้ให้เห็นว่า ความจงรักภักดีของแฟนบอลมีความสัมพันธ์กับรายได้และความมั่นคงของสโมสรในระยะยาว (Aaker, 2014; Yoshida et al., 2016) การที่สโมสรสามารถสร้างและรักษาแฟนบอลที่มีความจงรักภักดีไว้ได้ จึงเปรียบเสมือนการสร้างฐานรากที่มั่นคงให้แก่การดำเนินงานทั้งด้านกีฬาและด้านธุรกิจควบคู่กันไป

สโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ (North Bangkok University Football Club) เป็นสโมสรที่มีลักษณะเฉพาะ เนื่องจากเป็นทั้งสโมสรที่เข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลในระบบอาชีพ และเป็นตัวแทนของมหาวิทยาลัยในการสร้างชื่อเสียงและความภาคภูมิใจแก่บุคลากร นักศึกษา และชุมชนโดยรอบ ความสำเร็จและความมั่นคงของสโมสรจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างสโมสรกับแฟนบอล ความจงรักภักดีของแฟนบอลไม่เพียงเป็นแรงสนับสนุนด้านกำลังใจ หากยังสะท้อนถึงภาพลักษณ์และศักยภาพของมหาวิทยาลัยในฐานะสถาบันการศึกษาที่ใช้กีฬาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคม แม้ว่าจะมีการศึกษาความจงรักภักดีของแฟนบอลในบริบทของสโมสรฟุตบอลอาชีพในประเทศไทยมาแล้วหลายแห่ง เช่น สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด สโมสรการท่าเรือ เอฟซี และสโมสรชลบุรี เอฟซี แต่ยังพบว่างานวิจัยที่ศึกษาในบริบทของสโมสรฟุตบอลภายใต้สถาบันการศึกษาโดยตรงมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมีความสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่แตกต่างจากงานวิจัยเดิม และเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนพฤติกรรมและความผูกพันของแฟนบอลในสโมสรฟุตบอลที่มีลักษณะกึ่งอาชีพและกึ่งสถาบันการศึกษาในเวลาเดียวกัน ผลการวิจัยคาดว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ ได้แก่ (1) ได้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความจงรักภักดีของแฟนบอลสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ (2) เข้าใจความแตกต่างของความจงรักภักดีตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ และระดับการศึกษา และ (3) สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์ด้านการตลาดกีฬาและการสื่อสารของสโมสรให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยด้านการจัดการกีฬาและการตลาดกีฬาในอนาคต

แนวคิดความจงรักภักดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความจงรักภักดี (Loyalty) เป็นแนวคิดสำคัญในงานวิจัยด้านการตลาดและการตลาดกีฬา นักวิชาการหลายท่านอธิบายว่าความจงรักภักดีเป็นความผูกพันของผู้บริโภคหรือผู้สนับสนุนที่มีต่อองค์กรหรือแบรนด์ ซึ่งแสดงออกผ่านทั้งทัศนคติและพฤติกรรม Oliver (1999) ระบุว่าความจงรักภักดีคือความผูกพันอย่างลึกซึ้งในการสนับสนุนหรือเลือกใช้สิ่งเดิมอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีทางเลือกอื่นหรือแรงจูงใจที่อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ขณะที่ Dick และ Basu (1994) มองว่าความจงรักภักดีเป็นผลลัพธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรม ในบริบทของกีฬา Funk และ James (2001) อธิบายว่าความจงรักภักดีของแฟนกีฬาเกิดจากความผูกพันทางอารมณ์และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของทีม ซึ่งส่งผลให้แฟนบอลยังคงสนับสนุนสโมสรอย่างต่อเนื่อง แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความจงรักภักดีของแฟนบอลเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความมั่นคงและความยั่งยืนของสโมสรฟุตบอล

จากการทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถจำแนกความจงรักภักดีของแฟนบอลออกเป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่ ความผูกพันทางอารมณ์ การมีส่วนร่วม และความจงรักภักดีเชิงพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัยทั่วไป ความผูกพันทางอารมณ์หมายถึงความรู้สึกรัก ความภาคภูมิใจ และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสโมสร การมีส่วนร่วมหมายถึงการติดตามข่าวสาร การเข้าร่วมกิจกรรม และการมีปฏิสัมพันธ์กับสโมสร ส่วนความจงรักภักดีเชิงพฤติกรรมหมายถึงการแสดงออกในการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เช่น การเข้าชม การแข่งขัน การเชียร์ การซื้อสินค้าที่ระลึก และการบอกต่อแก่ผู้อื่น

การศึกษาความจงรักภักดีของแฟนบอลได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย งานวิจัยในต่างประเทศพบว่าความผูกพันทางอารมณ์และการมีส่วนร่วมของแฟนบอลมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความจงรักภักดีในระยะยาว (Funk & James, 2001; Yoshida et al., 2016) สำหรับงานวิจัยในประเทศไทยพบว่าความผูกพันทางอารมณ์และการมีส่วนร่วมของแฟนบอลมีอิทธิพลต่อความจงรักภักดี (กอบกาญจน์ พุทธาศร, 2555)พบว่าความผูกพันทางอารมณ์และการมีส่วนร่วมของแฟนบอลมีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อสโมสรฟุตบอลอาชีพ นอกจากนี้ งานวิจัยด้านการตลาดกีฬาในประเทศยังชี้ให้เห็นว่าปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ และระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับระดับความจงรักภักดีของแฟนกีฬาในระดับที่แตกต่างกันอย่างไรก็ตาม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนาและปรับเครื่องมือวิจัยให้สอดคล้องกับบริบทของสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัย ซึ่งมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากสโมสรฟุตบอลอาชีพทั่วไป โดยจำแนกความจงรักภักดีออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความเชื่อมั่นของแฟนบอล 2) การเข้าไปอยู่กลางใจของผู้ชม 3) ความง่ายในการเข้าถึงสโมสร และ 4) ความภักดีเชิงพฤติกรรม ทั้งนี้ การจำแนกดังกล่าวถือเป็นการแตกขยายตัวชี้วัดเชิงปฏิบัติการจากกรอบแนวคิดเดิม เพื่อให้สามารถสะท้อนทัศนคติและพฤติกรรมของแฟนบอลได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

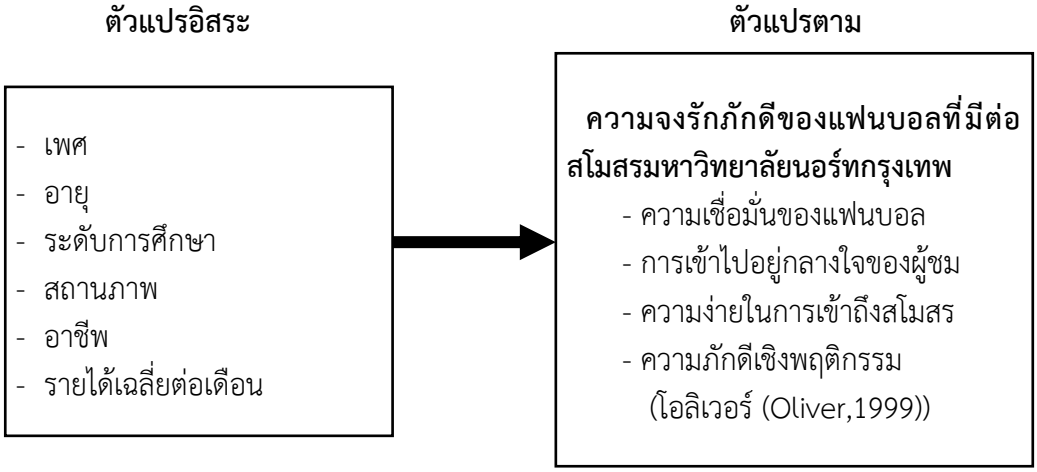
1. เพื่อศึกษาระดับความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
2. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับความจงรักภักดีที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

สมมติฐานของการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันส่งผลต่อความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดทฤษฎีประชากรศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน เป็นตัวแปรอิสระ และกำหนดความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพเป็นตัวแปรตาม โดยพัฒนากรอบแนวคิดตามแนวคิดความจงรักภักดีของโอลิเวอร์ (Oliver, 1999) และปรับให้สอดคล้องกับบริบทของการศึกษา ดังแสดงในภาพประกอบที่ 1ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในลักษณะการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แฟนบอลที่เข้าชมการแข่งขันของสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ณ สนามฟุตบอลของสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ และมีประสบการณ์ในการติดตามสโมสร ในช่วงเวลาที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้จากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ W.G. Cochran (1953) ซึ่งเป็นสูตรที่เหมาะสำหรับกรณีที่ไม่สามารถระบุจำนวนประชากรแฟนบอลของสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพได้อย่างแน่ชัดในช่วงเวลาเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างเดือนกรกฎาคม–สิงหาคม พ.ศ. 2568 โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ($Z = 1.96$) กำหนดสัดส่วนของประชากร (p) เท่ากับ 0.5 และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (e) เท่ากับ 0.05 ผลการคำนวณได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำจำนวน 385 คน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างสำรองร้อยละ 5 เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่อาจเกิดจากแบบสอบถามไม่สมบูรณ์ ส่งผลให้มีกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 400 คน และใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) โดยเก็บข้อมูลจากแฟนบอลที่เข้ามาเชียร์การแข่งขันที่สนาม

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแฟนบอลที่เข้ามาเชียร์การแข่งขัน ณ สนามฟุตบอลของสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ในช่วงเวลาที่ทำการเก็บข้อมูล และมีความสมัครใจในการตอบแบบสอบถาม

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ตอบแบบสอบถามต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการติดตามหรือเข้าชมการแข่งขันของสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ และมีความสนใจหรือมีส่วนร่วมในการเชียร์สโมสร จึงจะถือว่าเป็นแฟนบอลตามนิยามของการวิจัยครั้งนี้

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งจะเป็นคำถามปลายปิด ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามส่วนที่คัดกรองผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทางด้านประชากรศาสตร์ ซึ่งประกอบไปด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามในการศึกษา ระดับความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ 4 ด้านโดยมีเกณฑ์ในการให้คะแนน ตามลำดับความสำคัญ 5 ระดับ

เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ย โดยอาศัยแนวคิดของ เบส (Best.1977) ตามระดับความคิดเห็นของแฟนที่ส่งผลต่อระดับความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ค่าเฉลี่ย ระดับ ความคิดเห็นที่มีผลต่อ ระดับความจงรักภักดี

4.21 - 5.00 หมายถึง ระดับความคิดเห็นที่มีมากที่สุด

3.41 - 4.20 หมายถึง ระดับความคิดเห็นที่มีมาก

2.61 - 3.40 หมายถึง ระดับความคิดเห็นที่มีปานกลาง

1.81 - 2.60 หมายถึง ระดับความคิดเห็นที่มีน้อย

1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับความคิดเห็นที่มีน้อยมาก

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำไปทดลองสอบ (Try Out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 ชุดจากนั้น นำกลับมาทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) และทำการแก้ไขข้อบกพร่องให้เหมาะสมแล้วจึงทำการส่งแบบสอบถาม ที่แก้ไขแล้วให้กลุ่มตัวอย่างจริงเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล การหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

โดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient) ค่า α ที่ได้จะแสดงถึงระดับ ความคงที่ของแบบสอบถาม โดยจะมีค่าระหว่าง $0 \leq \alpha \leq 1$ ซึ่งค่าที่ใกล้เคียงกับ 1 แสดงว่ามีความเชื่อมั่นสูง (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2561) โดยจากการทดสอบแบบสอบถามทั้ง 30 ฉบับ ผลการทดสอบความเชื่อมั่น ของเครื่องมือ reliability coefficient alpha ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามของแฟนบอลผู้ที่เข้าชมการแข่งขันและติดตามสโมสรทางเพจเฟสบุ๊ค เพจสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพซึ่งงานวิจัยนี้มีซึ่งงานวิจัยนี้มีค่าความเชื่อมันของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.987 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.7 ดังนันแสดงว่าแบบสอบถามฉบับนี้มีคุณภาพเพียงพอทีจะใช้ในการวิจัยได้ ค่าความเชื่อมั่นที่อยู่ในระดับสูงมากสะท้อนถึงความสอดคล้องของข้อคำถามในแต่ละมิติ และแบบสอบถามได้ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่

1. ร้อยละโดยใช้สูตรของ บุญชม ศรีสะอาด (2560) เพื่ออธิบายถึงลักษณะทางประชากรศาสตร์ ของระดับความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพได้แก่ เพศ อายุ ระดับ

การศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ที่ 4 ด้าน ทำให้ทราบถึงลักษณะพื้นฐานของข้อมูลสถิติที่ใช้ ได้แก่

1.1 ค่าร้อยละ เพื่อใช้ในการแปลความหมายของข้อมูล ประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ในแบบสอบถามส่วนที่ 1

1.2 ค่าคะแนนเฉลี่ย เพื่อใช้แปลความหมายของข้อมูลในด้านต่าง ๆ

1.3 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อใช้ในแปลความหมายของข้อมูลในด้านต่าง ๆ

2. การวิเคราะห์โดยสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistic) เพื่อทดสอบสมมติฐานแต่ละข้อ สถิติที่ใช้ ได้แก่ t-test, F-test โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Anova Analysis)

ผลการทดสอบสมมติฐาน

การทดสอบสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของความจงรักภักดีของแฟนบอลสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดยใช้สถิติ t-test และ One-way ANOVA ผลการทดสอบสมมติฐานสามารถสรุปได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 แฟนบอลที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน จะมีความจงรักภักดีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพแตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า เมื่อพิจารณาความจงรักภักดีของแฟนบอล โดยภาพรวม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงสรุปได้ว่า สมมติฐานที่ 1 ไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความจงรักภักดีของแฟนบอล เป็นรายด้าน พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลบางด้านมีผลต่อความจงรักภักดีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านความเชื่อมั่นของแฟนบอล พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจำแนกตามสถานภาพสมรส ($p < .05$) ขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านการเข้าไปอยู่กลางใจของผู้ชม พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติตามเพศ อายุ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ($p < .05$) ขณะที่ปัจจัยด้านระดับการศึกษาและสถานภาพไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านความง่ายในการเข้าถึงสโมสร พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติตามอายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ($p < .05$) แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านประชากรศาสตร์มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ความสะดวกในการเข้าถึงสโมสร

ด้านความภักดีเชิงพฤติกรรม พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเฉพาะด้านอายุ ($p < .05$) ขณะที่ปัจจัยด้านเพศ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากผลการทดสอบสมมติฐานดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า แม้ปัจจัยส่วนบุคคลจะไม่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของแฟนบอลต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพในภาพรวม แต่มีอิทธิพลต่อความ

จงรักภักดีในบางด้าน ซึ่งควรนำไปพิจารณาเชิงลึกในการอภิปรายผลและการนำไปใช้ประโยชน์เชิงบริหารจัดการสโมสรฟุตบอลในอนาคต

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างแฟนบอลจำนวน 400 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 62.0 มีอายุระหว่าง 20–25 ปี คิดเป็นร้อยละ 39.8 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 74.3 มีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 71.8 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพลูกจ้างประจำหรือพนักงานชั่วคราว คิดเป็นร้อยละ 47.8 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 48.8

ผลการศึกษาระดับความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ พบว่า ความจงรักภักดีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.17) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าคะแนนเฉลี่ยของความจงรักภักดีในแต่ละด้านอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยด้านความเชื่อมั่นของแฟนบอลและด้านความภักดีเชิงพฤติกรรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ขณะที่ด้านการเข้าไปอยู่กลางใจของผู้ชมและด้านความง่ายในการเข้าถึงสโมสรมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แฟนบอลของสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพมีทั้งทัศนคติและพฤติกรรมการสนับสนุนสโมสรในระดับที่ดีอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านความรู้สึก ความผูกพัน และการแสดงออกเชิงพฤติกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อความมั่นคงและความยั่งยืนของสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยในระยะยาว

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลค่าระดับคะแนนเฉลี่ยของความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ โดยภาพรวม

ความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผลระดับค่าเฉลี่ย
1. ความเชื่อมั่นของแฟนบอล	4.41	0.69	มากที่สุด
2. การเข้าไปอยู่กลางใจผู้ชม	3.99	0.72	มาก
3. ความง่ายในการเข้าถึงสโมสร	4.05	0.85	มาก
4. ความภักดีเชิงพฤติกรรม	4.23	0.70	มากที่สุด
รวม	4.17	0.61	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.17, S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเชื่อมั่นของแฟนบอลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.41, S.D. = 0.69) รองลงมาคือ ด้านความภักดีเชิงพฤติกรรม ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ($\bar{X}$= 4.23, S.D. = 0.70) ขณะที่ด้านความง่ายในการเข้าถึงสโมสร

($\bar{X}$= 4.05, S.D. = 0.85) และด้านการเข้าไปอยู่กลางใจของผู้ชม ($\bar{X}$= 3.99, S.D. = 0.72) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ จำแนกตามรายด้านและภาพรวม

	เพศ		อายุ		การศึกษา		สถานภาพ		อาชีพ		รายได้	
	F	p-value	F	p-value	F	p-value	t	p-value	F	p-value	F	p-value
ความเชื่อมั่นของแฟนบอล	1.80	0.17	1.32	0.25	0.26	0.90	-0.93	0.018*	0.40	0.81	1.38	0.24
การเข้าไปอยู่กลางใจผู้ชม	3.22	.041*	3.29	.006*	0.97	0.42	1.52	0.06	3.78	.005*	2.49	.043*
ความง่ายในการเข้าถึงสโมสร	0.35	0.71	2.70	.021*	2.88	.022*	0.91	< .001*	4.88	.001*	6.07	< .001*
ความภักดีเชิงพฤติกรรม	2.16	0.12	2.87	.015*	0.28	0.89	-0.37	0.13	1.58	0.18	1.83	0.12
ภาพรวม	**1.21**	**0.30**	**2.67**	**0.05**	**1.15**	**0.33**	**1.12**	**0.21**	**1.55**	**0.69**	**2.74**	**0.08**

* แทนความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

หมายเหตุ: ปัจจัยด้านเพศซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม วิเคราะห์ความแตกต่างด้วยสถิติ One-way Analysis of Variance (ANOVA) ขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลที่แบ่งเป็น 2 กลุ่ม วิเคราะห์ด้วยสถิติ Independent Samples t-test

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อความจงรักภักดีแตกต่างกันในบางด้าน ด้านความเชื่อมั่นของแฟนบอล พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจำแนกตามสถานภาพสมรส ($p < .05$) ขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอื่นไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านการเข้าไปอยู่กลางใจของผู้ชม พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจำแนกตามเพศ อายุ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ระดับ .05 ส่วนปัจจัยด้านระดับการศึกษาและสถานภาพสมรสไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านความง่ายในการเข้าถึงสโมสร พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ระดับ .05 ขณะที่ปัจจัยด้านเพศไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านความภักดีเชิงพฤติกรรม พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจำแนกตามอายุที่ระดับ .05 ขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ความจงรักภักดีโดยภาพรวม ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลทุกด้าน ทั้งนี้ ปัจจัยด้านอายุมีค่า p-value ใกล้ระดับนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่อาจมีผลต่อความจงรักภักดีโดยรวมของแฟนบอล แต่ยังไม่ถึงระดับนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า ความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มั่นคงระหว่างแฟนบอลกับสโมสร ทั้งในด้านความรู้สึก ความผูกพัน และพฤติกรรมการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง (Oliver, 1999; Jacoby & Kyner, 1973) ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถอภิปรายได้ใน 2 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1ระดับความจงรักภักดีที่อยู่ในระดับมาก อาจเกิดจากอัตลักษณ์ของสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพในฐานะ “สโมสรของสถาบันการศึกษา” ซึ่งมีความแตกต่างจากสโมสรฟุตบอลอาชีพทั่วไป สโมสรไม่ได้มุ่งเน้นผลกำไรเชิงพาณิชย์เป็นหลัก แต่เชื่อมโยงกับคุณค่าและภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย การสื่อสารตัวตนของสโมสรในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้แฟนบอลเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรทางการศึกษาเดียวกัน จนก่อให้เกิดความผูกพันทางอารมณ์และความไว้วางใจต่อสโมสร (Oliver, 1999; Heere & Dickson, 2008) ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Oliver (1999) ที่อธิบายว่า ความจงรักภักดีเกิดจากการสะสมประสบการณ์เชิงบวกและความพึงพอใจอย่างต่อเนื่อง จนพัฒนาไปสู่ความผูกพันและการยึดมั่นในแบรนด์หรือองค์กรในระยะยาว

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลโดยภาพรวมไม่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของแฟนบอลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า ความจงรักภักดีของแฟนบอลสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพมิได้ขึ้นอยู่กับลักษณะทางประชากรศาสตร์เป็นหลัก หากแต่เกิดจากความรู้สึกร่วมและอัตลักษณ์ของการเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันเดียวกัน (Tajfel & Turner, 1986) อย่างไรก็ตาม พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลบางด้าน ได้แก่ อายุ อาชีพ รายได้ และสถานภาพสมรส ส่งผลต่อความจงรักภักดีในบางมิติ เช่น ด้านการเข้าไปอยู่กลางใจของผู้ชมและด้านความง่ายในการเข้าถึงสโมสร ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า แฟนบอลที่มีช่วงอายุและบริบทชีวิตแตกต่างกัน ย่อมมีรูปแบบการติดตาม การรับข่าวสาร และการเข้าร่วมกิจกรรมของสโมสรที่แตกต่างกัน (Funk & James, 2001; Yoshida et al., 2016) ส่งผลให้ระดับความรู้สึกผูกพันและการแสดงออกเชิงพฤติกรรมแตกต่างกันไป

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความจงรักภักดีในแต่ละมิติย่อยสามารถอธิบายได้เป็นรายปัจจัย โดยปัจจัยด้านอายุซึ่งพบความแตกต่างในหลายมิติ อาจสะท้อนถึงลักษณะของฐานแฟนบอลของสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพที่ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 20–30 ปี ซึ่งมีความใกล้ชิดกับบริบทของมหาวิทยาลัยและมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมของสโมสรอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้เกิดความรู้สึกผูกพันและการ

รับรู้การเข้าไปอยู่กลางใจของผู้ชมในระดับสูง สำหรับปัจจัยด้านอาชีพและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่มีความแตกต่างในมิติด้านความง่ายในการเข้าถึงสโมสร อาจเนื่องมาจากความแตกต่างด้านภาระหน้าที่และทรัพยากรส่งผลต่อความสะดวกในการเดินทาง การเข้าร่วมกิจกรรม และการติดตามการแข่งขัน ขณะที่ปัจจัยด้านสถานภาพสมรสและเพศซึ่งพบความแตกต่างในบางมิติ อาจเกี่ยวข้องกับรูปแบบการใช้เวลาว่าง แรงจูงใจ และระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสโมสรที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มแฟนบอล เช่น ในมิติการดำเนินกิจกรรมของสโมสรที่เชื่อมโยงกับนักศึกษา ศิษย์เก่า และบุคลากรของมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดการแข่งขันฟุตบอลระดับมหาวิทยาลัย กิจกรรมเชียร์กีฬา การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงการสร้างสัญลักษณ์ของทีม เช่น สีประจำสโมสร โลโก้ และสโลแกน ล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างการรับรู้ความใกล้ชิด และการระลึกถึงสโมสรในหมู่แฟนบอล ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาความจงรักภักดีทั้งในเชิงอารมณ์และเชิงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง (Bee & Havitz, 2015; Gladden & Funk, 2001)

กล่าวโดยสรุป ความจงรักภักดีของแฟนบอลที่มีต่อสโมสรฟุตบอลมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพที่อยู่ในระดับมาก เป็นผลมาจากการผสมผสานระหว่างอัตลักษณ์ของสโมสรในฐานะสถาบันการศึกษา และความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์ที่แฟนบอลมีต่อทีม แฟนบอลไม่ได้มองสโมสรเพียงในฐานะทีมกีฬาเท่านั้น แต่ยังมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์และความภาคภูมิใจร่วมกันของชีวิตมหาวิทยาลัย (Tajfel & Turner, 1986; Ahuvia, 2005) ซึ่งส่งผลให้ความจงรักภักดีมีความมั่นคงและมีแนวโน้มคงอยู่ในระยะยาว

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ/เชิงนโยบายของสโมสร

1.1 พัฒนาระบบสมาชิกแฟนคลับอย่างเป็นทางการจากผลที่พบว่าระดับความจงรักภักดีสูงอยู่แล้ว การมีฐานสมาชิก Membership/Fan Club จะช่วยแปลง “ความรู้สึกผูกพัน” ให้กลายเป็น “ความผูกพันเชิงโครงสร้าง Structural loyaltyเช่น ได้รับข่าวก่อน มีบัตรเข้าชมราคาพิเศษ ได้สิทธิ์ถ่ายรูปกับนักเตะ การทำระบบนี้จะช่วยรักษาแฟนกลุ่มรายได้ปานกลางไว้ได้ดี

1.2 ออกแบบกิจกรรมเฉพาะกลุ่มวัย 20 – 30 ปี เพราะเป็นกลุ่มที่งานวิจัยพบว่ามีความจงรักภักดีสูงที่สุด ควรมีกิจกรรมลักษณะ วันแฟนบอลนักศึกษา ศิษย์เก่าเชียร์นอร์ทกรุงเทพ หรือ Live สดสัมภาษณ์นักเตะที่เป็นศิษย์เก่า เพื่อตอกย้ำว่าทีมนี้เป็นทีมของสถาบันจริง ๆ

1.3 เพิ่มกิจกรรมแบบ Hybrid / Online Participation เนื่องจากด้านการมีส่วนร่วมได้คะแนนน้อยสุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น แสดงว่าการให้ไปหน้างานอย่างเดียวอาจยังไม่ตอบโจทย์ ควรมีกิจกรรมออนไลน์ร่วมด้วย เช่น ทายผลรับของที่ระลึก โหวตแมนออฟเดอะแมตช์จากแฟนเพจ หรือ Live Q&A กับโค้ช ซึ่งจะช่วยดึงกลุ่มที่อยู่ไกลหรือทำงานแล้วให้ยังมีส่วนร่วมได้

1.4 สื่อสารแบบหลากหลายช่องทางและหลากหลายเพศ เพราะกลุ่มตัวอย่างมีทั้งชาย หญิงและ LGBTQ+ สโมสรควรสื่อสารด้วยภาษาที่ไม่จำกัดเพศ อาจเชิญแฟนคลับหญิงหรือบุคคลหลากหลายทางเพศมาเป็นตัวแทนเชียร์ เพื่อให้แฟนรู้สึกว่า “สโมสรนี้เปิดรับทุกคน” ซึ่งจะช่วยขยายฐานแฟนได้

1.5 ผูกกับกิจกรรมของมหาวิทยาลัยโดยตรง เช่น ให้สิทธิ์นักศึกษาปัจจุบันเข้าชมฟรีในบางแมตช์ หรือจัดแข่งกระชับมิตรระหว่างทีมฟุตบอลมหาวิทยาลัยกับทีมชุมชน แล้วเปิดให้แฟนบอลเข้าชม จะช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นจุดที่คะแนนยังไม่สูงเท่าด้านอื่น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 งานวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว แม้จะบอกระดับความภักดีได้ แต่ยังไม่อธิบาย “เหตุผลเชิงลึก” ว่าเหตุใดแฟนบอลจึงรู้สึกผูกพัน จึงควรมีการวิจัยต่อด้วยวิธีเชิงคุณภาพ เช่น สัมภาษณ์เชิงลึกแฟนบอลที่เชียร์มานาน หรือกลุ่มแฟนที่ทำเพจเชียร์ เพื่อค้นหาองค์ประกอบเชิงอารมณ์ เช่น ความทรงจำกับมหาวิทยาลัย ภาพของนักเตะบางคน หรือการรู้สึกว่า “ทีมนี้โตมาพร้อมเรา”

2.2 ควรทดลองเพิ่มตัวแปรด้านการตลาดกีฬา เช่น “คุณค่าที่รับรู้ของสโมสร” “ภาพลักษณ์ความเป็นมืออาชีพ” “ประสบการณ์ในสนามแข่ง” เพราะตัวแปรเหล่านี้ในต่างประเทศมักเป็นตัวกลางระหว่างความพึงพอใจกับความภักดี

2.3 งานวิจัยครั้งนี้เก็บจากสโมสรเดียวและในช่วงเวลาเดียว หากในอนาคตสโมสรมีผลงานดีขึ้น/แย่ลง ควรทำการเก็บซ้ำแบบติดตาม (follow-up) หรือทำเป็น panel เพื่อดูว่า “ผลการแข่งขัน” ทำให้ระดับความจงรักภักดีเปลี่ยนหรือไม่

2.4 ควรเปรียบเทียบกับสโมสรในมหาวิทยาลัยอื่น หรือสโมสรในลีกรอง เพื่อดูว่าความภักดีของแฟนบอลสโมสรมหาวิทยาลัยแตกต่างจากสโมสรอาชีพอย่างไร โดยเฉพาะในประเด็น “ความภาคภูมิใจเชิงสถาบัน” ซึ่งเป็นจุดเด่นของงานนี้

เอกสารอ้างอิง

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

Aaker, D. A. (2014). *Aaker on branding: 20 principles that drive success*. Morgan James Publishing.

Ahuvia, A. C. (2005). Beyond the extended self: Loved objects and consumers’ identity narratives. *Journal of Consumer Research*, *32*(1), 171–184. https://doi.org/10.1086/429607.

Bee, C. C., & Havitz, M. E. (2015). Exploring the relationship between involvement, fan identification, psychological commitment, and behavioral loyalty in sport spectators. *Sport Management Review*, *13*(2), 123–134. https://doi.org/10.1016/j.smr.2009.05.001.

Best, J. W. (1977). *Research in education* (3rd ed.). Prentice Hall.

Cochran, W. G. (1953). *Sampling techniques*. John Wiley & Sons.

Gladden, J. M., & Funk, D. C. (2001). Understanding brand loyalty in professional sport: Examining the link between brand associations and brand loyalty. *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, *3*(1), 67–94. https://doi.org/10.1108/IJSMS-03-01-2001-B006.

Heere, B., & Dickson, G. (2008). Measuring attitudinal loyalty: Separating the terms of affective commitment and attitudinal loyalty. *Journal of Sport Management*, *22*(2), 227–239. https://doi.org/10.1123/jsm.22.2.227.

Jacoby, J., & Kyner, D. B. (1973). Brand loyalty vs. repeat purchasing behavior. *Journal of Marketing Research*, *10*(1), 1–9. https://doi.org/10.1177/002224377301000101.

Yoshida, M., Gordon, B., & Heere, B. (2016). Fan community identification: An empirical examination of its outcomes in Japanese professional sport. *Sport Marketing Quarterly*, *25*(1), 32–47.

ผลการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยโดยการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

Results of Developing Thai Reading and Writing Skills of Grade 2 Students by Using PWIM Learning Management and Questioning Techniques

กฤชยาภรณ์ อินบุญญา
สุรชัย ปิยานุกูล
เบญจพร วรรณูปถัมป์
นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Kritchayaphon Inboonya
Surachai Piyanukool
Benchaporn Wannupatam
Master of Education Degree Student in Curriculum and Learning Management Program, Buriram Rajabhat University
Lecturer, Faculty of Education, Buriram Rajabhat University
Lecturer, Faculty of Education, Buriram Rajabhat University
Corresponding E-mail: 670426024014@bru.ac.th

รับบทความ: 28 ตุลาคม 2568; แก้ไขบทความ 19 ธันวาคม 2568; ตอบรับบทความ: 22 ธันวาคม 2568
Received: October 28, 2025; Revised: December 19, 2025; Accepted: December 22, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบทักษะการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม โดยเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 และ 2) เปรียบเทียบทักษะการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม โดยเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 เป็นงานวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลประโคนชัย (อำนวยกิจราษฎร์วิทยาคาร) อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 12 แผน 2) แบบทดสอบการอ่านและการเขียน จำนวน 20 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติการทดสอบ t แบบ One Sample t-test

ผลวิจัยพบว่า 1) ทักษะการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามเท่ากับร้อยละ 99.00 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ทักษะการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามเท่ากับร้อยละ 96.30 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : ทักษะการอ่าน; ทักษะการเขียน; PWIM; เทคนิคการใช้คำถาม

Abstract

The objectives of this study were to 1) compare reading skills of Grade 2 students after receiving PWIM learning management and questioning techniques with a 70% criterion, and 2) compare writing skills of Grade 2 students after receiving PWIM learning management and questioning techniques with a 70% criterion. This research is experimental research. The samples of this research consisted of 30 Grade 2 students of Anubanprakonchai School (Amnuaykitratwittayakarn) in the first semester of the 2025 academic year, who were selected by cluster random sampling. The research instruments consisted of 1) 12 lesson plans; 2) a 20-item reading and writing skills test. Statistics used for data analysis included percentages, means, and standard deviations, and hypothesis testing using a one sample t-test.

The findings revealed that: 1) Reading skill mean score of Grade 2 students after receiving PWIM learning management and questioning techniques was 99.00 percent, statistical significantly higher than 70% threshold at the .05 level. 2) Writing skill mean score of Grade 2 students after receiving PWIM learning management and questioning techniques was 96.30 percent, statistical significantly higher than 70% threshold at the .05 level

Keywords: Reading skill; Writing skill; PWIM; Questioning techniques

บทนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติเป็นทักษะที่ผู้ใช้ต้องฝึกฝนให้เกิดความชำนาญไม่ว่าจะเป็นการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ตลอดจนใช้ให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางภาษา จึงจะเป็นการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 37) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาการอ่านและการเขียนว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นของผู้เรียน จึงมีนโยบายในการพัฒนาให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถอ่านออกเขียนได้ (สถาบันภาษาไทย, 2559: 7)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงพบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลประโคนชัย (อำนวยกิจราษฎร์วิทยาคาร) โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตราตัวสะกดที่ไม่ตรงมาตรา ซึ่งพบได้บ่อยในนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ยังคงเขียนคำบางคำไม่ถูกต้องตามหลักมาตราตัวสะกด ทำให้เกิดปัญหาในการการอ่านออกเสียงและการเขียนคำ ในบางกรณีแม้จะมีความเข้าใจในเนื้อหาที่อ่าน แต่การสะกดคำที่ไม่ถูกต้องกลับทำให้เกิดความผิดพลาดในการสื่อสารและทำให้ผลสัมฤทธิ์ในรายวิชาภาษาไทยต่ำลง นักเรียนจึงไม่สามารถใช้ทักษะการเขียนได้เต็มประสิทธิภาพ และส่งผลให้คะแนนจากการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (NT) ของนักเรียนในปีการศึกษา 2564-2566 ที่ผ่านมามีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 47.37 48.87 และ 59.61 ตามลำดับ (โรงเรียนอนุบาลประโคนชัย (อำนวยกิจราษฎร์วิทยาคาร), 2566: 16) ซึ่งต่ำกว่าระดับประเทศและต่ำกว่ามาตรฐานที่โรงเรียนตั้งเป้าหมายไว้ที่ร้อยละ 60 จึงต้องนำวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนให้ดียิ่งขึ้น

การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PWIM หรือ Picture Word Inductive Model เป็นวิธีการที่สามารถใช้ในการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของผู้เรียนได้ โดยใช้ภาพเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ (สง่า วงค์ไชย, 2562: 1123) เพื่อพัฒนาความสามารถในการสืบสอบและใช้ภาษาอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการฟังและการเห็นคำศัพท์ซ้ำ ๆ เพื่อเสริมสร้างการจดจำไว้เป็นพื้นฐานในการอ่านและการเขียนอย่างถูกต้อง อีกทั้งยังพัฒนาทักษะการคิดผ่านการจัดกลุ่มคำจากภาพ เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านคำศัพท์อย่างลึกซึ้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาที่พบว่าการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ส่งผลต่อพัฒนาการของนักเรียนดังนี้ นักเรียนมีความสามารถด้านการอ่านและการเขียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 นอกจากนี้นักเรียนยังมีความคิดเห็นในเชิงบวกต่อการจัดการเรียนรู้รูปแบบ PWIM ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในการพัฒนาทักษะทางภาษาไทยและส่งเสริมทัศนคติที่ดีของนักเรียนต่อการเรียนรู้อีกด้วย (สุพัตรา ศรีธรรมมา, 2562: 87; กนกพร จันทะกล, 2564: 94)

นอกจากนี้การใช้เทคนิคการตั้งคำถามยังเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากช่วยกระตุ้นการคิด เชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ และส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ดังที่ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2553: 6) กล่าวว่า คำถามมีความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน โดยคำถามจะกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดการคิดทำให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ อีกทั้งยังช่วยประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาที่พบว่าเทคนิคการใช้คำถามส่งผลต่อพัฒนาการของนักเรียนดังนี้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 มีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความสามามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าเทคนิคการใช้คำถามเป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและกระบวนการคิดของนักเรียนได้ (ชนิกานต์ โนหลักหมื่น, 2563: 50; ปณิกา ยิ้มพงษ์, 2563: 84)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบ PWIM สามารถช่วยให้นักเรียนเรียนรู้การอ่านและเขียนคำจากภาพได้ ซึ่งเป็นวิธีที่ช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงภาพและคำศัพท์เข้าด้วยกัน ทำให้สามารถเข้าใจความหมายของคำและการใช้มาตราตัวสะกดที่ถูกต้องได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การใช้เทคนิคการใช้คำถามยังเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้ความคิดในการหาคำตอบ ก่อให้เกิดการทบทวนเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ และช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการคิด ทำให้การเรียนรู้มีความหมายและช่วยให้ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้น การเรียนรู้โดยใช้วิธีการเหล่านี้จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำวิจัยเรื่องผลการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านและการเขียนที่ถูกต้องของนักเรียน ตลอดจนช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาทักษะทางภาษาไทยของนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม โดยเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70

2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม โดยเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70

สมมติฐานในการศึกษา

1. ทักษะการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70

2. ทักษะการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70

การทบทวนวรรณกรรม

1. การจัดการเรียนรู้แบบ PWIM หรือ Picture Word Inductive Model

การจัดการเรียนรู้แบบ PWIM หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการสืบสอบและการสังเกตทางภาษา โดยการใช้รูปภาพที่ประกอบไปด้วยวัตถุ การกระทำ และสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียน ซึ่งจะล้วงคำศัพท์จากนักเรียน จากการฟังและการพูดคำศัพท์ เพื่อนำไปสู่การสืบเสาะเกี่ยวกับคำ การเพิ่มคำ การอ่าน การเขียนคำศัพท์ การค้นพบการออกเสียงคำ โครงสร้างส่วนใหญ่ รวมทั้งกระตุ้นให้รู้จักสังเกตและพิจารณาในการเรียนเกี่ยวกับการอ่านและการเขียน (Calhoun, 1999: 21) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้แก้ไขปัญหาการอ่าน การเขียน และการเรียนการสอนภาษาของนักเรียนตั้งแต่ระดับพื้นฐาน โดยใช้รูปภาพเป็นสื่อกลางกระตุ้นให้นักเรียนเรียนรู้คำศัพท์ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจความหมายและรูปคำศัพท์ได้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนใช้ภาษาได้อย่างถูกต้อง (สง่า วงค์ไชย, 2562: 1117)

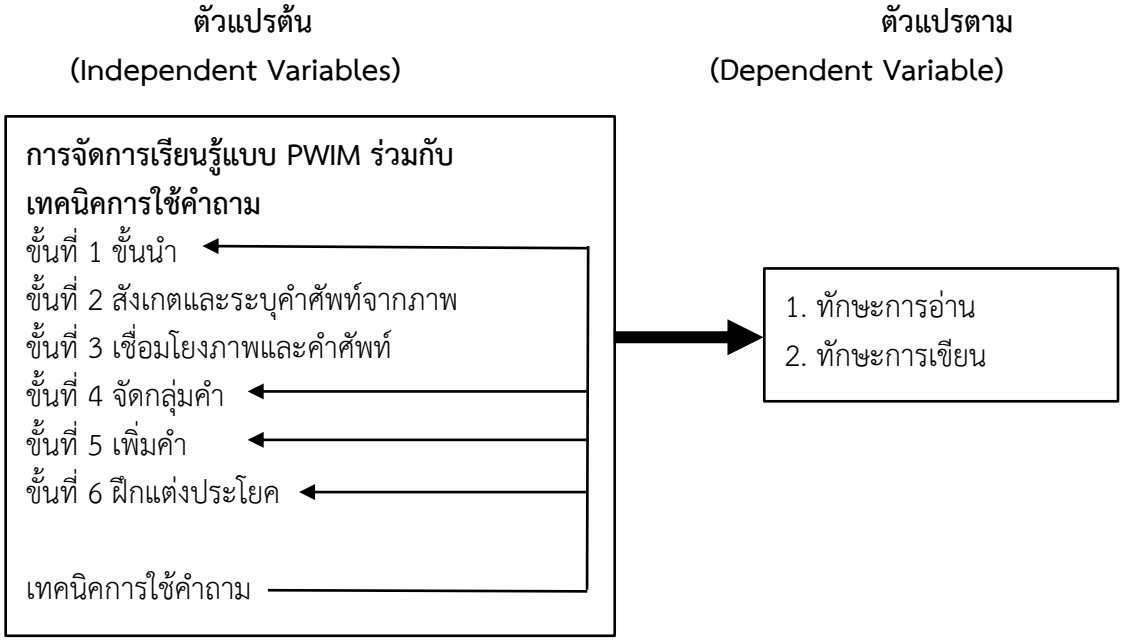
2. เทคนิคการใช้คำถาม

เทคนิคการใช้คำถาม เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพราะ คำถามจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการคิด สนใจต่อสื่อและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2559: 37-46) ซึ่งประโยชน์ของการใช้คำถามในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีหลายประการ เช่น กระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้ความคิดและค้นหาแนวคิดใหม่ ประเมินความรู้เดิมของนักเรียนเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ ตลอดจนเพื่อวัดประเมินผลการเรียนการสอนเป็นต้น ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่นำเข้าสู่บทเรียนจนถึงขั้นสรุปบทเรียน (ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2553: 245)

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบ PWIM สามารถช่วยให้นักเรียนเรียนรู้การอ่านและเขียนคำจากภาพได้ ซึ่งเป็นวิธีที่ช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงภาพและคำศัพท์เข้าด้วยกัน ทำให้สามารถเข้าใจความหมายของคำและการใช้มาตราตัวสะกดที่ถูกต้องได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การใช้เทคนิคการใช้คำถามยังกระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้ความคิดในการหาคำตอบ ก่อให้เกิดการทบทวน เชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ และส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการคิด ทำให้การเรียนรู้มีความหมาย ดังนั้นการเรียนรู้โดยใช้วิธีการเหล่านี้จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียน

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง ผลการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยโดยการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. ประชากร

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลประโคนชัย (อำนวยกิจราษฎร์วิทยาคาร) อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 4 ห้องเรียน นักเรียนจำนวน 113 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2/2 โรงเรียนอนุบาลประโคนชัย (อำนวยกิจราษฎร์วิทยาคาร) อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) ด้วยวิธีจับสลาก โดยใช้ห้องเรียนซึ่งมีนักเรียนคละความสามารถเป็นหน่วยในการสุ่ม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องมาตราตัวสะกด โดยการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม จำนวน 12 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวม 12 ชั่วโมง ซึ่งผ่านกระประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านพบว่ามีค่าเฉลี่ยในภาพรวมเท่ากับ 4.86 แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องมาตราตัวสะกด มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

2. แบบทดสอบการอ่านและการเขียน จำนวน 20 ข้อ โดยแบ่งเป็น 2 ตอน มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 การอ่าน จำนวน 10 ข้อ

1. ความเที่ยงตรง ระหว่างข้อสอบกับวัตถุประสงค์ที่ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ผลการประเมินข้อสอบจำนวน 20 ข้อ พบว่ามีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67-1.00 จำนวน 20 ข้อ แสดงว่าผ่านเกณฑ์ 20 ข้อ

2. ความยากของข้อสอบ คัดเลือกข้อสอบที่มีค่าความยากรายข้อระหว่าง 0.20-0.80 จำนวน 10 ข้อ ผลปรากฏว่ามีค่าความยากรายข้อตั้งแต่ 0.72-0.78

3. อำนาจจำแนกตามวิธีของเบรนแนน คัดเลือกข้อสอบที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป จำนวน 10 ข้อ ผลปรากฏว่ามีค่าอำนาจจำแนกรายข้อตั้งแต่ 0.27-0.73

4. ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับของโลเวท เท่ากับ 0.74

ตอนที่ 2 การเขียน จำนวน 10 ข้อ

1. ความเที่ยงตรง ระหว่างข้อสอบกับวัตถุประสงค์ที่ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ผลการประเมินข้อสอบจำนวน 20 ข้อ พบว่ามีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67-1.00 จำนวน 20 ข้อ แสดงว่าผ่านเกณฑ์ 20 ข้อ

2. ความยากของข้อสอบ คัดเลือกข้อสอบที่มีค่าความยากรายข้อระหว่าง 0.20-0.80 จำนวน 10 ข้อ ผลปรากฏว่ามีค่าความยากรายข้อตั้งแต่ 0.56-0.78

3. อำนาจจำแนกตามวิธีของเบรนแนน คัดเลือกข้อสอบที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป จำนวน 10 ข้อ ผลปรากฏว่ามีค่าอำนาจจำแนกรายข้อตั้งแต่ 0.31-0.78

4. ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับของโลเวท เท่ากับ 0.80

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experiment research) ซึ่งดำเนินการทดลองกลุ่มเดียว โดยการวัดผลหลังเรียน (Posttest only design) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจกับนักเรียนเกี่ยวกับขั้นตอนการเรียนรู้เรื่องมาตราตัวสะกด โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม

2. ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องมาตราตัวสะกด โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามของชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 รวม 12 ชั่วโมง (ไม่รวมเวลาทดสอบหลังเรียน)

3. ทดสอบหลังเรียน (Posttest) กับกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบทดสอบการอ่านและการเขียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและผ่านการประเมินคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดแล้วไปทดสอบกับกลุ่มทดลองหลังการเรียน ใช้เวลาในการทดลอง จำนวน 2 ชั่วโมง แล้วตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้พร้อมทั้งเก็บข้อมูลไว้

4. นำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อสรุปผลการทดลองต่อไป

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ลำดับขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. นำผลคะแนนจากการทดสอบหลังเรียนมาวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน คือ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบผลการอ่านและการเขียนของนักเรียนหลังเรียนกับเกณฑ์ โดยใช้สถิติ One sample t-test

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 แสดงกิจกรรมการเรียนสอนและคะแนนแบบฝึกทักษะระหว่างเรียนจากแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 12 แผน คะแนนที่นำมาแสดงเป็นคะแนนที่นักเรียนได้จากการทำแบบฝึกทักษะในแต่ละแผน ประเมินผลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กิจกรรมการเรียนการสอนและคะแนนแบบฝึกทักษะระหว่างเรียน

แผนการจัดการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนการสอน	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	ร้อยละ
ที่ 1	อ่านและเขียนมาตราแม่ ก กา	20	19.70	0.53	98.50
ที่ 2	อ่านและเขียนมาตราแม่ กง	20	19.80	0.41	99.00
ที่ 3	อ่านและเขียนมาตราแม่ กม	20	19.37	0.89	96.83
ที่ 4	อ่านและเขียนมาตราแม่ เกย	20	19.93	0.25	99.67
ที่ 5	อ่านและเขียนมาตราแม่ เกอว	20	19.93	0.25	99.67
ที่ 6	อ่านและเขียนมาตราตัวสะกดตรงมาตรา	20	19.40	0.67	97.00
ที่ 7	อ่านและเขียนมาตราแม่ กก	20	19.83	0.46	99.17
ที่ 8	อ่านและเขียนมาตราแม่ กด	20	19.87	0.35	99.33
ที่ 9	อ่านและเขียนมาตราแม่ กบ	20	19.77	0.43	98.83
ที่ 10	อ่านและเขียนมาตราแม่ กน	20	19.67	0.61	98.33
ที่ 11	อ่านและเขียนมาตราตัวสะกดไม่ตรงมาตรา	20	19.67	0.61	98.33
ที่ 12	อ่านและเขียนมาตราทุกมาตรา	20	19.50	0.82	97.50
	รวม	**240**	**236.43**	**2.58**	**98.51**

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนแบบฝึกทักษะระหว่างเรียนรวมทุกแผนเท่ากับ 236.43 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.58 และคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 98.51 แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีทักษะการอ่านและการเขียนที่สูงถึงร้อยละ 98.51 เนื่องจากได้รับการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกอ่านและเขียนสะกดคำซ้ำ ๆ หลายครั้ง ผ่านการปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองจึงทำให้นักเรียนมีทักษะการอ่านและการเขียนที่ดียิ่งขึ้น

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบทักษะการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม โดยเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบทักษะการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับ การจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม โดยเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	% of Mean	S.D.	t	p-value
หลังเรียน	30	10	9.90	99.00	0.31	52.06*	.000

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 คะแนนทักษะการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม คือ ร้อยละ 99.00 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบทักษะการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม โดยเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบทักษะการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม โดยเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	% of Mean	S.D.	t	p-value
หลังเรียน	30	10	9.63	96.30	0.81	17.84*	.000

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 คะแนนทักษะการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม คือ ร้อยละ 96.30 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยสรุปและอภิปรายผลการวิจัยตามลำดับของวัตถุประสงค์ในการวิจัยได้ ดังนี้

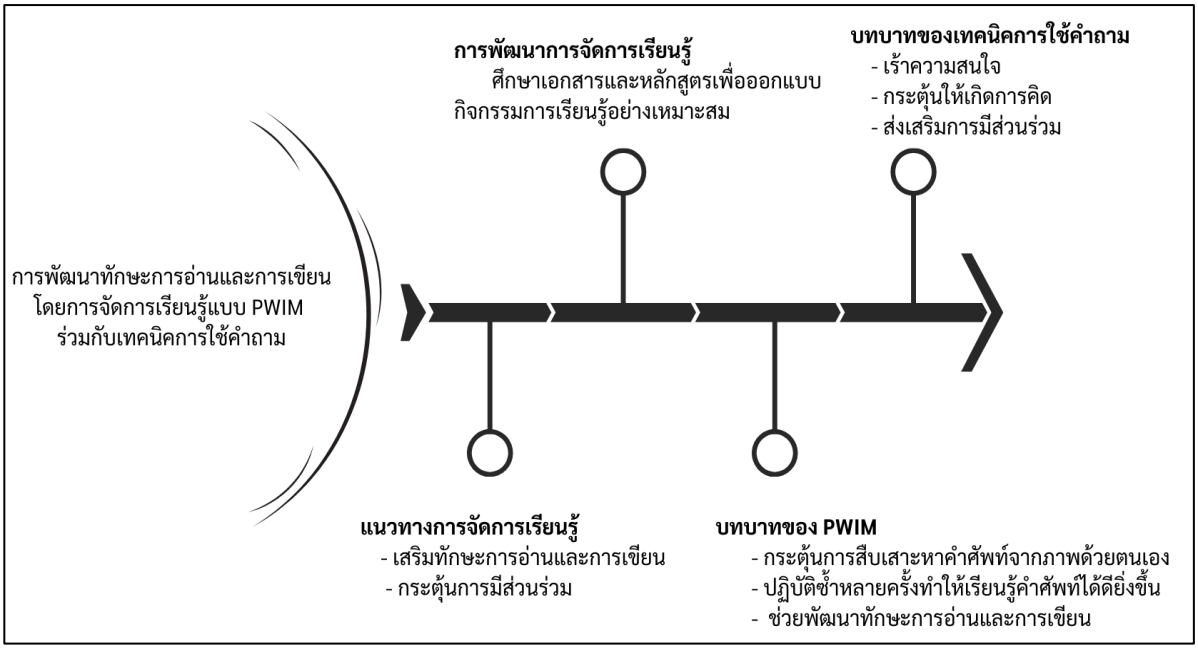
1. ทักษะการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้เห็นว่าวิธีการจัดการเรียนรู้ข้างต้นสามารถพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้ เพราะ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้จากการสืบเสาะหาคำศัพท์จากภาพด้วยตนเอง โดยเฉพาะในขั้นที่ 3 เชื่อมโยงภาพและคำศัพท์ นักเรียนจะได้ฝึกอ่านสะกดคำด้วยตนเอง หากนักเรียนอ่านสะกดคำไม่ถูกต้องครูจะเป็นผู้ให้คำแนะนำ เมื่อนักเรียนได้ปฏิบัติซ้ำหลายครั้งจึงทำให้ทักษะการอ่านของนักเรียนสูงถึงร้อยละ 99.00 ซึ่งสอดคล้องกับ Calhoun (1999: 23) ที่กล่าวไว้ว่า PWIM เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการฟังคำที่สะกดถูกต้องหลายครั้งและมีส่วนร่วมในการสะกดคำอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับสง่า วงค์ไชย (2562: 1123) ที่กล่าวไว้ว่า PWIM เน้นการบูรณาการทางภาษาทำให้นักเรียนได้ยินการออกเสียงและการสะกดคำที่ถูกต้องหลาย ๆ ครั้ง ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนจดจำการออกเสียงและการสะกดคำศัพท์ในแต่ละคำที่ถูกต้อง เพื่อเป็นพื้นฐานในการอ่านได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของสุพัตรา ศรีธรรมมา (2562: 87-89) เรื่องพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับแผนผังความคิด ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถการอ่านสะกดคำของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานวิจัยของกนกพร จันทะกล (2564: 96-99) เรื่องการพัฒนาความสามารถด้านการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการอ่านและการเขียนจากภาพ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความสามารถด้านการอ่าน ร้อยละ 71 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ร้อยละ 70 นอกจากนี้การนำเทคนิคการใช้คำถามมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียนอีก

ด้วย เนื่องจากนักเรียนเกิดการคิดเชื่อมโยงภาพกับคำศัพท์จากประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทำให้การเรียนรู้มีความหมายและยั่งยืนยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545: น. 76) ที่กล่าวไว้ว่า คำถามมีส่วนช่วยในการเร้าความสนใจของนักเรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมและส่งเสริมความคิดรวบยอดของนักเรียน และสอดคล้องกับประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2553: 25) ที่กล่าวไว้ว่า คำถามเป็นยุทธศาสตร์การสอนที่สำคัญอันก่อให้เกิดการเรียนรู้ช่วยพัฒนากระบวนการคิด การถ่ายทอดความคิดและความเข้าใจของผู้เรียนได้ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศรีสุดา มีสีสัน (2563: 173-176) เรื่องการจัดการเรียนรู้แบบเอ็กซ์พลิซิทเสริมด้วยเทคนิคการใช้คำถามต่อความเข้าใจมโนทัศน์วัฏจักรน้ำและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 งานวิจัยของชนิกานต์ โนหลักหมื่น (2563: 50-53) เรื่องการพัฒนาความสามารถด้านการอ่านภาษาอังกฤษ โดยวิธีสอนแบบบูรณาการของเมอร์ด็อคร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านภาษาอังกฤษ คิดเป็นร้อยละ 70.37

2. ทักษะการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้เห็นว่าวิธีการจัดการเรียนรู้ข้างต้นสามารถพัฒนาทักษะการเขียนของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้ เพราะ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้จากการสืบเสาะหาคำศัพท์ จากภาพด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนจดจำคำศัพท์ได้แม่นยำยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในขั้นที่ 3 เชื่อมโยงภาพและคำศัพท์ นักเรียนจะได้ฝึกอ่านและเขียนคำศัพท์ด้วยตนเอง หากนักเรียนอ่านสะกดคำหรือเขียนคำศัพท์ไม่ถูกต้อง ครูจะเป็นผู้ให้คำแนะนำ และในขั้นที่ 6 แต่งประโยค นักเรียนจะได้เขียนคำศัพท์จากภาพอีกครั้ง นับเป็นการทบทวนความรู้สู่การประยุกต์ใช้คำศัพท์โดยการสร้างเป็นประโยค เมื่อนักเรียนได้ปฏิบัติซ้ำหลายครั้งจึงทำให้ทักษะการเขียนของนักเรียนสูงถึง 96.30 ซึ่งสอดคล้องกับอิศเรศ พิพัฒน์มงคลพร และวิไล พิพัฒน์มงคลพร (2558: 20) ที่กล่าวไว้ว่า PWIM ช่วยส่งเสริมทักษะการเขียนของนักเรียน จากการฝึกเขียนคำศัพท์อย่างถูกต้องหลายครั้ง ทำให้นักเรียนเข้าใจหลักการใช้คำศัพท์ได้ดียิ่งขึ้น และสอดคล้องกับจินตนา ศิริธัญญารัตน์ และวัชรา เล่าเรียนดี (2563: 105) ที่กล่าวไว้ว่า PWIM สามารถพัฒนาการเขียนได้โดยช่วยให้นักเรียนเข้าใจคำศัพท์ ความคิดรวบยอด และหลักการต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งด้วยตนเอง และสามารถนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของสุนิสา มามีสุข (2563: 96-98) เรื่องการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ภาษาอังกฤษ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ PICTURE WORD INDUCTIVE MODEL ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนเมื่อมีรูปภาพ กล้าแสดงออกให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม เขียนวลีหรือแต่งประโยคสั้น ๆ ทบทวนประโยคและคำศัพท์โดยใช้แผนภูมิรูปภาพได้ งานวิจัยของฉัตรฑริกา สุริยะกันธร (2567: 84-87) เรื่องการพัฒนาความสามารถในการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการเขียนสะกดคำของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบการสอนคิดอุปนัยด้วยรูปภาพและคำร่วมกับผังกราฟิกหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้การนำเทคนิคการใช้คำถามมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาทักษะการเขียนของนักเรียนอีกด้วย เนื่องจากคำถามเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้นักเรียนได้คิดและ

สร้างความรู้ ความเข้าใจคำศัพท์ผ่านการเขียนซ้ำ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2553: 245) ที่กล่าวไว้ว่า คำถามช่วยเร้าใจให้นักเรียนสนใจในบทเรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม ตลอดจนขยายแนวคิดเพื่อให้นักเรียนนำไปใช้ในการเขียนได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2559: 37-46) ที่กล่าวไว้ว่า คำถามเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนรู้ สำหรับเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพราะคำถามจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิด และสนใจต่อสื่อและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของปณิกา ยิ้มพงษ์ (2563: 84-86) เรื่องการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบทำนาย สังเกต อธิบาย (POE) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานวิจัยของสาวิตตรี พรหมบึงลำ (2564: 84-87) เรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม ผลการวิจัย พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 2 แนวทางการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนโดย
การจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม

จากแผนภาพที่ 2 แสดงให้เห็นว่าจากการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย โดยใช้แนวทางจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม มีองค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมทักษะการอ่านและการเขียน ได้แก่ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเหมาะสม การใช้ภาพเป็นสื่อกลางในการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน การฝึกอ่านและฝึกเขียนหลายครั้ง นอกจากนี้นักเรียนยังได้ใช้กระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้เดิม

กับความรู้ใหม่ ตลอดจนสรุปความรู้ด้วยตนเอง ทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนและยั่งยืน เพราะ นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง จึงส่งผลให้ทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจึงสูงขึ้นตามลำดับ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม เป็นวิธีการเรียนรู้คำศัพท์โดยใช้รูปภาพเป็นหลัก ดังนั้นก่อนการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องคัดเลือกรูปภาพให้ตรงกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และเป็นรูปภาพที่นักเรียนคุ้นเคย เพื่อให้นักเรียนเชื่อมโยงความรู้ได้ดียิ่งขึ้น

1.2 การทำงานกลุ่ม ควรจัดกลุ่ม โดยคละความสามารถของนักเรียนแบบเก่ง ปานกลาง และอ่อน เพื่อให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม

1.3 ในการทำกิจกรรม ครูควรดูแลเอาใจใส่นักเรียนอย่างใกล้ชิด เพื่อให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมได้เสร็จทันเวลา

1.4 การสอบควรใช้การอ่านและการเขียนในรูปประโยค

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามไปทดลองใช้กับเนื้อหาอื่น เช่น คำควบกล้ำ อักษรนำ เป็นต้น

2.2 ควรนำการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามไปทดลองใช้กับระดับชั้นอื่น

เอกสารอ้างอิง

กนกพร จันทะกล. (2564). *การพัฒนาความสามารถด้านการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการอ่านและการเขียนจากภาพ* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จินตนา ศิริธัญญารัตน์, & วัชรา เล่าเรียนดี. (2563). *การออกแบบระบบการเรียนการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ฉัตรฑริกา สุริยะกันธร. (2567). *การพัฒนาความสามารถในการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบการสอนคิดอุปนัยด้วยรูปภาพและคำร่วมกับผังกราฟิก* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ชนิกานต์ โนหลักหมื่น. (2563). *การพัฒนาความสามารถด้านการอ่านภาษาอังกฤษ โดยวิธีสอนแบบบูรณาการของเมอร์ด็อคร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านสีเสียดบำรุง* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2553). *เทคนิคการใช้คำถามพัฒนาการคิด*. สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิสชิ่ง.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2559). *เทคนิคการใช้คำถามพัฒนาการคิด* (พิมพ์ครั้งที่ 5). วีพรินท์.

ปณิกา ยิ้มพงษ์. (2563). *การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบทำนาย สังเกต อธิบาย (POE) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2553). *การพัฒนาการคิด* (พิมพ์ครั้งที่ 4). เทคนิคพริ้นติ้ง.

โรงเรียนอนุบาลประโคนชัย (อำนวยกิจราษฎร์วิทยาคาร). (2566). *รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self-assessment report: SAR) ปีการศึกษา 2566*. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2.

ศรีสุดา มีสีสัน. (2563). *ผลของการจัดการเรียนรู้แบบเอ็กซ์พลิซิทเสริมด้วยเทคนิคการใช้คำถามต่อความเข้าใจมโนทัศน์วัฏจักรน้ำและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

สง่า วงค์ไชย. (2562). Picture word inductive model: รูปแบบการสอนอ่านและเขียนสำหรับเด็กไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, *12*(2), 1113–1130.

สถาบันภาษาไทย. (2559). *คู่มือการสอนอ่านเขียนโดยการแจกลูกสะกดคำ*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สาวิตตรี พรหมบึงลำ. (2564). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

สุนิสา มามีสุข. (2563). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ภาษาอังกฤษ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ picture word inductive model ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุพัตรา ศรีธรรมมา. (2562). *การพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบ PWIM ร่วมกับแผนผังความคิด* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุวิทย์ มูลคำ, & อรทัย มูลคำ. (2545). *วิธีจัดการเรียนรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ภาพพิมพ์.

อิศเรศ พิพัฒน์มงคลพร, & วิไล พิพัฒน์มงคลพร. (2558). การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบพิคเจอร์เวิร์ด Picture word inductive model. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, *13*(1), 17–22.

Calhoun, E. F. (1999). *Teaching beginning reading and writing with the picture word inductive model*. ASCD.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม
Factors affecting political expression of people in Maha Sarakham Province

ธีระวัฒน์ พรรณะ
เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร
สัญญา เคณาภูมิ
นักศึกษาปริญญาโท รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Theerawat Phunna
Saovalak Kosonkittiumporn
Sanya Kenaphum
M.P.A. Student (Public Administration), Rajabhat Mahasarakham University
Lecturer of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University
Lecturer of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University
Corresponding E-mail : imdbmboy168@gmail.com

รับบทความ: 6 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 28 มกราคม 2569; ตอบรับบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2569
Received: December 6, 2025; Revised: January 19, 2026; Accepted: February 2, 2026

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในจังหวัดมหาสารคามที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ปี 2568 จำนวน 400 คน โดยการใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความถี่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย พบว่า (1) ระดับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก (2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านการศึกษาและข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยด้านสำนึกทางการเมือง สามารถร่วมกันอธิบายการผันแปรได้ ร้อยละ 53.70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ (3) แนวทางการพัฒนาการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ทางการเมืองและการจัดให้มีช่องทางดิจิทัลที่มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ การพัฒนาพฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบดิจิทัลผ่านการเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อและการจัดตั้งเครือข่ายพลเมืองดิจิทัล การเรียกร้องทางการเมืองบนพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพตามกรอบกฎหมายควบคู่กับการใช้ช่องทางออนไลน์และกลไกการเจรจาอย่างสันติ การสนับสนุนทางการเมืองที่ตั้งอยู่บนคุณค่าและประโยชน์สาธารณะ พร้อมทั้งมีกลไกติดตามและประเมินผลตามสัญญาประชาคม การผลักดันนโยบายสาธารณะโดยเสริมสร้างทักษะในการวิเคราะห์และนำเสนอนโยบายผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล

คำสำคัญ : ปัจจัยที่ส่งผล; การแสดงออกทางการเมือง; ประชาชน

Abstract

This study aimed (1) to examine the level of political expression among citizens in Maha Sarakham Province; (2) to investigate the factors influencing political expression among citizens in Maha Sarakham Province; and (3) to explore guidelines for developing political expression among citizens in Maha Sarakham Province. The sample consisted of 400 citizens aged 18 years and older residing in Maha Sarakham Province in 2025, selected using Taro Yamane's formula. The research instrument was a rating-scale questionnaire. The statistical methods used for data analysis included percentages, means, frequencies, standard deviations, and multiple regression analysis.

The research findings revealed that (1) the overall level of political expression among citizens in Maha Sarakham Province was high. (2) The factors influencing political expression included socioeconomic factors, education and information-related factors, and political consciousness factors. These variables jointly explained 53.70 percent of the variance in political expression, with statistical significance at the .05 level. (3) The guidelines for developing political expression among citizens in Maha Sarakham Province comprised promoting political participation through the enhancement of political knowledge and the provision of transparent and accountable digital participation channels; developing digital political behavior by strengthening media literacy skills and establishing digital citizen networks; articulating political demands based on legal rights and freedoms in conjunction with the use of online channels and peaceful negotiation mechanisms; fostering political support grounded in public values and the public interest, accompanied by mechanisms for monitoring and evaluating compliance with social contracts; advancing public policy by enhancing skills in policy analysis and presentation through the use of applications, digital platforms.

Keywords: Influencing Factors, Political Expression, Citizens

บทนำ

การแสดงออกทางการเมืองของประชาชนถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นช่องทางที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของประเทศ ทั้งในด้านนโยบาย การตัดสินใจของรัฐบาล ตลอดจนการกำหนดคุณภาพของสังคมในอนาคต การมีส่วนร่วมดังกล่าวปรากฏในหลากหลายรูปแบบ อาทิ การใช้สิทธิเลือกตั้ง การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสาธารณะ ตลอดจนการเคลื่อนไหวในเชิงสัญลักษณ์หรือการบริโภคเชิงการเมือง (political consumerism) ที่สะท้อนถึงเจตจำนงและอัตลักษณ์ทางการเมืองของประชาชนในแต่ละยุคสมัย (European Political Science Review, 2023)การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เข้มแข็งและสร้างสรรค์สะท้อนถึงระดับความตระหนักรู้และความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของพลเมืองในสังคม ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่อง ความรู้ทางการเมือง

(political literacy) และอำนาจรับรู้ทางการเมือง (political efficacy) งานวิจัยของ OECD (2021) ชี้ให้เห็นว่า บุคคลที่เชื่อว่าตนเองเข้าใจระบบการเมืองและเชื่อมั่นว่าเสียงของตนมีความหมายในการตัดสินใจเชิงนโยบาย มักจะแสดงออกทางการเมืองมากกว่า ขณะที่ อิทธิพลทางสังคม (social influence) เช่น วงเพื่อน ครอบครัว หรือเครือข่ายออนไลน์ ก็มีผลอย่างสำคัญต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง (European Political Science Review, 2023) นอกจากนี้ ปัจจัยด้านโครงสร้างสถาบันและโอกาสทางการเมือง (institutional and opportunity structures) เป็นตัวกำหนดความกว้างและความลึกของการแสดงออกในแต่ละบริบทการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยเต็มรูปหรือระบอบเผด็จการ โดยการเปิดเสรีของสื่อ ความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชน (Harvard Kennedy School, 2022)

ในช่วงกว่า 20 ปีที่ผ่านมา ภูมิทัศน์ทางการเมืองของสังคมไทยได้มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงไปหลายลักษณะตามช่วงเวลาอย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังยุคคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่รัฐบาลได้จัดให้มีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา ได้เกิดกระบวนการรณรงค์และปรากฏการณ์ทางการเมืองที่อยู่ในความสนใจของประชาชนและสื่อมวลชนอย่างกว้างขวาง เช่น กระแสการแบ่งขั้วทางการเมืองระหว่างฝ่ายก้าวหน้ากับฝ่ายอนุรักษ์นิยม การถกเถียงระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการ ประเด็นร้อนแรงอย่างการแก้ไขมาตรา 112 การยกเลิกผลพวงจากรัฐประหาร การเรียกร้องแก้รัฐธรรมนูญ รวมถึงคำที่กลายเป็นสัญลักษณ์ทางการเมือง เช่น "แลนด์สไลด์", "มีเราไม่มีลุง เป็นต้น (พระครูสังฆรักษ์ยศวีร์ ปมุตฺโต และพระพัฒนวัชร์ พูลสวัสดิ์. 2566) ปรากฏการณ์เหล่านี้มีอิทธิพลสำคัญที่ช่วยผลักดันให้ประชาชน (voter) ตัดสินใจเลือกพรรคการเมืองหรือผู้นำที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของตน แต่ละกระแสและประเด็นทางการเมืองที่เกิดขึ้นมีผลต่อวิธีคิดและการตัดสินใจของประชาชนในลักษณะที่แตกต่างกันไป ซึ่งมีบทบาทในการสร้างภูมิทัศน์ใหม่ทางการเมืองของประเทศในแต่ละช่วงเวลา การตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนเหล่านี้มีผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว

จังหวัดมหาสารคามถือเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่หลากหลายและซับซ้อน ส่งผลให้ประชาชนมีพฤติกรรมและการแสดงออกทางการเมืองแตกต่างกันตามช่วงวัย สถานภาพทางเศรษฐกิจ และประสบการณ์ทางการเมือง อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยเชิงลึกที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะในช่วงหลังยุคคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ยังมีจำกัด ทั้งที่ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของโครงสร้างอำนาจ ระบบพรรคการเมือง และรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2568 สถานการณ์ทางการเมืองของจังหวัดมหาสารคามมีความเคลื่อนไหวอย่างโดดเด่น โดยเฉพาะในบริบทของการเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งสะท้อนถึงความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนและการปรับตัวของกลไกทางการเมืองให้สอดคล้องกับประชาธิปไตยร่วมสมัย เหตุการณ์สำคัญประการแรกคือผลการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งผู้สมัครจากพรรคเพื่อไทยได้รับชัยชนะอย่างชัดเจนเหนือคู่แข่ง รวมถึงอดีตผู้ดำรงตำแหน่งเดิม สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางการเมืองและความคาดหวังของประชาชนต่อการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายและการบริหาร ประการที่สอง บทบาทของพรรคเพื่อไทยและการสนับสนุนจากผู้นำทางการเมืองระดับชาติ โดยเฉพาะการลงพื้นที่หาเสียงของอดีตนายกรัฐมนตรี ได้สร้างแรงกระเพื่อมทางการเมืองในพื้นที่อย่างมาก แสดงถึงอิทธิพลของฐานเสียงเดิมที่ยังคงเข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์การแสดงออกเชิงต่อต้านในระหว่าง

การปราศรัย แม้ไม่รุนแรง แต่สะท้อนถึงความแตกต่างทางอุดมการณ์และความขัดแย้งทางความคิดที่ยังคงดำรงอยู่ ประการที่สาม การเข้ามามีบทบาทของภาครัฐส่วนกลาง โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย ผ่านการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการพัฒนาท้องถิ่น แสดงถึงความพยายามในการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างส่วนกลางและท้องถิ่น มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน การกระจายอำนาจ และการเสริมศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุดท้าย สถานการณ์ทางการเมืองในจังหวัดมหาสารคามสะท้อนการแบ่งขั้วทางการเมืองอย่างชัดเจน ระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดประชาธิปไตยแบบก้าวหน้ากับกลุ่มอนุรักษ์นิยม โดยสามารถอธิบายได้ผ่านสองมิติสำคัญ ได้แก่ กระแสประชาธิปไตยรูปแบบใหม่ที่ประชาชน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่แสดงออก และมิติของความขัดแย้งที่ดำเนินควบคู่กับการมีส่วนร่วม ซึ่งแม้จะแสดงถึงความแตกต่างทางอุดมการณ์ แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการเมืองของพื้นที่อย่างหลากหลายและเสรี

สถานการณ์ทางการเมืองในจังหวัดมหาสารคาม ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2568 แสดงให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวที่เข้มข้นและความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ การเลือกตั้ง อบจ. ที่มีผู้สมัครใหม่สามารถเอาชนะผู้ครองตำแหน่งเดิมได้อย่างขาดลอย สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของความคิดและเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชน ในขณะเดียวกัน เหตุการณ์ความตึงเครียดระหว่างการปราศรัยของนายทักษิณ ชินวัตร ชี้ให้เห็นถึงความแตกแยกและความขัดแย้งทางความคิดที่ยังคงมีอยู่ การลงพื้นที่ของภาครัฐและการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นเป็นสัญญาณบ่งชี้ถึงความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำ และกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของภูมิทัศน์ทางการเมืองในมหาสารคามที่มีทั้งความขัดแย้ง ความหวัง และความเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะมีผลต่อทิศทางการเมืองในอนาคต ทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดมหาสารคาม, 2568) ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม โดยมุ่งเน้นศึกษาปัจจัยซึ่งเป็นเงื่อนไขในที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน การศึกษานี้คาดว่าจะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนและพัฒนากลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เป็นกลไกในการตรวจสอบ ถ่วงดุลการทำงานของภาครัฐ ภาคการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน

การแสดงออกทางการเมืองของประชาชนเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นช่องทางที่ประชาชนสามารถสะท้อนความคิดเห็น ความต้องการ และมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของประเทศ พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนสามารถแสดงออกได้ในหลายรูปแบบ เช่น การเลือกตั้ง การเข้าร่วมกิจกรรม

ทางการเมือง การชุมนุมประท้วง การแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และการเข้าร่วมพรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ การศึกษาพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนมีความสำคัญในการทำความเข้าใจแนวโน้มของการเมืองในสังคม รวมถึงการพัฒนาแนวทางในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์และสันติ ทั้งนี้เพื่อให้ระบบการเมืองมีเสถียรภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรม ดังนี้

1.1 ความหมายของพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2560) การแสดงออกทางการเมืองของประชาชนคือการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อส่งผลต่อนโยบายสาธารณะหรือการตัดสินใจของรัฐบาล สอดคล้องกับไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2565) พฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองคือการที่ประชาชนใช้วิธีการต่างๆ เพื่อแสดงถึงความต้องการหรือความไม่พอใจต่อระบบการเมือง ซึ่งอาจรวมถึงการชุมนุมสาธารณะ การเขียนบทความ หรือการแสดงออกผ่านศิลปะและ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2560) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองครอบคลุมทั้งรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การลงคะแนนเลือกตั้ง และรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน การเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อผลักดันให้รัฐตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

1.2 องค์ประกอบของพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน

พฤติกรรมทางการเมือง (Political Behavior) หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเมือง ซึ่งอาจเกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ องค์ประกอบของพฤติกรรมทางการเมืองสามารถแบ่งออกได้หลายด้าน ดังนี้

1.1.2 การมีส่วนร่วมทางการเมือง

การลงคะแนนเสียง (Voting) การใช้สิทธิ์เลือกตั้งเพื่อเลือกผู้แทนหรือนโยบายทางการเมือง การเข้าร่วมพรรคการเมือง (Party Membership) การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของพรรค การชุมนุมประท้วง (Protest and Demonstration) การรวมตัวกันเพื่อแสดงความไม่พอใจหรือเรียกร้องต่อรัฐบาลหรือนโยบายสาธารณะ นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้อย่างหลากหลาย โดยแบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ตามลักษณะและระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.1.3 การลงคะแนนเสียง (Voting)

การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งถือเป็นรูปแบบพื้นฐานที่สุดของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเป็นช่องทางที่ประชาชนสามารถใช้สิทธิ์ของตนในการเลือกผู้นำทางการเมืองหรือแสดงออกถึงการสนับสนุนต่อนโยบายที่ต้องการ การเลือกตั้งเป็นกลไกสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของประเทศและรัฐบาลได้

Sidney Verba และ Norman Nie (1972) ได้ศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน และสรุปว่าการลงคะแนนเสียงเป็นรูปแบบของ การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบดั้งเดิม (Conventional Participation) ซึ่งเป็นวิธีการที่ถูกกำหนดขึ้นภายใต้ระบบกฎหมายและเป็นที่ยอมรับของสังคม ในขณะที่ Robert Dahl (1971) เน้นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านการเลือกตั้งเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นช่องทางที่ประชาชนสามารถควบคุมและตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้

1.1.4 การเข้าร่วมพรรคการเมือง (Party Membership)

การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีความสำคัญ พรรคการเมืองเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งประชาชนสามารถเข้าร่วมพรรคการเมืองได้โดยการสมัครเป็นสมาชิก สนับสนุนกิจกรรมของพรรค หรือแม้กระทั่งลงสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรค

Verba, Schlozman และ Brady (1995) ได้นิยามการเข้าร่วมพรรคการเมืองว่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมรณรงค์ (Campaign Activity) ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมเชิงรุกที่ต้องอาศัยความสนใจและการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของประชาชน ในขณะเดียวกัน Anthony Downs (1957) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ ทฤษฎีการเลือกเหตุผล (Rational Choice Theory) โดยอธิบายว่าการเข้าร่วมพรรคการเมืองของประชาชนขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมนั้น หากประชาชนมองว่าการเป็นสมาชิกพรรคสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของตน พวกเขาก็มีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมมากขึ้น

1.1.5 การชุมนุมประท้วง (Protest and Demonstration)

การชุมนุมประท้วงเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ประชาชนใช้ในการแสดงออกถึงความไม่พอใจหรือข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล นโยบายสาธารณะ หรือปัญหาสังคมต่าง ๆ การประท้วงอาจเกิดขึ้นในรูปแบบที่สงบ เช่น การเดินขบวน การลงชื่อสนับสนุนข้อเรียกร้อง หรือการแสดงสัญลักษณ์เชิงสัญญะ หรืออาจรุนแรงขึ้น เช่น การปิดถนน การนัดหยุดงาน หรือการปะทะกับเจ้าหน้าที่รัฐ

Charles Tilly (2004) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ การเมืองการเรียกร้อง (Contentious Politics) ซึ่งอธิบายว่าการชุมนุมประท้วงเป็นเครื่องมือที่ประชาชนใช้เพื่อเรียกร้องความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ระบบการเมืองปิดกั้นช่องทางการแสดงออกอื่น ๆ นอกจากนี้ Sidney Tarrow (1998) ยังได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับ การเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movements) โดยอธิบายว่าการชุมนุมประท้วงเป็นหนึ่งในรูปแบบของการเคลื่อนไหวที่สามารถสร้างแรงกดดันต่อรัฐบาลและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย อย่างไรก็ตาม ระดับของเสรีภาพในการชุมนุมประท้วงในแต่ละประเทศอาจแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับระบบการปกครองและกฎหมายของประเทศนั้น ๆ ในบางประเทศ รัฐบาลอาจอนุญาตให้ประชาชนสามารถจัดการประท้วงได้ภายใต้กฎระเบียบที่กำหนด ในขณะที่บางประเทศอาจจำกัดสิทธิ์ในการประท้วงหรือใช้มาตรการปราบปรามเพื่อควบคุมการแสดงออกของประชาชน

1.1.6 ประเภทของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะและรูปแบบที่หลากหลาย นักวิชาการหลายท่านได้พยายามจำแนกประเภทเพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติและระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมได้ชัดเจนขึ้น

Verba และ Nie (1972) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. การเลือกตั้ง (Voting) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แพร่หลายที่สุดและถือเป็นหน้าที่พื้นฐานของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย การใช้สิทธิเลือกตั้งสะท้อนการมีส่วนร่วมเชิงสถาบันโดยตรงต่อการกำหนดผู้แทนและนโยบาย

2. การรณรงค์ (Campaign activity) หมายถึงการเข้าร่วมกิจกรรมที่สนับสนุนพรรคการเมืองหรือผู้สมัคร เช่น การช่วยหาเสียง แจกแผ่นพับ หรือเข้าร่วมชุมนุมรณรงค์

3. การติดต่อเจ้าหน้าที่รัฐ (Contacting officials) เป็นการใช้สิทธิของพลเมืองในการสื่อสารกับหน่วยงานรัฐหรือเจ้าหน้าที่ทางการเมือง เช่น การยื่นข้อร้องเรียน การยื่นหนังสือแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ

4. การร่วมกลุ่มหรือการประท้วง (Communal and protest activity) ครอบคลุมการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อผลักดันข้อเรียกร้องหรือปกป้องสิทธิประโยชน์ของตน รวมถึงการชุมนุมประท้วงเพื่อแสดงออกเชิงสัญลักษณ์และกดดันภาครัฐ

Milbrath และ Goel (1977) ได้เสนอการจำแนกที่แตกต่างออกไป โดยเน้นที่ระดับความเข้มข้นและแรงจูงใจของผู้เข้าร่วม แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ผู้มีส่วนร่วมเชิงรุก (Gladiators) หมายถึงบุคคลที่มีบทบาทเข้มข้นในการเมือง เช่น นักการเมือง นักเคลื่อนไหว หรือผู้ที่มีส่วนร่วมโดยตรงในกิจกรรมการตัดสินใจทางการเมือง

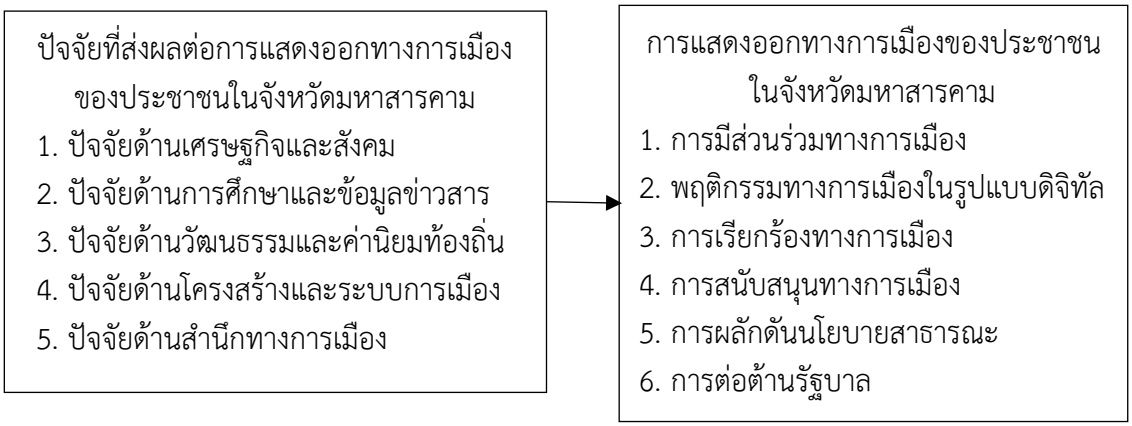
2. ผู้มีส่วนร่วมเชิงสังเกต (Spectators) หมายถึงผู้ที่มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเข้าร่วมประชุมหรือฟังการปราศรัย แต่ไม่ลงลึกในเชิงการจัดการหรือการขับเคลื่อน

3. ผู้ไม่สนใจการเมือง (Apathetic) คือบุคคลที่เพิกเฉยหรือหลีกเลี่ยงกิจกรรมทางการเมือง ไม่เข้าร่วมทั้งในระดับทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งสะท้อนถึงความไม่ตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนบางกลุ่ม

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนที่มุ่งหวังจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมือง ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม ซึ่งรวมถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การเข้าร่วมกิจกรรมของพรรคการเมือง การเรียกร้องหรือประท้วง การลงชื่อสนับสนุนร่างกฎหมาย และการมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออก ทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่ของการวิจัย

จังหวัดมหาสารคาม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม 2) ปัจจัยด้านการศึกษาและข้อมูลข่าวสาร 3) ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและค่านิยมท้องถิ่น 4) ปัจจัยด้านโครงสร้างและระบบการเมือง 5) ปัจจัยด้านสำนึกทางการเมือง

2.2 ตัวแปรตาม คือ การแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมทางการเมือง 2) พฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบดิจิทัล 3) การเรียกร้องทางการเมือง 4) การสนับสนุนทางการเมือง 5) การผลักดันนโยบายสาธารณะ 6) การต่อต้านรัฐบาล

3. ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดมหาสารคามที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ปี 2568 จำนวน 937,915 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2568)

3.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดมหาสารคามที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปปี 2568 จำนวน 400 คน โดยการใช้สูตรหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ (Yamane, 1973, p. 727) การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) และการสุ่มตัวอย่างโดยบังเอิญ (Accidental Sampling)

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น โดยครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามลักษณะของแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอำเภอที่อาศัยอยู่

ตอนที่ 2 เป็นคำถามความคิดเห็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มีระดับความคิดเห็นให้เลือกตอบ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นคำถามการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มีระดับความคิดเห็นให้เลือกตอบ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 เป็นคำถามปลายเปิดแนวทางการพัฒนาการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended)

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยด้วยตนเอง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

6.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจง ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

6.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ระดับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

6.3 สถิติทดสอบสมมติฐานวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง (Multiple Linear Regression Analysis) ใช้การเลือกตัวแปรโดยวิธีนำตัวแปรเข้าทั้งหมด (Enter Regression)

6.4 การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการพัฒนาการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม จะใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) การวิเคราะห์ เนื้อหา (Content Analysis) และพรรณนาความ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิเคราะห์ระดับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

การแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม	ระดับการแสดงออกทางการเมือง			
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1. ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	4.11	0.69	มาก	1
2. ด้านพฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบดิจิทัล	3.95	0.86	มาก	3
3. ด้านการเรียกร้องทางการเมือง	3.76	0.78	มาก	5
4. ด้านการสนับสนุนทางการเมือง	3.75	0.91	มาก	6
5. ด้านการผลักดันนโยบายสาธารณะ	3.94	0.82	มาก	4
6. ด้านการต่อต้านรัฐบาล	4.08	0.78	มาก	2
โดยรวม	**3.93**	**0.81**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า ระดับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.93) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ($\overline{X}$ = 4.11) รองลงมา คือ ด้านการต่อต้าน รัฐบาล ($\overline{X}$ = 4.08) ด้านพฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบดิจิทัล ($\overline{X}$ = 3.95) ด้านการผลักดันนโยบาย สาธารณะ ($\overline{X}$ = 3.94) ด้านการเรียกร้องทางการเมือง ($\overline{X}$ = 3.76) ด้านการสนับสนุนทางการเมือง ($\overline{X}$ = 3.75) ตามลำดับ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม

ตัวแปรอิสระ	B	S.E.	Beta	t	Sig.
a ค่าคงที่ (Constant)	.619	.322	-	1.921	.057
1. ปัจจัยด้านการศึกษาและข้อมูลข่าวสาร (X_2)	.321	.060	.394	5.374	.000*
2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม (X_1)	.319	.059	.397	5.428	.000*
3. ปัจจัยด้านสำนึกทางการเมือง (X_5)	.170	.058	.175	2.923	.004*

R = .733 R^2 = .537

หมายเหตุ. * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม โดยวิธีการเลือกตัวแปรโดยวิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน (Stepwise Regression) ดังนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม (Y) เท่ากับ .537 (R^2 = .537) แสดงว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวแปร สามารถอธิบายการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม (Y) ได้ร้อยละ 53.70 ค่าคงที่ (Constant) เท่ากับ .619 ทราบค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวพยากรณ์ซึ่งอยู่ในรูปคะแนนดิบ (B) และทราบน้ำหนักความสำคัญของตัวพยากรณ์ ซึ่งอยู่ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta) จึงสามารถสร้างสมการถดถอย ได้ดังนี้ สมการถดถอยในรูปคะแนนดิบ คือ **Y** = .619 + 0.397 (X_1) + 0.394 (X_2) + 0.175 (X_5) และสมการถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ **Z** = 0.319 (X_1) + 0.321 (X_2) + 0.170 (X_5)

3. แนวทางการพัฒนาการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคามสามารถมองได้ ใน 6 มิติสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เน้นการสร้างความรู้และช่องทางดิจิทัลที่โปร่งใส การใช้พฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบดิจิทัลโดยเสริมทักษะรู้เท่าทันสื่อและจัดตั้งเครือข่าย พลเมืองดิจิทัล การเรียกร้องทางการเมืองผ่านสิทธิที่ชอบด้วยกฎหมายและการใช้ช่องทางออนไลน์ควบคู่กับกลไกการเจรจาการสนับสนุนทางการเมืองที่ตั้งอยู่บนคุณค่าและประโยชน์สาธารณะพร้อมกลไกติดตามสัญญาประชาคม การผลักดันนโยบายสาธารณะด้วยการเสริมทักษะการนำเสนอนโยบายและใช้แอปพลิเคชัน แพลตฟอร์ม โซเชียลมีเดีย ร่วมกับข้อมูลข่าวสาร และการต่อต้านรัฐบาลอย่างสันติผ่านกลไกตรวจสอบและเครือข่าย พลเมือง

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ระดับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลวิจัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เป็นไปตามสมมติฐาน อาจเป็นเพราะว่า บริบททางสังคมและวัฒนธรรมการเมืองของพื้นที่จังหวัดมหาสารคามมีลักษณะเป็นเมืองการศึกษา มีมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาหลายแห่ง ส่งผลให้ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนและนักศึกษา ได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง เกิดการตื่นตัวและพร้อมแสดงออกทางการเมืองมากกว่าพื้นที่ชนบททั่วไป ประกอบกับบทบาทของสื่อและเทคโนโลยีดิจิทัล การเข้าถึงโซเชียลมีเดียและสื่อดิจิทัลที่แพร่หลาย ช่วยให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์ และติดตามการดำเนินงานของภาครัฐได้สะดวกยิ่งขึ้น ด้านโครงสร้างและกลไกทางการเมืองท้องถิ่น การจัดเวทีประชาคม การประชาพิจารณ์ รวมถึงกลไกจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐในจังหวัด มีส่วนเอื้อให้ประชาชนได้เข้าร่วมและแสดงออกในกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ก้อนคำ ภาคสุโพธิ์ (2568) ได้ศึกษาโมเดลการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ระดับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณิชาณัฏฐ์ ณ นคร (2567) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการแสดงออกทางประชาธิปไตย ของประชาชนเจนเนอเรชั่น Z กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในการแสดงออกทางประชาธิปไตย ของประชาชนเจเนอเรชั่น Z กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ สนุก สิงห์มาตร (2559) เรื่อง รูปแบบการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 3 ตัวแปร ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านการศึกษาและข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยด้านสำนึกทางการเมือง ผู้วิจัยอภิปรายผลดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ ดีกว่ามักมีโอกาสและศักยภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากกว่าทั้งในแง่ของเวลา ทรัพยากร และการเข้าถึงข้อมูล เช่น กลุ่มชนชั้นกลาง และผู้มีการศึกษาสูงมักมีการติดตามข่าวสารการเมืองและกล้าแสดงออกทางการเมือง และปัจจัยทางสังคม เช่น เครือข่ายชุมชน กลุ่มอาชีพ และองค์กรทางศาสนา มีบทบาทในการสร้างพื้นที่และวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนตื่นตัวทางการเมือง ช่วยให้ประชาชนได้รับข้อมูลและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้มากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยวัฒน์ วัฒนาธร (2560) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนในชนบท โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในระดับท้องถิ่น โดยพบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์อย่างมากกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะในหมู่ประชาชนที่มีรายได้ต่ำและฐานะทางการศึกษาไม่สูง จะมีแนวโน้มในการตัดสินใจทางการเมือง ที่มีการพึ่งพาอำนาจท้องถิ่นหรือกลุ่มอิทธิพลมากกว่าการตัดสินใจตามแนวทางของพรรคการเมืองหรือการเลือกตั้งที่มีเหตุผลมากนัก เช่น การเลือกผู้แทนจากกลุ่มผู้มีอิทธิพลในพื้นที่มากกว่าการเลือกจากนโยบายพรรคการเมืองใหญ่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมิตรา กาญจนวัฒน์ (2566) ได้ศึกษาผลกระทบของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจต่อการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยเน้นการศึกษาผลกระทบ จากความไม่เท่าเทียมในด้านรายได้และโอกาสทางเศรษฐกิจที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมทางการเมือง พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้ประชาชนโดยเฉพาะในกลุ่มชนชั้นต่ำหรือกลุ่มที่มีฐานะทางการเงินไม่ดี รู้สึกไม่พอใจและต้องการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล พบว่า ความเหลื่อมล้ำไม่เพียงแต่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการประท้วงหรือการเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองในระดับ ประเทศ โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจหรือเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ ความไม่พอใจ ในความไม่เท่าเทียมนี้ทำให้เกิดการสนับสนุนพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองที่มีนโยบายการกระจายรายได้และการสนับสนุนสวัสดิการสังคมมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Eric Guntermann (2021) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับความเสมอภาคทางการเมือง โดยมุ่งตรวจสอบกลไกที่เป็นไปได้สองประการ ได้แก่ กลไกด้านทรัพยากร (resource mechanism) และกลไกด้านอำนาจทางการเมือง (political power mechanism) งานวิจัยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากประเทศประชาธิปไตยสมัยใหม่ และดำเนินการวิเคราะห์เชิงสถิติเปรียบเทียบกลุ่มประชากรที่มีรายได้แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีรายได้สูงมักได้รับการเป็นตัวแทนทางการเมือง (political representation) ในระดับที่ดีกว่ากลุ่มรายได้น้อย ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจจึงมีแนวโน้ม เพิ่มอิทธิพลและอำนาจของกลุ่มคนมีฐานะ ในขณะที่เสียงและข้อเรียกร้องของผู้มีรายได้น้อยกลับถูกละเลยหรือได้รับความสำคัญน้อยกว่า นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำไม่เพียงส่งผลต่อความแตกต่างด้านเศรษฐกิจ แต่ยังขยายผลไปสู่การลดทอนความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วย

2.2 ปัจจัยด้านการศึกษาและข้อมูลข่าวสาร ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า บริบทของจังหวัดมหาสารคาม ในฐานะที่มหาสารคามเป็นเมืองการศึกษาที่มีมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาหลายแห่ง ประชาชน โดยเฉพาะนักศึกษาและเยาวชน จึงมีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง และได้รับการปลูกฝังทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ ส่งผลให้การแสดงออกทางการเมืองมีความชัดเจนและเข้มแข็งมากขึ้น ด้านข้อมูลข่าวสารตลอดจนระดับการศึกษามีผลโดยตรงต่อความสามารถของประชาชนในการวิเคราะห์ แยกแยะ และทำความเข้าใจประเด็นทางการเมือง ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่ามักจะมีความตื่นตัวทางการเมืองมากกว่า กล้าแสดงออกและสามารถใช้เหตุผลเชิงวิพากษ์ ในการประเมินนโยบายหรือการตัดสินใจทางการเมืองได้ดีกว่าและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายและทันสมัย ก็ยิ่งสามารถตัดสินใจและแสดงออกทางการเมืองได้อย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริพร รัตนพร (2564) ได้การศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการศึกษาต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาคเหนือของประเทศไทย พบว่า ความรู้ทางการเมืองที่ได้จากการศึกษาและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคเหนือ โดยประชาชนที่มีการศึกษาสูงมักจะมีการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ ทั้งในด้านของการเลือกตั้งและการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรชัย ธรรมชัย (2561) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการศึกษามีผลต่อการแสดงออกทางการเมือง โดยประชาชนที่มีการศึกษาสูงมักจะมีแนวโน้มที่จะแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น ทั้งในรูปแบบของการเลือกตั้งและการเข้าร่วมการประท้วงหรือกิจกรรมทางการเมืองอื่นๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรินทร์ ชื่นจิตต์ (2562) การศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ได้สำรวจการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนและพบว่าการศึกษามีความสำคัญในการส่งเสริมให้เยาวชนมีความสนใจและแสดงออกทางการเมือง ทั้งนี้การมีข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและหลากหลายมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจทางการเมืองของเยาวชน

2.3 ปัจจัยด้านสำนึกทางการเมือง ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า มหาสารคามในฐานะเมืองการศึกษามีประชากร และนักศึกษาจำนวนมาก ซึ่งมักเป็นกลุ่มที่มีความสนใจและตื่นตัวทางการเมืองสูง อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมการวิพากษ์วิจารณ์และการแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย จึงเป็นแรงผลักดันให้การแสดงออกทางการเมืองของประชาชนโดยรวมมีความเข้มแข็ง ประกอบกับมีช่องทางในการสื่อสารทางการเมืองด้วยเทคโนโลยีทันสมัย ทำให้ประชาชนที่มีสำนึกทางการเมืองสูง มักตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ และบทบาทของตนเองในระบอบประชาธิปไตย มีความสำนึกทางการเมือง การรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม ส่งผลให้มีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง การประชุมสาธารณะ หรือการแสดงความคิดเห็นในสื่อสาธารณะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายทอง ตุ้มทอง (2564) การศึกษาทัศนคติทางการเมืองและพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในกรุงเทพมหานคร งานวิจัยนี้สำรวจทัศนคติทางการเมืองและพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยพบว่า ประชาชนที่มีความเข้าใจในกระบวนการเลือกตั้งและมีการศึกษาทางการเมืองที่ดีมักจะมีพฤติกรรมการเลือกตั้งที่กระตือรือร้นและมีการแสดงออกทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ เช่น การออกมาเลือกตั้งหรือการเข้าร่วมในกิจกรรมการเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรรณี ชูชื่น (2560) เรื่องอิทธิพลของสื่อและการรับข้อมูลข่าวสารทางการเมืองต่อสำนึกทางการเมืองของประชาชน ในประเทศไทย งานวิจัยนี้ศึกษาผลกระทบของสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่ประชาชนได้รับต่อสำนึกทางการเมือง

และการแสดงออกทางการเมือง พบว่า ประชาชนที่ได้รับข้อมูลทางการเมืองจากสื่อที่เชื่อถือได้และมีความโปร่งใสมักจะมีความเข้าใจและสำนึกทางการเมืองที่ดี ส่งผลให้มีการแสดงออกทางการเมืองที่เข้มแข็ง เช่น การเข้าร่วมการประท้วง การแสดงความคิดเห็นในสื่อสังคมออนไลน์ หรือการเคลื่อนไหวทางการเมือง สอดคล้องกับงานวิจัย ธีระภัทร์ กาญจนะ (2565) เรื่อง ความเชื่อทางการเมืองและการแสดงออกทางการเมืองในช่วงหลังการรัฐประหารในประเทศไทย งานวิจัยนี้ศึกษาความเชื่อทางการเมืองและการแสดงออกทางการเมืองในช่วงหลังการรัฐประหารในประเทศไทย พบว่า ความเชื่อในอุดมการณ์ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนของประชาชนส่งผลให้พวกเขาแสดงออกทางการเมืองมากขึ้นในช่วงที่มีการควบคุมเสรีภาพและการประท้วงทางการเมืองสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Putnam (2000) เรื่อง การล่มสลายและการฟื้นคืนของชุมชนอเมริกัน ศึกษาการลดลงของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและการฟื้นตัวของชุมชนในสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในระดับท้องถิ่น เช่น การลงคะแนนเสียงในเลือกตั้ง ท้องถิ่นหรือการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนช่วยเสริมสร้างสำนึกทางการเมืองการมีเครือข่ายทางสังคมที่แข็งแกร่งในระดับท้องถิ่นสามารถช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงขึ้น ข้อสรุปการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นช่วยพัฒนาสำนึกทางการเมืองของประชาชนและกระตุ้นให้เกิดการแสดงออกทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม รัฐควรลงทุนพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและชุมชนเปราะบาง เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มมีโอกาสพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการตื่นตัวทางการเมือง ปลูกฝังสำนึกทางการเมือง สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านสวัสดิการสังคม ขยายสิทธิและโครงการสวัสดิการสังคมให้ครอบคลุมกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้มีรายได้น้อย

1.2 ปัจจัยด้านการศึกษาและข้อมูลข่าวสาร รัฐควรเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อจัดโครงการฝึกอบรมและกิจกรรมให้ความรู้แก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา และชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะในการแยกแยะข่าวจริง ข่าวลวง และข้อมูลบิดเบือน ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ เพื่อให้การเสพข่าวสารนำไปสู่การวิเคราะห์และการแสดงออกทางการเมืองอย่างมีเหตุผล

1.3 ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและค่านิยมท้องถิ่น การบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเมืองภาคประชาชน รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ควรส่งเสริมการใช้ประเพณี วัฒนธรรม และกิจกรรมท้องถิ่นเป็นเวทีสร้างสำนึกพลเมือง เช่น การผูกกิจกรรมการเมืองเข้ากับงานบุญประเพณีหรือเวทีวัฒนธรรมชุมชน เพื่อให้ประชาชนรู้สึกใกล้ชิดและกล้าเข้ามามีส่วนร่วม การใช้ผู้นำทางความเชื่อและผู้นำชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อน สนับสนุนบทบาทพระสงฆ์ ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในพื้นที่ ให้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารเชิงการเมือง โดยใช้วิถีการสอนหรือขนบธรรมเนียมท้องถิ่นเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วม

1.4 ปัจจัยด้านโครงสร้างและระบบการเมือง รัฐควรการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ส่งเสริมการเรียนรู้ทางการเมืองในระบบการศึกษาและชุมชน เพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมการเคารพสิทธิ ความเห็นต่าง และการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี สนับสนุนบทบาทของสื่อมวลชนและสื่อพลเมืองในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและเปิดพื้นที่ถกเถียงเชิงนโยบายอย่างเสรีการเสริมสร้างโครงสร้าง

ประชาธิปไตยที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ ปรับปรุงโครงสร้างและกลไกทางการเมืองให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการทางการเมือง

1.5 ปัจจัยด้านสำนึกทางการเมือง รัฐบาลควรมีนโยบายการบูรณาการความรู้ทางการเมืองในทุกระดับการศึกษาบรรจุหลักสูตรพลเมืองประชาธิปไตย (Civic Education) ในโรงเรียน มหาวิทยาลัย และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อปลูกฝังความตระหนักถึงบทบาทของประชาชนในอนาคตของประเทศ ส่งเสริมกิจกรรมการเมืองจำลอง (Political Simulation) เช่น สภาจำลองหรือการโต้วาทีเชิงนโยบาย เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงในการมีส่วนร่วม การสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรเปรียบเทียบพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคามกับจังหวัดอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภูมิภาคอื่นของประเทศ รวมทั้งการจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามช่วงวัย ระดับการศึกษา และบริบทเมือง–ชนบท เพื่อให้เห็นความแตกต่างเชิงโครงสร้างและนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อค้นพบเชิงนโยบายที่สามารถประยุกต์ใช้ในระดับกว้างได้มากขึ้น

2.2 ควรพัฒนารูปแบบการวิจัยเชิงผสมหรือเชิงคุณภาพควบคู่กับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้เข้าใจแรงจูงใจ กระบวนการคิด และประสบการณ์เชิงอัตวิสัยของประชาชนในการแสดงออกทางการเมืองอย่างลึกซึ้ง การวิจัยในอนาคตควรใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม หรือการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงสถิติ ซึ่งจะช่วยอธิบายความหมายเชิงบริบทที่ไม่สามารถสะท้อนผ่านตัวเลขเชิงปริมาณได้อย่างครบถ้วน

2.3 ควรเพิ่มเติมปัจจัยด้านจิตวิทยาทางการเมือง ทุนทางสังคม ความไว้วางใจทางการเมือง (political trust) และบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในเชิงลึก เพื่ออธิบายพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนได้อย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในบริบทของสังคมดิจิทัลและการเมืองร่วมสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

ก้อนคำ ภาคสุโพธิ์. (2568). โมเดลการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์, 12*(1), 45–62.

ชัยวัฒน์ วัฒนาธร. (2560). ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนในชนบท. *วารสารพัฒนาสังคมและชุมชน, 9*(1), 54–70.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2565). *การเมืองไทยร่วมสมัย: แนวคิด ทฤษฎี และการเคลื่อนไหวทางการเมือง*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ฐานเศรษฐกิจ. (2568). ผลการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2568. สืบค้นจาก https://www.thansettakij.com.

ณิชาณัฏฐ์ ณ นคร. (2567). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการแสดงออกทางประชาธิปไตยของประชาชนเจเนอเรชั่น Z กรุงเทพมหานคร. *วารสารสังคมศาสตร์ร่วมสมัย, 18*(2), 101–120.

ไทยพีบีเอส. (2568). เหตุการณ์ระหว่างการหาเสียงของนายทักษิณในจังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2568. สืบค้นจาก https://www.thaipbs.or.th.

ธีรชัย ธรรมชัย. (2561). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 16*(2), 89–108.

ธีระภัทร์ กาญจนะ. (2565). ความเชื่อทางการเมืองและการแสดงออกทางการเมืองในช่วงหลังการรัฐประหารในประเทศไทย. *วารสารประชาธิปไตยศึกษา, 8*(1), 33–52.

พรรณี ชูชื่น. (2560). อิทธิพลของสื่อและการรับข้อมูลข่าวสารทางการเมืองต่อสำนึกทางการเมืองของประชาชนไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์และสื่อใหม่, 15*(2), 71–90.

พระครูสังฆรักษ์ยศวีร์ ปมุตฺโต, และ พระพัฒนวัชร์ พูลสวัสดิ์. (2566). กระแสและวาทกรรมทางการเมืองไทยในช่วงหลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566. *วารสารรัฐศาสตร์และสังคมร่วมสมัย, 9*(2), 112–129.

พระครูสังฆรักษ์ยศวีร์ ปมุตฺโต, และ พระพัฒนวัชร์ พูลสวัสดิ์. (2566). พลวัตการเมืองไทยร่วมสมัย: กระแสการเมือง อุดมการณ์ และการตัดสินใจของประชาชน. *วารสารพุทธศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8*(2), 1–20.

วรินทร์ ชื่นจิตต์. (2562). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร. *วารสารเยาวชนศึกษา, 3*(1), 50–68.

สนุก สิงห์มาตร. (2559). รูปแบบการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 5*(3), 29–44.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2560). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย*. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

สายทอง ตุ้มทอง. (2564). ทัศนคติทางการเมืองและพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในกรุงเทพมหานคร. *วารสารรัฐศาสตร์ร่วมสมัย, 10*(1), 112–130.

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดมหาสารคาม. (2568). การประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการพัฒนาท้องถิ่นและบทบาทของกระทรวงมหาดไทยในจังหวัดมหาสารคาม. สืบค้นจาก https://www.prd.go.th.

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดมหาสารคาม. (2568). *รายงานสถานการณ์และความเคลื่อนไหวทางการเมืองจังหวัดมหาสารคาม ประจำปี พ.ศ. 2568*.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2568). *สถิติจำนวนประชากรจังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2568*.

สิริพร รัตนพร. (2564). ผลกระทบของการศึกษาต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคเหนือของประเทศไทย. *วารสารการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม, 7*(1), 23–41.

สุมิตรา กาญจนวัฒน์. (2566). ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์และสังคม, 20*(3), 134–152.

Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton University Press.

Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and opposition*. Yale University Press.

Downs, A. (1957). *An economic theory of democracy*. Harper & Row.

European Political Science Review. (2023). Political participation, political consumerism, and social influence in contemporary democracies. *European Political Science Review, 15*(2), 145–162.

Guntermann, E. (2021). Economic inequality and political equality: Mechanisms of representation in modern democracies. *Political Behavior, 43*(2), 389–412.

Harvard Kennedy School. (2022). Democratic governance, civic participation, and institutional opportunity structures. https://www.hks.harvard.edu.

Milbrath, L. W., & Goel, M. L. (1977). *Political participation: How and why do people get involved in politics?* Rand McNally.

OECD. (2021). *Civic engagement and political efficacy: Strengthening democratic participation*. OECD Publishing.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.

Tarrow, S. (1998). *Power in movement: Social movements and contentious politics* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Tilly, C. (2004). *Social movements, 1768–2004*. Paradigm Publishers.

Verba, S., & Nie, N. H. (1972). *Participation in America: Political democracy and social equality*. Harper & Row.

Verba, S., Nie, N. H., & Kim, J. (1978). *Participation and political equality: A seven-nation comparison*. Cambridge University Press.

Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Harvard University Press.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.

The Present Situation and Inheritance of Guizhou Liupanshui Xiaohuamiao Drama in Chinese Traditional Minority Culture

Zhou Zheng
Manusak Reangdet
Chawalit Atipattayakul
Udon Thani Rajabhat University Local Arte
Email: sophahai123@gmail.com

Received: December 2, 2025; Revised: January 18, 2026; Accepted: January 24, 2026

Abstract

The traditional culture of China's ethnic minorities is an integral component of traditional Chinese culture. It encompasses rich and vibrant elements such as language, art, customs, and religion, constituting a radiant gem within the treasury of Chinese national culture. XiaoHua Miao drama in Liupanshui, Guizhou Province stands as a treasure of traditional Chinese minority culture with its unique artistic allure and profound cultural significance. Through historical research, field investigations, and literature studies, the author delves deeply into the current state of Miao drama among the Xiaohua people. The findings reveal that Miao drama confronts numerous challenges including dwindling inheritors, declining audiences, and vanishing traditional skills. Nevertheless, efforts by local governments and non-governmental organizations have enabled certain areas to sustain vitality while innovating their methods of preservation. Emphasizing the training of inheritors is paramount to encouraging greater participation from minority compatriots and the public in preserving XiaoHua Miao drama. Additionally, integrating costumes and languages into XiaoHua Miao drama can enhance public identification and involvement. Lastly, combining XiaoHua Miao drama with contemporary theater in three-dimensional ways using modern technological means for recording and dissemination can promote its presence in schools, communities, and beyond. Only through these measures can this invaluable national cultural heritage radiate new vigor in the modern era while contributing to enriching China's diverse cultural tapestry.

Keywords: Current Situation and Inheritance; The Tiaohua Festival of the Miao Nationality in Nankai; The innovation and development of drama

Introduction

This study draws on concepts and theories derived from diverse cultural preservation practices. The Xiaohua Miao Opera of Liupanshui, Guizhou Province, stands as a treasure among the traditional cultures of China’s ethnic minorities, embodying the profound

historical memories and cultural genes of the Xiaohua Miao branch. To commemorate this historical context, the Xiaohua Miao people in Liupanshui have developed a performing art form centered on Lusheng Dance, which integrates elements of warfare and production activities. Among all the performance scenarios of the opera, the Tiaohua Festival (Flower-Jumping Festival)—held at Sankoutang in Nankai Miao and Yi Township, Liupanshui City, Guizhou Province, on the 15th day of the second lunar month annually constitutes the most crucial component of Xiaohua Miao Opera and merits in-depth academic exploration. The Sankoutang Tiaohua Festival in Nankai Township, Liupanshui, is among the first batch of ethnic minority festivals included in Guizhou Province's Intangible Cultural Heritage Protection List and ranks as the most influential traditional Miao festival in northwest Guizhou. Festival activities are centered around the mysterious and solemn ritual sequence of Inviting the Flower Tree, Planting the Flower Tree, and Sending off the Flower Tree. Participants are predominantly members of the Xiaohua Miao ethnic group, and the entire opera performance adheres to a set of procedural rituals formed by the unique customs of the branch. With a comprehensive and integrated expressive form, it effectively preserves the ethnic cultural characteristics of the Xiaohua Miao people. As a national-level Intangible Cultural Heritage (ICH), Xiaohua Miao Opera not only exemplifies the perseverance and tenacity of the Miao people but also serves as the most distinctive cultural calling card of northwest Guizhou, characterized by its powerful Short-Stake Steps and exquisite costume craftsmanship. Originating in remote mountainous areas, the festival primarily employs the Miao language, including its performance scripts, and its expressive mode deviates from that of modern opera. This discrepancy has led to a lack of interest among young generations, restricted its development, and created obstacles to intergenerational inheritance. Therefore, the innovative direction of this study is to integrate the opera's costumes, props, and performance venues with modern opera styles, thereby rendering the protection and inheritance of Xiaohua Miao Opera more accessible and intuitive. On the premise of retaining their original cultural connotations, costumes and props will be combined with modern design elements to better align with public aesthetic preferences. Regarding performance venues, the original empty mountainous spaces will be transformed into standardized stage areas, balancing the preservation of authentic cultural features with the convenience of audience viewing. Furthermore, modern opera performance techniques will be incorporated into the presentation to enhance audience participation and immersive experience. (UNESCO, 2003).

Objectives

1. To the historical origin of XiaoHua Miao nationality and the dance, music, language and performance scene of XiaoHua Miao nationality drama.

2. This study focuses on the current development status of Xiaohua Miao Opera and explores the construction of new forms for its creation, aiming to provide practical support for the inheritance and innovation of this intangible cultural heritage.

3. Through research, this study explores the inheritance and development of Xiaohua Miao Opera.

Literature Review

The exact origin of the "Nankai Sankoutang Miao Tiaohua Festival" (Nankai Sankoutang Miao Flower-Jumping Festival) remains unrecorded. According to the recollections of local elderly Miao village elders, the festival had already taken initial shape around the Guangxu period of the Qing Dynasty (1875–1908). Relevant cultural research has yielded certain achievements in the fields of opera, dance, and ethnic studies.

Drawing on diverse sources-including resources from the China Intangible Cultural Heritage Network · China Digital Museum of Intangible Cultural Heritage, reports issued by local government departments, and research findings from academic institutions-this study systematically synthesizes existing research on the cultural connotations, protection status, and inheritance practices of Xiaohua Miao Opera, with the aim of laying a theoretical and practical foundation for subsequent scholarly inquiries. An Overview of Miao Culture, compiled by the Guizhou Miao Studies Association, systematically elaborates on the cultural characteristics of Miao sub-groups from multiple dimensions, such as ethnic history, folklore, and art studies. It argues that the artistic creations of the Xiaohua Miao people are closely intertwined with their historical migrations, production activities, and daily life. Elements such as the "Short-Stake Steps" in their opera performances and embroidered costumes not only reflect the ethnic group's aesthetic preferences but also serve as concrete manifestations of their ethnic spirit (Guizhou Miao Studies Association, n.d.).The "Miao Ethnic Group" special section on the official website of the People's Government of Guizhou Province provides detailed accounts of the distribution and folk traditions of Miao sub-groups in northwestern Guizhou, clarifying the unique position of Xiaohua Miao Opera within the broader Miao cultural system (People's Government of Guizhou Province, n.d.). The entry "Liupanshui Overview · Nankai Tiaohua Festival" on the official website of the People's Government of Liupanshui focuses on the Tiaohua Festival—the core carrier of Xiaohua Miao Opera. It meticulously documents the festival's ritual processes (i.e., Inviting the Flower Tree, Planting the Flower Tree, Sending Off the Flower Tree), venue, and cultural implications, noting that

as one of the first batch of intangible cultural heritage items in Guizhou Province, the festival functions as a crucial medium for the dissemination of Miao culture in northwestern Guizhou. These official documents provide primary data for investigating the regional adaptability and ritual functions of Xiaohua Miao Opera.The Liupanshui Cultural Heritage Survey Report, compiled by the Liupanshui Municipal Bureau of Culture in 2020, offers a systematic analysis of the inheritance status of Xiaohua Miao Opera based on field research. On one hand, the opera has fully preserved the unique ritual procedures and artistic styles of the Xiaohua Miao sub-group, with its costume craftsmanship, Lusheng music, and other elements embodying irreplaceable cultural value. On the other hand, constrained by its remote geographical location, Miao-language-dominated expression, and presentation forms disconnected from modern aesthetics, the opera confronts severe challenges, including the loss of young audiences, a in inheritors, and limited development space (Liupanshui Municipal Bureau of Culture, 2020). Issues such as “scene innovation” and “audience expansion” proposed in the report have identified the core pain points and breakthrough directions for future research. The Ethnic Minority Traditional Culture Protection Plan, promulgated by the Guizhou Provincial Department of Culture in 2019, is grounded in the regional characteristic of Guizhou’s multi-ethnic cultural coexistence. It puts forward the core principles of “living protection” and “innovative inheritance,” explicitly designating traditional Miao opera as a key protection object. The plan emphasizes promoting the adaptation of traditional art to modern society while preserving its cultural authenticity, and formulates specific measures regarding financial support, talent training, and the construction of inheritance bases (Guizhou Provincial Department of Culture, 2019). These measures provide a policy basis and implementation guarantee for the protection of Xiaohua Miao Opera in Liupanshui, and also serve as important documentary support for researching local intangible cultural heritage protection mechanisms. (People’s Government of Liupanshui, n.d.).

Conceptual structure

This study investigates the current status and intergenerational inheritance of Xiaohua Miao Opera in Liupanshui, Guizhou, within the framework of China’s ethnic minority traditional cultural preservation. Employing mixed research methods including field surveys, in-depth interviews with inheritors and academic experts, this research conducts a systematic exploration of the opera’s historical evolution and contemporary development. The full text is structured into five chapters in accordance with APA 7th edition guidelines: Cultural Foundation and Theoretical Framework of Xiaohua Miao Opera in Guizhou 1) Geographical Location of Xiaohua Miao Culture, 2) Historical Background of Xiaohua Miao Culture, 3)

Traditional Characteristics of Xiaohua Miao Culture, 4) Intangible Cultural Heritage (ICH) Context of Xiaohua Miao Opera 5) Literature Review

Discussion and Conclusion

After analyzing the research data, the researcher found that:

Figure 1 Map of Guizhou Province. The red circle is Liupanshui City

Figure 2 Map of Liupanshui City

Table 1 Table of the Number of Repertoires and Plotlines of the Tiaohua Festival

stills of the scene of Tiaohua Festival	Scene name	Each scene
	Act one: Sacrifice	Zhu Xingrong, the elderly guardian of the flower ball—a core inheritor responsible for safeguarding the ritual traditions of the Tiaohua Festival—led his clansmen in conducting the sacrificial ritual prior to fetching the flower tree.
	Act Two: Inviting the Flower Tree	Village elders and the honor guard proceed to mountain forests to select a flower tree, a ritual termed “Sheng Cuobo” in the Miao language. Before the chosen tree, the elders offer wine and chicken as sacrifices, then fell it and hand it over to the Flower Tree Elder—who organizes the honor guard to receive the tree.
	Act There: Planting the Flower Tree	As the performance’s core, it depicts the Miao people breaking through enemy sieges during their southward migration, commemorating victories along the route. Led by the Flower Tree Elder, the crowd escorts the flower tree to the flower field,

		circumambulates it three times ritualistically, and plants it at the center—an act called “inserting the flower tree” or “Tai Cuo” in Miao. At this moment, skilled Lusheng players wearing hero crowns adorned with” qing ji” feathers step forward on one leg, lean left and right, kneel three times, and repeat the sequence to complete the “Three Prostrations and Nine Kowtows” ceremony. They pay homage to the flower tree (along with the Flower Tree Elder and village elders), a ritual known as “worshipping the flower tree” or “Bi Bo” in Miao.
	Act Four: Sending Off the Flower Tree	Before dawn, a mysterious and solemn flower tree retrieval ritual is held. The venerated flower tree is escorted out of the flower field by elders and stored in a clean, secluded location free from human or animal trampling. With the tree sent off, the entire Tiaohua Festival concludes.

Figure 3 Interview with the villagers of Xiaohua Miao

Figure 4 Field investigation on the dance teaching of Xiaohua Miao dance inheritors

Figure 5 Xiong Zhaomei, a non-genetic inheritor of the production of Miao costumes

Figure 6 The new Miao costume

Figure 7 Xiaohua Miao's headwear and costumes

Figure 8 Young Miao people dressed in costumes participate in Scene Tiaohua Festival of the Miao Nationality

By studying the four scenes of the Tiaohua Festival, it can be found that the festival covers an extensive cultural space and preserves the authentic traditional folk cultural and artistic styles of the Xiaohua Miao branch. This enables us to better understand the ideas expressed by the Xiaohua Miao Opera and the significance of its inheritance. Combined with

the plot development of the Tiaohua Festival, it can be integrated with modern theater for creative works to form a new theatrical model; ultimately, by integrating the original lines, dances, music, and costumes of the Xiaohua Miao people, the inheritance and development of this art form can be realized.

Summary

In the master's thesis “The Present situation and inheritance of Guizhou Liupanshui Xiaohua Miao drama in Chinese traditional minority cultur” we conducted an in-depth exploration of the characteristics and artistic features of Guizhou's ethnic minority traditional operas from multiple perspectives, including dance, music, language, and performance scenes. The inherited content of Xiaohua Miao Opera should not be abstract and vague, but concrete, clear, with distinct characteristics and a unique artistic form. The inheritance of Xiaohua Miao Opera is mainly divided into costume symbols, music symbols, scene symbols, and theme symbols. The characteristics of the costume symbols in Xiaohua Miao Opera mainly lie in the reproduction of daily ethnic costumes, the decomposition and transformation of original costume pattern elements, and the integration, replacement, and reorganization of traditional and new elements. The music symbols of Xiaohua Miao Opera are mainly featured by the performance of the Lusheng, a typical Miao musical instrument. The scene symbols of Xiaohua Miao Opera are mainly divided into festival scenes, daily life scenes, music scenes, and dance scenes, all of which show the life details of the Xiaohua Miao people themselves. This is also reflected in the theme selection of Xiaohua Miao Opera, which is based on folk stories and ballads, showing the life content of the Xiaohua Miao people, expressing the people's pursuit of truth, goodness, and beauty, and embodying the unique theatrical style of the ethnic minority group.

In summary, as a national cultural heritage of Guizhou, the protection and inheritance of Xiaohua Miao Opera require in-depth exploration and research of traditions, as well as innovation on the basis of respecting traditions. By leveraging the development of contemporary theater and integrating with it, Xiaohua Miao Opera can be better protected and inherited, and at the same time, it can appear on the modern cultural stage with a new look, making more contributions to enriching and developing Chinese theater art.

Research Suggestions

The Xiaohua Miao Opera of Liupanshui is a treasure of Miao culture and an important part of China’s excellent traditional culture. In recent years, with the increasing awareness of cultural protection, the preservation and inheritance of Xiaohua Miao Opera have received certain attention, but it still faces severe challenges. This paper analyzes the current situation

of Xiaohua Miao Opera from the perspectives of protection, inheritance, and integrated creation with contemporary theater, and puts forward the following three suggestions:

1. Comprehensive Current Situation Survey and In-depth Value Exploration from a Multi-dimensional Perspective

It is proposed to adopt “literature review + field investigation” as the core research methods to systematically conduct research on the current situation and value of Xiaohua Miao Opera. On one hand, by sorting out documents on the Miao migration history and local intangible cultural heritage (ICH) archives, combined with field visits to Miao-inhabited areas in Liupanshui, comprehensively record the preserved repertoires, vocal characteristics, performance techniques, and details of costumes and props of Xiaohua Miao Opera, with a focus on investigating the degree of loss of endangered resources. On the other hand, analyze the symbiotic relationship between the opera and folk activities such as the Tiaohua Festival, explore its in-depth value in ethnic identity and historical memory inheritance, and compare it with the protection experiences of other Miao Opera branches and ethnic minority dramas in China to clarify its uniqueness and development gaps, laying a solid empirical and theoretical foundation for subsequent research.

2. Modernization Improvement to Reinvigorate Xiaohua Miao Opera in Contemporary Theater

To revitalize Xiaohua Miao Opera in contemporary theater, it is suggested to carry out modernization improvements in the following aspects:

2.2 Costume Innovation: Integrate the original complex traditional Miao costumes with modern minimalist designs while retaining Miao cultural elements, making them more in line with contemporary aesthetic needs while highlighting ethnic characteristics.

2.2 Music Innovation: On the basis of preserving core elements such as Miao language singing and folk customs, explore the integration of traditional ethnic music with modern musical elements, and adapt or create new repertoires around contemporary themes to better align with modern theater.

2.3 Language Innovation: Attempt to integrate Miao language with Mandarin and local dialects for innovation, facilitating the promotion and dissemination of Xiaohua Miao Opera.

3. Integration into the Contemporary Theater Market for Sustainable Development

To better integrate Xiaohua Miao Opera into the contemporary theater market, the following suggestions are put forward:

3.1 Diversified Performance Forms: While retaining traditional performance formats, attempt to adapt Xiaohua Miao Opera into theater versions to enhance audience appeal and market competitiveness.

3.2 Industrial Integration: Combine Liupanshui's tourism resources to explore integrated models such as "Opera + Cultural Tourism", "Opera + Cultural and Creative Products", and "Opera + Research Travel". Discuss the balance mechanism between cultural and economic values in market-oriented operations, as well as key issues such as copyright protection and brand building, so as to provide new paths for the sustainable development of the opera.

It is hoped that through the above suggestions, Xiaohua Miao Opera can be reinvigorated and contribute to the inheritance of China's ethnic minority cultures and the development of the theater industry.

References

China Intangible Cultural Heritage Network. (n.d.). *China intangible cultural heritage digital museum*. https://www.ihchina.cn/.

Guizhou Provincial Department of Culture. (2019). *Traditional minority culture protection plan*. https://www.mct.gov.cn/whzx/qgwhxxlb/gz/202307/t20230719_946053.htm.

Guizhou Provincial People's Government. (n.d.). *Miao nationality: Guizhou culture*. https://mp.weixin.qq.com/s?__biz=MzUyMjMwMTQ5OA==&mid=2247485418&idx=1&sn=159165a52fc64244715a28cadfdfa8be&chksm=f9ccbebfcebb37a9b04542a89599980c989f27ced0ef2deeee7d92f5711257f805cc42e266be&scene=27.

Liupanshui City Bureau of Culture. (2020). *Liupanshui city cultural heritage survey report*.

Liupanshui People's Government. (n.d.). *Liupanshui overview: Nankai Jump Flower Festival and Miao culture*. https://www.baidu.com/link?url=wDwqrycMqK8RefLjUJUt-wTI7o45d-z5lXWGlH6V7S68THC35yD4De3zudulStap.

UNESCO. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. https://ich.unesco.org/en/convention.

ประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชน ในพื้นที่เทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

Effectiveness of Public Service Provision That Affects the Satisfaction of the People in Napho Subdestrict Municipality, Napho District, Buriram Province

ปวริศา พรดีมา
สถาพร วิชัยรัมย์
ธัญญรัตน์ พุฑฒิพงษ์ชัยชาญ
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Pawarisa Porndeema
Sathaporn Wichairam
Thanyarat Phutthipongchaicharn
Major of Public Administration, Buriram Rajabhat University
Email: 670426070012@bru.ac.th

รับบทความ: 18 พฤศจิกายน 2568; แก้ไขบทความ 16 ธันวาคม 2568; ตอบรับบทความ: 19 ธันวาคม 2568
Received: November 18, 2025; Revised: December 16, 2025; Accepted: December 19, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการจัดบริการสาธารณะ ในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ 2) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจในการจัดทำบริการสาธารณะในเขตเทศบาลตำบล นาโพธิ์ 3) เพื่อศึกษาประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ 4) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ต่อการจัดบริการสาธารณะสาธารณะ ของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวนทั้งสิ้น 358 คน โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ต่อความพึงพอใจของประชาชน ใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ

ผลการวิจัย 1) ระดับประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ระดับความพึงพอใจของประชาชนในการจัดทำบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3) การจัดทำบริการสาธารณะ ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลนาโพธิ์ พบว่า ด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการจัดระเบียบชุมชน/สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย สามารถร่วมกันพยากรณ์ ได้ร้อยละ 67.40 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 4) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดบริการสาธารณะ ของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ ประกอบด้วย การพัฒนาถนนด้านโครงสร้างพื้นฐานให้เพียงพอทุกชุมชน และมีการดูแลซ่อมบำรุงให้ใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง การจัดระเบียบชุมชมดูแลความปลอดภัยโดยติดตั้งกล้อง CCTV ให้ครบทุกจุดเสี่ยง พัฒนาสวัสดิการสำหรับกลุ่มเปราะบาง ส่งเสริมศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน

คำสำคัญ : ความพึงพอใจ; เทศบาลตำบล; บริการสาธารณะ; ประสิทธิผล;

Abstract

This research aims to 1) study the level of effectiveness of public service provision in Na Pho Subdistrict Municipality, 2) study the level of satisfaction with public service provision in Na Pho Subdistrict Municipality, 3) study the effectiveness of public service provision and its impact on public satisfaction in Na Pho Subdistrict Municipality, and 4) study the problems, obstacles, and suggestions for public service provision in Na Pho Subdistrict Municipality. The sample group consisted of 358 citizens aged 18 years and older in Na Pho Subdistrict Municipality, Na Pho District, Buriram Province. Taro Yamane's formula was used to calculate the sample size. The research instrument was a Likert scale questionnaire. The statistical methods used to analyze the data included frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis to analyze the effectiveness of public service provision and public satisfaction.

Results: 1) The overall level of effectiveness of public service provision in Na Pho Subdistrict Municipality, Na Pho District, Buriram Province, was found to be high. 2) The overall level of public satisfaction with public service provision in Na Pho Subdistrict Municipality was found to be high. 3) The effectiveness of public service provision... The study found that the following factors significantly impacted public satisfaction in Na Pho Subdistrict Municipality: arts, culture, traditions; quality of life enhancement; infrastructure; community/social organization; and maintaining peace and order. These factors collectively predicted 67.40% of the variance, with statistical significance at the 0.05 level. Furthermore, suggestions regarding public services provided by Na Pho Subdistrict Municipality included: developing sufficient road infrastructure for all communities and ensuring continuous maintenance; organizing communities and improving security by installing CCTV cameras at all high-risk locations; developing welfare for vulnerable groups; promoting local arts and crafts.

Keywords: Satisfaction; Subdistrict municipality; Public services; Effectiveness;

บทนำ

การจัดบริการสาธารณะโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทยมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นของตนได้อย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการตรา พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบในการจัดทำบริการสาธารณะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ ทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนตำบล และกรุงเทพมหานคร โดยมีรัฐบาลทำหน้าที่สนับสนุนด้านงบประมาณ เงินอุดหนุน และรายได้จากการจัดเก็บภาษี เพื่อให้การดำเนินงานด้านบริการสาธารณะมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง การถ่ายโอนภารกิจจาก

รัฐสู่ท้องถิ่นสามารถจำแนกได้เป็น 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การก่อสร้างถนน ไฟฟ้าสาธารณะ และการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต เช่น การจัดการศึกษาท้องถิ่น การบริการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การส่งเสริมสุขภาพและสาธารณสุข รวมถึงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ด้านการจัดระเบียบชุมชนและความสงบเรียบร้อยของสังคม เช่น การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การควบคุมอุบัติภัย และการดูแลสถานที่สาธารณะและ ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การลงทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพ การพัฒนาป่าชุมชน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา และจารีตประเพณีในพื้นที่ นิตยา อุปชาคำ (2556)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นหน่วยงานหลักในการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในพื้นที่ โดยการดำเนินงานที่มีประสิทธิผลย่อมนำไปสู่การให้บริการที่มีคุณภาพในหลายมิติ ทั้งด้านความเสมอภาค ความเพียงพอ ความตรงต่อเวลา ความต่อเนื่อง และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งล้วนมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการบริหารท้องถิ่น การบริหารจัดการที่มีประสิทธิผลจึงต้องอาศัยภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้ดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคลากรและประชาชนในพื้นที่ John D. Milet (1954)

เทศบาลตำบลนาโพธิ์ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเทศบาล ตั้งอยู่เลขที่ 53 หมู่ที่ 4 บ้านขมิ้น ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 18.5 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน มีประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน 3,435 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาคืออาชีพรับจ้างทั่วไปและค้าขาย เทศบาลตำบลนาโพธิ์มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่ เช่น การก่อสร้างและบำรุงรักษาสาธารณูปโภค การส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม การส่งเสริมอาชีพ การบริการด้านสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์ รวมถึงการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน แผนพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลตำบลนาโพธิ์ (2566)

จากผลการประเมิน การประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment: LPA) ประจำปี พ.ศ. 2567 เทศบาลตำบลนาโพธิ์ได้รับคะแนนด้านการจัดบริการสาธารณะ 178 คะแนน จากคะแนนเต็ม 205 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 86.83 สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานอยู่ในระดับดี แต่อย่างไรก็ตามยังพบข้อจำกัดบางประการ เช่น ขาดแคลนบุคลากร งบประมาณไม่เพียงพอ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในบางกระบวนการยังไม่ทั่วถึง เทศบาลตำบลนาโพธิ์ (2567)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของการจัดบริการสาธารณะในแต่ละด้าน รวมถึงศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลของการจัดทำบริการสาธารณะกับความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่ ผลการศึกษาครั้งนี้คาดว่าจะเป็นแนวทางสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานด้านบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง และส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นให้ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการจัดบริการสาธารณะ ในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจในการจัดทำบริการสาธารณะในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
4. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ต่อการจัดบริการสาธารณะสาธารณะ ของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะ

การจัดทำบริการสาธารณะเป็นภารกิจพื้นฐานของรัฐที่มีหน้าที่หลักในการจัดให้ประชาชนได้รับประโยชน์ร่วมกันอย่างทั่วถึงในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการคมนาคม การศึกษา การสาธารณสุข การจัดการสิ่งแวดล้อม หรือการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การดำเนินงานดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับท้องถิ่นที่ประชาชนมีความต้องการเฉพาะพื้นที่แตกต่างกันไป องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะหน่วยงานที่ได้รับอำนาจจากส่วนกลางให้เป็นผู้ดำเนินการจัดบริการสาธารณะเพื่อประชาชนโดยตรง (นนทวัฒน์ บรมนันท์, 2554)

นราธิป ศรีราม (2557) ได้เสนอว่า การบริการสาธารณะเป็นกระบวนการสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ โดยมีหลักการสำคัญคือการให้บริการอย่างเสมอภาค โปร่งใส ต่อเนื่อง และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ในทำนองเดียวกัน เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์ (2559) ให้ความหมายว่า การจัดทำบริการสาธารณะ คือ การดำเนินการของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนที่มีหน้าที่ตามกฎหมายในการจัดให้มีบริการที่เกี่ยวข้องกับสาธารณประโยชน์ เพื่อให้ประชาชนได้รับความสะดวกและประโยชน์ร่วมกันในสังคม

จากแนวคิดของนักวิชาการเหล่านี้สามารถสรุปได้ว่า การจัดทำบริการสาธารณะเป็นภารกิจสำคัญที่รัฐต้องดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนโดยส่วนรวม โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกของการกระจายอำนาจ ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดทำหรือจัดให้มีบริการสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในพื้นที่ อาจดำเนินการด้วยตนเอง หรือร่วมมือกับภาคส่วนอื่นภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและมีประสิทธิผลสูงสุดในการให้บริการ

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

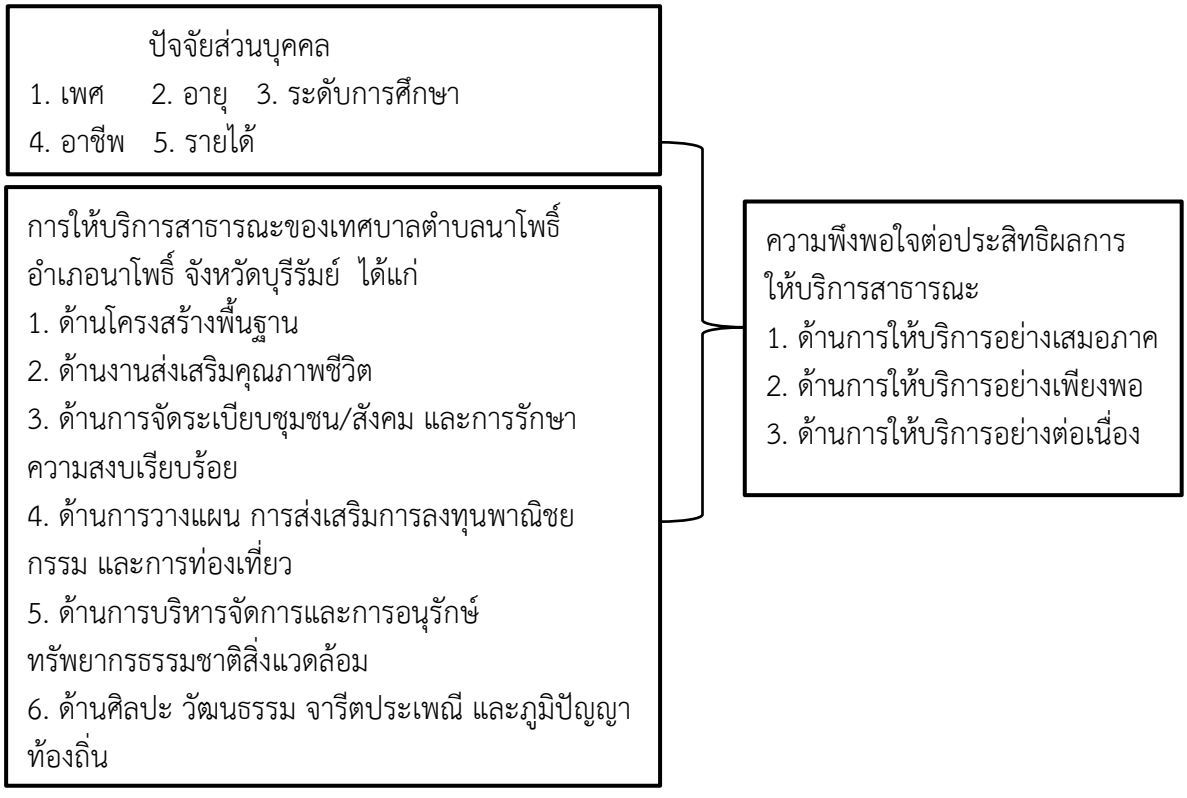
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานทางการปกครองที่มีอำนาจในการบริหารจัดการกิจการของท้องถิ่นตามกรอบกฎหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้ดีขึ้นมีอำนาจในการบริหารงบประมาณ การจัดบุคลากร และการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายในพื้นที่ของตน โดยรัฐบาลกลางจะทำหน้าที่กำกับดูแลเฉพาะในส่วนที่จำเป็น เพื่อคงไว้ซึ่งความเป็นอิสระในการบริหารงานของท้องถิ่น (พัชรวรรณ นุชประยูร, 2559) นอกจากนี้โกวิทย์ พวงงาม (2560) ได้อธิบายว่า การ

ปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง ระบบการบริหารในระดับพื้นที่ที่มีหน้าที่ในการจัดบริการและดูแลประชาชนในเขตพื้นที่นั้นโดยเฉพาะ ซึ่งแม้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลกลาง แต่ก็มีอำนาจและความรับผิดชอบโดยตรงในการบริหารกิจการสาธารณะของท้องถิ่น โดยนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2561) ให้ความหมายว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์การที่มีขอบเขตพื้นที่แน่นอน มีประชากรตามหลักเกณฑ์ มีอำนาจการคลังและการบริหารจัดการของตนเอง อีกทั้งยังมีสภาท้องถิ่นซึ่งสมาชิกได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารและตรวจสอบการดำเนินงานอย่างเป็นประชาธิปไตย และในทัศนะของ ประเสริฐ บัวจันอัฐ (2562) การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการที่รัฐบาลกลางกระจายอำนาจให้หน่วยงานระดับพื้นที่มีสิทธิในการปกครองตนเองภายใต้กรอบกฎหมายที่กำหนด มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงาน การจัดทำบริการสาธารณะและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น

จากแนวคิดข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญของรัฐในการกระจายอำนาจให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารพื้นที่ของตนเอง โดยเน้นการจัดทำบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความคล่องตัว โปร่งใส และมีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อประชาชน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับฐานรากของประเทศ

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาเป็นตัวแปรต้นและได้นำทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ มาเป็นตัวแปรตาม ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1.ขอบเขตพื้นที่ของการวิจัย

พื้นที่เทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 ตัวแปรอิสระ คือ การประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ 1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน 2) ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต 3) ด้านการจัดระเบียบชุมชน/สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย 4) ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว 5) ด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม 6) ด้านศิลปะวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 ตัวแปรตาม คือ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะ 1) ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค 2) ด้านการให้บริการอย่างเพียงพอ 3) ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง

3. ขอบเขตของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ปี 2568 จำนวน 3,435 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 358 คน โดยการใช้สูตรการหากลุ่มตัวอย่างของ Yamane (1973)

4. เครื่องมือในการวิจัย

การวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมวิจัยทางสังคมศาสตร์ หาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค Cronbach (1970) มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .910

4.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

ตอนที่ 2 เป็นคำถามความคิดเห็นประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ของเทศบาลตำบล นาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Ratine Scale) มีระดับความคิดเห็นให้เลือกตอบ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นคำถามความพึงพอใจของประชาชนในการจัดทำบริการสาธารณะ ของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Ratine Scale) มีระดับความคิดเห็นให้เลือกตอบ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 เป็นคำถามปลายเปิดประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ และความพึงพอใจของประชาชนในการจัดทำบริการสาธารณะ ของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้สถิติประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

6.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

6.2 สถิติที่ใช้ในการการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ และระดับความ พึงพอใจของประชาชนในการจัดทำบริการสาธารณะ ของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

6.3 สถิติทดสอบสมมติฐานวิเคราะห์ประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของของประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคุณ (Multiple Linear Regression Analys) ใช้การเลือกตัวแปรโดยวิธีนำตัวแปรเข้าทั้งหมด (Enter Regression)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลการจัดบริการสาธารณะ ในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และสวนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับประสิทธิผลการจัดบริการสาธารณะ ในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

		ระดับประสิทธิผล			
	ประสิทธิผลการจัดบริการสาธารณะในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์	$\overline{X}$	**S.D.**	**การแปลผล**	**ลำดับ**
1	ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	4.16	.499	มาก	4
2	ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต	4.37	.478	มาก	2
3	ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย	4.22	.746	มาก	3
4	ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุนพาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว	4.22	.746	มาก	3
5	ด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม	4.14	.490	มาก	5
6	ด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.33	.453	มาก	1
	โดยรวม	**4.24**	**.456**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลการจัดบริการสาธารณะ ในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมและรายข้อโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.24, S.D.= .456) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ($\overline{X}$ = 4.37, S.D.= .478) รองลงมา คือ ด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\overline{X}$ =4.33, S.D.= .453) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =4.14, S.D.= .490) ตามลำดับ

2. การวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจในการจัดทำบริการสาธารณะในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และสวนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจ ในการจัดทำบริการสาธารณะในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

	ความพึงพอใจ ในการจัดทำบริการสาธารณะในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์	ระดับความพึงพอใจ			
		$\overline{X}$	S.D.	การแปลผล	ลำดับ
1	ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค	4.40	.501	มาก	3
2	ด้านการให้บริการอย่างเพียงพอ	4.44	.429	มาก	2
3	การให้บริการด้านความต่อเนื่อง	4.49	.452	มาก	1
	โดยรวม	**4.45**	**.407**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 2 พบว่าระดับความพึงพอใจ ในการจัดทำบริการสาธารณะในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.45, S.D.= .407) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การให้บริการด้านความต่อเนื่อง ($\overline{X}$ = 4.49, S.D.= .452) รองลงมา คือ ด้านการให้บริการอย่างเพียงพอ ($\overline{X}$ =4.44, S.D.= .429) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค ($\overline{X}$ =4.40, S.D.= .501) ตามลำดับ

3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์การจัดทำบริการสาธารณะ ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจ ของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จะวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

ตารางที่ 3 แสดงผลวิเคราะห์อำนาจพยากรณ์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการกำหนดต่อระดับความพึงพอใจการจัดทำบริการสาธารณะในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวม

ตัวแปรพยากรณ์	ระดับความพึงพอใจ			t	Sig.
	B	$S.E._b$	β		
ค่าคงที่ (Constant)	1.011	.129		7.866	.000
ด้านโครงสร้างพื้นฐาน(x_1)	.149	.041	.182	3.581	.000
ด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต(x_2)	.241	.042	.284	5.766	.000
ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคมและการรักษาความสงบเรียบร้อย(x_3)	.021	.067	.012	0.1247	.063
ด้านการวางแผนส่งเสริมการลงทุนพาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว(x_4)	.043	.019	.078	2.181	.030
ด้านการบริการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(x_5)	-.024	.051	-.029	-.475	.635

ตัวแปรพยากรณ์	ระดับความพึงพอใจ			t	Sig.
	B	$S.E._b$	β		
ด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น(x_6)	.389	.049	.434	7.884	.000

R=.821, R^2=.674, Adjusted R^2=.670, $S.E._b$=.23401, F=145.691, Sig.= <.001*
* มีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่าผลการวิเคราะห์ประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้การวิเคราะห์แบบกำหนดตัวแปรเข้าไปในสมการทั้งหมด (Enter Method) ดังนี้ การจัดบริการสาธารณะ ทั้ง 6 ตัวแปร มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง หรือมีการผันแปรกับความพึงพอใจของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ เท่ากับ .674 (R^2=.674) แสดงว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 6 ตัวแปร สามารถอธิบายความพึงพอใจของประชาชนในการจัดทำบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ร้อยละ 64.40

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

1. ผลการศึกษาระดับประสิทธิผลการจัดบริการสาธารณะ ในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการศึกษา ระดับประสิทธิผลการจัดบริการสาธารณะ ในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ พบว่า โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก สามารถสะท้อน ความคิดเห็นระดับประสิทธิผลการจัดบริการสาธารณะ ในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ว่ามีการจัดทำบริการสาธารณะครอบคลุมทั้ง 6 ด้าน ตามภารกิจและอำนาจหน้าที่ของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ แต่ก็ยังต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรชุลี จันทะรัง (2563) ที่พบว่าความพึงพอใจในการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตาบลมาบไผ่ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ในภาพรวมทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสังคม/ คุณภาพชีวิต มาเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ด้านการบริหารจัดการที่ดีของอบต. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และด้านโครงสร้างพื้นฐานเป็นอันดับสุดท้าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวลักษณ์ ดีมั่น (2560) ที่พบว่า ประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวมทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจในการจัดทำบริการสาธารณะในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการศึกษา พบว่า ระดับความพึงพอใจในการจัดทำบริการสาธารณะในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค 2) ด้านการ

ให้บริการอย่างเพียงพอ 3) ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง พบว่าโดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก สามารถสะท้อนระดับความพึงพอใจในการจัดทำบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ดังที่ จอห์น ดี มิเลส์ John D. Millett (2544) ให้นิยามว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความพึงพอใจในการบริการให้กับประชาชน โดยพิจารณาจาก 1) การให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน (Equitable service) 2) การให้บริการอย่างรวดเร็ว (Timely service) 3) การให้บริการอย่างเพียงพอ (Emple service) 4) การให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous service) 5) การให้บริการอย่างก้าวหน้า (Porgression service)

ทั้งนี้เนื่องจากผลการศึกษา ประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลนาโพธิ์ ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย พงศกร หันช่อ (2566) ศึกษาประสิทธิผลการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วน ตำบลบางม่วง อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ผลการศึกษา ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบางม่วง อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค 2) ด้านการให้บริการอย่างตรงต่อเวลา 3) ด้านการให้บริการอย่างเพียงพอ 4) ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง และ 5) ด้านการ ให้บริการก้าวหน้า พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณา เป็นรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด พบว่า ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}$=4.23) รองลงมาด้าน การให้บริการอย่างเสมอภาค ($\bar{X}$=4.18) รองลงมาด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า ($\bar{X}$=4.12) รองลงมาด้านการให้บริการตรงต่อเวลา ($\bar{X}$=4.07) และด้านการให้บริการอย่างเพียงพอ($\bar{X}$=4.01) สามารถสะท้อนความคิดเห็นปัจจัยที่ ส่งผลต่อประสิทธิผลการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบางม่วง อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

3. ผลการศึกษาประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการศึกษา พบว่า ประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ การทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ตัวแปรอิสระ 6 ตัวแปร ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านการวางแผนส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว ด้านการวางแผนส่งเสริมการลงทุนพาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว ด้านศิลปะวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคุณ(R) เท่ากับ .821 ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์(R^2) เท่ากับ .674 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (S.E.est) เท่ากับ .23401 ตัวแปรอิสระทั้งหมด 6 ด้าน แต่สามารถทำนายตัวแปรอิสระได้ทั้งหมด 4 ด้าน โดยสามารถทำนายประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ร้อยละ 67.40 ส่วนด้านการจัดระเบียบชุมชน/สังคมและการรักษาความสงบเรียบร้อย และด้านการบริหารจัดการ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไม่สามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสมมติฐานการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐาน บางส่วน กล่าวคือ แม้ประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะโดยรวมจะส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่ใช่ทุกด้านของการจัดทำบริการสาธารณะจะมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในระดับเดียวกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะของภารกิจในบางด้าน

เป็นการดำเนินงานเชิงนโยบายหรือเชิงกำกับดูแล ซึ่งประชาชนอาจไม่ได้รับรู้ผลสัมฤทธิ์ของการให้บริการโดยตรง หรือไม่ได้เกี่ยวข้องกับการใช้บริการในชีวิตประจำวันอย่างใกล้ชิด จึงไม่สะท้อนออกมาในรูปของความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญ

จึงสรุปได้ว่าประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมี 4 ด้าน ที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า เทศบาลตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีการจัดทำบริการสาธารณะอย่างครอบคลุม และมีการให้บริการอย่างเสมอภาค เพียงพอ และต่อเนื่อง จึงทำให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจในการจัดทำบริการสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวลักษณ์ ดีมั่น (2560) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการศึกษา มีดังนี้1) ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ย จากมากไปน้อย ได้ดังนี้คือ การให้บริการอย่างเสมอภาค การให้บริการอย่างต่อเนื่อง และการให้บริการอย่างก้าวหน้า 2) ระดับการ ให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอแปลงยาว จังหวัด ฉะเชิงเทรา โดย ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ย จากมากไปน้อย ได้ดังนี้ คือ ศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น งานส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการบริหารจัดการ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ การให้บริการ สาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ร่วมกันพยากรณ์ การให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ ร้อยละ 46.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 พัฒนากลไกติดตามและประเมินผลบริการสาธารณะอย่างเป็นระบบ โดยเปิดช่องทางให้ประชาชนสะท้อนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงรูปแบบและคุณภาพของบริการให้ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

1.2 เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ผ่านการจัดเวทีประชาคมหรือช่องทางสื่อสารสาธารณะ เพื่อให้ประชาชนสามารถเสนอความคิดเห็น แนวทางการพัฒนา และร่วมกำหนดทิศทางของบริการสาธารณะได้อย่างสม่ำเสมอ

1.3 ยกระดับสมรรถนะบุคลากรภาครัฐในระดับท้องถิ่น โดยจัดอบรมทักษะการบริการการสื่อสารและการบริหารงานอย่างมืออาชีพ เพื่อเพิ่มความสามารถในการตอบสนองต่อประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความเชื่อมั่น

1.4 กำหนดระบบประเมินความพึงพอใจอย่างต่อเนื่อง ควรจัดทำแบบสำรวจปีละ 1–2 ครั้ง เพื่อนำผลลัพธ์มาวิเคราะห์และใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 ด้านโครงสร้างพื้นฐานควรกำหนดแผนพัฒนาและบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง เช่น ถนน ระบบน้ำประปา และไฟฟ้า เพื่อป้องกันการเสื่อมสภาพก่อนเวลา พร้อมจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ที่ใช้งานสูงสุด เพื่อให้การใช้งบประมาณเกิดความคุ้มค่าและตรงความต้องการของประชาชนมากที่สุด

2.2 ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตควรพัฒนาระบบบริการสุขภาพให้เข้าถึงได้ทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้สูงอายุและผู้มีรายได้น้อย รวมถึงสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจผ่านการพัฒนาทักษะอาชีพ สนับสนุนธุรกิจชุมชนและส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อย เพื่อเพิ่มรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

2.3 ด้านการจัดระเบียบชุมชนและความสงบเรียบร้อยควรพัฒนาองค์ความรู้และทักษะของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ และนำเทคโนโลยี เช่น กล้องวงจรปิด หรือระบบแจ้งเหตุออนไลน์ มาใช้เสริมประสิทธิภาพในการเฝ้าระวังและรักษาความปลอดภัยในชุมชน

2.4 ด้านการส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยวควรวางแผนยุทธศาสตร์การลงทุนที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ สนับสนุนผลิตภัณฑ์และธุรกิจท้องถิ่นให้แข่งขันได้ โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในระดับชุมชน

2.5 ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การจัดกิจกรรมอาสาสมัครและรณรงค์ลดการใช้ทรัพยากร พร้อมปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและมีการบังคับใช้อย่างจริงจัง

2.6 ด้านศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นควรส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ผ่านกิจกรรมและโครงการที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านให้เข้ากับตลาดยุคใหม่ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและสืบสานอัตลักษณ์ท้องถิ่น

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

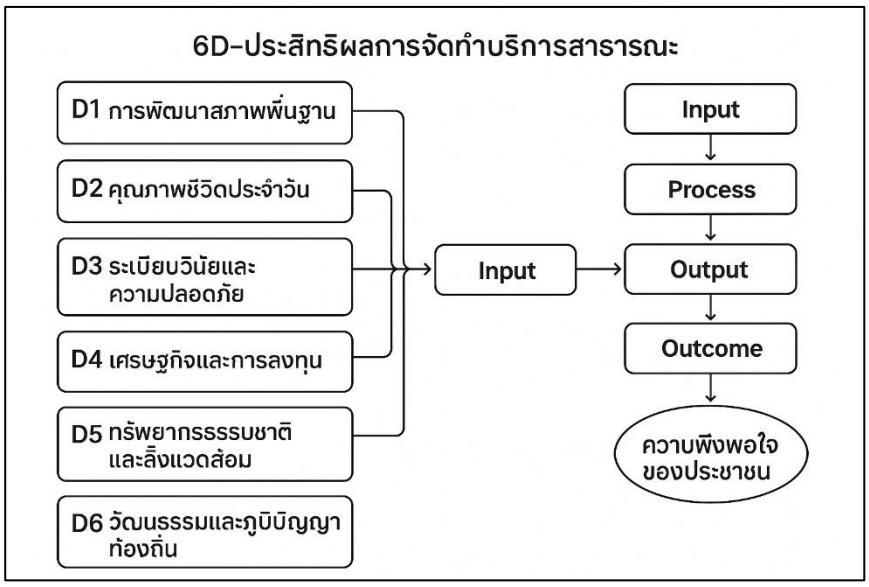
3.1 ควรประยุกต์ใช้ ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อให้เข้าใจทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างรอบด้าน

3.2 ควรศึกษาความคิดเห็นของ เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการควบคู่กับผู้รับบริการ เพื่อเปรียบเทียบมุมมองและระบุจุดที่ควรพัฒนาอย่างชัดเจน

3.3 ควรดำเนินการวิจัยเชิง ระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อประเมินแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของความพึงพอใจและประสิทธิผลของบริการสาธารณะในช่วงเวลาต่าง ๆ

องค์ความรู้ใหม่

โมเดล “6D-Public Service Effectiveness Model”

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

จากแผนภาพที่ 2 เรียกว่า โมเดล “6D-Public Service Effectiveness Model” อธิบายกระบวนการดังนี้

กระบวนการดำเนินการ (Process)

1. วิเคราะห์บริบทชุมชน (Context Analysis) สำรวจความต้องการของประชาชนและทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่

2.วางแผนและออกแบบบริการ (Service Design) กำหนดแนวทางการจัดบริการให้เหมาะสมกับบริบทและศักยภาพของท้องถิ่น

3. ดำเนินการให้บริการ (Service Implementation) เทศบาลจัดให้มีบริการโดยตรงหรือร่วมมือกับหน่วยงานอื่น/ภาคเอกชน

4. ติดตามและประเมินผล (Monitoring & Evaluation) ตรวจสอบประสิทธิผลของบริการในทุกด้าน พร้อมรับฟังข้อเสนอแนะจากประชาชน

5. พัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) นำข้อมูลจากการประเมินมาปรับปรุงแผนและกระบวนการให้บริการ เพื่อยกระดับคุณภาพ

คุณค่าและประโยชน์ขององค์ความรู้นี้

สร้างกรอบแนวคิดที่ใช้ประเมินประสิทธิผลของการบริการสาธารณะเชิงองค์รวมเป็นแนวทางพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารท้องถิ่น ที่เน้นความมีส่วนร่วมและความยั่งยืนส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมสามารถนำไปใช้เป็น โมเดลต้นแบบ (Best Practice) สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ได้

เอกสารอ้างอิง

กรชุลี จันทะรัง. (2563). *ความพึงพอใจในการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลมาบไผ่ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).

โกวิทย์ พวงงาม. (2552). *การปกครองท้องถิ่นไทย: หลักการและมิติใหม่ในอนาคต* (พิมพ์ครั้งที่ 7). วิญญูชน.

ขวัญฤทัย สินธุรส. (2565). แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี. *Journal of Humanities and Social Sciences Review, 24*(2), 123–133.

เทพศักดิ์ บุณยรัตพันธุ์. (2559). ทิศทางและแนวโน้มของรัฐประศาสนศาสตร์ในอนาคต. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาขอบข่ายการศึกษาและวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2561). ระบอบประชาธิปไตยตัวแทนแบบกึ่งประธานาธิบดีตามรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส สาธารณรัฐที่ห้า. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

นนทวัฒน์ บรมนันท์. (2554). *หลักกฎหมายปกครองเกี่ยวกับการบริการสาธารณะ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิญญูชน.

นราธิป ศรีราม. (2557). แนวคิดเกี่ยวกับการจัดบริการสาธารณะของท้องถิ่น. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดบริการสาธารณะของท้องถิ่น* (หน่วยที่ 1–7). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นิตยา อุปชาคำ. (2556). *ประสิทธิผลการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลโพนจาน อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร).

ประเสริฐ บัวจันอัฐ. (2566). รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 7*(1), 92–105.

พงศกร หันช่อ. (2566). *ประสิทธิผลการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบางม่วง อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).

พัชรวรรณ นุชประยูร. (2559). หลักกฎหมายว่าด้วยการบริการสาธารณะ. ใน *หลักกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารราชการไทย*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เสาวลักษณ์ ดีมั่น. (2560). *ประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา* (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์).

Millet, J. D. (1954). *Management in the public service: The quest for effective performance*. McGraw-Hill.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.

แรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ พนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี

Motivation for applying to become a member of the Provident Fund of Haad Thip Public Company Limited, Surat Thani Branch

พิลาสลักษณ์ รอดสุข
พุลิยา ธีระธัญศิริกุล
นักศึกษาปริญญาโท บธ.ม. (บริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี
อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี
Piladlak Rodsuk
Luliya Teeratansirikool
MBA Student (Business Administration), Prince of Songkla University, Surat Thani campus
Lecturer of Faculty of Liberal Arts and Management Sciences Prince of Songkla University, Surat Thani campus
Email: luliya.t@psu.ac.th

รับบทความ: 10 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 29 มกราคม 2569; ตอบรับบทความ: 9 กุมภาพันธ์ 2569
Received: December 10, 2025; Revised: January 29, 2026; Accepted: February 9, 2026

บทคัดย่อ

กองทุนสำรองเลี้ยงชีพเป็นเครื่องมือการออมที่สำคัญสำหรับพนักงานภาคเอกชน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และ (2) เปรียบเทียบแรงจูงใจดังกล่าวจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด (มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี การวิจัยเป็นแบบสำรวจ โดยเก็บข้อมูลจากพนักงานที่สมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ จำนวน 300 คน จากประชากร 896 คน ด้วยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา และสถิติอนุมาน (independent samples t-test และ one-way ANOVA)

ผลการวิจัย พบว่า แรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ =4.05) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านความเชื่อมั่นในกองทุน ($\overline{X}$ =4.34) รองลงมาคือด้านผลตอบแทนจากการลงทุน ($\overline{X}$ =4.16) และด้านวัตถุประสงค์ในการออม ($\overline{X}$ =4.08) ขณะที่ด้านสิทธิประโยชน์ทางภาษีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$ =3.60) นอกจากนี้ พบว่าเพศ อายุ ระดับการศึกษา อายุงาน แผนกงาน และรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกันมีแรงจูงใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่สถานภาพและจำนวนบุคคลในอุปการะไม่แตกต่างกัน ดังนั้น องค์กรควรออกแบบการสื่อสารและกิจกรรมส่งเสริมการเข้าร่วมกองทุนโดยเน้นการสร้างความเชื่อมั่นในกองทุนและปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับลักษณะพนักงานแต่ละกลุ่ม

คำสำคัญ: แรงจูงใจ; กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ; พนักงานเอกชน; การออมเพื่อเกษียณ

Abstract

The provident fund is an important savings instrument for employees in the private sector. This objectives of the study are (1) to examine the level of motivation to enroll the provident fund (2) to compare such motivation across personal factors of Hat Yai Tip Public Company Limited, Surat Thani Branch's employee. A research design survey was conducted,

with data collected from 300 employees who were members of the provident fund, drawn from a population of 896 employees. Data were gathered using a five-point Likert-scale questionnaire and analyzed using descriptive statistics and inferential statistics, including independent samples *t*-tests and one-way ANOVA.

The results indicate that the overall level of motivation to enroll in the provident fund was high ($\overline{X}$ = 4.05). The highest mean score was observed for confidence in the provident fund ($\overline{X}$ = 4.34), followed by investment returns ($\overline{X}$ = 4.16) and savings objectives ($\overline{X}$ = 4.08), while tax benefits recorded the lowest mean score ($\overline{X}$ = 3.60). Furthermore, statistically significant differences in motivation were found across gender, age, educational level, length of employment, department, and monthly income. In contrast, marital status and number of dependents showed no significant differences. These findings suggest that organizations should design communication strategies and promotional activities that emphasize building confidence in the provident fund and tailor their approaches to suit the characteristics of different employee groups.

Keywords: Motivation; Provident Fund; Private Sector Employees; Retirement Savings

บทนำ

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่สังคมสูงวัย มีประชากรอายุมากกว่า 60 ปีจำนวนมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด ส่งผลต่อความเสี่ยงด้านความมั่นคงทางการเงินหากไม่มีการเตรียมความพร้อมที่เหมาะสม จากของรายงานธนาคารแห่งประเทศไทย(ธปท.) ณ เดือนธันวาคม 2567นำเสนอข้อมูลเงินออมของคนไทยมากกว่าร้อยละ 90 มีเงินออมเฉลี่ยไม่ถึง 50,000 บาท (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2568) ซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตตลอดช่วงอายุที่ต้องมีเงินออมเพื่อการเกษียณที่ควรจะมีเงินออมเพื่อการเกษียณประมาณ 4.3 ล้านบาท(ฬุลิยา ธีระธัญศิริกุล, 2559) สะท้อนให้เห็นในดัชนีความพร้อมเพื่อการเกษียณ (National Retirement Readiness Index - NRRI) ของคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระบุว่า ในปี 2566 ดัชนี NRRI ของประชากรไทยมีคะแนนเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ที่ 49.30 เท่านั้นจากคะแนนเต็ม 100 ซึ่งปรับตัวลดลงอย่างมากจากช่วง 3 ปี ก่อนหน้าที่มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 56.70 (รัฐชัย ศีลาเจริญ และ คนอื่นๆ. (2567) จะเห็นได้ว่ามีความจำเป็นเร่งด่วนของภาครัฐในการส่งเสริมการออมตั้งแต่วัยทำงาน เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางการเงิน รวมทั้งสร้างแรงกดดันต่อระบบสวัสดิการที่ส่งเสริมการออมเพื่อการเกษียณของประชาชนคนไทย (National Economic and Social Development Council [NESDC], 2023) โดยความฉลาดรู้ทางการเงินและทัศนคติทางการเงินมีบทบาทสำคัญต่อการวางแผนการออมและการจัดสรรสินทรัพย์เพื่อการเกษียณอย่างมีนัยสำคัญ (ณสิกาญจน์ ศิริคุรินธกร และรัตพงษ์ สอนสุภาพ, 2024)

กองทุนสำรองเลี้ยงชีพยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการรองรับโครงสร้างประชากรสูงวัย โดยช่วยให้แรงงานภาคเอกชนมีเงินออมเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตหลังเกษียณ และลดการพึ่งพาสวัสดิการของรัฐในระยะยาว (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2567) กองทุนสำรองเลี้ยงชีพจัดตั้งด้วยความสมัครใจของนายจ้างและลูกจ้าง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความมั่นคงทางการเงินเพื่อการเกษียณ

ของลูกจ้าง ได้สิทธิประโยชน์ทางภาษีโดยลูกจ้างนำเงินสะสมมาลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา นายจ้างนำเงินสมทบไปเป็นค่าใช้จ่ายของธุรกิจได้ เป็นการสร้างแรงจูงใจในการทำงานของลูกจ้าและทำให้องค์กรมีภาพลักษณ์ที่ดี งานวิจัยและรายงานเชิงนโยบายชี้ให้เห็นว่ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มอัตราการออมภาคครัวเรือนและช่วยกระจายภาระจากระบบบำนาญภาครัฐไปสู่การพึ่งพาตนเองของปัจเจกบุคคลมากขึ้น (Organization for Economic Co-operation and Development [OECD], 2019)

บริษัท หาดทิพย์ จำกัด (มหาชน) เป็นบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นหนึ่งในองค์กรที่ให้ความสำคัญกับการรองรับสังคมสูงวัย จึงได้จัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับพนักงานเมื่อปี 2560 จากรายงานประจำปี 2565 ของบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) แสดงข้อมูลการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของพนักงานคิดเป็นร้อยละ 79.91 ของพนักงานทั้งหมด โดยความตั้งใจขององค์กรต้องการให้พนักงานเข้าร่วมการเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ 100% เพื่อเป็นสวัสดิการในยามเกษียณของพนักงาน โดยเฉพาะสาขาในจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดที่มีจำนวนพนักงานมากที่สุด (บริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน), 2566) สาเหตุที่พนักงานไม่สมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพอาจจะเนื่องจากการขาดแรงจูงใจที่สำคัญในการตัดสินใจ คือ ข้อมูลที่สำคัญของการเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพจากงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า ความรู้ความเข้าใจเรื่องการลงทุน ผลตอบแทนจากการลงทุน ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างและกลไกของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ รวมทั้งการเข้าถึงข้อมูลผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการออมผ่านการลงทุนกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของพนักงานในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (เรวัต ทองรักษ์ และ ภัทรกิตติ์ เนตินิยม, 2566) นอกจากนั้นปัจจัยส่วนบุคคล เช่น รายได้ต่อเดือน ทัศนคติในการลงทุน ประสบการณ์ลงทุนในเงินฝากและทองคำ แรงจูงใจในการลงทุน ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการออม และสภาพแวดล้อมภายนอก ส่งผลต่อการลงทุนในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (ปุญญ์ชญาน์ พันธุประการ, 2563 ; ชุติมันต์ ไชยกรเลิศวิมล, 2564 ; ปาลิตา เลิศวิชชบูรณ์ และ ธฤตพน อู่สวัสดิ์, 2567) นอกจากนี้งานวิจัยระดับนานาชาติยังพบว่าความรู้ทางการเงินและความรู้โครงการบำนาญมีผลต่อการเตรียมตัวเกษียณและพฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน ซึ่งรวมถึงการมีส่วนร่วมในระบบการออมเพื่อเกษียณอย่างมีนัยสำคัญ(Rodrigo, & Kim, 2025) นำไปสู่คำถามในการวิจัยว่า แรงจูงใจในเรื่องใดที่ส่งผลให้พนักงานสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองลี้ยงชีพและปัจจัยส่วนบุคคลที่ต่างกันมีแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพต่างกันหรือไม่ และเป็นที่มาของงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด (มหาชน) โดยข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยจะเป็นประโยชน์กับบริษัทนำไปพัฒนาระบบแรงจูงใจที่เหมาะสมกับพนักงานให้เข้ามาสมัครสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพมากขึ้น พัฒนาแนวทางการเพิ่มจำนวนผู้สมัครสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพให้มากขึ้น รวมทั้งเสนอแนะนโยบายการส่งเสริมการออมเพื่อการเกษียณให้แก่พนักงานได้ตรงตามความต้องการของข้อมูลทั่วไปของบุคลากร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจในการสมัครสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด (มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับแรงจูงใจในการสมัครสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

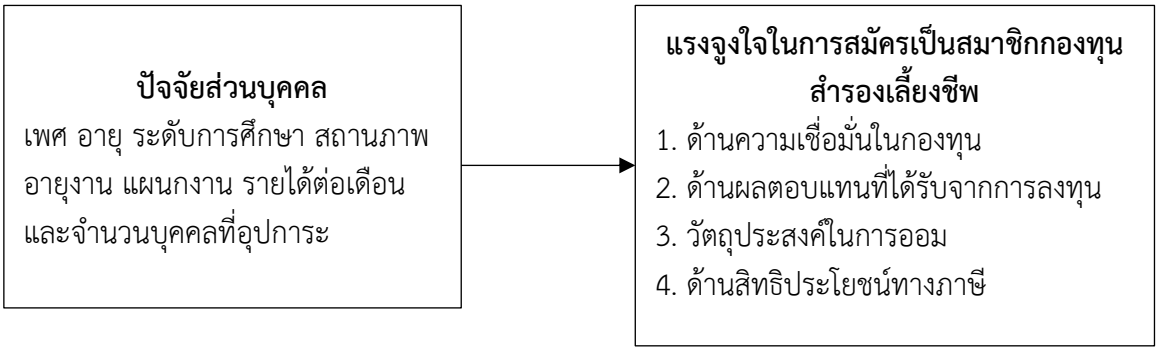
สมมติฐานในการศึกษา

1. แรงจูงใจในการสมัครสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. พนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี ที่เป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน มีแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาเรื่องแรงจูงในในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน สาขาสุราษฎร์ธานี ได้ทบทวนวรรณกรรมพบว่า แรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ในด้านความรู้ความเข้าใจเรื่องการลงทุน ผลตอบแทนจากการลงทุน ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างและกลไกของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ รวมถึงปัจจัยส่วนบุคคลส่งผลต่อลงทุนในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (ปุญญ์ชญาน์ พันธุประการ, 2563 ; ชุติมันต์ ไชยกรเลิศวิมล, 2564 ; เรวัต ทองรักษ์ และ ภัทรกิตติ์ เนตินิยม, 2566) และ ปาลิตา เลิศวิชชบูรณ์ และ ธฤตพน อู่สวัสดิ์, 2567)

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตพื้นที่การวิจัย

พื้นที่การวิจัย คือ บริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยได้จัดสวัสดิการภาคสมัครใจให้กับพนักงานเพื่อเก็บออมเงินไว้ใช้ในยามเกษียณ ผ่านการจัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และสาขาสุราษฎร์ธานีเป็นสาขาที่มีบุคลากรมากที่สุด

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย

2.1 ตัวแปรอิสระ คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อายุงาน แผนกงาน รายได้ต่อเดือน และจำนวนบุคคลที่อุปการ

2.2 ตัวแปรตาม คือ แรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพบริษัท หาดทิพย์ จำกัด (มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี โดยพัฒนาจากงานวิจัยของ ปุญญ์ชญาน์ พันธุประการ(2563) ; ชุติมันต์ ไชยกร

เลิศวิมล (2564) ; เรวัต ทองรักษ์ และ ภัทรกิตติ์ เนตินิยม(2566) และ (ปาลิตา เลิศวิชชบูรณ์และธฤตพน อู่สวัสดิ์, 2567) ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่

1) ด้านความเชื่อมั่นในกองทุน

2) ด้านผลตอบแทนที่ได้รับจากการลงทุน

3) วัตถุประสงค์ในการออม

4) ด้านสิทธิประโยชน์ทางภาษี

3. ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ พนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี ที่สมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ จำนวน 896 คน (บริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน), 2566)

3.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี ที่สมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ จำนวน 300 คน โดยใช้สูตรคำนวณขนาดตัวอย่างของ Yamane (Yamane, 1973, p.727) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 สุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนและอย่างง่าย

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพในด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) ด้วยค่า IOC ที่ 0.925 และมีความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่า Cronbach Alpha 0.912 ซึ่งเป็นค่าที่ยอมรับได้ แบบสอบถามประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ(checklist)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ จำนวน 4 ด้าน โดยพัฒนาจากการทบทวนวรรณกรรม คำถามให้ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินความเห็นเกี่ยวกับระดับแรงจูงใจในการสมัครเข้าเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์การแบ่งระดับแรงจูงใจตามแนวทางของ กัลยา วานิชย์บัญชา (2550) ดังนี้

5 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อยที่สุด

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) จากพนักงานที่สมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี ผู้ตอบแบบสอบถามได้คำตอบที่ครบถ้วนและสมบูรณ์ จำนวน 300 ชุด โดยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยผู้ตอบแบบสอบถามกากบาทในข้อที่มีความเห็นตรงกับตนเอง กรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามไม่สะดวกในการกากบาท ผู้วิจัยอ่านคำถามและกากบาทให้

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากตรวจสอบความเรียบร้อยของแบบสอบถามลงรหัสในแบบสอบถามตามแบบการลงรหัส (Coding form) และ ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

7. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติ ดังนี้

1. สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

1.1 การแจกแจงความถี่ (Frequency) และ ร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายลักษณะข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อายุงาน แผนกงาน รายได้ต่อเดือน และจำนวนบุคคลที่อุปการะ

1.2 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายระดับแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ โดยใช้คะแนนเฉลี่ย (Mean) ซึ่งกำหนดตามแนวทางของ กัลยา วานิชย์บัญชา (2550) จากคะแนนเต็ม 5 ลบด้วยคะแนนน้อยที่สุดคือ 1 หารด้วย 5 จะได้ค่าพิสัยเท่ากับ 0.8 การจัดระดับคะแนนเฉลี่ยค่าพิสัยที่คำนวณได้ ดังนี้

ระดับ	คะแนนเฉลี่ย	การแปลผล
5	4.21 –5.00	หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด
4	3.41 –4.20	หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก
3	2.61 –3.40	หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับปานกลาง
2	1.81 –2.60	หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อย
1	1.00 –1.80	หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อยที่สุด

2. สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) สถิติ t-test (Independent samples) ใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพเปรียบเทียบเพศ และ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบอายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อายุงาน แผนกงาน รายได้ต่อเดือน และจำนวนบุคคลที่อุปการะ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแรงจูงใจในการเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด (มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี มีผลการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี

	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	212	70.7
	หญิง	88	29.3
อายุ	21-30 ปี	73	24.4
	31-40 ปี	136	45.3
	41-50 ปี	58	19.3
	51-60 ปี	33	11
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี	176	58.7
	ปริญญาตรีขึ้นไป	124	41.3
สถานภาพ	โสด	98	32.7
	สมรส	157	52.3

	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
	อื่นๆ เช่น หม้าย หย่าร้าง เป็นต้น	45	15.0
อายุงาน	1-5 ปี	116	38.7
	มากกว่า 5 ปี	184	61.3
แผนกงาน	แผนกขายและปฏิบัติการในตลาด	162	54.0
	แผนกขนส่ง	102	34.0
	แผนกธุรการและบัญชี	36	12.0
รายได้รวมต่อเดือน	น้อยกว่า 15,000 บาท	88	29.3
	15,001-25,000 บาท	181	60.4
	มากกว่า 25,000 บาท	31	10.3
จำนวนบุคคลที่อยู่ใน	ไม่มี	104	34.7
อุปการะ	1 คนขึ้นไป	186	65.3

จากตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากร ส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 70.7 อายุในช่วง 21-40 ปี ร้อยละ 69.7 ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีร้อยละ 58.7 สถานภาพสมรสและหย่าร้างร้อยละ 67.3 มีอายุงานมากกว่า 5 ปี ร้อยละ 61.3 ทำงานในแผนกขายและปฏิบัติการในตลาดร้อยละ 54 มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า25,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 89.7 มีบุคคลในอุปการะ 1 คนขึ้นไป ร้อยละ 65.3

1. แรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของพนักงาน บริษัท หาดทิพย์ จำกัด (มหาชน)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรอง เลี้ยงชีพของพนักงาน บริษัท หาดทิพย์ จำกัด (มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี

ปัจจัยแรงจูงใจ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับแรงจูงใจ
ด้านความเชื่อมั่นในกองทุน	**4.34**	**0.66**	**มากที่สุด**
ความมั่นคงของกองทุน	4.40	0.82	มากที่สุด
ความมั่นคงของบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุน	4.31	0.88	มากที่สุด
ความสามารถของคณะกรรมการกองทุน	4.35	0.87	มากที่สุด
ความเป็นมืออาชีพของบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุน	4.38	0.88	มากที่สุด
ข้อบังคับและแนวทางการจัดการที่ชัดเจน	4.31	0.84	มากที่สุด
ด้านผลตอบแทนที่ได้รับจากการลงทุน	**4.16**	**0.80**	**มาก**
ได้รับเงินสมทบเพิ่มจากนายจ้าง	4.22	0.92	มากที่สุด
ผลตอบแทนสูงกว่าเงินฝากประจำ	4.14	0.93	มาก
ผลตอบแทนเพิ่มขึ้นจากปีก่อน	4.24	0.97	มากที่สุด
ผลตอบแทนเหมาะสมกับความเสี่ยง	4.03	1.04	มาก
ผลตอบแทนคุ้มค่ากับเวลาที่ผ่านไป	4.21	0.95	มากที่สุด
ด้านวัตถุประสงค์ในการออม	**4.08**	**0.69**	**มาก**

ปัจจัยแรงจูงใจ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับแรงจูงใจ
เป็นหลักประกันไว้ใช้ยามเกษียณอายุ	4.05	1.01	มาก
เป็นหลักประกันในกรณีเสียชีวิต ทุพลภาพ	3.86	1.19	มาก
เป็นตัวช่วยบังคับให้ออมเงินสม่ำเสมอทุกเดือน	4.17	1.05	มากที่สุด
เป็นหลักประกันเงินก้อน เมื่อกรณีออกจากงาน	4.49	0.72	มากที่สุด
นำไปลดหย่อนภาษี	3.87	1.19	มาก
ด้านสทธิประโยชน์ทางภาษี	**3.60**	**1.13**	**มาก**
เวินสะสมมีสิทธิลดหย่อยภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	3.96	1.13	มาก
ผลตอบแทนไม่ต้องนำมาคำนวณภาษีเมื่อเกษียณ	3.33	1.12	ปานกลาง
เงินกองทุนได้รับการยกเว้นภาษีเมื่อครบเงื่อนไข	3.51	1.13	มาก
ค่าเฉลี่ยแรงจูงใจ	**4.05**	**0.60**	**มาก**

จากตารางที่ 2 แสดงระดับแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี พบว่า พนักงานที่สมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี มีความเห็นว่า แรงจูงใจระดับมากที่สุด คือ ด้านความเชื่อมั่นในกองทุน ที่ค่าเฉลี่ย 4.34 รองลงมา คือ ด้านผลตอบแทนจากการลงทุน ด้านวัตถุประสงค์ในการออม และด้านสิทธิประโยชน์ทางภาษี ที่ระดับค่าเฉลี่ย 4.16 4.08 และ 3.60 ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายข้อย่อยของทั้ง 4 ด้านพบว่า มีแรงจูงใจในระดับมากและมากที่สุด โดยข้อที่ว่าด้วย “เป็นหลักประกันเงินก้อนกรณีออกจากงาน” เป็นข้อที่ได้รับคะแนนสูงสุด คือ 4.49 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับข้ออื่นๆ คือ SD เท่ากับ 0.72 ข้อที่มีความเห็นน้อยที่สุดคือ “ผลตอบแทนไม่ต้องนำมาคำนวณภาษีเมื่อเกษียณ” ที่คะแนน 3.33 แรงจูงใจระดับปานกลาง ซึ่งเป็นเพียงข้อเดียวจากทั้งหมด

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อายุงาน แผนกงาน รายได้ต่อเดือน และจำนวนบุคคลที่อุปการะ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพเปรียบเทียบระหว่างเพศที่ต่างกัน

(N=300)

เพศ	จำนวน	$\overline{X}$	SD	t	Sig.
ชาย	212	3.99	0.63	-2.515	0.012
หญิง	88	4.18	0.53		

จากตาราง 3 แสดงผลการวิเคราะห์แรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี เปรียบเทียบระหว่างเพศชายและเพศหญิง พบว่าเพศที่ต่างกันมีแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพที่ต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าเพศส่งผลต่อระดับแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพเปรียบเทียบระหว่างช่วงอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	4.845	5	.969	2.686	0.022
ภายในกลุ่ม	106.064	294	.361		
รวม	110.909	299			

จากตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี เปรียบเทียบระหว่างช่วงอายุ พบว่าช่วงอายุที่ต่างกันมีแรงจูงใจต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าช่วงอายุส่งผลต่อระดับแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพเปรียบเทียบระดับการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	6.602	4	1.651	4.668	0.001
ภายในกลุ่ม	104.306	295	.354		
รวม	110.909	299			

จากตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี เปรียบเทียบระหว่างระดับการศึกษา พบว่าระดับการศึกษาที่ต่างกันมีแรงจูงใจต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษาส่งผลต่อระดับแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

ตารางที่ 6 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพเปรียบเทียบสถานภาพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.595	2	.297	0.801	0.450
ภายในกลุ่ม	110.314	297	.371		
รวม	110.909	299			

จากตารางที่ 6 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี เปรียบเทียบตามสถานภาพ พบว่าสถานภาพที่ต่างกันมีแรงจูงใจไม่ต่างกัน แสดงให้เห็นว่าสถานภาพมิได้ส่งผลต่อระดับแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

ตารางที่ 7 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพเปรียบเทียบอายุงาน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	3.004	3	1.001	2.746	0.043
ภายในกลุ่ม	107.905	296	.365		
รวม	110.909	299			

จากตารางที่ 7 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี เปรียบเทียบอายุงาน พบว่าอายุงานที่ต่างกันมีแรงจูงใจต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าอายุงานส่งผลต่อระดับแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

ตารางที่ 8 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพเปรียบเทียบแผนกงาน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	4.015	4	1.004	2.770	0.028
ภายในกลุ่ม	106.894	295	.362		
รวม	110.909	299			

จากตารางที่ 8 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี เปรียบเทียบระหว่างแผนกงานที่ทำงาน พบว่าแผนกงานที่ทำงานที่แตกต่างกันมีแรงจูงใจต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าแผนกงานส่งผลต่อระดับแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

ตารางที่ 9 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพเปรียบเทียบรายได้ต่อเดือน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	5.005	5	1.001	2.779	0.018
ภายในกลุ่ม	105.904	294	.360		
รวม	110.909	299			

จากตารางที่ 9 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี เปรียบเทียบรายได้ พบว่ารายได้ที่แตกต่างกันมีแรงจูงใจต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่ารายได้ส่งผลต่อระดับแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

ตารางที่ 10 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพเปรียบเทียบจำนวนบุคคลที่อยู่ในอุปการะ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.339	3	.446	1.206	0.308
ภายในกลุ่ม	109.569	296	.370		
รวม	110.909	299			

จากตารางที่ 10 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี เปรียบเทียบจำนวนบุคคลที่อยู่ในอุปการะ พบว่าจำนวนบุคคลที่อยู่ในอุปากระที่ต่างกันมีแรงจูงใจไม่ต่างกัน แสดงให้เห็นว่าจำนวนบุคคลที่อยู่ในอุปการะมิได้ส่งผลต่อระดับแรงจูงใจในการสมัครเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

สรุปผลการวิจัย

แรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความเชื่อมั่นในกองทุนมีคะแนนในระดับสูงสุด แรงจูงใจด้านสิทธิประโยชน์ทางภาษีมีระดับคะแนนน้อยที่สุด ปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อายุงาน แผนกงาน และรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกันมีแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพที่ต่างกัน ในขณะที่สถานภาพและจำนวนบุคคลในอุปการะที่ต่างกันมีแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพที่ไม่ต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 แรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อย่อยมีแรงจูงใจในระดับมากและมากที่สุด ด้านความเชื่อมั่นของกองทุนมีระดับคะแนนสูงสุด โดยข้อย่อยของความเชื่อมั่นกองทุนทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในข้อคำถามพบว่า “เป็นหลักประกันเงินก้อน เมื่อกรณีออกจากงาน” มีระดับคะแนนมากที่สุด ซึ่งอยู่ในหัวข้อวัตถุประสงค์ในการออม แสดงให้เห็นว่าพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี ให้ความสำคัญข้อมูลการบริหารเงินของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพสอดคล้องกับงานวิจัยของ เรวัต ทองรักษ์ และ ภัทรกิตติ์ เนตินิยม(2566) ที่พบว่าความรู้ความเข้าใจเรื่องการลงทุน ผลตอบแทนจากการลงทุน ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างและกลไกของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ รวมทั้งการเข้าถึงข้อมูลผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการออมผ่านการลงทุนกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของพนักงานในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล งานวิจัยครั้งนี้พบว่าพนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี ให้ความสำคัญกับ “ความเชื่อมั่นของกองทุน” เป็นปัจจัยหลักในการพิจารณาสมัครเข้ากองทุน และเชื่อว่าเงินก้อนนี้จะเป็นหลักประกันเมื่อออกจากงาน ดังนั้นจึงควรให้มั่นใจว่าองค์กรที่มาบริหารจัดการเงินกองทุนว่ามีความมั่นคงและมีความเป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการกองทุนให้ได้ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ(ปาลิตา เลิศวิชชบูรณ์ และ ธฤตพน อู่สวัสดิ์, 2567) ที่พบว่าแรงจูงใจในการลงทุนในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของพนักงานเอกชนที่เป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพอยู่ในระดับมาก

อย่างไรก็ตามผลการศึกษาพบว่า “แรงจูงใจด้านสิทธิประโยชน์ทางภาษี” มีระดับคะแนนน้อยที่สุด ซึ่งไม่สอดคล้องกับ (ปาลิตา เลิศวิชชบูรณ์ และ ธฤตพน อู่สวัสดิ์, 2567) ที่พบว่า แรงจูงใจในการลงทุนเพื่อสร้างวินัยในการออมเงิน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ทั้งนี้อาจเกิดจากบริบทที่ศึกษาต่างกันทั้งเพศ อายุ รายได้ อีกทั้งธุรกิจที่ศึกษาโดย ปาลิตา เลิศวิชชบูรณ์ และ ธฤตพน อู่สวัสดิ์ (2567) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นธุรกิจทางการเงิน ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการลงทุนที่มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในงานวิจัยในครั้งนี้

สมมติฐานที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า พนักงานบริษัท หาดทิพย์ จำกัด (มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อายุงาน แผนกงาน และรายได้ต่อเดือน ขณะที่สถานภาพสมรสและจำนวนบุคคลในอุปการะไม่พบความแตกต่างของแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ(ปาลิตา เลิศวิชชบูรณ์ และ ธฤตพน อู่สวัสดิ์, 2567) ซึ่งพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อายุงาน รายได้ต่อเดือน สถานภาพ ระดับการศึกษา และความรู้เกี่ยวกับการลงทุนมีอิทธิพลต่อการลงทุนในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของปุญญ์ชญาน์ พันธุประการ (2563) ที่ระบุว่า ความแตกต่างด้านเพศ อายุ และรายได้ ส่งผลให้การตัดสินใจลงทุนในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของพนักงานบริษัทเอกชนในเขตนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของชุติมันต์ ไชยกรเลิศวิมล (2564) ซึ่งพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลสูงต่อการตัดสินใจลงทุนในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน อายุการทำงาน ความเสี่ยงจากการลงทุน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุน อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยในครั้งนี้แตกต่างจากบางงานวิจัยในประเด็นของสถานภาพสมรสและจำนวนบุคคลในอุปการะ ซึ่งไม่พบว่ามีผลต่อแรงจูงใจในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ อาจสะท้อนให้เห็นว่าการตัดสินใจออมเพื่อการเกษียณของพนักงานกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจและลักษณะงานมากกว่าภาระครอบครัว

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1.1 การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ โดยเน้นสื่อสารเรื่องความเชื่อมั่นในกองทุน การนำเสนอข้อมูลบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนและผู้จัดการกองทุน รวมทั้งคณะกรรมการบริหารกองทุน ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการกองทุน รวมถึงความมั่นใจว่าเงินก้อนนี้จะเป็นแหล่งเงินออมสำคัญเมื่อออกจากงานพนักงาน โดยให้ความสำคัญกับความมั่นคงและการคุ้มครองทางการเงิน มากกว่าสิทธิประโยชน์ทางภาษีเพียงอย่างเดียว (เนื่องจากด้านภาษีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดที่ 3.60) ดังนั้น องค์กรควรเน้นการสื่อสารเรื่องผลตอบแทนที่จับต้องได้และความมั่นคงของบริษัทจัดการกองทุน รวมทั้งสิทธิประโยชนจาก"เงินสมทบจากนายจ้าง" (Matching Contribution) ซึ่งเป็นผลตอบแทนที่จับต้องได้เพื่อรักษาและดึงดูดให้พนักงานมาสมัครสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพเพิ่มขึ้น

1.2 กิจกรรมการให้ความรู้กับบุคลากรควรออกแบบให้เหมาะสมกับข้อมูลทั่วไปของบุคลากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อายุงาน แผนกงาน และรายได้ต่อเดือน โดยข้อมูลดังกล่าวที่แตกต่างกันความมีกิจกรรม

หรือรูปแบบการสื่อสารที่ต่างกันเพื่อให้ตรงตามความการของบุคลากร โดยอาจศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึกว่าแต่ละกลุ่มมีความต้องการอย่างไรก่อนการออกแบบกิจกรรมให้ความรู้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเชิงลึกถึงลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน มีแรงจูงใจที่แตกต่างกันในแต่ละด้านอย่างไร โดยอาจศึกษาในรูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจเชิงลึก

2.2 ควรมีการศึกษาที่นำปัจจัยภายนอกมาพิจารณาด้วย เช่น สภาพเศรษฐกิจ อัตราดอกเบี้ยเป็นต้น

2.3 ควรมีการศึกษาในภาพรวมของบริษัท โดยพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัยจากการศึกษาครั้งนี้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณข้อมูลที่สำคัญและบุคลากรที่ให้ข้อมูลจากบริษัท หาดทิพย์ จำกัด(มหาชน) สาขาสุราษฎร์ธานี

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2550). *การวิเคราะห์สถิติ: สถิติสำหรับบริหารและวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 10). โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชุติมันต์ ไชยกรเลิศวิมล. (2564). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจลงทุนกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของพนักงานบริษัทในเขตอำเภอเมือง จังหวัดระยอง* (สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).

ณสิกาญจน์ ศิริคุรินธกร, และ รัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2024). ความฉลาดรู้ทางการเงิน ทัศนคติทางการเงิน และการวางแผนการออมเพื่อวัยเกษียณของประชากรวัยทำงานในประเทศไทย. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์, 17*(2), 45–62.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2568). *ยอดคงค้างเงินรับฝากแยกตามขนาดและอายุของเงินฝาก ณ ธันวาคม 2567*. สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2568, จาก https://app.bot.or.th/BTWS_STAT/statistics/BOTWEBSTAT.aspx?reportID=188&language=th

บริษัท หาดทิพย์ จำกัด (มหาชน). (2566). *รายงานประจำปี 2565 (Annual report 2022)*. สืบค้นเมื่อ 13 กรกฎาคม 2568, จาก https://www.haadthip.com/th/investor-relations/document/annual-reports

ปาลิตา เลิศวิชชบูรณ์, และ ธฤตพน อู่สวัสดิ์. (2567). ปัจจัยที่มีผลต่อการลงทุนในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ. ใน *การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 19* (หน้า 290–301). สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ และสมาพันธ์ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทย ร่วมกับบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต และมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

ปุญญ์ชญาน์ พันธุประการ. (2563). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงทุนในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของพนักงานเอกชนในเขตนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี* (สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).

รัฐชัย ศีลาเจริญ, และคณะ. (2567). *ดัชนีชี้วัดความพร้อมด้านการเกษียณอายุแห่งชาติ ปี 2566* [National Retirement Readiness Index 2023 report]. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาตลาดทุน.

เรวัต ทองรักษ์, และ ภัทรกิตติ์ เนตินิยม. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการออมผ่านกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของพนักงานเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *Procedia of Multidisciplinary Research, 1*(5), 12.

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2567). รายงานการดำเนินงานและการกำกับดูแลการจัดการกองทุนสำรองเลี้ยงชีพสำหรับช่วงครึ่งแรกของปี 2567. สืบค้นเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2568 จาก https://www.thaipvd.com/uploads/document/1e3173c5-d141-4d6b-bcf1-849238f5e3fd.

พุลิยา ธีระธัญศิริกุล. (2559). *เกษียณสุขอย่างไรแม้ไร้ทายาท*. ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.

National Economic and Social Development Council. (2023). *Situation of the Thai elderly 2023*. NESDC.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). *Pensions at a glance 2019: OECD and G20 indicators*. OECD Publishing.

Rodrigo, T., & Kim, H. (2025). Financial and pension literacy and retirement preparedness in Sri Lanka: Evidence from employee provident fund contributors. *Journal of Consumer Sciences, 8*(1), 57–76.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.

การพัฒนาโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

Developing the Ram Ton Korat Folk Dance Program: Khong Dee Korat (Bilingual Program) to Support Cultural Tourism for Both Thai and Foreign Tourists for Tourism Operators in Nakhon Ratchasima Province

ศตายุ สองจันทร์
หฤทัย นัยโมกข์
สิริพร ทิชาชาติ
อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด
อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลปะนครราชสีมา
อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมา
Satayu Songchan
Haruethai Naimoke
Siriporn Tichachart
Lecturer of Roi Et College of Dramatic Arts
Lecturer of Nakhon Ratchasima College of Dramatic Arts
Lecturer of Nakhon Ratchasima College of Dramatic Arts
Email: staryumutita@gmail.com

รับบทความ: 29 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 27 มกราคม 2569; ตอบรับบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2569
Received: December 29, 2025; Revised: January 27, 2026; Accepted: February 2, 2026

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นปัจจัยสำคัญในท่องเที่ยว และรำโทนโคราชเป็นการละเล่นพื้นเมืองที่อยู่คู่ชาวโคราชมาช้านาน เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงได้พัฒนาโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการออกแบบโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) 2) พัฒนาโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) และ 3) ทดลองและประเมินผลการใช้โปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) กลุ่มเป้าหมาย คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ จำนวน 35 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับรำโทนชุดของดีโคราช แบบสอบถามความพึงพอใจต่อโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการออกแบบโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) พบว่า โปรแกรมควรมีการฝึกปฏิบัติการร้องเพลงพร้อมกับท่ารำอย่างง่ายโดยเน้นที่ความสนุกสนาน ควรมีวีดีทัศน์มีเนื้อร้องเป็นภาษาไทยและเป็นภาษาคาราโอเกะสำหรับชาวต่างชาติ 2) ผลการพัฒนาโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 3 ระยะ 1) การเตรียมการก่อนใช้โปรแกรมของผู้ประกอบการในใช้โปรแกรมรำโทน ระยะที่ 2 การปฏิบัติรำโทนชุดของดีโคราช ระยะที่ 3 หลังการใช้โปรแกรมเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวถ่ายภาพในรูปแบบแชะแอนด์แชร์ส่งต่อความสุข 3) ผลการทดลองใช้โปรแกรม พบว่า หลังเข้าร่วมทดลองใช้โปรแกรมนักท่องเที่ยวมีความรู้เรื่องรำโทนโคราชคิดเป็นร้อย

ละ 80.30 และนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อโปรแกรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

คำสำคัญ: ทุนทางวัฒนธรรม; โปรแกรมสองภาษา; ของดีโคราช

Abstract

This study aimed to develop a bilingual Ram Tone Korat folk dance program, “Khong Dee Korat,” to support cultural tourism for Thai and foreign tourists in Nakhon Ratchasima Province for tourism operators in Nakhon Ratchasima province. The objectives of the study were: (1) to study and analyze foundational data for designing a bilingual Ram Tone Korat program for Thai and foreign tourists in Nakhon Ratchasima Province for tourism operators in Nakhon Ratchasima province; (2) to develop a bilingual Ram Tone Korat folk dance program for Thai and foreign tourists in Nakhon Ratchasima Province for tourism operators in Nakhon Ratchasima province; and (3) to implement and evaluate the effectiveness of the developed program. The participants consisted of 35 Thai and foreign tourists. The research instruments included a knowledge test on the Khong Dee Korat Ram Tone folk dance and a satisfaction questionnaire regarding the bilingual Ram Tone Korat folk dance program. The data were analyzed using mean, standard deviation, and percentage.

The findings revealed that: (1) the analysis of foundational data indicated that the program should emphasize simple and enjoyable participatory activities, particularly singing along with basic dance movements. The program should also incorporate video media with Thai lyrics and karaoke-style subtitles for foreign tourists; (2) the developed bilingual Ram Tone Korat folk dance program consisted of three phases: Phase 1: pre-program preparation, Phase 2: Implementation of the Ram Tone program, and Phase 3: Post-program activities featuring photo-taking activities in a “snap-and-share” format, and (3) The results of the program implementation revealed that, after participating in the program, tourists’ knowledge of Ram Tone Korat reached 80.30 percent. In addition, tourists’ overall satisfaction with the program was at the highest level. When satisfaction was considered by individual aspects, all aspects were also rated at the highest level.

Keywords: Cultural Capital; Bilingual Program; Khong Dee Korat Folk Dance

บทนำ

การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่อยู่ภายใต้กรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน เป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวพื้นเมือง ที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น กิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่ง

วัฒนธรรมอยู่ในรูปแบบที่ได้รับความรู้หรือประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมจากแหล่งท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็มีความเพลิดเพลินรวมอยู่ภายใต้กรอบของการมีจิตสำนึกในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ดังนั้นจึงมีการจัดการที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการสัมผัสวัฒนธรรมชนบท โดยนักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้านเพื่อที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของเจ้าของบ้าน มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันหรือที่เรียกกันว่า โฮมสเตย์ (Home Stay) ซึ่งในภาษาไทยให้ความหมายว่าที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2542) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งที่เน้นการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือ ที่เรียกอีกอย่างว่าทุนทางวัฒนธรรม มาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาหรือมุ่งเน้นให้แหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น จึงกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงประวัติศาสตร์ โดยที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือเกิดผลกระทบให้น้อยที่สุด และรักษาไว้ซึ่งสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่น อีกทั้งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการกระจายรายได้สู่ชุมชนในท้องถิ่นและการมีส่วนรวมของการรักษามรดกทางวัฒนธรรม (กรมการท่องเที่ยว, 2561)

จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำมูล และเป็นเมืองสำคัญในแอ่งโคราชที่มีการ ค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีหลายแห่ง และมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในปี 2564 มีนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 1,034,690 คน และชาวต่างชาติ 5,778 คน เดินทางเข้ามาในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งจะเห็นได้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงเนื่องจากสถานการณ์โควิด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) หลังจากสถานการณ์ของโลกกลับเข้าสู่สภาวะปกติและรัฐบาลเริ่มส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในชุมชนของจังหวัดนครราชสีมาได้มีการพัฒนาการของชุมชนเล็กๆ กลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางของภูมิภาคอีสาน นักท่องเที่ยวสามารถวางแผนเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมาได้ตลอดทั้งปีในพื้นที่จะมีทั้งสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางด้านศิลปวัฒนธรรมและโบราณคดี นักท่องเที่ยวยังสามารถเลือกพักค้างแรมในจังหวัดรวมทั้งที่พักทางวัฒนธรรม (Homestay) ซึ่งเป็นการให้บริการด้านที่พักที่จัดให้นักท่องเที่ยว ได้สัมผัสกับวิถีชีวิตขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างใกล้ชิด ปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาหลายแห่ง จัดให้มีบริการบ้านพักทางวัฒนธรรม (Homestay) เช่น บ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง บ้านบุไทร ตำบลไทยสามัคคี บ้านซับไทรทอง ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว เป็นต้น ซึ่งการจัดการบ้านพักทางวัฒนธรรม (Homestay) ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมานั้น มีทั้งที่ประสบความสำเร็จในด้านการจัดการและจำนวนผู้ที่เข้าพักและมีบางแห่งที่ไม่ประสบความสำเร็จในด้านการจัดการและมีผู้เข้าใช้บริการน้อยกว่าเป้าหมาย (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา, 2566)

จังหวัดนครราชสีมาหรือที่รู้จักกันในนามว่า “โคราช” นี้นับได้ว่าเป็นแหล่งอารยธรรมทางกลุ่มอีสานใต้มีประเพณีและวัฒนธรรมอันเก่าแก่ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และมีประชากรที่ประกอบด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์โดยมีกลุ่มไทยโคราชเป็นเจ้าของถิ่นเดิม (ปรีชา อุยตระกูล, 2538) ซึ่งกลุ่มไทยโคราชเป็นกลุ่มชนท้องถิ่นดั้งเดิมของชาวจังหวัดนครราชสีมา และยังคงดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของตนได้มากพอสมควร อันได้แก่วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การทำมาหากิน การแต่งกาย ตลอดจนประเพณีและการละเล่นต่าง ๆ และหนึ่งในนั้นคือการละเล่นรำโทนโคราช การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สร้างรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ก่อให้เกิด

ธุรกิจด้านการบริการเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ดังนั้นในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนอกจากให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ แล้วนักท่องเที่ยวควรได้มีส่วนร่วมในการละเล่นหรือร่วมประเพณีของท้องถิ่นนั้นด้วย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งที่เน้นการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรม หรือที่เรียกอีกอย่างว่าทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาหรือมุ่งเน้นให้แหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น จึงกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงประวัติศาสตร์ โดยที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือเกิดผลกระทบให้น้อยที่สุด และรักษาไว้ซึ่งสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่น อีกทั้งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการกระจายรายได้สู่ชุมชนในท้องถิ่น และการมีส่วนรวมของการรักษามรดกทางวัฒนธรรม (กรมการท่องเที่ยว, 2561)

จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่มีความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสกับธรรมชาติ สังคมและวิถีของชุมชน และโดยเฉพาะรำโทนโคราช ชุดของดีโคราช ที่ได้มีการนำของดีในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดนครราชสีมามาแต่งเป็นบทเพลง ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับของดีโคราชผ่านบทเพลงรำโทน และมีท่ารำง่ายๆ เน้นความสนุกสนานไม่เป็นการ แต่ยังขาดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับรำโทนโคราช ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสามารถเลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวได้ตรงตามความต้องการ เพื่อเป็นแนวทางหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับรำโทนโคราช

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดนครราชสีมาที่ยังไม่มีกิจกรรมเกี่ยวกับรำโทนโคราชที่ชัดเจนเพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยจึงสนใจจะการพัฒนาโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช โดยเป็นโปรแกรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเนื้อร้องเพลงรำโทนโคราชมีเนื้อหาการร้องเป็นภาษาคาราโอเกะ ควบคู่ไปกับคำบรรยายภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เนื้อหาเกี่ยวการแต่งกาย โอกาสที่ใช้ในการละเล่นรำโทน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดนครราชสีมา เพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งของการบริ การและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและใช้ในการเผยแพร่รำโทนโคราชต่อไป

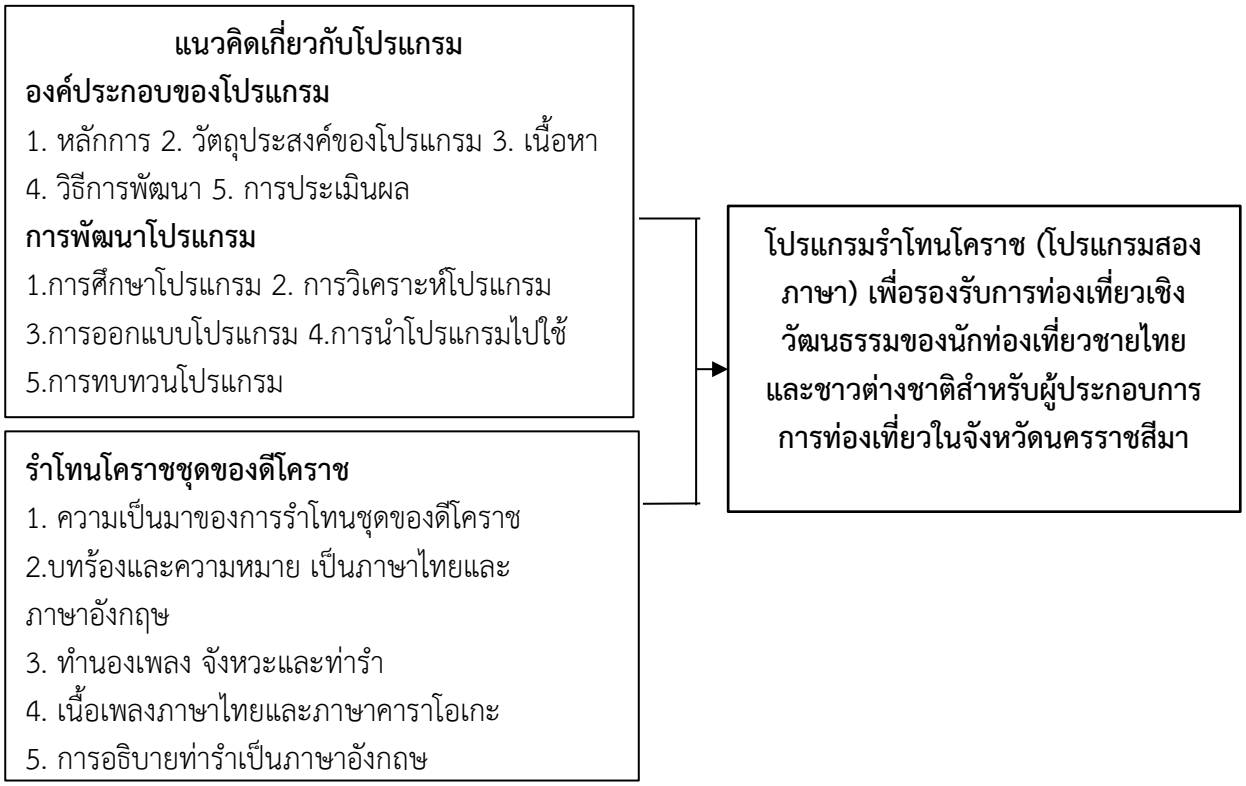
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการออกแบบโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชายไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชายไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อทดลองและประเมินผลการใช้โปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชายไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา โดยประเมินผลจากความรู้และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช

การทบทวนวรรณกรรม

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ได้มีการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับโปรแกรมซึ่ง (Boone, 1992 ; Caffarella, 2002 ; Kanaya และ McMillan, 2005) ได้กำหนดองค์ประกอบของการพัฒนโปรแกรม ประกอบด้วย 5 ส่วนคือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 3) เนื้อหา 4) วิธีการพัฒนา และ 5) การประเมินผล และBarr & Keating (1990) ได้อธิบายว่าโปรแกรม คือ หน่วย (Units) ที่จัดทำขึ้นเพื่อทำกิจกรรมพิเศษ หรือใช้บริการตามความต้องการของสถาบันหรือบุคคล และได้มีการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรม ซึ่ง (McClelland, 1970 ; Boone ,1992 ; Houle, 1996) ได้ให้แนวทางในการพัฒนาโปรแกรม คือ 1) การศึกษาโปรแกรม 2) การวิเคราะห์โปรแกรม 3)การออกแบบโปรแกรม 4) การนำโปรแกรมไปใช้ 5) การทบทวนโปรแกรม และการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับรำโทนซึ่ง สนอง โกศัย (2538) ได้ให้ความหมายว่ารำโทนเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่นิยมเล่นกันมาแต่ครั้งโบราณกาล ถิ่นเดิมที่มีการเล่นรำโทนก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ แถวบ้านแพะ สระบุรี และมีการละเล่นรำโทนแพร่หลายในเมืองนครราชสีมาก่อนที่อื่น และนวลรวี จันทร์ลุน (2558) ได้ศึกษาเกี่ยวกับรำโทนซึ่งการละเล่นรำโทนโคราชได้รับอิทธิพลการละเล่นมาจากภาคกลาง ซึ่งรำโทนชุดของดีโคราชเป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวโคราชในการตีโทนและการร้องรำกันแบบเรียบง่ายที่สื่อความหมายคำขวัญ และของดีของจังหวัดนครราชสีมา รำโทนของดีโคราชมักนิยมเล่นกันในช่วงเทศกาลหรืองานรื่นเริง และยังคงเล่นมากันมาตลอดโดยเฉพาะช่วงเทศกาลวันสงกรานต์หรือวันปีใหม่ของไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ระยะที่ 1 การพัฒนาโปรแกรม

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการจำเป็นในนำต้นทุนทางวัฒนธรรมรำโทนชุดของดีโคราชไปใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกจากผู้ที่มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 10 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน 10 คน ผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น บริษัททัวร์ เจ้าของธุรกิจโฮมสเตย์ เจ้าของร้านขายของที่ระลึก จำนวน 10 คน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยง เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 5 คน

ระยะที่ 2 พัฒนาโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราชเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

ในระยะนี้สร้างโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราชเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมามีการดำเนินการ 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ร่างโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) เพื่อรองรับการท่อง เที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาดำเนินการ ดังนี้

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการจำเป็นในนำต้นทุนทางวัฒนธรรมรำโทนไปใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และจัดทำร่างโปรแกรม โดยกำหนดองค์ประกอบของโปรแกรม คือ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 3) ขั้นตอนการใช้โปรแกรม 4) ตารางกำหนดเวลาการใช้โปรแกรม 5) กิจกรรมตามโปรแกรม ซึ่งกิจกรรมตามโปรแกรมประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การปรับปรุงร่างโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

ระยะที่ 3 การประเมินและทดลองใช้โปรแกรมโดยการนำโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาไปใช้จริง โดยทดลองใช้โปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อทดลองใช้โปรแกรม จำนวน 35 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่เหมาะสมกับการทดลองใช้โปรแกรม โดยได้พิจารณาจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการในสถานประกอบการท่องเที่ยวที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1.1 เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวในจังหวัดนคราชสีมาหรือเข้าใช้บริการในสถานประกอบการหรือให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาโดยแบ่งเป็นชาวไทย 20 คน ชาวต่างชาติ 15 คน

1.2 เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เท่ากับ 1.00

2. แบบแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์ผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เท่ากับ 1.00

3. โปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการประเมินความเหมาะสมของโปรแกรมจากผู้เชี่ยวชาญมีค่าเท่ากับ 4.68 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด โปรแกรมประกอบด้วยกิจกรรม จำนวน 3 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับรำโทนโคราช

กิจกรรมที่ 2 ขั้นการปฏิบัติรำโทนชุดของดีโคราช

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมแชะแอนด์แชร์

4. แบบวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรำโทน แบบประเมินความพึงพอใจต่อโปรแกรมเป็นแบบทดสอบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือกจำนวน 1 ฉบับ 10 ข้อ ใช้วัดผลหลังการใช้โปรแกรม ซึ่งมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เท่ากับ 1.00 มีค่าความยากง่ายได้อยู่ระหว่าง 0.45 - 0.75 มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.40 - 0.80 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.89

5. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมการใช้โปรแกรมเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ ซึ่งมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เท่ากับ 1.00

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการออกแบบโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชายไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า นักท่องเที่ยวมีความสนใจในรำโทนชุดของดีโคราชและต้องการจะฝึกปฏิบัติการร้องเพลงพร้อมกับท่ารำอย่างง่ายโดยเน้นที่ความสนุกสนาน ส่วนของผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวต้องการโปรแกรมที่มีวีดีทัศน์มีเนื้อร้องเป็นภาษาไทยและเป็นภาษาคาราโอเกะให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติได้ใช้เป็นกิจกรรมขณะที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

2. ผลการพัฒนาโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชายไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้นประกอบด้วย 3 ระยะ ปรากฏผลดังนี้

2.1 ระยะที่ 1 การเตรียมการก่อนใช้โปรแกรม ผู้ประกอบการตรียมการใช้โปรแกรมเกี่ยวกับรำโทน คือ 1) เล่มโปรแกรมรำโทน 2) วีดีทัศน์คาราโอเกะเพลงรำโทนชุดของดีโคราชจำนวน 10 เพลง และ 3) เครื่องแต่งกายรำโทนตามจำนวนนักท่องเที่ยว

2.2 ระยะที่ 2 การปฏิบัติรำโทนชุดของดีโคราช มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติ คือ 1) ชมวีดีทัศน์เกี่ยวกับรำโทนชุดของดีโคราช 2) ฝึกปฏิบัติร้องเพลงรำโทนตามเนื้อเพลงคาราโอเกะโดยเปิดวีดีทัศน์ประกอบ 3) นักท่องเที่ยวฝึกปฏิบัติรำโทน 4) นักท่องเที่ยวแต่งชุดรำโทนของดีโคราชและร่วมรำโทน

2.3 ระยะที่ 3 หลังการใช้โปรแกรม เป็นการสรุปกิจกรรมและถ่ายภาพในรูปแบบแชะแอนด์แชร์ซึ่งเป็นกิจกรรมการถ่ายภาพ แชร์ความสุขและส่งต่อรอยยิ้มจากการร่วมกิจกรรมรำโทน

3. ผลการทดลองและประเมินผลการใช้โปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชายไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา โดยประเมินผลจากความรู้และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช ปรากฏผลดังนี้

3.1 ผลการศึกษาความรู้ประเมินหลังการใช้โปรแกรมด้วยแบบทดสอบวัดความรู้เรื่องรำโทนโคราช ชุดของดีโคราช จำนวน 10 ข้อ คิดเป็นคะแนน 10 คะแนน ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาความรู้หลังการใช้โปรแกรมด้วยแบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับรำโทนของดีโคราชของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติจำนวน 35 คน คะแนนเต็ม 10 คะแนน

การประเมิน	N	$\overline{X}$	S.D.	ร้อยละ
การทดสอบความรู้หลังการใช้โปรแกรม	35	8.03	0.89	80.30

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาความรู้เกี่ยวกับรำโทนชุดของดีโคราชของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติจำนวน 35 คน ค่าเฉลี่ยคะแนนหลังการใช้โปรแกรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.03 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.89 และความรู้หลังการทดลองใช้โปรแกรมของนักท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 80.30

3.2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติจำนวน 35 คน ที่มีต่อต่อเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อโปรแกรมโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

รายการ	$\overline{X}$	**S.D.**	**ระดับความพึงพอใจ**
1. ด้านเนื้อหาในโปรแกรม			
1.1 เนื้อหาในโปรแกรมเป็นเรื่องที่น่าสนใจ	4.48	0.44	มาก
1.2 เนื้อหาในโปรแกรมชัดเจนเข้าใจง่าย	4.53	0.50	มากที่สุด
1.3 เนื้อหาในโปรแกรมสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้	4.56	0.50	มากที่สุด
1.4 ระยะเวลาการศึกษาในโปรแกรมมีความเหมาะสม	4.60	0.23	มากที่สุด
1.5 ภาษาที่ในโปรแกรมมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย	4.48	0.50	มาก
โดยรวม	4.53	0.43	มากที่สุด
2. ด้านสื่อการเรียนรู้ในโปรแกรม			
2.1 วีดีทัศน์มีความสวยงาม น่าสนใจ	4.67	0.49	มากที่สุด

รายการ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
2.2 สื่อวีดีทัศน์มีความเหมาะสมกับเนื้อหารำโทน	4.57	0.49	มากที่สุด
2.3 ท่านมีส่วนร่วมในการใช้สื่อในโปรแกรมรำโทน	4.48	0.51	มาก
2.4 ท่านสามารถร้องเพลงรำโทนตามขั้นตอนในสื่อวีดีทัศน์ได้	4.52	0.5	มากที่สุด
2.5 ท่านสามารถฝึกท่ารำโทนง่ายๆตามสื่อวีดีทัศน์ในโปรแกรมได้	4.56	0.5	มากที่สุด
โดยรวม	4.56	0.50	มากที่สุด
3. ด้านประโยชน์ของโปรแกรม			
3.1 ท่านรู้จักของดีโคราชผ่านโปรแกรมรำโทน	4.78	0.49	มากที่สุด
3.2 โปรแกรมรำโทนโคราชทำให้ท่านรู้สึกสนุนกสนาน	4.66	0.54	มากที่สุด
3.3 โปรแกรมรำโทนโคราชทำให้ท่านรู้จักจังหวัดโคราชมากขึ้น	4.72	0.68	มากที่สุด
3.4 โปรแกรมรำโทนโคราชเป็นโปรแกรมที่ช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยว	4.64	0.66	มากที่สุด
3.5 โปรแกรมรำโทนโคราชทำให้ท่านรู้จักวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดโคราชมากขึ้น	4.62	0.66	มากที่สุด
โดยรวม	4.68	0.60	มากที่สุด
รวม	**4.59**	**0.51**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า นักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมทดลองใช้โปรแกรมโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา มีความพึงพอใจต่อโปรแกรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการออกแบบและโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชายไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า นักท่องเที่ยวมีความสนใจในรำโทนชุดของดีโคราชและต้องการจะฝึกปฏิบัติการร้องเพลงพร้อมกับท่ารำอย่างง่ายโดยเน้นที่ความสนุกสนาน ในส่วนของผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวต้องการให้มีโปรแกรมที่มีวีดีทัศน์มีเนื้อร้องเป็นภาษาไทยและเป็นภาษาคาราโอเกะให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติได้ร่วมกิจกรรมขณะที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ทั้งนี้เนื่องมากจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวนครราชสีมาได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้การละเล่นรำโทนเริ่มห่างหายไปจากชุมชม จะมีการละเล่นรำโทนเฉพาะในงานเทศกาลสงกรานต์หรือในชมรมผู้สูงอายุ ทำให้นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ไม่สามารถเข้าถึง

รำโทนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ นวลรวี จันทร์ลุน (2548) ที่ได้รวบรวมข้อมูลในเรื่องความเป็นมา รูปแบบและเอกลักษณ์ของการละเล่นรำโทนโคราชในแต่ละช่วงของพัฒนาการแสดง เพื่อทำการวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการท่ารำ รวมทั้งรูปแบบการแสดง เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษณ์การเล่นพื้นบ้านก่อนที่จะสูญหายไปตามวิวัฒนาการของสังคมปัจจุบัน เพื่อเก็บไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และสอดคล้องกับ วาลิกา แสนคำ (2545) ที่สรุปเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเอาไว้ว่า เป็นการเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางวัฒนธรรม เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรมประเพณีเทศกาลการเข้าเยี่ยมชมอนุสรณ์สถาน การเดินทางเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา และสอดคล้องกับ อนุรักษ์ ปัญญานุวัตน์ (2542) ที่ได้เสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการ เพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวก็คือประชาชนในท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแสดงความคิดเห็น และแจ้งถึงระดับความต้องการในการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นอกจากนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากคนในท้องถิ่น และเอกชนในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป และสอดคล้องกับ วรุณธร แพ่งประเสริฐ (2567) ที่กล่าวว่าการท่องเที่ยวชม วัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านใน ท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อการยอมรับ นับถือการเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และมรดกทางวัฒนธรรมโดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

2. ผลการพัฒนาโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชายไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้นประกอบด้วย 3 ระยะ ผลดังนี้

2.1 ระยะที่ 1 การเตรียมการก่อนใช้โปรแกรม ผู้ประกอบการตรียมการเตรียมการก่อนใช้โปรแกรม คือ 1) เล่มโปรแกรมรำโทน 2) วีดีทัศน์คาราโอเกะเพลงรำโทนชุดของดีโคราชจำนวน 10 เพลง และ 3) เครื่องแต่งกายรำโทนตามจำนวนนักท่องเที่ยว

2.2 ระยะที่ 2 การปฏิบัติรำโทนชุดของดีโคราช มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติ คือ 1) ชมวีดีทัศน์รำโทนชุดของดีโคราช 2) ฝึกปฏิบัติร้องเพลงรำโทนตามเนื้อเพลงคาราโอเกะโดยเปิดวีดีทัศน์ประกอบ 3) นักท่องเที่ยวฝึกปฏิบัติรำโทนโดยเลือกเพลงได้ตามความสนใจจ 4) นักท่องเที่ยวแต่งชุดรำโทนของดีโคราชและร่วมรำโทน

2.3 ระยะที่ 3 หลังการใช้โปรแกรม เป็นการสรุปกิจกรรมและถ่ายภาพในรูปแบบแชะแอนด์แชร์ซึ่งเป็นกิจกรรมการถ่ายภาพ แชร์ความสุขและส่งต่อรอยยิ้มจากการร่วมกิจกรรมรำโทน

ทั้งนี้เนื่องมาจากโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราชเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชายไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา เป็นโปรแกรมที่รองรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาการละเล่นรำโทนโคราชทั้งในส่วนของความเป็นมา เครื่องดนตรี เนื้อร้อง ทำนองและความหมาย โดยมีวีดีทัศน์การร้องเพลงเป็นภาษาไทยสำหรับชาวไทยและเป็นภาษาคาราโอเกะสำหรับชาวต่างชาติ พร้อมกับการอธิบายท่ารำเป็นภาษาอังกฤษและให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองแต่งกายด้วยชุด

รำโทนและฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับ วาลิกา แสนคำ (2545) ที่กล่าวว่าการเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนที่ออกจากสถานที่ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยประจำไปยังท้องถิ่นอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว การแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ประกอบการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ ความงดงามทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคมไม่ว่าจะเป็นในด้านของศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญ กระตุ้นให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้น วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญ สามารถดึงดูดให้กลุ่มคนต่างถิ่นเดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่มีในท้องถิ่นของตน จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมของคนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน การท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจการ ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้ การจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และสอดคล้องกับ สุวิสา ไชยสุวรรณ (2563) ที่ได้กล่าวถึงโปรแกรมการท่องเที่ยวเป็นสิ่งหนึ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและเป็นสิ่งที่อำนวยความ สะดวกให้กับนักท่องเที่ยวสามารถเลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวได้ตรงตามความต้องการมีความเหมาะสมด้านราคา และเป็นแนวทางให้กับผู้ประกอบการได้ตัดสินใจทำโปรแกรมการท่องเที่ยวไปในสถานประกอบการ

3. ผลการทดลองและประเมินผลการใช้โปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชายไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา โดยประเมินผลจากความรู้และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราชปรากฏผล ดังนี้

3.1 ผลการศึกษาความรู้เกี่ยวกับรำโทนชุดของดีโคราชของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติจำนวน 35 คน ค่าเฉลี่ยคะแนนหลังการใช้โปรแกรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.03 คิดเป็นร้อยละ 80.30 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.89 ทั้งนี้เนื่องมาจากโปรแกรมโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราชเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาเป็นโปรแกรมที่มีทั้งในส่วนที่เป็นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับรำโทนชุดของดีโคราช เป็นการนำเสนอจุดเด่นของโคราชผ่านเนื้อเพลงของรำโทน รวมถึงเครื่องดนตรีแต่งกายและโอกาสที่ใช้ในการแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ศึกษาและได้ชมการแสดงผ่านวีดีทัศน์ ซึ่งสอดคล้องกับ อานนท์ สีดาเพ็ง (2559) ที่ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณีไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเพื่อไปเรียนรู้หรือแม้แต่เข้าไปร่วมประเพณี วัฒนธรรมของคนพื้นเมืองในสถานที่นั้น ๆ ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

3.2 นักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมทดลองใช้โปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราชเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการ การท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา มีความพึงพอใจต่อโปรแกรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องมาจากโปรแกรมรำโทนโคราชเป็นโปรแกรมที่มีทั้งในส่วนเล่มโปรแกรมรำโทนและวีดีทัศน์ตัวอย่างรำโทน การอธิบายท่ารำ ความหมายของเนื้อเพลงเป็นภาษาอังกฤษและมีคำร้องเป็นภาษาคาราโอเกะให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้ฝึกร้องและฝึก

ปฏิบัติท่ารำพร้อมทั้งมีการแต่งกายในกิจกรรมแชะแอนด์แชร์รูปภาพการร่วมกิจกรรมรำโทน ซึ่งสอดคล้องกับ สินิทรา สุขสวัสดิ์ (2563) ที่ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่าเป็นกิจกรรมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ เพลิดเพลิน เกิดการเรียนรู้และมีความสุขจากการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วยการชมความงาม ความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ ศึกษาการ เรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศึกษาชื่นชมศิลปกรรมและวัฒนธรรม ร่วมกิจกรรมเรียนรู้พฤติกรรมของผู้คน การศึกษาเรียนรู้การผลิตของที่ระลึกและสินค้า พื้นเมือง และสอดคล้องกับ สมบัติ กาญจนกิจ (2544) ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรมที่ส่งเสริมทาง วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดการแสดงออกทางวัฒนธรรมและอารยธรรมของมวลมนุษย์กลุ่มต่างๆ เช่น เทศกาลนักท่องเที่ยวสนใจเทศกาลต่างๆเพื่อความสนุกสนานตื่นเต้นเล่นเกมส์ เช่น เทศกาลสงกรานต์ลอยกระทงแห่บั้งไฟปีใหม่เทศกาลไหว้พระจันทร์ของชาวจีน เป็นต้น

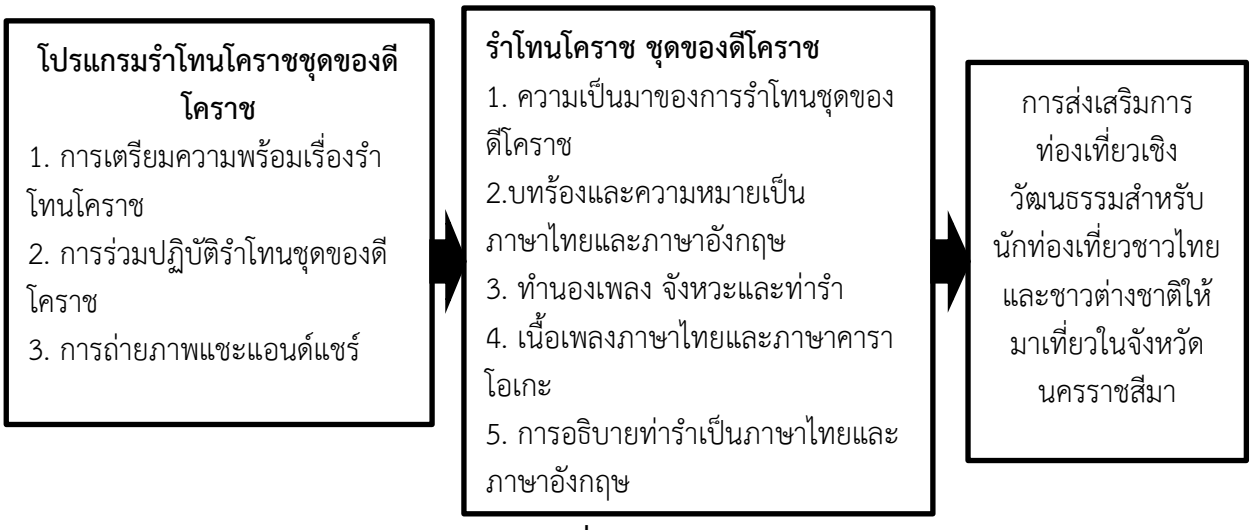
องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยครั้งนี้ก่อนให้เกิดความรู้ใหม่ที่สำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติของจังหวัดนครราชสีมาดังนี้

1. โปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราชเป็นโปรแกรมที่มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง และมีการแต่งกายเพื่อถ่ายรูปส่งต่อความสุข นักท่องเที่ยวได้ทั้งความรู้เกี่ยวกับรำโทนและความรู้เกี่ยวกับของดีจากอำเภอต่างๆ ผ่านเนื้อเพลง

2. รำโทนโคราชชุดของดีโคราชเป็นการละเล่นพื้นเมืองที่มีความสนุกสนาน ไม่เน้นท่ารำที่สวยงามเพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมรำโทนโคราชให้นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ได้ฝึกปฏิบัติการรรำ ฝึกร้องตามภาษาคาราโอเกะ และเรียนรู้ความความหมายจากเนื้อเพลง

3. โปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราช จึงเป็นโปรแกรมที่สถานประกอบการเกี่ยวกับการท่องที่ยวในจังหวัดนครราชสีมานำไปใช้ส่งเสริมการเข้ารับบริการของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณภาพและยั่งยืน

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ในการนำโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราชเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการ การท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้บรรลุผลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำโปรแกรมไปใช้ในสถานประกอบการการท่องเที่ยวผู้วิจัยเสนอแนะแนวทางที่พึงปฏิบัติ ดังนี้

1.1 การเตรียมความพร้อมของผู้ประกอบการในการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรม ควรตรวจสอบวีดีทัศน์รำโทนชุดของดีโคราช และอุปกรณ์ให้พร้อมสำหรับทำกิจกรรมเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาระหว่างการดำเนินกิจกรรม

1.2 การนำโปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาไปใช้ควรจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเวลา และความสามารถของนักท่องเที่ยวโดยให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกเพลงและจำนวนเพลงที่จะร่วมกิจกรรมได้ตามความสนใจ เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของนักท่องเที่ยวได้รับทั้งความรู้และความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโปรแกรม

1.3 เนื่องจากโปรแกรมนี้เป็นโปรแกรมสำหรับนักท่องเที่ยวที่เน้นควบคู่การท่องเที่ยวและศึกษาวัฒนธรรมในท้องถิ่น จึงไม่ควรเคร่งครัดเกี่ยวกับความรู้จนเกินไปแต่มุ่งไปที่ความสนุกสนานของการร่วมกิจกรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาการใช้โปรแกรมรำโทนโคราช (โปรแกรมสองภาษา) ชุดของดีโคราชเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับผู้ประกอบการ การท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาเท่านั้น ดังนั้นจึงควรได้มีการศึกษาโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีหรือท้องถิ่นอื่นๆ เพิ่มเติม

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2561). *แผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยว (พ.ศ. 2561–2564) ของกรมการท่องเที่ยว*. กรมการท่องเที่ยว.

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2548). *การวางแผนและการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว*. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นวลรวี จันทร์ลุน. (2548). *การสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านประยุกต์ ชุดรำโทนโคราช*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

ภัทรวรรษ สุระขุนทด. (2565). *แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).

วรุณธร แพ่งประเสริฐ. (2567). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนแม่พระประจักษ์ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).

วาลิกา แสนคำ. (2545). *การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

สมบัติ กาญจนกิจ. (2544). *นันทนาการและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สินิทรา สุขสวัสดิ์. (2563). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรม อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว* (รายงานการวิจัย). วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สนอง โกศัย. (2536). *ของดีโคราช* (พิมพ์ครั้งที่ 5). โรงพิมพ์สมบูรณ์พริ้นติ้ง.

สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา. (2566). *แผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566–2570)*.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). จำนวนผู้เยี่ยมเยือน จำแนกเป็นรายภาค และจังหวัด พ.ศ. 2549–2554. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2557 จาก http://www.nso.go.th.

สุวิสา ไชยสุวรรณ. (2563). *แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช* (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.

อนุรักษ์ ปัญญานุรักษ์. (2542). *ชุมชน ทรัพยากร และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อานนท์ สีดาเพ็ง. (2559). *รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬากอล์ฟโดยการประยุกต์ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม*. มหาวิทยาลัยบูรพา.

Barr, M. J., & Keating, L. A. (1990). Introduction: Elements of program development. In *Developing effective student services programs*. Jossey-Bass.

Boone, E. J. (1992). *Developing programs in adult education*. Prentice Hall.

Caffarella, R. (2002). *Planning programs for adult learners: A practical guide for educators, trainers, and staff developers*. Jossey-Bass.

Houle, C. O. (1996). *The design of education*. Jossey-Bass.

Kanaya, T., & McMillan, C. (2005). *Facilitating communities of practice in teacher professional development*. Aalborg University.

McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for intelligence. *American Psychologist, 28*(1), 1–14.

McMillan, L. K. (2007). *A misguided curriculum: Decentralized education policy in Ghana's primary school system*. Saint Mary's University.

Richards, G. (2018). Cultural tourism: A review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management, 36*, 12–21.

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์

Action Research to Develop Creative Writing Ability for Grade 12 Students at Ban Kruat Wittayakarn School under Buriram Secondary Educational Service Area Office

พรทิพย์ ตั้งพงษ์
วนิดา หอมจันทร์
สุชาติ หอมจันทร์
สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Prontip Thangpong
Wanida Homjan
Suchart Homjan
Educational Research and Evaluation Buriram Rajabhat University
E-mail: 670426026006@live.bru.ac.th

รับบทความ: 9 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 22 มกราคม 2569; ตอบรับบทความ: 26 มกราคม 2569
Received: December 9, 2025; Revised: January 22, 2026; Accepted: January 26, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และ 2) ศึกษาพัฒนาการสัมพัทธ์ความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา บุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงสร้างสรรค์จำนวน 12 แผน รวมเวลา 12 ชั่วโมง 2) แบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์จำนวน 5 เล่ม 3) แบบสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียน และ 4) แบบทดสอบวัดความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์แบบอัตนัย จำนวน 1 ข้อ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเกี่ยวกับพัฒนาการสัมพัทธ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนอยู่ที่ 33.80 (ร้อยละ 67.60) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนซึ่งอยู่ที่ 13.70 (ร้อยละ 27.40) แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ช่วยเพิ่มความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ผลการวิเคราะห์พัฒนาการสัมพัทธ์ (Relative Growth Score) พบว่านักเรียนทุกคนมีพัฒนาการด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยภาพรวมเท่ากับ 55.37 ซึ่งอยู่ในระดับสูง

คำสำคัญ : การวิจัยเชิงปฏิบัติการ; การเขียนเชิงสร้างสรรค์; พัฒนาการเขียน; พัฒนาการสัมพัทธ์

Abstract

This research was an action research study with two main objectives: 1) to develop the creative writing ability of grade 12 students, and 2) to study the relative growth of their creative writing ability. The target group consisted of 30 grade 12/8 students at Bankruat Witthayakharn School under the Secondary Educational Service Area Office, Buriram Province, during the first

semester of the 2025 academic year. The research instruments consisted of 1) 12 lesson plans on creative writing with a total of 12 hours of instruction, 2) Five creative writing exercise books, 3) A classroom behavior observation form, and 4) A subjective creative writing ability test with one question. The statistical methods used for data analysis included percentage, mean, standard deviation, and relative growth statistics.

The findings revealed that 1) The students' post-test mean score was higher than their pre-test mean score, with a post-test mean of 33.80 (67.60%) and a pre-test mean of 13.70 (27.40%). This indicates that the learning activities using the creative writing workbooks developed by the researcher effectively enhanced the students' creative writing ability, 2) The analysis of the relative growth score (GS) showed that the students' overall growth score was 55.37, which was at a high level. The 21 students (70.00%) demonstrated high-level growth, while nine students (30.00%) showed moderate-level growth. The results indicated that all students improved their creative writing ability through systematic action learning activities supported by the creative writing exercises.

Keywords: Action Research; Creative Writing; Writing Development; Relative Growth

บทนำ

ภาษาไทยเป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมไทย อีกทั้งเป็นสื่อในการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาความคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ และความคิดสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อีกทั้งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความเป็นไทยซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้อยู่คู่ชาติไทยตลอดไป หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะด้านการสื่อสารอย่างมีวัฒนธรรม โดยด้านการเขียนซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดความคิดและประสบการณ์อย่างมีระบบ และต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยจึงกำหนดมาตรฐานด้านการเขียนและหลักภาษา เพื่อให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สามารถเขียนสื่อสาร ย่อความ เรียงความ และงานเขียนเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างถูกต้องตามหลักการใช้ภาษาไทย เหมาะสมตามกาลเทศะ พร้อมทั้งประเมินและพัฒนางานเขียนของตนเองได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 10-14)

จากการรายงานประเมินความสามารถในการเขียนของนักเรียน โดยใช้แบบทดสอบของสถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2567 จำนวนนักเรียน 445 คน มีผลการประเมินที่อยู่ในระดับปรับปรุง 75 คน คิดเป็นร้อยละ 21.12 ซึ่งเมื่อพิจารณาระดับห้องเรียนแล้ว นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/8 มีนักเรียน จำนวน 30 คน ผลการประเมินของนักเรียนได้คะแนนระดับพอใช้ 6 คน คะแนนระดับปรับปรุง 24 คน ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าทุกห้อง จากข้อมูลดังกล่าวพบว่าความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ ปัญหาสำคัญที่พบในการเขียนคือ นักเรียนกำหนดชื่อเรื่องไม่สัมพันธ์กับเรื่องที่เขียน เขียนเรื่องได้สั้น ไม่มีใจความสำคัญ เนื้อหาวกไปวนมา ใช้ข้อความซ้อนกันหลายครั้ง ใช้ภาษาพูดในภาษาเขียน ไม่เขียนย่อหน้า ไม่มีการปิดเรื่องหรือสรุป

เรื่อง และเขียนไม่ถูกต้องตามหลักการใช้ภาษาไทย (บ้านกรวดวิทยาคาร, 2567 : 78) ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้คุณภาพของนักเรียนไม่เป็นไปตามที่หลักสูตรแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยที่ได้กำหนดคุณภาพผู้จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ไว้ อีกทั้งยังส่งผลให้การเรียนในรายวิชาอื่นๆ ที่ใช้การเขียนได้รับผลกระทบไปด้วย นอกจากนี้เมื่อนักเรียนเข้าสู่การศึกษาในระดับอุดมศึกษา หรือชีวิตการทำงาน จะทำให้นักเรียนประสบปัญหาในการเขียนรายงาน วิจัย หรือสื่อสารผ่านตัวอักษร ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการศึกษาและการทำงานในปัจจุบัน

จากปัญหาและความจำเป็นข้างต้น นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/8 ปีการศึกษา 2567 ได้เลื่อนชั้นเป็นระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 ปีการศึกษา 2568 ซึ่งเป็นนักเรียนในระดับชั้นสูงสุดของช่วงชั้นที่ 3 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยมีความสนใจแก้ปัญหานี้อย่างเร่งด่วน จึงศึกษาข้อมูลจากตำรา งานวิจัย เพื่อพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ปัญหาที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนานักเรียนได้เต็มศักยภาพ อาจมาจากการจัดกิจกรรมการสอนของครูที่ขาดสื่อในการส่งเสริมความสามารถ อันจะนำไปสู่การเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน และสื่อที่สามารถแก้ปัญหาได้คือแบบฝึกทักษะ ถวัลย์ มาศจรัส (2557 : 19) ได้อธิบายถึงประโยชน์ของแบบฝึกว่าเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นพัฒนาและแก้ปัญหาให้กับผู้เรียนด้านการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียน เป็นการพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติด้านต่างๆ ของผู้เรียน นอกจากสื่อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาเร่งด่วน ที่สามารถนำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน และนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน หรือส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น (สุวิมล ว่องวาณิช, 2559: 21) สำหรับขั้นตอนกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีกระบวนการทำงานเป็นวงจรแบบขดลวดตามแนวคิดดั้งเดิมที่เสนอโดย เคมมิส (Kemmis, 1988; อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช, 2559: 23) มี 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน เป็นขั้นตอนวิเคราะห์และกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข (Plan) การปฏิบัติตามแผนที่กำหนด (Act) การสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน (Observe) และการสะท้อนผลหลังจากการปฏิบัติงานซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขในวงจรถัดไป (Reflect) วงจรการวิจัยปฏิบัติการนี้เรียกย่อๆ ว่า วงจร PAOR

จากการศึกษาความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน รวมถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาจากเอกสาร และงานวิจัยต่างๆ ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้แบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ให้นักเรียนได้ฝึกฝนด้วยตนเองเป็นลำดับขั้นตอน โดยให้นักเรียนเริ่มจากการศึกษาหลักการจดจำความรู้ สังเกต วิเคราะห์ ฝึกเขียนสั้น ๆ จากเรื่องที่นักเรียนสนใจ สถานการณ์และรูปภาพที่กำหนดหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของนักเรียนเองไปสู่การสร้างสรรค์เป็นงานเขียนในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้นักเรียนมีศักยภาพทางการเขียนที่สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา บุรีรัมย์

2. เพื่อศึกษาพัฒนาการสัมพัทธ์ความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา บุรีรัมย์

การทบทวนวรรณกรรม

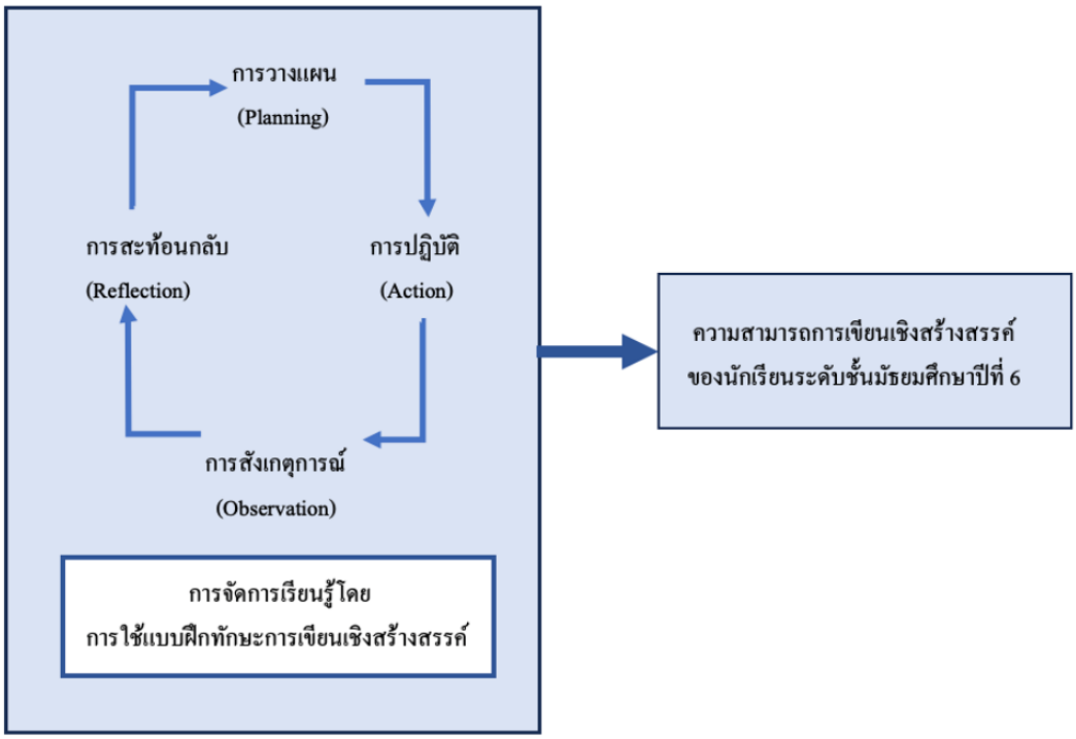
1. แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ การเขียนเชิงสร้างสรรค์เป็นงานเขียนที่เกิดจากความคิดริเริ่มจากประสบการณ์ จินตนาการ และความรู้สึกของผู้เขียน ไม่ลอกเลียนแบบผู้ใด ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นความสามารถในการถ่ายทอดความคิดและจินตนาการผ่านการเขียนเรียงความด้วยการเล่าเรื่องจากประสบการณ์ โดยพิจารณาความถูกต้องตามหลักการใช้ภาษาไทย การใช้ภาษาให้งดงาม ตลอดจนมารยาทการเขียนให้มีความเหมาะสมกับกาลเทศะ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือการวิจัยที่ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการด้วยตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางานที่รับผิดชอบ โดยใช้กระบวนการแบบวงจร 4 ขั้น ได้แก่ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflect) เรียกย่อๆ ว่า วงจร PAOR ซึ่งสามารถนำผลไปใช้ปรับปรุงงานได้ทันที วิจัยลักษณะนี้ต้องเป็นปัญหาจริง สำคัญ และเร่งด่วน ใช้ขั้นตอนเชิงวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบ ตรวจสอบได้ และมักเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงที่ต้องการการพัฒนา ทั้งนี้การดำเนินงานวิจัยเกิดควบคู่กับการปฏิบัติงานจริงเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

3. แนวคิดเกี่ยวกับแบบฝึกทักษะ มีองค์ประกอบด้วย ปกหน้า คำนำ คำแนะนำการใช้ สารบัญ สาระการเรียนรู้ จุดประสงค์ แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน ใบความรู้ ตัวอย่าง แบบฝึกหัด เฉลย และบรรณานุกรม พร้อมจัดรูปเล่มให้เป็นระเบียบ สวยงาม และเหมาะสมต่อการใช้งาน ขั้นตอนการสร้างแบบฝึกทักษะเริ่มจากการวิเคราะห์เนื้อหาและปัญหาของผู้เรียน กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรมและแบบฝึกทักษะตามลำดับง่ายไปหายาก จากขอความสั้นไปหาข้อความยาวขึ้น พร้อมกำหนดเกณฑ์ประเมินอย่างชัดเจน และตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริงเพื่อให้แบบฝึกสามารถพัฒนาทักษะของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิผล

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่มุ่งพัฒนาความสามารถการเขียน เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร โดยใช้แบบฝึกทักษะที่ออกแบบขึ้นเพื่อส่งเสริมความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกตการณ์ (Observation) และการสะท้อนกลับ (Reflection) สำหรับการประเมินผลใช้วิธีวัดความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ใน 3 ระยะ ได้แก่ ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน เพื่อวิเคราะห์ความก้าวหน้าและประเมินพัฒนาการของนักเรียน อันจะส่งผลต่อความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 รายละเอียดตามแสดงในภาพประกอบ แผนภาพที่ 1 นี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา บุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 จำนวน 30 คน โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 ซึ่งนักเรียนมีคะแนนประเมินความสามารถในการเขียนจากแบบทดสอบของสถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2567 อยู่ในระดับปรับปรุงมากกว่าทุกห้องเมื่อเทียบกับนักเรียนในระดับเดียวกัน (บ้านกรวดวิทยาคาร, 2567 : 78) โดยนักเรียนมีปัญหาการเขียนที่สำคัญคือ การตั้งชื่อเรื่องไม่สัมพันธ์กับเรื่องที่เขียน เขียนเรื่องได้สั้น ใช้ภาษาพูดในภาษาเขียน ใช้ข้อความซ้อนกันหลายครั้ง เนื้อหาวกไปวนมา ไม่เขียนย่อหน้า ไม่มีการปิดเรื่องหรือสรุปเรื่อง นักเรียนเขียนไม่มีใจความสำคัญ ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่อ่อนทักษะในการสรุปประเด็นสำคัญจากข้อความ และเขียนไม่ถูกต้องตามรูปแบบและหลักการเขียน จึงควรแก้ปัญหาดังกล่าวเพื่อให้ความสามารถอยู่ในระดับมาตรฐานตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดไว้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การเขียนเชิงสร้างสรรค์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 12 แผน 12 ชั่วโมง ได้ผ่านผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย

ด้านหลักสูตรและการสอน ด้านวิจัยและประเมินผล เพื่อพิจารณาความถูกต้อง ความชัดเจน ความเหมาะสมของจุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล โดยใช้แบบประเมินมาตรประเมินค่า 5 ระดับ คือ 5 เหมาะสมมากที่สุด 4 เหมาะสมมาก 3 เหมาะสมปานกลาง 2 เหมาะสมน้อย และ 1 เหมาะสมน้อยที่สุด เกณฑ์ค่าเฉลี่ยที่เหมาะสมในการวิจัย คือ 3.50 ขึ้นไป (อพันตรี พูลพุทธา, 2565 : 144) ซึ่งผลการประเมินเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.40-4.80 ซึ่งอยู่ในระดับเหมาะสมมากถึงมากที่สุด

2.2 แบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย จำนวน 5 เล่ม ได้ผ่านผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน (ชุดเดิม) เพื่อพิจารณาตรวจสอบให้คำแนะนำเกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา รูปแบบกิจกรรม การวัดและประเมินผล โดยใช้แบบประเมินมาตรประเมินค่า 5 ระดับ เช่นเดียวกันกับแผนการจัดการเรียนรู้ ผลการประเมินแบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.20-4.80 ซึ่งอยู่ในระดับเหมาะสมมากถึงมากที่สุด

2.3 แบบสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียน ใช้สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนตลอดการทำกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งแบบสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียนของนักเรียนได้ผ่านคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และเสนอผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 5 ท่าน (ชุดเดิม) เพื่อพิจารณาตรวจสอบหาความสอดคล้องกับนิยามศัพท์ โดยการหาค่า IOC ดัชนีความสอดคล้อง ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน (2567 : 137) เกณฑ์คุณภาพความสอดคล้องที่สามารถนำมาใช้ได้มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50-1.00 ซึ่งผลปรากฏว่า ค่า IOC ของแบบสังเกตพฤติกรรมในงานวิจัยนี้มีค่า IOC ระหว่างเรียนมีค่า 0.80-1.00

2.4 แบบทดสอบวัดความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ มีลักษณะเป็นแบบอัตนัยพร้อมคู่มือตรวจแบบทดสอบ ใช้เกณฑ์วัดตามระดับคะแนน (Rubric Scores) จำนวน 1 ข้อ ใช้ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ครบวงจร โดยแบบวัดความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์พร้อมคู่มือดังกล่าวได้ผ่านผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน (ชุดเดิม) ผลดังนี้

2.4.1 แบบทดสอบ ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามของแบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ มีค่า IOC เท่ากับ 1.00

2.4.2 คู่มือตรวจแบบทดสอบวัดความสมารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ เป็นคู่มือการตรวจโดยใช้เกณฑ์วัดตามระดับคะแนน (Rubric Scores) ได้วิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นการประเมิน/รายการการประเมินกับจุดประสงค์ ซึ่งเกณฑ์คุณภาพความสอดคล้องที่สามารถนำมาใช้ได้มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50-1.00 ซึ่งผลปรากฏว่า ค่า IOC ของคู่มือการตรวจแบบทดสอบวัดความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ มีค่า IOC เท่ากับ1.00 ทุกประเด็น

3. รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามแนวคิดของเคมมิส และแมคทากกาท (Kemmis & McTaggart, 1988 : 11; อ้างถึงใน วีระยุทธ์ ชาตะกาญจน์, 2558 : 40) โดยมีกระบวนการหลักอยู่ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นวางแผน (Plan) ขั้นปฏิบัติ (Act) ขั้นสังเกต (Observe) และ ขั้นสะท้อนผล (Reflect) ดังนี้

ขั้นวางแผน (Plan) ได้ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยพิจารณาคะแนนสอบของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายจากแบบทดสอบของสถาบันภาษาไทยและผลการทดสอบก่อนเรียน เพื่อยืนยันระดับความสามารถของผู้เรียน จากนั้นวิเคราะห์มาตรฐานและสาระในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ศึกษาเอกสาร วรรณกรรม และงานวิจัยเพื่อ

กำหนดรูปแบบการสอนที่เหมาะสม และพัฒนาเครื่องมือวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงสร้างสรรค์ 2) แบบฝึกพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ 3) แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ และ 4) แบบทดสอบอัตนัยวัดความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 1 ข้อ

ขั้นปฏิบัติ (Act) ได้ดำเนินการปฐมนิเทศชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเข้าใจ จากนั้นได้ปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 12 แผน และเมื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครบแล้วมีการปัจฉิมนิเทศและวัดความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์หลังเรียน

ขั้นสังเกต (Observe) ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนทั้ง 12 แผน ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนโดยใช้แบบสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น พร้อมทั้งสังเกตบันทึกผลคะแนนระหว่างเรียนและหลังเรียนจากแบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 5 เล่ม ซึ่งมีแบบประเมินก่อน-หลังเรียนทุกเล่ม เมื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครบ 12 ชั่วโมงเรียนแล้ว ให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์อีกครั้ง จากนั้นนำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา และคำนวณพัฒนาการสัมพัทธ์เป็นรายบุคคล

ขั้นสะท้อนผล (Reflect) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาสรุปและสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อหาแนวทางแก้ไขและพัฒนาคุณภาพของการจัดการเรียนรู้ในวงจรถัดไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

4.1.1 ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงคะแนนความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน

4.1.2 พัฒนาการสัมพัทธ์ (Relative Development)

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิเคราะห์จากบันทึกการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนระหว่างทำกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้วสรุปข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นวางแผน (Plan) ขั้นปฏิบัติ (Act) ขั้นสังเกต (Observe) และขั้นสะท้อนผล (Reflect) ผลการวิจัยนำเสนอตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นวางแผน (Plan)

ผู้วิจัยได้ศึกษาปัญหาการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนโดยวิเคราะห์คะแนนสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/8 ปีการศึกษา 2567 จากแบบทดสอบของสถาบันภาษาไทย พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีผลการประเมินอยู่ในระดับพอใช้และระดับปรับปรุง จากนั้นจึงทดสอบวัดความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ก่อนเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 ปีการศึกษา 2568 ด้วยแบบทดสอบอัตนัย 1 ข้อ คะแนนเต็ม 50 คะแนน ตรวจด้วยเกณฑ์ Rubric Scores และตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยให้ครูผู้สอน 3 คนตรวจชิ้นงานของนักเรียน 5 ชิ้นงาน และนำมาหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น

เท่ากับ 0.998 เกณฑ์การประเมินความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์แบ่งเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ดีมาก (75–100%) ดี (50–74%) พอใช้ (26–49%) และปรับปรุง (0–25%) โดยผู้เรียนต้องได้ระดับพอใช้ขึ้นไปจึงถือว่าผ่าน ทั้งนี้สรุปผลคะแนนก่อนเรียน (Pre-test) แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปคะแนนก่อนเรียน (Pre-test) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 (N=30)

คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	คะแนนสูงสุด	คะแนนต่ำสุด	ร้อยละ	แปลผล
50	13.70	5.81	23	5	27.40	พอใช้

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาคะแนนก่อนเรียน (Pre-test) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 จำนวน 30 คน พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 13.70 คะแนน จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 27.40 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.81 โดยนักเรียนมีคะแนนสูงสุดเท่ากับ 23 คะแนน และคะแนนต่ำสุดเท่ากับ 5 คะแนน ซึ่งเมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การแปลผลที่กำหนดไว้ พบว่า คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับพอใช้ แสดงให้เห็นว่านักเรียนยังมีพื้นฐานความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์อยู่ในระดับที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้นักเรียนมีความสามารถในการเขียนที่สูงขึ้น

ขั้นปฏิบัติ (Act)

ผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 12 แผน โดยเริ่มจากปฐมนิเทศนักเรียนก่อนเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้ และใช้แบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นสื่อหลักในการพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน รวมเวลาเรียนทั้งสิ้น 12 ชั่วโมง ระหว่างการสอนผู้วิจัยสังเกตและบันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนทุกชั่วโมงตามแบบบันทึกที่กำหนด เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมตามแผนแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการปัจฉิมนิเทศและดำเนินการทดสอบวัดความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์หลังเรียนด้วยแบบทดสอบอัตนัยจำนวน 1 ข้อ โดยใช้เกณฑ์การประเมินระดับพอใช้ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ผ่านการประเมิน ผลการปฏิบัติเป็นไปตามแผนที่วางไว้

ขั้นสังเกต (Observe)

ในระหว่างจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน ผลการปฏิบัติกิจกรรมในแบบฝึก คะแนนในระหว่างการจัดกรรมการเรียนการสอน คะแนนหลังเรียน เพื่อติดตามพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของนักเรียนเป็นรายบุคคลในด้านพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ อีกทั้งยังเป็นข้อมูลเชิงปริมาณที่สามารถนำมาสะท้อนผลและปรับปรุงการจัดเรียนการสอนในวงจรถัดไป ข้อมูลจากการสังเกตดังกล่าวจะนำเสนอและเรียบเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

1. คะแนนระหว่างเรียน

ภายหลังการวัดความสามารถก่อนเรียน ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนทั้ง 12 แผน รวม 12 ชั่วโมง โดยใช้แบบฝึกพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์จำนวน 5 เล่ม ซึ่งมีแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน เล่มละ 10 คะแนน เพื่อประเมินความก้าวหน้าด้านความรู้อันจะส่งผลต่อความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน สำหรับการประเมินระหว่างเรียน ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน 4 ระดับ ได้แก่ 0–4 (ปรับปรุง) 5–6 (พอใช้) 7–8 (ดี) และ 9–10 (ดีมาก) เพื่อใช้ติดตามพัฒนาการและความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน ซึ่งผลคะแนนระหว่างเรียนสรุปโดยภาพรวมแสดงใน ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คะแนนระหว่างเรียน (N=30)

เล่ม 1		เล่ม 2		เล่ม 3		เล่ม 4		เล่ม 5		ค่าเฉลี่ยรวมก่อนเรียน	แปลผลก่อนเรียน	ค่าเฉลี่ยรวมหลังเรียน	แปลผลหลังเรียน
ก่อนเรียน	หลังเรียน	ก่อนเรียน	หลังเรียน	ก่อนเรียน	หลังเรียน	ก่อนเรียน	หลังเรียน	ก่อนเรียน	หลังเรียน				
128	270	81	248	102	258	139	261	160	269	4.07	ปรับปรุง	8.70	ดี

จากตารางที่ 2 แสดงผลคะแนนระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้แบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 จำนวน 30 คน จำนวน 5 เล่ม พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนในทุกแบบฝึกทักษะ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมก่อนเรียนเท่ากับ 4.07 ซึ่งอยู่ในระดับปรับปรุง และค่าเฉลี่ยรวมหลังเรียนเท่ากับ 8.70 ซึ่งอยู่ในระดับดี แสดงให้เห็นว่าหลังจากเรียนรู้โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้แบบฝึกทักษะทั้ง 5 เล่ม มีผลต่อการพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้เป็นอย่างดี

2. คะแนนหลังเรียน

หลังจากดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครบทั้ง 12 แผน รวมเวลา 12 ชั่วโมง ผู้วิจัยได้วัดความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนด้วยแบบทดสอบอัตนัย 1 ข้อ คะแนนเต็ม 50 คะแนน โดยใช้เกณฑ์การประเมินตามระดับร้อยละเช่นเดียวกับก่อนเรียน ผลการประเมินพบว่า นักเรียนทุกคนผ่านการประเมิน ดังสรุปภาพรวมในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปคะแนนหลัง (Post-test) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 (N=30)

คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	คะแนนสูงสุด	คะแนนต่ำสุด	ร้อยละ	แปลผล
50	33.80	6.36	42	20	67.60	ดี

จากตารางที่ 3 แสดงข้อมูลคะแนนหลังเรียน (Post-test) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 จำนวน 30 คน พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 33.80 คะแนน จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 67.60 โดยมีคะแนนสูงสุดเท่ากับ 42 คะแนน และคะแนนต่ำสุดเท่ากับ 20 คะแนน ซึ่งเมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การแปลผลที่กำหนดไว้ พบว่า ความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.36

3. คะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (Relative Growth Score)

ผู้วิจัยนำคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนมาคำนวณพัฒนาการสัมพัทธ์ (Relative Growth Score) เพื่อประเมินความก้าวหน้าทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์รายบุคคล โดยใช้เกณฑ์จำแนก 6 ระดับ ตามช่วงคะแนนร้อยละต่อไปนี้ ร้อยละ 76-100 หมายถึง พัฒนาการระดับสูงมาก ร้อยละ 51-75 หมายถึง พัฒนาการระดับสูง ร้อยละ 26-50 หมายถึง พัฒนาการระดับปานกลาง ร้อยละ 1-25 หมายถึง พัฒนาการระดับต้น ร้อยละ 0 หมายถึง ไม่มีพัฒนาการ และ ติดลบ หมายถึง พัฒนาการลดลงผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นถึงระดับพัฒนาการของผู้เรียนตามรายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปคะแนนเฉลี่ยของพัฒนาการสัมพัทธ์ (Relative Growth Score) (N=30)

ผลรวมคะแนนก่อนเรียน	ผลรวมคะแนนหลังเรียน	ผลต่างคะแนนหลังเรียน-ก่อนเรียน	ผลต่างคะแนนเต็ม-คะแนนก่อนเรียน	GS	แปลผล
411	1014	603	1089	55.37	สูง

จากตารางที่ 4 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร จำนวน 30 คน มีผลรวมคะแนนก่อนเรียนเท่ากับ 411 คะแนน และผลรวมคะแนนหลังเรียนเท่ากับ 1,014 คะแนน มีผลต่างระหว่างคะแนนหลังเรียนกับก่อนเรียนเท่ากับ 603 คะแนน และเมื่อคำนวณพัฒนาการสัมพัทธ์ (Relative Growth Score: GS) โดยเปรียบเทียบกับคะแนนเต็ม พบว่ามีค่าพัฒนาการสัมพัทธ์เท่ากับร้อยละ 55.37 ซึ่งจัดอยู่ในระดับพัฒนาการสูงตามเกณฑ์การประเมิน

4. พฤติกรรมการเรียน

ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนระหว่างการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 12 แผน รวมเวลา 12 ชั่วโมง โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมที่ที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการประเมินความตั้งใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การประเมินพิจารณาจาก 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ ความตรงต่อเวลา ความตั้งใจฟังและจดบันทึก การตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็น ความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน และการทำงานครบถ้วนตามที่ได้รับมอบหมาย โดยให้คะแนนแต่ละด้านมีคะแนนเต็ม 2 คะแนน รวม 10 คะแนนต่อชั่วโมง และใช้เกณฑ์การประเมิน 3 ระดับคือ ปรับปรุง พอใช้ และดี ผลการสังเกตสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนรายบุคคลตลอดกระบวนการ ซึ่งได้นำเสนอในภาพรวมตามข้อมูลในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 สรุปผลการสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียนของนักเรียน (N=30)

คะแนนรวมรายชั่วโมง												ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ผลการประเมิน	ระดับ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12			
288	285	287	288	293	294	294	289	296	292	292	292	9.73	ผ่าน	ดี

จากตารางที่ 5 พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 จำนวน 30 คน มีพฤติกรรมการเรียนผ่านเกณฑ์ในระดับดีทุกคน โดยมีคะแนนเฉลี่ยที่ 9.73 คะแนน ซึ่งผลการประเมินพฤติกรรมการเรียนที่อยู่ในระดับดีนี้ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติกิจกรรมและส่งผลต่อพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนที่สูงขึ้น

ขั้นสะท้อนผล (Reflect)

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต (Observe) เพื่อสรุปผลและสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพในการการพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร เพื่อหาแนวทางแก้ไขและพัฒนาคุณภาพในการจัดการเรียนรู้เป็นลำดับต่อไป ดังนี้

1. การสะท้อนผลจากข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอย่างชัดเจน กล่าวคือค่าเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 33.80 สูงกว่าก่อนเรียนคือเท่ากับ 13.70 แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมด้วยแผนการเรียนรู้ 12 แผน โดยใช้แบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่งผลให้นักเรียนมีความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ดีขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2 ผลการวิเคราะห์พัฒนาการสัมพัทธ์ (Relative Growth Score) เมื่อพิจารณาจากคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (GS) ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 จำนวน 30 คน พบว่า นักเรียนทุกคนมีพัฒนาการในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ทุกคน โดยภาพรวมนักเรียนมีพัฒนาการความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ในระดับสูง

2. การสะท้อนผลจากข้อมูลเชิงคุณภาพ

การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนระหว่างการจัดกิจกรรมทั้ง 12 แผน ใช้เวลา 12 ชั่วโมง โดยใช้แบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสะท้อนพัฒนาการด้านความสามารถการเขียนผ่านชิ้นงานและพฤติกรรมการเรียนรู้ที่บันทึกไว้รายชั่วโมง โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกต แบบฝึก และชิ้นงานเขียนของนักเรียนเพื่อสะท้อนผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับปัญหาที่พบในขั้นวางแผน (Plan) ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพดังกล่าวสรุปไว้ในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 สรุปปัญหาการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนและแนวทางแก้ปัญหา

ปัญหาที่พบในการเขียนเชิงสร้างสรรค์	แนวทางแก้ปัญหา
1. การกำหนดชื่อเรื่องไม่สอดคล้องกับเนื้อหา 2. การเขียนเรื่องได้สั้น ขาดใจความสำคัญ เนื้อหาวกวนใช้ข้อความซ้ำซ้อน 3. ใช้ภาษาพูดในภาษาเขียน 4. เขียนไม่มีย่อหน้า 5. ในการเขียนไม่มีการสรุปหรือปิดเรื่อง 6. นักเรียนใช้ภาษาไทยไม่ถูกต้องตามหลักการเขียน	1. ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการในเรื่องที่มีปัญหา 2. ยกตัวอย่างที่ดีและตัวอย่างที่ไม่ดีเพื่อให้นักเรียนสังเกตความแตกต่าง 3. ให้นักเรียนฝึกสังเกต ฝึกวิเคราะห์ สืบค้นความรู้เพิ่ม 4. ให้นักเรียนฝึกจากกิจกรรมง่ายๆ ไปสู่กิจกรรมที่ยากหรือฝึกจากการเขียนสั้นๆ แล้วค่อยเพิ่มความยาว 5. ให้ฝึกเขียนจากเรื่องใกล้ตัวหรือเรื่องที่สนใจ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ประเมินผลงานของตนเองและผู้อื่น

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/8 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร จำนวน 30 คน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับแบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์จำนวน 5 เล่ม ผ่านการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ 12 แผน รวมเวลา 12 ชั่วโมง ผลการวิจัยพบว่า

1. คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีค่าเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 33.80 (ร้อยละ 67.60) เพิ่มขึ้นจากค่าเฉลี่ยก่อนเรียนที่ 13.70 (ร้อยละ 20.40) สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยแบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ สามารถส่งเสริมความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนได้ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งนักเรียนมีพัฒนาการด้านการกำหนดหัวข้อ การเรียบเรียงเนื้อหา การใช้ภาษา และเขียนเนื้อเรื่องได้ดีขึ้น ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Kemmis และ McTaggart (1988 อ้างถึงใน วีระยุทธ์ ชาตะกาญจน์, 2558 : 40) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน ปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผลอย่างเป็นวงจร รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญาภา วิหควัชรา (2560) และยุพิน อินทะยะ (2562) ซึ่งรายงานว่าการใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการสามารถพัฒนาทักษะภาษาไทยของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. พัฒนาการสัมพัทธ์ (Relative Growth Score) พบว่านักเรียนมีพัฒนาการการเขียนเชิงสร้างสรรค์ทุกคน โดยในภาพรวมอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ย 55.37 แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้ารายบุคคลในด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเกิดจากการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องผ่านแบบฝึกทักษะที่ผู้วิจัยได้ออกแบบตามหลักการสร้างแบบฝึกที่มีประสิทธิภาพ (อพันตรี พูลพุทธา, 2565) ที่เสนอแนวทางการสร้างแบบฝึกที่มีประสิทธิภาพด้วยการเริ่มจากการวิเคราะห์รายวิชาและปัญหาของผู้เรียน กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ออกแบบโครงสร้างแบบฝึกให้มีส่วนต้น เนื้อหา และส่วนท้ายครบถ้วน รวมถึงจัดลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยากอย่างเหมาะสมกับผู้เรียน ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานของศิรประภา บัวคอม (2556), อธิศา สังฆสุบรรณ์ (2559) และนงค์นุช นามวิชัย (2561) ที่รายงานว่าการจัดกิจกรรมด้วยแบบฝึกสามารถพัฒนาคุณภาพงานเขียนของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ

สรุปได้ว่า การใช้แบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการสามารถพัฒนาการความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ครูผู้สอนสามารถนำแบบฝึกพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดและการเขียนของนักเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) เพื่อขยายผลแนวทางการสอนที่ประสบผลสำเร็จ

1.3 โรงเรียนสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำโครงการพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ให้กับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ผู้จะทำวิจัยครั้งต่อไปสามารถนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการไปใช้กับทฤษฎีการเรียนรู้อื่นเพื่อพัฒนานักเรียนในด้านต่าง ๆ ได้

2.2 ผู้จะทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ ควรพิจารณาการใช้เครื่องมือในการวิจัยเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์เพื่อจะได้ข้อมูลสะท้อนกลับในเชิงลึกยิ่งขึ้น

2.3 ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ เช่น ทัศนคติ แรงจูงใจในการเรียนรู้ หรือบรรยากาศในชั้นเรียน เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

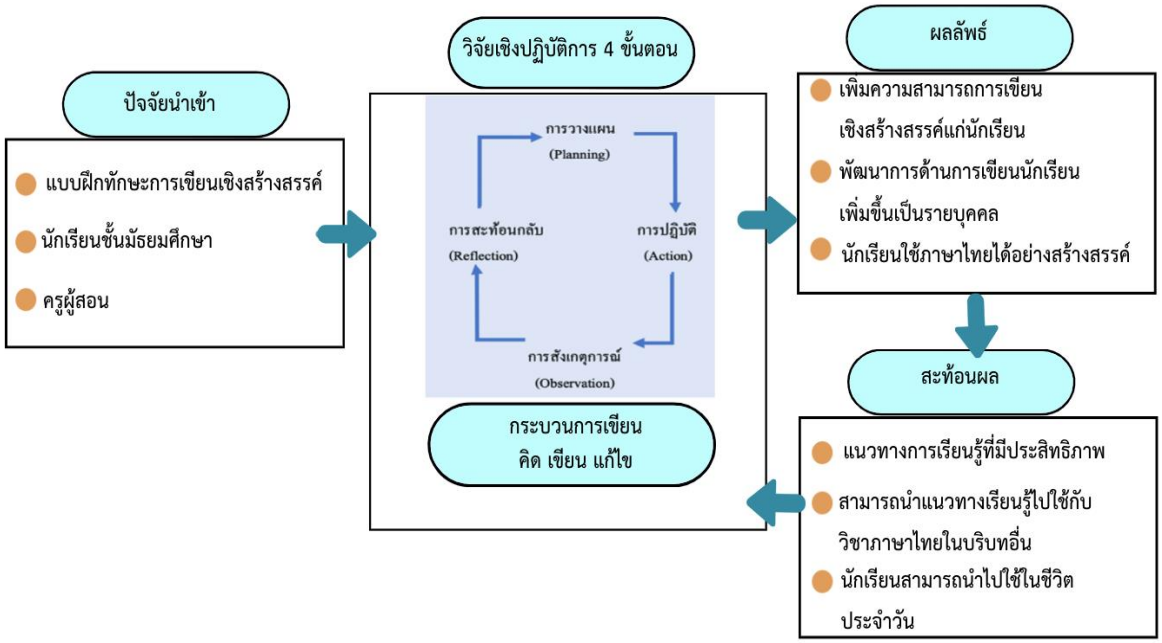
ผลการวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญต่อการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในบริบทการเรียนการสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาดังนี้

1. แบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้น สามารถพัฒนาความสามารถของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิผล งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าแบบฝึกที่ออกแบบตามหลักการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ โดยจัดลำดับจากง่ายไปยาก และมีแบบทดสอบก่อนเรียน หลังเรียนในแต่ละเล่ม ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจ และพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษา สามารถเขียนเชิงสร้างสรรค์ได้ดีขึ้น

2. การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ช่วยเพิ่มความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับรายบุคคล ด้วยวงจร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล ช่วยให้ครูสามารถปรับกิจกรรมการเรียนรู้ตามปัญหาจริงของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์พัฒนาการสัมพันธ์ที่พบว่าผู้เรียนทุกคนมีพัฒนาเพิ่มขึ้น

3. ความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้ด้วยกระบวนการที่เป็นระบบและมีขั้นตอนชัดเจน งานวิจัยชี้ว่า เมื่อผู้เรียนได้รับกิจกรรมที่เน้นกระบวนการเขียน จะทำให้เกิดพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์และความสามารถในการเขียนได้ดีขึ้น

แผนภาพองค์ความรู้ใหม่สำคัญต่อการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในบริบทการเรียนการสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

กัญญาภา วิหควัชรา. (2560). *การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความสามารถในการเขียนสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านพุเตย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี).

ถวัล มาศจรัส. (2557). *แบบฝึกทักษะเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ผู้เรียนและการจัดทำผลงานวิชาการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ธารอักษร.

ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน. (2567). *การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ตักสิลาการพิมพ์.

นงค์นุช นามวิชัย. (2561). การพัฒนาแบบฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้แผนผังความคิดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วารสารวิชาการ*, 12(2), 148-155.

บ้านกรวดวิทยาคาร. (2567). *รายงานประเมินความสามารถในการเขียนโรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร ปีการศึกษา 2567*.

ยุพิน อินทะยะ. (2562). *การบริการวิชาการกับการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนภาษาไทยโดยใช้หนังสือเล่มเล็กสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ* (รายงานการวิจัย). คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

วีระยุทธ์ ชาตะกาญจน์. (2558). การวิจัยเชิงปฏิบัติการ. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2*(1), 29.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2559). *การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน* (พิมพ์ครั้งที่ 18). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อธิศา สังฆสุบรรณ์. (2559). *การพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนครนายกวิทยาคม จังหวัดนครนายก* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, คณะศึกษาศาสตร์).

อพันตรี พูลพุทธา. (2565). *การวิจัยทางการศึกษา*. ตักสิลาการพิมพ์.

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม
Motivation for work of personnel of Maha Sarakham Provincial Administrative Organization

สุวิมล ไชยพิศ
ภักดี โพธิ์สิงห์
สัญญา เคณาภูมิ
นักศึกษาปริญญาโท รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Suwimon Chaiyaphit
Phakdee Phosing
Sanya Kenaphoom
M.P.A. Student (Public Administration), Rajabhat Mahasarakham University
Lecturer of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University
Lecturer of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University
Corresponding E-mail : suwimon257@gmail.com

รับบทความ: 18 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 29 มกราคม 2569; ตอบรับบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2569
Received: December 18, 2025; Revised: January 29, 2026; Accepted: February 2, 2026

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม (2) เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม โดยจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง และ (3) ศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 167 คน โดยการใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความถี่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบแรงจูงใจ จำแนกตามเพศ ใช้สถิติ t-test และจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ใช้สถิติ One-Way ANOVA

ผลการวิจัย พบว่า (1) ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก (2) เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การ บริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม โดยจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง มีการแรงจูงใจ ไม่แตกต่างกัน และ (3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ควรมุ่งเสริมสร้างแรงจูงใจทั้งภายในและภายนอกองค์กรอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน วัดผลได้ และสอดคล้องกับศักยภาพของบุคลากร รวมถึงการสร้างระบบการยกย่องชมเชยเพื่อส่งเสริมความภาคภูมิใจในความสำเร็จของงาน นอกจากนี้ ควรสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพผ่านการอบรม การศึกษาดูงาน และการหมุนเวียนงาน เพื่อเพิ่มประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญ ควบคู่กับการจัดระบบผลตอบแทนและการเลื่อนตำแหน่งตามผลงานอย่างโปร่งใส และเป็นธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความร่วมมือ ความรับผิดชอบ และความเท่าเทียมจะช่วยเสริมความผูกพันระหว่างบุคลากรกับ

องค์กร อีกทั้งผู้บริหารควรยึดหลักธรรมาภิบาล มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ และเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงาน ที่ปลอดภัย ทันสมัย และเอื้อต่อประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : แรงจูงใจ; การปฏิบัติงาน; องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม

Abstract

This study aimed to: (1) examine the level of work motivation among personnel of the Maha Sarakham Provincial Administrative Organization; (2) compare work motivation among personnel classified by gender, age, educational level, and position; and (3) investigate recommendations for enhancing work motivation among personnel of the Maha Sarakham Provincial Administrative Organization. The sample consisted of 167 personnel working in the Maha Sarakham Provincial Administrative Organization, selected using Taro Yamane's formula. The research instrument was a rating-scale questionnaire. Statistical analyses included frequency, percentage, mean, and standard deviation. Independent samples t-tests were employed to compare work motivation by gender, while One-Way Analysis of Variance (ANOVA) was used to examine differences based on age, educational level, and position.

The findings revealed that: (1) the overall level of work motivation among personnel of the Maha Sarakham Provincial Administrative Organization was high; (2) there were no statistically significant differences in work motivation when classified by gender, age, educational level, or position; and (3) recommendations for enhancing work motivation emphasized the systematic promotion of both intrinsic and extrinsic motivation. This should begin with clearly defined, measurable work goals aligned with personnel capabilities, along with recognition and appreciation systems to foster pride in work achievements. Furthermore, capacity development should be supported through training programs, study visits, and job rotation to enhance experience and professional expertise. Transparent and fair performance-based compensation and promotion systems are also essential. Developing an organizational culture that values cooperation, responsibility, and equity can strengthen organizational commitment. In addition, administrators should adhere to principles of good governance, demonstrate constructive leadership, and encourage personnel participation in decision-making processes. Creating a safe, modern, and efficiency-oriented working environment.

Keywords: Motivation; Work Performance; Mahasarakham Provincial Administrative Organization

บทนำ

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จของงานและองค์กร ตลอดจนมีส่วนช่วยเสริมสร้างความสุขและความผูกพันของผู้ปฏิบัติงาน หากองค์กรใดบุคลากรขาดแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงาน ย่อมส่งผลให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพต่ำและคุณภาพของงานลดลง ในทางตรงกันข้าม องค์กรที่มีบุคลากรซึ่งมีแรงจูงใจและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานในระดับสูงจะก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกต่อประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินงานโดยรวม นอกจากนี้ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานยังสะท้อนถึงประสิทธิภาพการบริหารจัดการและภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กร ดังนั้น หน่วยงานที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมแรงจูงใจและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร พร้อมทั้งมีความเข้าใจในองค์ประกอบที่ส่งผลต่อแรงจูงใจดังกล่าว และตระหนักว่าความพึงพอใจในการทำงานสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบท สถานการณ์ และช่วงเวลา จะช่วยให้องค์กรสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ (ปฐมวงค์ สีหาเสนา, 2557)

การปฏิรูประบบราชการไทยมุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรภาครัฐให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงานที่สูงขึ้นอย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการยกระดับมาตรฐานและขีดความสามารถในการทำงานให้อยู่ในระดับที่สามารถเทียบเคียงกับมาตรฐานสากลและสอดรับกับการบริหารราชการภายใต้หลักธรรมาภิบาลและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีประสิทธิผล โดยยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและการพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ ได้กำหนดแนวทางสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลภาครัฐให้เป็นกำลังหลักของการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์ดังกล่าวให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้มีคุณลักษณะเป็นทั้งผู้มีคุณธรรมและมีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ ยึดถือหลักจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และจิตสาธารณะในการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ของประชาชนและสังคมโดยรวม พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ผ่านการกำหนดเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพที่ชัดเจนและเหมาะสม เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะใหม่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม เทคโนโลยี และรูปแบบการบริหารภาครัฐสมัยใหม่ ตลอดจนการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานให้เอื้อต่อการบูรณาการความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม เป็นหน่วยงานหนึ่งของภาครัฐ ซึ่งมีหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาบุคลากรอยู่เสมอ เพื่อการพัฒนาคุณภาพการดำเนินงานให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ที่ประกอบด้วย บุคลากรจำนวน 284 คน ทั้งระดับบริหารและระดับปฏิบัติการตามบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตาม พ.ร.บ. องค์การบริหารส่วนจังหวัด ปี 2540 ซึ่งเป็นงานที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน จำนวน 940,677 คน (องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม, 2567) และเป็นจำนวนที่มากถึง 1 ต่อ 2,255 คน และถ้าบุคลากรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานจะทำให้มีผลงานตามที่ประชาชน คาดหวัง หากขาดแรงจูงใจจะส่งผลกระทบต่อการทำงาน ซึ่งหากบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแล้วย่อมจะส่งผลให้บุคลากรเกิดพฤติกรรมสนับสนุนการพัฒนา ตนเองของบุคลากรสัมฤทธิ์ผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม (ณัฐศิกานต์ เชื้อดวงผุย, 2567) ดังนั้นจากความเป็นมาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม เพื่อประสิทธิภาพการทำงานทำให้เข้าใจ ถึงปัจจัยที่กระตุ้นให้บุคลากรทำงานได้ดีขึ้น สามารถ

สร้างแนวนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากร ขององค์กรที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากร ตลอดจนการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงานทำให้การรู้จักและเข้าใจความต้องการและแรงจูงใจของบุคลากรจะช่วยในการสร้างสภาพ แวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานและความพอใจของพนักงานให้ปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

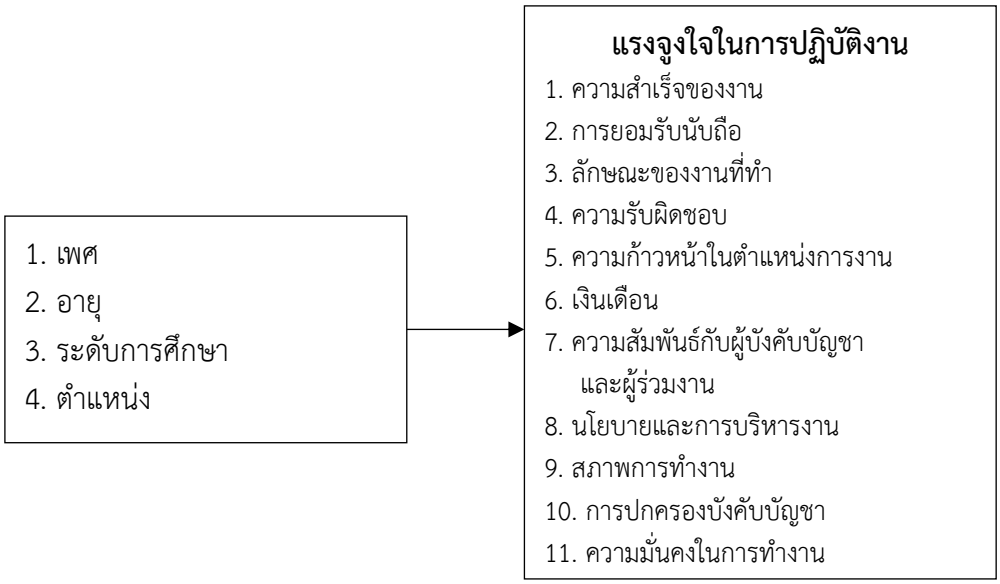
1. เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม

สมมุติฐานการวิจัย

1. แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก
2. เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่งที่แตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีแรงจูงใจ ของ Herzberg, Mausner and Synderman (1959) มากำหนดเป็นตัวแปรตาม ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่ของการวิจัย

พื้นที่ของการวิจัย คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 ตัวแปรอิสระ คือ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง

2.2 ตัวแปรตาม คือ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแรงจูงใจ (Herzberg, Mausner and Synderman, 1959) ได้แก่

1) ความสำเร็จของงาน
2) การยอมรับนับถือ
3) ลักษณะของงานที่ทำ
4) ความรับผิดชอบ
5) ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน
6) เงินเดือน
7) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน
8) นโยบายและการบริหารงาน
9) สภาพการทำงาน
10) การปกครองบังคับบัญชา
11) ความมั่นคงในการทำงาน

3. ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1 ประชากร ได้แก่ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 284 คน ประกอบด้วย ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานจ้างตามภารกิจ และพนักงานจ้างทั่วไป ปฏิบัติงานใน 10 หน่วยงาน (หน่วย กอง สำนัก) (องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม, 2567)

3.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 167 คน โดยการใช้สูตรหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ (Yamane, 1973, p. 727) คำนวณตามสัดส่วน และทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก

4. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการบูรณาการ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น โดยครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามลักษณะของแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง

ตอนที่ 2 เป็นคำถามแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มีระดับการปฏิบัติงาน ให้เลือกตอบ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended)

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

6.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามสถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

6.2 สถิติที่ใช้ในการการวิเคราะห์ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

6.3 สถิติทดสอบสมมติฐานวิเคราะห์เปรียบเทียบเพศของกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันสถิติที่ใช้ ได้แก่ t-test (Independent Samples)

6.4 สถิติทดสอบสมมติฐานวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) โดยกำหนดนัยสำคัญของการทดสอบที่ระดับ .05 กรณีพบความแตกต่างใช้การเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธี LSD. (Least Significant Different) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 119)

6.5 การวิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามจะใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) การวิเคราะห์ เนื้อหา (Content Analysis) และพรรณนาความ

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และผลการวิเคราะห์ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม	$\overline{X}$	S.D.	ระดับแรงจูงใจ	อันดับที่
1. ความสำเร็จของงาน	4.38	0.54	มาก	3
2. การยอมรับนับถือ	4.31	0.55	มาก	6
3. ลักษณะของงานที่ทำ	4.42	0.47	มาก	1
4. ความรับผิดชอบ	4.40	0.51	มาก	2
5. ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน	4.15	0.44	มาก	11
6. เงินเดือน	4.27	0.60	มาก	8
7. ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน	4.30	0.54	มาก	7
8. นโยบายและการบริหารงาน	4.31	0.54	มาก	5
9. สภาพการทำงาน	4.32	0.51	มาก	4
10. การปกครองบังคับบัญชา	4.21	0.55	มาก	9
11. ความมั่นคงในการทำงาน	4.19	0.45	มาก	10
โดยรวม	**4.30**	**0.52**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 1 ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.30, S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ลักษณะของงานที่ทำ ($\overline{X}$ = 4.42, S.D. = 0.47) รองลงมาความรับผิดชอบ ($\overline{X}$ = 4.40, S.D. = 0.51) ความสำเร็จของงาน ($\overline{X}$ = 4.38, S.D. = 0.54) สภาพการทำงาน ($\overline{X}$ = 4.32, S.D. = 0.51) การยอมรับนับถือ ($\overline{X}$ = 4.31, S.D. = 0.55) นโยบายและการบริหารงาน ($\overline{X}$ = 4.31, S.D. = 0.54) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ($\overline{X}$ = 4.30, S.D. = 0.54) เงินเดือน ($\overline{X}$ = 4.27, S.D. = 0.60) การปกครองบังคับบัญชา ($\overline{X}$ = 4.21, S.D. = 0.55) ความมั่นคงในการทำงาน ($\overline{X}$ = 4.19, S.D. = 0.45) และความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน ($\overline{X}$ = 4.15, S.D. = 0.44) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม โดยจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ที่มีเพศต่างกัน

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม	เพศ				t	Sig.
	ชาย		หญิง			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านความสำเร็จของงาน	4.56	.53	4.58	.62	-.21	.22
2. ด้านการยอมรับนับถือ	4.50	.54	4.57	.51	-.60	.68
3. ด้านลักษณะของงานที่ทำ	4.48	.55	4.64	.45	-1.56	.09
4. ด้านความรับผิดชอบ	4.43	.59	4.57	.45	-1.28	.07
5. ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน	4.49	.62	4.61	.48	-1.02	.10
6. ด้านเงินเดือน	4.55	.89	4.64	.90	-.99	.51
. ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน	4.38	.92	4.41	.89	-.35	.50
8. ด้านนโยบายและการบริหารงาน	4.45	.78	4.36	.92	1.03	.01*
9. ด้านสภาพการทำงาน	4.57	.90	4.67	.93	-.96	.48
10. ด้านการปกครองบังคับบัญชา	4.46	.77	4.49	.75	-.34	.92
11. ด้านความมั่นคงในการทำงาน	4.35	.84	4.32	.65	-.51	.26
รวม	**4.47**	**.72**	**4.53**	**.69**	**-1.102**	**.201**

หมายเหตุ. * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า การเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ที่มีเพศต่างกัน โดยรวมมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันทางสถิติ

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามระดับอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.12	2	.06	.235	.79
ภายในกลุ่ม	47.34	244	25		
รวม	47.46	246			

จากตารางที่ 3 พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับอายุต่างกัน โดยรวมมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันทางสถิติ

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามระดับการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.42	3	0.14	0.568	0.64
ภายในกลุ่ม	47.03	243	0.25		
รวม	47.45	246			

จากตารางที่ 4 พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน โดยรวมมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันทางสถิติ

ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามตำแหน่ง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.16	4	0.04	0.16	0.96
ภายในกลุ่ม	47.30	189	0.25		
รวม	47.46	246			

จากตารางที่ 5 พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่งต่างกัน โดยรวมมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันทางสถิติ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ควรมุ่งเสริมสร้างแรงจูงใจทั้งภายในและภายนอกองค์กรอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน วัดผลได้ และสอดคล้องกับศักยภาพของบุคลากร รวมถึงการสร้างระบบการยกย่องชมเชยเพื่อส่งเสริมความภาคภูมิใจในความสำเร็จของงาน นอกจากนี้ ควรสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพผ่านการอบรม การศึกษาดูงาน และการหมุนเวียนงาน เพื่อเพิ่มประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ ควบคู่กับ

การจัดระบบผลตอบแทนและการเลื่อนตำแหน่งตามผลงานอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความร่วมมือ ความรับผิดชอบ และความเท่าเทียมจะช่วยเสริมความผูกพันระหว่างบุคลากรกับองค์กร อีกทั้งผู้บริหารควรยึดหลักธรรมาภิบาล มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ และเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัย ทันสมัย และเอื้อต่อประสิทธิภาพ รวมถึงการจัดสวัสดิการที่มั่นคง จะช่วยให้บุคลากรเกิดความมั่นใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีความภาคภูมิใจในหน้าที่การงานของตนเอง เห็นคุณค่าของการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และตระหนักว่าหน้าที่ของตนมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ความรู้สึกภาคภูมิใจและการมีส่วนร่วมในความสำเร็จขององค์กร จึงส่งผลให้บุคลากรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานสูง นอกจากนี้ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการของผู้บริหารยังเป็นส่วนสำคัญที่ส่งเสริมแรงจูงใจในการทำงาน เนื่องจากผู้บริหารมีบทบาทในการกำหนดนโยบายการบริหารที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็น และให้การสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ เครื่องมือในการทำงาน และโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทำให้บุคลากรรู้สึกมั่นคงในอาชีพ เกิดความเชื่อมั่นในองค์กร และพร้อมทุ่มเทในการทำงาน ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Herzberg (1959) ที่กล่าวถึงปัจจัยจูงใจ (Motivators) เช่น ความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยกย่อง และความก้าวหน้าในอาชีพ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อความพึงพอใจและแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากร รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย ศรีสุข (2564) ที่ศึกษาพบว่า บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีแรงจูงใจในการทำงานอยู่ในระดับสูง เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารและมีระบบการประเมินผลที่เป็นธรรม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mahmood and Hassan (2022) ที่ศึกษาพบว่า การยอมรับและการให้รางวัลตามผลงานเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมแรงจูงใจภายในของบุคลากรภาครัฐให้คงอยู่ในระดับสูง การที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามมีการมอบรางวัลเชิดชูเกียรติและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นปัจจัยที่ช่วยหล่อหลอมให้บุคลากรเกิดแรงจูงใจในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิรินญภัฐ สิทธิจักร (2567) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ บงกช รินเสนา (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงาน ของพนักงานเทศบาล ในเขตพื้นที่อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า ด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล ในเขตพื้นที่อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยรวมอยู่ในระดับความสำคัญมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ อินทรา เนียมถนอม (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการองค์การ บริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงในการปฏิบัติงานของข้าราชการองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้งหมด 9 ด้าน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม โดยจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง

2.1 การเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามที่มีเพศต่างกัน โดยรวมมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันทางสถิติไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย อาจเป็นเพราะ ทั้งบุคลากรชายและหญิงต่างมีโอกาสในการเข้าถึงสิทธิประโยชน์และนโยบายด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลในระดับที่เท่าเทียมกัน เช่น โอกาสในการเลื่อนตำแหน่ง การพัฒนาศักยภาพ การได้รับผลตอบแทน และระบบการประเมินผลที่ยึดหลักความเป็นธรรมและความโปร่งใส ทำให้แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของทั้งสองเพศมีความใกล้เคียงกัน อีกทั้ง บทบาทและหน้าที่ของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามมีลักษณะของงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทีมงานและการทำงานตามภารกิจขององค์กร ซึ่งไม่ได้จำแนกความรับผิดชอบตามเพศ แต่พิจารณาตามความรู้ ความสามารถ และตำแหน่งเป็นหลัก ส่งผลให้บุคลากรทุกเพศมีแรงจูงใจในการทำงานที่ใกล้เคียงกัน และมุ่งเน้นการสร้างผลงานเพื่อประโยชน์ขององค์กรและประชาชนในพื้นที่ ประกอบกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในองค์การภาครัฐไทย ที่ให้ความสำคัญกับ หลักความเสมอภาคทางเพศ (Gender Equality) ตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ซึ่งส่งเสริมให้บุคลากรทุกเพศได้รับการพัฒนาและการประเมินผลอย่างเท่าเทียม ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับงานของ วิมลพรรณ อินทรสุข (2563) ที่ศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรภาครัฐไม่แตกต่างกันระหว่างเพศ เนื่องจากระบบการบริหารงานบุคคลในภาครัฐมีมาตรฐานเดียวกัน และเน้นความเสมอภาคในการพัฒนาและให้รางวัลตามผลงาน

2.2 แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับอายุต่างกัน โดยรวมมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันทางสถิติ ไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย อาจเป็นเพราะ บุคลากรทุกช่วงอายุได้รับการปฏิบัติจากองค์กรอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งในด้านสิทธิประโยชน์ การประเมินผลงาน การพัฒนาอาชีพ และสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้บุคลากรทุกวัยมีแรงจูงใจในการทำงานใกล้เคียงกันนอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามมีลักษณะการทำงานที่เน้นภารกิจร่วมกันของหน่วยงาน และยึดเป้าหมายการให้บริการประชาชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นบุคลากรวัยหนุ่มสาว วัยกลางคน หรือวัยใกล้เกษียณ ต่างก็มีบทบาทที่ชัดเจนในระบบราชการ การได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารและเพื่อนร่วมงานที่ดีจึงช่วยลดช่องว่างระหว่างวัย และทำให้แรงจูงใจในการทำงานของแต่ละช่วงอายุไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับงานของ จิราภรณ์ วงศ์วัฒน์ (2566) ที่ศึกษาพบว่า ระดับอายุของพนักงานไม่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากทุกช่วงอายุสามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบการบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐานเดียวกันได้ อีกทั้งองค์กรมีการอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้บุคลากรทุกวัยรู้สึกมีคุณค่าในงานที่ทำและพร้อมพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรธิดา พิเคราะห์แน่ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร จำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา และประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมไม่มีความแตกต่างกัน

2.3 แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน โดยรวมมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันทางสถิติ ไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

อาจเป็นเพราะ บุคลากรทุกระดับการศึกษาได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมในด้านสวัสดิการ การบริหารจัดการภายในองค์กร และโอกาสในการพัฒนาอาชีพ องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามมีระบบการบริหารงานบุคคลที่เน้นความเสมอภาค โปร่งใส และยึดหลักความสามารถ มากกว่าการพิจารณาจากระดับการศึกษา ส่งผลให้แรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรทุกกลุ่มไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ลักษณะของงานในองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามส่วนใหญ่มีความชัดเจนในภารกิจ บทบาทหน้าที่ และเป้าหมายของงาน ซึ่งบุคลากรทุกระดับการศึกษาสามารถเข้าใจบทบาทของตนเองได้ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กร การที่บุคลากรทุกระดับได้รับการยอมรับในผลงานและมีโอกาสก้าวหน้าในสายงานอย่างเป็นธรรม ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานในระดับที่ใกล้เคียงกัน ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับงานของ ณัฐวุฒิ สุขเกษม (2565) ที่ศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาของบุคลากรไม่ได้ส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจคือความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ความชัดเจนของเป้าหมายงาน และบรรยากาศในการทำงานที่เป็นมิตร มากกว่าปัจจัยด้านคุณวุฒิทางการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพัตรา จุณณะปิยะ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล ตำบล อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน หน่วยงานที่สังกัด และความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานไม่มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตาบล อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

2.4 แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่งต่างกัน โดยรวมมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันทางสถิติ ไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย อาจเป็นเพราะ องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามมีระบบการบริหารงานบุคคลที่ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคและความเท่าเทียมในการปฏิบัติงาน โดยไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งระดับใด บุคลากรต่างได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็น การพัฒนาตนเอง และการได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างทั่วถึง จึงทำให้แรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรทุกตำแหน่งอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน อีกทั้งลักษณะการทำงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามเป็นแบบบูรณาการและทำงานร่วมกันระหว่างฝ่าย ซึ่งบุคลากรทุกตำแหน่งมีบทบาทสำคัญในกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ส่งผลให้บุคลากรทุกระดับมีความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน และมีแรงจูงใจภายในจากความสำเร็จของงานมากกว่าปัจจัยภายนอกอย่างตำแหน่งหรือสถานะทางราชการ ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับงานของ ศิริพร พิพัฒน์กุล (2564) ที่ศึกษาพบว่า ระดับตำแหน่งของบุคลากรไม่ได้ส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากองค์กรภาครัฐมีระบบบริหารงานบุคคลที่มุ่งเน้นความโปร่งใสและการประเมินตามผลงานจริง ไม่ใช่ตามลำดับตำแหน่ง อีกทั้งระบบสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ถูกกำหนดอย่างเป็นมาตรฐานเดียวกันในทุกระดับตำแหน่ง

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัดมีรากฐานสำคัญจากแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) มากกว่าปัจจัยเชิงโครงสร้างหรือคุณลักษณะส่วนบุคคล ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมีแรงจูงใจในระดับมาก โดยเกิดจากความภาคภูมิใจในบทบาทหน้าที่ ความตระหนักถึงคุณค่าของการทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะ และการมีส่วนร่วมในความสำเร็จขององค์กร องค์

ความรู้ใหม่นี้ช่วยขยายกรอบแนวคิดของ Herzberg ให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยว่า ความหมายของงาน และคุณค่าทางสังคมของภารกิจ เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนแรงจูงใจของบุคลากรภาครัฐ

2. งานวิจัยนี้เสนอองค์ความรู้ใหม่ว่าความเสมอภาคเชิงระบบ (Systemic Equity) เป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ทำให้แรงจูงใจของบุคลากรไม่แตกต่างกันตามปัจจัยส่วนบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเพศ อายุ ระดับการศึกษา หรือ ตำแหน่ง ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลที่ยึดหลักความเป็นธรรม ความโปร่งใส และมาตรฐานเดียวกันในการพัฒนา ประเมินผล และให้ผลตอบแทน สามารถลดช่องว่างของแรงจูงใจระหว่างกลุ่มบุคลากรได้ องค์ความรู้ใหม่นี้ช่วยอธิบายว่า ความไม่แตกต่างของแรงจูงใจไม่ใช่จุดอ่อนขององค์กร แต่เป็นตัวชี้วัดความเข้มแข็งของระบบบริหารงานบุคคลในองค์กรภาครัฐสมัยใหม่

3. งานวิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้เชิงบริบท (Contextual Knowledge) เกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัด โดยชี้ให้เห็นว่า ลักษณะงานแบบบูรณาการ การทำงานเป็นทีม และการมุ่งเป้าหมายการให้บริการประชาชนเป็นศูนย์กลาง ทำให้บุคลากรทุกตำแหน่งและทุกระดับรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน ร่วมกัน แรงจูงใจจึงเกิดจากความสำเร็จของภารกิจมากกว่าสถานะทางตำแหน่งหรือคุณวุฒิทางการศึกษา องค์ความรู้นี้ช่วยเติมเต็มช่องว่างงานวิจัยเดิมที่มักอธิบายแรงจูงใจโดยยึดติดกับลำดับชั้นตำแหน่งหรือคุณลักษณะส่วนบุคคลเป็นหลัก

4. นำเสนอกรอบแนวคิดเชิงนโยบายว่า การเสริมสร้างแรงจูงใจของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมุ่งการบริหารแรงจูงใจเชิงระบบ มากกว่าการใช้มาตรการเฉพาะจุด กล่าวคือ การกำหนดเป้าหมายงานที่ชัดเจน การยกย่องชมเชยตามผลงาน การพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง การจัดผลตอบแทนและความก้าวหน้าอย่างเป็นธรรม ควบคู่กับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความร่วมมือ ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม องค์ความรู้นี้สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการออกแบบนโยบายบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม

โดยสรุป แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของบุคคล แต่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของระบบการบริหาร ความหมายของงาน และวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคลากร ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1.1 ด้านความสำเร็จของงาน ควรกำหนดตัวชี้วัดผลงานที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม (Key Performance Indicators: KPIs) องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามควรกำหนดตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานในเชิงปริมาณให้สอดคล้องกับภารกิจของแต่ละหน่วยงาน เช่น จำนวนโครงการที่ดำเนินการแล้วเสร็จตรงเวลา หรืออัตราการให้บริการประชาชนที่สำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อให้บุคลากรเข้าใจเป้าหมายการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ และสามารถวัดผลความสำเร็จได้อย่างโปร่งใสและเป็นธรรม ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นผลสัมฤทธิ์ของงาน (Performance-based Culture) ผู้บริหารควรสร้างบรรยากาศที่เน้นความสำเร็จของงานเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีม การสื่อสารที่เปิดกว้าง และการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับ เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในความสำเร็จขององค์กร

1.2 ด้านการยอมรับนับถือ ควรมีการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำ (Leadership Skills) ของผู้บังคับบัญชา จัดอบรมให้ผู้บริหารทุกระดับเรียนรู้การใช้ภาวะผู้นำเชิงบวก (Positive Leadership) และการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจระหว่างหัวหน้าและลูกน้อง เพื่อจะช่วยลดช่องว่างทางอำนาจและเพิ่มแรงจูงใจในการทำงาน เปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความสามารถและตัดสินใจในงานของตนเอง ควรมอบหมายงานโดยให้อิสระในการวางแผนและตัดสินใจภายใต้ขอบเขตของหน้าที่ เพื่อให้บุคลากรได้ใช้ความรู้ ความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนางาน การเปิดโอกาสเช่นนี้จะช่วยให้บุคลากรรู้สึกว่าผู้บังคับบัญชาเชื่อมั่นในศักยภาพของตน ซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญต่อประสิทธิภาพของงาน

1.3 ด้านลักษณะของงานที่ทำ องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามควรจัดทำ คู่มือปฏิบัติงาน (Work Manual) หรือ มาตรฐานการทำงาน (Standard Operating Procedures: SOPs) สำหรับแต่ละภารกิจ เพื่อให้บุคลากรทุกคนเข้าใจขั้นตอนการทำงานที่ถูกต้อง ลดความซ้ำซ้อน และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบ

1.4 ด้านความรับผิดชอบ ผู้บริหารควรสร้างบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมความรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของงาน ปลูกฝังให้บุคลากรรู้สึกว่า งานที่ได้รับมอบหมายเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของตนเองและเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จขององค์กร การสร้างความเป็นเจ้าของงาน (Ownership) จะช่วยให้บุคลากรทุ่มเทและบริหารจัดการงานได้อย่างเต็มศักยภาพ

1.5 ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามควรกำหนดแนวทางความก้าวหน้าในสายอาชีพของบุคลากรอย่างเป็นระบบ โดยระบุขั้นตอน คุณสมบัติ และเกณฑ์การเลื่อนตำแหน่งอย่างชัดเจน เพื่อให้บุคลากรสามารถวางแผนพัฒนาตนเองตามเส้นทางอาชีพที่ต้องการได้อย่างเป็นรูปธรรม และลดความคลุมเครือในการเติบโตในองค์กร

1.6 ด้านเงินเดือน องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามควรมีการทบทวนโครงสร้างเงินเดือนและผลตอบแทนให้เหมาะสมกับลักษณะงาน ความรับผิดชอบ และสมรรถนะของบุคลากรในแต่ละตำแหน่ง โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานค่าตอบแทนของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรอื่นที่มีลักษณะงานคล้ายคลึงกัน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในองค์กร

1.7 ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามควรสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างในการสื่อสาร ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และปัญหาที่พบในการทำงานกับผู้บังคับบัญชาได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องกังวลถึงผลกระทบทางลบ การสื่อสารแบบเปิดจะช่วยให้เกิดความเข้าใจร่วม ลดความขัดแย้ง และเพิ่มความไว้วางใจในทีมงาน

1.8 ด้านนโยบายและการบริหารงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามควรกำหนดนโยบายการดำเนินงานที่มีความชัดเจน ครอบคลุมภารกิจของหน่วยงาน และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงนโยบายรัฐบาล ผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น การประชุมชี้แจงภายใน เว็บไซต์องค์กร จดหมายข่าว หรือระบบสารสนเทศภายใน เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และแนวทางการปฏิบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

1.9 ด้านสภาพการทำงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามควรดำเนินการตรวจสอบและบำรุงรักษาอาคารสถานที่ อุปกรณ์สำนักงาน ระบบไฟฟ้า และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้

มั่นใจว่าสภาพแวดล้อมมีความปลอดภัยต่อการทำงานของบุคลากรทุกคน รวมทั้งจัดให้มีแผนป้องกันและซักซ้อมเหตุฉุกเฉิน เช่น อัคคีภัย หรือภัยพิบัติทางธรรมชาติ อย่างเป็นระบบ

1.10 ด้านการปกครองบังคับบัญชา องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามควรจัดอบรมหรือพัฒนาผู้บังคับบัญชาให้มีทักษะภาวะผู้นำที่สามารถกระตุ้นแรงบันดาลใจให้กับทีม เช่น การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม การยกย่องความสำเร็จของบุคลากร และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน เพื่อสร้างความศรัทธาและแรงจูงใจในหมู่ผู้ร่วมงาน

1.11 ด้านความมั่นคงในการทำงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามควรกำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางการบริหารงานบุคคลที่ชัดเจน โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยใช้ผลงาน ความสามารถ และความประพฤติเป็นเกณฑ์หลักในการประเมิน เพื่อให้บุคลากรเกิดความมั่นใจว่า ตำแหน่งงานของตนได้รับการปกป้องจากการแทรกแซงทางการเมืองหรืออคติในการบริหารงาน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรขยายขอบเขตของการศึกษาไปยังหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทอื่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดในภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบระดับแรงจูงใจและปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในแต่ละบริบท ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อสรุปที่ครอบคลุมและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น

2.2 ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร เช่น ปัจจัยด้านความพึงพอใจในงาน ภาวะผู้นำ การสื่อสารภายในองค์กร หรือบรรยากาศในการทำงาน เพื่อให้เข้าใจกลไกของแรงจูงใจอย่างลึกซึ้ง และสามารถออกแบบแนวทางการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่ตอบสนองต่อความต้องการจริงของบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยควรเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น การใช้แบบสอบถามร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนมุมมองของบุคลากรได้อย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งด้านตัวเลขเชิงสถิติและข้อมูลเชิงประสบการณ์ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

จิราภรณ์ วงศ์วัฒน์. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 21(1), 45–62.

ณัฐวุฒิ สุขเกษม. (2565). แรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริบทการบริหารงานบุคคลภาครัฐ. *วารสารการบริหารภาครัฐและการพัฒนา*, 14(3), 67–84.

ณัฐศิกานต์ เชื้อดวงผุย. (2567). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรภาครัฐ*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

บงกช รินเสนา. (2566). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานเทศบาลในเขตพื้นที่อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 16(2), 85–102.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ปฐมวงค์ สีหาเสนา. (2557). *แรงจูงใจและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภัทรธิดา พิเคราะห์แน่. (2558). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร. *วารสารการจัดการภาครัฐ*, 7(1), 93–110.

วิมลพรรณ อินทรสุข. (2563). ความเสมอภาคทางเพศกับแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรภาครัฐ. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*, 12(1), 89–105.

ศิรินญภัฐ สิทธิจักร. (2567). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. *วารสารการบริหารท้องถิ่นและการพัฒนา*, 18(1), 41–60.

ศิริพร พิพัฒน์กุล. (2564). ปัจจัยด้านตำแหน่งงานกับแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรภาครัฐ. *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 12(1), 59–75.

สมชาย ศรีสุข. (2564). แรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารการจัดการภาครัฐ*, 13(2), 101–118.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580)*. https://www.nesdc.go.th.

สุพัตรา จุณณะปิยะ. (2560). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบล อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 9(1), 73–90.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม. (2567). *ข้อมูลบุคลากรและภารกิจองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม*. https://www.mahasarakham.go.th.

Herzberg, F. (1959). *The motivation to work* (2nd ed.). John Wiley & Sons.

Herzberg, F., Mausner, B., & Snyderman, B. B. (1959). *The motivation to work*. John Wiley & Sons.

Mahmood, A., & Hassan, S. (2022). Performance-based rewards and intrinsic motivation in public sector organizations. *International Journal of Public Administration*, 45(6), 421–433. https://doi.org/10.1080/01900692.2021.1885953

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.

การบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

School Administration of Directors in the VUCA World under Buriram Primary Educational Service Area Office 2

ศรัณยา ศิริมาก
ศรีเพ็ญ พลเดช
พัชนี กุลฑานันท์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Saranya Sirimak
Sripen Poldech
Phatchanee Kultanan
Buriram Rajabhat University
E-mail: 660426021016@bru.ac.th

รับบทความ: 18 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 18 มกราคม 2569; ตอบรับบทความ: 26 มกราคม 2569
Received: December 18, 2025; Revised: January 18, 2026; Accepted: January 26, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา แนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา และประเมินแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระยะ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผัน กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้บริหารสถานศึกษา และครู จำนวน 338 คน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80-1.00 มีค่าความเชื่อมั่น 0.98 และค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 0.33-0.92 ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผัน กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยการสัมภาษณ์ และระยะที่ 3 การประเมินแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผัน จากกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้บริหารสถานศึกษา และครู จำนวน 30 คน โดยใช้เป็นแบบประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันจาก 4 ด้านที่สำคัญ ได้แก่ ด้านการยอมรับการเปลี่ยนแปลง ด้านการบริหารเชิงวิสัยทัศน์ ด้านการปรับตัวทางเทคโนโลยี และด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ มีจำนวน 40 แนวทาง ซึ่งการประเมินแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผัน มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา; ยุคโลกพลิกผัน; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The purpose of this research was to examine the current conditions of school administration in the disruptive era as perceived by school administrators, development guidelines for school administration in the disruptive era of school administrators, and evaluate these guidelines for school administration in the Buriram Primary Educational Service Area Office 2 during the disruptive era. The study was conducted in three phases. Phase 1 investigated the current conditions of school administration in the disruptive era. The sample consisted of 338 school administrators and teachers. A five-point Likert-scale questionnaire was employed as the research instrument, with an index of item-objective congruence ranging from 0.80 to 1.00, a reliability coefficient of 0.98, and item discrimination indices ranging from 0.33 to 0.92. Phase 2 focused on formulating development guidelines for school administration in the disruptive era. The target group comprised five experts who participated in in-depth interviews. Phase 3 involved evaluating the proposed development guidelines. The target group included 30 school administrators and teachers, and a five-point Likert-scale assessment form was used to measure the suitability and feasibility of the guidelines.

The results revealed the following: The overall current conditions of school administration in the disruptive era, as perceived by school administrators and teachers, were rated at a high level. The development guidelines for school administration in the disruptive era covered four key aspects: acceptance of change, visionary administration, technological adaptation, and strategic planning, resulting in a total of 40 proposed guidelines. The evaluation of the proposed development guidelines for school administration in the disruptive era indicated that their overall suitability was rated at the highest level and their overall feasibility was likewise rated at the highest level.

Keywords: School Administration; VUCA World; Directors

บทนำ

ยุคโลกพลิกผัน (VUCA World) เป็นยุคสมัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิต เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในสังคม รวมไปถึงกระทบเศรษฐกิจ การเมือง และที่สำคัญคือด้านการศึกษา ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ต้องเรียนรู้ในการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ทำให้เกิดความไม่แน่นอน คาดเดาไม่ได้ และยากที่จะควบคุม ผู้คนจึงต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์เหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาโลก และประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้น ดังนั้น การศึกษาของประเทศไทยจึงต้องปรับตัวเพื่อเตรียมความพร้อมต่อการรับมือกับสถานการณ์ในยุคโลกพลิกผันที่กำลังเกิดขึ้น (อรพรรณ บุตรกตัญญู, 2560: 20)

การบริหารสถานศึกษาในยุคโลกพลิกผันที่มีความไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว จนไม่สามารถที่จะวางแผน หรือตัดสินใจให้ชัดเจนได้ มีปัจจัยทางด้านสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องจำนวนมาก ทำให้มีข้อมูล หรือปัจจัยที่จะต้องพิจารณามากเกินไป ทำให้เกิดความคลุมเครือ จนส่งผลกระทบด้านการศึกษา สถานศึกษาก็ได้รับผลกระทบนั้นตามไปด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเตรียมความพร้อมในการรับมือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงจะสามารถพัฒนา และดำรงอยู่ต่อไปได้ การเตรียมความพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งทางด้านระบบการบริหารงานในสถานศึกษา ด้านเทคโนโลยี และด้านอื่น ๆ (สุรเดช จองวรรณศิริ, 2562: 15) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการเรียนรู้ และปรับตัวอยู่ตลอดเวลา มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถดำเนินการได้ตามพันธกิจ และความรับผิดชอบขององค์กร จะต้องมีความคล่องตัว รวมทั้งมีการวางแผนเตรียมความพร้อมสำหรับรับมือกับสถานการณ์ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นโดยที่ไม่คาดคิดมาก่อน จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัว ปรับเปลี่ยนตนเองให้มีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นำการเรียนรู้ ส่งเสริมด้านการจัดการศึกษา เพื่อรองรับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม (เจริญ ภูวิจิตร์, 2564: 3)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุตามวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ คือการมุ่งยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ พัฒนาคนในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคมสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิต โดยมีการพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพ ความสนใจ ความถนัด และการตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบ และปัจจัยส่งเสริมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไปพร้อมกัน ทั้งในส่วนของระบบการเรียนการสอน และการพัฒนาทักษะฝีมือ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับเป็นเจ้าของเทคโนโลยี นวัตกรรมที่ก้าวทันโลก ซึ่งการศึกษา และการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของคนให้มีทักษะความรู้ มีสมรรถนะที่มีคุณภาพสูง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น (สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561: 1)

กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการภารกิจหลักตามยุทธศาสตร์ชาติ โดยการขับเคลื่อน ดำเนินงานด้านการศึกษาในเรื่องของการพัฒนาการศึกษาเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกพลิกผันที่เกิดขึ้น คือมีนโยบายในการยกระดับคุณภาพการศึกษา มีการส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้สู่สมรรถนะตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ไปสู่การปฏิบัติอย่างเต็มรูปแบบ เพื่อสร้างสมรรถนะที่จำเป็นในโลกยุคใหม่ให้กับผู้เรียน กระทรวงศึกษาธิการให้ความสำคัญกับการส่งเสริม สนับสนุน ให้สถานศึกษารับมือต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกพลิกผันที่เกิดขึ้นได้ด้วยการยกระดับคุณภาพการศึกษาทุก ๆ ด้าน ซึ่งส่วนสำคัญในการพัฒนาคือการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นผู้นำนโยบาย และจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการไปปรับใช้กับสถานศึกษาของตนเองในการพัฒนาระบบการบริหารงาน พัฒนาบุคลากร และพัฒนาผู้เรียนให้สามารถรับการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคพลิกผันได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566: 2)

เนื่องจากบริบทเชิงพื้นที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบท และกึ่งชนบท ซึ่งมีความท้าทายหลายประการที่ส่งผลโดยตรงต่อการบริหารจัดการในยุคโลกพลิกผัน อาทิ ความเหลื่อมล้ำ ทางเทคโนโลยี และดิจิทัล โดยสถานศึกษาบางแห่งยังประสบปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ไม่เสถียร ความพร้อมของอุปกรณ์ดิจิทัลที่มีจำนวนจำกัด หรืออุปกรณ์มีสภาพล้าสมัย นอกจากนี้ สถานศึกษาในสังกัดยังเผชิญกับความ

ท้าทายด้านสมรรถนะของบุคลากรในยุคดิจิทัล โดยครู และผู้บริหารบางส่วนยังขาดทักษะด้านการใช้เทคโนโลยี และการบริหารจัดการภายใต้สภาวะความไม่แน่นอน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของโลกพลิกผัน ดังนั้น จึงมีการขับเคลื่อนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผัน ของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งขับเคลื่อนต่อเนื่องมาจากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ คือ การพัฒนาหน่วยงานภาครัฐให้เป็น “ภาครัฐทันสมัย เปิดกว้าง เป็นองค์กรขีดสมรรถนะสูง” สามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความคุ้มค่าเทียบได้กับมาตรฐานสากล รองรับสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานที่มีความหลากหลายซับซ้อน และทันต่อการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2, 2566: 81-86)

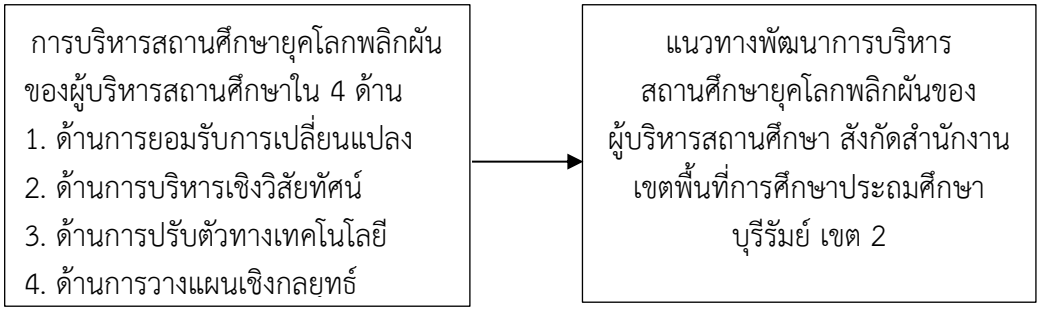
จากความเป็นมา และความสำคัญของปัญหาการดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาเรื่อง การบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ว่ามีสภาพการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นอย่างไร จากสภาพดังกล่าวนั้น มีแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันอย่างไรบ้าง และเมื่อประเมินแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษาแล้วมีความเหมาะสม และความเป็นไปได้อย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครู
2. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2
3. เพื่อประเมินแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดจากนักการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัย เรื่อง การบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูในสถานศึกษา จำนวน 2,616 คน จากสถานศึกษา จำนวน 228 แห่ง เป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 228 คน และครูจำนวน 2,388 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้จากประชากรโดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970: 608-610 ; อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 43) เป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 76 คน และครูจำนวน 262 คน แล้วทำการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ได้จำนวน 338 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.80-1.00 มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.33 ถึง 0.92 และ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลและแบบสอบถามส่งถึงสถานศึกษาในสังกัดเพื่อขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกำหนดวัน เวลาในการรับแบบสอบถามคืน ปรากฏว่าได้รับการแบบสอบถามกลับคืน จำนวน 338 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพ ตำแหน่ง อำเภอที่ตั้งของสถานศึกษา และขนาดสถานศึกษาโดยแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ เสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นโดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

1. กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จำนวน 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน จำนวน 8 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ในประเด็นตามแบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลโดยการจดบันทึก และบันทึกเสียง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยจัดพิมพ์ในรูปแบบตารางประกอบความเรียง แล้วสรุปประเด็นเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ระยะที่ 3 การประเมินแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

1. กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู จากสถานศึกษา จำนวน 15 แห่ง จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 15 คน และครู 15 คน รวมจำนวน 30 คน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากสถานศึกษาทั้ง 5 อำเภอ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ได้แก่ อำเภอประโคนชัย อำเภอบ้านกรวด อำเภอกระสัง อำเภอพลับพลาชัย และอำเภอห้วยราช

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลและแบบสอบถามส่งถึงสถานศึกษาในสังกัดเพื่อขอความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมาย พร้อมกำหนดวัน เวลาของการรับแบบสอบถามคืน ปรากฏว่าได้รับการแบบสอบถามกลับคืนรวมทั้งสิ้นจำนวน 30 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพ ตำแหน่ง อำเภอที่ตั้งของสถานศึกษา และขนาดสถานศึกษา โดยแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ และเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง วิเคราะห์ระดับความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. สภาพการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพการบริหารสภานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 โดยรวม และรายด้าน

สภาพการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
1. ด้านการยอมรับการเปลี่ยนแปลง	4.43	0.66	มาก	1
2. ด้านการบริหารเชิงวิสัยทัศน์	4.37	0.75	มาก	4
3. ด้านการปรับตัวทางเทคโนโลยี	4.42	0.69	มาก	2
4. ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์	4.38	0.74	มาก	3
รวมเฉลี่ย	**4.40**	**0.71**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 1 สภาพการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการยอมรับการเปลี่ยนแปลง รองลงมา คือ ด้านกาปรับตัวทางเทคโนโลยี และด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารเชิงวิสัยทัศน์

2. แนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 โดยจำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการยอมรับการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดใจยอมรับการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้ และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ติดตามกฎหมาย ระเบียบ หรือนโยบายทางการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานให้ทันสมัย ควบคู่กับการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพใจให้พร้อมต่อการทำงาน นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีภาวะผู้นำที่ทันสมัย มีการปรับปรุงหลักสูตร วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น

2.2 ด้านการบริหารเชิงวิสัยทัศน์ ผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ส่งเสริม และเปิดโอกาสให้บุคลากรพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งการอบรม สัมมนา การแข่งขัน และการศึกษาต่อ รวมถึงการเสนอแผนงาน หรือโครงการใหม่ ๆ ตามความสนใจ พร้อมมียกย่องชมเชยเมื่อทำงานสำเร็จ การมอบหมายงานควรสอดคล้องกับความสามารถ และสร้างแรงจูงใจด้วยการสร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดี และมีผลตอบแทนที่ยุติธรรม อีกทั้งต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะรอบด้าน โดยบูรณาการความรู้กับชีวิตจริง รวมถึงสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อความไว้วางใจ และความยั่งยืนของสถานศึกษา

2.3 ด้านการปรับตัวทางเทคโนโลยี ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้บุคลากรใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน อีกทั้งสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พร้อมส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเองผ่านการอบรม ศึกษาดูงาน และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษา สนับสนุนให้มีความรู้ด้านกฎหมาย และรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล และการเลือกใช้ข่าวสาร ควรเลือกจากแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือ โดยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารอย่างรอบคอบ ใช้วิจารณญาณในการแยกข้อเท็จจริงกับความข้อคิดเห็น และไม่เผยแพร่ข้อมูลที่เป็นเท็จ

2.4 ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการสื่อสารอย่างชัดเจน และสม่ำเสมอ เพื่อให้ทุกคนเข้าใจทิศทางเดียวกัน โดยกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และแผนงานที่ชัดเจน พร้อมติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สร้างบรรยากาศการทำงานที่เปิดกว้าง มีส่วนร่วม และมีการทำงานเป็นทีมเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อีกทั้งต้องมีการวิเคราะห์ ประเมินความเสี่ยงอย่างรอบด้าน จัดทำแผนสำรองและเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณและเทคโนโลยี พร้อมปรับปรุงแผนอย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การประเมินแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ ดังปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 โดยรวม และรายด้าน

การบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านการยอมรับการเปลี่ยนแปลง	4.71	0.34	มากที่สุด	4.51	0.40	มากที่สุด
2. ด้านการบริหารเชิงวิสัยทัศน์	4.72	0.35	มากที่สุด	4.50	0.43	มากที่สุด
3. ด้านการปรับตัวทางเทคโนโลยี	4.76	0.31	มากที่สุด	4.58	0.39	มากที่สุด
4. ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์	4.67	0.36	มากที่สุด	4.49	0.48	มาก
รวม	**4.71**	**0.31**	**มากที่สุด**	**4.52**	**0.39**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 ความเหมาะสมของแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการปรับตัวทางเทคโนโลยี รองลงมา คือ ด้านการบริหารเชิงวิสัยทัศน์ และด้านการยอมรับการเปลี่ยนแปลง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์

ความเป็นไปได้ของแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการปรับตัวทางเทคโนโลยี รองลงมาคือ ด้านการยอมรับการเปลี่ยนแปลง และด้านการบริหารเชิงวิสัยทัศน์ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์

สรุป

การวิจัย เรื่อง การบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. สภาพการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการยอมรับการเปลี่ยนแปลง รองลงมา คือ ด้านการปรับตัวทางเทคโนโลยี และด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารเชิงวิสัยทัศน์

2. แนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 มีแนวทางการพัฒนา จำนวน 40 แนวทาง จาก 4 ด้านที่สำคัญ

3. การประเมินแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่า มีความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา การบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ซึ่งผู้วิจัยได้นำประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก มีแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคุ้มค่า รองรับสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานที่มีความหลากหลายซับซ้อน และทันต่อการเปลี่ยนแปลง ดังที่ เจริญ ภูวิจิตร์ (2564: 3) กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการเรียนรู้ และปรับตัวอยู่ตลอดเวลา มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถดำเนินการได้ตามพันธกิจ และความรับผิดชอบขององค์กร จะต้องมีความคล่องตัว รวมทั้งมีการวางแผนเตรียมความพร้อมสำหรับรับมือกับสถานการณ์ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นโดยที่ไม่คาดคิดมาก่อน จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัว ปรับเปลี่ยนตนเองให้มีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นำการเรียนรู้ ส่งเสริมด้านการจัดการศึกษา เพื่อรองรับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม และดังที่ เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ (2565: 2-3) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับมุมมองความคิด มองหามุมมองใหม่ ๆ ทำความเข้าใจสถานการณ์ นำมาวิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที โดยการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้มองเห็นภาพรวมที่ชัดเจน มีการจัดการที่ง่ายยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตติกา รวดเร็ว และอุไร แย้ม (2565: 67-711) ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู โรงเรียนสังกัดสำนักงานลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูโดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก

2. แนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จากผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า

2.1 ด้านการยอมรับการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดใจยอมรับการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้ และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ติดตามกฎหมาย ระเบียบ หรือนโยบายทางการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานให้ทันสมัย ควบคู่กับการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพใจให้พร้อมต่อการทำงาน นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีภาวะผู้นำที่ทันสมัย มีการปรับปรุงหลักสูตร วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศุภเชษฐ์ กาญจนมณี นวรัตน์ ไวชมภู และชณัฐ พรหมศรี (2565: 11) ได้วิจัยเรื่อง การปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคโลกพลิกผัน ผลการวิจัยพบว่า การเป็นผู้บริหารสถานศึกษาในยุคโลกพลิกผันที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วต้องมีการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารควรพัฒนาตนเองให้ทันสมัย มีการสร้างวิสัยทัศน์ การสร้างความชัดเจนในนโยบาย และเป้าหมายจะช่วยให้สามารถปรับตัว และรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้

2.2 ด้านการบริหารเชิงวิสัยทัศน์ ผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ส่งเสริม และเปิดโอกาสให้บุคลากรพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งการอบรม สัมมนา การแข่งขัน และการศึกษาต่อ รวมถึงการเสนอแผนงาน หรือโครงการใหม่ ๆ ตามความสนใจ พร้อมมีการยกย่องชมเชยเมื่อทำงานสำเร็จ การมอบหมายงานควรสอดคล้องกับความสามารถ และสร้างแรงจูงใจด้วยการสร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดี และมีผลตอบแทนที่ยุติธรรม อีกทั้งต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะรอบด้าน โดยบูรณาการ

ความรู้กับชีวิตจริง รวมถึงสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อความไว้วางใจ และความยั่งยืนของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สายใหม ภารประดับ (2565: 110-111) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในยุคพลิกผัน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนทัศน์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในยุคพลิกผันประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบาย และการวางแผน พัฒนารูปแบบระบบงาน ฐานข้อมูล ระบบสารสนเทศ หรือนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ที่ทันสมัย และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการจากภายในสถานศึกษาสู่ชุมชน โดยปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ การบริหารชั้นเรียนที่หลากหลาย ตามสถานการณ์ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษา ให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสวงหาการเรียนรู้ใหม่ ๆ ด้วยตนเอง ด้านการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย การพัฒนาความรู้ และทักษะในการจัดการเรียนรู้ ให้เกิดองค์ความรู้แบบใหม่ที่แตกต่างจากเดิม

2.3 ด้านการปรับตัวทางเทคโนโลยี ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้บุคลากรใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน อีกทั้งสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พร้อมส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเองผ่านการอบรม ศึกษาดูงาน และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษา สนับสนุนให้มีความรู้ด้านกฎหมาย และรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล และการเลือกใช้ข่าวสาร ควรเลือกจากแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือ โดยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารอย่างรอบคอบ ใช้วิจารณญาณในการแยกข้อเท็จจริงกับความข้อคิดเห็นและไม่เผยแพร่ข้อมูลที่เป็นเท็จ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรัตน์ จันทโช (2566: 95) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันที่ส่งผลต่อการประยุกต์ ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน คือการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโครงสร้าง และการสนับสนุนการปฏิบัติงาน

2.4 ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการสื่อสารอย่างชัดเจนและสม่ำเสมอเพื่อให้ทุกคนเข้าใจทิศทางเดียวกัน โดยกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และแผนงานที่ชัดเจน พร้อมติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สร้างบรรยากาศการทำงานที่เปิดกว้าง มีส่วนร่วม และมีการทำงานเป็นทีมเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อีกทั้งต้องมีการวิเคราะห์ ประเมินความเสี่ยงอย่างรอบด้าน จัดทำแผนสำรอง และเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณ และเทคโนโลยี พร้อมปรับปรุงแผนอย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของ เกื้อกูล สถาพรวจนา (2565: 45-46) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคพลิกผันของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการปรับปรุงแผนงานอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำปฏิทินกำหนดการปฏิบัติงานเพื่อวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ควรมีการจัดโครงสร้างการบริหารงานให้เป็นระบบ มีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ในโครงสร้างอย่างชัดเจน สามารถปรับตัว และนำเสนอกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการบริหารจัดการทางการศึกษาในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

3. การประเมินแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาในยุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่า มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจาก แนวทางที่ได้เป็นแนวทางจากผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ผ่านการปฏิบัติงาน และประเมินผลการปฏิบัติงานมาอย่างเชี่ยวชาญ และมากไปด้วยประสบการณ์ เพราะผู้บริหารสถานศึกษาส่วนมากต้องการพัฒนาตนเอง และเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกพลิกผันด้านต่าง ๆ ทั้งสภาพสังคม เศรษกิจโดยเฉพาะในเรื่องการจัดการศึกษา เพื่อจะพัฒนาการศึกษา ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

และเหมาะสม ดังที่ สมาน อัศวภูมิ (2557: 32) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาในมุมกว้างแล้วควรมีความรู้ สมรรถนะที่เกี่ยวข้องกับภาระงาน และบริบทของสถานศึกษา นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจข้อมูลพื้นฐานอย่างรอบด้านทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และบริบทของสังคมโลก เพื่อให้การทำหน้าที่ในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้บริหารสถานเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบในการกำหนดทิศทาง และแนวทางในการจัดการศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาพิเศษ สุขสมาน พระสมพร นามอินทร์ และชาตรี สุขสบาย (2566: 151-152) ได้วิจัยเรื่องการบริหารจัดการทางการศึกษาในยุค VUCA WORLD ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีการปรับตัว โดยกำหนดวิสัยทัศน์ และเป้าหมายที่ชัดเจน ผู้บริหารควรสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต ที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง โดยใช้เทคโนโลยี เพื่อเข้าถึงเนื้อหาการศึกษาที่หลากหลาย การพัฒนาผู้บริหารทางการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้มีความเข้าใจ และมีแนวทางในการบริหารจัดการทางการศึกษาในลสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอย่างเหมาะสม และการประเมินแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาในยุคโลกพลิกผันของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่า มีความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีแนวทางการพัฒนาคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา และครู โดยสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคพลิกผันที่เกิดขึ้น เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการ และวางแผนด้านการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิผล พร้อมสำหรับวิถีชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลง สามารถแก้ปัญหา ปรับตัวด้านการสื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวทางปฏิบัติดังกล่าวเป็นแนวทางที่ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดทุกคนควรนำมาพัฒนาการบริหารสถานศึกษาของตน ดังที่ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2558: 1) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารต้องรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มีการเรียนรู้ตลอดเวลา เนื่องจากโลกเรากำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นผู้บริหารจะต้องปรับปรุงตนเอง และต้องเป็นผู้เปิดใจยอมรับต่อความแตกต่าง สอดคล้องกับวิฑูรย์ สิมะโชคดี (2560: 2) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน ต้องเลือกรับ และวิเคราะห์ข้อมูล มีการตัดสินใจอย่างฉับไว เป็นผู้นำที่รู้เท่าทัน และเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น ต้องปรับประยุกต์ใช้กระบวนการคิด วิธีการบริหารใหม่ ๆ มาใช้ในการบริหารสถานศึกษา และสอดคล้องกับ กฤติยา อินธิแสน (2567: 128-138) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคโลกผันผวนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำยุคโลกผันผวนของผู้บริหารสถานศึกษามี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ วิสัยทัศน์ ความเข้าใจ ความชัดเจน และความว่องไว โดยทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ด้านการยอมรับการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษาควรการปรับเปลี่ยนตนเองให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีความสามารถในบริหารจัดการได้อย่างรอบด้าน โดยมองการเปลี่ยนแปลงเป็นโอกาสในการเรียนรู้ และพัฒนาตนเอง มีการปรับเปลี่ยนแนวทางการทำงาน โดยส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ทักษะด้านต่าง ๆ นำไปสู่การเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง จะทำให้สามารถปรับตัวได้อย่างยืดหยุ่นและนำไปสู่ความสำเร็จในระยะยาวได้

1.2 ด้านการบริหารเชิงวิสัยทัศน์ ผู้บริหารสถานศึกษาควร กำหนดทิศทางของสถานศึกษาให้ชัดเจน พร้อมทั้งมีการวางแผนให้สอดคล้องกับเป้าหมาย และบริบทของสถานศึกษา เพื่อให้สามารถจัดทำแผนงาน วิธีการดำเนินงาน และกำหนดบทบาทของผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องได้อย่างชัดเจน และควรส่งเสริม บุคลากรในการแสดงศักยภาพ โดยการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม มีการการเสริมสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้บุคลากรเกิดแรงบันดาลใจในการทำงาน พร้อมทั้งสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

1.3 ด้านการปรับตัวทางเทคโนโลยี ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำเทคโนโลยี มาใช้ในการจัดการอย่างเป็นระบบ โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ ความเข้าใจและมีวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยีที่ชัดเจน สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา พร้อมทั้งต้องส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ และทักษะด้านเทคโนโลยี เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ความยั่งยืนในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

1.4 ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรวางแผนการดำเนินงาน โดยมีการวิเคราะห์บริบททั้งภายใน และภายนอก เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสร้างกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับสถานศึกษา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถคาดการณ์อนาคต สร้างทิศทางที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน รวมทั้งต้องสามารถบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ติดตามตรวจสอบ และปรับปรุง การดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ โดยสามารถขับเคลื่อนสถานศึกษาให้มีคุณภาพ และพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาเรื่องการเสริมสร้างการยอมรับการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา

2.2 ควรศึกษาเรื่องการพัฒนาการบริหารเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา

2.3 ควรศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวทางเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา

2.4 ควรศึกษาเรื่องการพัฒนาการวางแผนเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.moe.go.th/360policy-and-focus-moe-fiscal-year-2024.

กฤติยา อินธิแสน. (2567). *แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำยุคโลกผันผวนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

เกื้อกูล สถาพรวจนา. (2565). *การบริหารงานวิชาการที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคพลิกผันของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ. (2565, 14 พฤศจิกายน). โลกยุควูก้า (VUCA World) โลกยุคที่มีความผันผวน. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.iok2u.com/article/innovation/vuca-world.

เจริญ ภูวิจิตร์. (2564, 6 กันยายน). ภาวะผู้นำทางการศึกษาโลกยุคผันผวน. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.nidtep.go.th/2017/publish/doc/20220906-1.pdf.

พระมหาพิเศษ สุขสมาน, พระสมพร นามอินทร์, & ชาตรี สุขสบาย. (2566). *การบริหารจัดการทางการศึกษายุค VUCA WORLD* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย.

รัตติกา รวดเร็ว, & อุไร สุทธิแย้ม. (2565). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู โรงเรียนสังกัดสำนักงานลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิฑูรย์ สิมะโชคดี. (2560, 19 กันยายน). คุณภาพคือความอยู่รอด: VUCA World. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_567047.

ศุภเชษฐ์ กาญจนมณี, นวรัตน์ ไวชมภู, & ชณัฐ พรหมศรี. (2565). *การปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคโลกพลิกผัน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

สมาน อัศวภูมิ. (2557). *การบริหารสถานศึกษาตามแนวการปฏิรูปการศึกษายุคใหม่*. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2558, 26 พฤษภาคม). การบริหารองค์กรของผู้นำให้ประสบความสำเร็จ. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.ftpi.or.th/2015/3369.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2. (2566, 3 มกราคม). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2*. สืบค้นเมื่อ 21 กรกฎาคม 2567, จาก https://drive.google.com/file/d/116w6VSwScdKIX08sn4UzC_MJwbNEvsNi/view.

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561, 1 ตุลาคม). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580 (ฉบับย่อ)*. สืบค้นเมื่อ 21 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct2018.pdf.

สายใหม ภารประดับ. (2565). *กระบวนทัศน์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในยุคพลิกผัน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุรเดช จองวรรณศิริ. (2562). *การจัดการสู่องค์กรนวัตกรรม: Innovative organization book of knowledge*. สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน).

สุรัตน์ จันทโช. (2566). *บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรำไพพรรณี.

อรพรรณ บุตรกตัญญู. (2564). ชีวิตวิถีใหม่กับการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กไทยด้วยพลังครู. *วิทยาจารย์*, 120(1), 20–25.

คุณภาพการให้บริการของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

Service Quality of the Quality-of-life Development Center for the Elderly in Bueng Yitho Municipality, Thanyaburi District, Pathum Thani Province

ภัสร์ชนกพรรณ อนุชาติไชย
อนันต์ ธรรมชาลัย
ปรัชญา ปิยะมโนธรรม
เสนีย์ พวงยาณี
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
Phaschanokphan Anuchatchai
Anan Thamchalai
Prachaya Piyamanotham
Senee Puangyanee
Faculty of Political Science, North Bangkok University
Corresponding Author, E-mail: phaschanokphan.anuc@northbkk.ac.th

รับบทความ: 29 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 30 มกราคม 2569; ตอบรับบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2569
Received: December 29, 2025; Revised: January 30, 2026; Accepted: February 2, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการให้บริการและการสนับสนุนของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และ 2) ศึกษาคุณภาพการให้บริการของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 108 คน และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมจากสมาชิกศูนย์ 350 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาภายใต้กรอบแนวคิดคุณภาพการบริการ (SERVQUAL) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) เทศบาลเมืองบึงยี่โถประสบความสำเร็จในการบูรณาการการดูแลผู้สูงอายุแบบองค์รวม ผ่านกลไก “5 คลินิกสุขภาพเฉพาะทาง” ร่วมกับศูนย์ Day Care และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีความทันสมัย โดยมีทีมสหวิชาชีพและภาคีเครือข่ายเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนกิจกรรมฟื้นฟู สันทนาการ และการสร้างอาชีพที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลอย่างเป็นระบบ 2) ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการในระดับสูงและเกิดความเชื่อมั่นต่อระบบการดูแลอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยได้สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงบริการ โดยเฉพาะภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ความกังวลด้านความปลอดภัย และข้อจำกัดทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ซึ่งเป็นปัจจัยขัดขวางการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุบางกลุ่ม และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากการวิจัยนำเสนอเทศบาลควรเร่งพัฒนากลไกการดูแลเชิงรุกที่ควบคู่ไปกับการจัดระบบขนส่งสาธารณะเพื่อการเข้าถึงบริการโดยเฉพาะ เพื่อพัฒนาข้อจำกัดด้านการเดินทางและลดความเหลื่อมล้ำ อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างทั่วถึงและยั่งยืน

คำสำคัญ: คุณภาพการให้บริการ; ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต; ผู้สูงอายุ

Abstract

This research aims to (1) examine the service provision and support systems of the Quality of Life Development Center for the Elderly; and (2) evaluate the service quality of the center within Bueng Yitho Municipality, Thanyaburi District, Pathum Thani Province. Employing a qualitative research methodology, data were collected through in-depth interviews with 108 key informants and participant observations of 350 center members. Data analysis was conducted using content analysis based on the SERVQUAL service quality framework, with results presented through descriptive analysis.

The research findings are as follows: 1) Bueng Yitho Municipality has successfully integrated holistic elderly care through the mechanism of "Five Specialized Health Clinics" in collaboration with Day Care centers and modern Quality of Life Development Centers. Driven by multi-disciplinary teams and institutional networks, these centers provide rehabilitation, recreation, and vocational training tailored to individual needs in a systematic manner. 2) While the elderly reported high levels of satisfaction and sustained confidence in the care system, the research highlights structural constraints affecting accessibility. Significant barriers include transportation costs, safety concerns, and household economic limitations, which impede participation among certain groups of elderly residents. And the policy recommendations suggest that the municipality should accelerate the development of proactive care mechanisms integrated with Specialized Mobility Support. Addressing transportation barriers and reducing inequality in service access are essential for enhancing the quality of life for the elderly in a comprehensive and sustainable manner.

Keywords: Service Quality; Quality of Life Development Center; Elderly

บทนำ

สถานการณ์การเปลี่ยนผ่านสู่ภาวะประชากรสูงวัยในระดับมหภาคประเทศไทยกำลังเผชิญกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรครั้งประวัติศาสตร์ โดยสถิติจากกรมการปกครอง (2568) ระบุว่าประเทศไทยมีผู้สูงอายุอายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวนกว่า 13.95 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 21.51 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งนับเป็นการก้าวเข้าสู่ "สังคมสูงวัยระดับสมบูรณ์" (Aged Society) อย่างเต็มรูปแบบ และมีการคาดการณ์ว่าจะยกระดับสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super-Aged Society) ในอนาคตอันใกล้ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564) ปรากฏการณ์นี้มิได้เป็นเพียงผลลัพธ์ของความสำเร็จด้านสาธารณสุขและอายุขัยเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่ยังนำมาซึ่ง "วิกฤตการณ์เงียบ" ในเชิงโครงสร้าง ทั้งมิติทางเศรษฐกิจจากภาวะประชากรวัยแรงงานลดลง และมิติทางสังคมจากการเพิ่มขึ้นของอัตราส่วนพึ่งพิง (Dependency Ratio) ที่สร้างภาระผูกพันต่อระบบสวัสดิการรัฐในระยะยาว (สุธรรม นันทมงคลชัย, และคณะ, 2553) สภาวการณ์ดังกล่าวบีบบังคับให้ทุกภาคส่วนต้องเร่งปฏิรูประบบการดูแลผู้สูงอายุให้ก้าวพ้นจากการสงเคราะห์แบบดั้งเดิม สู่การสร้างความมั่นคงในคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

นโยบายภาครัฐและบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนี้ รัฐบาลไทยได้กำหนด “วาระแห่งชาติเรื่องสังคมสูงวัย” โดยมีแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) และต่อเนื่องมาถึงฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2580) เป็นกรอบยุทธศาสตร์หลัก อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนนโยบายจากส่วนกลางไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องอาศัย “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” (อปท.) เป็นฟันเฟืองหลัก เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดและเข้าใจบริบทความต้องการที่แท้จริงของประชาชนมากที่สุด ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 อปท. จึงมิได้มีเพียงบทบาทในการจ่ายเบี้ยยังชีพเท่านั้น แต่ยังมีฐานะเป็น “ผู้จัดบริการสาธารณะเชิงรุก” (Active Provider) ที่ต้องบูรณาการงานด้านสุขภาพ สวัสดิการ และสันทนาการเข้าด้วยกันเพื่อตอบโจทย์คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับพื้นที่อย่างเป็นองค์รวม

ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานีเป็นพื้นที่ที่มีพลวัตการขยายตัวของความเป็นเมือง (Urbanization) อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้โครงสร้างสังคมเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมกึ่งเมืองที่ซับซ้อน ปัจจุบันมีผู้สูงอายุในพื้นที่จำนวน 5,314 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 15.66 ของประชากรทั้งหมด เพื่อรองรับแรงกดดันจากจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น เทศบาลเมืองบึงยี่โถได้พัฒนานวัตกรรมการจัดการสวัสดิการผ่าน “ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ” ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ศูนย์บ้านฟ้ารังสิต ศูนย์หมู่บ้านปิยวรารมย์ และศูนย์หมู่บ้านสถาพร โดยเน้นรูปแบบการดูแลแบบองค์รวมภายใต้กลไก “5 คลินิกสุขภาพเฉพาะทาง” และทีมสหวิชาชีพ ซึ่งถือเป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ในระดับท้องถิ่นที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม เทศบาลเมืองบึงยี่โถจะมีรูปแบบการจัดบริการที่ทันสมัยและเป็นระบบ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นไปที่การประเมินความสำเร็จในเชิงบริหารจัดการ หรือการวัดระดับความพึงพอใจในภาพรวมเป็นสำคัญ ซึ่งยังคงมี “ช่องว่างเชิงความลึก” ที่ยังไม่ได้รับการสำรวจอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการประเมินคุณภาพการให้บริการผ่านกรอบแนวคิด SERVQUAL ที่ต้องพิจารณาถึงความสอดคล้องระหว่าง “ความคาดหวัง” และ “การรับรู้จริง” ของผู้สูงอายุในมิติความน่าเชื่อถือ การตอบสนอง และความเห็นอกเห็นใจ นอกจากนี้ งานวิจัยส่วนใหญ่มักละเลยการวิเคราะห์ “อุปสรรคเชิงโครงสร้างแฝง” ที่ขัดขวางการเข้าถึงบริการ (Access Barriers) แม้จะมีสถานบริการรองรับอย่างพอเพียง อาทิ ภาระต้นทุนแฝงจากการเดินทาง ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจรายครัวเรือน และความกังวลด้านความปลอดภัยท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไป ปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดภาวะ “ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาส” ของกลุ่มผู้สูงอายุที่เปราะบาง (เทศบาลเมืองบึงยี่โถ, 2567)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาถึงรูปแบบการจัดบริการและการสนับสนุน ควบคู่ไปกับการประเมินคุณภาพการให้บริการอย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อทำลายข้อจำกัดที่มองไม่เห็น (Invisible Barriers) และยกระดับมาตรฐานการให้บริการของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเทศบาลเมืองบึงยี่โถ ให้มิใช่เพียงพื้นที่สำหรับทำกิจกรรม แต่เป็นพื้นที่ที่สร้างความเชื่อมั่นและความเท่าเทียมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการให้บริการและการสนับสนุนของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

2. เพื่อศึกษาคุณภาพการให้บริการของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดคุณภาพการให้บริการ (Service Quality)

แนวคิดคุณภาพการให้บริการของ พาราสุรามาน, เซทเฮมท, และ แบรรี่ (Parasuraman, Zeithaml, and Berry, 1994) ได้มีการจำแนกองค์ประกอบสำคัญออกเป็น 5 มิติหลัก ซึ่งประกอบด้วยดัชนีชี้วัดรวม 22 รายการ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินช่องว่างระหว่างความคาดหวังและการรับรู้ของผู้รับบริการ โดยมีรายละเอียดเชิงวิชาการดังนี้ 1) มิติด้านรูปลักษณ์ทางกายภาพ (Tangibles) มุ่งเน้นไปที่การสะท้อนคุณภาพผ่านอัตลักษณ์ที่สามารถสัมผัสได้เชิงประจักษ์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในขั้นต้น (First Impression) ครอบคลุมถึงความทันสมัยของเทคโนโลยีและอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการปฏิบัติงาน การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในสถานประกอบการให้มีความเหมาะสม ตลอดจนการรักษาระดับมาตรฐานบุคลิกภาพและการแต่งกายของบุคลากรให้มีความเป็นมืออาชีพ รวมถึงความชัดเจนและความเป็นสากลของสื่อสิ่งพิมพ์และเอกสารประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการบริการ 2) มิติด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้ (Reliability) ถือเป็นแกนกลางของการสร้างความพึงพอใจในระยะยาว โดยให้ความสำคัญกับความแม่นยำและความสม่ำเสมอในการส่งมอบงาน บุคลากรต้องแสดงออกถึงขีดความสามารถในการปฏิบัติตามพันธสัญญาที่ให้ไว้กับผู้รับบริการได้อย่างถูกต้อง มีระบบการบริหารจัดการและรักษาความปลอดภัยของฐานข้อมูลลูกค้าที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนกระบวนการทำงานที่มีความเที่ยงตรงปราศจากข้อผิดพลาดและการปรนนิบัติบำรุงวัสดุอุปกรณ์ให้มีความพร้อมใช้งานในระดับสูงสุดอยู่เสมอ 3) มิติด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ (Responsiveness) สะท้อนถึงความฉับไวและความเต็มใจในการสนับสนุนผู้ใช้บริการ โดยเน้นการพัฒนาระบบการให้บริการที่มีความคล่องตัวและลดขั้นตอนที่ซับซ้อนเพื่อให้เกิดความรวดเร็ว บุคลากรต้องมีความพร้อมในการให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเชิงรุก มีสมรรถนะในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและแสดงออกถึงจิตวิญญาณการบริการที่พร้อมจะช่วยเหลือผู้รับบริการในทันทีที่ได้รับการร้องขอ 4) มิติด้านการรับประกันและความเชื่อมั่น (Assurance) เป็นการสร้างหลักประกันผ่านสมรรถนะและจริยธรรมขององค์กร โดยอาศัยความรู้และความเชี่ยวชาญของบุคลากรในการถ่ายทอดข้อมูลการบริการอย่างถูกต้องแม่นยำ การสร้างระบบความปลอดภัยและสวัสดิภาพในการเข้าใช้บริการ ตลอดจนการยึดถือจรรยาบรรณวิชาชีพความสุภาพอ่อนน้อม และพฤติกรรมบริการที่ส่งเสริมภาพลักษณ์ความน่าเชื่อถือและความมั่นคงของสถาบันให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล 5) มิติด้านการดูแลเอาใจใส่เป็นรายบุคคล (Empathy) มุ่งเน้นการปฏิสัมพันธ์เชิงลึกเพื่อเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการด้วยความใส่ใจและเห็นอกเห็นใจ โดยบุคลากรต้องให้ความสำคัญกับลูกค้าแต่ละรายอย่างเท่าเทียม มีการออกแบบช่วงเวลาการให้บริการที่คำนึงถึงความสะดวกของผู้รับบริการเป็นสำคัญ การเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง และความสามารถในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงความต้องการเฉพาะบุคคลเพื่อให้สามารถส่งมอบบริการที่ตอบโจทย์ความคาดหวังได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. แนวคิดการดูแลผู้สูงอายุ

แนวคิดการดูแลผู้สูงอายุในปัจจุบันของ (World Health Organization, 2020) ร่วมกับ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2565) มุ่งเน้นการบูรณาการมิติต่าง ๆ เพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่สังคมสูง

วัยอย่างสมบูรณ์ โดยมีหัวใจสำคัญอยู่ที่ บริการด้านสุขภาพ (Health Services) ที่มิใช่เพียงการรักษาพยาบาลยามเจ็บป่วย แต่รวมถึงการส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกและการฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองได้นานที่สุด ควบคู่ไปกับ บริการสวัสดิการสังคม (Social Welfare Services) ที่ช่วยสร้างตาข่ายรองรับทางสังคม (Social Safety Net) ผ่านการจัดสรรทรัพยากรและการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียม ในขณะเดียวกัน การดูแลแบบองค์รวม (Holistic Care) ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญในการผสานมิติกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณเข้าด้วยกัน เพื่อให้การดูแลนั้นสอดคล้องกับวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การสนับสนุนทางเศรษฐกิจและการจ้างงาน (Economic Support and Employment) ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างคุณค่าและความมั่นคงทางการเงิน ลดภาวะพึ่งพิง และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังขับเคลื่อนสังคม (Active Ageing) ปัจจัยทั้งหมดนี้ถูกหลอมรวมภายใต้ตัวชี้วัดสำคัญคือ คุณภาพการให้บริการโดยภาพรวม (Total Quality of Service) ซึ่งเป็นการประเมินประสิทธิภาพของระบบการดูแลที่ต้องมีความครอบคลุม เข้าถึงง่าย และตอบสนองต่อความต้องการที่ซับซ้อนได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อยกระดับสุขภาวะและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในระยะยาวอย่างยั่งยืน การขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าวจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในการสร้างระบบนิเวศการดูแลที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมัชชา นิจอาคม และชนิดา จิตตรุทธะ (2567) ได้วิจัยเรื่อง คุณภาพการบริการที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า การสร้างความเชื่อมั่นในตัวบุคลากรจะอยู่ในระดับสูง แต่การให้บริการที่มุ่งเน้นความเข้าใจในความแตกต่างรายบุคคล ยังคงเป็นจุดเปราะบางที่สำคัญที่สุด ข้อจำกัดในการติดตามสุขภาพเชิงลึกและการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในระดับครัวเรือนสะท้อนถึงการขาดประสิทธิภาพในการวิเคราะห์ความต้องการเชิงประจักษ์ ผลศึกษาจึงเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริการที่ให้ความสำคัญกับการจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อการออกแบบบริการที่ตรงเป้าหมาย

ภัสร์ชนกพรรณ อนุชาติไชย, และคณะ (2567) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมการลดความเหลื่อมล้ำในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า มีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ครอบคลุมทั้งด้านสาธารณสุข ยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการจัดตั้งศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเพื่อรองรับสังคมสูงวัย ยังคงเผชิญปัญหาหลักคือจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อยเนื่องจากความไม่สะดวกและขาดแรงจูงใจ กิจกรรมบางส่วนไม่ตรงความต้องการ อุปสรรคด้านการเดินทางที่ท้าทายทั้งทางกายภาพและจิตใจ รวมถึงข้อจำกัดด้านการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมตัดสินใจ และได้นำเสนอแนวทางแก้ไข 5 ด้าน ประกอบด้วย การสร้างจุดสนใจและปรับเวลาของกิจกรรมให้ยืดหยุ่น การสำรวจความต้องการและเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเลือกกิจกรรมด้วยตนเอง การพัฒนาระบบสนับสนุนการเดินทางที่ปลอดภัยผ่านความร่วมมือของสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสื่อสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อที่เข้าใจง่ายและให้เกียรติ ตลอดจนการเปิดพื้นที่ส่วนกลางเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดชีวิต และการใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างทั่วถึงและยั่งยืน

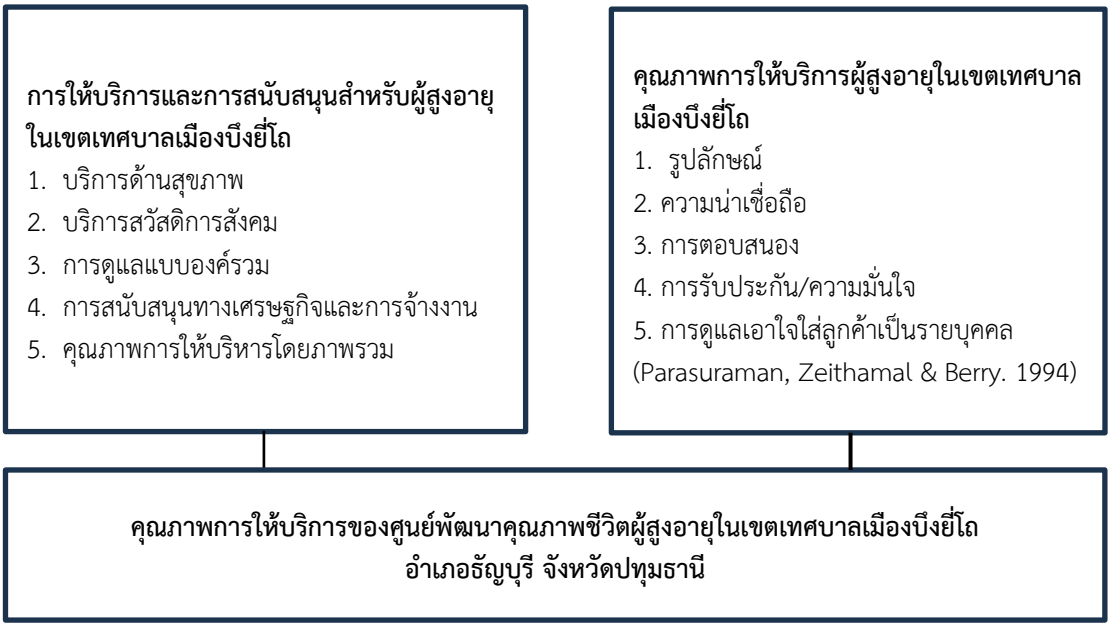
อภิญาดา ขัดธิมา, อนันต์ ธรรมชาลัย และ สานิต ศิริวิศิษฐ์กุล (2567) ได้วิจัยเรื่อง การจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองลาดสวาย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลเมืองลาดสวาย สามารถจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุโดยภาพรวม ได้ในระดับมาก เมื่อ

พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่สามารถจัดบริการได้ในระดับมากคือ ด้านการช่วยเหลือเงินเบี้ยยังชีพ รองลงมาได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านการศึกษา

อรปรียา ตุลาทอง ณปภัช โพธิ์พรหม และจักรกฤษณ์ วังราษฎร์ (2568) ได้ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังในการให้บริการของผู้สูงอายุในศูนย์ฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและผู้พิการ ตำบลเมืองงาย พบว่า ความคาดหวังของผู้สูงอายุที่ก้าวข้ามเพียงการบริการขั้นพื้นฐานไปสู่มาตรฐานระดับวิชาชีพที่ครอบคลุมมิติความปลอดภัยและการเข้าถึงที่สอดรับกับข้อจำกัดทางกายภาพ ความต้องการสารสนเทศด้านสุขภาพที่ถูกต้องร่วมกับทัศนคติเชิงบวกของบุคลากรผู้ให้บริการ ถือเป็นปัจจัยชี้วัดประสบการณ์การรับบริการที่มีคุณค่า ผลการวิจัยยืนยันว่าการยกระดับคุณภาพบริการที่แท้จริงต้องอาศัยการประสานสอดคล้องระหว่างมิติทางร่างกาย จิตใจ และสังคม เพื่อสร้างมาตรฐานการดูแลเชิงรุกที่สามารถรองรับความคาดหวังที่มีความซับซ้อนของผู้สูงอายุยุคใหม่ได้อย่างสมบูรณ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้โดยมีรายละเอียดดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการค้นคว้าเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางคุณภาพการให้บริการของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี โดยผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยผ่านการศึกษาภาคสนาม (Field Study) ที่ผสานวิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้เกิดความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) และความน่าเชื่อถือในเชิงวิชาการ

ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ด้วยวิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อเฟ้นหาบุคคลที่มีความรู้ ประสบการณ์ และมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ โดยสามารถจำแนกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 5 มิติหลัก ดังนี้

ด้านนโยบายและการบริหารจัดการระดับสูง ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับข้าราชการและคณะผู้บริหารเทศบาลเมืองบึงยี่โถ รวม 9 ท่าน ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล สมาชิกสภาเทศบาล และผู้อำนวยการกองที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ทิศทางและกลยุทธ์การบริหารงานท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลจากผู้บริหารระดับปฏิบัติการและเจ้าหน้าที่ศูนย์เดย์แคร์ รวมถึงคณะผู้บริหารศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจากทั้ง 3 แห่ง (บ้านสถาพร บ้านปิยวรารมย์ และ บ้านฟ้ารังสิต) รวม 30 ท่าน เพื่อทราบถึงมุมมองการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติงานจริงในระดับพื้นที่

ในส่วนของภาคประชาสังคมและการขับเคลื่อนชุมชน ผู้วิจัยได้รับเกียรติจากประธานและอดีตประธานมูลนิธิข้างเตียงเคียงกัน รวม 2 ท่าน เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเชื่อมโยงมิติด้านสังคมสงเคราะห์ พร้อมกันนี้ได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับคณะกรรมการประจำศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุทั้ง 3 แห่ง จำนวน 67 ท่าน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางความคิดและการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคในระดับปฏิบัติการร่วมกัน ท้ายที่สุดเพื่อให้เข้าถึงพลวัตที่แท้จริงของผู้ใช้บริการ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) กับกลุ่มสมาชิกผู้สูงอายุจำนวน 350 ท่าน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากการรับบริการ การบูรณาการแหล่งข้อมูลจากหลากหลายภาคส่วนนี้ จึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้ผลการวิจัยมีความถูกต้อง แม่นยำ และสามารถนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความอย่างยั่งยืน

ส่วนด้านการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Triangulation / Member check) ด้วยวิธีการ Multiple Analyst Triangulation ผู้วิจัยใช้ผู้วิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บจากสนามจำนวน 5 คน ตามหลักการตรวจสอบความถูกต้อง (Validity) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ผู้วิเคราะห์ข้อมูลมากกว่า 2 คนขึ้นไปมาวิเคราะห์ข้อมูลชุดเดียวกัน เพื่อลดความลำเอียง (Bias) เพิ่มความเที่ยงตรง และได้มุมมองที่หลากหลายในการตีความข้อมูลจากสนาม

ขอบเขตด้านเวลา โดยการลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงระหว่างเดือน กรกฎาคม - ตุลาคม 2568

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ 2 ข้อ ดังนี้

1. การให้บริการและการสนับสนุนของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่า

1) ด้านบริการด้านสุขภาพ พบว่า เทศบาลเมืองบึงยี่โถมีศักยภาพในการรองรับผู้ใช้บริการในระดับสูง โดยมีสถิติจำนวนผู้รับบริการโดยรวมประมาณ 90,000 คนต่อปี หรือเฉลี่ยวันละ 345 คน ผ่านกลไกการให้บริการของคลินิกเฉพาะทาง 5 ประเภทที่ครอบคลุมมิติสุขภาพอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ คลินิกโรคทั่วไปและโรคเรื้อรัง งานทันตกรรม งานกายภาพบำบัด รวมถึงการบูรณาการศาสตร์การแพทย์ทางเลือกผ่านบริการแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนจีน ซึ่งสะท้อนถึงการจัดระบบบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิที่มีความหลากหลายและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกมิติ

2) ด้านบริการสวัสดิการสังคม พบว่า การจัดบริการสวัสดิการสังคมของเทศบาลเมืองบึงยี่โถมีโครงสร้างการดำเนินงานที่มีความครอบคลุมและเข้าถึงระดับชุมชนผ่าน 2 กลไกหลัก ได้แก่ (1) ศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพกึ่งเดย์แคร์ (Day Care) ณ อาคารศูนย์การแพทย์ ซึ่งมุ่งเน้นการดูแลเชิงบูรณาการแบบไป-กลับ โดยคิดอัตราค่าบริการวันละ 300 บาท ครอบคลุมทั้งมิติการฟื้นฟูกายภาพบำบัด การฝึกทักษะทางปัญญา ประสาทสัมผัส และนันทนาการบำบัด อาทิ แพทย์แผนไทยและดนตรีบำบัด ภายใต้การกำกับดูแลของบุคลากรวิชาชีพสหสาขาวิชาชีพจำนวน 24 ท่าน ประกอบด้วยแพทย์ พยาบาล นักกายภาพบำบัด นักจิตวิทยา และทีมสนับสนุนวิชาชีพ เพื่อสร้างความมั่นใจในมาตรฐานความปลอดภัยและสุขภาวะที่ครบวงจร พร้อมบริการรถรับส่งและโภชนาการที่เหมาะสมตลอดวัน ในขณะที่กลไกที่ (2) คือศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจำนวน 3 แห่ง ซึ่งกระจายตัวอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านปิยวรารมณ์ หมู่บ้านฟ้ารังสิต และหมู่บ้านสถาพร เพื่อลดช่องว่างในการเข้าถึงสวัสดิการเชิงพื้นที่ โดยจัดเก็บค่าแรกเข้าและค่าสมาชิกรายปีในอัตราที่เข้าถึงได้ ศูนย์เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทางสังคมในการเสริมสร้างสุขภาวะและทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การออกกำลังกายในน้ำและฟิตเนส การฝึกทักษะดิจิทัลและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนการจัดการความรู้ด้านโภชนาการและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนผ่านการฝึกอาชีพ เช่น การทำเสื้อมัดย้อมและงานหัตถกรรมสาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการจัดบริการสาธารณะที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้ทั้งในเชิงการแพทย์ สังคม และเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ

3) ด้านการดูแลแบบองค์รวม พบว่า การบูรณาการมิติทางสุขภาวะและมิติทางสังคมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยเทศบาลเมืองบึงยี่โถได้จัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุในลักษณะเบ็ดเสร็จ (One-stop Service) ที่ครอบคลุมทั้งการฟื้นฟูสมรรถภาพทางกาย การจัดกิจกรรมเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการพิทักษ์สุขภาพจิตเพื่อสร้างดัชนีความสุขในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ ยังปรากฏกลไกการดูแลเชิงรุกผ่านความร่วมมือกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในการลงพื้นที่เยี่ยมบ้าน (Home Visit) เพื่อเฝ้าระวังและช่วยเหลือกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงหรืออาศัยอยู่ลำพัง ซึ่งกระบวนการติดตามผลอย่างต่อเนื่องนี้ถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ช่วยลดช่องว่างในการเข้าถึงบริการและสร้างระบบประคองทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ

4) ด้านการสนับสนุนทางเศรษฐกิจและการจ้างงาน พบว่า เทศบาลเมืองบึงยี่โถให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งผ่านกลไกวิสาหกิจชุมชนและการส่งเสริมอาชีพเพื่อยกระดับรายได้ของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์ที่เอื้อให้เกิดการพึ่งพาตนเองและลดภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัว นอกจากมิติทางการเงินแล้ว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจยังส่งผลเชิงบวกต่อมิติจิตสังคม โดยช่วยให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง (Self-worth) และมีบทบาททางสังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่สมบูรณ์ตามแนวคิดการสูงวัยอย่างมีพลัง (Active Aging) ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

5) ด้านความพึงพอใจในภาพรวม พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุบางส่วนขาดโอกาสในการรับบริการสาธารณะประกอบด้วย (1) ข้อจำกัดด้านกายภาพและการเดินทาง รวมถึงความกังวลของบุตรหลานต่อความเสี่ยงด้านความปลอดภัยในระหว่างการเคลื่อนย้าย (2) ปัญหาการปรับตัวทางสังคม และความรู้สึกแปลกแยกจากกลุ่มสมาชิกเดิม (3) อุปสรรคเชิงเศรษฐกิจ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยหรือต้องประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองเพียงลำพัง ซึ่งไม่สามารถแบกรับต้นทุนค่าใช้จ่ายหรือสละเวลาในการประกอบอาชีพเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมได้ และ (4) ทัศนคติของครอบครัว ที่มีความห่วงกังวลต่อสภาวะสุขภาพเชิงป้องกัน ปัจจัย

เหล่านี้สะท้อนถึงช่องว่างในการเข้าถึงสวัสดิการที่ท้องถิ่นจำเป็นต้องพิจารณาแนวทางการลดข้อจำกัดและออกแบบบริการเชิงรุกเพื่อสร้างความครอบคลุม (Inclusivity) ให้ทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย

2. คุณภาพการให้บริการของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่า

1) มิติด้านรูปลักษณ์ทางกายภาพ (Tangibles) เทศบาลเมืองบึงยี่โถประสบความสำเร็จในการสะท้อนความเป็นรูปธรรมของบริการผ่านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาวะ โดยมีการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพและศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีความพร้อมสูงสุดด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัยในคลินิกเฉพาะทางทั้ง 5 ด้าน พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกครบวงจร อาทิ สระว่ายน้ำ ห้องซาวน่า และฟิตเนส นอกจากนี้ยังมีการจัดการระบบขนส่งสาธารณะด้วยบริการรถรับส่งผู้สูงอายุเพื่อลดอุปสรรคเชิงพื้นที่ ความสะอาดและความทันสมัยของสถานที่ให้บริการไม่เพียงแต่สร้างความประทับใจเบื้องต้น แต่ยังส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในระดับมากที่สุดจากผู้รับบริการ

2) มิติด้านความน่าเชื่อถือ (Reliability) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสามารถในการส่งมอบบริการที่สอดคล้องกับคำมั่นสัญญาและนโยบายสาธารณะอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการเบิกจ่ายเบี้ยยังชีพอย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงทางการเงิน และการบริหารจัดการศูนย์ Day Care ที่มีตารางกิจกรรมและมาตรฐานโภชนาการชัดเจนตลอดทั้งวัน กระบวนการทำงานที่แม่นยำและการรักษามาตรฐานการให้บริการอย่างต่อเนื่องภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่โปร่งใส เป็นปัจจัยหลักที่ช่วยสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นให้กับผู้สูงอายุต่อระบบการบริหารจัดการของภาครัฐในระยะยาว

3) มิติด้านการตอบสนอง (Responsiveness) เทศบาลแสดงให้เห็นถึงความกระตือรือร้นในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผ่านกลไกเชิงรุก โดยเฉพาะการจัดหน่วยบริการสุขภาพเคลื่อนที่และการเยี่ยมบ้าน (Home Visit) เพื่อลดช่องว่างสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่มีข้อจำกัดด้านการเดินทาง แม้จะต้องรองรับผู้รับบริการจำนวนมากเฉลี่ยถึง 345 คนต่อวัน แต่บุคลากรยังคงรักษามาตรฐานการให้บริการที่รวดเร็วและพร้อมให้คำแนะนำในเชิงรุก อย่างไรก็ตาม งานวิจัยระบุว่าควรมีการยกระดับช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้มีความหลากหลายและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เพื่อดึงดูดกลุ่มผู้สูงอายุติดบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ

4) มิติด้านการรับประกันและความมั่นใจ (Assurance) ความโดดเด่นของบริการในด้านนี้อยู่ที่การบูรณาการทีมสหสาขาวิชาชีพจำนวน 24 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย แพทย์ พยาบาล นักกายภาพบำบัด นักจิตวิทยา และนักวิชาการสาธารณสุข ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางสูง ความรู้ความสามารถและมารยาทในการให้บริการของบุคลากรช่วยสร้างความรู้สึกอุ่นใจและความมั่นใจในความปลอดภัยขณะรับบริการ การแสดงออกถึงความมีมิตรไมตรีของพนักงานไม่เพียงแต่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในมาตรฐานวิชาชีพเท่านั้น แต่ยังสร้างความภักดีต่อองค์กรที่ทำให้ผู้รับบริการต้องการกลับมาใช้บริการซ้ำอย่างต่อเนื่อง

5) มิติด้านการดูแลเอาใจใส่รายบุคคล (Empathy) หัวใจสำคัญของการดำเนินงานคือการมุ่งเน้นความต้องการเฉพาะบุคคลภายใต้กรอบการดูแลแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งมิติทางร่างกาย จิตใจ และจิตสังคม มีการออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายตามความถนัดและความสนใจ เช่น กิจกรรมบำบัดด้วยดนตรี การเรียนภาษา และการฝึกอาชีพ เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและตระหนักในคุณค่าของตนเอง การติดตามผลการดูแลในกลุ่มเปราะบางที่อาศัยอยู่ลำพังอย่างต่อเนื่อง สะท้อนถึงความเข้าใจในความต้องการที่แตกต่างและละเอียดอ่อน ซึ่งช่วยเปลี่ยนสถานะจาก “ผู้รับบริการ” ให้กลายเป็น “บุคคลสำคัญ” ของชุมชนอย่างแท้จริง

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยขอสรุปและอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การให้บริการและการสนับสนุนของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี สรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

จากการวิเคราะห์คุณภาพการให้บริการผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบึงยี่โถตามกรอบแนวคิด SERVQUAL พบว่าองค์กรสามารถบูรณาการมิติด้าน รูปลักษณ์ ผ่านการจัดตั้งศูนย์บริการที่ทันสมัยและมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน อาทิ ศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพและสระว่ายน้ำ ซึ่งสร้างภาพลักษณ์ที่เป็นมืออาชีพ ควบคู่ไปกับ ความน่าเชื่อถือ ในการส่งมอบสวัสดิการและเบี้ยยังชีพอย่างเป็นระบบสม่ำเสมอ ด้าน การตอบสนอง มีการดำเนินนโยบายเชิงรุกผ่านการเยี่ยมบ้านและการจัดหน่วยบริการเคลื่อนที่เพื่อลดข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการของผู้สูงอายุ ในขณะที่มิติ การรับประกัน สะท้อนผ่านศักยภาพของบุคลากรผู้เชี่ยวชาญสหวิชาชีพที่สร้างความปลอดภัยและความมั่นใจในมาตรฐานการรักษา สุดท้ายคือ การดูแลเอาใจใส่รายบุคคล ที่เน้นการดูแลแบบองค์รวมและการจัดกิจกรรมที่ตอบโจทย์ความหลากหลายทางจิตใจและสังคม ส่งผลให้ผู้รับบริการมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัสร์ชนกพรรณ อนุชาติไชย, และคณะ (2567) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมการลดความเหลื่อมล้ำในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี พบว่า มีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ครอบคลุมทั้งด้านสาธารณสุข ยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการจัดตั้งศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเพื่อรองรับสังคมสูงวัย ยังคงเผชิญปัญหาหลักคือจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อยเนื่องจากความไม่สะดวกและขาดแรงจูงใจ กิจกรรมบางส่วนไม่ตรงความต้องการ อุปสรรคด้านการเดินทางที่ท้าทายทั้งทางกายภาพและจิตใจ รวมถึงข้อจำกัดด้านการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมตัดสินใจ และได้นำเสนอแนวทางแก้ไข 5 ด้าน ประกอบด้วย การสร้างจุดสนใจและปรับเวลาของกิจกรรมให้ยืดหยุ่น การสำรวจความต้องการและเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเลือกกิจกรรมด้วยตนเอง การพัฒนาระบบสนับสนุนการเดินทางที่ปลอดภัยผ่านความร่วมมือของสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสื่อสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อที่เข้าใจง่ายและให้เกียรติ ตลอดจนการเปิดพื้นที่ส่วนกลางเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดชีวิต และการใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างทั่วถึงและยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมัชชา นิจอาคม และชนิดา จิตตรุทธะ (2567) ได้วิจัยเรื่อง คุณภาพการบริการที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า การสร้างความเชื่อมั่นในตัวบุคลากรจะอยู่ในระดับสูง แต่การให้บริการที่มุ่งเน้นความเข้าใจในความแตกต่างรายบุคคล (Individualized Care) ยังคงเป็นจุดเปราะบางที่สำคัญที่สุด ข้อจำกัดในการติดตามสุขภาพเชิงลึกและการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในระดับครัวเรือนสะท้อนถึงการขาดประสิทธิภาพในการวิเคราะห์ความต้องการเชิงประจักษ์ ผลศึกษาจึงเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริการที่ให้ความสำคัญกับการจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อการออกแบบบริการที่ตรงเป้าหมาย

2. คุณภาพการให้บริการของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี สรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

ผลการวิจัยเชิงลึกผ่านกรอบแนวคิดคุณภาพการบริการ พบว่า เทศบาลเมืองบึงยี่โถประสบความสำเร็จในการสร้างระบบบริการสาธารณะที่ยึดผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางอย่างเป็นรูปธรรม โดยมิติด้านรูปลักษณ์ทางกายภาพ และ ความน่าเชื่อถือ ปรากฏชัดจากการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูที่มีเทคโนโลยีทันสมัยควบคู่กับ

การดำเนินนโยบายสวัสดิการที่แม่นยำ สม่ำเสมอ จนนำไปสู่ความไว้วางใจในระบบบริหารจัดการภาครัฐระยะยาว สำหรับมิติ การตอบสนอง ได้เน้นยุทธศาสตร์เชิงรุกผ่านการเยี่ยมบ้าน (Home Visit) เพื่อลดช่องว่างในการเข้าถึงบริการของผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดด้านการเดินทาง ขณะที่มิติ การรับประกันและความมั่นใจ ถูกขับเคลื่อนด้วยทีมสหสาขาวิชาชีพและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 24 ท่าน ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการสร้างมาตรฐานความปลอดภัยและจริยธรรมวิชาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิญาดา ขัดธิมา, อนันต์ ธรรมชาลัย และ สานิต ศิริวิศิษฐ์กุล (2567) ได้วิจัยเรื่อง การจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองลาดสวาย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า เทศบาลเมืองลาดสวาย สามารถจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุโดยภาพรวม ได้ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่สามารถจัดบริการได้ในระดับมาก คือ ด้านการช่วยเหลือเงินเบี้ยยังชีพ รองลงมาได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านการศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรปรียา ตุลาทอง ณปภัช โพธิ์พรหม และ จักรกฤษณ์ วังราษฎร์ (2568) ได้ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังในการให้บริการของผู้สูงอายุในศูนย์ฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและผู้พิการ ตำบลเมืองงาย พบว่า ความคาดหวังของผู้สูงอายุที่ก้าวข้ามเพียงการบริการขั้นพื้นฐานไปสู่มาตรฐานระดับวิชาชีพที่ครอบคลุมมิติความปลอดภัยและการเข้าถึงที่สอดรับกับข้อจำกัดทางกายภาพ ความต้องการสารสนเทศด้านสุขภาพที่ถูกต้องร่วมกับทัศนคติเชิงบวกของบุคลากรผู้ให้บริการ ถือเป็นปัจจัยชี้วัดประสบการณ์การรับบริการที่มีคุณค่า ผลการวิจัยยืนยันว่าการยกระดับคุณภาพบริการที่แท้จริงต้องอาศัยการประสานสอดคล้องระหว่างมิติทางร่างกาย จิตใจ และสังคม เพื่อสร้างมาตรฐานการดูแลเชิงรุกที่สามารถรองรับความคาดหวังที่มีความซับซ้อนของผู้สูงอายุยุคใหม่ได้อย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเชิงรุก หน่วยงานควรเพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมในชุมชนเพื่อดึงดูดกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังเข้าไม่ถึงบริการ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีปัญหาด้านรายได้และภาระทางครอบครัว เพื่อให้ได้รับสวัสดิการอย่างทั่วถึง

1.2 การยกระดับความปลอดภัยและระบบขนส่ง ควรพัฒนาระบบรถรับส่งให้ครอบคลุมและมีมาตรฐานความปลอดภัยสูงขึ้น เพื่อลดความกังวลของบุตรหลานและขจัดอุปสรรคสำคัญในการเดินทางที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถมารับบริการได้

1.3 การบูรณาการความร่วมมือและเครือข่าย ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตทั้ง 3 แห่ง และมูลนิธิในพื้นที่ เพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรและขยายขอบเขตการดูแลแบบองค์รวมให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยเชิงเปรียบเทียบพหุบริบท (Comparative Study) โดยการขยายขอบเขตการศึกษาสู่การเปรียบเทียบระหว่างเทศบาลที่มีบริบทสังคมและขนาดพื้นที่ต่างกัน หรือเปรียบเทียบกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบระดับประเทศ เพื่อระบุปัจจัยความสำเร็จและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริการในภาพรวมที่กว้างขึ้น

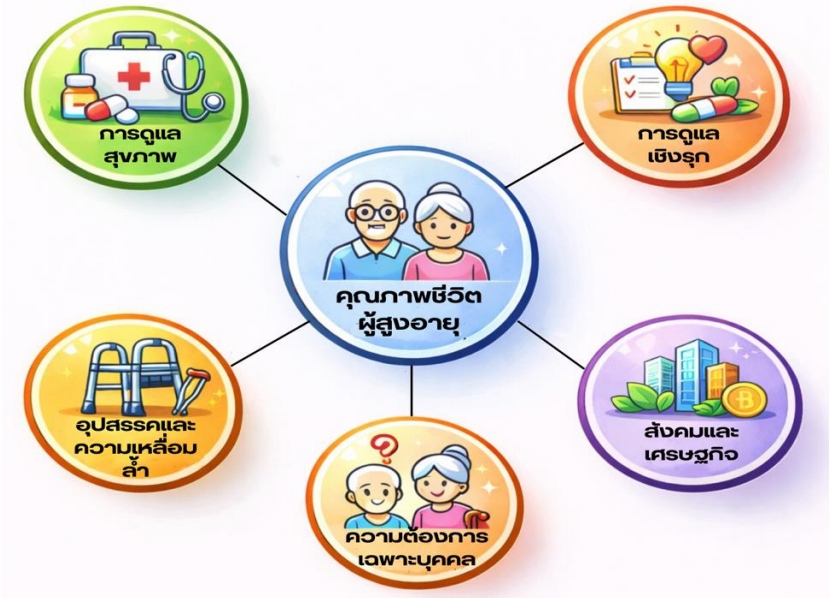
2.2 ควรการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method) โดยบูรณาการการสำรวจเชิงปริมาณควบคู่กับการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะกับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าถึงยากหรือกลุ่มที่ปฏิเสธการรับบริการ เพื่อ

ค้นหาอุปสรรคเชิงทัศนคติและปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสวัสดิการอย่างแท้จริง

2.3 ควรทำการประเมินผลสัมฤทธิ์และผลกระทบระยะยาว (Impact Assessment) โดยการติดตามผลเพื่อประเมินความคุ้มค่าเชิงสังคม (SROI) และการเปลี่ยนแปลงของดัชนีความสุขในระยะยาว เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการยกระดับหลักสูตรการส่งเสริมอาชีพและการพึ่งพาตนเองของผู้สูงอายุให้เกิดความยั่งยืนเชิงยุทธศาสตร์

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์ข้อมูลจากผลการวิจัยเรื่อง คุณภาพการให้บริการของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการประสาน (1) การบูรณาการอภิบาลสุขภาพแบบพหุวิทยาการ ที่ยกระดับมาตรฐานการรักษาด้วยทีมสหวิชาชีพและเทคโนโลยีทันสมัย ควบคู่กับ (2) นวัตกรรมการดูแลเชิงรุกแบบองค์รวม ผ่านกลไกเยี่ยมบ้านที่ทำลายกำแพงการเข้าถึงบริการของกลุ่มภาวะพึ่งพิง องค์ความรู้นี้ยังขยายขอบเขตไปสู่ (3) การสร้างมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้หน่วยวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือคืนคุณค่าและความพึ่งพาตนเองให้แก่ผู้สูงอายุ ภายใต้ (4) สถาปัตยกรรมบริการที่เน้นความต้องการเฉพาะบุคคล ซึ่งออกแบบกิจกรรมให้สอดรับกับความหลากหลายของพุทธิปัญญาและทักษะดิจิทัลสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม หัวใจสำคัญของการพัฒนาในอนาคตคือการทลาย (5) อุปสรรคเชิงโครงสร้างและพลวัตความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะปัจจัยด้านการเดินทางและฐานะทางเศรษฐกิจที่ยังคงเป็นช่องว่างในการเข้าถึงสวัสดิการ โมเดลนี้จึงถือเป็นต้นแบบการจัดบริการสาธารณะที่เปลี่ยนผ่านจาก “สวัสดิการสงเคราะห์” สู่ “การเสริมสร้างพลังทางสังคม” (Social Empowerment) ที่ครอบคลุมทั้งมิติกาย ใจ สังคม และเศรษฐกิจอย่างลุ่มลึก ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ พร้อมสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังแสดงในภาพที่ 2 มีรายละเอียดดังนี้

แผนภาพที่ 2 องค์ประกอบคุณภาพการให้บริการของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
ที่มา: ภัสร์ชนกพรรณ อนุชาติไชย, 2568

1. การบูรณาการอภิบาลสุขภาพแบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary Integration) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างความเชื่อมั่นผ่านทีมสหวิชาชีพและคลินิกเฉพาะทางที่ครอบคลุมทั้งการแพทย์แผนปัจจุบันและทางเลือก สอดประสานกับการใช้เทคโนโลยีและอุปกรณ์ที่ทันสมัยเพื่อยกระดับมาตรฐานสวัสดิการสุขภาพอย่างเป็นรูปธรรม

2. นวัตกรรมการดูแลเชิงรุกแบบองค์รวม (Proactive Holistic Care) การขับเคลื่อนนโยบายเยี่ยมบ้านร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ช่วยทำลายข้อจำกัดด้านการเข้าถึงบริการของกลุ่มผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิง ส่งผลให้เกิดความมั่นใจในความปลอดภัยและการติดตามผลที่มีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ

3. การสร้างมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Social and Economic Value Creation) การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและการฝึกทักษะอาชีพช่วยให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงคุณค่าในตนเองและสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการลดภาระทางสังคมและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในระยะยาว

4. สถาปัตยกรรมบริการที่เน้นความต้องการเฉพาะบุคคล (Personalized Service Architecture) รูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายตั้งแต่สันทนาการจนถึงการฝึกทักษะดิจิทัลเพื่อตอบสนองความสนใจเฉพาะกลุ่มสะท้อนถึงการให้ความสำคัญบนพื้นฐานความแตกต่างส่วนบุคคลในเชิงวิชาการ

5. อุปสรรคเชิงโครงสร้างและพลวัตความเหลื่อมล้ำ (Structural Barriers and Inequality Dynamics) ความพึงพอใจโดยรวมจะอยู่ในระดับสูง แต่ข้อจำกัดด้านการเดินทางมาศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและฐานะทางเศรษฐกิจยังคงเป็นตัวแปรสำคัญที่กีดกันกลุ่มเปราะบาง และกลุ่มที่มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นประเด็นในการพัฒนานโยบายสาธารณะที่เน้นความทั่วถึงอย่างเท่าเทียม

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564, 21 มิถุนายน). สังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันและเศรษฐกิจในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2568, จาก https://www.dop.go.th/th/know/1/926.

เทศบาลเมืองบึงยี่โถ. (2567, 23 พฤษภาคม). ข้อมูลพื้นฐานตำบล (ข้อมูลสภาพทั่วไป). สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2568, จาก https://www.buengyitho.go.th/public/list/data/index/menu/1144.

ภัสร์ชนกพรรณ อนุชาติไชย, อนันต์ ธรรมชาลัย, ยินดี แก้วช่วย, & ณัฐวุฒิ หอมมาก. (2567). แนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมการลดความเหลื่อมล้ำในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 8(3), 1404–1420.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). (2565). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2564*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สมัชชา นิจอาคม, & ชนิดา จิตตรุทธะ. (2567). คุณภาพการบริการที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของผู้สูงอายุที่มีต่อการให้บริการที่มีคุณภาพ: ศึกษากรณีศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารรอยแก่นสาร*, 9(11), 610–621.

สุธรรม นันทมงคลชัย, โชคชัย หมั่นแสวงทรัพย์, พิมพ์สุรางค์ เตชะบุญเสริมศักดิ์, & อาภาพร เผ่าวัฒนา. (2553). *ความสุขและวิถีชีวิตของผู้สูงอายุที่เลี้ยงหลานในเขตชนบทภาคเหนือของประเทศไทย* (รายงานการวิจัย). คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

อภิญาดา ขัดธิมา, อนันต์ ธรรมชาลัย, & สานิต ศิริวิศิษฐ์กุล. (2567). การจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองลาดสวาย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 4(5), 91–105.

อรปรียา ตุลาทอง, ณปภัช โพธิ์พรหม, & จักรกฤษณ์ วังราษฎร์. (2568). ความคาดหวังในการให้บริการของผู้สูงอายุของศูนย์ฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและผู้พิการ ตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 2(1), 1–19.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1994). Reassessment of expectations as a comparison standard in measuring service quality: Implications for further research. *Journal of Marketing*, 58, 111–124. https://doi.org/10.1177/002224299405800109.

World Health Organization. (2020). *Decade of healthy ageing: Baseline report*. World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789240017900.

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว
Motivation level of coordinators in the Siao River Basin Production Savings Group

ณัฐพล อนุสัตย์
สัญญา เคณาภูมิ
เสวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร
นักศึกษาปริญญาโท รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Natthaphon Anusat
Sanya Kenaphum
Soawalak Kosolkittiamporn
M.P.A. Student (Public Administration), Rajabhat Mahasarakham University
Lecturer of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University
Lecturer of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University
Corresponding E-mail : natthaphon.anu19@gmail.com

รับบทความ: 18 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 10 มกราคม 2569; ตอบรับบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2569
Received: December 18, 2025; Revised: January 10, 2026; Accepted: February 2, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว (2) เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ลุ่มน้ำเสียว จำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงานและ (3) ศึกษาข้อเสนอแนะเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำนวน 246 คน โดยวิธีการสุ่มใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความถี่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการเปรียบเทียบเพศ ใช้สถิติ t-test และเปรียบเทียบระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ใช้สถิติ One-way ANOVA

ผลการวิจัย พบว่า (1) ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก (2) ผลการเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว พบว่า ผู้ประสานงานที่มีเพศ และระดับการศึกษาต่างกัน มีแรงจูงใจไม่แตกต่างกัน ส่วนจำแนกตามประสบการณ์การทำงานที่ต่างกัน มีแรงจูงใจ ในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ (3) ข้อเสนอแนะเพื่อสร้างแรงจูงใจ ของผู้ประสานงานกลุ่มออมทรัพย์ลุ่มน้ำเสียวมุ่งบูรณาการหลายมิติอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดเป้าหมาย การทำงานที่ชัดเจนและวัดผลได้ ควบคู่ระบบยกย่องรางวัลและการประเมินผลเชิงบวกเพื่อเสริมความภาคภูมิใจและความเป็นเจ้าของงาน ส่งเสริมวัฒนธรรมการให้เกียรติ เปิดโอกาสแสดงผลงาน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดบทบาทงานให้ท้าทาย สอดคล้องสมรรถนะพร้อมระบบความรับผิดชอบโปร่งใส พัฒนาเส้นทางอาชีพและศักยภาพอย่างต่อเนื่อง มีระบบพี่เลี้ยงและค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เพิ่มสวัสดิการและส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การสื่อสารที่เปิดเผย และการบริหารแบบมีส่วนร่วมภายใต้สภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสมและมั่นคง

คำสำคัญ : แรงจูงใจ; การปฏิบัติงาน; กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

Abstract

This research aimed to: (1) examine the level of work motivation among coordinators of the Siwo River Basin Production Savings Groups; (2) compare the work motivation of these coordinators according to gender, educational level, and work experience; and (3) investigate recommendations for enhancing work motivation among coordinators of the Siwo River Basin Production Savings Groups. This study employed a quantitative research design. The sample consisted of 246 coordinators from the Siwo River Basin Production Savings Groups, selected using Yamane's sample size determination formula. The research instrument was a structured questionnaire. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation. Inferential statistics included an independent samples t-test to compare work motivation by gender, and one-way analysis of variance (One-way ANOVA) to compare work motivation by educational level and work experience.

The findings revealed that: (1) the overall level of work motivation among coordinators of the Siow River Basin Production Savings Groups was high; (2) coordinators with different genders and educational levels did not exhibit statistically significant differences in work motivation, whereas those with different levels of work experience demonstrated significant differences in work motivation at the .05 level; and (3) recommendations for enhancing work motivation emphasized a systematic and multidimensional approach. Key strategies included establishing clear and measurable work goals, implementing recognition and reward systems alongside positive performance appraisal to foster pride and a sense of ownership, promoting a culture of respect, providing opportunities for performance presentation and participation in decision-making, assigning challenging roles aligned with competencies and transparent accountability systems, developing continuous career pathways and capacity-building programs, introducing mentoring systems and fair compensation, enhancing welfare benefits, strengthening teamwork, encouraging open communication, and adopting participatory management practices within a supportive, stable, and conducive working environment.

Keywords: Motivation, Performance, Savings for Production Group

บทนำ

กรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดวิสัยทัศน์การดำเนินงานว่า “เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ภายในปี พ.ศ. 2565” พร้อมทั้งกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ดังกล่าว ได้แก่ (1) การส่งเสริมให้ชุมชนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน (2) การสนับสนุนและขยายตัวของเศรษฐกิจฐานราก และ (3) การเสริมสร้างทุนชุมชนให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยึดหลักธรร

มาภิบาลภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ดังกล่าว กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2517 โดยเป็นการบูรณาการแนวคิดของสหกรณ์การเกษตร ระบบเครดิตยูเนี่ยน และสินเชื่อเพื่อการเกษตรเข้าด้วยกัน โดยยึดหลักการใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และความเอื้ออาทรระหว่างสมาชิกในชุมชน กระบวนการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการทำงานตามวิถีประชาธิปไตย อาทิ การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก การเคารพมติของเสียงส่วนใหญ่ และการยึดถือกติกาที่เกิดจากข้อตกลงร่วมกันของชุมชน ตลอดจนการพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการเงินทุนของตนเอง เพื่อการจัดสรรผลประโยชน์และการจัดตั้งสวัสดิการสำหรับสมาชิก ส่งผลให้ชุมชนมีแหล่งทุนในการประกอบอาชีพเป็นของตนเอง และสามารถลดการพึ่งพาแหล่งเงินทุนจากภายนอกชุมชน อันเป็นรากฐานสำคัญของการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนอย่างยั่งยืน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2564)

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตยังเป็นการน้อมนำแนวพระราชปณิธานในการสืบสาน รักษา และต่อยอดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ อันมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเอง ความพอประมาณ และการมีเหตุผล มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมความรู้และวินัยทางการเงินของสมาชิก ผ่านการจัดทำบัญชีครัวเรือน การบริหารจัดการเงินทุน และการเผยแพร่ผลสำเร็จจากการดำเนินงานของกลุ่ม โดยยึดหลักคุณธรรมพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจ ทั้งนี้ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถดำรงชีวิตและทำงานร่วมกันภายใต้กระบวนการกลุ่มอย่างมีระบบ โดยใช้สัจจะออมทรัพย เป็นเครื่องมือในการสร้างวินัยการออม และเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2564)

แรงจูงใจนับเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากร เนื่องจากแรงจูงใจทำหน้าที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนพฤติกรรมการทำงาน และเป็นตัวกำหนดระดับความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและเป้าหมายขององค์กร บุคลากรที่ได้รับแรงจูงใจในการทำงานอย่างเหมาะสมจะมีความเต็มใจ ทุ่มเท และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดคุณภาพของผลงานที่สูงขึ้น และมีความผูกพันต่อองค์กรในระยะยาว อันเอื้อต่อการพัฒนาและความก้าวหน้าขององค์กรโดยรวม ในทางตรงกันข้าม หากบุคลากรได้รับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ไม่เหมาะสม อาจนำไปสู่ความไม่พึงพอใจ ความท้อแท้ ขาดขวัญกำลังใจ และความเบื่อหน่ายในการทำงาน ซึ่งส่งผลให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานลดลง ทั้งนี้ การขาดประสิทธิภาพและการขาดแรงจูงใจดังกล่าวอาจก่อให้เกิดช่องว่างต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ หรือการทุจริตคอร์รัปชัน อันส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อองค์กรและสังคม (วรรณา อาวรณ์, 2557)

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว ตั้งอยู่ที่บ้านแดง หมู่ที่ 12 ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 12,543 ราย มีผู้ประสานงานกลุ่มจำนวน 635 คน และมีเงินหมุนเวียนจากการดำเนินงานประมาณ 14 ล้านบาทต่อปี อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลเชิงลึกพบว่ากลุ่มยังประสบปัญหาในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการ การวางแผน และการจัดทำบัญชี ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากการขาดประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่ยังไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ ปัญหาการส่งเงินของสมาชิกที่ไม่เป็นไปตามกำหนดเวลายังส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการบริหารเงินทุน และกระทบต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานกลุ่ม อีกทั้งผู้ประสานงานบางส่วนยังขาดความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจน ส่งผลให้ขาดความมั่นใจในการดำเนินงาน ตลอดจน

การสื่อสารและการประสานงานกับสมาชิกกลุ่มที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ และความเร่งด่วนของภารกิจในการดำเนินงานของกลุ่ม ทั้งนี้ หลักการสำคัญของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมิได้มุ่งเน้นเพียงการบริหารจัดการด้านเงินทุนเท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในชุมชนและสมาชิกกลุ่มให้มีคุณธรรมพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ควบคู่กับการเสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน อันนำไปสู่การเรียนรู้การทำงานร่วมกันภายใต้ “กระบวนการกลุ่ม” และการใช้ “เงินสัจจะ” เป็นเครื่องมือในการสร้างวินัยการออมของสมาชิก ด้วยเหตุนี้ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียวจึงนับเป็นกลไกสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และความเข้มแข็งของชุมชน อันสอดคล้องกับภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชนและบทบาทของกระทรวงมหาดไทยในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสาคาม, 2567) ดังนั้นจากที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว เพื่อใช้ข้อสนเทศในการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว เกิดแรงจูงใจในการทำงานจะช่วยให้พนักงานรู้สึกพึงพอใจในงานที่ทำเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและองค์กร มีจิตอาสา ส่งผลให้พนักงานมีขวัญกำลังใจในการทำงาน และทำงานได้อย่างเต็มศักยภาพสามารถขับเคลื่อนองค์การให้สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ลุ่มน้ำเสียว
2. เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ลุ่มน้ำเสียว จำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่ของการวิจัย

พื้นที่ของการวิจัย คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 ตัวแปรอิสระ คือ เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน

2.2 ตัวแปรตาม คือ แรงจูงใจในการทำงานตามทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (Herzberg’s Two-Factor Theory) (Frederick Herzberg, Barnard Mausner, and Barnard Snyderman, 1959) ได้แก่

1) ด้านความสำเร็จของงาน
2) ด้านการยอมรับนับถือ
3) ด้านลักษณะของงานที่ทำ
4) ด้านความรับผิดชอบ
5) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน

6) ด้านเงินเดือน
7) ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน
8) ด้านนโยบายและการบริหารงาน
9) ด้านสภาพการทำงาน
10) ด้านการปกครองบังคับบัญชา
11) ด้านความมั่นคงในการทำงาน

3. ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1 ประชากร ได้แก่ ผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำนวน 635 คน (กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว, 2567)

3.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำนวน 246 คน โดยการใช้สูตรหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ (Yamane, 1973, p. 727) และทำการสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีการจับฉลากตามรายชื่อสมาชิก

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการบูรณาการ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้นโดยครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามลักษณะของแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นคำถามแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มีระดับการปฏิบัติงานให้เลือกตอบ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดแนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงาน ในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended)

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนทุกด้าน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขอหนังสือรับรองและแนะนำตัวผู้วิจัยจากคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ประสานขอความร่วมมือถึงผู้บริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว เพื่อขอความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ดำเนินการแจกแบบสอบถามโดยผู้วิจัยดำเนินการด้วยตัวเองและผู้ช่วยวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้อธิบายขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมให้แก่ผู้ช่วยวิจัยให้เข้าใจก่อน และลงเก็บข้อมูลตามกลุ่มตัวอย่าง

3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างตามเวลาที่กำหนดไว้

4. นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนจากกลุ่มตัวอย่าง มาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ ของแบบสอบถาม

5. นำแบบสอบถามที่ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์แล้ว ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์
2. ตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของแบบสอบถามแต่ละฉบับที่ได้รับคืน
3. ลงรหัสในแบบสอบถาม ตามแบบการลงรหัส (Coding Form)

ระดับแรงจูงใจมากที่สุด 5 คะแนน
ระดับแรงจูงใจมาก 4 คะแนน
ระดับแรงจูงใจปานกลาง 3 คะแนน
ระดับแรงจูงใจน้อย 2 คะแนน
ระดับแรงจูงใจน้อยที่สุด 1 คะแนน

4. นำแบบสอบถามไปประมวลผลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยกำหนดใช้ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 103)

ค่าเฉลี่ย 4.51–5.00 หมายถึง มีแรงจูงใจอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51–4.50 หมายถึง มีแรงจูงใจอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51–3.50 หมายถึง มีแรงจูงใจอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51–2.50 หมายถึง มีแรงจูงใจอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00–1.50 หมายถึง มีแรงจูงใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

7. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามสถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจง ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. สถิติที่ใช้ในการการวิเคราะห์ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. สถิติทดสอบสมมติฐานวิเคราะห์เปรียบเทียบเพศของกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันสถิติที่ใช้ ได้แก่ t-test (Independent Samples)

4. สถิติทดสอบสมมติฐานวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) โดยกำหนดนัยสำคัญของการทดสอบที่ระดับ .05 กรณีพบความแตกต่างใช้การเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธี LSD. (Least Significant Different) (บุญชม ศรีสะอาด , 2560, น. 119)

5. การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จะใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และพรรณนาความ

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำแนกเป็นรายด้าน

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว	ระดับความคิดเห็น		แปลผล	อันดับที่
	$\overline{X}$	S.D.		
1. ความสำเร็จของงาน	4.16	0.55	มาก	2
2. การยอมรับนับถือ	4.11	0.61	มาก	5
3. ลักษณะของงานที่ทำ	4.16	0.60	มาก	3
4. ความรับผิดชอบ	4.06	0.56	มาก	7
5. ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน	3.96	0.91	มาก	9
6. เงินเดือน	4.28	0.77	มาก	1
7. ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน	4.03	0.66	มาก	8
8. นโยบายและการบริหารงาน	3.95	0.76	มาก	10
9. สภาพการทำงาน	4.14	0.79	มาก	4
10. การปกครองบังคับบัญชา	4.09	0.78	มาก	6
11. ความมั่นคงในการทำงาน	3.93	0.74	มาก	11
โดยรวม	**4.08**	**0.70**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.08) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับ จากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ เงินเดือน ($\overline{X}$ = 4.28) รองลงมา คือ ความสำเร็จของงาน ($\overline{X}$ = 4.16) ลักษณะของงานที่ทำ ($\overline{X}$ = 4.16) สภาพการทำงาน ($\overline{X}$ = 4.14) การยอมรับนับถือ ($\overline{X}$ = 4.11) การปกครองบังคับบัญชา ($\overline{X}$ = 4.09) ความรับผิดชอบ ($\overline{X}$ = 4.06) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ($\overline{X}$ = 4.03) ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน ($\overline{X}$ = 3.96) นโยบายและการบริหารงาน ($\overline{X}$ = 3.95) ความมั่นคงในการทำงาน ($\overline{X}$ = 3.93) ตามลำดับ

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

1. เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ลุ่มน้ำเสียว จำแนกตามเพศ ผลการวิจัย พบว่า

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำแนกตามเพศที่ต่างกัน

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว	เพศ				t	Sig.
	ชาย		หญิง			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ความสำเร็จของงาน	4.18	0.46	4.22	0.60	-.76	.00*
2. การยอมรับนับถือ	4.10	0.52	4.13	0.63	-.48	.22
3. ลักษณะของงานที่ทำ	4.16	0.50	4.16	0.62	.00	.02*
4. ความรับผิดชอบ	4.07	0.54	4.02	0.59	.81	.28
5. ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน	3.94	0.78	4.05	0.68	-1.37	.16
6. เงินเดือน	3.71	1.04	3.92	0.88	-2.00	.04*
7. ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน	3.71	0.89	3.77	0.80	-.63	.52
8. นโยบายและการบริหารงาน	3.92	0.84	4.02	0.71	-1.24	.21
9. สภาพการทำงาน	4.14	0.60	4.25	0.57	-1.63	.10
10. การปกครองบังคับบัญชา	4.12	0.62	4.15	0.64	.64	.51
11. ความมั่นคงในการทำงาน	4.09	0.63	4.16	0.52	.70	.48
รวม	4.01	0.67	4.08	0.66	-.66	.11

หมายเหตุ. * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำแนกตามเพศต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน

2. เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำแนกตามระดับการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำแนกตามระดับการศึกษาที่ต่างกัน

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงาน ในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว	แหล่งความแปรปรวน	SS	*df*	MS	SS	Sig.
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	.225	2	.113	.449	.639
	ภายในกลุ่ม	92.645	244	.251	-	-
	รวม	92.870	246	-	-	-

หมายเหตุ. * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว ระดับการศึกษาที่ต่างกัน โดยรวมมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ไม่แตกต่างกันทางสถิติ

3. เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ผลการวิจัย พบว่า

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำแนกตามประสบการณ์การทำงานที่ต่างกัน

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว	แหล่งความแปรปรวน	SS	*df*	MS	SS	Sig.
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	3.451	4	.863	3.541	.007*
	ภายในกลุ่ม	89.419	242	.244	-	-
	รวม	92.870	246	-	-	-

หมายเหตุ. * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 พบว่า การเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว ประสบการณ์การทำงานที่ต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ข้อเสนอแนะเพื่อสร้างแรงจูงใจของผู้ประสานงานกลุ่มออมทรัพย์ลุ่มน้ำเสียวมุ่งบูรณาการหลายมิติอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดเป้าหมาย การทำงานที่ชัดเจนและวัดผลได้ ควบคู่ระบบยกย่องรางวัลและการประเมินผลเชิงบวกเพื่อเสริมความภาคภูมิใจและความเป็นเจ้าของงาน ส่งเสริมวัฒนธรรมการให้เกียรติ เปิดโอกาสแสดงผลงาน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดบทบาทงานให้ท้าทาย สอดคล้องสมรรถนะพร้อมระบบความรับผิดชอบโปร่งใส พัฒนาเส้นทางอาชีพและศักยภาพอย่างต่อเนื่อง มีระบบพี่เลี้ยงและค่าตอบแทน

ที่เป็นธรรม เพิ่มสวัสดิการและส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การสื่อสารที่เปิดเผย และการบริหารแบบมีส่วนร่วม ภายใต้สภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสมและมั่นคง

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว ผู้วิจัยอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยที่ออกมาเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียวมีลักษณะการบริหารจัดการภายในที่เข้มแข็งและยึดหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิก ส่งผลให้ผู้ประสานงานได้รับการสนับสนุนจากทั้งผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานอย่างต่อเนื่อง บรรยากาศการทำงานจึงเป็นไปในเชิงบวก ผู้ประสานงานรู้สึกภาคภูมิใจในบทบาท ของตนในการช่วยเหลือสมาชิกและพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดแรงจูงใจภายในสูงกว่าที่คาดไว้ นอกจากนี้ กลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ลุ่มน้ำเสียวส่วนใหญ่มีโครงสร้างการดำเนินงานที่มั่นคง มีการส่งเสริมด้านสวัสดิการและผลตอบแทนในระดับที่เหมาะสม เช่น เงินอุดหนุน ค่าตอบแทนรายเดือน และโอกาสเข้าร่วมอบรมพัฒนาความรู้ ส่งผลให้ผู้ประสานงานเกิดความมั่นคงทางอาชีพและมีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น อีกทั้งผู้บริหารของกลุ่มยังมีแนวทางการบริหารแบบเปิดกว้าง ให้โอกาสผู้ปฏิบัติงานเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความผูกพันและแรงจูงใจเชิงบวกต่อองค์กร สอดคล้องกับแนวคิดของ Herzberg (1959) ในทฤษฎี สองปัจจัย (Two-Factor Theory) ที่ระบุว่าปัจจัยจูงใจ (Motivators) เช่น ความสำเร็จในงาน ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้าในอาชีพ เป็นตัวผลักดันสำคัญที่ทำให้บุคคลมีแรงจูงใจสูงในการทำงาน และเมื่อองค์กรสามารถจัดสภาพแวดล้อม และระบบสนับสนุนที่เหมาะสมจะช่วยเสริมแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจในงานมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐวุฒิ สุขเกษม (2565) ที่ศึกษาพบว่า บุคลากรในองค์กรที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร มีความชัดเจนในเป้าหมายงาน และทำงานในบรรยากาศที่เป็นมิตร จะมีแรงจูงใจในการทำงานสูง และมีแนวโน้มที่จะทุ่มเทให้กับงานมากกว่าองค์กรที่ขาดการสื่อสาร และการสนับสนุนที่ดี อีกทั้งยัง สอดคล้องกับงานของ Deci & Ryan (2000) ในทฤษฎี Self-Determination Theory (SDT) ที่อธิบายว่ามนุษย์จะเกิดแรงจูงใจภายในสูงสุดเมื่อรู้สึกว่าตนมีอิสระ (autonomy) มีความสามารถ (competence) และเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (relatedness) ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในบริบทของผู้ประสานงานกลุ่มออมทรัพย์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนชุมชนและได้รับการยอมรับจากสมาชิก สอดคล้องกับงานวิจัยของ จรูญลักษณ์ ป้องเจริญ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.47) สอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งรัตน์ จองบุญ (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัย พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระประยุทธ อริยวโส (2562) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลในอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงาน ในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ที่ต่างกัน มีแรงจูงใจแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า

2.1 แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว จำแนกตามเพศต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยที่ออกมาเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า ทั้งผู้ประสานงานเพศชายและเพศหญิงในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียวมีบทบาท หน้าที่ และสภาพแวดล้อมการทำงานที่ใกล้เคียงกัน โดยองค์กรมีการมอบหมายภารกิจอย่างเท่าเทียม และมีระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ไม่แบ่งแยก ตามเพศ ทำให้ทุกคนได้รับโอกาสในการแสดงศักยภาพและพัฒนางานในระดับเดียวกัน ส่งผลให้ระดับแรงจูงใจในการทำงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งบริบทของกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ลุ่มน้ำเสียวเป็นองค์กรชุมชนที่มีลักษณะการทำงานร่วมกันแบบเครือญาติ ผู้ปฏิบัติงานมักยึดความสามัคคีและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากกว่าการแข่งขันทางเพศ ดังนั้นแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรจึงขึ้นอยู่กับ ค่านิยมด้านความรับผิดชอบ ความสำเร็จในงาน และความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนมากกว่าความแตกต่างทางเพศ นอกจากนี้จากลักษณะการบริหารของกลุ่มออมทรัพย์ที่ให้ความสำคัญกับหลักความเท่าเทียมและการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับงานศึกษาของ ศิริพร พิพัฒน์กุล (2564) ที่พบว่า ระดับแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรในองค์กรภาครัฐไม่แตกต่างกันตามเพศ เนื่องจากระบบบริหารทรัพยากรบุคคลในภาครัฐมีมาตรฐานการปฏิบัติงานและการประเมินผลเดียวกันในทุกเพศ และสอดคล้องกับงานของ Mahmood and Hassan (2022) ที่ศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านเพศไม่ได้ส่งผลต่อระดับแรงจูงใจของพนักงาน ในองค์กรบริการสาธารณะของมาเลเซีย เพราะโครงสร้างการทำงานและโอกาสความก้าวหน้าถูกกำหนดไว้อย่างเท่าเทียม ในขณะเดียวกัน

2.2 แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว ระดับการศึกษาที่ต่างกัน โดยรวมมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ไม่แตกต่างกันทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยที่ออกมาเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า การปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาเป็นหลัก แต่ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบ ความทุ่มเท และความรักในงานที่ทำมากกว่า เนื่องจากบทบาทของผู้ประสานงานเป็นงานที่ต้องอาศัยประสบการณ์ภาคสนาม ความเข้าใจบริบทชุมชน และทักษะการประสานงานกับคนหลากหลายกลุ่ม ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้บางส่วนไม่จำเป็นต้องได้มาจากระดับการศึกษาในระบบ แต่เกิดจากการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง อีกทั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียวมีการจัดระบบการทำงานและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้ประสานงานทุกคนไม่ว่าจะมีวุฒิการศึกษาใด ต่างได้รับโอกาสในการพัฒนาความรู้และศักยภาพอย่างเท่าเทียม จึงส่งผลให้ระดับแรงจูงใจในการทำงานของแต่ละกลุ่มการศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จากบริบทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาชนที่ให้ความสำคัญกับความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการทำงานเป็นทีม ทำให้ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกันสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น และมีแรงจูงใจใกล้เคียงกัน เพราะองค์กรให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของงาน ความสำเร็จของกลุ่ม และการช่วยเหลือสมาชิก มากกว่าความแตกต่างด้านคุณวุฒิ สอดคล้องกับการศึกษาของ ณัฐวุฒิ สุขเกษม (2565) พบว่า ระดับการศึกษาของบุคลากร ไม่ได้ส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากแรงจูงใจขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านความสัมพันธ์ ในที่ทำงาน ความชัดเจนของเป้าหมาย และบรรยากาศองค์กรมากกว่าปัจจัยด้านคุณวุฒิทางการศึกษา นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับการศึกษาของ Srivastava (2021) พบว่า ระดับการศึกษามีผลต่อความรู้และทักษะเฉพาะด้านเท่านั้น แต่แรงจูงใจในการทำงานเกิดจากความพึงพอใจในงาน (Job Satisfaction) และการได้รับการยอมรับในบทบาท

หน้าที่ ซึ่งไม่ได้ขึ้นกับระดับวุฒิการศึกษาโดยตรง นอกจากนี้ยังสามารถอธิบายได้ตามแนวคิดของ Herzberg (1959) ในทฤษฎี สองปัจจัย (Two-Factor Theory) ที่ชี้ว่า ปัจจัยจูงใจ (Motivators) เช่น ความสำเร็จ ความรับผิดชอบ และโอกาสก้าวหน้า เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการทำงานมากกว่าปัจจัยพื้นฐานภายนอก เช่น ระดับการศึกษา หรือฐานะทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า ผู้ประสานงานทุกระดับการศึกษามีแรงจูงใจในระดับใกล้เคียงกัน เนื่องจากได้รับการยอมรับในคุณค่าของงานและเห็นความสำคัญของบทบาทตนเอง ในการพัฒนาชุมชน

2.3 แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว ประสบการณ์การทำงานที่ต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยที่ออกมาเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้ประสานงานที่มีประสบการณ์การทำงานมากกว่ามีความเข้าใจในระบบการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ได้ดีกว่า สามารถประเมินสถานการณ์ วิเคราะห์ปัญหา และตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกในกลุ่มมากกว่า จึงรู้สึกถึงความสำเร็จ ความมั่นคง และความภาคภูมิใจในหน้าที่ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานในระดับสูง นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นว่าประสบการณ์การทำงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) เช่น ความรู้สึกภาคภูมิใจในผลงาน ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และการได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานและผู้บริหาร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญตามทฤษฎีแรงจูงใจของ Herzberg (1959) ที่อธิบายว่าประสบการณ์ ความสำเร็จ และการยอมรับ เป็นองค์ประกอบของแรงจูงใจที่ผลักดันให้บุคคล ทำงานอย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานศึกษาของ นงนุช สังข์ทอง (2564) ที่พบว่า ประสบการณ์การทำงานมีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เนื่องจากผู้มีประสบการณ์มากจะมีความมั่นใจและความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองมากกว่า อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Suwanna & Hassan (2023) ที่ชี้ว่า ระยะเวลาการทำงานสัมพันธ์กับระดับแรงจูงใจ โดยผู้ที่มีประสบการณ์สูงมักมีทักษะการบริหารงาน ความยืดหยุ่นในการแก้ปัญหา และความเข้าใจในความต้องการของกลุ่มมากกว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพร พิพัฒน์กุล (2564) ที่พบว่า บุคลากรวัยทำงานตอนต้นจะมีแรงจูงใจสูงในด้านความก้าวหน้าและการยอมรับในองค์กร ส่วนบุคลากรวัยกลางคนและสูงอายุมีแรงจูงใจสูงในด้านความมั่นคงและความสัมพันธ์ในที่ทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ของ Robbins & Judge (2020) ที่ระบุว่าประสบการณ์และอายุที่มากขึ้นส่งผลต่อการพัฒนาแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ซึ่งมีความยั่งยืนมากกว่าแรงจูงใจจากภายนอก เช่น เงินเดือนหรือผลตอบแทน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระประยุทธ อริยวโส (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลในอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัย พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก บุคลากรที่มีประสบการณ์ในการทำงาน รายได้/เดือนต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ด้านความสำเร็จของงาน ควรส่งเสริมให้ผู้ประสานงานมีส่วนร่วมในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ โดยจัดให้มีกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และบทเรียนความสำเร็จ (Best Practices Sharing) อย่างเป็นระบบ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ประสานงาน

ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรงที่เกิดจากการปฏิบัติงานจริง อาทิ การบริหารจัดการกองทุน การพัฒนาศักยภาพสมาชิก และการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก

1.2 ด้านการยอมรับนับถือ ควรพัฒนาระบบเพื่อนที่ปรึกษาหรือระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) ภายในกลุ่มออมทรัพย์ โดยส่งเสริมให้ผู้ประสานงานในแต่ละกลุ่มย่อยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้แก่สมาชิกหรือผู้ประสานงานใหม่ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการในกระบวนการปฏิบัติงาน

1.3 ด้านลักษณะของงานที่ทำ คณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ควรจัดกิจกรรมถ่ายทอดเรื่องเล่าความสำเร็จจากการทำงาน (Success Stories) เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้ประสานงานได้นำเสนอประสบการณ์การปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกต่อสมาชิกหรือชุมชน การสื่อสารให้เห็นคุณค่าและความหมายของงานที่ปฏิบัติจะช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ทำให้ผู้ประสานงานเกิดความสุข ความภาคภูมิใจ และความพึงพอใจในการทำงาน

1.4 ด้านความรับผิดชอบ ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ประสานงานในการกำหนดภารกิจเป้าหมาย และแผนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนจนถึงการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน (Sense of Ownership) และความภาคภูมิใจในผลสัมฤทธิ์ของงาน

1.5 ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน ควรกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างเป็นระบบ โดยสนับสนุนให้ผู้ประสานงานมีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เช่น ระดับปริญญาตรีหรือปริญญาโท ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ การเงินชุมชน หรือการพัฒนาท้องถิ่น

1.6 ด้านเงินเดือนและสวัสดิการ ควรบูรณาการการบริหารจัดการสวัสดิการของภาครัฐเข้ากับระบบการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ โดยคณะกรรมการบริหารกลุ่มทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือสำนักงานประกันสังคม เพื่อให้ผู้ประสานงานและสมาชิกสามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์และสวัสดิการได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

1.7 ด้านความสัมพันธ์กับผู้บริหารและสมาชิก ควรพัฒนาระบบการนิเทศงานที่มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยจัดทำแผนการนิเทศงานประจำปีของกลุ่มออมทรัพย์ กำหนดรอบการนิเทศที่แน่นอน เช่น รายเดือนหรือรายไตรมาส เพื่อให้ผู้บริหารสามารถติดตามความก้าวหน้า ให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ การนิเทศควรครอบคลุมทั้งด้านการบริหารกองทุน การให้บริการสมาชิก การจัดทำเอกสารทางการเงิน และการพัฒนาศักยภาพของผู้ประสานงาน

1.8 ด้านนโยบายและการบริหารงาน ผู้บริหารควรกำหนดหลักเกณฑ์การมอบหมายงานโดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ปริมาณงาน และภาระหน้าที่ของแต่ละบุคคล เพื่อให้การกระจายงานเป็นไปอย่างสมดุลและเป็นธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดหลักความเสมอภาค ความร่วมมือ และความรับผิดชอบร่วมกัน โดยปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวผ่านกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์และการทำงานเป็นทีมอย่างต่อเนื่อง

1.9 ด้านสภาพการทำงาน ควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานให้มีความสะดวก ปลอดภัย และเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน โดยจัดให้มีการจัดวางโต๊ะ เก้าอี้ และอุปกรณ์สำนักงานอย่างเหมาะสม ดูแลระบบระบายอากาศและแสงสว่างให้เพียงพอ รวมทั้งติดตั้งอุปกรณ์ด้านความปลอดภัย เช่น ถังดับเพลิง กล้องวงจรปิด หรือระบบสัญญาณเตือนภัย

1.10 ด้านการปกครองบังคับบัญชา ผู้บริหารควรใช้การสื่อสารเชิงบวกและการให้คำชื่นชมในช่วงเวลาที่เหมาะสม โดยการยกย่องควรเกิดขึ้นทันทีภายหลังจากผู้ประสานงานประสบความสำเร็จในการทำงานหรือเสนอแนวคิดที่สร้างสรรค์

1.11 ด้านความมั่นคงในการทำงาน ควรกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนที่มีความชัดเจน โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ โดยครอบคลุมทั้งเงินเดือน ค่าตอบแทนพิเศษ และค่าตอบแทนตามผลงาน พร้อมระบุเกณฑ์การพิจารณาอย่างเป็นธรรม เพื่อให้ผู้ประสานงานเกิดความเข้าใจตรงกัน ควรจัดทำคู่มือหรือแนวปฏิบัติด้านค่าตอบแทนของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อใช้เป็นมาตรฐานกลางในการบริหารจัดการ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงาน ในกลุ่มออมทรัพย์ในมิติต่าง ๆ เช่น ปัจจัยด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร การสื่อสารในองค์กร และบรรยากาศ การทำงาน เพื่อให้เข้าใจถึงกลไกที่ส่งผลต่อแรงจูงใจอย่างครอบคลุมมากขึ้น และสามารถนำผลไปใช้ในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการบุคลากรของกลุ่มออมทรัพย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ควรขยายพื้นที่การศึกษาไปยังกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่อื่น ๆ หรือจังหวัดใกล้เคียงเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของแรงจูงใจในการทำงานภายใต้บริบททางสังคม วัฒนธรรม และระบบการบริหารที่แตกต่างกัน ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อสรุปที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในวงกว้างและสะท้อน ภาพรวมของการบริหารงานกลุ่มออมทรัพย์ในระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ

2.3 ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น การใช้แบบสอบถามควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูล เชิงประจักษ์และข้อมูลเชิงบริบทที่สะท้อนความรู้สึก แรงบันดาลใจ และปัจจัยภายในของผู้ประสานงาน อย่างแท้จริง ซึ่งจะช่วยให้การวิเคราะห์แรงจูงใจมีความละเอียดและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. (2564). *แนวทางการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต*. กระทรวงมหาดไทย.

กรมการพัฒนาชุมชน. (2565). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง*. กระทรวงมหาดไทย.

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว. (2567). *รายงานข้อมูลสมาชิก สถานะทางการเงิน และโครงสร้างการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว*. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตลุ่มน้ำเสียว.

จรูญลักษณ์ ป้องเจริญ. (2562). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารสาธารณสุขศาสตร์*, 49(2), 67–82.

ณัฐวุฒิ สุขเกษม. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรภาครัฐ. *วารสารการบริหารภาครัฐและการพัฒนาท้องถิ่น*, 10(2), 45–62.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2560). *การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS* (พิมพ์ครั้งที่ 17). บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี.

นงนุช สังข์ทอง. (2564). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

พระประยุทธ อริยวโส. (2562). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลในอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

รุ่งรัตน์ จองบุญ. (2566). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 7(1), 89–105.

วรรณา อาวรณ์. (2557). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานและประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริพร พิพัฒน์กุล. (2564). แรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรภาครัฐ. *วารสารการบริหารจัดการภาครัฐ*, 8(3), 23–40.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสารคาม. (2567). *รายงานสถานการณ์และการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดมหาสารคาม*. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสารคาม.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2561). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์*. สามลดา.

Aristotle. (2020). *Politics* (Reprint ed.). Cambridge University Press.

Christensen, C. M. (1997). *The innovator's dilemma: When new technologies cause great firms to fail*. Harvard Business School Press.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54–67. https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020.

Herzberg, F., Mausner, B., & Snyderman, B. (1959). *The motivation to work* (2nd ed.). John Wiley & Sons.

Mahmood, M., & Hassan, S. (2022). Gender differences and work motivation in public service organizations. *International Journal of Public Administration*, 45(6), 421–435. https://doi.org/10.1080/01900692.2021.1885953.

Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2020). *Organizational behavior* (18th ed.). Pearson Education.

Schwab, K. (2016). *The fourth industrial revolution*. World Economic Forum.

Srivastava, S. (2021). Education level and employee motivation: Evidence from public organizations. *Journal of Human Resource Management*, 9(2), 112–124. https://doi.org/10.11648/j.jhrm.20210902.15.

Suwanna, P., & Hassan, R. (2023). Work experience and motivation among community-based organizations. *Asian Journal of Social Science Studies*, 8(1), 33–47. https://doi.org/10.20849/ajsss.v8i1.1300.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.

การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
Application of the Four Divine Abodes for the Administration of Buddhist Temple Charity Schools

พระครูชัยรัตนากร
พระมหาอำนวย มหาวิโร
ประพิศ โบราณมูล
ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี
พระพิชาญ สุมงฺคโล (ภูประธาน)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
PhraKhru Chairattanakorn
Phra Maha Amnuay Mahaviro
Prapit Boranmoon
Teeraphat Thinsandee
Phra Phichan Sumangkalo (Phuprathan)
Mahamakut Buddhist University Roi-Et Campus
Corresponding E-mail: ppbb2512@gmail.com

รับบทความ: 23 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 4 กุมภาพันธ์ 2569; ตอบรับบทความ: 9 กุมภาพันธ์ 2569
Received: December 23, 2025; Revised: February 4, 2026; Accepted: February 9, 2026

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการทุกประเภทจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า 4M's ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ใช้ในการบริหาร การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จำแนกตามเพศ อายุ และประสบการณ์ทำงานและ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาตามหลักพรหมวิหาร 4 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร และครู กลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 245 รูป/คน เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม มาตราส่วนประมาณค่าห้าระดับ มีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน ได้แก่การทดสอบค่าที และการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบ จำแนกตาม เพศ อายุ และประสบการณ์ทำงานต่างกัน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) แนวทางการบริหาร ด้านทักษะด้านความคิดรวบยอด ผู้บริหารควรรู้จักวิเคราะห์ศักยภาพของผู้ใต้บังคับบัญชาทุก ๆ คนในองค์กร กำหนดเป้าหมายได้ชัดเจนบนฐานความสำเร็จ ด้านทักษะทางมนุษย์สัมพันธ์ ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ให้ความเป็นกันเองและปฏิบัติงานแบบเพื่อนร่วมอาชีพ เข้าใจในหลักธรรมาภิบาล ด้านทักษะทางเทคนิควิธี ควรมีการส่งเสริมให้ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบ ใช้วิธีการและการมอบหมายงานที่เหมาะสมและสร้างสรรค์

คำสำคัญ : การประยุกต์; พรหมวิหาร 4; การบริหาร 4; โรงเรียนการกุศล; วัดในพระพุทธศาสนา

Abstract

All types of management require key management factors or resources: personnel (Man), budget (Money), materials and equipment (Material), and management (Management), or abbreviated as the 4M's. These are considered the fundamental factors used in management This research aimed to: 1) study the application of the Four Divine Abodes to the management of Buddhist temple charity schools; 2) compare the application of the Four Divine Abodes to the management of Buddhist temple charity schools, classified by gender, age, and work experience; and 3) study the management approaches of Buddhist temple charity schools based on the Four Divine Abodes. The sample group consisted of 245 administrators and teachers from Buddhist temple charity schools in the Northeastern region. The instrument was a questionnaire with a five-point rating scale, with content validity ranging from 0.80 to 1.00 and a reliability of 0.97. Statistics used for data analysis included percentages, means, and standard deviations. Hypothesis testing included t-tests and one-way ANOVAs.

The results revealed: 1) The overall and individual application of the Four Divine Abodes was high; 2) Comparisons by gender, age, and work experience showed significant differences overall at the .05 level; and 3) Management approaches in conceptual skills were significantly different. Executives should be able to analyze the potential of every subordinate in the organization, set clear goals based on success. In terms of human relations skills, executives should allow school personnel to participate in decision-making, be friendly, and work like colleagues. They should understand the principles of good governance. In terms of technical skills, executives should be encouraged to have knowledge and understanding of the use of various techniques and methods for effective and systematic management. They should use appropriate and creative methods and assignments.

คำสำคัญ : Application; The Four Divine Abodes; Management; Charity School; Buddhist temples

บทนำ

การพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัดให้สามารถเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนในระยะยาว มิอาจพึ่งพาการสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐเพียงอย่างเดียวได้ หากแต่จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีความพร้อมในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบันและอนาคต อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัดอย่างยั่งยืน (พระเฉลิมพงศ์ จรณสมฺปนฺโน (แก้วกัณหา), 2555)

การประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการบริหารที่ดีเพราะศาสนานั้นเป็นสถาบันเบื้องต้นในการส่งเสริมอุดมการณ์ทางคุณธรรม จริยธรรม เพราะศาสนาจะดำรงอยู่ได้ต้องเป็นหลักที่มั่นคงเพื่อให้มนุษย์ได้ยึดถือปฏิบัติ เพราะว่ามนุษย์เรานั้นจะดำเนินชีวิตราบรื่นปราศจากปัญหาต่าง ๆ ก็ต้องอาศัยศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจ (ไกรศร เจียมทอง, 2561) หลักธรรมที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายและมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมและการทำงาน คือ หลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตและปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2554)

การนำหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการบริหารจัดการงานวิชาการภายในสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายนั้น จะประกอบไปด้วย 1) ความมีเมตตา คือความปรารถนาดีต่อผู้อื่น 2) ความกรุณา คือปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ 3) มุทิตา คือการแสดงความยินดีเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาประสบความสำเร็จ และ 4) อุเบกขา คือการวางใจเป็นกลาง

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 เป็นการรวมกลุ่มของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จำนวน 7 จังหวัด ประกอบไปด้วย ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สกลนคร อุดรธานี หนองบัวลำภู และบึงกาฬ จากสภาพปัญหาการบริหารจัดการของสถานศึกษาเอกชนกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา พบว่า ด้านการบริหารการจัดการ สภาพแวดล้อมของสถานศึกษามีการจัดกิจกรรมไม่ต่อเนื่องและด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสภาพแวดล้อมด้วย (ณิชกมล คำคนซื่อ, 2562)

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เพื่อนำผลการวิจัยเป็นข้อมูลสารสนเทศให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปกำหนดเป็นนโยบายในการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาตามหลักพรหมวิหาร 4

สมมติฐานในการศึกษา

1. ผู้บริหาร และครู ที่มีเพศ มีการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา แตกต่างกัน
2. ผู้บริหาร และครู ที่มีอายุ มีการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา แตกต่างกัน
3. ผู้บริหาร และครู ที่มีประสบการณ์ทำงาน มีการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา แตกต่างกัน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การบริหารและการจัดการนั้นปัจจุบันได้มีการกำหนดองค์ความรู้ทั้งสองด้านมาผสมผสานและประยุกต์เข้ากับองค์กรสมัยใหม่ จึงทำให้ทั้งสองคำนี้มีความหมายเช่นเดียวกัน Lunenburg & Ornstein (1996, อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2546) นั้นได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างคำดังกล่าวกับการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ว่าการบริหารจัดการจะให้ความสนใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิธีการจัดโครงสร้างองค์กรโดยภาพรวม ในขณะที่การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์จะสนใจการจัดการกับงานและคนงาน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าผู้ที่ใช้ในความหมายแตกต่างกันเพราะส่วนใหญ่จะเห็นว่าคำว่า การบริหารครอบคลุมภาพรวมขององค์กรในขณะที่การจัดการมุ่งไปที่การจัดการกับทรัพยากรในองค์กรเพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้

Ernest Dale (1968) ให้ความหมายของคำว่า การบริหารหรือการจัดการไว้สอดคล้องกันว่า การบริหารหรือการจัดการ เป็นการดำเนินงานของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลายที่มีอยู่ซึ่งได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ ที่นับว่าเป็นอุปกรณ์ของการจัดการนั้น ๆ นอกจากนี้ Holt (1993) ยังได้กล่าวว่า การบริหารจัดการเป็นศาสตร์ว่าด้วยการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรผ่านกระบวนการทำงานของบุคลากร โดยมุ่งเน้นการกำหนดหน้าที่และกระบวนการที่เหมาะสมในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเป็นระบบและมีทิศทาง เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จรุณี เก้าเอี้ยน (2557) ยังให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหารเป็นกระบวนการการทำงานกับคนและโดยคนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร รวมทั้งนพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2557) ได้กล่าวว่าการบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดอย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

สรุปว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงานขององค์กรที่มีคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่ได้ร่วมกันปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่องค์กรตั้งไว้ โดยการนำปัจจัยทางการบริหารจัดการที่มีอยู่มาใช้อย่างเป็นกระบวนการเอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

รัชตา ธรรมเจริญ (2554) ได้กล่าวว่าการบริหารโรงเรียนหรือการบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผน การจัดองค์กร การดำเนินงาน และการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามเป้าหมาย ภารกิจ และวัตถุประสงค์ ซึ่งมาราณี สัสดีวงศ์ (2554) ที่ได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาว่าหมายถึง กระบวนการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ มีคุณธรรม จริยธรรมและนำไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งยุกตนันท์ หวานฉ่ำ (2555) ยังได้อธิบายว่า สำหรับการบริหารสถานศึกษานั้นเป็นกระบวนการในการทำงาน โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติภารกิจอย่างเป็นระบบในสถานศึกษา และนพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2557) ยังได้ให้ความหมายการบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินงานเชิงระบบที่อาศัยความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่ายในการจัดกิจกรรมและภารกิจต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเจริญงอกงามอย่างรอบด้าน

สรุป การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริม พัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความสามารถ ด้วยการนำเทคนิคต่าง ๆ มาใช้อย่างเหมาะสม

แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมพรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมเครื่องอยู่ของชีวิตอย่างประเสริฐ เป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจที่บริสุทธิ์ และเป็นกรอบสำคัญในการกำกับความประพฤติของมนุษย์ให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม เมตตาเป็นการมีจิตปรารถนาดี มุ่งให้ผู้อื่นมีความสุขและแผ่ไมตรีโดยไม่หวังผลตอบแทน กรุณาเป็นความสงสารและความตั้งใจช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ มุทิตาเป็นการมีใจผ่องใส ยินดีต่อความสุขและความเจริญของผู้อื่นอย่างจริงใจ ส่วนอุเบกขาเป็นการวางใจเป็นกลาง อาศัยปัญญาพิจารณาเหตุและผลของการกระทำอย่างเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงไปตามอารมณ์รักหรือชัง ดังนั้น ผู้ที่สามารถดำรงตนอยู่ในหลักพรหมวิหาร 4 ได้อย่างสมบูรณ์ ย่อมสามารถช่วยเหลือผู้อื่นด้วยเมตตาและกรุณา ควบคู่ไปกับการรักษาความยุติธรรมและความถูกต้องด้วยอุเบกขา อันเป็นการทำให้การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกับสังคมเป็นไปอย่างสมดุล สงบงาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548)

กล่าวได้ว่า พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมว่าด้วยคุณธรรมประจำจิตใจของผู้ประเสริฐหรือผู้ใหญ่ ซึ่งเปรียบเสมือนธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความดีงามและความสุข อันเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้

สรุป หลักพรหมวิหาร 4 นั้นเป็นหลักธรรมสำหรับผู้บริหารที่จะต้องแผ่ความรักให้กว้างขวางต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายทั่วไปเพื่อสร้างมิตรภาพและเห็นคุณค่าของชีวิต ประกอบไปด้วย 1) ความมีเมตตา คือความปรารถนาดีต่อผู้อื่น 2) ความกรุณา คือปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ 3) มุทิตา คือการแสดงความยินดีเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาประสบความสำเร็จ และ 4) อุเบกขา คือการวางใจเป็นกลาง

แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในอดีตเดิมใช้ชื่อว่า “โรงเรียนราษฎร์ของวัด” ซึ่งก่อตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ของวัด พุทธศักราช 2488 การดำเนินงานโรงเรียนการกุศลของวัดได้ประสบปัญหาในการบริหารจัดการและการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากได้รับการสนับสนุนงบประมาณในลักษณะเดียวกับโรงเรียนเอกชนทั่วไป

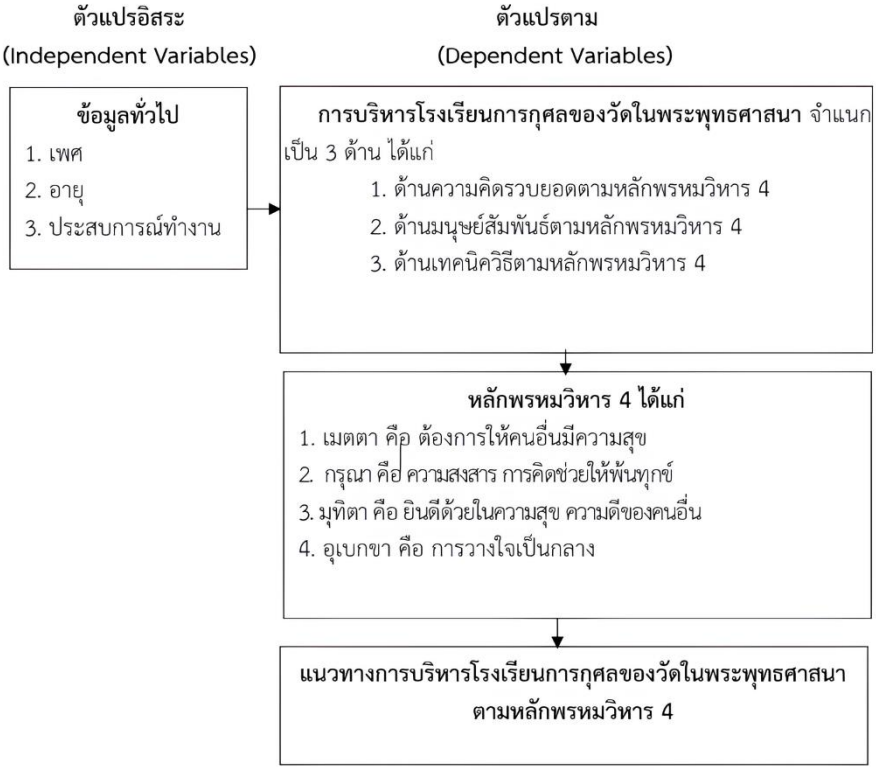
อย่างไรก็ตาม โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนมีความก้าวหน้าและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้สูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด อันเป็นผลมาจากการได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในอัตราร้อยละ 100 ตามนโยบายบัตรอุดหนุนค่าเล่าเรียน และผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู บุคลากรทางการศึกษาซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร ต้องมีแนวคิดและหลักการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เพื่อให้การพัฒนาสถานศึกษาบรรลุผลสำเร็จอย่างยั่งยืน (อุดม นำณิ, 2553)

นอกจากนี้โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนายังจัดว่าเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่ง เพราะการได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พุทธศักราช 2488 ที่ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนแบบเดียวกันกับโรงเรียนสามัญทั่วไป ขณะเดียวกันก็มีจุดเน้นที่ต้องการให้นักเรียนเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม (ส. ศิวรักษ์, 2545) ขณะเดียวกัน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้วัด พระสงฆ์ และชุมชนเข้ามา

มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้การส่งเสริม สนับสนุน และการอุดหนุนจากกระทรวงศึกษาธิการในลักษณะพิเศษ (ผ่องศิริ เรียงตระกูล, 2554)

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ จรุณี เก้าเอี้ยน (2557) ที่กล่าวถึง ทักษะการบริหารที่จำเป็นในการบริหารสถานศึกษา มาบูรณาการกำหนดกรอบแนวคิด และสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. ประชากร ได้แก่ ผู้วิจัยและคณะสำรวจข้อมูลพื้นฐานจำนวนผู้บริหาร และครู กลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 675 รูป/คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร และครู กลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กำหนดขนาดตัวอย่างโดยการใช้ตารางของ เครจซี่และมอร์แกน (R.V.Krejcie & D.W.Morgan, 1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 245 รูป/คน โดยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน และการสุ่มแบบง่าย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งมีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องด้วยการนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของคำถามแต่ละข้อโดย

หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ (IOC: Index of item objective congruence) จากนั้นพิจารณาคัดเลือกข้อคำถามที่ค่า IOC ตั้งแต่ 0.50-1.00 จากผู้เชี่ยวชาญที่ให้คะแนน

4. นำแบบสอบถามที่ทำการปรับปรุงแก้ไขครั้งสุดท้ายตามข้อเสนอแนะ ไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้บริหารและครู ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าอำนาจจำแนก ระหว่าง 0.296-0.845 และได้ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

5. นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาตรวจให้คะแนนและวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิแอลฟ่า (Alpha-Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 112) ระดับ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 2) ผู้วิจัยและคณะเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยด้วยตนเอง ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา คิดเป็นร้อยละ 100

7. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้คอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

7.1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่า ความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

7.2 วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังต่อไปนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00	หมายถึงมีทักษะการบริหารจัดการอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50	หมายถึงมีทักษะการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50	หมายถึงมีทักษะการบริหารจัดการอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50	หมายถึงมีทักษะการบริหารจัดการอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50	หมายถึงมีทักษะการบริหารจัดการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

7.3 ทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 จำแนกตามเพศ โดยใช้ t-test (Independent Samples) ส่วนระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ใช้ค่าเอฟ (F- test) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไปโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One – way Analysis of Variance) เมื่อพบความแตกต่างผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (Multiple Comparison) ตามวิธีของเชฟเฟ่ (Sheaffe')

7.4 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 โดยวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยรวมและรายด้าน

การบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา	ระดับการประยุกต์ใช้			
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4	3.78	0.82	มาก	3
2. ด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามตามหลักพรหมวิหาร 4	3.79	0.87	มาก	2
3. ด้านเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4	3.96	0.75	มาก	1
โดยรวม	**3.84**	**0.81**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า การบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.84, S.D. = 0.81) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านทักษะทางเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4 ($\overline{X}$ = 3.96, S.D. = 0.75) ด้านทักษะทางมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ($\overline{X}$ = 3.79, S.D. = 0.87) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านทักษะด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4 ($\overline{X}$ = 3.78, S.D. = 0.82)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามเพศ

รายด้าน	เพศชาย (n = 107)			เพศหญิง (n = 138)			*t*	*p*
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ		
1. ด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4	3.39	1.04	ปานกลาง	3.38	0.98	ปานกลาง	0.25	0.80
2. ด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพรหมวิหาร 4	3.87	0.83	มาก	3.73	0.77	มาก	3.54	0.00*
3. ด้านเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4	4.03	0.70	มาก	3.91	0.73	มาก	3.07	0.00*
โดยรวม	**3.76**	**0.86**	**มาก**	**3.67**	**0.83**	**มาก**	**3.57**	**0.00***

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 และด้านเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4 ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามอายุ

รายด้าน	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	*P*
ด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4	ระหว่างกลุ่ม	2.08	2	1.04	16.25	0.00*
	ภายในกลุ่ม	15.45	242	0.06		
	รวม	**17.53**	**244**			
ด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพรหมวิหาร 4	ระหว่างกลุ่ม	0.70	2	0.35	3.67	0.03*
	ภายในกลุ่ม	23.17	242	0.10		
	รวม	**23.87**	**244**			
ด้านเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4	ระหว่างกลุ่ม	2.63	2	1.32	17.21	0.00*
	ภายในกลุ่ม	18.51	242	0.08		
	รวม	**21.14**	**244**			
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	1.35	2	0.67	19.20	0.00*
	ภายในกลุ่ม	8.51	242	0.03		
	รวม	**9.86**	**244**			

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ทั้งโดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงได้ทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธีของ Scheffe

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน

ด้าน	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	*P*
ด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4	ระหว่างกลุ่ม	1.25	2	0.62	9.28	0.00*
	ภายในกลุ่ม	16.28	242	0.07		
	รวม	**17.53**	**244**			
ด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพรหมวิหาร 4	ระหว่างกลุ่ม	3.00	2	1.50	17.42	0.00*
	ภายในกลุ่ม	20.87	242	0.09		
	รวม	**23.87**	**244**			
ด้านเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4	ระหว่างกลุ่ม	2.60	2	1.30	16.96	0.00*
	ภายในกลุ่ม	18.55	242	0.08		
	รวม	**21.15**	**244**			

ด้าน	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	*P*
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	0.46	2	0.23	5.89	0.00*
	ภายในกลุ่ม	9.40	242	0.04		
	รวม	**9.86**	**244**			

จากตารางที่ 4 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ทั้งโดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงได้ทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธีของ Scheffe

ผลการศึกษาแนวทางการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาตามหลักพรหมวิหาร 4 พบว่า 1) ด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4 กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะ คือ 1) ผู้บริหารควรรู้จักวิเคราะห์ศักยภาพของผู้ใต้บังคับบัญชาทุก ๆ คนในองค์กร เพื่อให้สามารถมอบหมายภาระงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถของบุคลากรในโรงเรียนได้ 2) ด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะ คือ ผู้บริหารควรให้ความสำคัญและเคารพในศักยภาพของผู้อื่นที่สามารถสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้เกิดกระบวนการกลุ่ม ทักษะการทำงานเป็นทีม เพื่อพัฒนาโรงเรียนสู้ความสำเร็จตามนโยบายและแผนการปฏิบัติงานของโรงเรียน และ 3) ด้านเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4 กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะ คือ ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชานำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้เพื่อความก้าวหน้าในการทำงาน

สรุป

1. ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกออกเป็นรายด้านพบว่า มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้ 1) ด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4 พบว่า ระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ เมื่อประสบปัญหาจากการปฏิบัติงาน คิดวิเคราะห์หาเหตุของปัญหานั้น รองลงมา คือ ผู้บริหารกำกับติดตาม จำแนกวิเคราะห์ จัดเรียงลำดับความสำคัญ และกำหนดภารกิจงานอย่างมีอิสระปราศจากการควบคุมจากภายนอก และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้บริหารมีการจัดระเบียบกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมกับช่วงเวลาและสถานการณ์ 2) ด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 พบว่า ระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ผู้บริหารประสานความร่วมมือกับชุมชนในการให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รองลงมา คือ ผู้บริหารมีความรู้และสนับสนุนการทำงาน ร่วมกันเป็นกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้บริหารมีวิธีการต่าง ๆ ในการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ และ 3) ด้านเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ผู้บริหารมีการวางแผนจัดลำดับความสำคัญของงานอย่างเหมาะสม รองลงมา คือ ผู้บริหารปรับปรุงวิธีการ

ทำงานและการจัดการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้บริหารสามารถใช้วิธีการ ต่าง ๆ เพื่อช่วยเป็นเครื่องมือในการตัดสินปัญหาได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบ

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ พบว่า 1) ผลการเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ที่มีเพศต่างกัน มีระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 และด้านเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4 ไม่แตกต่างกัน 2) ผลการเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ที่มีอายุต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ผลการเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. สรุปแนวทางการบริหารตามหลักพรหมวิหาร 4 พบว่า 1) ด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4 กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะ คือ ผู้บริหารควรรู้จักวิเคราะห์ศักยภาพของผู้ใต้บังคับบัญชาทุก ๆ คนในองค์กร เพื่อให้สามารถมอบหมายภาระงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถของบุคลากรในโรงเรียนได้ 2) ด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะ คือ ผู้บริหารควรให้ความสำคัญและเคารพในศักยภาพของผู้อื่นที่สามารถสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้เกิดกระบวนการกลุ่ม ทักษะการทำงานเป็นทีม เพื่อพัฒนาโรงเรียนสู่ความสำเร็จตามนโยบายและแผนการปฏิบัติงานของโรงเรียน และ 3) ด้านเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4 กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะ คือ ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชานำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้เพื่อความก้าวหน้าในการทำงานและพัฒนาตนเอง

อภิปรายผล

1. ผลการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 โดยรวมและรายด้าน มีประเด็นที่น่าสนใจและสามารถนำมาอภิปรายผลเพิ่มเติม ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ได้เล็งเห็นและตระหนักถึงความสำคัญของการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรทิพย์ พลประเสริฐ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไกรศร เจียมทอง (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นของประธานกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูที่เป็นกรรมการสถานศึกษาเกี่ยวกับทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และแยกเป็นรายด้าน ดังนี้ 1) ด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4 พบว่า มีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ เพราะว่า การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนานั้น ต้องเข้าใจความสลับซับซ้อนขององค์การทั้งหมดในภาพรวม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรทิพย์ พลประเสริฐ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไกรศร เจียมทอง (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะของผู้บริหาร

สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 พบว่า มีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เพราะว่า การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ได้นำหลักธรรมดังกล่าวมาประยุกต์เป็นแนวทางในการบริหารจัดการด้านมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไกรศร เจียมทอง (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และ 3) ด้านเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4 พบว่า มีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เพราะว่า โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต้องมีความสามารถในการใช้ความรู้ วิธีการ เทคนิค วางแผน เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่จำเป็นในการปฏิบัติภารกิจ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทรงพล พลธโร (2566) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา 1) จากผลการเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหาร และครู ที่มีเพศต่างกัน พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 นั้นจำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเฉลิมพงศ์ จรณสมฺปนฺโน (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า แตกต่างกัน 2) ผลการเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ที่มีอายุต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในปัจจุบันองค์กรต่างก็มีคนหลายวัยที่ต้องมาทำงานร่วมกัน และด้วยช่วงอายุที่แตกต่างกัน ก็ย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ความคิด การตัดสินใจ ความเชื่อ และวิธีการทำงานที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรสวรรค์ บุญณกรณ์ชัย (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนทวีธาภิเศก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และ 3) ผลการเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ปัจจุบันมนุษย์นั้นมีความหลากหลายทั้งในแง่ของประสบการณ์ การศึกษา ทัศนคติ ความเชื่อ อีกทั้งความแตกต่างของรุ่นอายุ จึงทำให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นต่อทักษะการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระเฉลิมพงศ์ จรณสมฺปนฺโน (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่าผลการเปรียบเทียบแตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อดุลย์พร ชุ่มชวย และธีระพงศ์ บุศรากูล (2562) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. แนวทางการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาตามหลักพรหมวิหาร 4 พบว่า 1) ด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4 กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะ คือ ผู้บริหารควรรู้จักวิเคราะห์

ศักยภาพของผู้ใต้บังคับบัญชาทุก ๆ คนในองค์กร เพื่อให้สามารถมอบหมายภาระงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถของบุคลากรในโรงเรียนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทรงพล พลธโร (2566) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน พบว่า แนวทางการพัฒนา จำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การ และด้านการพัฒนาบุคลากร 2) ด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะ คือ ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมโกษาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2554) กล่าวว่า การจัดการที่ยึดหลักธรรมาธิปไตย โดยแบบถือธรรมหรือหลักการเพื่อสร้าง ประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมเป็นสำคัญ และ 3) ด้านเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4 กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะ คือ ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชานำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้เพื่อความก้าวหน้าในการทำงานรวมทั้งการพัฒนาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทรงพล พลธโร (2566) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน พบว่า แนวทางการพัฒนา จำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การ และด้านการพัฒนาบุคลากร

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ด้านความคิดรวบยอดตามหลักพรหมวิหาร 4 ควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบและทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันตลอดจนสามารถนาประสบการณ์มาใช้สำหรับการบริหารงานได้

1.2 ด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ควรสร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้นแก่บุคคลทุกฝ่าย สร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ให้เกิดมีขึ้นในตนอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ร่วมงานทุกคนเกิดความเข้าใจในกระบวนการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี

1.3 ด้านเทคนิควิธีตามหลักพรหมวิหาร 4 ควรให้ความสำคัญต่องานด้านเทคนิควิธีการต่าง ๆ อย่างเป็นระบบเพื่อจะได้นำความรู้ที่เกิดขึ้นนำไปเชื่อมโยงกับความคิดในด้านต่างๆ สามารถนำความรู้จากสื่อไปใช้สำหรับการสร้างสมประสบการณ์ในการทำงานได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาทักษะการบริหารจัดการตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเชิงคุณภาพโดยใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลในเชิงลึก

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับทักษะการบริหารจัดการตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการบริหารตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 สำหรับการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย แนวทางการบริหาร ด้านทักษะด้านความคิดรวบยอด ผู้บริหารควรรู้จักวิเคราะห์ศักยภาพของผู้ใต้บังคับบัญชาทุก ๆ คนในองค์กร กำหนดเป้าหมายได้ชัดเจนบนฐานความสำเร็จ ด้านทักษะทางมนุษย์สัมพันธ์ ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ให้ความเป็นกันเองและเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล ด้านทักษะทางเทคนิควิธี ควรมีการส่งเสริมให้ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

ไกรศร เจียมทอง. (2561). *ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32* (ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

จรุณี เก้าเอี้ยน. (2557). *เทคนิคการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา: กลยุทธ์และแนวทางการปฏิบัติสำหรับผู้บริหารมืออาชีพ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ชานเมืองการพิมพ์.

ณิชกมล คำคนซื่อ. (2562). การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาเอกชนกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 8(32), 56–67.

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. (2557). *หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*. ตีรณสาร.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). *จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล*. ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

ผ่องศิริ เรียงตระกูล. (2554). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานของโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดลำปาง* (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พรทิพย์ พลประเสริฐ. (2560). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2. *วารสารการวิจัยการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, 10(3), 120–135.

พระเฉลิมพงศ์ จรณสมฺปนฺโน (แก้วกัณหา). (2555). *การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์* (พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2554). *พุทธวิธีการบริหาร*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 16). สหธรรมิก.

พระมหาทรงพล พลธโร. (2566). *ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3* (ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

มาราณี สัสดีวงศ์. (2554). *ปัญหาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1* (ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ยุกตนันท์ หวานฉ่ำ. (2555). *การบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียนในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1* (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชมงคลธัญบุรี.

รัชตา ธรรมเจริญ. (2554). *องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามยอดนิยม เขตพัฒนาเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนใต้* (ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยวงษ์เชาวลิตกุล.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2553). *โรงเรียน: การบริหารสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้*. โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์.

ศรสวรรค์ บุญณกรณ์ชัย. (2561). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนทวีธาภิเศก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1* (การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกริก.

ส. ศิวรักษ์. (2545). *ปรัชญาการศึกษา*. มูลนิธิเด็ก.

สมาคมโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา. (2562, 2 เมษายน). เสมา 3 ลั่นทลายทุกข้อจำกัด: นโยบายโรงเรียนเอกชนที่สำเร็จเป็นรูปธรรม. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2567, จาก https://moe360.blog.

สัมมา รธนิธย์. (2553). *ทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา*. ข้าวฟ่าง.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2546). *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด*. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนทร โคตรบรรเทา. (2554). *หลักการบริหารและทฤษฎีการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ปัญญาชน.

อดุลย์พร ชุ่มชวย, & ธีระพงศ์ บุศรากูล. (2562). ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง. *วารสารศึกษาศาสตร์ มมร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, *7*(2), 175–182.

อุดม นำณิ. (2553). *สำนักงานกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา*. เจตนารมณ์ภัณฑ์.

Dale, E. (1968). *Management: Theory and practice*. McGraw-Hill.

Holt, D. H. (1993). *Management: Principles and practices*. Prentice Hall.

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

Public Participation in the Preparation of the Local Development Plan of Ban Yang Subdistrict Municipality Lamtamenchai District, Nakhon Ratchasima Province

เกรียงไกร ป้องไธสง
ธัญญรัตน์ พุฑฒิพงษ์ชัยชาญ
สถาพร วิชัยรัมย์
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Kriangkrai Pongthaisong
Thanyarat Phutthipongchaichan
Sathaporn Wichairam
Major of Public Aaministration. Buriram Rajabhat University
Email: 660426070016@bru.ac.th

รับบทความ: 1 มกราคม 2569; แก้ไขบทความ 4 กุมภาพันธ์ 2569; ตอบรับบทความ: 9 กุมภาพันธ์ 2569
Received: January 1, 2026; Revised: February 4, 2026; Accepted: February 9, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยครั้งนี้เป็นแบบผสมผสาน คือ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน ได้จำนวน 357 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจงผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 17 คน ใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปมาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2) การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง ตามปัจจัยส่วนบุคคลโดยภาพรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ความเห็นและข้อเสนอแนะพบว่า เทศบาลควรเพิ่มโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าร่วมพิจารณาโครงการต่าง ๆ ของเทศบาลในรูปแบบประชาคมหมู่บ้านหรือการประชุมสภาท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้ร่วมกันบริหารจัดการและรักษาผลประโยชน์ของทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง และยกระดับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงเป้าหมายและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม; ประชาชน; แผนพัฒนาท้องถิ่น

Abstract

The objectives of this study were: 1) to examine the level of public opinions regarding citizens' participation in the formulation of the local development plan of Ban Yang Subdistrict Municipality, Lam Thamenchai District, Nakhon Ratchasima Province; and 2) to investigate opinions and suggestions concerning citizens' participation in the formulation of the local development plan in the same area. This study employed a mixed-methods research design. The quantitative component used a sample of 357 respondents, with the sample size determined based on the Krejcie and Morgan table. The qualitative component involved 17 key informants selected through purposive sampling. Data were collected using in-depth interviews and analyzed using an inductive approach.

The findings revealed that: 1) The overall level of citizens' participation in the formulation of the local development plan of Ban Yang Subdistrict Municipality was at a high level in all dimensions. 2) The comparison of citizens' participation in the formulation of the local development plan, classified by personal factors, showed no statistically significant differences at the .05 level. And 3) regarding opinions and suggestions, it was recommended that the municipality should provide greater opportunities for citizens to participate in reviewing municipal projects through village public forums and/or local council meetings. This would enable citizens to jointly engage in the management and protection of local resources and public benefits, as well as enhance the completeness of the local development plan, thereby ensuring that it more effectively and efficiently responds to the needs of the public.

Keywords: Participation; People; Local Development Plan

บทนำ

การปกครองท้องถิ่นถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารราชการของประเทศ เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในรูปแบบต่าง ๆ มีความพร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่ของตนเอง และเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด จึงสามารถดูแลและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีงบประมาณและอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานของตนเองตามกฎหมาย ดังนั้น “การมีส่วนร่วมของประชาชน” จึงเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดและจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งแผนพัฒนาท้องถิ่นเปรียบเสมือนแนวทางหรือแม่แบบในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ให้ดีขึ้น การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน รวมถึงเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา เช่น การร่วมกันค้นหาสาเหตุของปัญหา การเสนอแนวทางแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทางที่เหมาะสม การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน และการประเมินผลการดำเนินงานที่ได้ดำเนินการไปแล้ว การมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าวถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ เพราะประชาชนจะได้

เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เข้าใจวิธีการแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชนได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งยังทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง (ศิริพงษ์ นิมมา, 2550 : 9)

เทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ได้ตระหนักและให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากประชาชนถือเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น จะช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนภารกิจและจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ทั้งนี้ ผลการศึกษาที่ได้จะนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลบ้านยาง ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

สมมุติฐาน

ประชาชนมีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมี ส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา แตกต่างกัน

การทบทวนวรรณกรรม

ปรียาภรณ์ พรมชื่น (2564: 108) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลธารละหลอด อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมาก ขณะที่ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในระดับน้อย ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและการตัดสินใจ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล สำหรับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ที่พบมากที่สุด ได้แก่ ควรให้ความรู้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง และการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับปัญหาและความต้องการของประชาชน รองลงมาคือ องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีการประชาสัมพันธ์แผนพัฒนาท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น ส่วนความคิดเห็นที่มีความถี่น้อยที่สุด คือ ต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลเล็งเห็นและให้ความสำคัญกับหมู่บ้านที่มีปัญหามากที่สุด

นเรศ คนหลัก (2565: 202-204) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบความเห็นของประชาชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วม พบว่า ประชาชนที่มีความแตกต่างกันในด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน หมู่บ้านที่อาศัย ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และตำแหน่งทางสังคมในตำบล มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกันในทุกด้าน และแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น พบว่า (1) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และจัดเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน (2) สร้างความตระหนักและกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม (3) ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาหมู่บ้านอย่างเท่าเทียมกัน และ (4) จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านในพื้นที่

วัลลภา โกติรัมย์ (2565: 536-544) ได้ทำการศึกษาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ระดับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มี 3 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง และอีก 1 ด้านอยู่ในระดับน้อย โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลตามลำดับ นอกจากนี้ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่พบมากที่สุด คือ ควรเปิดโอกาสให้ประชาคมมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานตามแผน รองลงมาคือ ควรให้ประชาชนมีโอกาสเสนอความต้องการด้านงบประมาณในการจัดทำโครงการหรือกิจกรรม และควรมีการติดตามผลระหว่างการปฏิบัติตามแผนงานอย่างต่อเนื่อง ตามลำดับ

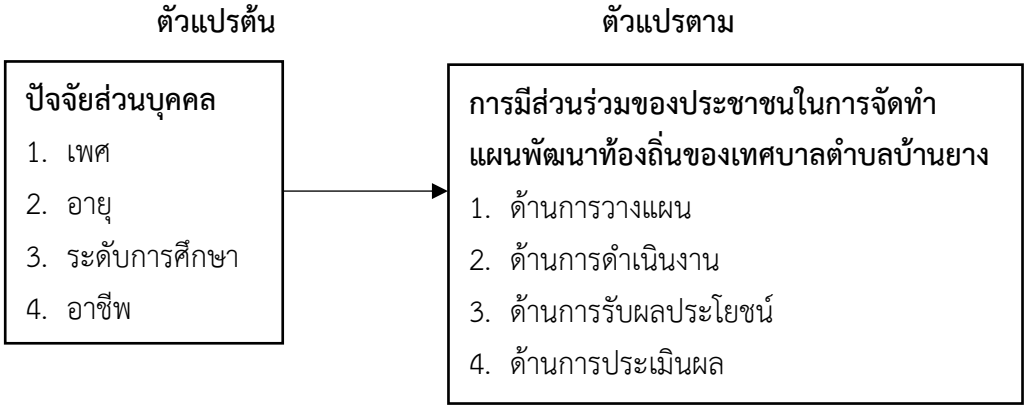
ศรรักษ์ คุ้มสิงห์สันต์ (2566: 77-80) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลนาสนุ่น อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพ และอาชีพแตกต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อย่างไรก็ตาม ประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษาข้างต้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น พบว่าประชาชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ส่วนความคิดเห็น และข้อเสนอแนะอื่น ๆ พบว่า ประชาชนมีความต้องการในการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ ประกอบกับประชาชนต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นผ่านการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยประชาชนสามารถตรวจสอบการดำเนินงานของแผนในระยะต่าง ๆ ได้ และการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นควรคำนึงความต้องการ และความเดือดร้อนของประชาชนเป็นหลัก โดยที่ประชาชนทุกคนในท้องที่นั้นควรได้รับผลประโยชน์จากการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นนี้อย่างเท่าเทียม

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา” ตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของโคเฮน และอัพโฮฟ (Cohen and Uphoff. 1977: p. 6 อ้างถึงใน จุฑามาศ พันสวรรค์. 2562: น. 9) ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผลผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดซึ่งประกอบด้วยตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ ประชากรผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในเขตเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 17 หมู่บ้าน รวมเป็น 5,619 คน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากตารางของเครซี่และมอร์ (Kregcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างคือ 357 คน ซึ่งตัวอย่างที่ได้นั้นผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ มีการตรวจสอบคุณภาพมีค่าความเชื่อมั่น 0.996 ส่วนแบบสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นหรือข้อคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Form)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอความนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ออกหนังสือส่งถึงผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 17 หมู่บ้าน เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้กับประชาชนในพื้นที่ได้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยเก็บแบบสอบถามด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 368 ฉบับ เก็บรวบรวมมาได้ 357 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามได้นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอข้อมูลเป็นตารางแสดงจำนวนและร้อยละ

4.2 สภาพความเป็นจริงและความคาดหวังของประชาชนในการบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลละหานทราย อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ วิเคราะห์โดยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยแยกเป็นรายด้าน รายข้อ และโดยภาพรวม นำเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบคำอธิบาย

4.3 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามเพศ วิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติ t-test Independent (บุญชม ศรีสะอาด, 2553: น. 82-83)

4.4 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ วิเคราะห์โดยใช้ F-test เมื่อพบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในแต่ละด้าน แล้วจะทำการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วยด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's Method) (บุญชม ศรีสะอาด, 2553: น. 82-83)

4.5 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นคำถามปลายเปิด โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา หรือตีความสร้างข้อสรุปแบบอนุมาน พิจารณาความเหมือนกัน ความแตกต่างกัน และความสัมพันธ์กัน เพื่อหาข้อสรุปและบรรยายวิเคราะห์เป็นความเรียง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 206 คน มีอายุระหว่าง 32-45 ปี รองลงมาคือ ช่วงอายุ 46-59 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษา และส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาคือ อาชีพธุรกิจส่วนตัว/รับจ้างทั่วไป

2. ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม

ตารางที่ 1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยางโดยภาพรวมและรายด้าน ดังต่อไปนี้

การมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม		
	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการวางแผน	3.77	0.69	มาก
2. ด้านการดำเนินงาน	3.86	0.62	มาก
3. ด้านการรับผลประโยชน์	3.65	0.76	มาก
4. ด้านการประเมินผล	3.57	0.87	มาก
รวมเฉลี่ย	**3.71**	**0.73**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับ ($\overline{X}$=3.71) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ พบว่า ด้านการดำเนินงาน ($\overline{X}$=3.86) ด้านการวางแผน ($\overline{X}$=3.77) ด้านการรับผลประโยชน์ ($\overline{X}$ =3.65) และด้านการประเมินผล ($\overline{X}$ =3.57) ตามลำดับ

3. เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามเพศ

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้าน

การมีส่วนร่วม	ชาย		หญิง		t
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	
1. ด้านการวางแผน	3.75	0.69	3.79	0.69	-0.58
2. ด้านการดำเนินงาน	3.84	0.63	3.88	0.61	-0.70
3. ด้านการรับผลประโยชน์	3.58	0.78	3.70	0.75	-1.42
4. ด้านการประเมินผล	3.48	0.91	3.63	0.83	-1.67
รวมเฉลี่ย	**3.66**	**0.75**	**3.75**	**0.72**	**-1.09**

จากตารางที่ 2 พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

4. เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอายุ ปรากฏดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมและรายด้าน

การมีส่วนร่วม	อายุ								F
	18-31 ปี		32-45 ปี		46-59 ปี		60 ปีขึ้นไป		
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	
1. ด้านการวางแผน	3.74	0.86	3.81	0.55	3.68	0.84	3.74	0.71	1.08
2. ด้านการดำเนินงาน	3.81	0.76	3.84	0.52	3.81	0.66	3.94	0.63	1.02
3. ด้านการรับผลประโยชน์	3.39	0.99	3.69	0.63	3.58	0.82	3.73	0.74	1.78
4. ด้านการประเมินผล	3.36	1.24	3.64	0.76	3.44	0.88	3.67	0.83	2.17
รวมเฉลี่ย	**3.57**	**0.96**	**3.74**	**0.61**	**3.62**	**0.80**	**3.77**	**0.72**	**1.50**

จากตารางที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

5. เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษา

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

การมีส่วนร่วม	ระดับการศึกษา								F
	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา		อาชีวศึกษา		ปริญญาตรี/สูงกว่า		
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านการวางแผน	3.82	0.75	3.72	0.61	3.57	0.73	3.82	0.64	1.02
2. ด้านการดำเนินงาน	3.90	0.68	3.82	0.53	3.77	0.73	3.90	0.62	0.78
3. ด้านการรับผลประโยชน์	3.65	0.82	3.63	0.67	3.66	0.87	3.70	0.82	0.97
4. ด้านการประเมินผล	3.60	0.89	3.56	0.82	3.27	0.83	3.54	0.96	1.37
รวมเฉลี่ย	**3.74**	**0.78**	**3.68**	**0.65**	**3.56**	**0.79**	**3.74**	**0.76**	**1.03**

จากตารางที่ 4 พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

6. เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอาชีพ

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวมและรายด้าน

การมีส่วนร่วม	อาชีพ								F
	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ		เกษตรกร		ธุรกิจส่วนตัว/รับจ้างทั่วไป		อื่น ๆ		
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านการวางแผน	3.78	0.62	3.77	0.72	3.89	0.71	3.60	0.73	1.52
2. ด้านการดำเนินงาน	3.85	0.51	3.83	0.67	4.03	0.66	3.79	0.64	1.95
3. ด้านการรับผลประโยชน์	3.61	0.68	3.61	0.81	3.88	0.75	3.53	0.78	2.35
4. ด้านการประเมินผล	3.53	0.80	3.56	0.88	3.81	0.82	3.36	0.90	2.64
รวมเฉลี่ย	**3.69**	**0.65**	**3.69**	**0.77**	**3.90**	**0.73**	**3.57**	**0.76**	**2.11**

จากตารางที่ 5 พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

7. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ ประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา แต่ละด้านมีดังนี้

7.1 ด้านการวางแผน ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นผ่านการประชาคมหมู่บ้าน เพื่อสะท้อนปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นที่สำคัญ คือ ควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนและจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้ทั่วถึงและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาความต้องการด้านการพัฒนาของประชาชนอย่างเป็นระบบ รวมถึงการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งควรมีผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน เพื่อให้แผนพัฒนามีแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนเหมาะสม และถูกต้องตามหลักวิชาการ นอกจากนี้ ควรเปิดโอกาสให้แต่ละชุมชนสามารถเสนอโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้สอดคล้องกับปัญหาและบริบทของพื้นที่ และควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การมีส่วนร่วมผ่านช่องทางออนไลน์ การสนทนากลุ่มย่อย หรือการลงพื้นที่รับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

7.2 ด้านการดำเนินงาน ประชาชนมีความเห็นว่าการดำเนินงานของเทศบาลเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ โดยมีการพัฒนาการจัดทำบริการสาธารณะตามขั้นตอนของแผนอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นที่สำคัญ คือ ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วย

สร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือที่ดีระหว่างเทศบาลกับประชาชน นอกจากนี้ ควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเทศบาลให้ทั่วถึง เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบและสามารถเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมของเทศบาลได้อย่างเหมาะสม

7.3 ด้านรับผลประโยชน์ ประชาชนมีความเห็นว่าการดำเนินงานของเทศบาลเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ โดยมีการพัฒนาการจัดทำบริการสาธารณะตามขั้นตอนของแผนอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นที่สำคัญ คือ ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือที่ดีระหว่างเทศบาลกับประชาชน นอกจากนี้ ควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเทศบาลให้ทั่วถึง เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบและสามารถเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมของเทศบาลได้อย่างเหมาะสม

7.4 ด้านการประเมินผล เทศบาลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าประชาชนบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจ และไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างทั่วถึง โดยการประเมินผลส่วนใหญ่มักเป็นความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเป็นหลัก ดังนั้น ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นที่สำคัญ คือ ควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างทั่วถึง เพื่อสร้างความตระหนักให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของแผนพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ ควรมีการประเมินผลกระทบจากการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่อาจส่งผลต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ รวมถึงควรเพิ่มช่องทางในการประเมินผลให้หลากหลายและสะดวกต่อการแสดงความคิดเห็นของประชาชน เช่น การประเมินผ่านช่องทางออนไลน์ หรือการจัดประชาคมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง

อภิปรายผล

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว สามารถนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเทศบาลตำบลบ้านยางได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ ตลอดจนการประเมินผลโดยประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ความต้องการ และปัญหาต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ประกอบการพิจารณาและกำหนดแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิศมร เพิ่มพูล (2560: 198) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี

ขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาสามสิบ อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว ซึ่งพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

2. เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถอภิปรายได้ดังนี้

2.1 ด้านการวางแผน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ด้านการวางแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเทศบาลตำบลบ้านยางได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมและระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดประชาคมเพื่อให้ประชาชนสามารถเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของพื้นที่ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่เกิดประโยชน์สูงสุดและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ วนิดา รุ่งโยธิน (2561: 54–55) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ซึ่งพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการตัดสินใจอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

2.2 ด้านการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ด้านการดำเนินงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเทศบาลมีการดำเนินนโยบายตามแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่กำหนดไว้จนสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความร่วมมือระหว่างเทศบาลและประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน นอกจากนี้ เทศบาลยังมีการดำเนินนโยบายเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวัตถิ์ ไกรสกุล และจุฑาภรณ์ คงรักษ์กวิน (2560: 119–140) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการดำเนินงานอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

2.3 ด้านการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ด้านการรับผลประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเทศบาลตำบลบ้านยางมีการบริหารจัดการและดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากโครงการและแผนงานพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยประชาชนได้รับผลประโยชน์ในหลายด้าน ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมคุณภาพชีวิต การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรและผลประโยชน์ของชุมชน ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างทันท่วงที ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับผลประโยชน์จากแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทราวดี อ่ำคูณ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ (2565: 161–162) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

2.4 ด้านการประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ด้านการประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเทศบาลตำบลบ้านยางได้เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาล ผ่านผู้นำชุมชน รวมถึงการแสดงความคิดเห็นผ่านกระบวนการประเมินโครงการของเทศบาล นอกจากนี้ เทศบาลยังมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานให้ประชาชนได้รับทราบผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น วิทยุกระจายเสียงชุมชนโดยผู้นำชุมชน และช่องทางโซเชียลมีเดีย ส่งผลให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา ผลกระทบ และงบประมาณจากการดำเนินนโยบายต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง จึงเอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของเทศบาล ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรียาภรณ์ พรมชื่น (2564: 108) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลธารละหลอด อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการประเมินผลอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

3. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา มีการอภิปรายดังนี้

3.1 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามเพศ พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะ การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมิได้แบ่งแยกตามเพศสภาพแต่อย่างใด แต่การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ทุกเพศพร้อมทั้งเป็นไปตามแผนที่ได้มีการจัดทำไว้ เพื่อตอบสนองการบริการสาธารณะแก่ประชาชน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับ ปาริชาต มณี (2565 : 57-60) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลหนองตำลึง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ผลการเปรียบเทียบพบว่า ประชาชนที่มีเพศแตกต่างกันจะมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน

3.2 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอายุ พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาล ต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนทุกคน เพื่อระดมความคิดเห็นแนวทางในการแก้ไข และแนวทางพัฒนาท้องถิ่น เพื่อตอบสนองการจัดทำบริการสาธารณะแก่ประชาชน ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในหลากหลายช่วงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมในจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นดังกล่าว เพื่อให้ประชาชนในทุกช่วงวัยได้รับประโยชน์จากการพัฒนาตามแผนอย่างทั่วถึงกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธิมา เทพวงค์ (2562 : 84) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาทิองถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการเปรียบเทียบพบว่า ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน

3.3 การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาล ประชาชนโดยส่วนใหญ่มุ่งนำเสนอความคิดเห็น ความต้องการ ปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันของตน ที่เกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะของเทศบาล เพื่อให้มีการนำไปพัฒนาในด้านต่างๆ

และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนเป็นหลัก ดังนั้นจึงเป็นการส่งเสริมความเท่าเทียมและเสริมสร้างมาตรฐานเดียวกันของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นเรศ คนหลัก (2565: 202-204) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ผลการเปรียบเทียบพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน

3.4 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอาชีพ พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนได้อาศัยความรู้ความสามารถในหลาย ๆ ด้านเข้ามาวิเคราะห์ แก้ไขปัญหา และเสนอแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นของตน ประชาชนในทุกสาขาอาชีพจึงสามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรรักษ์ คุ้มสิงห์สันต์ (2566 : 77-80) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล นาสนุ่น อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน

4. ผลวิจัยจากการสัมภาษณ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง จึงนำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

4.1 ด้านการวางแผน โดยภาพรวมพบว่า เทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนในทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาล มีการแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนา และความต้องการของประชาชน เพื่อกำหนดเป็นนโยบายและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยผ่านเวทีประชาคมของแต่ละหมู่บ้าน

4.2 ด้านการดำเนินงาน โดยภาพรวมพบว่า เทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่มีความชัดเจน ครอบคลุมการจัดทำบริการสาธารณะแก่ประชาชน มีการบรูณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานหรือส่วนราชการอื่น โดยดำเนินงานผ่านผู้นำชุมชนซึ่งทราบปัญหาในท้องถิ่นเป็นอย่างดีเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น และมีการจัดหาวัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงาน และเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

4.3 ด้านการรับผลประโยชน์ โดยภาพรวมพบว่า เทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ได้มีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยมีการจัดทำการบริการสาธารณะในด้านต่างๆ โดยมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบสาธารณูปโภค ถนน ไฟฟ้า การพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น การพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก ในชุมชนหรือการดูแลผู้สูงอายุ และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณี เช่น การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในเทศกาลสงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งเกิดประโยชน์กับประชาชนส่วนใหญ่อย่างทั่วถึง

4.4 ด้านการประเมินผล โดยภาพรวมพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับเรื่องของการได้รับผลประโยชน์เป็นหลัก ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับจากการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นหรือการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของเทศบาล โดยเรื่องของการประเมินผลจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวของเทศบาลซึ่งไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประชาชนส่วนใหญ่จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของการประเมินผลเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำไปพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านยาง ดังต่อไปนี้

1. เทศบาลตำบลบ้านยางควรรักษามาตรฐานการดำเนินงานดังกล่าวไว้ให้ต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างประชาชนและเทศบาลในการร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ตลอดจนการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นให้เกิดความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ควรให้ความสำคัญกับการประเมินผลในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเทศบาลมากยิ่งขึ้น โดยผู้นำชุมชน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงต้องให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ให้มาก เพราะประชาชนส่วนใหญ่อาจมองว่าเป็นเรื่องของภาครัฐหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะต้องดำเนินการ

3. ควรมีการพัฒนาและยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นได้มากขึ้น ทั้งการเสนอความคิดเห็น การประเมินผลการทำงาน การตรวจสอบกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

4. เทศบาลควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อให้ประชาชนโดยทั่วไปได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มากขึ้น ควรมีการเพิ่มโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าร่วมพิจารณาโครงการต่างๆ ของเทศบาลในรูปแบบการทำประชาคมหมู่บ้านหรือการประชุมสภาท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้ร่วมกันบริหารจัดการและรักษาผลประโยชน์ของทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง และยกระดับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงเป้าหมายและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จุฑามาศ พันสวรรค์. (2562). *การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่* (ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

เทศบาลตำบลบ้านยาง. (2566). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566–2570)*. เทศบาลตำบลบ้านยาง.

นเรศ คนหลัก. (2565, มิถุนายน). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*, 7(5), 193–206.

ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์. (2555). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 10). คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ปัญญา เฉลียวชาติ. (2560). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์* (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ปาริชาต มณี. (2565). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลหนองตำลึง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี* (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). มหาวิทยาลัยบูรพา.

ปรียาภรณ์ พรมชื่น. (2564). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลธารละหลอด อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา* (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

พิศมร เพิ่มพูล. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาสามสิบ อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 6(1), 168–211.

ภัทราวดี อ่ำคูณ, & กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2565). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์. *Journal of Modern Learning Development*, 7(5), 161–162.

วนิดา รุ่งโยธิน. (2561). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี* (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง). มหาวิทยาลัยบูรพา.

วิษณุ ปัญญายงค์. (2561). *หลักและเทคนิคการบริหารร่วมสมัย*. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ศิริพงษ์ นิมมา. (2550). *ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลหินลาด อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก* (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศรรักษ์ คุ้มสิงห์สันต์. (2566, พฤษภาคม–สิงหาคม). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลนาสนุ่น อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารร่มยูงทอง*, 1(2), 69–84.

สุธิมา เทพวงค์. (2562). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ* (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์และความมั่นคง). มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุวัตถิ์ ไกรสกุล, & จุฑาภรณ์ คงรักษ์กวิน. (2560, พฤษภาคม–สิงหาคม). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี. *วารสารมหาวิทยาลัยเกริก*, 35(2), 119–140.

การขับเคลื่อนเชิงบูรณาการผ่านความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรม CBT-SE บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจ BCG กรณีศึกษาตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

The integrated driving of collaboration among network partners for the development of CBT-SE innovative tourism communities based on the BCG economic concept: A case study of Chiang Waet Subdistrict, Kumphawapi District, Udon Thani Province

สุรพงษ์ แสงเรณู[1]
ณัฏฐนันธ์ สุวรรณวงก์[2]
ปานฤทัย พุทธทองศรี[3]
วิศิษฐ์ศิริ ชูสกุล[4]
อรวรรณ เจริญรัตน์[5]
[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
[2]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
[3,4]มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
[5]มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Surapong Sangranoo[1]
Natthaanant Suwanwong[2]
Panruethai Putthongsri[3]
WisitsiriChusakul[4]
Orawan Charoenrut[5]
[1]Roi Et Rajabhat University
[2]Udon Thani Rajabhat University
[3,4]Loei Rajabhat University
[5]Rajabhat Maha Sarakham University
[1]Corresponding Author's Email: tamnakhab101@gmail.com

รับบทความ: 10 มกราคม 2569; แก้ไขบทความ 4 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 11 มีนาคม 2569
Received: January 10, 2026; Revised: March 4, 2026; Accepted: March 11, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลไกการขับเคลื่อนเชิงบูรณาการผ่านความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรมรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับวิสาหกิจเพื่อสังคมบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–หมุนเวียน–สีเขียว กรณีศึกษาตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพควบคู่กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และนักท่องเที่ยว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเชิงประเด็น พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยเทคนิคสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า ตำบลเชียงแหวมีทุนชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถยกระดับเป็นผลิตภัณฑ์และกิจกรรมท่องเที่ยวภายใต้มาตรฐานที่สอดคล้องกับแนวคิด BCG และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเกิดกลไกเชื่อมทุนชีวภาพท้องถิ่นกับระบบมาตรฐานวิทยาศาสตร์ผ่านเครือข่ายมหาวิทยาลัย–หน่วยงานวิทยาศาสตร์ ได้แก่ กลุ่มชุมชนและวิสาหกิจชุมชน เทศบาลและหน่วยงานรัฐ

สถาบันวิจัย/มหาวิทยาลัย และภาคเอกชน/เครือข่ายธุรกิจ ซึ่งร่วมกันออกแบบผลิตภัณฑ์ พัฒนามาตรฐาน และขยายช่องทางการตลาดในลักษณะการกำกับดูแลแบบร่วมมือและการบริหารเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ งานวิจัยเสนอองค์ประกอบเชิงกลไกของการขับเคลื่อนแบบบูรณาการที่สามารถประยุกต์ใช้กับพื้นที่ท่องเที่ยวชุมชนอื่นที่มุ่งพัฒนา CBT-SE บนฐาน BCG ได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวโดยชุมชน; วิสาหกิจเพื่อสังคม; เศรษฐกิจ BCG; การกำกับดูแลแบบร่วมมือ; การบริหารเครือข่าย

Abstract

This research aims to study the mechanisms of integrated driving through the collaboration of network partners in developing innovative community-based tourism (CBT) in conjunction with social enterprises, grounded in the Bio-Circular-Green (BCG) economy concept. The case study focuses on Chiang Wae Subdistrict, Kumphawapi District, Udon Thani Province. The study employed a qualitative research methodology combined with participatory action research (PAR). Data were collected through in-depth interviews, focus group discussions, participatory observation, and workshops involving stakeholders, including community members, local administrative organizations, government agencies, the private sector, academia, and tourists. Data analysis was conducted using content and thematic analysis, with triangulation techniques applied to ensure credibility.

The findings revealed that Chiang Wae Subdistrict possesses community capital in the form of natural resources, culture, and local wisdom, which can be upgraded into tourism products and activities that align with BCG principles and sustainable development goals. A mechanism was developed to link local bio-based resources with scientific standard systems through collaborative networks involving universities and scientific agencies. Key actors include community groups and enterprises, local government organizations, research institutions and universities, and private sector or business networks. These stakeholders co-designed products, developed standards, and expanded marketing channels through a cooperative governance approach and tangible network management. The study proposes key components of integrated driving mechanisms that can be applied to other community-based tourism areas aiming to develop CBT-SE based on the BCG economy.

Keywords: Community-based tourism; Social enterprise; BCG Economy; Collaborative governance; Network management

บทนำ

การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทยในศตวรรษที่ 21 เผชิญทั้งโอกาสและความท้าทายจากพลวัตเศรษฐกิจโลก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ทวีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น (UNDP, 2021) การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างรายได้ให้ประชาชนในท้องถิ่น กระจายผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ลดการย้ายถิ่น และสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชน (Scheyvens, 2011) แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสังคม หรือ Community-based Tourism – Social Enterprise (CBT-SE) จึงถูกเสนอขึ้นเพื่อผสานจุดแข็งของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับรูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยคำนึงถึงมิติผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลตามหลัก Triple Bottom Line (Elkington, 1997; นันทนา ศักดานนท์, 2565) ขณะเดียวกันประเทศไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) เป็นกรอบสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่เน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า การหมุนเวียนทรัพยากร และการเติบโตสีเขียว ซึ่งสอดคล้องโดยตรงกับการยกระดับการท่องเที่ยวชุมชนไปสู่ความยั่งยืนทั้งระบบ (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2566)

อย่างไรก็ตามการประยุกต์ใช้แนวคิด CBT-SE และเศรษฐกิจ BCG ไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ไม่ได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ หากต้องอาศัยระบบการบริหารจัดการ การออกแบบกลไกเชิงพื้นที่ และการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อย่างมีเอกภาพ (Emerson & Nabatchi, 2015) แนวคิดการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วมและการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ (collaborative governance และ network governance) เน้นการดึงภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษาและชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทร่วมกันในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา มากกว่าความสัมพันธ์เชิงสั่งการแบบบนลงล่าง (Ansell & Gash, 2008; Agranoff, 2007) ซึ่งมีผลการศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวิสาหกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศและในประเทศไทย ล้วนตั้งอยู่บนฐานของความไว้วางใจ ความโปร่งใส กลไกการมีส่วนร่วม และโครงสร้างการบริหารจัดการเครือข่ายที่ชัดเจน (UNDP, 2021; สุพจน์ พิชญกุล, 2563) โดยเป็นบริบทที่ภาครัฐอยู่ในฐานะผู้ประสานและเอื้ออำนวย (facilitator) ที่มีบทบาทสำคัญในการวางกรอบนโยบาย สนับสนุนทรัพยากรและออกแบบกติกาที่เป็นธรรมต่อทุกฝ่าย โดยเฉพาะเมื่อเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสาธารณะและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน (Emerson & Nabatchi, 2015)

พื้นที่ตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เป็นตัวอย่างสำคัญของชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น หนองหานกุมภวาปีและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการเรียนรู้วัฒนธรรม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2565) ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาตำบลเชียงแหวได้รับการผลักดันให้เป็นพื้นที่ต้นแบบของการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรมในรูปแบบ CBT-SE บนฐานแนวคิด BCG ผ่านโครงการและความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัยเครือข่าย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชนที่สนับสนุนด้านการตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (ATTA, 2021) แม้จะเกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในหลายมิติ แต่กระบวนการขับเคลื่อนยังเผชิญข้อจำกัด ทั้งด้านศักยภาพของกลไกการบริหารจัดการชุมชน ความต่อเนื่องของการสนับสนุนจากภายนอก ความพร้อมด้านองค์ความรู้และนวัตกรรมของผู้ประกอบการชุมชน ตลอดจนการสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรและอัตลักษณ์ท้องถิ่น (ทิพย์วดี นามสกุล, 2565)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นช่องว่างทางองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบและกลไกการขับเคลื่อนเชิงบูรณาการผ่านความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรมในบริบทพื้นที่จริง

ภายใต้บริบทที่กล่าวมาการศึกษาการขับเคลื่อนเชิงบูรณาการผ่านความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรม CBT-SE บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจ BCG กรณีศึกษาตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี โดยนำกรอบคิดด้านการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วมและการบริหารเครือข่ายเป็นฐานในการวิเคราะห์ (Emerson & Nabatchi, 2015; Ansell & Gash, 2008). การศึกษานี้ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจ 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) โครงสร้างและบทบาทของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนา CBT-SE บนฐาน BCG ในพื้นที่ 2) กระบวนการและกลไกการประสานความร่วมมือ การตัดสินใจร่วม การจัดการทรัพยากร และการสร้างนวัตกรรมในการท่องเที่ยวชุมชน และ 3) ปัจจัยเอื้อและอุปสรรคที่มีผลต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของการขับเคลื่อนเชิงบูรณาการดังกล่าว การวิเคราะห์เชิงลึกในกรณีศึกษาตำบลเชียงแหวจึงไม่เพียงช่วยอธิบายพลวัตเชิงอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังสะท้อนบทบาทใหม่ของรัฐและภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในยุคเศรษฐกิจ BCG อย่างเป็นรูปธรรม (Thailand Science Research and Innovation, 2023)

แม้งานวิจัยด้าน CBT และ BCG จะมีจำนวนมาก แต่ยังขาดการอธิบายถึงกลไกการขับเคลื่อนเชิงบูรณาการผ่านเครือข่ายหลายภาคส่วนในระดับพื้นที่จริง โดยเฉพาะในรูปแบบ CBT-SE ที่ผสานวิสาหกิจเพื่อสังคมกับการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนงานส่วนใหญ่เน้นผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจหรือการมีส่วนร่วม แต่ยังไม่อธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ บทบาทรัฐ–มหาวิทยาลัย–เอกชน–ชุมชน ในฐานะ collaborative governance regime ซึ่งงานวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาการบริหารจัดการเชิงบูรณาการและการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วมในมิติการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนและวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยเฉพาะในระดับพื้นที่ที่มีความซับซ้อนของบริบทและข้อจำกัดเชิงทรัพยากร (Emerson & Nabatchi, 2015; Scheyvens, 2011) อันจะนำไปสู่การเสนอรูปแบบหรือองค์ประกอบเชิงแนวคิดของกลไกการขับเคลื่อนเชิงบูรณาการผ่านความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนไทย ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้กับชุมชนท่องเที่ยวอื่นที่กำลังพัฒนา CBT-SE บนฐาน BCG (สุพจน์ พิชญกุล, 2563; ทิพย์วดี นามสกุล, 2565) ในเชิงนโยบายและภาคปฏิบัติที่พบสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการออกแบบมาตรการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การพัฒนาโครงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน การจัดตั้งกลไกความร่วมมือระยะยาว และการกำหนดแนวทางกำกับดูแลที่ส่งเสริมทั้งประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความเป็นธรรมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อบูรณาการความร่วมมือภาคีเครือข่ายเพื่อการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรม CBT-SE บนฐานุ BCG กรณีศึกษาตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและ CBT-SE เป็นฐานสำคัญของงานวิจัย โดย CBT เน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากร กำหนดทิศทางการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ขณะที่ CBT-SE ขยายแนวคิดดังกล่าวไปสู่มิติวิสาหกิจเพื่อสังคม โดย

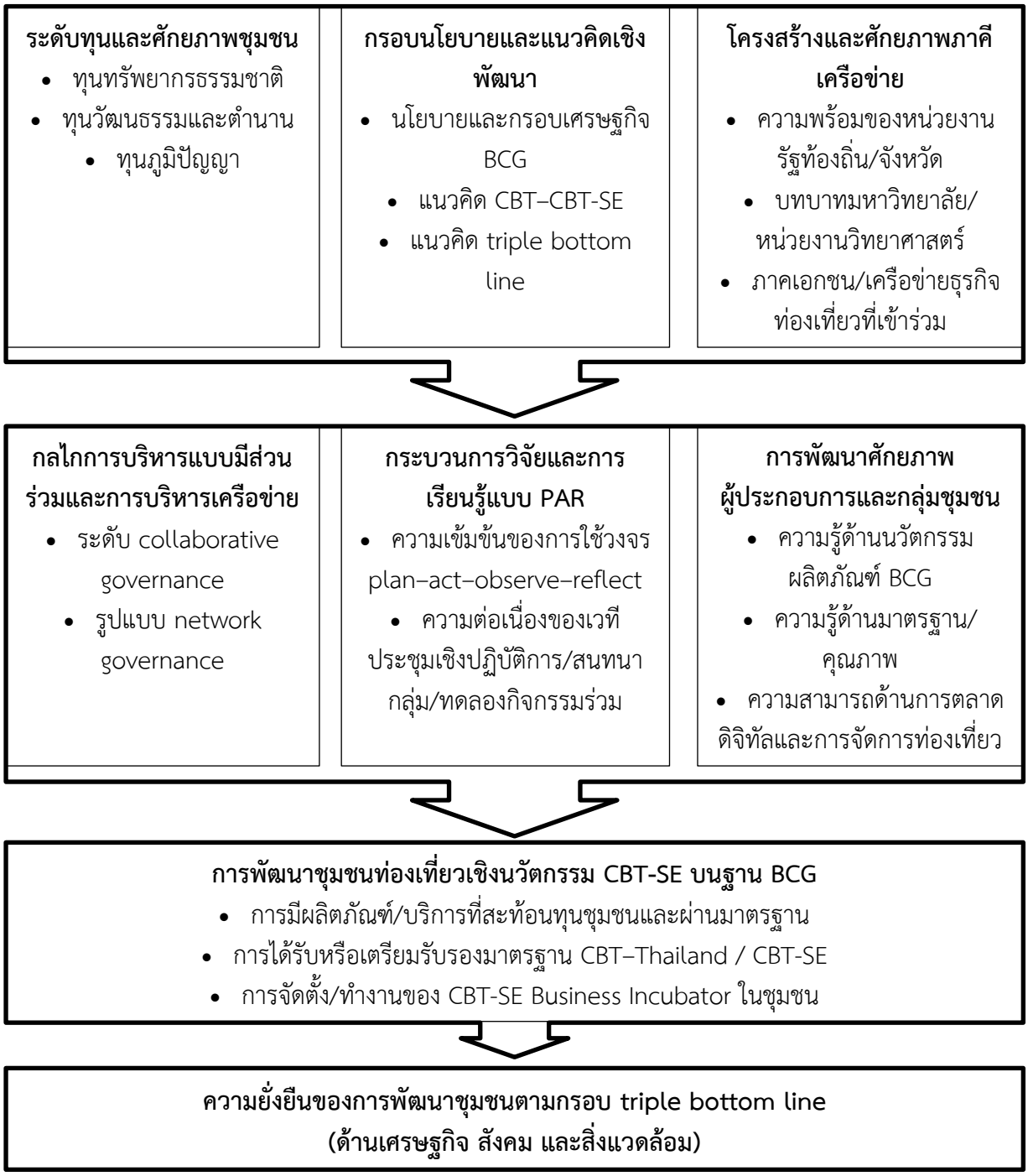
ผสานการท่องเที่ยวเข้ากับกลไกธุรกิจที่มุ่งทั้งกำไรและผลลัพธ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้เน้นความสำคัญของการบริหารจัดการรายได้ การแบ่งปันผลประโยชน์ และธรรมาภิบาลที่โปร่งใส เพื่อไม่ให้การดำเนินธุรกิจส่งผลกระทบต่อทุนชุมชน งานวิจัยจึงนำ CBT-SE มาอธิบายการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวไปสู่องค์กรธุรกิจเพื่อสังคม ผ่านการสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การพัฒนาห่วงโซ่คุณค่า การยกระดับมาตรฐาน และการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมอย่างยั่งยืน

2. ทฤษฎี triple bottom line เป็นกรอบสำคัญที่ใช้กำหนดทิศทางความยั่งยืนของเศรษฐกิจ BCG โดยเน้นการประเมินความสำเร็จของนโยบายหรือโครงการผ่าน 3 มิติหลัก หรือ 3P ได้แก่ People, Planet และ Profit ซึ่งเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ มิติ People ให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยคำนึงถึงสิทธิความเป็นธรรม ความปลอดภัย และคุณภาพชีวิตของมนุษย์ มิติ Planet มุ่งเน้นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดของเสีย ใช้พลังงานสะอาด และรักษาระบบนิเวศ ไม่ให้การเติบโตทางเศรษฐกิจทำลายธรรมชาติ ขณะที่มิติ Profit ครอบคลุมผลตอบแทนทางเศรษฐกิจควบคู่กับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้จึงช่วยขยายมุมมองจากการเน้นกำไรเพียงอย่างเดียว ไปสู่การสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาวอย่างแท้จริง

3. แนวคิดการบริหารเครือข่ายและการจัดการปกครองแบบร่วมมือ เป็นการต่อยอดการมีส่วนร่วมไปสู่ระดับโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับภาคส่วนอื่น โดยมองว่าปัญหาสาธารณะและการพัฒนายุคใหม่ไม่สามารถแก้ได้ด้วยองค์กรรัฐเพียงหน่วยเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือของหลายหน่วยงานและหลายภาคส่วนที่มีทรัพยากรและอำนาจแตกต่างกัน เข้ามาร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ร่วมออกแบบกติกา และร่วมตัดสินใจในกระบวนการนโยบายอย่างต่อเนื่อง บนฐานความไว้วางใจ การสื่อสารแบบเผชิญหน้า และผลประโยชน์ร่วม (Ansell และ Gash, 2008) ในขณะที่ network governance มองโครงสร้างการดำเนินนโยบายเป็นเครือข่ายของตัวแสดงที่เชื่อมโยงกันด้วยความพึ่งพาซึ่งกันและกันมากกว่าความสัมพันธ์แบบสายบังคับบัญชาตรง โดยรัฐเปลี่ยนบทบาทจากผู้สั่งการไปเป็นผู้เอื้ออำนวยและผู้จัดการเครือข่ายทำหน้าที่ประสานเชื่อมทรัพยากร สร้างเวที และกำกับให้เครือข่ายทำงานสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล (Emerson และ Nabatchi, 2015)

จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถสังเคราะห์มิติการวิเคราะห์ 4 ด้าน ได้แก่ (1) ทุนชุมชน ซึ่งเป็นฐานสำคัญจากทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) โครงสร้างเครือข่าย ที่เชื่อมโยงภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น ชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น ภาครัฐ เอกชนและวิชาการ (3) กลไกการกำกับดูแลแบบร่วมมือ โดยอาศัยแนวคิด collaborative governance และ network governance เพื่อขับเคลื่อนร่วมกัน และ (4) ผลลัพธ์ตามกรอบ triple bottom line ที่ครอบคลุมมิติ people, planet และ profit ซึ่งสอดคล้องกับหลัก BCG ทั้งนี้ ในงานวิจัยครั้งนี้ได้นำกรอบมิติดังกล่าวไปประยุกต์ใช้เป็นโครงสร้างในการออกแบบระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยใช้เป็นเกณฑ์ในการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และเวทีปฏิบัติการ รวมทั้งเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีเชิงเนื้อหาและเชิงประเด็น เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติจริงในกรณีศึกษาตำบลเชียงแหว ส่งผลให้ผลการวิจัยมีความเชื่อมโยงกับวรรณกรรมอ้างอิงอย่างเป็นระบบ มีความน่าเชื่อถือสูงผ่านการตรวจสอบด้วยเทคนิคสามเส้า (triangulation) และสามารถเสนอโมเดลกลไกการขับเคลื่อนที่นำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)

3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรม โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาจากบทบาทโดยตรงในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนและการมีส่วนร่วมในเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน/กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้แทนภาคเอกชน/ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวหรือธุรกิจเพื่อสังคมในพื้นที่ 4) ผู้แทนสถาบันการศึกษา/หน่วยงานสนับสนุนทางวิชาการ 5) ตัวแทนภาคประชาสังคมและกลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานด้านการพัฒนาในพื้นที่ จำนวน 30 คน โดยใช้การสุ่มแบบลูกโซ่ (snowball sampling) เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์หลากหลายและลึกซึ้งในประเด็นที่ศึกษา (Patton, 2015) และหลักการอิ่มตัวของข้อมูล (data saturation) คือเมื่อข้อมูลที่ได้เริ่มซ้ำและไม่เกิดประเด็นใหม่เพิ่มเติมจึงยุติการเก็บข้อมูล

3.2 เครื่องมือการวิจัย การสร้างเครื่องมือวิจัยในงานวิจัยนี้เริ่มจากการออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูลหลัก ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) คำถามสนทนากลุ่ม (focus group guide) แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation form) และคู่มือเวทีปฏิบัติการ (workshop agenda) โดยกำหนดคำถามและเกณฑ์ตามกรอบทฤษฎี 4 มิติจากการทบทวนวรรณกรรม จากนั้นดำเนินการ tryout กับกลุ่มตัวอย่างนำร่อง 5-10 คน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) โดยปรับแก้คำถามให้ชัดเจนกระชับและครอบคลุมประเด็น ปรับโครงสร้างให้เหมาะสมกับผู้ตอบ และทดสอบระยะเวลา จากนั้นนำเครื่องมือที่ผ่านการปรับปรุงไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริง สร้างความน่าเชื่อถือให้กับกระบวนการวิจัย

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพในงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เริ่มจากการบันทึกถอดเทปข้อมูลทั้งหมดจากการสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และเวทีปฏิบัติการ จากนั้นนำข้อมูลไปวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์เชิงประเด็น ตามกรอบทฤษฎี 4 มิติ เพื่อให้ได้ความหมายที่สอดคล้องกัน ด้านจริยธรรมการวิจัยได้ปฏิบัติตามหลักการให้ความยินยอมโดยสมัครใจ (informed consent) รักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล และให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น ส่งผลให้เกิดความน่าเชื่อถือผ่านเทคนิคสามเส้า (triangulation) ทั้งระหว่างแหล่งข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล และนักวิจัย ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมสำคัญของ PAR ที่ส่งเสริมความโปร่งใส ความยุติธรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการยืนยันความถูกต้องของผลการวิจัย ผ่านการจัดเวทีสะท้อนผล (reflection) เพื่อเรียนรู้ร่วมกันและปรับแผนในรอบถัดไป ซึ่งในทุกขั้นตอนนักวิจัยมีบทบาทเป็นทั้งผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) และผู้สังเกตการณ์ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตภาคสนาม จะถูกถอดความ (transcription) และตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และการวิเคราะห์เชิงประเด็น (thematic analysis) ตามขั้นตอน ได้แก่ การอ่านทบทวนข้อมูลอย่างต่อเนื่อง การเข้ารหัสข้อมูล (coding) การจัดกลุ่มรหัสเป็นหมวดหมู่ และการสังเคราะห์เป็น

ประเด็นหลักที่สะท้อนรูปแบบการขับเคลื่อนเชิงบูรณาการ บทบาทของภาคีเครือข่าย ปัจจัยเอื้อ และอุปสรรค โดยเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ทั้งด้านแหล่งข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล และผู้วิจัย รวมถึงการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อค้นพบกับผู้ให้ข้อมูล (member checking) ผลการวิเคราะห์จะถูกนำเสนอในลักษณะเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนเชิงบูรณาการผ่านความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรม CBT-SE บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจ BCG กรณีศึกษาตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) พบว่า

1. บริบทการพัฒนาการท่องเที่ยว จากการลงพื้นที่ สังเกต และสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าชุมชนมีทุนการพัฒนาที่เข้มแข็งจากทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะหนองหานกุมภวาปี ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำระดับนานาชาติ ทำหน้าที่เป็นทั้งแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค และแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในภาพลักษณ์ “ทะเลบัวแดง” ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคมของทุกปี การบริหารจัดการพื้นที่เป็นการบูรณาการร่วมกันของหลายหน่วยงาน เช่น กรมเจ้าท่า กรมชลประทาน และเขตห้ามล่า ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น สร้างรายได้และการจ้างงานให้ชุมชน แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดแรงกดดันต่อระบบนิเวศ หากขาดการวางแผนอย่างเป็นระบบอาจกระทบต่อความยั่งยืนในระยะยาว การท่องเที่ยวในตำบลเชียงแหวมีเทศบาลตำบลเชียงแหวเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมและความเชื่อเป็นจุดเด่น เช่น ตำนานผาแดงนางไอ่ ความเชื่อเกี่ยวกับพญาขอม และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับหนองหาน อาทิ การขอขมา การไม่ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงแหล่งน้ำ และบุญบั้งไฟ ซึ่งสะท้อนการใช้เรื่องเล่าและความเชื่อในการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากร สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น หอพระยาขอม ศาลเจ้าปู่ผาแดง และดอนแม่ม่าย ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางจิตวิญญาณของชุมชน โดยมีเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร่วมออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีความโดดเด่นในการทำน้ำตาลโตนดและการใช้ประโยชน์จากบัวแดง ทั้งในรูปแบบเครื่องดื่ม ชาชง และผลิตภัณฑ์ต้นแบบอื่น ๆ ผ่านการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนสนับสนุนด้านการผลิตและการตลาด สะท้อนการนำทุนทางชีวภาพและวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและอัตลักษณ์สินค้า โดยสรุป การพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลเชียงแหวเป็นการผสานทุนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไปสู่การออกแบบประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเศรษฐกิจ BCG ซึ่งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจควบคู่กับความจำเป็นในการรักษาสมดุลด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว

2. บทบาทและความสัมพันธ์ของภาคีเครือข่าย จากเวทีเชิงปฏิบัติการ การลงพื้นที่และการสังเกต พบว่าการขับเคลื่อน CBT-SE บนฐาน BCG ในตำบลเชียงแหวเกิดจากการรวมตัวของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ (เช่น เทศบาลตำบลเชียงแหว สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานวัฒนธรรม เขตห้ามล่า หน่วยงานอุตสาหกรรม) ภาคเอกชนและเครือข่ายธุรกิจท่องเที่ยว (สมาคมไทยธุรกิจท่องเที่ยว สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัด ผู้ประกอบการ Good Boy และเครือข่าย) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มโฮมสเตย์ และชาวบ้านในพื้นที่ รวมถึงนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรมการ

ท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏและเครือข่ายนักวิจัยทำหน้าที่เป็นตัวเร่ง (facilitator / knowledge broker) ในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ห้องปฏิบัติการมาตรฐาน (เช่น วว.) กับทุนชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และมาตรฐานการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ของภาคีมีลักษณะเป็นเครือข่ายแนวนอนและแนวตั้งผสมกัน โดยระดับชุมชนเป็นฐานของการตัดสินใจและร่วมออกแบบ ขณะที่หน่วยงานภายนอกทำหน้าที่สนับสนุนด้านทรัพยากร ข้อมูล นโยบายและช่องทางการตลาด การมีอยู่ของกลไก RDI Manager จากเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏหลายแห่งยังช่วยเสริมบทบาทของภาควิชาการในการเข้าใจพื้นที่จริง

3. กลไกการประสานงาน จากการดำเนินการวิจัย การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้เสียที่ดำเนินการมาตั้งแต่การประชุมค้นหาและกำหนดอัตลักษณ์ร่วมของชุมชนผ่านเวทีสาธารณะ การประชุมผู้นำชุมชนและประชาชน การร่วมกันเลือกทุนเด่นของพื้นที่ เช่น ทะเลบัวแดง ตำนานผาแดงนางไอ่ น้ำตาลโตนด และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นฐานของการออกแบบผลิตภัณฑ์และประสบการณ์การท่องเที่ยว ส่วนในด้านผลิตภัณฑ์มีการพัฒนาชาบัวแดงและเซรั่ม/โทนเนอร์จากบัวแดงบนฐานงานวิจัยด้านสารสกัด สารสำคัญทางชีวภาพ และการยกระดับบรรจุภัณฑ์และกระบวนการผลิตตามมาตรฐาน อย. ผ่านความร่วมมือระหว่างชุมชน มหาวิทยาลัยและสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) กลไกการเรียนรู้และพัฒนาผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมใช้แนวคิดการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (guiding ideas) การสร้างโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ (โรงอบพลังงานแสงอาทิตย์ โรงเรือนผลิต ห้องแล็บชุมชน แอปพลิเคชันท่องเที่ยว) และโครงการร่วมกับภาคีเครือข่าย (collaborative projects) เพื่อยกระดับทั้งปัจจัยภายใน (ทักษะ ความรู้ วิสัยทัศน์เชิงตลาดของผู้ประกอบการ) และปัจจัยภายนอก (เทคโนโลยี มาตรฐานตลาด การเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจ) นอกจากนี้กลไกการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-Thailand) โดยใช้แนวทาง Design Thinking 5 ขั้น (ร่วมเข้าใจ ร่วมค้นหา ร่วมคิด ร่วมออกแบบ ร่วมทดลอง) ทำให้วิสาหกิจชุมชนโฮมสเตย์อนุรักษ์บ้านเชียงแหวผ่านการรับรองมาตรฐานระดับดีเยี่ยม และเตรียมความพร้อมสู่ CBT-SE ต่อไป

4. ปัญหาและอุปสรรค จากการลงพื้นที่วิจัย การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมเชิงปฏิบัติการพบว่าในการดำเนินงานมีข้อจำกัดที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการขับเคลื่อนเชิงบูรณาการ โดยเฉพาะด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หนองหานกุมภวาปีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เปลี่ยนไปตามธรรมชาติและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น โครงการบริหารจัดการน้ำหรือเหมืองแร่ ที่มีศักยภาพจะกระทบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตของชุมชน ขาดการวางแผนเชิงบูรณาการและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเพียงพอ ในมิติด้านผลิตภัณฑ์และมาตรฐาน พบว่าการตรวจวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ชาบัวแดงตามเกณฑ์ อย. พบปัญหาความชื้นและการปนเปื้อนโคลิฟอร์มเกินมาตรฐานในช่วงแรก ซึ่งเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ประกอบการชุมชน ทำให้นักวิจัยจำเป็นต้องปรับกระบวนการผลิตให้กับผู้ประกอบการใหม่ ตัดขั้นตอนการคั่ว ปรับวิธีการทำให้แห้งและเพิ่มมาตรการสุขอนามัยในการผลิต นอกจากนี้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านเวชสำอางจากสารสกัดบัวแดง ซึ่งแม้มีศักยภาพด้านสารสำคัญและฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระสูง แต่มีข้อจำกัดด้านต้นทุน มาตรฐานเครื่องสำอางและความสามารถของชุมชนในการดูแลมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจำเป็นต้องทำ OEM กับโรงงานผลิตที่ได้มาตรฐาน ส่วนด้านศักยภาพคนและองค์กร ปัญหาที่ปรากฏได้แก่ ความไม่ต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมในบางกลุ่มสมาชิก การพึ่งพาบุคคลแกนนำหรือผู้เชี่ยวชาญภายนอกสูง ความรู้ด้านเทคโนโลยีและการตลาดดิจิทัลที่ยังจำกัดในกลุ่มผู้ประกอบการบางส่วน และข้อจำกัด

ด้านเวลาและภาระหน้าที่อื่นของชาวบ้าน ซึ่งกระทบต่อการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ และในมิติความสัมพันธ์เครือข่าย แม้จะมีการเชื่อมโยงหลายระดับแต่ความคาดหวังที่แตกต่างระหว่างภาคี อาจสร้างความตึงเครียดหากไร้กลไกสื่อสารและการเจรจาต่อรองที่ดี อีกทั้งปัญหาในระดับนโยบาย การผลักดัน CBT-SE บนฐาน BCG ยังต้องอาศัยความชัดเจนของกรอบนโยบาย การสนับสนุนด้านงบประมาณระยะยาวและความสอดประสานระหว่างหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง

5. ข้อเสนอเพื่อการพัฒนา จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาได้ 3 แนวทางหลัก คือ 1) การเสริมความเข้มแข็งฐานทุนชุมชนควบคู่กับการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยพัฒนากติกาชุมชนและมาตรการควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อหนองหาน พัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความสามารถรองรับของระบบนิเวศและเชื่อมโยงตำนานผีปู่ตา และพิธีกรรมกับการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ทั้งในหมู่ชาวบ้านและนักท่องเที่ยว 2) การพัฒนากลไกเครือข่ายและโครงสร้างสถาบันเพื่อรองรับการเป็น CBT-SE อย่างเต็มรูปแบบ โดยส่งเสริมการจัดตั้ง/พัฒนากลไกกลางในชุมชนที่มีตัวแทนจากกลุ่มวิสาหกิจ ผู้นำชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น และภาคีภายนอก ทำหน้าที่วางแผนร่วม ประสานงาน และจัดการผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างข้อตกลงความร่วมมืออย่างเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างชุมชนกับเครือข่ายเอกชนและหน่วยงานรัฐในประเด็นการตลาด การใช้ทรัพยากรและการแบ่งปันผลประโยชน์ 3) ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการและนักจัดการงานวิจัยในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยต่อยอดบทบาทของ RDI Manager และมหาวิทยาลัยราชภัฏให้ทำงานเชื่อมระหว่างโจทย์จริงของชุมชนกับเครื่องมือวิจัย นวัตกรรม เทคโนโลยี และมาตรฐานของหน่วยงานระดับชาติ เช่น วว. และหน่วยงานด้าน BCG. ควรพัฒนาหลักสูตรและเวทีการเรียนรู้ที่ผสมผสานการฝึกปฏิบัติจริงในด้านการผลิต การควบคุมคุณภาพ การตลาดดิจิทัล การจัดประสบการณ์ท่องเที่ยว และการบริหารจัดการเครือข่าย พร้อมทั้งสร้างระบบติดตามและถอดบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งการพัฒนาเช่นนี้จะช่วยให้ชุมชนตำบลเชียงแหวสามารถยกระดับจากการเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีศักยภาพไปสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรมในรูปแบบ CBT-SE บนฐานเศรษฐกิจ BCG ที่มีทั้งความเข้มแข็งภายใน และเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอกได้อย่างสมดุลในระยะยาว

อภิปรายผล

การขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรม CBT-SE บนฐานเศรษฐกิจ BCG ในตำบลเชียงแหว เป็นการวิจัยที่ไม่ใช่เพียงมีเป้าหมายในการเพิ่มผลิตภัณฑ์และรายได้ แต่เป็นการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา กับกลไกการบริหารจัดการเครือข่ายและการสร้างนวัตกรรมในกรอบแนวคิดร่วมสมัย โดยใช้แนวคิดการพัฒนาแบบใช้ฐานทรัพยากรและอัตลักษณ์ชุมชน ที่มองว่าทุนท้องถิ่นทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นแกนกลางของการออกแบบสินค้าและบริการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับกรอบ CBT ที่เน้นการใช้ทุนของชุมชนเป็นฐานสร้างรายได้และเสริมอำนาจชุมชน (Scheyvens, 2011; UNDP, 2021) ซึ่งบริบทของตำบลเชียงแหวที่ใช้หนองหาน ทะเลบัวแดง ตำนานผาแดง - นางไอ่ น้ำตาลโตนด และภูมิปัญญาการแปรรูปบัวแดงเป็นฐานของการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมท่องเที่ยว ชี้ให้เห็นว่าการสร้างมูลค่าตามแนวคิด BCG ไม่ได้จำกัดอยู่ที่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่รวมถึงการเพิ่มคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด triple bottom line ของ Elkington (1997) ที่มองความยั่งยืนผ่านมิติ people–planet–profit ขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับกรอบเศรษฐกิจ BCG ของประเทศไทยที่เน้นการใช้

ทรัพยากรชีวภาพอย่างรู้คุณค่า การหมุนเวียนทรัพยากร และการเติบโตสีเขียวในภาคการท่องเที่ยว (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2566; Thailand Science Research and Innovation, 2023)

ผลการยกระดับผลิตภัณฑ์จากบัวแดง เช่น ชาบัวแดง เซรัมและโทนเนอร์ผสมสารสกัดบัวแดง แสดงให้เห็นการนำแนวคิด BCG และ triple bottom line มาประยุกต์ใช้จริง โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่อิงกับวัตถุดิบท้องถิ่น การวิจัยสารสำคัญ สารฟีนอลิก สารฟลาโวนอยด์และฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ (Phenolic compounds, flavonoids, and antioxidant activity) ร่วมกับมาตรฐานความปลอดภัยของ อย. เพื่อให้สินค้าขายได้จริงในตลาดคุณภาพ ขณะเดียวกันยังคงเป็นการเพิ่มมูลค่าจากทรัพยากรบัวแดงที่เดิมเป็นเพียงองค์ประกอบของภูมิทัศน์ท่องเที่ยว โดยพบว่าในช่วงแรกผลิตภัณฑ์ชาบัวแดงยังไม่ผ่านเกณฑ์ด้านความชื้นและโคลิฟอร์ม แล้วจึงต้องปรับกระบวนการผลิตใหม่ด้วยโรงอบพลังงานแสงอาทิตย์และการบรรจุขวดแก้วขณะร้อน สะท้อนให้เห็นว่าการเดินไปสู่ BCG tourism ไม่สามารถอาศัยองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมอย่างเดียว แต่ต้องเชื่อมกับมาตรฐานวิทยาศาสตร์และกฎระเบียบของรัฐในเชิงสถาบันควบคู่กัน (Elkington, 1997; Thailand Science Research and Innovation, 2023) ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับงานของสิรินาฎ เทียนทอง (2564) ที่พบว่าการลงทุนด้านนวัตกรรมของผู้ประกอบการเครื่องสำอางต้องยึดทั้งความสมบูรณ์ของนวัตกรรม แนวโน้มตลาด และความน่าเชื่อถือของมาตรฐาน เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในตลาดที่มีการแข่งขันสูง

และเมื่อพิจารณาในมิติการบริหารเครือข่ายและการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยยืนยันกรอบการบริหารแบบร่วมมือกันและการบริหารแบบเครือข่ายอย่างชัดเจน โดยการที่หน่วยงานรัฐท้องถิ่น หน่วยงานระดับจังหวัด ภาคเอกชน เครือข่ายธุรกิจท่องเที่ยว สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏ และชุมชนท้องถิ่น เข้ามาร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ร่วมวางแผน และดำเนินการในโครงการตั้งแต่การระบุอัตลักษณ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การทดสอบมาตรฐาน ไปจนถึงการหาตลาดจำหน่ายผ่าน Good Boy และเครือข่ายสปา คลินิกความงามในและต่างประเทศ สะท้อนคุณลักษณะของการบริหารแบบร่วมมือกันที่ Ansell และ Gash (2008) และ Emerson และ Nabatchi (2015) กล่าวถึง ได้แก่ การริเริ่มจากปัญหาร่วม การพึ่งพาซึ่งกันและกัน การสื่อสารแบบเผชิญหน้าอย่างต่อเนื่อง และการสร้างฐานของการตัดสินใจร่วมที่ภาคีหรือคู่ความร่วมมือค่อยๆ ต้องสร้างคือความไว้วางใจ พร้อมทั้งมีความผูกมัดที่จะร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง ไม่ถอนตัวกลางคัน หรือเปลี่ยนใจไปตามผลประโยชน์ระยะสั้น แต่ยึดเป้าหมายร่วมเป็นหลัก และพัฒนาไปสู่ความเข้าใจร่วมกัน คือการมองเห็นบริบท ความจำเป็น ข้อจำกัด และความคาดหวังของกันและกันจนสามารถสื่อสาร ตัดสินใจและแก้ปัญหาร่วมกันได้อย่างลื่นไหล ลดความขัดแย้ง และเพิ่มโอกาสให้เครือข่ายสามารถขับเคลื่อนงานที่ซับซ้อนได้อย่างยั่งยืน ความสัมพันธ์เช่นนี้ยังสอดคล้องกับงานในภาคการท่องเที่ยวที่ชี้ว่า การบริหารแบบร่วมมือกันเป็นกลไกหลักในการทำให้ชุมชนสามารถใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ โดยเฉพาะในบริบทที่ทรัพยากรเป็นของส่วนรวมและมีความเปราะบางสูง (Scheyvens, 2011; UNDP, 2021)

ในระดับกระบวนการวิจัยและการเรียนรู้ ผลการวิจัยที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) สนับสนุนแนวคิดของ Greenwood และ Levin (2007) ที่มองว่า PAR เป็นทั้งแนวคิดทางประชาธิปไตยและวิธีวิจัย ที่เปิดพื้นที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกำหนดโจทย์ ร่วมออกแบบปฏิบัติการ และร่วมสะท้อนผลเพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระดับพื้นที่ การดำเนินการ

วิจัยในตำบลเชียงแหวผ่านเวทีสนทนากลุ่ม เวทีค้นหาอัตลักษณ์ เวทีพัฒนาผลิตภัณฑ์ เวทีฝึกอบรมผู้ประกอบการ และเวทีประเมิน CBT–Thailand และเตรียม CBT–SE ชี้ให้เห็นการใช้วงจร plan–act–observe–reflect ที่ทำให้ชุมชนไม่เพียงเป็นผู้ให้ข้อมูลแต่เป็นผู้ร่วมวิจัย ที่มีส่วนในการปรับกระบวนการผลิตชาบัวแดง ยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวที่ผูกกับทุนวัฒนธรรมของตนเอง (Greenwood & Levin, 2007) ส่วนการพัฒนา RDI Manager จากเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏตามกรอบ Re-inventing Area and Community Development Research ยังสะท้อนแนวคิด naturalistic inquiry และ stakeholder–oriented research ของ Lincoln และ Guba (1985) ที่เน้นการเข้าใจบริบทจริง การใช้หลายแหล่งข้อมูล และการเน้นความน่าเชื่อถือของข้อมูลผ่านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สอดคล้องกับงานวิจัยของสุพจน์ พิชญกุล (2563) และทิพย์วดี นามสกุล (2565) ที่ชี้ว่าความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนพึ่งพาภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็งและกลไกการจัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชน หน่วยงานรัฐ และภาคเอกชนอย่างชัดเจน ผลการจัดตั้งและพัฒนา CBT–Thailand และการขยับสู่ CBT–SE Business Incubator จากกรณีวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์บัวแดง แสดงให้เห็นเส้นทางจากชุมชนที่มีทุนท่องเที่ยวไปสู่องค์กรชุมชนที่มีโครงสร้างธุรกิจเพื่อสังคม ตามแนวคิดวิสาหกิจเพื่อสังคมในงานของนันทนา ศักดานนท์ (2565) และงานของ Thailand Science Research and Innovation (2023) ที่ชี้ว่าธุรกิจเพื่อสังคมในชุมชนต้องมีทั้งกลไกสร้างกำไรและระบบจัดสรรกำไรกลับสู่การพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยการนำวัตถุดิบบัวแดงจากชุมชนเข้าสู่ห่วงโซ่คุณค่าที่เชื่อมกับ วว. และ Good Boy จนเกิดผลิตภัณฑ์เวชสำอางที่มีตลาดในและต่างประเทศ เป็นตัวอย่างของ social business chain ที่สร้างรายได้ให้ชุมชนต้นน้ำ ขยับสถานะชาวบ้านบางส่วนจากผู้ขายวัตถุดิบสู่ผู้ประกอบการ และยังใช้ส่วนของผลกำไรกลับมาพัฒนาชุมชน

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังสนับสนุนแนวคิดการบริหารเชิงบูรณาการ (integrated governance) และการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วม (collaborative governance regimes) อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าหน่วยงานของรัฐไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ใช้กฎหมายและผู้ออกคำสั่ง แต่ทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวย (facilitator) ที่สนับสนุนให้ชุมชนใช้สิทธิในทรัพยากรของตนเอง พัฒนาวิถีเศรษฐกิจใหม่ และเชื่อมต่อกับโอกาสทางตลาดในระดับชาติและภูมิภาค (Emerson & Nabatchi, 2015; Ansell & Gash, 2008) การทำงานร่วมของเทศบาลตำบลเชียงแหว สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด พัฒนาชุมชนวัฒนธรรม หอการค้า อุตสาหกรรมจังหวัด และเขตห้ามล่า สะท้อนการบูรณาการนโยบายและภารกิจข้ามกรม - ข้ามระดับ เข้ากับโจทย์ท้องถิ่นบนฐานข้อมูลและกระบวนการมีส่วนร่วมที่ชัดเจน แสดงให้เห็นนัยสำคัญเชิงทฤษฎีและเชิงประยุกต์ว่าสามารถบูรณาการเข้าด้วยกันในกรอบการบริหารเครือข่ายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ และช่วยให้การออกแบบกลไกการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรมใช้เป็นต้นแบบเชิงกระบวนการในการออกแบบนโยบายและโครงการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว CBT-SE บนฐาน BCG ในพื้นที่อื่น ๆ โดยเน้น 4 แกนร่วม ได้แก่ 1) การมองทุนชุมชนเป็นฐานของนวัตกรรม 2) การสร้างกลไกเครือข่ายภาคีที่มีเวทีตัดสินใจร่วม 3) การใช้ PAR เป็นเครื่องมือวิจัยและขับเคลื่อนนโยบายเชิงพื้นที่ และ 4) การเชื่อมต่อทุนชุมชนกับห่วงโซ่นวัตกรรม – มาตรฐาน – การตลาดในระดับที่กว้างขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติ

1.1 เสนอให้หน่วยงานท้องถิ่นและจังหวัดบรรจุการพัฒนา CBT-SE บนฐาน BCG ตำบลเชียงแหว ไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นและแผนท่องเที่ยวจังหวัด พร้อมงบประมาณต่อเนื่องด้านการยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์และการจัดการทรัพยากร

1.2 จัดตั้งศูนย์เรียนรู้/ศูนย์บ่มเพาะ CBT-SE หนองหาน–ทะเลบัวแดง ทำหน้าที่เป็นฐานฝึกปฏิบัติด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ และการตลาดดิจิทัล สำหรับชุมชนและเครือข่ายในภูมิภาค

1.3 พัฒนากลไกความร่วมมือถาวรระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ สถาบันวิทยาศาสตร์/มหาวิทยาลัย ภาคเอกชน (เช่น วว. และ Good Boy) ในรูป MOU และคณะกรรมการร่วมเพื่อดูแลห่วงโซ่คุณค่า BCG ตั้งแต่วัตถุดิบถึงตลาดอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

2.1 ศึกษาเปรียบเทียบโมเดล CBT-SE บนฐาน BCG ในพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาโมเดลกลางและตัวแปรความสำเร็จที่ชัดเจน

2.2 วิจัยเชิงประเมินผลกระทบของ CBT-SE ต่อรายได้ครัวเรือน ความเหลื่อมล้ำ และความยั่งยืนของทรัพยากรหนองหาน โดยใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

2.3 ศึกษาบทบาทของแพลตฟอร์มดิจิทัลและโซเชียลมีเดียต่อการขยายตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนและการจัดการความเสี่ยงของชุมชนท่องเที่ยว

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้สามารถสร้างแบบจำลองการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรม CBT-SE บนฐานเศรษฐกิจ BCG” ที่ผสานทุนชุมชน กระบวนการวิจัย และกลไกเครือข่ายเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบ จุดเริ่มต้นอยู่ที่การนำทุนชุมชนเชียงแหวเป็นฐาน ไม่ว่าจะเป็นหนองหานทะเลบัวแดง ตำนานผาแดง - นางไอ่ ความเชื่อเรื่องพญาขอม ภูมิปัญญาน้ำตาลโตนด และการแปรรูปบัวแดง แล้วใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มาช่วยให้ชุมชน ภาครัฐ เอกชน และมหาวิทยาลัยร่วมกันแปลงทุนเหล่านี้ให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีมาตรฐาน ทั้งในด้านคุณภาพสินค้า ความปลอดภัย และความสอดคล้องกับหลัก BCG จากกระบวนการดังกล่าวเกิดกรอบการพัฒนาผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมชุมชน ที่เน้น 3 แกน คือ การสร้างเป้าหมายร่วม (guiding ideas) การสร้างโครงสร้าง/กลไกการเรียนรู้ และการทำโครงการร่วมกับภาคีเครือข่าย กรอบนี้ทำให้เห็นว่าการอบรมเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ แต่ต้องมีระบบนิเวศของการเรียนรู้และการลงมือทำจริงที่เชื่อมชุมชนเข้ากับหน่วยงานวิทยาศาสตร์ มาตรฐาน และตลาด ในมิติการท่องเที่ยว งานวิจัยได้สร้างแบบจำลองการยกระดับจาก CBT–Thailand ไปสู่ CBT-SE Business Incubator ที่ไม่ได้มองชุมชนเป็นเพียงผู้ให้บริการท่องเที่ยวแต่เป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม ที่จัดการห่วงโซ่คุณค่าตั้งแต่วัตถุดิบ แปรรูป มาตรฐาน จนถึงตลาด และออกแบบกลไกคืนกำไรสู่ชุมชนอย่างเป็นระบบ และที่สำคัญบทบาทใหม่ของรัฐ มหาวิทยาลัย และเอกชนใน BCG Tourism ไม่ใช่เพียงผู้สั่งการ ผู้ทำวิจัยหรือผู้ทำตลาดแยกส่วน แต่คือผู้ร่วมจัดการเครือข่ายผ่านกระบวนการ PAR และ collaborative governance ที่เปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายกำหนดทิศทางร่วมกันการพัฒนา RDI Manager

จากเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทำให้ได้ต้นแบบตัวกลางทางความรู้ที่สามารถเชื่อมโจทย์พื้นที่เข้ากับทุนวิจัย นวัตกรรม เทคโนโลยี และนโยบายระดับชาติในกรอบ BCG ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสรุปได้ว่า:

1. งานวิจัยนี้เสนอ “โมเดลการขับเคลื่อน CBT-SE บนฐาน BCG ผ่าน collaborative governance” ที่ประกอบด้วย
2. ทุนชีวภาพ–วัฒนธรรมเป็นฐาน
3. มหาวิทยาลัย/หน่วยวิทยาศาสตร์เป็น knowledge broker
4. PAR เป็นกลไกสร้างความเป็นเจ้าของร่วม
5. มาตรฐานวิทยาศาสตร์เป็นสะพานเชื่อมชุมชนสู่ตลาดคุณภาพ

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2565). *ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย*. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ทิพย์วดี นามสกุล. (2565, มกราคม–เมษายน). การบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย*, 10(2), 45–68.

นันทนา ศักดานนท์. (2565, มกราคม–เมษายน). วิสาหกิจเพื่อสังคมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสารการพัฒนาท้องถิ่น*, 15(1), 25–44.

ปาริชาติ วลัยเสถียร, และคณะ. (2543). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรรณดี สุทธินรากร. (2557, มกราคม–มิถุนายน). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิด หลักการและการประยุกต์ใช้ในชุมชน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 33(2), 15–32.

สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2566). *BCG ในปฏิบัติการ: นวัตกรรมท้องถิ่นและการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

สุพจน์ พิชญกุล. (2563, มกราคม–เมษายน). ภาคีเครือข่ายและการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชน: บทเรียนจากพื้นที่ภาคเหนือ. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ไทย*, 18(3), 85–112.

สิรินาฎ เทียนทอง. (2564, มกราคม–มิถุนายน). การตัดสินใจของผู้ประกอบการเครื่องสำอางในการลงทุนด้านนวัตกรรม. *วารสารนวัตกรรมธุรกิจและการจัดการ*, 3(1), 45–63.

Agranoff, R. (2007). *Managing within networks: Adding value to public organizations*. Georgetown University Press.

Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543–571. https://doi.org/10.1093/jopart/mum032.

Association of Thai Travel Agents. (2021). *Community-based tourism and partnership development in Thailand*.

Chambers, R. (1994). Participatory rural appraisal (PRA): Challenges, potentials and paradigm. *World Development*, 22(10), 1437–1454. https://doi.org/10.1016/0305-750X(94)90030-2

Elkington, J. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Capstone.

Emerson, K., & Nabatchi, T. (2015). *Collaborative governance regimes*. Georgetown University Press.

Greenwood, D. J., & Levin, M. (2007). *Introduction to action research: Social research for social change* (2nd ed.). SAGE Publications.

Kemmis, S., & McTaggart, R. (2005). Participatory action research: Communicative action and the public sphere. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (3rd ed., pp. 559–603). SAGE Publications.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE Publications.

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd ed.). SAGE Publications.

Scheyvens, R. (2011). *Tourism and poverty*. Routledge.

Thailand Science Research and Innovation. (2023). *BCG in action: Local innovation and community-based tourism*. https://www.tsri.or.th.

United Nations Development Programme. (2021). *Tourism and sustainable development in Asia-Pacific*. https://www.undp.org.

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

Quality of Life Among People in Khok Khamint Municipality Administrative Organization, Amphoe Phlapphla Chai, Buriram Province

วรารัตน์ แป้นประโคน
ธนพัฒน์ จงมีสุข
ธัญญรัตน์ พุฑฒิพงษ์ชัยชาญ
นักศึกษาปริญญาโท รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Wararat Paenprakhon
Thanapat Jongmeesuk
Thanyarat Phuthiphongchaicharn
M.P.A. Student (Public Administration), Rajabhat Buriram University
Lecturer of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Buriram University
Lecturer of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Buriram University
Corresponding E-mail: 670426070015@bru.ac.th

รับบทความ: 19 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 20 กุมภาพันธ์ 2569; ตอบรับบทความ: 17 มีนาคม 2569
Received: December 19, 2025; Revised: February 20, 2026; Accepted: March 17, 2026

บทคัดย่อ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงความมั่นคงและความก้าวหน้าของสังคม ซึ่งต้องครอบคลุมทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างในคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลโคกขมิ้น ตามกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน และ 3) เพื่อเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวนทั้งสิ้น 384 คน โดยการใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบล โคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) เปรียบเทียบความแตกต่างในคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลโคกขมิ้น ตามกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำแนกตามปัจจัยทางประชากรศาสตร์ พบว่า เพศ อายุ อาชีพและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริเวณเขตพื้นที่รับผิดชอบ ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมทุก ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กับประชาชนทุกคน ให้ประชาชนรู้สึกว่าได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึง

คำสำคัญ : การพัฒนา; คุณภาพชีวิต; ประชาชน

Abstract

Improving the quality of life of the people is an important issue that reflects the stability and progress of society. This must cover health, economy, society, and the environment, while the quality of life is what human beings desire. The objectives of this research were 1) to study the level of quality of life of the people in the municipality of Khok Khamin Sub-district, Phlapphla Chai District, Buriram Province and 2) to study the differences in the quality of life of the people in the municipality. and 3) to provide policy suggestions to improve the quality of life of the people in the municipality of Khok Khamin Sub-district, Phlapphla Chai District, Buriram Province. The sample group used in the study was people in the municipality of Khok Khamin Sub-district, Phlapphla Chai District, Buriram Province. The sample consisted of 384 people, determined using Yamane's formula. The tools used in the research were questionnaires, with a confidence value of 0.92. The statistical methods used for data analysis included percentages, means, and standard deviations.

The results showed that 1) the level of quality of life of the people in Khok Khamin Sub-district Municipality, Phlapphla Chai District, Buriram Province as a whole was very high. Khok Khamin sub-district by different groups, including gender, age, occupation, and average monthly income, classified by demographic factors. 3) Policy recommendations to improve the quality of life of the people in the municipality of Khok Khamin Sub-district, Phlapphla Chai District, Buriram Province It was found that government agencies, especially local government organizations in the area of responsibility, should promote all aspects of activities, including physical, mental, social and environmental aspects, in order to create relationships with all people so that the people feel that their quality of life has been improved comprehensively.

Keywords: Development; Quality of life; People

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงความมั่นคงและความก้าวหน้าของสังคม โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่ยังประสบปัญหาการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน เช่น ด้านสุขภาพ การศึกษา และสวัสดิการทางสังคม คุณภาพชีวิตหมายถึง “การมีชีวิตที่ดี มีความสุข และพึ่งตนเองได้” ซึ่งต้องครอบคลุมทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาในลักษณะของความสุขทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม แต่ยังคงเป็นสิ่งที่คนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม (แก้วตะวัน ศิริลักษณานันท์, 2565: 224) เสนอว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีประสิทธิภาพควรประเมินจากองค์ประกอบทั้งทางกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อม โดยใช้กรอบ WHOQOL-

BREF เป็นเครื่องมือในการวัดความพึงพอใจอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของภาครัฐที่ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 เป็นต้นมา เพื่อสร้างกลไกการบูรณาการระหว่างหน่วยงานและชุมชน ให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในแต่ละพื้นที่ (รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย, 2557: 9)

การพัฒนาคุณภาพประชาชนของภาครัฐเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเติบโตและเสถียรภาพของประเทศ โดยมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีบทบาทในสังคมอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งที่ผ่านมาภาครัฐได้ดำเนินการตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะในแผนฉบับที่ 12 และ 13 ที่เน้นการลดความเหลื่อมล้ำสร้างโอกาสทางการศึกษา พัฒนาทักษะอาชีพ และส่งเสริมสุขภาวะอย่างรอบด้าน การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนที่แท้จริงต้องให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองแบบยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมการประเมินคุณภาพชีวิตควรใช้เครื่องมือที่ครอบคลุม 4 มิติ คือ ร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อสะท้อนสุขภาวะโดยรวมของประชาชนอย่างถูกต้องและชัดเจน ด้านภาครัฐยังได้พัฒนากลไกการทำงานระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2561 เพื่อส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ และเพิ่มการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน (แก้วตะวัน ศิริลักษณานันท์, 2565: 224)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ดำเนินโครงการอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2546 ในบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตนอกเหนือจากความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานจากส่วนกลาง อันได้แก่ กระทรวงและกรมต่าง ๆ แล้วยังมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์กร ที่มีหน้าที่จัดทำบริการสาธารณะในท้องถิ่นเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล โดยบทบาทของเทศบาลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนมีความสำคัญในการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน โดยเทศบาลมีหน้าที่หลักในการจัดการบริการสาธารณะ เช่น การจัดหาน้ำสะอาด การจัดการขยะ การรักษาความสะอาดและการพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น ถนนและไฟฟ้า เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ อีกทั้งยังมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมกีฬา การส่งเสริมการศึกษา และการสนับสนุนกลุ่มที่ด้อยโอกาส เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ รวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านการส่งเสริมอาชีพและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้ชุมชนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (พัทธพล ศุภะเสน, 2023: 32-34)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่เทศบาลเป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีชีวิตที่มั่นคงและยั่งยืน ทั้งนี้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ได้หมายถึง เพียงการเพิ่มรายได้หรือการพัฒนาเศรษฐกิจแต่ยังรวมถึงการดูแลสุขภาพ การพัฒนาจิตใจ การส่งเสริมการศึกษา และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนมีความสุข มีสุขภาวะที่ดี และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและสมดุล ตัวอย่างเช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตตำบลบางชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเน้นหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแนวทาง พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตจะประสบความสำเร็จได้เมื่อมีการบูรณาการ ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนเข้าร่วมกันอย่างจริงจัง ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของมิติทางวัฒนธรรมและศีลธรรมในการยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง (พิเชษฐ์ ชูทอง, 2567:

108-126) การพัฒนาพื้นที่ให้ประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานของรัฐในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นของเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ แม้ว่า การจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปี 2568 ระดับตำบลจะพบว่ามีการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นไปอย่างทั่วถึง เพื่อให้ประชาชนได้รับการบริการอย่างเท่าเทียมกัน แต่ก็ยังไม่สามารถดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ครบถ้วน ยังมีประชาชนบางครัวเรือนยังตกหล่นจากการช่วยเหลือเป็นส่วนน้อยก็ตาม จึงทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ไม่ผ่านเกณฑ์ในการสำรวจ เช่น ครัวเรือน บางครัวเรือนยังมีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 100,000 บาทต่อคนต่อปี และมีสมาชิกที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์บัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้รับเงินสวัสดิการจากรัฐไม่ครบถ้วน ทำให้ระดับความสุขในการพัฒนาคุณภาพชีวิตยังไม่บรรลุตามเป้าหมาย

จากการเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของทุกปีของเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ยังพบว่า ประชาชนไม่ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกมิติตามเป้าหมายที่เทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ตามภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกด้านเป็น 100% การวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำผลการวิจัยไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบล โคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ให้บรรลุวัตถุประสงค์

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะเป็นหนึ่งในคณะผู้บริหาร จึงได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์เพื่อนำผลการศึกษาในครั้งนี้ ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้นและช่วยเหลือประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างในคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น ตามกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน
3. เพื่อเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

สมมติฐานในการศึกษา

ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีเพศ อายุ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน แตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกัน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดคุณภาพชีวิตตาม WHOQOL-BREF-Thai

องค์การอนามัยโลกได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต โดยมองว่าเป็นการรับรู้ของบุคคลต่อสภาพชีวิตของตนภายใต้บริบททางวัฒนธรรม ค่านิยม และเป้าหมายของชีวิต ซึ่งสามารถจำแนกองค์ประกอบของ

คุณภาพชีวิตออกเป็น 5 ด้านหลัก ได้แก่ สุขภาพกาย จิตใจ ความเป็นอิสระในการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อม (WHOQOL-BREF-Thai, 1996) ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกศึกษา 4 ด้าน ตามการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จ.ป.ฐ.) ของเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ ด้านสุขภาพกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

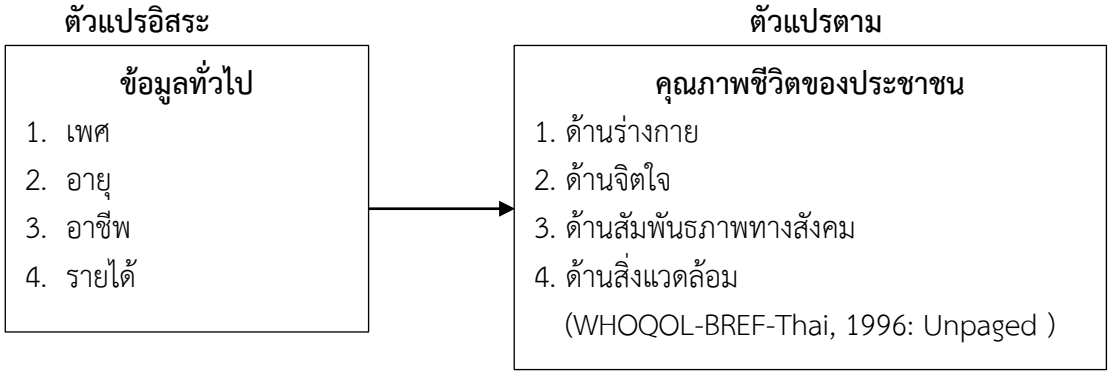
ด้านสุขภาพกาย หมายถึง การรับรู้ของบุคคลต่อสภาพร่างกายและความสามารถในการดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ครอบคลุมความแข็งแรงของร่างกาย การไม่มีอาการเจ็บปวด ความสามารถในการรับมือกับความไม่สบายทางกาย การพักผ่อนและการนอนหลับ รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับพลังงานและสมรรถภาพในการใช้ชีวิต

ด้านจิตใจ หมายถึง การรับรู้สภาวะทางอารมณ์และจิตใจของตนเอง เช่น ความรู้สึกเชิงบวกต่อชีวิตการเห็นคุณค่าและความภาคภูมิใจในตนเอง ความมั่นใจ ความสามารถด้านความคิด ความจำ สมาธิ และการเรียนรู้ รวมถึงความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ด้านลบ เช่น ความเครียดหรือความวิตกกังวล

ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง การรับรู้ถึงคุณภาพของความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว เพื่อน และสังคม รวมถึงบทบาทในการช่วยเหลือผู้อื่น ตลอดจนความพึงพอใจต่อความสัมพันธ์ทางอารมณ์และเพศสัมพันธ์

ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต เช่น ความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิต สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม การเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ การคมนาคม แหล่งบริการด้านสุขภาพและสวัสดิการสังคม รวมถึงโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการพัฒนาทักษะ

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) แบบการสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัย ได้กำหนดขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเลือกจากประชากรในตำบล ประกอบด้วย 15 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ที่ 1

บ้านแสลงคง หมู่ที่ 2 บ้านตาแก หมู่ที่ 3 บ้านโคกขมิ้น หมู่ที่ 4 บ้านเขว้า หมู่ที่ 5 บ้านตาพระ หมู่ที่ 6 บ้านศรีสมบูรณ์ หมู่ที่ 7 บ้านลำเดง หมู่ที่ 8 บ้านหนองขอน หมู่ที่ 9 บ้านพลับ หมู่ที่ 10 บ้านโคกบัว หมู่ที่ 11 บ้านโคกขมิ้น หมู่ที่ 12 บ้านโคกเพชร หมู่ที่ 13 บ้านทะเมนชัย หมู่ที่ 14 บ้านพงษ์ศิริ หมู่ที่ 15 บ้านหนองอุดม ซึ่งมีจำนวนผู้ชาย 5,056 คน ผู้หญิง 4,848 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 9,904 คน (เทศบาลตำบลโคกขมิ้น, 2567: น. 2)

2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้จากการสุ่มตัวอย่างจากประชากร โดยใช้การกำหนดขนาดของตัวอย่างประชากรโดยวิธีการของยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ขนาดความคลาดเคลื่อน +5% จากประชากรทั้งสิ้น 9,904 คน จะได้กลุ่มตัวอย่าง 384 คน โดยมีรายละเอียด การคำนวณขนาดตัวอย่างโดยใช้วิธีการของยามาเน่ (Taro Yamane) โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่น 95%

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ การสำรวจคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผู้ศึกษาสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎีแนวคิดต่าง ๆ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

3.1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม แล้วนำผลการศึกษาดังกล่าวมากำหนดเป็นเนื้อหาในแบบสอบถาม

3.1.2 ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

3.1.3 สร้างข้อคำถามให้ครอบคลุมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

3.1.4 นำเสนอแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (Empirical Validity) ผู้เชี่ยวชาญที่ทำการตรวจสอบ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบและทดลองใช้ที่สมบูรณ์แบบแล้วไปจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ออกหนังสือส่งถึงผู้ใหญ่บ้านแต่ละชุมชนในเขตตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้กับประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยเก็บแบบสอบถามด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน เก็บรวบรวมมาได้ 384 ฉบับ โดยใช้แบบสอบถาม คิดเป็นร้อยละ 100

3. นำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนมาทั้งหมด แล้วนำไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 ข้อมูลคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จำแนกตามปัจจัยทางประชากรศาสตร์ของประชาชน จำแนกตามปัจจัยทางประชากรศาสตร์ของประชาชน ได้แก่ เพศ วิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบใช้ค่าที (t-test Independent) ส่วนอายุ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน วิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบโดยใช้ค่าวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (One way Anova) หรือ F-test โดยในผลทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ที่พบความแตกต่างกัน มีระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	200	52.10
หญิง	184	47.90
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	10	2.60
ช่วงอายุ 20-39 ปี	103	26.80
ช่วงอายุ 40-59 ปี	251	65.40
มากกว่า 60 ปีขึ้นไป	20	5.20
อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	16	4.20
เกษตรกร	270	70.30
ค้าขาย/อาชีพอิสระ	80	20.80
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	18	4.70
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	16	4.20
10,001-20,000 บาท	223	58.10
20,001-30,000 บาท	136	35.40
มากกว่า 30,001 บาท	9	2.30
รวม	**384**	**100.00**

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 52.1 รองลงมาเพศหญิง จำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 47.9 เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีช่วงอายุ 40-59 ปี จำนวน 251 คน คิดเป็นร้อยละ 65.40 รองลงมาช่วงอายุ 20-39 ปี จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 26.80 มากกว่า 60 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 5.20 และต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.60 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามอาชีพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร จำนวน 270 คน คิดเป็นร้อยละ 70.30 รองลงมาอาชีพค้าขาย/ อาชีพอิสระ จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 20.80 อาชีพรับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 4.70 และอาชีพนักเรียน/ นักศึกษา จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.20 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน 10,001-20,000 บาท จำนวน 223 คน คิดเป็นร้อยละ 58.10 รองลงมา รายได้ต่อเดือน 20,001-30,000 บาท จำนวน 136 คน คิดเป็นร้อยละ 25.40 รายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.20 และรายได้ต่อเดือนมากกว่า 30,001 บาท จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.30 ตามลำดับ

1. ระดับการมีส่วนร่วมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ แสดงผลได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น	ระดับความคิดเห็น		การแปลความหมาย	อันดับ
	$\bar{x}$	S.D.		
1. คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย	4.23	0.17	มาก	3
2. คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ	4.23	0.17	มาก	3
3. คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	4.25	0.18	มาก	2
4. คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม	4.28	0.18	มาก	1
รวม	**4.25**	**0.10**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาพบว่าค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง 4 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 4.25, S.D. = 0.10) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}$= 4.28, S.D. = 0.18) รองลงมา คือ คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ($\bar{x}$= 4.25, S.D. = 0.18) คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย และคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ($\bar{x}$= 4.23, S.D. = 0.17) ตามลำดับ

2. เปรียบเทียบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ วิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบใช้ค่าที (t-test Independent) ส่วนอายุ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน วิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบโดยใช้ค่าวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (One way Anova) หรือ F-test

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามปัจจัยทางประชากรศาสตร์ของประชาชน ได้แก่ เพศ วิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบใช้ค่าที (t-test Independent)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น	เพศ				t	Sig.
	ชาย		หญิง			
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย	4.21	0.17	4.25	0.18	-2.021	0.044*
2. คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ	4.23	0.16	4.24	0.18	-0.142	0.887
3. คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	4.24	0.18	4.25	0.19	-0.735	0.463
4. คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม	4.28	0.18	4.28	0.17	-0.426	0.670
รวมเฉลี่ย	**4.24**	**0.10**	**4.25**	**0.09**	**-1.505**	0.133

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษาพบว่าการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามปัจจัยทางประชากรศาสตร์ของประชาชนได้แก่ เพศ วิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบใช้ค่าที (t-test Independent) พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่มีความแตกต่างกัน ยกเว้นคุณภาพชีวิตด้านร่างกายมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัยจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามอายุ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย	ระหว่างกลุ่ม	0.201	3	0.067	2.272	0.080
	ภายในกลุ่ม	11.192	380	0.029		
	รวม	11.393	383			
2. คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ	ระหว่างกลุ่ม	0.041	3	0.014	0.473	0.701
	ภายในกลุ่ม	10.860	380	0.029		
	รวม	10.900	383			
3. คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	ระหว่างกลุ่ม	0.189	3	0.063	1.874	0.133
	ภายในกลุ่ม	12.774	380	0.034		

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
	รวม	12.963	383			
4. คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	0.173	3	0.058	1.875	0.133
	ภายในกลุ่ม	11.709	380	0.031		
	รวม	11.883	383			
รวมทั้งหมด	**ระหว่างกลุ่ม**	**0.021**	3	**0.007**	**0.733**	**0.533**
	ภายในกลุ่ม	**3.564**	380	**0.009**		
	รวม	**3.585**	383			

จากตารางที่ 4 ผลการศึกษาการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัยจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามอายุ โดยรวมพบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัยจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามอาชีพ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย	ระหว่างกลุ่ม	0.483	3	0.161	5.604	0.001**
	ภายในกลุ่ม	10.910	380	0.029		
	รวม	11.393	383			
2. คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ	ระหว่างกลุ่ม	0.413	3	0.138	4.986	0.002**
	ภายในกลุ่ม	10.488	380	0.028		
	รวม	10.900	383			
3. คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	ระหว่างกลุ่ม	0.021	3	0.007	0.201	0.896
	ภายในกลุ่ม	12.942	380	0.034		
	รวม	12.963	383			
4. คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	0.125	3	0.042	1.348	0.258
	ภายในกลุ่ม	11.757	380	0.031		
	รวม	11.883	383			
รวมทั้งหมด	**ระหว่างกลุ่ม**	**0.168**	3	**0.056**	**6.228**	**0.000****
	ภายในกลุ่ม	**3.417**	380	**0.009**		
	รวม	**3.585**	383			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 5 ผลการศึกษาการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามอาชีพ โดยรวมพบว่า มีความแตกต่างกัน

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัยจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย	ระหว่างกลุ่ม	0.285	3	0.095	3.249	0.022*
	ภายในกลุ่ม	11.108	380	0.029		
	รวม	11.393	383			
2. คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ	ระหว่างกลุ่ม	0.193	3	0.064	2.289	0.078
	ภายในกลุ่ม	10.707	380	0.028		
	รวม	10.900	383			
3. คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	ระหว่างกลุ่ม	0.042	3	0.014	0.201	0.746
	ภายในกลุ่ม	12.921	380	0.034		
	รวม	12.963	383			
4.คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	0.177	3	0.059	1.348	0.127
	ภายในกลุ่ม	11.706	380	0.031		
	รวม	11.883	383			
รวมทั้งหมด	**ระหว่างกลุ่ม**	**0.124**	3	**0.041**	**4.525**	**0.004****
	ภายในกลุ่ม	**3.461**	380	**0.009**		
	รวม	**3.585**	383			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 6 ผลการศึกษา 13 การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน โดยรวมพบว่า มีความแตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

1. หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริเวณเขตพื้นที่รับผิดชอบ ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมการสันทนาการให้มากขึ้นกว่าเช่นเคย เช่น การจัดกิจกรรมร้องเพลง การสันทนาการในกลุ่มชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย สบายใจ และคลายความกังวล

2. หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริเวณเขตพื้นที่รับผิดชอบ ควรมีการส่งเสริมทางด้านการพัฒนาทางด้านจิตใจ เช่น การจัดสวนสาธารณะให้มีพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ที่กำหนด เพื่อให้ประชาชนได้มีจุดพักผ่อนทางจิตใจ หรือการมีสวนย่อมสำหรับออกกำลังกาย

3. หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริเวณเขตพื้นที่รับผิดชอบ ควรมีการปฏิสัมพันธ์ทางชุมชนเพิ่มสักเล็กน้อย เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น

4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนของตนในทุกด้าน ให้เกิดการพัฒนาไปพร้อมกัน ตั้งแต่การพัฒนาทางด้านร่างกาย การพัฒนาทางด้านจิตใจ การมีสัมพันธ์ทางสังคมและพร้อมไปด้วยการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีและปลอดภัย

สรุปและอภิปรายผล

1. ผลการวิจัยการศึกษาระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง 4 ด้าน ทำให้ทราบถึงระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และนำประเด็นที่ค้นพบไปเป็นข้อมูลให้หน่วยงานอื่น ๆ นำไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานต่อไป จากการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงความมั่นคงและความก้าวหน้าของสังคม โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่ยังประสบปัญหา การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน เช่น ด้านสุขภาพ การศึกษา และสวัสดิการทางสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภารกิจหลักในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนทุกด้านอย่างทั่วถึง จึงทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHOQOL-BREF, 1996: Unpaged) ที่กล่าวไว้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตมี 4 อย่าง ประกอบด้วย 1) คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย 2) คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ 3) คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และ 4) คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของศุภพัฒน์ ทศรฐ (2558: น. 5) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชน : กรณีศึกษาอำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกันมีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส และจำนวนสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน ภาครัฐควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในชุมชนเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

2. เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประชาชนส่วนมากเข้าถึงการให้บริการอย่างทั่วถึงในการบริการทางด้านร่างกาย เช่น การเข้าถึงบริการสาธารณสุขทางการแพทย์ การได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี ทำให้ประชาชนไม่ได้รับความเจ็บป่วย การส่งเสริมการออกกำลังกาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศุภพัฒน์ ทศรฐ (2558: น. 5) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชน: กรณีศึกษาอำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับ

การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย อยู่ในระดับมาก

2.2 คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เป็นประชาชนสามารถเข้าถึงการให้บริการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การจัดการความเครียด การได้ทำกิจกรรมที่หน่วยงานจัดกิจกรรมขึ้นมา ได้มีการสันทนาการในกลุ่มชุมชน ทำให้ประชาชนในชุมชนเข้าถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของอนรรฆ อิสเฮาะ (2562: น. 9) ได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสะกอม อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับมาก

2.3 คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าประชาชนสามารถเข้าถึงการให้บริการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่หน่วยงานจัดกิจกรรม การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารในชุมชน การได้รับการช่วยเหลือในเวลาที่ต้องการทำให้ประชาชนในชุมชนสามารถเข้าถึงการพัฒนาคุณภาพด้านความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นอย่างดี ปรางทิพย์ ภักดีคีรีไพรวัลย์ (2559: บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนบ้าน แสนตอ หมู่ 11 ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคำ จังหวัดลำปาง” พบว่า คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2.4 คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าประชาชนสามารถเข้าถึงการให้บริการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น ถิ่นที่อยู่อาศัยมีความปลอดภัยเป็นระเบียบชุมชนห่างไกลจากภัยอันตราย มีการกำจัดหรือเก็บขยะเป็นระเบียบไม่มีกลิ่นเหม็นเน่าและยังมีไฟฟ้าส่องสว่าง ในท้องถนน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัย ของณัฐวัฒน์ ขันโท (2557: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่หน่วยงานบริการชุมชน คลินิกศูนย์แพทย์พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก

3. ผลการเปรียบเทียบ พบว่า ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ที่ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องศุภพัฒน์ ทศรฐ (2558: น. 5) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชน: กรณีศึกษาอำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) เปรียบเทียบความแตกต่างในคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลโคกขมิ้น ตามกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำแนกตามปัจจัยทางประชากรศาสตร์ พบว่า เพศ อายุ อาชีพและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 นำมาซึ่งข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ที่รับผิดชอบในการส่งเสริม พัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริเวณเขตพื้นที่รับผิดชอบ ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมทุก ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กับประชาชนทุกคน ให้ประชาชนรู้สึกว่าได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานภาครัฐ ร่วมมือกับทุกภาคส่วน นำโดยที่ทำการปกครองอำเภอจัดประชุมร่วมหัวหน้าส่วนราชการ เช่น สถานีตำรวจภูธรอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ โรงพยาบาลในพื้นที่ พร้อมผู้นำ ทุกหมู่บ้าน เพื่อปรึกษาหารือในการวางนโยบาย ในการจัดกิจกรรมให้ประชาชน เช่น การทำบุญสวดมนต์ การจัดกิจกรรมร้องเพลงกลุ่มผู้สูงอายุ การสันทนาการในกลุ่มชุมชน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ

1.2 สถานีตำรวจภูธรอำเภอในพื้นที่ จัดประชุมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบเขตพื้นที่ เพื่อจัดเวรตรวจยามวิกาลตามบ้านเรือนประชาชน โดยเฉพาะบริเวณที่ไฟฟ้าส่องสว่างไม่เพียงพอ หรือพื้นที่ที่อาจก่อให้เกิดการมั่วสุมของคนบางกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ประชาชนคลายความกังวลจากภัยอันตราย

1.3 พัฒนาชุมชนอำเภอ จัดประชุมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบเขตพื้นที่ เพื่อออกให้ความรู้แก่ประชาชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ในการสร้างอาชีพ การหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง

1.4 เกษตรอำเภอ จัดประชุมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบเขตพื้นที่ ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ในการใช้ประโยชน์จากดินและน้ำให้เหมาะสมกับพื้นที่ของหมู่บ้าน

1.5 โรงพยาบาลในพื้นที่ สาธารณสุขอำเภอ โรงเรียนในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบเขตพื้นที่ ร่วมกันรณรงค์ เพื่อป้องกัน ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ในการดูแลสุขภาพของตนเอง รวมถึงการจัดกิจกรรมกีฬาในหมู่บ้านทุกปี เพื่อปลอดจากยาเสพติด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อที่จะได้ทราบถึงบริบทของแต่ละแห่งว่า ยังต้องมีการพัฒนาคุณภาพของประชาชนในด้านใดเพิ่มขึ้น หรือไม่

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้คนในการพัฒนาพื้นที่ และเพิ่มบทบาทของภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนามากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนต่างประกอบไปด้วยปัจจัยหลายประการ ที่จะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถพัฒนาคุณภาพของประชาชนในพื้นที่ให้บรรลุตามเป้าประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการ บูรณาการร่วมกันของทุกภาคส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ส่วนราชการร่วมกันผลักดันบทบาทของตนเองได้เกิดความเป็นรูปธรรม ภายใต้ภารกิจและบทบาทที่ได้รับ ซึ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและรอบด้าน ไม่เพียงแต่การพัฒนาทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงมิติทางสังคม สุขภาพ การศึกษา และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป หากทุกภาคส่วนร่วมมือกันอย่างจริงจังจะส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข และนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

แก้วตะวัน ศิริลักษณานันท์. (2565). *การประเมินคุณภาพชีวิตด้วย WHOQOL-BREF*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐวัฒน์ ขันโท. (2557). *คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่หน่วยบริการชุมชน คลินิกศูนย์แพทย์พัฒนา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

เทศบาลตำบลโคกขมิ้น. (2567, 13 พฤษภาคม). *ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลโคกขมิ้น ปี 2567*. สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2568, จาก https://www.kokkhamin.go.th.

ปรางทิพย์ ภักดีคีรีไพรวัลย์. (2559). *การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและบทบาทของชุมชนในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปรางทิพย์ ภักดีคีรีไพรวัลย์. (2559). *การศึกษาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนบ้านแสนตอ หมู่ 11 ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง* (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

พิเชษฐ์ ชูทอง. (2567). การประยุกต์พรหมวิหารธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ*, 11(1), 108–126.

พัทธพล ศุภะเสน. (2023). *การจัดการคุณภาพชีวิตของประชาชนระดับท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย. (2557). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่*. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ศุภพัฒน์ ทศรฐ. (2558). การศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชน: กรณีศึกษาอำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารสาธารณสุขมูลฐานภาคกลาง มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 38(1), 5.

อนรรฆ อิสเฮาะ. (2562). *คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสะกอม อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

WHOQOL-BREF-THAI. (1996). *คู่มือการใช้แบบประเมินคุณภาพชีวิตฉบับภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การพัฒนารูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

Development of a teaching model based on constructivist theory integrated with electronic books to enhance advanced science process skills for Grade 12 students

อณิชภัฏฐ์ มหาวชิรพงษ์
โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สมุทรปราการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ
Anitchapat Mahawachirapong
Bodindecha (Sing Singhaseni) School, Office of Secondary Educational Service Area, Samut Prakan
E-mail: 6614442012@rumail.ru.ac.th

รับบทความ: 22 มกราคม 2569; แก้ไขบทความ 13 กุมภาพันธ์ 2569; ตอบรับบทความ: 19 กุมภาพันธ์ 2569
Received: January 22, 2026; Revised: February 13, 2026; Accepted: February 19, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในพัฒนารูปแบบการสอน 2) พัฒนารูปแบบการสอน ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 และ 3) ศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สมุทรปราการ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 40 คน ได้มาโดยการเลือกแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่ต่อรูปแบบการสอน ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ t-test แบบ Dependent

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการสอน ที่พัฒนาขึ้นเรียกว่า “PRESENT Model” มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 7 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 เตรียมการ (Prepare) ขั้นที่ 2 ทบทวนความรู้เดิม (Review) ขั้นที่ 3 ค้นคว้าเพิ่มจาก E-book (Electronic book) ขั้นที่ 4 สนุกคิดพิจารณาร่วมกัน (Share) ขั้นที่ 5 ลงมือปฏิบัติการ (Execute) ขั้นที่ 6 สื่อสารความรู้ใหม่ (New Knowledge) และขั้นที่ 7 ประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง (Thinking Apply) มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 80.25/81.33 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 ที่กำหนดไว้ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยรูปแบบการสอน แบบ PRESENT Model หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เรียนด้วยรูปแบบการสอน แบบ PRESENT Model หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : รูปแบบการสอน; ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์; หนังสืออิเล็กทรอนิกส์; ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง

Abstract

This research aimed to 1) studied basic information for developing a teaching model; 2) created and verify the quality of a teaching model to achieve an efficiency of 80/80; and 3) evaluated the use of a teaching model. The sample group consisted of 40 Grade 12 students from Bodindecha (Sing Singhaseni) Samutprakan School, Semester 1, Academic Year 2025, obtained by cluster random sampling. The research tools included learning management plans, achievement tests, advanced science process skills tests, and student satisfaction questionnaires regarding the teaching model. The statistics used included mean, standard deviation, and dependent t-test statistics.

The research results found that 1) The teaching model is called "PRESENT Model", There are 7 steps in the learning process: Step 1: Prepare; Step 2: Review; Step 3: Electronic book; Step 4: Share; Step 5: Execute; Step 6: New knowledge and Step 7: Thinking Apply. The efficiency value is 80.25/81.33, in line with the specified criteria of 80/80. 2) The academic achievement in chemistry of Grade 12 students who studied with the PRESENT Model after studying was significantly higher than before studying at the .01 level. 3) The advanced science process skills of Grade 12 students who studied with the PRESENT Model after studying was significantly higher than before studying at the .01 level.

Keywords: Teaching model; Constructivist theory; E-books; Advanced science process skills

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ในฐานะรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการพัฒนาเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการยกระดับคุณภาพชีวิต ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เมื่อผสานกับความคิดสร้างสรรค์และศาสตร์สาขาอื่นย่อมก่อให้เกิดนวัตกรรมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ดังนั้น การเรียนการสอนวิทยาศาสตร์จึงไม่ควรมุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดความรู้เชิงเนื้อหาเท่านั้น แต่ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนากระบวนการคิดและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน (ทิศนา แขมมณี, 2562) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง ซึ่งเป็นทักษะที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดอย่างมีเหตุผล แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และสร้างความเข้าใจเชิงลึกผ่านกระบวนการสังเกต การทดลอง การสร้างแบบจำลอง และการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2560) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ซึ่งมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการความรู้กับกระบวนการ ใช้ทักษะการสืบเสาะและการแก้ปัญหา ส่งเสริมการลงมือปฏิบัติจริง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเองและสรุปเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีความหมาย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

จากประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเคมีในโรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สมุทรปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ผู้วิจัยพบว่า ผลการจัดการเรียนรู้ยังไม่บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ โดยเมื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในปีการศึกษา 2565 และ 2566 พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาเคมียังคงอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้เรียนมีข้อจำกัดด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการคิดอย่างมีเหตุผล การออกแบบและปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบ ทักษะดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อการทำความเข้าใจเนื้อหาทางวิทยาศาสตร์ในเชิงลึก การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการพัฒนาศักยภาพทางการคิดขั้นสูงของผู้เรียน ด้วยเหตุนี้ บทบาทของครูจึงควรปรับเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่การเป็นผู้ชี้แนะและผู้สนับสนุนการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติ โดยเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมเข้ากับความรู้ใหม่ (สริญญา มารศรี, 2562) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ซึ่งอธิบายว่าการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการที่ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองบนพื้นฐานของประสบการณ์เดิม และบูรณาการกับข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่ผ่านการปฏิบัติจริง (จรวย แม่นธนู, 2565)

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) เป็นสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียนทุกช่วงวัย และสามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกวิชา โดยมีองค์ประกอบสนับสนุนการเรียนรู้ เช่น ภาพ เสียง ภาพเคลื่อนไหว การทดลองเสมือน และแบบทดสอบ พร้อมเชื่อมโยงไปยังแหล่งข้อมูลภายนอกได้อย่างยืดหยุ่น งานวิจัยของณัฏฐสิน ตลิ่งไธสง (2562) พบว่า การใช้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ แสดงถึงศักยภาพของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาเคมีที่มีประสิทธิภาพ โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา และสอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน รูปแบบดังกล่าวมุ่งส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทั้งนี้ การพัฒนารูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังอิเล็กทรอนิกส์ จะช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอน ให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการปัจจุบัน รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ของผู้เรียนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
3. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

สมมติฐานการวิจัย

1. รูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80

2. นักเรียนที่ได้รับการสอน โดยใช้รูปแบบการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

3. นักเรียนที่ได้รับการสอน โดยใช้รูปแบบการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

การทบทวนวรรณกรรม

1. การจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) เป็นแนวคิดที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ใหม่จากประสบการณ์เดิม และการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยถือว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างมีความหมายเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง Driver และ Bell (1986) ได้เสนอขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ไว้ 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นทบทวนความรู้เดิม ขั้นปรับเปลี่ยนความคิด ผ่านการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ขั้นนำความคิดไปใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย และขั้นทบทวน เพื่อเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ แนวทางดังกล่าวช่วยส่งเสริมกระบวนการคิดระดับสูงและทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

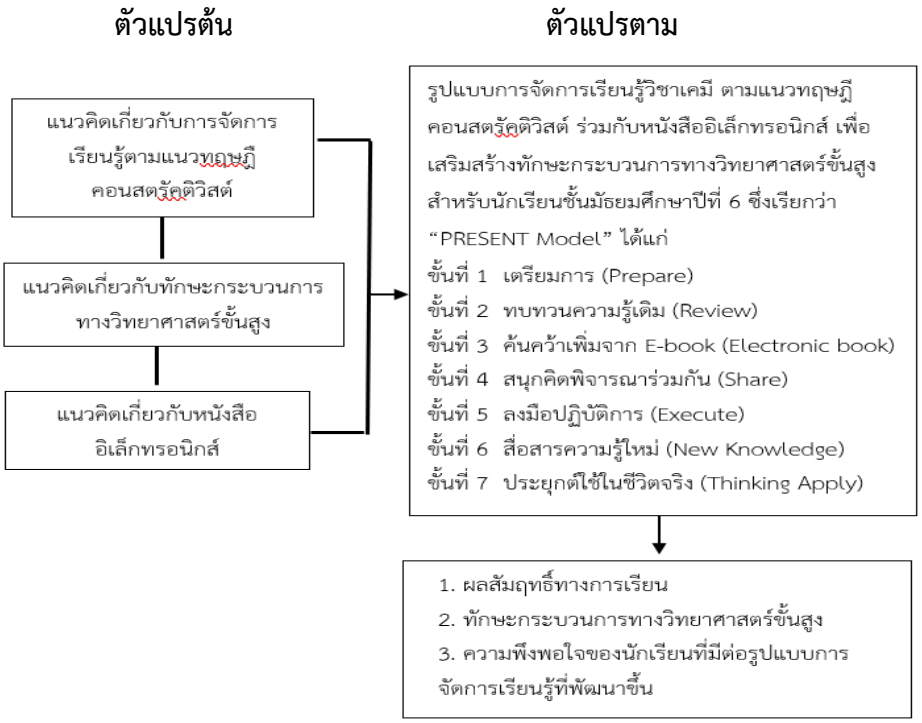
2. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) เป็นสื่อการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ มีคุณลักษณะเด่นคือสามารถเชื่อมโยงไปยังส่วนต่าง ๆ ของเนื้อหา เว็บไซต์ภายนอก รวมถึงมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนได้ ทั้งยังสามารถนำเสนอข้อมูลได้หลากหลายรูปแบบ เช่น ข้อความ เสียง และวิดีโอ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่หนังสือแบบตีพิมพ์ทั่วไปไม่สามารถทำได้ (ขัตติยา วงค์ษาแก่นจันทร์, 2563) องค์ประกอบสำคัญของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ประกอบด้วย หน้าปก คำนำ สารบัญ ข้อความ ภาพนิ่ง เสียง วิดีทัศน์ การเชื่อมโยงข้อมูลแบบโต้ตอบ และระบบจัดเก็บข้อมูลมัลติมีเดีย การออกแบบควรใช้ข้อความที่สื่อความหมายชัดเจน กระชับ และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน (ศันสนีย์ สังสรรค์อนันต์, 2558) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์จึงเป็นสื่อที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงเนื้อหาได้สะดวกและยืดหยุ่นตามความต้องการ

3. ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

สมาคมอเมริกันเพื่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ (1970) ได้กำหนดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไว้ 14 ทักษะ แบ่งเป็นทักษะพื้นฐาน 8 ทักษะ และทักษะเชิงบูรณาการ 6 ทักษะ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความเหมาะสมของทักษะกับบริบทการจัดการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ในรายวิชาเคมี และคัดเลือกทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูงจำนวน 5 ทักษะ ได้แก่ 1) ทักษะการตั้งสมมติฐาน 2) ทักษะการกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ 3) ทักษะการกำหนดและควบคุมตัวแปร 4) ทักษะการทดลอง 5) ทักษะการตีความข้อมูลและลงข้อสรุป ทักษะทั้งห้านี้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาเคมี เรื่องพอลิเมอร์ และเป็นทักษะสำคัญในการส่งเสริมความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์และการสืบเสาะหาความรู้เชิงวิทยาศาสตร์อย่างลึกซึ้ง

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi – Experimental Research) เป็นการทดลองแบบกลุ่มเดียว (One – Group Pretest –Posttest Design) ทดสอบก่อนและหลังการทดลอง โดยดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการสอน

1. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

1.1 ข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสอน ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และแนวคิดเกี่ยวกับทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง

1.2 ข้อมูลจากบุคคล ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาเคมี จำนวน 5 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 10 คน โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ

2. เครื่องมือวิจัยที่ใช้และการหาคุณภาพเครื่องมือ

2.1 แบบวิเคราะห์เอกสาร มีความเหมาะสมตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2.2 แบบสัมภาษณ์ครูผู้สอนวิชาเคมี มีความเหมาะสมตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2.3 แบบสัมภาษณ์นักเรียน มีความเหมาะสมตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2 ศึกษาข้อมูลและเอกสารเกี่ยวกับการประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนวิชาเคมี เรื่องพอลิเมอร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สมุทรปราการ

3.3 สัมภาษณ์ครูผู้สอนวิชาเคมี จำนวน 5 คน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนการสอนเคมี โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

3.4 สัมภาษณ์นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ จำนวน 10 คน เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการสอน

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สมุทรปราการ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 8 ห้อง จำนวนนักเรียนทั้งหมด 330 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/4 โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สมุทรปราการ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 40 คน ได้มาโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 รูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียกว่า “PRESENT Model” มีความเหมาะสมตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2.2 แผนการจัดการเรียนรู้วิชาเคมี เรื่อง พอลิเมอร์ โดยจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ “PRESENT Model” จำนวน 5 แผน มีความเหมาะสมตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับระดับมาก

2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมี เรื่อง พอลิเมอร์ เป็นปรนัยแบบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ มีค่าความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00 และนำไปทดลองใช้ (try-out) กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน วิเคราะห์หาค่าความยาก-ง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.37-0.65 และค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.22 – 0.39 และค่าความเชื่อมั่น (rtt) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.91

2.4 แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง เป็นปรนัยแบบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ มีค่าความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00 และนำไปทดลองใช้ (try-out) กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน วิเคราะห์หาค่าความยาก-ง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.23-0.67 และค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20 – 0.40 และค่าความเชื่อมั่น (rtt) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.93

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมี เรื่อง พอลิเมอร์ และแบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/4

3.2 ชี้แจงรายละเอียดและวัตถุประสงค์เบื้องต้นก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบ “PRESENT Model” กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

3.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้วิชาเคมี เรื่อง พอลิเมอร์ โดยสอนตามรูปแบบ “PRESENT Model” จำนวน 5 แผน รวมระยะเวลาจำนวน 18 ชั่วโมง

3.4 ดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Post-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมี เรื่อง พอลิเมอร์ จำนวน 30 ข้อ และแบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง จำนวน 20 ข้อ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 นำคะแนนระหว่างเรียน และคะแนนหลังเรียน มาเปรียบเทียบ เพื่อคำนวณค่าประสิทธิภาพของรูปแบบการสอน

4.2 เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยพิจารณาจากการทดสอบค่าที t-test แบบ Dependent

4.3 เปรียบเทียบคะแนนผลการทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยพิจารณาจากการทดสอบค่าที t-test แบบ Dependent

ระยะที่ 3 การศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบ

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สมุทรปราการ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 8 ห้อง จำนวนนักเรียนทั้งหมด 330 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/4 โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สมุทรปราการ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 40 คน ได้มาโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) ด้านบทบาทผู้สอน 2) ด้านบทบาทนักเรียน 3) ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ 4) ด้านการวัดและประเมินผล 5) ด้านประโยชน์ที่ได้รับ โดยแบบประเมินเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 1 ฉบับ20 ข้อ นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม โดยมีผลการวิเคราะห์ Cronbach’s Alpha แบบประเมินความพึงพอใจมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ที่ 0.747 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบทบาทผู้สอน มีความเหมาะสมอยู่ที่ 0.858 ด้านบทบาทของนักเรียนมีความเหมาะสมอยู่ที่ 0.826 ด้านการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมอยู่ที่ 0.710 ด้านการวัดประเมินผลมีความเหมาะสมอยู่ที่ 0.809 และด้านประโยชน์ที่ได้รับ มีความเหมาะสมอยู่ที่ 0.708

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 นักเรียนประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง

3.2 นำคะแนนวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง และผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการสอน มาวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการสอน แบบ “PRESENT Model” ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4.2 วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.3 วิเคราะห์ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (สาระเคมี) ร่วมกับการทบทวนแนวคิดด้านทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนรวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและครูผู้สอนวิชาเคมี โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สมุทรปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ เพื่อพิจารณารูปแบบการสอนที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาและพัฒนาการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อันจะส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง

ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยเน้น Activ Learning และกิจกรรมปฏิบัติจริง อย่างไรก็ตาม นักเรียนยังขาดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการแสวงหาความรู้และตีความสารสนเทศทางวิทยาศาสตร์ จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยเสริมสร้างทักษะดังกล่าวอย่างเป็นระบบ เนื้อหาวิชาเคมี เรื่อง “พอลิเมอร์” เป็นหัวข้อที่เหมาะสมต่อการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสืบเสาะ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับสิ่งใกล้ตัวผู้เรียน และเอื้อต่อการค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

2. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 รูปแบบดังกล่าวมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติจริง และการใช้สื่อดิจิทัลที่เอื้อให้สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้

ได้อย่างยืดหยุ่นทุกที่ทุกเวลา องค์ประกอบของรูปแบบการสอนประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ 1) หลักการที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ มุ่งพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และความเข้าใจเชิงลึก 3) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบอย่างเป็นระบบ 4) เนื้อหา ครอบคลุมสาระวิชาเคมีที่เหมาะสมกับระดับผู้เรียน โดยเฉพาะหัวข้อ “พอลิเมอร์” และ 5) การวัดและประเมินผลที่ครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียนรู้และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้รับการพัฒนาในรูปแบบ “PRESENT Model” ซึ่งประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) Prepare การเตรียมความพร้อมและสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ 2) Review การทบทวนความรู้เดิมและเชื่อมโยงสู่เนื้อหาใหม่ 3) Electronic Book การสืบค้นและเรียนรู้จากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ร่วมกับสื่อมัลติมีเดีย 4) Share การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกันกับเพื่อนและครู 5) Execute การลงมือทดลองและฝึกปฏิบัติทักษะทางวิทยาศาสตร์ 6) New Knowledge การนำเสนอผลการเรียนรู้และรับข้อเสนอแนะ และ 7) Thinking Apply การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหาและนำไปใช้ในสถานการณ์จริงอย่างสร้างสรรค์ รูปแบบ PRESENT Model นี้จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งการค้นคว้า แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการปฏิบัติจริง ควบคู่กับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์อย่างมีประสิทธิภาพ อันนำไปสู่การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูงและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ยั่งยืนจากนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า รูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และมีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 80.25/81.33 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

3.1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลังใช้รูปแบบการสอน แบบ PRESENT Model ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลังใช้รูปแบบการสอน (n= 40)

การทดสอบผลสัมฤทธิ์	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	sig
ก่อนเรียน	30	16.12	1.818	32.006	>.001*
หลังเรียน	30	24.55	2.024		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนด้วยรูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 ผลการเปรียบเทียบผลการประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง ก่อนและหลังใช้รูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปรากฏผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลการประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง ก่อนและหลังใช้รูปแบบการสอน (n=40)

ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	sig
ก่อนเรียน	20	11.73	1.521	43.901	>.001*
หลังเรียน	20	17.25	1.854		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

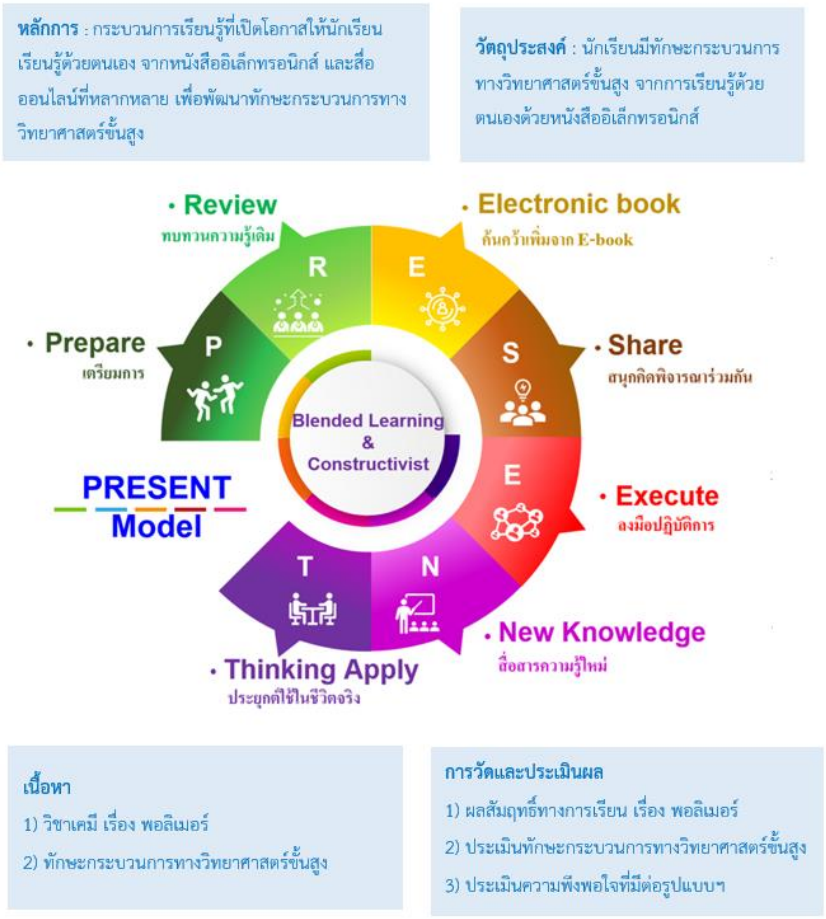
จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบผลการประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนด้วยรูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผลการประเมินผลการใช้รูปแบบการสอนโดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่6

รูปแบบการสอน โดยใช้ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุปและอภิปรายผล

รูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีองค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เนื้อหา และการวัดและประเมินผล ดังภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 รูปแบบการสอน แบบ PRESENT Model

จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1. จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า รูปแบบการสอนที่มีความเหมาะสมและได้รับการยอมรับควรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ หลักการ (Principles) ซึ่งสะท้อนแนวคิดและกรอบทฤษฎีที่เป็นฐานของการจัดการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ (Objectives) ที่ระบุผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ (Instructional Process) ครอบคลุมลำดับขั้นตอนกิจกรรม และกลวิธีที่เอื้อต่อการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียน เนื้อหา (Content) ที่มีความสอดคล้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัดตามหลักสูตร และการวัดและประเมินผล (Assessment and Evaluation) ซึ่งกำหนดวิธีการ เครื่องมือ และเกณฑ์ในการตรวจสอบคุณภาพผลการเรียนรู้ของผู้เรียนองค์ประกอบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Joyce and Weil (2000) รวมทั้งงานวิจัยของรัชณีวัลย์ อัครวิกรัย (2563) และวัชรพงศ์ โนทะนะ (2566) ผู้วิจัยจึงนำกรอบองค์ประกอบทั้ง 5 ประการนี้มาใช้เป็นฐานในการพัฒนารูปแบบการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมุ่งส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูงของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและชัดเจน

2. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสอน โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ พบว่ามีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 80.25/81.33 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

80/80 และสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 ความมีประสิทธิภาพดังกล่าวอาจเนื่องจากรูปแบบการสอนถูกออกแบบอย่างเป็นระบบ แต่ละขั้นตอนมีความสัมพันธ์กันและสอดคล้องกับทฤษฎีพื้นฐาน รวมทั้งผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญชี้ว่ารูปแบบการสอนมีความสอดคล้องในทุกองค์ประกอบและเหมาะสมในระดับมากที่สุด การพัฒนารูปแบบการสอนดำเนินตามกระบวนการวิจัยและพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยตรวจสอบและปรับปรุงก่อนนำไปทดลองนำร่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Joyce and Weil (1996) ที่พบว่า การพัฒนารูปแบบการสอนตามกระบวนการดังกล่าวสามารถสร้างประสิทธิภาพและความเหมาะสมของรูปแบบได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูงหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการแบบ PRESENT Model ซึ่งมุ่งเน้นการทำงานร่วมกัน การลงมือทดลอง และการสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์จริง ส่งผลให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น สนใจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของจรวย แม่นธนู (2565) และวัฒนา สระสิริ (2566) ซึ่งรายงานว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ผลการประเมินการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากรูปแบบดังกล่าวมีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย เอื้อต่อการทำงานเป็นกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นขั้นตอน นอกจากนี้ รูปแบบการสอนยังส่งเสริมการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์การแก้ปัญหา และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูงของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษานี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของวันวิสา วงสาสนธ์ (2564) และจรวย แม่นธนู (2565) จึงสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ครูผู้สอนควรนำรูปแบบการเรียนรู้นี้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาเรื่องอื่นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 ครูจำเป็นต้องทำความเข้าใจหรือชี้แจงวิธีการเรียนรู้และปฏิบัติการทดลองตามหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ให้นักเรียนทราบก่อนทำกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจตรงกันก่อนดำเนินกิจกรรม

1.3 รูปแบบการสอน แบบ PRESENT Model เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า และฝึกปฏิบัติ สามารถนำไปบูรณาการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาอื่นได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรหาวิธีการหรือกระบวนการที่ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจเรียนและให้ความสำคัญกับการเรียนเพิ่มมากขึ้น

2.2 การปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอน ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนสนใจในการเรียน และกล้าแสดง ความคิดเห็นจึงควรพัฒนารูปแบบการสอนที่เหมาะกับการสอนออนไลน์

เอกสารอ้างอิง

ขัตติยา วงค์ษาแก่นจันทร์. (2563). *การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-Book) เรื่อง การใช้โปรแกรม Paint.Net สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา). มหาวิทยาลัยบูรพา.

จรวย แม่นธนู. (2565). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 6(3), 681–691.

ณัฏฐสิน ตลิ่งไธสง. (2562). การพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์วิชาชีววิทยา เรื่องระบบต่อมไร้ท่อ ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า นครราชสีมา. *สิกขาวารสารศึกษาศาสตร์*, 6(1), 13–23.

ทิศนา แขมมณี. (2562). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัชณีวัลย์ อัครวิกรัย. (2563). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่บูรณาการเทคโนโลยีโลกเสมือนผสานโลกจริงเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. https://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/2/3115.

วัชรพงศ์ โนทะนะ, และ วารีรัตน์ แก้วอุไร. (2566). *การพัฒนารูปแบบเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพตามทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้ผ่านชิ้นงานร่วมกับแนวคิดการเสริมต่อความรู้* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วันวิสา วงสาสนธ์. (2564). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์แบบห้องเรียนกลับด้านตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565, จาก https://www-ssrutrainingloca l-com.translate.goog/webboard/topic/102749/.

วัฒนา สระสิริ. (2566). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยใช้วิธีการเรียนรู้ตามแนวคิด Constructivism ร่วมกับวิธีการสืบเสาะหาความรู้ 7 ขั้น (7Es) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง อะตอมและสมบัติของธาตุ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4*. https://www.kroobannok.com/board_view.php?b_id=187468&bcat_id=16.

ศันสนีย์ สังสรรค์อนันต์. (2558). การพัฒนาชุดการเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง การอนุรักษ์ป่าไม้ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตภาคใต้ของประเทศไทย. *Veridian E-Journal กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(3), 830–847.

สริญญา มารศรี. (2562). การพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในศตวรรษที่ 21. *วารสาร มจร นครน่านปริทรรศน์*, 3(2), 105–122.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2560). *การวัดผลและประเมินผล: ตัวอย่างแบบประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง*. http://physics.ipst.ac.th.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

Driver, R. H., & Bell, B. (1986). Students' thinking and the learning of science: A constructivist view. *School Review*, 67(4), 443–456.

Joyce, B., & Weil, M. (2011). *Models of teaching* (8th ed.). Prentice Hall.

การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา ร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

The Development of Analytical Thinking Skills through STEM Education Integrated with Augmented Reality Technology for Grade five Students

อัมภาพร สุมาลี
ปาริชาติ ประเสริฐสังข์
นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
อาจารย์ประจำสาขาหลักสูตรและการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
Ampaporn Sumalee
Parichart Prasertsang
Master of Education Program in Curriculum and Instruction, Roi Et Rajabhat University
Lecturer in the Curriculum and Program Department, Roi Et Rajabhat University
Email: aomsin290859@gmail.com

รับบทความ: 24 มกราคม 2569; แก้ไขบทความ 6 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 9 มีนาคม 2569
Received: January 24, 2026; Revised: March 6, 2026; Accepted: March 9, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา ร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 นักเรียนทุกคนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 โดยใช้กระบวนกระบวนการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม 2) แบบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ 3) แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือด้านการวิเคราะห์สำคัญ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และการวิเคราะห์หลักการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย และร้อยละ

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีคะแนนการประเมินความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 ทุกคน โดยผ่านเกณฑ์การประเมินตั้งแต่วงจรปฏิบัติการที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 93.85 และในวงจรปฏิบัติการที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 96.92 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ร้อยละ 75 สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา ร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม สามารถพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : ความสามารถในการคิดวิเคราะห์; การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา; เทคโนโลยีความจริงเสริม

Abstract

This action research aimed to develop the objective is to develop the ability to think critically. By managing learning according to the STEM education approach and augmented reality technology, for grade 5 students, all students meet the criteria of 75 percent. The

research followed the action research framework of Kemmis & McTaggart. The target group was grading 5 students, 5 people. The research tools included: 1) Learning management plan based on STEM education approach with augmented reality technology, 2) Analytical thinking ability test, 3) Observation of students' analytical thinking behavior, divided into 3 areas: key analysis, relationship analysis, and principal analysis. The data were analyzed using averages and percentages.

The results revealed that all students passed the 75% evaluation threshold for analytical thinking skills. Achievement of the criteria began in the second action cycle with a score of 93.85%, which further increased to 96.92% in the third action cycle. These results significantly exceeded the researchers' predefined 75% threshold. In conclusion, STEM education learning management combined with augmented reality technology can continuously improve students' ability to think critically.

Keywords: Analytical thinking ability; STEM-based learning management; Augmented reality technology

บทนำ

ในยุคปัจจุบันบริบทของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและการแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่ทวีความรุนแรง ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ภายใต้แนวคิด “New Economy Model” ซึ่งเป็นเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่เน้นการใช้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันเน้นความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม (สินธวา คามดิษฐ์. 2559) ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงผลิตภาพ และการคิดอย่างมีความรับผิดชอบ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดการเรียนรู้ที่ทันสมัยไปสู่เด็กและเยาวชน และเตรียมความพร้อมให้พลเมืองรุ่นใหม่มีความรู้ ทักษะ ทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสมกับยุคสมัย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

ในยุคศตวรรษที่ 21 ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในทักษะที่สำคัญสำหรับนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะในช่วงระดับประถมศึกษา ซึ่งถือเป็นช่วงวัยสำคัญในการวางรากฐานของกระบวนการคิดและทักษะด้านสติปัญญา ทักษะการคิดวิเคราะห์ช่วยให้นักเรียนสามารถพิจารณาข้อมูลอย่างรอบด้าน มีเหตุผล แยกแยะองค์ประกอบของปัญหา และหาวิธีแก้ไขอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Ennis, 2011)

การจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ขาดความสามารถในด้านการคิดวิเคราะห์ ขาดการเชื่อมโยงในการนำไปใช้ประโยชน์ นักเรียนยังคุ้นชินกับการจดจำเนื้อหามากกว่าการตั้งคำถามและการสืบเสาะหาความรู้ด้วยตนเอง ทั้งยังขาดการฝึกการคิดวิเคราะห์ ทำให้นักเรียนไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดด้านเวลาเรียน สื่อ อุปกรณ์

ทดลอง แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนไม่เพียงพอ ส่งผลให้นักเรียนไม่เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างต่อเนื่อง ทำให้การเรียนรู้ในรายวิชาวิทยาศาสตร์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ต่ำอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ และจากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน เฉลี่ย 30.71, 45.00 และ 45.00 ซึ่งต่ำกว่าร้อยละ 50 ของคะแนนสอบ (โรงเรียนบ้านหนองหว้า, 2567) ซึ่งถือว่าเป็นคะแนนที่ค่อนข้างต่ำกว่าเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนดไว้ คือร้อยละ 75

เพื่อพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และสร้างความเข้าใจในแนวคิดเชิงนามธรรมให้กับนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นการบูรณาการองค์ความรู้จากสาขาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ เข้าด้วยกันผ่านกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ตามแนวทางนี้จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้ทักษะคิดวิเคราะห์ (Bybee, 2013. Breiner et al, 2012) นอกจากการบูรณาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ยังมีเทคโนโลยีทางการศึกษาที่สามารถส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น โดยการนำเทคโนโลยีความจริงเสริมมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน ทำให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้ได้อย่างกว้างขวางและสามารถศึกษาผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่นำโลกความเป็นจริงเข้ากับโลกเสมือน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มความน่าสนใจและช่วยส่งเสริมความเข้าใจของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พันธมิตร ถือชาต, 2560) สามารถนำมาประกอบการเรียนการสอน จึงเป็นการเรียนแนวใหม่ที่สร้างความสนใจให้กับนักเรียนและเป็นแนวทางการค้นหาความรู้ได้หลากหลายวิธี

จากความสำคัญและสภาพปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงศึกษาการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา ร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถบูรณาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์นำไปใช้ในการเชื่อมโยงและแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

เพื่อการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 นักเรียนทุกคนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75

การทบทวนวรรณกรรม

1. การจัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษา (STEM Education) เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม ศิลปะ และคณิตศาสตร์ ที่มุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริง โดยจะพัฒนากระบวนการหรือผลผลิตใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมปัจจุบัน และความก้าวหน้าในศตวรรษที่ 21 สะเต็มศึกษายังช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะด้านความรู้ ทักษะทางปัญญา ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ฉะนั้น การฝึกประสบการณ์ให้กับนักศึกษาวิชาชีพครู เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสะเต็มศึกษาในโรงเรียนได้ จึงเป็นความต้องการของสังคมในปัจจุบัน (กมลฉัตร กล่อมอิ่ม

, 2559) อีกทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะด้านความรู้ทักษะทางปัญญาทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารการใช้เทคโนโลยีทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการลงมือปฏิบัติจริง

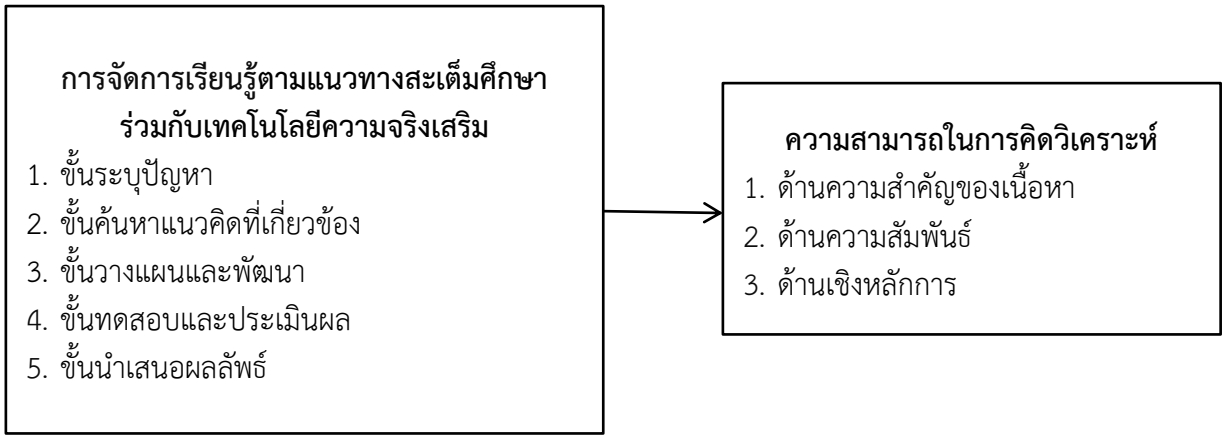
2. เทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม (AR) เป็นการพัฒนาเทคโนโลยีที่ ผสานเอาโลกแห่งความเป็นจริงและความเสมือนจริงเข้าด้วยกัน ผ่านซอฟต์แวร์และอุปกรณ์เชื่อมต่อต่าง ๆ เช่น เว็บแคม คอมพิวเตอร์ หรืออุปกรณ์อื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งภาพเสมือนจริงนั้นจะแสดงผลผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์ หน้าจอโทรศัพท์มือถือ บนเครื่องฉายภาพ หรือบนอุปกรณ์แสดงผลอื่น ๆ โดยภาพเสมือนจริงที่ปรากฏขึ้นจะมี ปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้ได้ทันทีทั้งในลักษณะที่เป็นภาพนิ่งสามมิติ ภาพเคลื่อนไหว หรืออาจจะเป็นสื่อที่มีเสียงประกอบ ขึ้นกับการออกแบบสื่อแต่ละรูปแบบว่าให้ออกมาแบบใด (ดุสิต ขาวเหลือง และอภิชาติ อนุกูลเวช, 2561) ในด้านการศึกษาเทคโนโลยีความจริงเสริม ได้เริ่มเข้ามีบทบาทและเป็นรู้จักของคนส่วนใหญ่ คือแอพพลิเคชั่น Star Walk ที่ใช้ใน iPhone หรือ iPad ซึ่งเป็นแอพพลิเคชั่นที่ได้ผนวกเทคโนโลยีความจริงเสริมเข้ากับเทคโนโลยี ทำให้ผู้ใช้สามารถใช้กล้องของสมาร์ทโฟนหรือแท็บเล็ต ส่องขึ้นไปบนท้องฟ้ายามค่ำคืน แล้วสามารถเห็นกลุ่ม ดาว และชื่อของกลุ่มดาวต่าง ๆ ซ้อนกับภาพจริง ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้ชื่อและตำแหน่งของกลุ่มดาวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ยังมีการนำเทคโนโลยีความจริงเสริม ไปใช้ในรูปแบบอื่น ๆ อีก เช่น ใช้แสดงภาพเสมือนของอวัยวะภายในของสิ่งมีชีวิตเทียบกับร่างกายในโลกจริง

3. ทฤษฎีการคิดวิเคราะห์ของบลูม (Bloom's Taxonomy) คือ แนวคิดอนุกรมวิธานด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ที่แบ่งระดับการเรียนรู้จากพื้นฐานสู่ระดับสูง โดยเน้นการจำแนกแยกแยะองค์ประกอบความสัมพันธ์ และหลักการของข้อมูล เพื่อนำไปสู่การประเมินค่า การแก้ปัญหา และการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ การคิดวิเคราะห์มีความสำคัญต่อบุคคลโดยทั่วไปในการนำไปใช้ในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ทำให้บุคคลมีความเฉลียวฉลาด รู้จักคิดวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้การตัดสินใจที่ถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น การวิเคราะห์เป็นหัวใจสำคัญในระดับกลาง-สูง ที่ช่วยให้บุคคลสามารถแยกแยะองค์ประกอบความสัมพันธ์ และหลักการของข้อมูล ซึ่งส่งผลให้การตัดสินใจถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในการดำรงชีวิตในสังคมที่ต้องจัดการกับข้อมูลข่าวสารจำนวนมาก (Benjamin Bloom, 1956) การคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ สะท้อนให้เห็นว่าการคิดวิเคราะห์เป็นการคิดที่เป็นพื้นฐานของการคิดทั้งมวล เมื่อบุคคลมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ก็สามารถจัดการกับความรู้ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถนำความรู้ไปใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าต่อไปได้ ซึ่งจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นตามไปด้วย (เจนจิรา เครือทิวา, 2561)

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษา ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้ การนำเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย ขยายโอกาสให้ผู้เรียนสำรวจสถานที่ที่ไม่สามารถท่องไปได้ในความเป็นจริง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำการทดลองในสิ่งแวดล้อมที่เป็นสถานการณ์จำลอง สามารถช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาได้ดีขึ้น ส่งผลต่อการจดจำข้อมูลเนื้อหาได้ดีขึ้นและก่อให้เกิดความคงทนในการเรียนรู้ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนดีขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิดของ (Bybee, 2013. Breiner et al, 2012) และแนวคิดการการคิดวิเคราะห์ของ Ennis (2011) เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบการวิจัย ซึ่งมีแนวทางการดำเนินการตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านหนองหว้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 ซึ่งมีนักเรียนจำนวน 5 คน เป็นการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อเน้นการแก้ปัญหาเชิงลึกและพัฒนา โดยเน้นกระบวนการ PAOR ผ่านวงจรที่ทำซ้ำได้

2. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ดำเนินการตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart (1988) กระบวนการวิจัยเริ่มต้นด้วยขั้นตอนการวางแผน (Planning) เป็นการวางแผนหรือเตรียมการ นำไปสู่การปฏิบัติการ (Action) ลงมือทำดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งสังเกตการณ์ (Observation) เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการและผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติและนำไปสู่ สะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection) ประเมินตรวจสอบกระบวนการวิจัย ว่าประสบผลสำเร็จหรือเกิดปัญหา ต้องปรับปรุงหรือแก้ไข ปฏิบัติเป็นวงจรจนกลุ่มเป้าหมายผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ชนิด ประกอบด้วย

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม จำนวน 6 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง เนื้อหาดังต่อไปนี้ 1) การมองเห็นดาว 2) กลุ่มดาวฤกษ์ 3) การบอกตำแหน่งของกลุ่มดาวฤกษ์บนท้องฟ้า(1) 4) การบอกตำแหน่งของกลุ่มดาวฤกษ์บนท้องฟ้า(2) 5) แผนที่ดาว (1) 6) แผนที่ดาว (2) รวมจำนวน 12 ชั่วโมง โดยผ่านผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบต่าง ๆ ในแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่ง ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ ความเหมาะสมของวิธีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยในภาพรวม 4.63 มีความเหมาะสมมากที่สุด

3.2 แบบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีเนื้อหาข้อสอบตามแผนการจัดการเรียนรู้เป็นเป็นแบบอัตนัย จำนวนละ 3 ข้อ และปรนัยจำนวน 10 ข้อ ประกอบด้วย การวิเคราะห์เนื้อหา จำนวน 4 ข้อ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ จำนวน 4 ข้อ และการวิเคราะห์หลักการ จำนวน 5 ข้อ ใช้ 1 ชุด ต่อ 1 วงจรปฏิบัติการ รวมทั้งหมด 3 ชุด รวมจำนวนข้อสอบทั้งหมด 39 ข้อ โดยดำเนินการนำแบบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ที่สร้างขึ้น เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามของข้อสอบกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมโดยใช้หลักเกณฑ์กำหนดคะแนนความคิดเห็น เพื่อพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหามีเกณฑ์คุณภาพค่า (IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป โดยผลปรากฏว่า มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00

3.3 แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมมีลักษณะเป็นอธิบายเชิงพรรณนา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือด้านการวิเคราะห์สำคัญ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และการวิเคราะห์หลักการ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อหาความสอดคล้องของข้อคำถาม (IOC) ผลปรากฏว่า มีค่า IOC อยู่ที่ 0.80 ซึ่งผ่านเกณฑ์ทุกข้อ

3.4 แบบสัมภาษณ์นักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม กำหนดจุดมุ่งหมายในการสัมภาษณ์นักเรียน ดังนี้ 1) ความรู้สึกและความเข้าใจต่อกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม 2) การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของนักเรียน 3) ความเข้าใจและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน นำแบบสัมภาษณ์นักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อหาความสอดคล้องของข้อคำถาม (IOC) ผลปรากฏว่า มีค่า IOC อยู่ที่ 1.0 ซึ่งผ่านเกณฑ์ทุกข้อ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart (1988) กระบวนการวิจัยเริ่มต้นด้วยขั้นตอนของการวางแผน (Planning) นำไปสู่การปฏิบัติการ (Action) พร้อมทั้งการสังเกตการณ์ (Observation) และสะท้อนผล (Reflection) เก็บรวบรวมข้อมูลในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โดยดำเนินการตามความเหมาะสม ดังนี้

4.1 ปฐมนิเทศนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์

4.2 วางแผนกลยุทธ์กำหนดเป้าหมายจัดเตรียมเครื่องมือ ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 6 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง ซึ่งวงจรปฏิบัติการที่ 1 ในสัปดาห์ที่ 1และสัปดาห์ที่ 2 ใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 พร้อมทำการสังเกตพฤติกรรม เมื่อจบกระบวนการจัดการเรียนรู้แล้ว ให้นักเรียนทดสอบโดยใช้แบบวัด

ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ชุดที่ 1 และสัมภาษณ์นักเรียนโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ ทำการวิเคราะห์ผลความสามารถในการคิดวิเคราะห์ วิเคราะห์ผลแล้วดำเนินการปฏิบัติตามวงจรปฏิบัติการที่ 2 ในสัปดาห์ที่ 3 และสัปดาห์ที่ 4 ใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 พร้อมทำการสังเกตพฤติกรรมเมื่อจบกระบวนการจัดการเรียนรู้แล้ว ให้นักเรียนทดสอบโดยใช้แบบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ชุดที่ 2 และสัมภาษณ์นักเรียนโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ แล้วทำการวิเคราะห์ผลความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และดำเนินการปฏิบัติตามวงจรปฏิบัติการที่ 3 ในสัปดาห์ที่ 4 และสัปดาห์ที่ 5 ใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 พร้อมทำการสังเกตพฤติกรรมเมื่อจบกระบวนการจัดการเรียนรู้แล้ว ให้นักเรียนทดสอบโดยใช้แบบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ชุดที่ 3 จนกว่าผู้เรียนทุกคนจะผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 ขึ้นไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ยและร้อยละ โดยการนำคะแนนแบบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มาหาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ของผู้เรียนทั้งหมด เทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้และนำมาสะท้อนผลการปฏิบัติการ

5.2 . วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการแจกแจงข้อค้นพบที่สำคัญที่สำคัญในเชิงอธิบายความหมาย ที่ได้จากการบันทึกสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบสังเกตพฤติกรรมแบบสัมภาษณ์ นำผลสะท้อนผลการปฏิบัติมาร่วมวิเคราะห์และอภิปรายผล

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยประเมินผลตามวิธีของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับกำหนดคะแนนการประเมินระดับความเหมาะสม ของแผนจัดการเรียนรู้และแบบประเมินความสามารถในการคิดวิเคราะห์ โดยใช้สูตร IOC การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้ข้อมูลสถิติ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ส่วน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 ขึ้นไป

ตาราง 1 สรุปผลการประเมินความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ท้ายวงจรปฏิบัติการที่ 1-3

วงจรปฏิบัติการที่	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็มรวม	ความสามารถในการคิดวิเคราะห์			ร้อยละ	จำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์	
			$\sum X$	$\bar{X}$	S.D.		จำนวน	ร้อยละ
1	5	65	51	10.20	2.49	78.46	4	86.54
2	5	65	61	12.20	0.84	93.85	5	100
3	5	65	63	12.60	0.55	96.92	5	100

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ท้ายวงจรปฏิบัติการที่ 1-3 จากคะแนนเต็มรวม 65 ในวงจรปฏิบัติการที่ 1, 2 และ 3 สรุปผลได้ดังนี้ คะแนนรวมเท่ากับ 51, 61 และ 63

คะแนน ตามลำดับ คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 10.20, 12.20 และ 12.60 คะแนน ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานกับ 2.49, 0.84 และ 0.55 ตามลำดับ มีจำนวนผู้เรียนที่ผ่านเกณฑ์เท่ากับ 4, 5 และ 5 คน ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 86.54, 100 และ 100 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าผู้เรียนมีพัฒนาการจากผลการประเมินความสามารถในการคิดวิเคราะห์เพิ่มขึ้นในทุกวงจรปฏิบัติการ แสดงให้เห็นว่าเมื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม สามารถพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้มีคะแนนผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ได้

ส่วนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสะท้อนผล เมื่อสิ้นสุดวงจรการปฏิบัติการ พบว่า ผู้เรียนให้ความสนใจและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับเทคโนโลยีความจริงเสริม ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่ได้ใช้รูปแบบการเรียนการสอน รวมทั้งมีการเสริมแรง ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมได้ด้วยตนเอง ซึ่งในการปฏิบัติกิจกรรมช่วงแรก ๆ ผู้เรียนยังไม่คุ้นชินกับวิธีการจัดการเรียนการรู้ ทำให้ใช้เวลาในการทำกิจกรรมนานเกินกว่ากำหนด เมื่อจัดการเรียนการสอนครบจำนวนแผนแล้ว ทำให้ผู้เรียนเริ่มคุ้นเคยและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ผู้เรียนสามารถแบ่งบทบาทหน้าที่ของตนและมีทักษะในการทำงานตามความถนัดของตัวเองร่วมกันกับผู้อื่น ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งด้านการทำงานและการเรียนรู้ ผู้เรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์และมีการซักถามและแสดงความคิดเห็นและและการมีส่วนร่วมในการอภิปราย ทำให้ผู้เรียนแต่ละคนตั้งใจและกล้าอภิปรายซักถามมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยแบ่งออกเป็น 3 วงจรปฏิบัติการ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

วงจรปฏิบัติการที่ 1 การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม พบว่า ผู้เรียนมีคะแนนการประเมินความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ 75 จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 80 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด เมื่อพิจารณาการคิดวิเคราะห์รายด้าน ยังพบว่า การคิดวิเคราะห์ความสำคัญ มีคะแนนรวมเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 66.67 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ 75 จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนไม่ยังไม่สามารถจำแนกองค์ประกอบ และจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลออกเป็นประเด็นย่อยได้ และไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมเข้ากับความรู้ใหม่ได้ ผู้เรียนบางคนไม่สนใจ เพราะรู้สึกว่าเนื้อหาที่เรียนยากเกินไป ผู้วิจัยใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมตอบคำถามเพื่อทบทวนเนื้อหา และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

วงจรปฏิบัติการที่ 2 การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม พบว่า ผู้เรียนมีคะแนนการประเมินความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ 75 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ของนักเรียนทั้งหมด ซึ่งในวงจรปฏิบัติการนี้ผู้เรียนมีคุ้นชินกับวิธีการจัดการเรียนการรู้มากขึ้น ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมเข้ากับความรู้ใหม่ได้ และสามารถจำแนกองค์ประกอบ และจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลออกเป็นประเด็นย่อยได้ ผู้เรียนมีการจับคู่กลุ่มอ่อนกับกลุ่มเก่งให้ทำงานร่วมกัน ทำให้ผู้เรียนกลุ่มอ่อนมีความสนใจและมีส่วนร่วมในการ

ทำกิจกรรมมากขึ้น สอดคล้องกับ Dewey (1963: 215; อ้างถึงใน ทิศนา แขมมณี, 2551: 77) ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และใช้กระบวนการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

วงจรปฏิบัติการที่ 3 พบว่า การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม พบว่า ผู้เรียนมีคะแนนการประเมินความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ 75 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ของนักเรียนทั้งหมด ซึ่งผู้เรียนมีการพัฒนาความสามารถที่สูงขึ้น เนื่องจากการจัดกิจกรรมตามแนวทางสะเต็มเป็นการบูรณาการนำเอาสาระการเรียนรู้ทั้ง 4 ศาสตร์มาบูรณาการเข้าด้วยกัน ได้แก่ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นระบุปัญหา 2) ขั้นค้นหาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง 3) ขั้นวางแผนและพัฒนา 4) ขั้นทดสอบและประเมินผล 5) ขั้นนำเสนอผลลัพธ์ และยังเป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนับสนุนให้ผู้เรียนสนใจตัวเอง โดยการจัดการเรียนรู้จะแทรกแนวคิดสะเต็มศึกษาเข้าไประหว่างเรียน สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2565) นอกจากนี้การจัดกการสอนตามแนวทางสะเต็มศึกษายังช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานในกิจกรรมการเรียนรู้ ได้ลงมือปฏิบัติจริงร่วมกันคิดวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับ ปาริชาติ ประเสริฐสังข์ (2562:393) กล่าวไว้ว่า สะเต็มศึกษาเป็นกิจกรรมที่มีการบูรณาการเนื้อหาและทักษะด้านวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีโดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมศาสตร์มาช่วยแก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างท้าทาย ใกล้ตัวผู้เรียน และเกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ครูเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งในการออกแบบกิจกรรมและส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานในกิจกรรมการเรียนรู้ ได้ลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกันคิดวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา สร้างทางเลือกที่หลากหลายวิธีการหาคำตอบของปัญหาและร่วมนำพาความสำเร็จ มีความกระตือรือร้น พึงพอใจและอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม โดยครูต้องหาข่าวสารข้อมูลใหม่ ๆ ที่ทันสมัย เพื่อเติมเต็มองค์ความรู้ให้กับนักเรียนและชี้ให้เห็นประโยชน์ของการใช้ สะเต็มศึกษาไปแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดบรรยากาศในการเรียนอย่างมีความสุข ผู้สอนสามารถการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม จัดการเรียนการสอนตามแนวทางสะเต็มศึกษา โดยบูรณาการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ (Science) เทคโนโลยี (Technology) วิศวกรรมศาสตร์ (Engineering) และคณิตศาสตร์ (Mathematics) เข้ากับเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สมจริงโต้ตอบได้และกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ซึ่งสอดคล้องกับ พันธมิตร ถือชาต (2560), ดุสิต ขาวเหลือง และอภิชาติ อนุกูลเวช (2561) ซึ่งกล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ สะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม ช่วยเสริมสร้างทักษะกระบวนการคิด การแก้ปัญหา การออกแบบ และนวัตกรรม ทั้งนี้การใช้เทคโนโลยีความจริงเสริม ในบริบทของสะเต็มศึกษาช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และส่งเสริมสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม ควรเริ่มจากการสร้างสถานการณ์ปัญหาที่นักเรียนคุ้นเคยและเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน ทำความเข้าใจสถานการณ์ การวิเคราะห์สถานการณ์หรือประเด็นปัญหา ซึ่งจะทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาการคิดวิเคราะห์และสามารถระบุปัญหา และแก้ไขปัญหาได้อย่างชัดเจน

1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา ร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม ควรมีการศึกษาสภาพห้องเรียนที่จะใช้จัดกิจกรรมให้เหมาะสม และจัดพื้นที่ให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน เช่นลักษณะการจัดวางโต๊ะ เก้าอี้ เมื่อนักเรียนทุกคนทำกิจกรรม จะได้มองเห็นสภาพการจัดการเรียนรู้ในห้องได้อย่างทั่วถึง

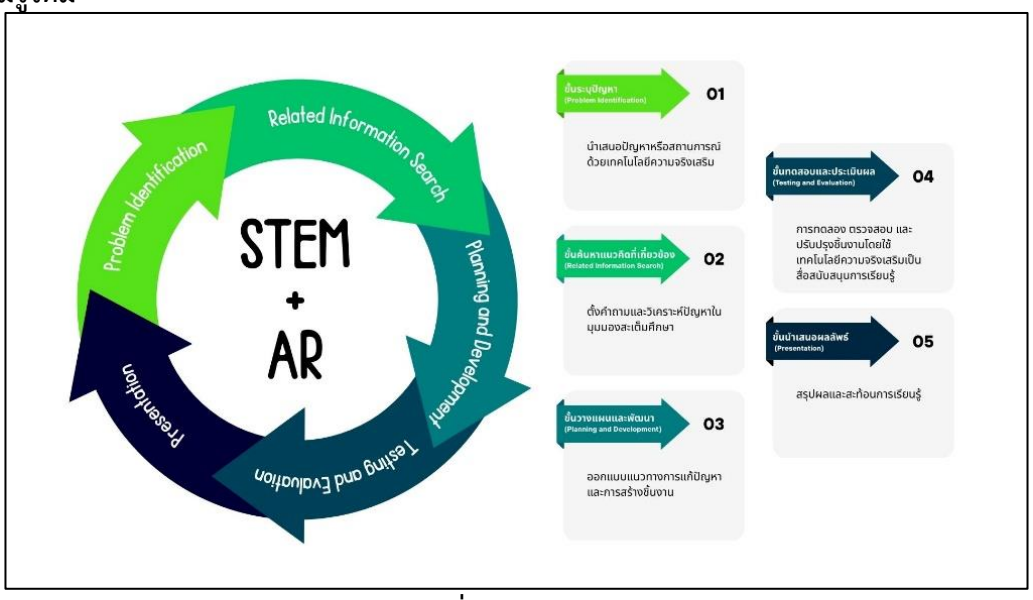
1.3 ครูผู้สอนควรบูรณาการแนวทางสะเต็มศึกษากับเทคโนโลยีความจริงเสริม ควรมีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมของเนื้อหา ระดับชั้น และพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน เพื่อให้การใช้เทคโนโลยีความจริงเสริม ส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เพียงแค่เป็นการสร้างความตื่นตาตื่นใจเท่านั้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ควรนำแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์โดยใช้แนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีความจริงเสริม ร่วมกับเทคนิคอื่น ๆ เช่น เกม หรือกิจกรรมการแข่งขัน ให้เข้ากับระดับที่ศึกษา เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น

2.2 ควรศึกษาผลของการใช้เทคโนโลยีความจริงเสริมร่วมกับแนวทางสะเต็มศึกษา ในระดับชั้นอื่น ๆ หรือรายวิชาอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ดังกล่าวในบริบทที่แตกต่างกัน

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

จากแผนภาพที่ 2 โมเดลการเรียนรู้แบบ STEM + AR (Augmented Reality) เป็นกรอบแนวคิดที่เสนอองค์ความรู้ใหม่ของงานวิจัย โดยมุ่งสังเคราะห์การเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาเข้ากับเทคโนโลยีความจริงเสริม เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ผู้เรียนสามารถทดลองเสมือนจริง โดยมุ่งพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ผ่านการเรียนรู้จากสถานการณ์ปัญหาที่ใกล้เคียงกับบริบทจริง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้จากหลายศาสตร์ไปสู่การประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

1. ขั้นระบุปัญหา (Problem Identification): ครูและนักเรียนกำหนดสถานการณ์ปัญหาหรือปัญหาในชีวิตจริง แล้วใช้เทคโนโลยี AR เพื่อดูสภาพปัญหาแบบ ช่วยให้เห็นภาพจริงและเข้าใจสภาพปัญหาชัดเจนขึ้น

2. ขั้นค้นหาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง (Related Information Search): นักเรียนรวบรวมข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาและประเมินความเป็นไปได้ เพื่อเลือกแนวคิดหรือวิธีการที่เหมาะสมที่สุด โดยใช้ AR (เช่น แอปพลิเคชัน Star walk) จำลองสถานการณ์หรือดูโครงสร้างทางวิทยาศาสตร์ เพื่อเป็นฐานความรู้

3. ขั้นวางแผนและพัฒนา (Planning and Development): นักเรียนออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและกำหนดขั้นตอนย่อยในการทำงาน รวมทั้งกำหนดเป้าหมายและระยะเวลาในการดำเนินงานให้ชัดเจน นักเรียนได้ร่วมกันวางแผน และเตรียมออกแบบชิ้นงาน

4. ขั้นทดสอบและประเมินผล (Testing and Evaluation): เป็นขั้นตอนทดสอบและประเมิน เพื่อแก้ปัญหา ปรับปรุง และพัฒนาผลลัพธ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นักเรียนจะต้องนำชิ้นงานจริงหรือแบบจำลอง AR มาทดสอบประสิทธิภาพ บันทึกผล และปรับปรุงแก้ไข หากไม่เป็นไปตามข้อกำหนด ต้องหาวิธีแก้ไขปัญหา ปรับปรุง พัฒนาให้ดีขึ้น

5. ขั้นนำเสนอผลลัพธ์ (Presentation): เป็นการนำเสนอผลลัพธ์หลังจากพัฒนา ปรับปรุงทดสอบและประเมินวิธีการแก้ปัญหาหรือจนผลลัพธ์มีประสิทธิภาพตามที่ต้องการ แล้วนำเสนอผลลัพธ์ให้เข้าใจง่ายและน่าสนใจ พร้อมทั้งร่วมกันอภิปรายผลกิจกรรม

เอกสารอ้างอิง

กมลฉัตร กล่อมอิ่ม. (2559). การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสะเต็มศึกษา สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 14(4), 334–348.

เจนจิรา เครือทิวา. (2561). *การศึกษาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ร่วมกับเทคนิค KWDL* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

ดุสิต ขาวเหลือง, และ อภิชาติ อนุกูลเวช. (2561). *การพัฒนาสื่อการเรียนรู้สามมิติแบบมีปฏิสัมพันธ์เสมือนจริงโดยใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม (Augmented Reality: AR) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของนักศึกษาอาชีวศึกษาที่มีระดับการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่างกัน* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

ทิศนา แขมมณี. (2551). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ปาริชาติ ประเสริฐสังข์. (2562). การออกแบบกิจกรรมสะเต็มศึกษาเพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. *วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์*, 6(3), 383–395.

พันธมิตร ถือชาต. (2560). *เทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม (Augmented Reality) เพื่อการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โรงเรียนบ้านหนองหว้า. (2567). *แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนบ้านหนองหว้า พ.ศ. 2567–2571*. ร้อยเอ็ด: โรงเรียนบ้านหนองหว้า.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2565). *แนวทางการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (STEM Education)*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สินธวา คามดิษฐ์. (2559). *ประเทศไทย 4.0 การศึกษาไทย 4.0: การศึกษา 4.0 เป็นยิ่งกว่าการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives: Handbook I: Cognitive domain*. David McKay.

Breiner, J. M., Johnson, C. C., Harkness, S. S., & Koehler, C. M. (2012). What is STEM? A discussion about conceptions of STEM education and partnerships. *School Science and Mathematics*, 112(1), 3–11. https://doi.org/10.1111/j.1949-8594.2011.00109.x.

Ennis, R. H. (2011). *The nature of critical thinking: An outline of critical thinking dispositions and abilities*. Indiana University. https://criticalthinking.net.

Kemmis, S., & McTaggart, R. (1988). *The action research planner* (3rd ed.). Deakin University.

ประวัติศาสตร์โลกาภิวัฒน์ยุคต้น : เส้นทางสายไหมกับการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างตะวันออกและตะวันตก

Early Globalization History: The Silk Road and Cultural Exchange between East and West

นาวาวี อารวรรณ
นักวิชาการอิสระ, อาจารย์ประจำสถาบันริดวานุ้นอิสลาม
Nawawee Arawan
Independent Scholar, Lecturer Ridwanool Islam Institute
Email: nawawee_thai@hotmail.com

รับบทความ: 16 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 11 เมษายน 2569; ตอบรับบทความ: 17 เมษายน 2569
Received: February 16, 2026; Revised: April 11, 2026; Accepted: April 17, 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของเส้นทางสายไหมในฐานะกลไกสำคัญของโลกาภิวัตน์ยุคต้น โดยมุ่งวิเคราะห์กระบวนการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างโลกตะวันออกและตะวันตกผ่านการเคลื่อนย้ายสินค้า ผู้คน ความเชื่อ และองค์ความรู้ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงยุคกลาง ระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยอาศัยเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง เช่น พงศาวดาร บันทึกการเดินทาง และงานศึกษาทางประวัติศาสตร์โลก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการเปรียบเทียบเชิงประวัติศาสตร์

ผลการวิจัย พบว่า เส้นทางสายไหมมิได้เป็นเพียงเครือข่ายการค้าเท่านั้น หากแต่เป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมซึ่งเอื้อต่อการแพร่กระจายของศาสนา : พระพุทธศาสนา คริสต์ศาสนา และศาสนาอิสลาม รวมถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยี เช่น การทำกระดาษ ดินปืน และเข็มทิศ ตลอดจนศิลปะและรูปแบบทางสังคมที่หล่อหลอมรวมกันเป็นอารยธรรมแบบพหุวัฒนธรรม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์มิใช่ปรากฏการณ์สมัยใหม่เท่านั้น แต่มีรากฐานยาวนานตั้งแต่ยุคก่อนสมัยใหม่ และเส้นทางสายไหมเป็นต้นแบบสำคัญของเครือข่ายโลกยุคแรก การศึกษานี้เสนอว่า การทำความเข้าใจเส้นทางสายไหมในฐานะกระบวนการโลกาภิวัตน์ยุคต้นช่วยเปิดมุมมองใหม่ต่อประวัติศาสตร์โลก โดยเน้นบทบาทของการติดต่อข้ามวัฒนธรรมมากกว่าการมองประวัติศาสตร์แบบแยกภูมิภาค และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ร่วมสมัยในเชิงเปรียบเทียบได้

คำสำคัญ : เส้นทางสายไหม; โลกาภิวัตน์ยุคต้น; การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม; ประวัติศาสตร์โลก; การติดต่อข้ามวัฒนธรรม; การถ่ายทอดเทคโนโลยี

Abstract

This study aims to examine the role of the Silk Road as a key mechanism of early globalization, focusing on the processes of cultural exchange between the Eastern and Western worlds through the movement of goods, people, beliefs, and knowledge from antiquity to the medieval period. The research methodology is documentary research, relying

on primary and secondary sources such as chronicles, travel accounts, and world-historical studies. Data were analyzed using content analysis and historical comparative methods.

The findings show that the Silk Road was not merely a trade network but a space of cultural interaction that facilitated the spread of religions: Buddhism, Christianity, and Islam, the transmission of technologies such as papermaking, gunpowder, and the compass, and the exchange of artistic forms and social patterns that coalesced into pluralistic civilizations. The study indicates that globalization is not solely a modern phenomenon but has deep roots in the premodern era, with the Silk Road serving as a crucial prototype of early global networks. This research suggests that understanding the Silk Road as a process of pre-modern globalization offers a new perspective on world history by emphasizing cross-cultural contact rather than regionally isolated narratives, and can be applied comparatively to the study of contemporary globalization phenomena.

Keywords: Silk Road; Early globalization; Cultural exchange; World history; Cross cultural contact; Technology Transfer

บทนำ

แนวคิดเรื่อง “โลกาภิวัตน์” (Globalization) มักถูกเชื่อมโยงกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการสื่อสารในศตวรรษที่ 20 และ 21 นักประวัติศาสตร์โลกจำนวนมากเสนอว่าโลกาภิวัตน์มิใช่ปรากฏการณ์ใหม่ หากแต่เป็นกระบวนการที่มีรากฐานยาวนานตั้งแต่ยุคโบราณ โดยเฉพาะการผ่านเครือข่ายทางการค้าระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก (Bentley, 1993; McNeill & McNeill, 2003) ในบรรดาเครือข่ายการค้าดังกล่าว “เส้นทางสายไหม” ถือเป็นระบบการติดต่อระหว่างตะวันออกและตะวันตกที่สำคัญที่สุดระบบหนึ่ง ในอดีต เส้นทางสายไหม ถูกมองว่าเป็นถนนสายหลักจากฉางอัน ถึงคอนสแตนติโนเปิล โดยผ่านเมืองสำคัญ เช่น ตุนหวง ซามาร์คันด์ และแบกแดด เพียงสายเดียวเท่านั้น โดยบทบาทหน้าที่หลักของถนนสายไหม คือ การขนส่งผ้าไหมและสินค้าหรูหราระหว่างจีนกับโลกตะวันตก จึงถูกขนานนามว่า “ถนนสายไหม” ในขณะเดียวกัน ยังมีเส้นทางการติดต่อทั้งทางบกและทางทะเล ที่ติดต่อกันระหว่าง จีนกับโลกตะวันตก ดังนั้น ถนนสายไหมจึงไม่ใช่ถนนเพียงเส้นเดียวหากแต่เป็นเครือข่ายเส้นทางทางบกและทางทะเลที่เชื่อมจีน เอเชียกลาง ตะวันออกกลาง แอฟริกาเหนือ และยุโรปเข้าด้วยกันตั้งแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาลจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 15 (Hansen, 2012; Liu, 2010) เครือข่ายนี้เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น ผ้าไหม เครื่องเทศ โลหะมีค่า และอัญมณี แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นช่องทางสำคัญของการถ่ายทอดศาสนา ความคิด เทคโนโลยี และศิลปวัฒนธรรมต่างๆมากมาย

นักวิชาการหลายคนชี้ว่า การแพร่กระจายของพุทธศาสนาจากชมพูทวีปสู่จีนและเอเชียตะวันออก การขยายตัวของอิสลามในเอเชียกลาง และการติดต่อระหว่างโลกอิสลามกับยุโรป ล้วนเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับเครือข่ายเส้นทางสายไหม (Foltz, 2010; Sen, 2003) นอกจากนี้ เทคโนโลยีที่สำคัญ เช่น การผลิตกระดาษจากจีน การใช้ดินปืน และความรู้ทางการแพทย์และดาราศาสตร์จากโลกอิสลาม ได้ถูกถ่ายทอดไปยังยุโรปผ่านเส้นทางนี้ (Bentley, 2008; Whitfield, 2004)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาประวัติศาสตร์เส้นทางสายไหมในอดีตมักมุ่งเน้นด้านการค้าและการเมืองเป็นหลัก (Christian, D. 2000; Waugh , D. C. 2007; Wood, F. 2002) ในขณะที่มิติทางวัฒนธรรมและโลกาภิวัตน์เชิงประวัติศาสตร์ยังได้รับการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบไม่มากนัก งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างทางความรู้โดยยกระดับการวิเคราะห์จากมิติเชิงพาณิชย์ไปสู่การพินิจพิเคราะห์มิติทางวัฒนธรรมและกระบวนการโลกาภิวัตน์อย่างเป็นระบบและข้ามสาขาวิชา กล่าวคือ ผู้วิจัยพยายามรื้อกรอบแนวคิดที่มักมองเส้นทางสายไหมเป็นเพียงเครือข่ายการค้า แล้วเสนอให้เห็นเส้นทางเหล่านี้เป็นเวทีที่รูปแบบความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและเปลี่ยนแปลงในบริบทของความไม่เท่าเทียมทางอำนาจและทรัพยากร การขยายความเน้นไปที่ทั้งเชิงโครงสร้าง เช่น สถาบันการค้า เครือข่ายเมืองท่า ระบบการสื่อสาร และกลไกการแลกเปลี่ยนความรู้และเชิงพลวัต เช่น การเผชิญหน้าทางวัฒนธรรม การรับอิทธิพลทางด้านศาสนา และการถ่ายทอดเทคโนโลยีในรูปแบบที่ปรับตัวตามบริบทท้องถิ่น จะช่วยเปิดเผยกระบวนการซับซ้อนที่นำไปสู่การก่อรูปของอัตลักษณ์ วาทกรรม และรูปแบบทางสังคมใหม่ๆ (Hobson, J. M. 2004)

งานวิจัยนี้ยังนำวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การวิเคราะห์แหล่งเอกสารต้นฉบับ การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม และการศึกษาเปรียบเทียบข้ามภูมิภาค เพื่อให้สามารถจับทั้งรูปแบบกว้างและความเปลี่ยนแปลงเชิงจุลภาคได้พร้อมกัน ผลลัพธ์ที่ได้จะช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพการเชื่อมโยงระหว่างอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนชี้แนวทางเชิงนโยบายและการวิจัยในอนาคต นอกจากนี้ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าเส้นทางสายไหมมีอิทธิพลต่อสังคมไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งด้านศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ โดยพุทธศาสนาแบบเถรวาทและมหายานที่แพร่เข้ามาผ่านพ่อค้าวาณิชย์และภิกษุสงฆ์ ส่งผลต่อรูปแบบพิธีกรรม ศิลปกรรม และการจัดการชุมชน เทคโนโลยี เช่น การผลิตเครื่องปั้นดินเผาและการเกษตร บทบาทของเมืองท่าทางการค้า เช่น ทวายและสุมาตรา ส่งเสริมการผสมผสานเชื้อชาติ ภาษา และอาหาร เครือข่ายเหล่านี้นำพาไปสู่การสร้างชนชั้นพ่อค้าใหม่และสถาบันความร่วมมือระหว่างรัฐ ที่ต่อยอดสู่ความเชื่อมโยงทางการเมืองและเศรษฐกิจในภูมิภาคจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเส้นทางสายไหม
2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมผ่านเครือข่ายเส้นทางสายไหม
3. เพื่ออธิบายบทบาทของเส้นทางสายไหมในบริบทของโลกาภิวัตน์ยุคต้น

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาประวัติศาสตร์เส้นทางสายไหมในบริบทของประวัติศาสตร์โลกและโลกาภิวัตน์ยุคต้นได้รับความสนใจจากนักวิชาการหลากหลายสาขา ทั้งประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา งานวิจัยส่วนใหญ่สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 3 แนวทางหลัก ได้แก่

1. การศึกษาด้านเครือข่ายการค้าและเศรษฐกิจ
2. การศึกษาด้านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและศาสนา
3. การวิเคราะห์เส้นทางสายไหมในกรอบแนวคิดประวัติศาสตร์โลกและโลกาภิวัตน์

ประการแรก งานวิจัยด้านเครือข่ายการค้าและเศรษฐกิจมุ่งอธิบายเส้นทางสายไหมในฐานะระบบการค้าระหว่างภูมิภาคที่สำคัญตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่นของจีนจนถึงปลายยุคกลาง Abu-Lughod (1989) ได้

นำเสนอแนวคิดว่าก่อนการขยายอำนาจของยุโรป โลกได้มีระบบเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคที่เชื่อมโยงจีน ตะวันออกกลาง และยุโรปเข้าด้วยกันแล้ว โดยเส้นทางสายไหมเป็นหนึ่งในโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของระบบดังกล่าว ในทำนองเดียวกัน Bentley (1993) ได้อธิบายว่าการค้าในยุคก่อนสมัยใหม่มิได้เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนสินค้า แต่เป็นกลไกที่เอื้อให้เกิดการติดต่อระหว่างสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่การถ่ายโอนความรู้และรูปแบบทางวัฒนธรรม ส่วนทางด้านHansen (2012) ศึกษาประวัติศาสตร์เส้นทางสายไหมจากหลักฐานโบราณคดีและเอกสารร่วมสมัย พบว่าเส้นทางสายไหมไม่ใช่เครือข่ายที่มีศูนย์กลางเดียว หากแต่ประกอบด้วยเส้นทางย่อยจำนวนมากที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางการเมืองและสิ่งแวดล้อม การค้าในเส้นทางสายไหมจึงมิได้มีลักษณะเป็นระบบตลาดเสรี หากแต่ขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐ การควบคุมด่านการค้า และความมั่นคงของเส้นทาง

ประการที่สอง งานวิจัยด้านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและศาสนามุ่งเน้นบทบาทของเส้นทางสายไหมในฐานะช่องทางการแพร่กระจายความเชื่อและรูปแบบทางวัฒนธรรม Foltz (2010) วิเคราะห์การแพร่กระจายของพุทธศาสนา คริสต์ศาสนา และอิสลามผ่านเอเชียกลาง โดยชี้ว่าการเดินทางของพ่อค้า นักบวช และทูต เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ศาสนาเหล่านี้แพร่ขยายจากแหล่งกำเนิดไปยังภูมิภาคอื่น ส่วน Sen (2003) เสนอว่าการเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังจีนและเอเชียตะวันออกไม่สามารถอธิบายได้เพียงด้วยปัจจัยทางศาสนาเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาร่วมกับโครงสร้างเครือข่ายการค้าและความสัมพันธ์ทางการเมืองในเอเชียกลางเช่นกัน ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาหลักฐานทางศิลปะและเอกสารจากแหล่งโบราณคดี เช่น ตุนหวง และซามาร์คันด์ พบว่าศิลปกรรมในภูมิภาคเหล่านี้สะท้อนการผสมผสานของอิทธิพลจากจีน อินเดีย เปอร์เซีย และโลกกรีก-โรมัน ซึ่งแสดงถึงลักษณะพหุวัฒนธรรมของสังคมตามเส้นทางสายไหม (Stearns , P. N. 2010) ดังนั้นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมดังกล่าวมิได้เป็นการถ่ายโอนฝ่ายเดียว หากแต่เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนและสร้างความหมายใหม่ให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น (Whitfield, 2004; Bentley, 2008)

นอกจากนี้ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์อิสลาม เช่น Hodgson (1974) และ Lewis (1993) ชี้ให้เห็นว่าการติดต่อระหว่างโลกอิสลามกับจีนและยุโรปผ่านเส้นทางสายไหมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางคณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ และการแพทย์ ความรู้เหล่านี้ถูกถ่ายทอดต่อไปยังยุโรปในช่วงปลายยุคกลาง ซึ่งส่งผลต่อการก่อรูปของวิทยาการสมัยใหม่ (Hodgson, 1974; Bentley, 2008) นับเป็นการถ่ายทอดวิทยาการและอารยธรรมจากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่งที่น่าสนใจ

ประการที่สาม งานวิจัยในกรอบประวัติศาสตร์โลกและโลกาภิวัตน์พยายามอธิบายเส้นทางสายไหมในฐานะต้นแบบของเครือข่ายโลกยุคแรก McNeill และ McNeill (2003) เสนอแนวคิด “เครือข่ายมนุษย์” (human web) เพื่ออธิบายว่าการติดต่อระหว่างสังคมต่าง ๆ เป็นกลไกหลักของการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ โดยเส้นทางสายไหมเป็นหนึ่งในเครือข่ายที่ทำให้มนุษย์จากภูมิภาคห่างไกลสามารถเชื่อมโยงกันได้ Frankopan (2015) เสนอการตีความใหม่ของประวัติศาสตร์โลกโดยให้ความสำคัญกับเอเชียกลางและเส้นทางสายไหมในฐานะแกนกลางของโลกยุคโบราณและยุคกลาง มากกว่าการมองยุโรปเป็นศูนย์กลางเพียงฝ่ายเดียว แนวคิดนี้สอดคล้องกับงานของ Bentley et al. (2015) ที่เสนอว่าประวัติศาสตร์โลกควรมองผ่านกระบวนการติดต่อและแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรม มากกว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติหรือภูมิภาคแบบแยกส่วน

อย่างไรก็ตาม แม้งานวิจัยจำนวนมากจะยอมรับบทบาทของเส้นทางสายไหมในเชิงการค้าและศาสนา แต่การศึกษาที่เชื่อมโยงเส้นทางสายไหมกับแนวคิด “โลกาภิวัตน์ยุคต้น” อย่างเป็นระบบยังมีจำนวนจำกัด

นักวิชาการบางส่วนยังคงมองโลกาภิวัตน์เป็นปรากฏการณ์ของยุคสมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับลัทธิล่าอาณานิคมและทุนนิยมอุตสาหกรรม (Wallerstein, 2004) ขณะที่นักประวัติศาสตร์โลกเสนอว่าควรขยายกรอบเวลาของโลกาภิวัตน์ให้ครอบคลุมยุคก่อนสมัยใหม่ เพื่อทำความเข้าใจรากฐานเชิงโครงสร้างของการเชื่อมโยงโลก (Bentley, 2008; McNeill & McNeill, 2003)

อนึ่งในบริบทการวิเคราะห์บทบาทของเส้นทางสายไหมที่เกี่ยวข้องกับสังคม ผู้วิจัยได้ผสมผสานทฤษฎีหลายแนวเพื่อจับทั้งมิติโครงสร้างและมิติปฏิบัติการ

1. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural functionalism) มองสถาบันและเครือข่ายเป็นระบบที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงและสร้างความมั่นคงทางสังคม โดยแยกหน้าที่หลัก (manifest functions) เช่น การแลกเปลี่ยนสินค้า และหน้าที่แฝง (latent functions) เช่น การสร้างอัตลักษณ์พหุวัฒนธรรม (Merton, 1968; Parsons, 1951)

2. ทฤษฎีสัญลักษณ์ ปฏิสัมพันธ์ (Symbolic interactionism) ช่วยอธิบายกระบวนการสร้างความหมายและการปรับความเชื่อในระดับจุลภาคผ่านปฏิสัมพันธ์ของพ่อค้า นักบวช และชุมชน (Goffman, 1959

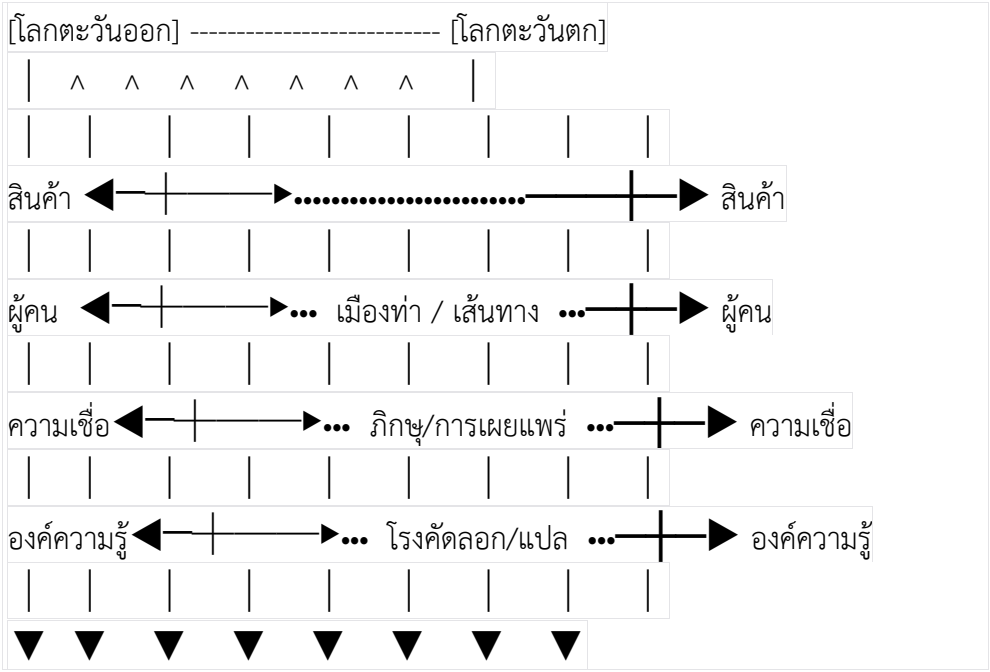
3. ทฤษฎีการกระทำเชิงโครงสร้าง (Structuration) ของ Giddens และแนวคิดปฏิบัติการของ Bourdieu (habitus, practice) เน้นการผลิตและทำซ้ำของโครงสร้างทางสังคมผ่านการปฏิบัติประจำวันที่เชื่อมโยงโครงข่ายระดับท้องถิ่นและระดับโลก (Giddens, 1984; Bourdieu, 1977). การผสานกรอบเหล่านี้ช่วยอธิบายทั้งการทำงานเชิงระบบและพลวัตเชิงปฏิบัติของเส้นทางสายไหมในฐานะโครงข่ายโลกาภิวัตน์ยุคต้น

ในบริบทของนักวิชาการไทย งานวิจารณ์วรรณกรรมเชิงสังเคราะห์ของนักวิชาการไทยที่ศึกษาเส้นทางสายไหมและโลกาภิวัตน์ยุคต้นเน้นการเชื่อมโยงระหว่างบริบทท้องถิ่นกับกระแสการแลกเปลี่ยนระหว่างภูมิภาค งานวิชาการบางชิ้นมุ่งวิเคราะห์บทบาทของชุมชนพ่อค้าและเมืองท่าในอันดามันและอ่าวไทย ว่าเป็นจุดเชื่อมต่อเชิงพาณิชย์ที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับเอเชียกลางและจีน โดยให้ความสำคัญกับการไหลของสินค้า ความรู้ และความเชื่อที่ปรับตัวตามสภาพภูมิรัฐศาสตร์ท้องถิ่น งานอื่นๆ เน้นการศึกษามิติวัฒนธรรม เช่น การรับศาสนา รูปแบบศิลปกรรม และภาษาที่แสดงถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมผ่านการติดต่อพาณิชย์ นักวิชาการไทยบางรายนำกรอบแนวคิดโลกาภิวัตน์ยุคต้นมาประยุกต์เพื่อชี้ให้เห็นโครงสร้างอำนาจและการไม่เท่าเทียมในการแลกเปลี่ยน งานเชิงมานุษยวิทยาภาคสนามมักเติมมุมมองเชิงจุลภาค โดยบันทึกปากคำและวัตถุทางวัฒนธรรมที่เผยให้เห็นการปรับใช้ความคิดต่างชาติในบริบทชุมชนท้องถิ่น การบูรณาการแนวทางข้ามสาขาเป็นลักษณะเด่นของงานวิชาการไทยล่าสุด ซึ่งพยายามผสานหลักฐานโบราณคดี เอกสารประวัติศาสตร์ และการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีเพื่อเสนอภาพของเส้นทางสายไหมในฐานะกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่มีความต่อเนื่องและเฉพาะถิ่น (เกษมสุข, 2018; บุญชัย, 2020; พิมพ์ใจ, 2019)

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดของการวิจัยตั้งอยู่บนแนวคิดประวัติศาสตร์โลก (Global history) และแนวคิดโลกาภิวัตน์ยุคต้น (Early globalization) โดยมองว่าเส้นทางสายไหมเป็นเครือข่ายการติดต่อที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายสินค้า ผู้คน และความคิดข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม แนวคิดดังกล่าวช่วยให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ในลักษณะพลวัต (Dynamic process) มากกว่าการมองเป็น

เหตุการณ์แยกส่วน และเปิดโอกาสให้ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างตะวันออกและตะวันตกในฐานะกระบวนการร่วมกันของมนุษยชาติ

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

อธิบายภาพ

- ลูกศรสองทางแสดงการเคลื่อนย้ายและการตอบโต้ (bidirectional flows)
- จุดเชื่อม (•••) แทนช่องทาง/กลไก เช่น เมืองท่า คาร์วานเซอรี่ เส้นทางทะเล เส้นทางบก ตลาด พิธีกรรมทางศาสนา และสถาบันการเรียนรู้
- แต่ละปัจจัยมีลักษณะเฉพาะ: สินค้า (ผ้าไหม เครื่องเทศ โลหะ), ผู้คน (พ่อค้า นักบวช ผู้อพยพ), ความเชื่อ (พุทธ คริสต์ อิสลาม ความเชื่อท้องถิ่น), องค์ความรู้ (เทคโนโลยี การแพทย์ ดาราศาสตร์ การผลิตกระดาษ)
- ปฏิสัมพันธ์ข้ามปัจจัย: ตัวอย่างเช่น พ่อค้าที่เคลื่อนย้าย (ผู้คน) นำสินค้าและความเชื่อไปด้วย ขณะที่สถาบันการศึกษา/ผู้แปลกระจายองค์ความรู้และปรับแปลความหมายตามท้องถิ่น

วิธีการดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical research) และการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก เพื่อศึกษาบทบาทของเส้นทางสายไหมในฐานะกลไกของโลกาภิวัตน์ยุคต้น และเพื่อวิเคราะห์รูปแบบการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างตะวันออกและตะวันตกในช่วงยุคโบราณถึงยุคกลาง ครอบคลุมศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสต์ศักราช ถึงศตวรรษที่ 15 คริสตศักราช แนวทางดังกล่าวเหมาะสมกับการศึกษาปรากฏการณ์ในอดีตซึ่งไม่สามารถเก็บข้อมูลภาคสนามได้โดยตรง และต้องอาศัยการวิเคราะห์หลักฐานเชิงประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ

1. แหล่งข้อมูล : แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง

1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary sources) ได้แก่ บันทึกการเดินทาง พงศาวดาร และเอกสารร่วมสมัย เช่น บันทึกของนักเดินทางและพ่อค้าในเอเชียกลางและจีน ตลอดจนหลักฐานทางโบราณคดีจากแหล่งตามเส้นทางสายไหม เช่น ตุนหวง ซามาร์คันด์ และเส้นทางการค้าทางบกและทางทะเลในเอเชียกลาง ข้อมูลเหล่านี้ช่วยสะท้อนภาพของการติดต่อระหว่างสังคมและวัฒนธรรมในยุคก่อนสมัยใหม่ ได้แก่ Hou Hanshu (Book of the Later Han) ตำราและจารึกจากถ้ำโบราณตุนหวง, (Dunhuang manuscripts, Library Cave, Mogao) บันทึกพงศาวดารจีนรวมเรื่องการทูตและการสำรวจของจางเฉียน, Da Tang Xiyu Ji (Great Tang Records on the Western Regions) บันทึกการเดินทางของถังซาง, Kitab al-Masalik wa al-Mamalik / Ibn Khordadbeh (Book of Roads and Kingdoms) พงศาวดารภูมิศาสตร์และเส้นทางพาณิชย์โลกอิสลาม

1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary sources) ได้แก่ หนังสือและบทความวิชาการด้านประวัติศาสตร์โลก ประวัติศาสตร์เอเชียกลาง ประวัติศาสตร์การค้า และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะงานของ Bentley (1993, 2008), Frankopan (2015), Liu (2010) และ McNeill (2003) ซึ่งให้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการติดต่อข้ามวัฒนธรรมและโลกาภิวัตน์ยุคต้น รวมทั้งสิ้น 27 ชิ้น ช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ศึกษาครอบคลุมยุคโบราณถึงสิ้นสุดยุคกลาง ประมาณศตวรรษที่ 8 จนถึงศตวรรษที่ 15 โดยเฉพาะการวิเคราะห์เส้นทางสายไหมและการแลกเปลี่ยนในยูเรเชีย ในส่วนของช่วงเวลาการตีพิมพ์ของเอกสารชั้นรองคือช่วง ค.ศ. 1951–ค.ศ.2015

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล : การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการสืบค้นและคัดเลือกเอกสารจากฐานข้อมูลทางวิชาการ เช่น หนังสือวิชาการ บทความวารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางสายไหม การค้าในโลกยุคโบราณ และการแพร่กระจายของศาสนาและวัฒนธรรม จากนั้นจึงคัดเลือกเฉพาะเอกสารที่มีความสัมพันธ์และความเกี่ยวข้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารประกอบด้วย

2.1 เป็นงานที่ได้รับการยอมรับในวงวิชาการ เช่น หนังสือจากสำนักพิมพ์ทางวิชาการหรือบทความจากวารสารที่ผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2 มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเส้นทางสายไหม การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม หรือแนวคิดโลกาภิวัตน์ในบริบทประวัติศาสตร์

2.3 มีข้อมูลอ้างอิงที่สามารถตรวจสอบได้

3. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล : การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบทางประวัติศาสตร์ (Historical comparative analysis) โดยดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.1 ขั้นที่ 1 การจัดหมวดหมู่ข้อมูล : ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ถูกจัดหมวดหมู่ตามประเด็นหลัก ได้แก่

3.1.1 การค้าและเครือข่ายเศรษฐกิจ

3.1.2 การแพร่กระจายของศาสนา

3.1.3 การถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้

3.1.4 การแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมและรูปแบบสังคม

3.2 ขั้นที่ 2 การตีความเชิงประวัติศาสตร์ : ข้อมูลที่จัดหมวดหมู่แล้วถูกนำมาวิเคราะห์เชิงตีความโดยพิจารณาบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในแต่ละช่วงเวลา เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการค้าและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

3.3 ขั้นที่ 3 การเปรียบเทียบข้ามภูมิภาค : ผู้วิจัยเปรียบเทียบกรณีของภูมิภาคต่าง ๆ เช่น จีน เอเชียกลาง โลกอิสลาม และยุโรป เพื่อแสดงให้เห็นรูปแบบร่วมและความแตกต่างของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่

4. ความน่าเชื่อถือของข้อมูล: เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย มีการตรวจสอบข้อมูลโดยการเปรียบเทียบแหล่งข้อมูลหลายประเภท (Triangulation) ทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง รวมทั้งใช้ผลงานของนักวิชาการจากหลากหลายสำนักความคิด เพื่อลดอคติจากการใช้แหล่งข้อมูลเพียงแหล่งเดียว

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เอกสารทางประวัติศาสตร์และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของเส้นทางสายไหมในฐานะกลไกของโลกาภิวัตน์ยุคต้นและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างตะวันออกและตะวันตกได้เป็น 4 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. ด้านการเชื่อมโยงเครือข่ายการค้าและเศรษฐกิจ

ผลการวิจัยพบว่า เส้นทางสายไหมทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของเครือข่ายการค้าระหว่างภูมิภาคตั้งแต่จีน เอเชียกลาง ตะวันออกกลาง จนถึงยุโรป โดยมีการแลกเปลี่ยนสินค้าที่มีมูลค่าสูงและมีความหมายทางสัญลักษณ์ เช่น ผ้าไหม เครื่องเทศ อัญมณี และโลหะมีค่า (Liu, 2010; Hansen, 2012) การค้าเหล่านี้มิได้เป็นเพียงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เอกสารทางประวัติศาสตร์ชี้ว่า การค้าบนเส้นทางสายไหมมีลักษณะเป็นเครือข่ายหลายระดับ (Multi nodal network) มิได้มีจุดศูนย์กลางเพียงแห่งเดียวเท่านั้น เมืองต่าง ๆ เช่น ฉางอัน ซามาร์คันด์ และแบกแดด ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าและข้อมูลข่าวสาร (Frankopan, 2015; Whitfield, 2004) รูปแบบดังกล่าวสะท้อนลักษณะของโลกาภิวัตน์ยุคต้นที่อาศัยการเชื่อมโยงระหว่างภูมิภาคผ่านการค้า มากกว่าการครอบงำโดยรัฐหรือจักรวรรดิใดจักรวรรดิหนึ่ง

ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับเมืองที่ได้รับอิทธิพลและบทบาททางด้านการเชื่อมโยงเครือข่ายการค้าและเศรษฐกิจ ได้แก่

- ฉางอัน: ศูนย์ราชการและการค้าในจีนตอนเหนือ ตลาดหลวง ส่งออกผ้าไหม เซรามิก ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม นำเข้าเครื่องเทศ โลหะมีค่า ความรู้และศาสนา ระบบค้าเป็นตลาดรัฐควบคุม มีเส้นทางคาราวานเชื่อมต่อกับเอเชียกลาง

- ซามาร์คันด์: ศูนย์กลางการค้าของเอเชียกลาง ตลาดพาณิชย์ระหว่างพ่อค้าเปอร์เซีย-เติร์ก ส่งออกผ้าไหมแปรรูป เครื่องประดับ นำเข้าเครื่องเทศ สินค้าโลหะ ระบบตลาดพ่อค้า-กิลด์ มีคาราวานเซไร (caravanserai) เป็นโครงสร้างสนับสนุน

- แบกแดด: ศูนย์การค้าและความรู้ของโลกอิสลาม ส่งออกผ้าฝ้าย เครื่องเทศ ผลิตภัณฑ์ย้อมสี นำเข้าเครื่องเทศจากอินเดียและจีน ตลาดสลับสินค้า-เครดิต มีเครือข่ายธนาคารและวาณิชธนกิจ

- กวางโจว/ฉวนโจว (จีนใต้): พอร์ตการค้าทางทะเล ส่งออกผ้าไหม เครื่องเคลือบดินเผา นำเข้ากลิ่น เครื่องเทศ สินค้าอินเดีย-อาหรับ ระบบท่าเรือ-กองเรือพาณิชย์ มีท่าเทียบเรือและเอเยนต์ท้องถิ่น

- คาลิกัต/โคชิน (อินเดีย): พอร์ตเครื่องเทศ ส่งออกเครื่องเทศ น้ำมันหอมระเหย ผ้า ผสมสินค้านำเข้าโลหะและทองคำ ระบบการค้าชายฝั่ง-ชุมชนพ่อค้าใต้ชุมชน

- คอนสแตนติโนเปิล/อเล็กซานเดรีย: ประตูสู่ยุโรป ส่งออกสินค้าจากเอเชียกลางสู่อียิปต์และยุโรป นำเข้าผลิตภัณฑ์ยุโรปและวัสดุก่อสร้าง

ในด้านระบบการแลกเปลี่ยนและพาหนะใช้ระบบกลไก : ตลาดท้องถิ่น ตลาดหลวง กิลด์ พ่อค้าพ่อค้า-กลาง นายหน้าภาษี ธนาคารแลกเปลี่ยน เครดิต บัญชีสัญญา และคาราวานเซไร/โกดังเก็บสินค้าตามทาง ส่วนพาหนะ จะใช้คาราวานอูฐ ม้า รถเกวียน สำหรับทางบก และล่องเรือดอว์/สนาส์ (dhows) จั้ง (junks), เรือกรุงกรีก/โรมัน สำหรับทางทะเล ซึ่งทั้งหมดนั้นมีเป้าหมายการค้ากำไรจากสินค้าที่มีมูลค่าสูง เช่น ผ้าไหม เครื่องเทศ อัญมณี และเพื่อขยายเครือข่ายทางการเมือง วัฒนธรรม และเข้าถึงวัตถุดิบหรือที่เรียกว่าตลาดใหม่ส่วนด้านอุปสรรคนั้นได้แก่ ภัยโจรกรรม ภูมิอากาศสุดขั้ว (ทะเลทราย มรสุม) ความไม่มั่นคงทางการเมือง ด่านภาษี โรคระบาด ในทางกลับกันด้านความสำเร็จนั่นคือการคุ้มครองของรัฐ/จักรวรรดิ โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน คาราวานเซไร ท่าเรือ เครือข่ายพ่อค้า-กลาง ภาษาและสื่อสารร่วม ระบบเครดิตและสัญญา ความต้องการสินค้าตรงตามรสนิยม

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า การขยายตัวของอำนาจทางการเมือง เช่น จักรวรรดิฮั่น จักรวรรดิซาสซาเนียน และจักรวรรดิอับบาซิด มีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงของเส้นทางการค้า การควบคุมเส้นทางและการจัดเก็บภาษีช่วยสร้างเสถียรภาพให้แก่การแลกเปลี่ยนสินค้า และเอื้อให้เกิดการติดต่อข้ามภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง อำนาจทางการเมืองมีผลต่อการค้าในหลายมิติ รัฐหรือจักรวรรดิที่เข้มแข็งจัดให้มีความมั่นคงบนเส้นทาง เช่น การปราบโจร การป้องกันปัญหา ทำให้การเดินทางปลอดภัยขึ้นและลดต้นทุนความเสี่ยง ส่งผลให้พ่อค้ากล้าที่จะลงทุนและแลกเปลี่ยนสินค้ามากขึ้น นอกจากนี้รัฐที่เข้มแข็งก็จะลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน คาราวานเซไร ท่าเรือ และกำหนดกฎระเบียบ มาตรฐานน้ำหนัก มาตร กฎหมายการค้า ซึ่งเอื้อต่อการหมุนเวียนสินค้า ระบบภาษีและค่าผ่านด่านสามารถสร้างรายได้ให้รัฐ (Bentley, 2008; Hansen, 2012)

2. การแพร่กระจายของศาสนาและความเชื่อ

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า เส้นทางสายไหมเป็นช่องทางหลักของการแพร่กระจายศาสนาในโลกยุคก่อนสมัยใหม่ โดยเฉพาะศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม การเคลื่อนย้ายของพระสงฆ์ นักบวช และพ่อค้าทำให้แนวคิดทางศาสนาเดินทางข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม (Foltz, 2010; Sen, 2003) การแพร่กระจายของพุทธศาสนาจากชมพูทวีปสู่จีนผ่านเอเชียกลางเป็นตัวอย่างสำคัญของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมผ่านเส้นทางสายไหม

เอเชียกลางรับพุทธศาสนาในช่วงแรกจากชมพูทวีปและอินเดียผ่านเครือข่ายการค้า แต่ไม่ยืนยันว่าจะเป็นเป้าหมายเดียวของการเผยแผ่พุทธศาสนาแพร่พร้อมกันไปยังเอเชียกลาง จีน และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยปัจจัยที่ทำให้จีนยึดมั่นมากกว่าเอเชียกลาง ได้แก่ การสนับสนุนจากราชสำนักจีน การแปลคัมภีร์เป็นภาษาจีน การตั้งสถาบันศึกษาพระพุทธศาสนา และการบูรณาการเข้ากับขนบปรัชญาท้องถิ่น ขณะที่เอเชียกลางมีปัจจัยต้าน เช่น ความหลากหลายศาสนาเดิม เช่น เฮเลนิสติก-ซินโครนิสม์ ซาแมนิยม การเปลี่ยนแปลงการเมืองบ่อย และปัจจัยเศรษฐกิจที่เอื้อต่อพ่อค้ามุสลิม ส่งผลให้ภายหลังเกิดการเติบโตของศาสนาอิสลามอย่างรวดเร็วในเอเชียกลาง แต่อย่างไรก็ตามร่องรอยของพุทธศาสนาก็ยังคงปรากฏในศิลปกรรมและโบราณสถานจนถึงยุคกลาง หลักฐานจากถ้ำตุนหวงและเอกสารแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาจีนสะท้อนให้เห็นการปรับตัวของพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของจีน เช่น ภาพพุทธศิลป์ผสมอิทธิพล

อินเดียและจีน การใช้คำศัพท์ปรัชญาจีนในการแปล การเพิ่มคัมภีร์ปริวรรตและคอมเมนทารีท้องถิ่น และเอกสารวัตรปฏิบัติที่สะท้อนพิธีกรรมแบบจีน-พุทธผสมผสาน การเผยแพร่พุทธศาสนาจนเกิดความมั่นคงของฝ่ายมหายานเป็นผลจากกระบวนการหลายมิติที่ทำงานร่วมกัน ได้แก่ การเคลื่อนย้ายพระสงฆ์และนักบวชที่นำธรรมะ แนวปฏิบัติ และคัมภีร์ข้ามภูมิภาค พร้อมกับการแปลพระสูตรเป็นภาษาท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้เนื้อหาปรับเข้ากับกรอบความคิดพื้นถิ่นและเข้าถึงประชาชนได้ง่ายขึ้น การสนับสนุนจากคุ้มพระราชา อาณาจักร และพ่อค้าที่ร่ำรวยสามารถสร้างทรัพยากรในการจัดตั้งวัดและสถาบันการศึกษา ทำให้เกิดศูนย์กลางการเรียนรู้และการอบรมพระสงฆ์ เครือข่ายวัดและโอเอซิสตามเส้นทางสายไหมทำหน้าที่เป็นสถานีเผยแผ่ความร่วมมือกับศิลปินและช่างฝีมือผลิตภาพสื่อเชิงศิลปะและสถาปัตยกรรมที่สื่อสารแนวคิดมหายานได้ชัดเจน อีกทั้งการประยุกต์แบบท้องถิ่น (syncretism) ทำให้คติธรรมและพิธีกรรมมหายานถูกยอมรับอย่างกว้างขวาง ผลรวมของปัจจัยเหล่านี้ยึดโยงศาสนาเข้ากับโครงสร้างทางสังคมและสถาบัน ทำให้มหายานมั่นคงในจีนและภูมิภาคใกล้เคียง (Whitfield, 2004; Liu, 2010)

ในทำนองเดียวกัน การขยายตัวของอิสลามในเอเชียกลางและเอเชียตะวันออกมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเครือข่ายการค้า พ่อค้ามุสลิมทำหน้าที่เป็นทั้งตัวแทนทางเศรษฐกิจและตัวกลางทางวัฒนธรรม จึงส่งผลให้ศาสนาอิสลามแพร่กระจายควบคู่ไปกับสินค้าและเทคโนโลยี การขยายตัวของอิสลามเกิดขึ้นจากการเดินทางของพ่อค้าและนักพาณิชย์มุสลิมที่ตั้งชุมชนกว้างขวางตามเมืองท่าและเส้นทางบก รวมถึงการเผยแผ่โดยสำนักคิดต่างๆของมุสลิม ที่ใช้เครือข่ายเครือญาติและพิธีกรรมสอดประสานกับท้องถิ่น การยอมรับโดยชนชั้นปกครองและการจัดตั้งสถาบันการศึกษา เพิ่มความมั่นคงทางศาสนา หลักฐานปรากฏในบันทึกพ่อค้า จารึกอิสลาม เอกสารวากัฟ (waqf) โบราณสถาน เช่น มัสยิดและสุสาน หยดเหรียญค่านิยมและแผนผังเมือง รวมถึงเอกสารการค้าและหนังสือศาสนาที่พบตามแหล่งโบราณคดี ซึ่งร่วมกันชี้ให้เห็นถึงการเผยแผ่ศาสนาแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยผ่านเครือข่ายเศรษฐกิจและสังคม (Hodgson, 1974; Lewis, 1993)

3. การถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้

ผลการวิจัยพบว่า เส้นทางสายไหมมีบทบาทสำคัญต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ระหว่างตะวันออกและตะวันตก เทคโนโลยีจากจีน เช่น การทำกระดาษ การพิมพ์ และดินปืน ถูกส่งต่อไปยังโลกอิสลามและยุโรปในช่วงปลายยุคกลาง เทคโนโลยีจากจีนแพร่ผ่านเครือข่ายการค้าโดยพ่อค้า ช่างฝีมือ และนักบวช: กระบวนการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีมักเกิดในรูปแบบปฏิบัติ (apprenticeship) การแปลตำรา และการสนับสนุนโดยผู้ปกครองหรือเครือข่ายพ่อค้า ทำให้เทคโนโลยีเหล่านี้ถูกดัดแปลงให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น (Bentley, 2006).

ในขณะเดียวกัน ความรู้ด้านคณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ และการแพทย์จากโลกอิสลามก็ถูกถ่ายทอดไปยังยุโรปผ่านเส้นทางเดียวกัน องค์ความรู้จากโลกอิสลามถูกถ่ายทอดสู่ยุโรปผ่านเครือข่ายพาณิชย์ การทูต การปะทะทางทหาร พ่อค้า นักปราชญ์มุสลิม-คริสต์ และสถาบันการศึกษาในแคว้นอันดาลูเซียกับซีซิลี ทำหน้าที่เป็นพาหนะสำคัญ กระบวนการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นทั้งทางทะเลและทางบก ผ่านทะเมดิเตอร์เรเนียน ไอบีเรีย และเส้นทางมองโกล โดยอาศัยการคัดลอกต้นฉบับ การแปลเชิงวิชาการ (translation movements) การถ่ายทอดความรู้แบบปฏิบัติเชิงเวิร์คช็อป การพัฒนากฎหมายการค้า การขยายการศึกษาวิทยาศาสตร์ และการนำเทคโนโลยีทางทหารมาใช้ ซึ่งเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารและเศรษฐกิจระยะยาว การถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจในระยะยาวและอิทธิพลเชิงความคิดจาก

ศาสนาคริสต์และวิธีการวิทยาศาสตร์ยุคฟื้นฟู การแลกเปลี่ยนเหล่านี้มักถูกกลั่นกรอง ปรับใช้ และผสมผสานเข้ากับบริบทท้องถิ่น. (Bentley, 2006; Frankopan, 2015)

4. การก่อรูปของสังคมและวัฒนธรรมแบบพหุวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า เมืองตามเส้นทางสายไหมมีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาที่หลากหลาย การอยู่ร่วมกันของชาวจีน เปอร์เซีย เติร์ก อาหรับ และยุโรปในเมืองแห่งการค้า เช่น ซามาร์คันด์ ตุนหวง แบกแดด ฉางอัน กวางโจว และคอนสแตนติโนเปิล แสดงสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด ตลาดหลวงเป็นพื้นที่พบปะของพ่อค้าและสินค้าหลากชาติ ภาษาและระบบการเงินหลายรูปแบบใช้งานร่วมกัน วัด มัสยิด โบสถ์ อยู่เคียงข้างกัน แสดงพิธีกรรมต่างศาสนาร่วมกันในเทศกาลท้องถิ่น ช่างฝีมือผสมเทคนิคศิลป์ข้ามวัฒนธรรม การแต่งกายและอาหาร มีการผสมผสานตามรสนิยมพหุวัฒนธรรม กิลด์พ่อค้าและคาราวานเซไรเป็นโครงสร้างสนับสนุนการเดินทาง การแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์และกติกากฎหมายพลวัตช่วยสร้างเครือข่ายสังคมที่ยืดหยุ่นและเชื่อมโยงเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และศาสนาอย่างต่อเนื่อง เป็นสิ่งสำคัญที่สะท้อนลักษณะของสังคมที่เกิดจากการติดต่อข้ามวัฒนธรรม (Whitfield, 2004; Frankopan, 2015) ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมในภูมิภาคเอเชียกลางและจีนตะวันตกสะท้อนการผสมผสานของรูปแบบจากหลายวัฒนธรรม เช่น อิทธิพลศิลปะแบบกรีก-โรมันในพระพุทธรูปแบบคันธารราฐ และลวดลายเปอร์เซียในจิตรกรรมฝาผนังของถ้ำตุนหวง (Bentley, 2008; Whitfield, 2004) ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมผ่านเส้นทางสายไหมมิได้เป็นการถ่ายโอนแบบฝ่ายเดียว หากแต่เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ร่วมกัน (Yamashita , S. 2003)

สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของเส้นทางสายไหมในฐานะกลไกของโลกาภิวัตน์ยุคต้นสามารถอภิปรายได้ในกรอบแนวคิดประวัติศาสตร์โลกและการติดต่อข้ามวัฒนธรรม โดยผลการศึกษาสอดคล้องกับข้อเสนอของนักประวัติศาสตร์โลกที่มองว่าโลกาภิวัตน์มิใช่ปรากฏการณ์เฉพาะของยุคสมัยใหม่ หากแต่เป็นกระบวนการที่มีรากฐานยาวนานตั้งแต่ยุคโบราณ

ประเด็นแรก ผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นบทบาทของเส้นทางสายไหมในฐานะเครือข่ายการค้าและเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาค สอดคล้องกับแนวคิดของ Abu-Lughod (1989) ที่เสนอว่าโลกก่อนการครอบงำของยุโรปมีระบบเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคที่เชื่อมโยงกันแล้ว การมีอยู่ของศูนย์กลางการค้าหลายแห่ง เช่น ฉางอัน ซามาร์คันด์ และแบกแดด สะท้อนลักษณะของโครงสร้างโลกที่มิได้มีศูนย์กลางเพียงแห่งเดียว แต่เป็นเครือข่ายหลายขั้วอำนาจ (Polycentric network) ซึ่งแตกต่างจากแบบจำลองประวัติศาสตร์ที่มักจะเน้นยุโรปเป็นศูนย์กลาง

ประเด็นที่สอง การแพร่กระจายของศาสนาและความเชื่อผ่านเส้นทางสายไหมแสดงให้เห็นว่า การติดต่อทางเศรษฐกิจไม่สามารถแยกออกจากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมได้อย่างเด็ดขาด การเคลื่อนย้ายของพ่อค้า พระสงฆ์ และนักเดินทางทำให้แนวคิดทางศาสนาเดินทางไปพร้อมกับสินค้า ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของ Foltz (2010) และ Sen (2003) ที่ชี้ว่าการขยายตัวของพุทธศาสนาและอิสลามในเอเชียมิได้เกิดจากแรงผลักทางศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างเครือข่ายการค้าและการเมืองในเอเชียกลางด้วย ในเชิงทฤษฎี ปรากฏการณ์ดังกล่าวสนับสนุนแนวคิดว่าศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ (Global religious exchange) ซึ่งมิได้ถูกจำกัดด้วยพรมแดนทางภูมิศาสตร์ หากแต่ถูกกำหนดโดยเส้นทาง

การติดต่อของมนุษย์ เส้นทางสายไหมจึงสามารถมองได้ว่าเป็น “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” (Cultural space) มากกว่าจะเป็นเพียงเส้นทางการค้าเท่านั้น

ประเด็นที่สาม การถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ระหว่างตะวันออกและตะวันตกสะท้อนให้เห็นบทบาทของเส้นทางสายไหมในฐานะกลไกการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของอารยธรรม ผลการวิจัยที่พบว่าการแพร่กระจายของกระดาษ ดินปืน และความรู้ด้านคณิตศาสตร์และการแพทย์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุโรป สอดคล้องกับข้อเสนอของ McNeill และ McNeill (2003) ที่มองว่าเครือข่ายการติดต่อของมนุษย์เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นเมื่อพิจารณาในกรอบโลกาภิวัตน์ยุคต้น การถ่ายทอดเทคโนโลยีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความก้าวหน้าทางวิทยาการมิได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวในอารยธรรมใดอารยธรรมหนึ่ง หากแต่เป็นผลของกระบวนการแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรมในระยะยาว ประเด็นนี้ช่วยท้าทายมุมมองแบบเส้นตรงที่อธิบายการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ของยุโรปว่าเป็นผลจากปัจจัยภายในเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งเมื่อศึกษาถึงแก่นแท้ของแหล่งข้อมูลแล้วอาจมิได้เป็นเช่นนั้น

ประเด็นที่สี่ การก่อรูปของสังคมพหุวัฒนธรรมตามเส้นทางสายไหมสะท้อนลักษณะของโลกยุคก่อนสมัยใหม่ในฐานะพื้นที่ของการอยู่ร่วมกันของผู้คนต่างภาษา ต่างศาสนา และต่างประเพณี ผลการวิจัยที่พบการผสมผสานทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม เช่น พระพุทธรูปแบบคันธารราฐ และจิตรกรรมฝาผนังในถ้ำตุนหวง สอดคล้องกับงานของ Whitfield (2004) ที่ชี้ว่าศิลปกรรมตามเส้นทางสายไหมเป็นผลลัพธ์ของการผสมผสานอิทธิพลจากหลายวัฒนธรรม ในเชิงแนวคิด ปรากฏการณ์นี้สนับสนุนกรอบการวิเคราะห์แบบพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism) และการปะทะสังสรรค์ของอารยธรรม (Cross cultural interaction) มากกว่ากรอบที่มองวัฒนธรรมเป็นระบบปิด ผลการศึกษาจึงชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในโลกยุคก่อนสมัยใหม่มีลักษณะพลวัตและเปิดรับอิทธิพลจากภายนอกอยู่เสมอ

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังชี้บทบาทสำคัญของเส้นทางสายไหมในการขับเคลื่อนการแลกเปลี่ยนสินค้า ความเชื่อ ผู้คน และองค์ความรู้ สามารถเปรียบเทียบและเสริมความหมายกับแนวคิด “ Southernization” ของ Shaffer ได้อย่างชัดเจน แนวคิด Southernization เน้นว่าศูนย์กลางความเจริญเชิงวัฒนธรรม เศรษฐกิจและเทคโนโลยีของโลกก่อนสมัยใหม่มักตั้งอยู่ทางซีกใต้และตะวันออกของยูเรเชีย โดยเฉพาะเอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และจีน มากกว่าจะเป็นยุโรป (Shaffer , L. N. 1994 ; Standen , N. 2014) ผลการวิจัยของงานนี้ยืนยันมุมมองดังกล่าวโดยแสดงหลักฐานเชิงโครงสร้างว่าเครือข่ายเมืองท่า พ่อค้า และเสถียรภาพทางการเมืองในภูมิภาคตะวันออกเป็นต้นทุนสำคัญที่ผลักดันการแพร่กระจายของเทคโนโลยี (เช่น กระดาษ ดินปืน) ศาสนา และรูปแบบศิลปะสู่ยุโรป ความเป็นเครือข่ายหลายขั้ว (polycentric) ที่พบสอดคล้องกับ Southernization ซึ่งมองว่าการเปลี่ยนแปลงโลกยุคก่อนสมัยใหม่เกิดจากแรงขับเคลื่อนทางใต้-ตะวันออก ผลการวิจัยยังชี้ว่าอิทธิพลจากฝั่งตะวันออกไม่เพียงแค่ส่งออกสินค้า แต่เป็นแหล่งกำเนิดองค์ความรู้และรูปแบบสังคมที่เปลี่ยนโฉมภูมิภาคอื่น ๆ ดังนั้น เมื่อร่วมกันพิจารณา งานนี้และแนวคิด Southernization ช่วยท้าทายมุมมองยุโรปเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นบทบาทเชิงรุกของโลกตะวันออกในการกำหนดทิศทางของโลกาภิวัตน์ยุคต้น

ในเชิงการอภิปรายผล หากมองทางด้านทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ เส้นทางสายไหมเป็นสถาบันเชิงโครงสร้างที่ทำหน้าที่หลัก (manifest functions) ได้แก่ การอำนวยความสะดวกแก่การแลกเปลี่ยนสินค้าและทรัพยากรข้ามภูมิภาค การสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจที่เสถียร และการถ่ายทอดองค์ความรู้ซึ่งสนับสนุนการพัฒนาทางเทคโนโลยีและสังคม ส่วนหน้าที่รอง (latent functions) ประกอบด้วยการผลิตอัตลักษณ์พหุ

วัฒนธรรม การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างชนชั้นพ่อค้าและชนชั้นนำทางการเมือง การขยายอำนาจนุ่มนวลผ่านวัฒนธรรม และการสร้างเครือข่ายสังคมย่อยที่สนับสนุนความยืดหยุ่นของระบบในยามวิกฤติ

หากมองทางด้านการแลกเปลี่ยนสินค้า จะพบว่าเส้นทางสายไหมจะไปพร้อมกับความเชื่อ ผู้คน และองค์ความรู้ อันเกิดจากธรรมชาติของเครือข่ายพาณิชย์ที่นำพาผู้คนและข้อมูลข้ามพรมแดน พ่อค้า นักบวช และช่างฝีมือเป็นพาหนะของวัตถุและความคิด กระบวนการทางเศรษฐกิจจึงทำหน้าที่เป็นเวทีปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกัน การเมืองการปกครองเข้ามากำกับผ่านการคุ้มครองด่าน ภาษี และนโยบาย แต่การแลกเปลี่ยนการปกครองในระดับสถาบันมักเกิดช้ากว่าและมีข้อจำกัด

หากมองเส้นทางสายไหมที่เปลี่ยนรูปแบบตามบริบทประวัติศาสตร์จะพบว่าการขยายของการเดินเรือมรสุมในมหาสมุทรอินเดียทำให้การค้าทางทะเลเพิ่มบทบาทตั้งแต่ยุคกลาง การรุกรานมองโกลและการรวมอาณาจักรปรับปรุงความปลอดภัยและการเชื่อมโยงอุตสาหกรรมการพิมพ์และการสื่อสารเปลี่ยนรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ ในยุคสมัยใหม่ เครือข่ายเหล่านี้ถูกทดแทน ถูกผนวกรวมโดยระบบการขนส่งและการสื่อสารสมัยใหม่ แต่ลักษณะเชิงโครงสร้างเครือข่ายพหุศูนย์และการแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรมยังคงเป็นร่องรอยที่ส่งอิทธิพลต่อกระบวนการโลกาภิวัตน์ต่อมาจวบจนปัจจุบัน

หากมองถึงความนิยมและความสำเร็จของเส้นทางสายไหม จะมีความแตกต่างกันตามประเภทของสินค้า บริบทภูมิศาสตร์ และปัจจัยฤดูกาล ทางบกผ่านเอเชียกลางเหมาะกับสินค้ามูลค่าสูงและน้ำหนักเบา เช่น ผ้าไหม เครื่องประดับ เนื่องจากความปลอดภัยและการคุ้มครองจากรัฐ ในขณะที่ทางทะเลระยะไกลได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเพราะต้นทุนต่อหน่วยต่ำและความสามารถขนส่งมาก เช่น เครื่องเทศ สินค้าจำนวนมาก ปัจจัยความสำเร็จรวมถึงเสถียรภาพการเมือง โครงสร้างพื้นฐาน (คาราวานเซไร ท่าเรือ) เครือข่ายพ่อค้า ระบบเครดิต และความต้องการเชิงตลาด ทำให้เส้นทางใดเส้นทางหนึ่งโดดเด่นขึ้นในช่วงเวลาและบริบทที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของเส้นทางสายไหมในฐานะกลไกของโลกาภิวัตน์ยุคต้นและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างตะวันออกและตะวันตก สามารถสังเคราะห์ข้อเสนอแนะได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่ ข้อเสนอแนะทั่วไป และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 การศึกษาประวัติศาสตร์เส้นทางสายไหมควรเน้นมิติทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับมิติทางเศรษฐกิจและการเมือง เนื่องจากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การค้าเพียงอย่างเดียวไม่สามารถอธิบายพลวัตของเส้นทางสายไหมได้อย่างครบถ้วน หากแต่ต้องพิจารณาร่วมกับการแพร่กระจายของศาสนา ความเชื่อ เทคโนโลยี และศิลปกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อรูปของอารยธรรมในภูมิภาคต่าง ๆ

1.2 การเรียนการสอนประวัติศาสตร์โลกควรนำกรณีศึกษาเส้นทางสายไหมมาใช้เป็นตัวอย่างของกระบวนการโลกาภิวัตน์ยุคต้น เพื่อช่วยให้นักเรียนและนิสิตเข้าใจว่าการเชื่อมโยงของโลกมิได้เริ่มต้นในยุคสมัยใหม่เท่านั้น หากแต่มีรากฐานยาวนานตั้งแต่ยุคโบราณ การใช้กรอบแนวคิดประวัติศาสตร์โลกจะช่วยลดการมองประวัติศาสตร์แบบแยกส่วนตามรัฐชาติ และส่งเสริมความเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม

1.3 ในเชิงสังคมร่วมสมัย การศึกษาบทบาทของเส้นทางสายไหมสามารถนำไปใช้เป็นกรอบเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน เช่น การค้าระหว่างประเทศ การเคลื่อนย้ายแรงงาน และ

การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล การตระหนักถึงลักษณะร่วมและความแตกต่างระหว่างโลกาภิวัตน์ยุคต้นกับโลกาภิวัตน์ยุคใหม่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเชิงประวัติศาสตร์ต่อปัญหาและความท้าทายในโลกปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

2.1 งานวิจัยในอนาคตควรขยายการศึกษาไปสู่กรณีศึกษาเฉพาะพื้นที่ (Case studies) เช่น เมืองสำคัญตามเส้นทางสายไหม ได้แก่ ฉางอัน ซามาร์คันด์ แบกแดด หรือเมืองท่าบนเส้นทางสายไหมทางทะเล เพื่อให้เห็นภาพเชิงลึกของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น และสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างของรูปแบบปฏิสัมพันธ์ในแต่ละภูมิภาค

2.2 ควรมีการศึกษาบทบาทของกลุ่มผู้มีบทบาทรอง (Subaltern groups) เช่น พ่อค้าเร่ ช่างฝีมือ และสตรี ในกระบวนการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมผ่านเส้นทางสายไหม เนื่องจากงานวิจัยที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับจักรวรรดิและชนชั้นนำเป็นหลัก การศึกษากลุ่มเหล่านี้จะช่วยเปิดมุมมองใหม่ต่อประวัติศาสตร์เส้นทางสายไหมในฐานะประสบการณ์ของผู้คนหลากหลายระดับ

2.3 งานวิจัยในอนาคตอาจนำระเบียบวิธีสหวิทยาการ (Interdisciplinary approach) มาใช้มากขึ้น เช่น การผสมผสานประวัติศาสตร์กับโบราณคดี ภูมิศาสตร์ และดิจิทัลฮิวแมนิตีส์ (Digital humanities) เพื่อวิเคราะห์เส้นทางสายไหมในเชิงเครือข่าย (Network analysis) และเชิงพื้นที่ (Spatial analysis) ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจโครงสร้างของการติดต่อระหว่างภูมิภาคได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

3.1 ยกระดับการทูตทางวัฒนธรรมโดยใช้กรอบเส้นทางสายไหม: รัฐควรส่งเสริมโครงการความร่วมมือเชิงวัฒนธรรมกับประเทศบนเส้นทางสายไหม เช่น แลกเปลี่ยนพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการร่วม การแลกเปลี่ยนนักวิจัยและศิลปิน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมและความไว้วางใจระหว่างประชาชน ใช้แนวคิด One Belt One Road ในเชิงวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสร้างอัตลักษณ์ร่วมและเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมและการศึกษา โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมและการเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม ลดความตึงเครียดทางการเมืองและส่งเสริมความร่วมมือระยะยาวด้านเศรษฐกิจและการอนุรักษ์มรดก

3.2 บูรณาการมรดกเส้นทางสายไหมในการออกแบบนโยบายการศึกษา: กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันอุดมศึกษาควรพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมประวัติศาสตร์โลกกับภูมิภาค โดยนำกรณีศึกษาเส้นทางสายไหมเป็นแกนการเรียนรู้ข้ามสาขา ส่งเสริมการวิจัยร่วมระดับนานาชาติและการฝึกอบรมนักวิจัยด้านมานุษยวิทยาประวัติศาสตร์ศิลป์ และการจัดการมรดก เพื่อเตรียมบุคลากรที่สามารถถอดบทเรียนอดีตมาใช้ในการออกแบบนโยบายร่วมสมัย โครงการเหล่านี้ควรได้รับงบสนับสนุน ประเมินผล และเผยแพร่เป็นนโยบายสาธารณะ

3.3 นโยบายอนุรักษ์และการพัฒนาเชิงยั่งยืนของมรดกเส้นทางสายไหม: รัฐและองค์กรระหว่างประเทศควรจัดแผนการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี เมืองท่า และเส้นทางการค้าโบราณอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น โดยผสานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน สนับสนุนการสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการมรดกร่วมภูมิภาค เพื่อแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีและมาตรฐานการอนุรักษ์ พร้อมจัดตั้งทุนสนับสนุน การฝึกอบรม และมาตรการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้การใช้มรดกเป็นแรงขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจอย่างสมดุล

องค์ความรู้ใหม่

1. เส้นทางสายไหมในฐานะโครงข่ายทางวัฒนธรรมมากกว่าทางการค้า องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้คือ การทำความเข้าใจเส้นทางสายไหมในฐานะ “โครงข่ายทางวัฒนธรรม” มากกว่าเพียงเส้นทางการค้าทางเศรษฐกิจ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า การแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นเพียงกลไกหนึ่งของการติดต่อระหว่างภูมิภาค แต่สิ่งที่มีผลกระทบยั่งยืนกว่าคือการถ่ายทอดความเชื่อ ศาสนา ภาษา และรูปแบบศิลปกรรม ซึ่งค่อย ๆ หลอมรวมจนเกิดวัฒนธรรมแบบผสมผสาน (Hybrid culture) ในหลายพื้นที่ของเอเชียกลาง จีน อินเดีย และตะวันออกกลาง

2. โลกาภิวัตน์ยุคต้นมีลักษณะเชิงเครือข่าย ไม่ใช่การครอบงำฝ่ายเดียว องค์ความรู้ใหม่ประการที่สอง คือ การมองโลกาภิวัตน์ยุคต้นผ่านกรอบ “เครือข่ายหลายศูนย์กลาง” (Polycentric network) แทนการมองว่าอารยธรรมใดอารยธรรมหนึ่งเป็นผู้กำหนดทิศทางหลัก งานวิจัยพบว่าแต่ละภูมิภาคมีบทบาทเป็นทั้งผู้รับและผู้ส่งอิทธิพลทางวัฒนธรรมในเวลาเดียวกัน เช่น จีน อินเดีย เปอร์เซีย และโรมัน ต่างมีบทบาทเชิงรุกในกระบวนการแลกเปลี่ยน ทำให้โลกาภิวัตน์ยุคต้นเป็นกระบวนการร่วมสร้าง มากกว่าการขยายอำนาจฝ่ายเดียว

3. ศาสนาเป็นพาหนะหลักของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม องค์ความรู้ใหม่อีกประการหนึ่งคือ การชี้ให้เห็นบทบาทของศาสนาในฐานะ “พาหนะทางวัฒนธรรม” ที่สำคัญกว่าสินค้า ศาสนาพุทธ อิสลาม และคริสต์ศาสนาแพร่กระจายไปพร้อมกับเครือข่ายการค้าและการเดินทางของนักบวชและพ่อค้า ศาสนาเหล่านี้มิได้ถ่ายทอดเฉพาะหลักคำสอนเท่านั้น แต่ยังนำมาซึ่งระบบการศึกษา ภาษา ศิลปะ และจริยธรรม ซึ่งกลายเป็นรากฐานของอารยธรรมในหลายภูมิภาค

4. เมืองตามเส้นทางสายไหมเป็นพื้นที่สร้างอัตลักษณ์ใหม่ งานวิจัยก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ว่า เมืองตามเส้นทางสายไหม เช่น เมืองศูนย์กลางการค้าและโอเอซิส มิได้เป็นเพียงจุดพักของคาราวาน แต่เป็น “พื้นที่ทดลองทางวัฒนธรรม” ที่เกิดการผสมผสานของเชื้อชาติ ภาษา และความเชื่อ เมืองเหล่านี้สร้างอัตลักษณ์เฉพาะของตนเองซึ่งแตกต่างจากศูนย์กลางจักรวรรดิ ทำให้เส้นทางสายไหมเป็นแหล่งกำเนิดของสังคมพหุวัฒนธรรมในยุคโบราณ

5. เส้นทางสายไหมเป็นต้นแบบของโลกาภิวัตน์เชิงวัฒนธรรมในปัจจุบัน องค์ความรู้ใหม่สุดท้ายคือการเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน โดยเสนอว่าเส้นทางสายไหมสามารถถือเป็นต้นแบบของโลกาภิวัตน์เชิงวัฒนธรรม (Cultural globalization) ในยุคใหม่ แม้เทคโนโลยีการสื่อสารจะเปลี่ยนไป แต่รูปแบบพื้นฐานยังคงเหมือนเดิม คือ การเคลื่อนย้ายของผู้คน ความคิด และอัตลักษณ์ข้ามพรมแดน การเข้าใจเส้นทางสายไหมจึงช่วยให้เข้าใจรากฐานเชิงประวัติศาสตร์ของโลกาภิวัตน์ร่วมสมัยได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

6. โครงสร้างเครือข่ายมนุษย์ที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น งานวิจัยนี้ชี้ชัดว่าเส้นทางสายไหมประกอบขึ้นเป็น “โครงข่ายมนุษย์” (The Human Web) ที่มีชั้นความสัมพันธ์หลากหลายกว่าภาพเชิงเส้นหรือศูนย์กลาง รัศมีในตำราทั่วไป เครือข่ายดังกล่าวรวมเอาการเชื่อมต่อระหว่างเมืองท่า โอเอซิส เครือข่ายพ่อค้า สำนักสงฆ์ และสถาบันความรู้ ซึ่งทำงานแบบขนานและทับซ้อน ส่งผลให้การไหลของสินค้า ความเชื่อ และองค์ความรู้เกิดรูปแบบไม่สม่ำเสมอ มีจุดเกิด จุดแผ่ และจุดถ่ายเทที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา งานวิจัยนี้จึงยืนยันว่าการเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรมเกิดจากการปฏิสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่มีพลวัตและหลายมิติ มากกว่ากระบวนการเชิงเส้นเดียว

เอกสารอ้างอิง

เกษมสุข, ป. (2561). *เส้นทางสายไหมกับเมืองท่าในอันดามัน: มิติพาณิชยกรรมและวัฒนธรรม*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์สมมติ.

บุญชัย, ส. (2563). โลกาภิวัตน์ยุคต้นและการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์ไทย*, 12(2), 45–68.

พิมพ์ใจ, จ. (2562). *ศิลปกรรมและศาสนาบนเส้นทางการค้า: กรณีศึกษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิชาการสมมติ.

Abu-Lughod, J. L. (1989). *Before European hegemony: The world system A.D. 1250–1350*. Oxford University Press.

Bentley, J. H. (1993). *Old world encounters: Cross-cultural contacts and exchanges in pre-modern times*. Oxford University Press.

Bentley, J. H. (2006). Cross-cultural interaction and periodization in world history. *The American Historical Review*, 101(3), 749–770. https://doi.org/10.2307/216941

Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge University Press.

Christian, D. (2000). Silk roads or steppe roads? The Silk Roads in world history. *Journal of World History*, 11(1), 1–26. https://doi.org/10.1353/jwh.2000.0004

Foltz, R. (2010). *Religions of the Silk Road: Premodern patterns of globalization* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.

Frankopan, P. (2015). *The Silk Roads: A new history of the world*. Bloomsbury.

Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. University of California Press.

Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Anchor Books.

Hansen, V. (2012). *The Silk Road: A new history*. Oxford University Press.

Hobson, J. M. (2004). *The eastern origins of Western civilization*. Cambridge University Press.

Liu, X. (2010). *The Silk Road in world history*. Oxford University Press.

McNeill, W. H., & McNeill, J. R. (2003). *The human web: A bird's-eye view of world history*. W. W. Norton & Company.

Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure* (Rev. ed.). Free Press.

Millward, J. A. (2013). *The Silk Road: A very short introduction*. Oxford University Press.

Parsons, T. (1951). *The social system*. Free Press.

Sen, T. (2003). In search of longevity: Chinese maritime missions in the Indian Ocean during the Ming dynasty. *Journal of World History*, 14(3), 249–279. https://doi.org/10.1353/jwh.2003.0048

Shaffer, L. N. (1994). Southernization. *Journal of World History*, 5(1), 1–21.

Standen, N. (2014). *Unbounded loyalty: Frontier crossings in Liao China*. University of Hawai'i Press.

Stearns, P. N. (2010). *World history in brief: Major patterns of change and continuity* (2nd ed.). Pearson.

Waugh, D. C. (2007). Richthofen's "Silk Roads": Toward the archaeology of a concept. *The Silk Road*, 5(1), 1–10.

Whitfield, S. (2004). *The Silk Road: Trade, travel, war and faith*. British Library.

Wood, F. (2002). *The Silk Road: Two thousand years in the heart of Asia*. University of California Press.

Yamashita, S. (2003). Globalization and identity: Cultural diversity, religion, and citizenship. *International Sociology*, 18(3), 631–665. https://doi.org/10.1177/02685809030183007.

การพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธจากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน : กรณีศึกษา ผ้าผะเหวดโบราณ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ

Developing Temple to Buddhist Learning Resource from Cultural Capital of Community: Case Study Ancient Phawaet Cloth, Watpasakdaram, Thamuang Sub-district, Selaphum District, ROI Et Province

สนั่น ประเสริฐ
พระวัชรคุณบัณฑิต
พระอธิการนัฐวุฒิ สิริจนฺโท
พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต
ไพฑูรย์ สวนมะไฟ
พระครูสุตวรธรรกิจ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Sanan Prasert
Phrawacharakunbandit
Abbot Nattavut Sirichantho
Phrakrubhavanaphatthanabandit
Phaitoon Suanmaphai
Phrakrusutaworathamakit
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College
E-mail: snanpras@gmail.com

รับบทความ: 16 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 5 เมษายน 2569; ตอบรับบทความ: 7 เมษายน 2569
Received: February 16, 2026; Revised: April 5, 2026; Accepted: April 7, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาและคุณค่าผ้าผะเหวดโบราณ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 2) สังเคราะห์องค์ความรู้วิถีพุทธจากผ้าผะเหวดโบราณ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) จัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้วิถีพุทธจากผ้าผะเหวดโบราณ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative Research) พื้นที่วิจัยคือ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มเป้าหมายจำนวน 25 รูป/คน เครื่องมือการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า ผ้าผะเหวดโบราณวัดป่าสักดาราม จ.ร้อยเอ็ด เป็นมรดกทางวัฒนธรรมล้ำค่าที่สันนิษฐานว่าเขียนขึ้นในช่วง พ.ศ. 2464–2471 โดยใช้สีฝุ่นบนผ้าฝ้ายเล่าเรื่องพระเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ ด้วยศิลปะแบบสัจนิยมที่สะท้อนภาพลักษณ์ทางประวัติศาสตร์รัชสมัย ร.6 ด้านคุณค่า ผ้าผะเหวดนี้ทำหน้าที่เป็น “สื่อการสอนธรรมะ” และ “หอศิลป์เคลื่อนที่” ที่เชื่อมโยงความเชื่อเรื่องทานบารมีและการเกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรยเข้ากับวิถีชีวิตชาวอีสาน ภาพเขียนได้บันทึกหลักฐานทางสังคมทั้งด้านสภาพแวดล้อมป่าหิมพานต์ที่อุดมสมบูรณ์ และวิถีชีวิตที่เป็นรูปธรรม เช่น การเกษตรกรรม การลงแขก และการละเล่นพื้นบ้าน องค์ความรู้วิถีพุทธ ประกอบด้วย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การปกครอง ความรัก และวิถีชีวิต ส่วนฐานข้อมูลองค์ความรู้ผู้วิจัยจัดทำเป็นตารางตามรายการองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

คำสำคัญ: การพัฒนาวัด; แหล่งเรียนรู้วิถีพุทธ; ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน; ผ้าผะเหวดโบราณ

Abstract

This research article aims to: 1) study the ancient *Phra Wet* cloth mural at Pa Sakdaram Temple, Tha Muang Subdistrict, Selaphum District, Roi Et Province; 2) synthesize Buddhist way-of-life knowledge from the ancient *Phra Wet* cloth mural at Pa Sakdaram Temple, Tha Muang Subdistrict, Selaphum District, Roi Et Province; and 3) develop a database of Buddhist way-of-life knowledge derived from the ancient *Phra Wet* cloth mural at Pa Sakdaram Temple, Tha Muang Subdistrict, Selaphum District, Roi Et Province. This study employed qualitative research methodology. The research site was Pa Sakdaram Temple in Tha Muang Subdistrict, Selaphum District, Roi Et Province. The target group consisted of 25 monks and lay participants. The research instrument was an interview form. Data were collected through in-depth interviews and analyzed using descriptive methods.

The findings revealed that the ancient *Phra Wet* cloth mural of Pa Sakdaram Temple, Roi Et Province, is a valuable cultural heritage item, presumed to have been created between 1921 and 1928 CE (B.E. 2464–2471). Painted with powdered pigments on cotton fabric, it narrates the 13 chapters of the Vessantara Jataka in a realist artistic style reflecting the historical context of the reign of King Rama VI. In terms of value, this *Phra Wet* cloth functions as both a "Dhamma teaching medium" and a "mobile art gallery," linking beliefs in the perfection of generosity (*dā̄na pā̄ramī̄*) and rebirth in the era of Maitreya Buddha with the Isan way of life. The paintings also record social evidence, including the rich environment of the Himmapan forest and concrete aspects of daily life such as agriculture, communal labor exchange, and traditional folk games. The synthesized Buddhist way-of-life knowledge includes generosity, governance, love, and ways of living. The researcher organized the knowledge database into a table based on the categories of knowledge obtained from the study.

Keywords: Developing Temple; Buddhist Learning Resource;cultural Capital of Community; Ancient Phawaet Cloth

บทนำ

ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่เกิดจากความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ภาษา สัญลักษณ์ และรูปแบบการดำรงชีวิต ซึ่งสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งมีคุณค่าและสามารถนำมาใช้สร้างสถานะ โอกาส และพลังในการพัฒนาบุคคลหรือชุมชนได้ แนวคิดนี้ได้รับการอธิบายอย่างเป็นระบบโดย Pierre Bourdieu ซึ่งเสนอว่าทุนทางวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในทุนสำคัญที่ส่งผลต่อโครงสร้างสังคมและความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Bourdieu, 1986: 243) ในบริบทชุมชน ทุนทางวัฒนธรรมยังหมายรวมถึงภูมิ

ปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรม ความเชื่อ ศาสนา ศิลปะพื้นบ้าน และวิถีชีวิตที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ (Throsby, 2001: 46) โดยเฉพาะในสังคมไทย วัด ประเพณี และกิจกรรมทางศาสนา ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมสำคัญที่เชื่อมโยงผู้คน การสร้างอัตลักษณ์ และการส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคม (UNESCO, 2013: 132)

ภาคอีสานของประเทศไทยมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษาอีสาน ดนตรีพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง และประเพณีต่างๆ ที่เชื่อมโยงทั้งความเชื่อพื้นถิ่นและหลักธรรมทางพุทธศาสนา ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณีของประเทศไทยมิได้เป็นเพียงมรดกทางปัญญา หากยังเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมและจิตวิญญาณที่ส่งเสริมความสมานฉันท์ รวมถึงเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการสานสัมพันธ์ระดับภูมิภาคและนานาชาติ โดยวัฒนธรรมและประเพณีที่หลากหลายนี้ได้หลอมรวมความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา และภูมิศาสตร์เข้าด้วยกัน จนกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่กำหนดอัตลักษณ์ความเป็นไทยในเวทีโลก ในระดับจังหวัด ร้อยเอ็ดเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ ซึ่งมีประวัติศาสตร์ยาวนาน ชุมชนนี้มีการสั่งสมทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น คัมภีร์ใบลาน สมุดข่อยโบราณ และผ้าผะเหวด ซึ่งสะท้อนถึงความมั่งคั่งทางภูมิปัญญาและศิลปะท้องถิ่น (วิกิชุมชน, 2567 : ออนไลน์) ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีในปัจจุบันส่งผลให้ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้เสี่ยงต่อการสูญหาย เนื่องจากคนรุ่นใหม่ขาดความสนใจและการสืบทอด การจัดการองค์ความรู้ในชุมชนยังขาดระบบที่เป็นรูปธรรม ทำให้การถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การขาดนวัตกรรมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธจากทุนทางวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่

แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญต่อกระบวนการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน เนื่องจากเป็นพื้นที่หรือทรัพยากรที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงความรู้ ประสบการณ์ และการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในและนอกห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การคิดวิเคราะห์ และการสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์จริง ทำให้การเรียนรู้มีความหมายและเชื่อมโยงกับบริบทของสังคมและชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562 : 15) นอกจากนี้แหล่งเรียนรู้ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เช่น การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การใช้เทคโนโลยี การสื่อสาร และการแก้ปัญหา โดยการจัดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ชุมชนท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ จะช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนรู้ตามความสนใจและศักยภาพของตนเอง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เชิงรุกและสร้างแรงจูงใจในการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564 : 22) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยมุ่งปรับปรุงทั้งด้านเนื้อหา สื่อ เทคโนโลยี การจัดสภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับผู้เรียนและบริบทสังคม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สนับสนุนการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ และทำให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน (UNESCO, 2020 : 48.)

การพัฒนานวัตกรรมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธคือวัดมีศิลปะและวัฒนธรรม เช่น ผ้าผ้าผะเหวดโบราณ คัมภีร์ใบลาน พุทธศิลป์ของวิหารและเจดีย์ เป็นต้น ให้ผู้สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านท่าม่วงจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้นการศึกษาทุนทางวัฒนธรรม การจัดการองค์ความรู้ และการพัฒนานวัตกรรมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธจากทุนทางวัฒนธรรม (ผ้าผะเหวดโบราณ) ของวัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม สร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและคุณค่าผ้าผะเหวดโบราณ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้วิถีพุทธจากผ้าผะเหวดโบราณ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้วิถีพุทธจากผ้าผะเหวดโบราณ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธจากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน: กรณีศึกษา ผ้าผะเหวดโบราณ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยดำเนินการจากการศึกษาและการวิจัยเอกสารและการลงสำรวจข้อมูลในภาคสนาม ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์นี้จะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

2. พื้นที่การวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดเอาพื้นที่วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่ในการวิจัย

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย คณะผู้วิจัยได้กำหนดเลือกออกเป็น 4 กลุ่ม รวม 25 รูป/คน ได้แก่ 1) พระภิกษุจำนวน 5 รูป 2) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน 3) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน 4) ประชาชน จำนวน 10 คน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับประเพณีบุญผะเหวดและมีความรู้เกี่ยวกับผ้าผะเหวดโดยตรง

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยดังกล่าว คณะผู้วิจัยเน้นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ มีการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในพื้นที่

1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questionnaire) ให้ตอบโดยเสรี

2) การสร้างเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนการสร้างแบบแบบสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ในการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธจากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการองค์ความรู้ จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และสรุปเป็นคำนิยามศัพท์ในการวิจัย

3) สร้างแบบสัมภาษณ์จากกรอบเนื้อหาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ ทำการตรวจเนื้อหา

5) แก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ นำแบบสัมภาษณ์ไปดำเนินการต่อไป

ส่วนเครื่องมือในการจัดทำฐานข้อมูล ได้แก่ คิวอาร์โค้ด สำหรับบันทึกและสแกนศึกษาข้อมูล

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยทำการขอหนังสือขออนุญาตในการสัมภาษณ์

2) การเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

(1) ขั้นเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยพิจารณาว่าผู้ให้ข้อมูลนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ มีคุณสมบัติตรงตามความต้องการ สามารถตอบปัญหาที่ต้องการเกี่ยวข้องได้หรือไม่ รวมทั้งพิจารณาความเป็นไปได้ที่จะเข้าไปศึกษา ตลอดจนพิจารณาความสะดวกและความปลอดภัยในการเดินทาง

(2) ขั้นแนะนำตัว ผู้วิจัยได้ส่งเอกสารขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล จากนั้นจึงกำหนดวันเวลาสัมภาษณ์ วิธีการดังกล่าวเป็นการกำหนดบทบาทของผู้วิจัยแบบเปิดเผย (Overt role)

(3) สัมภาษณ์ เพื่อทำความเข้าใจการพัฒนานวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธจากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับความคิดเห็นในทัศนะของผู้ให้ข้อมูล มุ่งหาข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้ข้อมูลเชิงพรรณนา มีประเด็นในการสัมภาษณ์ที่ชัดเจน ใช้คำถามอย่างเปิดกว้าง มีการเตรียมตัวก่อนทำการสัมภาษณ์โดยการหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่สัมภาษณ์อย่างเพียงพอ และสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) ผู้วิจัยแนะนำตัวตามบทบาทที่กำหนดโดยการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวก เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เกิดความประทับใจไว้วางใจ และกล้าที่จะเปิดเผยข้อมูลที่ผู้สัมภาษณ์ต้องการ การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการสัมภาษณ์ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยตรง (Face-to-Face) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพิ่มเติมทางโทรศัพท์ในกรณีของการศึกษาเพื่อเป็นการเติมเต็มข้อมูลระหว่างการเก็บข้อมูล ให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น การรวบรวมข้อมูลประกอบเพิ่มเติม รวบรวมข้อมูลทุกส่วนเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยการ สัมภาษณ์ บันทึกเสียง ถ่ายรูป สมุดบันทึก และถอดความออกมาเรียบเรียงต่อไป ส่วนการตรวจสอบความน่าชื่อของข้อมูลใช้วิธีสามเส้า คือเทียบเคียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย เวลา และสถานที่ที่แตกต่างกัน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

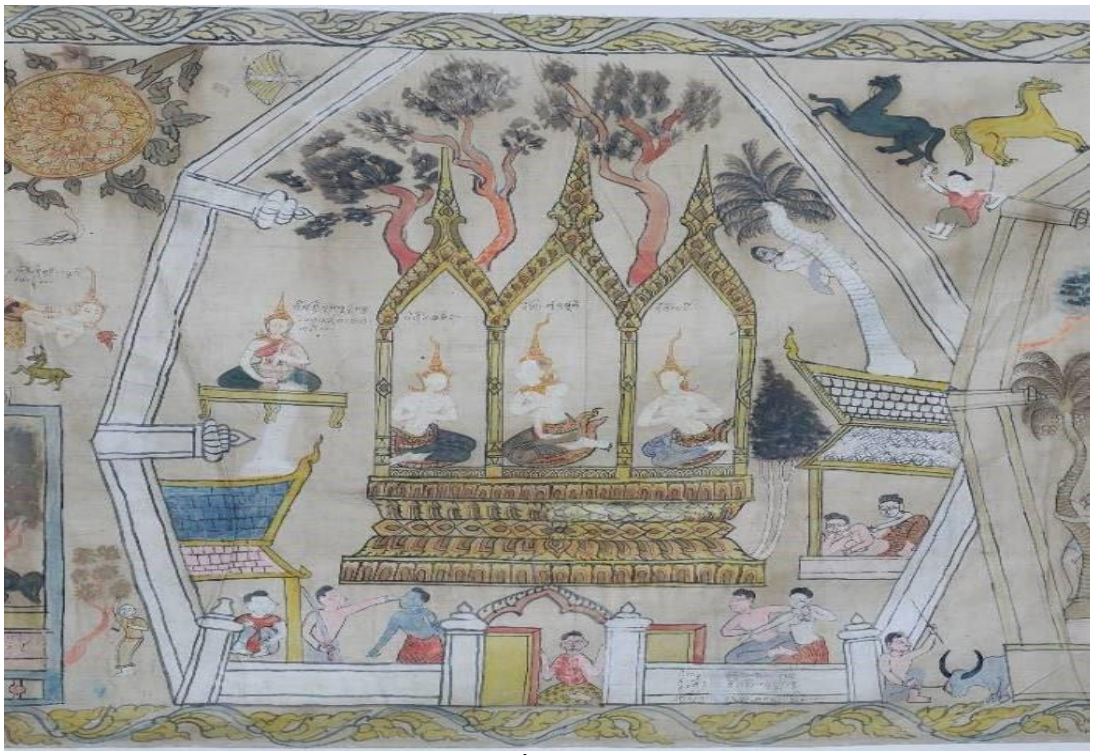
การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา แบบหาความหมาย วิธีการตีความสร้างข้อสรุป จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม อ่านทบทวนหลายรอบ Coding จัดหมวดหมู่ (Category) สร้างธีม (Theme) สังเคราะห์เชิงทฤษฎี สร้างข้อสรุปตามรูปแบบ ความหมาย และผลกระทบของปรากฏการณ์ที่รับรู้

สรุปผลการวิจัย

1. ผ้าผะเหวดโบราณ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

1.1. ความเป็นมาและลักษณะทางกายภาพ

ผ้าผะเหวด (พระบฏ) วัดป่าสักดาราม จ.ร้อยเอ็ด เป็นมรดกทางวัฒนธรรมล้ำค่า เดิมสันนิษฐานว่ามีอายุกว่า 400 ปีตามการสร้างวัด แต่จากการวิเคราะห์รูปแบบศิลปกรรมใหม่ (การแต่งกายสตรีรัชสมัย ร.6, ซุ้มประตูแบบตะวันตก, เครื่องแบบทหาร) พบว่าเขียนขึ้นในช่วง พ.ศ. 2464 – 2471 ผ้าผะเหวดทำจากผ้าฝ้ายทอเครื่อง หน้ากว้าง 90 ซม. ยาว 21 เมตร เขียนด้วยสีฝุ่นธรรมชาติ เล่าเรื่องพระเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ การจัดวางภาพแบบ สัจนิยม ยึดสถานที่ (Map-like) มากกว่าลำดับเวลา และมีการวาดตัวละครซ้ำเพื่อแสดงการเคลื่อนไหว

แผนภาพที่ 1 กัณฑ์ทศพร

1.2. คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม

1) ด้านศาสนา เป็น “สื่อการสอนธรรมะ” ผ่านภาพวาดสำหรับผู้ที่ไม่อ่านเขียน เน้นเรื่องทานบารมี 2) ด้านศิลปะ เป็น หอศิลป์เคลื่อนที่ สะท้อนศิลปะแบบ Naive Art และวิถีชีวิตชาวอีสานในอดีต 3) ด้านจิตใจ เชื่อว่าการร่วมแห่และฟังเทศน์มหาชาติจบในวันเดียว จะได้เกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรย 4) ด้านสังคม เป็นศูนย์รวมจิตใจและความสามัคคีของคนในชุมชนผ่านงานบุญประเพณี

ผ้าผะเหวดโบราณของวัดป่าสักดารามไม่ได้มีการแสดงให้คนทั่วไปได้ศึกษาตลอดเวลา เนื่องจากข้อจำกัดทางศิลปะบางอย่าง เช่น ป้องกันการเปลี่ยนแปลงหรือสึกกร่อนของผ้าและสี เป็นต้น แต่จะเปิดให้ชมเวลาวัดจัดงานบุญผะเหวด และมีคนสนใจขอศึกษาเป็นกรณีพิเศษ ที่ผ่านมามีการศึกษาวิจัยและจัดทำฐานข้อมูลในมิติโบราณคดี/ศิลปะ เช่น การศึกษาวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เป็นต้น ซึ่งการ

ศึกษาวิจัยดังกล่าวทำให้ได้องค์ความรู้เชิงโบราณคดี/ศิลปะ เช่น ยุคสมัยของการเขียนผ้าผะเหวด ผ้าและสีที่ใช้ทำผ้าผะเหวด เป็นต้น

2. องค์ความรู้วิถีพุทธจากผ้าผะแหวดโบราณ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

เวสสันดรชาดก ได้รับการยกย่องว่าเป็นชาดกแห่งทานบารมี อันสะท้อนการบำเพ็ญคุณธรรมขั้นสูงของพระโพธิสัตว์ และเป็นต้นแบบทางจริยธรรมที่หล่อหลอมวิถีชีวิตพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะในสังคมไทย – ลาว การศึกษาเชื่อมโยงคติการให้ทานกับ ผ้าผะเหวด ซึ่งเป็นสื่อวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดเรื่องราวชาดกผ่านภาพเขียนและพิธีกรรม ทำให้หลักธรรมที่เป็นนามธรรมกลายเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่ายในชุมชน การให้ทานของพระเวสสันดรแสดงถึงทานบารมีขั้นสูงหรือปรมัตถทาน คือการสละทั้งทรัพย์ อำนาจ บุตร และพระมเหสี เพื่อฝึกจิตให้คลายความยึดมั่นตามหลักไตรลักษณ์ และมุ่งประโยชน์สุขของสรรพสัตว์เป็นสำคัญ ทานกัณฑ์ซึ่งกล่าวถึงการบริจาคช้างปัจจัยนาค สะท้อนการให้ที่ก้าวข้ามผลประโยชน์ส่วนตน แม้ต้องเผชิญแรงต้านจากสังคม แต่ถือเป็นการยืนหยัดในคุณธรรมระยะยาว

ผ้าผะเหวดทำหน้าที่เป็นสื่อการเรียนรู้ทางศีลธรรมของชุมชน เชื่อมโยงศาสนา ศิลปะ และพิธีกรรม ทำให้คติการให้ทานถูกซึมซับผ่านการดู ฟังเทศน์ และการมีส่วนร่วมของคนทุกวัย ส่งผลให้หลักธรรมถูกแปรรูปเป็นพฤติกรรมจริง เช่น การทำบุญ การแบ่งปัน และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในระดับชุมชน การให้ทานช่วยพัฒนาทั้งจิตใจและสังคม ลดความเห็นแก่ตัว เสริมสร้างเมตตา ความไว้วางใจ และความสามัคคี อีกทั้งช่วยธำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมผ่านประเพณีบุญผะเหวด จนกลายเป็นทุนทางศีลธรรมและวัฒนธรรมของชุมชน โดยสังเคราะห์ โมเดลการพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธเริ่มจากฐานคติธรรมในชาดก ถ่ายทอดผ่านสื่อวัฒนธรรมและพิธีกรรม เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วม นำไปสู่การปฏิบัติจริง และส่งผลเป็นสุขภาวะชุมชนที่ยั่งยืน ทั้งด้านจิตใจ สังคม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณ

กัณฑ์หิมพานต์ วนปเวศน์ และมหาพน พรรณนาป่าและต้นไม้ไม่ได้มีไว้เพียงตกแต่งภาพ แต่ใช้สร้างบรรยากาศ “ป่าหิมพานต์” ให้ศักดิ์สิทธิ์ งดงาม และลี้ลับ เพื่อสื่อถึงการบำเพ็ญบารมีของพระเวสสันดร พรรณไม้ที่ปรากฏแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มสำคัญ คือ กลุ่มไม้ดอก เช่น กรรณิการ์ บัวหลากชนิด มณฑา และลำดวน ซึ่งใช้สื่อความงาม ความหอม และความศักดิ์สิทธิ์ของป่า อีกกลุ่มคือไม้ผล เช่น มะม่วง มะขามป้อม สมอ ลูกหว้า กล้วยป่า และต้นหว้า ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและที่พึ่งพิงของพระเวสสันดรและครอบครัวระหว่างการบำเพ็ญพรต ลักษณะของป่าในภาพยังสื่ออารมณ์ได้ 2 แบบ คือ ป่ารื่นรมย์ในกัณฑ์มหาพน ที่เต็มไปด้วยชีวิตและความอุดมสมบูรณ์ เพื่อชี้นำสู่ที่ประทับของพระโพธิสัตว์ และป่าวิเวกน่ากลัวในกัณฑ์มัทรี ที่บรรยายให้มืดสลัวหรือมีลางร้าย เพื่อสะท้อนความโศกเศร้าและความหวาดหวั่นของพระนางมัทรี โดยรวม การวาดพรรณไม้และป่าในผ้าผะเหวดจึงมีบทบาทเชิงสัญลักษณ์ ช่วยเล่าเรื่อง เสริมอารมณ์ และถ่ายทอดคติธรรมผ่านภาพธรรมชาติ ไม่ใช่เพียงการตกแต่งฉากเท่านั้น

กัณฑ์กุมารและมัทรี แม้เน้นเรื่องทานบารมี แต่เนื้อหาถูกขับเคลื่อนด้วย “ความรัก” หลายมิติ ซึ่งทำให้ตัวละครต้องตัดสินใจอย่างยากลำบาก ความรักแรกคือความรักระหว่างสามีภรรยา พระนางมัทรีทรงติดตามพระเวสสันดรไปอยู่ป่า แสดงถึงรักแท้และความเป็นคู่บารมีที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขและสนับสนุนกันในทางธรรม อีกมิติหนึ่งคือความรักของพ่อแม่ต่อลูก ซึ่งเป็นจุดขัดแย้งทางอารมณ์สำคัญ พระนางมัทรีทรงทุกข์โศกอย่างยิ่งเมื่อไม่พบลูก แสดงถึงความรักของแม่ที่ลึกซึ้งและบริสุทธิ์ ขณะที่พระเวสสันดรต้องอดทนต่อความผูกพันส่วนตัวในการบริจาคบุตรทาน มิใช่เพราะไม่รักลูก แต่เพื่อยกระดับจากความรักเฉพาะบุคคลไปสู่ความเมตตาอันยิ่งใหญ่

ความรักระดับสูงสุดคือความรักต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ หรือมหากรุณา ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้พระเวสสันดรยอมสละทุกสิ่งเพื่อมุ่งสู่การตรัสรู้และช่วยเหลือสัตว์โลก โดยรวม เรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นว่าความรักเป็นพลังสำคัญที่เชื่อมโยงชีวิตครอบครัว คุณธรรม และอุดมคติทางศาสนาเข้าด้วยกัน

ภาพในกัณฑ์หิมพานต์สะท้อนวิถีชีวิตคนโบราณอย่างหลากหลาย ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม เช่น หมอลำ การทอผ้า ไถนา หาปลา ล่าสัตว์ ตำข้าว และทำอาหารเลี้ยงแขก แสดงให้เห็นชีวิตชุมชนที่ผูกพันกับธรรมชาติและการพึ่งพาอาศัยกัน หมอลำโบราณมีลักษณะเรียบง่าย เน้นการเคลื่อนไหวตามจังหวะแคน ใช้ทั้งในพิธีกรรม การสอนวรรณคดีและศีลธรรม รวมถึงความบันเทิงของชุมชน ส่วนการไถนาเป็นหัวใจของชีวิตเกษตรกรรม ใช้แรงงานวัวควาย เครื่องมือไม้ และสัมพันธ์กับฤดูกาล พร้อมความเชื่อเรื่องพระแม่ธรณีและพระแม่โพสพ อีกทั้งยังสะท้อนความร่วมมือแบบลงแขกในสังคม การพายเรือทอดแหหาปลาแสดงภูมิปัญญาการยังชีพที่อาศัยความชำนาญ ความเงียบ และความเข้าใจธรรมชาติ ขณะที่การล่าสัตว์เป็นทั้งการดำรงชีวิต การเรียนรู้นิเวศ และมีจารีตควบคุมเพื่อรักษาสมดุลป่า การตำข้าวด้วยครกกระเดื่องเป็นเทคโนโลยีพื้นบ้านที่ใช้แรงงานคน สะท้อนเศรษฐกิจครัวเรือน ความร่วมมือในครอบครัว และการรักษาคุณค่าทางอาหาร ส่วนการทำอาหารเลี้ยงแขกเป็นกิจกรรมสังคมสำคัญ แสดงน้ำใจ การรวมแรงชุมชน และสถานะของเจ้าภาพ พร้อมทั้งสืบทอดภูมิปัญญาอาหาร

3. ฐานข้อมูลองค์ความรู้วิถีพุทธจากผ้าผะเหวดโบราณ

ตารางที่ 1 ฐานข้อมูลองค์ความรู้วิถีพุทธจากผ้าผะเหวดโบราณ สรุปสาระสำคัญแสดงเป็นตาราง ดังนี้

ประเด็น	สาระสำคัญ
ความเป็นมา	ผ้าผะเหวดโบราณเก็บรักษาโดยหลวงปู่สมสิทธิ์ รกฺขิตสีโล วัดป่าสักดาราม สันนิษฐานอายุราว 400–450 ปี สร้างใกล้เคียงช่วงก่อตั้งวัด (พ.ศ. 2110) ทำจากผ้าฝ้ายทอ ขนาดกว้าง 80 ซม. ยาว 21 เมตร ใช้สีธรรมชาติและมีการซ่อมด้วยสีเคมีภายหลัง เชื่อว่านำมาจากบ้านกุดข้าวปุ้น และเขียนโดยช่างบ้านชีทวน
ลักษณะ	ภาพเขียน 2 มิติ จัดวางแบบยึดสถานที่มากกว่าลำดับเวลา (ลักษณะคล้ายแผนที่) เล่าเรื่องจากขวาไปซ้ายและวนกลับ แบ่งฉากด้วยเส้น/ต้นไม้/กำแพง วาดตัวละครซ้ำเพื่อแสดงเวลา มีหลักฐานบางส่วนชี้ว่าอาจร่วมสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น การแต่งกาย วิถีชีวิต และศิลปะผสมไทย–ตะวันตก คล้าย วัดทุ่งศรีเมือง วัดบ้านประตูชัย และ วัดโสมนัสราชวรวิหาร
แก่นแนวคิด	เป็นชาดกแห่ง “ทานบารมี” สะท้อนการเสียสละขั้นสูงของพระโพธิสัตว์ และเป็นต้นแบบจริยธรรมของสังคมไทย–ลาว
ผ้าผะเหวดในฐานะสื่อ	เป็นสื่อวัฒนธรรมที่แปลงหลักธรรมให้เข้าใจง่าย ผ่านภาพ พิธีกรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชน
บทบาทของภาพผ้าผะเหวด	เป็นทั้งสื่อธรรมะ บันทึกวิถีชีวิต และสะท้อนโครงสร้างสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

ประเด็น	สาระสำคัญ
คุณค่า	**ด้านศาสนา** สื่อสอนพระเวสสันดร ๑๓ กัณฑ์ ปลูกฝังทานบารมี **ด้านศิลปะ/ภูมิปัญญา** ใช้วัสดุธรรมชาติ มีอักษรธรรม–ไทน้อย เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ **ด้านจิตวิญญาณ** เชื่อว่าได้บุญจากการฟังเทศน์มหาชาติครบ และสร้างบรรยากาศศักดิ์สิทธิ์ **ด้านสังคม** เป็นศูนย์รวมความร่วมมือและความสามัคคีของชุมชน **ด้านการศึกษา** เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น
อิทธิพลของคำสอน	**ผลต่อพฤติกรรม** ทำให้เกิดการปฏิบัติจริง เช่น การทำบุญ การแบ่งปัน และการช่วยเหลือเกื้อกูล **ผลต่อสังคม** ลดความเห็นแก่ตัว เสริมเมตตา ความไว้วางใจ และความสามัคคี เป็นทุนทางศีลธรรมและวัฒนธรรม
โมเดลการพัฒนาชุมชน	เริ่มจากคติธรรม ⟶ ถ่ายทอดผ่านสื่อ/พิธีกรรม ⟶ เรียนรู้ร่วม ⟶ ปฏิบัติจริง ⟶ เกิดสุขภาวะยั่งยืน
ภาพประกอบ กัณฑ์ที่ 1-13	กัณฑ์ที่ 1 ทศพร พระอินทร์ประทานพร 10 ประการ แก่พระนางผุสดีก่อนจุติ กัณฑ์ที่ 2 หิมพานต์ พระเวสสันดรประทานช้างปัจจัยนาเคนทร์และถูกชาวเมืองเนรเทศไปอยู่ป่าหิมพานต์ กัณฑ์ที่ 3 ทานกัณฑ์ พระเวสสันดรทรงบริจาคสัตตสดกมหาทาน (มหาทาน 7 อย่าง) กัณฑ์ที่ 4 วนปเวสน์: พระเวสสันดร พร้อมพระนางมัทรี พระโอรส และพระธิดา เสด็จไปบำเพ็ญพรตที่ป่าหิมพานต์ กัณฑ์ที่ 5 ชูชก พราหมณ์ชูชกได้นางอมิตตาเป็นภรรยาและออกเดินทางไปขอกัณหาและชาลีมาเป็นคนรับใช้ กัณฑ์ที่ 6 จุลพน ชูชกหลอกพรานเจตบุตรให้บอกทางสู่อาศรมของพระเวสสันดรและพระนางมัทรี กัณฑ์ที่ 7 มหาพน ชูชกหลอกอัจจุตฤาษีให้บอกทางไปหาพระเวสสันดร กัณฑ์ที่ 8 กุมาร พระเวสสันดรประทานกัณหาและชาลีแก่ชูชก กัณฑ์ที่ 9 มัทรี พระนางมัทรีตามหาพระกุมารทั้งสองและสลบไปเมื่อรู้ความจริง กัณฑ์ที่ 10 สักกบรรพ พระอินทร์แปลงกายมาขอพระนางมัทรีกับพระเวสสันดร กัณฑ์ที่ 11 มหาราช ชูชกหลงทางพาพระกุมารเข้านครสีพี และพระเจ้าสัญชัยทรงไถ่กุมารทั้งสอง

ประเด็น	สาระสำคัญ
	กัณฑ์ที่ 12 ฉกษัตริย์ กษัตริย์ทั้ง 6 พระองค์ คือ พระเจ้าสัญชัย พระนางผุสดี พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระกัณหา และพระชาลี ทรงพบกันและสลบไปก่อนฟื้นคืนสติ กัณฑ์ที่ 13 นครกัณฑ์ ชาวเมืองทูลเชิญและต้อนรับพระเวสสันดร พระนางมัทรี พระกัณหา และพระ ชาลี กลับสู่พระนครดังเดิม

ฐานข้อมูลดังกล่าวนี้คณะผู้วิจัยพัฒนาจากการสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาและคุณค่าของผ้าผะเหวดโบราณ และองค์ความรู้วิถีพุทธ รวมทั้งวิถีชีวิตจากภาพผ้าผะเหวดโบราณ ซึ่งฐานข้อมูลดังกล่าวสามารถเข้าถึงได้โดยการสแกนคิวอาร์โค้ด

อภิปรายผล

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะได้อภิปรายผลผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ผ้าผะเหวดโบราณ วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

การกำหนดอายุสมัยของผ้าผะเหวดไม่ควรยึดถือเพียงคำบอกเล่า (Oral History) ที่ว่ามีอายุ 400 ปี แต่ต้องใช้การวิเคราะห์ รหัสทางวัฒนธรรม ในภาพเขียน และการจัดวางภาพแบบ Map-like orientation สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิวัชญา นาเลิง (2558) เรื่อง”การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบผ้าผะเหวดอีสาน” ที่พบว่า ภาพเขียนบนผืนผ้าไม่ได้เป็นเพียงภาพเล่าเรื่อง แต่เป็น ระบบสัญญะ ที่สะท้อนความคิด ค่านิยม และบริบททางสังคมของแต่ละยุคสมัย ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานในการตีความเชิงเวลาและพัฒนาการทางวัฒนธรรมได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของจารุวรรณ ธรรมวัตร (2558) เรื่อง “ถอดรหัสวัฒนธรรม” ในภาพผะเหวด ที่พบว่า องค์ประกอบภาพแต่ละฉากมีทั้งความหมายตรงและความหมายแฝง อันเกิดจากการประกอบสร้างของช่างพื้นบ้านตามบริบทสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของชาญยุทธสอนจันทร์ (2559) เรื่อง “ผ้าผะเหวดอีสาน: โครงสร้างของนิทาน, อนุภาคตัวละครและภาพสะท้อนวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น” ที่พบว่า ผ้าผะเหวดมีลักษณะการเล่าเรื่องแบบไม่เป็นเส้นตรง มีทั้งการจัดภาพแบบกระจาย ซ้อนเหตุการณ์ และการเคลื่อนทิศทางไปมา ซึ่งสะท้อนลักษณะ “Map-like orientation” หรือการจัดวางเชิงพื้นที่มากกว่าลำดับเวลา

ประเพณีบุญผะเหวด (เดือนสี่) เป็นการยืนยันถึงความเข้มแข็งของระบบจารีตท้องถิ่น ที่เป็นเช่นนี้เพราะแสดงถึงความเป็นอยู่ที่ดี และความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจทำบุญสืบทอดพระพุทธศาสนาของชาวบ้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิกรมธรรมธัช (พีระ ปิยธมฺโม) (2562) เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์คติความเชื่อของชาวอีสานที่มีต่อประเพณีบุญผะเหวด: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดร้อยเอ็ด” ที่พบว่า พิธีกรรมดังกล่าวเป็น “กลไกทางวัฒนธรรม” ที่ชุมชนใช้ในการหล่อหลอมความเชื่อและวิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา โดยอาศัยกิจกรรมการทำบุญและการฟังเทศน์มหาชาติเป็นศูนย์กลาง ซึ่งช่วยสร้างความรัก ความสามัคคี และความปรองดองในหมู่คนในชุมชน

2. องค์ความรู้วิถีพุทธจากผ้าผะเหวดโบราณ

การให้ทานของพระโพธิสัตว์ในระดับปรมัตถทานเป็นกระบวนการขัดเกลาจิตใจเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน ที่เป็นเช่นนี้เพราะเป็นการมุ่งประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน สอดคล้องกับงานวิจัย

ของรัฐพงศ์ ทองแปง และคณะ (2564) เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดรในเวสสันดรชาดก” ที่พบว่า คุณค่าต่อตัวบุคคลของพระเวสสันดร เป็นตัวอย่างของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ในการบำเพ็ญทานบารมี เป็นการสละทรัพย์สินของตน เพื่อให้ทานเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ คุณค่าด้านสังคม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเวสสันดรชาดก ช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบทุกคนต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง

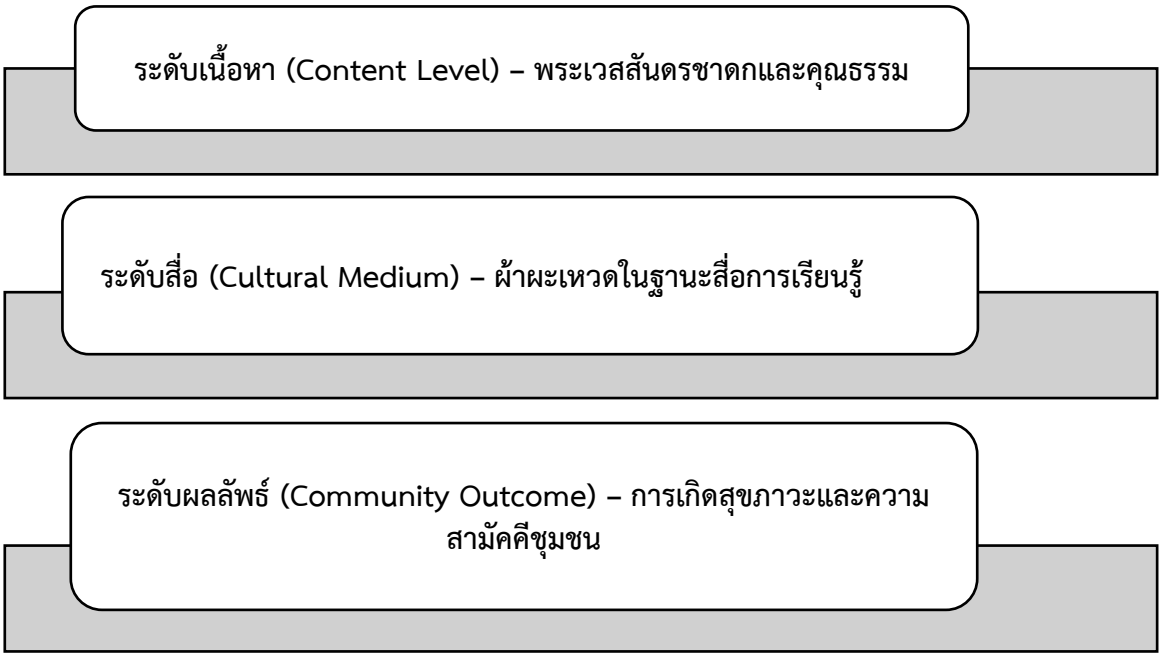
ความสัมพันธ์ระหว่างพระเวสสันดรและพระนางมัทรีที่ปรากฏในกัณฑ์มัทรีเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่เหนือความรักของคนทั่วไป ที่เป็นเช่นนี้เพราะเป็นความรักเชิงเสียสละ มุ่งประโยชน์สุขของผู้อื่นเป็นที่ตั้ง สอดคล้องกับผลการศึกษาของกุสุมา รักษมณี (2549) ในหนังสือ “วรรณคดีไทยเชิงวิเคราะห์” ที่อธิบายว่า กัณฑ์มัทรีเป็นตอนที่สะท้อน “ความรักแบบอุทิศตน” (altruistic love) ได้อย่างเด่นชัด กล่าวคือ พระนางมัทรีมิได้ยึดติดในความเป็นเจ้าของหรือความผูกพันแบบปัจเจก แต่ทรงยอมรับการเสียสละบุตรของพระเวสสันดรด้วยความเข้าใจในเป้าหมายแห่งการบำเพ็ญบารมี อันเป็นการแสดงถึงความรักที่ตั้งอยู่บนปัญญาและศรัทธาในคุณธรรมมากกว่าความยึดมั่นส่วนตน และสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546) ในหนังสือ “พุทธธรรม” ที่กล่าวว่า ความรักในกัณฑ์มัทรีเป็นความรักที่สอดคล้องกับหลัก “อัตถจริยา” และ “เมตตาธรรม” กล่าวคือ เป็นความรักที่มุ่งประโยชน์เกื้อกูลผู้อื่นเป็นสำคัญ มิใช่เพื่อสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งสะท้อนอุดมคติของพระโพธิสัตว์ที่ยอมเสียสละแม้สิ่งที่รักที่สุดเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน

3. ฐานข้อมูลองค์ความรู้วิถีพุทธจากผ้าผะเหวดโบราณ

คุณค่าขของเวสสันดรชาดกที่ปรากฏในผ้าผะเหวดโบราณ ประกอบด้วย 1) **ด้านศาสนา** สื่อสอนพระเวสสันดร 13 กัณฑ์ ปลูกฝังทานบารมี 2) **ด้านศิลปะ/ภูมิปัญญา** ใช้วัสดุธรรมชาติ มีอักษรธรรม–ไทน้อย เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ 3) **ด้านจิตวิญญาณ** เชื่อว่าได้บุญจากการฟังเทศน์มหาชาติครบ และสร้างบรรยากาศศักดิ์สิทธิ์ 4) **ด้านสังคม** เป็นศูนย์รวมความร่วมมือและความสามัคคีของชุมชน 5) **ด้านการศึกษา** เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น สอดคล้องกับผลการศึกษาของจารุวรรณ ธรรมวัตร (2558) เรื่อง “ถอดรหัสวัฒนธรรม” ในภาพผะเหวด ที่พบว่า กระบวนการเทศน์มหาชาติและการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดยังเป็น “พื้นที่การเรียนรู้ทางสังคม” ที่ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และทำให้ค่านิยมการให้และการเกื้อกูลถูกปลูกฝังอย่างต่อเนื่อง ส่วนผลการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลคำสอนในผ้าผะเหวดนั้น ผลต่อพฤติกรรม คือทำให้เกิดการปฏิบัติจริง เช่น การทำบุญ การแบ่งปัน และการช่วยเหลือเกื้อกูล ผลต่อสังคม คือลดความเห็นแก่ตัว เสริมเมตตา ความไว้วางใจ และความสามัคคี เป็นทุนทางศีลธรรมและวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Robert D. Putnam (2000) ในหนังสือ “Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community” ที่กล่าวว่า การให้ทาน ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของ “ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม” ที่ช่วยเสริมความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ “โมเดลการพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธจากทุนทางวัฒนธรรม” ซึ่งประกอบด้วย 3 ระดับ ได้แก่

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

จากแผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้อธิบายได้ ดังนี้

1. เนื้อหาในเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์ และคุณธรรมโดยเฉพาะความเสียสละมีความโดดเด่นมากแกนองค์ความรู้ 4 มิติ ได้แก่ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สิ่งแวดล้อม ความรัก และวิถีชีวิต

2. ผ้าผะเหวดโบราณของวัดป่าสักดาราม มีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อการเรียนรู้วิถีพุทธ เช่น ความเสียสละ เป็นต้น รวมทั้งวิถีชีวิตคนโบราณ

3. การได้ศึกษาเรียนรู้ การมีจิตสำนึกในคุณธรรมที่ปรากฏในผ้าผะเหวดโบราณ และการปฏิบัติตามคติในผ้าผะเหวดโบรารจะส่งผลคือความสามัคคีและสุขภาวะของคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

รายงานการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธจากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน: กรณีศึกษา วัดป่าสักดาราม ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชน เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวิถีพุทธ คุณธรรมจริยธรรม และทุนทางวัฒนธรรมชุมชน โดยใช้วัดเป็นฐานการเรียนรู้ภาคปฏิบัติ เช่น ค่ายคุณธรรม การเรียนรู้ประเพณี และกิจกรรมจิตอาสา

1.2 ควรมีโครงการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และอาสาสมัคร ให้มีทักษะด้านการจัดการเรียนรู้ การสื่อสารสาธารณะ และการใช้สื่อดิจิทัล เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมเรียนรู้วิถีพุทธได้อย่างมีประสิทธิภาพและเข้าถึงคนทุกวัย

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดในพื้นที่ หน่วยงานวัฒนธรรม สถาบันการศึกษา และภาคประชาชน เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ รูปแบบกิจกรรม และทรัพยากรในการพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน

1.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดตั้งกองทุนหรือโครงการสนับสนุนวัดต้นแบบด้านการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยสนับสนุนงบประมาณด้านสื่อการเรียนรู้ การปรับปรุงพื้นที่เรียนรู้ เช่น ห้องนิทรรศการ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน และสื่อดิจิทัล เพื่อเพิ่มศักยภาพการให้บริการทางการศึกษาแก่ประชาชน

1.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกแบบกิจกรรม การจัดการแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผล เพื่อให้การพัฒนาวัดสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอเชิงปฏิบัติการ

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรใช้ผลการศึกษาอายุสมัย (พ.ศ. 2464 – 2471) และอัตลักษณ์ศิลปะแบบ Naive Art มาจัดทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อยกระดับวัดป่าสักดารามให้เป็น “แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” โดยจัดทำสื่อนำชมที่อธิบายรายละเอียดวิถีชีวิตชาวอีสานที่ปรากฏบนผืนผ้า

2.2 สถานศึกษาในพื้นที่สามารถนำภาพวิถีชีวิต 5 ด้าน (หมอลำ, การเกษตร, การหาปลา, การตำข้าว, การทำครัว) มาเป็นสื่อการสอนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการงานอาชีพ เพื่อให้เยาวชนเห็นรากเหง้าภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ

2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการสังเคราะห์เรื่อง “ปรมัตถทาน” (การให้ที่ก้าวพ้นอัตตา) มาใช้เป็นต้นแบบในการสร้างนวัตกรรมการสื่อสารธรรมะในยุคดิจิทัล โดยใช้ภาพจากผ้าผะเหวดเป็นสื่อกลางในการรณรงค์เรื่องความเอื้อเฟื้อและการแบ่งปันเพื่อลดความขัดแย้งในสังคม

2.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำคติเรื่องความรักและมหากรุณาจากกัณฑ์มัทรีและกัณฑ์กุมารมาเป็นสื่อกลางในการเสริมสร้างสถาบันครอบครัว โดยเน้นการเสียสละเพื่อส่วนรวมและการดูแลเกื้อกูลกันในฐานะเครือญาติ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างผ้าผะเหวดวัดป่าสักดาราม กับผ้าผะเหวดทั่วไป

3.2 ควรมีการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่ปรากฏในผ้าผะเหวดโบราณโดยเฉพาะ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

กุสุมา รักษมณี. (2549). *วรรณคดีไทยเชิงวิเคราะห์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2558). ถอดรหัสวัฒนธรรมในภาพผะเหวดอีสาน. *วารสารมนุษย์กับสังคม*, 1(1), 6–31.

ชาญยุทธ สอนจันทร์. (2559). ผ้าผะเหวดอีสาน: โครงสร้างของนิทานและการเล่าเรื่อง. *วารสารวิชาการวิถีสังคมมนุษย์*, 4(1), 83–115.

พระครูวิกรมธรรมธัช (พีระ ปิยธมฺโม). (2562). การศึกษาเชิงวิเคราะห์คติความเชื่อของชาวอีสานที่มีต่อประเพณีบุญผะเหวด จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 24(1), 93–106.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัฐพงศ์ ทองแปง และคณะ. (2564). ศึกษาวิเคราะห์การบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดรในเวสสันดรชาดก. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 12(1), 175–187.

วิกิชุมชน. (2523). *บ้านท่าม่วง*. สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2569, จาก https://wikicommunity.sac.or.th/community/1229.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *คู่มือการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

อภิวัชญา นาเลิง. (2558). การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบผ้าผะเหวดอีสาน. *วารสารวิถีสังคมมนุษย์*, 3(2), 156–178.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood Press.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.

Throsby, D. (2001). *Economics and culture*. Cambridge University Press.

UNESCO. (2013). *Creative economy report 2013 special edition*. UNESCO Publishing.

UNESCO. (2020). *Learning environments for lifelong learning*. UNESCO Publishing.

มุมมองเชิงวัฒนธรรม: บทบาทของโรงเรียนสอนขับรถในการสร้างจิตสำนึกความปลอดภัย
Cultural Perspective: The Role of Driving Schools in Creating Safety Awareness

จินตหรา สงวนพันธุ์
ถนัด ยันต์ทอง
วิทยาลัยทองสุข
Jintara Sa-Nguanphan
Thanad Yanthong
Thongsook College
Email: jintara.lala@gmail.com

รับบทความ: 12 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 5 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 9 มีนาคม 2569
Received: February 12, 2026; Revised: March 5, 2026; Accepted: March 9, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนสอนขับรถ และ 2) แนวทางการนำมุมมองเชิงวัฒนธรรมไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับสังคมและประเทศชาติ ผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้รู้ คือ กลุ่มบุคคลที่มีข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และมุมมองเชิงวัฒนธรรม 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ คือ กลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมุมมองเชิงวัฒนธรรมไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับสังคมและประเทศชาติ 3) กลุ่มบุคคลทั่วไป คือ ผู้ขับขี่รถยนต์ส่วนบุคคลที่ไม่เคยเรียนโรงเรียนสอนขับรถ ผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์เป็นประจำ ผู้ใช้ถนนทั่วไป การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัย เชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวมรวบข้อมูล คือ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต จัดประชุมกลุ่มย่อยและการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ผลการวิจัยพบว่า 1) โรงเรียนสอนขับรถมีบทบาทเป็นกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมในการหล่อหลอมจิตสำนึก ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้ถนนอย่างปลอดภัย เป็นระบบ และยั่งยืนในบริบทสังคมไทย 2) มุมมองเชิงวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยต้องบูรณาการอัตลักษณ์และคุณค่าดั้งเดิมสู่นโยบาย การศึกษา การสื่อสาร และการมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างเป็นระบบ สอดคล้องบริบทพื้นที่ และเสริมความเป็นเจ้าของทางสังคม

คำสำคัญ: มุมมองเชิงวัฒนธรรม; โรงเรียนสอนขับรถ; จิตสำนึกความปลอดภัย

Abstract

This research aimed to: 1) study the historical background of driving schools, and 2) examine guidelines for applying cultural perspectives in ways that benefit society and the nation. The informants were selected through purposive sampling and consisted of three groups: 1) the key informants, who were individuals possessing in-depth knowledge regarding the history, beliefs, and cultural perspectives; 2) the practitioner group, comprising individuals who provided information on how cultural perspectives were applied for the benefit of society and the nation; and 3) the general public, including private car drivers who had never attended a driving school, regular motorcycle riders, and general road users.

This study employed a qualitative cultural research approach. The instruments used for data collection included surveys, interviews, observations, focus group discussions, and workshops. The findings revealed that: 1) driving schools played a role as social and cultural mechanisms in shaping awareness, attitudes, and behaviors related to safe, systematic, and sustainable road use within the context of Thai society; and 2) cultural perspectives served as an important foundation for sustainable development. Such perspectives needed to be systematically integrated with identity and traditional values into policies, education, communication, and community participation in ways that were consistent with local contexts and that strengthened a sense of social ownership.

Keywords: Cultural Perspectives; Driving Schools; Safety Awareness.

บทนำ

สถานการณ์ความโกรธของผู้ขับรถยนต์ มุมมองเชิงพื้นที่ และการเกิดอุบัติเหตุในกรุงเทพมหานคร สถานการณ์ความโกรธของผู้ขับรถยนต์ในกรุงเทพมหานครเป็นปรากฏการณ์ที่ปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่องผ่านภาพข่าว คลิปวิดีโอ และเหตุการณ์ความขัดแย้งบนท้องถนน ซึ่งมักถูกเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ เครือข่ายสังคม และสื่อกระแสหลัก จนกลายเป็นประเด็นสาธารณะที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง (สุทธินันท์ รัตนกุล, 2563) บริบทของกรุงเทพมหานครที่มีความหนาแน่นของการจราจรสูง โครงสร้างถนนซับซ้อน และระยะเวลาการเดินทางยาวนาน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดความตึงเครียดสะสมในหมู่ผู้ขับขี่ การรายงานข่าวมักอ้างอิงข้อมูลจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พร้อมทั้งการให้ความเห็นจากนักวิชาการด้านสุขภาพจิต เพื่ออธิบายสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวบนท้องถนน ขณะเดียวกัน ประเด็นดังกล่าวยังถูกอภิปรายอย่างกว้างขวางในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ เช่น กระดานสนทนา ซึ่งสะท้อนความพยายามของสังคมในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ “ความโกรธบนท้องถนน” ในหลายมิติ ในเชิงสังคมวัฒนธรรม ปรากฏการณ์นี้ไม่อาจอธิบายได้ด้วยลักษณะนิสัยส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว หากแต่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม บทบาททางวัฒนธรรม และการให้ความหมายต่อ “ถนน” ในฐานะพื้นที่แห่งการแข่งขัน ความเร่งรีบ และการต่อรองอำนาจเชิงสัญลักษณ์ผ่านยานพาหนะ (Sheller & Urry, 2006) ยานพาหนะจึงมิใช่เพียงเครื่องมือเดินทาง แต่เป็นสื่อกลางของอัตลักษณ์ อำนาจ และสถานะทางสังคม

คำถามสำคัญที่สังคมตั้งขึ้น ได้แก่ (1) ปัจจัยใดกระตุ้นให้ผู้ขับขี่แสดงพฤติกรรมฉุนเฉียว ทั้งที่ในชีวิตประจำวันอาจมีบุคลิกสุภาพ (2) เหตุใดบทบาท “ผู้ขับขี่” จึงสามารถเปลี่ยนแปลงอารมณ์และพฤติกรรมของบุคคลได้อย่างชัดเจน (3) พฤติกรรมก้าวร้าวดังกล่าวเป็นผลจากบุคลิกภาพส่วนตัว หรือเป็นผลจากโครงสร้างทางสังคมและสภาพจราจรที่ก่อให้เกิดความเครียดสะสม และ (4) มาตรการของรัฐที่มุ่งเน้นการควบคุมอารมณ์สามารถแก้ไขปัญหาได้เพียงใด งานศึกษาด้านจิตวิทยาชี้ว่า ความโกรธขณะขับรถมักเกิดจากสิ่งเร้าหรือเหตุการณ์กระตุ้นเฉพาะหน้า ซึ่งระดับความรุนแรงของอารมณ์ขึ้นอยู่กับการตีความและประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคล (Deffenbacher, 2003) เมื่อประกอบกับสภาพการจราจรที่ติดขัดและยืดเยื้อ ความหงุดหงิดจึงอาจแปรเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การขับรถปาดหน้า การใช้ถ้อยคำรุนแรง หรือแม้กระทั่งการเผชิญหน้าทางกายภาพ อันส่งผลกระทบต่อผู้ใช้ถนนรายอื่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ภายใต้กรอบคิดนี้

โรงเรียนสอนขับรถสามารถมองได้ว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทในการถ่ายทอดบรรทัดฐาน ค่านิยม และจิตสำนึกความปลอดภัย ไม่เพียงในเชิงทักษะเทคนิค แต่รวมถึงการปลูกฝังวัฒนธรรมการใช้ถนนร่วมกันอย่างเคารพและรับผิดชอบ (Bandura, 1977; Reason, 1990) แนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมชี้ว่าพฤติกรรมสามารถปรับเปลี่ยนได้ผ่านการสังเกตแบบอย่าง การเสริมแรง และกระบวนการสะท้อนคิด

มิติผู้สูงอายุและการพัฒนาการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม ในบริบทสังคมผู้สูงอายุ โรงเรียนสอนขับรถมีศักยภาพในการเป็นพื้นที่เรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะการออกแบบหลักสูตรที่ใช้สถานการณ์จำลอง เทคโนโลยีช่วยสอน และการประเมินสมรรถภาพร่างกายและจิตใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจข้อจำกัดของตนและปรับพฤติกรรมการขับขี่อย่างเหมาะสม (World Health Organization [WHO], 2023) การดำเนินงานดังกล่าวควรบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อสร้างระบบสนับสนุนทั้งในด้านนโยบาย การอบรม และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific [UNESCAP], 2022) อย่างไรก็ตาม การสอนขับรถในปัจจุบันยังคงเน้นทักษะเชิงเทคนิค เช่น การควบคุมพวงมาลัยหรือการปฏิบัติตามกฎ มากกว่าการพัฒนาจิตสำนึกเชิงลึกที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้เรียน (ภัทรา ศรีอุดม, 2563) โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งมีค่านิยมและประสบการณ์ชีวิตแตกต่างจากคนรุ่นใหม่ ผู้สูงอายุจำนวนมากเติบโตมากับค่านิยมเรื่องความอดทน ความเคารพ และการยึดมั่นในกฎระเบียบ ซึ่งสามารถสนับสนุนวัฒนธรรมความปลอดภัยได้ หากได้รับการกระตุ้นอย่างเหมาะสม ในทางกลับกัน ความเชื่อเรื่องโชคลางหรือความมั่นใจจากประสบการณ์ยาวนาน อาจทำให้เกิดการประเมินความเสี่ยงต่ำกว่าความเป็นจริง (WHO, 2023)

ดังนั้น หลักสูตรที่ผสมผสานมิติทางเทคนิคกับมิติทางวัฒนธรรม พร้อมใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (participatory learning) จะช่วยให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิเคราะห์สาเหตุของอุบัติเหตุ และพัฒนาความตระหนักรู้ต่อบทบาทของตนบนท้องถนน (กรมการขนส่งทางบก, 2566)บทบาทของโรงเรียนสอนขับรถในฐานะพื้นที่ทางสังคม การศึกษาบทบาทของโรงเรียนสอนขับรถในมิติทางสังคมวัฒนธรรมทำให้เห็นว่าการเรียนขับรถเป็นมากกว่าการฝึกทักษะ แต่เป็นกระบวนการปลูกฝังค่านิยม เช่น ความมีวินัย ความอดทน และความเคารพต่อสิทธิของผู้อื่น ซึ่งเป็นรากฐานของวัฒนธรรมความปลอดภัย (สุธาสินี มณีวรรณ, 2564) กิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การจำลองสถานการณ์ การสะท้อนคิดจากกรณีศึกษา และการยกย่องพฤติกรรมขับขี่ที่ปลอดภัย สามารถสร้างแรงจูงใจภายในและเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (นงลักษณ์ เกษมสุข, 2565) นอกจากนี้ การเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนระหว่างผู้เรียนต่างวัยยังช่วยสร้างการเรียนรู้ข้ามรุ่นและความเข้าใจซึ่งกันและกัน (กรมการขนส่งทางบก, 2566)

ความสำคัญของการวิจัย การวิจัยเรื่อง “มุมมองเชิงสังคมวัฒนธรรม: บทบาทของโรงเรียนสอนขับรถในการสร้างจิตสำนึกความปลอดภัย” มีความสำคัญต่อการเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการที่มักเน้นทักษะเชิงเทคนิคมากกว่ามิติทางสังคมและวัฒนธรรม การทำความเข้าใจโรงเรียนสอนขับรถในฐานะพื้นที่สร้างความหมายและค่านิยมร่วม จะช่วยให้สามารถออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทชีวิตของผู้เรียน ผลการศึกษาสามารถนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย เช่น การบูรณาการกิจกรรมเสริมสร้างทัศนคติ การใช้กรณีศึกษาทางวัฒนธรรม และการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างรุ่น อันจะช่วยยกระดับมาตรฐานการสอนขับรถและส่งเสริมวัฒนธรรมความปลอดภัยของสังคมไทยในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของโรงเรียนสอนขับรถ
2. เพื่อศึกษาหาแนวทางการนำมุมมองเชิงวัฒนธรรมไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับสังคมและประเทศชาติ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง มุมมองเชิงวัฒนธรรม: บทบาทของโรงเรียนสอนขับรถในการสร้างจิตสำนึกความปลอดภัย ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่มีข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาความเชื่อ และมุมมองเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนสอนขับรถที่ได้รับการรับรอง ครูผู้สอนขับรถที่มีประสบการณ์สูง นักวิชาการด้านสังคมวิทยา/มานุษยวิทยา หรือพฤติกรรมการใช้ถนน เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐด้านความปลอดภัยทางถนน (เช่น กรมการขนส่งทางบก หรือ ตำรวจจราจร) ผู้นำชุมชนหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านความปลอดภัยในชุมชน จำนวน 5 คน
2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ ผู้เรียนในโรงเรียนสอนขับรถ (วัยผู้ใหญ่/วัยทำงาน) ผู้เรียนขับรถที่เป็นผู้สูงอายุ ผู้ขับขี่ทั่วไปที่เคยผ่านการเรียนจากโรงเรียนสอนขับรถแล้ว ผู้ปกครองหรือสมาชิกในครอบครัวของผู้เรียนขับรถ และประชาชนในชุมชนใกล้โรงเรียนสอนขับรถหรือผู้ใช้ถนนในพื้นที่เดียวกัน จำนวน 10 คน
3. กลุ่มบุคคลทั่วไป (Purposive Informants) ได้แก่ ผู้ขับขี่รถยนต์ส่วนบุคคลที่ไม่เคยเรียนโรงเรียนสอนขับรถ ผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์เป็นประจำ ผู้ใช้ถนนทั่วไป เช่น คนเดินเท้า หรือผู้ใช้ระบบขนส่งสาธารณะ ประชาชนในชุมชนเมืองหรือชุมชนชนบทที่มีการจราจรหนาแน่น และผู้ที่เคยประสบหรือเห็นอุบัติเหตุทางถนนในชีวิตประจำวัน จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวมรวบข้อมูล ประกอบด้วย แบบสำรวจ (Survey) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non- Structure Interview) แบบสังเกตแบบมีส่วนรวม (Participant Observation) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนรวม (Non – Participant Observation) แบบประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ(Workshop) ดังนี้ (ในตะวัน กำหอม, 2559: 53-56)

1. แบบสำรวจ (Survey) ผู้วิจัยใช้แบบสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลจดบันทึกโดยแบ่งประเด็นการสำรวจต่างๆดังนี้ 1.1) สำรวจประสบการณ์และภูมิหลัง 1.2) สำรวจประวัติความเป็นมาและพัฒนาการ1.3) สำรวจความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนขับรถ 1.4) สำรวจมุมมองเชิงวัฒนธรรม และ 1.5) สำรวจบทบาททางสังคมและการเปลี่ยนแปลง ก่อนทำการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้สอบถามผู้รู้ นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้สอบถามจากหน่วยงาน

ทางราชการ เพื่อนำมาเป็นองค์ความรู้เบื้องต้นในบริบทพื้นที่ศึกษาวิจัยครั้งนี้ และนำมาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview) มี 2 แบบดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้แต่ละประเด็นคำถาม ปรับปรุงจาก (มิณฑกานต์ สร้อยแสง, 2565) โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาคำตอบตามกรอบแนวความคิดและความมุ่งหมายของการวิจัย ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 1 ชุด ดังนี้ แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ มุมมองเชิงวัฒนธรรม: บทบาทของโรงเรียนสอนขับรถในการสร้างจิตสำนึกความปลอดภัย

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปแบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบเพื่อจับประเด็นและนำมาตีความหมายโดยใช้ทฤษฎีและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้รู้ (Key Informants) และมีจุดสนใจในการสัมภาษณ์ในเรื่อง มุมมองเชิงวัฒนธรรม: บทบาทของโรงเรียนสอนขับรถในการสร้างจิตสำนึกความปลอดภัย เพื่อทำการสัมภาษณ์ผู้รู้ เพื่อผู้วิจัยกำหนดประเด็น คำถาม ข้อมูลรายละเอียดต่างๆ ดังนี้ 1) ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนสอนขับรถ 2) ความเชื่อ และ 3) มุมมองเชิงวัฒนธรรม

3. แบบการสังเกต (Observation) แบ่งเป็น 2 ชุด ดังนี้ 1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ร่วมกับโรงเรียนสอนขับรถ โดยร่วมทำกิจกรรม สังเกต เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และมุมมองเชิงวัฒนธรรม เพื่อนำไปกระทำข้อมูลต่อไป 2) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตกิจกรรมในโรงเรียนสอนขับรถ โดยที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนสอนขับรถ

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการนี้ ในการศึกษาวิจัยด้วยซึ่งใช้เก็บข้อมูลกลุ่มและเป็นการตรวจสอบข้อมูลในประเด็นต่างๆ โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับโรงเรียนสอนขับรถ คือ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มประชาชนทั่วไป โดยการกำหนดกลุ่มละประมาณ 5-10 คน ในการสนทนาผู้วิจัยจะกล่าวนำและให้กลุ่มแสดงความคิดเห็นในอย่างเปิดเผยและข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะได้จัดทำเป็นใบงานประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับความมุ่งหมายของการ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการวิจัยต่อไปร่วมกับข้อมูลที่ได้จากวิธีอื่น ๆ

5. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการนี้ ในการวิจัยด้วยซึ่งใช้เก็บข้อมูลกลุ่มและเป็นการตรวจสอบข้อมูล ในประเด็นต่างๆ มีความเกี่ยวข้องกับโรงเรียนสอนขับรถ คือ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มประชาชนทั่วไป โดยการกำหนดกลุ่มละประมาณ 5-10 คน ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ จะกล่าวนำและให้กลุ่มแสดงความคิดเห็นในอย่างเปิดเผยและข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยจะได้จัดทำเป็นแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ ประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการวิจัยต่อไปร่วมกับข้อมูลที่ได้จากวิธีอื่น ๆ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ขั้นตอน คือ

การเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นที่ 1 เรียกว่า การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์) เป็นการศึกษาเอกสาร ตำรา หนังสือวิชาการ สอบถามข้อมูลจากผู้รู้และเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นที่ 2 เรียกว่า การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยผู้เก็บข้อมูลยึดหลัก “องค์รวม” (Holistic) ตามแนวคิดของ งามพิศ สัตย์สงวน (2539: 53-55 อ้างอิงใน ในตะวัน กำหอม. 2559: 53-56) ดังนี้ ผู้วิจัยใช้เวลาในการศึกษาภาคสนาม (Field Studies) ประมาณ 6 เดือน เพื่อเก็บรวบรวม ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. แบบสำรวจ ผู้วิจัยขอความร่วมมือและจัดส่งแบบสำรวจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้ 1) การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interviews) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ทำการสัมภาษณ์ตามแนวแบบสัมภาษณ์ เพื่อหาคำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยมีแบบสัมภาษณ์ และเครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ วีดีโอบันทึกภาพและเสียง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย (1) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง สำหรับสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้น โดยการสัมภาษณ์ผู้รู้ จำนวน 3 คน (2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบ่งเป็น 5 ชุด แต่ละชุดใช้ สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล 5 กลุ่ม 2) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interviews) เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interviews) เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ เพื่อจับประเด็นและนำมาตีความหมาย โดยใช้ทฤษฎี

3. แบบสังเกต ผู้วิจัยสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนสอนขับรถ ตามแบบสังเกต 2 รูปแบบดังนี้ 1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ร่วมกับโรงเรียนสอนขับรถ โดยร่วมทำกิจกรรม สังเกต เกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และมุมมองเชิงวัฒนธรรม โดยใช้แบบสังเกตเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมกับเปิดเผยตัวเองว่าเป็นนักวิจัย 2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยทำการสังเกตกิจกรรมต่าง ๆ ในในโรงเรียนสอนขับรถ โดยที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนฯ แล้วจดบันทึกข้อมูลที่พบโดยใช้แบบสังเกตเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้แบบสังเกตกิจกรรม 4) แบบสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวทางการนำมุมมองเชิงวัฒนธรรมไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับสังคมและประเทศชาติ ประกอบด้วย ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติและประชาชนทั่วไป มาร่วมสนทนากลุ่มตามกรอบและจุดมุ่งหมายของการวิจัย โดยใช้แบบบันทึกเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล 5) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนสอนขับรถ มาร่วมสนทนากลุ่มตามกรอบและจุดมุ่งหมายของการวิจัย กรอบประเด็นในการประชุมเชิงปฏิบัติการ มุมมองเชิงวัฒนธรรม: บทบาทของโรงเรียนสอนขับรถในการสร้างจิตสำนึกความปลอดภัย โดยใช้แบบบันทึกเสียง วีดีโอบันทึกภาพและเสียงเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการจัดและทำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ตำรา หนังสือวิชาการและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้มาจากแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต การจดบันทึก การอัดเทป และการบันทึกภาพ จัดเป็นหมวดหมู่ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยแล้วดำเนินการนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามความมุ่งหมายและกรอบตามความคิดที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดของ ทรงคุณ จันทรจร (2559: 131-144) ได้แก่ การวิเคราะห์แบบอุปมัย (Analytic Induction) และการวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) ดังนี้ (ในตะวัน กำหอม. 2559: 53-56) 1) การ

วิเคราะห์แบบอุปมัย (Analysis Induction) เป็นวิธีวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสร้างข้อมูลจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏที่มองเห็นจากการลงภาคสนาม เป็นต้นว่า กิจกรรมในโรงเรียนสอนขับรถ ความเชื่อ มุมมองเชิงวัฒนธรรม และหลักฐานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง 2) การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลมาจัดจำแนกเป็นประเภทตามความมุ่งหมายของการวิจัย และจึงวิเคราะห์ด้วยทฤษฎี เพื่อมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม โดยใช้วัฒนธรรมและทฤษฎีต่างๆ ในการวิเคราะห์ตามการมุ่งหมายและกรอบแนวความคิดในการวิจัย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลงานวิจัยนั้น หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนหนึ่งแล้วและเพื่อให้ผลการวิจัยที่ได้เป็นที่ย่อมรับของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและมีความสอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด ผู้วิจัยจึงได้กำหนดให้มีการ พิจารณาและวิพากย์ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยเสนอต่อที่ประชุมของกลุ่มและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีส่วนร่วมในการวิจัยให้ทราบ ในการพิจารณาตามประเด็นที่ทำการวิจัยตามแนวคิดทฤษฎีรวมทั้งของเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำเสนอข้อมูลพร้อมภาพประกอบบางขั้นตอน โดยใช้แบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาและบทบาทของโรงเรียนสอนขับรถ

ผลการวิจัยสะท้อนว่าโรงเรียนสอนขับรถมีบทบาทมากกว่าสถานที่ฝึกทักษะการควบคุมยานพาหนะ แต่ทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตสำนึกด้านความปลอดภัยบนท้องถนนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ประเด็นสำคัญจากการศึกษาแบ่งได้เป็นหลายมิติที่เชื่อมโยงกันอย่างมีนัยสำคัญ พบว่าผู้รู้ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ยาวนานด้านความปลอดภัยทางถนนและการฝึกขับรถ ทำหน้าที่ทั้งในบทบาทผู้บริหาร ครูฝึก และผู้เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย ความแตกต่างด้านการศึกษา อาชีพ และพื้นที่ ทำให้มุมมองต่อวัฒนธรรมการขับขี่มีความหลากหลายและลุ่มลึก สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้ถนนกับค่านิยม ความเชื่อ และประสบการณ์ชีวิตของแต่ละบุคคล ผู้รู้จำนวนมากเติบโตในสังคมที่เผชิญปัญหาอุบัติเหตุอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดแรงจูงใจในการพัฒนาการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นความปลอดภัย วินัย และการเคารพกติกาสังคมอย่างจริงจัง การเปลี่ยนผ่านจากสถาบันที่มุ่งเน้นการฝึกเพื่อสอบใบอนุญาต มาเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทในการส่งเสริมความปลอดภัยของส่วนรวม หลักสูตรและวิธีการสอนได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย สังคม และระดับความเสี่ยงบนท้องถนน โดยบูรณาการมิติด้านวัฒนธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมการใช้ถนนไว้ในกระบวนการเรียนรู้ ผู้รู้เห็นตรงกันว่าการเรียนขับรถเป็นกระบวนการสร้างทัศนคติและจิตสำนึก ไม่ใช่เพียงการฝึกทักษะเชิงเทคนิค การปรับกรอบความคิดจากการพึ่งพาโชคหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไปสู่การตระหนักว่าความปลอดภัยเกิดจากการตัดสินใจของตนเอง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยงและเสริมสร้างวินัยจราจรอย่างยั่งยืน พฤติกรรมการขับขี่สะท้อนถึงค่านิยมและโครงสร้างของสังคม โรงเรียนสอนขับรถจึงทำหน้าที่เป็นพื้นที่ถ่ายทอดบรรทัดฐาน ความรับผิดชอบ และการเคารพกติกาสาธารณะ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนั้น โรงเรียนสอนขับรถจึงมิใช่เพียงสถานฝึกทักษะการขับขี่ แต่เป็นกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงความรู้ ทักษะ และคุณค่าด้านความปลอดภัย เพื่อพัฒนาพฤติกรรมการใช้ถนนอย่างมีความรับผิดชอบในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมของประเทศไทยในระยะยาว

มุมมองเชิงวัฒนธรรมต่อบทบาทของโรงเรียนสอนขับรถในการสร้างจิตสำนึกความปลอดภัย

ผลการศึกษาชี้ว่า จิตสำนึกด้านความปลอดภัยในการขับขี่ในบริบทไทยมีความหมายลึกซึ้งกว่าการปฏิบัติตามกฎหมายจราจร หากแต่เป็นกระบวนการภายในที่เชื่อมโยงกับคุณค่าของชีวิต ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ วัฒนธรรมไทย เช่น ความเกรงใจ ความเมตตา การเคารพผู้ใหญ่ และหลักคิดทางพุทธศาสนาเรื่องความไม่ประมาท มีบทบาทในการหล่อหลอมทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เรียน ส่งเสริมความระมัดระวังและการเคารพครูผู้สอน อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเรื่องโชค ดวง การผ่อนปรนต่อกฎระเบียบ และการยึดประสบการณ์ส่วนตัวมากกว่าการเรียนรู้เชิงระบบ ยังเป็นข้อจำกัดที่ทำให้ผู้เรียนบางส่วนขาดวินัยและการคิดเชิงวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

ผู้รู้มีความเห็นร่วมกันว่า โรงเรียนไม่ควรจำกัดบทบาทอยู่เพียงการถ่ายทอดทักษะเชิงเทคนิค แต่ควรเป็นพื้นที่การเรียนรู้ด้านจริยธรรม จิตสำนึกความปลอดภัย และความรับผิดชอบต่อสังคม การใช้สถานการณ์จริง การสะท้อนประสบการณ์ และการเชื่อมโยงกฎจราจรกับผลกระทบต่อชีวิต ครอบครัว และสังคม จะช่วยสร้างความตระหนักเชิงลึกแก่ผู้เรียน บทบาทของผู้บริหารมีความสำคัญในฐานะผู้นำเชิงคุณค่า หากแสดงความจริงจังและเป็นแบบอย่างด้านความปลอดภัย จะช่วยหล่อหลอมวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดความปลอดภัยเป็นคุณค่าหลัก

2. แนวทางการนำมุมมองเชิงวัฒนธรรมไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

ผลจากการสนทนากลุ่มของผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และประชาชนทั่วไป สะท้อนตรงกันว่ามุมมองเชิงวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน โดยมีสาระสำคัญดังนี้ การประยุกต์ใช้มุมมองเชิงวัฒนธรรมต้องเริ่มจากความเข้าใจรากฐานความคิดและอัตลักษณ์ของสังคมไทย และเชื่อมโยงคุณค่าดั้งเดิมเข้ากับความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในบริบทสมัยใหม่ มุมมองนี้ควรถูกบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรมในนโยบายสาธารณะ ระบบการศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การนำมุมมองเชิงวัฒนธรรมไปใช้ให้เกิดผล ต้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตจริงของประชาชน ใช้บริบทชุมชนและผู้นำท้องถิ่นเป็นฐาน เพื่อสร้างความเข้าใจ การยอมรับ และการมีส่วนร่วม และ การพัฒนาควรยึดโยงกับประสบการณ์จริง ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ พร้อมเชื่อมโยงกับคุณค่าดั้งเดิม เช่น ความมีน้ำใจ การเคารพกติกา และความห่วงใยอนาคตของลูกหลาน

อภิปรายผล

1. ประวัติความเป็นมาและบทบาทของโรงเรียนสอนขับรถในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า โรงเรียนสอนขับรถมิได้มีบทบาทเพียงการถ่ายทอดทักษะการขับขี่เพื่อการสอบใบอนุญาตเท่านั้น หากแต่ทำหน้าที่เป็น “กลไกทางสังคม” ที่มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านความปลอดภัยทางถนนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โรงเรียนสอนขับรถเป็นพื้นที่ที่รวบรวมผู้รู้จากหลากหลายภูมิหลัง ทั้งด้านวิชาชีพ พื้นที่ และบทบาทหน้าที่ ส่งผลให้เกิดมุมมองเชิงลึกต่อวัฒนธรรมการใช้รถใช้ถนน โดยเชื่อมโยงพฤติกรรมการขับขี่เข้ากับค่านิยม ความเชื่อ และประสบการณ์ชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นวินัยและความรับผิดชอบต่อสังคม พัฒนาการของโรงเรียนสอนขับรถสะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากการมุ่งเน้น “ทักษะเพื่อสอบผ่าน” ไปสู่บทบาทของสถาบันทางสังคมที่สนับสนุนความปลอดภัยสาธารณะ ผ่านหลักสูตรที่บูรณาการความรู้ด้านกฎหมาย จริยธรรม และวัฒนธรรมการใช้ถนนเข้าด้วยกัน ความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนขับรถได้เปลี่ยนจากการพึ่งพาโชคหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไปสู่การตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการลด

พฤติกรรมเสี่ยง โรงเรียนสอนขับรถจึงทำหน้าที่ถ่ายทอดทั้ง “ความรู้ ทักษะ และคุณค่าทางสังคม” เพื่อพัฒนาพฤติกรรมการขับขี่ที่ปลอดภัยและยั่งยืนในระยะยาวแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ไชญานิน กฤติยะโชติ และคณะ (2567)** ที่พบว่าการใช้กลไกชุมชนผ่านการสื่อสารเชิงบวกและการตักเตือนด้วยความห่วงใยสามารถเพิ่มอัตราการสวมหมวกนิรภัยได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยปัจจัยความสำเร็จคือการออกแบบมาตรการให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการสนับสนุนจากผู้นำท้องถิ่น ในทำนองเดียวกัน **ธีรบูลย์ รัชตะวิมลรัตน์ (2568)** ระบุว่าการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมความปลอดภัยทางถนน เกิดจากการบูรณาการการสื่อสารเชิงบวก การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาอาสาสมัครอย่างเป็นระบบ และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยเสริมความยั่งยืนของวัฒนธรรมความปลอดภัยในสังคม ในมุมมองเชิงวัฒนธรรม จิตสำนึกความปลอดภัยในการขับขี่ของสังคมไทยเชื่อมโยงกับคุณค่าชีวิต ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ค่านิยมไทย เช่น ความเกรงใจ ความเมตตา และหลักความไม่ประมาท ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการขับขี่อย่างระมัดระวัง อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเรื่องโชคและการยึดหยุ่นต่อกฎระเบียบยังเป็นข้อจำกัดต่อวินัยจราจร โรงเรียนสอนขับรถจึงควรทำหน้าที่เป็นพื้นที่บ่มเพาะจริยธรรมและจิตสำนึกด้านความปลอดภัย ควบคู่กับการฝึกทักษะ สอดคล้องกับงานของ **กษริน ตริณตระกูล (2568)** และ **เขมกร เที่ยงทางธรรม และคณะ (2568)** ที่เสนอให้บูรณาการการอบรมความรู้ การบังคับใช้กฎหมาย และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อป้องกันและลดความรุนแรงจากอุบัติเหตุอย่างยั่งยืน

2. แนวทางการประยุกต์มุมมองเชิงวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ต่อสังคมและประเทศ มุมมองเชิงวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน กลุ่มผู้รู้เสนอว่าควรเริ่มจากการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ไทย และบูรณาการคุณค่าดั้งเดิมเข้าสู่การกำหนดนโยบาย การศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นรูปธรรม การเชื่อมโยงการดำเนินงานกับวิถีชีวิตจริงของชุมชน เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกแบบแนวทาง เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของและลดแรงต้าน ขณะที่ประชาชนทั่วไปต้องการการสื่อสารที่เข้าใจง่าย สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และเชื่อมโยงกับคุณค่าทางวัฒนธรรมเดิม การประยุกต์มุมมองเชิงวัฒนธรรมจึงควรดำเนินการแบบบูรณาการ ครอบคลุมนโยบาย การศึกษา การสื่อสาร และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดนี้สอดคล้องกับงานของ **บุณญานรี วรรธนะสาร (2567)** ที่เสนอให้ปลูกฝังวัฒนธรรมความปลอดภัย โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการทัศนศึกษาควรปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท และเตรียมพร้อมรับมือกับความเสี่ยงอย่างเป็นระบบรวมถึงงานของ **สุบัณฑิต จันทร์สว่าง และคณะ (2565)** ที่ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์เชิงอาชีพของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์สาธารณะเชื่อมโยงกับผู้คนหลากหลายกลุ่มในสังคม การสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยจึงไม่ใช่เพียงเรื่องของบุคคล แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่ต่อเนื่องและไม่มีจุดสิ้นสุด

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะจากผู้วิจัย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้โรงเรียนสอนขับรถพัฒนาบทบาทจากสถาบันฝึกทักษะเชิงเทคนิคไปสู่การเป็นกลไกทางสังคมและวัฒนธรรม โดยบูรณาการมิติด้านจริยธรรม จิตสำนึกความปลอดภัย และความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ในหลักสูตรอย่างเป็นระบบ

1.2 ควรสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกฎจราจรกับบริบทชีวิตจริง ผลกระทบต่อชีวิต ครอบครัว และสังคม เพื่อปรับกรอบความเชื่อของผู้เรียนจากการพึ่งพาโชคหรือดวง ไปสู่การตระหนักถึงความรับผิดชอบส่วนบุคคล

1.3 ผู้บริหารโรงเรียนสอนขับรถควรทำหน้าที่เป็นผู้นำเชิงคุณค่า โดยกำหนดนโยบาย มาตรฐาน และบรรยากาศองค์กรที่ยึดความปลอดภัยเป็นคุณค่าหลัก พร้อมแสดงบทบาทเป็นแบบอย่างที่สอดคล้องระหว่างคำพูดกับการปฏิบัติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังโรงเรียนสอนขับรถในภูมิภาคและบริบทที่หลากหลายมากขึ้น เช่น เขตเมือง ชนบท และพื้นที่เฉพาะทาง เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของมิติทางวัฒนธรรมและรูปแบบการสร้างจิตสำนึกความปลอดภัยในการขับขี่

2.2 ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยเพิ่มเติมการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อวัดระดับจิตสำนึกความปลอดภัยและพฤติกรรมการขับขี่ของผู้เรียน ก่อนและหลังการเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อยืนยันผลการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

กรมการขนส่งทางบก. (2566). *แนวทางการพัฒนาโรงเรียนสอนขับรถเพื่อความปลอดภัยทางถนน*. กรุงเทพฯ: กรมการขนส่งทางบก.

กษริน ตริณตระกูล. (2568). แนวทางการแก้ไขปัญหาและสร้างความปลอดภัยในการเดินทางในช่วงวันหยุดเทศกาล: การขับขี่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดปทุมธานี. *วารสารการจัดการการท่องเที่ยว นันทนจิตและจิตบริการ*, 6(2), 45–58.

เขมกร เที่ยงทางธรรม, สมรักษ์ ศิริเขตรกรณ์, ณัฐมา รองมาลี, และ พณัญญา เชื้อดำรง. (2568). สุขภาวะทัศนคติ และพฤติกรรมความปลอดภัยในการขับขี่ของผู้ขับขี่รถยนต์สาธารณะเขตเมือง. *วารสารสถาบันราชประชาสมาสัย*, 9(3), 42–55.

งามพิศ สัตย์สงวน. (2539). *การวิจัยทางมานุษยวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชญานิน กฤติยะโชติ, สุภาภรณ์ ทัศนพงศ์, อนุพันธ์ สุวรรณพันธ์, ประสิทธิ์ บุญเสนอ, และ ภาณุวัตร พันธ์พงษ์. (2567). การสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยทางถนนผ่านกลไกชุมชน: กรณีศึกษาด่านชุมชนปากหวาน ตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์*, 6(2), 119–132.

ทรงคุณ จันทจร. (2553). *ทฤษฎีวัฒนธรรมและสังคม*. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธีรบูลย์ รัชตะวิมลรัตน์. (2568). การพัฒนารูปแบบการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนแบบบูรณาการโดยใช้กลไกพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อมและสุขภาพชุมชน*, 10(5), 337–351.

นงลักษณ์ เกษมสุข. (2565). บทบาทสถาบันฝึกอบรมในการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยทางถนนของคนไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 21(3), 75–92.

ในตะวัน กำหอม. (2559). *การวิจัยประยุกต์ทางวัฒนธรรม* (เล่ม 2). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยทองสุข.

บุณญานรี วรรธนะสาร. (2567). วัฒนธรรมความปลอดภัย: กรณีการนำนักเรียนไปทัศนศึกษา. *Wisdom Journal of Humanities and Social Science*, 1(5), 59–69.

ภัทรา ศรีอุดม. (2563). วัฒนธรรมการขับขี่กับจิตสำนึกความปลอดภัยของคนไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 18(2), 101–118.

มิณฑกานต์ สร้อยแสง, และ กิ่งกาญจน์ จงสุขไกล. (2563). การตอบสนองด้านวัฒนธรรมความปลอดภัยทางถนนของผู้ใช้รถใช้ถนนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงในเขตพื้นที่เสี่ยงจังหวัดปทุมธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์ (ฉบับบัณฑิตศึกษา)*, 9(2), 125–140.

สุทธินันท์ รัตนกุล. (2563). *วัฒนธรรมความปลอดภัยบนท้องถนน: แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมผู้ขับขี่ในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

สุธาสินี มณีวรรณ. (2564). การปลูกฝังวัฒนธรรมความปลอดภัยในสังคมไทย: แนวทางและกลยุทธ์เชิงนโยบาย. *วารสารสังคมศาสตร์และพัฒนา*, 19(2), 33–50.

สุบัณฑิต จันทร์สว่าง, ภาราดร แก้วบุตรดี, พระครูวิโชติสิกขกิจ, ศราวุธ ปลอดภัย, และ ปริญญา นิกรกุล. (2565). รถจักรยานยนต์สาธารณะว่าด้วยการเชื่อมโยงความปรารถนาทางสังคม. *มจร การพัฒนาสังคม*, 7(1), 359–371.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. Freeman.

Deffenbacher, K. A. (2003). The influence of arousal on reliability of testimony. In S. M. A. Lloyd-Bostock & B. R. Clifford (Eds.), *Evaluating witness evidence* (pp. 235–251). Wiley.

Hannam, K., Sheller, M., & Urry, J. (2006). Editorial: Mobilities, immobilities, and moorings. *Mobilities*, 1(1), 1–22. https://doi.org/10.1080/17450100500489189.

Reason, J. (1990). *Managing the risks of organizational accidents*. Ashgate.

United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. (2022). *Ageing and road safety in Asia-Pacific: Policy perspectives*. UNESCAP.

World Health Organization. (2023). *Global status report on road safety 2023*. WHO Press. https://www.who.int/publications/i/item/9789240086517.

แนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4

Guidelines for Internal Supervision Enhancing Quality Classroom based on Sangkhavatthus 4 in Schools of Promkhiri Education Network under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 4

เกศิณี มีบุญมาก
พระครูเขมธรรมโฆษิต
บุญเลิศ วีระพรกานต์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราราช
Kesinee Meebunmak
PhrakhruKemthammakosit
Boonlert Weeraponkan
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus
Email: 6703202068@mcu.ac.th

รับบทความ: 19 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 6 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 9 มีนาคม 2569
Received: February 19, 2026; Revised: March 6, 2026; Accepted: March 9, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพ 2) ศึกษาแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 3) นำเสนอและประเมินแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการศึกษาสภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 คน ขั้นตอนการศึกษาแนวทาง ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 รูป/คน และขั้นตอนการนำเสนอแนวทาง ใช้การประชุมสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า : 1) สภาพการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพ ยังประสบปัญหาด้านความต่อเนื่องของการนิเทศ การมีส่วนร่วมของครูที่ยังไม่ทั่วถึง ระบบติดตามประเมินผลที่ขาดความชัดเจนและข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากร ส่งผลให้การพัฒนาห้องเรียนคุณภาพยังไม่บรรลุผลอย่างเต็มศักยภาพ 2) แนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นการบูรณาการกระบวนการนิเทศกับองค์ประกอบห้องเรียนคุณภาพ โดยใช้หลักทาน เปยยวัชชะ อัตถจริยา และสมานัตตตา เพื่อส่งเสริมความร่วมมือ ความเข้าใจ และความไว้วางใจระหว่างผู้บริหารและครู ส่งผลให้ครูมีแรงจูงใจและพร้อมพัฒนาห้องเรียนคุณภาพอย่างต่อเนื่อง 3) นำเสนอและประเมินแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 การประเมินแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานแบบกัลยาณมิตร เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้การพัฒนาห้องเรียนคุณภาพมีความเป็นระบบและยั่งยืน

คำสำคัญ : การนิเทศภายใน; ห้องเรียนคุณภาพ; สังคหวัตถุ 4

Abstract

This qualitative study aimed to: 1) examine internal supervision for quality classrooms in the Promkhiri school network, 2) develop guidelines based on Sangkhavatthu IV, and 3) evaluate these guidelines. Methodology involved in-depth interviews with 18 informants regarding current conditions and 5 regarding guidelines, followed by a focus group with 7 experts for evaluation. Data were analyzed using inductive analysis.

The findings were as follows: 1) The conditions of internal supervision for enhancing quality classrooms in the Promkhiri school network group lacked continuous supervision, insufficient teachers' participation, unclear monitoring and evaluation systems, and limitations of time and resources which led to ineffective achievement of quality classroom development. 2) The guidelines for internal supervision to enhance quality classrooms based on Sangahavatthu 4 integrated four supervision processes with five components of quality classrooms, using the Sangahavatthu 4 as the operational framework. The application of generosity (Dana), kind speech (Peyyavajja), beneficial conduct (Atthacariya), and impartiality and consistency (Samanattata) were used for developmental supervision emphasizing on collaboration, mutual understanding, and trust between school administrators and teachers, thereby enhancing teachers' motivation, commitment, and readiness to continuously and sustainably develop quality classrooms. 3) The presentation and evaluation of the guidelines for internal supervision to enhance quality classrooms based on Sangkhavatthus 4 were discussed by experts that they were applicable suitable because the guidelines fostered positive relationships between supervisors and supervisees, created a collegial working atmosphere, supported collaborative learning, and enabled the development of quality classrooms in a systematic, clear, and sustainable manners, ultimately contributing to the improvement of educational quality.

Keywords: Internal Supervision; Quality Classroom; Sangkhavatthus 4.

บทนำ

การจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 วางอยู่บนหลักการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบของสถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560: 14) ภายใต้แนวคิดการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management: SBM) ซึ่งมุ่งให้สถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ พัฒนา และประเมินผลการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ การบริหารงานบุคคล งบประมาณ และการบริหารทั่วไป ในเชิงทฤษฎีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประกอบด้วย 3 กระบวนการสำคัญ ได้แก่ กระบวนการเรียนการสอน ข และกระบวนการนิเทศ โดย “การนิเทศภายใน” ถือเป็นกลไกเชิงระบบ ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติในระดับห้องเรียน แนวคิดการนิเทศสมัยใหม่เน้นการนิเทศเชิงพัฒนา และการนิเทศแบบมี

ส่วนร่วม ซึ่งให้ความสำคัญกับการสะท้อนคิด การเสริมพลัง และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562: 7)

การบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน เปยยวัชชะ อัตถจริยา และสมานัตตตา เข้ากับกระบวนการนิเทศภายใน สามารถอธิบายได้ในกรอบแนวคิดเชิงคุณธรรมและภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม โดยหลักดังกล่าวทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมและจิตวิทยาในการเสริมสร้างความไว้วางใจ ความผูกพัน และแรงจูงใจภายในองค์กร ช่วยเปลี่ยนบทบาทของผู้นิเทศจาก “ผู้ควบคุม” ไปสู่ “ผู้นำเชิงพัฒนา” อันเอื้อต่อการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน (ทองดี สุรเตโช, 2548: 33) ดังนั้นการนิเทศการสอนจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งการนิเทศเป็นกระบวนการในการให้ความช่วยเหลือ แนะนำและส่งเสริมสนับสนุนโดยมีผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษาทุกคนและทุกฝ่ายได้ร่วมมือกัน(นารีรัตน์ บุญรอด และคณะ, 2564 : 38) การนิเทศการสอนที่เป็นระบบและต่อเนื่องจะช่วยพัฒนาครูให้มีความสามารถในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้ครบทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา โดยเน้นการใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศร่วมกันศึกษาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน (อรุณรัชช์ ศาสตร์สกุล, 2566 : 112) โดยการนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาปรับใช้ในการทำงานจะสามารถช่วยในการปฏิบัติงานของบุคลากร อันจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรในองค์กรด้วยกันเองและระหว่างองค์กรกับบุคลากรมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความความสุข ความสามัคคี ความสำเร็จ ในการปฏิบัติงาน รวมไปถึงการสร้างความจงรักภักดีต่อองค์กรของบุคลากร และยังช่วยส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น ให้ความสำคัญกับตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในองค์กรด้วยความเต็มใจ (ศิดารัตน์ เทพเสนา และคณะ, 2567: 339)

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศภายในส่วนใหญ่เน้นกระบวนการบริหาร ยังมีงานวิจัยที่บูรณาการ หลักสังคหวัตถุ 4 กับการนิเทศห้องเรียนคุณภาพค่อนข้างน้อย เนื่องจากผู้วิจัยส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญกับ กระบวนการบริหารจัดการ ตามกรอบแนวคิดเชิงระบบ เช่น การวางแผน การติดตาม และการประเมินผล ซึ่งเน้นความสำเร็จตามตัวชี้วัดเชิงโครงสร้างเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ยังพบว่า ช่องว่างทางวิชาการ (Academic Gap) ในด้านการนำหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 มาบูรณาการเข้ากับกระบวนการนิเทศ เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกและกัลยาณมิตรนิเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความร่วมมือในการพัฒนาห้องเรียนคุณภาพอย่างยั่งยืน

ภายใต้บริบทของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ซึ่งมุ่งยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในที่บูรณาการทั้งกรอบการนิเทศเชิงระบบและหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นฐานแนวคิด เพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพในมิติของการบริหารจัดการชั้นเรียน การออกแบบการเรียนรู้อิงมาตรฐาน การใช้เทคโนโลยี การวิจัยในชั้นเรียน และการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอย่างยั่งยืน ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในที่มีรากฐานเชิงทฤษฎีชัดเจน ผสานกรอบการนิเทศเชิงพัฒนาเข้ากับหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อใช้เป็นโมเดลเชิงบูรณาการในการขับเคลื่อนคุณภาพห้องเรียนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

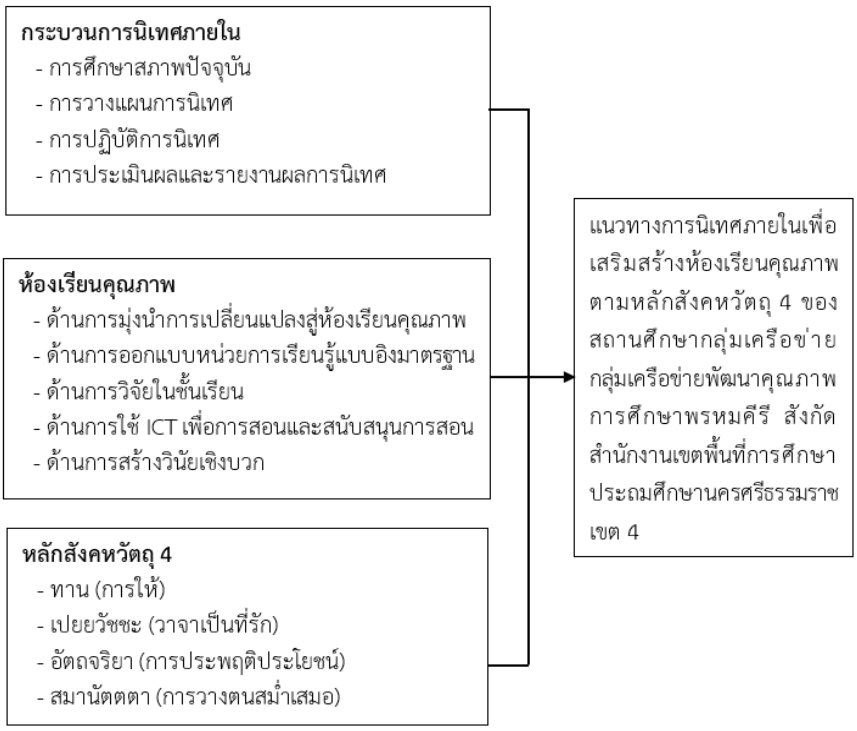
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4
2. เพื่อศึกษาแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4
3. เพื่อนำเสนอและประเมินแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4

การทบทวนวรรณกรรม

จากการศึกษาแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4 ผู้วิจัยสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีของนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาที่ได้ศึกษาไว้ พบว่ากระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษามีหลายประการที่นักวิชาการได้ให้ข้อมูลไว้ แต่สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การพิจารณาความถี่ของกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาที่สอดคล้องตามแนวคิด ทฤษฎี ที่มีความถี่ตั้งแต่ระดับ 5 ขึ้นไป มีจำนวน 4 ประการ ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน 2) การวางแผนการนิเทศ 3) การปฏิบัติการนิเทศ และ 4) การประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ แลพจากการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการทำให้เกิดห้องเรียนคุณภาพจากแนวคิด ทฤษฎีของนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาที่ได้ศึกษาไว้ มีจำนวน 5 ประการ ได้แก่ 1) การมุ่งนำการเปลี่ยนแปลงสู่ห้องเรียนคุณภาพ 2) การออกแบบการจัดการเรียนรู้อิงมาตรฐาน 3) การวิจัยในชั้นเรียน 4) การใช้ ICT เพื่อการสอนและสนับสนุนการสอน 5) การสร้างวินัยเชิงบวก ซึ่งการพัฒนาคุณภาพการศึกษาแก่สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพใน ระดับปฏิบัติ คือ "ระดับห้องเรียน" โดยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับ "ห้องเรียนคุณภาพ" โดยห้องเรียนคุณภาพ หมายถึง ห้องเรียนที่มีการจัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกที่เอื้อต่อคุณภาพนักเรียนเกิดขึ้นในชั้นเรียน อย่างแท้จริง มีครูผู้สอนจัดการเรียนรู้ได้คุณภาพมาตรฐาน และนักเรียนมีคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษาและมาตรฐานตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (นิสสรณ์ กัณฑษา, 2561: น.1) รวมถึง ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และนำเสนอผลงานจากการศึกษาค้นคว้าของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้และศึกษาจากการสืบค้นได้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับโดยมีจุดเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนร่วมกันจากเทคโนโลยีที่หลากหลาย การเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพจึงต้องอาศัยกระบวนการนิเทศภายในที่เน้นการมีส่วนร่วม การสร้างขวัญกำลังใจ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกทั้งด้านการสอนและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนการนำหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทาน (การให้) เปยยวัชชะ (การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะ) อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) และ สมานัตตตา (ความเสมอต้นเสมอปลายและการวางตนเสมอกัน) เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการนิเทศภายในได้อย่างเหมาะสม (อรุณรัชช์ ศาสตร์สกุล, 2566: 111)

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาการวิจัยใน 3 ลักษณะ คือ การศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary investigation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ขั้นตอนการศึกษาสภาพ ผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จำนวน 18 คน ประกอบด้วยครูผู้ปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษาและครูผู้รับการนิเทศภายในสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี 18 คน ซึ่งคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. ขั้นตอนการศึกษาแนวทาง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คนประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา 2 คน ศึกษานิเทศก์ 2 คน และ พระภิกษุที่มีคุณวุฒิด้านการศึกษา 1 รูป

3.ขั้นตอนการนำเสนอและประเมินแนวทาง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย ประธานกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี 1 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษา 3 คน ศึกษานิเทศก์ 1 คน และครูหัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานวิชาการ 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือในขั้นตอนการศึกษาสภาพคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับสภาพการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา

พรหมคีรี โดยพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหา และประเมินความสอดคล้องของข้อคำถาม มีค่าเท่ากับ 0.5 ขึ้นไป ทุกข้อ

2. เครื่องมือในขั้นตอนการศึกษาแนวทาง คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี โดยพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหา และประเมินความสอดคล้องของข้อคำถาม มีค่าเท่ากับ 0.5 ขึ้นไป ทุกข้อ

3. เครื่องมือในขั้นตอนการนำเสนอและประเมินแนวทาง คือ แบบประเมินและการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขั้นตอนการศึกษาสภาพเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 18 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์สภาพการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี

2. ขั้นตอนการศึกษาแนวทาง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน โดยใช้ร่างแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี

3. ขั้นตอนการนำเสนอและประเมินแนวทาง ใช้การสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คนโดยใช้แบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล และทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

2. การศึกษาสภาพ วิเคราะห์โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาเรียบเรียงเป็นข้อสรุป

3. การศึกษาแนวทาง วิเคราะห์โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาเรียบเรียงและปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและจัดทำเป็นแนวทาง

4. การนำเสนอและประเมินแนวทางวิเคราะห์โดยนำความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มมาเรียบเรียงเป็นแนวทางฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4 ปรากฏผลดังนี้

1. การศึกษาสภาพการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4

1) สภาพการนิเทศภายในด้านการมุ่งนำการเปลี่ยนแปลงสู่ห้องเรียนคุณภาพ พบว่า การนิเทศยังมีข้อจำกัดด้านภาระงาน เวลา บุคลากร และระบบข้อมูล จึงควรพัฒนาการนิเทศให้ยืดหยุ่น ลดงานเอกสารและ

ใช้ระบบประเมิน–รายงานออนไลน์เพื่อความต่อเนื่องและยั่งยืน 2) สภาพการนิเทศภายในด้านการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน พบว่า สถานศึกษาดำเนินการนิเทศการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐานผ่านการวางแผนการนิเทศร่วมกับครูและหัวหน้ากลุ่มสาระ ควรพัฒนาคู่มือ อบรม และระบบรายงานมาตรฐานเพื่อเสริมคุณภาพอย่างต่อเนื่อง 3) สภาพการนิเทศภายในด้านการวิจัยในชั้นเรียน พบว่า การนิเทศยังขาดความต่อเนื่องและความเป็นระบบ เนื่องจากภาระงาน เวลา ผู้เชี่ยวชาญ และทักษะการวิจัยของครู จึงควรเสริมระบบพี่เลี้ยง การอบรม และแรงจูงใจเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน 4) สภาพการนิเทศภายในด้านการใช้ ICT เพื่อการสอนและสนับสนุนการสอน พบว่า ยังมีข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ ระบบอินเทอร์เน็ต ทักษะของครู และความเป็นมาตรฐานของการประเมิน 5) สภาพการนิเทศภายในด้านการสร้างวินัยเชิงบวก พบว่า การนิเทศและการประเมินยังขาดความเป็นระบบ ความเข้าใจของครูและผู้ปกครองยังไม่ทั่วถึงจึงควรพัฒนาเครื่องมือมาตรฐาน การติดตามผล และความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง

2. การศึกษาแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4

แนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี พบว่า 1) แนวทางการนิเทศภายในด้านการมุ่งนำการเปลี่ยนแปลงสู่ห้องเรียนคุณภาพของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี เริ่มจากการศึกษาสภาพปัจจุบันอย่างเป็นระบบ โดยผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ผ่านการสังเกตการสอน การประชุมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการประเมินผลเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาห้องเรียนให้สอดคล้องกับบริบทจริง การวางแผนและดำเนิน การนิเทศเน้นการมีส่วนร่วม การจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการพัฒนาศักยภาพครูอย่างต่อเนื่อง การนิเทศดำเนินการผ่าน PLC การให้คำปรึกษา และการนิเทศแบบกัลยาณมิตร โดยกำหนดเป้าหมาย ปฏิทิน และผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน อัตถจริยา เปยยวัชชะ และสมานัตตตาช่วยเสริมสร้างการสนับสนุนทรัพยากร การช่วยเหลืออย่างจริงใจ การสื่อสารเชิงบวก และการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค ส่งผลให้การนิเทศเอื้อต่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงสู่ห้องเรียนคุณภาพอย่างยั่งยืน2) แนวทางการนิเทศภายในด้านการออกแบบหน่วยการเรียนรูปแบบอิงมาตรฐาน เริ่มจากการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการของครู โดยร่วมกันวิเคราะห์ความเชื่อมโยงมาตรฐาน ตัวชี้วัด และสมรรถนะผู้เรียน จากนั้นวางแผนการนิเทศแบบมีส่วนร่วมผ่าน PLC และการอบรมเชิงปฏิบัติการ มุ่งเน้นการให้คำปรึกษาการโค้ช และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงกัลยาณมิตร การประเมินและรายงานผลใช้เกณฑ์และเครื่องมือมาตรฐานเดียวกัน เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 โดยสามารถดำเนินการโดยผู้อำนวยการสถานศึกษาใช้ ทาน สนับสนุนทรัพยากร ความรู้ และสื่อการเรียนรู้ที่จำเป็นแก่ครู ใช้เปยยวัชชะในการนิเทศ ให้คำปรึกษาและสะท้อนผลอย่างสร้างสรรค์ เสริมกำลังใจแก่ครู ใช้ อัตถจริยาโดยลงมือช่วยเหลือ แนะนำ และโค้ชครูในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงมาตรฐาน ตัวชี้วัด และสมรรถนะผู้เรียน และใช้ สมานัตตตา สร้างการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่าน PLC อย่างเสมอภาค ส่งผลให้การนิเทศเกิดความร่วมมือ พัฒนาคุณภาพหน่วยการเรียนรู้ และเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพอย่างยั่งยืน 3) แนวทางการนิเทศภายในด้านการวิจัยในชั้นเรียน เริ่มจากการวางแผนและกำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้อำนวยการสถานศึกษาและครู เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการวิจัยของครูอย่างเป็นระบบการปฏิบัติการนิเทศเน้นการให้คำปรึกษา การโค้ช และ

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่าน PLC เพื่อส่งเสริมการนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาการจัดการเรียนรู้จริง การประเมินและรายงานผลใช้ข้อมูลจากกระบวนการวิจัยและการนำไปใช้ในชั้นเรียน เพื่อนำผลย้อนกลับมาปรับปรุงการนิเทศอย่างต่อเนื่อง การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน เปยยวัชชะ อัตถจริยา และสมานัตตตา ช่วยเสริมการสนับสนุนทรัพยากร การสื่อสารเชิงบวก การช่วยเหลือ และการมีส่วนร่วม ส่งผลให้ครูสามารถพัฒนาการสอนและยกระดับคุณภาพการเรียนรู้อย่างยั่งยืน 4) แนวทางการนิเทศภายในด้านการใช้ ICT เพื่อการสอนและสนับสนุนการสอน การนิเทศมุ่งส่งเสริมให้ครูบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ ผ่านการนิเทศแบบร่วมมือ การอบรม และ PLC โดยผู้อำนวยการสถานศึกษาสนับสนุนทรัพยากร ระบบเทคโนโลยี และให้คำปรึกษาเพื่อพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูอย่างต่อเนื่อง มีการติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้ ICT อย่างเป็นระบบ เพื่อนำข้อมูลย้อนกลับไปปรับปรุงการสอน การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 โดยผู้อำนวยการสถานศึกษาใช้ ทาน ในการสนับสนุนสื่อ อุปกรณ์ และทรัพยากรเทคโนโลยี ใช้ เปยยวัชชะ ในการสื่อสาร ให้คำแนะนำ และสร้างขวัญกำลังใจแก่ครูในการพัฒนาทักษะดิจิทัลส่งเสริม อัตถจริยา ผ่านการอบรม การนิเทศแบบร่วมมือ และ PLC เพื่อพัฒนาการใช้ ICT อย่างเป็นรูปธรรมและยึดหลัก สมานัตตตา ในการมีส่วนร่วม ติดตาม และประเมินผลอย่างเป็นธรรม เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างยั่งยืน 5) แนวทางการนิเทศภายในด้านการสร้างวินัยเชิงบวก ส่งเสริมการสื่อสารเชิงบวกและการเสริมแรงที่เหมาะสม เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่นและปลอดภัย ผู้อำนวยการสถานศึกษาและคณะครูดำเนินการนิเทศแบบร่วมมือผ่านการสังเกต การให้คำปรึกษา และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน PLC มีการติดตามและประเมินผลพฤติกรรมเชิงบวกอย่างเป็นระบบ เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงการจัดการชั้นเรียนและพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 มุ่งใช้ ทาน และ อัตถจริยา ในการเอื้ออาทร ช่วยเหลือ และสนับสนุนนักเรียนอย่างเหมาะสมใช้ เปยยวัชชะ ในการสื่อสารเชิงบวก สร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและผู้เรียนยึดหลัก สมานัตตตา ปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างเสมอภาค ส่งเสริมบรรยากาศห้องเรียนที่อบอุ่น ปลอดภัย และเอื้อต่อการเรียนรู้

3. การนำเสนอแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4

จากการนำเสนอร่างแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4 ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้ 1) ชื่อเรื่อง 2) หลักการและเหตุผล 3) วัตถุประสงค์ของแนวทาง 4) แนวทางการดำเนินงาน และ 5) การติดตามและประเมินผล ผู้ทรงคุณวุฒิในการร่วมสนทนากลุ่มซึ่งทุกคนเห็นว่ามีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์ และ มีโครงสร้างตามองค์ประกอบที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะ โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ คือ 1) แนวทางการนิเทศภายในด้านการมุ่งนำการเปลี่ยนแปลงสู่ห้องเรียนคุณภาพ มุ่งเน้นให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาและคณะครูร่วมกันศึกษาสภาพปัจจุบัน วิเคราะห์ข้อมูลการจัดการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบพร้อมสนับสนุนทรัพยากรและโอกาสในการพัฒนาตามหลักทาน การนิเทศมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมผ่าน การประชุม PLC การให้คำปรึกษาและการนิเทศแบบกัลยาณมิตร โดยยึดหลักอัตถจริยาในการช่วยเหลือครูอย่างจริงใจ ควบคู่กับการสื่อสารเชิงบวกตามหลักเปยยวัชชะ เพื่อสะท้อนผลและสร้างขวัญกำลังใจ จากนั้นนำผลการประเมินไปปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคตามหลักสมานัตตตา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

เชิงบวกและพัฒนาห้องเรียนคุณภาพอย่างยั่งยืน 2) แนวทางการนิเทศภายในด้านการออกแบบหน่วยการเรียนรูปแบบอิงมาตรฐาน มุ่งเน้นให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาและคณะครูร่วมกันศึกษาสภาพปัจจุบัน วิเคราะห์การเชื่อมโยงมาตรฐาน ตัวชี้วัด และสมรรถนะผู้เรียน พร้อมสนับสนุนทรัพยากรและสื่อการเรียนรู้ตามหลักทานการนิเทศเน้นการมีส่วนร่วมผ่าน PLC การอบรม การให้คำปรึกษา และการโค้ชอย่างใกล้ชิด โดยยึดหลักอัตถจริยาในการช่วยเหลือครูอย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่กับการสื่อสารเชิงบวกตามหลักเปยยวัชชะ เพื่อสร้างความเข้าใจและขวัญกำลังใจ การติดตาม ประเมิน และสะท้อนผลดำเนินการอย่างเป็นธรรมและเสมอภาคตามหลักสมานัตตตา เพื่อนำผลไปปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ครูสามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับมาตรฐาน และเกิดห้องเรียนคุณภาพอย่างยั่งยืน 3) แนวทางการนิเทศภายในด้านการวิจัยในชั้นเรียน มุ่งเน้นให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาและคณะครูร่วมกันวางแผนและกำหนดเป้าหมายการพัฒนางานวิจัย เพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะการวิจัยของครูอย่างเป็นระบบ การนิเทศมุ่งเน้นการให้คำปรึกษา การโค้ช และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่าน PLC โดยสนับสนุนองค์ความรู้ เครื่องมือ และทรัพยากรตามหลักทาน ใช้เปยยวัชชะในการสื่อสารและสะท้อนผลอย่างสร้างสรรค์ เสริมแรงจูงใจแก่ครู ควบคู่กับอัตถจริยาในการช่วยเหลือและติดตามการดำเนินงานวิจัยอย่างใกล้ชิด และยึดหลักสมานัตตตาในการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค เพื่อนำผลการวิจัยไปพัฒนาการจัดการเรียนรู้และปรับปรุงการนิเทศอย่างต่อเนื่อง อันส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการสอนและห้องเรียนคุณภาพอย่างยั่งยืน 4) แนวทางการนิเทศภายในด้านการใช้ ICT เพื่อการสอนและสนับสนุนการสอน มุ่งส่งเสริมให้ครูบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสมผ่านการนิเทศแบบร่วมมือ การอบรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน PLC โดยผู้อำนวยการสถานศึกษาสนับสนุนสื่อ อุปกรณ์ ระบบเทคโนโลยี และทรัพยากรที่จำเป็นตามหลักทาน ควบคู่กับการให้คำปรึกษาและการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ตามหลักเปยยวัชชะ เพื่อเสริมขวัญกำลังใจและพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานเน้นอัตถจริยาผ่านการลงมือช่วยเหลือ การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศแบบร่วมมือ พร้อมยึดหลักสมานัตตตาในการมีส่วนร่วม ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลอย่างเป็นธรรม เพื่อนำข้อมูลย้อนกลับไปปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน 5) แนวทางการนิเทศภายในด้านการสร้างวินัยเชิงบวก มุ่งส่งเสริมการสื่อสารเชิงบวกและการเสริมแรงที่เหมาะสม เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่น ปลอดภัย และเอื้อต่อ การพัฒนาผู้เรียน โดยผู้อำนวยการสถานศึกษาและคณะครูดำเนินการนิเทศแบบร่วมมือ ผ่านการสังเกต การให้คำปรึกษา และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน PLC ควบคู่กับการติดตามและประเมินผลพฤติกรรมเชิงบวกอย่างเป็นระบบ เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงการจัดการชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เน้นการใช้ทานและอัตถจริยาในการเอื้ออาทร ช่วยเหลือ และสนับสนุนนักเรียนอย่างเหมาะสม ใช้เปยยวัชชะ ในการสื่อสารเชิงบวก สร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างครูและผู้เรียน และยึดหลักสมานัตตตาในการปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างเสมอภาค ส่งผลให้เกิดวินัยเชิงบวกและห้องเรียนคุณภาพอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4 มีผลการวิจัยที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

1. สภาพการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4

สถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 มีการนิเทศภายในที่มุ่งขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสู่ห้องเรียนคุณภาพ โดยผู้อำนวยการสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้นำทางวิชาการ ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และสนับสนุนการทำงานร่วมกันของครูผ่านกระบวนการ PLC สะท้อนว่าภาวะผู้นำที่ชัดเจนและการมีส่วนร่วมของครูเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาห้องเรียน อย่างไรก็ตาม ภาระงานและข้อจำกัดด้านเวลาของครูทำให้การติดตามผลยังไม่ต่อเนื่อง ด้านการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน พบว่า มีการนิเทศอย่างเป็นระบบผ่านการประชุม อบรม และนิเทศแบบร่วมมือ ช่วยให้ครูมีแนวทางชัดเจนขึ้น แต่ยังเน้นการตรวจเอกสารเป็นหลัก ส่งผลให้ครูบางส่วนขาดความเข้าใจเชิงลึก จึงควรพัฒนาการนิเทศเชิงให้คำปรึกษาและการโค้ชมากขึ้น ด้านการวิจัยในชั้นเรียน สถานศึกษาส่งเสริมให้ครูนำผลวิจัยไปใช้พัฒนาการสอนจริง แม้ช่วยสร้างทัศนคติที่ดีต่อการวิจัย แต่ยังขาดความต่อเนื่อง เนื่องจากภาระงานสูงและขาดผู้เชี่ยวชาญสนับสนุน ด้านการใช้ ICT พบว่าการนิเทศช่วยกระตุ้นการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ อินเทอร์เน็ต และทักษะดิจิทัลของครู ยังเป็นอุปสรรคต่อประสิทธิภาพสูงสุด ด้านการสร้างวินัยเชิงบวก พบว่าการนิเทศที่เน้นการสื่อสารเชิงบวกช่วยให้บรรยากาศในห้องเรียนดีขึ้น แต่ยังต้องพัฒนาเครื่องมือและระบบติดตามผลให้ชัดเจน โดยสรุป การนิเทศภายในทั้ง 5 ด้านครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาห้องเรียนคุณภาพ แต่ยังมีข้อจำกัดร่วมด้านภาระงาน ความต่อเนื่อง และทรัพยากร ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของจิตรามาศ คำดีบุญ (2567 : 45-66) และสุกัญญา ลิ้มเจริญ (2563 : 23-37) ที่ชี้ว่าการนิเทศแบบมีส่วนร่วมและใช้ PLC อย่างเป็นระบบ เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน และงานวิจัยของ จันตรา ชื่นใจ (2566 : 31-43) พบว่า การนิเทศภายในที่มีส่วนร่วมของผู้บริหารและครูผ่านการพัฒนาโมเดลนิเทศแบบมีส่วนร่วม มีผลในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครู ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่แสดงว่าการทำงานร่วมกันและการสนับสนุนจากผู้นำสถานศึกษามีส่วนช่วยให้ห้องเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก

2. แนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4

แนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 มีการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 เข้ากับกระบวนการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน 2) การวางแผนการนิเทศ 3) การปฏิบัติการนิเทศ และ 4) การประเมินผลและรายงานผล ควบคู่กับการพัฒนาห้องเรียนคุณภาพ 5 ด้าน ได้แก่ การมุ่งนำการเปลี่ยนแปลงสู่ห้องเรียน การออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน การวิจัยในชั้นเรียน การใช้ ICT เพื่อการสอน และการสร้างวินัยเชิงบวก การกำหนดหลักการทำงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน : การให้ เปยยวัชชะ : วาจาเป็นที่รัก อัตถจริยา : การประพฤติประโยชน์ และสมานัตตตา : การวางตนสม่ำเสมอ ทำให้กระบวนการนิเทศมีลักษณะเชิงพัฒนา มากกว่าการควบคุมตรวจสอบ กล่าวคือ ผู้บริหารสนับสนุนทรัพยากรและโอกาสแก่ครู (ทาน) ใช้การสื่อสารเชิงบวกและสร้างสรรค์ (เปยยวัชชะ) ลงมือช่วยเหลือและทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง (อัตถจริยา)

และปฏิบัติต่อครูอย่างเสมอภาค (สมานัตตตา) ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจ แรงจูงใจ และความร่วมมือในการพัฒนาห้องเรียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่เน้นความเกื้อกูลและความสัมพันธ์อันดีในการทำงานร่วมกัน เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับกระบวนการนิเทศที่มีโครงสร้างชัดเจน จึงช่วยให้การพัฒนาห้องเรียนเกิดความยั่งยืนและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานของเยาวดี ภูนิละมัย (2568 : 261-269) ที่พบว่าภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู การสนับสนุนทรัพยากร และการประเมินผลอย่างเท่าเทียม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา สะท้อนว่าแนวทางการนิเทศภายในที่ยึดหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นฐาน สามารถเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

3. นำเสนอและประเมินแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4

แนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบครอบคลุมกระบวนการนิเทศภายใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน 2) การวางแผนการนิเทศ 3) การปฏิบัติการนิเทศ และ 4) การประเมินผลและรายงานผล ควบคู่กับการพัฒนาห้องเรียนคุณภาพ 5 ด้าน ได้แก่ การมุ่งนำการเปลี่ยนแปลงสู่ห้องเรียน การออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน การวิจัยในชั้นเรียน การใช้ ICT เพื่อการสอน และการสร้างวินัยเชิงบวก โดยกำหนดหลักการดำเนินงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน เปยยวัชชะ อัตถจริยา และสมานัตตตา เป็นฐานในการปฏิบัติผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า แนวทางดังกล่าวมีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีประโยชน์ สามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแนวทางที่พัฒนาขึ้นมีโครงสร้างชัดเจน เชื่อมโยงกระบวนการนิเทศกับเป้าหมายห้องเรียนคุณภาพอย่างเป็นระบบ และใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกลไกเสริมสร้างความร่วมมือ ความไว้วางใจ และแรงจูงใจในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารและครู ส่งผลให้การนิเทศมีลักษณะเชิงพัฒนาและมุ่งผลลัพธ์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริงผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของปุณณัตถ์ ไชยคำ (2565 : 51-68) ที่พบว่ารูปแบบการนิเทศที่เป็นระบบและเน้นการมีส่วนร่วม ช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการวางแผนร่วมกัน การให้คำปรึกษา และการสะท้อนผลอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานของนภา ชาลี (2565 : 2235-2250) ที่ชี้ว่าการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ส่งเสริมการสนับสนุนบุคลากร การนิเทศเชิงกัลยาณมิตร การทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการบริหารอย่างเสมอภาค ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน จึงอาจสรุปได้ว่า แนวทางการนิเทศภายในที่บูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ไม่เพียงมีความเหมาะสมเชิงทฤษฎี แต่ยังมีความเป็นไปได้เชิงปฏิบัติ สามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการขับเคลื่อนการพัฒนาห้องเรียนคุณภาพในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมให้สถานศึกษาพัฒนาระบบการนิเทศภายในโดยบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน เปยยวัชชะ อัตถจริยา

และสมานัตตตา เป็นแนวทางในการนิเทศและพัฒนาครู เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกันอย่างเกื้อกูลและนำไปสู่การพัฒนาห้องเรียนคุณภาพอย่างยั่งยืน

1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ควรส่งเสริมนโยบายพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูด้านการนิเทศเพื่อห้องเรียนคุณภาพ โดยกำหนดนโยบายพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษาและครูให้มีความรู้และทักษะด้านการนิเทศภายใน การใช้ข้อมูลสารสนเทศในการวางแผน และการประเมินผลการนิเทศอย่างเป็นระบบ ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการจัดชุมชน การเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อให้สามารถนำแนวทางการนิเทศภายในไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 กลุ่มเครือข่ายสถานศึกษา ควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานนิเทศภายในอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งจัดระบบรายงานผลและเผยแพร่แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษา เพื่อขยายผลแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ไปสู่สถานศึกษาอื่นในระดับเขตพื้นที่การศึกษา

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 ระดับสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำแนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ในการวางแผนและดำเนินงานนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอน การกำหนดแผนการนิเทศที่ชัดเจน การดำเนินกิจกรรมการนิเทศ และการประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพห้องเรียนอย่างต่อเนื่อง

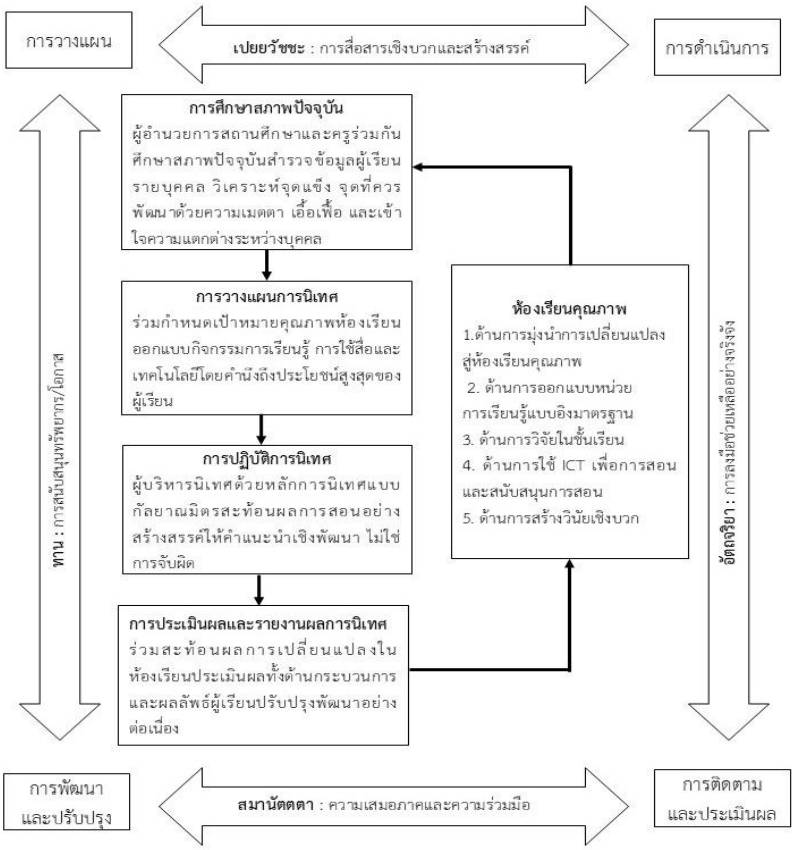
2.2 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรีและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการนิเทศภายในของสถานศึกษาในเครือข่าย โดยจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดี การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพห้องเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

2.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ควรส่งเสริมให้ครูจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ภายในสถานศึกษาและกลุ่มเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การนิเทศและการจัดการเรียนการสอนตามหลักสังคหวัตถุ 4 และร่วมกันแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการนิเทศภายในเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาพรหมคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4 มีการศึกษาเรื่องการนิเทศภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน 2) การวางแผนการนิเทศ 3) การปฏิบัติการนิเทศ และ 4) การประเมินผลและรายงานผล ควบคู่กับการพัฒนาองค์ประกอบของห้องเรียนคุณภาพทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการมุ่งนำการเปลี่ยนแปลงสู่ห้องเรียน 2) ด้านการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน 3) ด้านการวิจัยในชั้นเรียน 4) ด้านการใช้ ICT เพื่อการสอนและสนับสนุนการสอน และ 5) การสร้างวินัยเชิงบวก ทั้งนี้ การบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1) ทาน : การให้ 2) เปยยวัชชะ : วาจาเป็นที่รัก 3) อัตถจริยา :การประพฤติประโยชน์ 4) สมานัตตตา : การวางตนสม่ำเสมอ เข้ากับการนิเทศภายในช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกันอย่างเกื้อกูล เกิดความไว้วางใจ ความร่วมมือ และ

ความเสมอภาคระหว่างผู้อำนวยการสถานศึกษา คณะกรรมการนิเทศภายใน และครูผู้สอน ส่งผลให้กระบวนการนิเทศภายในดำเนินไปอย่างมีประสิทธิผล โดยอาศัยกระบวนการบริหารงานคุณภาพ ได้แก่ การวางแผน การดำเนินการ การติดตามและประเมินผล และการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่ององค์ความรู้ที่ได้จึงสะท้อนให้เห็นว่า การนิเทศภายในที่ยึดหลักคุณธรรมควบคู่กับหลักวิชาการ สามารถพัฒนาคุณภาพห้องเรียนและยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาได้อย่างยั่งยืน โดยสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

จันตรา ชื่นใจ. (2566). รูปแบบการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21 สำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 12(2), 31–43.

จิตรามาศ คำดีบุญ. (2567). แนวทางการนิเทศภายในแบบผสมผสานสำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย. *วารสารวิจัย มข. สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ฉบับบัณฑิตศึกษา)*, 12(2), 54–66.

ทองดี สุรเตโช. (2548). *ราชบัณฑิตพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด*. กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม.

นภา ชาลี. (2565). การบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(2), 2235–2250.

นารีรัตน์ บุญรอด, และคณะ. (2564). รูปแบบการนิเทศการสอนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูโรงเรียนบ้านวังปลา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์*, 6(2), 34–48.

นิสสรณ์ กัณฑษา. (2561). *การยกระดับคุณภาพการศึกษา: ห้องเรียนคุณภาพ*. พิจิตร: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1.

ปุณณัตถ์ ไชยคำ. (2565). รูปแบบการนิเทศเพื่อเสริมสร้างห้องเรียนคุณภาพสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดกองการศึกษา เทศบาลเมืองพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. *วารสารการวิจัยกาสะลองคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 16(2), 51–68.

เยาวดี ภูนิละมัย. (2568). ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น*, 12(1), 261–269.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560). *ราชกิจจานุเบกษา*, 134(40 ก).

วัชรา เล่าเรียนดี. (2553). *การนิเทศการสอน: Supervision of instruction* (พิมพ์ครั้งที่ 7). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศิดารัตน์ เทพเสนา, และคณะ. (2567). การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนในศูนย์ประสานงานการศึกษา อำเภอตะกั่วป่า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพังงา. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์*, 6(4), 337–348.

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการนิเทศภายในโดยใช้ห้องเรียนเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน*. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์.

อรุณรัชช์ ศาสตร์สกุล. (2566). การนิเทศการศึกษาตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4. *มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 9(3), 111–121.

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

Special Education Management and Academic Administration of Special Education School Personnel: A Case Study of Khun Phor Ray School under the Office of the Private Education Commission

ชวลิต ชมภู
ในตะวัน กำหอม
วิทยาลัยทองสุข
Chawalit Chompoo
Naitawan Kumhom
Thong Sook College
Email: chompoochawalit@gmail.com

รับบทความ: 12 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 5 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 10 มีนาคม 2569
Received: February 12, 2026; Revised: March 5, 2026; Accepted: March 10, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 2) ศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการ และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรทางการศึกษา จำนวน 385 คน ได้มาโดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ ตารางของ Krejcie & Morgan เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามการสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยรวม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อันดับ 1 คือ บริบทสถานศึกษาการศึกษาพิเศษ รองลงมา คือ การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตามลำดับ 2) การบริหารงานวิชาการโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อันดับที่ 1 คือ งานส่งเสริม สนับสนุนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยครอบครัวและชุมชน รองลงมา คืองานส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนร่วม และ การจัดการศึกษาในห้องเรียนคู่ขนาน และอันดับสุดท้ายคือ งานจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังใน โรงพยาบาล ตามลำดับ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการ ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ พบว่า บริบทสถานศึกษาการศึกษาพิเศษ การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ให้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) มีค่าเท่ากับ 0.900 และสามารถอธิบายความผันแปรของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ได้ร้อยละ 90.00 (R^2=0.911) และผลการทดสอบสมมติฐานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการ และพบว่า มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ : เด็กที่มีความต้องการพิเศษ; การบริหารสถานศึกษา; งานวิชาการ

Abstract

This research aimed to 1) examine the level of educational management for children with special needs; 2) examine the level of academic administration; and 3) investigate the relationship between educational management for children with special needs and academic administration. The sample group consisted of 385 educational personnel, selected using the sample size determination table of Krejcie and Morgan. The research instrument was a questionnaire. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, and Pearson's product–moment correlation coefficient.

The findings revealed that the overall level of educational management for children with special needs was at a relatively high level. When considered by aspect, the highest-ranked aspect was the context of special education institutions, followed by educational management for children with special needs, respectively. The overall level of academic administration was also at a relatively high level. When classified by aspect, the highest-ranked aspect was the promotion and support of rehabilitation for persons with disabilities through families and communities, followed by the promotion and support of inclusive education and parallel classroom education. The lowest-ranked aspect was educational management for children with chronic illnesses in hospitals. Regarding the relationship between educational management for children with special needs and academic administration, multiple regression analysis was employed. The results indicated that the context of special education institutions and educational management for children with special needs yielded a multiple correlation coefficient (R) of 0.900 and were able to explain the variance in academic administration at a statistically significant level of 0.01, accounting for 90.00 percent of the variance (R^2 = 0.911). Furthermore, the hypothesis testing confirmed that educational management for children with special needs was significantly related to academic administration at the 0.01 level.

Keywords: Children with Special Needs; School Administration; Academic Administration

บทนำ

ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข นับเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) จึงได้กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และเป็นประเทศพัฒนาแล้วตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน สร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคและเป็นธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ในมิติการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม โดยมุ่งพัฒนาความรู้ ความคิด ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็น เพื่อให้ประชาชน

สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็ม แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้บุคคลทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อยสิบสองปีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และรัฐต้องจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ

สำหรับบุคคลที่มีความพิการ กฎหมายได้กำหนดหลักประกันสิทธิทางการศึกษาไว้อย่างชัดเจน โดยมาตรา 10 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ระบุให้คนพิการมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่แรกเกิดหรือเมื่อได้รับการวินิจฉัยความพิการ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย พร้อมทั้งได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลือทางการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด อีกทั้งมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ยังตอกย้ำหลักการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) การบริหารจัดการจึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้นโยบายและหลักการทางกฎหมายดังกล่าวเกิดผลในทางปฏิบัติ การบริหารถือเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยการ และการควบคุม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ (Good, 1973) ในบริบทของสถานศึกษา DuFour, Eaker และ Many (1998) อธิบายว่าการบริหารสถานศึกษาคือการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกต่อกระบวนการเรียนการสอนให้เกิดผลสูงสุด ขณะที่แนวคิดของนักวิชาการไทยชี้ให้เห็นว่า คุณภาพการศึกษาของประเทศย่อมขึ้นอยู่กับศักยภาพ วิสัยทัศน์ และภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาเป็นสำคัญ (ครรชิต มาลัยวงศ์, 2557)

โรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และทักษะชีวิต ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล พร้อมทั้งใช้ครูผู้มีความเชี่ยวชาญและสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมได้กำหนดให้สถานศึกษามีอำนาจในการบริหารจัดการตนเองอย่างคล่องตัว เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน พร้อมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (ศุทธินี สุวรรณศร, 2554) ภายใต้กรอบดังกล่าว “งานวิชาการ” ถือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีบทบาททั้งในฐานะนักบริหารและนักวิชาการ เพื่อขับเคลื่อนงานวิชาการให้บรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานการศึกษา (คำรณ แจ้งเปีย, 2557)

ในบริบทของสถานศึกษาการศึกษาพิเศษ การบริหารงานวิชาการมีความซับซ้อนมากกว่าสถานศึกษาทั่วไป เนื่องจากต้องออกแบบการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดของผู้เรียนแต่ละราย สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2563) ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการไว้ 11 ด้าน ได้แก่ (1) การให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) (2) การจัดทำแผนบริการเฉพาะครอบครัว (IFSP) (3) การส่งเสริมการจัดการเรียนร่วมและห้องเรียนคู่ขนาน (4) การสนับสนุนการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยครอบครัวและชุมชน (5) การวัดและประเมินผล (6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (7) การประกันคุณภาพการศึกษา (8) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อสนับสนุน (9) การพัฒนาบุคลากรและผู้ดูแล (10) การให้คำปรึกษา แนะแนว และการส่งต่อ และ (11) การจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล การดำเนินงานวิชาการอย่างเป็นระบบในทั้ง 11 ด้านดังกล่าว จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถ

กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน ตรวจสอบและพัฒนาแผน IEP และ IFSP ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนยกระดับคุณภาพผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (ศุทธินี สุวรรณศร, 2554; คำรณ แจ้งเปีย, 2557)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษควบคู่กับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดยมุ่งสำรวจสภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการ อันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางบริหารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งในระดับสถานศึกษาแห่งนี้และสถานศึกษาการศึกษาพิเศษในสังกัดอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน
2. เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้ใช้ศึกษาใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย โดยจะทำตามลำดับ ขั้นตอนการวิจัยไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมวางแผนการดำเนินงาน ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินงาน ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จำนวน 9,981 คน ปี 2567

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้ คือ บุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 จำนวน 385 คน ได้มาโดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ ตารางของ Krejcie & Morgan 1970,อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม, 2559)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อศึกษาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ซึ่งแบบสอบถามดังกล่าว ได้สร้างขึ้นมาจากแนวคิด ทฤษฎีและ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาให้มีความเหมาะสมครอบคลุมตัวแปร เนื้อหา วัตถุประสงค์ โดยได้รับการเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ในการตรวจสอบและหาความเชื่อมั่น (IOC) ภายใต้การดูแลของอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด แบบสอบถามได้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามระดับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ภายใต้องค์ประกอบของเนื้อหา 2 ด้าน คือ 1) บริบทสถานศึกษาการศึกษาพิเศษ 2) การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จำนวน 10 ข้อโดยแต่ละข้อเป็นการให้ความสำคัญในแต่ละด้าน โดยแต่ละข้อคำถามเป็นการให้ความสำคัญในแต่ละเรื่องที่มีคำตอบให้เลือกแบบมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 6 ระดับ ตามแนวความคิดของลิเคอร์ท สเกล (Likert Scale) (Chang.1993 : 9;Sowers.2004 : 249 อ้างถึงในในตะวัน กำหอม. 2559: 98)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามระดับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มีลักษณะเป็นแบบปลายปิด คือ การบริหารงานวิชาการ ภายใต้องค์ประกอบของเนื้อหา 11 ด้าน ได้แก่ 1) งานบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (IEP) และเตรียม ความพร้อม 2) งานบริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว (IFSP) 3) งานส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนร่วม และ การจัดการศึกษาในห้องเรียนคู่ขนาน 4) งานส่งเสริม สนับสนุนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยครอบครัวและชุมชน 5) งานวัดผลและประเมินผล 6) งานห้องสมุด/แหล่งเรียนรู้ 7) งานประกันคุณภาพการศึกษา 8) งานบริการสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และ ความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา 9) งานพัฒนาและฝึกอบรมผู้ดูแลคนพิการ บุคลากร และผู้ที่เกี่ยวข้อง 10) งานให้คำแนะนำปรึกษาแนะแนว และส่งต่อ 11) งานจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาลโดยมีหลักเกณฑ์การประเมินผล รวม 55 ข้อ โดยแต่ละข้อคำถามเป็นการให้ความสำคัญในแต่ละเรื่องที่มีคำตอบให้เลือกแบบมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 6 ระดับ ตามแนวความคิดของลิเคอร์ท สเกล (Likert Scale) (Chang.1993 : 9;Sowers.2004 : 249 อ้างถึงในในตะวัน กำหอม. 2559: 98)

2. การพัฒนาเครื่องมือ

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

2.2 สร้างแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงของเนื้อหา เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของแบบสอบถาม สื่อความหมายชัดเจนผู้ตอบอ่านแล้วเข้าใจ และนำร่างแบบสอบถามที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความเที่ยงในเนื้อหา (Content Validity) และพิจารณาความเหมาะสมของสำนวนภาษาที่ใช้สื่อความหมายให้ชัดเจนและใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item objective Congruence หรือ Index of Concordance) หรือเรียกว่า IOC โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน พิจารณาลงความเห็น ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.6-1.0 แสดงว่า เป็นแบบสอบถามที่ใช้ได้ และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

2.3 นำแบบสอบถามที่มีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาไปทดลองใช้ (Try-out) กับบุคลากรทางการศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

2.4 นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาตรวจให้ความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α-Coeffcient) ตามแบบครอนบัค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น .890

2.5 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 385 ชุด เพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเท่ากับจำนวนประชากรทั้งหมด โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แจกแบบสอบถามและชี้แจงพร้อมอธิบายวิธีการตอบแบบสอบถามอย่างถูกต้องให้ตอบแบบสอบถามทราบรวมถึงชี้แจงให้ทราบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้

2. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยตนเองทั้งหมด เพื่อให้ได้แบบสอบถามกลับมาครบถ้วนตามวันเวลาที่กำหนด

3. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์ทุกฉบับ และนับจำนวนให้เท่ากับจำนวนประชากร กรณีแบบสอบถามไม่ครบถ้วนหรือไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจะดำเนินการแจกแบบสอบถามใหม่อีกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน

4. นำแบบสอบถามที่ได้ไปวิเคราะห์ตามวิธีทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามระดับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนชนิดมาตราส่วนประมาณค่า โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เป็นรายข้อและรายด้าน แล้วนำเสนอในรูปตาราง ประกอบคำบรรยาย กำหนดระดับการปฏิบัติ ออกเป็น 6 ระดับ โดยนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ครบถ้วนมาวิเคราะห์ข้อมูล และแปลความหมายจากค่าเฉลี่ยที่ได้ (Chang.1993 : 9;Sowers.2004 : 249 อ้างถึงในในตะวัน กำหอม. 2559: 98)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามระดับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เป็นรายข้อและรายด้าน แล้วนำเสนอในรูปตาราง ประกอบคำบรรยาย กำหนดระดับการปฏิบัติ ออกเป็น 5 ระดับ โดยนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ครบถ้วนมาวิเคราะห์ข้อมูล และแปลความหมายจากค่าเฉลี่ยที่ได้ (Chang.1993 : 9;Sowers.2004 : 249 อ้างถึงในในตะวัน กำหอม. 2559: 98)

ตอนที่ 3 ซึ่งผู้วิจัยนำข้อมูลแบบสอบถามในตอนที่ 1 และข้อมูลแบบสอบถามในตอนที่ 2 นี้ไปวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นวิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านต่าง ๆ ด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson‘s Correlation) และวิเคราะห์ เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อหาความสัมพันธ์ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ความหมายของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson ‘ s Correlation)มีดังนี้

1. ค่า r เป็นบวก และเข้าใกล้ 1 หมายถึง ตัวแปร X และ Y มีความสัมพันธ์กันมากในเชิงเส้นและมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน คือ ถ้าตัวแปรตัวหนึ่งเพิ่มขึ้น อีกตัวแปรหนึ่งและมีค่าเพิ่มขึ้น หรือถ้าตัวแปรหนึ่งลดลง อีกตัวแปรหนึ่งจะมีค่าลดลงด้วย

2. ค่า r เป็นลบ และเข้าใกล้ -1 หมายถึง ตัวแปร X และ Y มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม คือ ถ้าตัวแปรหนึ่งเพิ่มขึ้น อีกตัวแปรหนึ่งจะมีค่าลดลง หรือถ้าตัวแปรหนึ่งลดลง อีกตัวแปรหนึ่งจะมีค่าเพิ่มขึ้น

3. ถ้า r มีค่าใกล้ 0 แสดงว่า X และ Y มีความสัมพันธ์กันน้อย

4. ถ้า r เท่ากับ 0 แสดงว่า X และ Y ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย

เกณฑ์ในการพิจารณาความสัมพันธ์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังนี้

0.81-1.00 ความหมาย มีความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก

0.61-0.80 ความหมาย มีความสัมพันธ์ในระดับสูง

0.41-0.60 ความหมาย มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง

0.21-0.40 ความหมาย มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ

0.01-0.20 ความหมาย มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำมาก

0.00 ความหมาย ไม่มีความสัมพันธ์เลย

Multiple Regressions ใช้เมื่อทำการสร้างสมการถดถอยประกอบไปด้วยตัวแปรทำนายตั้งแต่ 1 ตัวขึ้นไปและตัวแปรเกณฑ์ 1 ตัว โดยตัวแปรทั้งหมดควรจะอยู่ในมาตรวัดระดับ Interval หรือ Ratio Scale ถ้ามีตัวแปรใดอยู่ในมาตรวัดระดับ Nominal คือ Ordinal Scale ควรจะเปลี่ยนให้เป็นตัวแปรดัมมี่ (Dummy Variable)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย (Mean: M) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation: SD)

2. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) สถิติที่ใช้วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการ เป็นการใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ใช้ในการหาความสัมพันธ์ของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เพื่อทดสอบสมมติฐานที่กำหนดไว้โดยผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ค่าสถิติโดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) และการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยสัมประสิทธิ์อย่างง่ายของเพียรสัน (Pearson ‘ s Correlation Coefficient) ซึ่งเป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ค่าที่ได้เรียกว่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ปกติจะมีค่าอยู่ระหว่าง -1.00 ถึง 1.00

สรุปผลการวิจัย

1.การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อันดับ 1 คือ บริบทสถานศึกษาการศึกษาพิเศษ รองลงมา คือ การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตามลำดับ

2. การบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อันดับที่ 1 คือ งานส่งเสริมสนับสนุนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยครอบครัวและชุมชน รองลงมา คืองานส่งเสริม สนับสนุนการ

จัดการเรียนร่วม และ การจัดการศึกษาในห้องเรียนคู่ขนาน และอันดับสุดท้ายคือ งานจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังใน โรงพยาบาล ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson's Correlation)

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่า บริบทสถานศึกษาการศึกษาพิเศษ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.761 โดยมีความสัมพันธ์ต่อการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.720 โดยมีความสัมพันธ์ต่อการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณพบว่า บริบทสถานศึกษาการศึกษาพิเศษ การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ให้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) มีค่าเท่ากับ 0.900 และสามารถอธิบายความผันแปรของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ได้ร้อยละ 90.00 (R^2=0.911)

ผลการทดสอบสมมติฐาน การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษส่งผลต่อการทำงานมุ่งผลสัมฤทธิ์ร่วมกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน พบว่า ทุกสมมติฐานมีความสอดคล้อง คือ 1) บริบทสถานศึกษาการศึกษาพิเศษส่งผลทางบวกต่อการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน 2) การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ส่งผลทางบวกต่อการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนและพบว่า มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

อภิปรายผล

1. การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อันดับ 1 คือ บริบทสถานศึกษาการศึกษาพิเศษ รองลงมา คือ การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตามลำดับ เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน 1.1) บริบทสถานศึกษาการศึกษาพิเศษ โดยรวม

ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อันดับที่ 1 คือสถานศึกษามีสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รองลงมาคือ สถานศึกษามีสื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ บุคลากรในสถานศึกษามีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษและลักษณะเฉพาะของผู้เรียน สถานศึกษามีนโยบายและแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างชัดเจน และอันดับสุดท้ายคือสถานศึกษามีความร่วมมือกับผู้ปกครองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลและพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตามลำดับ 1.2) การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอันดับที่ 1 คือมีการจัดแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) ให้สอดคล้องกับศักยภาพของเด็กแต่ละคน รองลงมาคือการจัดการเรียนการสอนคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ครูใช้วิธีการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับลักษณะของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีการประเมินผลพัฒนาการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ และอันดับสุดท้ายคือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของเด็กอย่างสมดุล ตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษามีความพร้อมและมีระบบการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับหลักการศึกษาพิเศษและนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาพิเศษที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กเป็นรายบุคคลตามศักยภาพสูงสุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบริบทสถานศึกษาการศึกษาพิเศษ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่าสภาพแวดล้อม นโยบาย ทรัพยากร และความพร้อมของสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาเด็กพิเศษ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ เกศรา บัวขาว (2561) ที่พบว่าสภาพการบริหารและการจัดการของศูนย์การศึกษาพิเศษอยู่ในระดับดีเยี่ยม โดยปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและทรัพยากรเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุนคุณภาพการจัดการศึกษา นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ ปริญธวัชร์ แซ่มสูงเนิน (2566) ที่พบว่าปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมและลักษณะผู้รับบริการ เป็นปัจจัยความสำเร็จที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าบริบทของสถานศึกษาที่เหมาะสมเป็นฐานสำคัญของความสำเร็จในการจัดการศึกษาพิเศษ สำหรับ ด้านการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ พบว่าอยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) ให้สอดคล้องกับศักยภาพของเด็กแต่ละคน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลอย่างแท้จริง ผลการวิจัยในประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญสิตา วงศรี (2560) ที่พบว่าสภาพการดำเนินงานการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและการจัดทำแผนเฉพาะบุคคลของศูนย์การศึกษาพิเศษอยู่ในระดับมาก และเน้นกระบวนการประเมินและวางแผนพัฒนาเด็กเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบ ผลดังกล่าวยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ศุภาวรรณ แก้วทิพย์ (2560) ซึ่งพบว่าการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของศูนย์การศึกษาพิเศษตามหลักสังคหวัตถุ 4 อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและการประเมินความก้าวหน้าของเด็กอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญของการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

ในขณะเดียวกัน การที่ประเด็น ความร่วมมือกับผู้ปกครองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในลำดับสุดท้าย สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายยังเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กัณหา คงหอม (2560) และ เกศรา บัวขาว (2561) ที่พบว่าปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานด้านการศึกษาพิเศษส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดความต่อเนื่องและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงการนิเทศติดตามที่ยังไม่เป็นระบบเมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับงานวิจัยต่างประเทศของ

2. การบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อันดับที่ 1 คือ งานส่งเสริมสนับสนุนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยครอบครัวและชุมชน รองลงมา คืองานส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนร่วม และ การจัดการศึกษาในห้องเรียนคู่ขนาน และอันดับสุดท้ายคือ งานจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังใน โรงพยาบาล ตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษามีระบบและกระบวนการบริหารงานวิชาการที่สอดคล้องกับบริบทของการจัดการศึกษาพิเศษ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นพิเศษของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัณหา คงหอม (2560) และเกศรา บัวขาว (2561) ที่พบว่าสภาพการดำเนินงานและการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษาพิเศษโดยรวมอยู่ในระดับมากหรือดีเยี่ยม โดยเฉพาะด้านการจัดหลักสูตร การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอันดับที่ 1 คือ งานส่งเสริมสนับสนุนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยครอบครัวและชุมชน แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการพัฒนาเด็กพิเศษอย่างรอบด้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาพิเศษแบบองค์รวม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พินัย ปาโส (2567) และศิริพล รวมสุข (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่า การประสานความร่วมมือกับครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพเด็กพิการเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง

รองลงมาคือ งานส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนร่วม และการจัดการศึกษาในห้องเรียนคู่ขนาน ซึ่งสะท้อนถึงความพร้อมของสถานศึกษาในการขับเคลื่อนนโยบายการเรียนรวม และการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งนภา โพธิ (2564) ที่พบว่าการจัดการเรียนร่วมและการมีส่วนร่วมของบุคลากรทางการศึกษาในงานวิชาการอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูและบุคลากรได้รับการพัฒนา มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (IEP/IFSP) และมีการสนับสนุนเชิงนโยบายจากผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปารีนารถ จันทร์ไมตรี (2561) และศิริพล รวมสุข (2565) ที่พบว่าด้านการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาลมักเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับข้อค้นพบของ กัณหา คงหอม (2560) และเกศรา บัวขาว (2561) ที่ระบุถึงปัญหาด้านภาระงานบุคลากร การขาดความต่อเนื่อง และข้อจำกัดด้านการนิเทศติดตาม ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานในบางภารกิจเฉพาะทาง

3. ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่า บริบทสถานศึกษาการศึกษาพิเศษมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.761 โดยมีความสัมพันธ์ต่อการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียน

เด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.720 โดยมีความสัมพันธ์ต่อการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับการบริหารงานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนเด็กพิเศษคุณพ่อเรย์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 โดยตัวแปร บริบทสถานศึกษาการศึกษาพิเศษ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.761 และ การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.720 แสดงให้เห็นว่าบริบทและรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของบุคลากรในสถานศึกษาพิเศษอย่างชัดเจนผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัณหา คงหอม (2560) ที่พบว่า การดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหาร การจัดทำหลักสูตร การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และระบบประกันคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของบริบทสถานศึกษา การที่บริบทสถานศึกษามีความพร้อมด้านนโยบาย โครงสร้าง และกระบวนการบริหาร ย่อมเอื้อต่อการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ และส่งผลให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องนอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกศรา บัวขาว (2561) ที่พบว่าสภาพการบริหารและการจัดการเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของศูนย์การศึกษาพิเศษอยู่ในระดับดีเยี่ยม โดยฝ่ายบริหารงานวิชาการมีผลการดำเนินงานโดดเด่น ทั้งด้านการจัดทำแผนการสอนเฉพาะบุคคล (IIP/IEP) และการนิเทศติดตามอย่างเป็นระบบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีคุณภาพ ย่อมสัมพันธ์กับการบริหารงานวิชาการที่เข้มแข็งและมีประสิทธิผล ผลการวิจัยที่พบว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับการบริหารงานวิชาการ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญสิตา วงศรี (2560) และ ศุภาวรรณ แก้วทิพย์ (2560) ที่ชี้ให้เห็นว่าการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (EI) และการจัดทำแผนการให้บริการเฉพาะบุคคลหรือครอบครัว (IEP/IFSP) มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก และเป็นกระบวนการสำคัญที่ต้องอาศัยการบริหารงานวิชาการที่เป็นระบบ การประสานงาน และการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู และบุคลากร ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการศึกษาในภาพรวม

ในทำนองเดียวกัน งานวิจัยของ ปารีนารถ จันทร์ไมตรี (2561) และ ศิริพล รวมสุข (2565) พบว่างานบริหารวิชาการของศูนย์การศึกษาพิเศษในหลายด้าน เช่น งานบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม งานส่งเสริมการจัดการเรียนร่วม งานประกันคุณภาพการศึกษา และงานแนะแนว มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่ครอบคลุมและหลากหลาย มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ผลการวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยเชิงปัจจัยและเชิงระบบของ ปริญธวัชร์ แซ่มสูงเนิน (2566), ดุสิตา สันซัง (2566), และ เอกตนัย สุดชะดา (2567) ที่พบว่าปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน นโยบายการบริหาร ทักษะการบริหาร และการบริหารเชิงระบบล้วนมีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับประสิทธิผลการบริหารจัดการและการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาพิเศษ ซึ่งสนับสนุนผลการวิจัยนี้ว่าบริบทสถานศึกษาและการจัดการศึกษาที่เหมาะสม เป็นตัวแปรเชิงระบบที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาในมุมมองงานวิจัยต่างประเทศ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะจากผู้วิจัย

1.1 ควรส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ปกครองและเครือข่ายภายนอกอย่างเป็นระบบ

1.2 ควรพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้เฉพาะบุคคลอย่างต่อเนื่อง

1.3 ควรพัฒนารูปแบบและระบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างสมดุลและหลากหลาย

1.4 ควรสนับสนุนทรัพยากรและการบริหารจัดการเฉพาะด้านสำหรับงานจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังโรงเรียนหรือศูนย์การศึกษาพิเศษในสังกัดอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงพื้นที่ต่างจังหวัด เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบผลการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษและการบริหารงานวิชาการในบริบทที่หลากหลาย และเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยในภาพรวมได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2.2 ควรใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณควบคู่กับการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม หรือการสังเกตการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ปัญหา อุปสรรค และแนวปฏิบัติที่ดี ซึ่งจะช่วยอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณได้ชัดเจนและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559).*

กัณหา คงหอม. (2560). *การดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษเพื่อการประกันคุณภาพภายใน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

เกศรา บัวขาว. (2561). *การบริหารและการจัดการเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามมาตรฐานการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดเชียงราย* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580).* http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF.

ครรชิต มาลัยวงศ์. (2557). *เทคโนโลยีการบริหารการศึกษา*. สืบค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2559, จาก http://drkanchit.com/general_articles/articles/general_24.html.

คำรณ แจ้งเปีย. (2557). *แนวทางการพัฒนาด้านวิชาการของครูในกลุ่มแม่เลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ดุสิตา สันซัง, ฉัฐวีณ์ สิทธิ์ศิรอรรถ, ดุจเดือน พันธุมนาวิน, และวิธัญญา วัณโณ. (2566). แรงจูงใจและการสนับสนุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยตนเองของวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่เรียนการศึกษานอกระบบ. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์).*

ในตะวัน กำหอม. (2559). *การวิจัยการบริหารการศึกษา*. วิทยาลัยทองสุข.

บุญสิตา วงศรี. (2560). *สภาพการดำเนินงานการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กพิการของศูนย์การศึกษาพิเศษในเขตภาคเหนือ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยพะเยา.

ปริญธวัชร์ แซ่มสูงเนิน. (2566). *ปัจจัยความสำเร็จต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 11 จังหวัดนครราชสีมา* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). วิทยาลัยทองสุข.

พินัย ปาโส. (2567). *รูปแบบการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาในศูนย์การศึกษาพิเศษของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักบริหารการศึกษาพิเศษแห่งหนึ่ง* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). วิทยาลัยทองสุข.

รุ่งนภา โพธิ. (2564). *การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของบุคลากรทางการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดระนอง* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). วิทยาลัยทองสุข.

ศิริพล รวมสุข. (2565). *สภาพและแนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในศูนย์การศึกษาพิเศษกลุ่ม 6 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ* (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองระดับมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยพะเยา.

ศุภาวรรณ แก้วทิพย์. (2561). การให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตภาคเหนือตอนล่าง กลุ่ม 5. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 1(1).

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2563). *คู่มือสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สุทธินี สุวรรณศร. (2554). *การดำเนินงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36* (การค้นคว้าอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงราย.

เอกตนัย สุดชะดา. (2567). *ทักษะการบริหารกับประสิทธิผลการบริหารวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). วิทยาลัยทองสุข.

DuFour, R., & Eaker, R. (1998). *Professional learning communities at work: Best practices for enhancing student achievement*. Solution Tree.

Good, C. V. (1973). *Dictionary of education* (3rd ed.). McGraw-Hill.

กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล

Strategies for Developing Knowledge in Buddhism and Philosophy at Mahamakut Buddhist University to Meet the Needs of the Digital Age Society

พระมหาสากล สุภรเมธี (เดินชาบัน)
พระครูวิกรมธรรมธัช
พระครูสีลสราธิคุณ
สงวน หล้าโพนทัน
ปรเมธ ศรีภิญโย
พระมหาใจสิงห์ สิริธมฺโม
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Phramaha Sakol Subharamedhi (Doenchaban)
Phrakhruwikromthammathach
Phrakhrusilsrathikhun
Sanguan Laphontan
Porramet Sripinyo
Phramaha Jaising Sirithammo
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus
Email: sakol.doe@mbu.ac.th

รับบทความ: 23 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 20 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 23 มีนาคม 2569
Received: February 23, 2026; Revised: March 20, 2026; Accepted: March 23, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 162 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับที่ผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับเท่ากับ .87 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม รองลงมาคือ ด้านบริการวิชาการแก่สังคม และน้อยที่สุด คือ ด้านการเรียนการสอน 2) แนวทางกลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการสังคมยุคดิจิทัล เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อย ดังนี้ ควรมีการประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพการเรียนรู้ที่สอดคล้องด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา รองลงมาคือ ควรส่งเสริม สนับสนุนและฝึกอบรมการเป็นวิทยากรด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา และน้อยที่สุดคือ ควรมีระบบ/กระบวนการในการสร้างเครือข่ายให้การดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมให้ไปสู่ความสำเร็จ

คำสำคัญ : กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้; พระพุทธศาสนาและปรัชญา; สังคมยุคดิจิทัล; มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the strategies for developing knowledge in Buddhism and philosophy at Mahamakut Buddhist University to meet the needs of the digital age society, and 2) to propose guidelines for such development. The sample group consisted of 162 individuals, including administrators, faculty members, staff, and students of Mahamakut Buddhist University. The research instrument was a 5-point Likert scale questionnaire with an overall reliability coefficient of .87. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The research findings revealed that: 1) The overall implementation of strategies for developing knowledge in Buddhism and philosophy at Mahamakut Buddhist University to meet the needs of the digital age society was at a moderate level. Ranking the aspects by mean from highest to lowest, the preservation of arts and culture ranked highest, followed by academic services to society, while instruction and learning ranked the lowest. 2) Guidelines for developing knowledge in Buddhism and philosophy to meet the digital age's needs, ranked by frequency from highest to lowest, are as follows: First, learning and teaching assessments should be aligned with the actual learning conditions of Buddhism and philosophy. Second, there should be promotion, support, and training for individuals to become speakers or experts in Buddhism and philosophy. Lastly, there should be a systematic process for building networks to ensure the success of arts and cultural preservation initiatives.

Keywords: Knowledge development strategies; Buddhism and Philosophy; Digital society; Mahamakut Buddhist University

บทนำ

การจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีวิวัฒนาการที่ควบคู่ไปกับการวางรากฐานการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย โดยในอดีตภารกิจด้านนี้ขึ้นตรงกับสำนักงานเลขาธิการเป็นหลัก จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2489 งานด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาได้ดำเนินงานภายใต้สำนักงานกลางต่อเนื่องเป็นเวลา 45 ปี และมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในปี พ.ศ. 2534 เมื่อได้แยกตัวออกมาเป็นสัดส่วนเพื่อความเป็นเอกเทศ ส่งผลให้ระบบการทำงานมีความคล่องตัวและเป็นระบบมากขึ้น (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2567) ดังนั้น การศึกษาพระพุทธศาสนาและปรัชญาในปัจจุบัน มิได้จำกัดอยู่เพียงการศึกษาทฤษฎีในคัมภีร์เท่านั้น แต่ยังมุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจที่ถ่องแท้ผ่านการปฏิบัติจริงและการวิจัยทั้งในและนอกชั้นเรียน โดยเฉพาะการเชื่อมโยงมิติทางศาสนาเข้ากับบริบทของสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากความเข้าใจผิดทางศาสนา (Bias) อย่างไรก็ตาม

มหาวิทยาลัยสงฆ์กำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์ “Digital Disruption” และภาวะถดถอยของจำนวนผู้เรียน ดังที่พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร) (2564: 15) ได้ระบุว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งกำลังประสบปัญหาด้านทรัพยากรบุคคลและงบประมาณที่ลดลง ในขณะที่โลกยุคหลังโควิด-19 ทำให้เกิดคู่แข่งทางการศึกษาทั่วโลกผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ หากมหาวิทยาลัยไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อเทคโนโลยีและนวัตกรรม ย่อมส่งผลต่อความมั่นคงของสถาบันและการตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคม

การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาในยุคปัจจุบัน จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาใน กลุ่มที่ 4 คือ กลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา ซึ่งมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้มีปัญญาและคุณธรรมควบคู่กัน โดยใช้หลักธรรมทางศาสนาเป็นฐานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564) แนวคิดหลักที่นำมาประยุกต์ใช้ประกอบด้วย ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงบูรณาการ (Integrated Learning Theory) ที่ผสานหลักพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาปัญญาใน 3 มิติ ได้แก่ ปัญญาทางโลกที่เท่าทันเทคโนโลยี ปัญญาทางธรรมที่เข้าใจความจริงของชีวิต และปัญญาทางสังคมที่พร้อมอุทิศตนเพื่อส่วนรวม นอกจากนี้ ยังรวมถึงทฤษฎีนวัตกรรมทางจริยธรรม (Ethical Innovation) ซึ่งมิได้มุ่งเน้นเพียงการสร้างเทคโนโลยีใหม่ แต่เป็นการสร้างวิธีการหรือแนวทางใหม่ในการนำหลักศาสนาไปใช้แก้ปัญหาสังคมในยุคดิจิทัลอย่างมีวิจารณญาณโดยปราศจากอคติ (Bias) เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทของมหาวิทยาลัยที่ต้องเป็นศูนย์กลางทางปัญญาและจิตวิญญาณของสังคมไทย (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2566) การบูรณาการแนวคิดเหล่านี้จะช่วยให้องค์ความรู้ด้านพุทธศาสนาและปรัชญาเป็นองค์ความรู้ที่มีชีวิต ที่สามารถชี้นำทางออกให้กับสังคมยุคดิจิทัลได้อย่างแท้จริง เพื่อให้สามารถนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงบริบทของสังคมที่มีความหลากหลายทั้งเพศ อายุ และความเชื่อ ซึ่งต้องใช้กลยุทธ์การสื่อสารและการสอนที่ทันสมัยเพื่อสร้างความสามัคคีและจรรยาบรรณวิชาชีพในโลกยุคใหม่ เพื่อให้สอดรับกับนโยบายและพันธกิจของสถาบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้กำหนดกลยุทธ์การดำเนินงานใน 4 ด้านหลัก คือ 1) ด้านการเรียนการสอน ที่ปรับเปลี่ยนจากการบรรยายสู่การมีส่วนร่วมและกิจกรรมเสริมหลักสูตร 2) ด้านการวิจัย ที่บรรจุวิชาระเบียบวิธีวิจัยในทุกหลักสูตรเพื่อสร้างนวัตกรรมทางปัญญา 3) ด้านการบริการวิชาการ ผ่านการจัดสัมมนาและปาฐกถาธรรมในพื้นที่สาธารณะ และ 4) ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงประเพณีเข้ากับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล แผนพัฒนานี้มุ่งหวังให้สถาบันสามารถผลิตบัณฑิตที่มีมาตรฐานสากล มีความตระหนักในศีลธรรม และสามารถสื่อสารองค์ความรู้พุทธศาสนาผ่านสื่อเทคโนโลยีได้อย่างทรงพลัง (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2567)

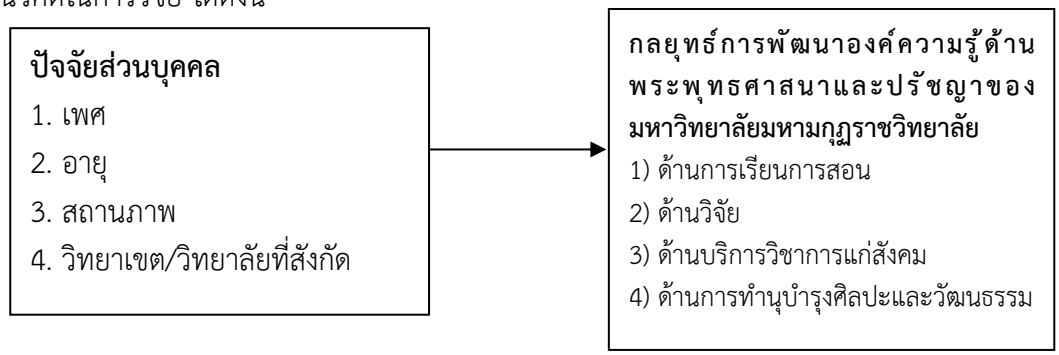
จากความเป็นมาและสภาพปัญหาการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงวิกฤตการณ์ด้านจำนวนผู้เรียนและงบประมาณที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล เพื่อหาแนวทางในการยกระดับหลักสูตรและการจัดการความรู้ให้มีความทันสมัย มีความเป็นสากล และสามารถผลิตศาสนบุคคลที่สามารถนำหลักพุทธธรรมไปพัฒนาสังคมไทยให้เกิดความสงบสุขและยั่งยืนภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัล

การทบทวนวรรณกรรม

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้เป็นการค้นคว้าเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล จิณณวัตร ปะโคทัง (2556) กล่าวว่า กลยุทธ์ หมายถึง แนวคิดหรือ แผนงานหรือแนวทางในการทำงานที่มีความยืดหยุ่นมีเป้าหมายทิศทางที่แน่ชัด โดยคำนึงถึงสภาวะที่ เปลี่ยนแปลงจากทั้งภายในและภายนอกองค์กร ดังนั้น กลยุทธ์จึงเป็นกรอบแนวคิดใหม่และแนวทางกว้าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถกำหนดแผนงานและโครงการในรายละเอียดได้ว่าจะทำอะไรบ้างและทำอย่างไร เพื่อนำไปสู่ผลผลิตที่สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมายขององค์กร พชรวิทย์ จันทร์ศิริสิร (2561) กล่าวว่า กลยุทธ์ หมายถึง การวางแผนเพื่อนำองค์กรไปสู่ภาพลักษณ์ใหม่ ก้าวสู่วิสัยทัศน์ที่ต้องการในอนาคต การวางแผนกลยุทธ์จึงเป็นการวางแผนในภาพรวมขององค์กร ทุกกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นเป็นปัจจัยที่ชี้อนาคตขององค์กร รวมทั้ง มีศักยภาพในการแข่งขันและยังช่วยให้หน่วยงานสามารถพัฒนาไปในทิศทางที่ควรจะเป็น ที่สำคัญคือ การพัฒนาสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต Thompson and Strickland (2003) กล่าวว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ประกอบด้วย 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ (Formulation of Vision, Mission Statement, Goal and objective) 2) การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation) หรือวางแผนกลยุทธ์ (Strategy Planning) หมายถึง การกำหนดกลยุทธ์ทางเลือกและเลือกทางเลือกซึ่งสามารถบรรลุจุดประสงค์ เป็นแผนที่สำคัญและเป็นแผนระยะยาว 3. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategy Implementation) เป็นการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ให้เป็นการปฏิบัติและเป็นผลลัพธ์ 4. การประเมินผลและควบคุมกลยุทธ์ (Evaluation and Strategic Control) การประเมินและควบคุมกลยุทธ์เป็นกระบวนการพิจารณาว่ากลยุทธ์ได้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์การดำเนินงานหรือไม่ สามารถสรุปได้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง แนวทางหรือกระบวนการที่ใช้บริหารจัดการองค์กรการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิผล ภายใต้อุปสรรค โอกาส สภาพแวดล้อมภายนอก ทรัพยากรและความสามารถภายใน องค์กรช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาไปในทิศทางที่ควรจะเป็น สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลง ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือแนวทางเพื่อนำทางองค์การไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้กำหนดสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล

2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จำนวน 285 รูป/คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้สุ่มกลุ่มตัวอย่างจากประชากรโดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ (Systematic Sampling) จากบัญชีรายชื่อโดยยึดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ R.V. Krejcie & D.W.Morgan (Krejcie & Morgan, 1970) ซึ่งผลจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 162 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาในการวิจัย ดังนี้ 1) กลยุทธ์การพัฒนา 2) องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา 3) ความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล

3. ขั้นตอนของการวิจัย การดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

3.1 ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล

3.2 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล

4. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่สร้างขึ้น โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ และ วิทยาเขต/วิทยาลัยที่สังกัด ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล ได้แก่ 1) ด้านการเรียนการสอน 2) ด้านการวิจัย 3) ด้านบริการวิชาการแก่สังคม 4) ด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ลักษณะของแบบสอบถามมาตราวัดกลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา

และปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 –1.00 สามารถนำไปใช้ได้จริงทุกข้อ ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับเท่ากับ .87

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปแบบออนไลน์ ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืนในรูปแบบออนไลน์ก่อนนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

7. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้การหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.48, S.D. = 0.16) เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม รองลงมา คือ ด้านบริการวิชาการแก่สังคม และน้อยที่สุด คือ ด้านการเรียนการสอน

2. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อเสนอแนะปลายเปิดของผู้ตอบแบบสอบถาม แล้วจัดหมวดหมู่ประเด็นที่มีความหมายสอดคล้องกัน จากนั้นเรียงลำดับตามความถี่ของการเสนอแนะ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

2.1 ด้านการเรียนการสอน เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อย คือ อันดับที่ 1 ควรมีการประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพการเรียนรู้ที่สอดคล้องด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา อันดับที่ 2 ควรมีการประเมินผลความพึงพอใจของผู้เรียนในเรื่องคุณภาพการสอนและสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ทุกหลักสูตรสอดคล้องด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา และอันดับที่ 3 ควรมีการจัดการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลาย ที่จะสนองตอบต่อด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา ตามลำดับ

2.2 ด้านการวิจัย เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อย คือ อันดับที่ 1 ควรส่งเสริม สนับสนุนและฝึกอบรมการเป็นวิทยากรด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา อันดับที่ 2 ควรสนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการพันธกิจ และอันดับที่ 3 ควรสร้างเครือข่ายการนำเสนอผลงานทางวิชาการในระดับนานาชาติ ตามลำดับ

2.3 ด้านบริการวิชาการแก่สังคม เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อย คือ อันดับที่ 1 ควรมีการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่นำไปใช้ในการปฏิบัติได้จริง โดยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้รู้ในชุมชนมีส่วนร่วมทุกหลักสูตรที่สอดคล้องกับองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา อันดับที่ 2 ควรมีการนำผลการประเมินไปปรับปรุงการมีส่วนร่วมของบุคคลองค์การ และชุมชนภายนอกในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนทุกหลักสูตร และอันดับที่ 3 ควรมีการติดตาม ตรวจสอบและประเมินกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ทรงคุณวุฒิหรือชุมชนภายนอกสถาบันทุกหลักสูตร ตามลำดับ

2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อย คือ อันดับที่ 1 ควรมีระบบ/กระบวนการในการสร้างเครือข่ายให้การดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมให้ไปสู่

ความสำเร็จ อันดับที่ 2 ควรมีการดำเนินงานด้านทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมโดยก้าวไปสู่ระดับชาติ นานาชาติ และอันดับที่ 3 ควรมีการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลงานด้านศิลปะและวัฒนธรรม/ กิจกรรมหรือการบริการด้านทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมต่อสาธารณชน ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลดังนี้

1. จากการศึกษาพบว่ากลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม รองลงมา คือ ด้านบริการวิชาการแก่สังคม และน้อยที่สุด คือ ด้านการเรียนการสอน ที่เป็นเช่นนี้เพราะ มหาวิทยาลัยมีต้นทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่เข้มแข็ง แต่การปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างในด้านนวัตกรรมการสอนต้องอาศัยการลงทุนทั้งทรัพยากรบุคคลและเทคโนโลยีสูง สอดคล้องแนวคิดของ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2567:15) ที่ได้เสนอแนวคิด Smart Sangha ว่าสถาบันการศึกษาคณะสงฆ์ต้องปรับตัวจากการเผยแผ่แบบอนาล็อกสู่แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อรักษาความเชื่อมโยงกับสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ Selwyn (2024: 58) ที่กล่าวว่า Digital Transformation ในมหาวิทยาลัยไม่ใช่แค่การซื้อเครื่องมือ แต่คือการเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรในการจัดการความรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ ปรีดิ์เปรม (2567:715) ได้ศึกษาเรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตในยุคดิจิทัล: การปรับตัวและความท้าทาย ผลการวิจัยพบว่า สังคมยุคใหม่มีความต้องการเข้าถึงหลักปรัชญาผ่านนวัตกรรมที่ยืดหยุ่น ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ว่าด้านการเรียนการสอนยังต้องการการพัฒนามากกว่าด้านอื่น

1.1 ด้านการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 3 มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมในการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทุกหลักสูตรด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาเพื่อรับกับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล รองลงมาคือ ข้อที่ 1 มีกลไกการให้ความรู้ความเข้าใจกับอาจารย์ผู้สอนถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษาตามหลักสูตรทุกหลักสูตรที่สอดคล้องกับองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา และน้อยที่สุด คือข้อที่ 5 มีการประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพการเรียนรู้ที่สอดคล้องด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ภาระงานของอาจารย์และการยึดติดกับเกณฑ์การวัดผลแบบเดิมทำให้ไม่สามารถวัดผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes) ในเชิงสมรรถนะดิจิทัลได้ สอดคล้องแนวคิดของ วิเชียร ธำรงโสตถิสกุล (2567: 42) ระบุว่าการวัดผลในโลกยุคใหม่ต้องก้าวข้ามการสอบกระดาษไปสู่การประเมินจากชิ้นงานและสถานการณ์จำลอง สอดคล้องแนวคิดของ Kabat-Zinn (2023: 204) ที่กล่าวว่าการศึกษาปรัชญาต้องประเมินจากการนำสติไปประยุกต์ใช้ในชีวิตดิจิทัลที่วุ่นวาย สอดคล้องกับงานวิจัย สิริมา แย้มรัศมี และคณะ (2566: 88) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทักษะการสอนในศตวรรษที่ 21 ของครูสอนพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่าปัญหาสำคัญคือเครื่องมือวัดผลที่ไม่สะท้อนทักษะจริง และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีของผู้สอน และสอดคล้องกับงานวิจัย สุจินตนินท หนูชูสีห์สกุล (2564: 181) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการหลักสูตรวิถีใหม่ ผลการวิจัยพบว่าหลักสูตรที่สอดรับกับสังคมดิจิทัลต้องเน้นการเรียนรู้แบบแก้ปัญหา (Problem-based Learning) ซึ่งจะช่วยให้ค่าเฉลี่ยการประเมินผลตามสภาพจริงสูงขึ้น

1.2 ด้านการวิจัย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 5 ส่งเสริมและสนับสนุนทุนวิจัย นวัตกรรมและการเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อรับใช้สังคม มีค่าเฉลี่ย และข้อ 8 ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมร่วมกับองค์กรเครือข่ายเพื่อสังคม รองลงมาคือ ข้อที่ 2 พัฒนากระบวนการคัดกรองคุณภาพผลงานวิชาการของนักศึกษาและบัณฑิต และน้อยที่สุดคือ ข้อที่ 6 ส่งเสริมสนับสนุนและฝึกอบรมการเป็นวิทยากรด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาที่เป็นเช่นนี้เพราะ มหาวิทยาลัยเน้นที่ปริมาณผลงานตีพิมพ์เพื่อเกณฑ์มาตรฐานวิชาการ มากกว่าการพัฒนาทักษะการถ่ายทอด (Communication Skills) ให้กับนักวิจัย สอดคล้องแนวคิดของ นิรันดร์ จุลทรัพย์ (2566: 95) เสนอว่านักวิชาการยุคดิจิทัลต้องเป็น “Public Scholar” ที่สามารถย่อยความรู้ยากๆ ให้สังคมเข้าใจง่าย สอดคล้องแนวคิดของ Berzin (2025: 112) ที่มองว่าความเชี่ยวชาญด้านปรัชญาต้องควบคู่ไปกับความสามารถในการใช้สื่อใหม่ (New Media Literacy) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมปอง มั่นคง (2566: 40) ได้ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรสายวิชาการในสถาบันการศึกษาพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การขาดระบบการ Coaching หรือการฝึกอบรมการเป็นวิทยากรมืออาชีพทำให้นักวิชาการไม่สามารถขยายผลงานวิจัยสู่สังคมได้อย่างมีพลัง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาฤกษ์ภูมินทร์ คุณสมฺปนฺโน (2568: 20) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรม ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการนำเสนอ (Presentation Skills) มีผลอย่างมากต่อการยอมรับองค์ความรู้ในสังคมยุคดิจิทัล

1.3 ด้านบริการวิชาการแก่สังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 2 มีการจัดโครงการกิจกรรมทางการศึกษาทั้งที่กำหนดและไม่กำหนดในหลักสูตรโดยความร่วมมือกับองค์การหรือหน่วยงานภายนอก รองลงมาคือ ข้อที่ 3 มีการติดตาม ตรวจสอบและประเมินกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ทรงคุณวุฒิหรือชุมชนภายนอกสถาบันทุกหลักสูตร และน้อยที่สุดคือ ข้อที่ 1 มีการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่นำไปใช้ในการปฏิบัติได้จริง โดยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้รู้ในชุมชนมีส่วนร่วมทุกหลักสูตรที่สอดคล้องกับองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาที่เป็นเช่นนี้เพราะ ความเป็นสถาบันอุดมศึกษาอาจมีกำแพงทางวิชาการที่ทำให้ปราชญ์ชาวบ้านรู้สึกเข้าถึงยาก สอดคล้องแนวคิดของ กิตติภูมิ นามวงค์ (2565: 33) ได้เสนอแนวคิดการสร้างสรรค์ร่วม (Co-creation) ระหว่างสถาบันและชุมชน สอดคล้องแนวคิดของ Selwyn (2019: 45) ที่เน้นเรื่อง Open Education หรือการศึกษาที่เปิดกว้างให้คนนอกเข้ามาแบ่งปันประสบการณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตติยา เหนืออำนาจและคณะ (2568: 179) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุดการเรียนรู้พุทธศาสนาต้นแบบเพื่อรองรับกับสังคมพลวัต ผลการวิจัยพบว่า การขาดการดึงต้นทุนมนุษย์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้หลักสูตรขาดชีวิตและความเชื่อมโยงกับบริบทสังคมจริง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ แทนคุณ จิตต์อิสระ (2567: 5) ได้ศึกษาเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองและสังคมผ่านแนวคิดพุทธปรัชญา ผลการวิจัยพบว่าความสำเร็จของการบริการวิชาการเกิดจากการลดช่องว่างระหว่างคัมภีร์กับความจริงของชุมชน

1.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 3 มีประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับ เกี่ยวกับการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมที่ชัดเจน รองลงมาคือ ข้อที่ 1 มีการกำหนดนโยบายและมีแผนงานการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมที่สอดคล้องตอบสนองต่อเป้าหมายขององค์กรเพื่อรองรับความต้องการทางสังคมยุคดิจิทัล และน้อยที่สุด ข้อที่ 10 มีระบบ/กระบวนการในการสร้างเครือข่ายให้การดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมให้ไปสู่ความสำเร็จ สอดคล้องแนวคิดของ พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) (2566: 22) เน้นย้ำเรื่อง “Global

Networking” ของชาวพุทธ สอดคล้องแนวคิดของKeown (2024: 132) ที่เสนอว่าความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมพุทธจะสูญเปล่าหากไม่มีการสร้าง “Digital Ecosystem” เพื่อแบ่งปันความรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์ ณฐาภพ สุธีโร (2568: 48) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า อุปสรรคสำคัญคือการขาดภาคีเครือข่ายดิจิทัลที่จะช่วยส่งต่อข้อมูลทางวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภรณ์ ไทยมา (2564: 11) ได้ศึกษาเรื่อง เทคโนโลยีกับการปลูกฝังคุณธรรมในเด็กยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นช่องทางที่มีอิทธิพลสูงสุดในการสืบสานวัฒนธรรมยุคปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการสังคมยุคดิจิทัล เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อย ดังนี้ ควรมีการประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพการเรียนรู้ที่สอดคล้องด้านพระพุทธศาสนา และปรัชญา รองลงมา คือ ควรส่งเสริม สนับสนุนและฝึกอบรมการเป็นวิทยากรด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา และน้อยที่สุด คือ ควรมีระบบ/กระบวนการในการสร้างเครือข่ายให้การดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมให้ไปสู่ความสำเร็จ ที่เป็นเช่นนี้เพราะ สังคมยุคดิจิทัลให้ความสำคัญกับสมรรถนะที่วัดได้จริงมากกว่าความรู้ในเชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว จึงมีแนวโน้มต้องเปลี่ยนผ่าน ในขณะที่การเป็นวิทยากรและการสร้างเครือข่ายคือหัวใจสำคัญของการกระจายองค์ความรู้สู่สาธารณะในวงกว้างผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ สอดคล้องกับแนวคิดของปรารถนา ศิริกัน (2564: 32) ระบุว่าการปฏิรูปการศึกษาในยุคดิจิทัลต้องเริ่มต้นที่การปรับปรุงระบบการประเมินให้มีความยืดหยุ่นและสะท้อนทักษะการคิดขั้นสูง สอดคล้องกับแนวคิดของ Laloux (2025: 89) ที่เสนอว่าองค์กรการศึกษาสมัยใหม่ต้องลดความเป็นลำดับชั้นลง และหันไปสร้างเครือข่าย (Networking) เพื่อให้เกิดการไหลเวียนของข้อมูลที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิเดช บุญมาลา (2568: 25) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลสำหรับนักเผยแผ่พระพุทธศาสนารุ่นใหม่ ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์ที่เร่งด่วนที่สุดคือการสร้างวิทยากรต้นแบบ (Digital Preacher) ที่สามารถนำหลักธรรมมาสื่อสารผ่าน Content ที่เหมาะสมกับจริตของคนรุ่นใหม่ และต้องมีการวัดผลความเข้าใจผ่านปฏิสัมพันธ์ในโลกออนไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริมา แย้มรัศมี และคณะ (2566: 92) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทักษะการสอนในศตวรรษที่ 21 ของครูสอนพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางที่มีความถี่ความต้องการสูงที่สุดคือการได้รับการฝึกอบรมการใช้สื่อและการวัดผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เพื่อให้ผลการเรียนรู้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนในยุคดิจิทัลและสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์ณฐาภพ สุธีโร (2568: 50) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ระบบเครือข่ายการทำงาน (Co-working Network) คือกุญแจสำคัญที่ทำให้งานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมมีความต่อเนื่องและได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนภายนอกมากขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จากผลการวิจัยพบว่ากลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล พบว่า กลยุทธการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อสอดรับความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายว่ามหาวิทยาลัยมหาม

กุฏราชวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่พึงประสงค์โดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา และกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยให้เป็นต้นแบบและมีคุณภาพเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา และกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา และกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ

3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทิศทางการบริหารจัดการพุทธศาสนาและปรัชญาบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า

3.3 ควรมีการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยรูปแบบอื่น เช่น การวิจัยเชิงนโยบาย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่หลากหลายในการที่จะนาไปใช้ในการแก้ปัญหาขององค์กรได้อย่างถูกต้องและครอบคลุมทุกส่วนงาน เพื่อสอดรับความต้องการของสังคม ยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ ปรีดิ์เปรม. (2567). พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตในยุคดิจิทัล: การปรับตัวและความท้าทาย. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 9(4), 712–722.

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). *การจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาเพื่อความเชี่ยวชาญและตอบโจทย์ประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

กิตติภูมิ นามวงค์. (2565). *การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จิณณวัตร ปะโคทัง. (2556). *ภาวะผู้นำยุคใหม่สำหรับบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21*. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท.

แทนคุณ จิตต์อิสระ. (2567). การสื่อสารทางการเมืองและสังคมผ่านแนวคิดพุทธปรัชญา. *วารสารการสื่อสารและการจัดการนิด้า*, 10(2), 1–15.

นิรันดร์ จุลทรัพย์. (2566). *การบริหารการศึกษายุคดิจิทัล: ความท้าทายและการปรับตัว*. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา.

ปรารถนา ศิริกัน. (2564). *การจัดการเรียนการสอนในสภาพแวดล้อมใหม่*. กรุงเทพฯ: เอราวัณ.

พชรวิทย์ จันทร์ศิริสิร. (2561). *การพัฒนาภาวะผู้นำ: ทฤษฎี แนวคิด และปฏิบัติการ*. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พระครูสังฆรักษ์ณฐาภพ สุธีโร. (2568). การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 8(5), 42–53.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2567). *พุทธนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาฤกษ์ภูมินทร์ คุณสมฺปนฺโน. (2568). ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรม. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 8(5), 14–26.

พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร). (2564). *ทิศทางการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ในยุควิถีใหม่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเมธีวชิโรดม (ว. วชิรเมธี). (2566). *ธรรมะกับสื่อใหม่ในสังคมดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิมุตตยาลัย.

ภรณ์ ไทยมา. (2564). เทคโนโลยีกับการปลูกฝังคุณธรรมในเด็กยุคดิจิทัล. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 4(2), 10–22.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2566). *ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยสู่สถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรม*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2567). *แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2568–2572*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ. (2568). การพัฒนาชุดการเรียนรู้ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบเพื่อรองรับกับสังคมพลวัต. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 8(1), 177–190.

วิเชียร ธำรงโสตถิสกุล. (2567). *การวัดและประเมินผลทางการศึกษาร่วมสมัย*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สมปอง มั่นคง. (2566). ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรสายวิชาการในสถาบันการศึกษาพุทธศาสนา. *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 15(2), 30–45.

สิริมา แย้มรัศมี และคณะ. (2566). การพัฒนาทักษะการสอนในศตวรรษที่ 21 ของครูสอนพระพุทธศาสนา. *วารสารวิชาการครุศาสตร์*, 10(2), 85–98.

สุจินตนินท หนูชูสีห์สกุล. (2564). การจัดการหลักสูตรวิถีใหม่. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้*, 6(3), 175–185.

อภิเดช บุญมาลา. (2568). แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลสำหรับนักเผยแผ่พระพุทธศาสนารุ่นใหม่. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 8(1), 12–28.

Berzin, A. (2025). *Buddhist ethics in the age of artificial intelligence*. Dharma House.

Kabat-Zinn, J. (2023). *Mindfulness-based education for the 21st century*. Wisdom Publications.

Keown, D. (2024). *Buddhism and digital culture: Modern perspectives*. Routledge.

Laloux, F. (2025). *Reinventing Buddhist educational organizations*. Nelson Publishing.

Selwyn, N. (2019). *Education and technology: Key issues and debates*. Bloomsbury Academic.

Selwyn, N. (2024). *Digital transformation in higher education*. Polity Press.

Thompson, A. A., & Strickland, A. J. (2003). *Strategic management: Concepts and cases* (13th ed.). McGraw-Hill.

ประเพณีมัสการและห่มผ้าองค์พระจุฬามณีเจดีย์ ของตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม: การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

The Tradition of Worshipping and Covering the Phra Chulamani Chedi in Rai Khing Subdistrict, Sam Phran District Nakhon Pathom Province: Public Participation in the Conservation of Local Culture

สามารถ รุ่งกิตติวงศ์
ถนัด ยันต์ทอง
วิทยาลัยทองสุข
Samart Rungkittiwong
Thanad Yanthong
Thong Sook College
Email: aorkai252624@gmail.com

รับบทความ: 12 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 18 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 23 มีนาคม 2569
Received: February 12, 2026; Revised: March 18, 2026; Accepted: March 23, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาของประเพณีมัสการและห่มผ้าองค์พระจุฬามณีเจดีย์ ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และ 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 16 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 10 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป จำนวน 6 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัญหาสำคัญของประเพณีมัสการและห่มผ้าองค์พระจุฬามณีเจดีย์ คือ การขาดการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการร่วมค้นหาปัญหา การวางแผนการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน รวมถึงการติดตามและประเมินผล แนวทางการพัฒนาควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมผ่านการประชุมกลุ่มย่อย การร่วมสรุปและอภิปรายผล เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาร่วมกัน และ 2) ปัจจัยที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ประเพณีลดลง การมีส่วนร่วมของหน่วยงานในพื้นที่ไม่ต่อเนื่อง และการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง โดยแนวทางการดำเนินงานประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหาของชุมชน การวางแผนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต การกำหนดกิจกรรม การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีให้คงอยู่สืบไป ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถเผยแพร่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมสู่สาธารณชนได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม; การจัดการ; มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

Abstract

This research aimed to: 1) study the problems of the worship and robe-offering tradition of Phra Chulamani Chedi in Rai Khing Subdistrict, Sam Phran District, Nakhon Pathom Province; and 2) examine public participation in the conservation of local culture as a form of cultural wisdom heritage. The study employed a qualitative research approach. Data were collected from documentary sources and fieldwork through surveys, observations, and both structured and unstructured interviews. The key informants consisted of 16 local experts, 10 practitioners, and 6 general participants. The research instruments included observation forms and interview forms. Data were analyzed using descriptive analysis.

The findings revealed that: 1) the major problem of the worship and robe-offering tradition of Phra Chulamani Chedi was the lack of coordination and cooperation between the community and related organizations in identifying problems and their causes, planning, implementation, participation in activities, as well as monitoring and evaluation. The development approach should involve participatory processes through small group meetings, joint conclusions, and discussions in order to establish appropriate development guidelines. 2) Factors contributing to unsuccessful public participation included the lack of community involvement, decreasing awareness of the importance of cultural conservation, inconsistent participation of local agencies, and insufficient public relations. The proposed development process consisted of five steps: problem analysis and synthesis within the community, planning consistent with local ways of life, activity determination, activity implementation, and evaluation. These processes contributed to the conservation and development of the tradition, strengthened the community, and enabled the dissemination of its unique cultural identity to the wider public in a sustainable manner.

Keywords: Participation; Management; Intangible Cultural Heritage

บทนำ

การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนถือเป็นกระบวนการสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของคนในสังคมให้สามารถจัดการ ควบคุม และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสม เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม การมีส่วนร่วมดังกล่าวส่งผลให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ พัฒนาการรับรู้ และสร้างองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาของตนเอง ซึ่งสะท้อนผ่านกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิต และการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างชัดเจน ทั้งนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมการพัฒนา ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา การนำความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ร่วมกับองค์ความรู้ทางวิชาการที่เหมาะสม ตลอดจนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันและก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย (ในตะวัน กำหอม,

2559) การมีส่วนร่วมจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อันนำไปสู่การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในการพึ่งพาตนเองของประชาชน รวมถึงการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในระยะยาว อีกทั้งยังถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนกำหนดทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชน เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความผูกพันต่อผลสำเร็จของงานพัฒนา ส่งผลให้เกิดการดูแลรักษาทรัพยากรและกิจกรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน ชุมชนท้องถิ่นจึงนับเป็นกลไกสำคัญในการสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาโดยอาศัยการมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบหลัก (ชินรัตน์ สมสืบ, 2559) อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถแบ่งออกได้หลายระดับ ตั้งแต่การไม่มีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในนาม การมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย การมีส่วนร่วมในระดับเหมาะสม การมีส่วนร่วมในระดับสูง จนถึงการมีส่วนร่วมในระดับอุดมคติ ซึ่งการจะนำไปสู่ระดับที่เหมาะสมและยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของชุมชนในหลายด้าน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การร่วมวางแผน การร่วมดำเนินงาน การร่วมลงทุน ตลอดจนการติดตามและประเมินผล เพื่อให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และสามารถพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง (รัชฎา คชแสงสันต์, 2561)

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึงกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ได้แก่ การร่วมศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ ปฏิบัติ แก้ไขปัญหา ติดตามประเมินผล และร่วมรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และองค์กร โดยเป็นการเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่การถูกบังคับ ซึ่งจะนำไปสู่การตระหนักถึงศักยภาพของตนเองและเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน (พระประยุทธ์ ไกรเพชร, 2568) ในส่วนของแนวคิดการอนุรักษ์ หมายถึงการดูแลรักษา สงวน ปรับปรุง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างเหมาะสม เพื่อให้คงคุณค่าและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว การอนุรักษ์ประกอบด้วยการสงวนรักษา การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะ ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการที่มุ่งรักษาคุณค่าดั้งเดิมพร้อมทั้งป้องกันความเสื่อมสลาย (ปรธภร ปุระกัน, 2567; ราชบัณฑิตยสถาน, 2556; กรมศิลปากร, 2544) วัฒนธรรมในมิติทางสังคมศาสตร์มิได้หมายถึงเพียงศิลปะหรือสิ่งที่ถือว่าสูงค่าเท่านั้น แต่หมายรวมถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคม ซึ่งในแต่ละสังคมย่อมประกอบด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งที่ส่งเสริมและขัดแย้งกัน การอนุรักษ์วัฒนธรรมจึงเป็นการรักษาอัตลักษณ์และความหลากหลายของชุมชนให้คงอยู่ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอด และการปรับตัวให้สอดคล้องกับริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง (กาญจนา แก้วเทพ, 2561; นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2558; วรัญญา นิ่มวรากุล, 2560)

การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและครอบคลุม โดยเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม การเปิดโอกาสให้เยาวชนและสมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม การดูแลรักษาสถานที่และสิ่งของทางวัฒนธรรม ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีในการจัดเก็บและเผยแพร่องค์ความรู้ นอกจากนี้ ความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของการอนุรักษ์วัฒนธรรม (ณัฐปภัสร์ เทียรทอง, 2567) การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการพัฒนา โดยหัวใจของกระบวนการดังกล่าวคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผิดชอบ และการได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen และ Uphoff ที่แบ่งการมีส่วน

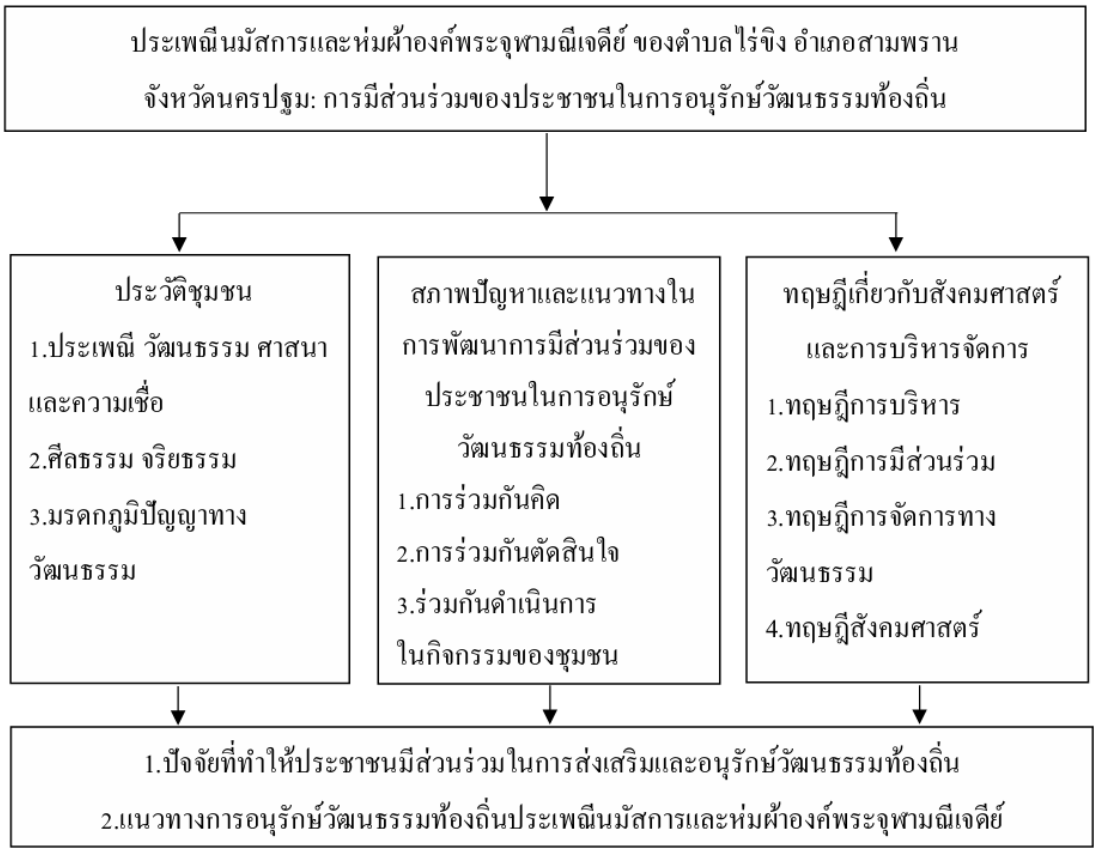
ร่วมออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Cohen & Uphoff, 1980)

ดังนั้น การอนุรักษ์วัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจ และร่วมกันดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตน อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมั่นคงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญญาหาของประเพณีมัสการและห่มผ้าองค์พระจุฬามณีเจดีย์ ของตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม: การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาประเพณีมัสการและห่มผ้าองค์พระจุฬามณีเจดีย์ของตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม: การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

กรอบแนวคิดของการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในบริบทของชุมชนผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายวิธี เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและสะท้อนสภาพจริงของพื้นที่ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยดำเนินการตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (ในตะวัน กำหอม, 2559)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสำรวจ (Survey) ผู้วิจัยใช้แบบสำรวจเพื่อบันทึกข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา โดยสำรวจสภาพชุมชน วิถีชีวิต ความสัมพันธ์และความร่วมมือของคนในชุมชน รวมถึงประเพณี วัฒนธรรม และกิจกรรมทางสังคมที่เอื้อต่อการสร้างความร่วมมือของชุมชน

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview)การสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 2.1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ใช้แนวคำถามที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ข้อมูลสอดคล้องกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งเป็น 3 ชุด ได้แก่ (1) การสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) การสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดประเพณีนมัสการและห่มผ้าองค์พระจุฬามณีเจดีย์ ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และ (3) การสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดประเพณีดังกล่าว 2.2) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ โดยเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อศึกษาประเด็นเกี่ยวกับประเพณี วิถีชีวิต ภาษา ความเชื่อ พิธีกรรม ศีลธรรม จริยธรรม ตลอดจนสภาพชุมชนในอดีตและปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

3. การสังเกต (Observation) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 3.1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เพื่อศึกษาบริบทและพฤติกรรมทางสังคมจากสถานการณ์จริง 3.2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยสังเกตการณ์ในฐานะผู้สังเกตการณ์ภายนอก โดยไม่เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้เห็นภาพรวมของกิจกรรมชุมชนอย่างเป็นกลาง

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวมและตรวจสอบข้อมูลจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้รู้ในท้องถิ่น คณะกรรมการชุมชน นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน และสภาวัฒนธรรมตำบลไร่ขิง โดยกำหนดกลุ่มละประมาณ 5–10 คน ผู้วิจัยทำหน้าที่ดำเนินการสนทนาและกำหนดประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากวิธีการอื่น

5. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การประชุมเชิงปฏิบัติการใช้เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูล โดยมีผู้เข้าร่วมจากหลายภาคส่วน เช่น ผู้นำชุมชน ครู พระสงฆ์ สมาชิกสภาเทศบาล ปราชญ์ชาวบ้าน และสภาวัฒนธรรมตำบลไร่ขิง กำหนดกลุ่มละประมาณ 5–10 คน รวมประมาณ 10 กลุ่ม

ข้อมูลที่ได้จะบันทึกและนำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากเครื่องมืออื่น เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลภาคสนามที่ได้จากแบบสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม การบันทึกเสียง และภาพถ่าย โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัย แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพตามแนวทางของ (ในตะวัน กำหอม, 2559) ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์แบบอุปมัย (Analytic Induction) เป็นการวิเคราะห์โดยสร้างข้อสรุปจากข้อมูลภาคสนามที่ปรากฏจริง เช่น วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน 2) การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) เป็นการนำข้อมูลมาจัดกลุ่มหรือจำแนกตามประเด็นการศึกษา ก่อนนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม บทบาทขององค์ประกอบภายในชุมชน และอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้การวิเคราะห์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัยที่กำหนดไว้

สรุปผลการวิจัย

1. ในอดีตชุมชนตำบลไร่ขิงมีลักษณะการดำรงชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมที่เน้นการพึ่งพาตนเองและการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง วิถีชีวิตของประชาชนผูกพันกับศาสนา ความเชื่อ และประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดงานประเพณีตามแบบแผนของภาคกลาง ซึ่งประเพณีสำคัญของชุมชน ได้แก่ งานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อวัดไร่ขิง และงานประเพณีนมัสการและห่มผ้าองค์พระจุฬามณีเจดีย์ ประเพณีดังกล่าวมีบทบาทในการสร้างความสามัคคี ความผูกพัน และความมั่นคงทางสังคมของคนในชุมชน ตลอดจนเป็นกลไกสำคัญในการประสานความร่วมมือเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความสงบสุขและความเป็นปึกแผ่น อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนทำให้การอนุรักษ์และการพัฒนาประเพณีจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชน ชุมชน และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน หากขาดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง หรือมีเพียงคนบางกลุ่มรับผิดชอบ ขณะที่คนส่วนใหญ่มีบทบาทเพียงผู้ร่วมชม จะส่งผลให้การสืบสานประเพณีอ่อนแอลง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางในการเสริมสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อให้การอนุรักษ์วัฒนธรรมดำเนินไปอย่างยั่งยืน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดประเพณีนมัสการและห่มผ้าองค์พระจุฬามณีเจดีย์ พบว่าผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นประชาชนในตำบลไร่ขิง ขณะที่ประชาชนจากพื้นที่ใกล้เคียงเข้าร่วมค่อนข้างน้อย เนื่องจากยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและคุณค่าทางวัฒนธรรมของประเพณีดังกล่าว จึงมักเข้าร่วมเพียงระยะสั้นและไม่ได้เข้าร่วมพิธีกรรมสำคัญในช่วงค่ำ อย่างไรก็ตาม คนในพื้นที่ยังคงให้ความสำคัญต่อประเพณีนี้ในฐานะกิจกรรมสำคัญที่จัดขึ้นเพียงปีละครั้ง และเข้าร่วมด้วยความศรัทธาและความเคารพ จากการศึกษาพบปัญหาการมีส่วนร่วมในหลายมิติ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล นอกจากนี้ยังพบประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ การขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบางส่วน การให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ประเพณีที่ลดลง การมีส่วนร่วมของหน่วยงานในพื้นที่ที่ยังไม่ต่อเนื่อง และการประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่ทั่วถึง

3. แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีนมัสการและห่มผ้าองค์พระจุฬามณีเจดีย์ของตำบลไร่ขิง พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมลดลงประกอบด้วย 4 ประการ คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ยังไม่ทั่วถึง ระดับความสำคัญที่ประชาชนให้ต่อการอนุรักษ์ประเพณี การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่ครอบคลุม ทั้งนี้ แนวทางการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วย 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหาของชุมชน การวางแผนที่สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของประชาชน การกำหนดกิจกรรมและการดำเนินงานร่วมกัน การติดตามผล และการประเมินผลการดำเนินงาน กระบวนการดังกล่าวจะช่วยให้การอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีนมัสการและห่มผ้าองค์พระจุฬามณีเจดีย์ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และสามารถเผยแพร่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมสู่สาธารณชนได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ประเพณีนมัสการและห่มผ้าองค์พระจุฬามณีเจดีย์ ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ในปัจจุบันมีลักษณะการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการสืบสานรูปแบบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมเป็นสำคัญ มากกว่าการพัฒนาให้เป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในระยะยาว อย่างไรก็ตาม หากมีการปรับกระบวนการบริหารจัดการให้ครอบคลุมด้านการประสานงาน การเปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีบทบาทร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ จะช่วยยกระดับประเพณีจาก “กิจกรรมประจำปี” ไปสู่ “กลไกพัฒนาชุมชน” ที่ส่งเสริมทั้งมิติทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในลักษณะยั่งยืน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เสนอว่า การพัฒนาจะเกิดผลอย่างแท้จริงเมื่อสมาชิกในชุมชนเข้ามามีบทบาทใน 4 มิติ ได้แก่ การร่วมตัดสินใจ การร่วมลงมือปฏิบัติและรับผิดชอบ การร่วมรับผลประโยชน์ และการร่วมประเมินผล (Cohen & Uphoff, 1981) อีกทั้งยังสอดรับกับแนวคิดของ United Nations (1981) และ Reeder (1974) ที่มองว่าการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคม ในมิติของการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม งานศึกษาที่เกี่ยวข้องชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาองค์ประกอบด้านกิจกรรมสร้างสรรค์ ความรู้และทักษะ เครือข่ายชุมชน ระบบการจัดการ ความแท้ของวัฒนธรรม และการสร้างประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับทุนวัฒนธรรมสู่ฐานการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (อธิป จันทร์สุริย์, 2561) ซึ่งแนวคิดนี้สามารถประยุกต์ใช้กับบริบทของตำบลไร่ขิงได้ โดยเน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาควิชาการ ภาครัฐ และภาคชุมชน เพื่อกำหนดตัวชี้วัดและแนวทางการจัดการที่ชัดเจน นอกจากนี้ แนวคิดการเสริมพลังประชาชน (Empowerment) ชี้ให้เห็นว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้กำหนดปัญหา ความต้องการ และแนวทางพัฒนาอย่างอิสระ จะช่วยให้เกิดความตระหนักและความเป็นเจ้าของร่วม (ศิลปวิชญ์ น้อยสม, 2562) ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจำเป็นต้องดำเนินการผ่านกลุ่มหรือองค์กรชุมชน เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในระดับโครงสร้าง ไม่ใช่เพียงการเข้าร่วมเชิงสัญลักษณ์

จากการวิเคราะห์สามารถสังเคราะห์แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมได้ 4 ด้านสำคัญ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การพัฒนาประเพณีให้มีความเข้มแข็งจำเป็นต้องเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนร่วมกันวิเคราะห์บริบท ปัญหา และข้อจำกัดของการดำเนินงาน โดยอาศัยกระบวนการระดมความ

คิดเห็นและการจัดการองค์ความรู้ในชุมชน การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสนับสนุนทรัพยากรอย่างเหมาะสม จะช่วยกระตุ้นความรับผิดชอบร่วม (วีระกิตต์ เอกอัครวิจิต, 2567) ขณะเดียวกัน แนวคิดการจัดการความรู้ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเสนอให้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การบ่งชี้ สร้าง จัดเก็บ แลกเปลี่ยน และประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อรักษาทุนวัฒนธรรมให้คงอยู่ (กษิด์เดช เนื่องจำนงค์, 2562) 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน การวางแผนควรดำเนินการในลักษณะมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทตั้งแต่การรับข้อมูล แสดงความคิดเห็น ปรึกษาหารือ ไปจนถึงการร่วมตัดสินใจและติดตามผล ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมอาจพัฒนาได้ตั้งแต่การให้ข้อมูลจนถึงการควบคุมโดยประชาชน (ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา, 2563) ทั้งนี้ การวางแผนแบบมีส่วนร่วมจะช่วยลดความขัดแย้ง และสร้างความโปร่งใสในการบริหารจัดการ สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมในระดับกิจกรรมและระดับการบริหาร (สมบัติ นามบุรี, 2562) 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมมิได้จำกัดอยู่เพียงการสนับสนุนงบประมาณหรือทรัพย์สินเท่านั้น แต่รวมถึง “ทุนทางวัฒนธรรม” เช่น อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และเครือข่ายทางสังคม ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของชุมชน (Oakley, 1984) การเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ ปฏิบัติ และแบ่งปันผลประโยชน์ จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความยั่งยืนในระยะยาว (Cohen & Uphoff, 1981) 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล กระบวนการประเมินผลควรดำเนินการโดยทีมงานที่ได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการติดตามและประเมินผล และรายงานผลต่อสาธารณะอย่างโปร่งใส เพื่อให้ชุมชนรับทราบความก้าวหน้าและร่วมเสนอแนวทางปรับปรุง (ในตะวัน กำหอม, 2558) แนวคิดนี้สอดคล้องกับรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมตั้งแต่การริเริ่ม วางแผน ดำเนินการ และประเมินผลอย่างครบวงจร

แนวทางเชิงพัฒนา 1) เสริมบทบาทชุมชนในฐานะ “เจ้าของงานร่วม” โดยเชิญตัวแทนจากทุกหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดงาน ร่วมกำหนดรูปแบบกิจกรรม และร่วมสะท้อนผลหลังการดำเนินงาน (ศิลปวิชญ์ น้อยสม, 2562) 2) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้หรือพื้นที่สื่อความหมายทางวัฒนธรรม เพื่อถ่ายทอดประวัติความสำคัญ และภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมระบบฐานข้อมูลที่สืบค้นได้ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2562; จรินทร์ สิทธิวะ, 2565) 3) บูรณาการหน่วยงานในพื้นที่ ให้มีส่วนร่วมทั้งในระดับกิจกรรมและระดับบริหาร เพื่อสร้างกลไกการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ (สมบัติ นามบุรี, 2562) 4) พัฒนาการประชาสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ โดยใช้สื่อสมัยใหม่ควบคู่กับสื่อท้องถิ่น สร้างความตระหนักรู้และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ชุมชน ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมควรครอบคลุมการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผล และร่วมประเมินผล (Elton Mayo, 1980; วันโชค หุ่นผดุงรัตน์, 2564)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ขั้นตอนการค้นหาปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน ตลอดจนการติดตามและประเมินผล โดยอาจจัดตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานที่มีตัวแทนจากทุกหมู่บ้าน ทุกช่วงวัย และทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (Sense of Ownership) และลดการกระจุกตัวของบทบาทอยู่เพียงบางกลุ่ม

1.2 ควรจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่อธิบายประวัติ ความสำคัญ และคุณค่าของประเพณีในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น สื่อดิจิทัล โซเชียลมีเดีย แผ่นพับ หรือป้ายนิทรรศการ เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ รวมถึงดึงดูดคนรุ่นใหม่และประชาชนจากพื้นที่ใกล้เคียงให้เข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง

1.3 ควรบูรณาการการทำงานระหว่างวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา ภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ให้มีบทบาทสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และองค์ความรู้ เพื่อให้การจัดงานมีความเข้มแข็งและยั่งยืน

2. ข้อเสนอแยะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่มีผลต่อแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม เพื่อทำความเข้าใจทัศนคติ ความเชื่อ และความคาดหวังของประชาชนแต่ละกลุ่มวัยอย่างละเอียด

2.2 ควรศึกษารูปแบบการบริหารจัดการประเพณีของชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จเพื่อเปรียบเทียบและสังเคราะห์เป็นรูปแบบ การพัฒนาการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของตำบลไร่ขิง

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2544). *ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528*. กรมศิลปากร.

กาญจนา แก้วเทพ. (2561). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. ภาพพิมพ์.

กษิด์เดช เนื่องจำนงค์. (2562). การจัดการองค์ความรู้มรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาการทำขันลงหินของชุมชนบ้านบุ. *วารสารสารสนเทศ*, สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

จรินทร์ สิทธิวะ. (2565). ประเพณีตรุษจีนแห่เจ้าพ่อ–เจ้าแม่ปากน้ำโพ: การบูรณาการเพื่อจัดหน่วยการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์*, 4(3), 60–70.

ชินรัตน์ สมสืบ. (2559). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ณัฐปภัสร์ เทียรทอง. (2567). การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสารวิชาการแห่งอนาคต*, 4(2), 14–22. https://so18.tci-thaijo.org/index.php/FACJ/article/view/870.

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2558). *คำศัพท์ทางมานุษยวิทยา*. สืบค้นจาก http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary.

ในตะวัน กำหอม. (2558). แตรวงชาวบ้าน: รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนความหลากหลายทางวัฒนธรรม. *วารสารคณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 12(2).

ในตะวัน กำหอม. (2559a). *การวิจัยประยุกต์ทางวัฒนธรรม* (เล่ม 2). วิทยาลัยทองสุข.

ในตะวัน กำหอม. (2559b). ผ้าหมี่: การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมวิถีวัฒนธรรมชุมชน ตำบลขวาว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารคณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*.

ปรธภร ปุระกัน. (2567). แนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเชิงพุทธ. *วารสารบัณฑิตศึกษาชัยภูมิปริทรรศน์*, 2(1), 27–33. https://so15.tci-thaijo.org/index.php/JGCR/article/view/600.

พระประยุทธ์ ไกรเพชร. (2568). การพัฒนาชุมชนตามหลักสาราณียธรรมของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารพุทธสุขภาวะศึกษาและสังคมศาสตร์*, 1(2), 46–57. https://he05.tci-thaijo.org/index.php/JBHES/article/view/5387.

ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา. (2563). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

รัชฎา คชแสงสันต์. (2553). การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเกษตรเคมีสู่เกษตรธรรมชาติ. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์* (26–28 พฤษภาคม 2553).

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ราชบัณฑิตยสถาน.

วรัญญา นิ่มวรากุล. (2560). *วัฒนธรรมและพฤติกรรมทางสังคม*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.

วันโชค หุ่นผดุงรัตน์. (2564). *ทุนทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

วีระกิตต์ เอกอัครวิจิต. (2567). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในยุคนวัตกรรมดิจิทัล. *วารสารเพื่อการบริหารการศึกษาและนวัตกรรม*, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศิลปวิชญ์ น้อยสมมิตร. (2562). การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนต่อนโยบายสาธารณะ. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 2(1), 101–116. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view/178618.

สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. *วารสารวิจัยวิชาการ*, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์.

อธิป จันทร์สุริย์. (2561). *การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดชุมพร* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*, 8(3), 213–235. https://doi.org/10.1016/0305-750X(80)90011-X.

United Nations. (1981). *Popular participation as a strategy for promoting community-level action and national development*. https://digitallibrary.un.org/.

การจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด

The Learning Management Based on the Four Bases of Success for Teachers and Educational Personnel in Opportunity Expansion School, Roi-et Primary Educational Service Area

วัฒนา ไชยหานาม
สมศักดิ์ บุญปู่
กชภัทร์ สงวนเครือ
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Wattana Chaihanam
Somsak Boonpu
Kochapat Sanguankrua
RoiEt Buddhist college, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: wattana123456.id@gmail.com

รับบทความ: 23 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 18 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 23 มีนาคม 2569
Received: February 23, 2026; Revised: March 18, 2026; Accepted: March 23, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส 2) เพื่อศึกษาวิธีการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส 3) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส เป็นการวิจัยแบบสผานวิธี

ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพการจัดการเรียนรู้ ครูและบุคลากรทางการศึกษามีการจัดการเรียนรู้ในระดับ มากที่สุด สะท้อนถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่เป็นระบบและเน้นคุณภาพ 2. วิธีการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ครูให้ความสำคัญกับการออกแบบแผนกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและพัฒนาการของผู้เรียน โดยมีบทบาทเป็น ผู้อำนวยความสะดวก และเป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรม เน้นกระบวนการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง ฝึกคิดวิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผ่านสื่อการสอนที่เหมาะสมกับความแตกต่างรายบุคคล นอกจากนี้ยังมีระบบการวัดผลที่ครอบคลุมทั้งความรู้ (K) ทักษะ (P) และเจตคติ (A) โดยใช้เกณฑ์ที่ชัดเจนและให้ข้อมูลป้อนกลับ อย่างสร้างสรรค์ 3. แนวทางการจัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน สร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ปลอดภัย เพื่อกระตุ้นสมาธิและความกล้าแสดงออก จัดกิจกรรมกสารเรียนรู้ที่หลากหลายและให้ผู้เรียนมีบทบาทหลักในห้องเรียน เพื่อพัฒนาศักยภาพรอบด้าน จัดหาและพัฒนาสื่ออุปกรณ์อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และควรใช้วิธีประเมินที่หลากหลายและยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองและเพื่อน เพื่อนำผลมาปรับปรุงการเรียนรู้ให้สอดรับกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้; อิทธิบาท4; โรงเรียนขยายโอกาส

Abstract

The objective of this research was 1) To study the conditions of learning management among teachers and educational personnel in opportunity expansion schools, 2) To examine learning management approaches based on the Four Bases of Success among teachers and educational personnel in these schools, and 3) To propose guidelines for learning management based on the Four Bases of Success for teachers and educational personnel in opportunity expansion schools. This study employs a mixed-methods research design.

The results indicated that 1) Regarding the conditions of learning management, teachers and educational personnel demonstrated learning management at the highest level, reflecting systematic and quality-oriented performance. 2) In terms of learning management based on the Four Bases of Success, teachers emphasize designing activity plans that align with students' needs and developmental levels. They act as facilitators and serve as moral role models. The instructional process focuses on hands-on learning, analytical thinking, and the exchange of ideas through instructional media suited to individual differences. Additionally, assessment systems cover knowledge (K), skills (P), and attitudes (A), using clear criteria and providing constructive feedback. 3) Regarding guidelines for learning management, activities should be organized based on learners' interests, with a warm and safe classroom environment that encourages concentration and confidence in self-expression. Diverse learning activities should be provided, with learners taking a central role in the classroom to promote holistic development. Instructional materials and resources should be continuously developed to support high-quality learning. Furthermore, assessment methods should be varied and flexible, allowing students to engage in self- and peer-assessment, with results used to improve learning in ways that accommodate individual differences.

Keywords: Learning management; Four base of success; The opportunity expansion school

บทนำ

การศึกษาคือรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนสังคม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มุ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านความรู้ กระบวนการคิด และคุณธรรม การบูรณาการระหว่างเนื้อหาของศาสนากับสถาบันการศึกษา ล้วนมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทย การเสริมสร้างพัฒนาให้เด็กและเยาวชนได้ เติบโตขึ้นมาอย่างมีคุณภาพและมีคุณธรรม รวมถึงเห็นความสำคัญในการศึกษาศาสนาที่ตนนับถือ สามารถใช้เป็นหลักยึดในการดำรงชีวิตอย่างมีสติ ด้วยรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และทันกระแสสังคม

จากนโยบายดังกล่าว งานบริหารงานวิชาการถือเป็นหัวใจสำคัญในระดับสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ กระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตรและการเรียนการสอนต้องจัดหลักสูตรสถานศึกษาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ที่ได้กำหนดไว้ใน

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย การศึกษาบริบทในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อการจัดเตรียมแผนการจัดการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรม การจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การจัดแหล่งการเรียนรู้ การนิเทศติดตามผล และการกำหนดวิธีดำเนินงานทางด้านวิชาการ โดยมีผู้บริหารเป็นผู้นำทางวิชาการที่ต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการหลักสูตร เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา จัดกระบวนการการเรียนการสอนตอบสนองต่อความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคลได้อย่างแท้จริง โดยการนำหลัก อิทธิบาท 4 อันประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะช่วยสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและปลูกจิตสำนึกที่ดีงามให้แก่เยาวชน ตามแนวทางพุทธศาสนาที่เน้นการปฏิบัติและการมีส่วนร่วม (สุวัชชัย มงคลธง, 2566)

การจัดการเรียนรู้คือกระบวนการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการเรียน มีความตั้งใจ และเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สิ่งนี้จะส่งผลให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามและพัฒนาในทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ความสำเร็จในชีวิตของผู้เรียนนั้นขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนรู้ที่ดีของผู้สอน ที่ต้องปรับให้เหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละบุคคล โดยอาศัยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนและผู้เรียน นอกจากนี้ ระบบการเรียนการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ยังต้องสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (วรรณนิสา สุนทรชีระวิทย์, 2566)

การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องมีองค์ประกอบหลัก 5 ประการ ได้แก่ 1) ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม น่าสนใจ และมีกระบวนการที่ส่งเสริมความสำเร็จของผู้เรียน 2) ผู้เรียนมีความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้และมีโอกาสเลือกวิธีการเรียนที่สอดคล้องกับตนเองภายใต้การแนะนำของครู 3) เนื้อหาวิชาต่างๆ ซึ่งผู้สอนจะต้องจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจเหมาะสมกับวัย ระดับชั้น รวมทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมของการจัดการเรียนรู้ 4) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ได้แก่ อุปกรณ์ช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 5) สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ผู้สอนต้องมีวิธีการที่จะจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางวิชาการ (กำพล โพธิ์ถาวร, 2566)

คุณภาพการศึกษาไทยยังคงเผชิญกับความท้าทายสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาเชิงโครงสร้างที่การจัดการศึกษาไม่เป็นไปตามมาตรฐานและไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม ปัญหาเหล่านี้ฝังรากลึกมาตั้งแต่อดีต ทั้งในด้านคุณภาพของบุคลากรที่ยังขาดความพร้อม หลักสูตรที่ยึดติดกับตำราจนละเลยบริบทของชุมชน ตลอดจนขาดการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการศึกษากับวิถีชีวิตจริงในสังคม

จากปัญหาดัง กล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพและแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ โดยมุ่งหวังว่าการนำหลักธรรมทั้ง 4 ประการ อันได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และ วิมังสา มาปรับใช้จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้มีมาตรฐานยิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด

2. เพื่อศึกษาวิธีการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด

3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัย เรื่อง “แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด” ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร วารสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ครูหรือผู้สอนนำมาใช้เพื่อออกแบบและบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เกิดการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ แนวทางดังกล่าวมิใช่เพียงแค่กระบวนการถ่ายทอดความรู้จากครูสู่ผู้เรียน แต่เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองผ่านประสบการณ์ตรง การคิดวิเคราะห์ และการลงมือปฏิบัติจริง โดยครูต้องมีความเข้าใจอย่างในธรรมชาติของผู้เรียน มีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและความแตกต่างระหว่างบุคคล

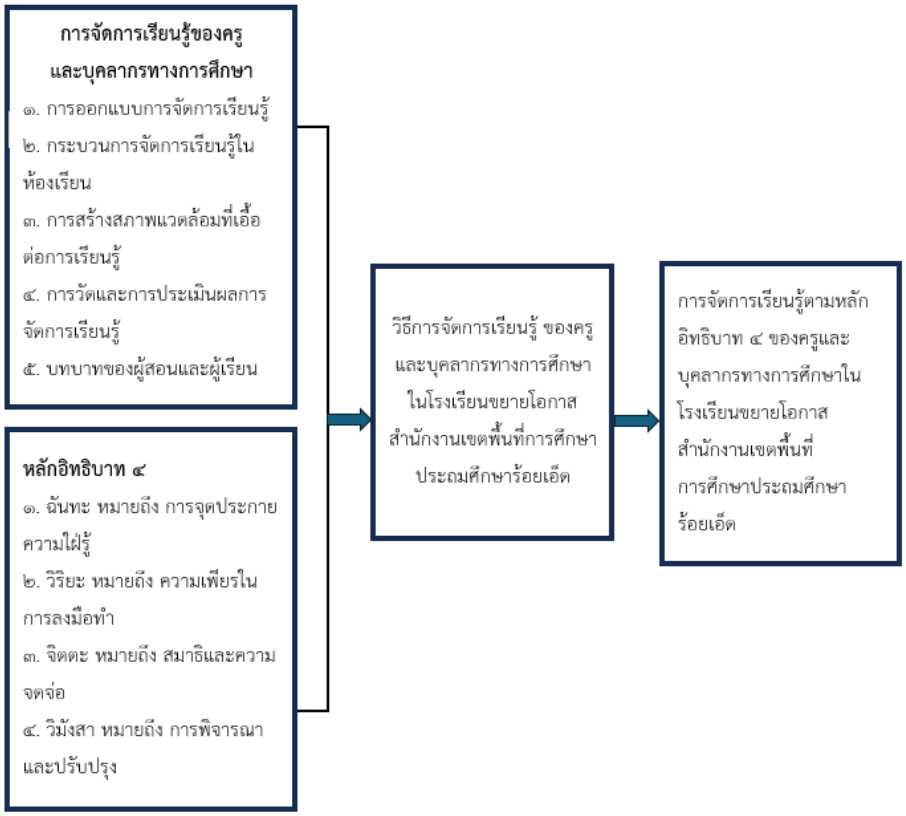
2. ครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในระบบการศึกษา โดยมีความหมายครอบคลุมกลุ่มบุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่แตกต่างกันแต่มีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาผู้เรียน ในส่วนของ "ครู" นั้น หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่มีบทบาทหลักในการปฏิบัติงานด้านการเรียนการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ รวมถึงการแนะแนวและดูแลความประพฤติ โดยครอบคลุมตั้งแต่ผู้ช่วยครู ครูผู้ช่วย และครูในทุกระดับวิทยฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา

สำหรับ "บุคลากรทางการศึกษา" หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่สนับสนุนและขับเคลื่อนระบบการศึกษาให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา อย่างผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทนำในการบริหารจัดการองค์กร ผู้บริหารการศึกษา ที่ดูแลรับผิดชอบในระดับเขตพื้นที่การศึกษา รวมถึง ผู้สนับสนุนการศึกษา เช่น ศึกษานิเทศก์ และผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศ การวางแผน และการอำนวยความสะดวกด้านวิชาการ

3. หลักอิทธิบาท 4 เปรียบเสมือนระบบการทำงานเชิงพลวัตที่เกื้อหนุนกัน เริ่มต้นจาก "ฉันทะ" ที่เป็นแรงขับเคลื่อนภายในให้ครูเกิดความรักในวิชาชีพและอยากพัฒนาผู้เรียน เมื่อมีใจรักย่อมเกิด "วิริยะ" คือความมานะในการเตรียมการสอนและเผชิญหน้ากับปัญหาในชั้นเรียนได้อย่างเข้มแข็ง ความมุ่งมั่นนี้จะนำไปสู่ "จิตตะ" หรือความรับผิดชอบต่อหน้าที่อย่างจดจ่อ มีใจฝักใฝ่ในการติดตามความก้าวหน้าของศิษย์ และท้ายที่สุดคือ "วิมังสา" ซึ่งเป็นกระบวนการใช้ปัญญาในการวิเคราะห์และสะท้อนผลการสอน เพื่อปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงปริมาณ

1. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในขั้นตอนนี้ ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดจำนวน 213 โรงเรียน ที่ปฏิบัติราชการในปีการศึกษา 2568 โดยแบ่งเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษาและครู จำนวน 2,784 คน ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 335 คน ตามตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie& Morgan, 1970) โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนประชากรของแต่ละสถานศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านวิธีจัดการเรียนรู้และเชี่ยวชาญด้านศาสนา โดยเลือกแบบเจาะจง เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด จำนวน 9 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามกรอบการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี วารสาร ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา(Content validity) จำนวน 5 ท่าน เพื่อหาค่าความสอดคล้องและค่าความตรงกับสิ่งที่ต้องการวัด (Index of Item Objective Congruence : IOC) เป็นรายข้อ และปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม โดยข้อคำถามที่ได้มีค่า IOC เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงสมบูรณ์แล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแต่เป็นกลุ่มที่มีความใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา โดยวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามเท่ากับ 0.908 และนำแบบสอบถามที่หาความเชื่อมั่น (Reliability) ที่ผ่านการอนุมัติจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์แล้ว ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1. ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 เขต 2 และ เขต 3 เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส โดยใช้แบบสอบถาม ที่ผ่านการอนุมัติแล้ว

ระยะที่ 2 ส่งหนังสือพร้อมเอกสารขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์แก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนัดหมายเวลาขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโฮกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ระยะที่ 3 ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลแบบประเมินเพื่อการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างในสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เป็นกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายที่ใช้ในการเก็บข้อมูลแบบประเมิน จำนวน 9 คน

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และค่าฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของสภาพการจัดการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด โดยภาพรวม

สภาพการบริหารการจัดการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด	สภาพการบริหาร ($\bar{x}$)	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้	4.63	0.59	มากที่สุด	1
2. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน	4.55	0.56	มากที่สุด	3
3. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้	4.52	0.59	มากที่สุด	4
4. ด้านการวัดและการประเมินผลการจัดการเรียนรู้	4.50	0.63	มาก	5
5. ด้านบทบาทของผู้สอนและผู้เรียน	4.55	0.63	มากที่สุด	2
ภาพโดยรวม	**4.55**	**0.60**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการบริหารจัดการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด โดยภาพรวม พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.6 จำแนกตารายด้าน พบว่าด้านที่มีระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุดเรียงลำดับจากทากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 1. การออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ0.59 ด้านที่ 5. ด้านบทบาทของผู้สอนและผู้เรียน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.63 2. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.56 ด้านที่ 3. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 4. ด้านการวัดและการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.63

2. วิธีการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด ได้ผลออกมาดังนี้

1. ด้านการออกแบบการเรียนรู้ พัฒนาการออกแบบการเรียนรู้ในห้องเรียนมีคุณภาพมากขึ้นควรเริ่มจากการวางแผนกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน เพื่อสร้างแรงจูงใจและความใฝ่รู้ กิจกรรมควรหลากหลาย ครอบคลุมการฟัง การสังเกต การปฏิบัติ และการสะท้อนความคิด พร้อมปรับให้เหมาะสมกับจำนวนผู้เรียนและเวลาที่มี เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และตัดสินใจด้วยตนเอง วางลำดับจากง่ายไปยาก กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการเรียนรู้ร่วมกัน เชื่อมโยงความรู้กับชีวิตประจำวัน และประเมินปรับปรุงกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามผลตอบรับของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและเกิดผลสูงสุด

2. ด้านบทบาทของผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนควรเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรม เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง ผู้สอนควรปฏิบัติตนด้วยความสุจริต

รับผิดชอบ อดทน และมีสติ เพื่อสะท้อนคุณค่าของความเพียร ความมุ่งมั่น และความไม่ย่อท้อต่อผู้เรียน ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ความเท่าเทียม และความเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ปลอดภัย และเป็นมิตร การใฝ่รู้และพัฒนาตนเองของผู้สอนยังเป็นแรงผลักดันสำคัญที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ ขณะเดียวกันการสื่อสารอย่างสุภาพ ชัดเจน และเคารพในกติกาสังคม จะช่วยปลูกฝังจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

3. ด้านกระบวนการการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ โดยผู้สอนควรออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงการคิด วิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นและความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายและมีความท้าทายเหมาะสม เพื่อพัฒนาแรงจูงใจในการเรียนรู้ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ประเมินตนเองและร่วมประเมินกับเพื่อน จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกและสร้างการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การทำงานร่วมกันอย่างมีความร่วมมือในชั้นเรียนยังช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนอย่างสมบูรณ์

4. ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ควรจัดเตรียมสื่อและอุปกรณ์ให้สอดคล้องกับความสามารถและพัฒนาการของผู้เรียน เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงเนื้อหาได้อย่างเท่าเทียม เลือกสื่อที่กระตุ้นความสนใจและความใฝ่รู้ พร้อมวางแผนให้ครอบคลุมทั้งการเห็น การฟัง และการลงมือปฏิบัติ สื่อควรเหมาะสมกับจำนวนผู้เรียนและลักษณะกิจกรรม ปรับเปลี่ยนตามความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน ตรวจสอบความปลอดภัยและความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ ใช้สื่อเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกและเชื่อมโยงเนื้อหากับประสบการณ์ของผู้เรียน วางแผนการใช้สื่ออย่างเป็นขั้นตอน และประเมินปรับปรุงประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

5. ด้านการวัดและการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ควรประเมินทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติ พร้อมผสมผสานการวัดผลและการให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อให้ผู้เรียนเห็นจุดแข็งและพัฒนาได้ตรงจุด การใช้วิธีประเมินที่หลากหลายและมีเกณฑ์ชัดเจนช่วยสร้างความยุติธรรมและแรงจูงใจให้ผู้เรียนรู้สึกมีคุณค่า การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเองและเพื่อนร่วมชั้น ช่วยส่งเสริมการสะท้อนตนและความรับผิดชอบขณะเดียวกัน การปรับวิธีการประเมินให้เหมาะกับผู้เรียน และนำผลไพัฒนาการสอนอย่างต่อเนื่อง จะช่วยสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรและเอื้อต่อการเรียนรู้อย่างแท้จริง

3. ผลการเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้หลักอิทธิบาท 4 ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ของแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4

การจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด	**ความเหมาะสม**		**ความเป็นไปได้**		**ความเป็นประโยชน์**		**ระดับค่าเฉลี่ยรวม**
	($\bar{X}$)	**S.D.**	**($\bar{X}$)**	**S.D.**	**($\bar{X}$)**	**S.D**	
1. ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้	4.57	0.58	4.55	0.54	4.57	0.55	มากที่สุด
2. ด้านบทบาทของผู้สอนและผู้เรียน	4.68	0.51	4.62	0.49	4.68	0.51	มากที่สุด

การจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด	ความเหมาะสม		ความเป็นไปได้		ความเป็นประโยชน์		ระดับค่าเฉลี่ยรวม
	($\bar{X}$)	S.D.	($\bar{X}$)	S.D.	($\bar{X}$)	S.D	
3. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน	4.64	0.52	4.61	0.53	4.51	0.48	มากที่สุด
4. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้	4.62	0.57	4.64	0.52	4.61	0.59	มากที่สุด
5. ด้านการการวัดและการประเมินผลการจัดการเรียนรู้	4.61	0.59	4.68	0.51	4.68	0.51	มากที่สุด
รวม	**4.62**	**0.55**	**4.62**	**0.51**	**4.61**	**0.52**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ของแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด รายด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยที่ 4.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.58 ความเป็นไปได้ค่าเฉลี่ยที่ 4.55ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.54 และความเป็นประโยชน์มีค่าเฉลี่ยที่ 4.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.55 ด้านบทบาทของผู้สอนและผู้เรียน ความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ย 4.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.51 ความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ยที่ 4.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 และความเป็นประโยชน์ 4.68 มีค่าเฉลี่ย 0.51 ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ย 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.52 ความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ยที่ 4.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 และความเป็นประโยชน์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.48 ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ย 4.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ0.57 ความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ยที่ 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ0.52 และความเป็นประโยชน์มีค่าเฉลี่ยที่ 4.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐา 0.59 ด้านการการวัดและการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยที่ 4.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.59 ความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยที่ 4.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.51 และความเป็นประโยชน์มีค่าเฉลี่ยที่ 4.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.51

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด พบว่า

1. สภาพการบริหารจัดการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด โดยภาพรวมพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสมีความตระหนักและให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ สามารถนำหลักการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่มาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ได้

อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผล ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการเรียนรู้ของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุเทน ฮ้อสิทธิสมบูรณ์ และคณะ (2566) เรื่องกลยุทธ์การบริหารการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดนครสวรรค์ตามหลักอิทธิบาท 4 พบว่า กลยุทธ์การบริหารการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดนครสวรรค์ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน กลยุทธ์ที่สำคัญคือ หลักสูตรต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมวางแผน ติดตาม และเผยแพร่ผลการทบทวน รูปแบบการเรียนรู้ควรเน้นความเข้าใจ ตอบสนองผู้เรียน และนำผลการสอนไปปรับปรุง สื่อ/นวัตกรรม สนับสนุนการสร้างสื่อ การทำรายงานปฏิบัติ และการยกย่องผลงานครู การวัดประเมินผล เน้นความเข้าใจ การสร้างแบบวัด การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ เพื่อการพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน

2. วิธีการจัดการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดมีความเข้มแข็งและเป็นระบบครอบคลุมทั้งด้านการออกแบบการเรียนรู้ ด้านบทบาทของผู้สอนและผู้เรียน ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระพัฒนพล สิริสุวณฺโณ (เพ็ชรไชย) และคณะ(2563) เรื่องการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุบลราชธานี มุ่งเน้นไปที่การสร้างแรงจูงใจและการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน โดยด้านฉันทะ (ความพอใจ) ควรเน้นการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเกิดความตระหนัก สนใจ และอยากรู้อยากเรียน ด้านวิริยะ (ความพากเพียร) ควรจัดการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น ด้านจิตตะ (ความคิด) ควรเน้นการสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผล เป็นระบบและมีแบบแผน และด้านวิมังสา (ความไตร่ตรอง) ควรเน้นการสอนให้นักเรียนใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล

3. เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด จากการศึกษาผลการวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด พบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสามารถส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักอิทธิบาท 4 ที่ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งล้วนเป็นพลังภายในที่ผลักดันให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมายและเกิดความสำเร็จในที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพระมหาชินกฤต จิรวโสและคณะ. (2563) เรื่องการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านตูม ตำบลบ้านจันทน์อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี พบว่า การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สามารถพัฒนาความสามารถในการเผชิญและเอาชนะปัญหาอุปสรรคในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ ฉันทะ (ความพอใจ) และ วิริยะ (ความเพียร) เป็นหลักปฏิบัติเพื่อสร้างความกล้าเผชิญปัญหา ส่วน จิตตะ (ความตั้งใจ) และ วิมังสา (การไตร่ตรอง) ช่วยให้การเอาชนะอุปสรรคทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการคิดและการกระทำ ทำ

ให้เกิดการวางแผน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการแก้ปัญหาร่วมกัน นำไปสู่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 กระทรวงศึกษาธิการ ควรจัดทำเกณฑ์หรือแนวทางมาตรฐานกลางในการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือกำกับติดตามและประเมินคุณภาพทางการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรเพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมหลักอิทธิบาท 4 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การนิเทศติดตาม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา

1.3 โรงเรียนควรมีนโยบายกำหนดนโยบายและแนวทางที่ชัดเจนในการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา เช่น การบรรจุเป็นแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน เพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

2.1 โรงเรียนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูและบุคลากรให้สอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 เพื่อสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นของผู้เรียนในการเรียนรู้มากขึ้น

2.2 โรงเรียนควรนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลประกอบในการจัดทำแผนพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการสอน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อความสำเร็จ

2.3 โรงเรียนควรใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลอ้างอิงในการจัดอบรม สัมมนา หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) เพื่อให้ครูเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและสามารถประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ได้อย่างมีประสิทธิผล

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายมากขึ้น เช่น ครูในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือโรงเรียนประเภทอื่น เพื่อให้ผลการวิจัยมีความครอบคลุมและสามารถเปรียบเทียบได้อย่างชัดเจน

3.2 ควรใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เช่น การวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงของครูในห้องเรียน

3.3 ควรศึกษาแนวทางการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 กับนโยบายการศึกษาระดับชาติหรือการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย LRCCM
ที่มา:วัฒนา ไชยหานาม

จากแผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยผู้วิจัยสามารถอธิบายว่า

L (Learning Management) การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การวางแผนและกำหนดแนวทางการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีเป้าหมายการเรียนรู้เป็นหลัก โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความหมาย

R (Roles of Teachers and Learners) บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน หมายถึง การกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของทั้งครูและนักเรียนในกระบวนการเรียนรู้ ครูมีบทบาทเป็นผู้ออกแบบ ผู้จัดกระบวนการ และผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ขณะที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้แสวงหาความรู้ ผู้ลงมือปฏิบัติจริง

C (Classroom Management) กระบวนการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน หมายถึง ลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นระบบ ตั้งแต่การสร้างแรงจูงใจ การนำเข้าสู่บทเรียน การจัดกิจกรรมหลัก การฝึกทักษะ การอภิปราย สรุป และสะท้อนผล โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติจริง และเชื่อมโยงความรู้ไปใช้ในชีวิต

C (Conducive Learning Environments) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งด้านกายภาพ สื่อการเรียนรู้ และด้านจิตวิทยา บรรยากาศที่ดีช่วยให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็น กล้าลองผิดลองถูก และเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้

M (Measurement and Evaluation) การวัดและการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความก้าวหน้า และพัฒนาการของผู้เรียน การประเมินต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกิจกรรมการเรียนรู้ ใช้ทั้งการประเมินระหว่างเรียนและหลังเรียน โดยมุ่งเน้นเพื่อพัฒนา ไม่ใช่เพียงตัดสิน การประเมินที่ดีช่วยให้ครูปรับปรุงการสอน และผู้เรียนรู้จุดแข็งจุดอ่อนของตนเองเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่องย่อหน้า

เอกสารอ้างอิง

กำพล โพธิ์ถาวร. (2566). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพัฒนพล สิริสุวณฺโณ (เพ็ชรไชย), และคณะ. (2563). การจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดอุบลราชธานี. *Journal of Buddhist Education and Research (JBER)*, 6(1), 203–204.

พระมหาชินกฤต จิรวโส, และคณะ. (2563). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านตูม ตำบลบ้านจันทน์ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิชาการสังคมศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด*, 2(3), 148–157.

วรรณนิสา สุนทรชีระวิทย์, พระมหาสุพจน์ สุเมโธ, และ สามิตร อ่อนคง. (2566). *แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเชียรใหญ่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3* (ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช.

สุวัชชัย มงคลธง. (2566). *รูปแบบการจัดการศึกษาโดยใช้โครงการเป็นฐานตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษาอาชีวศึกษาจังหวัดอ่างทอง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา* (ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อุเทน ฮ้อสิทธิสมบูรณ์, พระครูศรีสุธรรมนิวิฐ, และ วินัย ทองมั่น. (2566). กลยุทธ์การบริหารการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดนครสวรรค์ตามหลักอิทธิบาท 4. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 6(3), 241–256.https://doi.org/10.14456/jra.2023.67.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308.

การพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชน ในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Development of the leadership of local politicians as needed of people in Phra Saeng District, Surat Thani Province

จตุรวิทย์ ศรีสว่าง
ธุวพล ทองอินทราช
วาสนา จาตุรัตน์
สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Jaturawit Srisawang
Tuvapon Tong-intarach
Wasana Jaturat
Master of Political Science, Surat Thani Rajabhat University
Corresponding author E-mail: 66052540005@student.sru.ac.th

รับบทความ: 21 มีนาคม 2569; แก้ไขบทความ 17 เมษายน 2569; ตอบรับบทความ: 22 เมษายน 2569
Received: March 21, 2026; Revised: April 17, 2026; Accepted: April 22, 2026

บทคัดย่อ

วิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) วิเคราะห์ปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอพระแสง จำนวน 400 คน ในการวิเคราะห์หาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบ การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย นายกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 3 คน และคณะกรรมการชุมชนในพื้นที่อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ผลการวิจัย พบว่า 1)ภาวะผู้นำในปัจจุบัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยด้านที่ได้รับการยอมรับสูงสุดคือ การได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชนในพื้นที่ ส่วนด้านที่ควรพัฒนามากที่สุดคือ ความอดทนเข้มแข็งไม่ท้อถอยต่อความยากลำบาก 2) ปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาภาวะผู้นำ: จากการวิเคราะห์องค์ประกอบพบว่ามี 4 องค์ประกอบหลัก เรียงตามลำดับความสำคัญ (ร้อยละความแปรปรวนสะสม) ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ (ร้อยละ 65.71) ด้านความเป็นมืออาชีพ (ร้อยละ 59.98) ด้านการบริหารงาน (ร้อยละ 50.25) ด้านการมีส่วนร่วม (ร้อยละ 34.73) 3) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้นำเสนอการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โมเดล (5-P Model) ประกอบด้วย 5 ด้านหลักที่สำคัญ Participation (การมีส่วนร่วม) Planning & Management (การบริหารงาน)Personality & Integrity (บุคลิกภาพและความซื่อสัตย์) Professionalism (ความเป็นมืออาชีพ)Public Service Orientation (การมุ่งเน้นบริการสาธารณะ/การปฏิบัติราชการ)

คำสำคัญ: การพัฒนา; ความต้องการของประชาชน; นักการเมืองท้องถิ่น; ภาวะผู้นำ

Abstract

This research aims to 1) study the leadership of local politicians in Phra Saeng District, Surat Thani Province; 2) analyze the key factors in developing the leadership of local politicians based on the needs of the people in Phra Saeng District, Surat Thani Province; and 3) propose guidelines for developing the leadership of local politicians based on the needs of the people in Phra Saeng District, Surat Thani Province. A mixed-methods research approach was used. For the quantitative research, questionnaires were used to collect data from a sample of 400 persons residing in Phra Saeng District, calculated using Taro Yamane's formula. As for the qualitative research, in-depth interviews were conducted to collect data from key informants, including three local administrative organization chief executives and six community committee members in Phra Saeng District, Surat Thani Province totaling 9 participants. A semi-structured interview was designed by the researcher, reflecting the factors contributing to the development of leadership among local politicians. Descriptive statistics (frequency, percentage, mean, and standard deviation) were employed for qualitative data, and content analysis was used for qualitative data.

The research findings showed that 1) overall, current leadership qualities are at a high level. The most highly regarded aspect is gaining respect from the local community, while the area needing most improvement is perseverance and resilience in the face of difficulties. 2) Regarding key factors in leadership development, factor analysis identified four main components, ranked in order of importance (cumulative variance): personality (65.71%), professionalism (59.98%), management (50.25%), and participation (34.73%). 3) A guideline for developing leadership qualities among local politicians based on the needs of the people in Phra Saeng District, Surat Thani Province, was presented. The researcher proposed a 5-P Model, comprising five key aspects: Participation, Planning & Management (Administration), Personality & Integrity), Professionalism and Public Service Orientation.

Keywords: Development; Leadership; Local Politicians; Public Needs

บทนำ

การกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นถือเป็นหลักการสำคัญของการบริหารราชการแผ่นดินภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดการพึ่งพารัฐบาลกลาง และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการพัฒนาในระดับพื้นที่อย่างแท้จริง (สุเมธ แสงนิ่มนวล, 2556) อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการกระจายอำนาจมิได้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างหรือกรอบกฎหมายเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับคุณภาพและภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการกำหนดนโยบายและ

ขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น ในหลายพื้นที่ยังพบว่าการบริหารจัดการไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างครอบคลุม ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ภาวะผู้นำชี้ให้เห็นว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยทั้งคุณลักษณะส่วนบุคคล ความสามารถในการบริหารจัดการ และคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะในบริบทของการเมืองการปกครองท้องถิ่นที่ต้องอาศัยความใกล้ชิดกับประชาชนและความเข้าใจบริบทพื้นที่เป็นสำคัญ แนวคิดภาวะผู้นำของ Lussier (2006) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของภาวะผู้นำที่สำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการบังคับบัญชา การตัดสินใจ ความคิดริเริ่ม และความรับผิดชอบต่อสังคม ขณะเดียวกัน หลักธรรมาภิบาลยังเป็นกรอบสำคัญที่ใช้ในการกำกับการใช้อำนาจของนักการเมืองท้องถิ่น โดยเน้นความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบต่อประชาชน (ไชยวัฒน์ เผือกคง, 2561) การพัฒนาภาวะผู้นำจึงจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับความต้องการและความคาดหวังของประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นระบบ

อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพื้นที่ที่มีโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นประกอบด้วยเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลรวมทั้งสิ้น 9 แห่ง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ จากผลการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment: LPA) ประจำปี พ.ศ. 2566 พบว่าด้านการบริหารจัดการโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพที่ยังสามารถพัฒนาได้ โดยเฉพาะในมิติของภาวะผู้นำ การเข้าถึงประชาชน และการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2566) บริบทดังกล่าวทำให้อำเภอพระแสงมีความเหมาะสมในการใช้เป็นพื้นที่ศึกษาเพื่อวิเคราะห์การพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในเชิงลึก

จากสภาพปัญหาและบริบทดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมุ่งหวังให้การศึกษานี้สามารถสะท้อนภาพภาวะผู้นำในปัจจุบัน วิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนา และนำไปสู่การเสนอแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ผลการวิจัยคาดว่าจะก่อให้เกิดคุณค่าในเชิงวิชาการ โดยช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการเมืองการปกครองท้องถิ่น และในเชิงปฏิบัติสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานักการเมืองท้องถิ่น รวมถึงสนับสนุนการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการท้องถิ่นให้สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยและความต้องการของประชาชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก รายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร การศึกษาวิจัยเชิงเอกสารมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ตัวแปรที่ใช้ศึกษา และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น โดยดำเนินการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย รวมถึงกฎหมาย ระเบียบ และเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่น ภาวะผู้นำ และการมีส่วนร่วมของประชาชน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ เพื่อใช้เป็นกรอบในการออกแบบเครื่องมือวิจัยและกำหนดแนวทางการดำเนินการวิจัย

2. การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งและอาศัยอยู่ในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี การกำหนดกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) หมู่บ้าน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามแนวคิดของ Krejcie and Morgan (1970) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคือ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น

ตอนที่ 3 ความต้องการของประชาชนต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างโดยตรง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมถึงสถิติเชิงอนุมาน การใช้สถิติวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analyzes) ตามความเหมาะสม

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย นักการเมืองขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเขต อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 3 คน และคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน โดยคัดเลือกจากผู้ที่ทำงานใกล้ชิดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจตัดสินในพื้นที่ เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การตีความและการสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ เพื่อเชื่อมโยงกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ

4. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. กำหนดกรอบแนวคิดและออกแบบเครื่องมือวิจัย
3. เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
4. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปผล อภิปรายผล และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาและเสนอแนวทางเพื่อยกระดับภาวะผู้นำให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. มีการยอมรับนับถือจากประชาชนในพื้นที่	4.80	0.84	มากที่สุด
2. มีความสามารถในการจูงใจและเป็นที่ยอมรับจากบุคคลในองค์กร	4.35	0.78	มาก
3. มีการสร้างแรงบันดาลใจให้ตนเองและองค์กรอย่างสม่ำเสมอ	3.20	0.85	ปานกลาง
4. มีทัศนคติมนุษย์สัมพันธ์ดี ต่อประชาชนและผู้อื่น	4.50	0.89	มาก
5. มีความสามารถในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรได้อย่างเหมาะสม	3.63	0.88	มาก
6. มีการวางแผนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย	2.80	0.83	ปานกลาง
7. มีการตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆได้ถูกต้องเหมาะสม	4.10	0.87	มาก
8. มีความคิดริเริ่มในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม	2.40	0.85	น้อย
ศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
9. มีความรอบรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้ในองค์กรอย่างสม่ำเสมอ	3.05	0.90	ปานกลาง
10. มีวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองและพึ่งพาตนเองได้ในทุกสถานการณ์	3.85	0.85	มาก
11. มีความฉลาดมีวุฒิภาวะทางสังคมเข้าใจบทบาทตนเอง	4.70	0.84	มากที่สุด
12. มีความเมตตา ซื่อสัตย์สุจริต ละอายความชั่วกล้าทำความดี	4.65	0.91	มากที่สุด
13. มีความอดทน เข้มแข็งไม่ท้อถอยต่อความยากลำบาก	2.25	0.90	น้อย
14. มีความตั้งใจในการทำงานยึดถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก	4.00	0.92	มาก
15. มีความไตร่ตรอง ใช้ปัญญาหาเหตุผล	3.45	0.88	ปานกลาง
16. มีความเอื้อเฟื้อ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่น	2.80	0.83	น้อย
17. มีการใช้วาจาที่สุภาพกับประชาชน	4.20	0.86	มาก

18. มีการประพฤติและทำงานเป็นแบบอย่างแก่สังคมองค์กรและประชาชน	3.30	0.85	ปานกลาง
19. มีการวางตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม	3.90	0.88	มาก
20. มีการนึกถึงจิตใจผู้อื่นสูงเห็นถึงความเอาใจใส่ประชาชน	2.30	0.92	น้อย
รวม	**3.61**	**0.52**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากกลุ่มตัวอย่างประชาชน 400 คน ผลการวิเคราะห์การศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.61) พิจารณารายประเด็นมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีความไตร่ตรองใช้ปัญญาหาเหตุผล มีความเอื้อเฟื้อเสียสละ แบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่น มีการใช้วาจาที่สุภาพกับประชาชน มีการนึกถึงจิตใจผู้อื่นสูงเห็นถึงความเอาใจใส่ประชาชน มีความเมตตา ซื่อสัตย์สุจริตละอายความชั่วกล้าทำความดี ตามลำดับ

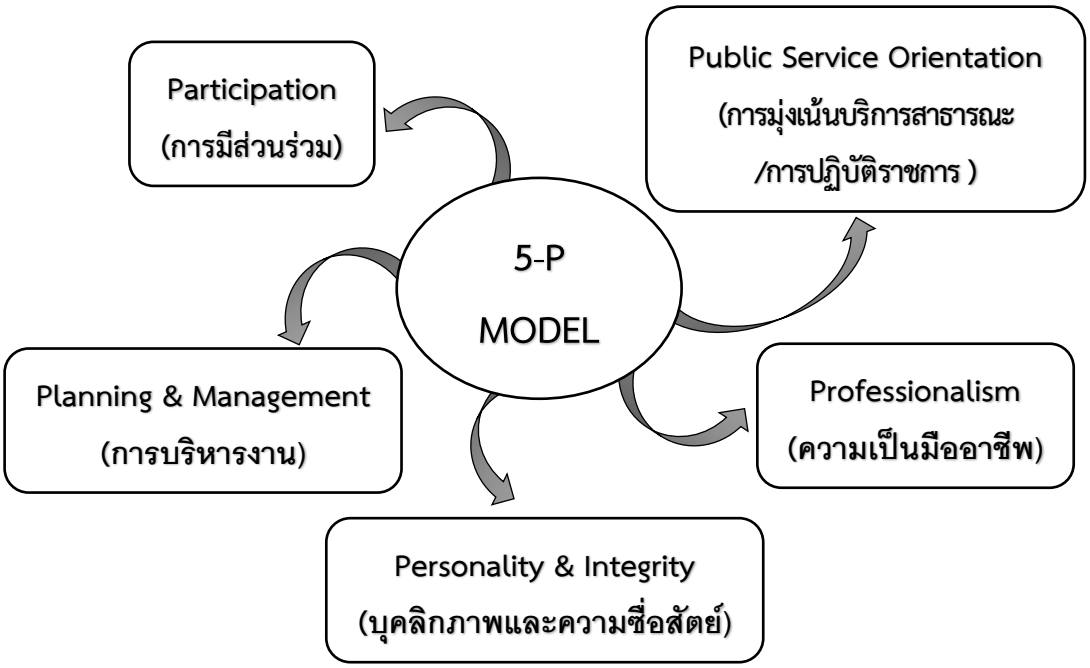
2. ปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจเพื่อสกัดตัวแปร จัดกลุ่มตัวแปร และตั้งชื่อกลุ่ม ตัวแปร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีทั้งสิ้น 25 ปัจจัย ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและเมตริกความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยพบว่า จากการตรวจสอบความเหมาะสมของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ Kaiser - Meyer - Olkin (KMO) มีค่าเท่ากับ 0.812 และเมื่อตรวจสอบเมตริกสหสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ค่า Bartlett’s Test มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00

การสกัดองค์ประกอบ (Factor Extraction) โดยวิธี Principal Component เพื่อให้ได้โครงสร้างขององค์ประกอบที่เหมือนกัน สามารถสกัดองค์ประกอบได้ 4 องค์ประกอบและตั้งชื่อทั้ง 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) องค์ประกอบที่ 1 การมีส่วนร่วม 2) องค์ประกอบที่ 2 การบริหารงาน 3) องค์ประกอบที่ 3 ความเป็นมืออาชีพ และ 4) องค์ประกอบที่ 4 บุคลิกภาพ

3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างและทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ออกมาเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชน ในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อส่งเสริมความเป็นเลิศในการปฏิบัติงาน โดยประกอบด้วย 5 ด้านหลักที่สำคัญ ซึ่งทั้งหมดเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน รูปแบบ (5-P Model) ดังนี้

แผนภาพที่ 1 รูปแบบ (5-P Model) การพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ที่มา : ผู้ทำวิจัย (2566)

จากแผนภาพที่ 1 โมเดล (5-P Model) ประกอบด้วย 5 ด้านหลักที่สำคัญ Participation (การมีส่วนร่วม) Planning & Management (การบริหารงาน)Personality & Integrity (บุคลิกภาพและความซื่อสัตย์) Professionalism (ความเป็นมืออาชีพ)Public Service Orientation (การมุ่งเน้นบริการสาธารณะ/การปฏิบัติราชการ) ซึ่งทั้งหมดเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกันเพื่อส่งเสริมความเป็นเลิศในการปฏิบัติงาน

1. Participation (การมีส่วนร่วม)

ด้านนี้เน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งภายในและภายนอกองค์กร รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างความร่วมมือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อันนำไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การเข้าร่วมประชุมอย่างกระตือรือร้น, การร่วมกิจกรรมจิตอาสา, การเป็นส่วนหนึ่งของทีมงานโครงการ, การรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน

2. Planning & Management (การวางแผนและการบริหารจัดการ)

ด้านนี้ครอบคลุมถึงความสามารถในการคิดเชิงกลยุทธ์ การกำหนดเป้าหมาย การวางแผนงาน การจัดสรรทรัพยากร การติดตามและประเมินผล เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบ บรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การกำหนดแผนปฏิบัติราชการประจำปี, การบริหารจัดการงบประมาณและบุคลากร, การประเมินความเสี่ยงและหาแนวทางแก้ไข, การปรับปรุงกระบวนการทำงาน

3. Personality & Integrity (บุคลิกภาพและความซื่อสัตย์สุจริต)

ด้านนี้เน้นถึงคุณสมบัติส่วนบุคคล เช่น บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการทำงานในแต่ละตำแหน่ง คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือ

และความไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น การแต่งกายสุภาพเหมาะสม, การมีวาจาสุภาพ, การยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล, การไม่รับผลประโยชน์ทับซ้อน, การรักษาความลับทางราชการ

4. Professionalism (ความเป็นมืออาชีพ)

ด้านนี้เน้นความรู้ความสามารถเฉพาะทาง (Competence) ความเชี่ยวชาญในสายงานที่รับผิดชอบ การยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ และการรักษามาตรฐานการทำงานที่สูงอยู่เสมอ รวมถึงการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เช่น การมีความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบและนโยบายที่เกี่ยวข้อง, การใช้ทักษะเฉพาะทางในการปฏิบัติงาน, การให้คำแนะนำที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์, การปรับปรุงและเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ

5. Public Service Orientation (การมุ่งเน้นบริการสาธารณะ)

ด้านนี้คือหัวใจของการทำงานในภาครัฐ โดยเน้นการทำความเข้าใจความต้องการของประชาชนหรือผู้รับบริการ การมุ่งมั่นในการส่งมอบบริการที่มีคุณภาพ โปร่งใส เป็นธรรม และรวดเร็ว เพื่อตอบสนองภารกิจหลักขององค์กรและสร้างประโยชน์สุขให้กับสังคม เช่น การให้บริการด้วยใจ, การให้ข้อมูลที่ชัดเจนและครบถ้วน, การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน, การแก้ไขปัญหาให้ผู้ร้องเรียนอย่างเป็นธรรม, การทำงานโดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลในส่วนนี้มุ่งเน้นการเชื่อมโยงผลการวิจัยเข้ากับทฤษฎีภาวะผู้นำ และหลักการบริหารจัดการภาครัฐที่ดี (Good Governance) เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

1. ภาวะผู้นำแบบเน้นคุณลักษณะส่วนบุคคล (P4) ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบด้านบุคลิกภาพและความซื่อสัตย์ (P4) เป็นปัจจัยที่มีค่าน้ำหนักสูงสุดจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (ร้อยละ 65.71) และประชาชนในเขตอำเภอพระแสงให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะในประเด็นการได้รับการยอมรับนับถือความมีวุฒิภาวะทางสังคม และความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ ประการแรก ผลการวิจัยนี้สอดคล้องอย่างมีนัยสำคัญกับ ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theory) ของ Stogdill (1948) ที่เชื่อว่าผู้นำที่ประสบความสำเร็จมักมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่เป็นเลิศ เช่น ความมั่นใจ วุฒิภาวะทางสังคม และความซื่อสัตย์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและแรงจูงใจให้กับผู้ตาม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิด ภาวะผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) ที่ระบุว่าผู้นำต้องมีบุคลิกภาพที่โดดเด่นจนสามารถสร้างความศรัทธาและความผูกพันทางใจกับประชาชนได้ ประการที่สอง ในมิติของบริบทพื้นที่ ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรกิจ สุวรรณแกม (2561) ที่ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้การเมืองท้องถิ่นในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ พบว่า การปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหารธรรม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้การเมืองท้องถิ่น ด้านทักษะ ผู้บริหารควรปฏิบัติตามหลักพรหมวิหารธรรม ดังนั้นการปฏิบัติดังกล่าวข้างตนจะส่งผลให้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้การเมืองท้องถิ่นมีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น โดยจะเห็นได้ว่าภาวะผู้นำที่ดีต้องมีรากฐานทางจิตใจและศีลธรรม ซึ่งผู้วิจัย สามารถใช้เป็นหนึ่งในตัวแปรในการออกแบบสอบถามของภาวะผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาพฤติกรรมผู้นำที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่อำเภอพระแสงมีลักษณะเป็นสังคมแบบเครือญาติ ประชาชนจึงมักประเมินภาวะผู้นำจาก “ความเป็นเนื้อเดียวกันกับชุมชน” หรือความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าความรู้ทางเทคนิคเพียงอย่างเดียว สิ่งนี้สะท้อนว่าประชาชนยังคงยึดติดกับโครงสร้างภาวะผู้นำแบบพึ่งพาหรือผู้นำแบบอุปถัมภ์ ซึ่งความไว้วางใจเกิดจากความผูกพันในความประพฤติและตัวตนของผู้นำเป็นหลัก ประการสุดท้าย ผลการวิจัยเชิงลึกจากการสัมภาษณ์ยังชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำ

เชิงจริยธรรม (Ethical Leadership) ซึ่งครอบคลุมถึงความเมตตา ความละอายเกรงกลัวต่อบาป และความซื่อสัตย์ เปรียบเสมือนเป็น “เกราะป้องกัน” ต่อปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่ประชาชนมีความกังวลสูงที่สุด ดังนั้น หากนักการเมืองท้องถิ่นขาดคุณสมบัติในด้าน P4 (บุคลิกภาพและความซื่อสัตย์) แม้จะเป็นผู้ที่มีทักษะการบริหารงาน (P3) หรือมีความเป็นมืออาชีพ (P5) สูงเพียงใด ก็ยากที่จะได้รับการยอมรับอย่างแท้จริงจากชุมชนในพื้นที่อำเภอพระแสง

2. ความต้องการความเป็นมืออาชีพและการบริหารจัดการ (P5 และ P3) ปัจจัยด้านความเป็นมืออาชีพ (P5) และการวางแผนและการบริหารจัดการ (P3) ถูกจัดลำดับความสำคัญเป็นอันดับที่ 2 และ 3 จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นนัยสำคัญว่า ประชาชนในเขตอำเภอพระแสงไม่ได้คาดหวังเพียงผู้นำที่มีคุณธรรมหรือจิตใจดี (P4) เท่านั้น แต่ยังต้องการผู้นำที่มี “สมรรถนะ” (Competency) ในการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่การกระจายอำนาจส่งผลให้การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับระเบียบกฎหมายมากขึ้น ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ ประการแรก ผลการวิจัยในส่วนนี้สอดคล้องอย่างยิ่งกับแนวคิด การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) โดยเฉพาะ หลักนิติธรรม (Rule of Law) และ หลักความรับผิดชอบ (Accountability) ซึ่งเน้นย้ำว่าการบริหารงานภาครัฐต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายและความถูกต้องแม่นยำ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพยืนยันว่า ประชาชนมีความต้องการเห็นความโปร่งใส (Transparency) ในการดำเนินงานทุกขั้นตอน การที่นักการเมืองท้องถิ่นมีความเชี่ยวชาญในระเบียบราชการ (Professionalism) และสามารถจัดทำแผนงานที่เป็นระบบ (Planning & Management) จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยงจากการบริหารงานที่ผิดพลาดหรือการถูกร้องเรียน ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ประการที่สอง ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสมหมาย สมกิจโจ (2564) ที่ระบุว่าการเมืองท้องถิ่นมีความสามารถในการกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจแก่บุคลากร รวมถึงมีการบริหารแบบเข้าใจและคำนึงถึงความแตกต่างของบุคลากรแต่ละคน หลักทฤษฎีปาณิธรรมและภาวะผู้นำของผู้การเมืองท้องถิ่น มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก แสดงให้เห็นว่า ยิ่งผู้บริหารมีการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีปาณิธรรม (เช่น ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) มากเท่าใด ภาวะผู้นำของผู้บริหารก็จะยิ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้นนักการเมืองท้องถิ่นในยุคใหม่ต้องเผชิญกับบริบทการตรวจสอบที่เข้มงวดจากหน่วยงานตรวจสอบส่วนกลาง อาทิ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) หรือสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ดังนั้น คำว่า “ความเป็นมืออาชีพ” ในมุมมองของประชาชนอำเภอพระแสง จึงไม่ได้หมายถึงเพียงทักษะการสื่อสารหรือการโน้มน้าวใจเท่านั้น แต่หมายถึงความสามารถเชิงเทคนิคในการบริหารจัดการงบประมาณ การวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ตรงจุด และการปฏิบัติงานที่ตรวจสอบได้ในทุกมิติ ประการสุดท้าย การอภิปรายเชิงลึกชี้ให้เห็นว่า หากผู้นำท้องถิ่นขาดทักษะด้านการวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณที่ถูกต้องตามระเบียบ ย่อมนำไปสู่ปัญหาการทุจริตหรือการดำเนินงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาพลักษณ์และระดับความไว้วางใจของประชาชน การพัฒนาภาวะผู้นำตามรูปแบบ 5-P Model ในส่วนของ P5 และ P3 จึงเปรียบเสมือนการสร้าง “เครื่องมือ” ในการทำงานที่ทันสมัย เพื่อให้นักการเมืองท้องถิ่นสามารถตอบสนองต่อภารกิจสาธารณะภายใต้กรอบของกฎหมายได้อย่างสง่างามและมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. ข้อขัดแย้งของปัจจัยการมีส่วนร่วม (P1) และการมุ่งเน้นบริการสาธารณะ (P2) ประเด็นด้านการมีส่วนร่วม (P1: Participation) และการมุ่งเน้นบริการสาธารณะ (P2: Public Service Orientation) เป็นผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจและซับซ้อนอย่างยิ่ง เนื่องจากพบข้อขัดแย้งระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) ชี้ว่าค่าน้ำหนักองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมีค่าต่ำที่สุด (ร้อยละ 34.73)

แต่ในทางกลับกัน ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลับเน้นย้ำว่าเป็นสิ่งที่ “ขาดไม่ได้” ซึ่งสามารถอภิปรายเชิงลึกได้ดังนี้ ประการแรก ภาวะ “กับดักการมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรม” (Ritualistic Participation) ผลการวิจัยสะท้อนว่าประชาชนในเขตอำเภอพระแสงอาจรู้สึกว่าระบบการมีส่วนร่วมในปัจจุบัน เช่น การจัดเวทีประชาคม เป็นเพียงการกระทำเพื่อให้ครบตามระเบียบกฎหมายเท่านั้น สอดคล้องกับแนวคิด “บันไดการมีส่วนร่วม” ของ Sherry Arnstein (1969) ในระดับที่เรียกว่า Tokenism หรือการมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ที่ไม่นำไปสู่การร่วมตัดสินใจอย่างแท้จริง เมื่อประชาชนรู้สึกว่าการเข้าร่วมไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง (Sense of Futility) จึงให้ค่าความสำคัญในเชิงปริมาณต่ำกว่าคุณลักษณะส่วนตัวของผู้นำ (P4) ที่สามารถเข้าถึงและช่วยเหลือได้รวดเร็วกว่า ประการที่สอง วัฒนธรรมการปกครองท้องถิ่นแบบพึ่งพา (Paternalistic Leadership) ประชาชนในบริบทพื้นที่อาจคุ้นชินกับการให้ผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจแทน และเลือกที่จะเชื่อมั่นในตัวบุคคลและความซื่อสัตย์ (P4) มากกว่าการใช้กลไกเชิงระบบ ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ที่ต้องการการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้กำหนดให้ P1 เป็นรากฐานสำคัญของ 5-P Model เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมให้เป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ บัณฑิตา สิทธิพงศากุล (2564) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนทำหน้าที่เป็น ตัวแปรส่งผ่าน (Mediator) สำคัญที่ช่วยลดความขัดแย้งในพื้นที่ ผู้บริหารมีลักษณะของภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการพัฒนาองค์กรองค์กรสมรรถนะสูงของสถานศึกษา สะท้อนว่าสถานศึกษามีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วมของบุคลากร และการเรียนรู้ภายในองค์กรภาวะผู้นำของผู้บริหารกับองค์กรสมรรถนะสูงมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ และสามารถจูงใจบุคลากรได้ดี จะส่งผลให้สถานศึกษาพัฒนาเป็นองค์กรสมรรถนะสูงได้มากขึ้น ประการสุดท้าย การเชื่อมโยงสู่การมุ่งเน้นบริการสาธารณะ (P2) องค์ประกอบ P2 ถูกสังเคราะห์ขึ้นเพื่อเป็น “หัวใจ” ของการพัฒนา โดยทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคล (P4) เข้ากับระบบการบริหารงาน (P3 และ P5) เพื่อเปลี่ยนบทบาทนักการเมืองท้องถิ่นจากการเป็นผู้มีอิทธิพลมาสู่การเป็น “ผู้รับใช้ประชาชน” (Public Servant) อย่างแท้จริง การมุ่งเน้นบริการสาธารณะจะช่วยขับเคลื่อนให้การมีส่วนร่วม (P1) ไม่เป็นเพียงพิธีกรรม แต่เป็นเครื่องมือในการจัดสรรงบประมาณและโครงการพัฒนาให้ตรงตามความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ผลลัพธ์สุดท้ายคือการส่งมอบบริการสาธารณะที่เป็นประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนอำเภอพระแสงอย่างยั่งยืน

4. องค์ประกอบการมุ่งเน้นบริการสาธารณะ (P2: Public Service Orientation)องค์ประกอบด้านการมุ่งเน้นบริการสาธารณะ (P2) คือ “หัวใจ” ของรูปแบบ 5-P Model ที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นเพื่อมุ่งปรับเปลี่ยนบทบาทของนักการเมืองท้องถิ่นจากการเป็นผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ไปสู่การเป็น “ผู้รับใช้ประชาชน” (Public Servant) อย่างแท้จริง โดยมีประเด็นอภิปรายที่สำคัญดังนี้ประการแรก การเชื่อมโยงคุณลักษณะและการบริหารจัดการ P2 ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ดี (P4) เข้ากับระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ (P3 และ P5) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าหากผู้นำมีเพียงบุคลิกภาพที่ดีแต่ขาดจิตสำนึกในการบริการสาธารณะ ย่อมไม่สามารถสร้างผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ การมุ่งเน้นบริการสาธารณะจึงเป็นตัวกำหนดทิศทางให้การวางแผนและการบริหารจัดการงบประมาณเป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาของประชาชนเป็นสำคัญ ประการที่สอง ผลลัพธ์สุดท้ายของการพัฒนาภาวะผู้นำ เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาตามรูปแบบ 5-P Model คือการส่งมอบบริการสาธารณะที่ตรงใจและมีคุณภาพ (Public Service Delivery) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด การบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ที่เน้นการตอบสนองความต้องการของประชาชนเสมือนเป็นลูกค้าหรือผู้รับบริการ

คนสำคัญ การที่ผู้นำยึดโยงอยู่กับ P2 จะช่วยสร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นให้กับประชาชนในระยะยาว ส่งผลให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐและราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนสืบไป

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ ดังนี้

ประการแรก งานวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ในมิติของ การเชื่อมโยงภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นกับความต้องการของประชาชนในระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำที่ประชาชนให้ความสำคัญมิได้จำกัดอยู่เพียงความสามารถในการบริหารจัดการหรือการใช้อำนาจตามตำแหน่งเท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับคุณธรรม จริยธรรม ความโปร่งใส และการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ องค์ความรู้นี้ช่วยขยายกรอบการศึกษาภาวะผู้นำจากมุมมองเชิงโครงสร้างและอำนาจไปสู่มุมมองเชิงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับประชาชนในบริบทการเมืองท้องถิ่น

ประการที่สอง งานวิจัยนี้ได้เสนอ กรอบแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นที่ผสานข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความแตกต่างระหว่าง “ระดับภาวะผู้นำที่เป็นอยู่” กับ “ภาวะผู้นำที่ประชาชนคาดหวัง” อย่างชัดเจน องค์ความรู้ดังกล่าวช่วยให้เข้าใจช่องว่าง (Gap) ระหว่างการปฏิบัติจริงกับความคาดหวังของประชาชน และสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการออกแบบนโยบายหรือแผนพัฒนานักการเมืองท้องถิ่นที่ตอบสนองต่อบริบทพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

ประการที่สาม งานวิจัยนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในเชิง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงบูรณาการสำหรับนักการเมืองท้องถิ่น โดยเสนอว่าการพัฒนาภาวะผู้นำควรดำเนินควบคู่กันทั้งด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านทักษะการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชน และด้านความสามารถในการบริหารจัดการท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ องค์ความรู้นี้ช่วยยืนยันว่า การพัฒนาภาวะผู้นำในบริบทการเมืองการปกครองท้องถิ่นไม่สามารถใช้แนวคิดด้านใดด้านหนึ่งเพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องบูรณาการหลายมิติเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

โมเดล (5-P Model) ประกอบด้วย 5 ด้านหลักที่สำคัญ Participation (การมีส่วนร่วม) Planning & Management (การบริหารงาน)Personality & Integrity (บุคลิกภาพและความซื่อสัตย์) Professionalism (ความเป็นมืออาชีพ)Public Service Orientation (การมุ่งเน้นบริการสาธารณะ/การปฏิบัติราชการ)ซึ่งทั้งหมดเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกันเพื่อส่งเสริมความเป็นเลิศในการปฏิบัติงาน

1. Participation (การมีส่วนร่วม)

ด้านนี้เน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งภายในและภายนอกองค์กร รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างความร่วมมือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอันนำไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การเข้าร่วมประชุมอย่างกระตือรือร้น, การร่วมกิจกรรมจิตอาสา, การเป็นส่วนหนึ่งของทีมงานโครงการ, การรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน

2. Planning & Management (การวางแผนและการบริหารจัดการ)

ด้านนี้ครอบคลุมถึงความสามารถในการคิดเชิงกลยุทธ์ การกำหนดเป้าหมาย การวางแผนงาน การจัดสรรทรัพยากร การติดตามและประเมินผล เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบ บรรลุวัตถุประสงค์

และเกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การกำหนดแผนปฏิบัติราชการประจำปี, การบริหารจัดการงบประมาณและบุคลากร, การประเมินความเสี่ยงและหาแนวทางแก้ไข, การปรับปรุงกระบวนการทำงาน

3. Personality & Integrity (บุคลิกภาพและความซื่อสัตย์สุจริต)

ด้านนี้เน้นถึงคุณสมบัติส่วนบุคคล เช่น บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการทำงานในแต่ละตำแหน่ง คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น การแต่งกายสุภาพเหมาะสม, การมีวาจาสุภาพ, การยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล, การไม่รับผลประโยชน์ทับซ้อน, การรักษาความลับทางราชการ

4. Professionalism (ความเป็นมืออาชีพ)

ด้านนี้เน้นความรู้ความสามารถเฉพาะทาง (Competence) ความเชี่ยวชาญในสายงานที่รับผิดชอบ การยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ และการรักษามาตรฐานการทำงานที่สูงอยู่เสมอ รวมถึงการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เช่น การมีความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบและนโยบายที่เกี่ยวข้อง, การใช้ทักษะเฉพาะทางในการปฏิบัติงาน, การให้คำแนะนำที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์, การปรับปรุงและเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ

5. Public Service Orientation (การมุ่งเน้นบริการสาธารณะ)

ด้านนี้คือหัวใจของการทำงานในภาครัฐ โดยเน้นการทำความเข้าใจความต้องการของประชาชนหรือผู้รับบริการ การมุ่งมั่นในการส่งมอบบริการที่มีคุณภาพ โปร่งใส เป็นธรรม และรวดเร็ว เพื่อตอบสนองภารกิจหลักขององค์กรและสร้างประโยชน์สุขให้กับสังคม เช่น การให้บริการด้วยใจ, การให้ข้อมูลที่ชัดเจนและครบถ้วน, การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน, การแก้ไขปัญหาให้ผู้ร้องเรียนอย่างเป็นธรรม, การทำงานโดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก

ประการสุดท้าย องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับ บทบาทของนักการเมืองท้องถิ่นในฐานะผู้นำเชิงประชาธิปไตยระดับฐานราก ซึ่งไม่เพียงทำหน้าที่บริหารงานตามอำนาจหน้าที่ แต่ต้องเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์ความรู้นี้สามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเมืองการปกครองท้องถิ่น รวมถึงเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและการบริหารจัดการท้องถิ่นในบริบทพื้นที่อื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานวิจัยนี้เสนอแนวทางสำหรับการพัฒนาและกำหนดนโยบายบริหารท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองประชาชนมากขึ้น ดังนี้

1.1การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 9 แห่งในเขตอำเภอพระแสง ควรพัฒนากลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวางแผน เช่น การจัดเวทีประชาคม การเปิดช่องทางรับฟังความคิดเห็น และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากประชาชน เพื่อให้การบริหารตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

1.2 การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการบริหาร: ควรผลักดันให้ท้องถิ่นใช้ระบบดิจิทัลในการสื่อสารกับประชาชน การจัดทำฐานข้อมูลกลาง และการติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ

1.3การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่น: ภาครัฐควรกำหนดนโยบายฝึกอบรมและพัฒนา “ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมและนวัตกรรม” เพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีสมรรถนะรอบด้าน ทั้งด้านบุคลิกภาพ จิตสำนึกสาธารณะ และทักษะการสื่อสาร

1.4 การสร้างระบบธรรมาภิบาลท้องถิ่น: เสนอให้มีนโยบายกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยยึดหลักความโปร่งใส มีส่วนร่วม และตรวจสอบได้ เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยนี้เสนอแนวทางสำหรับการพัฒนาและกำหนดนโยบายบริหารท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองประชาชนมากขึ้น ดังนี้

2.1 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 9 แห่งในเขตอำเภอพระแสง ควรพัฒนากลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวางแผน เช่น การจัดเวทีประชาคม การเปิดช่องทางรับฟังความคิดเห็น และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากประชาชน เพื่อให้การบริหารตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

2.2 การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการบริหาร: ควรผลักดันให้ท้องถิ่นใช้ระบบดิจิทัลในการสื่อสารกับประชาชน การจัดทำฐานข้อมูลกลาง และการติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ

2.3 การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่น: ภาครัฐควรกำหนดนโยบายฝึกอบรมและพัฒนา “ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมและนวัตกรรม” เพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีสมรรถนะรอบด้าน ทั้งด้านบุคลิกภาพ จิตสำนึกสาธารณะ และทักษะการสื่อสาร

2.4 การสร้างระบบธรรมาภิบาลท้องถิ่น: เสนอให้มีนโยบายกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยยึดหลักความโปร่งใส มีส่วนร่วม และตรวจสอบได้ เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบท้องถิ่น

3. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการของงานวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่การขยายองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำและการบริหารท้องถิ่น โดยมีสาระสำคัญดังนี้

3.1 การวิจัยเชิงทดลอง: ควรมีการนำ 5-P Model ไปทดลองใช้เป็นชุดฝึกอบรมและวัดผลเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่ได้รับการพัฒนาและกลุ่มที่ไม่ได้รับ (Pre-test / Post-test) เพื่อพิสูจน์ประสิทธิภาพของรูปแบบ

3.2 การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study): ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง อบต. ขนาดใหญ่ และ อบต. ขนาดเล็ก ในพื้นที่อำเภอพระแสง ว่ามีความต้องการภาวะผู้นำในด้านใดที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่

3.3 การขยายขอบเขตการศึกษา: ในอนาคตควรนำทฤษฎี ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เข้ามาเป็นตัวแปรหลักเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ร่วมกับ 5-P Model ในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2566). *รายงานผลการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี พ.ศ. 2566*. สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กัลยรัตน์ สุนทรสวัสดิ์, ภมร ขันธะหัตถ์, & ธนิศร ยืนยง. (2564). ภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการจัดทำแผนพัฒนาของเทศบาลในจังหวัดสระบุรี. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 16(49), 421–435.

ไชยวัฒน์ เผือกคง. (2561). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(6), 2407–2423.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2547). *การกระจายอำนาจและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. วิญญูชน.

บัณฑิตา สิทธิพงศากุล. (2564). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารกับองค์กรสมรรถนะสูงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).

บัวรัตน์ ศรีนิล. (2560). *การออกแบบวิจัยธุรกิจ การเก็บรวบรวมข้อมูล การออกแบบสอบถาม และการเลือกตัวอย่าง*. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระมหาสมหมาย สมกิจโจ (เสียงดีเพ็ง). (2565). *ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี* (สารนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

ภาสพงศ์ ศรีพิจิตต์. (2562). *การบริหารงานท้องถิ่นและการกระจายอำนาจในสังคมไทย*. ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุทธิพงศ์ จันทร์เพ็ญ. (2566). บทบาทและความท้าทายของนักการเมืองท้องถิ่นในการสร้างการมีส่วนร่วมและการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารวิชาการการบริหารท้องถิ่นและธรรมาภิบาล*, 12(3), 85–102.

สุเมธ แสงนิ่มนวล. (2556). *ต้นแบบการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย*. สถาบันพระปกเกล้า.

สุรกิจ สุวรรณแกม. (2561). *ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224. https://doi.org/10.1080/01944366908977225.

Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1998). *Transformational leadership development*. Consulting Psychologists Press.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.

Lussier, R. N. (2006). *Management fundamentals: Concepts, applications, and skill development* (3rd ed.). South-Western/Cengage Learning.

Stogdill, R. M. (1948). Personal factors associated with leadership: A survey of the literature. *The Journal of Psychology*, 25(1), 35–71. https://doi.org/10.1080/00223980.1948.9917362.

การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนประปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

Academic Administration According to the 4 Social Objects of Teachers and Educational Personnel of Prapariyatti Dhamma Schools General Education Department, Kalasin Province

พระมหาทองใสย วรธมฺโม (ลือชัยลาม)
สุรินทร์ นำนาผล
พระวัชรคุณบัณฑิต
หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Phra Maha Thong Sai Worathammo (Luechailam)
Surin Numnaphol
Phra Watcharakunbanthit
Master of Education Program, Roi Et Buddhist College
E-mail: 6717202042@mcu.ac.th

รับบทความ: 24 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 20 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 25 มีนาคม 2569
Received: February 24, 2026; Revised: March 20, 2026; Accepted: March 25, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ 2) ศึกษาวิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ และ 3) เสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ งานวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างงานวิจัยเชิงปริมาณและงานวิจัยเชิงคุณภาพ งานวิจัยเชิงปริมาณ ใช้ประชากรครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 77 คน เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็น สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้กลุ่มประชากรครู จำนวน 10 คน เก็บรวบรวมข้อมูลแบบประเมิน งานวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารสถานศึกษาและด้านศาสนา จำนวน 9 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.71, S.D. = 0.34) 2. วิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอย่างที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .04 และ 3. แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ (1) ทาน (2) ปิยวาจา (3) อัตถจริยา และ (4) สมานัตตตา เพื่อส่งเสริมการบริหารงานวิชาการ โดยประกอบไปด้วย (1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาบูรณาการกับหลักสังคหวัตถุ 4 (2) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้บูรณาการกับหลักสังคหวัตถุ 4 และ (3) ด้านการวัด ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอน

คำสำคัญ: การบริหาร; งานวิชาการ; หลักสังคหวัตถุ 4

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the current conditions of academic administration of teachers and educational personnel under Phra Pariyattidhamma Schools (General Education Division) in Kalasin Province 2) to examine the methods of academic administration based on Sangahavatthu 4 Principles of teachers and educational personnel under Phra Pariyattidhamma Schools (General Education Division) in Kalasin Province and 3) to propose guidelines for academic administration based on Sangahavatthu 4 Principles of teachers and educational personnel under Phra Pariyattidhamma Schools (General Education Division) in Kalasin Province. this study employed a mixed-methods research design, integrating quantitative and qualitative research approaches. The quantitative research involved a sample of 77 teachers and educational personnel. Data were collected using opinion questionnaires and analyzed using statistical methods including mean, standard deviation, and the Priority Needs Index (PNI) to identify essential needs of educational institutions. In addition, a sample of 10 teachers was used for data collection through evaluation forms, with data analyzed using mean and standard deviation. The qualitative research consisted of content analysis of in-depth interviews with 9 experts, including specialists in educational administration and religious studies.

The research findings revealed that: 1) the overall level of academic administration based on Sangahavatthu 4 Principles of teachers and educational personnel under Phra Pariyattidhamma Schools (General Education Division) in Kalasin Province was at a high level ($\overline{X}$ = 3.71, S.D. = 0.34) 2) teachers and educational personnel with different genders, ages, educational levels, and occupations did not differ significantly in their opinions regarding academic administration based on Sangahavatthu 4 Principles at the statistical significance level of .04 and 3) the proposed guidelines for academic administration based on Sangahavatthu 4 Principles comprised Sangahavatthu 4 Principles, namely: (1) Dana, (2) Piyavaca, (3) Atthacariya, and (4) Samanattata. These principles were applied to promote academic administration in three main aspects: (1) the development of school curricula integrated with Sangahavatthu 4 Principles; (2) the development of learning processes integrated with Sangahavatthu 4 Principles; and (3) measurement, evaluation, and credit transfer operations.

Keywords: Administration; Academic affairs; Sangahavatthu 4 Principles.

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาบุคคล สังคม และประเทศชาติ โดยมีบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ สมรรถนะ และคุณธรรม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประเทศไทยจึงให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) งานวิชาการถือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยมุ่งเน้นการกระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่สถานศึกษา เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น ขอบข่ายงานวิชาการครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ตลอดจนการพัฒนาสื่อนวัตกรรมและแหล่งเรียนรู้ ซึ่งนับเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552) การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผลจำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในการกำหนดทิศทางและขับเคลื่อนการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา ทั้งนี้ ความสำเร็จของหลักสูตรสถานศึกษาขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการบริหารจัดการที่มุ่งยกระดับคุณภาพกระบวนการเรียนการสอนให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร (ณพรรษกรณ์ ชัยพรม, 2565)

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้ สุวนันท์ สารคำ (2565) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างเป็นระบบ โดยให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานตลอดจนสนับสนุนการวางแผนงานวิชาการของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ ธีรภัทร ภัทรสกล (2566) แนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนตามหลักอริยสัจ 4 ในกลุ่มสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดปทุมธานี โดยมีขั้นตอนตามหลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์, สมุทัย, นิโรธ, และมรรค โดยใช้กระบวนการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การศึกษาสภาพปัญหา การวางแผนโดยกำหนดปฏิทินปฏิบัติงาน การดำเนินการตามแผนโดยมีการสนับสนุนและควบคุมด้านวิชาการ และการประเมินผลเพื่อปรับปรุงแก้ไข โชติรส จิโนรสและคณะ (2565) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 พบว่า ทั้งระดับปัจจัยที่มีอิทธิพลและระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าระบบสนับสนุนด้านวิชาการในพื้นที่มีความเข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ชี้ว่าปัจจัยต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับการบริหารงานวิชาการ แสดงว่าการบริหารวิชาการได้รับอิทธิพลจากหลายมิติที่ทำงานเกื้อกูลกัน

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา การจัดการศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับการศึกษาวิชาสามัญพื้นฐาน ในปัจจุบันมีสถานศึกษาจำนวน 407 แห่ง มีครูและเจ้าหน้าที่รวม 5,777 รูป/คน และมีนักเรียนกำลังศึกษาอยู่กว่า 49,771 รูป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ เนื่องจากโรงเรียนเหล่านี้ไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียน และให้ที่พัก อาหาร รวมถึงความรู้ที่เพียงพอ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาแบบศาสนสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือประเทศชาติรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีลักษณะคล้ายกับโรงเรียนทั่วไป โดยมีการจัดการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระ โดยจังหวัดกาฬสินธุ์ มี 10 แห่ง (คณะทำงานยกร่างแนวทางการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, 2558)

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ในการบริหารงานวิชาการ จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างประสิทธิภาพและความเข้มแข็งในการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วม ความร่วมมือ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหาร ครู บุคลากร ผู้เรียน และชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืน (สุวนันท์ สารคำ, 2565)

สภาพปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า มีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการหลายประการ โดยเฉพาะการบริหารจัดการหลักสูตรที่ยังขาดความยืดหยุ่นและไม่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนซึ่งเป็นพระภิกษุสามเณร ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ยังเน้นเชิงเนื้อหามากกว่าการพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์และทักษะชีวิต ธีระ รุญเจริญ (2553) ที่ชี้ให้เห็นว่าการบริหารวิชาการควรเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน นอกจากนี้ วิโรจน์ สารรัตนะ (2556) ยังได้สะท้อนว่าปัญหาสำคัญของสถานศึกษาคือการขาดการวางแผนเชิงกลยุทธ์และการมีส่วนร่วมของบุคลากร ส่งผลให้การดำเนินงานวิชาการขาดทิศทางที่ชัดเจนและต่อเนื่อง จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะดำเนินการวิจัยในหัวข้อเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านการบริหารงานวิชาการ และเพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์

การทบทวนวรรณกรรม

การบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการหมายถึงการจัดการกิจกรรมทุกประเภทในสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยเน้นให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างครบถ้วน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2555) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ประการแรก ด้านการจัดการเรียนการสอน เป็นการวางแผนและดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมทั้งความรู้ คุณธรรม และศักยภาพของผู้เรียนอย่างหลากหลาย พร้อมทั้งใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม รวมถึงการวิจัยเพื่อพัฒนาการสอนอย่างต่อเนื่อง (ตันตริน สืบปัญญา, 2565) ประการที่สอง ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์รอบด้าน ทั้งด้านความรู้และคุณธรรม สามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยมีการจัดรายวิชาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง และเพิ่มเติมเนื้อหาที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน พร้อมทั้งมีการนิเทศ ติดตาม และปรับปรุง

หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง (ปิยธิดา ลออเอี่ยม, 2567) ประการที่สาม ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองความสนใจและความแตกต่างของผู้เรียน ส่งเสริมทักษะการคิด วิเคราะห์ และการแก้ปัญหา ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการปฏิบัติ ควบคู่กับการบูรณาการความรู้และคุณธรรม ตลอดจนสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายประการที่สี่ ด้านการวัดและประเมินผล รวมถึงการเทียบโอนผลการเรียน เป็นการกำหนดระบบการประเมินที่สอดคล้องกับหลักสูตรและนโยบาย มีการจัดทำเอกสารหลักฐาน พัฒนาเครื่องมือวัดผล และจัดระบบสารสนเทศเพื่อการตรวจสอบและพัฒนาการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ (เมษา นวลศร, 2567) ประการสุดท้าย ด้านการแนะแนวการศึกษา เป็นการส่งเสริมให้สถานศึกษามีระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความร่วมมือจากครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตอย่างสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา (พิรญาณ์ ธนคุณากาญจน์, 2567)

โดยสรุป การบริหารงานวิชาการเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมยุคปัจจุบันอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักสังคหวัตถุ 4

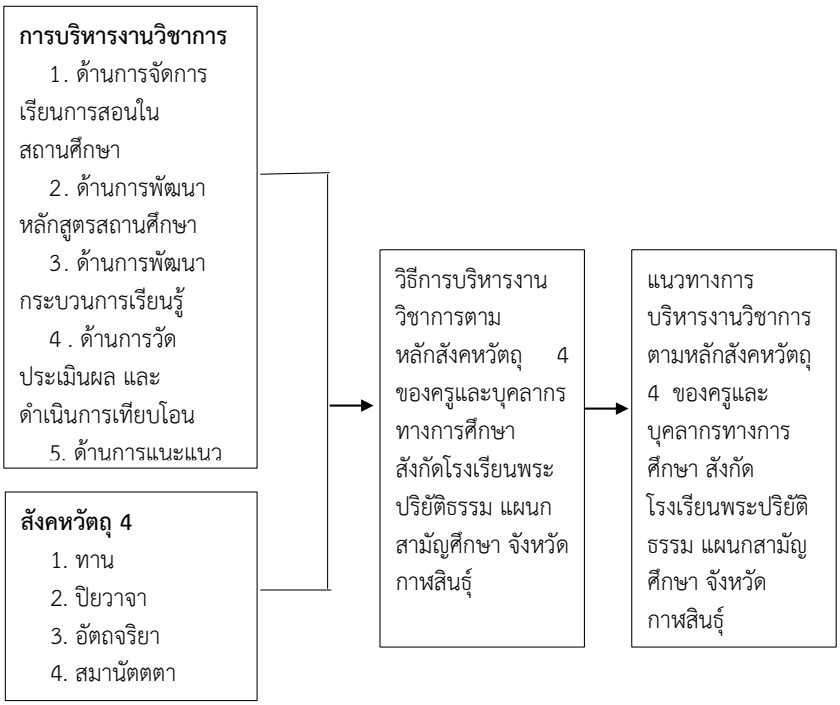
โดย พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนเปรียบเสมือนสลักเพลารถ หากขาดซึ่งหลักธรรมเหล่านี้ บุคคลก็จะไม่เป็นที่เคารพยกย่องนับถือ เพราะคุณธรรมเหล่านี้ช่วยให้ทั้งบุคคลและสังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข เป็นเครื่องผูกมิตรและเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างมนุษย์ชาติ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ด้วยคุณธรรม และยังช่วยป้องกันพฤติกรรมที่ไม่ดีงามในสังคมได้อีกด้วย ได้แก่ (1) ทาน คือ การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละแบ่งปัน และการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้วัตถุสิ่งของ หรือการให้ธรรมะ ความรู้ (2) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ คือ คุณสมบัติของการเป็นผู้มีวาจาน่ารัก กล่าวคือ การพูดด้วยความรักและความปรารถนาดี วาจาที่กล่าวออกมานั้นเป็นที่รัก (3) อัตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ หรือการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น หลักธรรมข้อนี้มุ่งเน้นการพัฒนาตนเอง และ (4) สมานัตตตา คือ การเอาตัวเข้าสมาน หรือการทำตนให้เสมอต้นเสมอปลาย รวมถึงการวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ และสภาพแวดล้อม

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ในปัจจุบัน มีสถานศึกษาจำนวน 407 แห่ง มีครูและเจ้าหน้าที่รวม 5,777 รูป/คน และมีนักเรียนกำลังศึกษาอยู่กว่า 49,771 รูป เป็นการจัดการศึกษาแบบศาสนาสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือประเทศชาติรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีลักษณะคล้ายกับโรงเรียนทั่วไป โดยมีการจัดการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระ จุดเน้นที่สำคัญของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา คือ การเรียนการสอนวิชาศาสนปฏิบัติ วิชาพุทธประวัติและธรรมวินัย และวิชาภาษาบาลี ตามจุดเน้นเฉพาะของแต่ละโรงเรียนที่มีวัตถุประสงค์พิเศษ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้กับเยาวชนของชาติได้อย่างดียิ่ง สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นคุณธรรมนำความรู้ โดยผู้เรียนซึ่งเป็นพระภิกษุสามเณรที่ได้รับการอบรมแล้ว ส่วนใหญ่เป็นผู้มีศีลธรรม มีจิตใจงดงาม เพราะได้รับการกล่อมเกลาจิตใจด้วยพระธรรม (คณะทำงานยกร่างแนวทางการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, 2558)

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนประปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับตัวแปรดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method) การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการเก็บข้อมูลแบบสอบถามความคิดจากกลุ่มตัวอย่างของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 10 ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน 3 ระยะ ต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการ ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 ประชากร ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสังกัดโรงเรียนประปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 77 คน จำนวน 10 โรงเรียน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ทั้ง 5 ด้าน

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถาม มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมทางสถิติทางการวิจัย (รังสรรค์ สิงหเลิศ, 2558)

1.4 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไป และพรรณนาระดับความคิดเห็นโดยใช้สถิติ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ระยะที่ 2 ศึกษาวิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งประกอบด้วย 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหาร จำนวน 3 คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสอน จำนวน 3 คน และ 3) พระสงฆ์ จำนวน 3 รูป

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ได้จากการสังเคราะห์แบบสอบถามที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจน้อย 3 ลำดับสุดท้าย ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และ 3) ด้านการวัด ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอน ผลการเรียน

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เนื้อหาด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลาย (Content Analysis Technique) เพื่อเรียบเรียงเนื้อหาการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ระยะที่ 3 เสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

3.1 กลุ่มตัวอย่าง ผู้เข้าร่วมในการประเมินแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) จำนวน 10 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ของ แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เก็บรวบรวมข้อมูลแบบประเมินเพื่อการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายที่ใช้ในการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม จำนวน 10 คน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ โดยใช้ในการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนประปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการบริหารงานวิชาการของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถแสดงผลการวิเคราะห์ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นสภาพการบริหารงานวิชาการของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม

สภาพการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์	N = 77 รูป/คน ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา	3.74	0.69	มาก	2
2. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	2.96	0.66	ปานกลาง	3
3. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	2.44	0.76	น้อย	4
4. ด้านการวัด ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอน ผลการเรียน	2.27	0.76	น้อย	5
5. ด้านการแนะแนว	4.42	0.68	มาก	1
รวม	**3.71**	**0.34**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า พบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.34 จำแนกตามรายด้านพบว่า

2. ผลการสังเคราะห์ข้อมูลวิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการสังเคราะห์ผลการศึกษาวิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ผู้วิจัยได้คัดเลือกประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และการวัด ประเมินผล รวมถึงการเทียบโอนผลการเรียน เพื่อนำไปใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้นำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้หลักทานในการสนับสนุนทรัพยากรและโอกาสทางวิชาการแก่ครู ใช้หลักปิยวาจาในการสื่อสารอย่างสุภาพ ให้คำแนะนำและสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ใช้หลักอัตถจริยาในการลงมือปฏิบัติจริง เป็นแบบอย่างที่ดี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และใช้หลักสมานัตตตาในการส่งเสริมความเสมอภาคและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการบริหารงานอย่างโปร่งใส ส่งผลให้การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักธรรม และนำไปสู่ความยั่งยืนทางการศึกษาในสถานศึกษา

3. ผลการเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

ตารางที่ 2 สรุปผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์	ความเหมาะสม		ความเป็นไปได้		ความเป็นประโยชน์		ระดับเฉลี่ยรวม
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	4.11	0.78	4.44	0.72	4.11	0.78	มาก
2. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.00	0.86	4.00	0.70	3.55	0.72	มาก
3. ด้านการวัด ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอน ผลการเรียน	4.55	0.52	4.00	0.70	3.77	0.83	มาก
ภาพรวม	**4.22**	**0.76**	**4.15**	**0.77**	**3.81**	**0.87**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจากมากไปน้อย พบว่า ด้านความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย 4.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.76 ด้านความเป็นไปได้ มีค่าเฉลี่ย 4.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.77 และด้านความเป็นประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย 3.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.87

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุดคือ ด้านที่ 5 ด้านการแนะแนว รองลงมาคือ ด้านที่ 1 ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาเรียนรู้ และลำดับสุดท้ายคือ ด้านที่ 4 ด้านการวัด ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอน ผลการเรียน มีรายละเอียดรายด้านดังนี้

1.1 ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารต้องมีระบบการบริหารวิชาการที่มีประสิทธิผล โดยมีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการเรียนการสอนของครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวนันท์ สารคำ (2565) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า (1) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก (2) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการ

ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ (3) แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานวิชาการอย่างต่อเนื่อง สื่อสารด้วยถ้อยคำสุภาพ ชัดเจน และให้กำลังใจแก่บุคลากร พร้อมทั้งรับฟังปัญหาและข้อเสนอแนะอย่างเปิดกว้าง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ เคร่งครัด ยุติธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อองค์กร

1.2 ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานด้านการพัฒนาหลักสูตรยังอยู่ในระดับที่ต้องการการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งงานวิจัยนี้ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ โชติรส จิโนรสและคณะ (2565) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 พบว่า (1) ระดับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (2) ระดับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (3) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ (4) สมการพยากรณ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ได้แก่ ด้านงบประมาณ ด้านผู้ปกครองและชุมชน ด้านผู้บริหาร ด้านครู และด้านสภาพแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

1.3 ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมการจัดการเรียนรู้ยังอยู่ในระดับน้อย สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาการเรียนการสอนยังขาดความต่อเนื่องและความหลากหลาย ครูส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการสอนแบบบรรยายและเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาเป็นหลัก มากกว่าการส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนยังไม่สามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเต็มศักยภาพ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยดังกล่าวไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ ธีรภัทร ภัทรสกล (2566) ที่เสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ 4 โดยเน้นการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการจำเป็น (ทุกข์) การค้นหาสาเหตุของปัญหาโดยการมีส่วนร่วม (สมุทัย) การกำหนดเป้าหมายและแนวทางแก้ไข (นิโรธ) และการดำเนินงานตามแผนพร้อมการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง (มรรค) ซึ่งช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและพัฒนางานวิชาการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.4 ด้านการวัด ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอน ผลการเรียน ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลอยู่ในระดับน้อย สะท้อนให้เห็นถึงการขาดความต่อเนื่องและระบบการประเมินที่ชัดเจน ครูส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินที่มุ่งเน้นสมรรถนะของผู้เรียน และยังคงใช้วิธีการประเมินแบบเดิมที่เน้นผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเป็นหลัก ส่งผลให้ขาดการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) และการนำผลการประเมินไปใช้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ ผลการวิจัยดังกล่าวไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ ธีรภัทร ภัทรสกล (2566) ซึ่งเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ 4 โดยเน้นการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็น (ทุกข์) การค้นหาสาเหตุร่วมกัน (สมุทัย) การกำหนดเป้าหมายและวางแผนพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล (นิโรธ) และการสร้างความเข้าใจผ่านกิจกรรม พร้อมนิเทศ

ติดตามอย่างต่อเนื่อง (มรรค) เพื่อยกระดับคุณภาพการประเมินผลและพัฒนางานวิชาการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.5 ด้านการแนะแนว ความต้องการจำเป็นมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาและส่งเสริมผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ และมีประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวม โดยผู้บริหารมีบทบาทหลักในการวางแผน กำหนดนโยบาย และกำกับติดตาม ให้งานแนะแนวดำเนินการอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โชติรส จิโนรสและคณะ (2565) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 พบว่า (1) ระดับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (2) ระดับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 4. สมการพยากรณ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

2. ผลการศึกษาวิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการศึกษาวิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์มีผลดังนี้

2.1 ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นการบริหารที่ยึดคุณธรรมและการมีส่วนร่วม โดยผู้บริหารสนับสนุนความรู้และทรัพยากร สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง และส่งเสริมความเสมอภาคในการมีส่วนร่วม ส่งผลให้เกิดความร่วมมือ ความศรัทธา และการพัฒนาหลักสูตรที่มีคุณภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรภัทร ภัทรสกล (2565) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ 4 ของโรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทึบให้เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ 4 แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ หลักสูตร การเรียนการสอน สื่อ และการวัดประเมินผล โดยดำเนินการตามขั้นตอน ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ผ่านกระบวนการศึกษาปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล เพื่อปรับปรุงและพัฒนางานวิชาการอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

2.2 ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 มุ่งเสริมสร้างคุณธรรมและความร่วมมือในองค์กร โดยผู้บริหารสนับสนุนความรู้และทรัพยากร สื่อสารอย่างสุภาพ เป็นแบบอย่างที่ดี และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ส่งผลให้เกิดความสามัคคี ความไว้วางใจ และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวนันท์ สารคำ (2565) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ชี้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานวิชาการสื่อสารอย่างสุภาพ ให้กำลังใจ และรับฟังปัญหาอย่างเปิดกว้าง พร้อมทั้งปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ เป็นกลาง ยุติธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อส่งเสริมบรรยากาศการทำงานที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

2.3 ด้านการวัด ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอน ผลการเรียน การบริหารงานวิชาการด้านการวัด ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียนตามหลักสังคหวัตถุ 4 มุ่งยึดหลักคุณธรรมและการมีส่วนร่วม โดยผู้บริหารสนับสนุนความรู้และทรัพยากร สื่อสารด้วยความเมตตา ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง และส่งเสริมความเสมอภาคในการดำเนินงาน ส่งผลให้การประเมินผลมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นไปตามมาตรฐานอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาอาคม อตฺถเมธี (2565) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ 4 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ 4 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสม การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับลำดับความยากง่าย การพัฒนาการวัดและประเมินผลผ่านการอบรมครู การติดตามงานประกันคุณภาพอย่างต่อเนื่อง และการสนับสนุนสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างเพียงพอ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

3. เสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยนำเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ดังต่อไปนี้

3.1 ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนาหลักสูตรตามหลักสังคหวัตถุ 4 มุ่งเน้นการให้ การสื่อสารที่สุภาพ การเป็นแบบอย่าง และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยผู้บริหารมีบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากร วางแผน และนิเทศติดตามอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้หลักสูตรมีคุณภาพ สอดคล้องกับบริบทชุมชน และสะท้อนอัตลักษณ์ของสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม แนวทางนี้สอดคล้องกับ พระมหาอาคม อตฺถเมธี (2565) ที่เสนอให้พัฒนาหลักสูตรอย่างเหมาะสม จัดการเรียนรู้เชื่อมโยงเนื้อหา พัฒนาครูด้านการประเมินผล ติดตามประกันคุณภาพ และสนับสนุนสื่อเทคโนโลยี เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

3.2 ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 มุ่งเน้นการสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ โดยผู้บริหารสนับสนุนการพัฒนาครู สื่อสารอย่างสุภาพ เป็นแบบอย่างที่ดี และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ส่งผลให้ครูมีแรงจูงใจ ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้อย่างมีความหมาย และเกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างยั่งยืนในสถานศึกษา แนวทางนี้สอดคล้องกับ สุวนันท์ สารคำ (2565) ที่พบว่า ผู้บริหารควรสนับสนุนงานวิชาการอย่างต่อเนื่อง สื่อสารด้วยเหตุผล รับฟังความคิดเห็น และปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3.3 ด้านการวัดประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การบริหารงานวิชาการด้านการวัดประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียนตามหลักสังคหวัตถุ 4 มุ่งเน้นความโปร่งใส ความเป็นธรรม และการมีส่วนร่วม โดยผู้บริหารสนับสนุนองค์ความรู้ สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ส่งผลให้ระบบการประเมินมีความเที่ยงตรง ตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับหลักคุณธรรมอย่างยั่งยืน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับ ธีรภัทร ภัทรสกล (2565) ที่เสนอการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ 4 โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบผ่านขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล เพื่อพัฒนางานวิชาการให้มีประสิทธิภาพและเกิดการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สถานศึกษาควรนำผลวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านการสอน ผู้บริหารต้องสนับสนุนทรัพยากรทางการเรียนการสอน รวมถึงจัดโอกาสให้ครูเข้าร่วมอบรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

1.2 สถานศึกษาควรนำผลวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านการสื่อสารอย่างเปิดกว้าง ผู้บริหารควรนำหลัก ปิยวาจา มาใช้ในการสื่อสารอย่างสุภาพ อ่อนโยน และสร้างแรงจูงใจ ให้ครู นักเรียน และบุคลากรมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

1.3 สถานศึกษาควรนำผลวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านการปฏิบัติเป็นแบบอย่าง ผู้บริหารต้องปฏิบัติเป็นแบบอย่างโดยใช้หลัก อัตถจริยา ทั้งการนิเทศติดตาม การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และการให้ความช่วยเหลือแก่ครูและนักเรียน แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

1.4 สถานศึกษาควรนำผลวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านความเสมอภาค ผู้บริหารต้องยึดหลัก สมานัตตตา ในการสร้างความเท่าเทียมและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นครู นักเรียน หรือบุคลากร เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าร่วมการตัดสินใจและเคารพความแตกต่าง แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

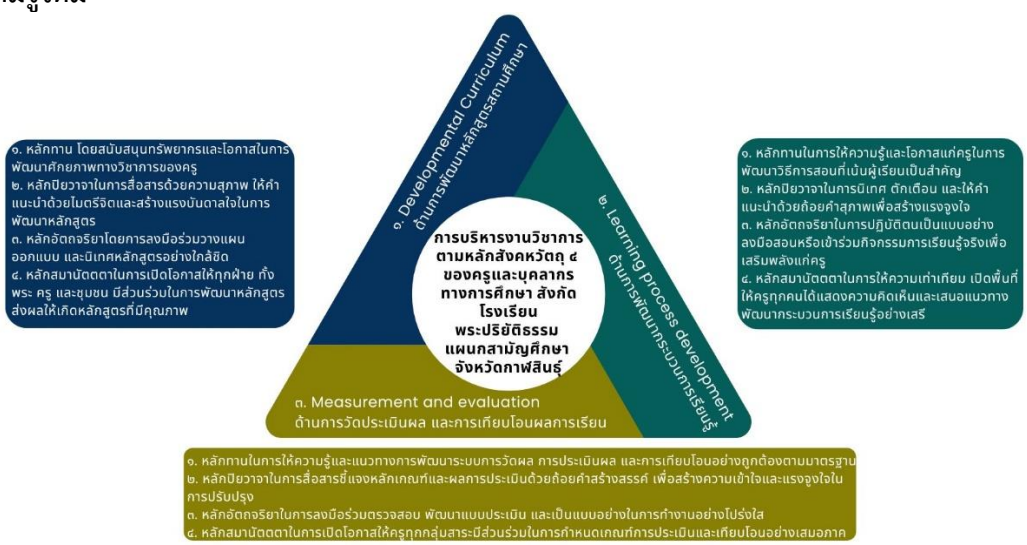
2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการเชิงรุก ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูผู้สอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

2.2 ควรศึกษาเรื่อง อิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการแบบบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 และวัฒนธรรมองค์กรเชิงพุทธ ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

2.3 ควรศึกษาเรื่อง การประเมินความพร้อมและปัจจัยความสำเร็จในการนำแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 มุ่งเน้นการดำเนินงานด้วยจิตแห่งการให้ โดยผู้บริหารสนับสนุนทรัพยากรและโอกาสในการพัฒนาศักยภาพครู พร้อมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ใช้หลักปิยวาจาในการสื่อสารอย่างสุภาพ ให้คำแนะนำและสร้างแรงจูงใจ ใช้หลักอัตถจริยาในการร่วมวางแผน ออกแบบ และนิเทศหลักสูตรอย่างใกล้ชิด และใช้หลักสมานัตตตาในการเปิดโอกาสให้พระ ครู และชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค ส่งผลให้หลักสูตรมีคุณภาพ สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น และสะท้อนอัตลักษณ์ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

2. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เน้นการสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้บริหารและครูใช้หลักทานในการให้ความรู้และโอกาสแก่ครูในการพัฒนาวิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้หลักปิยวาจาในการนิเทศ ตักเตือน และให้คำแนะนำด้วยถ้อยคำสุภาพเพื่อสร้างแรงจูงใจ ใช้หลักอัตถจริยาในการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ลงมือสอนหรือเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จริงเพื่อเสริมพลังแก่ครู และใช้หลักสมานัตตตาในการให้ความเท่าเทียม เปิดพื้นที่ให้ครูทุกคนได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างเสรี ผลที่เกิดขึ้นคือผู้เรียนได้รับการเรียนรู้เชิงพุทธที่มีความหมาย ครูเกิดแรงบันดาลใจ และองค์กรเกิดวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้

3. การบริหารงานวิชาการด้านการวัด ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียนตามหลักสังคหวัตถุ 4 มุ่งเน้นความโปร่งใส ความเป็นธรรม และยึดหลักคุณธรรม โดยผู้บริหารและครูใช้หลักทานในการให้ความรู้และพัฒนาระบบการประเมินให้เป็นไปตามมาตรฐาน ใช้หลักปิยวาจาในการสื่อสารชี้แจงเกณฑ์และผลการประเมินอย่างสร้างสรรค์ ใช้หลักอัตถจริยาในการร่วมปฏิบัติ ตรวจสอบ และพัฒนาเครื่องมือประเมินอย่างเป็นแบบอย่าง และใช้หลักสมานัตตตาในการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค ส่งผลให้ระบบการวัดผลมีความเที่ยงตรง โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ณพรรษกรณ์ ชัยพรม. (2565). *การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).

โชติรส จิโนรส และคณะ. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 5(2), 87–100.

ตันตริน สืบปัญญา. (2565). การบริหารการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาแนวใหม่. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 22(2), 59–69.

ธีรภัทร ภัทรสกล. (2566). *แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ 4 ของโรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทึบให้เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดปทุมธานี* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

ธีระ รุญเจริญ. (2553). *การบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21*. ข้าวฟ่าง.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2555). *การบริหารงานวิชาการ*. พิมพ์ดี.

ปิยธิดา ลออเอี่ยม. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารงานวิชาการตามการรับรู้ของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*, 21(40), 72–82.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 9). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอาคม อตฺถเมธี (คำมะนะ). (2565). *การบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ 4 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

พิรญาณ์ ธนคุณากาญจน์. (2567). การบริหารบริการแนะแนวของโรงเรียนขยายโอกาสในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*, 21(41), 74–82.

เมษา นวลศร. (2567). การวิเคราะห์สมรรถนะครูด้านการประเมินผลการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดปทุมธานี. *วารสารมนุษย์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี*, 18(2), 82–94.

รังสรรค์ สิงหเลิศ. (2558). *ระเบียบวิธีวิจัยและการใช้สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 1). บริษัท ทริปเพิ้ล กรุ๊ป จำกัด.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2556). *การบริหารการศึกษา: หลักการและทฤษฎี*. ทิพยวิสุทธิ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *คู่มือการปฏิบัติงานข้าราชการครู*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. บริษัท พริกหวาน กราฟฟิค จำกัด.

สุวนันท์ สารคำ. (2565). *การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

การใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานคลัง ของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

The Application of Good Governance Principles to Enhance Fiscal Management Efficiency of Sub-district Municipalities in Kamala Sai District, Kalasin Province

วีระพงษ์ คำมูล
จิราพร พรมภูงา
คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
Weerapong Kammoon
Jirapon Promphoonga
Faculty of Law and Politics, Roi Et Rajabhat University
E-mail: weerapongKammoon@gmail.com

รับบทความ: 20 มีนาคม 2569; แก้ไขบทความ 8 เมษายน 2569; ตอบรับบทความ: 10 เมษายน 2569
Received: March 20, 2026; Revised: April 8, 2026; Accepted: April 10, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับการใช้หลักธรรมาภิบาล (2) เปรียบเทียบความคิดเห็นจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา และ (3) ศึกษาปัจจัยของหลักธรรมาภิบาลที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานคลัง เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 260 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงและการสุ่มแบบโควตา เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ t-test, One-way ANOVA และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า (1) การใช้หลักธรรมาภิบาลโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยทุกด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า และหลักการมีส่วนร่วม (2) เพศและอายุไม่มีผลต่อความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ระดับการศึกษามีผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ (3) หลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ด้านมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานคลังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 87.60 ทั้งนี้ หลักความคุ้มค่ามีอิทธิพลมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ หลักนิติธรรม และหลักความรับผิดชอบ

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานคลังมีบทบาทสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานของเทศบาลตำบล โดยเฉพาะด้านความคุ้มค่าและการปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งช่วยให้การใช้ทรัพยากรสาธารณะเกิดประโยชน์สูงสุด โปร่งใส และตรวจสอบได้

คำสำคัญ : หลักธรรมาภิบาล; ประสิทธิภาพการบริหารงานคลัง; การบริหารงานคลัง; เทศบาลตำบล

Abstract

This study aimed to: (1) examine the level of good governance application, (2) compare opinions classified by gender, age, and education level, and (3) investigate the factors of good governance affecting financial management efficiency. This study employed a

quantitative research design. The sample consisted of 260 participants selected through purposive and quota sampling techniques. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.90. Data were analyzed using descriptive statistics (percentage, mean, and standard deviation) and inferential statistics (t-test, one-way ANOVA, and multiple regression analysis).

The findings revealed that: (1) the overall application of good governance principles was at a high level across all dimensions, including rule of law, ethics, transparency, accountability, value for money, and participation; (2) gender and age showed no statistically significant differences in opinions, whereas education level showed a statistically significant difference at the .05 level; and (3) all six principles of good governance significantly affected financial management efficiency at the .05 level, jointly explaining 87.60% of the variance. Among these, value for money had the strongest influence, followed by the rule of law and accountability.

The results indicate that the application of good governance principles plays a crucial role in enhancing financial management efficiency of subdistrict municipalities, particularly in terms of cost-effectiveness and legal compliance, which contribute to transparency, accountability, and optimal use of public resources.

Keywords: Good governance; Financial management efficiency; Financial management; Subdistrict municipality

บทนำ

ปัจจุบันแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการของหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยเป็นแนวทางในการจัดระเบียบสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข มีความสามัคคี และร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน อันนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งและภูมิคุ้มกันให้แก่ประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้ เนื่องจากหลักธรรมาภิบาลสะท้อนถึงคุณค่าพื้นฐาน ได้แก่ ความยุติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตยและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2546)

แนวคิดธรรมาภิบาลหรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี จึงถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาและปรับปรุงระบบราชการของภาครัฐ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง โดยหน่วยงานของรัฐทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องพัฒนาองค์กรและบุคลากรให้สามารถให้บริการประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และคุ้มค่า ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น และมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นสำคัญ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2546) การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ยังช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อหน่วยงานภาครัฐ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรได้อย่างเป็นรูปธรรม

หลักธรรมาภิบาลตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2546 ประกอบด้วย 6 หลักสำคัญ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์กรให้สอดคล้องกับความคาดหวังของประชาชน และสร้างความพึงพอใจในการให้บริการสาธารณะ สำหรับการบริหารงานด้านการเงินและการคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งประกอบด้วยเทศบาลจำนวน 5 แห่ง ถือเป็นภารกิจสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรของรัฐให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการปฏิบัติงานดังกล่าวต้องเป็นไปตามมาตรฐานการปฏิบัติราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น โดยเฉพาะประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานการเงินและการคลัง เพื่อให้องค์กรสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2565)

อย่างไรก็ตาม จากผลการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment: LPA) ประจำปี 2567 ในพื้นที่อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า เทศบาลบางแห่งยังไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินด้านการบริหารงานคลัง ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยเฉพาะในกระบวนการเบิกจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน การตรวจสอบเอกสารทางการเงิน และการจัดทำรายงานทางการเงินที่ยังขาดความครบถ้วนและความโปร่งใสเพียงพอ ส่งผลให้การตรวจสอบและการเปิดเผยข้อมูลต่อประชาชนยังมีข้อจำกัด นอกจากนี้ ยังพบข้อจำกัดด้านการจัดเก็บรายได้และการบริหารพัสดุในด้านประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดกาฬสินธุ์, 2567)

ปัญหาและข้อจำกัดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในพื้นที่ โดยการนำหลักธรรมาภิบาลมาเป็นกรอบแนวคิดในการปรับปรุงการดำเนินงาน เพื่อยกระดับประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความสามารถในการตรวจสอบได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (LPA) ที่เน้นการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2563)

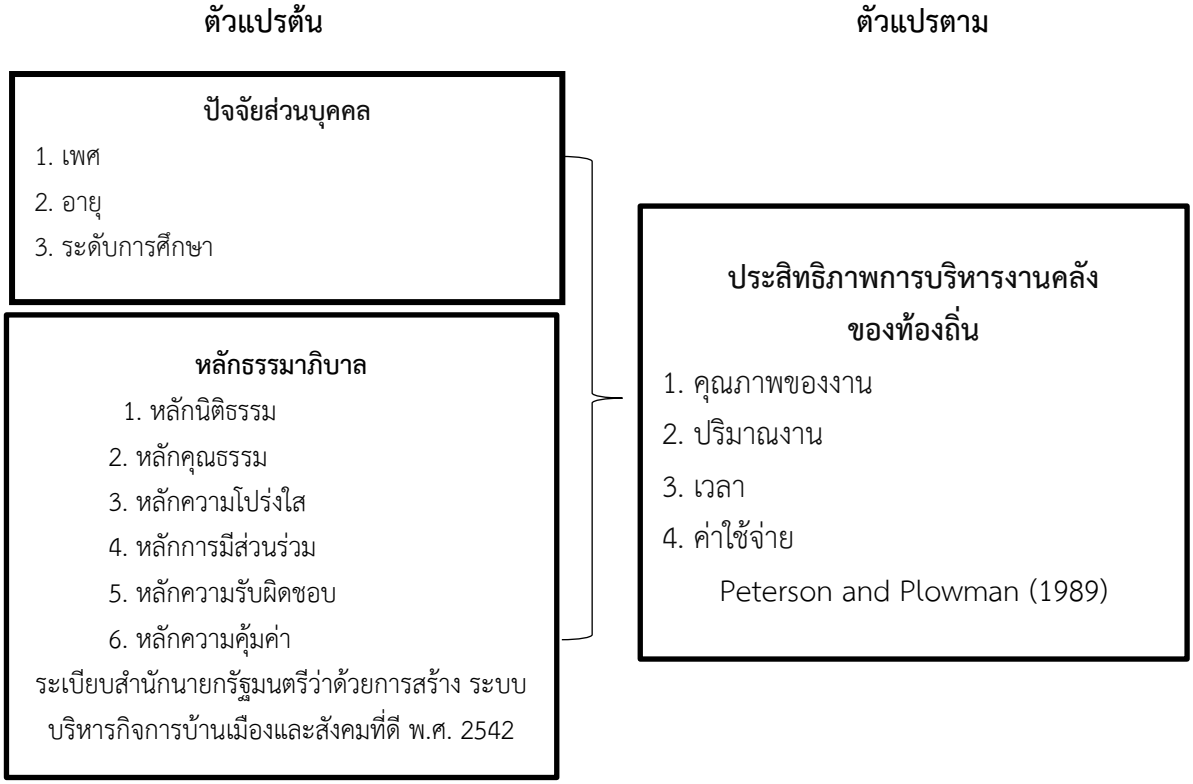
ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการใช้หลักธรรมาภิบาล เปรียบเทียบการใช้หลักธรรมาภิบาลตามปัจจัยส่วนบุคคล และวิเคราะห์ปัจจัยของหลักธรรมาภิบาลที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานคลัง ทั้งนี้ ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและพัฒนาการบริหารงานคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งสนับสนุนให้หน่วยงานสามารถผ่านเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพ (LPA) ในระดับที่กำหนด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยจำแนกตาม เพศ อายุ และระดับการศึกษา

3. เพื่อศึกษาปัจจัยของหลักธรรมาภิบาลที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาในเขตพื้นที่ของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลกมลาไสย เทศบาลตำบลหนองแปน เทศบาลตำบลหลักเมือง เทศบาลตำบลดงลิง และเทศบาลตำบลธัญญา

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยมุ่งศึกษา (1) ระดับการใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานคลัง (2) การเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมาภิบาล โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน และ (3) ปัจจัยของหลักธรรมาภิบาลที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชนผู้มาใช้บริการของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้ง 5 แห่ง รวมจำนวนทั้งสิ้น 260 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรทั้งหมดในพื้นที่ศึกษา (Total Population) และสอดคล้องกับแนวคิดการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan (1970) ซึ่งเสนอว่าหากประชากรมีขนาดไม่มากสามารถใช้ทั้งประชากรเป็นกลุ่มตัวอย่างได้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และใช้การสุ่มแบบโควตา (Quota Sampling) สำหรับกลุ่มประชาชน เพื่อให้ได้สัดส่วนที่เหมาะสมและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 กลุ่มผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่

3.1.1 นายกเทศมนตรี จำนวน 5 คน

3.1.2 ผู้อำนวยการกองคลัง จำนวน 5 คน

รวมทั้งสิ้น 10 คน โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

(1) เกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion Criteria)

1.1 เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี หรือผู้อำนวยการกองคลังในเทศบาลตำบลพื้นที่ศึกษา

1.2 ปฏิบัติงานในตำแหน่งดังกล่าวไม่น้อยกว่า 1 ปี

1.3 มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการกำหนดนโยบายหรือการบริหารงานคลัง

1.4 ยินยอมให้ข้อมูลและเข้าร่วมการวิจัย

(2) เกณฑ์การคัดออก (Exclusion Criteria)

2.1 ผู้ที่อยู่ระหว่างลาศึกษาต่อ ลาป่วย หรือไม่สามารถปฏิบัติงานในช่วงเก็บข้อมูล

2.2 ผู้ที่ไม่ประสงค์เข้าร่วมการวิจัย หรือให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน

3.2 กลุ่มประชาชนผู้มาใช้บริการ ใช้วิธีการสุ่มแบบโควตา (Quota Sampling) โดยกำหนดจำนวนเทศบาลละ 50 คน รวมจำนวน 250 คน และใช้วิธีการสุ่มตามสะดวก (Convenience Sampling) ในการเก็บข้อมูล

4. ด้านระยะเวลาในการศึกษา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย คือ 1 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

5. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามขั้นตอน ดังนี้

5.1 ศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและนิยามเชิงปฏิบัติการ

5.2 สร้างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

5.3 เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

5.4 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน

5.5 ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะ

5.6 ทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผลการทดสอบพบว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นโดยรวมเท่ากับ 0.92 ตามวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ซึ่งอยู่ในระดับสูง แสดงว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องภายในและสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงถ้อยคำบางข้อให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จริง

5.7 วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ค่าเท่ากับ 0.90

5.8 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (Checklist)

ตอนที่ 2 ระดับการใช้หลักธรรมาภิบาล (มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับแบบลิเคิร์ท)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (คำถามปลายเปิด)

โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ ตั้งแต่ 1 = น้อยที่สุด ถึง 5 = มากที่สุด

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มตัวอย่าง และรวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

7. วิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

8. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

8.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

- ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)
- ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

8.2 สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics)

- t-test (Independent Samples)
- F-test (One-Way ANOVA)
- การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างการวิจัยในพื้นที่ของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ 5 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลกมลาไสย เทศบาลตำบลหนองแปน เทศบาลตำบลหลักเมือง เทศบาลตำบลดงลิง และเทศบาลตำบลธัญญา ประกอบด้วย ผู้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี จำนวน 5 คน ผู้อำนวยการกองคลัง จำนวน 5 คน และประชาชนผู้มาใช้บริการ จำนวน 250 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 260

คน ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 59.62 มีอายุอยู่ระหว่าง 40 – 49 ปี จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 44.23 ระดับการศึกษา อยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 47.59

2. การศึกษาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

2.1 ภาพรวมการใช้หลักธรรมาภิบาล การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.23, S.D. = 0.65) สะท้อนให้เห็นว่าองค์กรมีการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรม

2.2 มิติด้านหลักนิติธรรมและหลักคุณธรรม (จุดแข็งหลัก) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า “หลักนิติธรรม” และ “หลักคุณธรรม” เป็นมิติที่มีความโดดเด่นที่สุด โดยเฉพาะการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบด้านการคลังอย่างเคร่งครัด ควบคู่กับการยึดมั่นในจรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ของบุคลากร สะท้อนถึงการบริหารงานที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง โปร่งใส และความชอบธรรม

2.3 มิติด้านความโปร่งใสและความรับผิดชอบ (การบริหารที่ตรวจสอบได้) องค์กรมีการดำเนินงานในระดับสูงด้านความโปร่งใสและความรับผิดชอบ โดยมีการเปิดเผยข้อมูลทางการคลัง การรายงานผลการดำเนินงาน และการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน แสดงถึงความพยายามในการสร้างระบบการบริหารที่สามารถตรวจสอบได้และตอบสนองต่อสาธารณะ

2.4 มิติด้านการมีส่วนร่วม (ประเด็นที่ควรพัฒนา) แม้ว่าการมีส่วนร่วมจะอยู่ในระดับสูง แต่ยังมีแนวโน้มต่ำกว่ามิติอื่น โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การติดตาม และประเมินผลโครงการ สะท้อนถึงข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมเชิงลึกของภาคประชาชน

2.5 มิติด้านความคุ้มค่า (ประสิทธิภาพเชิงทรัพยากร) ด้านความคุ้มค่าอยู่ในระดับสูงเช่นกัน แต่ยังมีช่องว่างในการพัฒนา โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรและงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานคลังในระยะยาว

2.6 สรุปเชิงนโยบาย โดยสรุป องค์กรมีความเข้มแข็งในด้านกฎระเบียบและคุณธรรมในการบริหารงานคลัง อย่างไรก็ตาม ควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร เพื่อให้การบริหารงานคลังมีความสมบูรณ์ ครอบคลุม และยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

3. ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานคลัง

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

3.1 จำแนกตามเพศ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานคลัง โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แม้ว่าข้อมูลจะมีการแจกแจงไม่เป็นปกติ แต่เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีขนาดเพียงพอและความแปรปรวนไม่แตกต่างกัน จึงสามารถใช้การทดสอบ t-test ได้อย่างเหมาะสม ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การรับรู้ต่อการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลมิได้ขึ้นอยู่กับเพศ แต่เกิดจากระบบการบริหารที่มีมาตรฐานเดียวกัน ส่งผลให้ประชาชนได้รับบริการอย่างเท่าเทียม

3.2 จำแนกตามอายุ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานคลัง โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าระดับนัยสำคัญของคะแนนรวมและรายด้านมีค่าใกล้เคียงกัน แสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นของประชาชนในแต่ละช่วงวัยมีความสอดคล้องกันสูง สะท้อนถึงการดำเนินงานของเทศบาลที่มีมาตรฐานเดียวกันและสามารถสื่อสารข้อมูลด้านการคลังได้อย่างทั่วถึงในทุกช่วงวัย

3.3 จำแนกตามระดับการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานคลัง โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า กลุ่มผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษามีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่ำที่สุด ขณะที่กลุ่มผู้ที่มีระดับการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับปริญญาตรีมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง และแตกต่างจากบางกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญ ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และการประเมินผลการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล เนื่องจากผู้ที่มีการศึกษาสูงมีความเข้าใจในระบบและกระบวนการบริหารภาครัฐได้ดีกว่า

สรุปผลการเปรียบเทียบ

โดยสรุป พบว่า เพศและอายุไม่ส่งผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ระดับการศึกษามีผลต่อความคิดเห็นอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ปัจจัยด้านการศึกษาจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่สัมพันธ์กับการรับรู้การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานคลัง ในขณะที่เพศและอายุไม่ใช่ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างของความคิดเห็น

4. หลักธรรมาภิบาลที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานคลัง

4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้หลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพการบริหารงานคลัง

ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรการใช้หลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ด้าน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการบริหารงานคลังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.819–0.915 และภาพรวมมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ 0.917 ซึ่งอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นว่าเมื่อมีการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลมากขึ้น จะส่งผลให้ประสิทธิภาพการบริหารงานคลังเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า หลักความคุ้มค่า มีความสัมพันธ์สูงสุด รองลงมา ได้แก่ หลักนิติธรรม และหลักความรับผิดชอบ ตามลำดับ ขณะที่หลักความโปร่งใส หลักคุณธรรม และหลักการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์ในระดับสูงเช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์พหุร่วมเชิงเส้น (Multicollinearity) อย่างไรก็ตาม จากการตรวจสอบค่า VIF (5.63–7.93) และค่า Tolerance (0.126–0.177) พบว่ายังอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ จึงสามารถนำตัวแปรทั้งหมดเข้าสู่การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณได้

4.2 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของหลักธรรมาภิบาลที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารงานคลัง

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้น (Multiple Linear Regression Analysis) พบว่า ตัวแปรพยากรณ์ด้านหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ด้าน มีความสัมพันธ์เชิงพหุคูณกับประสิทธิภาพการบริหารงานคลังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (*R*) เท่ากับ 0.936 และมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ 0.876 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้

ร้อยละ 87.60 เมื่อพิจารณาอิทธิพลของตัวแปรรายด้าน พบว่า มีตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ประสิทธิภาพการบริหารงานคลังได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) จากมากไปน้อย ได้แก่ หลักความคุ้มค่า (X_6) มีอิทธิพลสูงสุด (β = 0.554) รองลงมาคือ หลักนิติธรรม (X_2) (β = 0.329) และหลักความรับผิดชอบ (X_5) (β = 0.123) ตามลำดับ ส่วนตัวแปรด้านหลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส และหลักการมีส่วนร่วม พบว่าไม่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานคลังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิเคราะห์สามารถสรุปเป็นสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบได้คือ $\hat{Y}$ = 0.266 + 0.520 X_6 + 0.317 X_2 + 0.123 X_5 และสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐานคือ $\hat{Z}$ = 0.554 X_6 + 0.329 X_2+ 0.123 X_5

ส่วนหลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส และหลักการมีส่วนร่วม ไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานคลัง

ตัวแปรพยากรณ์	b	S.E.	β
(ค่าคงที่)	0.266	0.085	-
หลักความคุ้มค่า (X_6)	0.520	0.042	0.554
หลักนิติธรรม (X_2)	0.317	0.045	0.329
หลักความรับผิดชอบ (X_5)	0.123	0.048	0.123

หมายเหตุ: R = 0.936, R^2= 0.876, F = 102.45, p < .05

สมการพยากรณ์ที่สำคัญ (รูปคะแนนดิบ):

$\hat{Y}$ = 0.266 + 0.520X6 + 0.317X2 + 0.123X5

สมการในรูปคะแนนมาตรฐาน:

$\hat{Z}$ = 0.554X6 + 0.329X2 + 0.123X5

โดยสรุป หลักธรรมาภิบาลด้านความคุ้มค่า หลักนิติธรรม และหลักความรับผิดชอบ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถอภิปรายผลการวิจัยตามประเด็นต่างๆ ที่สำคัญดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับการใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 ด้านหลักนิติธรรม ผลวิจัยพบว่าอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิรประภา พัดลม (2564) และ Phra Charin Jirasupho (2009) ที่ชี้ว่าการยึดระเบียบและกฎหมายเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารท้องถิ่น

ความเห็นของผู้วิจัย: ผู้วิจัยเห็นว่า “หลักนิติธรรม” เปรียบเสมือนเข็มทิศทางการคลัง การที่เทศบาลในอำเภอกมลาไสยให้ความสำคัญกับด้านนี้เป็นอันดับต้นๆ สะท้อนถึงความพยายามในการสร้าง

มาตรฐานการทำงานที่ “ถูกต้องมากกว่าถูกใจ” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการป้องกันข้อผิดพลาดทางงบประมาณที่อาจนำไปสู่ปัญหาทางกฎหมายในอนาคต

1.2 ด้านหลักคุณธรรม ผลวิจัยอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานของ ศักดิ์ชัย แก้วสีดา (2560) ที่ยืนยันว่าจิตสำนึกความซื่อสัตย์ของผู้ปฏิบัติงานส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชน

ความเห็นของผู้วิจัย: ผู้วิจัยเห็นว่าคุณธรรมเป็น “ซอฟต์พาวเวอร์” ขององค์กร การที่บุคลากรปฏิบัติหน้าที่โดยไม่เรียกรับผลประโยชน์นั้น ไม่ได้เกิดจากกฎหมายบังคับเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากระบบขัดเกลาทางสังคมในองค์กรที่ดี ซึ่งถือเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ประสิทธิภาพการคลังเกิดความยั่งยืน

1.3 ด้านหลักความโปร่งใส ผลวิจัยอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานของ ศิรประภา พัดลม (2564) ที่เน้นเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการตรวจสอบได้

ความเห็นของผู้วิจัย: ในมุมมองของผู้วิจัย ความโปร่งใสทางการคลังของเทศบาลในพื้นที่นี้เริ่มเปลี่ยนผ่านจากการเปิดเผยข้อมูลตามระเบียบ ไปสู่การเปิดเผยเพื่อสร้างการรับรู้จริง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าหากสามารถยกระดับไปสู่ระบบ “ดิจิทัลโปร่งใส” (Digital Transparency) ที่ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ผ่านสมาร์ทโฟน จะยิ่งช่วยลดข้อสงสัยและสร้างความร่วมมือได้ดียิ่งขึ้น

1.4 ด้านหลักการมีส่วนร่วม ผลวิจัยอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานของ กมลวรรณ ศรีม่วง (2560) และ ศิรประภา พัดลม (2564) ที่ให้ความสำคัญกับการทำประชาคม

ความเห็นของผู้วิจัย: ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า แม้การมีส่วนร่วมจะอยู่ในระดับมาก แต่ส่วนใหญ่ยังเป็นการร่วมในขั้นตอน “การเสนอแผน” ผู้วิจัยเห็นว่าในอนาคตควรเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอน “การประเมินผล” ความคุ้มค่าของงบประมาณมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของงบประมาณอย่างแท้จริง

1.5 ด้านหลักความรับผิดชอบ ผลวิจัยอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานของ ธิติญา ระวะนาวิก และคณะ (2567) ที่พบความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบกับความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ความเห็นของผู้วิจัย: ผู้วิจัยเห็นว่าความรับผิดชอบ (Accountability) ในที่นี้ครอบคลุมถึง “ความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์” การที่บุคลากรมีความตื่นตัวต่อตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลในอำเภอกมลาไสยมีความโดดเด่น

1.6 ด้านหลักความคุ้มค่า ผลวิจัยอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานของ กมลวรรณ ศรีม่วง (2560) ที่เน้นเรื่องการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

ความเห็นของผู้วิจัย: ผู้วิจัยมีความเห็นว่า “ความคุ้มค่า” คือเป้าหมายปลายทางของธรรมาภิบาลทั้งหมด การที่ด้านนี้มีผลประเมินสูง แสดงว่าเทศบาลสามารถปรับจูนทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของคนในชุมชนได้อย่างเหมาะสมที่สุด

2. ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยจำแนกตาม เพศ อายุ และระดับการศึกษา จากผลการวิจัยพบว่า

2.1 เพศ และอายุ: ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ ติยานนท์ แสงบุตร (2563)

ความเห็นของผู้วิจัย: ผู้วิจัยเห็นว่านี่คือผลลัพธ์ของการ “ลดช่องว่างการเข้าถึงบริการ” ของเทศบาล ที่จัดระบบงานคลังเป็นมาตรฐานเดียว ทำให้คนทุกเพศทุกวัยได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน

2.2 ระดับการศึกษา: แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับ สุมนา ยิ้มซ้อย (2561) และแนวคิดของ Azmat (2002)

ความเห็นของผู้วิจัย: ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าระดับการศึกษาที่สูงขึ้นนำมาซึ่ง “ความสามารถในการตรวจสอบเชิงวิพากษ์” ผู้วิจัยเห็นว่าเทศบาลควรนำข้อค้นพบนี้ไปพัฒนารูปแบบการนำเสนอข้อมูลการคลังให้มีความซับซ้อนน้อยลง เพื่อให้คนทุกระดับการศึกษาเข้าใจและเข้ามาร่วมตรวจสอบได้ง่ายขึ้น

3. ผลการศึกษาปัจจัยของหลักธรรมาภิบาลที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ปัจจัยทั้ง 6 ด้านส่งผลอย่างมีนัยสำคัญ โดย “หลักความคุ้มค่า” มีอิทธิพลสูงสุด รองลงมาคือ “หลักนิติธรรม”

ความเห็นสรุปของผู้วิจัย: ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผลการวิจัยนี้สะท้อนภาพลักษณ์การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (NPM) อย่างชัดเจน ประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในอำเภอกมลาไสยไม่ได้เกิดจากการมีงบประมาณจำนวนมาก แต่เกิดจากการมี “ระบบการควบคุมที่ดี (นิติธรรม)” ผสานกับ “ความคิดสร้างสรรค์ในการใช้ทรัพยากร (ความคุ้มค่า)”

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ธรรมาภิบาลไม่ใช่เพียง “หลักการที่สวยหรู” แต่เป็น “เครื่องมือปฏิบัติ” ที่หากนำมาใช้อย่างสมดุล จะช่วยให้ท้องถิ่นบริหารงานคลังได้อย่างโปร่งใส และตอบโจทย์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปเป็นรายด้าน ดังนี้

1.1 ด้านหลักความคุ้มค่า (ปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุด): จากผลการวิจัยที่พบว่าความคุ้มค่าส่งผลต่อประสิทธิภาพการคลังมากที่สุด เทศบาลควรจัดตั้ง “คณะกรรมการประเมินความคุ้มค่าเชิงสังคม” (Social Return on Investment: SROI) เพื่อประเมินผลโครงการก่อนและหลังการใช้งบประมาณ ไม่ใช่เพียงแค่การประหยัดงบประมาณ แต่ต้องเน้นประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจริงเพื่อให้การบริหารงานคลังเกิดความยั่งยืน

1.2 ด้านหลักนิติธรรม: เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าการปฏิบัติตามระเบียบเป็นจุดแข็ง เทศบาลควรจัดทำ “คู่มือปฏิบัติงานคลังฉบับประชาชน” หรือ “Flowchart กระบวนการงบประมาณ” ที่สรุปกฎหมายและระเบียบที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่าย เพื่อสร้างมาตรฐานการทำงานที่โปร่งใสและลดการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่

1.3 ด้านหลักความรับผิดชอบ: เทศบาลควรนำระบบ “การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์” (Result-Based Management: RBM) มาใช้อย่างเต็มรูปแบบ โดยกำหนดตัวชี้วัดความรับผิดชอบ (KPI) รายบุคคลที่เชื่อมโยงกับการเบิกจ่ายงบประมาณ เพื่อให้บุคลากรตื่นตัวต่อผลสัมฤทธิ์ของงานคลังมากกว่าเพียงแค่การทำตามเอกสาร

1.4 ด้านหลักการมีส่วนร่วม: จากข้อสังเกตที่ว่าการมีส่วนร่วมยังมีอิทธิพลน้อยกว่าด้านอื่น เทศบาลควรยกระดับจากการทำประชาคมแบบเดิมสู่ “งบประมาณแบบมีส่วนร่วมดิจิทัล” (Digital Participatory Budgeting) โดยใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ให้ประชาชนสามารถเสนอไอเดียและร่วมลงคะแนนเลือกโครงการที่ต้องการงบประมาณได้โดยตรง

1.5 ด้านการสื่อสารตามระดับการศึกษา: เนื่องจากระดับการศึกษาที่ต่างกันส่งผลต่อการรับรู้ธรรมาภิบาลแตกต่างกัน เทศบาลควรพัฒนารูปแบบการรายงานสถานะการคลังในรูปแบบ “Infographic” หรือ “Dashboard” ที่สรุปรายรับ-รายจ่ายของเทศบาลให้เข้าใจง่ายสำหรับคนทุกระดับการศึกษา เพื่อลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำในการรับรู้ข้อมูล

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Study): ควรมีการศึกษาเชิงลึกด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้บริหารและประชาชน เพื่อศึกษา “อุปสรรคและตัวแบบความสำเร็จ” (Success Model) ของการใช้ธรรมาภิบาลในเทศบาลที่มีผลงานด้านการคลังดีเด่น

2.2 การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study): ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเทศบาลที่มีขนาดแตกต่างกัน (เช่น เทศบาลตำบล กับ เทศบาลเมือง) หรือเปรียบเทียบระหว่างเขตจังหวัดอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ครอบคลุมบริบทของท้องถิ่นไทยมากขึ้น

2.3 การศึกษาปัจจัยภายนอก: ควรมีการศึกษาปัจจัยอื่นที่อาจส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานคลัง เช่น “ภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่น”, “วัฒนธรรมการเมืองในพื้นที่” หรือ “การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (e-GP, e-LAAS)” เพื่อเพิ่มมิติความหลากหลายของตัวแปรอิสระในการอธิบายประสิทธิภาพงานคลัง

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานคลังของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2565). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการบริหารงานการเงินและการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กระทรวงมหาดไทย.

กมลวรรณ ศรีม่วง. (2560). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 10(2), 45–58.

ติยานนท์ แสงบุตร. (2563). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(1), 112–125.

ธิติญา ระวะนาวิก, และคณะ. (2567). ความรับผิดชอบของบุคลากรกับประสิทธิภาพการบริหารงานภาครัฐ. *วารสารการบริหารภาครัฐ*, 12(1), 77–92.

วิภาณี เทียมจันทร์. (2564). การบริหารงานงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร. *วารสารการศึกษาและการพัฒนา*, 16(2), 89–102.

ศักดิ์ชัย แก้วสีดา. (2560). ธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ*, 5(1), 23–35.

ศิรประภา พัดลม. (2564). ความโปร่งใสในการบริหารงานภาครัฐกับความเชื่อมั่นของประชาชน. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 19(3), 55–70.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2546). *หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี*. สำนักงาน ก.พ.ร.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2563). *แนวทางการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (LPA)*. สำนักงาน ก.พ.ร.

สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดกาฬสินธุ์. (2567). *รายงานผลการประเมินประสิทธิภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (LPA) ประจำปี 2567*. กระทรวงมหาดไทย.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2546). *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2546*. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุมนา ยิ้มซ้อย. (2561). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลวังแขม อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารวิจัยและพัฒนา*, 13(1), 101–115.

Azmat, F. (2002). *Good governance and market-based reforms: A study of Bangladesh*. University Press Limited.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610.

การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

Teachers' Use of Technology for Buddhist-Based Instructional Management in General Education Pariyattitham Schools, Kalasin Province

พระมหาฉัตรเพชร สมาจาโร (พื้นสันเทียะ)
สุรินทร์ นำนาผล
พีรวัฒน์ ชัยสุข
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Phramaha Chatpat Samajaro (Puensantia)
Surin Namnaphon
Peravat Chaisuk
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, RoiEt Buddhist
Corresponding Author; E-mail: juejan2499@gmail.com

รับบทความ: 24 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 26 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 27 มีนาคม 2569
Received: February 24, 2026; Revised: March 26, 2026; Accepted: March 27, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) ศึกษาวิธีการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 3) เสนอแนวทางการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ การวิจัยเป็นแบบผสานวิธี โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก ประชากรทั้งหมดจำนวน 95 รูป/คน และกลุ่มเป้าหมายเชิงคุณภาพ จำนวน 9 รูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายลักษณะของข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.50, SD.= 0.33) 2) วิธีการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรม (หลักสัปปุริสธรรม 7) ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีสร้างสื่อการเรียนรู้ (ธัมมัญญุตา) การใช้โปรแกรมจำลองผลลัพธ์ (อัตถัญญุตา) การประเมินตนด้วย E-Portfolio (อัตตัญญุตา) การใช้แอปพลิเคชันจัดการเวลา (มัตตัญญุตา) การวางแผนด้วยปฏิทินดิจิทัล (กาลัญญุตา) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (ปริสัญญุตา) และการใช้ข้อมูลผู้เรียนปรับแผนการสอน (ปุคคลัญญุตา) และ 3) แนวทางการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม การใช้เทคโนโลยีโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย การพัฒนาครูบนพื้นฐานหลักพุทธธรรม และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ ปัญญา และความพอดี สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

คำสำคัญ: เทคโนโลยีการสอน; หลักพุทธธรรม; โรงเรียนพระปริยัติธรรม

Abstract

This research article aimed to: (1) study the conditions of technology use in teaching and learning among teachers in Pariyattitham Schools, General Education Division, in Kalasin Province; (2) examine the methods of using technology in teaching and learning based on Buddhist principles among teachers in Pariyattitham Schools, General Education Division, in Kalasin Province; and (3) propose guidelines for using technology in teaching and learning according to Buddhist principles in Pariyattitham Schools, General Education Division, in Kalasin Province. The study employed a mixed-methods approach using questionnaires and in-depth interviews. The population consisted of 95 monks/teachers, and the qualitative target group included 9 participants. Statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean ($\overline{X}$), and standard deviation (SD.) to analyze and describe the characteristics of the questionnaire data.

The results revealed that: (1) the overall condition of technology use in teaching and learning was at a moderate level ($\overline{X}$ = 3.50, SD.= 0.33); (2) the methods of using technology in teaching and learning based on Buddhist principles, particularly the Seven Sappurisadhamma, included using technology to create learning media (Dhammaññutā), using simulation programs to demonstrate outcomes (Atthaññutā), self-assessment through e-portfolios (Attaññutā), using applications for time management (Mattāññutā), planning with digital calendars (Kālaññutā), building learning networks (Parisaññutā), and using learner data to adjust teaching plans (Puggalaññutā); and (3) the guidelines for applying technology in teaching and learning based on Buddhist principles included using technology to promote morality and ethics, applying technology in ways consistent with the Vinaya discipline, developing teachers based on Buddhist principles, and using technology mindfully, wisely, and appropriately in accordance with the context of Pariyattitham Schools.

Keywords: Instructional Technology; Buddhist Principles; Pariyattitham Schools

บทนำ

บริบทของการศึกษาไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องอันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งส่งผลให้เทคโนโลยีไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้เท่านั้น แต่ได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่ อย่างไรก็ตามการนำเทคโนโลยีมาใช้ในสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และคุณค่าของชุมชนควบคู่กัน เพื่อให้การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง Edtech เทรนด์การศึกษายุคใหม่ การนำมาใช้ลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา ท่ามกลางปัญหาช่องว่างทางดิจิทัล มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคของแนวคิดในการนำเทคโนโลยี ด้านการศึกษาหรือที่เรียกว่า Edtech เข้ามาแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทย พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการจัดการกับปัญหาและ

อุปสรรคดังกล่าว นั่นคือ “ช่องว่างทางดิจิทัล” อันมีที่มาจากความแต่กต่างทางฐานะความเป็นอยู่ และความห่างไกลจากความเจริญของเด็กนักเรียนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งส่งผลให้ศักยภาพในการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งรวมถึง Edtech ของเด็กนักเรียนแต่ละคนไม่เท่ากัน ดังนั้นแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงต้องมาจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ สมาคม และกองทุนต่าง ๆ ด้วยความจริงใจที่จะสนับสนุนการลดช่องว่างทางดิจิทัลในสังคมไทย โดยการสร้างความพร้อมสิ่งต่าง ๆ ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ได้แก่ 1) โครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ระบบไฟฟ้า ระบบอินเทอร์เน็ต และระบบโทรคมนาคม 2) อุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก แท็บเล็ต 3) ทักษะการใช้งานระบบ ซึ่งจะเป็นการเปิดทางให้ Edtech เข้ามามาลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป (สิริมาส จันทน์แดง, 2564: 44)

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมุ่งพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การปฏิบัติจริง และการแก้ปัญหาในบริบทที่หลากหลาย ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์การเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญ โดยแพลตฟอร์มดิจิทัลและอินเทอร์เน็ตช่วยขยายโอกาสให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ Hemajothi & Jain (2022: 1–6) และ Kumbo et al. (2024: 104–114) อธิบายว่าการเรียนรู้ดิจิทัลทำให้การศึกษามีความเข้าถึงได้มากขึ้น มีส่วนร่วม และปรับเฉพาะบุคคลได้ดีขึ้น โดยมีแพลตฟอร์มออนไลน์เป็นองค์ประกอบสำคัญ ในมิติของความเท่าเทียม การนำเทคโนโลยีมาใช้ยังช่วยลดช่องว่างทางการศึกษา เนื่องจากผู้เรียนในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ระดับโลกได้ อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวมิได้รับประกันคุณภาพการเรียนรู้ หากปราศจากการออกแบบการใช้งานที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

ปัจจัยสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเทคโนโลยีมาใช้ในสถานศึกษา คือข้อจำกัดด้านบุคลากร โดยเฉพาะครูผู้สอนที่ยังขาดความรู้และทักษะในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ งานวิจัยระดับนานาชาติชี้ให้เห็นว่าครูจำนวนมากยังไม่ได้รับการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลอย่างเพียงพอ โดยมีรายงานว่าครูมากกว่าร้อยละ 40 ทั่วโลกรู้สึกว่าตนได้รับการฝึกอบรมด้านการสอนดิจิทัลไม่เพียงพอ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบูรณาการเทคโนโลยีในชั้นเรียน (UNESCO, 2023: 12-16) นอกจากนี้ การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูยังถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในระบบการศึกษา หากครูขาดความรู้ ความเข้าใจ และความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยี ย่อมทำให้การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างจำกัด ขณะที่การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูในประเทศไทยยังมีความต้องการจำเป็นในหลายด้าน ทั้งทักษะพื้นฐานและการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับกระบวนการเรียนรู้ (รัตนาวดี เที่ยงตรง และฉลอง ชาตรูประชีวิน, 2565: 404–418) ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพครูควบคู่กับการจัดสรรทรัพยากรด้านเทคโนโลยีจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความสำเร็จในยุคดิจิทัล

จากการสังเคราะห์งานวิจัยด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา พบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมประสิทธิภาพของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในสถานศึกษาประกอบด้วย 3 มิติสำคัญ ได้แก่ (1) โครงสร้างพื้นฐานและอุปกรณ์เทคโนโลยี (Hardware) เช่น คอมพิวเตอร์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และอุปกรณ์ดิจิทัลที่เพียงพอและทันสมัย (2) โปรแกรมและสื่อการเรียนรู้ (Software) ซึ่งรวมถึงแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัล สื่อมัลติมีเดีย และระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ และ (3) บุคลากรหรือผู้ใช้เทคโนโลยี (Peopleware) ได้แก่ ครูและผู้บริหารที่มีสมรรถนะด้านดิจิทัลและสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งสามองค์ประกอบ

จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างสมดุลและบูรณาการกัน จึงจะสามารถทำให้การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษานำไปสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพและยั่งยืนได้ (Peng, Razak, & Halili, 2023: e0288911, Gil-Flores, Rodríguez-Santero, & Ortiz-de-Villate, 2024: 2–4), Nasr et al., 2025: 46–47)

ประเด็นที่เป็นปัญหาพบว่า การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีความหลากหลายและมีความท้าทายที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องคือ สภาพการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลครูส่วนใหญ่มีความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสืบค้นข้อมูลออนไลน์ แต่ยังขาดทักษะในการสร้างสื่อการเรียนการสอนที่ซับซ้อน เช่น การขาดแคลนทรัพยากรและการสนับสนุน ช่องว่างด้านทักษะดิจิทัลและการพัฒนาวิชาชีพ และการสร้างเว็บไซต์ส่วนตัว (สมเกียรติ เพ็ชรมาก, 2566: 155-170) เป็นต้น ส่วนปัญหาที่พบก็คือ 1) ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านไอทีหลายโรงเรียนขาดครูที่มีความเชี่ยวชาญในการดูแลระบบคอมพิวเตอร์ และการสอนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (n.d.) : ออนไลน์) 2) งบประมาณจำกัด โรงเรียนพระปริยัติธรรมหลายแห่ง มีงบประมาณจำกัด ทำให้ไม่สามารถพัฒนาเทคโนโลยีการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ ด้านการบริหารงบประมาณ ภาครัฐควรมีการจัดงบประมาณให้เพียงพอต่อความต้องการในการจัดกิจกรรมด้านการเรียนการสอน เพื่อให้ได้คุณภาพมาตรฐานตามเกณฑ์ ส่งเสริมให้คณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณเพื่อผลสัมฤทธิ์ที่ดี โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณ สนับสนุน ส่งเสริมครูในการอบรมเทคนิคใหม่ที่ทันสมัยต่อการจัดการเรียนการสอน และสนับสนุนทุนการศึกษาสำหรับพระภิกษุ สามเณรที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการครองสมณเพศและเรียนเก่ง และ 3) ขาดการสนับสนุนด้านการบริหารจัดการบางโรงเรียนขาดระบบการบริหารจัดการที่ดี และการสนับสนุนจากผู้บริหารในการพัฒนาเทคโนโลยีการเรียนการสอน (ดุษฎี วัฒน์ แก้วอินทร์, สัญญา เคณาภูมิ, ภัคดี โพธิ์สิงห์, 2560: 219-221)

โรงเรียนพระปริยัติธรรมมีพันธกิจทั้งด้านวิชาการและการธำรงรักษาพระธรรมวินัย การใช้เทคโนโลยีจึงต้องดำเนินไปอย่างรอบคอบ มิใช่มุ่งประสิทธิภาพเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียว แต่ต้องสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความรู้และคุณธรรม หลักสัปปุริสธรรม 7 จึงถูกนำมาเป็นกรอบกำกับการตัดสินใจเพื่อให้การใช้เทคโนโลยีมีความพอเหมาะ เหมาะสมตามกาล และคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนสามารถนำหลักสัปปุริสธรรม 7 ซึ่งเป็นธรรมของสัตบุรุษเป็นธรรมของคนดี ที่บันทึกไว้ในธัมมัญญูสูตร (อง.สตฺตก. (ไทย) 23/68/143) อันประกอบด้วย ธัมมัญญุตา รู้จักหลักหรือรู้จักเหตุ ในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ก็ต้องเข้าใจในสิ่งที่ปฏิบัติตามเหตุผล, อัตถัญญุตา รู้จักความมุ่งมั่นหรือรู้จักผลต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ที่ตัวเองมีความมุ่งหมายอย่างไร, อัตตัญญุตา รู้จักตนรู้ตามความเป็นจริงตัวเรานั้นว่า อยู่ในฐานะภาวะเพศกำลังศึกษาตามความถนัดความสามารถ, มัตตัญญุตา รู้จักประมาณเพื่อให้รู้จักความพอดีเช่นรู้จักประมาณในการบริโภคในการใช้จ่ายทรัพย์สิน, กาลัญญุตา รู้จักการจัดการเวลาอันเหมาะสม, ปริสัญญุตา รู้จักชุมชนรู้จักถิ่นเพื่อให้รู้จักที่ชุมชนรู้จักการอันควร และปุคคลัญญุตา รู้จักบุคคลเพื่อให้รู้จักและเข้าใจความแตกต่างของบุคคลโดยอาศัยความสามารถและคุณธรรม (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2548: 136) ไปปรับใช้ในการบริหารจัดการการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนที่ตนบริหาร

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์” เนื่องจากจากสภาพการณ์ที่พบในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งด้านอุปกรณ์

เทคโนโลยี การเข้าถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ตลอดจนทักษะดิจิทัลของครูผู้สอน ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม นอกจากนี้ แม้ว่าจะมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาและการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาการศึกษาอยู่บ้าง แต่ยังพบว่า การศึกษาที่บูรณาการหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลัก “สัปปุริสธรรม 7” เข้ากับการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรมยังมีอยู่อย่างจำกัด และยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาประเด็นดังกล่าวในบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์ อย่างเป็นระบบด้วยเหตุนี้ งานวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์และพัฒนาแนวทางการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องระหว่างมิติทางเทคโนโลยีกับหลักพุทธธรรม อันจะนำไปสู่ข้อค้นพบเชิงประจักษ์และข้อเสนอเชิงพัฒนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

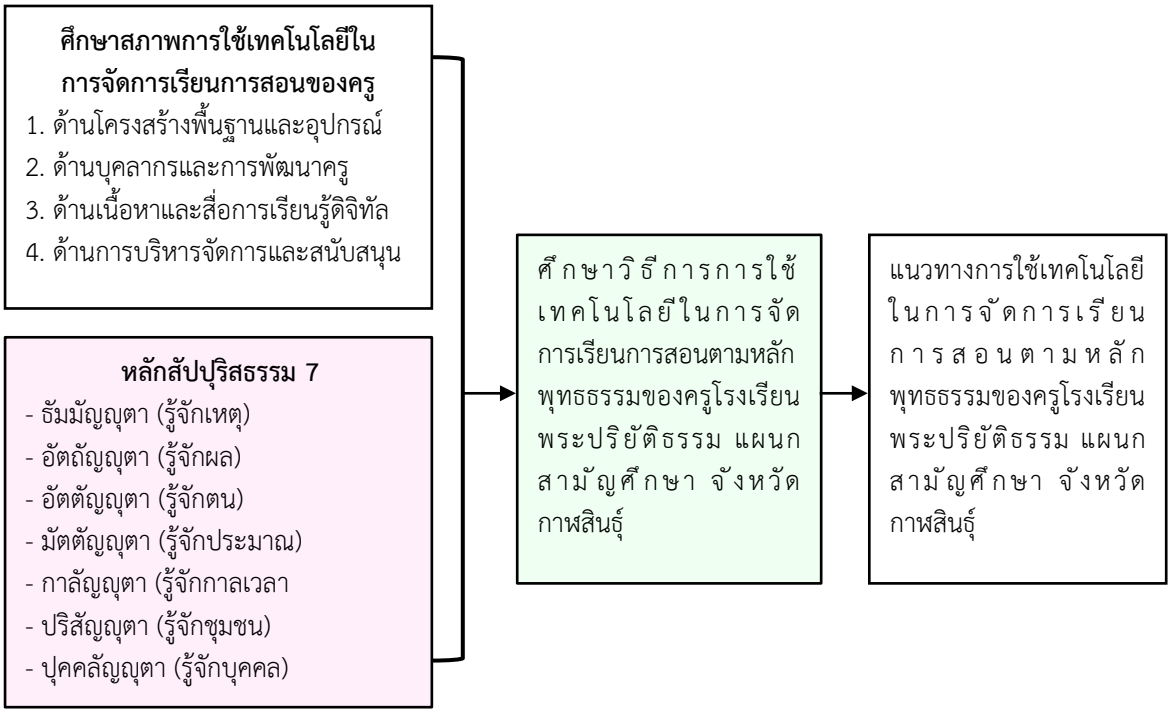
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาวิธีการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อเสนอแนวทางการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนของครู รวมถึงหลักสัปปุริสธรรม 7 ในพระไตรปิฎก (ธัมมัญญูสูตร, สังคีติสูตร) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดจากนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีทางการศึกษามาปรับใช้ พบว่าองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วยหลายมิติ ได้แก่ ความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและอุปกรณ์เทคโนโลยี การพัฒนาศักยภาพบุคลากร โดยเฉพาะครูผู้สอน เนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล รวมถึงการบริหารจัดการและการสนับสนุนจากองค์กรหรือผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีความสัมพันธ์ และต้องได้รับการพัฒนาให้ทันต่อโลกาภิวัตน์ จึงจะทำให้การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (UNESCO, 2023: 12-16, OECD, 2021: 45-50, Tony Bates, 2022: 63-68)

จากการสังเคราะห์แนวคิดดังกล่าวร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยจึงสามารถประมวลองค์ประกอบของการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านโครงสร้างพื้นฐานและอุปกรณ์ (2) ด้านบุคลากรและการพัฒนาครู (3) ด้านเนื้อหาและสื่อการ เรียนรู้ดิจิทัล และ (4) ด้านการบริหารจัดการและการสนับสนุน ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยจะได้นำไปเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งจะนำข้อมูลจากการวิจัยทั้ง 4 ด้านมาวิเคราะห์เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครู ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) เพื่อให้ได้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณที่สะท้อนภาพรวม และข้อมูลเชิงคุณภาพที่อธิบายบริบทเชิงลึกของปรากฏการณ์ที่ศึกษา กระบวนการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะที่ดำเนินการต่อเนื่องกัน ดังนี้

ระยะที่ 1 การสำรวจสภาพการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน

ระยะแรก ผู้วิจัยมุ่งสำรวจสภาพความเป็นจริงของการใช้เทคโนโลยีในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย โดยมีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มประชากร

ผู้วิจัยกำหนดให้ผู้บริหารและครูทุกคนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้ง 10 แห่ง เป็นประชากรในการวิจัย ซึ่งมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 95 รูป/คน แบ่งเป็นผู้บริหาร 10 รูป/คน และครู 85 รูป/คน เนื่องจากจำนวนประชากรมีขนาดเล็กและสามารถเข้าถึงได้ทั้งหมด ผู้วิจัยจึงใช้ประชากรทั้งหมดเป็นหน่วยการศึกษาโดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง (ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ, 2557: 2)

2. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในระยะนี้คือแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน กล่าวคือ ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานของผู้ตอบ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในการสอน ส่วนตอนที่ 2 เป็นคำถามที่ออกแบบให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญ 4 ด้าน รวมทั้งสิ้น 32 ข้อ ประกอบด้วย ด้านโครงสร้างพื้นฐานและอุปกรณ์ด้าน

บุคลากรและการพัฒนาครู ด้านเนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล และด้านการบริหารจัดการและการสนับสนุน ด้านละ 8 ข้อเท่ากัน คำถามในตอนที่ 2 ทั้งหมดวัดระดับความคิดเห็นโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert's Scale) กล่าวคือ คะแนน 5 สะท้อนความคิดเห็นในระดับมากที่สุด คะแนน 4 ระดับมาก คะแนน 3 ระดับปานกลาง คะแนน 2 ระดับน้อย และคะแนน 1 ระดับน้อยที่สุด (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2563: 75)

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ก่อนนำแบบสอบถามไปใช้จริง ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบ 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ผู้วิจัยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาจำนวน 5 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยโดยคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และคัดเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ผลปรากฏว่าข้อคำถามทั้ง 32 ข้อ ได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน โดยมีค่า IOC เท่ากับ 1.00

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบความเชื่อมั่น ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับครูและผู้บริหารที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 คน แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ด้วยโปรแกรม SPSS ได้ค่าเท่ากับ 0.967 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ที่ 0.70 (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ชำนิประศาสน์, 2562: 43) แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นสูงและเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้เก็บข้อมูล

4. กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการยื่นคำร้องขอหนังสืออนุญาตจากหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำไปประกอบ การขอความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นผู้วิจัยลงพื้นที่แจกและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง ก่อนนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ทุกฉบับแล้วจึงดำเนินการวิเคราะห์ต่อไป

5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งตามลักษณะของตัวแปร กล่าวคือ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์ด้วยค่าความถี่และค่าร้อยละ ส่วนข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) แล้วแปลความหมายตามเกณฑ์มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคอร์ท (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2563: 75)

ระยะที่ 2 การศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับวิธีการใช้เทคโนโลยีตามหลักพุทธธรรม

เพื่อให้ได้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติจริงในห้องเรียน ผู้วิจัยจึงดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยพิจารณาจากความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา แล้วใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้ผู้ให้ข้อมูลรวม 9 รูป ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน 5 รูป และครูผู้สอน 4 รูป

2. การพัฒนาแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล และคำถามเชิงลึกเกี่ยวกับวิธีการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรม

หลังจากสร้างแบบสัมภาษณ์เสร็จแล้ว ผู้วิจัยนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหา แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะที่ได้รับก่อนนำไปใช้จริง

3. กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเองทุกราย ณ สถานที่และเวลาที่นัดหมายร่วมกัน โดยยื่นหนังสือขออนุญาตจากหน่วยงานต้นสังกัดก่อนลงพื้นที่ทุกครั้ง ระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยใช้การบันทึกเสียงควบคู่กับการจดบันทึกและการถ่ายภาพนิ่ง เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนและสามารถตรวจสอบได้

4. กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการถอดความและเรียบเรียงข้อมูลจากการบันทึกเสียงให้ครบถ้วนสมบูรณ์ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) อย่างเป็นระบบ โดยจัดหมวดหมู่และสังเคราะห์ประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลเพื่อนำมาประกอบการกำหนดแนวทาง ผลที่ได้นำเสนอในรูปแบบการพรรณนาความโดยอ้างอิงคำพูดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบ แล้วสังเคราะห์เป็นแนวทางเพื่อนำเสนอในระยะต่อไป

ระยะที่ 3 การประเมินและยืนยันแนวทางการใช้เทคโนโลยีตามหลักพุทธธรรม

ในระยะสุดท้าย ผู้วิจัยนำแนวทางที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลในระยะที่ 2 มาให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมก่อนนำเสนอเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. กลุ่มผู้เข้าร่วมประเมิน

ผู้วิจัยคัดเลือกผู้เข้าร่วมประเมินด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ตรง จำนวน 9 รูป ซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในระยะที่ 2

2. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินขึ้นเพื่อวัดคุณภาพของแนวทางที่พัฒนาขึ้นใน 4 มิติ ได้แก่ ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ ความเหมาะสมกับบริบทโรงเรียน ความเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน และความถูกต้องครบถ้วนของเนื้อหา โดยแบ่งแบบประเมินออกเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลพื้นฐานของผู้ประเมิน และตอนที่ 2 เป็นคำถามประเมินแนวทางในแต่ละมิติ ทั้งนี้แบบประเมินดังกล่าวได้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วก่อนนำไปใช้จริง

3. กระบวนการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสืออนุญาตจากหน่วยงานต้นสังกัด แล้วลงพื้นที่แจกและเก็บแบบประเมินด้วยตนเอง หลังจากตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมินทุกฉบับแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2563: 75) แล้วแปลผลตามเกณฑ์ต่อไปนี้

ช่วงค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.51 - 5.00	อยู่ในระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50	อยู่ในระดับมาก
2.51 - 3.50	อยู่ในระดับปานกลาง
1.51 - 2.50	อยู่ในระดับน้อย
1.00 - 1.50	อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการประเมินที่ได้ถูกนำมาปรับปรุงแนวทางให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก่อนนำเสนอเป็นแนวทางการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีคุณภาพ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย มีข้อค้นพบใหม่ที่เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม ดังนี้

1. สภาพการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 สภาพปัจจุบัน ในการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ มีผลดังตาราง ต่อไปนี้

ตารางที่ 1. ค่า μ (มิว) ค่าเฉลี่ยจริงของข้อมูลทั้งหมด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้ง 4 ด้าน **โดยภาพรวม**

การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน ของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์		n =95 คน ระดับความคิดเห็น		
		$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ด้านโครงสร้างพื้นฐานและอุปกรณ์	3.48	0.54	ปานกลาง
2.	ด้านบุคลากรและการพัฒนาครู	3.53	0.43	มาก
3.	ด้านเนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล	3.47	0.48	ปานกลาง
4.	ด้านการบริหารจัดการและสนับสนุน	3.53	0.40	มาก
	โดยภาพรวม	3.50	0.33	ปานกลาง

จากตารางที่ 1. ผู้บริหารและครูผู้สอน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครู โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากคือ ด้านบุคลากรและการพัฒนาครู และด้านการบริหารจัดการและสนับสนุน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ส่วนด้านโครงสร้างพื้นฐานและอุปกรณ์ และด้านเนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง คือ ($\overline{X}$ = 3.48) และ ($\overline{X}$ = 3.47) ตามลำดับ

ในส่วนรูปแบบการใช้และการบูรณาการ เน้นการบูรณาการโดยครูใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อบูรณาการเข้ากับหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเพื่อให้พระภิกษุสามเณรเข้าถึงเนื้อหาและเกิดการเรียนรู้ที่น่าสนใจ การใช้สื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น สื่อการสอนที่น่าสนใจใช้ YouTube, VDO, ภาพเคลื่อนไหว (Animation) และสื่อมัลติมีเดียอื่น ๆ

1.2 สภาพปัญหา ในการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐานและอุปกรณ์มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.48) และด้านเนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัลมีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.47) โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีหลายประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน

สรุปในภาพรวม สภาพการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะด้านบุคลากรและการพัฒนาครู และด้านการบริหารจัดการและสนับสนุน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ ($\overline{X}$ = 3.53) สำหรับสภาพปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐานและอุปกรณ์มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.48) และด้านเนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัลมีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.47) ปัญหาหลัก คือความไม่เสถียรของอินเทอร์เน็ต ข้อจำกัดด้านงบประมาณ อุปกรณ์ไม่เพียงพอ และระบบจัดเก็บหรือประเมินสื่อที่ยังไม่เป็นระบบ ซึ่งต้องพัฒนาการใช้เทคโนโลยีให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. วิธีการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งออกได้หลายวิธี ได้แก่ การใช้สื่อดิจิทัล เช่น Power Point วิดีโอ และแอนิเมชัน เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น รวมถึงการใช้คลิปเทศนาธรรมหรือประวัติพุทธศาสนา อีกทั้งยังมีการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Google Classroom, Zoom และ Microsoft Teams เป็นต้น ประเด็นที่สำคัญคือ วิธีการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครู โดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พัฒนาคุณภาพผู้เรียนและครูไป พร้อมกัน คือ 1) ธัมมัญญุตา (รู้ธรรม) ส่งเสริมการสืบค้นหลักธรรมจากแหล่งข้อมูลออนไลน์ และใช้เทคโนโลยีสร้างสื่อการเรียนรู้ 2) อัตถัญญุตา (รู้ผล) ใช้โปรแกรมจำลองหรือวิเคราะห์ผลลัพธ์จากสถานการณ์ต่าง ๆ 3) อัตตัญญุตา (รู้จักตน) ใช้แบบประเมินตนเอง E-Portfolio หรือแอปพลิเคชั่นติดตามพฤติกรรม 4) มัตตัญญุตา (รู้ประมาณ) ใช้แอปพลิเคชั่นจัดการเวลาควบคุมการใช้อุปกรณ์ 5) กาลัญญุตา (รู้กาล) ใช้ปฏิทินดิจิทัลและระบบแจ้งเตือนเพื่อวางแผนกิจกรรม 6) ปริสัญญุตา (รู้ชุมชน) สร้างเครือข่ายความร่วมมือผ่านการประชุมออนไลน์หรือกลุ่มเรียนรู้ 7) ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) ใช้ข้อมูลผู้เรียนจากระบบออนไลน์ เพื่อปรับแผนการสอนให้เหมาะสมกับแต่ละคน

3. แนวทางการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน ตามหลักพุทธธรรมของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ 1) การใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมเข้าถึงหลักธรรมเชิงลึก เช่น พระไตรปิฎก e-book และสื่อธรรมะสร้างสรรค์ 2) การใช้เทคโนโลยีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย 3) การอบรมครูหรือการพัฒนาครูให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม 4) คู่มือการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนพระปริยัติธรรม 5) การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ได้แก่ รู้หลักการและเป้าหมาย (ธัมมัญญุตา/อัตถัญญุตา) ของเทคโนโลยีอย่างถ่องแท้และรู้จักตนเอง (อัตตัญญุตา) เพื่อเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับศักยภาพ ควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีอย่างพอดีและถูกเวลา (มัตตัญญุตา/กาลัญญุตา) โดยไม่ขัดต่อวัตรปฏิบัติของสงฆ์ ซึ่งต้องคำนึงถึงบริบท (ปริสัญญุตา) และความแตกต่างระหว่างบุคคล (ปุคคลัญญุตา) เพื่อให้มั่นใจว่าเทคโนโลยีจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้พระธรรมวินัยได้อย่างทั่วถึงและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนทุกรูป

อภิปรายผล

ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. สภาพการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านบุคลากรและการพัฒนาครูและด้านการบริหารจัดการและสนับสนุนมีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ ($\overline{X}$ = 3.53) แสดงถึงระดับความคิดเห็นโดยรวมที่ใกล้เคียงกัน แต่ค่า SD. แตกต่างกัน (0.43 และ 0.40) เนื่องจากการกระจายของข้อมูลแตกต่างกัน โดยด้านบุคลากรและการพัฒนาครูมีการกระจายของความคิดเห็นมากกว่าเล็กน้อย ขณะที่ด้าน

การบริหารจัดการและสนับสนุนมีความคิดเห็นของผู้ตอบที่สอดคล้องกันมากกว่า สำหรับสภาพปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง คือด้านโครงสร้างพื้นฐานและอุปกรณ์ ($\overline{X}$ = 3.48) ด้านเนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล ($\overline{X}$ = 3.47) สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สนธยา หลักทอง** (2563: 63) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประเมินความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการรู้ดิจิทัลของครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันเกี่ยวกับ การรู้ดิจิทัลของครูในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 2.71, SD. = 1.13) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านประเมินมีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 3.14, SD. = 0.95) และด้านสร้างมีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\overline{X}$ = 2.05, SD. = 1.12) ส่วนความต้องการเกี่ยวกับการรู้ดิจิทัลของครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.51, SD. = 0.79) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสร้าง มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.65, SD. = 0.69) และด้านประเมิน มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\overline{X}$ = 4.34, SD.= 0.72)

2. วิธีการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 คือ 1) ธัมมัญญุตา (รู้ธรรม) ส่งเสริมการสืบค้นหลักธรรมจากแหล่งข้อมูลออนไลน์ และใช้เทคโนโลยีสร้างสื่อการเรียนรู้ 2) อัตถัญญุตา (รู้ผล) ใช้โปรแกรมจำลองหรือวิเคราะห์ผลลัพธ์จากสถานการณ์ต่าง ๆ 3) อัตตัญญุตา (รู้จักตน) ใช้แบบประเมินตนเอง E-Portfolio หรือแอปติดตามพฤติกรรม 4) มัตตัญญุตา (รู้ประมาณ) ใช้แอปจัดการเวลาควบคุมการใช้อุปกรณ์ 5) กาลัญญุตา (รู้กาล) ใช้ปฏิทินดิจิทัลและระบบแจ้งเตือนเพื่อวางแผนกิจกรรม 6) ปริสัญญุตา (รู้ชุมชน) สร้างเครือข่ายความร่วมมือผ่านการประชุมออนไลน์หรือกลุ่มเรียนรู้ 7) ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) ใช้ข้อมูลผู้เรียนจากระบบออนไลน์ เพื่อปรับแผนการสอนให้เหมาะสมกับแต่ละคน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **กณิชชา ศิริศักดิ์** (2563: 1) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครู” ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัล หมายถึง ความสามารถในการใช้งานสื่อ และเทคโนโลยีดิจิทัลพื้นฐานได้อย่างคล่องแคล่ว ได้แก่ โปรแกรมคอมพิวเตอร์พื้นฐาน ได้แก่ โปรแกรม Microsoft Word, Microsoft PowerPoint และ Microsoft Excel สื่อดิจิทัลใหม่ ๆ ได้แก่ Tablet และ smartphone และเครื่องมือทางออนไลน์ ได้แก่ Google Hotmail และ You tube รวมถึงการใช้งานผ่านสังคมออนไลน์ ได้แก่ Facebook และ LINE โดยจะต้องสามารถนำสื่อและเทคโนโลยีเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการเรียนและการทำงานให้เหมาะสม และการเลือกใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัล หมายถึง การคัดเลือกสื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ในแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการเรียนและการทำงานได้อย่างเหมาะสมซึ่งจะต้องคำนึงถึงเนื้อหา ระยะเวลาความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล รวมทั้งสามารถปรับปรุงและดัดแปลงสื่อที่เลือกใช้ให้เหมาะสมกับการเรียนและการทำงานมากที่สุด

3. แนวทางการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน ตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้ 1) การใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม เข้าถึงหลักธรรมเชิงลึก เช่น พระไตรปิฎก e-book 2) แนวทางการใช้เทคโนโลยีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย 3) การอบรมครูหรือการพัฒนาครูให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม 4) แนวปฏิบัติ/คู่มือการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนพระปริยัติธรรม 5) การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) โดยไม่ขัดต่อวัตรปฏิบัติของสงฆ์ ซึ่งต้องคำนึงถึงบริบท (ปริสัญญุตา) และความแตกต่างระหว่างบุคคล (ปุคคลัญญุตา) เพื่อให้มั่นใจว่าเทคโนโลยีจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้พระธรรมวินัยได้อย่างทั่วถึงและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนทุกรูป สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูปลัดสวย ฐิตธมฺโม (บัวแก้ว)** (2561: 1) ได้

ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบัน ปัญหาการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร ภาพรวม 5 ด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด และแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ควรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความรู้ความสามารถของตนควรที่จะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยให้หลักธรรมเข้าถึงสังคมได้ง่ายควรประยุกต์ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่งในรูปแบบสื่อการสอนที่ทันสมัยที่เป็นระบบแอพพลิเคชั่น การ์ตูนแอนิเมชัน ควรมีสื่อการสอนต่าง ๆ ควรพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือศูนย์ข้อมูลกลางยังไม่มีความทันสมัย และเข้าถึงได้ยากตลอดถึงการหาข้อมูลต่าง ๆ เป็นการยากที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับชั้นต่าง ๆ ได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ พัฒนาและส่งเสริมเทคโนโลยีการเรียนการสอนที่สนับสนุนการฝึกสติ สมาธิ และปัญญา เช่น แอปพลิเคชันฝึกสมาธิ หรือสื่อมัลติมีเดียด้านพระพุทธศาสนา

1.2 จัดทำนโยบายส่งเสริมการอบรมครูด้านเทคโนโลยีควบคู่หลักพุทธธรรม ผลักดันการอบรมครูให้สามารถใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นหลักธรรม เช่น ไตรสิกขา และอิทธิบาท 4 เพื่อให้ครูสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งด้านวิชาการ และจริยธรรมได้อย่างกลมกลืน

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

2.1 ใช้เป็นแนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ผสมผสานเทคโนโลยีกับพุทธธรรม นำผลวิจัยไปพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ เช่น การเรียนแบบผสมผสานที่เน้นความเมตตา กรุณา และการพัฒนาปัญญาผ่านเทคโนโลยี

2.2 จัดทำคู่มือหรือแนวทางการสอนสำหรับครู รวบรวมข้อค้นพบจากงานวิจัยจัดทำเป็นคู่มือการใช้เทคโนโลยีในการสอนที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยเหลือครูในการเตรียมการสอน

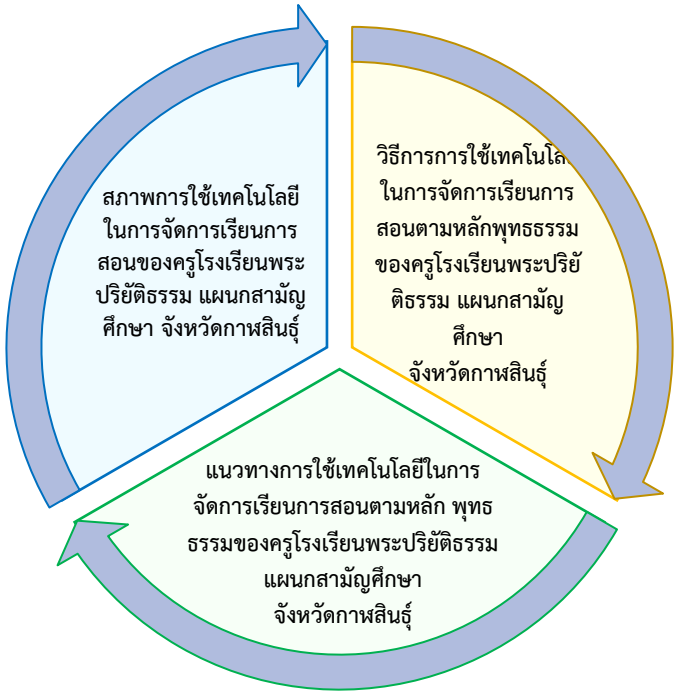
3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ดิจิทัลตามหลักพุทธธรรม

3.2 ศึกษาผลของการใช้ระบบจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการกิจกรรมการปฏิบัติธรรมและการสะท้อนคิดตามหลักไตรสิกขาต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์และพฤติกรรมการเป็นพุทธบุตรที่ดีของสามเณร

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัย “การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์” ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย โดยใช้ทฤษฎีระบบ (System Theory) สามารถเขียนเป็น Buddhist Digital Instruction Model ดังนี้

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนภาพองค์ความรู้ใหม่ สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. สภาพการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.50, S.D. = 0.41) โดยเฉพาะด้านบุคลากรและการพัฒนาครู และด้านการบริหารจัดการและสนับสนุน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\overline{X}$ = 3.5 3) และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($p < .01$) ส่วนสภาพปัญหา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านโครงสร้างพื้นฐานและอุปกรณ์มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.48, S.D. = 0.45) และด้านเนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.47, S.D. = 0.43) ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p = .02$)

2. วิธีการการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ได้แก่ 1) ธัมมัญญุตา(รู้ธรรม) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสร้างสื่อการเรียนรู้ 2) อัตถัญญุตา (รู้ผล) ใช้โปรแกรมจำลองหรือวิเคราะห์ผลลัพธ์จากสถานการณ์ต่าง ๆ 3) อัตตัญญุตา (รู้จักตน) ใช้แบบประเมินตนเอง E-Portfolio 4) มัตตัญญุตา (รู้ประมาณ) ใช้แอปจัดการเวลาควบคุมการใช้อุปกรณ์ 5) กาลัญญุตา (รู้เวลา)ใช้ปฏิทินดิจิทัลเพื่อวางแผนกิจกรรม 6) ปริสัญญุตา (รู้ชุมชน) สร้างเครือข่ายความร่วมมือผ่านการประชุมออนไลน์หรือกลุ่มเรียนรู้ 7) ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) ใช้ข้อมูลผู้เรียนจากระบบออนไลน์ ปรับแผนการสอนให้เหมาะสมกับแต่ละคน

3. การเสนอแนวทางการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้ 1) การใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมเข้าถึงหลักธรรมเชิงลึก เช่น พระไตรปิฎก e-book และสื่อธรรมะสร้างสรรค์ 2) แนวทางการใช้เทคโนโลยีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย 3) การพัฒนาครูโดยเน้นการใช้เทคโนโลยีบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม 4) แนวปฏิบัติการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนพระปริยัติธรรม 5) การใช้เทคโนโลยีในการจัดการ

เรียนการสอนตามหลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) มุ่งเน้นให้ครูใช้เครื่องมือดิจิทัลอย่างมีปัญญาและสติ (ธัมมัญญุตา/อัตถัญญุตา) และรู้จักตนเอง (อัตตัญญุตา) เพื่อเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับศักยภาพควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีอย่างพอดีและถูกเวลา (มัตตัญญุตา/กาลัญญุตา) โดยไม่ขัดต่อวัตรปฏิบัติของสงฆ์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กณิชชา ศิริศักดิ์. (2563). *การวิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครู* [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

ดุษฎีวัฒน์ แก้วอินทร์, สัญญา เคณาภูมิ, และ ภัคดี โพธิ์สิงห์. (2560). แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ, 5*(20), 155–170.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2563). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS* (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์.

พระครูปลัดสวย ฐิตธมฺโม (บัวแก้ว). (2561). *แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2548). *ขอบฟ้าแห่งความรู้กับผลงานด้านการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: หจก. สามลดา.

ไพรัช ธัชยพงษ์, และ พิเชษฐ์ ดุรงคเวโรจน์. (2551). *เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ.

มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (ม.ป.ป.). โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2568, จาก https://www.princess-it.org/project-it-prapariyuttitum/.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัตนาวดี เที่ยงตรง, และ ฉลอง ชาตรูประชีวิน. (2565). การศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 7*(8), 404–418.

ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์, และ อัจฉรา ชำนิประศาสน์. (2562). *สถิติสำหรับการวิจัยและเทคนิคการใช้ SPSS* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

สนธยา หลักทอง. (2563). การประเมินความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการรู้ดิจิทัลของครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5*(4), 63–75.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2557). *สมรรถนะครูและแนวทางการพัฒนาครูในสังคมที่เปลี่ยนแปลง* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

สมเกียรติ เพ็ชรมาก. (2566). ทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของครู สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดสุรินทร์. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 7*(3), 155–170.

สิริมาส จันทน์แดง. (2565). EdTech เทรนด์การศึกษายุคใหม่: การนำมาใช้ลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาท่ามกลางปัญหาช่องว่างทางดิจิทัล. *วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 12*(3), 44–56.

ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ. (2557). *คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สุวรีย์ โภคารภิรมย์. (2546). *การวิจัยทางการศึกษา*. ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี.

อมรรัตน์ จินดา. (2559). *สภาพปัญหาและแนวทางส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาสำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2* [การค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

Bates, T. (2022). *Teaching in a digital age: Guidelines for designing teaching and learning* (3rd ed.). Vancouver, BC: Tony Bates Associates Ltd.

Gil-Flores, J., Rodríguez-Santero, J., & Ortiz-de-Villate, C. (2024). Teaching practices and organisational aspects associated with the use of ICT. *Large-Scale Assessments in Education, 12*, Article 26.

Hemajothi, S., & Jain, S. K. (2022). Challenges of e-learning during the pandemic and its implications in education. *Technoarete Transactions on Application of Information and Communication Technology (ICT) in Education, 1*(4), 1–6.

Kumbo, L. I., Juma, S. B., & Mushi, M. L. (2024). Elevating Tanzania's tourism: Integrating GIS, AR and AI for immersive exploration and promotion. *ABUAD Journal of Engineering Research and Development, 7*(2), 104–114.

Nasr, M., Swidsan, A., Yahia, N. A., & Alazabi, S. (2025). Transforming education: The role of ICT in modern classrooms. *International Journal of Research and Scientific Innovation*, 46–47.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). *Digital education outlook 2021: Pushing the frontiers with AI, blockchain and robots*. Paris, France: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/589b283f-en.

Peng, R., Razak, R. M. I., & Halili, S. H. (2023). Factors influencing in-service teachers' technology integration model: Innovative strategies for educational technology. *PLOS ONE, 18*(8), e0288911.

UNESCO. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. Paris, France: UNESCO Publishing.

การจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
Public Service Provision of Maha Sarakham Municipality Mueang District, Maha Sarakham Province

อนุสรณ์ เดชบุรัมย์
สัญญา เคณาภูมิ
เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร
นักศึกษาปริญญาโท รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Anusorn Dechburum
Sanya Kenaphum
Soawalak Kosolkittiamporn
M.P.A. Student (Public Administration), Rajabhat Mahasarakham University
Lecturer of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University
Lecturer of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University
Corresponding E-mail : sorn_05@hotmail.com

รับบทความ: 22 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 11 เมษายน 2569; ตอบรับบทความ: 22 เมษายน 2569
Received: February 22, 2026; Revised: April 11, 2026; Accepted: April 22, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม และ (2) เปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และ อาชีพ (3) ศึกษาข้อเสนอแนะการจัดบริการสาธารณะ ของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม การวิจัยเป็นเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม จำนวน 397 คน โดยสูตรของยามาเน่และสุ่มตามสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA)

ผลการวิจัย พบว่า (1) ระดับการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก (2) ผลการเปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดบริการสาธารณะโดยรวมไม่แตกต่างกันทางสถิติ (3) ข้อเสนอแนะการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม ควรมุ่งพัฒนาแบบบูรณาการโดยยกระดับโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณสุข การศึกษา ความปลอดภัย เศรษฐกิจชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดบริการสาธารณะ; เทศบาลเมือง; การพัฒนาท้องถิ่น

Abstract

This study on public service provision by Mahasarakham Municipality, Mueang District, Maha Sarakham Province aimed to: (1) examine the level of public service provision; (2) compare public service provision based on citizens' personal factors, including gender, age, education level, and occupation; and (3) explore recommendations for improving public service provision. The research employed a quantitative approach. The sample consisted of 397 residents within the municipal area, determined using Yamane's formula and proportional sampling. Data were collected a structured questionnaire and analyzed using descriptive statistics, including percentage, mean, and standard deviation, as well as inferential statistics, namely t-test and analysis of variance (ANOVA).

The findings revealed that: (1) the overall level of public service provision by Mahasarakham Municipality was high; (2) there were no statistically significant differences in citizens' perceptions of public service provision across gender, age, education level, and occupation; and (3) recommendations for improving public service provision emphasize an integrated approach, including the enhancement of infrastructure, public health, education, public safety, community economy, and environmental management, alongside cultural preservation, in order to improve quality of life and strengthen the community sustainably.

Keywords: Public Service Provision; Municipality; Local Development

บทนำ

การปกครองท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐ โดยเฉพาะในบริบทของประเทศที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ประเทศไทย ซึ่งไม่สามารถใช้รูปแบบการบริหารแบบรวมศูนย์จากรัฐบาลกลางเพียงอย่างเดียวในการตอบสนอง ความต้องการของประชาชนในทุกพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ธีรยุทธ บุญมี, 2562) ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2547) ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะของตนเอง อาทิ การดูแลสาธารณูปโภคพื้นฐาน การจัดการด้านสุขภาพ การศึกษา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดบริการสาธารณะ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2565) ขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 249 และ 250 ได้บัญญัติให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหารงาน การกำหนดนโยบาย การบริหารงานบุคคล งบประมาณ และการจัดบริการสาธารณะ ทั้งยังเน้นย้ำให้หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินงานภายใต้หลักธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) ซึ่งการกระจายอำนาจอย่างแท้จริงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงแค่ด้านอำนาจหน้าที่ เท่านั้น หากแต่ควรครอบคลุมถึงความสามารถในการตัดสินใจและการบริหารจัดการงบประมาณ โดยไม่ต้องพึ่งพิงหน่วยงานจากส่วนกลางมาก

เกินไป ทั้งนี้เพื่อให้บริการสาธารณะตอบสนองความต้องการ ของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงจุด (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2563)

แนวคิดการจัดบริการสาธารณะได้พัฒนาจากรูปแบบ Top-down สู่แนวคิด New Public Governance และ Co-production ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคเอกชนในการออกแบบและให้บริการ เพื่อเพิ่มคุณภาพและความยั่งยืน ขณะเดียวกันยังยึดแนวคิด New Public Management ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ โปร่งใส และยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บริบทเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม เป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นในเขตเมืองที่มีบทบาทสำคัญในการจัดบริการสาธารณะ ทั้งในด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน แสงสว่าง การระบายน้ำ การจัดการขยะ ตลอดจนบริการด้านสังคม เช่น การดูแลผู้สูงอายุการส่งเสริมสุขภาพ การจัดการศึกษาท้องถิ่น และการพัฒนาชุมชน โดยต้องดำเนินงานท่ามกลางความท้าทายที่เพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของเมือง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี และความคาดหวังของประชาชนที่สูงขึ้น (นฤมล สินสุวงศ์, 2565)

เทศบาลเมืองมหาสารคาม นับเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงบทบาทของเมืองมหาสารคามในฐานะศูนย์กลางทางการศึกษา การแพทย์ และวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง เมืองแห่งนี้มีสถาบันการศึกษาหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และโรงพยาบาลศูนย์ที่รองรับผู้ป่วยจากหลายจังหวัด อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นถิ่น ซึ่งทำให้มีจำนวนประชากรแฝงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) อย่างไรก็ตาม การเติบโตของเมืองและการขยายตัวของประชากร ทั้งในรูปแบบของประชากรถาวรและประชากรชั่วคราวได้นำมาซึ่งความท้าทายในการบริหารจัดการของเทศบาล อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาภาคสนามและการรับฟังเสียงสะท้อนของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม พบว่า การจัดบริการสาธารณะในหลายด้านยังคงเผชิญกับปัญหาและข้อจำกัด เช่น ด้านการเข้าถึงบริการ การขาดความต่อเนื่องการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงข้อร้องเรียนด้านความไม่เท่าเทียมในการจัดสรรทรัพยากร โดยเฉพาะในเขตชุมชนแต่ละขนาดและพื้นที่ห่างไกลจากเขตเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาด้านขยะ ปัญหาระบบระบายน้ำ และการเข้าถึงบริการด้านสุขาภิบาลที่ยังไม่ครอบคลุม ในทำนองเดียวกัน พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ (2554) ได้ชี้ให้เห็นว่า การจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งส่งผลให้ประสิทธิภาพของการให้บริการยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะด้านการให้บริการสาธารณะที่ต้องมีคุณภาพ เท่าเทียม และยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม เพื่อศึกษารูปแบบการจัดบริการแนวทางการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมถึงความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการ ดังกล่าวทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่และเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

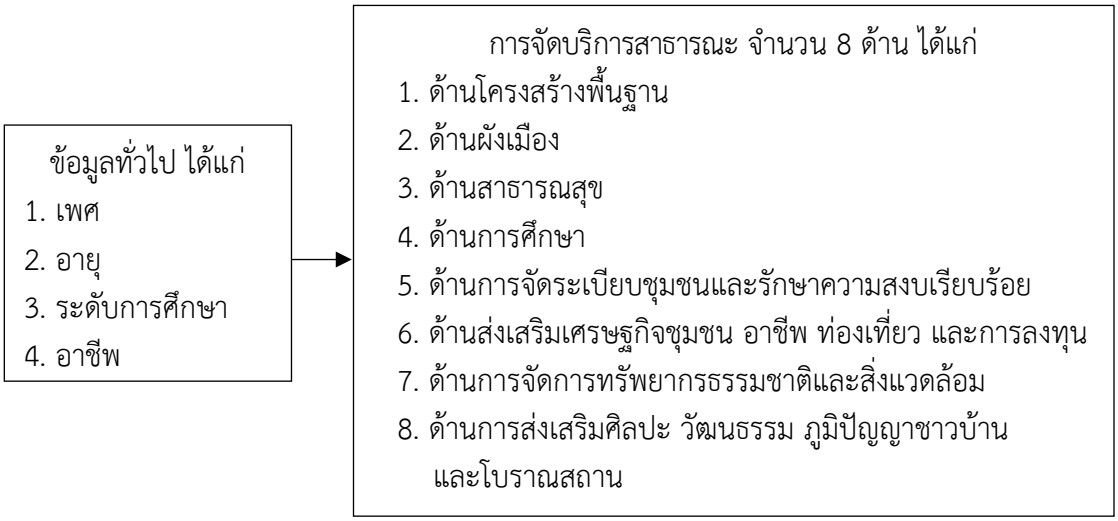
1. เพื่อศึกษาระดับการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อเปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

สมมุติฐานการวิจัย

1. ระดับการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง
2. เปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัย ได้นำปรับปรุงจากมาตรฐานการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม ปี 2567 จำนวน 8 ด้าน ได้แก่ (เทศบาลเมืองมหาสารคาม, 2567 น. 5) เป็นกรอบแนวคิด ในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 45,881 คน (เทศบาลเมืองมหาสารคาม, 2568)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 397 คน โดยการใช้สูตรหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ (Yamane, 1973, p. 727) สุ่มตามสัดส่วนและใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการจับฉลาก

2. ด้านตัวแปร

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ

2.2 ตัวแปรตาม คือ การจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยปรับปรุงจากมาตรฐานการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม ปี 2567 จำนวน 8 ด้าน ได้แก่ (เทศบาลเมืองมหาสารคาม, 2567 น. 5) 1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน 2) ด้านผังเมือง 3) ด้านสาธารณสุข 4) ด้านการศึกษา 5) ด้านการจัดระเบียบชุมชนและรักษาความสงบเรียบร้อย 6) ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน อาชีพ ท่องเที่ยว และการลงทุน 7) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8) ด้านการส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน และโบราณสถาน

2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการบูรณาการ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น โดยครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ได้แก่ข เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ตอนที่ 2 คำถามการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มีระดับการมีส่วนร่วมให้เลือกตอบ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended) คุณภาพภาพของเครื่องมือ พบว่ามีค่า IOC = 1.00 มีอำนาจจำแนกระหว่าง .255 - .846 และมีค่าความเชื่อมั่น 0.750

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

4.2 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ระดับการบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.3 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบการบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ จำแนกตามเพศ ใช้สถิติ Independent Samples t-test และจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ใช้สถิติ One-Way ANOVA F-test

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอแนะการบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ใช้การแจกแจงความถี่จากการวิเคราะห์ เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอโดยการพรรณนาความ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และผลการวิเคราะห์ระดับการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

การจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	$\overline{X}$	S.D.	ระดับการจัดบริการสาธารณะ	อันดับที่
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	3.80	0.58	มาก	3
2. ด้านผังเมือง	3.66	0.63	มาก	7
3. ด้านสาธารณสุข	3.76	0.63	มาก	5
4. ด้านการศึกษา	3.69	0.56	มาก	6
5. ด้านการจัดระเบียบชุมชนและรักษาความสงบเรียบร้อย	3.66	0.58	มาก	8
6. ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน อาชีพ ท่องเที่ยว และการลงทุน	3.76	0.67	มาก	4
7. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.03	0.47	มาก	2
8. ด้านการส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน และโบราณสถาน	4.10	0.58	มาก	1
โดยรวม	**3.81**	**0.59**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 1 ระดับการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.81) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน และโบราณ สถาน ($\overline{X}$ = 4.10) รองลงมา คือ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ = 4.03) รองลงมา คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ($\overline{X}$ = 3.80) ด้านสาธารณสุข ($\overline{X}$ = 3.76) ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ ชุมชน อาชีพ ท่องเที่ยว และการลงทุน ($\overline{X}$ = 3.76) ด้านการศึกษา ($\overline{X}$ = 3.69) ด้านการจัดระเบียบ ชุมชนและรักษาความสงบเรียบร้อย ($\overline{X}$ = 3.66) และด้านผังเมือง ($\overline{X}$ = 3.66) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม โดยจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ที่มีเพศต่างกัน

การจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	เพศ				t	Sig.
	ชาย		หญิง			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	4.56	.53	4.58	0.62	-.21	.22
2. ด้านผังเมือง	4.50	0.54	4.57	0.51	-.60	.68
3. ด้านสาธารณสุข	4.48	0.55	4.64	0.45	-1.56	.09
4. ด้านการศึกษา	4.43	0.59	4.57	0.45	-1.28	.07
5. ด้านการจัดระเบียบชุมชนและรักษาความสงบเรียบร้อย	4.49	0.62	4.61	0.48	-1.02	.10
6. ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน อาชีพ ท่องเที่ยว และการลงทุน	4.55	0.89	4.64	0.90	-.99	.51
7. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.38	0.92	4.41	0.89	-.35	.50
8. ด้านการส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน และโบราณสถาน	4.08	0.89	4.21	0.85	-.26	0.22
รวม	4.47	0.72	4.53	0.69	-1.10	.20

หมายเหตุ. * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า การเปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ที่มีเพศต่างกัน โดยรวมมีการจัดบริการสาธารณะ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	*df*	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	8.53	9	.95	1.18	.30
ภายในกลุ่ม	283.31	388	.80	-	-
รวม	291.84	397	-	-	-

จากตารางที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับอายุต่างกัน โดยรวมมีการจัดบริการสาธารณะไม่แตกต่างกัน ทางสถิติ

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามระดับการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	*df*	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	6.03	9	.67	1.48	.15
ภายในกลุ่ม	159.89	388	.45	-	-
รวม	165.92	397	-	-	-

จากตารางที่ 4 พบว่า การเปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน โดยรวมมีการจัดบริการสาธารณะ ไม่แตกต่างกันทางสถิติ

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามอาชีพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	*df*	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	9.47	9	1.05	1.87	.06
ภายในกลุ่ม	199.51	388	.56	-	-
รวม	208.98	397	-	-	-

จากตารางที่ 5 พบว่า การเปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ที่มีอาชีพต่างกัน โดยรวมมีการจัดบริการสาธารณะไม่แตกต่างกันทางสถิติ

3. ข้อเสนอแนะการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ควรพัฒนาการจัดบริการสาธารณะอย่างบูรณาการ โดยมุ่งพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานและผังเมืองให้มีความเพียงพอ ทันสมัย และเป็นเมืองน่าอยู่ ยกระดับบริการสาธารณสุขเชิงป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพให้ครอบคลุมทุกกลุ่มประชากร พัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เสริมสร้างการจัดระเบียบชุมชนและความปลอดภัยอย่างมีส่วนร่วม ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การท่องเที่ยว และการลงทุนอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และโบราณสถาน เพื่อยกระดับ คุณภาพชีวิตและความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. การจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เทศบาลเมืองมหาสารคามมีการดำเนินงานจัดบริการสาธารณะอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมภารกิจหลักตามอำนาจหน้าที่ อาทิ ด้านต่าง ๆ ส่งผลให้ประชาชนโดยรวมรับรู้ถึงความพยายามและผลการดำเนินงานของเทศบาลในระดับที่ค่อนข้างดี นอกจากนี้ลักษณะของพื้นที่เทศบาลเมืองมหาสารคามซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาและเศรษฐกิจของจังหวัด มีจำนวนประชากรแฝงและการขยายตัวของเมืองอย่างต่อเนื่อง ทำให้ความต้องการด้านบริการสาธารณะเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เทศบาลมีการทำงานเชิงรุกเพื่อแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประเมิน กาฬภักดี (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการของประชาชนต่อการจัดบริการ สาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลทะเลบก อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการของประชาชนต่อการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ กานติมา วายลม (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานของเทศบาลนครปากเกร็ด ตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษา พบว่า ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานของเทศบาลนครปากเกร็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาวดี ช่อสม (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานด้านการพัฒนาสังคม ขององค์การบริหารส่วนตำบลสินเจริญ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า ประชาชน มีทัศนคติต่อการบริหารงานด้านการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลสินเจริญ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทศพล ปรีชาศิลป์ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานเทศบาลตำบลสามชุก ตามหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงาน เทศบาลตำบลสามชุกตามหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. เปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ที่แตกต่างกัน

2.1 ผลการศึกษาเปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ที่มีเพศแตกต่างกัน มีการจัดบริการสาธารณะไม่แตกต่างกันทางสถิติ ไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ จากผลการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจัดบริการ สาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคามเป็นบริการที่มุ่งตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชน ทุกคนอย่างเท่าเทียม ไม่จำกัดหรือแบ่งแยกตามเพศ เช่น การให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณสุข การศึกษา และความปลอดภัยในชุมชน ซึ่งเป็นบริการที่ประชาชนทุกเพศได้รับประโยชน์ในลักษณะเดียวกัน มีแนวทางการบริหารจัดการบริการสาธารณะที่เน้นหลักความเสมอภาค ความเป็นธรรมและการเข้าถึงบริการของประชาชนทุกกลุ่ม ทำให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นเพศใดต่างมีประสบการณ์และการรับรู้ต่อการให้บริการของเทศบาลในระดับใกล้เคียงกัน ส่งผลให้ความคิดเห็นต่อการจัดบริการสาธารณะไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ชัย เชื้อพึ่ง (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของ

องค์การบริหารส่วนตำบลภูเขาทอง อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ ระดับการศึกษาและการประกอบอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบล ภูเขาทองอำเภอหนองพอกจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ผลการศึกษาเปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ที่มีอายุแตกต่างกัน มีการจัดบริการสาธารณะไม่แตกต่างกันทางสถิติไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ จากผลการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจัดบริการ สาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคามมุ่งเน้นการให้บริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัยอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การรักษาความปลอดภัย ในชุมชน การดูแลด้านสาธารณสุข และการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นบริการที่ประชาชนทุกกลุ่มอายุได้รับประโยชน์ในลักษณะใกล้เคียงกัน เทศบาลเมืองมหาสารคามมีการกำหนดนโยบายและแนวทางการให้บริการสาธารณะที่ไม่แบ่งแยกตามช่วงอายุ แต่เน้นการเข้าถึงบริการของประชาชนทุกกลุ่ม ทำให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยแรงงาน หรือวัยสูงอายุ มีประสบการณ์และการรับรู้ต่อคุณภาพการให้บริการในระดับที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กานติมา วายลม (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานของเทศบาลนครปากเกร็ด ตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานของเทศบาลนครปากเกร็ด จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้/เดือน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

2.3 ผลการศึกษาเปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีการจัดบริการสาธารณะ ไม่แตกต่างกัน ทางสถิติไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ จากผลการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม เป็นบริการพื้นฐานที่ประชาชนทุกกลุ่มสามารถ เข้าถึงและได้รับประโยชน์ในลักษณะใกล้เคียงกัน ไม่ว่าจะมีระดับการศึกษาสูงหรือต่ำ ซึ่งเป็นบริการที่มีลักษณะเป็นสาธารณประโยชน์และไม่ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของผู้รับบริการเทศบาลเมืองมหาสารคาม มีแนวทางการสื่อสารและให้บริการสาธารณะที่มุ่งเน้นความเข้าใจง่ายและการเข้าถึงของประชาชนทุกกลุ่มทำให้ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารและประเมิน คุณภาพการให้บริการในระดับที่ใกล้เคียงกัน ส่งผลให้ความคิดเห็นต่อการจัดบริการสาธารณะไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐบุรุษ คุ้มทรัพย์ (2567) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิผลในด้านการบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลลาดหลุมแก้ว อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลในด้านการบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลลาดหลุมแก้ว อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตาม อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลในด้านการบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลลาดหลุมแก้ว อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.4 ผลการศึกษาเปรียบเทียบการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีการจัดบริการสาธารณะไม่แตกต่างกันทางสถิติ ไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ จากผลการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เทศบาลเมืองมหาสารคามมีแนวทางการให้บริการสาธารณะที่ใช้มาตรฐานเดียวกันกับประชาชนทุกกลุ่มอาชีพ โดยไม่เลือกปฏิบัติ ทำให้ประชาชนไม่ว่าจะประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานเอกชน ค้าขาย หรือประกอบอาชีพอิสระ มี

ประสบการณ์ในการใช้บริการและการรับรู้ต่อคุณภาพการให้บริการในระดับ ใกล้เคียงกัน ตลอดจนการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคามเป็นบริการพื้นฐาน ที่มุ่งตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มอาชีพอย่างเท่าเทียม เช่น บริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยในชุมชน และการสาธารณสุข ซึ่งเป็นบริการ ที่ประชาชนทุกอาชีพได้รับประโยชน์ในลักษณะใกล้เคียงกัน ประกอบกับบริบทของพื้นที่เทศบาลเมืองมหาสารคาม ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการศึกษา ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีรูปแบบการใช้ชีวิต และการเข้าถึงบริการสาธารณะคล้ายคลึงกัน แม้ว่าจะมีอาชีพแตกต่างกันก็ตาม จึงทำให้ระดับความคาดหวัง และการประเมินต่อการจัดบริการสาธารณะไม่แตกต่างกันอย่างชัดเจนตามอาชีพ สอดคล้องกับ งานวิจัยของ สุภาวดี ช่อสม (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานด้านการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลสินเจริญ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับทัศนคติที่มีต่อการบริหารงานด้านการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลสินเจริญ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1.ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1.1 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เทศบาลเมืองมหาสารคามควรดำเนินการพัฒนาและปรับปรุง ระบบไฟฟ้าส่องสว่างในพื้นที่สาธารณะให้มีความเพียงพอ ครอบคลุมทุกพื้นที่สำคัญ เช่น ถนนสายหลัก ถนนในชุมชน สวนสาธารณะ และจุดเสี่ยงด้านความปลอดภัย เพื่อเพิ่มทัศนวิสัยในการสัญจรและลดความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุและอาชญากรรมในเวลากลางคืน มีบำรุงรักษาและตรวจสอบไฟฟ้าส่องสว่างอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ระบบสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดปัญหาไฟฟ้าขัดข้อง หรือชำรุด และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนในด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

1.2 ด้านผังเมือง เทศบาลเมืองมหาสารคามควรวางแผนเพิ่มพื้นที่สีเขียว เช่น สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น และแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ให้มีความเพียงพอและกระจายตัวอย่างเหมาะสม ในทุกชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงพื้นที่สีเขียวได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ควรออกแบบพื้นที่สีเขียวให้มีความปลอดภัยสะดวกต่อการเข้าถึง และเหมาะสมกับประชาชนทุกช่วงวัย รวมถึงผู้สูงอายุ เด็ก และผู้พิการ

1.3 ด้านสาธารณสุข เทศบาลเมืองมหาสารคามควรพัฒนาบริการส่งเสริมสุขภาพให้ครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มวัยอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ผู้พิการ และกลุ่มเปราะบาง ผ่านกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การตรวจคัดกรองโรค และการให้ความรู้ด้านสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ ควรวางแผนการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพให้มีความต่อเนื่องและเป็นระบบ เช่น การจัดกิจกรรมสุขภาพประจำชุมชน การออกหน่วยบริการเชิงรุก และการติดตามผลด้านสุขภาพ

1.4 ด้านการศึกษา เทศบาลเมืองมหาสารคามควรพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่หลากหลายและเหมาะสมกับประชาชนทุกช่วงวัย ตั้งแต่วัยเด็ก วัยแรงงานไปจนถึงผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้าง ความรู้ ทักษะชีวิต และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ควรส่งเสริมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ห้องสมุดประชาชน หรือพื้นที่เรียนรู้ดิจิทัล เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้สะดวกและทั่วถึง

1.5 ด้านการจัดระเบียบชุมชนและรักษาความสงบเรียบร้อย เทศบาลเมืองมหาสารคาม ควรกำหนดหลักเกณฑ์ แนวทาง และข้อปฏิบัติในการจัดระเบียบร้านค้าและสถานประกอบการให้มีความชัดเจน เป็นลาย

ลักษณ์อักษร และสื่อสารให้ผู้ประกอบการและประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึง เพื่อลดความสับสนและสร้างความเข้าใจที่ตรงกันในการปฏิบัติ ควรบังคับใช้กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับร้านค้าและสถานประกอบการอย่างเป็นธรรม โปร่งใส และไม่เลือกปฏิบัติ

1.6 ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน อาชีพ ท่องเที่ยว และการลงทุน เทศบาลเมืองมหาสารคาม ควรพัฒนาและจัดกิจกรรมหรือเทศกาลที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นอัตลักษณ์ท้องถิ่น วิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ประกอบการ และกลุ่มอาชีพท้องถิ่นในการวางแผนและจัดกิจกรรมท่องเที่ยว

1.7 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เทศบาลเมืองมหาสารคามควรพัฒนาระบบการจัดการขยะมูลฝอยให้เป็นระบบครบวงจร ตั้งแต่การคัดแยกขยะ ณ แหล่งกำเนิด การจัดเก็บขนอย่างเป็นระเบียบ ไปจนถึงการกำจัดขยะอย่างถูกสุขลักษณะ ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้และจิตสำนึกในการคัดแยกขยะ ลดการใช้วัสดุที่ก่อให้เกิดขยะ และนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ผ่านการรณรงค์และกิจกรรมในชุมชน

1.8 ด้านการส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน และโบราณสถาน เทศบาลเมืองมหาสารคาม ควรกำหนดนโยบายและแผนงานที่ชัดเจนในการสนับสนุนการสืบทอดและถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น งานหัตถกรรม การแพทย์พื้นบ้าน และการปรุงอาหารพื้นถิ่น ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การฝึกอบรมและเวทีถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านโดยเปิดโอกาส ให้ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชน และประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วม

2.ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงหรือองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นประเภทอื่น เช่น เทศบาลตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบและประสิทธิภาพการจัดบริการสาธารณะในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อช่วยเพิ่มความหลากหลาย และความครอบคลุมของผลการวิจัย

2.2 ควรพิจารณาศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อการจัดบริการสาธารณะ เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชน ภาวะผู้นำของผู้บริหาร งบประมาณ เทคโนโลยีดิจิทัล หรือธรรมาภิบาล เพื่อให้เข้าใจปัจจัยเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดบริการสาธารณะอย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กานติมา วายลม. (2563). ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 12*(1), 45–60.

ทศพล ปรีชาศิลป์. (2560). ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานเทศบาลตำบลสามชุกตามหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี. *วารสารการเมืองการปกครอง, 7*(3), 101–118.

เทศบาลเมืองมหาสารคาม. (2567). *มาตรฐานการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม ประจำปี 2567*. มหาสารคาม: เทศบาลเมืองมหาสารคาม.

เทศบาลเมืองมหาสารคาม. (2568). *รายงานข้อมูลประชากรในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ประจำปี 2568*. มหาสารคาม: เทศบาลเมืองมหาสารคาม.

ธีรยุทธ บุญมี. (2562). *การเมืองการปกครองไทย: แนวคิดและพัฒนาการ*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายศึกษา.

นฤมล สินสุวงศ์. (2565). การบริหารจัดการเทศบาลเมืองภายใต้บริบทการขยายตัวของเมือง. *วารสารการบริหารท้องถิ่น, 15*(2), 45–60.

ประเมิน กาฬภักดี. (2564). ความต้องการของประชาชนต่อการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลทะเลบก อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารการบริหารท้องถิ่น, 14*(2), 85–102.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2563). การกระจายอำนาจกับประสิทธิภาพการบริหารงานท้องถิ่นของไทย. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 18*(1), 1–20.

พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์. (2554). *การกระจายอำนาจกับการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพมหานคร: ราชกิจจานุเบกษา.

รัฐบุรุษ คุ้มทรัพย์. (2567). ประสิทธิผลด้านการบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี. *วารสารบริหารศาสตร์, 17*(1), 92–108.

ศักดิ์ชัย เชื้อพึ่ง. (2560). ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลภูเขาทอง จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารการพัฒนาท้องถิ่น, 10*(2), 55–70.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2565). *พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *รายงานสถิติประชากรและเคหะ จังหวัดมหาสารคาม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สุภาวดี ช่อสม. (2563). ทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารงานด้านการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลสินเจริญ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารพัฒนาสังคมและชุมชน, 9*(1), 73–88.

Bovaird, T., & Loeffler, E. (2020). *Public management and governance* (4th ed.). London, UK: Routledge.

Denhardt, J. V., & Denhardt, R. B. (2007). *The new public service: Serving, not steering* (Expanded ed.). Armonk, NY: M.E. Sharpe.

Hall, P. (2002). *Cities of tomorrow: An intellectual history of urban planning and design in the twentieth century* (3rd ed.). Oxford, UK: Blackwell.

Osborne, D., & Gaebler, T. (1992). *Reinventing government: How the entrepreneurial spirit is transforming the public sector*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Osborne, S. P. (2010). *The new public governance? Emerging perspectives on the theory and practice of public governance*. London, UK: Routledge.

Rowe, J. W., & Kahn, R. L. (1997). Successful aging. *The Gerontologist, 37*(4), 433–440.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). New York, NY: Harper & Row.

รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3
Model for Building Good Citizenship Awareness in Students with the Principle of Sovereignty 3

อดิศักดิ์ ทุมอนันต์
ประพิศ โบราณมูล
พระครูสุวรรณธรรมาจารยร์
พระมหาอำนวย มหาวิโร
อิศเรศ จิณฤทธิ์
ณัฐวุฒิ โมฆรัตน์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Adisak Tumanan
Prapit Boranmoon
Phrakrusuwanthammachan
Phra Maha Amnuay Mahaviro
Issares Jinnarith
Nattawut Mokkarut
Mahamakut Buddhist University Roi-Et Campus
Corresponding Author; E-mail: prapit.bo@mbu.ac.th

รับบทความ: 7 มีนาคม 2569; แก้ไขบทความ 17 เมษายน 2569; ตอบรับบทความ: 22 เมษายน 2569
Received: March 7, 2026; Revised: April 17, 2026; Accepted: April 22, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนตามหลักอธิปไตย 3 และ 2) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบเชิงแนวคิดการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนตามหลักอธิปไตย 3 การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ผู้วิจัยได้สุ่มกลุ่มตัวอย่างจากประชากรโดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น(Multi-Stage Sampling) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 66 คน จากตารางของเครจซี่และมอร์แกน (R.V.Krejcie & D.W.Morgan) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 3 ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ รองลงมา ด้านที่ 2 ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ และน้อยสุด ด้านที่ 1 ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ แยกเป็นรายด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่ 2 ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านที่ 3 ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : รูปแบบ; จิตสำนึก; พลเมืองที่ดี; นักเรียน; อธิปไตย 3

Abstract

This research aims to 1) study the level of good citizenship awareness among students based on the Three Principles of Sovereignty and 2) synthesize a conceptual model for cultivating good citizenship awareness among students based on the Three Principles of Sovereignty. This research employed a quantitative research methodology. The sample consisted of 66 lower secondary school students from schools under the Roi Et Primary Educational Service Area Office 2. The researcher used multi-stage sampling to obtain a sample size of 66 students, based on the Krejcie and Morgan table (R.V. Krejcie & D.W. Morgan). Data was collected using questionnaires. Statistical analysis included percentages, means, and standard deviations.

The research results found that**:** The model for developing good citizenship awareness among students using the three aspects of sovereignty, overall, is at a high level. Considering each aspect individually, they can be ranked from highest to lowest average value as follows: Aspect 3, Dharmacracy (prioritizing righteousness, goodness, and reason), followed by Aspect 2, Globalism (prioritizing the popularity of the masses), and least likely, Aspect 1, Autocracy (prioritizing oneself). Broken down by aspect, Aspect 1, Autocracy (prioritizing oneself), is at a high level overall; Aspect 2, Globalism (prioritizing the popularity of the masses), is at a high level overall; and Aspect 3, Dharmacracy (prioritizing righteousness, goodness, and reason), is at a high level overall.

Keywords: Model; Good citizenship; Awareness; Students; Threefold Sovereignty Principles

บทนำ

ความเป็นพลเมืองมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยด้วย ซึ่งวรากรณ์ สามโกเศศ (2554) กล่าวว่า สมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกาในนานาประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมันจัดให้มีการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองขึ้นมาและประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมือง จนเป็นตัวอย่างให้กับประเทศต่าง ๆ สำหรับสถาบันการศึกษา เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความคิด ความประพฤติ รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่พลเมืองของประเทศชาติซึ่งกระบวนการจัดการเรียนการสอนเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญ ต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแนวทางและรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในด้านงานวิชาการ และรวมทั้งการเสริมสร้างทักษะในด้านการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้มีความสามารถในการปรับตัวที่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2551 : 6) สำหรับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นั้นกล่าวได้ว่าเป็นหลักสูตรอิงมาตรฐานในการที่จะกำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติได้ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลที่สุดทั้งร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองที่ดี (กระทรวงศึกษาธิการ,

2553 : 7, สุรศักดิ์ โจถาวร, 2555 : 23) นำไปสู่การมีสมรรถนะสำคัญ 5 อย่างและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อีกด้วยต้องได้รับการปลูกฝังและพัฒนาโดยผ่านการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนในลักษณะต่าง ๆ ด้วย(กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 3)

ความเป็นพลเมืองที่ดีมีความรับผิดชอบ เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความตระหนักและแสดงออกเชิงประจักษ์อย่างมีความรับผิดชอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองที่สำคัญประกอบไปด้วย 4 ด้าน ดังนี้ 1) ความเป็นพลเมืองด้านสังคม คือ การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 2) ความเป็นพลเมืองด้านเศรษฐกิจ คือ การประหยัดและอดออมในครอบครัว การซื่อสัตย์สุจริตต่ออาชีพที่ทำ 3) ความเป็นพลเมืองด้านการเมืองการปกครอง คือ การเคารพกฎหมาย การยอมรับฟังความคิดเห็นของทุกคน และ 4) ความเป็นพลเมืองด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร คือ การใฝ่รู้ข้อมูลที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในขอบข่ายทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม นอกจากนี้ผู้ปกครองยังเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นพลเมือง โดยเฉพาะปัจจัยด้านระดับ การศึกษา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัคร กล่าวคือ ผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูง จะมีความความรู้ทางการเมืองและพลเมืองสูง และผู้ปกครองจะส่งผ่านความรู้ดังกล่าวมายังบุตรได้ นอกจากนี้ผู้ปกครองที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครของชุมชนจะมีส่วนผลักดันให้บุตรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวได้ และมีส่วนในการปลูกฝังความรู้สึกความเป็นพลเมืองให้แก่บุตรตั้งแต่ยังเป็นเด็กได้อีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น ความเป็นพลเมืองที่ดีสำหรับนักเรียนเยาวชนนั้น สามารถช่วยให้นักเรียนเยาวชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมได้มากยิ่งขึ้น มีความความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดีระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสม และเป็นแนวทางให้กับหน่วยงานอื่น ๆ นำไปประยุกต์ใช้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนตามหลักอธิปไตย 3
2. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบเชิงแนวคิดการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนตามหลักอธิปไตย 3

การทบทวนวรรณกรรม

ความหมายของคำว่ารูปแบบ

คัมภีร์ สุดแท้ (2553 : 9) กล่าวว่า รูปแบบ คือ สิ่งที่ถูกสร้างหรือพัฒนาขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญ ๆ นั้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ซึ่งฉันทนา จันทร์บรรจง (2541 : 178-179) ได้กล่าวว่ารูปแบบเป็นแบบจำลองที่เป็นตัวแทนหรือแผนแบบของระบบสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งประดิษฐ์ที่ได้รับการพัฒนาหรือจัดสร้างขึ้นให้มีขนาดย่อส่วนจากของจริง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงลักษณะรายละเอียดแสดงความคิดหลักการหรือการทำงานของส่วนต่าง ๆ ปัญญา ทองนิล (2553 : 9) ได้กล่าวว่า รูปแบบ คือ โครงสร้างที่เกิดจากทฤษฎี ประสบการณ์ การคาดการณ์ ที่นำเสนอในรูปของข้อความหรือแผนผัง เยาวดี วิบูลย์ศรี (2536 : 25) กล่าวว่า รูปแบบ คือ วิธีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจิตนาการของคนที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏในลักษณะของการสื่อสารในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ณัฐศักดิ์ จันทร์ผล (2552 : 125) กล่าวว่า รูปแบบ คือ โครงสร้างของชุดโปรแกรม แบบจำลองหรือตัว

แบบที่จำลองสภาพความเป็นจริงที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อการลดทอนเวลาพิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างในสิ่งที่จะต้องนำมาศึกษาปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ทิศนา แขมมณี (2551 : 1) กล่าวว่า รูปแบบเป็นแบบจำลองในลักษณะเลียนแบบหรือเป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่างเป็นแผนผังหรือแบบแผนของการดำเป็นการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อเนื่องด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นจริงอย่างหนึ่ง เพื่อใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีที่ได้ศึกษามาของผู้สร้างเองเพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยใช้สื่อที่ทำให้เข้าใจได้ง่ายและกระชับถูกต้องและปรียบเทียบกับปรากฏการณ์จริงได้เพื่อช่วยให้ตนเองและคนอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึก

พจนานุกรมไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน (อ้างในกัญญาพัชร เกตุแก้ว, 2565 : 16) ให้ความหมายจิตสำนึก ไว้ว่าเป็นภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้า จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย รวมทั้งภานุ วังโส (2549 : 56) ยังได้กล่าวว่า จิตสำนึก คือ ส่วนที่เป็นความรู้ในอารมณ์ที่เกิดขึ้น 6 ทาง ประกอบด้วยทางตา ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางจิต ซึ่งแต่ละอย่างแสดงความแตกต่างของ การรับรู้ เข้าใจความแตกต่างของการรับรู้ เข้าใจความตามที่เป็นจริง ความจริงของชีวิตก็จะปรากฏ การเข้าใจชีวิตอย่างอง แท้ก็จะเกิดขึ้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549) (อ้างใน ภัทรศรี อินทร์ขาว และจิตติคุณ นิยมสิริ, 2564 : 7) นิยามคำว่าจิตสำนึก หมายถึง ความคิด ความรู้สึกที่อยู่ส่วน ลึกของบุคคล ติดตัวติดใจอยู่ตลอดเวลา คงทน และไม่เปลี่ยนโดยง่าย เกี่ยวข้องกับการรู้สำนึกถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะ การให้ความสำคัญกับส่วนรวมหรือสิ่งสาธารณะซึ่งในสังคม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่ดี

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2557) ระบุว่าหน้าที่และความเป็นพลเมือง ได้แก่ ภารกิจที่บุคคลได้รับการปลูกฝัง สร้างจิตสำนึกให้มีการประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรมคุณธรรมไม่ว่าจะเป็นทางด้านศาสนา ด้านกฎหมาย ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านวัฒนธรรมของชาติ หรือด้านจิตสำนึกที่ถูกต้อง เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของประเทศชาติและเป็นการสร้างคุณค่าให้กับตนเองเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมสามารถรับผิดชอบตนเองได้ ตลอดจนบุคคลนั้นจะต้องมีการเสียสละ ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ความสามารถของตนเองเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วย

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองมีบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ และวิชัย ตันศิริ (2557) ให้ความหมายของความเป็นพลเมืองไว้ 2 ลักษณะ คือ ความเป็น พลเมืองในความหมายเก่าหมายถึงความเป็นผู้รับ ส่วนความเป็นพลเมืองในความหมายใหม่ พลเมือง มีส่วนเป็นผู้กระทำ มีจิตสาธารณะ เห็นประโยชน์ส่วนรวม มีความรับผิดชอบ

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร (2557) กล่าวว่า ความเป็นพลเมือง หมายถึง คนที่มีความสามารถ ในการแสดงความรับผิดชอบทั้งต่อตัวเองและส่วนรวม และภัสยกร เลาสวัสดิกุล (2557) กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองหมายถึง สมาชิกที่มีความรับผิดชอบ ต่อสังคม เคารพสิทธิและหน้าที่ของตน เห็นต่อประโยชน์ส่วนรวมมีจิตสาธารณะ

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2559) กล่าวถึงการเป็นพลเมือง คือ การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมมีอิสรภาพที่ควบคู่กับความรับผิดชอบ การมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับบทบาทและหน้าที่ รวมทั้งการมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาการอยู่ร่วมกันในสังคม

ความสำคัญของความเป็นพลเมืองที่ดี

ทสมล ชนาดิศัย (2557) กล่าวถึง ความสำคัญของความเป็นพลเมือง ไว้ว่า 1) ด้านการเมืองการปกครอง เพราะพลเมืองดีจะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ ตามที่กฎหมายและรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ 2) ด้านสังคม เพราะพลเมืองดีจะไม่ก่อความวุ่นวายหรือสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขแก่สังคม และ 3) ด้านเศรษฐกิจ เพราะพลเมืองดีจะประกอบอาชีพสุจริต และใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานเลขาสภาผู้แทนราษฎร (2555) กล่าวถึง ความสำคัญของความเป็นพลเมืองดี ดังนี้ 1) ทำให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปอย่างมั่นคง ในการที่จะส่งผลให้การทำงานและผลงานนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 2) ทำให้เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ เกิดความร่วมแรงร่วมใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย 3) ทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย เนื่องจากการที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามระเบียบของสังคม 4) ทำให้สังคมมีความเป็นธรรม เพราะว่าสมาชิกทุกคนได้มีสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ มีความเท่าเทียมกันตามที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงทำให้สมาชิกทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม และ 5) ทำให้สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อกันและกัน โดยยึดหลักศีลธรรมเป็นพื้นฐานที่ดีในการปฏิบัติต่อกันตามวิถีระบอบประชาธิปไตย

การจัดการศึกษาเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่ดี

ภัสยกร เลาสวัสดิกุล (2557) กล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความพลเมือง คือ การจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีความสุข ตระหนักและมั่นใจในความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย หรือมีพฤติกรรมที่แสดงถึงวิถีประชาธิปไตย และสติธร ธนานิธิโชติ (2557) กล่าวถึง การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองว่าเป็นการจัดการศึกษาโลกของความเป็นจริงในสังคมภายนอกโรงเรียน เชื่อมโยงเข้ามาสู่บทเรียนเกิดเป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้เกิดการคิดวิเคราะห์

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2559) สรุปหลักการพื้นฐานของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็น พลเมือง ดังนี้ 1) ผู้ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมือง โดยผู้สอนทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการ ผู้เรียน จึงถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน 2) การเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวดิ่ง ผู้สอนต้องคำนึงถึงความเสมอภาคของผู้เรียน 3) การพัฒนาตนเองให้มีความเป็นพลเมืองนั้นไม่ได้เกิดจากการบรรยายแต่เกิดจากการ ปฏิบัติ 4) การเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องติดตามการประเมินผลการพัฒนา ตนเอง โดยให้มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสรุปบทเรียน เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอ

วิชัย ตันศิริ และคณะ (2557) กล่าวถึงรูปแบบการศึกษาพลเมืองว่ามีแนวทางการให้การศึกษาพลเมืองผ่าน 3 สถาบัน ดังนี้ 1) สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญโดยตรงที่จะช่วยให้เด็กเกิดการพัฒนาตัวตน บุคลิกภาพ ทัศนคติ ความนึกคิด พฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเติบโตไปเป็นพลเมืองที่ดีตาม กรอบจริยธรรมทางสังคม 2) สถาบันการศึกษา เป็นกลไกสำคัญของรัฐในการปลูกฝัง สร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อให้เกิดความเป็นพลเมืองแก่เด็ก เยาวชน โดยเฉพาะโรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาแหล่งแรกที่รัฐใช้เป็น เครื่องมือและกลไกในการบ่มเพาะ ปลูกฝังความเป็นพลเมือง ความมีระเบียบวินัยทางสังคม การเคารพเชื่อฟังครู

สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน ส่งผลให้คนในสังคมเกิดสำนึกความเป็นพลเมืองมากขึ้น และ 3) สถาบันอื่นในสังคม สถาบันอื่นในสังคมมีส่วนเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้น ซึ่งอาจเป็นสิ่งชี้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนและสถาบันการเมือง

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักอธิปไตย 3

คำว่า อธิปไตย ตามความในอาธิปเตยยสูตรนั้น บุคคลบางคนเมื่อประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมก็เพราะเห็นประจักษ์ว่าทุกคนที่มีพื้นฐานเดียวกัน คือ ถูกชาติชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสะ ครอบงำ จึงเริ่มปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม โดยปรารภตนเป็นใหญ่ ดังนี้ชื่อว่า ยึดหลักอัตตาธิปไตย บุคคลบางคนเริ่มปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมก็ตั้งสติปฏิบัติชอบตามครองธรรมไม่ปฏิบัติตนผิดศีลผิดธรรม เพราะเกรงว่าสังคมจะติเตียนโลกจะโพนทะนา เช่นนี้ชื่อว่ายึดหลักโลกาธิปไตย และบุคคลบางคนเมื่อปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมก็เพราะเล็งเห็นว่าธรรมะของพระพุทธองค์มีค่า เป็นอริยทรัพย์ที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว เป็นแนวทางที่ถูกต้อง เป็นสัมมาทิฏฐิ เป็นแนวทางทีนำไปสู่การพ้นทุกข์ จึงปฏิบัติด้วยความเพียรที่ไม่ย่อหย่อน เช่นนี้ชื่อว่ายึดหลักธรรมธิปไตย

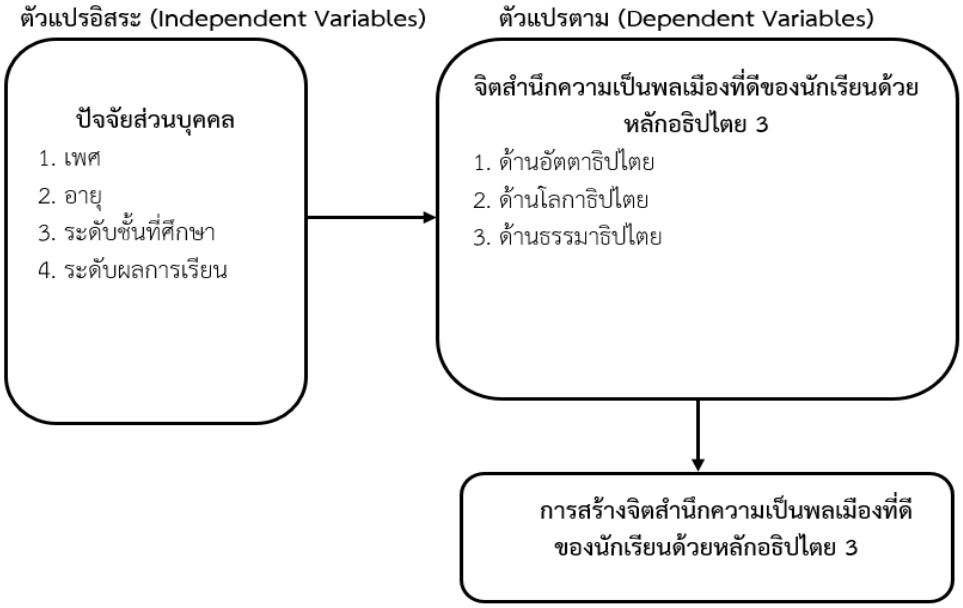
นอกจากนี้แล้ว หลักอธิปไตยยังสามารถปรับประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาสำหรับอบรม สั่งสอนนักเรียนนักศึกษาได้ด้วย สำหรับหลักอธิปไตย หรือความเป็นใหญ่นั้นสามารถแบ่วได้เป็น 3 ชนิด คือ

1. หลักอัตตาธิปไตย คือ การถือเอาตนเป็นใหญ่ฝ่ายเดียว หมายถึงการชอบทำอะไรตามใจตัวเองการถือเอาอารมณ์ตนเป็นใหญ่หรือพวกใช้อารมณ์เป็นใหญ่ ดังนั้นคำว่า อัตตาธิปไตย จึงอาจเป็นได้ทั้งในด้านดีและไม่ดี ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางด้านจิตใจและภูมิธรรมของแต่ละคน

2. หลักโลกาธิปไตย คือ การเอาโลกเป็นใหญ่ที่ถือเอาความนิยมของสังคมเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงว่าการกระทำเช่นนั้นจะดีงามหรือเหมาะสมหรือไม่ คำว่า โลกาธิปไตยนั้นรวมไปถึง ประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการเมืองการปกครองด้วย การถือความเห็นของประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลัก ดังนั้นกล่าวได้ว่าการปกครองแบบถือคนส่วนมากเป็นหลัก หรือ โลกาธิปไตย นั้นไม่จำเป็นต้องดีเสมอไป แต่ถ้าหากคนส่วนใหญ่ในสังคมเป็นคนดี การที่เราทำตามอย่างคนดีเหล่านั้น อย่างนี้แล้วก็เป็นผลดีเหมือนกัน แต่ก็มีข้อเสียก็ตรงที่ว่า การถือโลกเป็นใหญ่อย่างนี้แล้วผู้เป็นใหญ่มักไม่เป็นตัวของตัวเองเท่าที่ควร คอยแต่จะฟังความคิดเห็นของประชาชนในสังคมส่วนใหญ่ก่อนทุกครั้ง ทำให้การปฏิบัติงานเกิดความล่าช้าและอาจส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม

3. หลักธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรมะเป็นใหญ่ในการปฏิบัติ การกระทำอะไรที่ทำลงไปแล้วย่อมมีผลสะท้อนออกมา 2 รูปแบบ คือ จากพวกที่เห็นด้วยก็จะบอกว่าดี และพวกที่ไม่เห็นด้วยก็จะต้องบอกว่าไม่ดีเช่นกัน เมื่อเราเข้าใจความหมายของคำว่า ความดี ความชั่ว แล้วเราก็จะได้เลือกปฏิบัติได้ถูกต้อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำนวน 80 คน

2. เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยขั้นตอนที่หนึ่ง สุ่มโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำนวน 93 แห่ง ขั้นตอนที่สอง สุ่มห้องเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนที่เลือก และขั้นตอนสุดท้าย สุ่มนักเรียนรายบุคคลจากรายชื่อห้องเรียนที่กำหนดให้ครบตามขนาดกลุ่มตัวอย่าง 66 คน โดยยึดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ R.V. Krejcie และ D.W.Morgan

3. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย 1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากข้อมูลภาคสนามโดยการใช้แบบสอบถาม โดยไม่ได้คัดเลือกหรือหยิบยกมาจากข้อมูลที่บุคคลหรือหน่วยงานอื่นได้จัดเก็บรวบรวมไว้ก่อน 2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยรวบรวมจากการศึกษาค้นคว้า จากตำรา งานวิจัย นวโกวาท ข้อมูลสถิติ โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดของหน่วยงานราชการและเอกชนต่าง ๆ รวมทั้งจากอินเทอร์เน็ตด้วย เป็นต้น

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ ตอนที่ 2 แบบวัดจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักอธิปไตย 3 จำนวน 15 ข้อ แบ่งเป็น 3 ด้าน ด้านละ 5 ข้อ โดยใช้มาตรประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ “น้อยที่สุด” ถึง “มากที่สุด”

5. การสร้างและตรวจคุณภาพเครื่องมือ ดำเนินการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้ 1) กำหนดประเด็นตามวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด และนิยามศัพท์เฉพาะ เพื่อนำไปใช้ในการสร้างเป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม 2) ร่างแบบสอบถามโดยประยุกต์และเก็บความหมาย รายละเอียดจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่มีข้อความเกี่ยวข้อง

กับตัวแปรมาเขียนข้อคำถามขึ้น และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงต่อไป 3) แก้ไขตามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือเสนอแนะ และนำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นตามเนื้อหาและจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขความเที่ยงตรงทั้งด้านโครงสร้างเนื้อหา และสำนวนภาษา จำนวน 3 ท่าน คิดเป็นค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.67–1.00 4) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะ แล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องอีกครั้ง 5) จากนั้นนำไปทดลองใช้กับนักเรียนที่มีลักษณะใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .87 และ 6) จัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการวิจัยครั้งนี้มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ไว้ดังนี้ 1) สำรวจจำนวนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 เพื่อรู้จำนวนที่แน่ชัด 2) นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด เพื่อขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บรวบรวบข้อมูลเสนอผู้อำนวยการโรงเรียนที่เป็นพื้นที่ในการวิจัย 3) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยคณะผู้วิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม พร้อมนำกลับคืนมาทั้งหมด และ 4) ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละชุดและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

7. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้ 1) นำแบบสอบถามตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละชุดและนำมาจัดระเบียบข้อมูลแล้วดำเนินการให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 2) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ด้วยค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 ด้วยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 โดยใช้ความถี่ (Frequency) และ 3) นำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

8. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ปรากฏผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการวิเคราะห์รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 โดยรวมทั้ง 3 ด้าน

ด้านที่	รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่	3.79	0.07	มาก
2	ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่	3.96	0.12	มาก

ด้านที่	รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
3	ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่	4.12	0.06	มาก
รวม		**3.96**	**0.03**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า การวิเคราะห์รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ =3.96, S.D.= 0.03) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 3 ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ =4.12, S.D.= 0.06) รองลงมา ด้านที่ 2 ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ =3.96, S.D.= 0.12) และน้อยสุด ด้านที่ 1 ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.79, S.D.= .0.07)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 ด้านที่ 1 ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่

ข้อ	ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่	ระดับการปฏิบัติ		
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	ข้าพเจ้าปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม	3.64	0.74	มาก
2	ข้าพเจ้าเห็นคุณค่าและมั่นใจในตนเอง	3.58	0.88	มาก
3	ข้าพเจ้ามีความรู้ต่อหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองเสมอ	3.94	0.75	มาก
4	ข้าพเจ้าปฏิบัติตามกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของบุคคล	3.80	0.96	มาก
5	ข้าพเจ้าปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองที่ดีของชาติ	3.98	0.80	มาก
	รวม	**3.79**	**0.07**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า การวิเคราะห์รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 ด้านที่ 1 ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ =3.79, S.D.= 0.07) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 5 ข้าพเจ้าปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองที่ดีของชาติ มีค่าเฉลี่ย($\overline{X}$ =3.98, S.D.= 0.80) รองลงมา ข้อที่ 3 ข้าพเจ้ามีความรู้ต่อหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองเสมอ มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ =3.94, S.D.= 0.75) และน้อยสุด ข้อที่ 2 ข้าพเจ้าเห็นคุณค่าและมั่นใจในตนเอง มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.58, S.D.= 0.88)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการวิเคราะห์รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 ด้านที่ 2 ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่

ข้อ	ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่	ระดับการปฏิบัติ		
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	ข้าพเจ้าได้มีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองผู้อื่นตามหลักสิทธิมนุษยชน	3.55	0.65	มาก
2	ข้าพเจ้ายืนตรงเคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ และอธิบายความหมายของเพลงชาติได้ถูกต้อง	4.20	0.87	มาก
3	ข้าพเจ้าเข้าร่วม ส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมที่สร้างความสามัคคี ปรองดอง ที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน และสังคม	3.85	1.01	มาก
4	ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่สร้างความสามัคคี ปรองดอง และเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและสังคม	4.02	0.82	มาก
5	ข้าพเจ้าปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ตรงต่อเวลาในการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันและรับผิดชอบต่อส่วนรวม	4.10	0.79	มาก
	รวม	**3.96**	**0.12**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า การวิเคราะห์รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 ด้านที่ 2 ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ =3.96, S.D.= 0.12) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 2 ข้าพเจ้ายืนตรงเคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ และอธิบายความหมายของเพลงชาติได้ถูกต้อง มีค่าเฉลี่ย($\overline{X}$ =4.20, S.D.= 0.87) รองลงมา ข้อที่ 5 ข้าพเจ้าปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ตรงต่อเวลาในการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันและรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ =4.10, S.D.= 0.79) และน้อยสุด ข้อที่ 1 ข้าพเจ้าได้มีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองผู้อื่นตามหลักสิทธิมนุษยชน มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.55, S.D.= 0.65)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการวิเคราะห์รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 ด้านที่ 3 ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่

ข้อ	ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่	ระดับการปฏิบัติ		
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	ข้าพเจ้าเคารพ กฎ กติกา และระเบียบในการอยู่ร่วมกันในสังคม	4.25	0.74	มากที่สุด
2	ข้าพเจ้ายอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมชั้นเรียนในระหว่างการทำงานกลุ่ม	4.16	0.72	มาก
3	ข้าพเจ้ามีจิตสาธารณะโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน	4.02	0.82	มาก
4	ข้าพเจ้าเข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	4.11	0.82	มาก
5	ข้าพเจ้าเห็นคุณค่าในการปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิเสรีภาพ หน้าที่ในฐานะพลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตย	4.07	0.80	มาก
	รวม	**4.12**	**0.06**	**มาก**

จากตารางที่ 4 พบว่า การวิเคราะห์รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 ด้านที่ 3 ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ =4.12, S.D.= 0.06) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 1 ข้าพเจ้าเคารพ กฎ กติกา และระเบียบในการอยู่ร่วมกันในสังคม มีค่าเฉลี่ย($\overline{X}$ =4.25, S.D.= 0.74) รองลงมา ข้อที่ 2 ข้าพเจ้ายอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมชั้นเรียนในระหว่างการทำงานกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ =4.16, S.D.= 0.72) และน้อยสุด ข้อที่ 3 ข้าพเจ้ามีจิตสาธารณะโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.02, S.D.= 0.82)

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผล

รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 โดยรวมทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 3 ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ รองลงมา ด้านที่ 2 ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ และน้อยสุด ด้านที่ 1 ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ แยกเป็นรายด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 5 ข้าพเจ้าปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่

พลเมืองที่ดีของชาติ รองลงมา ข้อที่ 3 ข้าพเจ้ามีความรู้ต่อหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองเสมอ และน้อยสุด ข้อที่ 2 ข้าพเจ้าเห็นคุณค่าและมั่นใจในตนเอง ด้านที่ 2 ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 2 ข้าพเจ้ายืนตรงเคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ และอธิบายความหมายของเพลงชาติได้ถูกต้อง รองลงมา ข้อที่ 5 ข้าพเจ้าปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ตรงต่อเวลาในการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันและรับผิดชอบต่อส่วนรวม และน้อยสุด ข้อที่ 1 ข้าพเจ้าได้มีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองผู้อื่นตามหลักสิทธิมนุษยชน และด้านที่ 3 ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 1 ข้าพเจ้าเคารพ กฎ กติกา และระเบียบในการอยู่ร่วมกันในสังคม รองลงมา ข้อที่ 2 ข้าพเจ้ายอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมชั้นเรียนในระหว่างการทำงานกลุ่ม และน้อยสุด ข้อที่ 3 ข้าพเจ้ามีจิตสาธารณะโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

อภิปรายผล

รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 โดยรวมทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้สามารถอภิปรายผลได้ว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ได้รับการอบรม สั่งสอนทั้งจากพ่อแม่ผู้ปกครอง และครูผู้สอนให้เป็นเด็กที่ดีมีเหตุผล ยึดถือสังคมส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยพร้อมทั้งมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องเป็นหลักปฏิบัติตนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิชัย ตันศิริ และคณะ (2557) ที่ได้กล่าวถึงรูปแบบการศึกษาพลเมืองว่ามีแนวทางการให้การศึกษาพลเมืองผ่าน 3 สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันอื่นในครอบครัว

นอกจากนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและนำมาอภิปรายผลดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก สามารถอภิปรายได้ว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้มีการปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองที่ดีของชาติ มีความรู้ต่อหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556) ที่ได้กล่าวถึงคุณลักษณะ 4 ประการของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ไว้ดังนี้ 1) พลเมืองที่แข็งขัน ทั้งทางตรง และทางอ้อม 2) พลเมืองเป็นผู้ที่มีความรู้และมีข้อมูลเกี่ยวกับประชาธิปไตย 3) พลเมืองที่มีทักษะพื้นฐานประชาธิปไตย ประกอบด้วย การคิดอย่างมี วิจารณญาณ การทำงานเป็นหมู่คณะ การใช้กระบวนการประชาธิปไตย และ4) พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีความเชื่อมั่นในพหุนิยม ความเป็นหนึ่ง ท่ามกลางความหลากหลาย การใช้สันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้งเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และผลการวิจัยของอัญชลี ถีระสา (2562) ที่ได้ศึกษาคุณลักษณะการรู้ด้านการเป็นพลเมืองดีของนักเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 25 ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบได้จำนวนองค์ประกอบ 6 ด้าน ประกอบด้วย ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การรับผิดชอบต่อตนเอง การเคารพกฎหมาย กติกาของสังคม การมีส่วนร่วมทางการเมือง การเคารพ สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และการประพฤติปฏิบัติตน และ 2) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบแต่ละด้าน พบว่า โมเดลการวิจัยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบ 29 ตัวแปร พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

.01 โดยจัดเรียงลำดับตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปน้อย ดังนี้ องค์ประกอบด้านเคารพกฎหมาย กติกาของสังคม องค์ประกอบด้านการประพฤติปฏิบัติตน องค์ประกอบด้านการรับผิดชอบต่อตนเอง องค์ประกอบด้านความรับผิดชอบต่อส่วนรวม องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมกับการเมือง และองค์ประกอบด้านการเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 1.011, 1.002, 0.959, 0.928, 0.913 และ 0.483 ตามลำดับ

ด้านที่ 2 ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้สามารถนำมาอภิปรายผลได้ว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นปฏิบัติตามความนิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคมที่ได้ปฏิบัติร่วมกันเกี่ยวกับการยืนตรงเคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ และอธิบายความหมายของเพลงชาติ มีการปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ตรงต่อเวลาในการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันและรับผิดชอบต่อส่วนรวม สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะ 4 ประการ ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ไว้ว่า 1) พลเมืองที่แข็งขัน 2) พลเมืองเป็นผู้ที่มีความรู้และมีข้อมูลเกี่ยวกับประชาธิปไตย 3) พลเมืองที่มีทักษะพื้นฐานประชาธิปไตย และ 4) พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และงานวิจัยของจักรพงษ์ วงศ์อ้าย และคณะ (2561) ได้ศึกษาการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพ ปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายวิธีการพบว่ามีค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีโดยการประยุกต์ใช้โมเดลซิปที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2) ด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในรายวิชา 3) ด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และ 4) ด้านการดำเนินงานโครงการพัฒนานักเรียนเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี

ด้านที่ 3 ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้สามารถนำมาอภิปรายผลได้ว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นให้ความสำคัญและเคารพ กฎ กติกา การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องและระเบียบในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมชั้นเรียนในระหว่างการทำงานกลุ่มหรือส่วนรวมเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระราชสังวรญาณ (พุธ ฐานิโย) ที่ได้อธิบายและให้แนวคิดเกี่ยวกับอธิปไตยไว้ว่า 1) ลักษณะของอัตตาธิปไตย ถ้าเป็นตัวบุคคลก็เป็นบุคคลที่เชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป 2) ลักษณะของคนที่เป็นโลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ และ 3) ส่วนคนที่เป็นธรรมาธิปไตย คือ อาศัยธรรมเป็นใหญ่ ธรรมที่ทำให้คนเป็นธรรมาธิปไตย และผลการวิจัยของสุทธญาณ์ โอบอ้อม และคณะ (2563) ที่ได้ศึกษาการเสริมสร้างจิตพฤติกรรมการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตยของนักเรียนในจังหวัดนครปฐม ผลวิจัยพบว่า 1) จิตพฤติกรรมการเป็นพลเมืองที่ดีต้องมีพื้นฐานจิตพฤติกรรมการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 219 คน คิดเป็นร้อยละ 61.2 และระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 241 คน คิดเป็นร้อยละ 67.3 สำหรับพื้นฐานจิตพฤติกรรมการเป็นพลเมืองที่ดี พบว่า ด้านจิตพฤติกรรมการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) การพัฒนาจิตพฤติกรรมการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตย ด้วยเชิงพุทธโดยใช้หลักภาวนา 4 คือ 1) ด้านกายภาวนา การพัฒนาทางกาย หรือสุขภาพ 2) ด้านศีลภาวนา การ

พัฒนาด้านความประพฤติการตั้งอยู่ในระเบียบวินัย และการ เคารพความแตกต่าง 3) ด้านจิตภาวนา เป็นการพัฒนาจิตใจให้มีความพร้อมทั้งในด้านคุณธรรม และ 4) ด้านปัญญาภาวนา การฝึกและพัฒนาในการรับรู้ และ 3) การเสริมสร้างจิตพฤติกรรมการเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียน ควรเสริมสร้างจิตพฤติกรรมการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตย ประกอบด้วย บ-ว-ร-ส 1) บ –บ้าน หรือครอบครัว 2) ว –วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ ของประชาชน 3) ร – โรงเรียนรวมถึงครูอาจารย์ 4) ส –สังคม สังคมทั้งในระบบออนไลน์และออฟไลน์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก จึงควรได้มีการกำหนดเป็นเชิงนโยบายในการพัฒนานักเรียน นักศึกษาให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุตกใช้ในการศึกษา การดำเนินชีวิต 2) ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ควรกำหนดเป็นเชิงนโยบายในการอบรมนักเรียน นักศึกษาให้มีการปฏิบัติตนตามสิทธิ หน้าที่ของพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และเป็นแบบอย่างทีดี 3) ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ควรกำหนดเป็นเชิงนโยบายในการอบรม พัฒนาให้นักเรียน ให้ความสำคัญกับสิ่งที่สังคมส่วนร่วมได้ประพฤติปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง และ 4) ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ควรมีการอบรมคุณธรรม จริยธรรม ให้นักเรียนได้ปฏิบัติต่อเนื่องซึ่งปัจจุบันนี้สถานศึกษาทุกแห่งให้ความสำคัญมีการนำนักเรียน นักศึกษาเข้ารับการอบรมเป็นประจำ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) จากผลการวิจัยด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ด้านที่ 1 ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักธรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง 2) ด้านที่ 1 ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ข้อที่ 2 ข้าพเจ้าเห็นคุณค่าและมั่นใจในตนเอง ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยผลดีและผลเสียของการที่มีความเชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป 3) ด้านที่ 2 ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ข้อที่ 1 ข้าพเจ้าได้มีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองผู้อื่นตามหลักสิทธิมนุษยชน ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองผู้อื่นตามหลักสิทธิมนุษยชน และ 4) ด้านที่ 3 ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ข้อที่ 3 ข้าพเจ้ามีจิตสาธารณะโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมการสร้างจิตสาธารณะตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้วยหลักอธิปไตย 3 โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 3 ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ รองลงมา ด้านที่ 2 ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ และน้อยสุด ด้านที่ 1 ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ แยกเป็นรายด้าน ดังนี้ 1) ด้านอัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับ

มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 5 ข้าพเจ้าปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองที่ดีของชาติ รองลงมา ข้อที่ 3 ข้าพเจ้ามีความรู้ต่อหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองเสมอ และน้อยสุด ข้อที่ 2 ข้าพเจ้าเห็นคุณค่าและมั่นใจในตนเอง 2) ด้านโลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 2 ข้าพเจ้ายืนตรงเคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ และอธิบายความหมายของเพลงชาติได้ถูกต้อง รองลงมา ข้อที่ 5 ข้าพเจ้าปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ตรงต่อเวลาในการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน และรับผิดชอบต่อส่วนรวม และน้อยสุด ข้อที่ 1 ข้าพเจ้าได้มีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองผู้อื่นตามหลักสิทธิมนุษยชน และ 3) ด้านธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 1 ข้าพเจ้าเคารพ กฎ กติกา และระเบียบในการอยู่ร่วมกันในสังคม รองลงมา ข้อที่ 2 ข้าพเจ้ายอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมชั้นเรียนในระหว่างการทำงานกลุ่ม และน้อยสุด ข้อที่ 3 ข้าพเจ้ามีจิตสาธารณะโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

กัญญาพัชร เกตุแก้ว. (2565). *รูปแบบการปลูกจิตสำนึกคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านวินัยเชิงพุทธบูรณาการสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 1* [ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

ฉันทนา จันทร์บรรจง. (2541). *รูปแบบที่พึงประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการในจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง: การศึกษาด้วยเทคนิคเดลไฟ* [วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยนเรศวร].

ณัฐศักดิ์ จันทร์ผล. (2552). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่เน้นการกระจายอำนาจ* [ดุษฎีนิพนธ์, มหาวิทยาลัยสยาม].

ทสมล ชนาดิศัย. (2557). *อัจฉริยะ 100 หน้า หน้าที่พลเมือง*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ทิศนา แขมมณี. (2551). *รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร. (2557). *พลเมือง สิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายศึกษา.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2559). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic education)* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภัสยกร เลาสวัสดิกุล. (2557). *กลยุทธ์การบริหารสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนิสิตนักศึกษา* [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

ภานุ วังโส. (2549). *เกินกว่าฟรอยด์จะจินตนาการ*. กรุงเทพมหานคร: มายแบงค์อกพับลิชชิ่งเฮ้าส์.

เยาวดี วิบูลย์ศรี. (2536). *การประเมินโครงการ: แนวคิดและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรากรณ์ สามโกเศศ. (2554). การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง. สืบค้นจาก http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=22721&key=news_research.

วิชัย ตันศิริ. (2557). *ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย: Pedagogy of the democrat*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายศึกษา.

วิชัย ตันศิริ และคณะ. (2557). *แนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายศึกษา.

สติธร ธนานิธิโชติ. (2557). *แนวทางการปฏิรูปเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2557). *รายงานการวิจัยและพัฒนาเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). *พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

การบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

Administration of Media Technology for Educational in the Digital Based on Saraniyadhamma Vi Principles of Network Center 5 Jaturapoom Srivichaya School Under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 2

จุฬาลักษณ์ ศรีสุข
มะลิวัลย์ โยธารักษ์
พระครูพิจิตรศุภการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
Julalak Srisuk
Maliwan Yotharak
Phrakhru Pichitsuphakan
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand
E-mail: jkfon2539@gmail.com

รับบทความ: 18 มีนาคม 2569; แก้ไขบทความ 17 เมษายน 2569; ตอบรับบทความ: 22 เมษายน 2569
Received: March 18, 2026; Revised: April 17, 2026; Accepted: April 22, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 2) ศึกษาแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 3) นำเสนอและประเมินการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน ผู้เชี่ยวชาญในการให้ข้อมูลเชิงลึก จำนวน 5 รูป/คน สนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัยและแบบประเมินการสนทนากลุ่ม

ผลจากการวิจัยพบว่า 1) สถานศึกษามีการวางแผนและสนับสนุนด้านสื่อเทคโนโลยี แต่ยังประสบปัญหาการบริหารจัดการที่ไม่เป็นระบบ แผนงานไม่สอดคล้องกับบริบทจริง การพัฒนาบุคลากรขาดความต่อเนื่องและเน้นทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติ อุปกรณ์มีสภาพเสื่อมโทรม รวมถึงช่องว่างด้านทักษะดิจิทัลระหว่างบุคลากรแต่ละช่วงวัย ส่งผลให้การใช้สื่อเทคโนโลยียังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร 2) แนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาควรยึดหลักสาราณียธรรม 6 และดำเนินงานใน 5 ด้านหลัก ได้แก่ การวางแผน การพัฒนาบุคลากร การอำนวยการ การจัดสรรทรัพยากร และการจัดการเรียนรู้ โดยมีกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ การสร้างความเข้าใจ การนำสื่อเทคโนโลยีไปใช้ และการประเมินผล ทั้งนี้ควรบูรณาการเครื่องมือดิจิทัลสมัยใหม่ และส่งเสริมบรรยากาศการทำงานเชิงบวก ผ่านหลักเมตตา การสื่อสาร ที่ดี การคิดเชิงบวก การแบ่งปัน ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วม เพื่อปรับบทบาทผู้บริหารให้เป็นผู้อำนวยความสะดวกและสร้างความมั่นใจให้ครูในการใช้เทคโนโลยี และ 3) ผลการนำเสนอและประเมินแนวทาง การบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่ามีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีประโยชน์

คำสำคัญ: การบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา; ยุคดิจิทัล; หลักสาราณียธรรม 6; ศูนย์เครือข่ายการศึกษา

Abstract

This research aims to 1) examine the current state of educational technology management in the digital age within Education Network Center 5 Juturapoom Srivichaya under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 2 2) identify management guidelines based on the Six Saraniyadhamma and 3) propose and evaluate these management guidelines. This qualitative study utilized in-depth interviews with15 stakeholders and 5 key informants, followed by a focus group discussion with 7 experts. Data were analyzed using inductive reasoning and focus group evaluation.

The findings revealed that 1) Current State: While schools have planning and support systems for technology, they face disorganized management and misaligned strategic plans. Professional development lacks continuity and focuses too heavily on theory over practice. Furthermore, deteriorating equipment and a "digital divide" between different age groups of staff hinder overall efficiency. 2) Management Guidelines: Technology management should integrate the Six Saraniyadhamma across five core areas: Planning, Personnel Development, Directing, Resource Allocation, and Learning Management. This involves a three-step process: building understanding, implementation, and evaluation. By fostering a positive atmosphere through kindness, effective communication, positive thinking, sharing, transparency, and participation, administrators can transition into "facilitators" who empower teachers to use technology confidently. 3) Evaluation: Experts confirmed that the proposed management guidelines are appropriate, feasible, and beneficial for educational institutions in the digital era.

Keywords: Administration of Educational Technology Media; Digital Era; *Saraniyadhamma* VI; Educational Network Center

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ไม่ใช่เพียงทางเลือกแต่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษา เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยทลายข้อจำกัดเรื่องเวลาและสถานที่ ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบ Real-time และการเข้าถึงข้อมูลที่ไร้พรมแดน ดังนั้น "ความรู้เท่าทันเทคโนโลยี" จึงเป็นทักษะพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนต้องมีเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ (ณัฐวุฒิ จั่นทอง, 2568)

การศึกษาถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนเพื่อพัฒนาประเทศ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม) ได้ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยกำหนดให้รัฐต้องจัดโครงสร้างพื้นฐานและส่งเสริมให้บุคลากรทางการศึกษา

รวมถึงประชาชนมีขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545, 2545)

นอกจากนี้ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ยังเน้นยุทธศาสตร์การขยายโอกาสเข้าถึงบริการทางการศึกษาผ่านระบบข้อมูลสารสนเทศที่เหมาะสม เพื่อสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พุทธศักราช 2555-2559)

ในสภาวะที่มีการแข่งขันและความซับซ้อนสูง เทคโนโลยีดิจิทัลคือเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างแม่นยำบนฐานข้อมูล ซึ่งการบริหารระบบในสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพควรครอบคลุม 5 องค์ประกอบหลัก ดังนี้ 1) ด้านการวางแผน การกำหนดวิสัยทัศน์และแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ โดยเน้นการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น เพื่อจัดวางโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล และระบบงบประมาณที่คุ้มค่า 2) ด้านการพัฒนาสมรรถนะบุคลากร มุ่งเน้นการยกระดับทักษะดิจิทัล และความฉลาดทางดิจิทัลแก่ครูผ่านการอบรมในรูปแบบการปฏิบัติจริงและการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเสมือน เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 3) ด้านการอำนวยการ การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการบริหารจัดการและการสื่อสารที่ไร้รอยต่อ มีระบบการกำกับติดตามและรายงานผลแบบ Real-time เพื่อให้ผู้บริหารสามารถแก้ไขปัญหาและสนับสนุนการทำงานของครูได้อย่างทันท่วงที 4) ด้านการจัดสรรและบริหารทรัพยากร การบริหารจัดการทรัพยากรดิจิทัลร่วมกัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พื้นที่ อุปกรณ์ และระบบคลาวด์ภายใต้งบประมาณที่จำกัด 5) ด้านการจัดการเรียนรู้ การบูรณาการเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน การใช้สื่อการเรียนรู้ดิจิทัลที่หลากหลาย การประเมินผลตามสภาพจริงผ่านระบบออนไลน์ และการใช้ข้อมูลเพื่อปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการสอนซ่อมเสริมเป็นรายบุคคล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2566)

อย่างไรก็ตาม ในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างเข้มข้น ปัญหาที่มักเกิดขึ้นตามมาคือ “วิกฤตด้านจริยธรรม” และ “ความสัมพันธ์ภายในองค์กร” การมุ่งเน้นเพียงประสิทธิภาพเชิงเทคนิคโดยปราศจากหลักธรรมาภิบาลหรือหลักธรรมในการอยู่ร่วมกัน มักนำไปสู่ความขัดแย้งและการทำงานที่ขาดความสุขจากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทักษะทางเทคนิคหรือการจัดหาอุปกรณ์ไอซีที แต่ยังขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการเพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัลที่เกื้อกูลกัน

ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าการนำหลักสาราณียธรรม 6 อันเป็นหลักธรรมแห่งความสามัคคีและความระลึกถึงกันมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จะเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดช่องว่างของความไม่เข้าใจและสร้างจิตสำนึกที่ดีในการทำงานร่วมกัน ประกอบด้วย 1) เมตตากายกรรม 2) เมตตาวจีกรรม 3) เมตตามโนกรรม 4) สาธารณโภคี 5) สีลสามัญญตา และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา ซึ่งจะช่วยให้การใช้เทคโนโลยีไม่ได้เป็นเพียงการสื่อสารผ่านหน้าจอ แต่เป็นการสื่อสารที่เปี่ยมด้วยความปรารถนาดีต่อกัน (ที.ปา. (ไทย) 1/32/39)

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยซึ่งศึกษาในบริบทของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถานศึกษาขนาดเล็กที่ประสบปัญหาขาดแคลนบุคลากรและขาดความรู้เชิงลึกในการใช้เทคโนโลยี ทำให้เกิดภาระงานที่กระทบต่อเวลาในการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการบริหารงานสื่อเทคโนโลยี

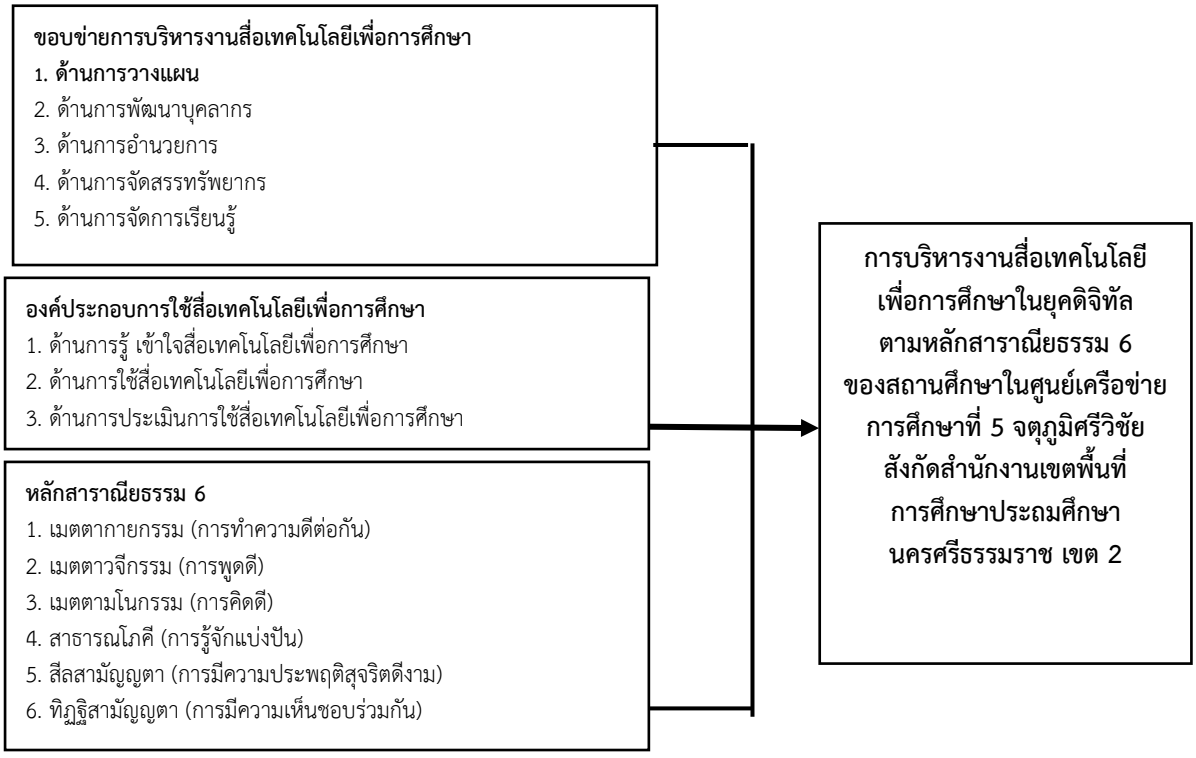
เพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ คืนเวลาให้ครูได้ดูแลผู้เรียนอย่างเต็มที่ และพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2
3. เพื่อนำเสนอและประเมินการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ตามแนวคิดและงานวิจัยของนักวิชาการ 7 แหล่ง ดังนี้ ทินกฤต รุ่งเมือง (2559) อรอุษา ปุณยบุรณะ (2559) คณิต ชนกศรีธรกีรติ (2560) ธัญภา แสงตันชัย (2563) สุธร์ ภาระหันต์ (2563) บัวชมภู ภูกองไชย (2563) และกัญญารัตน์ สุมนะ (2567) สรุปและกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาการวิจัยใน 3 ลักษณะ คือ การศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary investigation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1.1 ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

1.2 ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

1.3 ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงาน สัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน ซึ่งมีผู้ให้การสัมภาษณ์ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 3 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 2 คน หัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 2 คน หัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 2 คน ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 3 คน ครูผู้สอนกลุ่มสาระอื่น ๆ ในสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 3 คน

2.2 ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ตอบแบบประเมิน จำนวน 5 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 1 คน หัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 1 คน ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษานอกศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 1 คน พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 1 รูป

2.3 ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินแนวการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 1 คน หัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 1 คน

ผู้อำนวยการสถานศึกษานอกศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 1 คน หัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานวิชาการในสถานศึกษานอกศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 1 คน ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย จำนวน 1 คน ศึกษานิเทศก์กลุ่มส่งเสริมการศึกษาทางไกลเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จำนวน 1 คน พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 1 รูป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงานการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับสภาพการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัยสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

โดยตรวจสอบความสอดคล้องของร่างแบบสัมภาษณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน และหาค่าความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ โดยแต่ละข้อต้องมีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป จึงสามารถใช้ได้ โดยใช้สูตรของโรวิเนลลีและแฮมเบิลตัน (Rovineli and Hambleton) ดังนี้

จากสูตร $IOC = \frac{\sum R}{N}$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือ

$\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N แทน จำนวนของผู้เชี่ยวชาญ

จากการตรวจสอบพบว่า ผ่านการพิจารณาทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00

3.2 ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

3.3 ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินแนวการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินการสนทนากลุ่ม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงานการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัล เก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์สภาพการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

4.2 ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 เก็บรวบรวมแบบประเมินเกี่ยวกับแนวการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน

4.3 ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ใช้การสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

5.1 ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงานการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัล วิเคราะห์ โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาเรียบเรียงเป็นข้อสรุป จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง พบว่าความท้าทายหลัก คือ การปรับตัวให้ทันต่อเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยมีข้อความตอนหนึ่งจากการสัมภาษณ์ที่สะท้อนประเด็นนี้ได้อย่างชัดเจน

“ปัญหาไม่ใช่ว่าเราไม่มีเครื่องมือ แต่คือการที่คนของเรายังตามเทคโนโลยีไม่ทัน บางคนยังยึดติดกับวิธีการเดิม ๆ ทำให้การบริหารจัดการสื่อเทคโนโลยีที่ลงทุนไปไม่คุ้มค่าเท่าที่ควร” (ผู้ให้สัมภาษณ์นามสมมติ: ผู้บริหาร ก)

5.2 ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 วิเคราะห์โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาเรียบเรียงและปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะด้าน “สาธารณโภคี” (การแบ่งปันทรัพยากร) และ “สีลสามัญญตา” (การมีระเบียบวินัยร่วมกัน) ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นที่สนับสนุนแนวทางนี้ว่า

“การบริหารสื่อในยุคดิจิทัลต้องเน้นการแชร์ทรัพยากรร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ หลักสาราณียธรรมจะเข้ามาช่วยสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบพี่น้อง ที่ทุกคนพร้อมจะแบ่งปันความรู้และสื่อเทคโนโลยีโดยไม่มีกำแพง” (ผู้ให้สัมภาษณ์นามสมมติ: ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธบริหาร)

5.3 ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินแนวทางทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 วิเคราะห์โดยนำความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มมาจัดทำเป็นแนวทาง จากการสนทนากลุ่มเพื่อประเมินร่างแนวทาง พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิให้การยอมรับในโมเดลที่เน้นความสมดุลระหว่าง “เทคโนโลยี” และ “คุณธรรม” โดยมีข้อสรุปที่น่าสนใจดังนี้

“แนวทางนี้มีความเป็นไปได้สูง เพราะไม่ได้มองแค่เรื่อง Hard skills หรือตัวอุปกรณ์ แต่เน้นไปที่ทัศนคติและการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษาในระยะยาว ” (ผู้ให้สัมภาษณ์นามสมมติ: ผู้ทรงคุณวุฒิ ค)

ผลการวิจัย

1. สภาพการดำเนินงานการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

1.1 สภาพการการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาด้านการวางแผน การวางแผนของสถานศึกษาขาดความสอดคล้องกับบริบทจริง บุคลากรมีทักษะไม่เท่าเทียม และแผนงบประมาณมักยึดตามนโยบายส่วนกลางมากกว่าความต้องการของพื้นที่

1.2 สภาพการการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาด้านการพัฒนาบุคลากร ครูมีความกังวลในการใช้เทคโนโลยีเนื่องจากขาดทีมสนับสนุน การอบรมเน้นทฤษฎี และมีภาระงานมากจนมองว่าการผลิตสื่อเป็นภาระ

1.3 สภาพการการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาด้านการอำนวยการ ผู้บริหารสนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์อย่างต่อเนื่อง แต่ขาดความรู้เชิงลึก การจัดซื้ออุปกรณ์ขาดการมีส่วนร่วมจากผู้ใช้จริง และไม่มีเกณฑ์ประเมินผลที่เป็นรูปธรรม

1.4 สภาพการการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาด้านการจัดสรรทรัพยากร อุปกรณ์เสื่อมสภาพและไม่ตรงความต้องการ ส่งผลให้ครูต้องพึ่งพาสื่อสำเร็จรูปเป็นหลัก ทำให้เนื้อหาไม่สอดคล้องกับวิชาที่สอน

1.5 สภาพการการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษายังต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ส่งผลให้อุปกรณ์เสื่อมสภาพและมีไม่เพียงพอต่อความต้องการครูพึ่งพาสื่อสำเร็จรูปมากเกินไป เนื่องจากขาดทักษะและไม่มั่นใจในการผลิตสื่อเอง ทำให้เนื้อหาไม่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละวิชา นอกจากนี้ยังขาดระบบและเกณฑ์การวัดผลสัมฤทธิ์ของการใช้สื่อที่เป็นมาตรฐาน ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลมาปรับปรุงคุณภาพการเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. แนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

2.1 ด้านการวางแผน สถานศึกษาใช้ระบบ PLC (ครูช่วยครู) สร้างพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ร่วมกับระบบ LMS และ Dashboard เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกรายบุคคลอย่างเท่าเทียมและโปร่งใส

2.2 ด้านการพัฒนาบุคลากร เริ่มต้นโดยการสร้างความรู้ความเข้าใจผ่านการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดอบรมบุคลากรแบบ Hybrid & Micro-learning (Teams/Google Classroom) โดยใช้ระบบ Mentor (พี่เลี้ยง) และสื่อสารด้วยความเมตตา เพื่อลดช่องว่างระหว่างวัย

2.3 ด้านการอำนวยการ ผู้บริหารปรับบทบาทเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” ผ่านระบบ Instant Support (Line/Discord) และใช้ระบบคลาวด์สร้างระบบนิเวศการทำงานแบบเกื้อกูล

2.4 ด้านการจัดสรรทรัพยากร สถานศึกษามีแนวทางการจัดสรรทรัพยากรด้านสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างเป็นระบบ จัดตั้ง “ศูนย์แบ่งปันสื่อดิจิทัล” และ “ธนาคารอุปกรณ์เคลื่อนที่” ควบคู่กับการใช้ระบบ QR Code/Asset Management เพื่อความโปร่งใสและยุติธรรม

2.5 ด้านการจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการสื่อเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมการรู้และเข้าใจ การใช้ และการประเมินการใช้สื่อ เน้น Game-Based Learning & Metaverse เพื่อสร้างห้องเรียนที่ช่วยเหลือกัน และใช้ Learning Analytics สะท้อนผลเพื่อการพัฒนามากกว่าการตัดสิน

3. การนำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

จากการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาโดยใช้หลักสาราณียธรรม 6 ได้แก่ เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา มาบูรณาการในการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการพัฒนาบุคลากร 3) ด้านการอำนวยการ 4) ด้านการจัดสรรทรัพยากร 5) ด้านการจัดการเรียนรู้ นั้นมีคุณภาพโดยภาพรวมพบว่า มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีผลการวิจัยสำคัญที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า การบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีกระบวนการดำเนินงานตามกระบวนการ 5 ขั้นตอนได้แก่ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการพัฒนาบุคลากร 3) ด้านการอำนวยการ 4) ด้านการจัดสรรทรัพยากร และ 5) ด้านการจัดการเรียนรู้ เริ่มจากสถานศึกษามีความพยายามในการวางแผนและสนับสนุนงบประมาณ แต่ยังประสบปัญหาสำคัญด้านการบริหารที่เป็นระบบและการขาดความสอดคล้องกับบริบทจริง โดยเฉพาะในด้านการวางแผนและการพัฒนาบุคลากรที่พบช่องว่างด้านทักษะดิจิทัลระหว่างวัย ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ หนิง ยู่หลิน และคณะ (2022) ที่ระบุว่าปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการบูรณาการเทคโนโลยีคือการสนับสนุนจากองค์กรและการฝึกอบรมเชิงระบบเพื่อเพิ่มสมรรถนะผู้สอน นอกจากนี้ ปัญหาครูขาดความมั่นใจจนต้องพึ่งพาสื่อสำเร็จรูปมากเกินไปนั้น สามารถแก้ไขได้ด้วยแนวคิดของ สุกัญญา แช่มช้อย (2565) ที่เสนอให้ใช้ระบบพี่เลี้ยงและการให้คำปรึกษาด้านเทคนิค เพื่อลดความกังวลและสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติจริง ในส่วนของการจัดสรรทรัพยากรและการอำนวยการ พบจุดอ่อนสำคัญคือการบริหารจัดการที่เน้นนโยบายส่วนกลางมากกว่าความต้องการจำเป็นรายบุคคล และขาดระบบการติดตามประเมินผลที่เป็นรูปธรรมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นิยดา เปี่ยมพืชนะ (2564) ที่เน้นย้ำว่าการบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าและการจัดสรรทรัพยากรที่ตรวจสอบได้ หากสถานศึกษามีระบบสารสนเทศ (MIS) ที่ดีตามที่ สุกัญญา แช่มช้อย ได้เสนอไว้ จะช่วยลดภาระงานเอกสารและเพิ่มความรวดเร็วในการตัดสินใจของผู้บริหาร ทำให้การกระจายงบประมาณและอุปกรณ์สื่อเทคโนโลยีเป็นไปอย่างทั่วถึงและโปร่งใสมากขึ้น การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารงาน ถือเป็นกลไกสำคัญในการแก้ปัญหาความขัดแย้งและสร้างวัฒนธรรมองค์กรยุคดิจิทัลที่ยั่งยืน การเปลี่ยนบทบาทผู้บริหารสู่การเป็น “ผู้อำนวยความสะดวกที่เปี่ยมด้วยความเมตตา” และการใช้การสื่อสารเชิงบวก (เมตตาวจีกรรม) จะช่วยทลายกำแพงความกังวลของครูต่อเทคโนโลยีใหม่ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพย์สุดา สันธนะดิลก (2567) ที่พบว่าการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมอย่างเหมาะสมจะช่วยส่งเสริมความร่วมมือและการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วม หากบุคลากรมีความเห็นชอบ

ร่วมกัน (ทิฏฐิสามัญญตา) และรู้จักแบ่งปันทรัพยากรทางปัญญา (สาธารณโภคี) ผ่านระบบคลาวด์หรือแพลตฟอร์มแบ่งปันสื่อ จะส่งผลให้การจัดการเรียนรู้เปลี่ยนจากการใช้สื่อแบบแยกส่วนไปสู่การสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตวิทยา (Psychological Safety) ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตามความต้องการรายบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า แนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการพัฒนาบุคลากร 3) ด้านการอำนวยการ 4) ด้านการจัดสรรทรัพยากร และ 5) ด้านการจัดการเรียนรู้ การบูรณาการกระบวนการบริหารทั้ง 5 ด้านเข้ากับหลักสาราณียธรรม 6 เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ด้านการวางแผนและการพัฒนาบุคลากร แนวทางที่มุ่งเน้นความเข้าใจความแตกต่างของบุคคล (เมตตามโนกรรม) และการใช้ระบบ Hybrid Learning เพื่อลดความกังวลใจของครู สอดคล้องกับงานวิจัยของนันทิยา โพธิ์สิงห์ (2568) ที่ระบุว่าการวางแผนจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลต้องอาศัยการนิเทศติดตามและสร้างความรู้ด้านนโยบายอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ครูมีความพร้อมในการผลิตสื่อและใบงานดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการอำนวยการและการจัดสรรทรัพยากร การที่ผู้บริหารปรับบทบาทสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่สนับสนุนทรัพยากรผ่านระบบ Digital Workspace และคลาวด์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของปาดือลี เจ๊ะนุ (2567) ที่พบว่าคุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารยุคดิจิทัลคือการนำเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในการบริหารและจัดทำโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการสอน ซึ่งการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ควบคู่ไปกับความโปร่งใสตามหลักสาราณียธรรม จะช่วยลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสื่อเทคโนโลยี ดังที่ กรธิดา รักธรรม (2568) ได้ยืนยันว่าเมื่อสถานศึกษามีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในงานบริหารทั้ง 4 ด้านอย่างจริงจัง จะส่งผลให้การปฏิบัติงานของบุคลากรมีความเจริญก้าวหน้าและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งหัวใจสำคัญของการดำเนินงานคือ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ตั้งอยู่บนความสามัคคี (ทิฏฐิสามัญญตา) ซึ่งการนำหลักสาราณียธรรม 6 มาเป็นรากฐานในการบริหารจัดการเรียนรู้ในโลกเสมือน จะช่วยให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัครพล นกทอง (2564) ที่สรุปว่าการบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 ในหน่วยงานการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม จะช่วยสร้างความร่วมมือร่วมใจเป็นหนึ่งเดียวในการแก้ไขปัญหาและประสานงานอย่างเป็นระบบ ทำให้บุคลากรกล้าแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษา ส่งผลให้เป้าหมายสูงสุดคือการสร้างพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพควบคู่คุณธรรมบรรลุผลได้อย่างสง่างามและยั่งยืน

3. การนำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า แนวทางการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการพัฒนาบุคลากร 3) ด้านการอำนวยการ 4) ด้านการจัดสรรทรัพยากร และ 5) ด้านการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแนวทางดังกล่าวมีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์ในทุกองค์ประกอบ โดยการผสานนวัตกรรมเทคโนโลยีเข้ากับหลักพุทธธรรมเพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณภาพ ตั้งแต่การใช้ระบบวิเคราะห์ข้อมูล (Data Visualization) และเทคโนโลยีคลาวด์มาเป็นฐานในการวางแผนและอำนวยการ ช่วยให้การ

บริหารจัดการทรัพยากรมีความโปร่งใสและลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ กรรณิการ์ เกณิกานนท์ (2567) ที่ยืนยันว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับการบริหารงานวิชาการ เนื่องจากช่วยให้สถานศึกษาสามารถรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมาก เพื่อนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว กระบวนการพัฒนาบุคลากรและจัดการเรียนรู้ ที่เน้นความปลอดภัยทางจิตวิทยาผ่านระบบ Hybrid Learning และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบ “ครูช่วยครู” และ “ศิษย์ช่วยศิษย์” ถือเป็นการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างบรรยากาศแห่ง การเรียนรู้ที่ยั่งยืน สอดคล้องกับข้อค้นพบของ ธีระพล ดวงจำปา (2564) ที่ระบุว่าการส่งเสริมให้บุคลากรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในระดับมากที่สุด ทั้งในการจัดทำหลักสูตร การใช้ Microsoft Office และแอปพลิเคชันออนไลน์ในการทดสอบ ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรผ่านระบบ Online และการประเมินวิทยฐานะด้วยระบบ DPA ล้วนเป็นปัจจัยที่เร่งการดำเนินงานของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและทันต่อความเปลี่ยนแปลง การปรับเปลี่ยนกระบวนการประเมินผล จากการตั้งรับสู่การใช้เครื่องมือประเมินแบบเรียลไทม์ (Real-time Assessment) ที่เน้นความซื่อสัตย์สุจริตและการยอมรับมติส่วนรวม (ทิฏฐิสามัญญตา) ช่วยเปลี่ยนความวิตกกังวลของบุคลากรให้เป็นโอกาสในการพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่ ธีระพล ดวงจำปา เสนอในเรื่องการใช้ระบบสารสนเทศอัตโนมัติ (AMSS++) และการจัดการข้อมูลที่มีความปลอดภัยสูง ซึ่งการบูรณาการทั้งประสิทธิภาพของเครื่องมือดิจิทัลเข้ากับจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันนี้ ไม่เพียงแต่จะช่วยยกระดับความสามารถทางเทคนิคของบุคลากรเท่านั้น แต่ยังสร้างสถานศึกษาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ดิจิทัลที่ “สง่างาม” และ “มีคุณธรรม” สอดคล้องกับบริบทการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย ควรใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาระบบการบริหารงานเกี่ยวกับสื่อเพื่อการศึกษาในศูนย์เครือข่ายให้มีความต่อเนื่อง และกำกับติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

1.2 สถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย ควรนำผลการวิจัยไปปรับปรุงการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในสถานศึกษา โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้รับผิดชอบงานต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่มงานให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

1.3 สถานศึกษาอื่น ๆ สามารถใช้ผลการวิจัยเป็นต้นแบบในการพัฒนาการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และประยุกต์แนวทางที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

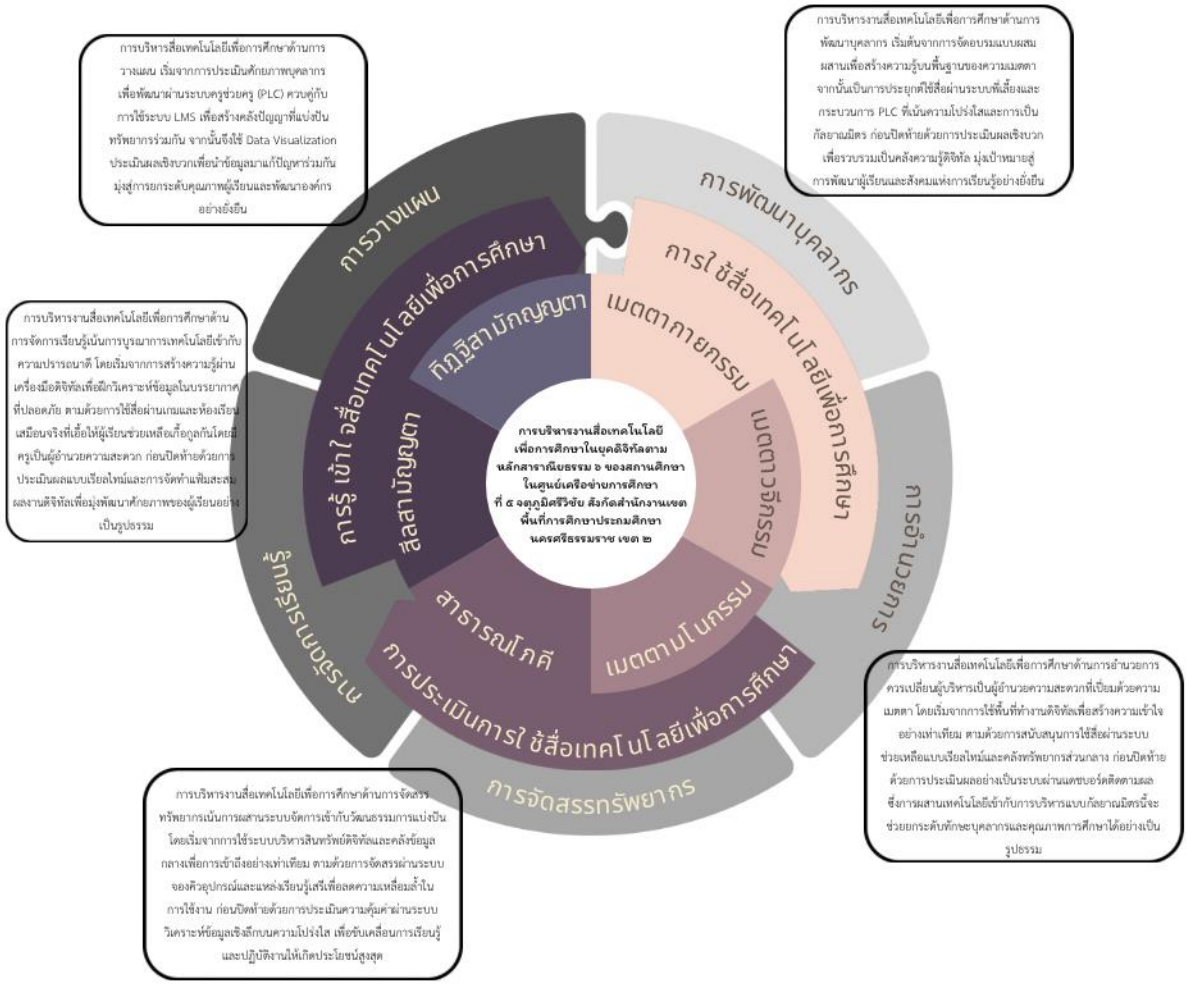
2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการพัฒนางานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

2.2 ควรมีการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาสำหรับครูในสถานศึกษา

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเชิงรุกมาตรฐานสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้การวิจัย

สรุปองค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ การบริหารงานสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 5 จตุภูมิศรีวิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 สรุปเป็นภาพดังในแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย
ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย

เอกสารอ้างอิง

กรธิดา รักธรรม และคณะ. (2568). การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน, 7*(3), 9.

กรรณิการ์ เกณิกานนท์. (2567). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 9*(3), 10.

กัญญญารัตน์ สุมนะ. (2567). *การบริหารจัดการสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ โรงเรียนขนาดใหญ่ และโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลำปาง ลำพูน*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

คณิต ชนกศรีธรกีรติ, และ ชญาพิมพ์ อุสาโห. (2560). แนวทางการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา ของโรงเรียนสตรีวัดมหาพฤฒาราม ในพระบรมราชูปถัมภ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 12*(1), 245–258.

ณัฐวุฒิ จั่นทอง. (2568). *การสื่อสารทางการเกษตรในยุคดิจิทัล*. พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ทินกฤต รุ่งเมือง. (2559). การบริหารงานเทคโนโลยีการศึกษา ตามนโยบายและมาตรฐานการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2. *วารสารกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5*(1), 193.

ทิพย์สุดา สันธนะดิลก. (2567). การบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในยุคดิจิทัลด้วยกระบวนการ THIPSUDA Model. *วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีภาคตะวันออกแห่งสุวรรณภูมิ, 3*(1), 17–18.

ธัญภา แสงตันชัย. (2563). *การบริหารสื่อและเทคโนโลยีการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์].

ธีระพล ดวงจำปา และคณะ. (2567). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3. *วารสาร มจร สุรนารีสาร, 2*(3), 37.

นันทิยา โพธิ์สิงห์ และคณะ. (2568). แนวทางการบริหารเทคโนโลยีการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาฉะเชิงเทรา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, 19*(1), 9.

นิยดา เปี่ยมพืชนะ. (2564). แนวทางการจัดระบบดิจิทัลเทคโนโลยีเพื่อการบริหารของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 10*(1), 18.

บัวชุมภู ภูกองไชย. (2563). *การพัฒนาตัวบ่งชี้การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร].

ปาดีอลี เจ๊ะนุ และคณะ. (2567). รูปแบบการบริหารเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2. *วารสารอัล-ฮิกมะฮฺ, 14*(28), บทคัดย่อ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พุทธศักราช 2555–2559*. ม.ป.ท.: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2566). *แผนปฏิบัติการดิจิทัล พ.ศ. 2566–2570*. กรุงเทพมหานคร: สำนักเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2565). *การบริหารวิชาการที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคพลิกผัน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธีร์ ภาระหันต์. (2563). การบริหารงานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนวัดนวลนรดิศ. *วารสารบัณฑิตศึกษา มรภ.บ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 5*(1), 31.

อัครพล นกทอง. (2564). แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 9*(1), บทคัดย่อ.

Yulin, N., et al. (2022). Assessing pedagogical readiness for digital innovation: A mixed-methods study. *International Education Studies, 15*(6), 5.

การประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยว ในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

The Application of Digital Media for Public Relations and Promotion of Tourism Routes in Tak Special Economic Zone, Mea Ramat District, Tak Province

จักรพันธ์ วงศ์ฤกษ์ดี
สุวัจนกานดา พูลเอียด
ชินเนีย รัติภัทร์
ธนภรณ์ นาคนรินทร์
คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
Chakkapan Wongrerkdee
Suwatchanakanda Phuniat
Zinnia Ratipat
Thanaporn Naknarin
Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Lanna
Email: wonglerdee@gmail.com

รับบทความ: 15 เมษายน 2569; แก้ไขบทความ 22 เมษายน 2569; ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2569
Received: April 15, 2026; Revised: April 22, 2026; Accepted: April 27, 2026

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา ออกแบบ และพัฒนาสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตากด้วยวิธีการจัดเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยว และพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ ภายใต้หลักการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ และดำเนินการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ พร้อมประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง คือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้งานสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก จำนวน 384 คน

ผลการวิจัยพบว่า (1) ผลการศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยว พบว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษตาก ในอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ 7 แห่ง 1) อุทยานแห่งชาติขุนพระวอ 2) วัดดอนแก้ว 3) ท่าน้ำแม่ตะลอ 4) สำนักสงฆ์บ้านตีนธาตุ 5) ห้วยปลากอง/ถ้ำโมกขละ 6) โฮมสเตย์บ้านป่าไร่เหนือ และวิสดอม ฟิลด์ รีสอร์ต แอนด์สปา (2) ผลการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวจำนวน 1 เส้นทาง ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวทั้งสิ้น 7 จุด อ้างอิงจากข้อมูลที่ได้เก็บมาจากสถานที่ท่องเที่ยวภายในเส้นทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก (3) ผลการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ได้ทำการออกแบบมาสคอตรูปชาวสวนเพื่อใช้เป็นสื่อกลางการเชื่อมโยงระหว่างผู้ใช้งานกับสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยว ซึ่งนำเสนอสื่อประชาสัมพันธ์ไว้ที่เว็บแอปพลิเคชันเพื่อใช้สำหรับเป็นฐานข้อมูลเส้นทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก และ (4) ผลการประเมินความพึงพอใจต่อสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก พบว่า มีระดับพึงพอใจในภาพรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\overline{x}$ = 4.55) และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ที่ 0.376

คำสำคัญ : สื่อประชาสัมพันธ์; เขตเศรษฐกิจพิเศษ; อำเภอแม่ระมาด; เส้นทางการท่องเที่ยว; จังหวัดตาก

Abstract

This research aimed to study, design, and develop promotional media for tourism routes within the Tak Special Economic Zone (SEZ), specifically focusing on Mae Ramat District, Tak Province. The methodology involved collecting spatial data from local tourist attractions, which were then analyzed to design comprehensive tourism routes and develop promotional media based on multi-platform communication design principles. The study also evaluated user satisfaction among a target group of 384 tourists, selected via purposive sampling, who utilized the developed media.

The research findings are summarized as follows: (1) Identification of Attractions: The study identified seven primary tourist destinations in the Mae Ramat SEZ: 1) Khun Pha Wo National Park, 2) Wat Don Kaeo, 3) Mae Talo Waterfront, 4) Ban Tin That Monastery, 5) Huai Pla Kong/Mokkhala Cave, 6) Ban Pa Rai Nuea Homestay, and 7) Wisdom Field Resort & Spa. (2) Route Design: Based on the gathered spatial data, one primary tourism route was designed, strategically connecting all seven identified locations within Mae Ramat District. (3) Media Development: A “gardener” mascot was designed to serve as an interactive intermediary between users and the promotional content. This media was implemented via a web application, which functions as a central database for tourism information in the district. (4) Satisfaction Evaluation: The overall satisfaction toward the developed promotional media was at the “Highest” level, with a mean score of $\overline{x}$ = 4.55 and a standard deviation (S.D.) of 0.376.

Keywords: Public Relations; Special Economic Zone; Mae Ramat District; Tourism Route; TAK Province.

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นกลไกขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย โดยเป็นแหล่งที่มาหลักของรายได้เงินตราต่างประเทศและมีบทบาทสำคัญในการสร้างงานและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นผ่านธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับแนวทางในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ที่มุ่งเน้นการวางรากฐานและขจัดอุปสรรคทางการท่องเที่ยว พร้อมทั้งส่งเสริมการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวสู่ “เมืองรอง” เพื่อลดความกระจุกตัวในแหล่งท่องเที่ยวหลัก ซึ่งจังหวัดตากได้รับการจัดลำดับให้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตาก, 2568) ในมิติของเชิงพื้นที่ เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตาก โดยเฉพาะอำเภอแม่ระมาด มีสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี สอดรับกับกลยุทธ์ของภาคีเครือข่ายระดับนโยบาย อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่มุ่งเน้นการจัดทำผังเมืองเฉพาะสำหรับเมืองชายแดนเพื่อยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวสู่ระดับสากล อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าการสื่อสารการตลาดและการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่จังหวัดตากยังไม่

ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายเท่าที่ควร ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ยังไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นต้องมีการบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและตอบโจทย์พฤติกรรมนักท่องเที่ยวร่วมสมัย อาทิ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างการรับรู้และกระตุ้นการไหลเวียนทางเศรษฐกิจในระยะสั้น นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) และสินค้าพื้นเมือง ควบคู่ไปกับการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายเชิงรุก เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับต้นทุนทางวัฒนธรรมและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

ปัจจุบันการประชาสัมพันธ์ถูกนิยามในฐานะกระบวนการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Communication) ที่มุ่งสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefits) ระหว่างองค์กรและกลุ่มสาธารณชนเป้าหมาย หัวใจสำคัญของการประชาสัมพันธ์ประกอบด้วยการบริหารจัดการภาพลักษณ์เชิงบวก การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม และการสร้างพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้สภาวะการณ์เปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล การประชาสัมพันธ์ได้ให้ความสำคัญกับการสื่อสารสองทาง (Two-way Symmetrical Communication) ซึ่งสื่อใหม่ (New Media) ได้เข้ามามีบทบาทเป็นเครื่องมือหลักในการบูรณาการข้อมูลข่าวสารและความต้องการของประชาชนเข้าสู่กระบวนการวางแผนและตัดสินใจเชิงนโยบาย (อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบูลย์, 2567)

พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมากมายทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แต่ยังขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ และขาดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างทั่วถึง จึงทำให้ไม่เกิดการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวมากนัก ซึ่งปัญหาที่พบ คือ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และขาดการสื่อสารการรับรู้แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ดังนั้นการประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์ และการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่จึงมีความจำเป็นเพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าโครงการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อประชาสัมพันธ์และส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก” จะสามารถใช้สื่อดิจิทัลเป็นกลไกในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันทางการท่องเที่ยวและกระตุ้นรายได้หมุนเวียนในระดับฐานราก การเข้าถึงข้อมูลเส้นทางท่องเที่ยวที่รวดเร็วและแม่นยำจะช่วยยกระดับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอแม่ระมาด ซึ่งการจัดทำโครงการวิจัยดังกล่าวไม่เพียงแต่จะช่วยสร้างการรับรู้ (Brand Awareness) ต่ออัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดตากให้เติบโตอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษา ออกแบบ และพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

2. เพื่อพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

การทบทวนวรรณกรรม

โครงการวิจัย การประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบ และพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว

เส้นทางการท่องเที่ยว คือ เส้นทางท่องเที่ยว (Tourism Route) เป็นแนวทางการสัญจรที่กำหนดขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถพบเห็นหรือเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวและจุดที่น่าสนใจต่างๆ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชน ซึ่งชุมชนจะต้องสามารถใช้การจัดการท่องเที่ยว โดยเส้นทางการท่องเที่ยว (Tourism Route) หรือเส้นทางนักท่องเที่ยว (Tourist Route) หมายถึง แนวทางการสัญจรที่กำหนดขึ้นสำหรับการเดินทางหรือการตัดสินใจเลือกเดินทางของนักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถพบเห็นหรือเข้าชมจุดที่น่าสนใจตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้ง่าย สะดวก ปลอดภัย ได้รับความรู้ และความเพลิดเพลินจากการใช้เส้นทางที่กำหนดขึ้นสำหรับการเดินทางท่องเที่ยว ทั้งเส้นทางที่เกิดขึ้นจากความยินยอมของนักท่องเที่ยวและของผู้ประกอบการโดยอัตโนมัติหรือเส้นทางสัญจรปกติที่เข้าถึงแหล่งเป้าหมายได้ ตลอดทั้งเส้นทางที่กำหนดขึ้นมาใหม่ตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะ (ภาณุวัฒน์ ไข่มุกข์, 2565) ดังนั้นการออกแบบ และพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวจึงเป็นหนึ่งในกระบวนการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจต่อยอดทางธุรกิจได้มากมาย และกำลังที่นิยมของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มองหารูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย แปลกใหม่ พร้อมทั้งช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และช่วยเหลือชุมชนที่อยู่บนเส้นทางการท่องเที่ยวนั้นๆ ได้อีกด้วย

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

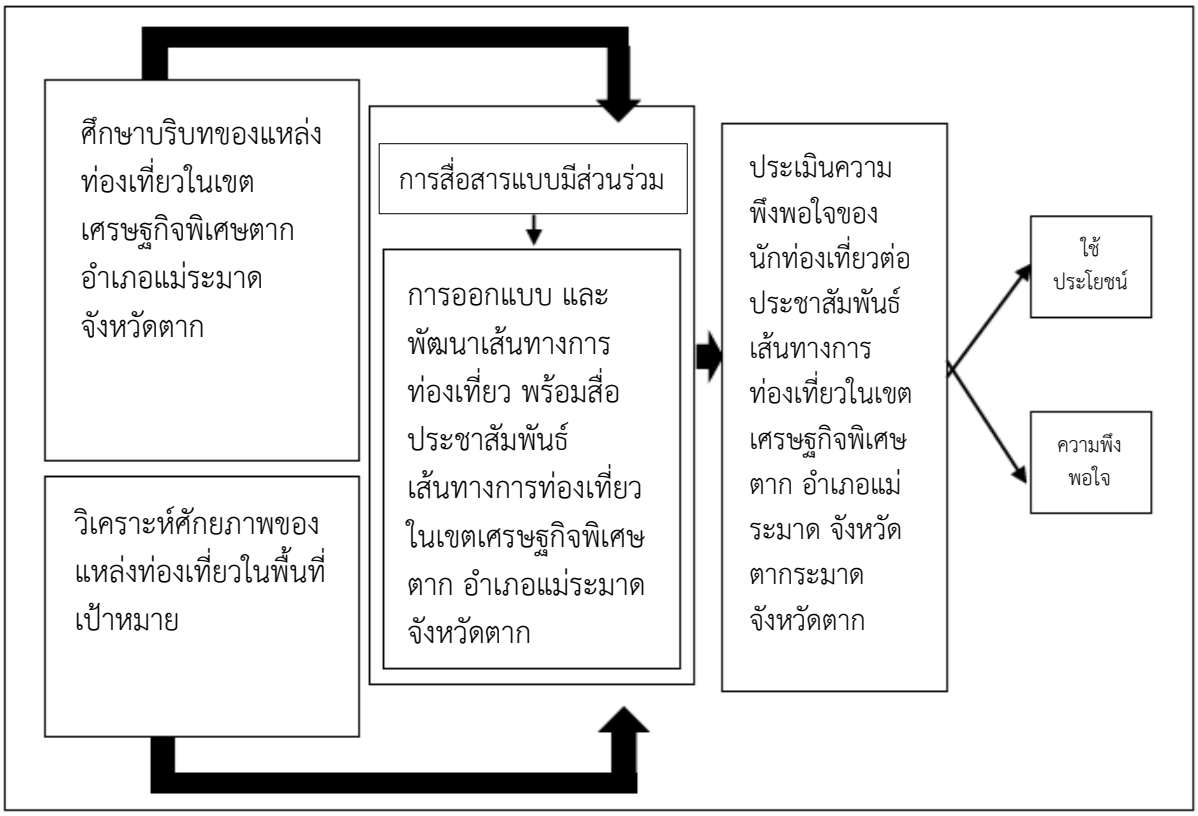
การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว คือ กระบวนการดำเนินงานการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นหน้าที่ด้านการจัดการทางการสื่อสารที่มีการวางแผนและการปฏิบัติอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เกี่ยวข้องกันระหว่างองค์การกับนักท่องเที่ยวเพื่อสร้าง รักษา และดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีต่อกัน โดยอาศัยวิธีการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการเดินทางไปยังสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องด้านข้อมูลข่าวสาร ส่งเสริมชื่อเสียง และภาพลักษณ์ที่ดีแก่แหล่งท่องเที่ยว โดยผ่านสื่อ กิจกรรม และการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ (Torossian, 2023) การประชาสัมพันธ์เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในฐานะองค์ประกอบสนับสนุนการท่องเที่ยว ใช้ในการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวและช่วยขับเคลื่อนการท่องเที่ยวให้ขยายตัว (ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์, 2565) สื่อหรือช่องทางการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์เป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว สามารถแบ่งได้หลายประเภท เช่น สื่อสิ่งพิมพ์สื่อภาพและเสียง สื่อออนไลน์ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเพื่อออกแบบและพัฒนาชุดสื่อส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก พื้นที่อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีงานวิจัยที่มีนัยสำคัญคือ การศึกษาของ จินตนา กสินันท์ และคณะ (2566) ซึ่งได้วิจัยเรื่องการออกแบบและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายหลังวิกฤตการณ์โควิด-19 ในพื้นที่ตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาดังกล่าวระบุว่า การประยุกต์ใช้สื่อประสม (Multimedia) โดยเฉพาะ “สื่อวิดีทัศน์ขนาดสั้น” (Short Video Content) ที่เผยแพร่ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสูงในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทุกช่วงวัย เนื่องจากสามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านกลวิธีการเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่น่าสนใจ โดยนำเสนอในรูปแบบบันทึกการเดินทาง (Travelogue) เพื่อสร้างประสบการณ์ร่วมแก่ผู้ชม ซึ่งโครงสร้างเนื้อหาประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลักที่สำคัญต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว ได้แก่ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ การนำเสนอกิจกรรมเชิงนิเวศ เช่น การล่องแก่งและกิจกรรมทางน้ำในอ่างเก็บน้ำ 2) ด้านศิลปวัฒนธรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสื่อสารคุณค่าเชิงจิตวิญญาณผ่านการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในท้องถิ่น 3) ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว ข้อมูลแหล่งพำนักและที่พักในพื้นที่ 4) ด้านเศรษฐกิจชุมชน การประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและสินค้าที่ระลึก และ 5) ด้านบริการอาหารและเครื่องดื่ม การนำเสนออัตลักษณ์ทางโภชนาการและร้านอาหารในชุมชน โดยข้อค้นพบจากงานวิจัยข้างต้นถือเป็นแนวทางสำคัญในการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ในพื้นที่อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก เพื่อให้สามารถสื่อสารอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับพฤติกรรมการบริโภคสื่อในยุคดิจิทัลต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมวิธี (mixed method research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งใช้ชุมชนเป็นฐานของการวิจัย เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ประกอบการในเส้นทางการท่องเที่ยวเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก และประยุกต์ใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกลไกในการดำเนินงานวิจัยซึ่งส่งเสริมบทบาทของผู้ประกอบการบนแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังแสดงในภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก” มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมาย (Target Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการหรือเข้าถึงสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก เนื่องจากเป็นกลุ่มประชากรที่ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน (Unknown Population Size) ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่างที่ 400 ราย โดยคำนวณตามเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับประชากรจำนวนมากเพื่อให้ได้ระดับความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้ในเชิงสถิติ (Cochran, 1977) วิธีการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Technique) ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) ด้วยเทคนิคการเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อคัดกรองเฉพาะผู้ที่มีประสบการณ์ตรงในการใช้งานสื่อประชาสัมพันธ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์และสามารถนำมาวิเคราะห์ประมวลผลได้ทั้งสิ้นจำนวน 384 ชุด คิดเป็นร้อยละ 96.00 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งถือเป็นสัดส่วนที่เพียงพอและครอบคลุมสำหรับการทดสอบสมมติฐานและการวิเคราะห์ผลในเชิงวิชาการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดทฤษฎีและวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือตามลำดับดังนี้

1. การหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยนำร่างแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ผลการประเมินพบว่ามีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00 ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 0.50 (Rovinelli & Hambleton, 1977) แสดงว่าแบบสอบถามมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาที่เหมาะสม

2. การหาความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปทดสอบใช้ (Try-out) กับกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก จำนวน 30 ราย (ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง) เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) ผลการวิเคราะห์พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.86 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 0.70 (Cronbach, 1970) จึงถือได้ว่าเครื่องมือวิจัยมีความเชื่อมั่นในระดับสูงและสามารถนำไปจัดเก็บข้อมูลจริงได้ โดยโครงสร้างของแบบสอบถามประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นข้อคำถามปลายปิด (Closed-ended Questions) เกี่ยวกับตัวแปรด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และประสบการณ์การท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด โดยกำหนดรูปการเลือกตอบแบบคำตอบเดียว (Single Choice)

ส่วนที่ 2 ระดับความพึงพอใจต่อสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยว เป็นมาตรวัดแบบประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert Scale) เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติและความพึงพอใจต่อสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจเดินทางเข้าสู่พื้นที่ (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และคณะ, 2562)

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา เป็นข้อคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

3.1 ผู้วิจัยใช้วิธีการจัดเก็บข้อมูลแบบผสานวิธี (Mixed Methods) โดยแบ่งกระบวนการออกเป็นภาคสนามและภาคทฤษฎี ดังนี้

การจัดเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสำรวจและบันทึกตำแหน่งพิกัดทางภูมิศาสตร์ (Geographic Coordinates) ของแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก โดยพิจารณาจากอัตลักษณ์ของโครงสร้างสถาปัตยกรรมและจุดสังเกตเชิงกายภาพ (Landmarks) เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยว การจัดเก็บข้อมูลเชิงคุณลักษณะ (Attribute Data) ดำเนินการรวบรวมข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนชุมชน และนักท่องเที่ยว เพื่อนำ

ข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามหลักการสื่อสารประชาสัมพันธ์และการออกแบบสื่อสร้างสรรค์ (Media Design Principles) ให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ (ชาย โพธิสิตา, 2562) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) ผู้วิจัยประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสื่อประชาสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้น โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลัก

3.2 ข้อมูลที่ได้รับจากเครื่องมือวิจัยทุกประเภทจะถูกนำมาเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบความถูกต้อง (Data Cleaning) และจัดหมวดหมู่ให้เหมาะสมกับการวิเคราะห์ โดยรวบรวมและจัดระบบข้อมูลผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล (Google Forms) เพื่อความแม่นยำในการจัดเก็บ การวิเคราะห์ทางสถิตินำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบความสมบูรณ์เข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อสรุปผลการวิจัยให้มีความถูกต้อง แม่นยำ และเป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัย เพื่อให้ผลการศึกษาเป็นที่ยอมรับในระดับวิชาการ โดยผู้วิจัยมีเลขที่รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คือ RMUTL-IRB 016/2024

4. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติเชิงพรรณนาเป็นวิธีการทางสถิติที่ใช้เพื่ออธิบาย บรรยาย หรือสรุปลักษณะของข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยตัวชี้วัดที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปในส่วนที่ 1 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สำหรับวิเคราะห์ความพึงพอใจในส่วนที่ 2 และค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ซึ่งเป็นค่ากลางที่สะท้อนถึงระดับความคิดเห็นหรือระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2567) ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการแบ่งระดับคะแนนของเบสท์ (Best, 1977) ได้กำหนดเกณฑ์การตีความการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยในการวิจัยครั้งนี้ดังต่อไปนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51 – 5.00 หมายถึง ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51 – 4.50 หมายถึง ระดับความพึงพอใจ มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51 – 3.50 หมายถึง ระดับความพึงพอใจ ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51 – 2.50 หมายถึง ระดับความพึงพอใจ พอใช้
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.50 หมายถึง ระดับความพึงพอใจ น้อย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยของโครงการการออกแบบ และพัฒนาชุดสื่อเพื่อส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวพบว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษตาก ในอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ 7 แห่ง 1) อุทยานแห่งชาติขุนพระวอ 2) วัดดอนแก้ว 3) ท่าน้ำแม่ตะลอ 4) สำนักสงฆ์บ้านตีนธาตุ 5) ห้วยปลากอง/ถ้ำโมกขละ 6) โฮมสเตย์บ้านป่าไร่เหนือ และวิสดอม ฟิลด์ รีสอร์ต แอนด์ สปา ซึ่งตั้งอยู่ใน 6 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลแม่ระมาด ตำบลแม่จะเรา ตำบลขะเนจื้อ ตำบลพระธาตุ ตำบลสามหมื่น และตำบลแม่ตื่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอแม่ระมาด โดยมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงนำมาสู่การออกแบบเส้นทาง จำนวน 1 เส้นทาง ผ่านแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 7 แห่ง สามารถเดินทางได้ในลักษณะ ดังนี้ 1) การใช้รถโดยสารประจำทางจากตัวอำเภอแม่ระมาดไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และ 2) การขับยานพาหนะเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเอง จากนั้นได้ทำการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว โดยกำหนดจุดที่ใกล้กับตัวอำเภอแม่

ระมาดมากที่สุดเป็นจุดแรก และกำหนดจุดที่ไกลจากอำเภอแม่ระมาดห่างจากจุดแรกไม่มากนักเป็นจุดที่ 2 ซึ่งจะเผยแพร่เส้นทางการท่องเที่ยวดังกล่าวในรูปแบบอินโฟรกราฟิก เพื่อช่วยนำเสนอเส้นทางการท่องเที่ยวให้น่าสนใจ และชัดเจน

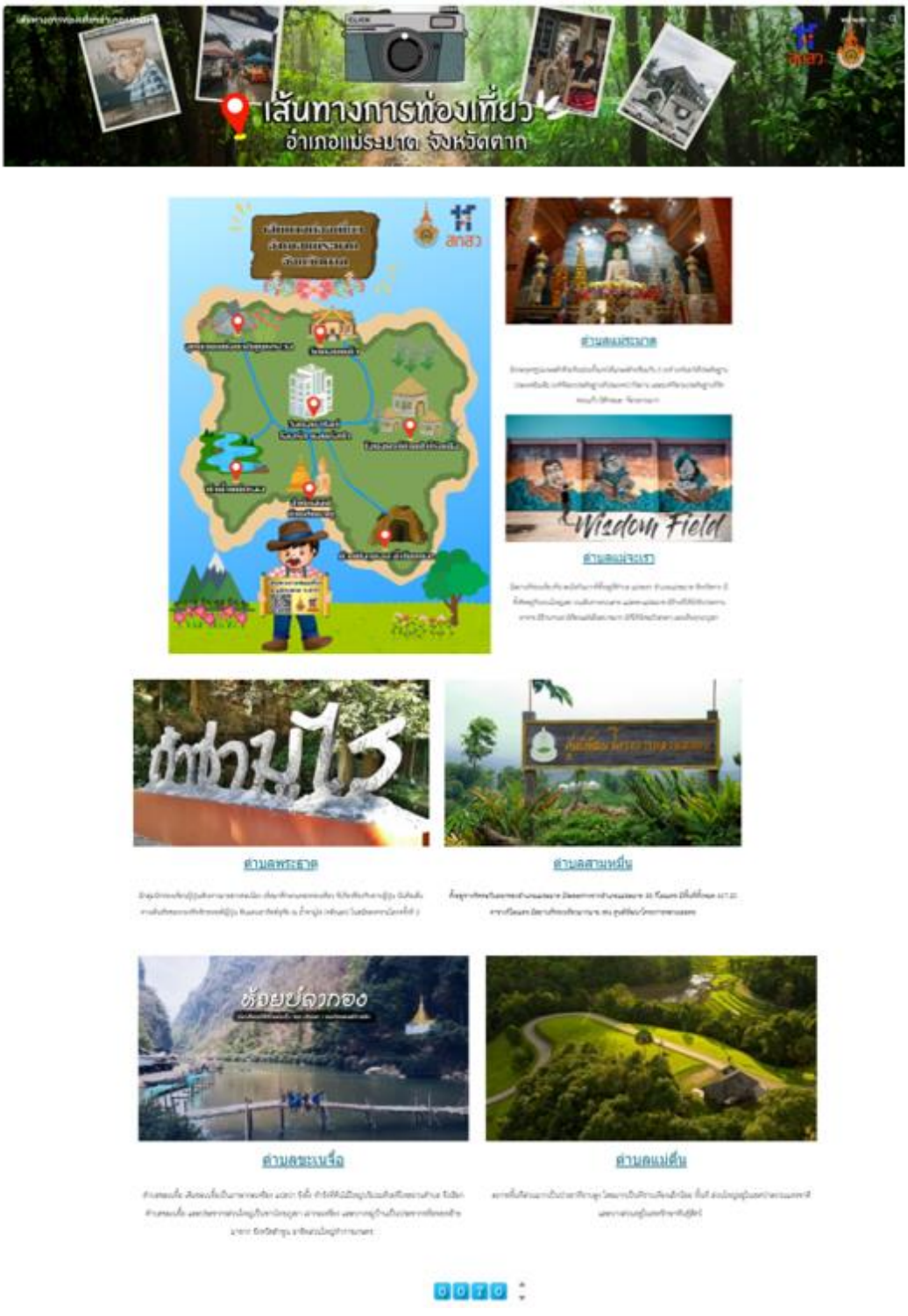
แผนภาพที่ 2 ผลการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

2. ผลการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก พบว่า การสร้างสรรค์ตัวนำเสนอสัญลักษณ์ (Mascot) ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงนักท่องเที่ยวเข้ากับระบบสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งใช้เป็นรูปภาพชาวสวน เนื่องจากชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่ระมาดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวน และยังช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเดินผ่านมาพบเจอ โดยผู้วิจัยได้บูรณาการฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เข้ากับเว็บแอปพลิเคชัน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ด และรับชมสื่อที่มีความหลากหลายที่ประกอบด้วย ข้อความ ภาพ เสียง และภาพเคลื่อนไหว ช่วยอำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลเชิงพื้นที่ ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงข้อมูลเส้นทางการท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกรวดเร็วผ่านการสแกนรหัสคิวอาร์ ที่ติดตั้งอยู่บนตัวมาสคอต ณ จุดบริการท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั่วอำเภอแม่ระมาด ดังแผนภาพที่ 3 – 5

ภาพที่ 3 ผลการออกแบบมาสคอตเพื่อใช้เป็นสื่อกลางการเชื่อมโยงระหว่างผู้ใช้งานระบบกับระบบประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

แผนภาพที่ 4 QR Code สำหรับรับชมสื่อประชาสัมพันธ์

แผนภาพที่ 5 ผลการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

3. ผลการประเมินความพึงพอใจต่อสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก มีผลการประเมินความพึงพอใจต่อสื่อประชาสัมพันธ์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางสรุปผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

รายงานผลการประเมิน	ความพึงพอใจ		ผลการประเมินความพึงพอใจ
	($\bar{x}$)	S.D.	
1. ด้านเนื้อหา			
1) เนื้อหามีความสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยว	4.56	0.415	มากที่สุด
2) เนื้อหามีความกระชับเข้าใจง่าย	4.75	0.254	มากที่สุด
3) เนื้อหามีความถูกต้องน่าเชื่อถือ	4.46	0.434	มาก
4) เนื้อหามีความทันสมัย	4.55	0.411	มากที่สุด
รวมด้านเนื้อหา	4.58	0.378	มากที่สุด
2. ด้านภาษาที่ใช้			
1) ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ในเนื้อหา	4.52	0.394	มากที่สุด
2) ความน่าสนใจของข้อความที่ใช้	4.38	0.486	มาก
3) ความถูกต้องของภาษาที่ใช้	4.57	0.419	มากที่สุด
4) การจัดวรรคมีความถูกต้อง และเหมาะสม	4.52	0.376	มากที่สุด
รวมด้านภาษาที่ใช้	4.49	0.418	มาก
3. ด้านภาพประกอบ			
1) ภาพประกอบสื่อสารความหมายได้ตรงกับเนื้อหา	4.51	0.367	มากที่สุด
2) ภาพประกอบมีความสวยงาม น่าสนใจ	4.74	0.216	มากที่สุด
3) ภาพประกอบมีความสอดคล้องกับเนื้อหา	4.59	0.328	มากที่สุด
4) ภาพประกอบมีขนาด และรูปแบบที่เหมาะสม	4.48	0.428	มาก
รวมด้านภาพประกอบ	4.58	0.334	มากที่สุด
ภาพรวม	4.55	0.376	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก พบว่าผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยมีค่าเฉลี่ย $\bar{x}$ = 4.55 ทั้งนี้ สามารถแบ่งการประเมินออกเป็นสามด้านหลัก ดังนี้

1. ด้านเนื้อหาผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย $\bar{x}$ = 4.58)

2. ด้านภาษาที่ใช้ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย $\bar{x}$ = 4.49)

3. ด้านภาพประกอบผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย $\overline{x}$ = 4.58)

สรุปได้ว่ากท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก อยู่ในระดับ มากที่สุด จำนวน 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา และด้านภาพประกอบ และมีความพึงพอใจ อยู่ในระดับ มาก คือ ด้านภาษาที่ใช้

สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก” สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้สองประเด็นหลัก ดังนี้

1. การศึกษา ออกแบบ และพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเชิงพื้นที่ที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนามมาทำภาพสเก็ตช์เส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่เป้าหมาย โดยอ้างอิงจากข้อมูลที่ได้เก็บมาจากสถานที่ท่องเที่ยวภายในเส้นทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก และดำเนินการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่เป้าหมายเพื่อสื่อให้นักท่องเที่ยวเห็นความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวบนเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตากในรูปแบบของสื่อดิจิทัล ตามจุดเส้นทางการท่องเที่ยวทั้งสิ้น 7 จุด ประกอบด้วย 1) อุทยานแห่งชาติขุนพระวอ 2) วัดดอนแก้ว 3) ท่าน้ำแม่ตะลอ 4) สำนักสงฆ์บ้านตีนธาตุ 5) ห้วยปลากอง/ถ้ำโมกขละ 6) โฮมสเตย์บ้านป่าไร่เหนือ และวิสดอม ฟิลด์ รีสอร์ต แอนด์สปา จากนั้นจึงนำมาสร้างเป็นสื่ออินโฟกราฟิกเพื่อนำเสนอเส้นทางให้ดูน่าสนใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนาภา ช่วยแก้ว และสุดใจ จิโรจน์กุล (2562) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมริมแม่น้ำปากพนังเพื่อส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมริมแม่น้ำปากพนังทั้ง 7 แหล่ง พบว่า สิ่งที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติมในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละจุด คือ ป้ายบอกทางในหลายแหล่งเพื่อให้ความรู้ ความน่าสนใจและสร้างจิตสำนึกให้แก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งยังช่วยส่งผลต่อความภาคภูมิใจและการสืบทอดวัฒนธรรมและองค์ความรู้ต่างๆ ของชุมชนและนักท่องเที่ยวผ่านป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว

2. การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก พบว่าสื่อประชาสัมพันธ์ดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกหลักที่ส่งผลต่อการรับรู้และภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนสู่บริบทดิจิทัล โดยมีการเข้าถึงข้อมูลและใช้เวลาส่วนใหญ่บนแพลตฟอร์มออนไลน์เป็นหลัก ส่งผลให้การใช้สื่อออนไลน์เป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการสร้างการรับรู้ และการสื่อสารอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กิตติทัช เขียวฉอ้อน และคณะ (2565) ที่ศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ณ ปฐมออร์แกนิกฟาร์ม จังหวัดนครปฐม ซึ่งระบุว่าสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือที่มีอิทธิพลอย่างนัยสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว ทั้งในด้านการเลือกจุดหมายปลายทางและการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว โดยการสื่อสารผ่านพื้นที่ดิจิทัลช่วยให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกและสร้างความคุ้นเคยกับแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ ในการพัฒนาสื่อเพื่อส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด ผู้วิจัยจึงได้บูรณาการรูปแบบการนำเสนอข้อมูลผ่านสื่อประสมที่หลากหลายเพื่อตอบ

โจทย์พฤติกรรมการบริโภคสื่อที่แตกต่างกัน การบูรณาการสื่อในลักษณะดังกล่าวนอกจากจะช่วยเพิ่มความน่าสนใจและสร้างแรงจูงใจให้แก่นักท่องเที่ยวแล้ว ยังถือเป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ที่ช่วยสร้างการรับรู้ถึงคุณค่าและอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวในพื้นที่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก พบว่าภาพรวมความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด $\overline{x}$ = 4.55 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกมิติ ประกอบด้วย 1) ด้านเนื้อหา ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย $\overline{x}$ = 4.58) 2) ด้านภาษาที่ใช้ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย $\overline{x}$ = 4.49) และ 3) ด้านภาพประกอบผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย $\overline{x}$ = 4.58) ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวุฒิ ภักดีบุรุษ (2567) ที่ระบุว่าการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเปิดรับข้อมูลและสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในระดับมาก อันเนื่องมาจากเนื้อหาสาระและรูปแบบการนำเสนอที่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ และรวบรวมข้อเสนอแนะที่ผ่านกระบวนการดำเนินการวิจัยแล้ว ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีความหลากหลายของสื่อที่ชุมชนสามารถนำไปใช้ในด้านต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ได้ใน เช่น ด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ และเผยแพร่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและผู้ประกอบการในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ให้สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงาน ต่อไปได้ในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 อาจนำแนวทางการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์หรือตัวอย่างสื่อประชาสัมพันธ์ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนอื่น ๆ ต่อไปได้ในอนาคต

2.2 ควรมีการศึกษา และพัฒนาต่อยอดสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีความทันสมัยอยู่เสมอเนื่องจากสื่อในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปตลอดเวลา ดังนั้นผู้ประกอบการ และชุมชนบนเส้นทางการท่องเที่ยวควรปรับตัว และพัฒนาบริการ หรือผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคทั้งปัจจุบัน และในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กิตติทัช เขียวฉอ้อน, วรานิจ โปรานานนท์, ศิริวรรณ สายทองสุข, และ ณัฐวิภา รักกิจ. (2565). แนวทางการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรปฐมออร์แกนิกฟาร์ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. ใน *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 14: วิจัยสร้าง Innovation and Technology เพื่อรองรับสังคมไทยสู่ยุค Digital World* (น. 2570–2582).

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2567). *สถิติสำหรับงานวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จินตนา กสินันท์, ชัชวาล ชุมรักษา, ขรรค์ชัย แซ่แต้, ศิลป์ชัย สุวรรณมณี, และ พลากร คล้ายทอง. (2566). การออกแบบและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหลังวิกฤตโควิด-19: กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 17*(1), 34–43.

ชาย โพธิสิตา. (2562). *ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์. (2565). *การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและโรงแรมอย่างยั่งยืน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนาภา ช่วยแก้ว, และ สุดใจ จิโรจน์กุล. (2562). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมริมแม่น้ำปากพนังเพื่อส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 30*(3), 80–97.

ภาณุวัฒน์ ไข่มุกข์. (2565). *การจัดเส้นทางสำหรับโปรแกรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายโดยการประยุกต์ใช้วิธีปัญหาการเดินทางของพนักงานขาย* [วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง].

วรวุฒิ ภักดีบุรุษ. (2567). การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนริมคลองประเวศฝั่งเหนือ แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร. *วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา, 17*(2), 34–53.

ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์, และคณะ. (2562). *สถิติสำหรับการวิจัยและเทคนิคการใช้ SPSS* (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตาก. (2568). ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดตาก. สืบค้นจาก http://www.tak.go.th/?module=acticle&pages=list_of_acticle&cate_acti_code=01

อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบูลย์. (2567). การใช้สื่อใหม่ในการประชาสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี, 18*(1), 94–106.

Best, J. W. (1977). *Research in education*. New Jersey: Prentice Hall.

Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3rd ed.). New York, NY: John Wiley & Sons.

Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of psychological testing*. New York, NY: Harper & Row.

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research, 2*, 49–60.

Torossian, R. (2023). The role of PR in tourism and travel. Retrieved from https://ronntorossianupdate.com/the-role-of-pr-in-tourism-and-travel.

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการกับการยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายในสังคมไทย

The Official Information Act and the Enhancement of Law Enforcement Effectiveness in Thai Society

ชคัตตรัย รยะสวัสดิ์
อนงค์รัก จิระสกุลกิจ
นันทรัตน์ โชติธาพิพัฒน์
Chacattrai Rayasawath
Anongrak Jirasakulkit
nantharat chotthaphipha
อาจารย์ประจำคณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Lecturer of Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University
Nakhon Ratchasima Rajabhat University
Nakhon Ratchasima Rajabhat University
Corresponding E-mail: anongrak.j@nrru.ac.th

รับบทความ: 14 มกราคม 2569; แก้ไขบทความ 17 กุมภาพันธ์ 2569; ตอบรับบทความ: 20 กุมภาพันธ์ 2569
Received: January 14, 2026; Revised: February 17, 2026; Accepted: February 20, 2026

บทคัดย่อ

การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพเป็นกลไกสำคัญของรัฐในการสร้างความสงบเรียบร้อย ความเป็นธรรม และความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบการปกครอง อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมไทยยุคดิจิทัล การบังคับใช้กฎหมายมิได้ขึ้นอยู่กับอำนาจตามกฎหมายเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยความโปร่งใส การตรวจสอบได้ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชนเป็นองค์ประกอบสนับสนุนที่สำคัญ บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์บทบาทและกลไกของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการในการสนับสนุนการยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย และ (2) เสนอแนวทางเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการพัฒนาระบบการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารภาครัฐให้เอื้อต่อการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ 2.1) การพัฒนามาตรฐานและกลไกการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารภาครัฐเชิงรุกบนฐานดิจิทัล ภาครัฐควรกำหนดมาตรฐานกลางด้านประเภทข้อมูล รูปแบบการนำเสนอ และระยะเวลาในการเปิดเผยข้อมูลของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย พร้อมพัฒนาระบบดิจิทัลที่เอื้อต่อการเปิดเผยข้อมูลเชิงรุกอย่างเป็นเอกภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาความล่าช้าและความไม่พร้อมของระบบข้อมูล อันจะช่วยเพิ่มความโปร่งใส ลดความคลุมเครือในการใช้อำนาจ และเสริมสร้างศักยภาพในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐโดยภาคประชาชน 2.2) การจัดตั้งกลไกกำกับดูแลข้อมูลข่าวสารภาครัฐอย่างเป็นระบบและบูรณาการ ควรจัดตั้งกลไกกำกับดูแลเฉพาะด้านข้อมูลข่าวสาร ทำหน้าที่กำหนดแนวทางการตีความข้อยกเว้นให้เป็นมาตรฐานเดียว ติดตามการเปิดเผยข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกำกับให้เกิดความสมดุลระหว่างหลักความโปร่งใส ความมั่นคงของรัฐ และการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล เพื่อยกระดับความน่าเชื่อถือของกระบวนการบังคับใช้กฎหมายและส่งเสริมธรรมาภิบาลในสังคมไทยยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ข้อมูลข่าวสารของราชการ; การบังคับใช้กฎหมาย; ความโปร่งใส; ธรรมาภิบาลดิจิทัล

Abstract

Effective law enforcement constitutes a fundamental mechanism through which the state maintains social order, ensures justice, and strengthens public trust in governance. However, within the context of Thailand's digital society, the effectiveness of law enforcement can no longer rely solely on statutory authority. Rather, it increasingly depends on transparency, accountability, and citizens' access to public information as essential supporting conditions. This article pursues two primary objectives: (1) to examine the role and causal mechanisms of Thailand's Official Information Act in enhancing the effectiveness of law enforcement, and (2) to propose policy and practical approaches for improving governmental information disclosure systems in ways that facilitate high-quality law enforcement. From a policy perspective, the first priority concerns the development of proactive digital standards and mechanisms for public information disclosure. Government agencies should establish unified criteria regarding data categories, presentation formats, and disclosure timelines for law enforcement–related information, alongside integrated digital platforms that support systematic proactive disclosure. Such reforms would address delays and fragmentation in existing information systems, thereby increasing transparency, reducing ambiguity in the exercise of administrative discretion, and strengthening the capacity of citizens to monitor governmental performance. The second priority involves establishing a coordinated and institutionalized oversight framework for public information governance. A dedicated supervisory mechanism should be created to standardize interpretations of disclosure exemptions, monitor compliance across relevant agencies, and ensure an appropriate balance between transparency, national security, and personal data protection. This integrated governance structure would enhance the credibility of law enforcement processes while promoting sustainable digital-era governance in Thailand.

Keywords: Official Information; Law Enforcement; Transparency; Digital Governance

บทนำ

การเปลี่ยนผ่านของสังคมไทยเข้าสู่สังคมดิจิทัลได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญต่อบทบาท หน้าที่ และรูปแบบการดำเนินงานของภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการบริหารราชการแผ่นดินและการบังคับใช้กฎหมาย รัฐในยุคดิจิทัลมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมายเท่านั้น หากแต่ต้องปรับบทบาทไปสู่การเป็นองค์กรสาธารณะที่ให้ความสำคัญกับความโปร่งใส ความรวดเร็ว และการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความคาดหวังของประชาชนต่อการทำงานของรัฐจึงเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในกระบวนการบังคับใช้กฎหมายซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชน (วิษณุ เครืองาม, 2560) การบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพไม่อาจวัดได้จากความเข้มงวดหรือความเด็ดขาดในการใช้อำนาจเพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาถึงความชอบ

ธรรม (legitimacy) และความยอมรับของประชาชนที่มีต่อการใช้อำนาจนั้นด้วย (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2558) หากกระบวนการบังคับใช้กฎหมายขาดความโปร่งใส ไม่สามารถอธิบายเหตุผลในการตัดสินใจ หรือไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ย่อมนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจ ความขัดแย้ง และการตั้งคำถามต่อความชอบธรรมของอำนาจรัฐในระยะยาว

แนวคิดเรื่องความโปร่งใสและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐถือเป็นหัวใจสำคัญของหลักธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นความโปร่งใสเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบและการทุจริตในภาครัฐ (ประเวศ วะสี, 2557; ธีรยุทธ บุญมี, 2559) การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของรัฐจึงไม่ใช่เพียงการให้ข้อมูลแก่ประชาชนเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่ระหว่างรัฐกับประชาชน โดยลดความไม่สมดุลของข้อมูล (information asymmetry) และเพิ่มพลังในการตรวจสอบของสังคม ในบริบทดังกล่าว พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการจึงเป็นกฎหมายสำคัญที่ทำหน้าที่รับรองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของรัฐอย่างเป็นทางการ กฎหมายฉบับนี้มีเจตนารมณ์เพื่อส่งเสริมความโปร่งใส ความรับผิด และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำกับตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2561) กลไกของพระราชบัญญัติดังกล่าวจึงมีศักยภาพอย่างยิ่งในการสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการลดการใช้อำนาจตามดุลพินิจอย่างไม่เหมาะสม การเพิ่มความชัดเจนของกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย และการเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย นอกจากนี้ นักวิชาการด้านการบริหารภาครัฐของไทยยังชี้ว่า ในยุคดิจิทัล การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วและเป็นระบบจะช่วยลดต้นทุนในการตรวจสอบ เพิ่มประสิทธิภาพการกำกับดูแล และสร้างแรงจูงใจให้หน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติงานอย่างรอบคอบและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น (ศุภชัย ยาวะประภาษ, 2562) ดังนั้น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการจึงมิได้เป็นเพียงกฎหมายด้านสิทธิในการรับรู้ข้อมูลเท่านั้น หากแต่เป็นเครื่องมือเชิงโครงสร้างที่มีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับประสิทธิภาพและคุณภาพของการบังคับใช้กฎหมายในสังคมไทยยุคดิจิทัล

ประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการซึ่งรับรองสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลของประชาชนมาเป็นระยะเวลานาน แต่ในทางปฏิบัติกลับยังพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ นักวิชาการไทยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า หนึ่งในปัญหาสำคัญคือการตีความข้อยกเว้นของการเปิดเผยข้อมูลอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการอ้างเหตุผลด้านความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย หรือประโยชน์สาธารณะโดยขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน ส่งผลให้การใช้สิทธิในการขอข้อมูลของประชาชนไม่เกิดผลอย่างแท้จริง (สมยศ เชื้อไทย, 2560) นอกจากนี้ ยังพบปัญหาความล่าช้าในการตอบคำขอข้อมูลข่าวสาร การขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายข้อมูลข่าวสาร และการขาดระบบการจัดการข้อมูลที่เป็นมาตรฐานเดียวกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ (วิชัย วัฒนศุภผล, 2561) ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีกฎหมายที่ดีในเชิงหลักการ แต่การบังคับใช้ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถสนับสนุนการบริหารราชการและการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

การบังคับใช้กฎหมาย ปัญหาดังกล่าวยิ่งมีความซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐมักเป็นข้อมูลที่มีความอ่อนไหวและถูกจำกัดการเข้าถึง นักวิชาการด้านกฎหมายปกครองชี้ว่า หากไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการจำแนกประเภทข้อมูลและกลไกถ่วงดุลที่เหมาะสม การจำกัดการเปิดเผยข้อมูลอาจกลายเป็นช่องทางในการหลีกเลี่ยงการตรวจสอบและบ่อนทำลายความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2562) อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ ความไม่พร้อมของระบบดิจิทัลภาครัฐในการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ซึ่งทำให้การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารยังคง

เป็นไปในลักษณะกระจัดกระจาย ขาดความต่อเนื่อง และไม่เอื้อต่อการตรวจสอบเชิงระบบ (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2563) นอกจากนี้ การพัฒนารัฐดิจิทัลของไทยยังประสบปัญหาการจัดการข้อมูลที่กระจัดกระจาย ขาดมาตรฐานเดียวกัน และไม่เชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน ทำให้แม้จะมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล แต่ก็ยังไม่สามารถสนับสนุนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและการตรวจสอบการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเต็มที่ (OECD, 2020) ปัญหาด้านโครงสร้างข้อมูลและธรรมาภิบาลดิจิทัลดังกล่าว ส่งผลให้กลไกของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการไม่สามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเสริมสร้างประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างที่ควรจะเป็น ยังขาดการศึกษาที่เชื่อมโยงทั้งสองมิติอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการวิเคราะห์เชิงกลไกว่าการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารสามารถส่งผลต่อประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย อย่างไรในบริบทของสังคมไทยยุคดิจิทัล ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการกับการยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายในสังคมไทยยุคดิจิทัล จึงมีความสำคัญเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายข้อมูลข่าวสาร ธรรมาภิบาลดิจิทัล และการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนานโยบายและการปฏิบัติของภาครัฐได้อย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจน เพื่อใช้เป็นฐานในการกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติของภาครัฐในอนาคต

1. แนวคิดสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความโปร่งใสกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ ทำหน้าที่เป็นกลไกทางกฎหมาย ที่แปลงหลักการเชิงนามธรรมของประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลให้กลายเป็นสิทธิและหน้าที่ที่สามารถบังคับใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ กล่าวคือ กฎหมายฉบับนี้มิได้เพียงประกาศรับรองสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของรัฐเท่านั้น แต่ยังกำหนดหน้าที่เชิงบังคับให้หน่วยงานของรัฐต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณะ และต้องจัดให้มีระบบ กระบวนการ และเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการให้บริการข้อมูลข่าวสารอย่างเป็นทางการ ซึ่งสะท้อนเจตนารมณ์ในการยกระดับความโปร่งใสของการบริหารราชการแผ่นดินอย่างเป็นระบบ (สมยศ เชื้อไทย, 2560; บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2561)

ในมิตินี้ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการจึงทำหน้าที่เชื่อมโยงหลักความโปร่งใส เข้ากับการบริหารราชการแผ่นดิน โดยตรง ผ่านกลไกสำคัญอย่างน้อยสองประการ ได้แก่ (1) กลไกการเปิดเผยข้อมูลเชิงรุก และ (2) กลไกการให้ประชาชนใช้สิทธิร้องขอข้อมูล กลไกดังกล่าวสะท้อนแนวคิดว่า ความโปร่งใสไม่ควรเกิดขึ้นเฉพาะเมื่อประชาชนเรียกร้องเท่านั้น แต่รัฐมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อมูลที่มีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะอย่างสม่ำเสมออันเป็นการเปลี่ยนบทบาทของรัฐจากผู้ครอบครองข้อมูล ไปสู่ผู้ดูแลข้อมูลเพื่อประโยชน์สาธารณะ อย่างชัดเจนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาลและการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2559; ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2563) การกำหนดให้ข้อมูลข่าวสารของรัฐเป็นหลักต้องเปิดเผย เว้นแต่กรณีที่มีกฎหมายกำหนดข้อยกเว้นไว้โดยชัดแจ้ง ยังสะท้อนหลักการสำคัญของแนวคิดสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร กล่าวคือ “การปกปิดเป็นข้อยกเว้น การเปิดเผยเป็นหลัก” หลักการนี้มีบทบาทสำคัญในการจำกัดขอบเขตดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐในการตัดสินใจว่าจะเปิดเผยหรือไม่เปิดเผยข้อมูล และทำให้การปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูลต้องมีเหตุผลรองรับตามกฎหมายที่สามารถตรวจสอบได้ หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดความโปร่งใสและความรับผิดรับชอบในทางรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งมุ่งลดการใช้อำนาจตามอำเภอใจและเสริมสร้างหลักนิติธรรมในการบริหารราชการแผ่นดิน (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2562; สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2558)

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงโครงสร้างในการเสริมสร้างความรับผิดของหน่วยงานรัฐ โดยกำหนดให้การใช้อำนาจในการไม่เปิดเผยข้อมูลต้องอยู่ภายใต้กลไกตรวจสอบที่ชัดเจน เช่น การอุทธรณ์คำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูล การวินิจฉัยของคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ และการตรวจสอบโดยศาลปกครอง กลไกเหล่านี้ช่วยทำให้สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมิใช่สิทธิที่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจหรือความสมัครใจของหน่วยงานรัฐ หากแต่เป็นสิทธิที่ประชาชนสามารถใช้เพื่อท้าทายและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นสาระสำคัญของหลักการควบคุมการใช้อำนาจรัฐในกฎหมายมหาชน (วิษณุ เครืองาม, 2560; บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2561) เมื่อเชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวกับประเด็นการบังคับใช้กฎหมาย จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการมีบทบาทสำคัญในการทำให้กระบวนการบังคับใช้กฎหมายอยู่ภายใต้กรอบของความโปร่งใสและความชอบธรรมมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ ขั้นตอน เหตุผล และผลการบังคับใช้กฎหมาย จะช่วยลดความคลุมเครือของการใช้อำนาจ ลดข้อครหาเรื่องการเลือกปฏิบัติ และเพิ่มความสามารถของประชาชนในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ อันนำไปสู่การเสริมสร้างความเชื่อมั่นของสังคมต่อกระบวนการยุติธรรมและการบังคับใช้กฎหมายในภาพรวม (จำลองลักษณ์ อินทวัน, 2558; ไวพจน์ กุลาชัย และคณะ, 2562)

กล่าวโดยสรุป พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อม ระหว่างหลักการสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความโปร่งใส กับการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ กล่าวคือ กฎหมายฉบับนี้ช่วยเปลี่ยนความโปร่งใสจากอุดมการณ์เชิงนามธรรมให้กลายเป็นกลไกที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐโดยตรง ทั้งในด้านการจำกัดดุลพินิจ การเพิ่มภาระในการอธิบายเหตุผล และการเปิดพื้นที่ให้สังคมมีส่วนร่วมในการกำกับตรวจสอบการบังคับใช้กฎหมาย ด้วยเหตุนี้ สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความโปร่งใสตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการจึงไม่เพียงแต่มีความหมายในเชิงคุ้มครองสิทธิของประชาชนเท่านั้น หากแต่ยังเป็นองค์ประกอบเชิงโครงสร้างที่มีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายในสังคมไทยยุคดิจิทัล โดยช่วยเสริมสร้างความชอบธรรม ความเชื่อมั่น และความยั่งยืนของการใช้อำนาจรัฐในระยะยาว

2. แนวคิดธรรมาภิบาลดิจิทัลและการบริหารข้อมูลภาครัฐ

ในยุคดิจิทัลข้อมูลภาครัฐได้กลายเป็นทรัพยากรเชิงยุทธศาสตร์ระดับชาติ ที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดนโยบาย การให้บริการสาธารณะ และการกำกับดูแลสังคม โดยเฉพาะเมื่อการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐต้องอาศัยข้อมูลเป็นพื้นฐาน (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2566) ในการบริหารข้อมูลภาครัฐจึงไม่สามารถจำกัดอยู่เพียงการจัดเก็บเอกสารหรือฐานข้อมูลแยกส่วนของแต่ละหน่วยงานได้อีกต่อไป แต่ต้องครอบคลุมถึง การออกแบบระบบข้อมูลที่สามารถเชื่อมโยงกัน เข้าถึงได้ ตรวจสอบย้อนกลับได้ และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทุกมิติของการทำงานของรัฐ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดรัฐบาลดิจิทัลที่ไทยกำลังขับเคลื่อนอยู่ (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2566)

แนวคิดธรรมาภิบาลดิจิทัล (Digital Governance) จึงได้รับการพัฒนาเพื่อเป็น กรอบการบริหารจัดการข้อมูลและเทคโนโลยีดิจิทัลของภาครัฐ โดยมุ่งเน้นให้ทุกหน่วยงานของรัฐมีมาตรฐานการจัดการข้อมูลที่ชัดเจน มีระบบกำกับดูแลที่ตรวจสอบได้ และคำนึงถึงความปลอดภัยและความโปร่งใสควบคู่กันไป กล่าวคือ ธรรมาภิบาลดิจิทัลไม่ใช่เรื่องของเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการกำหนดนโยบาย มาตรฐาน และกระบวนการบริหารข้อมูลที่รองรับการปฏิบัติงานของรัฐในเชิงระบบ (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2566)

ประเทศไทยมี ประกาศคณะกรรมการพัฒนารัฐบาลดิจิทัล เรื่องธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ ที่ออกตามอำนาจของพระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติและนิยามคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการข้อมูลภาครัฐอย่างมั่นคง ปลอดภัย และเป็นไปอย่างสอดคล้องระหว่างหน่วยงาน โดยประกาศดังกล่าวเน้นให้หน่วยงานของรัฐจัดให้มี การบริหารจัดการและบูรณาการข้อมูลภาครัฐเพื่อให้การให้บริการและการอำนวยความสะดวกต่อประชาชนเป็นไปอย่างมีธรรมาภิบาล ซึ่งสะท้อนว่าการจัดการข้อมูลภาครัฐในเชิงธรรมาภิบาลเป็นหนึ่งในรากแก้วของการพัฒนารัฐบาลดิจิทัล แนวทางธรรมาภิบาลดิจิทัลดังกล่าวรวมถึงการกำหนด มาตรฐานรัฐบาลดิจิทัลว่าด้วยกรอบธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ (Digital Government Standard Data Governance Framework) ซึ่งพัฒนาโดยสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล เพื่อสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐให้สามารถจัดการข้อมูลภายในระบบราชการอย่างเป็นระบบ มีความสอดคล้องกัน และสามารถเชื่อมโยงหรือแบ่งปันข้อมูลข้ามหน่วยงานได้ ทั้งยังช่วยกำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ และตัวชี้วัดความสำเร็จของการบริหารจัดการข้อมูล (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2566)

การจัดทำธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐในลักษณะนี้มีความสอดคล้องกับ บทบัญญัติในพระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 ที่กำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องจัดให้มีการบริหารข้อมูลและการจัดทำบริการแบบดิจิทัล เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและบริการได้อย่างสะดวก รวดเร็ว มีมาตรฐาน และมีความปลอดภัย ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ใช้บริการสาธารณะ เมื่อเชื่อมโยงธรรมาภิบาลดิจิทัลเข้ากับ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 จะเห็นได้ว่าธรรมาภิบาลดิจิทัลทำหน้าที่เป็น โครงสร้างพื้นฐานเชิงนโยบายและระบบที่เอื้อให้การเปิดเผยข้อมูลตามกฎหมายเกิดผลในเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ แม้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการจะรับรองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของรัฐ แต่การเปิดเผยข้อมูลตามสิทธิดังกล่าวจะไม่สามารถเกิดผลได้อย่างเต็มที่หากระบบข้อมูลของภาครัฐไม่มีมาตรฐานร่วมกันหรือไม่สามารถค้นคืนได้อย่างรวดเร็ว (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2566) นอกจากนี้ ความพร้อมด้านธรรมาภิบาลข้อมูลยังเกี่ยวเนื่องกับ การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ตามที่พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 พยายามผลักดันให้เกิดระบบ Government Data Exchange (GDX) ที่ช่วยให้หน่วยงานสามารถเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลดิจิทัลซึ่งกันและกันในลักษณะที่ปลอดภัย โดยมีมาตรฐานกลางและกลไกกำกับดูแลอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการสนับสนุนรัฐบาลดิจิทัลและธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2562)

กล่าวโดยสรุป ธรรมาภิบาลดิจิทัลเป็นกรอบการบริหารเชิงนโยบายที่สำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน และเป็นรากฐานสำคัญของการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารราชการแผ่นดินให้มีความโปร่งใส ถูกต้อง และเป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการบังคับใช้กฎหมายและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในสังคมไทยยุคดิจิทัล

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 กฎหมายดังกล่าวทำหน้าที่เป็น กลไกสิทธิได้รู้ (Right to Know/Right to Information) ที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชน และเป็นฐานสำคัญต่อการยกระดับ ความโปร่งใส (transparency) และ ความรับผิดรับชอบ (accountability) ของภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเชื่อมกับสังคมดิจิทัลซึ่งทำให้ข้อมูล เคลื่อนย้าย

รวดเร็ว และสังคมคาดหวังการตรวจสอบได้มากขึ้น เพื่อให้เห็นพัฒนาการองค์ความรู้ในมิติที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถจัดกลุ่มได้อย่างน้อย 3 แนว ได้แก่ (1) งานที่ศึกษาปัญหา/อุปสรรคการบังคับใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ (2) งานที่ศึกษาประเด็นข้อยกเว้น และดุลพินิจในการเปิดเผย/ไม่เปิดเผยข้อมูล และ (3) งานที่เชื่อมโยงกฎหมายข้อมูลข่าวสารกับกลไกตรวจสอบ การกำกับดูแล และผลเชิงประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมาย/กฎระเบียบ

3.1 ด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมายข้อมูลข่าวสาร

ในเชิงกฎหมายชี้ว่า แม้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ ถูกออกแบบให้เป็นกฎหมายเพื่อการเปิดเผย แต่การนำไปใช้จริงยังเผชิญปัญหาหลายระดับตั้งแต่เชิงโครงสร้างไปจนถึงเชิงปฏิบัติการ โดยงานศึกษาที่สะท้อนภาพรวมปัญหาการบังคับใช้ได้ชัด โดยการศึกษาของ ภัค พัฒนเพชร (2556) ที่ศึกษาปัญหาการบังคับใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ และชี้ให้เห็นว่าอุปสรรคสำคัญไม่ได้อยู่ที่ตัวบทเพียงอย่างเดียวหากแต่อยู่ที่การทำงานของระบบราชการที่ยังมีลักษณะสงวนข้อมูล และมีแนวโน้มตีความข้อยกเว้นเพื่อจำกัดการเปิดเผย ส่งผลให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ไม่เต็มที่ และกระทบต่อบทบาทของข้อมูลในการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจรัฐ เมื่อพิจารณาในมุมการยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย ปัญหาการเข้าถึงข้อมูลทำให้เกิดต้นทุนความไม่แน่นอน ในการตรวจสอบการใช้อำนาจและดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ เช่น ประชาชนไม่สามารถประเมินเหตุผลของคำสั่งทางปกครอง/การดำเนินการของรัฐได้ครบถ้วน ขาดข้อมูลประกอบการร้องเรียนหรืออุทธรณ์ และทำให้กระบวนการคุ้มครองสิทธิล่าช้าหรือไม่เกิดผลเชิงรูปธรรม ซึ่งท้ายที่สุดสะท้อนกลับมาเป็นความไว้วางใจต่อกระบวนการยุติธรรมและการบังคับใช้กฎหมายโดยรวม นอกจากนั้น ยังมีช่องว่างเชิงระบบที่ทำให้การบังคับใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ ไม่สามารถสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายสาขาอื่นได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เช่น การขาดมาตรการจูงใจ/มาตรการกำกับให้หน่วยงานเปิดเผยเชิงรุก การบริหารจัดการข้อมูลภาครัฐที่ยังไม่เป็นดิจิทัลเต็มรูปแบบ และขีดความสามารถในการคัดแยกข้อมูลระหว่าง ข้อมูลสาธารณะ กับข้อมูลที่กระทบความเป็นส่วนตัว/ความมั่นคงที่ยังไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยการศึกษาของ ธนาชัย สุนทรอนันตชัย ปกรณ์ ปาลวงษ์พานิช และกษมา สุขนิวัฒน์ชัย (2561) เสนอกรอบวิเคราะห์ด้าน มาตรการทางกฎหมายเพื่อการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลของรัฐ โดยชี้ให้เห็นปัญหาอุปสรรคและช่องว่างของการบังคับใช้ รวมทั้งเสนอแนวทางปฏิรูปมาตรการให้รองรับบริบทเทคโนโลยีและการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลมากขึ้น

สรุปได้ว่า เมื่อรัฐยังจัดการข้อมูลแบบกระจัดกระจายไม่เป็นมาตรฐาน และไม่เปิดเผยเชิงรุก ย่อมทำให้การกำกับตรวจสอบจากสังคม (social oversight) อ่อนแรงลง และทำให้ต้นทุนการตรวจสอบของประชาชนสูงขึ้น ส่งผลต่อทั้งความโปร่งใสและประสิทธิผลของการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ

3.2 ข้อยกเว้น ดุลพินิจ และเส้นแบ่งระหว่างความโปร่งใสกับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ

ปัญหาที่ถูกอภิปรายมากในวรรณกรรมไทยคือ ข้อยกเว้นของการเปิดเผยข้อมูลตามกฎหมาย และบทบาทของดุลพินิจหน่วยงานรัฐในการชั่งน้ำหนักระหว่าง ความโปร่งใส กับ การคุ้มครองประโยชน์อื่น เช่น ความเป็นส่วนตัว ความมั่นคง หรือประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย โดยการศึกษาของ คณาธิป ทองรวีวงศ์ (2559) ศึกษาข้อยกเว้นของการเปิดเผยข้อมูลโดยเน้นกรณีข้อมูลส่วนบุคคล และอภิปรายว่า แม้กฎหมายวางหลักการเปิดเผยเป็นหลัก แต่ก็ต้องออกแบบตีความข้อยกเว้นอย่างระมัดระวังเพื่อคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัว พร้อมทั้งชี้ให้เห็นความซับซ้อนในการใช้ดุลพินิจของหน่วยงานรัฐในกรณีข้อมูลที่อาจเปิดเผยได้บางส่วนต้องตัดทอนก่อนเปิดเผยในทิศทางเดียวกัน โดยการศึกษาของ วฤษฎิ์ อินทร์มา (2563) วิเคราะห์เหตุผลที่ใช้ประกอบการพิจารณาเปิดเผยไม่เปิดเผย ตามแนวคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผย

ข้อมูลข่าวสาร โดยพบว่าเหตุผลที่นำไปสู่การ เปิดเผยทั้งหมด หรือเปิดเผยบางส่วนมักผูกกับ (1) ความเป็นข้อมูลที่เกี่ยวกับการปฏิบัติราชการ(2) ความจำเป็นต่อสิทธิของผู้ร้องขอ และ (3) การเปิดเผยเพื่อความโปร่งใสของการบริหารงาน

พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ กับบริบทดิจิทัลและกฎหมายใหม่ เช่น การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) และแนวคิดสิทธิในยุคดิจิทัล หนึ่งในงานที่สะท้อนการเทียบเคียงและปรับกรอบคิด โดยการศึกษาของ ปิติ เอี่ยมจำรูญลาภ (2566) ที่นำเสนอแนวทางการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการและอภิปรายการเปรียบเทียบกับกฎหมาย FOIA ของสหรัฐฯ โดยชี้ประเด็นความต่างด้านกลไกกำกับบทลงโทษที่เกี่ยวกับการปกปิดข้อมูล และย้ำว่าการออกแบบระบบกฎหมายควรส่งเสริมสิทธิได้รู้ให้เข้มแข็งขึ้นในทางปฏิบัติ ขณะเดียวกัน หน่วยงานกระบวนการยุติธรรมเองก็มีเอกสารเผยแพร่ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจต่อกฎหมายข้อมูลข่าวสารและคดีปกครองเกี่ยวกับการไม่เปิดเผยข้อมูล เช่น เอกสารของสำนักงานศาลปกครองที่รวบรวมสาระและแนวคดีเกี่ยวกับการไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมีความสำคัญต่อการยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย เพราะทำให้มาตรฐานการพิจารณา (เปิดเผย/ไม่เปิดเผย/เปิดเผยบางส่วน) มีความชัดเจนขึ้น ลดความคลุมเครือในการปฏิบัติของหน่วยงาน และช่วยให้ประชาชนใช้สิทธิได้มีประสิทธิภาพกว่าเดิม

สรุปได้ว่า พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ มีผลหนุนเสริมการบังคับใช้กฎหมายผ่านการทำให้เหตุผลของรัฐและเอกสารประกอบการใช้อำนาจถูกตรวจสอบได้มากขึ้น โดยเฉพาะกรณีที่การตัดสินใจของรัฐกระทบสิทธิของเอกชนโดยตรง (เช่น การสอบคัดเลือก การพิจารณาแข่งขัน คัดเลือก หรือกระบวนการทางปกครอง) อย่างไรก็ดี การชั่งน้ำหนักประโยชน์สาธารณะยังเป็นประเด็นท้าทายต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อข้อยกเว้นเกี่ยวพันกับ “การบังคับใช้กฎหมาย” ซึ่งมักถูกหยิบมาเป็นเหตุผลในการปฏิเสธการเปิดเผย การบังคับใช้กฎหมายในยุคดิจิทัล เพราะการเปิดเผยข้อมูลที่ไม่เป็นระบบหรือไม่มีมาตรฐานการตัดทอนอาจกระทบสิทธิส่วนบุคคล ในขณะที่การตีความข้อยกเว้นกว้างเกินไปก็อาจกลายเป็นกลไกปิดข้อมูล จนทำให้การตรวจสอบการบังคับใช้กฎหมายทำได้จำกัด ดังนั้น คุณภาพของการใช้ดุลพินิจจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดว่ากฎหมายข้อมูลข่าวสารจะเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย หรือกลายเป็นเพียงเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์

4. พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการกับการยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย

ในมิติของการบังคับใช้กฎหมาย พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มิได้มีบทบาทในฐานะ กฎหมายลงโทษ โดยตรง หากแต่ทำหน้าที่เป็น กฎหมายเชิงโครงสร้าง (structural law) ที่สร้างเงื่อนไขแวดล้อมให้กระบวนการใช้อำนาจรัฐดำเนินไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของการบังคับใช้กฎหมายโดยอ้อมแต่มีนัยสำคัญ ทั้งนี้แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ Coglianese (2017) ที่ชี้ว่า ความโปร่งใสเป็นกลไกพื้นฐานในการกำกับดูแลภาครัฐ และช่วยยกระดับคุณภาพของการบังคับใช้กฎหมายผ่านการเพิ่มความรับผิดรับชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ เมื่อพิจารณาในเชิงกลไก สามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุผลได้เป็นลำดับดังนี้

4.1 การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของรัฐ

1. ลดความไม่สมมาตรของข้อมูล (information asymmetry)
2. เพิ่มการกำกับตรวจสอบทางสังคม (social oversight)
3. ลดโอกาสการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ
4. เพิ่มความชอบธรรมของการตัดสินใจทางปกครอง (legitimacy)

5. เพิ่มความสมัครใจในการปฏิบัติตามกฎหมาย (compliance)

6. ยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายโดยรวม

กลไกดังกล่าวสะท้อนว่า การบังคับใช้กฎหมายมิได้เป็นเพียงการใช้อำนาจฝ่ายเดียวของรัฐ หากแต่เป็นกระบวนการที่ต้องอธิบายได้และรับผิดชอบได้ต่อสาธารณะ เมื่อประชาชนสามารถเข้าถึงเหตุผล เอกสารประกอบ และหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจของหน่วยงานรัฐ การใช้อำนาจย่อมอยู่ภายใต้การกำกับตรวจสอบของสังคมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติงานอย่างรอบคอบและยึดหลักกฎหมายมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดว่าความโปร่งใสเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการบังคับใช้กฎหมายที่มีคุณภาพ (Coglianese, 2017) ในทางปฏิบัติ การเปิดเผยข้อมูลช่วยลดพื้นที่สีเทาของดุลพินิจ เช่น การอนุญาตทางปกครอง การออกคำสั่งหรือการพิจารณาเรื่องร้องเรียน เมื่อหลักเกณฑ์และเหตุผลถูกเปิดให้ตรวจสอบได้ โอกาสของการเลือกปฏิบัติหรือการใช้อำนาจโดยมิชอบย่อมลดลง ขณะเดียวกัน การตัดสินใจของรัฐได้รับการยอมรับมากขึ้นจากผู้มีส่วนได้เสีย เนื่องจากสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ ส่งผลให้ระดับความเชื่อมั่นต่อระบบกฎหมายเพิ่มสูงขึ้น และนำไปสู่การปฏิบัติตามกฎหมายโดยสมัครใจ มากกว่าการยอมจำนนต่ออำนาจบังคับเพียงอย่างเดียว (สมชาย แก้วประเสริฐ, 2561; Coglianese, 2017)

4.2 ตัวอย่างเชิงกรณี (Case Illustration)

ตัวอย่างเช่น การเปิดเผยเหตุผลของคำสั่งทางปกครองผ่านเว็บไซต์หรือระบบอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานรัฐในเรื่องการอนุญาตก่อสร้างหรือการอนุมัติโครงการ เมื่อประชาชนสามารถตรวจสอบหลักเกณฑ์และเปรียบเทียบการตัดสินใจในแต่ละกรณีได้ จะเกิดแรงกดดันเชิงบวกต่อเจ้าหน้าที่ให้ใช้มาตรฐานเดียวกัน ลดข้อครหาเรื่อง “สองมาตรฐาน” และทำให้ผู้ยื่นคำขอมีความเข้าใจในผลการพิจารณามากขึ้น แม้ไม่ได้รับอนุญาตก็ยังยอมรับผลได้ง่ายกว่า เพราะเห็นเหตุผลอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ OECD (2019) ที่ระบุว่าการเปิดข้อมูลภาครัฐช่วยเพิ่มความสม่ำเสมอของการบังคับใช้กฎหมายและลดข้อพิพาทระหว่างรัฐกับประชาชน

4.3 การเสริมพลังผ่านกฎหมายดิจิทัล

ในยุคดิจิทัล กลไกของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการยิ่งทวีความเข้มแข็งผ่านพระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 ซึ่งผลักดันให้หน่วยงานรัฐจัดเก็บ เปิดเผย และให้บริการข้อมูลในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นระบบ กฎหมายดังกล่าวทำให้การเข้าถึงข้อมูลไม่ขึ้นกับสถานที่หรือเวลาราชการ ลดต้นทุนในการใช้สิทธิของประชาชน และเพิ่มความต่อเนื่องของการกำกับตรวจสอบ เมื่อข้อมูลการบังคับใช้กฎหมายถูกจัดอยู่ในระบบดิจิทัลที่เชื่อมโยงกันได้ระหว่างหน่วยงาน ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำไปใช้ติดตาม ประเมินผล และวิเคราะห์รูปแบบการใช้อำนาจของรัฐได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น ซึ่งช่วยยกระดับการบริหารราชการจากการทำงานแบบแยกส่วนไปสู่การกำกับดูแลเชิงหลักฐาน (evidence-based governance) สอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาลดิจิทัลของ OECD (2019) และ UNDP (2020)

4.4 ความสมดุลกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

การเปิดเผยข้อมูลของรัฐต้องดำเนินไปภายใต้ความสมดุลของสิทธิ โดยเฉพาะภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 หลักคิดสำคัญคือ เปิดเผยเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ แต่คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเท่าที่สมควร กล่าวคือ ข้อมูลเชิงกระบวนการ หลักเกณฑ์ และเหตุผลของการใช้อำนาจควรเปิดเผยอย่างเต็มที่ ขณะที่ข้อมูลที่สามารถระบุตัวบุคคลต้องได้รับการปกป้องอย่างเหมาะสม สมดุล

ดังกล่าวทำให้ความโปร่งใสไม่ละเมิดสิทธิ และการคุ้มครองข้อมูลไม่กลายเป็นข้ออ้างในการปิดบังการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการกำกับดูแลข้อมูลภาครัฐของ OECD (2019)

จากการวิเคราะห์ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงโครงสร้าง ที่ยกระดับการบังคับใช้กฎหมายผ่านห่วงโซ่เหตุผล ได้แก่ (Coglianese, 2017; OECD, 2019; UNDP, 2020)

1. สร้างความโปร่งใส
2. เพิ่มการตรวจสอบทางสังคม
3. ลดการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ
4. เพิ่มความชอบธรรมของรัฐ
5. เสริมความสมัครใจในการปฏิบัติตามกฎหมาย
6. นำไปสู่ประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายที่สูงขึ้น

แผนภาพที่ 1 กลไกเชิงโครงสร้างของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ

เมื่อผนวกกับระบบดิจิทัลของภาครัฐและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลอย่างสมดุล กฎหมายข้อมูลข่าวสารจึงไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือรับรองสิทธิในการเข้าถึงข้อมูล หากแต่เป็นฐานสำคัญของธรรมาภิบาลยุคดิจิทัล ที่ช่วยยกระดับทั้งความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือของระบบกฎหมายไทยในภาพรวม

สรุปประเด็นสำคัญของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการกับการยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการทำหน้าที่เป็นกฎหมาย ประกอบด้วย

1. สนับสนุน ที่เสริมสร้างประสิทธิภาพของกฎหมายสาขาอื่น โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐและการบังคับใช้กฎหมายทางปกครอง

2. การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารช่วยให้การบังคับใช้กฎหมายอยู่ภายใต้การตรวจสอบของประชาชนและสังคม ลดลักษณะการใช้อำนาจฝ่ายเดียวของรัฐ

3. การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับเหตุผล หลักเกณฑ์ และขั้นตอนการตัดสินใจของหน่วยงานรัฐ ช่วยลดความคลุมเครือ ลดการเลือกปฏิบัติ และลดโอกาสในการใช้อำนาจโดยมิชอบ

4. การเปิดเผยข้อมูลอย่างเป็นระบบทำหน้าที่เป็นแรงกดดันเชิงบวก ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติงานตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด รอบคอบ และเป็นธรรมมากขึ้น

5. ในสังคมไทยยุคดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยเพิ่มความรวดเร็ว ความสะดวก และความต่อเนื่องในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ลดต้นทุนในการใช้สิทธิของประชาชน

6. ระบบข้อมูลข่าวสารดิจิทัลช่วยให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายมีความเป็นปัจจุบัน เชื่อมโยงกัน และสามารถใช้ติดตามหรือประเมินผลการดำเนินงานของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการจึงเป็นกลไกเชิงโครงสร้างที่ช่วยยกระดับความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือของการบังคับใช้กฎหมายในสังคมไทยยุคดิจิทัล

บทสรุป

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มิได้เป็นเพียงกฎหมายที่รับรองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของรัฐเท่านั้น หากแต่เป็นกฎหมายเชิงโครงสร้างที่มีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายในภาพรวม การบังคับใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือพื้นฐานของรัฐในการธำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบของสังคม ความยุติธรรม และความไว้วางใจของประชาชนต่อระบบการบริหารราชการแผ่นดิน อย่างไรก็ดี ภายใต้บริบทของสังคมไทยในยุคดิจิทัล ประสิทธิผลของการบังคับใช้กฎหมายมิได้พึ่งพาอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแต่เพียงลำพัง หากยังต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนด้านความเปิดเผย การตรวจสอบได้ และสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชนควบคู่กันไป บทความวิชาการนี้มีเป้าหมายสำคัญสองประการ ได้แก่ (1) ศึกษาบทบาทและกระบวนการของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการในฐานะกลไกเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมาย และ (2) เสนอข้อเสนอเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติเพื่อพัฒนาระบบการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐให้สอดคล้องกับบริบทดิจิทัลและสนับสนุนการใช้อำนาจรัฐอย่างมีคุณภาพ ในเชิงนโยบาย ประเด็นสำคัญประการแรกคือ การยกระดับมาตรฐานและระบบการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารภาครัฐในลักษณะเชิงรุกบนฐานเทคโนโลยีดิจิทัล โดยภาครัฐควรกำหนดกรอบกลางเกี่ยวกับประเภทของข้อมูล รูปแบบการนำเสนอ และช่วงเวลาในการเปิดเผยข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย พร้อมทั้งพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลแบบบูรณาการเพื่อรองรับการเผยแพร่ข้อมูลอย่างต่อเนื่องและเป็นเอกภาพ แนวทางดังกล่าวจะช่วยลดปัญหาความล่าช้าและความกระจัดกระจายของฐานข้อมูล เพิ่มระดับความชัดเจนในการใช้อำนาจ และเสริมสร้างศักยภาพของภาคประชาชนในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐ ประการที่สอง คือ การจัดวางระบบกำกับดูแลข้อมูลข่าวสารภาครัฐอย่างเป็นโครงสร้างเดียวกัน ควรมีกลไกเฉพาะที่รับผิดชอบด้านการกำหนดแนวปฏิบัติในการตีความข้อยกเว้นของการเปิดเผยข้อมูล การติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ และการสร้างดุลยภาพระหว่างหลักความโปร่งใส ความมั่นคงของรัฐ และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล กลไกดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย และสนับสนุนการพัฒนาธรรมาภิบาลในสังคมไทยยุคดิจิทัลให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

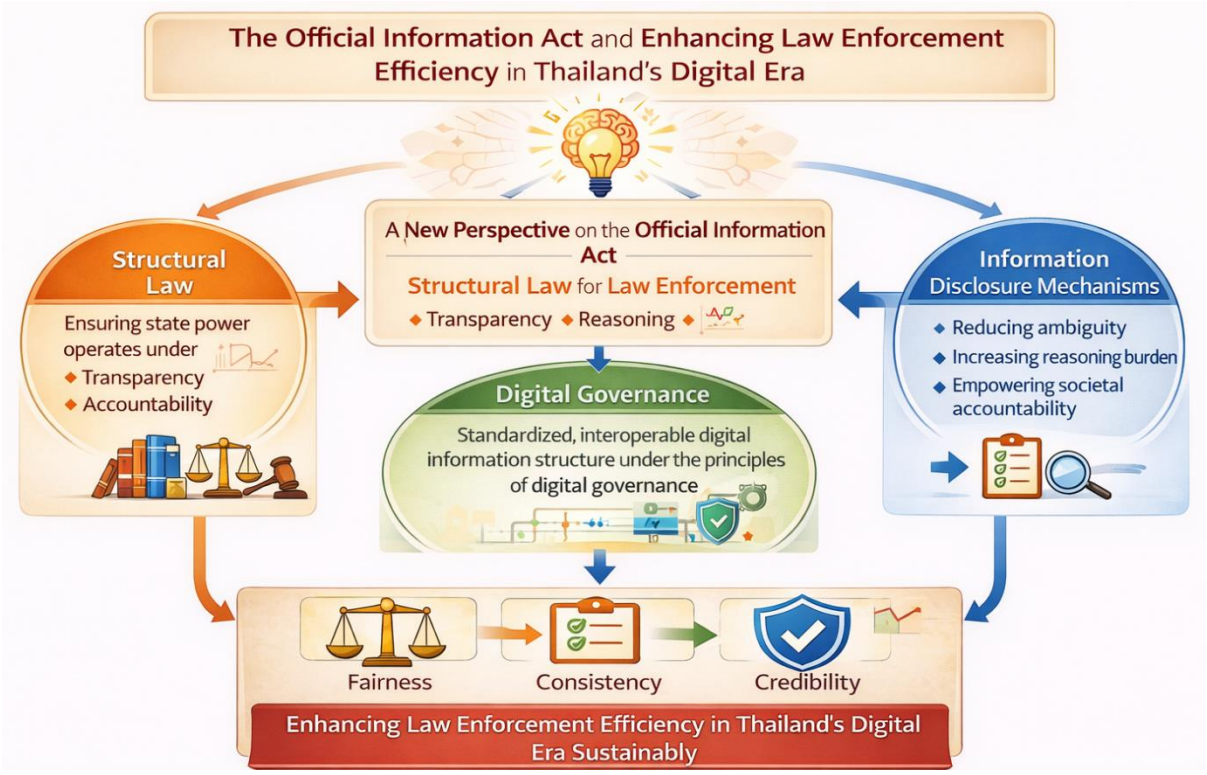
การศึกษาวิจัยเรื่อง พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการกับการยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายในสังคมไทยยุคดิจิทัล ได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย ดังนี้

ประการแรก ได้เสนอ กรอบการมองพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการในฐานะ กฎหมายเชิงโครงสร้างเพื่อการบังคับใช้กฎหมาย ไม่ใช่เพียงกฎหมายคุ้มครองสิทธิในการรับรู้ข้อมูลของประชาชนเท่านั้น แต่เป็นกลไกที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพ ความชอบธรรม และประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายสาขาอื่น

ผ่านการทำให้การใช้อำนาจรัฐต้องอยู่ภายใต้ความโปร่งใส การให้เหตุผล และการตรวจสอบได้ ซึ่งเป็นการขยายมิติการศึกษาเดิมที่มักจำกัดอยู่เพียงด้านสิทธิหรือการบริหารข้อมูล

ประการที่สอง ได้พัฒนา ความเชื่อมโยงเชิงแนวคิดระหว่างกฎหมายข้อมูลข่าวสาร ธรรมาภิบาลดิจิทัล และประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย โดยชี้ให้เห็นว่า การเปิดเผยข้อมูลจะเกิดผลในเชิงบังคับใช้กฎหมายได้อย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อมีโครงสร้างข้อมูลดิจิทัลที่เป็นมาตรฐาน เชื่อมโยงกัน และอยู่ภายใต้หลักธรรมาภิบาลดิจิทัล องค์ความรู้นี้ช่วยเติมเต็มช่องว่างของงานวิจัยเดิมที่มักศึกษาแต่ละประเด็นแยกส่วน และยังไม่เชื่อมโยงทั้งสามมิติเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

ประการที่สาม ได้เสนอ ข้อค้นพบเชิงกลไกว่าการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายผ่านกระบวนการสำคัญ ได้แก่ การลดความคลุมเครือของการใช้ดุลพินิจ การเพิ่มภาระในการอธิบายเหตุผลของเจ้าหน้าที่รัฐ และการเสริมพลังการตรวจสอบของสังคม ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มความสม่ำเสมอ ความเป็นธรรม และความน่าเชื่อถือของการบังคับใช้กฎหมาย องค์ความรู้ในมิตินี้ช่วยอธิบายเชิงลึกว่า เหตุใด และ อย่างไร กฎหมายข้อมูลข่าวสารจึงสามารถยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายได้ สรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ
กับการยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายในสังคมไทยยุคดิจิทัล

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐควรกำหนด หลักเกณฑ์การตีความข้อยกเว้นในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้แคบลงและเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยยึดหลักการเปิดเผยเป็นหลัก การปกปิดเป็นข้อยกเว้น และกำหนดให้หน่วยงานต้องให้

เหตุผลทางกฎหมายอย่างชัดเจนเมื่อปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูล ควบคู่กับการส่งเสริมแนวทาง การเปิดเผยบางส่วนหรือการตัดทอนข้อมูล ก่อนการปฏิเสธทั้งหมด เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างความโปร่งใสกับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และลดปัญหาการปฏิเสธแบบเหมารวม

2. ควรยกระดับระบบข้อมูลภาครัฐให้สอดคล้องกับมาตรฐานธรรมาภิบาลดิจิทัล โดยจัดให้มีการจัดหมวดหมู่ข้อมูล มาตรฐานเมทาดาทา ระบบจัดเก็บและค้นคืนข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงาน เพื่อแก้ไขปัญหาข้อมูลกระจัดกระจาย และทำให้การเปิดเผยข้อมูลตามกฎหมายเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

3. รัฐควรพัฒนา กลไกการเปิดเผยข้อมูลเชิงรุกในรูปแบบดิจิทัล เช่น ฐานข้อมูลสาธารณะ แดชบอร์ด หรือรายงานผลการบังคับใช้กฎหมายออนไลน์ เพื่อให้ประชาชนสามารถติดตาม ตรวจสอบ และประเมินการใช้อำนาจรัฐได้อย่างต่อเนื่อง ลดภาระการยื่นคำขอข้อมูลซ้ำซ้อน และเพิ่มความโปร่งใสเชิงระบบ

4. ควรพัฒนาสมรรถนะบุคลากรและสร้างวัฒนธรรม รัฐเปิดเผยเป็นหลักผ่านการอบรมด้านกฎหมายข้อมูลข่าวสาร การใช้ดุลพินิจอย่างเหมาะสม และการจัดการข้อมูลดิจิทัล พร้อมทั้งบูรณาการประเด็นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารไว้ในระบบกำกับติดตามและตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้การเปิดเผยข้อมูลเป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐานงานราชการ

5. ควรจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างสม่ำเสมอ โดยใช้ตัวชี้วัดที่สะท้อนผลลัพธ์จริง เช่น ระยะเวลาการตอบคำขอ อัตราการเปิดเผยข้อมูล และจำนวนข้ออุทธรณ์ พร้อมการรายงานผลต่อสาธารณะ เพื่อให้กฎหมายข้อมูลข่าวสารสามารถทำหน้าที่สนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายสาขาอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

1. ควรต่อยอดจากการศึกษาเอกสารไปสู่การวิจัยเชิงประจักษ์ เช่น การวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพโดยเก็บข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย ผู้บริหารภาครัฐ และประชาชนผู้ใช้สิทธิขอข้อมูลข่าวสาร เพื่อประเมินผลของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการต่อประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างหน่วยงานหรือระดับการปกครอง การศึกษาในอนาคตควรเปรียบเทียบการบังคับใช้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการระหว่างหน่วยงานรัฐประเภทต่าง ๆ หรือระหว่างระดับการปกครอง เช่น ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสะท้อนความแตกต่างด้านโครงสร้าง วัฒนธรรมองค์กร และความพร้อมด้านดิจิทัล ซึ่งอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพการเปิดเผยข้อมูลและการบังคับใช้กฎหมาย

3. ควรบูรณาการมิติธรรมาภิบาลดิจิทัลและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม ควรเชื่อมโยงการวิเคราะห์พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการกับกฎหมายและนโยบายด้านดิจิทัลที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และนโยบายรัฐบาลดิจิทัล เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้อง ความทับซ้อน และผลกระทบร่วมกันของกรอบกฎหมายเหล่านี้ต่อการยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายในสังคมไทยยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2559). ข้อยกเว้นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล. *วารสารนิติศาสตร์, 45*(2), 101–128.

จำลองลักษณ์ อินทวัน. (2558). ความโปร่งใสกับการควบคุมการใช้อำนาจรัฐ. *วารสารรัฐศาสตร์, 36*(1), 77–99.

ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2563). *รัฐบาลดิจิทัลและธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล.

ธนาชัย สุนทรอนันตชัย, ปกรณ์ ปาลวงษ์พานิช, และ กษมา สุขนิวัฒน์ชัย. (2561). มาตรการทางกฎหมายเพื่อการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลของรัฐ. *วารสารกฎหมาย, 48*(1), 1–28.

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2562). *กฎหมายปกครอง: หลักทั่วไปและการควบคุมการใช้อำนาจรัฐ*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2561). *กฎหมายมหาชน*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ประเวศ วะสี. (2557). *ธรรมาภิบาลกับการปฏิรูประบบราชการ*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

ปิติ เอี่ยมจำรูญลาภ. (2566). สิทธิได้รู้กับกฎหมายข้อมูลข่าวสารของราชการ: เปรียบเทียบกฎหมายไทยกับ FOIA สหรัฐอเมริกา. *วารสารกฎหมายมหาชน, 22*(1), 1–29.

ภัค พัฒนเพชร. (2556). ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540. *วารสารกฎหมายปกครอง, 13*(2), 45–68.

วฤษฎิ์ อินทร์มา. (2563). แนววินิจฉัยของคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูล. *วารสารกฎหมายปกครอง, 19*(3), 33–60.

วิชัย วัฒนศุภผล. (2561). การจัดการข้อมูลข่าวสารของรัฐกับประสิทธิภาพการบริหารราชการแผ่นดิน. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 16*(1), 89–112.

วิษณุ เครืองาม. (2560). *หลักนิติธรรมกับการใช้อำนาจรัฐ*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2562). *การบริหารภาครัฐแนวใหม่และการกำกับดูแลกิจการที่ดี*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2558). *ความชอบธรรมของการใช้อำนาจรัฐ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

สมชาย แก้วประเสริฐ. (2561). ภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นต่อการบังคับใช้กฎหมายของภาครัฐ. *วารสารสังคมศาสตร์, 20*(3), 55–76.

สมยศ เชื้อไทย. (2560). *พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ: หลักการและปัญหาการบังคับใช้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2559). *ธรรมาภิบาลกับการบริหารราชการไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ. (2540). *พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540*. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล. (2562). *พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2562). *พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2566). *มาตรฐานรัฐบาลดิจิทัลว่าด้วยกรอบธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล.

Coglianese, C. (2017). Transparency and the administrative state. In M. Busuioc, M. Lodge, & J. Tomkins (Eds.), *The Oxford handbook of administrative governance* (pp. 475–496). Oxford University Press.

OECD. (2019). *Digital government review of Thailand: Towards government as a platform*. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). *Digital government review: Transparency and accountability*. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). *Public sector innovation and open government*. OECD Publishing.

UNDP. (2020). *Digital strategy 2020–2022: Empowered lives, resilient nations*. United Nations Development Programme.

United Nations Development Programme. (2020). *Digital governance and rule of law*. UNDP.

การตีความคติธรรมในพิธีกรรมส่งสการ

The Interpretation on Moral Teaching in Ritual of Funeral

พระครูปริยัติสุทธิคุณ
โสภิณ จิตไพศาล
นักวิชาการอิสระ
Phrakhru Pariyattisutthikun
Sopin Jitpaisan
Independent Scholar
E-mail: watburaphanb@gmail.com

รับบทความ: 19 มกราคม 2569; แก้ไขบทความ 24 เมษายน 2569; ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2569
Received: January 19, 2026; Revised: April 24, 2026; Accepted: April 27, 2026

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตีความธรรมะเชิงปรัชญาในพิธีกรรมการส่งสการ (ปลงศพ) ซึ่งพบว่า การประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า ส่งสการ เป็นการทำพิธีเคารพศพหรือการปลงศพ เป็นการแสดงความกตัญญู ความระลึกถึง และให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิตไปแล้ว เพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับไปจุติในภพภูมิที่สูงๆ ขึ้นไป ที่เรียกว่า สวรรค์ และ วิมาน การประกอบพิธีกรรมการส่งสการเป็นการแสดงถึงการรู้อุปการะที่ผู้อื่นทำแล้ว (กตัญญู) และกระทำตอบแทนต่อผู้ทำอุปการะก่อน (บุพพการี) ส่วนพิธีกรรมการอาบน้ำศพ ที่ทำเช่นนั้นเพราะมีความเชื่อว่าศพเป็นสิ่งสกปรก มีกลิ่นเหม็นเน่า จึงนิยมใช้น้ำมะพร้าวซึ่งเป็นน้ำที่อยู่ในที่สูงและสะอาดบริสุทธิ์กว่าน้ำอื่นใด เพื่อชำระล้างศพของผู้ตายอันจะช่วยให้ดวงวิญญาณไปสู่สุคติภูมิ ชี้ให้เห็นว่าความตายไม่ใช่การสิ้นสุดเชิงชีวภาพ แต่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงความกตัญญูกตเวทีต่อบุพพการีเข้ากับความเชื่อเรื่องโลกหน้าและสวรรค์ การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ผ่านขั้นตอนการอาบน้ำศพและการใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ สะท้อนถึงการชำระล้างสิ่งสกปรกทางกายภาพ (สวะ) เพื่อเตรียมดวงวิญญาณให้บริสุทธิ์ก่อนเข้าสู่ภพภูมิที่ดีหรือวิมาน โดยใช้การตีความเชิงศาสนาและปรัชญาเพื่อเปลี่ยนนามธรรมของคติธรรมมาเป็นรูปธรรมผ่านบทสวดบังสุกุลที่เตือนสติเรื่องความไม่เที่ยงของสังขาร พิธีกรรมนี้จึงทำหน้าที่เป็น "ภาษาทางวัฒนธรรม" ที่ช่วยลดช่องว่างความสูญเสียและสร้างความสามัคคีในชุมชนผ่านกระบวนการเปลี่ยนผ่านสถานะของผู้ล่วงลับ สรุปได้ว่าการส่งสการคือกลไกทางจริยธรรมที่ตอกย้ำให้ผู้มีชีวิตอยู่ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาทและสืบทอดคุณค่าทางศีลธรรมของบรรพบุรุษต่อไปอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ : การตีความ; คติธรรม; พิธีกรรมการส่งสการ

Abstract

This academic article aims to interpret philosophical Dharma within the funeral ritual known as Songsakarn (cremation rites). It finds that this ritual is an act of paying respect to the deceased, expressing gratitude, remembrance, and honor, with the intention of guiding the departed soul toward a higher realm, such as heaven or a celestial abode. The ritual reflects the moral principle of gratitude (katanyu) and the repayment of kindness to benefactors (parents and elders). The practice of bathing the corpse is based on the belief that the body

becomes impure and decayed after death; therefore, coconut water—considered pure and elevated—is used to cleanse the body, symbolically aiding the soul's transition to a favorable rebirth. This demonstrates that death is not merely a biological end, but a social phenomenon that connects gratitude toward ancestors with beliefs about the afterlife and heaven. Through symbolic analysis, especially in the bathing ritual and the use of coconut water, the process represents purification from physical impurity in preparation for a higher spiritual state. Religious and philosophical interpretations transform abstract moral teachings into concrete practices, reinforced by funeral chants that remind participants of impermanence. Thus, the ritual functions as a "cultural language" that helps people cope with loss, fosters social unity, and marks the transition of the deceased. In conclusion, Songsakarn serves as an ethical mechanism that encourages the living to live mindfully and continue the moral values passed down from their ancestors.

Keywords: The Interpretation; Moral Teaching; Ritual of Funeral

บทนำ

ความตายเป็นสภาวะสากลที่มนุษย์ทุกคนไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แม้จะเป็นความจริงที่แน่นอนที่สุดในชีวิตมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกัน ความตายกลับเป็นสิ่งที่สร้างความหวาดกลัว ความเศร้าโศก และความไม่แน่นอนให้แก่ผู้คนมากที่สุด ดังที่นักปรัชญาและนักมานุษยวิทยาหลายคนชี้ให้เห็นว่า ความตายมิได้เป็นเพียงการสิ้นสุดของชีวิตทางชีวภาพ หากแต่เป็นเหตุการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความหมายของชีวิตมนุษย์อย่างลึกซึ้ง (Hertz, 1960; Berger, 1967) ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ในทุกสังคมจึงพยายามสร้าง "พิธีกรรม" เพื่อจัดการกับความตาย ทั้งในเชิงอารมณ์ ความเชื่อ และระเบียบแบบแผนทางสังคม

ในสังคมไทย โดยเฉพาะในบริบทของชาวพุทธภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือชาวพุทธอีสาน ประเพณีงานศพนับเป็นพิธีกรรมสำคัญที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนอย่างชัดเจน พิธีกรรมงานศพของชาวพุทธอีสานโดยทั่วไปมีลักษณะใกล้เคียงกับพิธีกรรมของภูมิภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย แต่ในขณะเดียวกันก็มีองค์ประกอบบางประการที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น ซึ่งได้รับการสืบทอดและปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของกาลเวลา สภาพเศรษฐกิจ สังคม และค่านิยมร่วมของชุมชน (สุพัตรา สุภาพ, 2558) เมื่อพิจารณาในเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรม จะพบว่าพิธีกรรมบางประการที่เคยปฏิบัติในอดีตได้เลือนหายหรือถูกลดทอนบทบาทลง เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ ความเร่งรีบของวิถีชีวิต และการเปลี่ยนแปลงของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ยังมีการปฏิบัติหนึ่งที่คงอยู่และได้รับการให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง นั่นคือ "การประกอบพิธีกรรมส่งสการ" หรือการแสดงความเคารพครั้งสุดท้ายต่อผู้ตาย ไม่ว่าผู้คนจะมีภาระหน้าที่หรือเงื่อนไขชีวิตที่ยุ่งยากเพียงใด การไปส่งสการผู้ตายยังคงถูกมองว่าเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมและสังคมที่พึงปฏิบัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

พิธีกรรมส่งสการในบริบทของชาวพุทธอีสานมิได้เป็นเพียงกระบวนการจัดการศพในเชิงกายภาพ หากแต่เป็นพิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ที่ทำหน้าที่ "สลายร่าง" ของผู้ตาย พร้อมกับการส่งผ่านสถานะจากโลกของผู้มีชีวิตไปสู่ภพภูมิใหม่ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีพิธีกรรมเปลี่ยน

ผ่าน (rite of passage) ของ van Gennep (1960) ซึ่งอธิบายว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านสถานะที่ประกอบด้วยขั้นตอนการแยกออก (separation) การผ่านช่วงรอยต่อ (liminality) และการรวมกลับ (incorporation) เข้าสู่สถานะใหม่ การประกอบพิธีกรรมส่งสการประกอบด้วยการปฏิบัติหลากหลายรูปแบบ อาทิ การแต่งศพ การอาบน้ำศพ การหวีผมศพ การเชิญศพลงโลง การใส่เงินในปากศพ การปิดตาและปิดปากด้วยขี้ผึ้ง การมัดตราสังศพ ตลอดจนพิธีกรรมในช่วงงานฌาปนกิจ เช่น การล้างหน้าศพ การวางดอกไม้จันทน์ การโยนผ้าข้ามโลง การใช้ไม้ข่มเหง และการเดินสามหาบ เป็นต้น พิธีกรรมเหล่านี้ล้วนแฝงไว้ด้วยความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนความเชื่อ ความห่วงใย และการแสดงความกตัญญูกตเวทีของผู้มีชีวิตต่อผู้ล่วงลับ

นักมานุษยวิทยาอย่าง Geertz (1973) เสนอว่า พิธีกรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ที่ช่วยให้มนุษย์สามารถทำความเข้าใจโลกและประสบการณ์ชีวิตที่ซับซ้อนได้ ในทำนองเดียวกัน พิธีกรรมส่งสการของชาวพุทธอีสานสามารถมองได้ว่าเป็น “ภาษาทางวัฒนธรรม” ที่ผู้คนใช้สื่อสารกับความตาย ความไม่แน่นอน และความสูญเสียผ่านการกระทำเชิงสัญลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับร่วมกันในสังคม การทำความเข้าใจพิธีกรรมเหล่านี้จึงไม่อาจหยุดอยู่เพียงการบรรยายลักษณะภายนอกของพิธี หากแต่ต้องพิจารณาความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังการปฏิบัติแต่ละขั้นตอน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาพิธีกรรมส่งสการจึงจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดเชิงตีความ (interpretive approach) โดยเฉพาะศาสตร์แห่งการตีความหรือเฮอร์เมนูติกส์ (Hermeneutics) ซึ่งมุ่งทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมจากมุมมองของผู้กระทำและบริบทแวดล้อม Gadamer (2004) ชี้ให้เห็นว่า การตีความมิใช่เพียงการค้นหาความหมายที่ตายตัว หากแต่เป็นกระบวนการสนทนาระหว่างผู้ตีความกับข้อความหรือปรากฏการณ์บนพื้นฐานของประวัติศาสตร์และประสบการณ์ร่วม การนำแนวคิดเฮอร์เมนูติกส์มาศึกษาพิธีกรรมส่งสการของชาวพุทธอีสานจึงช่วยเปิดพื้นที่ให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อความหมายเชิงวัฒนธรรมและศาสนาที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม การกระทำต่าง ๆ ที่อาจดูเป็นเพียงธรรมเนียมปฏิบัติหรือความเชื่อพื้นบ้าน หากพิจารณาผ่านกระบวนการตีความ จะสามารถสะท้อนโลกทัศน์เกี่ยวกับชีวิต ความตาย บุญกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับชุมชนได้อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ แนวคิดสังคมวิทยาศาสนาของ Durkheim (1912/1995) ยังชี้ให้เห็นว่า พิธีกรรมทำหน้าที่สร้างและตอกย้ำความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม พิธีกรรมงานศพจึงมิได้เป็นเพียงการจัดการกับผู้ตาย แต่ยังเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ผู้มีชีวิตได้แสดงออกถึงความเป็นสมาชิกของชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูล และการร่วมกันเผชิญหน้ากับความสูญเสีย ในบริบทของชาวพุทธอีสาน พิธีกรรมส่งสการจึงเป็นกลไกสำคัญที่หล่อหลอมความสัมพันธ์ทางสังคมและคุณค่าทางศีลธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป

ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการประกอบพิธีกรรมส่งสการของชาวพุทธอีสาน โดยใช้กรอบแนวคิดการตีความตามศาสตร์เฮอร์เมนูติกส์ (Hermeneutics) โดยมีเป้าหมายหลักคือการทำความเข้าใจความหมายที่ซ่อนอยู่ในเอกสาร เพื่อให้การสื่อสารหรือการกระทำของมนุษย์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมลดช่องว่างระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารมาเป็นฐานในการวิเคราะห์ ผู้เขียนมุ่งทำความเข้าใจความหมายเชิงลึกของพิธีกรรมในฐานะปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนา มิใช่เพียงในระดับของรูปแบบพิธีกรรม แต่รวมถึงความหมายที่ผู้คนในชุมชนสร้างและสืบทอดผ่านการปฏิบัติพิธีกรรมดังกล่าว การศึกษานี้คาดว่าจะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านมานุษยวิทยาศาสนาและวัฒนธรรมอีสาน รวมทั้งเปิดมุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจความตายในฐานะประสบการณ์ทางสังคมที่มีความหมายต่อชีวิตมนุษย์อย่างลึกซึ้ง

ความหมายและความสำคัญของส่งสการ

ความหมายส่งสการ

คำว่า **ส่งสการ** เป็นคำที่กร่อนมาจากคำว่า ส่งสักการหรือส่งสักการะ ซึ่งหมายถึง การทำพิธีเคารพศพ หามศพไปเผาหรือฝังในป่าช้า เผาหรือฝังศพพร้อมทั้งทำบุญอุทิศ เรียก ส่งสการ อย่างว่า อันที่มุดมอดแท้ทั้งกะโอกมีขีน ได้แล้วท่อว่าวางหม่อมกับแท่นฮมโฮงกว้าง ภายหนห้องหอลายเม็งอาสน์ อวนพุ้น น้องจักเต้าเพื่อนห้างหอซ้อยส่งสการ เจ้าแล้ว (สังข์) ว่าจักเดินดุ่งข้ามยังฝั่งจักรวาล คือคู่ตัวค้างคาวคั่งตายตกไม้ หนูจักส่งสการเมี้ยนมาหวนเห็นปี นกเล่าใคร้ดูหน็ใช่เฮา (ฮุ่ง) นอกจากนี้ยังเรียกอีกชื่อว่า สงสการ หมายถึงการทำพิธีเกี่ยวกับการปลงศพ เรียก สงสการ ส่งสการ ก็ว่า อย่างว่า เมื่อนั้น ทะม่าวหน้าท้าวใหญ่ยวงคดี เฮืองความควรกล่าวคดีโดยด้ำ เมื่อนั้นขุนกวนพร้อมเลยขานขามราช หื่นหื่นฆ่าควายช้างแต่งสการ (สังข์) (ปรีชา พิณทอง, 2532)

อีกนัยหนึ่ง คำว่า ส่งสการ คือ การบูชาหรือการแสดงความเคารพด้วยเครื่องบูชาต่างๆ มีข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียน และของหอมต่างๆ ในพิธี ปลงศพ หรือฌาปนกิจศพ หรือเรียกง่ายๆ ว่า เผาศพ หมายถึง พิธีกรรมเกี่ยวกับการสลายร่างผู้ตาย เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู ความระลึกถึง และการให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิต โดยจะมีการจัดเครื่องสักการะให้สมแก่ฐานะของผู้เสียชีวิตตั้งแต่การจัดการแต่งตัวศพ เชิญศพลงโลงจัดการประดับตกแต่งอย่างดีแล้วตั้งศพบำเพ็ญกุศล ไปจนถึงการจนถึงสร้างเผาเมรุเผาศพแบบต่างๆ อย่างสวยสดงดงามปานประหนึ่งสร้างปราสาทให้ผู้ตายได้ขึ้นสวรรค์วิมาน พร้อมจัดเตรียมข้าวของเครื่องไทยทานถวายพระสงฆ์ และมอบเงินบำรุงสาธารณประโยชน์ เพื่อบำเพ็ญบุญกุศลอุทิศไปให้ผู้วายชนม์ในวาระสุดท้ายของบุคคลผู้เป็นที่เคารพรักอย่างสูงสุด (พระครูสุธีคัมภีรญาณ, 2561) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ส่งสการ หมายถึงการส่งสักการหรือส่งสักการะแก่ผู้ตาย รวมทั้งเป็นการบูชาหรือการแสดงความเคารพด้วยเครื่องบูชาต่างๆ มีข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียน และของหอมต่างๆ

ความสำคัญของการส่งสการ

ความตายทำให้คนเรามองเห็นสัจธรรมของชีวิต ไม่ว่าเป็นใคร ชาติใด ชนชาติไหน ก็ล้วนต้องพบกับความตายด้วยกันทุกคน สิ่งที่เหลืออยู่คงมีเพียงผลงานและคุณความดีของผู้ล่วงลับ แม้จะมีความโศกเศร้าอาลัยต่อผู้ล่วงลับไปมากขนาดไหนก็ตาม แต่ทำได้เพียงส่งสการบนร่างอันไร้วิญญาณของผู้เป็นที่รักเท่านั้น เครื่องหมายที่แสดงให้เห็นว่าผู้ล่วงลับไปมีความสำคัญมากน้อยขนาดใดนั้น สังเกตได้จากการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพของบุคคลผู้นั้น ซึ่งในที่นี่หมายเอาพิธีกรรมส่งสการ (การส่งวิญญาณขอผู้ล่วงลับ/ตายไปสู่สรวงสวรรค์)

ดังนั้น วัฒนธรรมเกี่ยวกับพิธีศพหรือพิธีกรรมเกี่ยวกับการส่งสการ จึงมีความสำคัญต่อความเชื่อที่ฝังรากลึกในวิถีชีวิตของคนมานานนับหลายร้อยปี เพราะเมื่อมีคนตายจะต้องจัดงานศพขึ้น เพื่อเป็นการไว้อาลัยแก่คนตายอย่างสมเกียรติ มีการจัดแต่งปราสาทบรรจุศพประดับประดาด้วยดอกไม้สดหรือแห้งให้แลดูสวยงาม นับว่าเป็นการยกย่องผู้ตายให้ได้ไปสู่สรวงสวรรค์ชั้นฟ้าที่เรียกว่า ส่งสการ เพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับไปจุติในภพภูมิที่สูงๆ ขึ้นไป หรือไปเป็นเทพสถิตอยู่บนสวรรค์ชั้นต่างๆ ของเขาพระสุเมรุ อันเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นจากความเชื่อระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ผสมกัน ความเชื่อดังกล่าวนำไปสู่การสร้างสรรค์และจัดรูปแบบพิธีศพที่ตอกย้ำถึงแนวคิดที่มุ่งไปสู่สวรรค์ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเมรุปราสาทอันเป็นตัวแทนของวิมานสถิตบนเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นแกนกลางของจักรวาลมียอดปลายอยู่ในชั้นดาวดึงส์ หรือการจัดพิธีทางพุทธ เช่น บังสุกุล กรวดน้ำให้แก่ผู้ตาย ซึ่งชี้ให้เห็นการสั่งสมบุญกุศลบารมีอันจะนำไปสู่ภพภูมิที่ดีกว่า และเพื่อประกาศความกตัญญูกตเวทีของผู้อยู่เบื้องหลัง ให้ได้พัฒนาตนเองด้วย การสะสมบารมีธรรมนำตนเข้าสู่

เส้นทางสายธรรมต่อไป โดยยึดตามแนวทางที่บรรพบุรุษหรือบูรพาจารย์ได้เคยกระทำไว้เป็นแบบอย่าง (พระครูสุธีคัมภีรญาณ, 2561)

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ส่งสการ คือ การทำพิธีเกี่ยวกับการปลงศพ พิธีเคารพศพ หามศพไปเผาหรือฝังในป่าช้า พิธีกรรมเกี่ยวกับการสลายร่างผู้ตาย เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู ความระลึกถึง และการให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิต พิธีกรรมนี้มีความสำคัญต่อความเชื่อในวิถีชีวิตของคนมานาน เพราะเมื่อมีคนตายจะต้องจัดงานศพ เป็นการยกย่องผู้ตายให้ได้ไปสู่สรวงสวรรค์ หรือให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับไปจุติในภพภูมิที่สูงๆ ขึ้นไป

ความเชื่อและพิธีกรรมส่งสการ : มองเชิงความสัมพันธ์

หากกล่าวตามความเป็นจริงแล้วจะพบว่า พิธีกรรมส่งสการเกิดขึ้นจากความเชื่อของมนุษย์ ความเชื่อที่ว่านี้ ก็คือ ความคิด ความเข้าใจ การยอมรับนับถือ และหรือความเชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ ทั้งนี้บางอย่างอาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้ ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์ประเภทหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์ การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือมีการดำรงอยู่จริง โดยอาศัยประสบการณ์ตรง การไตร่ตรอง หรือการอนุมาน (สุวรรณ สุวรรณเวโช, 2546)

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเป็นสิ่งเป็นนามธรรมและมีอยู่ในใจของมนุษย์ ได้แก่ ความคิด ความเข้าใจ และหรือความเชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ ซึ่งเกิดจากการศึกษาเล่าเรียนและสนทนาพูดคุยกับครูอาจารย์และกัลยาณชน ผู้กล่าวถึงบาปบุญคุณโทษของกรรมที่ทำลงไป ภาพหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในใจของมนุษย์คือภาพของนรกสวรรค์ โดยที่ทำชั่วเป็นเหตุไปสู่นรก ทำชั่วเป็นเหตุขึ้นสู่สวรรค์ ดังนั้น หากกล่าวเฉพาะพิธีกรรมส่งสการจึงมีความสัมพันธ์กับสวรรค์อย่างแนบแน่น ข้อความในพระไตรปิฎกมีใช้ทั้งคำว่า สุคติ สวรรค์และโลกสวรรค์ ดังปรากฏในพระวินัยปิฎก ปริวาร ความว่า ...

แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริตไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ สัตว์เหล่านั้นหลังจากตายแล้วไปบังเกิดใน**สุคติโลกสวรรค์**... (วิ.ป. (ไทย) 8/327/484.)

บุคคลผู้มีญาติตาย (ล่วงลับไป) เกือบจะทั้งหมด ล้วนมีความรู้สึกนึกคิดและปรารถนาให้ไปสู่สุคติ โลกสวรรค์ หรือภาษาชาวบ้านเรียกว่า สรวงสวรรค์ ซึ่งเป็นดินแดนหรือภพภูมิที่มีแต่ความสุข สิ่งหรือการกระทำที่สื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับพิธีกรรมส่งสการ ได้แก่ เมื่อมีการตายเกิดขึ้นในครอบครัว พิธีกรรมแรกที่ต้องปฏิบัติต่อศพ คือ *'การอาบน้ำศพ'* โดยญาติของผู้ตายจะทำการอาบน้ำศพให้ร่างกายสะอาด ซึ่งเชื่อกันว่าจะทำให้จากไปสู่โลกอื่นอย่างบริสุทธิ์หมดจด ในสมัยก่อนจะต้มน้ำให้เดือดแล้วผสมด้วย**น้ำ**เย็นตักอาบ ใช้ขมิ้น มะกรูด ตำปนกันขัดถูศพให้ทั่วตัว บางแห่งใช้น้ำต้มใบส้มป่อยกับมะกรูดอาบให้ ซึ่งวัสดุเหล่านี้เป็นการกระทำเพื่อแสดงออกถึงความเคารพรักในหมู่ญาติพี่น้อง นอกจากการอาบศพแล้วสิ่งที่ปฏิบัติต่อศพในขั้นตอนต่อไปประกอบด้วย 'หวีผมศพ แต่งตัวให้ศพ ใส่เงินในปากศพ ขี้ผึ้งปิดตาปิดปากศพ มัดตราสังศพ ตั้งศพ ทำโลงศพ เบิกโลงศพ ปูฟากศพ ตามไฟศพ สวดมาติกา' ฯลฯ จนถึงวันฌาปนกิจศพ โดยมีพิธีกรรมสำคัญประกอบด้วย 'บวชจูงศพ ยกศพออกจากเรือน หามศพ จูงศพหว่านข้อตอกแตก ปลงศพ หามศพเวียนเมรุ 3

รอบ ฯลฯ ไปจนถึงพิธีกรรมสุดท้าย ได้แก่ การฌาปนกิจศพ’ การกระทำหรือการปฏิบัติต่างๆ ทั้งหมดที่กล่าวอย่างย่อนั้น ล้วนเป็นความเชื่อที่สัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมส่งสการ

การฌาปนกิจศพ’ จึงเป็นพิธีกรรมส่งสการขั้นตอนสุดท้าย คือ ถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดที่ญาติๆ ของผู้ตายที่เดินทางร่วมพิธีส่งสการ เพราะหลังจากประธานและคนอื่นๆ ทอดผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว โดยประธานในพิธีจะเป็นผู้ทอดผ้าและวางดอกไม้จันทน์ เพื่อเป็นการไม่ให้เป็นบาปกรรมที่ไปเผาร่างกายพ่อแม่ ญาติหรือเพื่อนกัน ท่านผู้รู้ให้บริกรรมคาถาว่า *‘อะยัมปิ โข เม กาโย เอวัง ภาวี เอวัง ธัมโม เอวัง อะนะตีโต’* แปลว่า ร่างกายของเรานี้ก็จะเป็นอย่างนี้ จะมีสภาพอย่างนี้ และจะข้ามพ้นความเป็นอย่างนี้ไปไม่ได้เลย (พระครูสุธีคัมภีรญาณ, 2561)

ฉะนั้น จึงสรุปภาพที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้ล่วงลับกับผู้ส่งสการผ่านกริยาบริกรรมคาถา และ การวางดอกไม้จันทน์บนเมรุ เสร็จแล้วทุกคนก็หันหลังให้เมรุเดินทางกลับบ้านของตน จึงเป็นอันสิ้นสุดพิธีส่งสการตามความเชื่ออย่างสมบูรณ์ อีกข้อหนึ่ง หลังจากเผาศพผู้ที่ไปร่วมงานจะต้องล้างมือล้างหน้าด้วยน้ำขมิ้นหอมหรือน้ำส้มป่อย โดยเชื่อว่าเป็นการปลดเปลื้องมลทินที่ไปเผาศพ เป็นการล้างสิ่งจัญไรหรือสิ่งอัปมงคลออกที่อาจติดตัวให้สะอาดหมดจดเหลือแต่สิ่งมงคลนั่นเอง

ความเชื่อ ‘โลกหน้ามีจริง’ กับพิธีกรรมส่งสการ

การที่ญาติพี่น้องไปร่วมประกอบพิธีฌาปนกิจศพของผู้ตายไปผ่านพิธีกรรมส่งสการนั้น เหตุผลสำคัญคือการได้ไปส่งดวงวิญญาณของผู้ตายให้ไปสู่สวรรค์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่อง ‘โลกหน้ามีจริง’ที่เรียกว่าสุคติบ้าง ปรโลกบ้าง หรือเรียกอย่างง่ายว่าสวรรค์บ้าง และญาติพี่น้องผู้ไปส่งสการทั้งหมดล้วนมีความตั้งใจดีที่จะส่งวิญญาณผู้ตายไปสู่สวรรค์ โดยมีความเชื่อว่า สวรรค์เป็นแดนแห่งความสุขสบายและมีพร้อมทุกสิ่งอย่างดังมีการอธิบายจนให้เห็นภาพสวรรค์ ความว่า สวรรค์ หมายถึงภพหนึ่งในคติของทุกศาสนา เป็นสถานที่ตอบแทนคุณความดีของมนุษย์ที่ได้ทำไว้เมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่บนโลกนี้ ในความเชื่อทางพุทธศาสนา ***สวรรค์*** แปลว่า ภูมิหรือดินแดนที่มีอารมณ์เลิศด้วยกามคุณ 5 โลกที่มีแต่ความสุข เป็นที่อยู่ของเทวดา เหตุที่ทำให้มาเกิดเป็นเทวดาเพราะได้สร้างสมบุญกุศลไว้เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ เมื่ออุบัติขึ้นก็อยู่ในวัยหนุ่มสาวทันที งดงามตลอดเวลาจนกว่าจะถึงเวลาจุติ ไม่มีความแก่บังเกิดขึ้นเหมือนเมืองมนุษย์ ที่อยู่อาศัยของเทวดาเรียกว่า ***วิมาน*** ล้วนมีความวิจิตรงดงาม มีขนาดแตกต่างกันตามบุญที่ได้กระทำไว้ มีความเป็นอยู่สะดวกสบาย มีอาหารทิพย์บังเกิดขึ้น มีบริวารคอยรับใช้ใกล้ชิด เสื้อผ้าอาภรณ์ต่างๆ ล้วนเป็นทิพย์ วิจิตรงดงามบังเกิดขึ้นให้สวมใส่ กิจกรรมแต่ละวันก็จะมีการเที่ยวเพลิดเพลินบันเทิงอยู่กับการชมสวน การสังสรรค์กันระหว่างทวยเทพทั้งหลาย ส่วนจะอุบัติขึ้น ณ สวรรค์ชั้นไหน เป็นเทวดาประเภทใด และอยู่ในสภานะอะไรนั้น ขึ้นอยู่กับบุญที่ตัวเองเคยสั่งสมมาเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ), 2552)

พันตรี ป. หลงสมบูรณ์ (2546) ได้อธิบายว่า **‘เทวภูมิ’** คือ ที่อยู่ของเทวดาหรือโลกของเทวดา เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ผู้เป็นทิพย์ มีแสงสว่างรุ่งเรืองงดงาม มีแต่ความสุขสนุกสนานรื่นเริง เป็นสถานที่เสวยผลบุญหลังจากตายไปแล้ว แบ่งเป็น 6 ชั้น เรียกว่า ฉกามาพจร จัดอยู่ในกามภูมิคือภูมิที่เสพกาม ประกอบด้วยสวรรค์ 6 ชั้น ดังนี้

1. จาตุมหาราชิกา ตั้งอยู่ ณ เชิงเขาพระสุเมรุที่ได้ชื่อว่า จาตุมหาราชิกา เพราะมีเทพผู้เป็นใหญ่ครองสวรรค์ชั้นนี้มีอยู่ 4 องค์ เป็นแดนหรืออาณาจักรของท้าวมหาราชทั้ง 4 ผู้รักษาคุ้มครองใน 4 ทิศ เรียกว่า ท้าวจตุโลกบาล หรือ ท้าวจาตุมหาราช ปกครองอยู่องค์ละทิศ คือ 1) ท้าวธตรฐ ปกครองพวกคนธรรพ์อยู่ทิศ

ตะวันออก 2) ท้าววิรุฬหก ปกครองพวกกุมภัณฑ์อยู่ทิศใต้ 3) ท้าววิรูปักษ์ ปกครองพวกนาคอยู่ทิศตะวันตก และ 4) ท้าวกุเวร (เวสสุวรรณ) ปกครองพวกยักษ์อยู่ทิศเหนือ

2. ดาวดึงส์ ตั้งอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุที่ได้ชื่อว่า ดาวดึงส์ เพราะเป็นแดนที่คน 33 คนผู้ทำบุญร่วมกันได้อุบัติ ตำนานเล่าว่า ที่อจลคาม ในมคธรัฐ มีนักบำเพ็ญประโยชน์หรือคณะจิตอาสาจำนวน 33 คน นำโดยมฆมาณพ พวกเขาได้ร่วมกันทำบุญต่างๆ เช่น ทำถนน สร้างสะพาน ขุดบ่อน้ำ ปลูกสวนป่า สร้างศาลาที่พักคนเดินทาง และทำทาน ชวนชาวบ้านให้รักษาศีลและทำความดีทั้งหลาย เมื่อตายแล้วได้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ ดาวดึงส์จึงเป็นที่อยู่ของเทพผู้ปกครองถึง 33 องค์ โดยมฆมาณพได้เกิดเป็นท้าวสักกะ คือ พระอินทร์หรืออีกนามหนึ่งว่า มฆวาน

3. ยามา เป็นสวรรค์ชั้นที่อยู่สูงกว่าวงโคจรของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ ทำให้มีแสงสว่าง เทวดาเห็นกันด้วยรัศมีของตนเอง มีท้าวสุยามเป็นจอมเทวราชปกครองสวรรค์ชั้นนี้

4. ดุสิต แปลว่า ยินดี แช่มชื่นอยู่ตลอดเวลา ปราศจากความร้อนใจ มีแต่ความยินดีและชื่นบาน จัดเป็นภูมิประเสริฐ เพราะเป็นสถานที่ประทับของพระโพธิสัตว์ผู้ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต บุคคลผู้ประเสริฐต่างๆ มีพระเจ้าจักรพรรดิ และพระพุทธมารดาเป็นต้น ก็บังเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งมีท้าวสันดุสิตเป็นผู้ปกครองมีวิมาน 3 ชนิด คือ รัตนวิมาน วิมานแก้ว กนดวิมาน วิมานทอง และรชตวิมาน วิมานเงิน

5. นิมมานรดี แปลว่า ยินดีในการเนรมิต เป็นสวรรค์ชั้นที่เทวดาสามารถเนรมิตสิ่งของต่างๆ ตามประสงค์ได้ มีท้าวสุนิมมิตเป็นจอมเทพ เทวดาในสวรรค์ชั้นนี้ปรารถนาส่งใดก็นิรมิตเอาได้ตามที่ต้อการ ไม่มีคู่ครองของตนเป็นประจำ เมื่อปรารถนาเสพกามคุณเวลานั้นก็เนรมิตเทพบุตรหรือเทพธิดาขึ้นมาตามความปรารถนา และเมื่อใดได้เพลิดเพลินกับกามคุณนั้นสมใจแล้ว กามคุณที่เนรมิตขึ้นมานั้นจะอันตรธานหายไป

6. ปรนิมมิตวสวัตดี เป็นสวรรค์ชั้นที่สูงที่สุดประณีตที่สุด ไม่ต้องเนรมิตเองแต่มีผู้อื่นเนรมิตให้ อายุของเทวดาในชั้นนี้ยาวนานถึง 18,000 ปีทิพย์ 16,000 ปีของมนุษย์ เป็นวันหนึ่งและคืนหนึ่งของเทวดาชั้นนี้ แบ่งการปกครองออกเป็น 2 แดน คือแดนเทพกับแดนมาร อาศัยอยู่ร่วมกัน แต่ทั้งคู่จะไม่มาก้าวก่ายกัน ฯลฯ

ข้อความที่กล่าวถึงภาพของสวรรค์ที่มีการบอกเล่าสืบๆ กันมา จนก่อเป็นความทรงจำและความเชื่อในโลกหลังความตาย ที่มวลหมู่ญาติประณมมือไหว้อ้อนวอนร้องขอหรือปรารถนาให้ผู้ตายได้ไปถึงสวรรค์ ได้แก่ ข้อความว่า เกิดเป็นหนุ่มสาวทันที งดงามตลอดเวลา ไม่มีความแก่ชรา มี***วิมาน***ที่วิจิตรงดงาม มีความเป็นอยู่สะดวกสบาย มีอาหารทิพย์ มีบริวารคอยรับใช้ใกล้ชิด มีเสื้อผ้าเป็นทิพย์ เที่ยวเพลิดเพลินสนุกสนาน ไม่มีทุกข์ร้อนใดๆ ทั้งหมดที่กล่าวมาคือความเชื่อเรื่องโลกหน้าที่เรียกว่า **สวรรค์** มีอยู่จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

ทฤษฎีที่ใช้ประกอบการตีความ

แต่เดิมมาศาสตร์แห่งการตีความได้ถูกนำไปใช้ในการตีความคัมภีร์ไบเบิลเป็นครั้งแรก หลังจากนั้นศาสตร์นี้ได้รับการพัฒนาเพื่อใช้ในการตีความหนังสือทั่วไปอีกด้วย เพื่อความสมเหตุผลทางวิชาการผู้เขียนจึงนำเสนอทฤษฎีสำหรับใช้เป็นฐานประกอบการตีความ 2 ทฤษฎี ได้แก่

1. การตีความเชิงศาสนา (Religious Interpretation) : เป็นกลุ่มการตีความที่นิยมภาวะเหนือธรรมชาติ (Supernatural Interpretation) ซึ่งแบ่งออกได้อีก 3 แบบ คือ

1) การตีความหมายแบบนิทานเปรียบเทียบ (Allegorical) หมายถึงการตีความด้วยการทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยการใช้คำอุปมาอุปมัยบ้าง การใช้สัญลักษณ์บ้าง การเล่าเรื่องประกอบบ้าง

2) การตีความหมายแบบผู้เข้าฌานหรือจิตวิจักขณ์ (Mystical) มี 2 นัย คือ (1) การตีความที่มุ่งถึงผู้เข้าฌานหรือผู้เข้าถึงความรู้แบบประจักษ์แจ้งด้วยจิต โดยมีแนวความคิดว่า คนแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของอันติมสัจจะ ดังนั้น เป้าหมายสูงสุดของชีวิตเป็นการกลับคืนสู่อันติมสัจจะหรือวิญญาณสากล (2) การตีที่มุ่งถึงความหมายระดับฌานหรือวิจักษ์นี้เป็นวิธีตีความคำพูดหรือบทนิพนธ์ของผู้เข้าถึงฌาน ซึ่งจะเข้าใจหรือเห็นในขณะเข้าฌาน

3) การตีความตามตัวอักษร (Literal) : เป็นการถือเอาความหมายเท่าที่ปรากฏตามตัวอักษรในคัมภีร์ การตีความแบบนี้เป็นของคนที่มีศรัทธามากกว่าปัญญา คือคนที่เชื่อมั่นว่า ข้อความในคัมภีร์คือข้อความของพระเจ้าหรือศาสดาผู้เป็นสัพพัญญู จึงเป็นความจริงที่เชื่อถือไม่ได้

2. การตีความเชิงปรัชญา (Philosophical Interpretation) : เบื้องต้นมีคำถามว่า การตีความเชิงปรัชญาคืออะไร? ภาษากับศาสนาแยกกันไม่ออกฉันใด ภาษากับปรัชญาก็แยกกันไม่ออกฉันนั้น ทั้งศาสนาและปรัชญาต่างอาศัย**ภาษา** (Language) เป็นสื่อในการแสดออกเพื่อให้เกิดความเข้าใจ การที่ความเข้าใจต้องอาศัยภาษาเราเรียกกิจกรรมนี้ว่า การตีความ (Interpretation) ดังนั้น การตีความปรัชญาหรือที่รู้จักกันในนามว่าปรัชญาตีความ ที่แท้จริงแล้วเป็นการผสมผสานกันระหว่าง 2 แนวคิด คือ ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) และอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ปรัชญาการตีความก็คือปรัชญาที่เน้นความจริงหรือความเข้าใจที่ได้จากภาษาสามัญ (Common language) หรือภาษาพูดของชาวบ้านก็เรียก ซึ่งตรงข้ามกับปฏิฐานนิยมที่เน้นภาษาอุดมการณ์ นักภาษาอุดมการณ์มักกล่าวว่า เราพูดภาษา (We speak language) ซึ่งเป็นภาษาปกติที่เราคุ้นชินกันว่า คนต้องพูดภาษา แต่ปรัชญาการตีความหรือภาษาสามัญมักกล่าวว่า ภาษาพูดเรา (Language speak us) ซึ่งทำให้เกิดคำถามว่า ภาษาพูดเราอย่างไร? ตามทัศนะขอปรัชญาการตีความมีความเป็นไปได้ที่ภาษาพูดเรา หมายถึงภาษาเป็นสิ่งควบคุมเรา ทำให้เราต้องพูดภาษานั้น (วีรชาติ นิ่มอนงค์, 2552)

ดังนั้น ทฤษฎีที่ใช้ในการตีความในครั้งนี้มี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการตีความเชิงศาสนาซึ่งเป็นการอธิบายนามธรรมไปสู่รูปธรรม บทนิพนธ์ของผู้เข้าถึงฌานจะเข้าใจหรือเห็นในขณะเข้าฌาน การตีความตามตัวอักษรและการตีความเชิงปรัชญาที่เน้นความจริงหรือความเข้าใจที่ได้จากภาษาสามัญ (ภาษาพูดอย่างชาวบ้าน)

การตีความคติธรรมเชิงวิเคราะห์ในพิธีกรรมส่งสการ

การประกอบพิธีกรรมส่งสการหรือการแสดงความเคารพในวาระสุดท้ายต่อศพ ถือว่าเป็นพิธีกรรมสำคัญก่อนจะประกอบการสลายร่างหรือเผาร่างของผู้ตาย การประกอบพิธีกรรมส่งสการดังกล่าว หากพิจารณาว่าเป็นพิธีกรรมที่พบเห็นเป็นปกติทั่วไปก็ไม่มีอะไรน่าสนใจ แต่หากพิจารณาให้ลึกลงไปในสารัตถะก็จะพบว่ามีคติธรรมสอนใจหรือเตือนใจอยู่ 2 ประการ ซึ่งสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ตามศาสตร์การตีความเชิงพุทธศาสนาและปรัชญา (พุทธปรัชญา) ดังนี้

1. การส่งสการ

การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับศพของผู้ตายหรือผู้วายชนม์ที่เรียกว่า ส่งสการ นั้น ถือกันว่าเป็นพิธีกรรมสำคัญและจำเป็นของพ่อแม่ ลูกหลาน ญาติพี่น้องร่วมครอบครัว หมู่บ้าน และชุมชนอย่างมาก เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับตายจากไปโดยไม่มีวันกลับ ซึ่งทุกคนผู้เป็นญาติพี่น้องหรือคนที่รู้จักมักคุ้นก็จะเสียใจและอาลัยอาวรณ์กับผู้ตายเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น สิ่งที่ญาติพี่น้องสามารถแสดงออกทางกายจนปรากฏแก่คนทั่วไปได้สิ่งนั้นคือการประกอบพิธีกรรมส่งสการ ส่วนเหตุที่ให้มีการส่งสการนั้นเพราะผู้กระทำหรือผู้ปฏิบัติมีคุณธรรมที่เรียกว่า **กตัญญูกตเวที** คือผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน ต่อบุพพการีคือผู้ทำอุปการะก่อน (องฺ.ทุก.

(ไทย) 20/120/114.) ซึ่งหมายเอาบุคคลผู้เรียกว่า ปู่ย่า ตายาย บิดามารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ เป็นต้น ส่วนบุคคลอื่นนอกเหนือจากที่กล่าวแล้ว ไม่ว่าจะเป็นญาติ มิตร สหาย คนรู้จักมักคุ้น หรือว่าเป็นบุคคลที่เคารพนับถือ การไปส่งสการเป็นการแสดงออกทางกายที่มีต่อบุคคลนั้น การกระทำเช่นนั้น หากกล่าวตามศาสตร์แห่งการตีความก็ตรงกับการตีความเชิงปฏิบัติ (Practical Interpretation) เพราะมุ่งอธิบายธรรมชาติและการทำงานของจิต (ความเกื้อกูลหรือเอื้ออาทรต่อกัน) โดยมีความมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมากกว่าเป็นสำคัญ จึงได้ทำการบูชาหรือการแสดงความเคารพด้วยเครื่องสักการะบูชาต่างๆ มีข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน และของหอมต่างๆ ในพิธี ปลงศพ หรือฌาปนกิจศพ หรือเรียกง่ายๆ ว่า เผาศพ คือ พิธีกรรมเกี่ยวกับการสลายร่างผู้ตาย เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู ความระลึกถึง และการให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิต โดยจะมีการจัดเครื่องสักการะให้สมแก่ฐานะของผู้เสียชีวิตตั้งแต่การจัดการแต่งตัวศพ เชิญศพลงโลง จัดการประดับตกแต่งอย่างดีแล้วตั้งศพบำเพ็ญกุศล ไปจนถึงการจนถึงสร้างเผาเมรุเผาศพแบบต่างๆ อย่างสวยสดงดงาม ปานประหนึ่งสร้างปราสาทให้ผู้ตายได้ขึ้นสวรรค์วิมาน พร้อมจัดเตรียมข้าวของเครื่องไทยทานถวายพระสงฆ์ และมอบเงินบำรุงสาธารณประโยชน์ เพื่อบำเพ็ญบุญกุศลอุทิศไปให้ผู้วายชนม์ในวาระสุดท้ายของบุคคลผู้เป็นที่เคารพรักอย่างสูงสุด

นอกจากนี้ การส่งสการยังมีคติธรรมสอนใจที่ซ่อนอยู่ในพิธีกรรมอีกด้วย ซึ่งเป็นการตีความเชิงศาสนา (Religious Interpretation) คำว่า ศาสนาในบทความนี้หมายเอาพุทธศาสนา (Buddhism) (โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, 2552) ที่ผู้อ่านสามารถศึกษาไปที่บทสวดบังสุกุลว่า

อะจิรัง วะตะยัง กาโย ปะฐะวิง อะธิเสสสะติ
ฉุฑโฑ อะเปตะวิญญาโณ นิรัตถัง กะลิงคะลัง
อะนิจจา วะตะ สังขารา อุปปาทะวะยะธัมมิโน
อุปปัชชิตฺวา นิรุชฌนฺติ เตสัง วูปสะโม สุโขฯ

แปลว่า ร่างกายนี้ ไม่จิรังยั่งยืนหนอ ย่อมนอนทับลงในแผ่นดิน ถูกฉุดลากไป จนร่างไร้วิญญาณสังขารมีความไม่เที่ยงหนอ มีการเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา ครั้นเกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมสลายไป การเข้าไปสงบนิ่งของสังขารทั้งหลาย เป็นความสุข ฯ (พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวณฺโณ), 2534)

การไปส่งสการผู้ตายหรือผู้วายชนม์นั้น นอกจากเป็นการแสดงความรำลึกนึกถึงความดีหรือแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้จากไปแล้ว ญาติพี่น้องผู้ไปส่งสการยังจะบทเตือนสติอย่างลึกซึ้งที่นิยมเรียกว่า ปลดปลงสังขาร โดยพิจารณาได้จากคำสวดบังสุกุลของพระสงฆ์ข้างบนได้ 5 ประเด็น คือ

1) ร่างกายหรือสังขารนี้ ไม่ยั่งยืน ไม่เที่ยง คือ มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา
2) เมื่อร่างกายสังขารไร้วิญญาณแล้ว ก็ไม่มีประโยชน์ ไม่มีแก่นสาร
3) ร่างกายสังขารนี้มีการเกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา
4) ร่างกายสังขารนี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็มีอันดับไปเป็นธรรมดา
5) การเข้าไปสงบนิ่งของสังขารเหล่านั้น จัดเป็นความสุข (ยิ่งนัก)

เมื่อพิจารณาบทสวดบังสุกุลและได้ข้อสรุปเกี่ยวกับชีวิตที่เรียกว่า ร่างกายสังขาร อย่างรอบด้านและลึกซึ้งแล้ว ผู้พิจารณาผ่านการไปส่งสการก็จะรู้ชีวิต เห็นชีวิต และเข้าใจในชีวิตของผู้ตาย รวมทั้งชีวิตของตนผู้ไปส่งสการด้วยว่า ผู้ตายที่ไปส่งสการได้แสดงให้เห็นจนปรากฏชัดต่อหน้าแล้ว เราผู้ไปส่งสการก็จะเป็นดั่งเขาผู้ตายอย่างแท้แน่นอน ไม่แปรเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ครั้นพิจารณาตามจริงแล้ว ก็จะระลึกนึกถึงความตายอยู่เสมอๆ (สติ) ชวนให้ไม่ประมาท (สัมปชัญญะ) ในการมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิตในปกติประจำวัน

กล่าวเฉพาะคำว่า สติ หมายถึง***ธรรมชาติกำจัดความประมาท*** โดยพิจารณาจากรูปวิเคราะห์ที่ว่า ***ปมาทำ สรตีติ สติ*** (พระเทพวิสุทธิคุณ, 2568) เมื่อดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ชีวิตของคนผู้นั้นก็จะอยู่รอดปลอดภัยตลอดไป นั่นคือแม้มีชีวิตอยู่แล้วก็มีความสุขยิ่งๆ ขึ้นไป หรือแม้ตายไปก็มีสุคติเป็นอันหวังได้ในเบื้องหน้าอย่างแน่นอน

2. การอาบน้ำศพ

การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการอาบศพศพนี้ สามารถพิจารณาตามรากศัพท์ในภาษาบาลีว่า สวฺ หรือ สว (สวะ) หมายถึง ศพ หรือซากศพ โดยมีการแปลงหรือผันอักษรตามวิธีการทางภาษาบาลีที่ว่า แปล ส เป็น ศ และแปลง ว เป็น พ จึงสำเร็จรูปเป็น ศพ ซึ่งแปลความว่า สิ่งสกปรก หรือสิ่งไร้ค่าไร้ราคา หรือสิ่งที่หาค่ามิได้ (คล้ายสวะลอยน้ำที่หาค่ามิได้) และคติความเชื่อดั้งเดิมในแง่ที่ว่า คนหรือมนุษย์ (ผู้มีหัวหรือศีรษะป้อมๆ (กลม) กว้างศอก ยาว หนาคืบ (ตดก็เหม็น ขี้ก็เหม็น) ที่เรียกว่า คน นี้ คือคนเป็นผู้ที่กินหรือบริโภคสัตว์น้อย สัตว์ใหญ่ และพืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ มากมายเข้าไปในร่างกาย จนทำให้ชีวิตร่างกายดำรงอยู่ได้ ซึ่งผลที่ตามมาคือคนหรือมนุษย์นี้ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ที่มีกลิ่นตัวแรงมากที่สุดกว่าสัตว์ชนิดอื่นที่บริโภคหญ้า ใบไม้และพืชเป็นอาหาร โดยมีเรื่องเล่าในคัมภีร์พุทธศาสนากล่าวรับรองว่า เทวดาไม่อยากมาเมืองมนุษย์ เพราะเหม็นกลิ่นเน่าบูดหรือกลิ่นสาบมนุษย์

เนื้อความโดยละเอียดตามนัยแห่งคติธรรมที่กล่าวมาข้างต้น หากพิจารณาตามศาสตร์แห่งการตีความก็ตรงกับการตีความเชิงศาสนาในข้อที่ว่า เป็นการตีความตามตัวอักษร (โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, 2552) นั่นคืออักษรหรือพยัญชนะ ส กับ ว ที่แปลง ส เป็น ศ และแปลง ว เป็น พ สำเร็จรูปเป็น ศพ ที่แปลว่า สิ่งสกปรก หรือสิ่งไร้ค่าไร้ราคา หรือสิ่งที่หาค่ามิได้ และตรงกับภาษาไทยใช้เรียกสิ่งที่ลอยน้ำมา (ไม่มีค่าหรือราคาอะไร) ว่า สวะ (สิ่งอันเป็นสวะ)

ดังนั้น เมื่อมีคนตายวายชนม์หรือเสียชีวิตไปในครอบครัวหรือในชุมชน กิจกรรมแรกที่นิยมทำกันได้แก่ การนำศพไปวางไว้ในที่อันสมควรทั้งที่บ้านและวัด โดยเจ้าพิธีจะอาบน้ำแต่งตัวให้ศพอย่างสวยงาม เพื่อให้ลูกหลาน ญาติมิตรสหาย คนที่รู้จักมักคุ้น และคนที่เคารพนับถือโดยทั่วไปได้ร่วมพิธีรดน้ำศพอย่างทั่วถึง น้ำที่ใช้รดน้ำศพก็จะเป็นน้ำที่ผสมน้ำอบน้ำหอมอย่างดีที่สุด เพื่อให้ร่างกายของตายวายชนม์จะได้สะอาดบริสุทธิ์และหอมที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อีกพิธีกรรมหนึ่งที่ชาวพุทธไทยนิยมทำหรือปฏิบัติต่อศพ ได้แก่ การใช้น้ำมะพร้าวรดหน้าศพ (เน้นหน้าศพเป็นการเฉพาะ บางทีอาจรดหรืออาบไปทั่วตัวก็ได้)

ข้อความที่กล่าวมาช่วยสื่อความเข้าใจได้ว่า การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับรดน้ำศพในวันเวลาแรกที่ศพวางอยู่ที่บ้านหรือที่วัดด้วยการใช้น้ำอบน้ำหอมชำระล้าง และพิธีกรรมสำคัญวาระสุดท้ายของผู้ตายวายชนม์ได้แก่ การล้างหน้าศพ (ก่อนทำฌาปนกิจหรือเผา) ด้วยการใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ โดยมีความเชื่อว่าน้ำมะพร้าวเป็นน้ำที่สะอาดบริสุทธิ์กว่าน้ำในคลอง ในโอ่ง หรือแม้แต่ในขวด กว่ามะพร้าวจะมีน้ำได้ก็จะต้องใช้เวลา 5-6 เดือนกลั่นน้ำออกมาหล่อเลี้ยงเนื้อมะพร้าวให้เจริญเติบโต อีกทั้งน้ำมะพร้าวก็เป็นน้ำที่เกิดหรืออยู่ในที่สูง โดยเชื่อกันโดยทั่วไปว่าเป็นน้ำสะอาดบริสุทธิ์ที่สุด ดังนั้น ชาวพุทธไทยจึงนิยมใช้รดหน้าศพเพื่อให้ศพมีความสะอาดบริสุทธิ์ตามน้ำมะพร้าวที่ใช้อาบหรือล้างนั้น

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการอาบน้ำศพ จึงเป็นคติธรรมสอนใจตามนัยที่ว่า ศพคนตายแล้วถือว่าเป็นสิ่งสกปรก เปื่อยยุ่ยและบูดเน่า (แม้แต่คนเห็นศพจะรู้สึกกลัว เพราะไม่นานก็จะเน่าและมีน้ำเหลืองไหลออกจากศพ) พิธีกรรมแรกจึงนิยมอาบน้ำศพให้ศพมีความสะอาด มีกลิ่นหอม น่าดู น่าชมและน่าเข้าใกล้ และพิธีกรรมสุดท้ายก่อนประกอบพิธีฌาปนกิจ จึงนิยมใช้น้ำมะพร้าวที่เชื่อว่า เป็นน้ำที่อยู่ในที่สูงและกลั่นออกมาเป็นน้ำสะอาดบริสุทธิ์ที่สุด เพื่อใช้ประกอบพิธีล้างหน้าศพ โดยมีความเชื่อว่า จะทำ

ให้ศพสะอาดที่สุดและจะทำให้ผู้ตายวายชนม์ไปเกิดในภพภูมิที่ดีที่สุด โดยความมุ่งหมายของพิธีกรรมส่งสการในเชิงลึก คือการใช้พิธีเป็นสื่อกลางถ่ายทอดคุณค่าทางศีลธรรม โดยเฉพาะความกตัญญูและการตอบแทนบุญคุณต่อผู้ล่วงลับ ในอีกมิติหนึ่ง พิธีนี้ทำหน้าที่เตือนสติผู้มีชีวิตให้ตระหนักถึงความไม่เที่ยงของสังขารและความจริงของชีวิต อันนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท นอกจากนี้ ยังสะท้อนความเชื่อเรื่องโลกหน้าและการส่งวิญญาณไปสู่ภพภูมิที่ดี ซึ่งช่วยเยียวยาจิตใจผู้สูญเสียและสร้างความหมายให้กับความตาย ท้ายที่สุด พิธีกรรมส่งสการจึงเป็นทั้งกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงคนในชุมชน พร้อมทั้งธำรงคุณค่าทางศาสนาและจริยธรรมให้คงอยู่ต่อไป

สรุป

การประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า ส่งสการ (ส่งสักการะ) เป็นการทำพิธีเคารพศพ หามศพไปเผาหรือฝังในป่าช้า เผาหรือฝังศพพร้อมทั้งทำบุญอุทิศให้แก่ศพ เป็นการทำพิธีเกี่ยวกับการปลงศพ หรือเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู ความระลึกถึง และการให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิตไปแล้ว ความสำคัญของพิธีกรรมการส่งสการก็เพื่อเป็นการไว้อาลัยแก่คนตายอย่างสมเกียรติ มีการจัดแต่งปราสาทบรรจุศพประดับประดาด้วยดอกไม้สดหรือแห้งให้แลดูสวยงาม นับว่าเป็นการยกย่องผู้ตายให้ได้ไปสู่สรวงสวรรค์ และเพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับไปจุติในภพภูมิที่สูงๆ ขึ้นไป ที่เรียกว่า *สวรรค์* คือภูมิหรือดินแดนที่มีอารมณ์เลิศด้วยกามคุณ 5 โลกที่มีแต่ความสุข เป็นที่อยู่ของเทวดา และที่เรียกว่า *วิมาน* คือสถานที่มีความวิจิตรงดงาม มีขนาดแตกต่างกันตามบุญที่ได้กระทำไว้ มีความเป็นอยู่สะดวกสบาย มีอาหารทิพย์บังเกิดขึ้น มีบริวารคอยรับใช้ใกล้ชิด ฯลฯ ส่วนการตีความในบทความนี้ผู้เขียนใช้ 2 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีการตีความเชิงศาสนาและการตีความเชิงปรัชญา

การประกอบพิธีกรรมการส่งสการนั้น ถือกันว่าเป็นพิธีกรรมสำคัญและจำเป็นของทุกคนผู้เครือญาติกันที่ควรทำต่อผู้เสียชีวิต เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับตายจากไปโดยไม่มีวันกลับ ซึ่งทุกคนผู้เป็นญาติพี่น้องหรือคนที่รู้จักมักคุ้นก็จะเสียใจและอาลัยอาวรณ์กับผู้ตายเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่จึงนิยมประกอบพิธีกรรมการส่งสการ การทำหรือปฏิบัติเช่นนั้นเป็นการแสดงถึงการมีคุณธรรมที่เรียกว่า กตัญญูกตเวที คือผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน ต่อบุพพการีคือผู้ทำอุปการะก่อน

อีกข้อปฏิบัติหนึ่งคือพิธีกรรมการอาบน้ำศพ ที่มีการอาบน้ำศพนี้ด้วยพิจารณาจากคำว่า ศพ ซึ่งหมายเอาสิ่งสกปรก สิ่งไร้ค่าไร้ราคา หรือสิ่งที่หาค่ามิได้แล้ว คำว่า ศพ ในที่นี้ก็ได้แก่ศพคน ซึ่งคนเป็นผู้ชอบกินหรือบริโภคสัตว์น้อย สัตว์ใหญ่ และอาหารต่างๆ เข้าไปในร่างกาย จึงเป็นผู้ที่มีกลิ่นตัวแรงมากที่สุดกว่าสัตว์ชนิดอื่นที่บริโภคหญ้า ใบไม้และพืชเป็นอาหาร แม้แต่เทวดาไม่อยากมาเมืองมนุษย์ เพราะเหม็นกลิ่นเน่าบูดหรือกลิ่นสาบมนุษย์ ดังนั้น จึงมีคติความเชื่อว่า ควรใช้น้ำมะพร้าวซึ่งเป็นน้ำที่อยู่ในที่สูงและสะอาดบริสุทธิ์กว่าน้ำอื่นใดเพื่อชำระล้างศพของผู้ตายอันจะช่วยให้ไปสู่ภพภูมิที่ดีในภายภาคหน้า

เอกสารอ้างอิง

ปรีชา พิณทอง. (2532). *สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศิริธรรม.

พระครูสุธีคัมภีรญาณ. (2561). *ส่งสการสู่สวรรค์* (พิมพ์ครั้งที่ 1). ขอนแก่น: หจก. ขอนแก่นการพิมพ์.

พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวณฺโณ). (2534). *มนต์พิธี*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสมัย.

พระเทพวิสุทธิคุณ. (2568, 1 กุมภาพันธ์). เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น [สัมภาษณ์].

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ). (2552). *พระมาลัยลงไปโปรดสัตว์นรก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พันตรี ป. หลงสมบูรณ์. (2546). *พจนานุกรมมคธ-ไทย*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองการพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วีรชาติ นิ่มอนงค์. (2552). *การศึกษาวิเคราะห์อรรถปริวรรตศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุพัตรา สุภาพ. (2558). *สังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวรรณ สุวรรณเวโช. (2546). *พื้นฐานความเชื่อของคนไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์กรุงธนพัฒนา จำกัด.

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์. (2552). *พระพุทธศาสนากับศาสตร์แห่งการตีความ* [เอกสารประกอบการสอน]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

Berger, P. L. (1967). *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. Anchor Books.

Durkheim, E. (1995). *The elementary forms of religious life* (K. E. Fields, Trans.). Free Press. (Original work published 1912)

Gadamer, H.-G. (2004). *Truth and method* (2nd rev. ed.). Continuum.

Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. Basic Books.

Hertz, R. (1960). *Death and the right hand*. Free Press.

van Gennep, A. (1960). *The rites of passage*. University of Chicago Press.

แนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (RBM) โดยบูรณาการหลักอิทธิบาท 4การถอดรื้อโครงสร้างสู่ดุลยภาพใหม่แห่งความเป็นเลิศที่ยั่งยืน

Guidelines for Educational Institution Administration Based on Results-Based Management (RBM) Integrating Iddhipada 4 Principles Deconstructing Structures towards a New Balance of Sustainable Excellence

ธนวัฒน์ บุญทัน
ชมพูนุช สัตย์ซื่อ
กชภัทร์ สงวนเครือ
โรงเรียนบ้านดงมะไฟ อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร
Thanawat Boontun
Chompunuch Satsue
Kotchaphat Sanguankhruea
Ban Dong Mafai School, Sai Mun District, Yasothon Province
Email. boss.marley.hon@gmail.com, chom.s1980@gmail.com

รับบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 24 กุมภาพันธ์ 2569; ตอบรับบทความ: 4 มีนาคม 2569
Received: February 2, 2026; Revised: February 24, 2026; Accepted: March 4, 2026

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้ระบบการศึกษาไทยต้องปรับตัวตามเพื่อยกระดับคุณภาพ โดยมีการนำการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results-Based Management: RBM) มาใช้เป็นเครื่องมือหลัก อย่างไรก็ตาม สภาพปัญหาที่พบในการปฏิบัติจริงคือ การมุ่งเน้นตัวชี้วัดเชิงปริมาณและระบบเอกสารที่แข็งตัว ส่งผลให้เกิดภาวะความเครียด ลดทอนมิติความเป็นมนุษย์ และกลายเป็นข้อจำกัดในการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษา บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาที่สร้างดุลยภาพระหว่างประสิทธิภาพของระบบงานและความสุขของบุคลากร ผ่านการบูรณาการศาสตร์การจัดการตะวันตกเข้ากับพุทธธรรมตะวันออก โดยใช้วิธีการศึกษาจากการสังเคราะห์แนวคิดเชิงวิชาการ

ผลการสังเคราะห์แนวคิดพบว่า การยกระดับ RBM ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ยั่งยืน จำเป็นต้องเปลี่ยนผ่านจากการควบคุมจากภายนอก สู่การสร้างแรงขับเคลื่อนจากภายใน ผู้เขียนจึงนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ผ่านโมเดลการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์วิถีพุทธ (Buddhist RBM Model) ซึ่งประกอบด้วยกลไก 4 มิติ ได้แก่ 1) การใช้ ฉันทะ สร้างพันธสัญญาใจและวิสัยทัศน์ร่วมในขั้นการวางแผน 2) การใช้ วิริยะ ขับเคลื่อนการปฏิบัติงานด้วยความเพียรที่ประกอบด้วยปัญญา 3) การใช้ จิตตะ สร้างสติและความเอาใจใส่แบบกัลยาณมิตรในขั้นกำกับติดตาม และ 4) การใช้ วิมังสา เพื่อทบทวนและสะท้อนคิดในการประเมินผล ดุลยภาพใหม่แห่งความเป็นเลิศที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ เมื่อสถานศึกษาสามารถผสานความเข้มแข็งของระบบการประเมินผล เข้ากับคุณค่าทางจิตวิญญาณของผู้ปฏิบัติงานได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา; การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์; อิทธิบาท 4; ดุลยภาพแห่งความเป็นเลิศ

Abstract

Changes in the 21st century have compelled the Thai education system to adapt for quality enhancement, utilizing Results-Based Management (RBM) as a primary tool. However, practical implementation reveals that an overemphasis on quantitative indicators and rigid documentation systems leads to stress, dehumanizes the process, and becomes an operational constraint for educational personnel. Therefore, this academic article aims to propose an educational administration approach that creates a balance between system efficiency and personnel well-being by integrating Western management science with Eastern Buddhist philosophy. This article employs conceptual synthesis as its research method.

The conceptual synthesis reveals that elevating RBM towards sustainable achievement requires a paradigm shift from external control to building internal driving forces. Consequently, the author presents new knowledge through the Buddhist RBM Model, comprising a four-dimensional mechanism: 1) utilizing Chanda to build psychological contracts and shared visions during planning, 2) employing Viriya to drive operations with wise effort, 3) applying Citta to foster mindfulness and supportive supervision during monitoring, and 4) using Vimamsa for reflection and review in evaluation. A new dynamic balance of sustainable excellence can be achieved when educational institutions concretely integrate the strength of the evaluation system with the spiritual values of their personnel.

Keywords: Educational Administration; Results-Based Management; Iddhipada 4; Dynamic Balance of Excellence

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 ที่โลกเผชิญกับความผันผวนและซับซ้อน (VUCA World) ระบบการศึกษาไทยถูกท้าทายให้ต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วน ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนการศึกษาแห่งชาติ สถานศึกษาได้รับความคาดหวังให้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถในการแข่งขันและสร้างนวัตกรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2018) แรงกดดันจากทั้งนโยบายส่วนกลางและความต้องการของสังคม ทำให้การบริหารสถานศึกษาไม่สามารถดำเนินไปในรูปแบบจารีตเดิมได้อีกต่อไป แต่ต้องมุ่งเน้นการแสดงผลผลิตและผลลัพธ์ที่จับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรม

เพื่อตอบสนองต่อความท้าทายดังกล่าว ภาครัฐได้นำนวัตกรรมการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ เข้ามาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะเครื่องมือที่เรียกว่า การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results-Based Management: RBM) กระบวนทัศน์นี้มุ่งเน้นความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากร และให้ความสำคัญกับการประเมินความสำเร็จที่ผลลัพธ์มากกว่าปริมาณกิจกรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2012) RBM จึงถูกนำมาใช้เป็นเข็มทิศในการกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และการกำกับติดตาม เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและตรวจสอบได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2017; สมคิด บางโม, 2015)

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์สภาพความเป็นจริง ผู้เขียนพบว่าการนำ RBM มาปรับใช้ในระบบราชการไทยกลับสร้างปรากฏการณ์ย้อนแย้ง การประเมินผลที่เน้นตัวเลขและเกณฑ์ที่แข็งกระด้าง ทำให้เกิดวัฒนธรรมการบริหารที่มุ่งตอบสนองเอกสารและตัวชี้วัด มากกว่าคุณภาพผู้เรียน (วิจารณ์ พานิช, 2012; Hallinger & Kantamara, 2001) โครงสร้างการสั่งการแบบบนลงล่างเปลี่ยน RBM ให้เป็นเพียงเครื่องมือควบคุม ทำให้ครูต้องรับภาระงานซ้ำซ้อน นำไปสู่ภาวะหมดไฟ และการลดทอนมิติความเป็นมนุษย์ (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2014) ผู้เขียนมองว่า วิกฤตนี้เกิดจากการขาดสมดุลระหว่างโครงสร้างระบบและคุณค่าทางจิตใจ ทำให้บุคลากรทำงานภายใต้ความจำยอม มากกว่าแรงบันดาลใจ

เพื่อแก้ปัญหาสภาวะการทำงานที่แห้งแล้งดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าควรนำปรัชญาพุทธศาสตร์มาบูรณาการในฐานะกลไกขับเคลื่อนจากภายใน โดยเฉพาะหลัก อิทธิบาท 4(ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ซึ่ง(ปยุตฺโต, 2016) ได้อธิบายไว้ว่าเป็นแม่บทแห่งความสำเร็จ หลักธรรมนี้มิใช่เพียงข้อปฏิบัติทางศาสนา แต่คือพุทธจิตวิทยาที่เสริมสร้างสมรรถนะการทำงาน เริ่มตั้งแต่การสร้างความรักผูกพันในงาน(ฉันทะ) ความมุ่งมั่นไม่ย่อท้อ(วิริยะ) ความเอาใจใส่รับผิดชอบ(จิตตะ) และการใช้ปัญญาทบทวนแก้ไข(วิมังสา) ซึ่งเป็นซอฟต์แวร์ทางจิตวิญญาณที่สอดคล้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างลึกซึ้ง

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้เขียนพบช่องว่างองค์ความรู้ที่สำคัญคือ การศึกษาที่ผ่านมามักมุ่งเน้นการพัฒนาระบบ RBM ในมิติของโครงสร้างและเทคนิคการประเมินผลเพียงด้านเดียว หรือไม่ก็แยกศึกษาหลักธรรมทางศาสนาในเชิงนามธรรม ขาดการตีความและสังเคราะห์เพื่อผสาน ศาสตร์แห่งระบบ(RBM) เข้ากับศาสตร์แห่งใจ(อิทธิบาท 4) อย่างเป็นรูปธรรมในบริบทของการบริหารสถานศึกษา ผู้เขียนจึงตกผลึกแนวคิดว่า การก้าวข้ามวิกฤตการบริหารที่ติดกับดักตัวชี้วัด จำเป็นต้องสร้างดุลยภาพใหม่ที่ผสานสองศาสตร์นี้เข้าด้วยกัน บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์แนวคิดการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (RBM) ศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร และสังเคราะห์โมเดลการบริหารสถานศึกษาแบบ RBM วิถีพุทธเพื่อเป็นแนวทางสู่ดุลยภาพใหม่แห่งความเป็นเลิศที่ยั่งยืน

การบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

การบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results-Based Management: RBM) มีรากฐานจากการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) และแนวคิด Management by Objectives ของ Peter Drucker โดยในทัศนะของผู้เขียน RBM ไม่ใช่เพียงเครื่องมือทางสถิติเพื่อการรายงานผล แต่คือ การเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ อย่างถอนรากถอนโคน จากเดิมที่สถานศึกษามักยึดติดกับกฎระเบียบและปัจจัยนำเข้า มาสู่การตั้งคำถามถึง คุณค่าแห่งผลลัพธ์เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างแท้จริง

เมื่อสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนพบว่าทิศทางการนำ RBM มาใช้ในสถานศึกษามีจุดร่วมที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การสร้างความชัดเจนเชิงทิศทาง การเปลี่ยนระบบประเมินจากฐานกิจกรรมมาเป็นฐานผลลัพธ์ ช่วยลดความซ้ำซ้อนของการทำงาน (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2009) และช่วยให้ผู้บริหารจัดสรรทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่าและคล่องตัวยิ่งขึ้น (ธีระ รุญเจริญ, 2007) 2) การยกระดับสมรรถนะองค์กร RBM ทำหน้าที่เป็นกาวใจที่เชื่อมโยงเป้าหมายส่วนบุคคลเข้ากับเป้าหมายองค์กร ขับเคลื่อนระบบราชการเดิมสู่องค์กรสมรรถนะสูง (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2012) และ 3) การสร้างวัฒนธรรมรับผิดชอบ ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาต้องพึ่งพาระบบตรวจสอบตนเองที่เข้มแข็ง (ธร สุนทรายุทธ์, 2010) ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่ชี้ว่า ระบบการศึกษาชั้นนำของโลกล้วนใช้ RBM เพื่อเชื่อมโยงทรัพยากรเข้ากับการเรียนรู้ (OECD, 2017)

จากการสังเคราะห์ข้างต้น ผู้เขียนตีความได้ว่า จุดแข็งที่แท้จริงของ RBM ไม่ใช่การควบคุมจากเบื้องบน แต่คือการสร้างระบบนิเวศแห่งความรับผิดชอบร่วมกัน ที่ครูและผู้บริหารสามารถออกแบบความสำเร็จได้ด้วยตนเอง

กลไกหลักที่ทำให้ระบบนิเวศนี้ทำงานได้ คือการประยุกต์ใช้ ห่วงโซ่ผลสัมฤทธิ์ ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์เชิงตรรกะตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน ผู้เขียนขอยกตัวอย่างการนำ RBM มาใช้ในสถานศึกษา เช่น โครงการแก้ปัญหานักเรียนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปองค์ประกอบและตัวอย่างห่วงโซ่ผลสัมฤทธิ์ ในสถานศึกษา

องค์ประกอบ RBM	ความหมายเชิงบริหาร	ตัวอย่างการนำไปใช้ เช่น โครงการแก้ปัญหาการอ่าน
1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs)	ทรัพยากรที่ต้องใช้ในการดำเนินงาน เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และเวลา	งบประมาณจัดซื้อสื่อการอ่าน, ครูผู้สอนภาษาไทย, ชั่วโมงเรียนซ่อมเสริมหลังเลิกเรียน
2. กิจกรรม (Activities)	กระบวนการหรือขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลผลิต	การจัดอบรมเทคนิคการสอนอ่านให้ครู, การจัดกิจกรรมอ่านคล่องเขียนคล่อง, การสอนซ่อมเสริมรายบุคคล
3. ผลผลิต (Outputs)	ผลที่เกิดขึ้นทันทีจากกิจกรรม สามารถวัดและนับจำนวนได้อย่างชัดเจน	ครู 10 คนผ่านการอบรม, นักเรียนกลุ่มเสี่ยง 50 คนเข้าร่วมโครงการครบ 20 ชั่วโมง, มีสื่อการอ่านเพิ่ม 100 ชุด
4. ผลลัพธ์ (Outcomes)	การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ พฤติกรรม หรือทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายในระยะกลาง	นักเรียนร้อยละ 90 มีทักษะการอ่านผ่านเกณฑ์ประเมินระดับดี, นักเรียนมีความมั่นใจในการอ่านออกเสียงมากขึ้น
5. ผลกระทบ (Impacts)	การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระยะยาวต่อองค์กรหรือสังคม	อัตราการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ลดลง, อัตราการออกกลางคันลดลง, นักเรียนมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กระบวนการตามห่วงโซ่นี้ จะถูกขับเคลื่อนภายใต้วงจรการบริหาร วางแผน กำหนดตัวชี้วัด ติดตามรายงานผล โดยยึดหลัก 3Es คือ ความประหยัด ความมีประสิทธิภาพ และความมีประสิทธิผล (Kusek & Rist, 2004)

โดยสรุป ในมุมมองของผู้เขียน RBM คือยุทธศาสตร์เชิงตรรกะที่มีความสมบูรณ์แบบในตัวเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อโครงสร้างที่สมบูรณ์แบบนี้ถูกนำไปสวมทับลงในบริบทของสถานศึกษาไทยที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนเชิงอำนาจและวัฒนธรรมองค์กร RBM จึงเริ่มเผยให้เห็นจุดอ่อนบางประการซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์การถอดรื้อโครงสร้าง

การถอดรื้อโครงสร้างสู่ดุลยภาพใหม่แห่งความเป็นเลิศ

จากข้อจำกัดและจุดอ่อนของโครงสร้างที่แข็งตัวดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ข้างต้น นำมาสู่แนวคิดเรื่อง การถอดรื้อโครงสร้าง ในบริบทของการบริหารการศึกษา ซึ่งแนวคิดนี้ไม่ได้หมายถึงการทำลายระบบที่มีอยู่ แต่เป็นการวิพากษ์และทบทวนโครงสร้างอำนาจ วัฒนธรรมองค์กร และกระบวนการทำงานที่แข็งตัวของระบบราชการเดิม ซึ่งมักเป็นอุปสรรคต่อความคิดสร้างสรรค์และการทำงานที่มีความสุข การนำ RBM มาใช้ในบริบทไทยมักประสบปัญหากับดักทางบริหาร คือการที่ผู้ปฏิบัติงานถูกพันธนาการด้วยตัวชี้วัดและรูปแบบเอกสาร จนเกิดสภาวะการลดทอนความเป็นมนุษย์ ที่มองครูและนักเรียนเป็นเพียงวัตถุทางสถิติ (Hallinger & Kantamara, 2001)

ดังนั้น การก้าวไปสู่ความเป็นเลิศที่ยั่งยืน จึงจำเป็นต้องสร้างดุลยภาพใหม่ ซึ่งเป็นการแสวงหาจุดสมดุลระหว่างสองขั้วความคิด ได้แก่ ระบบงาน ที่เน้นมาตรฐาน กฎระเบียบ และการตรวจสอบ กับ ระบบคน ที่เน้นความยืดหยุ่น แรงบันดาลใจ และความสัมพันธ์ แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีองค์การแห่งความสุขและแนวคิดการบริหารจัดการที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ซึ่งเชื่อว่าความสำเร็จที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากการบังคับควบคุม แต่เกิดจากการปลดปล่อยศักยภาพและการสร้างพันธสัญญาใจของบุคลากร

การถอดรื้อโครงสร้างในที่นี้ จึงหมายถึงการลดทอนความเป็นทางการที่มากเกินไปและการกระจายอำนาจการตัดสินใจ เพื่อเปิดพื้นที่ให้จิตวิญญาณของความเป็นครูได้กลับมาทำหน้าที่ขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนผ่านองค์กรจากเครื่องจักรผลิตผลงาน ไปสู่สิ่งมีชีวิตที่มีการเรียนรู้ (Senge, 1990)

สรุปได้ว่า การถอดรื้อโครงสร้างสู่ดุลยภาพใหม่แห่งความเป็นเลิศ คือกระบวนการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหารจากการเน้นการควบคุมด้วยระเบียบและตัวเลข ไปสู่การสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพของระบบงานและคุณภาพชีวิตของคนทำงาน โดยมุ่งเน้นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เกื้อกูลและเห็นอกเห็นใจ เพื่อให้เกิดความสำเร็จที่ยั่งยืนทั้งในเชิงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสุขของบุคลากร

หลักอิทธิบาท 4

หลักอิทธิบาท 4 (Iddhipada 4) เป็นหลักพุทธธรรม(ปยุตฺโต, 2003)ได้อรรถาธิบายไว้ว่าเป็นธรรมที่เปรียบเสมือนฐานรองรับความสำเร็จ หรือคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จแห่งกิจที่ทำ ซึ่งมิใช่เพียงหลักปฏิบัติทางศาสนา แต่เป็น พุทธจิตวิทยาการบริหาร ที่มีความสอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจและพฤติกรรมศาสตร์สมัยใหม่อย่างลึกซึ้ง ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1. ฉันทะ (Chanda) หรือ ความพอใจ คือความรักใคร่ ใฝ่ใจ และปรารถนาที่จะทำสิ่งนั้นให้ดียิ่งขึ้น ในทางทฤษฎีการบริหารเทียบได้กับ แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) หรือ Passion ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนที่ทรงประสิทธิภาพที่สุด เพราะเกิดจากความต้องการของตนเอง มิใช่การถูกบังคับด้วยรางวัลหรือการลงโทษ

2. วิริยะ (Viriya) หรือ ความเพียร คือความบากบั่น ความกล้าหาญที่จะฝ่าฟันอุปสรรค และความไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก สอดคล้องกับแนวคิด ความทรหดอดทน (Grit) ของ Duckworth (2016) และความเพียรพยายาม (Perseverance) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลสามารถยืนหยัดอยู่ได้ท่ามกลางความท้าทาย

3. จิตตะ (Citta) หรือ ความเอาใจใส่ คือความจดจ่อ ฝักใฝ่ และอุทิศตนให้กับงานที่ทำ สอดคล้องกับภาวะ การมีสติจดจ่อ (Mindfulness) และการมีสมาธิ (Focus) ซึ่งช่วยให้การทำงานมีความละเอียดรอบคอบ ลดข้อผิดพลาด และเกิดความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อหน้าที่

4. วิมังสา (Vimamsa) หรือ ความไตร่ตรอง คือการหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และวิเคราะห์ข้อบกพร่องเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง เทียบได้กับกระบวนการ วงจรคุณภาพ (PDCA Cycle) หรือการปฏิบัติแบบสะท้อนคิด (Reflective Practice) ที่นำไปสู่การเกิดปัญญาและการพัฒนานวัตกรรม (ปยุตฺโต, 2016)

ตารางที่ 2 การสังเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างหลักอิทธิบาท 4 กับแนวคิดการบริหารสมัยใหม่

หลักอิทธิบาท 4 (พุทธจิตวิทยา)	แนวคิดสมัยใหม่ (Modern Concepts)	ความหมายเชิงพฤติกรรมการทำงาน
1. ฉันทะ (ความพอใจ)	แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation)	ความรักใคร่ ใฝ่ใจ และปรารถนาที่จะทำสิ่งนั้นให้ดียิ่งขึ้น เป็นพลังขับเคลื่อนที่ทรงประสิทธิภาพ เพราะเกิดจากความต้องการภายใน มิใช่การถูกบังคับด้วยรางวัลหรือบทลงโทษ ทำให้บุคลากรทำงานด้วยความเต็มใจและมีความสุข
2. วิริยะ (ความเพียร)	ความทรหดอดทน (Grit)	ความบากบั่น กล้าหาญ และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค สอดคล้องกับแนวคิด Grit ของ Angela Duckworth (2016) ที่เน้นความมุ่งมั่นระยะยาวเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ ช่วยให้บุคลากรยืนหยัดท่ามกลางความท้าทาย
3. จิตตะ (ความเอาใจใส่)	การมีสติจดจ่อ (Mindfulness)	ความจดจ่อ ฝักใฝ่ และอุทิศตนให้กับงาน ทำให้การปฏิบัติงานมีความละเอียดรอบคอบ ลดข้อผิดพลาด และเสริมสร้างความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่และผลลัพธ์
4. วิมังสา (ความไตร่ตรอง)	การปฏิบัติแบบสะท้อนคิด (Reflective Practice)	การใช้ปัญญาพิจารณา วิเคราะห์ ตรวจสอบ และปรับปรุงงานอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับวงจรคุณภาพ PDCA (Plan–Do–Check–Act) ช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและต่อยอดสู่นวัตกรรม

การสังเคราะห์ในตารางข้างต้น ผู้เขียนตีความได้ว่า อิทธิบาท 4 ทำหน้าที่เป็นเสมือน ซอฟต์แวร์ทางจิตวิญญาณ ที่จะเข้าไปอุดช่องโหว่ของความแห้งแล้งในระบบราชการ ทำให้บุคลากรมีกลไกการกำกับดูแลตนเองจากภายใน ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการนำไปบูรณาการร่วมกับระบบ RBM

แนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (RBM) โดยบูรณาการหลักอิทธิบาท 4

จากการรวบรวมงานเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ได้นำเสนอมานั้น ผู้เขียนจึงขอนำเสนอถึงแนวทางที่สามารถนำไปส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (RBM) โดยบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 การถอดรื้อโครงสร้างสู่ดุลยภาพใหม่แห่งความเป็นเลิศที่ยั่งยืน พอสรุปได้ดังนี้

1. การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ การถอดรื้อโครงสร้างและปัญหา

พัฒนาการและแก่นแท้ของ RBM สำหรับ RBM ไม่ใช่นวัตกรรมที่เกิดขึ้นลอย ๆ แต่มีรากฐานมาจากแนวคิดการบริหารจัดการธุรกิจที่นำโดย Peter Drucker ปรมาจารย์ด้านการจัดการ ผู้เสนอแนวคิด Management by Objectives (MBO) ซึ่งต่อมาได้พัฒนาสู่ภาครัฐในรูปแบบ RBM หลักการสำคัญคือการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการบริหารแบบยึดระเบียบ มาเป็นยึดเป้าหมายโดยให้ความสำคัญกับ 3Es ได้แก่ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2010) ความประหยัด การบริหารต้นทุนให้ต่ำที่สุดภายใต้มาตรฐานที่กำหนด ประสิทธิภาพ กระบวนการทำงานที่รวดเร็ว ถูกต้อง และลดความสูญเสีย และ ประสิทธิผล การบรรลุเป้าหมายที่ตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการอย่างแท้จริง (วิจารณ์ พานิช, 2012)

ห่วงโซ่คุณค่าแห่งผลสัมฤทธิ์ กลไกการทำงานของ RBM ขับเคลื่อนผ่านตรรกะที่เรียกว่า “ห่วงโซ่ผลสัมฤทธิ์” ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า ทรัพยากรต่างๆ เช่น งบประมาณ ครู อาคารเรียน กิจกรรม การเรียนการสอน การอบรม การนิเทศ ผลผลิต สิ่งที่จับต้องได้ทันทีหลังจบกิจกรรม เช่น จำนวนนักเรียนที่จบการศึกษา ผลลัพธ์ การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมหรือคุณค่าที่เกิดขึ้น เช่น นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ ผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงในระยะยาวต่อสังคม เช่น ชุมชนมีความเข้มแข็ง (Drucker, 1954) เมื่อเป็นอยู่เช่นนี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของการบริหาร แม้ RBM จะถูกออกแบบมาอย่างเป็นระบบ แต่การนำไปปฏิบัติในบริบทการศึกษาไทยกลับประสบปัญหา การบิดเบือนเป้าหมาย ผู้บริหารมักติดกับดักของการวัดผล โดยให้ความสำคัญกับสิ่งที่วัดได้ง่าย เช่น คะแนนสอบ, จำนวนโครงการ มากกว่าสิ่งที่วัดได้ยากแต่มีคุณค่า เช่น คุณธรรม, ความสุข, ความคิดสร้างสรรค์ และสิ่งนี้นำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมผักชีโรยหน้า และการทำเอกสารเท็จเพื่อให้ผ่านการประเมิน ซึ่งเป็นการกัดกร่อนจริยธรรมวิชาชีพครูอย่างรุนแรง และที่สำคัญที่สุดคือการทำให้โรงเรียนกลายเป็นเพียงโรงงานผลิตเอกสาร แทนที่จะเป็นพื้นที่พัฒนาศักยภาพผู้เรียนอย่างแท้จริง (สมคิด บางโม, 2019)

จากปัญหาความแข็งกระด้างของกลไกการประเมินผลและสภาวะการลดทอนคุณค่าความเป็นครูดังกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นความจำเป็นในการถอดรื้อโครงสร้างการบริหารแบบเดิม และแสวงหากลไกทางจิตวิทยาเข้ามาเติมเต็ม ซึ่งนำไปสู่การนำปรัชญาพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 เข้ามาบูรณาการ เพื่อทำหน้าที่เป็นฐานรากทางจิตวิญญาณในการขับเคลื่อนระบบงานให้เกิดความสำเร็จอย่างยั่งยืนจากภายใน

2. อิทธิบาท 4 ฐานรากทางพุทธจิตวิทยาเพื่อการบริหาร

อิทธิบาท 4 มาจากภาษาบาลีว่า อิทธิ คือความสำเร็จ ความเจริญ รวมกับ บาท คือหนทาง ที่ตั้ง จึงหมายถึง คุณธรรมที่เป็นฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จแห่งกิจที่ทำ นี่ไม่ใช่เพียงข้อปฏิบัติทางศาสนา แต่เป็นแม่บทการบริหารที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง (ปยุตฺโต, 2003; Hallinger & Kantamara, 2001) ประกอบด้วย

ฉันทะ (Chanda) แรงขับเคลื่อนจากภายในฉันทะ คือ ความพอใจ รักใคร่ และใฝ่ใจในสิ่งนั้น ในทางจิตวิทยาเปรียบได้กับแรงจูงใจภายใน และความสำคัญของฉันทะคือการแยกแยะระหว่าง ความอยากทำฉันทะอยากให้งานดี กับความอยากได้ ตัณหาอยากได้รางวัล ในการบริหารหากขับเคลื่อนด้วยตัณหา คนจะทำงานเพื่อแลกผลประโยชน์ แต่หากขับเคลื่อนด้วยฉันทะ คนจะทำงานเพราะรักในคุณค่าของงานนั้น ซึ่งเป็นพลังที่ยั่งยืนกว่า

การประยุกต์ใช้จริงในโรงเรียน ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของโรงเรียนตั้งแต่ต้น เพื่อให้แผนปฏิบัติการสอดคล้องกับความถนัดและแรงบันดาลใจ ของครู ซึ่งจะเปลี่ยนรูปแบบจากการทำงานตามคำสั่ง เป็นการทำงานด้วยความรักและรู้สึกเป็นเจ้าของ

วิริยะ (Viriya) พลังแห่งความเพียรที่ชาญฉลาด วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม ความบากบั่น และความกล้าหาญที่จะเผชิญปัญหา สอดคล้องกับแนวคิดความทรหดอดทนของ Duckworth (2016) วิริยะไม่ใช่การปฏิบัติงานอย่างหักโหมโดยปราศจากการไตร่ตรอง แต่คือความเพียรที่ประกอบด้วยสติปัญญา คือการไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และมองความล้มเหลวเป็นเพียงบันไดขั้นหนึ่งสู่ความสำเร็จ

การประยุกต์ใช้จริงในโรงเรียน เมื่อพบปัญหานักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ครูผู้สอนไม่ย่อท้อหรือโทษผู้เรียน แต่ใช้ความเพียรพยายามในการศึกษาและออกแบบสื่อ นวัตกรรม หรือวิธีการสอนใหม่ๆ มาช่วยจัดการเรียนรู้ซ่อมเสริมอย่างต่อเนื่องจนกว่าผู้เรียนจะเกิดการพัฒนา

จิตตะ (Citta) สมาธิและการจดจ่อ จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ ฝักใฝ่ และจดจ่ออยู่กับงาน ไม่ปล่อยปละละเลย จิตตะคือการที่ผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงานเอาใจไปผูกไว้กับงาน รับผิดชอบงานด้วยชีวิตจิตใจ ไม่ใช่ทำแบบเช้าชามเย็นชาม การมีจิตตะทำให้เกิดความละเอียดรอบคอบและคุณภาพงานที่ประณีต

การประยุกต์ใช้จริงในโรงเรียน ผู้บริหารปรับเปลี่ยนรูปแบบการกำกับติดตาม จากการนั่งรอตรวจแฟ้มเอกสารประเมินผล มาเป็นการเดินเยี่ยมชั้นเรียน ด้วยความใส่ใจ เพื่อรับฟังปัญหา สังเกตการสอน และให้การสนับสนุนครูหน้างานอย่างใกล้ชิดแบบกัลยาณมิตร

วิมังสา (Vimamsa) ปัญญาแห่งการไตร่ตรอง วิมังสา คือ การสอบสวน ไตร่ตรอง และพิจารณาหาเหตุผล สอดคล้องกับทฤษฎี Reflective Practice และ Critical Thinking วิมังสาคือกระบวนการทางปัญญาที่ใช้ตรวจสอบการทำงานว่าสำเร็จเพราะอะไร ล้มเหลวเพราะอะไร เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข และการสร้างนวัตกรรม

การประยุกต์ใช้จริงในโรงเรียนสถานศึกษานำกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มาใช้เป็นพื้นที่ปลอดภัย เพื่อให้ครูได้ร่วมกันทบทวนผลการจัดการเรียนรู้ วิเคราะห์สาเหตุของความสำเร็จหรือความล้มเหลว และถอดบทเรียนเพื่อนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ

3. การวิเคราะห์โมเดลการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์วิถีพุทธ

แผนภาพที่ 1 การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์วิถีพุทธ

จากแผนภาพที่ 1 ผู้เขียนได้สังเคราะห์และออกแบบโมเดลการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์วิถีพุทธ (Buddhist RBM Model) โดยสามารถอธิบายองค์ประกอบสำคัญแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. โครงสร้างโมเดล เป็นกรอบแนวคิดเชิงสังเคราะห์ที่สร้างสมการความสำเร็จ คือ “ Sustainable Excellence = RBM x Iddhipada 4” โดยผสาน ระบบงาน (RBM) ที่มีโครงสร้างชัดเจนและตรวจสอบได้ เข้ากับ จิตวิญญาณ (หลักอิทธิบาท 4) ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนจากภายใน เพื่อลดทอนความแข็งกระด้างของระบบราชการเดิม

2. กลไกการทำงาน ขับเคลื่อนผ่านการบูรณาการ 4 มิติเข้ากับวงจรการบริหาร ได้แก่มิติสัญญาใจ (ฉันทะ) มุ่งเน้นการสร้างพันธสัญญาร่วมและวิสัยทัศน์เดียวกัน (Shared Vision) มิติสมรรถนะ(วิริยะ) มุ่งเน้นความเพียรอย่างมีปัญญาและการลงมือปฏิบัติจริง (Action & Effort) มิติกัลยาณมิตร (จิตตะ) มุ่งเน้นการเอาใจใส่ดูแลและการสนับสนุนเกื้อกูลกัน (Care & Support) มิติปัญญาตื่นรู้ (วิมังสา) มุ่งเน้นการสะท้อนคิด ถอดบทเรียน และการสร้างนวัตกรรม (Review & Innovate)

3. ผลลัพธ์ที่คาดหวัง การเกิด ดุลยภาพใหม่แห่งความเป็นเลิศที่ยั่งยืน ที่สถานศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายเชิงผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์มาตรฐาน(ระบบงานบรรลุผล) ควบคู่ไปกับการมีสุขภาวะทางจิตวิญญาณที่ดีและมีความสุขมวลรวมในองค์กร(บุคลากรเป็นสุข)

จากการศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้ข้ามวัฒนธรรม ระหว่างศาสตร์การบริหารจัดการตะวันตก (RBM) และหลักพุทธธรรมตะวันออก (อิทธิบาท 4) ผู้เขียนได้ตกผลึกความคิดจนนำไปสู่การค้นพบดุลยภาพใหม่ของการบริหารสถานศึกษา ซึ่งผู้เขียนขอเรียกว่า โมเดลการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์วิถีพุทธ (Buddhist RBM Model) ในทัศนะของผู้เขียน โมเดลนี้ไม่ใช่เพียงการนำหลักธรรมมาจับคู่กับขั้นตอนการทำงานอย่างผิวเผิน แต่คือการถอดรื้อ ความแข็งกระด้างของระบบราชการแล้วประกอบสร้างใหม่ ด้วยจิตวิญญาณของความเป็น

มนุษย์ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพของงาน และความสุขของคนให้เกิดขึ้นจริง โดยผู้เขียนวิเคราะห์กระบวนการบูรณาการสู่ดุลยภาพใหม่ไว้ ดังนี้

ประการแรก ในมิติของการวางแผนกลยุทธ์ ผู้เขียนมองเห็นปัญหาว่า RBM แบบเดิมมักเริ่มต้นด้วย คำสั่ง และ ความกลัว ต่อตัวชี้วัด ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนที่เปราะบาง แต่ในดุลยภาพใหม่นี้ ผู้เขียนเสนอให้เริ่มต้นด้วย **ฉันทะ**หรือความรักและความศรัทธาในเป้าหมาย การวางแผนจะไม่ใช่กระบวนการทางเทคนิคที่ทำกันในห้องประชุมปิดอีกต่อไป แต่คือกระบวนการสร้างฝันร่วมกัน ระหว่างผู้บริหาร ครู และชุมชน ผู้เขียนเชื่อว่าเมื่อเป้าหมายขององค์กรสอดคล้องกับเสียงเรียกร้องภายในใจ ของครูผู้สอน แผนกลยุทธ์นั้นจะแปรเปลี่ยนจากเอกสารทางราชการที่ไร้ชีวิต ให้กลายเป็นพันธสัญญาใจ ที่ทุกคนพร้อมจะทุ่มเทขับเคลื่อนมันด้วยความเต็มใจ ดุลยภาพใหม่ในจุดนี้คือการเปลี่ยนจากการทำตามหน้าที่ มาเป็นการทำด้วยใจรัก ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดของความยั่งยืน

ประการที่สอง ในมิติของการนำแผนสู่การปฏิบัติ ผู้เขียนตระหนักดีว่าช่วงเวลานี้คือจุดวิกฤตที่มักก่อให้เกิดความเหนื่อยล้าและท้อถอย ระบบ RBM เดิมมักเรียกร้องผลผลิตที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูงสุด จนบางครั้งนำไปสู่การกดขี่ตนเองของบุคลากร แต่ในโมเดลวิถีพุทธนี้ ผู้เขียนเสนอให้บูรณาการ **วิริยะ** เข้ามาเป็นแกนหลัก แต่มิใช่วิริยะในความหมายของการตรากตรำทำงานหนักเยี่ยงเครื่องจักร หากแต่คือความเพียรที่ประกอบด้วยปัญญา ดุลยภาพใหม่ที่เกิดขึ้นคือการที่ผู้บริหารทำหน้าที่ขจัดอุปสรรคและสร้างระบบสนับสนุน เพื่อให้ครูได้ใช้วิริยะไปกับการจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ มิใช่หมดแรงไปกับงานเอกสารที่ซ้ำซ้อน วิริยะในทัศนะของผู้เขียนจึงเป็นพลังแห่งความกัดไม่ปล่อย ที่ขับเคลื่อนด้วยความเข้าใจในคุณค่าของงาน ทำให้บุคลากรมีความอดทนอดกลั้น พร้อมที่จะฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อไปให้ถึงความเป็นเลิศ โดยไม่สูญเสียสุขภาวะทางจิตวิญญาณ

ประการที่สาม ในมิติของการติดตามและประเมินผล ซึ่งมักเป็นยาขมในระบบราชการไทย เพราะถูกมองว่าเป็นกระบวนการ จับผิด และ ตัดสินโทษ ผู้เขียนวิเคราะห์ว่านี่คือจุดที่ทำลายความเป็นมนุษย์มากที่สุด ดังนั้น เพื่อสร้างดุลยภาพใหม่ ผู้เขียนเสนอให้เปลี่ยนกระบวนทัศน์การกำกับติดตามด้วย **จิตตะ** ซึ่งหมายถึงความเอาใจใส่จดจ่อ การติดตามงานต้องเปลี่ยนจากการตรวจสอบเอกสารย้อนหลัง มาเป็นการเดินเคียงข้างผู้ปฏิบัติงาน ผู้บริหารต้องใช้จิตตะในการรับฟังปัญหาด้วยความเมตตาและเอื้ออาทร เพื่อให้ครูรู้สึกอุ่นใจและกล้าที่จะเปิดเผยข้อเท็จจริง และเมื่อถึงขั้นตอนการประเมินผล ต้องใช้ **วิมังสา** หรือปัญญาไตร่ตรอง เข้ามาแทนที่อคติและการตัดสิน ผู้เขียนเชื่อว่าการประเมินผลที่ดีที่สุดคือการประเมินเพื่อตื่นรู้ มิใช่เพื่อลงโทษ วิมังสาจะช่วยให้องค์กรเกิดการเรียนรู้จากข้อผิดพลาด และนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุป ในทัศนะของผู้เขียน ดุลยภาพใหม่แห่งความเป็นเลิศที่ยั่งยืน ที่เกิดขึ้นจากโมเดลนี้ คือสภาวะที่องค์กรสามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างทรงพลัง โดยมี RBM เป็นเสมือน ร่างกายที่แข็งแรง ทำหน้าที่กำหนดทิศทาง โครงสร้าง และมาตรฐานที่ชัดเจน ในขณะที่มีหลักอิทธิบาท 4 เป็นเสมือน จิตวิญญาณที่ตื่นรู้คอยหล่อเลี้ยงแรงบันดาลใจ ความเพียร และปัญญาของคนทำงาน ความเป็นเลิศในนิยามใหม่นี้ จึงมิใช่วัดกันเพียงแค่คะแนนสอบของนักเรียนหรือรางวัลที่สถานศึกษาได้รับเท่านั้น แต่วัดกันที่ ความสุขมวลรวม ของบุคลากร และวัฒนธรรมองค์กรที่เกื้อกูลกัน ซึ่งผู้เขียนมั่นใจว่า นี่คือรากฐานที่มั่นคงที่สุดที่จะรองรับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยให้ก้าวข้ามความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างสง่างามและยั่งยืน

บทสรุป

บทความวิชาการฉบับนี้นำเสนอแนวคิดหลักผ่าน โมเดลการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์วิถีพุทธ (Buddhist RBM Model) ซึ่งเกิดจากการสังเคราะห์ศาสตร์การบริหารตะวันตก (RBM) และหลักพุทธจิตวิทยาตะวันออก (อิทธิบาท 4) เข้าด้วยกัน เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาความแข็งกระด้างของระบบประเมินผลในสถานศึกษาไทย การบูรณาการทั้งสองศาสตร์นี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจาก RBM ทำหน้าที่เป็น โครงสร้างระบบงาน ที่ช่วยกำหนดทิศทาง มาตรฐาน และกลไกการตรวจสอบที่ชัดเจน ในขณะที่อิทธิบาท 4 ทำหน้าที่เป็น พลังขับเคลื่อนทางจิตวิทยา ที่ช่วยหล่อเลี้ยงแรงจูงใจภายในและความสุขของบุคลากร หากสถานศึกษาขับเคลื่อนด้วย RBM เพียงอย่างเดียว องค์กรอาจกลายเป็นเพียงกลไกที่มุ่งเน้นตัวเลขและลดทอนมิติความเป็นมนุษย์ ในทางกลับกัน หากยึดถือเพียงหลักธรรมโดยปราศจากระบบปฏิบัติการที่รัดกุม องค์กรก็อาจขาดทิศทางและผลสัมฤทธิ์ที่ตรวจสอบได้ การบูรณาการศาสตร์ทั้งสองจึงเป็นการสร้าง ดุลยภาพใหม่ ที่เกื้อกูลกันอย่างสมบูรณ์

สำหรับผลต่อการพัฒนาการศึกษาไทยนั้น การนำโมเดลนี้ไปสู่การปฏิบัติจะช่วยเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จากการแข่งขันเพื่อตอบสนองตัวชี้วัดเชิงปริมาณ ไปสู่การสร้างองค์กรสมรรถนะสูงที่มีความสุข ผู้บริหารจะปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ควบคุม มาเป็นผู้นำที่สามารถปลุกเร้า ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ให้ตื่นขึ้นในใจของบุคลากร เมื่อครูผู้สอนได้รับการขับเคลื่อนด้วยแรงบันดาลใจจากภายในภายใต้โครงสร้างระบบที่เข้มแข็งและเกื้อกูล ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นมิใช่เพียงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่สูงขึ้นเท่านั้น แต่ยังรวมถึง ความสุขมวลรวม ของบุคลากร ความผูกพันต่อวิชาชีพ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ซึ่งถือเป็นกุญแจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาที่เริ่มต้นจากการยกระดับจิตวิญญาณคนทำงาน และเป็นรากฐานที่จะช่วยให้การศึกษาไทยก้าวข้ามความท้าทายในยุคปัจจุบันได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานต้นสังกัด ควรสนับสนุนการขับเคลื่อนนโยบาย การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์เชิงมนุษยธรรม โดยนำกรอบแนวคิดนี้ไปพิจารณาปรับปรุงเกณฑ์การประเมินและรับรองคุณภาพสถานศึกษา ทั้งนี้ ควรลดน้ำหนักตัวชี้วัดที่อิงหลักฐานเชิงประจักษ์ด้านเอกสารลง และเพิ่มสัดส่วนตัวชี้วัดด้านสุขภาวะของบุคลากร บรรยากาศองค์กร และความสุขมวลรวมในสถานศึกษา เพื่อให้การประเมินผลสะท้อนคุณภาพการศึกษาที่แท้จริงและลดความสูญเปล่าทางการบริหาร

ผู้บริหารควรปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นเพียงผู้ควบคุมตัวชี้วัด มาเป็นผู้นำที่เป็นต้นแบบเชิงประจักษ์ในการประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 โดยแปลงหลักธรรมให้เป็นการปฏิบัติงานจริง เช่น การลดทอนการสั่งการเชิงอำนาจและเปิดพื้นที่รับฟังเพื่อสร้างเป้าหมายร่วมกัน (ฉันทะ) การปรับลดภาระงานเอกสารที่ไม่จำเป็นเพื่อให้ครูมีเวลาทุ่มเทกับการจัดการเรียนรู้ (วิริยะ) และการลงพื้นที่สนับสนุนดูแลครูแบบกัลยาณมิตรแทนการจับผิด (จิตตะ)

ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยและพัฒนา เพื่อศึกษาการทดลองนำโมเดลการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์วิถีพุทธ ไปใช้ในสถานศึกษาจริง โดยอาจกำหนดกลุ่มโรงเรียนนำร่องเพื่อศึกษาเงื่อนไข ปัจจัยความสำเร็จ และถอดบทเรียนข้อจำกัดจากการปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปสู่การต่อยอดและขยายผลรูปแบบการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทความหลากหลายของสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาสังเคราะห์เอกสารและวิเคราะห์เนื้อหาเชิงลึก บทความวิชาการนี้ได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่สู่แวดวงการบริหารการศึกษาใน 3 ลักษณะสำคัญ ได้แก่ 1) กรอบการบูรณาการ RBM กับอิทธิบาท 4 2) แนวคิดดุลยภาพระหว่างระบบงานกับระบบคน และ3) โมเดลการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์วิถีพุทธ องค์ความรู้ใหม่ดังกล่าวเป็นการผสานโครงสร้างทางกายภาพขององค์กร (ระบบงาน) เข้ากับปัจจัยขับเคลื่อนด้านจิตวิทยา (ระบบคน) อย่างเป็นรูปธรรม ดังสมการความสำเร็จที่ว่า Sustainable Excellence = RBM x Iddhipada 4 ซึ่งหมายถึง ความเป็นเลิศที่ยั่งยืนเกิดจากระบบปฏิบัติงานที่มีมาตรฐาน คูณด้วยจิตวิญญาณและแรงจูงใจของผู้ปฏิบัติงาน โดยมีการบูรณาการกลไกการขับเคลื่อนเพื่อเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์การบริหารใน 4 มิติ ดังนี้

1. มิติสร้างพันธสัญญา (ฉันทะในขั้นวางแผน) ปรับเปลี่ยนการกำหนดเป้าหมายแบบสั่งการจากเบื้องบน เป็นการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม เพื่อให้บุคลากรเกิดแรงจูงใจภายในและรู้สึกเป็นเจ้าของเป้าหมายร่วมกัน

2. มิติขับเคลื่อนการปฏิบัติ (วิริยะในขั้นปฏิบัติการ) ปรับเปลี่ยนการทำงานที่มุ่งเน้นเพียงปริมาณเอกสาร เป็นการมุ่งเน้นความเพียรที่ประกอบด้วยปัญญา โดยผู้บริหารลดทอนภาระงานที่ไม่จำเป็น เพื่อให้ครูมุ่งพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ

3. มิติกำกับดูแลใส่ใจ (จิตตะในขั้นติดตามผล) ปรับเปลี่ยนการตรวจสอบเพื่อจับผิดตามตัวชี้วัด เป็นการติดตามและประเมินผลแบบกัลยาณมิตร เพื่อรับฟังปัญหาและให้การสนับสนุนบุคลากรหน้างานอย่างใกล้ชิด

4. มิติสะท้อนคิดทบทวน (วิมังสาในขั้นประเมินผล) ปรับเปลี่ยนการประเมินเพื่อตัดสินคุณหรือโทษ เป็นการประเมินเพื่อถอดบทเรียน โดยนำข้อผิดพลาดมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการศึกษา

โดยสรุป องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่า การนำพาสถานศึกษาไทยให้ก้าวข้ามกับดักความล้มเหลวของการบริหารแบบเดิม ไม่ใช่การเพิ่มจำนวนตัวชี้วัดเชิงปริมาณเพื่อการควบคุม แต่คือการบูรณาการแนวทางเชิงมนุษยธรรมเข้าไปในกลไกการบริหาร เพื่อให้เกิดดุลยภาพใหม่ที่สถานศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายตามมาตรฐาน ควบคู่ไปกับการมีสุขภาวะและแรงบันดาลใจที่ดีของบุคลากร ได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2010). *การคิดเชิงวิเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 6). ซัคเซสมีเดีย.

ธร สุนทรายุทธ์. (2010). *การบริหารจัดการเชิงปฏิรูป: ทฤษฎี วิจัย และปฏิบัติการทางการศึกษา*. เนติกุลการพิมพ์.

ธีระ รุญเจริญ. (2007). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ข้าวฟ่าง.

ปยุตฺโต, ป. อ. (2003). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 12). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปยุตฺโต, ป. อ. (2016). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย* (พิมพ์ครั้งที่ 46). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. (2012). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

วิจิตร ศรีสอ้าน. (2014). *พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม*. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2012). *แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). ทิพยวิสุทธิ์.

ศิริชัย กาญจนวาสี. (2009). *ทฤษฎีการประเมิน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมคิด บางโม. (2015). *องค์การและการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). วิทยพัฒน์.

สมคิด บางโม. (2019). *เทคนิคการบริหารงาน*. วิทยพัฒน์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2018). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2561–2580)*.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2012). *คู่มือการปฏิบัติราชการตามหลักการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์*.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2017). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. พริกหวานกราฟฟิค.

Drucker, P. F. (1954). *The practice of management*. Harper & Row.

Duckworth, A. (2016). *Grit: The power of passion and perseverance*. Scribner.

Hallinger, P., & Kantamara, P. (2001). Exploring the cultural context of school improvement in Thailand. *School Effectiveness and School Improvement, 12*(4), 385–408.

Kusek, J. Z., & Rist, R. C. (2004). *Ten steps to a results-based monitoring and evaluation system: A handbook for development practitioners*. World Bank.

OECD. (2017). *The funding of school education: Connecting resources and learning*. OECD Publishing.

Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization*. Doubleday/Currency.

การวางท่าทีความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยภายใต้การแข่งขันจีน–สหรัฐ : การวิเคราะห์ผ่านกรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน และยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง

Thailand's Military Posture under China–U.S. Strategic Competition: An Analysis through Engagement Theory and the Hedging Strategy Framework

ธานี ถังทอง
อาจารย์คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Thanee Thungthong
Lecturer, Faculty of Education and Human Development, Chaiyaphum Rajabhat University
Email: thanee.tu@gmail.com

รับบทความ: 11 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 16 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 25 มีนาคม 2569
Received: February 11, 2026; Revised: March 16, 2026; Accepted: March 25, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การวางท่าทีความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยภายใต้บริบทการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา โดยเชื่อมโยงกรณีความขัดแย้งไทย–กัมพูชาเข้ากับบทบาทของกองทัพไทยในฐานะเครื่องมือด้านความมั่นคงของรัฐ การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เอกสารจากงานวิชาการ เอกสารนโยบายด้านความมั่นคง และงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางทหารของไทยกับจีนและสหรัฐอเมริกา โดยใช้กรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Theory) เพื่ออธิบายความเชื่อมโยงของปัจจัยในหลายระดับ ได้แก่ ระดับโครงสร้างของระบบการเมืองระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับรัฐชาติ ควบคู่กับแนวคิดยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (Hedging Strategy) เพื่ออธิบายพฤติกรรมเชิงนโยบายของรัฐขนาดกลางภายใต้การแข่งขันของมหาอำนาจ ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า การวางท่าทีทางทหารของไทยมิได้เป็นเพียงการตอบสนองต่อการแข่งขันจีน–สหรัฐในระดับโครงสร้าง หากแต่เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างแรงกดดันระดับระบบโลกกับบริบทความมั่นคงในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะความขัดแย้งไทย–กัมพูชา ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดลำดับความสำคัญด้านความมั่นคงของไทย พฤติกรรมของไทยสะท้อนการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยงผ่านการรักษาความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาอย่างยืดหยุ่นและไม่ผูกมัดเชิงพันธะสัญญา ในเชิงนโยบาย บทความเสนอว่าความเป็นกลางเชิงรุกและการใช้กองทัพเป็นเครื่องมือบริหารความเสี่ยง โดยเสนอนโยบายไว้ 3 ประเด็น คือ 1) พัฒนาอุตสาหกรรมป้องกันประเทศภายในประเทศ เพื่อลดการพึ่งพาการจัดหาอาวุธจากต่างประเทศ และเสริมสร้างความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ของไทยในระยะยาว 2) ส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงแบบพหุภาคี โดยใช้กรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค 3) พัฒนาระบบข่าวกรองเชิงยุทธศาสตร์และการประเมินภัยคุกคาม เพื่อให้ไทยสามารถติดตามพลวัตการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจและปรับนโยบายความมั่นคงได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการกำหนดนโยบายความมั่นคงแบบเชื่อมโยงหลายระดับ เพื่อรักษาความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ของไทยในฐานะรัฐขนาดกลางภายใต้บริบทการแข่งขันมหาอำนาจที่มีความไม่แน่นอนสูง

คำสำคัญ : การแข่งขันจีน–สหรัฐ; ความสัมพันธ์ทางทหาร; ทฤษฎีความเกี่ยวพัน; การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง; รัฐขนาดกลาง

Abstract

This article aims to analyze Thailand's military posture under the strategic competition between China and the United States by linking the Thailand–Cambodia conflict with the role of the Thai military as an instrument of state security. The study employs a qualitative research approach through documentary analysis of academic literature, security policy documents, and studies related to Thailand's military relations with China and the United States. The analysis is guided by Linkage Theory to explain the connections among factors at multiple levels, including the structure of the international political system, the regional level, and the national level. This framework is combined with the concept of Hedging Strategy to explain the policy behavior of middle powers under the pressures of great-power competition. The findings indicate that Thailand's military posture is not merely a response to structural competition between China and the United States but is shaped by the interaction between systemic pressures and regional security dynamics, particularly the Thailand–Cambodia conflict, which serves as an important linkage factor in determining Thailand's security priorities. Thailand's behavior reflects a hedging strategy through maintaining flexible military relations with both China and the United States without entering into rigid alliance commitments. In policy terms, the article proposes that Thailand should pursue active neutrality and utilize the military as a mechanism for strategic risk management through three policy directions: (1) developing domestic defense industries to reduce dependence on foreign arms procurement and enhance Thailand's long-term strategic autonomy; (2) promoting multilateral security cooperation through regional frameworks; and (3) strengthening strategic intelligence systems and threat assessment capabilities in order to monitor the dynamics of great-power competition and adjust national security policies accordingly. These approaches, together with the adoption of a multi-level security policy framework, are consistent with Thailand's status as a middle power and help preserve strategic flexibility amid the uncertainties of great-power competition.

Keywords: China–U.S. Strategic Competition; Military Relations; Linkage Theory; Hedging Strategy; Middle Power

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ระบบการเมืองระหว่างประเทศได้เข้าสู่ระยะของการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างอย่างมีนัยสำคัญ อันเป็นผลมาจากการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกา ซึ่งขยายตัวครอบคลุมทั้งมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติด้านความมั่นคงและการทหาร (Ikenberry, 2020; Medeiros, 2019) ภูมิภาคอินโดแปซิฟิกจึงกลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญที่มหาอำนาจทั้งสองฝ่ายต่างพยายามเสริมสร้างอิทธิพลและบทบาทของตนผ่านเครือข่าย

ความร่วมมือทางทหาร การฝึกร่วม การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการจัดวางกำลังในเชิงยุทธศาสตร์ การแข่งขันดังกล่าวไม่เพียงส่งผลต่อดุลอำนาจในระดับโลก หากแต่ยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งต้องเผชิญกับแรงกดดันในการกำหนดท่าทีและนโยบายด้านความมั่นคงของตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Acharya, 2018; Storey, 2023)

ประเทศไทยในฐานะรัฐขนาดกลางในระบบการเมืองระหว่างประเทศมีความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งจีนและสหรัฐอเมริกามาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะเฉพาะที่มิได้พัฒนาไปสู่การเป็นพันธมิตรเชิงพันธะสัญญาอย่างเต็มรูปแบบ หากแต่ดำเนินไปในลักษณะของความร่วมมือที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย ซึ่งเปิดโอกาสให้ไทยสามารถรักษาอิสระเชิงยุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศและนโยบายความมั่นคงได้ในระดับหนึ่ง ภายใต้บริบทการแข่งขันของมหาอำนาจทั้งสอง การวางท่าทีทางทหารของไทยจึงมิได้เป็นเพียงผลจากความสัมพันธ์ทวิภาคีกับประเทศใดประเทศหนึ่ง หากแต่เป็นผลจากการบริหารดุลยภาพแห่งอำนาจในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีความซับซ้อนและไม่แน่นอนสูง (Kuik, 2016; Kuik, 2023) ขณะเดียวกัน การพิจารณานโยบายความมั่นคงของไทยไม่อาจมองข้ามบริบทของความท้าทายในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะความขัดแย้งด้านเขตแดนและอธิปไตย จากการแข่งขันระหว่างสหรัฐและจีนในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกได้ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญของการแข่งขันมหาอำนาจ เนื่องจากภูมิภาคนี้มีความสำคัญต่อเส้นทางการค้าและความมั่นคงทางทะเลของโลก ภายใต้บริบทดังกล่าว ประเทศในภูมิภาคส่วนใหญ่เลือกใช้ยุทธศาสตร์การวางตัวแบบ “hedging” เพื่อรักษาความสัมพันธ์กับทั้งสองมหาอำนาจและลดความเสี่ยงจากการเลือกข้างอย่างชัดเจน (Storey, 2023) ประเด็นดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อบทบาทของกองทัพและการจัดวางกำลังทางทหารของไทยอย่างชัดเจน โดยสะท้อนว่ากองทัพยังคงเป็นกลไกหลักของรัฐในการป้องปราม ควบคุมสถานการณ์ และรักษาเสถียรภาพด้านความมั่นคง ท่ามกลางบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีความเปราะบางและเชื่อมโยงกันมากขึ้น เมื่อพิจารณาความขัดแย้งไทย–กัมพูชาภายใต้บริบทของภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย จะเห็นได้ว่าประเด็นความมั่นคงในระดับภูมิภาคมิได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว หากแต่เชื่อมโยงกับพลวัตของการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในระดับระบบโลก โดยเฉพาะการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งกำลังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดภูมิทัศน์ความมั่นคงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ISEAS – Yusof Ishak Institute, 2024) สถานการณ์ดังกล่าวทำให้การวางท่าทีทางทหารของไทยต้องคำนึงถึงทั้งมิติของการแข่งขันมหาอำนาจและมิติของความขัดแย้งระดับภูมิภาคควบคู่กันไป

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนงานวิชาการพบว่า งานศึกษาส่วนใหญ่มุ่งวิเคราะห์การแข่งขันจีน–สหรัฐในระดับโครงสร้างของระบบการเมืองระหว่างประเทศ หรือศึกษาความสัมพันธ์ทวิภาคีของไทยกับมหาอำนาจเป็นรายกรณี ขณะที่งานที่เชื่อมโยงการแข่งขันของมหาอำนาจกับบทบาทของกองทัพไทยในการจัดการความมั่นคงระดับภูมิภาค โดยเฉพาะกรณีความขัดแย้งไทย–กัมพูชา ยังมีอยู่อย่างจำกัด ส่งผลให้ความเข้าใจเชิงบูรณาการต่อการกำหนดท่าทีทางทหารของไทยภายใต้แรงกดดันจากทั้งปัจจัยระดับมหาอำนาจและระดับภูมิภาคยังไม่ชัดเจน (Storey, 2023)

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายการวางท่าทีความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยภายใต้การแข่งขันจีน–สหรัฐ โดยเชื่อมโยงกรณีความขัดแย้งไทย–กัมพูชาเข้ากับการวิเคราะห์บทบาทของกองทัพไทยในฐานะเครื่องมือสำคัญของรัฐในการรักษาดุลยภาพแห่งอำนาจและผลประโยชน์แห่งชาติ ทั้งในมิติทางทฤษฎีและเชิงนโยบาย อันจะช่วยเติมเต็มช่องว่างทาง

วิชาการและสะท้อนนัยสำคัญเชิงนโยบายด้านความมั่นคงของไทยในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมสมัย

แนวคิด ทฤษฎี และกรอบการวิเคราะห์

การวิเคราะห์นโยบายความมั่นคงและการวางท่าทีทางทหารของรัฐในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมสมัย จำเป็นต้องใช้กรอบทฤษฎีที่สามารถอธิบายความเชื่อมโยงของปัจจัยในหลายระดับ ทั้งระดับโครงสร้างของระบบการเมืองโลก ระดับภูมิภาค และระดับรัฐชาติ บทความนี้จึงใช้ ทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Theory) เป็นกรอบการวิเคราะห์หลัก และเสริมด้วยแนวคิด ยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (Hedging Strategy) เพื่ออธิบายพฤติกรรมด้านความมั่นคงและการทหารของประเทศไทยภายใต้บริบทการแข่งขันระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา

1. ทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Theory): กรอบเชิงโครงสร้างของการวิเคราะห์

ทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Politics หรือ Intermestic Politics) อธิบายว่าการเมืองภายในประเทศและการเมืองระหว่างประเทศมีความเชื่อมโยงและส่งอิทธิพลต่อกันอย่างต่อเนื่อง การกำหนดนโยบายต่างประเทศของรัฐจึงไม่ได้เกิดจากแรงกดดันของระบบระหว่างประเทศเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายใน เช่น โครงสร้างทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และความคิดเห็นสาธารณะ กับปัจจัยภายนอก เช่น โครงสร้างอำนาจของระบบระหว่างประเทศและความสัมพันธ์กับรัฐอื่น แนวคิดนี้จึงมองพฤติกรรมของรัฐในเวทีระหว่างประเทศว่าเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างสองระดับดังกล่าว (Smith, Hadfield, & Dunne, 2021)

ในเชิงการประยุกต์ใช้ ทฤษฎีนี้ช่วยอธิบายการกำหนดนโยบายต่างประเทศของรัฐ โดยเฉพาะรัฐขนาดกลางและรัฐขนาดเล็กที่ต้องเผชิญแรงกดดันทั้งจากการเมืองภายในและโครงสร้างอำนาจในระดับภูมิภาคหรือระดับโลก การวิเคราะห์ผ่านกรอบทฤษฎีความเกี่ยวพันจึงทำให้เข้าใจได้ว่าการตัดสินใจด้านความมั่นคงและนโยบายต่างประเทศของรัฐเป็นผลจากการประสานผลประโยชน์และข้อจำกัดจากทั้งปัจจัยภายในประเทศและพลวัตของระบบระหว่างประเทศพร้อมกัน (Smith, Hadfield, & Dunne, 2021)

ในมิติด้านความมั่นคง ทฤษฎีความเกี่ยวพันเน้นว่าการตัดสินใจด้านการทหารของรัฐถูกหล่อหลอมจากการเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศ บริบทด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาค และเงื่อนไขเฉพาะของรัฐชาติ การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาจึงสามารถถูกมองว่าเป็นปัจจัยภายนอกในระดับโครงสร้างของระบบโลกที่กำหนดกรอบและข้อจำกัดของทางเลือกเชิงนโยบายของรัฐขนาดกลางในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก (Ikenberry, 2020; Medeiros, 2019) อย่างไรก็ตาม ผลของการแข่งขันดังกล่าวจะถูกถ่ายทอดและแปรเปลี่ยนผ่านบริบทเฉพาะของแต่ละรัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยระดับภูมิภาคและระดับรัฐชาติภายใต้กรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน

2. ยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy): การตอบสนองเชิงพฤติกรรมของรัฐขนาดกลาง

แนวคิดการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) โดย Cheng-Chwee Kuik นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและความมั่นคงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อธิบายว่ารัฐมิได้เลือกข้างอย่างชัดเจนระหว่างมหาอำนาจ หากแต่ดำเนินนโยบายที่ผสมผสานระหว่างความร่วมมือและการถ่วงดุลเพื่อกระจายความเสี่ยงและรักษาความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ (Kuik, 2016; Kuik, 2023) ในบริบทเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ ยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงที่มีความไม่แน่นอนสูง และการแข่งขันของมหาอำนาจที่ยังไม่ชัดเจนในระยะยาว ภายใต้กรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน ยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy)สามารถถูกตีความว่าเป็นผลลัพธ์ของการเชื่อมโยงระหว่างแรงกดดันจากการแข่งขันของมหาอำนาจกับบริบทความมั่นคงในระดับภูมิภาค สำหรับประเทศไทย การรักษาความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาในลักษณะที่ไม่ผูกมัดเชิงพันธะสัญญาอย่างเต็มรูปแบบ สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการรักษาอิสระเชิงยุทธศาสตร์และลดความเสี่ยงจากการพึ่งพามหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไป

จากประเด็นความขัดแย้งไทย–กัมพูชายังมีบทบาทสำคัญในการเสริมแรงพฤติกรรมการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ของไทย เนื่องจากการดำรงอยู่ของความขัดแย้งระดับการทำสงครามทางทหารโดยใช้กำลังอาวุธ ทำให้ไทยจำเป็นต้องรักษาศักยภาพทางทหารและความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับมหาอำนาจทั้งสอง อย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วในระดับภูมิภาค การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ในมิติทางทหารจึงไม่ใช่เพียงยุทธศาสตร์เชิงนโยบายต่างประเทศ หากแต่เป็นกลไกสำคัญในการจัดการความเสี่ยงด้านความมั่นคงของรัฐขนาดกลาง

ยุทธศาสตร์ Hedging ของประเทศไทย ภายใต้แรงกดดันเชิงโครงสร้างหลายระดับ โดยเริ่มจาก ระดับโครงสร้างของระบบโลก (Global Structure) ซึ่งการแข่งขันระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาก่อให้เกิดแรงกดดันต่อประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค ทั้งในมิติความมั่นคง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี แรงกดดันดังกล่าวส่งผลต่อ ระดับภูมิภาค (Regional Level) คือสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีทั้งข้อพิพาทดินแดน อิทธิพลของมหาอำนาจ และความขัดแย้งไทย–กัมพูชา ปัจจัยเหล่านี้นำไปสู่ ระดับรัฐชาติ (Nation-State Level) ผ่านกระบวนการกำหนดนโยบายความมั่นคงของไทยที่เกี่ยวข้องกับเสถียรภาพทางการเมือง บทบาทของกองทัพ และเศรษฐกิจ ผลลัพธ์คือ ยุทธศาสตร์ Hedging ของไทย (Result/Output) ที่ผสมผสานการรักษาความสัมพันธ์หลายฝ่าย (Binding) การถ่วงดุลอำนาจ (Balancing) และการไม่เลือกข้างอย่างชัดเจน (Non-alignment) แม้ว่าจะเผชิญข้อจำกัดจากแรงกดดันให้เลือกข้างและวิกฤตความมั่นคงในภูมิภาค

3. บริบทการแข่งขันจีน–สหรัฐกับความมั่นคงในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก

การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดโครงสร้างความมั่นคงของภูมิภาคอินโดแปซิฟิกในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยการแข่งขันดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางเศรษฐกิจหรือการทูต แต่ขยายตัวอย่างชัดเจนในมิติด้านความมั่นคงและการทหาร ผ่านการจัดวางกำลัง การพัฒนาเทคโนโลยีทางทหาร และการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านความมั่นคงกับพันธมิตรและหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ (Ikenberry, 2020; Medeiros, 2019) ส่งผลให้ภูมิภาคอินโดแปซิฟิกมีความตึงเครียดเชิงยุทธศาสตร์เพิ่มสูงขึ้น และกระทบต่อการกำหนดนโยบายความมั่นคงของรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จากมุมมองเชิงโครงสร้าง ความมั่นคงของรัฐในบริบทภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการใช้กำลังทหารเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมการแข่งขันเชิงอิทธิพลในหลายมิติ เช่น เศรษฐกิจ การทูต เทคโนโลยี และความร่วมมือด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกที่กำลังเผชิญการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน สหรัฐอเมริกายังคงพยายามรักษาบทบาทผู้นำด้านความมั่นคงผ่านการเสริมสร้างพันธมิตรทางทหารและกลไกความร่วมมือด้านความมั่นคงกับประเทศในภูมิภาค ขณะที่จีนได้ขยาย

อิทธิพลผ่านการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจ การทูต และความร่วมมือด้านความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในภูมิภาคไม่ได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางทหาร แต่เป็นการแข่งขันเพื่อสร้างอิทธิพลเชิงยุทธศาสตร์ในหลายมิติของอำนาจรัฐ (Storey, 2023) พลวัตดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการแข่งขันจีน–สหรัฐมีลักษณะเป็นการแข่งขันระยะยาวที่ยังไม่พัฒนาไปสู่การเผชิญหน้าโดยตรงอย่างเต็มรูปแบบ หากแต่เป็นการแข่งขันเชิงอิทธิพลที่ดำเนินไปในหลายมิติพร้อมกัน สภาพแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์เช่นนี้ทำให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องเผชิญกับแรงกดดันในการปรับตัวด้านนโยบายความมั่นคง โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวข้องกับกองทัพและความร่วมมือทางทหารกับมหาอำนาจ (Acharya, 2018) ในบริบทของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การแข่งขันระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาส่งผลต่อแต่ละรัฐแตกต่างกันไปตามบริบททางภูมิรัฐศาสตร์และความท้าทายด้านความมั่นคงเฉพาะของแต่ละประเทศ ภายใต้**กรอบ** ทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Theory) การแข่งขันของมหาอำนาจจึงเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงกับปัจจัยระดับภูมิภาค เช่น ความขัดแย้งชายแดนและบทบาทของกองทัพ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายความมั่นคงของรัฐในภูมิภาค สำหรับประเทศไทย การแข่งขันจีน–สหรัฐในอินโดแปซิฟิกมีผลต่อการรับรู้ภัยคุกคามและการกำหนดลำดับความสำคัญด้านความมั่นคง ทำให้ไทยต้องรักษาความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งสองมหาอำนาจควบคู่กันไป ขณะเดียวกัน ความขัดแย้งไทย–กัมพูชายังสะท้อนความเปราะบางด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาคและความจำเป็นในการคงศักยภาพการป้องปรามของรัฐ บริบทดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมการวางท่าทีทางทหารของไทย ซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางทหารของไทยกับจีนและสหรัฐอเมริกาในลำดับต่อไป

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาได้ทวีความเข้มข้นมากขึ้น โดยเฉพาะในภูมิภาคอินโดแปซิฟิกซึ่งกลายเป็นพื้นที่สำคัญของการแข่งขันด้านความมั่นคงและอำนาจเชิงยุทธศาสตร์ สหรัฐอเมริกาได้ผลักดันยุทธศาสตร์ Indo-Pacific Strategy เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายพันธมิตรและความร่วมมือด้านความมั่นคงในภูมิภาค ขณะที่จีนได้เสนอแนวคิด Global Security Initiative (GSI) เพื่อส่งเสริมกรอบความร่วมมือด้านความมั่นคงที่เน้นหลักอธิปไตยของรัฐและความร่วมมือแบบพหุภาคี การพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา เช่น การจัดตั้งความร่วมมือ AUKUS และการเสริมบทบาทของกลไก Quadrilateral Security Dialogue (QUAD) สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มข้นของการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก ซึ่งส่งผลให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงประเทศไทย ต้องเผชิญกับแรงกดดันเชิงโครงสร้างจากการแข่งขันของมหาอำนาจมากขึ้น (Bisley, 2020)

4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางทหารของไทยในบริบทการแข่งขันมหาอำนาจ

ภายใต้การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์จีน–สหรัฐ ความสัมพันธ์ทางทหารของไทยกับทั้งสองมหาอำนาจสะท้อนนโยบายความมั่นคงที่ยืดหยุ่นและหลีกเลี่ยงการผูกมัดเชิงพันธะสัญญาอย่างเต็มรูปแบบ การวิเคราะห์จึงพิจารณามิติความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์ บทบาทของกองทัพ และนัยเชิงนโยบาย ภายใต้กรอบการวิเคราะห์แบบสามชั้นของบทความนี้

4.1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับจีน

ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับจีนมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะหลังจากการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาทวีความเข้มข้นมากขึ้น ความร่วมมือดังกล่าวครอบคลุมทั้งด้านการฝึกร่วม การแลกเปลี่ยนทางการทหาร และการจัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์ในลักษณะที่ไม่ผูกพันเชิงพันธมิตร เช่น การจัดซื้ออาวุธหรืออุปกรณ์ทางการทหารจะเป็นแบบรัฐต่อรัฐ

(government-to-government procurement) มากกว่าการพัฒนาไปสู่พันธกรณีด้านความมั่นคงร่วมกัน การจัดหาอาวุธดังกล่าวจึงไม่ได้มาพร้อมกับข้อตกลงด้านการป้องกันร่วม การจัดตั้งฐานทัพ หรือข้อผูกพันทางยุทธศาสตร์ที่กำหนดให้ไทยต้องสนับสนุนจีนในกรณีเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ทางทหารไทย–จีนจึงมีลักษณะเป็นความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์แบบยืดหยุ่น ซึ่งเอื้อต่อการเสริมสร้างขีดความสามารถทางทหารของไทยโดยไม่ก่อให้เกิดข้อผูกมัดทางการเมืองหรือความมั่นคงในระยะยาว (Storey, 2023)

ภายใต้กรอบ ทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Theory) ความร่วมมือทางทหารระหว่างไทยกับจีนสามารถอธิบายได้ว่าเป็นผลจากทั้งแรงกดดันเชิงโครงสร้างของระบบการเมืองระหว่างประเทศที่จีนมีบทบาทเพิ่มขึ้นในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก และบริบทเฉพาะของไทยในระดับรัฐชาติ โดยเฉพาะความต้องการกระจายแหล่งที่มาของยุทโธปกรณ์และการฝึกทางทหารเพื่อลดการพึ่งพามหาอำนาจฝ่ายเดียว (Acharya, 2018) ในเชิงพฤติกรรม ความสัมพันธ์ดังกล่าวสะท้อนยุทธศาสตร์ การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) เนื่องจากไทยมิได้มุ่งสร้างพันธมิตรเชิงพันธะสัญญากับจีน แต่ใช้ความร่วมมือทางทหารเป็นเครื่องมือในการเพิ่มทางเลือกเชิงนโยบายและเสริมอำนาจต่อรองท่ามกลางการแข่งขันของมหาอำนาจ (Kuik, 2023) ทั้งนี้ ความร่วมมือด้านการฝึกร่วมและยุทโธปกรณ์ยังช่วยเสริมขีดความสามารถของกองทัพไทยในการรับมือความท้าทายด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาค รวมถึงสถานการณ์ความขัดแย้งไทย–กัมพูชา ในอีกด้านหนึ่ง จีนยังมีความสัมพันธ์ทางยุทธศาสตร์ที่ใกล้ชิดกับกัมพูชา ทั้งในด้านความร่วมมือทางทหาร การสนับสนุนยุทโธปกรณ์ และการฝึกร่วมระหว่างกองทัพของทั้งสองประเทศ ซึ่งทำให้บทบาทของจีนในบริบทความมั่นคงของภูมิภาคมีลักษณะซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับทั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตาม ไทยยังคงต้องบริหารความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างระมัดระวัง เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกมองว่ากำลังโน้มเอียงไปสู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในบริบทการแข่งขันระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา

4.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกามีรากฐานที่ยาวนานและมีลักษณะเชิงสถาบันที่เข้มแข็งกว่าความสัมพันธ์กับจีน โดยเฉพาะในมิติของการฝึกร่วม การแลกเปลี่ยนทางทหาร และความร่วมมือด้านยุทธศาสตร์ในกรอบความมั่นคงภูมิภาค ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้สหรัฐอเมริกายังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะหุ้นส่วนด้านความมั่นคงของไทย แม้ในบริบทที่การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์กับจีนทวีความเข้มข้นขึ้น (Ikenberry, 2020)

ภายใต้กรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน ความสัมพันธ์ทางทหารไทย–สหรัฐสะท้อนถึงการเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศกับบริบทด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาค โดยสหรัฐอเมริกายังคงถูกมองว่าเป็นผู้มีบทบาทหลักในการรักษาสมดุลอำนาจและเสถียรภาพในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก การดำรงอยู่ของความร่วมมือทางทหารกับสหรัฐจึงช่วยเสริมศักยภาพการป้องปรามของไทย และสร้างหลักประกันเชิงยุทธศาสตร์ในสภาพแวดล้อมที่มีความไม่แน่นอนสูง (Medeiros, 2019) ในเชิงพฤติกรรม ความสัมพันธ์ทางทหารกับสหรัฐอเมริกาเป็นอีกมิติหนึ่งของยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy)ของไทย แม้ไทยจะมีความร่วมมือเชิงลึกกับสหรัฐในหลายด้าน แต่ก็หลีกเลี่ยงการยกระดับความสัมพันธ์ไปสู่การผูกมัดเชิงพันธะสัญญาที่อาจจำกัดอิสระเชิงนโยบายของตน การรักษาความสัมพันธ์ทางทหารกับสหรัฐจึงทำหน้าที่เป็นกลไกในการถ่วงดุลเชิงยุทธศาสตร์ควบคู่กับความร่วมมือกับจีน ซึ่งช่วยให้ไทยสามารถรักษาความยืดหยุ่นและเพิ่มอำนาจต่อรองในเวทีระหว่างประเทศ (Kuik, 2016) ในมิติด้านนโยบาย ความสัมพันธ์ทางทหารไทย–สหรัฐมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาขีดความสามารถของกองทัพไทย ทั้งในด้าน

การฝึก การวางแผน และการประสานงานเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งช่วยเสริมศักยภาพของไทยในการรับมือสถานการณ์ความตึงเครียดตามแนวชายแดนไทย–กัมพูชา ทั้งในช่วงก่อนและระหว่างสถานการณ์ความขัดแย้ง อย่างไรก็ตาม แม้สหรัฐจะมีความร่วมมือทางทหารกับไทยอย่างใกล้ชิดผ่านกิจกรรมฝึกร่วมและความช่วยเหลือด้านความมั่นคง แต่สหรัฐก็พยายามรักษาความสัมพันธ์กับกัมพูชาในบางระดับเช่นกัน ส่งผลให้ไทยต้องบริหารความสัมพันธ์กับสหรัฐอย่างรอบคอบ เพื่อรักษาสมดุลเชิงยุทธศาสตร์และหลีกเลี่ยงการถูกดึงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการแข่งขันเชิงเผชิญหน้าระหว่างมหาอำนาจในภูมิภาค

ความสัมพันธ์ทางทหารของไทยกับจีนและสหรัฐอเมริกาสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมแบบการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy)ของรัฐขนาดกลาง ซึ่งถูกหล่อหลอมจากแรงกดดันในระดับโครงสร้างของระบบโลกและบริบทด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาคโดยความสัมพันธ์ทางทหารของไทยกับจีนและสหรัฐอเมริกา ในพฤติกรรมเชิงประจักษ์ดังตัวอย่างในบางมิติและบางประเด็นดังตารางเปรียบเทียบดังนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบตัวอย่างความร่วมมือทางทหารไทย–สหรัฐ และ ไทย–จีน

มิติความร่วมมือ	ไทย–สหรัฐอเมริกา	ไทย–จีน
การฝึกร่วมทางทหาร	การฝึก Cobra Gold และการฝึกร่วมภายใต้กรอบความร่วมมือด้านความมั่นคงกับพันธมิตร	การฝึก Falcon Strike และการฝึกร่วมระหว่างกองทัพบกไทย–จีน
ความร่วมมือด้านยุทโธปกรณ์	ความร่วมมือด้านการฝึก การศึกษา และการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีทางทหาร	การจัดซื้ออุยทโธปกรณ์ เช่น รถถัง VT-4 และโครงการเรือดำน้ำ
ข้อจำกัดของความร่วมมือ	ข้อจำกัดบางประการภายใต้กฎหมาย Leahy Law ซึ่งมีผลต่อความร่วมมือทางทหาร	ความล่าช้าของโครงการจัดหาอาวุธบางประเภท เช่น โครงการเรือดำน้ำ
ลักษณะความสัมพันธ์	ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงที่มีมาอย่างยาวนาน	ความร่วมมือทางทหารที่เพิ่มขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา

เมื่อพิจารณาในเชิงเปรียบเทียบ ความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาและจีนสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการดำเนินนโยบายแบบการวางตัวถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ ความร่วมมือกับทั้งสองมหาอำนาจต่างก็มีข้อจำกัดบางประการ เช่น ข้อจำกัดของความร่วมมือทางทหารกับสหรัฐอเมริกาภายใต้กฎหมาย Leahy Law ซึ่งส่งผลต่อการฝึกและความร่วมมือทางทหารบางรูปแบบ ขณะที่ความร่วมมือด้านยุทโธปกรณ์กับจีนก็เผชิญกับปัญหาความล่าช้าของโครงการจัดหาอาวุธบางประเภท เช่น โครงการเรือดำน้ำของกองทัพเรือไทย ปัจจัยเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินนโยบายแบบการวางตัวถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยงของประเทศไทยต้องเผชิญกับข้อจำกัดเชิงนโยบายในทางปฏิบัติ (Kuik, 2008)

ความขัดแย้งไทย–กัมพูชาในบริบทการแข่งขันของมหาอำนาจ

ความขัดแย้งไทย–กัมพูชาในประเด็นเขตแดนและอธิปไตย แม้ไม่พัฒนาไปสู่สงครามเต็มรูปแบบ แต่ยังคงมีนัยสำคัญต่อการกำหนดนโยบายความมั่นคงและการวางท่าทีทางทหารของไทย ภายใต้บริบทการ

แข่งขันเชิงยุทธศาสตร์จีน–สหรัฐ ความขัดแย้งดังกล่าวจึงมิใช่เพียงประเด็นทวิภาคี หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของพลวัตความมั่นคงที่เชื่อมโยงกับโครงสร้างอำนาจในระบบระหว่างประเทศ

1. ความขัดแย้งไทย–กัมพูชาในฐานะปัจจัยเชื่อมโยงเชิงโครงสร้าง

ภายใต้กรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน ความขัดแย้งไทย–กัมพูชาสามารถถูกมองว่าเป็นปัจจัยในระดับภูมิภาคที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงแรงกดดันจากการแข่งขันของมหาอำนาจเข้ากับการกำหนดนโยบายความมั่นคงของรัฐชาติ กล่าวคือ เมื่อเกิดความตึงเครียดตามแนวชายแดน ไทยจำเป็นต้องคำนึงถึงบทบาทและอิทธิพลของมหาอำนาจ เช่น สหรัฐอเมริกาและจีน ในการกำหนดนโยบายความมั่นคงของตน ทำให้การตัดสินใจด้านความมั่นคงไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในภูมิภาคเพียงอย่างเดียว แต่ยังสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจในระดับระหว่างประเทศด้วย ความขัดแย้งด้านเขตแดนมีลักษณะเป็นภัยคุกคามแบบดั้งเดิมที่ส่งผลโดยตรงต่อการจัดวางกำลัง การวางแผนทางทหาร และบทบาทของกองทัพในเชิงการป้องปราม (Storey, 2011) ความร่วมมือทางทหารระหว่างกัมพูชาและจีนในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะการพัฒนา ฐานทัพเรือเรียม (Ream Naval Base) ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญต่อสมดุลความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ งานศึกษาของ Bradford (2022) ชี้ว่า จีนมีแนวโน้มได้รับ การเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกทางทหารในกัมพูชา เช่น ฐานทัพเรือเรียมและโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ซึ่งอาจเอื้อให้จีนสามารถเพิ่มการปรากฏตัวทางทหารในภูมิภาคได้

ในส่วนความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างกัมพูชาและสหรัฐจากงานศึกษาของ Doung, Kang, และ Kim (2022) พบว่ามีแนวโน้มพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงทศวรรษ 2010 ผ่านความร่วมมือด้านการฝึก การเยือนท่าเรือ และการฝึกซ้อมทางทหารร่วมกัน เช่น การฝึก Angkor Sentinel และ Cooperation Afloat Readiness and Training (CARAT) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของกองทัพกัมพูชาและเพิ่มความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างสองประเทศ

เมื่อพิจารณาความขัดแย้งดังกล่าวภายใต้บริบทการแข่งขันจีน–สหรัฐ จะเห็นได้ว่าพลวัตในระดับระบบโลกมีผลต่อการรับรู้ภัยคุกคามและการประเมินทางเลือกเชิงนโยบายของรัฐในระดับภูมิภาค มหาอำนาจทั้งสองฝ่ายต่างมีบทบาทและอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลโดยอ้อมต่อสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงของประเทศในภูมิภาค รวมถึงการจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐเพื่อนบ้านอย่างไทยและกัมพูชา (Ikenberry, 2020; Medeiros, 2019)

2. ความขัดแย้งไทย–กัมพูชากับยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ของไทย

จากมุมมองเชิงพฤติกรรม ความขัดแย้งไทย–กัมพูชามีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy)ของไทยในมิติด้านความมั่นคง การดำรงอยู่ของภัยคุกคามระดับต่ำแต่ต่อเนื่องทำให้ไทยไม่สามารถลดบทบาททางทหารหรือจำกัดความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับมหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้อย่างสิ้นเชิง ภายใต้กรอบแนวคิดการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) การรักษาความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาจึงเป็นกลไกในการกระจายความเสี่ยงและเพิ่มความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ (Kuik, 2016) ในบริบทนี้ ความขัดแย้งไทย–กัมพูชาทำหน้าที่เป็นตัวเร่งให้ไทยต้องรักษาศักยภาพด้านการป้องปรามและความพร้อมทางทหารอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจด้านการจัดหาอาวุธ การฝึกร่วม และการพัฒนาขีดความสามารถของกองทัพ การดำเนินนโยบายดังกล่าวสะท้อนถึงการใช้กองทัพเป็นเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยงเชิงยุทธศาสตร์ มากกว่าการเตรียมการเพื่อเผชิญหน้าทางทหารอย่างเปิดเผย

3. นัยเชิงนโยบายของความขัดแย้งไทย–กัมพูชาในบริบทการแข่งขันมหาอำนาจ

การวิเคราะห์ความขัดแย้งไทย–กัมพูชาภายใต้บริบทการแข่งขันจีน–สหรัฐชี้ให้เห็นถึงนัยเชิงนโยบายที่สำคัญหลายประการ ประการแรก ความขัดแย้งระดับภูมิภาคยังคงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดลำดับความสำคัญด้านความมั่นคงของไทย แม้ในบริบทที่การแข่งขันของมหาอำนาจเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างหลัก ประการที่สอง บทบาทของกองทัพในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐยังคงมีความจำเป็นต่อการรักษาเสถียรภาพและความน่าเชื่อถือด้านการป้องปราม ประการสุดท้าย การดำเนินนโยบายความมั่นคงของไทยจำเป็นต้องคำนึงถึงการเชื่อมโยงระหว่างการแข่งขันของมหาอำนาจกับความขัดแย้งระดับภูมิภาคอย่างรอบด้าน การรักษาความเป็นกลางเชิงรุกและการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy)ในมิติทางทหารจึงเป็นทางเลือกเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับสถานะของไทยในฐานะรัฐขนาดกลาง และช่วยลดความเสี่ยงจากการถูกดึงเข้าสู่การแข่งขันเชิงเผชิญหน้าในระดับมหาอำนาจ ขณะเดียวกันยังคงรักษาศักยภาพในการจัดการความท้าทายด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การอภิปรายผลและนัยเชิงนโยบาย

ผลการวิเคราะห์สะท้อนว่า การวางท่าทีความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยภายใต้การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา มิได้เป็นเพียงการตอบสนองต่อแรงกดดันจากมหาอำนาจเท่านั้น หากแต่เป็นผลจากการเชื่อมโยงของปัจจัยในหลายระดับตามกรอบ Linkage Theory และแนวคิดการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) โดยการแข่งขันจีน–สหรัฐทำหน้าที่เป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่กำหนดกรอบทางเลือกเชิงนโยบายของไทย ขณะที่ความขัดแย้งไทย–กัมพูชาทำหน้าที่เป็นตัวแปรเชื่อมโยงที่ทำให้แรงกดดันจากระดับมหาอำนาจแปรเปลี่ยนเป็นโจทย์ด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาคที่ไทยต้องจัดการอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้บริบทดังกล่าว ประเทศไทยจึงมิได้เป็นเพียงผู้รับผลกระทบจากการแข่งขันของมหาอำนาจ หากแต่ต้องใช้เครื่องมือด้านความมั่นคงและบทบาทของกองทัพในการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติและเสริมอำนาจต่อรองของรัฐในเวทีระหว่างประเทศ (Acharya, 2018)

จากผลการวิเคราะห์ สามารถสรุปนัยเชิงนโยบายสำคัญได้สองประการ ประการแรก นโยบายความมั่นคงของไทยมีแนวโน้มยึดหลัก ความเป็นกลางเชิงรุก (active neutrality) โดยดำเนินความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาเพื่อรักษาความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ เปิดพื้นที่ทางเลือกเชิงนโยบาย และลดความเสี่ยงจากการพึ่งพามหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ประการที่สอง การกำหนดนโยบายความมั่นคงของไทยมีลักษณะ การเชื่อมโยงหลายระดับ ระหว่างปัจจัยในระดับโครงสร้างของระบบการเมืองโลก ระดับภูมิภาค และระดับรัฐชาติ ซึ่งทำให้นโยบายของไทยเป็นผลจากการประสานและถ่วงดุลระหว่างปัจจัยหลายมิติ อันเอื้อต่อการรักษาความยืดหยุ่นและความต่อเนื่องของนโยบายความมั่นคงในระยะยาว.

ดังนั้นแล้วการดำเนินนโยบายด้านความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกามีลักษณะของ ยุทธศาสตร์การวางตัวถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ซึ่งมุ่งรักษาความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์และหลีกเลี่ยงการเลือกข้างมหาอำนาจ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น บทความนี้เสนอข้อพิจารณาเชิงนโยบายที่สำคัญสามประการประการแรก ประเทศไทยควรส่งเสริม การพัฒนาอุตสาหกรรมป้องกันประเทศภายในประเทศ เพื่อลดการพึ่งพาการจัดหาอาวุธจากต่างประเทศ การพัฒนาขีดความสามารถด้านเทคโนโลยีทางทหารและอุตสาหกรรมป้องกันประเทศจะช่วยเสริมสร้างความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ของไทยในระยะ

ยาว ประการที่สอง ประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับ กลไกความร่วมมือพหุภาคีด้านความมั่นคง โดยเฉพาะกรอบความร่วมมือด้านกลาโหมอาเซียน เช่น ADMM-Plus ซึ่งสามารถช่วยลดแรงกดดันจากการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างมหาอำนาจ และส่งเสริมบทบาทของอาเซียนในการรักษาเสถียรภาพด้านความมั่นคงในภูมิภาค ประการที่สาม ประเทศไทยควรพัฒนา ระบบข่าวกรองเชิงยุทธศาสตร์และการประเมินภัยคุกคามในระดับภูมิภาค เพื่อให้สามารถติดตามพลวัตของการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาระบบข่าวกรองดังกล่าวจะช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายสามารถปรับท่าทีด้านความมั่นคงและความสัมพันธ์ทางทหารได้อย่างเหมาะสมภายใต้บริบทภูมิรัฐศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

สรุป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์และวิเคราะห์การวางท่าทีความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยภายใต้บริบทการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา โดยเชื่อมโยงกรณีความขัดแย้งไทย–กัมพูชาเข้ากับบทบาทของกองทัพไทยในฐานะเครื่องมือสำคัญของรัฐในการจัดการความมั่นคง ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า การดำเนินนโยบายความมั่นคงของไทยเป็นผลจากการเชื่อมโยงของปัจจัยในหลายระดับ ตั้งแต่โครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศ บริบทความมั่นคงในระดับภูมิภาค ไปจนถึงเงื่อนไขเฉพาะของรัฐชาติ

การใช้กรอบการวิเคราะห์แบบสามชั้น ได้แก่ ทฤษฎีความเกี่ยวพัน ยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) และแนวคิดรัฐขนาดกลาง ช่วยให้สามารถอธิบายพฤติกรรมของไทยได้อย่างเป็นระบบและหลีกเลี่ยงการอธิบายแบบเส้นตรงที่มองว่าการแข่งขันของมหาอำนาจเป็นปัจจัยกำหนดทุกสิ่งแต่เพียงฝ่ายเดียว บทความนี้จึงมีส่วนช่วยเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการในการศึกษานโยบายความมั่นคงของรัฐขนาดกลางในบริบทการแข่งขันของมหาอำนาจ โดยเฉพาะในกรณีของประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในเชิงนโยบายข้อเสนอแนะ ทั้ง 3 ประเด็น คือ 1) พัฒนาอุตสาหกรรมป้องกันประเทศภายในประเทศเพื่อลดการพึ่งพาการจัดหาอาวุธจากต่างประเทศ และเสริมสร้างความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ของไทยในระยะยาว 2) ส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงแบบพหุภาคี โดยใช้กรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค เช่น ADMM-Plus เพื่อช่วยลดแรงกดดันจากการแข่งขันของมหาอำนาจและเสริมบทบาทของอาเซียนในการรักษาเสถียรภาพภูมิภาค 3) พัฒนาระบบข่าวกรองเชิงยุทธศาสตร์และการประเมินภัยคุกคาม เพื่อให้ไทยสามารถติดตามพลวัตการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจและปรับนโยบายความมั่นคงได้อย่างเหมาะสม ข้อค้นพบของบทความจึงชี้ให้เห็นว่า การรักษาความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ การใช้กองทัพเป็นเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยง และการดำเนินนโยบายความเป็นกลางเชิงรุก เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับสถานะและบริบทด้านความมั่นคงของไทยในระยะยาว การทำความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างการแข่งขันของมหาอำนาจกับความขัดแย้งระดับภูมิภาคจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้กำหนดนโยบายด้านความมั่นคงของไทยควรให้ความสำคัญ เพื่อให้สามารถรับมือกับความท้าทายด้านความมั่นคงในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความรู้ใหม่จากบทความ

บทความนี้สร้างองค์ความรู้ใหม่ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงนโยบาย โดยเฉพาะในการอธิบายพฤติกรรมด้านความมั่นคงของรัฐขนาดกลางภายใต้การแข่งขันของมหาอำนาจ ผ่านการบูรณาการทฤษฎีความเกี่ยวพัน

(Linkage Theory) กับแนวคิดยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (Hedging Strategy) เพื่อพัฒนาเป็นกรอบการวิเคราะห์ที่อธิบายทั้งมิติของโครงสร้างและพฤติกรรมเชิงนโยบายได้พร้อมกัน ขณะที่งานศึกษาที่ผ่านมามักมุ่งอธิบายการแข่งขันจีน–สหรัฐในระดับโครงสร้าง หรือวิเคราะห์พฤติกรรมของรัฐขนาดกลางผ่านแนวคิด hedging เพียงลำพัง บทความนี้จึงเสนอว่าการทำความเข้าใจการวางท่าทีทางทหารของไทยจำเป็นต้องพิจารณากระบวนการถ่ายทอดแรงกดดันจากระดับระบบโลกสู่ระดับภูมิภาคและระดับรัฐชาติควบคู่กับการตอบสนองเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐ นอกจากนี้ บทความยังเสนอแนวคิดใหม่โดยมองความขัดแย้งไทย–กัมพูชาในฐานะ “ตัวแปรเชื่อมโยง” ที่ทำให้การแข่งขันจีน–สหรัฐถูกแปลงเป็นโจทย์ด้านความมั่นคงของไทยอย่างเป็นรูปธรรม แทนที่จะมองเป็นเพียงประเด็นทวิภาคีในระดับภูมิภาค ความขัดแย้งระดับต่ำแต่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องจึงมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดลำดับความสำคัญด้านความมั่นคงของไทย และทำหน้าที่เชื่อมโยงแรงกดดันจากมหาอำนาจกับการตัดสินใจเชิงนโยบายของรัฐ แนวคิดนี้ช่วยเติมเต็มช่องว่างในวรรณกรรมที่มักแยกการวิเคราะห์การแข่งขันมหาอำนาจออกจากบริบทความมั่นคงระดับภูมิภาค อีกประการหนึ่ง บทความได้ขยายความเข้าใจแนวคิด “ความเป็นกลางเชิงรุก” ในมิติทางทหารของรัฐขนาดกลาง โดยเสนอว่าความเป็นกลางของไทยมิได้หมายถึงการวางตัวแบบไม่เคลื่อนไหว หากแต่เป็นการดำเนินยุทธศาสตร์ที่ใช้ความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาเป็นเครื่องมือเพิ่มทางเลือกเชิงนโยบาย กระจายความเสี่ยง และรักษาอิสระเชิงยุทธศาสตร์ ภายใต้สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงที่มีความไม่แน่นอนสูง การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยงจึงไม่ใช่เพียงการหลีกเลี่ยงการเลือกข้าง หากแต่เป็นกลไกเชิงสถาบันในการบริหารความเสี่ยงด้านความมั่นคงของรัฐขนาดกลาง และที่สำคัญให้ได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไว้ 3 ประเด็น คือ 1) พัฒนาอุตสาหกรรมป้องกันประเทศภายในประเทศ เพื่อลดการพึ่งพาการจัดหาอาวุธจากต่างประเทศ และเสริมสร้างความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ของไทยในระยะยาว 2) ส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงแบบพหุภาคี โดยใช้กรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค 3) พัฒนาระบบข่าวกรองเชิงยุทธศาสตร์และการประเมินภัยคุกคาม เพื่อให้ไทยสามารถติดตามพลวัตการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจและปรับนโยบายความมั่นคงได้อย่างเหมาะสม

ในภาพรวม บทความนี้ช่วยยกระดับความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของกองทัพไทยจากมิติการป้องกันอธิปไตยแบบดั้งเดิมไปสู่การเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์หลายมิติ ทั้งในด้านการสร้างความน่าเชื่อถือด้านการป้องปราม การเสริมอำนาจต่อรองในเวทีระหว่างประเทศ และการรักษาดุลยภาพแห่งอำนาจในภูมิภาค องค์ความรู้ดังกล่าวไม่เพียงช่วยอธิบายกรณีของประเทศไทยเท่านั้น หากยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมด้านความมั่นคงของรัฐขนาดกลางอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และภูมิภาคอินโดแปซิฟิกได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Acharya, A. (2018). *The end of American world order* (2nd ed.). Polity Press.

Bisley, N. (2020). Contest for the Indo-Pacific: Why China won’t map the future. *International Affairs, 96*(6), 1513–1531. https://doi.org/10.1093/ia/iiaa149.

Bradford, J. F. (2022, February 16). Chinese military basing in Cambodia: Why be so up in arms? *RSIS Commentary* (No. 008/2022). S. Rajaratnam School of International Studies, Nanyang Technological University. https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2022/02/IP22008.pdf.

Doung, C., Kang, W., & Kim, J. (2022). Cambodia's foreign policy choice during 2010–2020: From strategic hedging to bandwagoning. *The Korean Journal of International Studies, 20*(1), 55–88. https://doi.org/10.14731/kjis.2022.04.20.1.55.

Ikenberry, G. J. (2020). The next liberal order. *Foreign Affairs, 99*(4), 133–142.

ISEAS – Yusof Ishak Institute. (2024). *The state of Southeast Asia: 2024 survey report*. ISEAS Publishing.

Kuik, C.-C. (2008). The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. *Contemporary Southeast Asia, 30*(2), 159–185. https://doi.org/10.1355/CS30-2A.

Kuik, C.-C. (2016). How do weaker states hedge? Unpacking ASEAN states' alignment behavior towards China. *Journal of Contemporary China, 25*(100), 500–514. https://doi.org/10.1080/10670564.2015.1132714.

Kuik, C.-C. (2023). Shades of grey: Riskification and hedging in the Indo-Pacific. *The Pacific Review, 36*(6), 1181–1214. https://doi.org/10.1080/09512748.2022.2110608.

Medeiros, E. S. (2019). The changing fundamentals of U.S.–China relations. *The Washington Quarterly, 42*(3), 93–119. https://doi.org/10.1080/0163660X.2019.1666355.

Smith, S., Hadfield, A., & Dunne, T. (2021). *Foreign policy: Theories, actors, cases* (4th ed.). Oxford University Press.

Storey, I. (2023). Southeast Asia and the major power competition in the Indo-Pacific. *Contemporary Southeast Asia, 45*(1), 1–24. https://doi.org/10.1355/cs45-1a.

Retirement Law and the Mandatory Retirement Age of 65 in Thailand: A Comparison with Japan

Kristhyada Kerdlapphon
School of Law, Sukhothai Thammathirat Open University
Email: kayjarana@hotmail.com

รับบทความ: 16 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 5 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 9 มีนาคม 2569
Received: February 16, 2026; Revised: March 5, 2026; Accepted: March 9, 2026

Abstract

Thailand and Japan are both facing rapid demographic change, declining birth rates, and increasing pressure on public pension systems. In Thailand, recent legal and policy discussions have focused on extending the mandatory retirement age of civil servants from 60 to 65. This reform has increasingly been considered a reasonable policy response to labor shortages and the need to retain experienced personnel in public administration. Japan, as one of the most aged societies in the world, has long developed a different approach that combines mandatory retirement, reemployment systems, and incentives for older workers to continue working. This article examines the legal framework of mandatory retirement in Thailand, with particular attention to the proposal to raise the retirement age to 65. It analyzes the historical development of retirement rules, current legal provisions, and the policy reasons behind retirement-age reform. The article also examines Japan's retirement system, focusing on the Act on Employment Security of Elderly Persons and the reemployment, or *shokutaku*, system. Through comparative analysis, this article highlights key differences between the two countries in terms of legal structure, employment status after retirement, and the flexibility of labor policy. This article argues that Thailand should extend the retirement age to 65 in response to demographic aging and potential labor shortages in the public sector. Although such reform may raise certain concerns, demographic changes and developments in comparative legal systems suggest that this policy direction is reasonable. Nevertheless, the extension should be implemented together with appropriate supporting measures and a carefully designed legal framework in order to maintain a proper balance between administrative efficiency and the protection of public officials' rights. In this respect, retirement age reform should also take into account the institutional and social context of Thailand. A carefully designed legal framework would help ensure that such reform contributes not only to administrative efficiency but also to the long-term sustainability of the public administration system and the further development of the legal structure governing public employment.

Keywords: Retirement Age Law; Mandatory Retirement; Reemployment System

Introduction

Population aging is one of the important social changes in the twenty-first century (United Nations, 2023, p. 1). Many countries in Asia, including Thailand and Japan, have adopted or revised laws about retirement age in order to respond to demographic change, labor shortage, and increasing demand for social welfare (OECD, 2019, p. 23). In the context of public law, these reforms raise important questions concerning the legal status of civil servants, whose employment relationship with the state is regulated primarily by statutory and administrative rules rather than ordinary labor contracts (Sugeno, 2019, p. 401). The determination of retirement age is therefore not only a labor policy issue but also a matter closely connected to the institutional structure of the civil service system. In Thailand, recent discussion has focused on extending the retirement age from 60 to 65 for public officials as part of broader administrative and labor reform (Office of the Civil Service Commission Thailand, 2022, p. 5). Japan, on the other hand, has used a combination of mandatory retirement, reemployment systems, and incentives for older-age work for many decades (Wada, personal communication, January 26, 2026), because Japan is one of the most aged societies in the world (OECD, 2018a, p. 15).

In the Japanese context, retirement is not controlled by one single statutory age that applies to all workers. Instead, the legal framework separates pension eligibility, company retirement rules, and statutory duties that aim to secure continued employment opportunities for older workers. Japanese labor law allows employers to set a mandatory retirement age through internal company rules. However, in general, this age cannot be lower than 60. More importantly, the law requires employers to introduce measures that allow employees to continue working at least until the age of 65. In legal terms, retirement generally means the end of employment when a person reaches the age set by law. However, different legal systems may organize this concept in different ways, such as through mandatory retirement rules, pension eligibility, or reemployment arrangements. This legal structure shows Japan's policy direction, which tries to balance labor force retention with flexibility for companies, instead of relying only on a simple extension of retirement age (Wada, personal communication, January 26, 2026).

This article studies Thailand's retirement law with focus on the age of 65, examines its legal development, and compares it with Japanese policies in order to find lessons that may be useful for Thailand. The issue of mandatory retirement age has become more important in many countries as demographic change affects the structure of national labor forces (United Nations, 2023, p. 2). Thailand, like many aging societies, is considering reform to extend the retirement age for public officials from 60 to 65. This policy direction reflects wider concerns about labor shortage, pension sustainability, and the need to keep

experienced personnel in public administration (Office of the Civil Service Commission, 2022, p. 6). Japan, as one of the fastest aging countries in the world, provides an important point of comparison because of its long experience in adjusting retirement and reemployment policies under demographic pressure (OECD, 2018a, p. 11). However, extending the retirement age is not only a policy choice but also raises important legal issues in the structure of the Thai civil service system. The current legal framework was originally designed based on a fixed retirement age of 60 (Civil Service Act, 2008). This age is part of the balance between recruitment, promotion, and career progression within the bureaucracy (Office of the Civil Service Commission, 2009). Changing this age may therefore affect how the merit system works and may also affect promotion opportunities for younger officials. These concerns show a broader limitation in the current legal framework, because Thai law has not clearly developed mechanisms to balance workforce retention, fairness between generations, and administrative efficiency.

Therefore, the debate on extending the retirement age to 65 is not only a demographic or administrative policy issue. It is also a legal question about how the civil service system should be structured to maintain both institutional continuity and fairness in public employment. This essay examines Thailand's legal framework on retirement of civil servants, analyzes the reasons for extending the mandatory retirement age to 65, and compares Thailand's approach with Japan's more flexible retirement system.

Legal Framework of Mandatory Retirement in Thailand

1. Historical Development

Thailand has traditionally set the mandatory retirement age for civil servants at 60. This practice has existed since the middle of the twentieth century and has been supported by various laws, regulations, and Cabinet resolutions (Office of the Civil Service Commission, 2009, p. 45). With rapid demographic change, increasing number of older persons, and declining fertility rate, the government started to study the possibility of extending the retirement age beyond 60 (National Economic and Social Development Council, 2019, p. 32).

From an administrative law perspective, the retirement age is closely related to the legal status of civil servants as state officials. Unlike private employment, the service of civil servants is governed by legal rules that regulate entry into service, promotion, discipline, and retirement. Therefore, changing the retirement age affects not only labor participation but also the organization of the bureaucracy and the balance between different generations within the civil service system. In this sense, retirement age is not only a technical rule about ending employment but also an important structural element of the administrative system (OECD, 2020).

2. Current Legal Provisions

The retirement system in Thailand is mainly governed by the Civil Service Act B.E. 2551 (2008), the Civil Service Regulations on Retirement, and additional Cabinet resolutions that allow extension of retirement age for some professional groups (Civil Service Act, 2008). Under current law, civil servants must retire at the end of the fiscal year in which they reach the age of 60. However, proposals have been made to increase the retirement age to 65. These proposals are mainly based on labor shortage, longer life expectancy, the need to keep skilled personnel, and concern about long-term sustainability of pension funds (Office of the Civil Service Commission, 2022, p. 7).

In Thailand, the mandatory retirement age for civil servants has historically been 60. This standard was developed at a time when life expectancy and demographic conditions were very different from the present situation. The main legal instrument is the Civil Service Act B.E. 2551 (2008), which defines the term of service and requires civil servants to retire at the end of the fiscal year when they turn 60 (Civil Service Act, 2008, sec. 107). During the past decade, several government studies and Cabinet resolutions have suggested raising the retirement age to 65 due to rapid population aging. Thailand's fertility rate has fallen below replacement level, while life expectancy continues to rise. This situation leads to a shrinking labor force and higher financial pressure on public pension systems (United Nations, 2023, p. 4). In some professions, such as university lecturers, medical specialists, and expert-level positions, the law already allows extension beyond the age of 60. These exceptions show that the state recognizes the importance of keeping skilled and experienced personnel for institutional stability (Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2021, p. 3).

However, the current legal framework mainly treats the extension of the retirement age as an exception for some professional groups (Office of the Civil Service Commission, 2022, p. 7), rather than as part of a clear structural design of the civil service system. From an analytical perspective, this shows a limitation in Thai administrative law because the system mainly focuses on changing the retirement age number, without clearly establishing legal criteria to justify continued service. As a result, extending service may appear more like a policy tool to deal with fiscal or labor shortages, rather than a mechanism based on administrative law principles related to the effectiveness and accountability of public officials.

3. Rationale for Setting Retirement at 65

The proposal to set 65 as the standard retirement age is linked to several policy objectives. These include extending the working life of experienced employees, reducing financial pressure on pension systems, increasing labor participation of older persons, and

maintaining institutional knowledge within government agencies (OECD, 2018b, p. 21). In addition, population aging around the world has encouraged many governments to reconsider traditional retirement ages that were set when people lived shorter lives (World Bank, 2016, p. 89).

The reasons for extending the retirement age to 65 are complex. Policymakers view this reform as a way to maintain the public workforce by delaying the exit of experienced civil servants who have important institutional knowledge. Extending retirement age may also reduce pension expenditure in the long term, because civil servants contribute for a longer period and start receiving benefits later. This policy direction is consistent with international trends, as many countries have already increased their retirement age to respond to demographic and fiscal challenges (OECD, 2023, p. 14). However, concerns remain about balance between senior officials and younger workers, especially the possible reduction of promotion opportunities for younger generations. Therefore, adjustment of promotion systems, workload distribution, and performance evaluation is necessary to ensure fairness and efficiency (International Labor Organization (ILO), 2020, p. 37).

Impacts of Increasing Thailand's Retirement Age

1. Economic Implications

Increasing the retirement age increases labor supply, especially in sectors that face labor shortage, such as healthcare, law, engineering, and education (OECD, 2018b, p. 19). It may also reduce public spending on pension payments because civil servants contribute for a longer time and receive benefits later (World Bank, 2019, p. 41). However, there are concerns about fewer job opportunities for younger workers, slower career advancement, and higher health-related costs for older employees (ILO, 2020, p. 22).

From a legal policy perspective, the economic justification for extending the retirement age should also be considered through the principle of value for money in public administration. Extending the service of senior officials may bring economic benefits only if their continued employment contributes effectively to administrative performance and institutional capacity. Therefore, economic considerations should be examined together with legal and institutional factors to determine whether the continued service of older officials truly benefits public administration.

Empirical evidence also shows the increasing importance of retirement age reform in Thailand. According to demographic projections, Thailand is expected to become a super-aged society within the next two decades, with more than 28 percent of the population aged 60 and above by 2040 (United Nations, 2023, p. 8). At the same time, the working-age population is expected to decline steadily because fertility rates remain low. Labor force

projections show that the proportion of workers aged over 55 will increase significantly, while the number of younger workers entering the labor market will continue to decrease. These demographic trends suggest that keeping experienced workers, including civil servants, may become an increasingly important part of national labor policy.

2. Administrative and Institutional Effects

Older civil servants can provide valuable experience and institutional continuity. However, the government must also provide updated training, improve workplace conditions, and ensure fair promotion and performance evaluation systems. If such measures are not in place, extending retirement age may create conflict between different age groups within the civil service (OECD, 2020, p. 54).

From an administrative perspective, extending the retirement age changes the internal structure of public organizations (OECD, 2018b, p. 19). Senior officials who remain in service longer may help preserve institutional memory and policy consistency. At the same time, without clear rules on role adjustment and responsibility sharing, younger officials may experience delays in promotion and limited career development opportunities (OECD, 2020, p. 58). This situation may reduce motivation and create tension within public institutions.

From an institutional viewpoint, retirement age reform requires changes beyond individual employment decisions. Public agencies may need to redesign job positions, introduce flexible working arrangements, and revise evaluation criteria to reflect differences in age, capacity, and workload. Without such institutional adaptation, the extension of retirement age may weaken administrative efficiency rather than strengthen it (World Bank, 2019, p. 41). Therefore, administrative reform and human resource management reform must develop together in order to support retirement-age extension in a balanced and sustainable way.

From a legal analysis perspective, this model may help balance two important considerations in administrative law: the interest of the state in maintaining institutional stability and administrative efficiency, and the individual rights of civil servants regarding equal opportunities for career advancement. If retirement age reform allows senior officials to remain indefinitely in positions of administrative authority without structural adjustment, it may create tension with the merit-based promotion system in the civil service (Office of the Civil Service Commission, 2009). In contrast, a legally structured transition toward advisory or specialist roles could preserve valuable expertise while maintaining fair promotion opportunities for younger officials.

Empirical studies on aging workforces also show that productivity outcomes depend on organizational structure and job design. In public administration, experienced officials often have significant institutional knowledge and policy expertise that can help maintain

administrative continuity. However, if organizational structures remain the same, a longer tenure of senior officials may slow generational turnover within bureaucratic hierarchies. Labor market projections in several OECD countries show that aging public-sector workforces may require institutional redesign in order to maintain both efficiency and generational balance (OECD, 2020, p. 61).

From a legal standpoint, these institutional issues are directly related to the structure of civil service law. The Civil Service Act establishes a hierarchical system of recruitment, promotion, and retirement that aims to maintain both merit-based advancement and administrative continuity. If the retirement age is extended without adjusting the legal framework that governs promotion and role allocation, the reform may create structural tension within the merit system. In this sense, retirement age reform should be analyzed not only as a personnel management policy but also as a legal issue related to the design of public employment institutions under administrative law.

3. Social Impacts

Older workers who continue working can remain socially active and reduce dependency (United Nations, 2023, p. 6). However, retirement 65 may still be insufficient for people who want to work longer. This situation shows the need for post-retirement employment arrangements (ILO, 2018, p. 33).

From a social perspective, continued employment allows older workers to maintain social participation and a sense of purpose. Remaining active in the workforce may reduce social isolation and support mental well-being, especially in aging societies where traditional family support structures are weakening. Continued work can also lessen dependence on public welfare systems and family members, thereby reducing social and fiscal pressure.

At the same time, a fixed retirement age, even at 65, may not reflect the different abilities and preferences of older workers. Some individuals remain healthy and productive well beyond this age and may wish to continue working in some form. Without appropriate post-retirement employment options, such as part-time work, advisory roles, or contract-based arrangements, these workers may be forced to exit the labor market despite their willingness and ability to contribute. This highlights the importance of developing flexible post-retirement employment pathways that respond not only to economic needs but also to broader social inclusion and active-aging objectives.

Demographic data also help explain the social context in which retirement-age reform takes place. Thailand's life expectancy has increased significantly over the past decades, rising from about 70 years in the early 1990s to more than 77 years in recent estimates (World Bank, 2022). As people live longer, the traditional idea that workers should leave the

labor market at a fixed age becomes less consistent with the reality that many people remain healthy and able to work for a longer time.

However, the legal framework governing civil service employment must balance this social reality with institutional considerations. Under administrative law principles, public employment is not only a matter of personal choice but also a system designed to ensure effective public administration and fair career progression within the bureaucracy. Therefore, retirement-age policy must balance the interests of older officials who want to continue working with the structural need for renewal and mobility within the civil service system.

4. Japan's Retirement System

4.1 Overview

Japan is widely known as an advanced aging society, with more than 28 percent of its population aged 65 or older (Statistics Bureau of Japan, 2024, p. 24). To respond to labor shortage and economic pressure, Japan has developed a system that combines mandatory retirement, guaranteed reemployment until 65, and incentives for work until 70 (Wada, personal communication, January 26, 2026).

One important feature of Japan's retirement system is that there is no single legally fixed retirement age (Wada, personal communication, January 26, 2026). Many companies traditionally set retirement at 60, but this practice is not required by statute. It is allowed through company work rules (Wada, personal communication, January 26, 2026). The main legal restriction is found in the Act on Employment Security of Elderly Persons (EESA) (Act on Employment Security of Elderly Persons, 2021). This law limits how retirement ages can be set and requires employers to secure continued employment opportunities for older workers (Sugeno, 2019, p. 401). This approach shifts the legal focus from forced exit from employment to regulated continuation of work (Nakakubo, 2014, p. 331). Japan's retirement system is based on the Elderly Employment Stabilization Act (EESA) and guidelines issued by the Ministry of Health, Labor and Welfare (Ministry of Health, Labor and Welfare, 2022a, p. 2).

From a legal perspective, the Act on Employment Security of Elderly Persons (EESA) is the main law that regulates the employment of older workers in Japan (Sugeno, 2019, p. 401). The law requires employers to provide continued employment opportunities for workers until at least the age of 65 (Sugeno, 2019, p. 401, OECD, 2018, p. 15). Employers must choose one of several legal measures, such as raising the retirement age, introducing a continuous employment system, or abolishing mandatory retirement. These obligations are monitored by administrative authorities, and if employers do not comply, they may receive administrative guidance, public disclosure measures, or other supervisory actions from the Ministry of Health, Labor and Welfare. Under this framework, Japanese law does not prohibit

mandatory retirement itself, but it regulates the conditions under which retirement can occur and requires employers to ensure opportunities for continued employment.

This legal structure reflects an important policy direction. Instead of removing retirement completely, the law regulates the transition between different stages of employment in later working life. The statutory framework therefore combines retirement rules, reemployment arrangements, and policies that promote continued work as parts of one institutional system aimed at maintaining employment stability in an aging society.

4.2 Mandatory Retirement at 60

Many Japanese companies traditionally apply a retirement age of 60. This age is not imposed by law, but it is allowed under labor contracts and company regulations. However, employers are now required to provide opportunities for continued employment until at least 65 (Wada, personal communication, January 26, 2026). These obligations are imposed by the Act on Employment Security of Elderly Persons, which aims to prevent the sudden exclusion of older workers from the labor market. As a result, while companies may maintain a formal retirement age of 60, they must provide alternative employment arrangements after retirement, such as reemployment under fixed-term contracts or continued employment systems (Ministry of Health, Labor and Welfare, 2022a, p. 2).

From a legal perspective, basically, retirement under the law does not always mean that a person really stops working. Mandatory retirement at 60 no longer necessarily means complete withdrawal from work, but rather a transition to a different employment status (Wada, personal communication, January 26, 2026). This approach allows companies to adjust employment conditions while still complying with statutory requirements to support employment stability for older workers (OECD, 2018a, p. 15). At the same time, it reflects Japan's broader policy objective of balancing labor market flexibility with protection for aging workers.

In legal terms, the mandatory retirement age of 60 works as the starting point of a transition within Japan's employment system. The retirement rule formally ends the original employment contract, but the EESA requires employers to make sure that workers who want to continue working have access to reemployment opportunities (Sugeno, 2019, p. 401). As a result, retirement at 60 does not mean a complete end to work (OECD, 2018a, p. 15). Instead, it works as a legal mechanism that leads to the next stage of employment arrangements.

This design shows a cause-and-effect relationship in Japan's employment policy. The traditional retirement age of 60 provides the basis for restructuring employment conditions, while the obligation to provide continued employment ensures that workers are not suddenly pushed out of the labor market. Together, these elements form an integrated

legal framework that balances labor market flexibility with employment security for older workers.

4.3 Reemployment System (Shokutaku)

Under the EESA, employers must choose one of three options: raising retirement age to 65, introducing a continuous employment system until 65, or abolishing mandatory retirement. Most companies choose the reemployment option. Under this system, employees formally retire at 60 and are then rehired under new contracts with changed wages and responsibilities (Wada, personal communication, January 26, 2026).

From a legal perspective, the shokutaku reemployment system creates a clear separation between employment before retirement and employment after retirement. Even if job duties remain similar, the legal status of workers changes. This usually involves fixed-term contracts and adjusted wages (Wada, personal communication, January 26, 2026). Japanese courts and labor authorities have increasingly reviewed these arrangements, especially when wage reduction is very large without clear change in duties (Supreme Court of Japan, 2018). This trend shows increasing concern for fairness and proportionality, while flexibility is still maintained. Japanese courts have played an important role in reviewing the fairness of post-retirement employment arrangements. In several cases, including decisions of the Supreme Court of Japan in 2018 (Supreme Court of Japan, 2018), the courts examined whether large reductions in wages after retirement were justified by changes in employment status and job responsibilities. These decisions applied ideas similar to proportionality and fairness in employment conditions. The courts emphasized that wage reductions should be reasonably related to differences in duties, responsibilities, and contractual status. When wage reductions were considered too large without clear justification, the courts were more willing to closely examine employer practices.

This judicial approach shows that although Japanese law allows significant contractual flexibility after retirement, this flexibility is not unlimited. Judicial review works as an important safeguard to ensure that changes in employment conditions remain proportionate and consistent with general principles of fairness in labor law.

First, the shokutaku system allows companies to keep experienced workers while controlling labor costs. By changing employment status after retirement, employers can adjust salary levels and working conditions to better match the role and capacity of older workers. For companies, this system provides flexibility and helps reduce the financial burden that would arise if workers remained under the same permanent employment conditions until a later age (OECD, 2020, p. 54).

Second, for workers, reemployment under shokutaku creates both opportunities and challenges. On the one hand, older workers can continue working, maintain income, and

remain socially active. On the other hand, they often face lower wages, less job security, and limited access to benefits compared to regular employees. This situation has raised concerns about unequal treatment, especially when the work performed after retirement is almost the same as before. As a result, the legal discussion in Japan increasingly focuses on how to balance employment flexibility with basic fairness for older workers (ILO, 2020, p. 22).

The shokutaku system also shows how Japan combines several policy goals within its legal framework. By clearly separating employment before retirement from reemployment after retirement (Wada, personal communication, January 26, 2026), the system allows employers to adjust wages, responsibilities, and working conditions to better match the capacity of older workers. At the same time, the availability of reemployment opportunities helps older people remain active in the labor market. In this way, the system supports both economic efficiency and social inclusion.

From a comparative legal perspective, this model suggests that continued employment can be organized through contractual flexibility rather than simply extending the statutory retirement age. The Japanese approach shows that allowing fixed term reemployment contracts with modified conditions can be a practical way to balance fiscal sustainability, administrative efficiency, and the need to retain experienced personnel.

4.4 Policies Toward Employment up to 70

Japan has recently amended its laws to encourage voluntary measures that support work until 70. These measures include continued employment, subcontracting, and participation in community or social enterprise activities (Ministry of Health, Labor and Welfare, 2021, p. 4) These reforms reflect Japan's long-term strategy to maintain economic activity in the context of population decline (OECD, 2018a, p. 29).

Japan has further expanded policies to encourage work until 70. Amendments to employment law promote continued employment, contract-based work, and participation in community activities for older persons (Ministry of Health, Labor and Welfare, 2022b, p. 112). These policies reflect Japan's broader active-aging approach, which sees older workers as contributors rather than dependents.

Recent policy reforms that encourage employment up to the age of 70 represent (OECD, 2018) the next stage of Japan's strategy for an aging workforce. These reforms build on the earlier framework that links retirement at 60 with guaranteed employment opportunities until 65. In practice, Japan's employment policy now works through a gradual process: retirement at 60 marks the transition to reemployment arrangements, continued employment measures provide opportunities until 65, and newer policy incentives encourage voluntary work participation up to 70 (OECD, 2018)

From the perspective of comparative administrative law, this approach may offer useful lessons for Thailand. Instead of simply extending the statutory retirement age, legal reform could allow government agencies to hire retired officials under fixed term reemployment contracts with adjusted duties and remuneration. This kind of contractual flexibility could help balance fiscal sustainability with the need to retain experienced personnel, while still maintaining opportunities for career advancement within the civil service hierarchy.

5. Comparative Analysis: Thailand and Japan

Comparison between Thailand and Japan shows clear differences in legal structure and institutional design of retirement systems. Thailand's system focuses on a fixed mandatory retirement age in the civil service, based on a traditional administrative model where full employment ends clearly at retirement. Even though proposals exist to extend retirement age to 65, the system still focuses on age-based exit rather than gradual transition.

Japan's approach is more flexible. Instead of relying on one retirement age, Japan allows company-based retirement and at the same time requires continued employment opportunities. The legal focus is on employment continuity rather than retirement age itself (Wada, personal communication, January 26, 2026). As a result, retirement becomes a formal legal step but not the end of economic activity.

There are also differences in employment status and remuneration after retirement. In Thailand, extending retirement age usually means continuing full civil service status. In Japan, reemployment usually involves new legal status with fixed-term contracts and adjusted wages (Wada, personal communication, January 26, 2026). Although this may cause concern about income security, it gives flexibility and reduces fiscal burden.

Cultural factors also influence these systems. Japanese labor policy developed together with social values that support working at older age. In Thailand, retirement has traditionally been seen as withdrawal from work, especially in the public sector. These differences affect both legal design and public expectation.

From a structural perspective, the comparison between Thailand and Japan can be explained through several key legal dimensions. First, in terms of retirement structure, Thailand mainly relies on a single statutory retirement age in the civil service system. In contrast, Japan uses a staged framework that combines mandatory retirement, reemployment arrangements, and policies that encourage continued work at older ages (Sugeno, 2019, p. 401, OECD, 2018, p. 15). Second, regarding legal status after retirement, Thailand generally keeps full civil service status until retirement, while Japan creates a separate employment status after retirement through fixed term reemployment contracts (Nakakubo, 2014, pp. 331–333). Third, in terms of fiscal and administrative flexibility,

Thailand's system usually keeps stable employment conditions until retirement, while Japan allows adjustments in wages and job responsibilities after retirement in order to balance labor retention with fiscal sustainability. These structural differences show that retirement systems can be designed either as a fixed exit rule or as a regulated transition between different forms of employment.

More broadly, Japan's experience shows that effective retirement reform requires coordination across different legal areas. Japan's system does not treat retirement policy separately, but connects retirement rules with labor law, social security arrangements, and employment policies for older workers. For Thailand, this suggests that retirement reform should go beyond simply borrowing foreign models. Instead, it should aim for a harmonized legal reform that connects civil service law with broader labor and social security policies. This could help create a more coherent framework for extending working life while maintaining administrative efficiency and fiscal sustainability.

6. Lessons Thailand Can Learn from Japan

Japan's experience shows that extending retirement age alone is not enough to deal with population aging. Effective reform needs an integrated legal framework that combines retirement rules with post-retirement employment mechanisms.

Thailand could benefit from a more flexible system that allows retired civil servants to continue working under modified conditions. A legally regulated reemployment system could help keep experience while controlling salary and pension costs. Japan's gradual reform approach also provides lessons, because it allows institutions and workers to adjust over time.

Japan's focus on fairness and proportionality in reemployment conditions is also important. If Thailand introduces similar systems, clear legal standards are necessary to ensure equity and transparency. Japan also shows the importance of coordinating retirement reform with labor law, social security law, and public employment policy.

Based on the comparative analysis in this article, several lessons can be learned from Japan's experience.

Lesson 1 Flexible Retirement Transition

Japan's system shows that retirement does not have to be a single point of exit from public employment. Instead, retirement can work as a transition between full employment and reduced participation in the workforce. A flexible retirement transition, such as progressive retirement or a gradual reduction of responsibilities, can help institutions keep experienced personnel while still allowing promotion opportunities for younger officials.

Lesson 2 Legal Framework for Reemployment

Another important lesson is the need for a clear legal framework for post-retirement reemployment. In Japan, the reemployment system creates a new contractual relationship after retirement, usually through fixed term contracts with adjusted wages and responsibilities. This legal structure gives flexibility to employers while still providing continued employment opportunities for older workers. For Thailand, adopting a similar framework could help balance the retention of experienced civil servants with fiscal sustainability and administrative efficiency.

Lesson 3 Integration with Pension and Social Policy

Japan's experience also shows that retirement reform should not be treated as a separate change in employment policy. Instead, it should be coordinated with pension systems, labor market policies, and broader social security arrangements. Aligning retirement rules with pension policy can help ensure that longer working lives remain financially sustainable for both employees and the state.

To apply these lessons in practice, Thailand may consider several legislative proposals. First, the Civil Service Act could be amended to allow government agencies to hire retired officials under fixed-term reemployment contracts with modified duties and remuneration. This system would create a legal basis for post-retirement service while keeping flexibility for administrative management.

Second, pension law may need to be adjusted to reflect longer working lives. Changes to pension eligibility, contribution periods, or benefit structures could help maintain fiscal sustainability while encouraging older officials to continue working.

Third, Thailand could establish a centralized mechanism to evaluate the competency and suitability of officials who wish to continue service beyond the traditional retirement age. This body could apply clear criteria related to professional performance, physical ability, and institutional needs, so that extended service supports the public interest rather than simply delaying pension payments.

By combining these legal reforms with a gradual transition strategy, Thailand could develop a retirement system that balances administrative efficiency, fiscal sustainability, and fairness between generations within the civil service.

7. Challenges and Considerations for Thailand

To summarize the main comparative points discussed in the previous sections, the following table shows the key structural differences between Thailand and Japan in the regulation of retirement and postretirement employment. This comparison helps explain the institutional context in which retirement reform may be considered in Thailand.

Table 1. Comparative Structure of Retirement Systems in Thailand and Japan

Legal Dimension	Thailand	Japan
Retirement structure	Fixed mandatory retirement age (60) within civil service law	Mandatory retirement commonly at 60, followed by legally required employment opportunities
Post-retirement employment	Limited and usually exceptional	Institutionalized reemployment system (shokutaku)
Legal status after retirement	Full civil service status until retirement	New contractual status after retirement
Wage structure after retirement	Generally unchanged if retirement age extended	Adjusted wages under fixed-term contracts
Policy direction	Age-based exit from service	Gradual transition toward extended working life
Legal integration	Civil service rules dominate	Integrated framework linking labor law, pension policy, and employment policy

This comparison shows that the main difference between the two systems is not only the retirement age but also the broader institutional design that regulates how employment changes in later working life. Despite potential benefits, retirement reform in Thailand faces many challenges. Extending retirement age may limit promotion opportunities for younger officials and require reform of career structures. Fiscal sustainability is also a concern, because extended employment may increase salary and healthcare costs without proper pension reform.

Health differences among older workers must also be considered. Not all civil servants can or want to work longer. Therefore, flexibility is necessary. Cultural attitudes toward retirement are also important, because legal reform alone cannot change social perception.

Thailand must also avoid inconsistency between laws. Retirement reform must be coordinated with administrative, pension, and labor laws. Different occupational groups may require different approaches, especially for physically demanding jobs. Finally, public acceptance is essential. If reform is seen only as a fiscal policy, resistance may arise. Japan's experience shows that reform is more successful when it is understood as beneficial for both individuals and society.

In summary, the main challenges facing Thailand can be understood in three interrelated dimensions: institutional adaptation, fiscal sustainability, and social acceptance. First, institutional adaptation requires adjustments to civil service law and personnel

management systems to accommodate longer working lives without blocking promotion opportunities for younger officials. Second, fiscal sustainability requires coordination between retirement policy and pension reform to ensure that extended employment does not create unintended financial burdens for the state. Third, social acceptance is necessary to ensure that retirement reform is perceived not merely as a fiscal measure but as a balanced policy that benefits both public administration and older workers.

8. Conclusion

Retirement-age reform is an important legal issue for modern administrative states facing population aging. In Thailand, extending the mandatory retirement age from 60 to 65 is a major legal reform that affects efficiency, fiscal responsibility, and equality in public service. While demographic and labor reasons support reform, its success depends on the coherence of the legal framework.

Thailand's current retirement system is still based on a rigid age-based model. Although extending retirement age may reduce short-term labor shortage, it does not fully solve structural problems related to promotion, pension, and equal treatment. Japan's experience provides a more developed legal model by regulating the effects of retirement rather than removing it.

From a legal point of view, retirement reform in Thailand should be understood as a broader reform of public employment law. Extension of retirement age should be supported by clear rules on post-retirement employment, proportional wages, and procedural fairness. Without these elements, legal certainty and trust in public administration may be weakened.

In conclusion, Thailand should go beyond simply changing retirement age numbers and develop a comprehensive legal framework that supports longer working lives while protecting administrative integrity. By creating flexible post-retirement options and coordinating relevant laws, Thailand can develop a retirement system that is sustainable, fair, and suitable for an aging society.

Bibliography

Civil Service Act B.E. 2551 (2008). (2008). Thailand.

International Labour Organization. (2018). *Older workers and the labor market*. ILO.

International Labour Organization. (2020). *Extending working lives: Policy options*. ILO.

Interview with Professor Yoshitaka Wada. (2026, January 26). School of Law, Waseda University.

Ministry of Health, Labour and Welfare (Japan). (2021). *Guidelines on measures to secure employment opportunities for older persons up to age 70*. MHLW.

Ministry of Health, Labour and Welfare (Japan). (2022a). *Guidelines on measures for stabilizing employment of older persons*. MHLW.

Ministry of Health, Labour and Welfare (Japan). (2022b). *White paper on the labour economy 2022*. MHLW.

Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation (Thailand). (2021). *Regulations on extension of service for university personnel*. MHESI.

Nakakubo, H. (2014). Mandatory retirement and employment security for older workers in Japan. In R. Blanpain (Ed.), *Comparative labor law and industrial relations in industrialized market economies*. Kluwer Law International.

National Economic and Social Development Council (Thailand). (2019). *Population projections for Thailand 2010–2040*. NESDC.

Office of the Civil Service Commission (Thailand). (2009). *History and development of the Thai civil service system*. OCSC.

Office of the Civil Service Commission (Thailand). (2022). *Report on the extension of retirement age for civil servants*. Government of Thailand.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018a). *Working better with age*. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018b). *Working better with age: Japan*. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). *Working better with age: Asia*. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). *Public employment and management*. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Pensions at a glance 2023*. OECD Publishing.

Statistics Bureau of Japan. (2024). *Statistical handbook of Japan 2024*. Ministry of Internal Affairs and Communications.

Sugeno, K. (2019). *Japanese employment and labor law* (2nd ed.). University of Tokyo Press.

Supreme Court of Japan. (2018). *Judgment of 1 June 2018: Case concerning wage disparity between regular employees and reemployed retired workers*.

United Nations. (2023). *World population ageing 2023*. United Nations.

World Bank. (2016). *Live long and prosper: Aging in East Asia and Pacific*. World Bank.

World Bank. (2019). *Pensions in aging societies: Reform options and challenges*. World Bank.

หนี้สินครู: อุปสรรคต่อประสิทธิภาพการศึกษาไทย

Teachers' Debt: An Obstacle to the Efficiency of Thai Education

สนุก สิงห์มาตร
พีรวัฒน์ ชัยสุข
ทองดี ศรีตระการ
นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Sanook Singmart
Perawut Chaisuk
Thongdee Dritragran
Doctoral students in the Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: singmart2512@gmail.com

รับบทความ: 20 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 14 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 25 มีนาคม 2569
Received: February 20, 2026; Revised: March 14, 2026; Accepted: March 25, 2026

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการฉบับนี้เสนอประเด็นหนี้สินครูคืออุปสรรคต่อประสิทธิภาพการศึกษาไทยสามารถวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดสำคัญ ได้แก่ แนวคิดแรงจูงใจในการทำงาน แนวคิดคุณภาพชีวิตในการทำงาน แนวคิดความเครียดในการทำงาน กรอบแนวคิดเหล่านี้ช่วยอธิบายว่าปัญหาหนี้สินของครูไม่ได้เป็นเพียงปัญหาทางเศรษฐกิจส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาและคุณภาพการศึกษาของประเทศโดยรวม โดยมีเจตจำนงเพื่อขอนำเสนอเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินครูจำเป็นต้องดำเนินการแบบบูรณาการใน 4 มิติ คือ 1) ป้องกันเชิงระบบ (การบริหารจัดการ) 2) ปฏิรูปโครงสร้าง (นโยบาย) 3) บริหารคุณภาพชีวิต (การปฏิบัติ) 4) สร้างวัฒนธรรมทางการเงินเชิงคุณค่า (การปลูกฝังคุณค่าสู่อนาคต) โดยมีข้อเสนอเชิงทฤษฎีว่าครูที่มีความมั่นคงทางการเงิน คือ ปัจจัยตั้งต้นของประสิทธิภาพการศึกษาซึ่งถือเป็นการยกระดับจากการมองปัญหาหนี้เป็นเพียงประเด็นเศรษฐกิจ ไปสู่การมองเป็นกลไกเชิงระบบของคุณภาพการศึกษาไทยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: หนี้สินครู; ประสิทธิภาพการศึกษา; การศึกษาไทย

Abstract

This academic article proposes that teachers' debt is an obstacle to the effectiveness of Thailand's education system. The issue can be analyzed under several important conceptual frameworks, including motivation theory, quality of work life theory, and job stress theory. These frameworks help explain that teachers' debt is not merely a personal economic problem; rather, it represents a systemic factor that affects the efficiency of educational management and the overall quality of national education. The article intends to present policy recommendations suggesting that the resolution of teachers' debt problems should be implemented through an integrated approach in four dimensions: 1) Systemic prevention (administrative management), 2) Structural reform (policy level), 3)

Quality-of-life management (practical implementation), and 4) Cultivating a value-based financial culture (instilling sustainable financial values for the future). The theoretical proposition of this article emphasizes that teachers' financial stability is a foundational factor for educational effectiveness. This perspective elevates the issue of teachers' debt from being viewed merely as an economic concern to being understood as a systemic mechanism that directly influences the sustainable quality of Thailand's education system.

Keywords: Teachers' Debt; Educational Effectiveness; Thai Education.

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทุนมนุษย์และความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ตามเจตนารมณ์แห่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน อย่างไรก็ตาม ปัญหาเชิงโครงสร้างหลายประการยังเป็นอุปสรรคต่อประสิทธิภาพของระบบการศึกษาไทย หนึ่งในนั้นคือปัญหาหนี้สินครู ซึ่งส่งผลกระทบทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว และประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวม ปัญหาหนี้สินครูไม่ได้เป็นเพียงเรื่องการเงินส่วนบุคคล หากแต่เป็นประเด็นเชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงกับคุณภาพชีวิตครู ความมั่นคงทางอาชีพ และพลังในการทำหน้าที่หลักคือการจัดการเรียนรู้ให้เกิดผลลัพธ์กับผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ เมื่อภาระหนี้ทับซ้อนกับค่าครองชีพและภาระครอบครัว ครูจำนวนไม่น้อยย่อมเผชิญความตึงเครียดเรื้อรัง ส่งผลต่อสมาธิ การวางแผนงาน และความพร้อมทางใจในการสอนครับผม งานศึกษาด้านหนี้ครูในไทยชี้ให้เห็นรูปแบบและวงจรหนี้ของข้าราชการครูที่มีความซับซ้อนและยืดเยื้อ จนกลายเป็นกับดักทางการเงินที่กระทบชีวิตการทำงานได้จริง (วัชรพล ยงวณิชย์, 2566) ในมิติประสิทธิภาพการศึกษาไทย ครูคือทรัพยากรมนุษย์หลักของระบบ หากครูต้องใช้พลังชีวิตจำนวนมากไปกับการบริหารหนี้ การหาเงิน หรือการแก้ปัญหาสภาพคล่อง ย่อมทำให้เวลาคุณภาพสำหรับการเตรียมการสอน การพัฒนาสื่อ การประเมินผล และการดูแลผู้เรียนลดลงค งานวิชาการไทยด้านทักษะทางการเงินและพฤติกรรมหนี้เกินตัวระบุชัดว่าพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวของครูสามารถกระทบการทำงานของครูและกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติ เพราะครูต้องใช้เวลาไปกับการหาเงินมาใช้หนี้จนไม่มีเวลาเตรียมการสอนเท่าที่ควร ทางด้านสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564) ชี้ให้เห็นว่าคุณภาพการศึกษาขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านครูเป็นสำคัญ ทั้งด้านสมรรถนะ ความมั่นคงทางอาชีพ และแรงจูงใจในการทำงาน หากครูเผชิญภาวะความเครียดทางการเงิน ย่อมกระทบต่อสมาธิ แรงจูงใจ และคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนโดยตรง สอดคล้องกับแนวคิดของ Hoy & Miskel (2013) ที่อธิบายว่า สภาพแวดล้อมองค์การและความเป็นอยู่ของบุคลากรมีผลต่อประสิทธิภาพองค์การศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ (Hanushek, E. A., & Woessmann, L., 2015) ปัญหาหนี้สินครูในประเทศไทยมีลักษณะเรื้อรังและสะสมต่อเนื่อง โดยข้อมูลจาก กระทรวงศึกษาธิการ และ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สะท้อนว่า ครูจำนวนมากมีภาระหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยเฉพาะหนี้จากสหกรณ์ออมทรัพย์ครู สถาบันการเงิน และสินเชื่อเพื่อการบริโภค สถานการณ์ดังกล่าวทำให้รายได้สุทธิหลังหักหนี้ของครูบางส่วนต่ำกว่าระดับที่เหมาะสมต่อการดำรงชีพ (Hoy, W. K., & Miskel, C. G., 2013) ในมิติทางจิตวิทยา ความเครียดทางการเงิน (financial stress) เป็นปัจจัยเสี่ยงต่อภาวะหมดไฟในการทำงาน (burnout) ซึ่ง Maslach & Leiter (2016) อธิบายว่า ความเหนื่อยล้าทางอารมณ์และความรู้สึกไร้พลัง

ในการทำงานย่อมนำไปสู่การลดลงของคุณภาพบริการทางวิชาชีพ สำหรับวิชาชีพครู ผลกระทบดังกล่าวอาจสะท้อนออกมาในรูปแบบการเตรียมการสอนไม่เต็มศักยภาพ การขาดนวัตกรรม และการลดลงของความใส่ใจรายบุคคลต่อผู้เรียน (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2560) สำหรับ วิจารณ์ พานิช (2562) เสนอว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยจำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตครู เพราะครูคือ “หัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้” หากครูยังแบกรับภาระหนี้สินจำนวนมาก ย่อมยากที่จะทุ่มเททรัพยากรทางความคิดและเวลาไปสู่การสร้างสรรค์การเรียนรู้เชิงลึก (deep learning) ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ปัญหาหนี้สินครูยังเชื่อมโยงกับประเด็นธรรมาภิบาลทางการเงินและวัฒนธรรมองค์กรในระบบราชการไทย นักวิชาการด้านการบริหารการศึกษา เช่น วิโรจน์ สารรัตนะ (2560) ชี้ว่าประสิทธิภาพองค์การศึกษาขึ้นอยู่กับทั้งโครงสร้างแรงจูงใจ ระบบสนับสนุน และความโปร่งใสในการบริหาร หากระบบสวัสดิการและกลไกกำกับดูแลทางการเงินยังไม่เข้มแข็ง ย่อมเปิดช่องให้ปัญหาหนี้สินขยายตัวอย่างยากต่อการควบคุม ในเชิงเศรษฐศาสตร์การศึกษา Hanushek & Woessmann (2015) อธิบายว่า คุณภาพครูมีความสัมพันธ์โดยตรงกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในระยะยาว หากครูมีภาวะความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ย่อมลดศักยภาพในการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ การเข้ารับการอบรม หรือการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ ส่งผลให้ประสิทธิภาพของระบบการศึกษาทั้งระบบถดถอยลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ปัญหาหนี้สินครูยังส่งผลต่อภาพลักษณ์วิชาชีพและแรงดึงดูดของคนรุ่นใหม่เข้าสู่อาชีพครู เมื่อสังคมรับรู้ว่าวิชาชีพครูมีภาระหนี้สูงและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจำกัด ย่อมลดแรงจูงใจของผู้มีศักยภาพสูงในการเลือกศึกษาต่อด้านครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ซึ่งในระยะยาวจะกระทบต่อคุณภาพกำลังคนด้านการศึกษาโดยรวม

แม้ภาครัฐจะมีมาตรการแก้ไข เช่น โครงการปรับโครงสร้างหนี้ครู การพักชำระหนี้ และการส่งเสริมวินัยทางการเงิน แต่หากขาดการแก้ไขเชิงระบบ ทั้งในด้านโครงสร้างค่าตอบแทน การพัฒนาความรู้ทางการเงิน (financial literacy) และการกำกับดูแลสหกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหานี้อาจกลับมาเกิดซ้ำและสะสมรุนแรงยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวิเคราะห์หนี้สินครู ในฐานะอุปสรรคต่อประสิทธิภาพการศึกษาไทยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อทำความเข้าใจมิติทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตครู และยกระดับประสิทธิภาพระบบการศึกษาไทยอย่างยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครู

แนวคิดเกี่ยวกับครูในทางวิชาการมีพัฒนาการตามบริบทสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี โดยสามารถสังเคราะห์ได้เป็นกลุ่มแนวคิดสำคัญ ดังนี้ 1) ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ของนักคิดสำคัญ เช่น B.F. Skinner และ John B. Watson ซึ่งมีสาระสำคัญว่า มองการเรียนรู้เป็นผลของสิ่งเร้าการตอบสนอง โดยครูมีบทบาทเป็นผู้ควบคุมการเรียนรู้ และจัดสิ่งแวดล้อม เสริมแรง และประเมินผล บทบาทครูตามแนวคิดนี้ คือผู้ออกแบบกิจกรรมที่มีเป้าหมายชัดเจน และใช้การเสริมแรงเพื่อปรับพฤติกรรมผู้เรียน 2) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ของนักคิดสำคัญ เช่น Jean Piaget และ Jerome Bruner มีสาระสำคัญ การเรียนรู้เกิดจากกระบวนการคิดและโครงสร้างทางสติปัญญา และผู้เรียนสร้างความเข้าใจผ่านกระบวนการทางความคิดของตนเอง โดยเชื่อว่าบทบาทครูจะเป็นผู้อำนวยความสะดวก และผู้จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียน 3) ทฤษฎีสังคมวัฒนธรรม โดยนักคิดสำคัญ เช่น Lev Vygotsky ซึ่งมีสาระสำคัญ คือการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 4) ทฤษฎีมนุษยนิยม โดยนักคิดสำคัญ เช่น Carl Rogers และ Abraham Maslow สาระสำคัญคือ เน้น

การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ และคุณค่า และ การเรียนรู้ควรตอบสนองความต้องการภายใน กำหนดบทบาทครูเป็นกัลยาณมิตร และ สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยและเคารพศักดิ์ศรีผู้เรียน 5) แนวคิดครูมืออาชีพ โดยนักวิชาการไทย เช่น วิโรจน์ สารรัตนะ, วิจารณ์ พานิช สาระสำคัญ คือ ครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง ต้องมีจรรยาบรรณ สมรรถนะ และการพัฒนาตนอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบสำคัญ อาทิ ความรู้วิชาการ ความรู้ด้านวิธีสอน คุณธรรมจริยธรรม 6) แนวคิดครูในศตวรรษที่ 21 และยุคดิจิทัล สาระสำคัญ คือครูต้องมีสมรรถนะดิจิทัล ใช้เทคโนโลยีและ AI สนับสนุนการเรียนรู้ เน้นการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต 7) แนวคิดครูตามหลักพุทธธรรม ในบริบทการศึกษาพุทธ ครูถูกมองผ่านหลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) กัลยาณมิตรธรรม 7 แนวคิดนี้มองครูเป็นผู้นำทางปัญญาและคุณธรรมควบคู่กัน โดยสรุป แนวคิดทฤษฎีครูสามารถแบ่งได้เป็น 3 มิติหลัก มิติการเรียนรู้ ครูในฐานะผู้ออกแบบและอำนวยความสะดวก มิติวิชาชีพ ครูในฐานะผู้เชี่ยวชาญที่มีจรรยาบรรณ มิติคุณธรรมและคุณค่า ครูในฐานะกัลยาณมิตรและผู้นำทางจริยธร หากอาจารย์ต้องการ

สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครู ได้ว่า ครูในทางวิชาการพัฒนาตามบริบทสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี โดยสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ พฤติกรรมนิยมซึ่งมองการเรียนรู้เป็นผลของสิ่งเร้า การตอบสนอง ครูทำหน้าที่ควบคุม ออกแบบกิจกรรม และใช้การเสริมแรงเพื่อปรับพฤติกรรมผู้เรียน ครูคือผู้พัฒนาการทางสติปัญญา การเรียนรู้เกิดจากกระบวนการคิดและโครงสร้างทางปัญญาของผู้เรียน ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและจัดประสบการณ์ให้เหมาะกับพัฒนาการ ครูคือผู้สร้างสังคมวัฒนธรรม การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ครูมีบทบาทสนับสนุนและค้ำจุนการเรียนรู้ผ่านการทำงานร่วมกัน ครูคือมนุษยนิยม เน้นการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ และคุณค่า ครูเป็นกัลยาณมิตร สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยและเคารพศักดิ์ศรีผู้เรียน ครูมืออาชีพ คือครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง ต้องมีความรู้วิชาการ ความรู้ด้านการสอน จรรยาบรรณ และพัฒนาตนอย่างต่อเนื่อง ครูศตวรรษที่ 21 และยุคดิจิทัล ครูต้องมีสมรรถนะดิจิทัล ใช้เทคโนโลยีและ AI สนับสนุนการเรียนรู้ และส่งเสริมทักษะคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สถานการณ์หนี้สินครู

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษานับว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการที่จะสร้างคนให้มีคุณภาพเพื่อเป็นอนาคตของประเทศชาติ เพราะถ้าหากบรรดานักเรียน นักศึกษา ได้รับความรู้จากสิ่งที่ครูถ่ายทอดหรือทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ย่อมส่งผลด้านดีให้กับการพัฒนาประเทศในอนาคต ตรงกันข้ามหากได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่ขาดประสิทธิภาพก็ย่อมส่งผลด้านลบต่อการพัฒนาประเทศเช่นเดียวกัน ดังนั้นการที่ครูหรือบุคลากรทางการศึกษาจะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ให้กับนักเรียน นักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น คุณภาพชีวิตเบื้องต้นของครูและบุคลากรทางการศึกษาก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครู แต่จากการเปิดเผยของกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับสถานการณ์หนี้สินของครูและบุคลากรทางการศึกษาในปี 2555 นั้น พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั่วประเทศประมาณ 9 แสนกว่ารายมีหนี้สินเฉลี่ยรายละ 1 ล้านบาท รวมหนี้สินกว่า 4 แสนล้านบาท (ผู้จัดการ, ออนไลน์) และจากการเปิดเผยของกระทรวงศึกษาธิการในปี 2558 พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมีจำนวน 4.5 แสนคน มีหนี้สินรวมกันอยู่ที่ 1.2 ล้านล้านบาท แบ่งเป็นหนี้สหกรณ์ออมทรัพย์กว่า 7 แสนล้านบาท หนี้ธนาคารออมสิน (ช.พ.ค.) กว่า 4.7 แสนล้านบาท ยังไม่รวมหนี้นอกระบบ ซึ่งจะเห็นได้ว่าโดยเฉลี่ยครูและบุคลากรทางการ

ศึกษามีหนี้สินเพิ่มขึ้น (ธเนศน์ นุ่นมัน, 2558) นอกจากนั้น กระทรงศึกษาธิการยังแสดงภาพรวมของปัญหาหนี้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ ปัจจุบันครู 9 แสนคนทั้งประเทศ หรือประมาน 80% มีหนี้รวมกัน 1.4 ล้านล้านบาท เจ้าหนี้รายใหญ่ที่สุดคือ สหกรณ์ออมทรัพย์ครู จำนวน 8.9 แสนล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 64 รองลงมาคือ ธนาคารออมสิน 3.9 แสนล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 28 ของหนี้สินครูทั้งหมด ซึ่งครูจำนวนมากกว่าร้อยละ 30 ที่มีเงินเดือนคงเหลือสุทธิหลังหักชำระหนี้น้อยกว่า ร้อยละ 30 จนกระทั่งมีครูจำนวน 2,919 ราย ได้ยื่นฟ้องรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและพวกต่อศาลปกครองกลางว่าละเลยต่อหน้าที่ไม่แจ้งเวียนให้ส่วนราชการดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการหักเงินเดือนเงินบำเหน็จบำนาญข้าราชการเพื่อชำระหนี้เงินกู้ให้แก่สวัสดิการในส่วนราชการและสหกรณ์ พ.ศ. 2551 อีกทั้งยังพบว่า สาเหตุของปัญหาหนี้สินครูและบุคลากรทางการศึกษากระทรวงศึกษาธิการเกิดจากข้อตกลงระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ เจ้าหนี้เป็นฝ่ายกำหนดอาจเป็นข้อตกลงที่เจ้าหนี้เอาเปรียบและลูกหนี้ต้องยอมรับ เพราะไม่มีทางเลือก ครูหรือลูกหนี้มีความบกพร่อง เช่น ไม่มีวินัยทางการเงิน ใช้จ่ายเกินตัว ขาดทักษะการบริหารจัดการทางการเงิน และการแข่งขันของเจ้าหนี้ เช่น โครงการ ชพค. 1-6 ธนาคารออมสินกับสหกรณ์ออมทรัพย์ครู ทำให้เกิดหนี้ธนาคารออมสินถึง 3.9 แสนล้านบาท และหนี้สหกรณ์ออมทรัพย์ครู 8.9 แสนล้านบาท รวมทั้งอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูงเกินควร เช่น กรุงไทยธนวัฏ ดอกเบี้ย 9-12% ส่วนสหกรณ์ออมทรัพย์ ดอกเบี้ย 6-9% และธนาคารอื่น ดอกเบี้ย 4-11% แต่เงินกู้มีความเสี่ยงต่ำประกอบกับการประชุมคณะกรรมการกำกับการแก้ไขหนี้สินของประชาชนรายย่อย และเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2564 ได้มีมติให้กระทรวงศึกษาธิการ เร่งจัดทำและขับเคลื่อนแผนการแก้ไขปัญหาหนี้สินข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นรูปธรรม โดยให้ความสำคัญกับสหกรณ์ออมทรัพย์ครู ในการแก้ไขปัญหาหนี้ข้าราชการ ใน 2 มิติ คือ 1) ไม่ให้ข้าราชการกู้เกินศักยภาพของเงินเดือน และหลังจากหักชำระหนี้แล้ว ข้าราชการจะมีเงินเหลือในแต่ละเดือนเพียงพอที่จะใช้ดำรงชีพอย่างมีศักดิ์ศรี และ 2) ให้เจ้ากระทรวงต่อรองกับสหกรณ์ออมทรัพย์และสถาบันการเงินเพื่อให้ปล่อยสินเชื่อตามศักยภาพของเงินเดือน การทำข้อตกลงกับธนาคารออมสินในการปล่อยสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำในอัตรา ร้อยละ 2 ให้แก่สหกรณ์ออมทรัพย์ครู การปรับลดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและดอกเบี้ยเงินกู้ การปรับลดการซื้อประกันในส่วนที่ ไม่จำเป็น การปรับลดยอดหนี้ หรือ ยุบยอดหนี้ และนำรายได้ในอนาคตบางส่วน เช่น เงินสำรอง กบข. ในส่วนที่สมาชิกสะสมเอง หุ้นของสหกรณ์ออมทรัพย์ เงินบำเหน็จตกทอด เป็นต้น มาใช้ลดยอดหนี้ อนึ่งในการแก้ไขปัญหาหนี้สินครูดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการและประธานคณะกรรมการแก้ไขปัญหาหนี้สินข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้เปิดโครงการ “สร้างโอกาสใหม่ ให้ครูไทย” ให้ครูทั่วประเทศลงทะเบียนแสดงความจำนงที่จะให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นตัวกลางในการที่จะช่วยครูไกล่เกลี่ยแก้ไขปัญหาหนี้สินในมิติต่าง ๆ คือ 1.การขอปรับลดดอกเบี้ยเงินกู้ให้ลดลง ให้สอดคล้องกับสินเชื่อสวัสดิการหักเงินเดือนที่ความเสี่ยงต่ำ, 2. ต้องการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเพื่อไป refinance สินเชื่อดอกเบี้ยสูง เพื่อลดภาระ, 3.การขอปรับลดค่าธรรมเนียมประกันที่ไม่มีความจำเป็นให้ลดลง, 4.การปรับปรุงโครงสร้างหนี้เพื่อให้เงินเดือนเหลือไม่น้อยกว่า 30% หรือ 9,000 บาท เพื่อใช้ดำรงชีพอย่างมีศักดิ์ศรี, 5.การปรับปรุงโครงสร้างหนี้เพื่อเตรียมเกษียณอายุหรือกรณีที่เกษียณแล้วมีภาระที่จะต้องจ่ายหนี้นานหลายปี, 6.การไกล่เกลี่ยปัญหาหนี้สินกรณีที่มีการฟ้องร้องดำเนินคดีแล้ว ทั้งกรณีผู้กู้และผู้ค้ำประกัน ซึ่งวัตถุประสงค์แผนการแก้ไขปัญหาหนี้สินสำหรับครูทุกคน เพื่อป้องกันปัญหาระยะยาว ดังนี้ 1. การปรับบทบาทกระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะนายจ้างที่ดี ที่จะเข้ามาช่วยเหลือครูแก้ไขปัญหาหนี้สินผ่านการปรับปรุงและยกระดับระบบการตัดจ่ายเงินเดือนให้โปร่งใสมีประสิทธิภาพ และเป็น

ธรรม, 2.ลดดอกเบี้ยเงินกู้ให้เป็นดอกเบี้ยสวัสดิการที่แท้จริง มีสหกรณ์มากกว่า 10 แห่ง ดอกเบี้ยต่ำกว่า 5%, 3. refinance หนี้ที่อัตราการดอกเบี้ยสูงหนี้เช่าซื้อมอเตอร์ไซค์ หนี้บัตรเครดิต หนี้สาธารณะ, 4. การปรับลดค่าธรรมเนียมประกัน และ การค้ำประกันด้วยบุคคลที่ไม่จำเป็นเลิกฟ้องล้มละลาย ที่ทำให้ครูต้องออกจากราชการ, 5.การติดอาวุธทางปัญญา ให้ความรู้และสร้างทักษะทางการเงินโดยเฉพาะกับครูรุ่นใหม่, 6.กลุ่มเงินเดือนคงเหลือมากกว่า 30% ไม่พอใช้ในการดำรงชีต, 7.กลุ่มครูที่กำลังเกษียณอายุและครูที่มีแนวโน้มจะติดหนี้ไปจนตาย และ 8.กลุ่มครูผู้กู้และผู้ค้ำประกันที่กำลังถูกฟ้องร้องดำเนินคดี (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดตรัง เขต 1, (ออนไลน์) จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวปัญหาหนี้สินครูและบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวข้องกับหนี้สิน ที่เกิดขึ้นจากสหกรณ์ออมทรัพย์ครูมากถึงร้อยละ 64 ฉะนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาหนี้สินครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นรูปธรรม ในเบื้องต้นกระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนดให้มีแผนแก้ปัญหาหนี้สิน ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ โดยในระยะแรกได้จัดโครงการแก้ปัญหาหนี้สินครูและบุคลากรทาง การศึกษาโดยใช้สหกรณ์ออมทรัพย์ครูต้นแบบเป็นฐาน โดยดำเนินการศึกษาสหกรณ์ออมทรัพย์ครูตัวอย่าง จำนวน 2 แห่ง และขยายผลไปยังสหกรณ์ออมทรัพย์ครูต้นแบบจำนวน 12 แห่ง เพื่อให้ครูมีสภาพคล่องในการชำระหนี้ ซึ่งจะทำให้ครูมีคุณภาพชีวิตที่ดีดำรงตนอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดทั้งส่งผลให้ครูทุกคนได้รับการดูแลช่วยเหลือแก้ไขปัญหาหนี้สินได้อย่างทั่วถึงและเป็นระบบ เป็นสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ครูที่มีคุณภาพ และส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาและคุณภาพสังคมต่อไป (โครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยใช้สหกรณ์ออมทรัพย์ครูเป็นฐาน, ออนไลน์) ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงควรต้องหันมาให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจังและเร่งด่วน โดยเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2567 ที่ผ่านมา พล.ต.อ. เพิ่มพูน ชิดชอบ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการลงนามในหนังสือด่วนที่สุดถึงหัวหน้าส่วนราชการในสังกัดและองค์กรในกำกับ กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยมีสาระสำคัญ คือ ตามที่รัฐบาลได้แถลงนโยบายในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของทุกภาคส่วน และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2566 เห็นชอบให้ทุกส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานของรัฐดำเนินการปรับปรุง กำหนดหลักเกณฑ์การหักเงินเดือนทั้งเพื่อชำระหนี้เงินกู้และค่าใช้จ่ายอื่นใดของบุคลากรในสังกัด โดยต้องมีเงินเดือนคงเหลือสุทธิเพื่อการดำรงชีพไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ตามแนวทางเดียวกับระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการหักเงินเดือนบำเหน็จบำนาญข้าราชการเพื่อชำระหนี้เงินกู้ให้แก่สวัสดิการภายในส่วนราชการและสหกรณ์ พ.ศ. 2551 เพื่อให้การแก้ไขปัญหาหนี้สินของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการตามนโยบายรัฐบาลเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด จึงกำหนดแนวทางให้ทุกส่วนราชการในสังกัดและองค์กรในกำกับ รวมทั้งผู้มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการ ดังนี้ 1. ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการหักเงินเดือนบำเหน็จบำนาญข้าราชการเพื่อชำระหนี้เงินกู้ให้แก่สวัสดิการภายในส่วนราชการและสหกรณ์ พ.ศ. 2551 อย่างเคร่งครัด 2. ให้ดำเนินการประชาสัมพันธ์ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความประสงค์ให้ต้นสังกัดหักเงินเดือนเพื่อชำระหนี้ และหักเงินเดือนเพื่อสิทธิประโยชน์อื่นใดตามที่กฎหมายกำหนด จัดทำหนังสือยินยอมให้ส่วนราชการหักเงินเดือน ณ ที่จ่ายเพื่อชำระหนี้เงินกู้นั้น จะต้องมีเงินเดือนสุทธิหลังจากหักชำระหนี้แล้วไม่น้อยกว่าอัตราร้อยละ 30, 3. ให้สถานีแก้หนี้คณะกรรมการแก้ไขหนี้สินครูและบุคลากรทางการศึกษาจังหวัดและผู้บังคับบัญชาต้นสังกัด กำกับดูแล และดำเนินการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่มีปัญหาในการชำระหนี้โดยประสานกับสหกรณ์ออมทรัพย์ครูหรือสถาบันการเงินอื่นในการดำเนินการ เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบ

กฎหมาย และประกาศที่เกี่ยวข้องต่อไป และ 4. สำหรับกรณีผู้ที่มีหนี้สินและต้องการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ให้สถานีแก้หนี้ และผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดพิจารณาดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยให้เชิญเจ้าหนี้ทุกรายร่วมเจรจาเพื่อปรับโครงสร้างหนี้หรือแก้ไขปัญหาการชำระหนี้แล้วรายงานผลการดำเนินการให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการทราบ(ผ่านตามสายงาน) และให้สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการสรุปรวบรวมนำเสนอรัฐมนตรีภายในวันที่ 10 ของทุกเดือน (อานนท์ วิชานนท์, ออนไลน์) ดังนั้น งานวิจัยฉบับนี้จึงคาดว่าจะเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาหนี้สินครูและบุคลากรทางการศึกษาอีกช่องทางหนึ่ง โดยอาศัยหลักการที่ชื่อว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ท่านได้ประทานไว้ให้คนไทยทุกคนได้น้อมนำไปปพฤตปฏิบัติในการรักษาสมดุลด้านการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ โดยสรุป ปัญหาหนี้สินครูและบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยครูส่วนใหญ่มีหนี้สินรวมกันระดับล้านล้านบาท ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนอย่างมีนัยสำคัญ ภาครัฐจึงเร่งดำเนินมาตรการแก้ไขอย่างเป็นระบบ ทั้งการกำหนดเงินเดือนคงเหลือไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 การปรับโครงสร้างหนี้ ลดดอกเบี้ย รีไฟแนนซ์ และตั้ง “สถานีแก้หนี้” เพื่อไกล่เกลี่ยร่วมกับสหกรณ์และสถาบันการเงิน บทความนี้เสนอการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางเสริมสร้างวินัยทางการเงินและพัฒนาคุณภาพชีวิตครู เพื่อให้สามารถดำรงชีพอย่างมีศักดิ์ศรีและยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยอย่างยั่งยืน

ผลกระทบที่เกิดกับการศึกษา

เมื่อครูมีภาระหนี้สินจำนวนมากหรือหนี้สินล้นพ้นตัว ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพการสอน ทั้งทางด้านจิตใจ พฤติกรรมการทำงาน และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน นักวิชาการด้านการบริหารการศึกษาได้อธิบายผลกระทบไว้หลายประเด็น สามารถสรุปได้ดังนี้ 1. ส่งผลต่อสภาพจิตใจและความเครียดของครู เมื่อครูมีหนี้สินจำนวนมาก มักเกิดความกังวล ความเครียด และความกดดันทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้สมาธิในการสอนลดลง และขาดพลังในการเตรียมการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ นักวิชาการด้านการบริหารการศึกษาเห็นว่าความเครียดจากปัญหาส่วนตัวของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่ลดคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน เพราะครูไม่สามารถทุ่มเทเวลาและความคิดให้กับผู้เรียนได้เต็มที่ (ธีระ รุญเจริญ, 2553) 2. ลดแรงจูงใจและความทุ่มเทในการสอน เนื่องจากภาระหนี้สินอาจทำให้ครูต้องมองหางานเสริมหรือรายได้เพิ่มเติม ส่งผลให้เวลาในการเตรียมการสอน การพัฒนาสื่อการเรียนรู้หรือการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพลดลง ซึ่งอาจทำให้คุณภาพการจัดการเรียนรู้ต่ำลง และขาดความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2557) 3. ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ด้วยเหตุที่ครูที่มีภาระหนี้สินมากอาจมีความกดดันทางการเงินจนส่งผลต่อพฤติกรรมในการทำงาน เช่น ขาดสมาธิในการสอน ขาดความกระตือรือร้น หรือเกิดภาวะหมดไฟในการทำงาน (Burnout) ซึ่งย่อมกระทบต่อการบริหารจัดการชั้นเรียน และการดูแลนักเรียนอย่างทั่วถึง (Fullan, 2007) และ 4. กระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน เมื่อครูถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หากครูมีปัญหาหนี้สินจนส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน ย่อมส่งผลทางอ้อมต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่เต็มประสิทธิภาพ และการติดตามพัฒนาการของผู้เรียนลดลง (Darling-Hammond, 2017) โดยสรุป หนี้สินครูจึงไม่ได้เป็นเพียงปัญหาทางเศรษฐกิจส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็น ปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา ทั้งในด้านสุขภาวะของครู

ประสิทธิภาพการสอน และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้น การแก้ไขปัญหาหนี้สินครูจึงควรดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ

แนวคิดประสิทธิภาพทางการศึกษา

แนวคิดประสิทธิภาพการศึกษานั้นมักใช้ในความหมายใกล้กับประสิทธิภาพทางการศึกษา ประสิทธิภาพของโรงเรียน ซึ่งสามารถสรุปจากนักวิชาการไทยได้อธิบายไว้ ดังนี้ (ธีระ รุญเจริญ, 2553) มองในมุมความคุ้มค่าในการใช้ จัดสรรทรัพยากร ชี้ให้เห็นว่าประสิทธิภาพทางการศึกษาเป็นตัวบ่งชี้ความคุ้มค่าของการใช้หรือการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษา และหากขาดประสิทธิภาพย่อมสะท้อนการลงทุนที่สูญเปล่าและสิ้นเปลืองทรัพยากร ส่วน (วรรณพร เรืองรัตน์, 2556: 38-48) มองในมุมใช้ปัจจัยนำเข้าน้อยที่สุดแต่สร้างผลผลิตทางการศึกษาให้มากที่สุด โดยอธิบายเชิงตรรกะใช้ปัจจัยนำเข้าน้อยที่สุดแต่สร้างผลผลิตทางการศึกษาให้มากที่สุดประสิทธิภาพของโรงเรียนว่าเกี่ยวข้องกับความสามารถในการใช้ปัจจัยนำเข้าทางการศึกษาให้น้อยที่สุด เพื่อสร้างผลผลิตทางการศึกษาให้มากที่สุด (แนวคิด input–output), (อรรถพล สืบพงศกร, 2563: 55-82) อธิบายแนวคิดการวัดประสิทธิภาพด้วย Data Envelopment Analysis (DEA) ที่มองประสิทธิภาพผ่านความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยนำเข้า ผลผลิต และการเทียบกับเส้นขอบประสิทธิภาพ เพื่อดูว่าหน่วยใดมี/ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคครับผม สรุปได้ว่า เชิงสังเคราะห์ ประสิทธิภาพการศึกษา คือ ความสามารถของระบบ/สถานศึกษาในการ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดย ลดปัจจัยนำเข้าเท่าที่จำเป็น แต่ สร้างผลผลิตและคุณภาพทางการศึกษาให้สูงที่สุด ซึ่งสามารถประเมินได้ทั้งเชิงแนวคิดและเชิงปริมาณ (เช่น DEA)

ข้อเสนอแนะต่อปัญหาหนี้สินครูสู่ประสิทธิภาพการศึกษาไทย

สำหรับบทความฉบับนี้มีเจตนาเพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติต่อปัญหาหนี้สินครู เพื่อนำไปสู่การสร้างประสิทธิภาพการศึกษาของไทย ให้สอดคล้องกับเนื้อหาและกรอบแนวคิดไว้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย มีหลักการที่ประกอบด้วย

1.1 ยกระดับระบบป้องกันหนี้มากกว่าการแก้หนี้ปลายเหตุ กล่าวคือ กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนด นโยบายป้องกันการก่อหนี้เกินศักยภาพ โดย (1) บังคับใช้หลักเกณฑ์เงินเดือนคงเหลือสุทธิไม่น้อยกว่า 30% อย่างเคร่งครัด (2) กำหนดเพดานหนี้ต่อรายได้ สำหรับครู (3) เชื่อมระบบฐานข้อมูลหนี้ครูระดับประเทศแบบ Real-time

1.2 ปฏิรูประบบสหกรณ์ออมทรัพย์ครู กล่าวคือ สืบเนื่องจากหนี้ครูร้อยละ 64 มาจากสหกรณ์ ควรจัดตั้ง คณะกรรมการกำกับสหกรณ์ครูเฉพาะกิจ โดย (1) กำหนดเพดานดอกเบี้ยสวัสดิการไม่เกินอัตราที่เป็นธรรม (2) เพิ่มความโปร่งใสในการเปิดเผยโครงสร้างดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียม

1.3 พัฒนาระบบสวัสดิการครูเชิงรุก กล่าวคือ การปรับโครงสร้างเงินเดือนให้สอดคล้องค่าครองชีพ โดย (1) ส่งเสริมกองทุนช่วยเหลือฉุกเฉิน (2) สร้างระบบประกันความเสี่ยงทางการเงินที่ไม่เพิ่มภาระเกินจำเป็น

1.4 บรรจุความรู้และความฉลาดทางการเงินเป็นนโยบายภาคบังคับ โดย (1) ครูใหม่ทุกคนต้องผ่านหลักสูตรวินัยทางการเงิน (2) บรรจุวิชาการวางแผนการเงินในหลักสูตรครุศาสตร์ (3) ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบการพัฒนาเชิงคุณค่า

2. ข้อเสนอแนะเชิงการบริหารจัดการ ประกอบด้วย

2.1 จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาทางการเงินครูในทุกเขตพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่ (1) วิเคราะห์โครงสร้างหนี้รายบุคคล (2) วางแผนปรับโครงสร้างหนี้ (3) ให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาเพื่อลดความเครียดทางการเงิน

2.2 บูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตครู กับ การประเมินคุณภาพสถานศึกษา โดยหน่วยงานระดับบนควรกำหนดตัวชี้วัดใหม่ เช่น สัดส่วนครูที่มีหนี้เกินศักยภาพ ระดับความเครียดทางการเงิน ความสัมพันธ์ระหว่างภาระหนี้กับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้

2.3 ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรแบบพึ่งพาอาศัยโดยอาจใช้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหาร 4 กัลยาณมิตรธรรม เพื่อสร้างระบบช่วยเหลือกันในองค์กร

3. ข้อเสนอแนะการบริหารคุณภาพชีวิต กล่าวคือ ในเชิงปฏิบัติตนของครูอาจมีความจำเป็นต้องศึกษาในรูปแบบงานวิจัยหรือศึกษาความสัมพันธ์เชิงสถิติระหว่างระดับหนี้ครูกับผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน วิเคราะห์ประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรโรงเรียน (DEA) เปรียบเทียบโรงเรียนที่มีครูหนี้สูง–ต่ำ หรือการวิจัยเชิงทดลองเรื่องการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการลดหนี้ครู การปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของความพอเพียง ปรับรายรับรายจ่ายของครูเองในแต่ละเดือน ลดการจ่ายที่ไม่จำเป็นลง เป็นต้น

4. ข้อเสนอแนะการสร้างวัฒนธรรมทางการเงินเชิงคุณค่า โดยการปรับโครงสร้างค่าตอบแทนครูระยะยาว สร้างระบบฐานข้อมูลหนี้ระดับชาติ การกำหนดนโยบายครูต้องมีคุณภาพชีวิตก่อน จึงจะสร้างคุณภาพการศึกษาได้

สรุปเชิงนโยบาย การแก้ไขปัญหาหนี้สินครูจำเป็นต้องดำเนินการทั้งเชิงป้องกัน เชิงโครงสร้าง และเชิงพฤติกรรม โดยบูรณาการนโยบายการเงิน การบริหารจัดการสหกรณ์ และการพัฒนาทักษะทางการเงินของครู ควบคู่กับการประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตครู อันจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาไทยอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

สรุปองค์ความรู้ใหม่ การแก้ไขปัญหาหนี้สินครูจำเป็นต้องดำเนินการแบบบูรณาการใน 4 มิติ คือ 1) ป้องกันเชิงระบบ (การบริหารจัดการ) 2) ปฏิรูปโครงสร้าง (นโยบาย) 3) บริหารคุณภาพชีวิต (การปฏิบัติ) 4) สร้างวัฒนธรรมทางการเงินเชิงคุณค่า (การปลูกฝังคุณค่าสู่อนาคต) โดยมีข้อเสนอเชิงทฤษฎีว่าครูที่มีความมั่นคงทางการเงิน คือ ปัจจัยตั้งต้นของประสิทธิภาพการศึกษาซึ่งถือเป็นการยกระดับจากการมองปัญหาหนี้เป็นเพียงประเด็นเศรษฐกิจ ไปสู่การมองเป็นกลไกเชิงระบบของคุณภาพการศึกษาไทยอย่างยั่งยืน สามารถเขียนเป็นแผนภาพที่ 1 ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 การแก้ปัญหาหนี้สินครูสู่ประสิทธิภาพการศึกษาไทย

เอกสารอ้างอิง

ธเนศน์ นุ่นมัน. (2558, 27 พฤศจิกายน). อภิปัญหาหนี้ครูปมที่แก้ไม่ตก 11 ปีลุกลาม 1.2 ล้านล้าน. *โพสต์ทูเดย์*. https://www.posttoday.com/politics/401921.

ผู้จัดการ. (2567, 26 พฤศจิกายน). ครูแชมป์ข้าราชการถูกฟ้องล้มละลาย แก้หนี้ยากยิ่งกว่าลิงแก้แห. https://mgronline.com/daily/detail/9680000036667.

ธีระ รุญเจริญ. (2553). *ความเป็นมืออาชีพในการบริหารการศึกษาและการบริหารสถานศึกษา*. ข้าวฟ่าง.

วรรณพร เรืองรัตน์. (2556). การวัดประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ: กรณีศึกษาโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2*(3), 38–48.

วัชรพล ยงวณิชย์. (2566). *เมื่อครูเป็นหนี้: โครงสร้างและวงจรหนี้สินข้าราชการครูผ่านการวิเคราะห์กลไกระบบราชการ* [วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=13466&context=chulaetd.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2557). *ภาวะผู้นำทางการศึกษาและการบริหารสถานศึกษา*. ทิพยวิสุทธิ์.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2560). *การบริหารการศึกษา: แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นร่วมสมัย*. ทิพยวิสุทธิ์.

วิจารณ์ พานิช. (2562). *ครูเพื่อศิษย์: สร้างการเรียนรู้สู่ระดับเชื่อมโยง*. มูลนิธิสยามกัมมาจล.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1. (2564). โครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินครู 2564 กระทรวงศึกษาธิการ. https://www.trang1.go.th/web/6284/.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2565). *รายงานสถานการณ์หนี้สินครูและมาตรการแก้ไข*. กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *รายงานสภาวะการศึกษาไทย*. กระทรวงศึกษาธิการ.

อรรถพล สืบพงศกร. (2563). การวัดประสิทธิภาพการปลูกปาล์มน้ำมันในประเทศไทย: กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมันในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและกระบี่. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 40*(4), 55–82.

Darling-Hammond, L. (2017). *Empowered educators: How high-performing systems shape teaching quality around the world*. Jossey-Bass.

Fullan, M. (2007). *The new meaning of educational change* (4th ed.). Teachers College Press.

Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2015). *The knowledge capital of nations: Education and the economics of growth*. MIT Press.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2013). *Educational administration: Theory, research, and practice* (9th ed.). McGraw-Hill.

Maslach, C., & Leiter, M. P. (2016). *Burnout*. Wiley.

การใช้ทฤษฎี Queer Theory วิเคราะห์นโยบายสาธารณะในประเทศไทย
Using Queer Theory to Analyze Public Policy in Thailand

กรณ์พณัฏฐ์ ชนะชนม์
สถาวิทย์ จันจุฬา
ทชาน์ศิริก์ สุขเกษม
สุธีญา พรหมมาก
วิลาสินี ธนพิทักษ์
วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ
Kornphanat Chanachon
Satawit Janjula
Tashasiri Sukkasem
Suteeya Prommak
Wilasinee Thanapitak
Management for Development College, Thaksin University
Email: satawit.j@tsu.ac.th

รับบทความ: 26 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 16 เมษายน 2569; ตอบรับบทความ: 22 เมษายน 2569
Received: February 26, 2026; Revised: April 16, 2026; Accepted: April 22, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์นโยบายสาธารณะในประเทศไทยผ่านกรอบแนวคิดของการใช้ทฤษฎี Queer Theory โดยเน้นให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องเพศ (gender) และความหลากหลายทางเพศ (gender diversity) มีบทบาทอย่างไรในการกำหนดและประเมินนโยบายสาธารณะ เพื่อนำเสนอแนวทางใหม่ๆ ในการทำความเข้าใจและพัฒนานโยบายที่ต้องการความเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติในสังคมไทย กรอบการวิเคราะห์บทความทางวิชาการฉบับนี้อาศัยแนวคิดเรื่องอำนาจ/วาทกรรมของ Michel Foucault ซึ่งอธิบายว่าเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศถูกสร้างผ่านกลไกความรู้และสถาบันของรัฐ (Foucault, 1978) ควบคู่กับแนวคิดเรื่องการแสดงบทบาททางเพศ (gender performativity) ของ Judith Butler ที่มองว่าเพศสภาพเป็นผลของการกระทำซ้ำภายใต้กรอบบรรทัดฐานทางสังคม มิใช่สารัตถะที่ตายตัว (Butler, 1990) นอกจากนี้ ยังอ้างอิงการวิพากษ์บรรทัดฐานรักต่างเพศของ Michael Warner เพื่ออธิบายการทำให้ความสัมพันธ์ชาย–หญิงเป็นมาตรฐานกลางของกฎหมายและนโยบาย (Warner, 1993)

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า นโยบายสาธารณะของไทยในหลายมิติ เช่น กฎหมายครอบครัว ระบบทะเบียนราษฎร นโยบายการศึกษา และการเข้าถึงบริการสาธารณสุข สะท้อนสมมติฐานเรื่องเพศแบบทวิลักษณ์ (ชาย/หญิง) และโครงสร้างครอบครัวแบบรักต่างเพศ อย่างไรก็ตาม การประกาศใช้ พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม ถือเป็นพัฒนาการสำคัญที่ท้าทายบรรทัดฐานดังกล่าวในระดับโครงสร้างกฎหมาย บทความเสนอว่าแม้การปฏิรูปกฎหมายด้านการสมรสจะเป็นก้าวสำคัญ แต่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างยังจำเป็นต้องขยายไปสู่นโยบายอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางเพศอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : ทฤษฎีเควียร์; วิเคราะห์; นโยบายสาธารณะ

Abstract

This article aims to analyze public policy in Thailand through the framework of Queer Theory, focusing on how concepts of gender and gender diversity play a role in shaping and evaluating public policy. The purpose is to propose new approaches for understanding and developing policies that promote fairness and prevent discrimination in Thai society. The analytical framework of this academic article draws on Michel Foucault's ideas on power and discourse, which explain how sexual orientation and gender identities are constructed through mechanisms of knowledge and state institutions (Foucault, 1978). It is complemented by Judith Butler's concept of gender performativity, which views gender as the result of repeated actions under social norms rather than a fixed essence (Butler, 1990). In addition, the article references Michael Warner's critique of heteronormativity to explain how heterosexual relationships have been established as the standard in laws and policies (Warner, 1993).

The findings indicate that Thai public policies across multiple dimensions such as family law, the civil registration system, education policy, and access to healthcare services reflect binary gender assumptions (male/female) and a heteronormative family structure. However, the enactment of the Marriage Equality Act represents a significant development in challenging these norms at the structural level of law. The article argues that although marriage law reform marks an important milestone, broader structural changes must be extended to other policy areas in order to achieve genuine gender equality.

Keywords: Queer Theory; Analyze; Public Policy

บทนำ

การดำเนินนโยบายสาธารณะในประเทศไทยในปัจจุบันที่มักสะท้อนมุมมองทางเพศแบบหลากน้อย (heteronormativity) ซึ่งถือว่าเพศชาย เพศหญิง (binary genders) และความสัมพันธ์แบบชาย หญิง (heterosexual) เป็นบรรทัดฐาน Queer Theory นับเป็นกรอบทฤษฎีที่ท้าทายแนวคิดดังกล่าว บทความฉบับนี้มีลักษณะเป็นบทความวิชาการเชิงทบทวนและวิเคราะห์แนวคิด โดยใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรม เช่น พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 เป็นต้น โดยมีจุดเน้นให้เกิดการสำรวจความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศภายนอกรูปแบบทั้งในสังคมและการเมือง บทความนี้สามารถอธิบายหลักการพื้นฐานของ Queer Theory และสามารถนำไปใช้วิเคราะห์นโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องในบริบทประเทศไทย หัวใจหลักของทฤษฎีเควียร์คือการตั้งคำถามต่อระบบความคิดแบบทวิลักษณ์ (binary) เช่น เพศชาย/เพศหญิง หรือ ความรักต่างเพศ/รักเพศเดียวกัน โดยการวิพากษ์ถือเป็น "ความปกติ" (heteronormativity) การใช้ทฤษฎีเควียร์ในการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะไทย จึงเป็นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์สังคมผ่านระเบียบวิธีที่มุ่งเน้นการอธิบายโครงสร้างอำนาจอย่างเป็นระบบ (สัญญา เคณาภูมิ, 2567) การที่รัฐและสถาบันทางสังคมมักใช้รูปแบบนี้เป็นฐานในการกำหนดกฎหมาย นโยบาย และสิทธิทาง

สังคม จะเห็นได้จาก ทฤษฎีเควียร์มิเพียงแต่อธิบายอัตลักษณ์ของบุคคลผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ แต่ก็ยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจหน้าที่กำกับชีวิตของประชาชนผ่านนโยบายสาธารณะ

เมื่อพิจารณาถึงบริบทประเทศไทยปัจจุบัน การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะมีการวิเคราะห์ผ่านกรอบทฤษฎีเควียร์เพื่อช่วยให้เห็นถึงกฎหมายและมาตรการของรัฐจำนวนมากที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานเรื่องครอบครัว เพศสภาพ แบบเพศชาย/เพศหญิง ได้แก่ การสมรสแบบทวิลักษณ์ ก่อนที่รัฐสภาจะผ่านพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม ซึ่งนับว่าเป็นหมุดหมายสำคัญในเรื่องของสิทธิความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของอำนาจ การเคลื่อนไหวทางสังคม และการต่อรองเชิงนโยบายระหว่างรัฐกับประชาชน และประเด็นอื่น ๆ ได้แก่ นโยบายการศึกษา คำนำหน้าชื่อ การเข้าถึงสวัสดิการสาธารณสุขของบุคคลข้ามเพศ สวัสดิการคู่ชีวิต ที่มากล่าวข้างต้นนี้สามารถวิเคราะห์ผ่านมุมมองเควียร์โดยพิจารณาว่านโยบายเหล่านั้นยอมรับหรือจำกัดอัตลักษณ์ที่นอกนอกกรอบเพศวิถีแบบกระแสหลักอย่างไร (Butler, 1990; Warner, 1993) การใช้ทฤษฎีเควียร์จึงเปิดพื้นที่ให้เห็น “เสียงที่ถูกทำให้เงียบ” และตั้งคำถามต่อความเป็นกลางของกฎหมายและรัฐ

สถานการณ์ที่สะท้อนความรุนแรงเชิงโครงสร้างและปัญหาของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเผชิญในนโยบายปัจจุบัน โดยเชื่อมโยงกับความจำเป็นของการใช้ทฤษฎีเควียร์ ด้านการวินิจฉัยและเข้าถึงการรักษา ด้านการบังคับแก้ไขเอกสารราชการ ด้านการเลือกปฏิบัติในระบบสวัสดิการและการรักษา

ปัญหาหลักคือการที่ระบบและนโยบายวางความหลากหลายทางเพศในกรอบ ปกติหรือไม่ปกติ ผ่านการแพทย์ กฎหมาย และสังคม ซึ่งทฤษฎีเควียร์ช่วยวิเคราะห์เพื่อสร้างความเข้าใจและสนับสนุนสิทธิอัตลักษณ์ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

กล่าวโดยสรุปทฤษฎีเควียร์เป็นกรอบแนวคิดที่มีศักยภาพในการวิพากษ์และพัฒนานโยบายสาธารณะของไทยให้มีความครอบคลุม เป็นธรรม และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การนำกรอบดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เพื่อช่วยในการอธิบายให้มีความชัดเจนถึงปัญหาเชิงโครงสร้าง สนับสนุนการออกแบบนโยบายที่ตระหนักถึงความหลากหลายของเพศสภาพและอัตลักษณ์ในสังคมไทยร่วมสมัย

ความหลากหลายทางเพศ

นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศได้กล่าวถึงความหมายของความหลากหลายทางเพศ (Gender Diversity) ไว้ดังต่อไปนี้

ณัชชา และขนิษฐา (2562) กล่าวไว้ว่ารักร่วมเพศในประเทศไทย เกิดขึ้นมาเป็นเวลานานตั้งแต่ในสมัยอดีต ภาพของคนรักร่วมเพศถูกมองว่าเป็นผู้ที่มีความผิดปกติ วิปริต และเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ

กัญญภัค และพระมหามฆวินทร์ (2563) กล่าวไว้ว่าความหลากหลายทางเพศนั้นมีเนื้อหาครอบคลุม 3 ประเด็น ได้แก่ เพศสรีระ (sex) หมายถึง อวัยวะทางร่างกายที่ปรากฏให้เห็นและเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงลักษณะทางเพศชาย (male) ลักษณะทางเพศหญิง (female) และเพศกำกวมหรือมีสองเพศในบุคคลเดียวกัน (intersex) ทั้งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดและเปลี่ยนแปลงในภายหลังกำเนิด เพศสภาพ (gender) หมายถึง บทบาทและสถานภาพ

พรพิรุณ และรัชนก (2568) กล่าวไว้ว่าความหลากหลายทางเพศภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง อธิบายถึงความเป็นชายและความเป็นหญิงนั้น ว่าไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ความ

เชื่อสังคม วัฒนธรรมคือ สิ่งที่หล่อหลอมให้มนุษย์สร้าง อัตลักษณ์ทางเพศ การทำความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางเพศ คือ การทำความเข้าใจบริบทของความสัมพันธ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

มิเชล ฟูโกต์ (2558) กล่าวว่า ร่างกายของมนุษย์เป็นเครื่องมือสำคัญของการควบคุมปกครองเรือนร่างของประชากรนั่นก็คือ เทคนิคการสร้างวินัย และวาทกรรมเรื่องเพศกับเจตจำนงของอำนาจในสังคม เพราะฟูโกต์มองว่ากระบวนการปลดปล่อยทางเพศอิงอยู่กับวาทกรรมทางด้านวิชาการเกี่ยวกับเรื่องเพศ เป็นเพียงมายาแห่งเสรีภาพแท้จริงแล้วการปลดปล่อยดังกล่าวเป็นการตกลงไปในกับดักแห่งอำนาจและหลอกให้ผู้คนที่ผิดแปลกมองว่าตนเป็นอิสระ

ในทศวรรษที่ 1940 ได้มีการวิจัยเชิงสถิติโดยการเก็บข้อมูลประวัติชีวิตทางเพศ ซึ่งผลปรากฏว่ามนุษย์ทุกคนสามารถมีพฤติกรรมทางเพศได้หลากหลาย โดยมีระนาบที่ต่างกันสองด้าน ด้านหนึ่งเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันอย่างเดียว ส่วนระนาบที่อยู่ตรงกลางระหว่างสองด้านคือบุคคลที่สามารถแสดงพฤติกรรมทางเพศได้สองแบบหรือที่เรียกว่า “รักสองเพศ”(นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560)

กล่าวโดยสรุปในอดีตสังคมไทยมองคนรักร่วมเพศว่าเป็นผู้มีความผิดปกติและน่ารังเกียจหากแม้ว่าความหลากหลายทางเพศจะมีอยู่อย่างยาวนาน ความหลากหลายทางเพศครอบคลุม 3 ประเด็น ได้แก่ เพศสรีระ เพศสภาพ และสถานภาพ ฉะนั้นการทำความเข้าใจความหลากหลายทางเพศจึงต้องพิจารณาความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่มองเพียงแค่ลักษณะทางชีววิทยาเท่านั้น

ความหมายและประวัติความเป็นมาทฤษฎี Queer Theory

ทฤษฎีเควียร์ (Queer Theory) เป็นแนวคิดทางทฤษฎีที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1990 โดยมีฐานความคิดสำคัญมาจากแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม (Post-structuralism) ที่ปฏิเสธสารัตถะนิยมหรือความเชื่อที่ว่าอัตลักษณ์ของมนุษย์เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดและไม่เปลี่ยนแปลง การส่งเสริมให้มองโลกผ่านมิติใหม่ ๆ รากฐานมาจากการวิพากษ์ทฤษฎีเฟมินิสต์โครงสร้างนิยม และแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศในกระแสหลักเป็นวิธีคิดที่ทลายสมมติฐานดั้งเดิมเกี่ยวกับเพศสภาพและอัตลักษณ์ทางเพศ แบบท้าทายทางวิชาการแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะงานของ Michel Foucault ซึ่งเสนอว่าเพศวิถีอัตลักษณ์ทางเพศเป็นผลผลิตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจและวาทกรรมในสังคม (Foucault,1978) ต่อมา Judith Butler ได้พัฒนาแนวคิดเรื่อง “การแสดงบทบาททางเพศ” (gender performativity) ได้มีการอธิบายว่าเพศไม่ใช่สารัตถะที่ตายตัว หากแต่มีการถูกผลิตซ้ำผ่านการกระทภายใต้บรรทัดฐานสังคม (Butler,1990) ซึ่งมีการอธิบายโดยทฤษฎีนี้มีเป้าหมายเพื่อ ตั้งคำถาม ท้าทาย และรื้อถอน บรรทัดฐานทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ ที่สังคมถือว่า ปกติ Queer Theory เป็นแนวคิดที่มุ่งวิพากษ์และตั้งคำถามต่อความเข้าใจแบบดั้งเดิมเกี่ยวกับเพศ (gender) เพศสภาพ (Sex) อัตลักษณ์ทางเพศ (sexuality) โดนเฉพาะความคิดแบบ “สองขั้ว” เช่น เพศชาย เพศหญิง รักต่างเพศ รักเพศเดียวกัน ดังนั้นทฤษฎีเควียร์เปรียบเสมือนเลนส์ที่เป็นการเปิดโอกาสและจินตนาการถึงความเป็นไปได้ใหม่ ๆ รวมไปถึงการตั้งคำถามต่ออำนาจที่ควบคุมและกำหนดสิ่งเหล่านี้ในสังคม

โดยในอดีตนั้น เควียร์ (Queer) เป็นคำศัพท์ที่ใช้เป็นคำดูถูกและคำเหยียดในกลุ่ม LGBT ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา ภายหลังจากมีความเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของกลุ่ม LGBT ประชาชนได้นำคำว่าเควียร์มาใช้อีกครั้งในฐานะคำรวมสำหรับผู้ที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่ใช่รักต่างเพศ ความหมายของตัวอักษร Q ในตัวย่อของ LGBTQ แต่แม้ว่าคำว่าเควียร์จะเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน แต่มีอีกสิ่งที่สำคัญที่ต้อง

ตระหนักว่าสมาชิกของกลุ่ม LGBTQ ไม่ได้ระบุถึงตัวตนของคำว่าเควียร์ได้เสมอไปและอาจจะยังรู้สึกได้ว่าคำนี้อาจยังไม่เหมาะสม

LGBTQ คือ ความหลากหลายทางเพศถือเป็นความชอบหลากหลายเฉพาะบุคคล เฉกเช่นเดียวกับการชื่นชอบต่อสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันโดยทั่วไป ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สี หรือแม้กระทั่งรสนิยมต่าง ๆ โดยไม่ได้เกิดจากความผิดปกติจากส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายแต่อย่างใด โดยนิยามความหมาย LGBTQ ดังนี้

L หมายถึง Lesbian หมายถึง กลุ่มผู้หญิงที่รักผู้หญิง

G หมายถึง Gay หมายถึง กลุ่มผู้ชายที่รักผู้ชาย

B หมายถึง Bisexual หมายถึง กลุ่มที่รักได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง

T หมายถึง Transgender หมายถึง กลุ่มคนข้ามเพศ จากเพศชายเป็นเพศหญิง หรือจาเพศหญิงเป็นเพศชาย

Q หมายถึง Queer หมายถึง บุคคลที่ไม่จำกัดกรอบในเรื่องของเพศใดเพศหนึ่งสามารถลื่นไหลและปฏิเสธการยอมรับอัตลักษณ์ทางเพศแบบใดแบบหนึ่ง เป็นอัตลักษณ์ทางเพศของตนเองเพียงอัตลักษณ์เดียว ต้องเผชิญกับการถูกระทำและการละเมิดในรูปแบบต่าง ๆ (บุษกร สุริยะสาร, 2557)

และในปัจจุบันยังมีเครื่องหมาย + (Plus) เพิ่มเติม ทำให้เกิดคำว่า LGBTQ+ โดยมีความหมายดังนี้

เครื่องหมาย + (Plus) หมายถึง การรวมอัตลักษณ์อื่น ๆ ที่ไม่ได้ระบุไว้ ได้แก่

Intersex หมายถึง คนที่มีลักษณะทางชีวภาพไม่ตรงตามเพศชายหรือหญิงชัดเจน

Asexual หมายถึง คนที่ไม่รู้สึกดึงดูดทางเพศต่อผู้อื่

และอัตลักษณ์อื่น ๆ อีกมากมายที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ที่สะท้อนความซับซ้อนของเพศสภาพอัตลักษณ์ในสังคมร่วมสมัย

โดยพื้นฐานนั้น ทฤษฎีเควียร์เกี่ยวข้องกับกลุ่มเควียร์ที่เป็นเรื่องของความชอบที่ไม่สามารถบังคับกันได้ในเรื่องของรสนิยมทางเพศที่เป็นเรื่องของความชอบในลักษณะของบุคคล โดยความชอบและรสนิยมทางเพศสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้เรื่อย ๆ ผ่านทักษะการใช้ชีวิต อายุ สังคม การรับรู้ถึงประสบการณ์ชีวิตของคนกลุ่มนั้นในเชิงบริบทของสังคมวัฒนธรรมหรือการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการหมายถึงการถูกกีดกันจากคนกลุ่มเควียร์ แนวคิดนี้จึงมีการถูกนำไปประยุกต์ใช้กับแนวคิดหลากหลายสาขาสามารถสรุปแนวคิดสำคัญได้ดังตาราง

แนวคิดสำคัญของ Queer Theory

แนวคิด	อธิบาย
เพศและอัตลักษณ์เป็นสิ่งถูกสร้าง ธรรมชาติ (constructed)	เพศและความเป็นชายหญิงไม่ได้เป็น**ธรรมชาติ** หากแต่ถูก “ผลิต” ขึ้นทางวัฒนธรรม ภาษา และโครงสร้างอำนาจ
เพศไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับเพศกำเนิด	คัดค้านการจำกัดอัตลักษณ์ว่าเพศต้องสอดคล้องกับเพศทางชีวภาพ (gender ≠ sex)
ต่อต้านการเหมารวม	คัดค้านความพยายามจัดหมวดหมู่ผู้คนด้วยด้วยกรอบแบบ binary หรือมาตรฐานเดียว

แนวคิด	อธิบาย
Performative Identity (อัตลักษณ์ที่แสดงออกผ่านการกระทำ)	แนวคิดของ Judith Butler ที่เสนอว่าอัตลักษณ์ทางเพศคือสิ่งที่เราทำซ้ำ ๆ มากกว่าจะเป็นสิ่งที่เรามีโดยกำเนิด
Deconstruction (การรื้อสร้าง)	ใช้การวิพากษ์เพื่อรื้อสร้างแนวคิดทางเพศและเพศสภาพที่สังคมเชื่อว่า “เป็นธรรมชาติ”

บริบทนโยบายสาธารณะด้านเพศในประเทศไทย

บริบทนโยบายสาธารณะด้านเพศในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนมาถึงปัจจุบันมีดังนี้

1. ยุคก่อนการรับรองสิทธิอย่างเป็นระบบ การมองเพศหลากหลายในฐานะประเด็นศีลธรรมและวัฒนธรรม ก่อนหน้าศตวรรษที่ 2540 นั้น เพศหญิงถูกจำกัดหน้าที่ให้แค่ความเป็นแม่และเมียเท่านั้น ซึ่งอุดมการณ์ชาตินิยมเรื่องเพศดังกล่าวถูกตอกย้ำอย่างชัดในยุคจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ซึ่งรับเอาแนวคิดเรื่องระบบแห่งเพศจากวิกตอเรียน ซึ่งผู้ที่มีความรู้สึกถึงความแปลกแยกเพศสภาวะถูกมองว่าเป็นกลุ่มวิตถาร (สุไลพร ชลวิไล และ อโนพร เครือแตง, 2562) ระบบอุดมการณ์ชาตินิยมในการเมืองเรื่องเพศที่มองว่าผู้ที่เป็นบุคคลสองเพศ หรือกระทำตนเป็นบุคคลสองเพศจะถูกปฏิเสธการจ้างงานจากองค์กรสาธารณะ เช่น หน่วยงานภาครัฐในปี พ.ศ. 2540 ในกรณีสถาบันราชภัฏออกระเบียบไม่รับบุคคลที่เบี่ยงเบนทางเพศเข้าเรียนครู (กลุ่มอัญาจารี,2540) หากพูดถึงประเด็นความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยยังไม่ถูกกำหนดเป็น “วาระนโยบายสาธารณะ” ไว้อย่างชัดเจน ทว่าสังคมไทยจะมีพื้นที่ทางวัฒนธรรมสำหรับอัตลักษณ์อย่าง “กะเทย” หรือกลุ่มชายรักหรือชอบพอเพศชายเพศเดียวกัน โดยลักษณะนี้เป็นการยอมรับลักษณะเชิงวัฒนธรรมมากกว่าสิทธิทางกฎหมาย ซึ่งรัฐยังใช้กรอบคิดแบบทวิลักษณ์ เพศชาย เพศหญิง ในเอกสารทางราชการ คำนำหน้าในทะเบียนราษฎร และระบบราชการโดยรวม ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลข้ามเพศกลุ่มนี้ไม่สามารถเปลี่ยนคำนำหน้าชื่อเรียก หรือเพศในเอกสารของทางราชการได้

2. การเริ่มต้นกรอบสิทธิมนุษยชน (ภายหลังรัฐธรรมนูญ 2540) โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 นับว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ เนื่องมาจากมีการรับรองหลักความเสมอภาคและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ได้อย่างชัดเจน แม้ยังไม่ได้กล่าวถึง “ความหลากหลายทางเพศ” ได้อย่างโดยตรง แต่ได้มีการเปิดพื้นที่ทางกฎหมายให้เกิดการตีความเรื่องการไม่เลือกปฏิบัติ โดยต่อมารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2560 มีการระบุไว้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับการห้ามเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งความแตกต่างทางเพศ

3. การออกกฎหมายเฉพาะด้านการไม่เลือกปฏิบัติ พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและขจัดการเลือกปฏิบัติระหว่างเพศ และถือเป็นครั้งแรกที่กฎหมายไทยรับรองแนวคิดเรื่อง “การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ” ในลักษณะที่ครอบคลุมถึงอัตลักษณ์ทางเพศ

4. นโยบายครอบครัวและการสมรสเท่าเทียม โดยประเด็นสมรสเท่าเทียมกลายเป็นสาระสาธารณะอย่างเข้มข้นในช่วงทศวรรษที่ 2560 ซึ่งในปี 2567 ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม พ.ศ. 2567 โดยกฎหมายดังกล่าวมีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้บุคคลโดยไม่จำกัดเพศให้บุคคลดังกล่าวมีการสมรสได้ นับว่าเป็นการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างจากระบบครอบครัวแบบรักต่างเพศ

เป็นศูนย์กลาง (heteronormative family model) ไปสู่การรับรองความหลากหลายของรูปแบบครอบครัว นับว่าเป็นจุดเปลี่ยนเชิงสถาบันที่สำคัญที่สุดของนโยบายความหลากหลายทางเพศของประเทศไทย

5. ช่องว่างเชิงนโยบายที่ยังดำรงอยู่ แม้ว่าจะมีความก้าวหน้า แต่ก็ยังมีประเด็นที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การรับรองอัตลักษณ์เพศ การเปลี่ยนคำนำหน้าชื่อของบุคคลข้ามเพศ สิทธิของบุคคลไม่ระบุเพศ นโยบายสาธารณสุขที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งความท้าทายสำคัญคือการเปลี่ยนจาก “การคุ้มครองเชิงสวัสดิการ” ไปสู่ “การรับรองความหลากหลายเชิงโครงสร้าง” ซึ่งต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนด้านกฎหมาย ด้านวาทกรรม และสถาบันทางสังคม

กฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย

ในประเทศไทย ปัจจุบันมีกฎหมายและมาตรการหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับ ความหลากหลายทางเพศ ซึ่งสะท้อนทั้งการขยายสิทธิ การคุ้มครองไม่ให้ถูกเลือกปฏิบัติ และการสร้างความเท่าเทียมในสังคม สามารถสรุปได้ดังนี้

1. กฎหมายว่าด้วยความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งหมุดหมายสำคัญของการพัฒนากฎหมายด้านเพศ คือ พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 โดยวัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้เพื่อป้องกันและการไม่เลือกปฏิบัติระหว่างเพศ มีการกำหนดกลไกการร้องเรียนผ่านคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ นับว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกของไทยที่รับรองแนวคิดเรื่อง “การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ” ซึ่งตัวบทกฎหมายฉบับนี้มีข้อยกเว้นในเรื่องกรณีที่เกี่ยวข้องกับหลักศาสนาหรือความมั่นคงของรัฐ อาจเป็นการเปิดช่องให้เกิดการตีความจำกัดสิทธิในทางปฏิบัติ

2. สมรสเท่าเทียมและการแก้ไขโครงสร้างกฎหมายครอบครัว โดยกฎหมายฉบับนี้นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างกฎหมายครอบครัว คือการประกาศใช้ พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม พ.ศ. 2567 โดยกฎหมายฉบับนี้มีการแก้ไขบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีการเปลี่ยนถ้อยคำจาก “เพศชายและเพศหญิง” เป็น “บุคคล” ซึ่งสามารถทำให้บุคคลไม่จำกัดเพศสามารถจดทะเบียนสมรสได้ ทำให้คู่สมรสที่มีเพศเดียวกันสามารถได้รับสิทธิทางกฎหมายได้เทียบเท่าคู่สมรสต่างเพศ ได้แก่ สิทธิในการรับมรดก สิทธิในการตัดสินใจทางการแพทย์ สิทธิด้านภาษีและสวัสดิการ สิทธิในการรับบุตรบุญธรรม โดยกฎหมายฉบับนี้ในเชิงนโยบายนั้น ถือเป็นการเปลี่ยนผ่านจากระบบครอบครัวแบบรักต่างเพศเป็นศูนย์กลาง (heteronormative model) ไปสู่การรับรองความหลากหลายของรูปแบบครอบครัว

3. การรับรองอัตลักษณ์เพศ (Gender Recognition) แม้ว่าประเทศไทยจะมีความก้าวหน้าในเรื่องของการสมรสเท่าเทียมเกิดขึ้น แต่ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายเฉพาะว่าด้วยการรับรองอัตลักษณ์เพศ (Gender Recognition Law) โดยพบปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ บุคคลข้ามเพศไม่สามารถเปลี่ยนคำนำหน้าชื่อในบัตรประชาชนหรือทะเบียนราษฎรได้ เอกสารทางราชการยังมีการยึดระบบเพศแบบทวิลักษณ์ (เพศชาย/เพศหญิง) และการเข้าถึงสิทธิด้านการศึกษา การจ้างงาน และการบริการสาธารณะยังมีอุปสรรคเชิงโครงสร้าง แม้ว่าจะมีการพยายามผลักดันในร่างกฎหมายรับรองอัตลักษณ์เพศโดยภาคประชาสังคม แต่ยังไม่ผ่านกระบวนการนิติบัญญัติอย่างสมบูรณ์

4. มาตรการด้านการศึกษาและแรงงาน โดยในระดับของนโยบายปฏิบัติ มีมาตรการและแนวทางที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวปฏิบัติป้องกันการกลั่นแกล้งในสถานศึกษา แนวทางการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศในสถานประกอบการ นโยบายสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางเพศและการเข้าถึงฮอร์โมน ซึ่งหลาย

มาตรการยังอยู่ในระดับ “แนวทาง” (guidelines) มากกว่ากฎหมายบังคับใช้ และยังขาดกลไกการติดตามผลอย่างเป็นระบบ

5. ประเด็นวิพากษ์เชิงทฤษฎีเควียร์ โดยเมื่อวิเคราะห์ผ่านกรอบทฤษฎีเควียร์ สามารถตั้งข้อสังเกตได้ดังนี้ กฎหมายไทยเริ่มขยับจากการไม่รับรองไปสู่การรับรองสิทธิในระดับสถาบัน ระบบราชการของไทยยังยึดหมวดหมู่เพศแบบทวิลักษณ์ และการยอมรับมักอยู่ภายใต้กรอบ “พลเมืองดี” หรือ “ครอบครัวที่รัฐรับรอง” แม้ว่าจะเกิดความก้าวหน้าเชิงกฎหมาย แต่โครงสร้างการจัดหมวดหมู่เพศของรัฐยังไม่ถูกท้าทายอย่างรากฐาน

จากข้อความข้างต้น สรุปได้ว่าจุดเปลี่ยนเกิดขึ้นในปี 2567 เมื่อมีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม อันเป็นการรับรองการสมรสโดยไม่จำกัดเพศ และถือเป็นการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างด้านนโยบายครอบครัวของประเทศไทย

บทบาทของรัฐ สถาบันศาสนา และสังคมวัฒนธรรมไทยต่อความหลากหลายทางเพศ

1. บทบาทของรัฐ การรับรอง การควบคุม และการจัดหมวดหมู่

1.1 การขยายสิทธิและการรับรองทางกฎหมาย รัฐไทยมีบทบาทสำคัญในการสร้างกรอบกฎหมายและนโยบายเพื่อรองรับและคุ้มครองบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ การขยายสิทธิและการรับรองทางกฎหมายเป็นการเปิดพื้นที่ให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น สิทธิในครอบครัว สิทธิทางการศึกษา และการเข้าถึงสวัสดิการสาธารณสุข

1.2 การควบคุมและจัดหมวดหมู่อัตลักษณ์ทางเพศผ่านระบบราชการ รัฐไทยใช้ระบบราชการและเอกสารทางราชการ เป็นเครื่องมือหลักในการควบคุมและจัดหมวดหมู่อัตลักษณ์ทางเพศของประชาชน ยึดแนวคิด ทวิลักษณ์ คือเพศชายและเพศหญิง ซึ่งปรากฏในเอกสารราชการต่าง ๆ
โดยสะท้อนบทบาทของรัฐในฐานะของผู้รับรองสิทธิพลเมืองของบุคคลหลากหลายทางเพศในกรอบทฤษฎีเควียร์ รัฐมิได้เป็นเพียง “ผู้ให้สิทธิ” หากแต่ว่าเป็นกลไกที่ผลิตและกำกับความหมายของเพศผ่านกฎหมาย ภาษา และสถาบันราชการ

2. บทบาทของสถาบันศาสนา การตีความศีลธรรมและเพศวิถี สังคมไทยนับว่ามีรากฐานทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับหลักทางพุทธศาสนาเถรวาท ไม่ได้มีบทบัญญัติที่ประณามบุคคลรักเพศเดียวกันอย่างชัดเจน แต่ในด้านการตีความทางศีลธรรมในทางปฏิบัติมักมีการยึดโยงกับแนวคิดเรื่อง “ธรรมชาติ” และ “ด้านความเหมาะสม” โดยสถาบันศาสนามีบทบาทในการกำหนดกรอบศีลธรรม โดยส่งอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย ได้แก่ ข้อยกเว้นในกฎหมายที่อ้างอิงเหตุผลทางศาสนา ในกรอบมุมมองเชิงเควียร์ ศาสนาทำหน้าที่ในด้านของการต่อรองและกีดกัน เพราะมีพระ นักบวช นักวิชาการศาสนาบางกลุ่มที่พยายามตีความหลักคำสอนในลักษณะเปิดกว้างต่อความหลากหลายทางเพศ

3. บทบาทของสังคมและวัฒนธรรมไทย การยอมรับเชิงวัฒนธรรม ความไม่เท่าเทียมเชิงโครงสร้างโดยประเทศไทยถูกมองว่าเป็นสังคมที่เปิดกว้างในด้านความหลากหลายทางเพศ ในด้านสื่อบันเทิง ด้านความงาม และวัฒนธรรมป๊อบ เป็นต้น ซึ่งมักพบการผลิตซ้ำและต่อรองวาทกรรมเรื่องเพศผ่านสื่อสมัยใหม่ (คณินฉัตรวัฒนา, 2564) ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นในสิ่งที่นักวิชาการบางกลุ่มกล่าวว่า “การยอมรับแบบมีเงื่อนไข” อธิบายให้ชัดคือการยอมรับที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบบทบาททางสังคมที่กำหนดไว้

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสามสถาบัน จะเห็นได้ว่า รัฐ ศาสนา และวัฒนธรรมล้วนมิได้แยกออกจากกัน โดยรัฐออกกฎหมายภายใต้แรงกดดันจากสังคม ศาสนาส่งผลต่ออิทธิพลกรอบศีลธรรม

สาธารณะ วัฒนธรรมสื่อสารภาพแทน โดยในทฤษฎีเควียร์ ความสัมพันธ์กังกล่าวนั้นเป็นกระบวนการ “ผลิตซ้ำ” และ “ต่อรอง” บรรทัดฐานเรื่องเพศอย่างต่อเนื่อง

5. ประเด็นอภิปรายเชิงวิพากษ์

5.1 การรับรองสิทธิของรัฐเป็นการปลดปล่อย หรือเป็นการทำให้ความหลากหลาย “อยู่ในกรอบที่ควบคุมได้”

5.2 ศาสนาเป็นอุปสรรคเชิงโครงสร้าง หรือเป็นพื้นที่ตีความใหม่

5.3 วัฒนธรรมไทยที่ถูกมองว่าเปิดกว้าง แท้จริงแล้วเปิดกว้างในระดับใด

ซึ่งคำถามเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงถึงด้านความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย มิใช่เป็นเพียงกระบวนการทางกฎหมาย แต่นับว่าเป็นการเปลี่ยนผ่านเชิงอำนาจ วาทกรรม และโครงสร้างทางสังคม

การวิเคราะห์เชิงเควียร์ต่อนโยบายสาธารณะไทย

การวิเคราะห์เชิงเควียร์ (queer analysis) มุ่งตั้งคำถามกับ “ความปกติ” ที่นโยบายสาธารณะผลิตซ้ำ โดยเฉพาะกรอบคิดแบบรักต่างเพศเป็นศูนย์กลาง (heteronormativity) และระบบเพศทวิลักษณ์ (male/female binary) มากกว่าการพิจารณาเพียงว่ารัฐ “ให้สิทธิ” หรือ “ไม่ให้สิทธิ”

1. นโยบายในฐานะพื้นที่ผลิตวาทกรรมเรื่องเพศ ตามแนวคิดเรื่องอำนาจและวาทกรรมของ Michel Foucault นโยบายสาธารณะมิได้เป็นเพียงเครื่องมือบริหาร แต่เป็นกลไกที่กำหนดว่า “เพศแบบใด” ถูกมองว่าปกติ ชอบธรรม หรือเบี่ยงเบน โดยบริบทในประเทศไทยยังใช้ภาษาที่อ้างอิง “เพศชาย/เพศหญิง” ฐานการจัดสรรสิทธิ เช่น แบบฟอร์มทางราชการ ระบบทะเบียนราษฎร เครื่องแบบนักเรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนการผลิตซ้ำระเบียบทางเพศในระดับโครงสร้าง การวิเคราะห์เชิงเควียร์นั้นมุ่งอ่าน “ภาษา” ของนโยบาย ไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ของนโยบาย

2. การขยายสิทธิภายใต้กรอบสถาบันที่รัฐรับรอง การประกาศใช้ พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม พ.ศ. 2567 นับว่าเป็นก้าวสำคัญของการรับรองสิทธิความหลากหลายทางเพศ และเป็นจุดเปลี่ยนเชิงสถาบันที่สำคัญที่สุดของนโยบายความหลากหลายทางเพศของประเทศไทย ซึ่งเป็นการขยับขยายสิทธิจากการก่อตั้งครอบครัวในรูปแบบเดิมสู่มาตรฐานใหม่ที่เสมอภาค (โยธกา ปะทิ, 2567) QPEMในมุมมองเชิงเควียร์นั้น “ใครได้สิทธิสมรส” แต่คือ “รัฐกำหนดความสัมพันธ์แบบใดว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ชอบธรรม” การขยายสิทธิผ่านสถาบันสมรสอาจยังคงยึดครอบครัวแบบคู่รักสองคน เป็นศูนย์กลาง ขณะที่รูปแบบความสัมพันธ์อื่น เช่น ความสัมพันธ์แบบไม่ผูกขาด (non-monogamy) หรือเครือญาติทางเลือก (chosen family) ยังไม่ได้รับการรับรองเชิงกฎหมาย จะเห็นได้ว่า นโยบายขยายสิทธิ ยังคงรักษาโครงสร้างความปกติบางรูปแบบไว้

3. การเมืองของการจัดหมวดหมู่ (Politics of Categorization) ขอยกตัวอย่าง ทฤษฎี gender performativity ของนักทฤษฎี Judith Butler ชี้ว่าเพศมิใช่สาระตายตัว แต่เกิดจากการแสดงซ้ำภายใต้บรรทัดฐานสังคม เมื่อพิจารณานโยบายไทย พบว่าระบบราชการไทยยังคงยึดหมวดหมู่เพศแบบทวิลักษณ์ ได้แก่ บัตรประชาชน หนังสือเดินทาง หรือเอกสารอื่น ๆ การไม่มีระบบรับรองอัตลักษณ์เพศตามเจตจำนงตนเองสะท้อนให้เห็นว่า รัฐยังคงควบคุม “ความจริง” ทางเพศผ่านระบบเอกสาร

4. จากการคุ้มครองเชิงสวัสดิการสู่สิทธิพลเมืองเต็มรูปแบบ โดยหลายมาตรการด้านความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยอยู่ภายใต้กรอบ “การคุ้มครองกลุ่มเปราะบาง” ได้แก่ นโยบายป้องกันการกลั่นแกล้ง

หรือมาตรการด้านสาธารณสุข ในมุมมองของเควียร์ การวางกลุ่ม LGBTQ+ ไว้ในฐานะของ “กลุ่มที่ต้องได้รับการคุ้มครอง” อาจเป็นการตอกย้ำความเป็นอื่น และผลิตภาพซ้ำของความเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐาน ซึ่งการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญไม่ใช่เป็นเพียงแค่การคุ้มครองแต่เป็นการปรับโครงสร้างกฎหมายและสถาบันให้ไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดแบบรักต่างเพศเป็นศูนย์กลางตั้งแต่แรก

5. ความย้อนแย้งของความก้าวหน้า (Paradox of Progress) ประเทศไทยนั้นถูกมองว่าเป็นสังคมเปิดกว้างในด้านความหลากหลายทางเพศ มีการพัฒนาการทางกฎหมายก้าวหน้าในภูมิภาค การวิเคราะห์ทฤษฎีเควียร์แสดงให้เห็นถึงความย้อนแย้งว่า

5.1 การมองเห็นในสื่อ ≠ ความเสมอภาคเชิงโครงสร้าง

5.2 การรับรองสิทธิในบางสถาบัน ≠ การรื้อถอนระบบเพศทวิลักษณ์

5.3 การยอมรับเชิงวัฒนธรรม ≠ การกระจายอำนาจในการนิยามตัวตน

ทั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าความก้าวหน้าเป็นได้ทั้งการปลดปล่อยและกระบวนการทำให้ความหลากหลาย “อยู่ภายใต้กรอบที่รัฐบริหารจัดการได้”

6. ข้อเสนอเชิงวิเคราะห์ ซึ่งการวิเคราะห์เชิงเควียร์ต่อนโยบายสาธารณะไทยควรพิจารณาอย่างน้อย 3 มิติ ได้แก่

6.1 มิติภาษาและวาทกรรม นโยบายใช้ภาษาอย่างไรในการนิยามเพศ

6.2 มิติโครงสร้างสถาบัน กฎหมายและระบบราชการยึดหมวดหมู่แบบใด

6.3 มิติประสบการณ์ชีวิต ผู้ได้รับผลกระทบตีความและต่อรองกับนโยบายอย่างไร

ดังนั้นการวิเคราะห์ในลักษณะนี้ช่วยให้เห็นว่านโยบายมิได้เป็นเพียงเครื่องมือจัดสรรทรัพยากร แต่เป็นกลไกกำกับความจริงเพศในระดับสังคม

ตารางสรุปการวิเคราะห์เชิงเควียร์ต่อนโยบายสาธารณะไทย

มิติการวิเคราะห์	คำถามเชิงเควียร์	ตัวอย่างในบริบทไทย	ผลกระทบ/ข้อวิพากษ์
1. นิยามเพศและอัตลักษณ์	นโยบายเพศแบบทวิลักษณ์ (เพศชาย/เพศหญิง) หรือไม่ เปิดพื้นที่ให้เพศหลากหลายแค่ไหน	การระบุคำนำหน้าในชื่อเอกสารทางราชการ	ทำให้คนข้ามเพศ/ไม่อยู่ในกรอบไบนารีถูกกีดกัน
2. กฎหมายครอบครัวและสมรส	รัฐรับรองความสัมพันธ์รูปแบบใดว่า “ชอบธรรม”	การผ่านกฎหมายสมรสเท่าเทียม	แม้รับรองคู่เพศเดียวกัน แต่ยังอาจคงรูปแบบครอบครัวกระแสหลัก
3. นโยบายสาธารณสุข	เพศสภาพถูกทำให้เป็นเรื่องทางการแพทย์หรือควบคุม การกำหนดเพศสภาพในเอกสารทางการแพทย์และสิทธิการรักษามีผลต่อการเข้าถึง	ขั้นตอนทางการแพทย์สำหรับคนข้ามเพศ	ระบบอาจยังวางคนข้ามเพศในฐานะ “ผู้ป่วย” แม้จะไม่ได้มีโรคหรือความบกพร่องทางร่างกาย

มิติการวิเคราะห์	คำถามเชิงเควียร์	ตัวอย่างในบริบทไทย	ผลกระทบ/ข้อวิพากษ์
	บริการและความเป็นส่วนตัว		
4. การศึกษา	หลักสูตรผลิตซ้ำบรรทัดฐานเพศหรือไม่	การแต่งกายตามเพศกำเนิดในโรงเรียน	จำกัดการแสดงออกทางเพศของนักเรียน
5. ความมั่นคงและศีลธรรม	รัฐใช้อำนาจควบคุมเพศวิถีผ่านวาทกรรมศีลธรรมอย่างไร	การควบคุมสื่อหรือกิจกรรม Pride	ทำให้เพศหลากหลายถูกมองว่าเป็นภัยต่อสังคม
6. แรงงานและเศรษฐกิจ	ตลาดแรงงานเปิดรับความหลากหลายทางเพศจริงหรือไม่	การเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน	ทำให้ LGBTQ+ กระจุกตัวในบางอาชีพ

จากที่กล่าวมาเป็นตารางสรุปกรอบการวิเคราะห์เชิงเควียร์ (Queer Analysis) ต่อนโยบายสาธารณะไทย โดยใช้แนวคิดจากนักทฤษฎีอย่าง Judith Buter ซึ่งเน้นการตั้งคำถามต่อบรรทัดฐานเรื่องเพศ อำนาจ และความเป็น “ปกติ” ในสังคม

ประเด็นร่วมสมัยที่ท้ายทายกรอบนโยบาย

1. การรับรองเพศสภาพทางกฎหมายและสิทธิในการกำหนดตนเองนั้น หมายถึง กระบวนการที่รัฐยอมรับและบันทึก “เพศสภาพ” (gender identity) ของบุคคลตามที่บุคคลนั้นระบุด้วยตนเอง โดยไม่บังคับให้สอดคล้องกับเพศกำเนิด (sex assigned at birth) และไม่ได้กำหนดเงื่อนไขที่ละเมิดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ได้แก่ การผ่าตัด กระบวนการพิสูจน์ทางการแพทย์ที่เข้มงวด บุคคลมีสิทธิในการนิยามและใช้ชีวิตตามเพศสภาพของตน โดยรัฐมีหน้าที่คอยสนับสนุนและรับรองตัวตน แทนที่จะเข้ามาควบคุม กำหนดเงื่อนไขที่ละเมิดศักดิ์ศรี รวมถึงแนวทางที่เน้นการเคารพการกำหนดตนเอง (self-determination) ในฐานะองค์ประกอบสำคัญของอัตลักษณ์บุคคล (Butler, 2004)

2. สิทธิของบุคคลข้ามเพศในระบบราชการ หมายถึง สิทธิและการคุ้มครองที่บุคคลข้ามเพศ (transgender persons) ได้แก่ การใช้คำนำหน้าชื่อที่ให้สอดคล้องกับเพศสภาพ การแก้ไขข้อมูลในทะเบียนราษฎร การไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยเพศกำเนิดโดยไม่จำเป็น ควรได้รับจากการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ ในฐานะของประชาชน ผู้ได้รับบริการ เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือข้าราชการ ในเรื่องของการแต่งกาย การประเมินผลการปฏิบัติงาน การที่สามารถเข้าถึงสวัสดิการของรัฐโดยไม่จำกัดเพศ ทั้งนี้ปราศจากการเลือกปฏิบัติ การได้รับบริการจากรัฐโดยไม่ถูกดูถูกหรือปฏิเสธ การไม่ถูกจำกัดสิทธิทางการศึกษา สาธารณสุข หรือสวัสดิการต่าง ๆ โดยได้รับการยอมรับเพศสภาพตามที่ตนได้ระบุไว้ งานศึกษาว่าด้วยบริบทไทยยังชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างกฎหมายและวัฒนธรรมราชการแบบทวิลักษณ์เพศเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิบุคคลข้ามเพศ (Jackson, 1999; UNDP, 2014)

3. เพศสภาพกับเทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลภาครัฐ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการนิยามและรับรอง “เพศสภาพ” ของบุคคล กับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของรัฐ ฐานข้อมูลดิจิทัล และโครงสร้างการจัดเก็บ/ประมวลผลข้อมูลของหน่วยงานราชการ ซึ่งอาจทั้งสนับสนุนหรือจำกัดสิทธิของบุคคลที่มีความ

หลากหลายทางเพศ ทั้งนี้แนวคิดเรื่องอำนาจ ความรู้ และการกำกับควบคุมร่างกายโดยรัฐยังช่วยอธิบายบทบาทของฐานข้อมูลและเทคโนโลยีในฐานะกลไกกำกับเพศสภาพ (Foucault, 1978)

4. ความหลากหลายทางเพศในบริบทนโยบายครอบครัวไทย หมายถึง การยอมรับอัตลักษณ์ทางเพศและรูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลายภายใต้กรอบกฎหมายและสวัสดิการของรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสิทธิครอบครัวและความเสมอภาคตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (OHCHR, 2015)

จากที่กล่าวมาข้างต้นประเด็นความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่ารัฐจำเป็นต้องเปลี่ยนผ่านระบบที่ยึดเพศกำเนิดแบบทวิลักษณ์ ไปสู่การรับรองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง โดยครอบคลุมการรับรองเพศสภาพตามการกำหนดตนเอง การคุ้มครองสิทธิบุคคลข้ามเพศในระบบราชการ การพัฒนาระบบดิจิทัลภาครัฐให้รองรับอัตลักษณ์ที่หลากหลาย และการปรับนโยบายครอบครัวเพื่อให้มีการยอมรับความสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบ ซึ่งที่กล่าวมานั้นเป็นความท้าทายเชิงโครงสร้างที่ต้องอาศัยการปรับกฎหมาย สถาบัน วาทกรรมของรัฐเพื่อให้มีความสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและหลักสิทธิมนุษยชนร่วมสมัยด้วย

สรุป

กรอบทฤษฎีเควียร์ที่ใช้ในการวิเคราะห์บริบทนโยบายสาธารณะไทย ทำให้ทราบถึงพัฒนาการทางด้านความหลากหลายทางเพศที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านจากการยอมรับเชิงวัฒนธรรมที่นำไปสู่การรับรองในด้านเชิงสิทธิในระดับกฎหมาย ซึ่งมีจุดเปลี่ยนสำคัญจากการที่รับรองหลักความเสมอ ภาคในรัฐธรรมนูญไปจนถึงการตราพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมซึ่งถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางด้านกฎหมายครอบครัว โดยการวิเคราะห์ทฤษฎีเควียร์นั้นชี้ให้เห็นว่าแม้ว่าประเทศไทยจะมีความก้าวหน้าเชิงสถาบันแต่ระบบกฎหมายและระบบราชการไทยยังคงมีการยึดกรอบแบบทวิลักษณ์ และยังผลิตซ้ำบรรทัดฐานรักต่างเพศเป็นศูนย์กลางในหลายมิติ บทบาทของรัฐ ศาสนา และวัฒนธรรมไทยในฐานะกลไกที่ทั้ง “รับรอง” และ “กำกับควบคุม” ความหมายของเพศ ซึ่งความก้าวหน้าของกฎหมายจะดำรงควบคู่กับการจำกัดอัตลักษณ์เพื่อให้อยู่ในกรอบที่รัฐสามารถบริหารจัดการได้ ซึ่งความย้อนแย้งของความก้าวหน้าดังกล่าวสะท้อนว่า การมองเห็นในสื่อหรือการรับรองสิทธิบางประการยังไม่เท่ากับการที่รื้อถอนโครงสร้างอำนาจทางเพศอย่างแท้จริงได้ ท้ายสุดประเด็นร่วมสมัย ได้แก่ การรับรองเพศสภาพตามการกำหนดเอง สิทธิของบุคคลข้ามเพศในระบบราชการ การออกแบบฐานข้อมูลดิจิทัลภาครัฐ และการบูรณาการความหลากหลายทางเพศในนโยบายครอบครัว ทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างในระดับกฎหมาย วาทกรรม และสถาบันของรัฐ ซึ่งบทสรุปที่สำคัญก็คือการพัฒนานโยบายสาธารณะของเพศในประเทศไทยเพื่อรองรับในอนาคตที่ควรมุ่งไปให้ไกลกว่าการคุ้มครองเชิงสวัสดิการ การก้าวสู่การรับรองสิทธิความเป็นพลเมืองอย่างเต็มรูปแบบบนพื้นฐานของความเสมอภาคเท่าเทียมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักสิทธิมนุษยชนร่วมสมัย

องค์ความรู้ใหม่

โมเดล QPEM เป็นกรอบแนวคิดที่เกิดจาก การประยุกต์ทฤษฎีเควียร์ (Queer Theory) มาสู่การวิเคราะห์และออกแบบนโยบายสาธารณะในบริบทความหลากหลายทางเพศ โดยมีคุณสมบัติเด่นคือการ

วิเคราะห์อำนาจ การสร้างนโยบาย และการเสริมพลังชุมชน อย่างเป็นระบบ และมีลักษณะ วนกลับเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

แผนผังแนวคิดของโมเดล QPEM (Queer Policy & Empowerment Model)

[1] วิเคราะห์วิพากษ์ (Critical Diagnosis)

↓

[2] รื้อสร้างและออกแบบใหม่ (Redesign & Reconstruction)

↓

[3] บูรณาการสู่ระบบ (Institutional Integration)

↓

[4] เสริมพลังและเปลี่ยนวัฒนธรรม (Empowerment & Cultural Shift)

↓

[5] ประเมินผลและปรับปรุง (Evaluation & Iteration)

↺ (วนกลับเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง)

ข้อสรุปเชิงองค์ความรู้ โมเดล QPEM แสดงให้เห็นว่าการพัฒนานโยบายด้านเพศต้องก้าวพ้นจาก “การคุ้มครองกลุ่มเปราะบาง” ไปสู่ “การออกแบบโครงสร้างที่ไม่ผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมตั้งแต่ต้นทาง” โดยใช้ทฤษฎีเควียร์เป็นเครื่องมือวิเคราะห์อำนาจ วาทกรรม และหมวดหมู่ทางเพศ โดยเป้าหมายสูงสุดของโมเดล คือ การเปลี่ยนผ่านจาก รัฐที่ “จัดหมวดหมู่และควบคุมเพศ” ไปสู่ “รับรองสิทธิและศักดิ์ศรีของความหลากหลาย” ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเชิงโครงสร้างของตัวบุคคล สังคม และองค์กรอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของความเสมอภาคและสิทธิมนุษยชนร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มอัญจารี. (2540). สถาบันราชภัฏออกระเบียบไม่รับบุคคลที่เบี่ยงเบนทางเพศเป็นครู. *อัญจารีสาร, 3*(16), 1–5.

กัญญภัค, และ พระมหามฆวินทร์. (2563). ความหลากหลายทางเพศกับการบรรลุธรรมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5*(5), 200–216.

คณิน ฉัตรวัฒนา. (2564). เควียร์กับการวิพากษ์บรรทัดฐานรักต่างเพศในตุ๊ดทะลุมิติ. *วารสารศาสตร์, 14*(3), 111–142.

ณัชชา, และ ขนิษฐา. (2562). กฎหมายไทยกับความหลากหลายทางเพศ. *วารสารธรรมศาสตร์, 38*(3), 45–68.

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2560). *แนวคิดทฤษฎีเรื่องความหลากหลายทางเพศ*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

บุญวัทน์ ศรีขวัญ. (2569, 30 มกราคม). ผู้ช่วยคณบดีวิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ. สัมภาษณ์.

บุษกร สุริยะสาร. (2557). *อัตลักษณ์และวิถีทางเพศในประเทศไทย*. องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.

พรพิรุณ, และ รัชนก. (2568). ความหลากหลายทางเพศต่อการสร้างครอบครัวระหว่างเพศเดียวในสังคมไทย. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์, 7*(1), 547–554.

พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558. (2558, 13 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 132 ตอนที่ 18 ก, 17–25.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567. (2567, 24 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 141 ตอนที่ 58 ก, 1–21.

มิแช็ล ฟูโกต์. (2558). *ร่างกายใต้บงการ: ปฐมบทแห่งอำนาจในวิถีสมัยใหม่*. มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา.

โยธกา ปะทิ. (2567). วิเคราะห์พัฒนาการสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยผ่านทฤษฎีสตรีนิยมและทฤษฎีกฎหมายเควียร์ต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 เปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศ. *วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์, 9*(2), 159–188.

สัญญา เคณาภูมิ. (2567). แนวทางการสร้างทฤษฎีจากปรากฏการณ์วิทยาทางสังคมศาสตร์. *วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต, 24*(1), 82–109.

สุไลพร ชลวิไล, และ อโนพร เครือแตง. (2562). *เพศแห่งสยาม: ประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางเพศ*. สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์.

Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.

Butler, J. (2004). *Undoing gender*. Routledge.

Foucault, M. (1978). *The history of sexuality: Volume 1: An introduction* (R. Hurley, Trans.). Pantheon Books.

Jackson, P. A. (1999). Tolerant but unaccepting: The myth of a Thai “gay paradise.” In P. A. Jackson & N. M. Cook (Eds.), *Genders and sexualities in modern Thailand* (pp. 226–242). Silkworm Books.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2015). *Discrimination and violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity*. United Nations.

United Nations Development Programme. (2014). *Being LGBT in Asia: Thailand country report*. UNDP.

Warner, M. (1993). Fear of a queer planet: Queer politics and social theory. *Social Text*, (29), 3–17.

พลังพลเมืองกับการบริหารจัดการท้องถิ่น : การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ

Civic Power and Local Governance: Strengthening Communities Through Integrated Participatory Processes

นันทพันธ์ คดคง
คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Nanthaphan Kodkong
Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University
Email: nanthahan.k@psru.ac.th

รับบทความ: 24 มีนาคม 2569; แก้ไขบทความ 13 เมษายน 2569; ตอบรับบทความ: 17 เมษายน 2569
Received: March 24, 2026; Revised: April 13, 2026; Accepted: April 17, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นผ่านการเปลี่ยนผ่านโครงสร้างอำนาจจากรูปแบบการสั่งการจากบนลงล่าง (Top-down) ไปสู่การบริหารจัดการเชิงเครือข่ายที่มี “พลังพลเมือง เป็นหัวใจสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของพลเมืองที่พึงประสงค์ในระบอบประชาธิปไตย หลักการบริหารจัดการท้องถิ่นแนวใหม่ และกระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการที่ยั่งยืน

ผลการศึกษาพบว่า พลังพลเมืองที่แท้จริงมิใช่เพียงสถานะตามกฎหมายหรือการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง แต่คือพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการมีส่วนร่วมตรวจสอบทางการเมือง ซึ่งสอดรับกับการบริหารจัดการท้องถิ่นแนวใหม่ที่ต้องยึดหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ ได้แก่ นิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและลดปัญหาการทุจริต นอกจากนี้ บทความยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของ “กระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ” ระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม ผ่าน 4 ขั้นตอนหลัก คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผลประโยชน์

เพื่อให้การพัฒนาสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง บทความได้เสนอส่วนสำคัญของกลยุทธ์ “รู้เขา รู้เรา” ผ่านการวิเคราะห์ทุนและความท้าทายใน 5 มิติ ได้แก่ มิติกายภาพและชีวภาพ ทรัพยากรมนุษย์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมและการเมือง องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิเคราะห์ระบุว่า การพัฒนาท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21 จะบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้อย่างยั่งยืนต้องอาศัยการประสานพลังระหว่างพลเมืองที่มีความตระหนักรู้ การบริหารจัดการที่โปร่งใส และการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : พลังพลเมือง; การบริหารจัดการท้องถิ่น; ธรรมาภิบาล; การมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ; การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This article presents strategic approaches to driving local development by transitioning the power structure from a top-down model to a network-based governance system centered

on “civic power.” The objective is to analyze the attributes of active citizenship in a democracy, the principles of modern local public administration, and the process of sustainable integrated participation.

The findings reveal that genuine civic power transcends mere legal status or electoral voting; it manifests through collective civic responsibility, respect for human dignity, and active political oversight. This aligns with modern local governance, which must strictly adhere to the six principles of good governance: the rule of law, morality, transparency, participation, accountability, and value for money, thereby fostering public trust and mitigating corruption. Furthermore, the article emphasizes the significance of an “integrated participation process” involving the public, private, and civil society sectors through four core stages: joint planning, joint implementation, joint monitoring, and equitable benefit-sharing.

To ensure that development aligns with empirical realities, the article proposes a strategic framework of contextual analysis by assessing community capitals and challenges across five dimensions: physical and ecological, human resources, cultural, economic, and socio-political. The synthesized knowledge indicates that achieving sustainable local development in the 21st century requires the synergy of a conscious citizenry, transparent administration, and systematic multi-sectoral collaboration to genuinely address community needs.

Keywords: Civic Power; Active Citizenship; Local Governance; Integrated Participation; Public Policy Innovation

บทนำ

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งจากก้าวกระโดดของเทคโนโลยีและบทเรียนล้ำค่าจากวิกฤตการณ์ที่ผ่านมา “ท้องถิ่น” ไม่ใช่เพียงหน่วยปกครองที่เล็กที่สุดในโครงสร้างรัฐอีกต่อไป แต่การปกครองส่วนท้องถิ่นในอนาคตจะต้องเป็นหน่วยงานที่ต้องเผชิญกับประชาชนเป็นลำดับแรก หรืออาจเรียกได้ว่า “ป้อมปราการด่านหน้า” และ “ห้องทดลองแห่งการเรียนรู้” ที่สำคัญที่สุดในการกำหนดอนาคตของประเทศ ดังจะเห็นได้จากการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น การเมืองท้องถิ่นถือว่ามีความรุนแรงทั้งในด้านการหาเสียงเชิงนโยบาย การทุจริตคอรัปชั่นในการซื้อสิทธิ ขายเสียง สะท้อนให้เห็นว่าฐานการเมืองทั้งหมดเกิดจากประชาชนในท้องถิ่น พลังพลเมือง (Civic Power) จึงเปรียบเสมือนฟันเฟืองที่มีชีวิต เป็นแรงขับเคลื่อนแฝงที่ซ่อนอยู่ในสายใยของท้องถิ่น เมื่อนิยามของ “วิถีใหม่” ไม่ได้หมายถึงเพียงการสวมหน้ากากหรือการใช้แอปพลิเคชัน แต่คือการปรับรื้อวิธีคิด (Mindset) จากการเป็นเพียง “ผู้อาศัย” มาเป็น “เจ้าของร่วม” ที่ลุกขึ้นมาขยับเขยื้อนโชคชะตาของบ้านเกิดด้วยมือของตนเอง (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2564) ภาพของท้องถิ่นวิถีใหม่ในจินตนาการที่กำลังกลายเป็นจริง คือภาพที่คนต่างวัยมาล้อมวงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พลเมืองรุ่นใหม่นำนวัตกรรมกลับมาเติมเต็มภูมิปัญญาเดิมของปราชญ์ชาวบ้าน

เกิดเป็นโครงข่ายการจัดการตนเองที่ยืดหยุ่นและเข้มแข็ง เป็นการขับเคลื่อนที่ไม่ได้รอคอยคำสั่งจากส่วนกลาง แต่เป็นการระเบิดพลังจากภายในที่เชื่อมั่นในศักยภาพของพื้นที่ (จรีรัตน์ กอเจริญเกียรติ, 2564)

บทความวิชาการนี้ สามารถเข้าใจความหมายที่เปลี่ยนไปของพลังพลเมือง ในฐานะหัวใจสำคัญที่จะปลุกให้ท้องถิ่นลุกขึ้นมามีชีวิต มีนวัตกรรม และมีความยั่งยืนอย่างแท้จริงในโลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความท้าทาย พลังพลเมืองกับการขับเคลื่อนท้องถิ่นวิถีใหม่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคศตวรรษที่ 21 ภารกิจของการปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการจัดทำบริการสาธารณะพื้นฐาน (Public Services) เช่น การสร้างถนนหรือการจัดการขยะเท่านั้น แต่หัวใจสำคัญได้เปลี่ยนผ่านไปสู่การสร้าง ธรรมาภิบาลเชิงพื้นที่ ที่มุ่งเน้นการดึงศักยภาพของประชาชนในฐานะเจ้าของพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดชะตากรรมของตนเองในยุคสมัยที่ความเปลี่ยนแปลงถาโถมเข้าใส่ทุกพื้นที่อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง “ท้องถิ่น” กล่าวได้ราวกับสายน้ำที่ต้องเผชิญกับคลื่นลมแห่งความท้าทาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การรอคอยเพียงเข็มทิศจากส่วนกลางหรือความช่วยเหลือจากภายนอกเพียงอย่างเดียว ไม่อาจนำพาไปสู่ฝั่งที่มั่นคงได้อีกต่อไป แต่หัวใจสำคัญของการอยู่รอดและเติบโตอย่างสง่างามจึงอยู่ที่การเสริมสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก โดยมีพลเมืองเป็นผู้นำทาง การสร้างความเข้มแข็งที่แท้จริงไม่ใช่เพียงการนำงบประมาณมาวางหรือการสร้างสิ่งปลูกสร้างให้เสร็จสิ้น แต่คือการบ่มเพาะกระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ ให้หยั่งรากลึกในวิถีชีวิต มันคือศิลปะแห่งการถักทอความแตกต่างหลากหลาย ตั้งแต่มือที่กร้านงานของเกษตรกร ไปจนถึงสมองที่ว่องไวของคนรุ่นใหม่ และสายตาที่มองการณ์ไกลของผู้นำท้องถิ่นให้กลายเป็นผืนผ้าผืนเดียวกันที่เหนียวแน่นและมีพลัง กระบวนการนี้ไม่ได้หยุดอยู่เพียงการมานั่งประชุมร่วมกัน แต่เป็นการบูรณาการทั้งในมิติของ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การบริหาร ที่ต้องทลายกำแพงระหว่างวัยและบทบาท มิติของ ความรู้ ที่ต้องหลอมรวมภูมิปัญญาเดิมเข้ากับนวัตกรรมสมัยใหม่ และมิติของ งบประมาณ ที่ต้องใช้อย่างมีเป้าหมายและคุ้มค่าที่สุด เมื่อพลเมืองเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้เฝ้าดู” มาเป็น “ผู้ลงมือทำ” และ “ผู้เป็นเจ้าของ” ชุมชนจะไม่ได้เพียงแค่ปรับตัวเก่งขึ้น แต่จะกลายเป็นโครงสร้างที่ขับเคลื่อนได้ด้วยตนเอง มีภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่ง และพร้อมจะเป็นต้นแบบของท้องถิ่นวิถีใหม่อย่างแท้จริง (อรัญญา ชูโอชา,2565)

ผู้เขียนได้เล็งเห็นถึงความเป็นมาและความสำคัญของพลังพลเมืองกับการบริหารจัดการท้องถิ่น ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ เพื่อจะเป็นการทบทวนตนเองของภาคประชาชนที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตรงจุดมุ่งหมาย ที่ต้องตอบโจทย์การทำงานของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนั้นพลวัตของพลังพลเมืองในการบริหารจัดการท้องถิ่น การขับเคลื่อนความเข้มแข็งของชุมชนภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ มิใช่เพียงการดำเนินงานตามระเบียบปฏิบัติของรัฐ แต่เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหารจัดการพื้นที่ผ่านการผสาน ทฤษฎีการจัดการปกครองโดยเครือข่าย (Network Governance) เข้ากับแนวปฏิบัติของการบริหารรัฐกิจสมัยใหม่ โดยเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจจากแนวดิ่งที่เน้นการสั่งการ สู่โครงสร้างแนวราบที่มองท้องถิ่นเป็นจุดตัดของการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ในบริบทนี้ พลเมืองทำหน้าที่เป็น “โหนดเชิงยุทธศาสตร์” ที่เชื่อมโยงทุนทางสังคม ภูมิปัญญา และความต้องการของพื้นที่เข้ากับกลไกสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ

เมื่อโครงสร้างเปิดรับการทำงานแบบเครือข่ายแล้ว แนวคิดการบริหารสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance) จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน ผ่านกระบวนการ การผลิตบริการสาธารณะร่วมกัน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญที่เปลี่ยนบทบาทของพลเมืองจากการเป็นเพียงผู้รับผลประโยชน์ มา

เป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาที่ร่วมคิด ร่วมสร้าง และร่วมรับผิดชอบกับภาครัฐ ผลลัพธ์ที่ได้จึงไม่ใช่เพียงแค่การบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่คือความคุ้มค่าทางสังคมที่เกิดจากการทำงานร่วมกันอย่างแท้จริง และกระบวนการทั้งหมดนี้จะบรรลุผลได้อย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัย ทฤษฎีการเสริมสร้างพลังอำนาจ เป็นเครื่องยนต์หลักในการเปลี่ยนผ่านจิตสำนึก จากพลเมืองที่ไม่ตื่นรู้ สู่พลเมืองที่ตื่นรู้ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และการฝึกฝนอำนาจในการตัดสินใจ เมื่อพลเมืองตระหนักในสิทธิและศักยภาพของตนเอง พลังนี้จะกลายเป็นหัวใจสำคัญที่เข้ามา “ปลุก” ให้ท้องถิ่นเกิดความมีชีวิตชีวา มีอิสระในการพึ่งพาตนเอง และนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนที่หยั่งรากลึกจากฐานรากอย่างแท้จริง

1. พลังพลเมืองกับการบริหารจัดการท้องถิ่น

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ นั้น ผู้เขียนสามารถแยกประเด็นสำคัญในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. พลังพลเมือง (Civic Power): หัวใจของการเปลี่ยนแปลงพลังพลเมืองไม่ใช่แค่การออกไปเลือกตั้ง แต่คือการที่คนในชุมชนมีความกระตือรือร้น ในการรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ ความตระหนักรู้ สำนึกในสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อท้องถิ่น ด้านการรวมกลุ่มการสร้างเครือข่ายภาคประชาชน เช่น สภาองค์กรชุมชน หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้านทุนทางสังคม จะมุ่งเน้นเรื่องการใช้ความไว้เนื้อเชื่อใจ วัฒนธรรม และภูมิปัญญามาเป็นต้นทุนในการพัฒนา

พลเมือง หมายถึง พละกำลังของประเทศ ซึ่งมีส่วนเป็นเจ้าของประเทศนั่นเอง ต่างจากชาวต่างด้าวเข้าเมือง ชาวต่างประเทศนี้เข้ามาอยู่ชั่วคราว เมื่อกล่าวถึงพลเมืองของประเทศใด ย่อมหมายถึงบุคคลทั้งหลายที่มีสัญชาติของประเทศนั้นๆ ตามกฎหมายของแต่ละประเทศ เช่น เมื่อกล่าวถึงพลเมืองของประเทศไทยย่อมหมายถึงคนทั้งหลายที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมายไทย ซึ่งพลเมืองของแต่ละประเทศย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของประเทศนั้น บุคคลต่างสัญชาติที่เข้าไปอยู่อาศัยซึ่งเรียกว่าคนต่างด้าว ไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับพลเมือง และมีหน้าที่แตกต่างออกไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

นอกจากนั้นสิทธิและหน้าที่เป็นสิ่งคู่กัน เมื่อมีสิทธิก็ต้องมีหน้าที่ พลเมืองของทุกประเทศมีทั้งสิทธิและหน้าที่ แต่จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกฎหมายของประเทศนั้น ๆ และแน่นอนว่าประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิมากกว่าการปกครองในระบอบอื่น เพราะมีสิทธิที่สำคัญที่สุด คือ สิทธิในการปกครองตนเอง ความเป็นพลเมืองตามกฎหมายแล้ว ปัจจุบันแนวคิดเรื่องการเป็นพลเมืองโดยพฤติกรรมก็ได้รับการกล่าวถึงมากขึ้น เนื่องจากสถานะตามกฎหมายไม่อาจรับประกันได้ว่าผู้นั้นจะมีพฤติกรรมการแสดงออกที่ดีเป็นประโยชน์มากพอและเหมาะสมกับระบอบการเมืองการปกครองของรัฐหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งพลเมืองได้รับการรับรองสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าพลเมืองในระบอบอื่น ในแง่นี้พลเมืองจึงเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หากพลเมืองสามารถดึงศักยภาพของตนออกมาใช้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำนุบำรุงและพัฒนาประเทศได้ ชาติบ้านเมืองก็จะมีความเจริญรุดหน้าอย่างมาก

งานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยส่วนใหญ่ระบุไปในทิศทางเดียวกันว่าพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยไม่ใช่เพียงผู้ที่มุ่งใช้สิทธิเสรีภาพโดยเน้นไปเพื่อปกป้องประโยชน์ส่วนตนเท่านั้นแต่พึงต้องแสดงออกอย่างสมดุลระหว่างการแสดงออกตามสิทธิหน้าที่กับการแสดงออกอย่างไม่ละเมิด ด้วยเหตุนี้ คุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มักได้รับการกล่าวถึงจึงเป็นเรื่องของการเคารพ และความรับผิดชอบเช่น ในงานเรื่อง Civitas : A framework of civic

education (1991) ได้กำหนดให้การเคารพซึ่งกันและกัน การมีวินัย รับผิดชอบต่อตนเอง และมีจิตสาธารณะนับเป็นคุณลักษณะของพลเมืองที่พึงปรารถนาในประเด็นแรก ๆ ส่วนประเด็นเรื่องสิทธิเสรีภาพนั้นกลับกลายเป็นประเด็นที่ถูกกล่าวถึงในข้อท้าย ๆ

ด้าน Joel Westheimer and Joseph Kahne (2004) ได้แบ่งประเภทของพลเมืองไว้ นั้นเป็นคุณลักษณะที่แสดงออกได้ง่ายที่สุดและพึงแสดงออกในฐานะพื้นฐานของการเป็นพลเมือง ก็คือการเป็นผู้รับผิดชอบต่อตนเองและสังคมก่อนที่จะเป็นพลเมืองที่มีการแสดงออกและมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นไป Galson William (1991) ชี้ให้เห็นว่าพลเมืองในระบอบเสรีประชาธิปไตยนั้นการมีจริยธรรมของพลเมืองเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง โดยเขาแบ่งจริยธรรมของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยไว้ 4 ประการ ประกอบด้วย

1. จริยธรรมทั่วไป ในการมีความกล้าหาญ ปฏิบัติตามกฎหมายและมีความภักดีต่อชุมชนของตน
2. จริยธรรมทางสังคมในการเป็นผู้มีอิสระและใจกว้าง
3. จริยธรรมทางเศรษฐกิจในการทำงาน สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่เกิดขึ้น และ
4. จริยธรรมทางการเมืองในการเคารพสิทธิผู้อื่น เรียกร้องตามความเหมาะสม มีการติดตามตรวจสอบสามารถประเมินผลการดำเนินงานของผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ เป็นต้น

จากข้อความข้างต้นเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับบทความเรื่อง ความเป็นพลเมืองในท้องถิ่น (ศิเรมอร ยงพานิช 2568) กล่าวว่า การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดบริการสาธารณะระดับพื้นที่ โดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิดการจัดทำบริการสาธารณะที่มีคุณภาพเนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับพื้นที่ เพื่อให้การจัดบริการสาธารณะบรรลุเป้าหมาย การบริหารท้องถิ่นในปัจจุบันต้องให้ความสำคัญกับประชาชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้เกิดความตระหนักถึงการร่วมดำเนินการ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องสร้างจิตสำนึกเพื่อสร้างพลเมืองที่มีความกระตือรือร้นและพร้อมที่จะเข้ามาร่วมรับผิดชอบภารกิจ พร้อมทั้งยกระดับการมีส่วนร่วมไปสู่การปรับลดบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงานของพลเมือง อย่างไรก็ตามการให้อำนาจแก่พลเมืองไม่สามารถปรากฏขึ้นได้ชัดเจน เนื่องจากการบริหารท้องถิ่นต้องยึดอยู่กับกฎระเบียบที่มีการกำหนดจากส่วนกลาง ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถให้อำนาจแก่พลเมืองเพื่อเป็นผู้ตัดสินใจในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดทำบริการสาธารณะ เพราะพื้นฐานของการเป็นพลเมืองต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ซึ่งถ้าเปรียบเทียบผู้นำกับพลังพลเมือง คือ การมุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชน แต่หากมองในมุมของประชาชน คือการรับประโยชน์ของการบริการสาธารณะ และมีจิตสำนึกร่วมในการเป็นเจ้าของท้องถิ่นนั้น ๆ

ในส่วนของประเทศไทยคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่พึงปรารถนาก็เป็นไปในทิศทางที่พยายามผสมผสานระหว่างความมีวินัย ความรับผิดชอบ และจิตสาธารณะ ดังปรากฏในเกณฑ์การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ระบุคุณลักษณะของพลเมืองไทยอันพึงปรารถนาไว้ 8 ประการ ประกอบด้วย 1.รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2. ซื่อสัตย์สุจริต 3.มีวินัย 4.ใฝ่เรียนรู้ 5.อยู่อย่างพอเพียง 6. มุ่งมั่นในการทำงาน 7. รักความเป็นไทย 8. มีจิตสาธารณะ

สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้งระบุถึงพื้นฐานความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไว้ในคู่มือพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย (2558) ดังนี้

1. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มองว่าทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่าเทียมกัน มิอาจล่วงละเมิดได้ จึงพึงยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันของผู้คน

2. เคารพสิทธิ เสรีภาพ กฎหมายและกติกาของสังคม ดำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมและหลักนิติรัฐในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมิให้เกิดการละเมิด

สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดและคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ความเป็นพลเมือง สถานะทางกฎหมายเทียบกับพฤติกรรม ปัจจุบันเน้นความสำคัญของการเป็นพลเมืองโดยพฤติกรรมมากกว่าแค่สถานะตามกฎหมาย เพราะพฤติกรรมที่เหมาะสมเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาประเทศในระบอบประชาธิปไตย การสร้างสมดุลภาคพลเมืองที่พึงประสงค์ต้องรู้จักใช้สิทธิเสรีภาพควบคู่ไปกับการไม่ละเมิดผู้อื่น โดยให้ความสำคัญกับการเคารพ และความรับผิดชอบ มาก่อนเรื่องสิทธิส่วนตัว

2. การบริหารจัดการท้องถิ่นแนวใหม่

ยุคปัจจุบันการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่สามารถบริหารงานแบบ “บนลงล่าง” (Top-down) ได้อีกต่อไป แต่ต้องปรับสู่การบริหารแบบ เครือข่ายความร่วมมือ เน้นความโปร่งใสที่สามารถเปิดเผยข้อมูลการใช้งบประมาณให้ตรวจสอบได้ เน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชนมีอำนาจตัดสินใจในโครงการที่กระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ ส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการที่นำเทคโนโลยีมาใช้รับฟังเสียงประชาชน ซึ่งในส่วนถัดไปผู้เขียนขอนำเสนอเรื่อง หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) คือการบริหารจัดการที่ดีตามครรลองธรรม โดยเน้นความโปร่งใสตรวจสอบได้ 6 หลักการสำคัญ (ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี) ประกอบด้วย หลักนิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า เพื่อสร้างองค์กรที่โปร่งใส ประชาชนเชื่อมั่น และลดการทุจริตคอรัปชั่น (สำนักนายกรัฐมนตรี,2542)

องค์ประกอบสำคัญของหลักธรรมาภิบาล (พีรพล ไทยทอง, 2560)

1. หลักความโปร่งใส (Transparency) การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ตรงไปตรงมา เข้าใจง่าย และประชาชนตรวจสอบได้

2. หลักความรับผิดชอบ (Accountability) กล้าที่จะรับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจและการกระทำของตนเอง

3. หลักนิติธรรม (Rule of Law) การบริหารงานตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ด้วยความเสมอภาคและยุติธรรม

4. หลักคุณธรรม (Morality) ยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ และมีจริยธรรม

5. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจร่วมกัน

6. หลักความคุ้มค่า (Cost-Effectiveness) การบริหารทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม

จากที่ได้กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าหลักธรรมาภิบาลเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องพลังพลเมืองกับการบริหารจัดการท้องถิ่น ที่เป็นการปลูกฝังความคิดขั้นพื้นฐานในตัวบุคคล จนนำไปสู่การยกระดับการตรวจสอบ การมีคุณธรรม และการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการทำงานอย่างคุ้มค่าและเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่หน่วยงาน อีกทั้งยังสร้างจุดมุ่งหมายและประโยชน์สร้างความเชื่อมั่น ศรัทธา และความไว้วางใจจากประชาชน ลดปัญหาการทุจริตคอรัปชั่นองค์กรมีประสิทธิภาพ มีผลสัมฤทธิ์ และพัฒนาอย่างยั่งยืน “หลักการมีส่วนร่วม เป็นหลักที่ทำได้ยากที่สุดในทางปฏิบัติ และมักเกี่ยวโยงกับปัญหาของ หลักความโปร่งใส

อย่างแยกไม่ออก เพราะที่ผ่านมาการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเป็นเพียง “พิธีกรรม” เพื่อให้ถูกระเบียบราชการ เช่น การจัดประชาคมที่เอาเอกสารมาให้ชาวบ้านเซ็นชื่อรับทราบ แต่โครงการถูกคิดมาจากข้างบนแล้ว ประชาชนไม่ได้ร่วมคิดร่วมตัดสินใจตั้งแต่ต้น ประกอบกับวัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นบางแห่งยังผูกติดกับเครือข่ายหัวคะแนนและบ้านใหญ่ ทำให้การเปิดพื้นที่ให้ “พลเมืองหน้าใหม่” หรือคนที่เห็นต่างเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเป็นไปได้ยาก

ทางออกและการก้าวข้ามอุปสรรค หากจะแก้ปัญหานี้ สามารถนำเสนอทางออกที่ก้าวข้ามกรอบเดิมๆ ได้ดังนี้

1. เปลี่ยนจาก “ผู้รับบริการ” เป็น “ผู้ร่วมสร้างสรรค์” ต้องปรับแนวคิดของข้าราชการท้องถิ่นว่าประชาชนไม่ใช่ภาระหรือแค่คนรอรับสวัสดิการ แต่คือ “หุ้นส่วน” ที่มีทรัพยากรและภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาพื้นที่ด้วยตนเอง

2. การใช้นวัตกรรมทางสังคมและเทคโนโลยี การแก้ปัญหาคนไม่มีเวลามาประชุม คือการนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น แพลตฟอร์มโหวตงบประมาณออนไลน์ (Participatory Budgeting) หรือแอปพลิเคชันแจ้งปัญหาเมือง (เช่น Traffy Fondue) ซึ่งทำให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา และโปร่งใส

3. การสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางการเมือง เปิดพื้นที่อิสระให้กลุ่มคนรุ่นใหม่ กลุ่มเปราะบาง หรือภาคประชาสังคม ได้มาร่วมถกเถียงปัญหาโดยไม่ต้องกังวลเรื่องอิทธิพลมืด

3. กระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ (Integrated Participation)

ในส่วนนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งด้วยการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ การมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ (Integrated Participation) หมายถึงการประสานพลังจากทุกภาคส่วน (รัฐ-เอกชน-ประชาสังคม) ในทุกขั้นตอนของการพัฒนาขั้นตอนสำคัญในกระบวนการบูรณาการร่วมคิดและร่วมวางแผน (Co-thinking & Planning) การจัดทำ “ธรรมนูญชุมชน” หรือ “แผนพัฒนาตำบล” โดยใช้ข้อมูลจริงจากพื้นที่ ไม่ใช่การลอกเลียนนโยบายจากส่วนกลางร่วมดำเนินการ การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรืออาสาสมัครท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนโครงการต่างๆร่วมตรวจสอบ (Co-monitoring) การสร้างระบบธรรมาภิบาลโดยให้ภาคประชาชนเข้าถึงข้อมูลการงบประมาณและตรวจสอบความโปร่งใสได้ร่วมรับผลประโยชน์ ออกแบบให้ดอกผลของการพัฒนา กระจายตัวสู่คนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ซึ่งผู้เขียนแสดงทัศนะไว้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการจะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องมีความ “รู้เขา รู้เรา”กล่าวคือ

1. รู้ด้านกายภาพและชีวภาพ หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและชีวภาพของชุมชน ครอบคลุมทั้งลักษณะทางภูมิศาสตร์ เช่น ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร ถ้ำเนินดิน เกาะ ชายหาด พื้นที่ว่างเปล่า ฯลฯ ระบบสาธารณูปโภคและสิ่งปลูกสร้าง เช่น เขื่อน ระบบไฟฟ้าและประปา ถนน สะพาน วัด สถานีรถไฟ รถไฟฟ้า ท่าเรือ สัญญาณโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต ฯลฯ) สัตว์และพืชพรรณ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง พืชพื้นถิ่น พืชเศรษฐกิจ ฯลฯ และทรัพยากรต่าง ๆ เช่น แร่ธาตุ แหล่งอาหาร แหล่งน้ำ พลังงาน อากาศ หิน ดิน ทราย ฯลฯ

2. รู้ด้านทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง ทุนและความท้าทายที่เกี่ยวกับคนหรือประชาชนในชุมชน ทั้งทางสภาพร่างกาย สภาพจิตใจ การดูแลสุขอนามัยของบุคคล บุคลิกภาพ ทักษะด้านอารมณ์ ทักษะด้านวิชาชีพ ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ การได้รับการยอมรับหรือไม่ยอมรับ เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนาและความเชื่อ ปราชญ์ท้องถิ่น ช่างฝีมือ ผู้สูงอายุ คนในวัยแรงงานเยาวชน ผู้ป่วย ผู้พิการ ผู้ติดยาเสพติด

3. รู้ด้านวัฒนธรรม หมายถึง ทุนและความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ครอบคลุมทั้งขนบธรรมเนียมจารีต ประเพณี มรดกภูมิปัญญา แบบแผนปฏิบัติ และความรู้ด้านวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งรวมถึงศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม ศิลปะ การแสดง กีฬาและการละเล่นพื้นบ้าน หัตถกรรม การแต่งกาย ภาษา ตำนานและนิทานพื้นบ้าน ทัศนคติ ความเข้าใจโลก วิถีปฏิบัติ วิถีการดำรงชีวิต ระบบการนับเครือญาติการสืบทอดทางสายเลือดและมรดก ไปจนถึงการแสดงออกทางวัฒนธรรม และ วัตถุต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม

4. รู้ด้านเศรษฐกิจหมายถึงทุนและความท้าทายทางเศรษฐกิจที่มีในชุมชน รวม ถึงการจัดการทรัพยากรของชุมชน ซึ่งมีอยู่ในระบบการผลิต การถือครองทรัพย์สินการกระจายการขนส่งการซื้อขายแลกเปลี่ยน ตลอดจนการบริโภคสินค้าและบริการ ที่มีอยู่ในชุมชน ดังนั้นจึงหมายรวมถึงอาชีพและการทำมาหากินของผู้คน ผลผลิต ต่าง ๆ ของชุมชน ตลาด และความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนซื้อขายกันระบบเศรษฐกิจชุมชนทำให้มีการสะสมทุนทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทุนกายภาพ เช่น วัตถุดิบ สินค้า เครื่องมือ เครื่องจักรต่าง ๆ หรือความ สัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

5. รู้ด้านสังคมและการเมือง หมายถึง ทุนและความท้าทายทางสังคมและการเมืองที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งกลุ่มบุคคล องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน ทั้ง ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มเครือข่ายภายในชุมชน เครือข่ายภายนอกที่มีความสัมพันธ์กับคนหรือองค์กรในชุมชน อำนาจและกลไกทางสังคม การเมือง การปกครอง กฎหมายและระเบียบกฎเกณฑ์ของชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมืองของคนในชุมชน สิทธิ์และการแสดงออกทางความคิดและความเห็นทางการเมือง ปัจจัย ด้านสังคมและการเมืองนับเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างชุมชน ที่สามารถใช้ในการรับเคลื่อนและจัดการปัญหาชุมชน ทั้งโดยการจัดสรรทรัพยากร การบังคับใช้กฎหมาย การจัดการความขัดแย้ง การธำรงความเป็นธรรม ตลอดจนทำหน้าที่ประสานงาน จัดทำแผน และจัดให้มีบริการและสวัสดิการต่าง ๆ

การที่พลเมืองมีความรู้ความเข้าใจในมิติทั้ง 5 ด้านอย่างถ่องแท้ จะนำไปสู่ กระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ (Integrated Participation) ที่ช่วยยกระดับและสร้าง “ความเข้มแข็งทางการเมือง” ของท้องถิ่นในลักษณะดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนผ่านจาก “ผู้ร้องขอ” สู่ “ผู้มีอำนาจต่อรอง” เมื่อชุมชนรู้ฐานทรัพยากร (ด้านกายภาพและชีวภาพ) และรู้มูลค่าของทรัพยากรเหล่านั้น (ด้านเศรษฐกิจ) ชุมชนจะไม่ยอมให้กลุ่มทุนหรือรัฐส่วนกลางเข้ามากอบโกยผลประโยชน์ฝ่ายเดียว ความรู้เหล่านี้จะแปรเปลี่ยนเป็น “ข้อมูลเชิงประจักษ์” ที่พลเมืองใช้เป็นอาวุธในการเจรจาต่อรอง ร้องเรียน หรือเรียกร้องความเป็นธรรมในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่กระทบต่อพื้นที่ของตนเอง

2. การสร้างความเป็นปึกแผ่นและเครือข่ายแนวราบ ความเข้าใจในความหลากหลายของผู้คน (ด้านทรัพยากรมนุษย์) ผนวกกับรากฐานทางอัตลักษณ์ร่วมกัน (ด้านวัฒนธรรม) จะช่วยลดความขัดแย้งภายในและสร้าง “ความไว้เนื้อเชื่อใจ “ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของทุนทางสังคม เมื่อเกิดวิกฤตหรือประเด็นปัญหาทางการเมือง ชุมชนที่หลอมรวมกันด้วยวัฒนธรรมและความเข้าใจ จะสามารถระดมสรรพกำลังและสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคม ได้อย่างรวดเร็วและมีพลัง

3. การหลุดพ้นจากระบบอุปถัมภ์ ความเข้มแข็ง ด้านเศรษฐกิจ ของชุมชน คือรากฐานสำคัญของความเป็นอิสระทางการเมือง เมื่อชุมชนสามารถจัดการตนเอง ปากท้องอิ่ม และมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม

พลเมืองจะลดการพึ่งพิงนักการเมืองท้องถิ่นหรือผู้มีอิทธิพลแบบระบบอุปถัมภ์ ทำให้การตัดสินใจทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งหรือการทำประชาคม เป็นไปโดยอิสระและยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

4. การสร้างพื้นที่สาธารณะและการกำหนดวาระของชุมชน ความเข้าใจในโครงสร้างอำนาจ ด้านสังคมและการเมือง ทำให้พลเมืองรู้ช่องทางในการเข้าไปมีส่วนร่วม ทั้งในกลไกที่เป็นทางการ เช่น สภาท้องถิ่น และไม่เป็นทางการ เช่น สภากาแฟ กลุ่มโซเชียลมีเดีย การบูรณาการมิติเหล่านี้ทำให้พลเมืองสามารถ กำหนดวาระทางการเมืองของตนเองได้ เพื่อเป็นการแสดงถึงจุดยืนและไม่แสดงถึงการรอรับนโยบายหรือรับฟังปัญหาที่รัฐกำหนดมาให้แบบบนลงล่าง (Top-down) เพียงอย่างเดียว

ผู้เขียนสามารถสรุปการเชื่อมโยง ความเข้มแข็งทางการเมืองของท้องถิ่น จึงไม่ได้หมายถึงการมีนักการเมืองที่เก่งกาจ แต่หมายถึงการที่ “พลเมือง” สามารถนำองค์ความรู้ด้านมาบูรณาการร่วมกัน เพื่อสร้างแผนแม่บทชุมชน สร้างกติกาทางสังคม และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งสะท้อนถึงการเป็น “พลเมืองตื่นรู้ ที่พร้อมจะเป็นหุ้นส่วนในการบริหารจัดการท้องถิ่นอย่างแท้จริง

สรุป

การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในระดับท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นที่การเปลี่ยนผ่านจากโครงสร้างอำนาจแบบสั่งการจากบนลงล่าง (Top-down) ไปสู่การบริหารจัดการแบบเครือข่ายที่มี “พลังพลเมือง” (Civic Power) เป็นหัวใจสำคัญ หัวใจของการเปลี่ยนแปลงนี้ประกอบด้วยสามเสาหลัก ได้แก่ พลเมืองที่มีความตระหนักรู้และรับผิดชอบ การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ และกระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม นอกจากนี้ การบรรลุผลสำเร็จที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์ “รู้เขา รู้เรา” ผ่านการวิเคราะห์ทุนและความท้าทายใน 5 มิติของพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

1. พลังพลเมือง (Civic Power): หัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในระดับท้องถิ่นไม่ได้เริ่มต้นที่โครงสร้าง แต่เริ่มต้นที่ “พลเมือง” ซึ่งในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเพียงผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง แต่คือเจ้าของประเทศที่มีความตระหนักรู้ในบทบาทของตนเอง คุณลักษณะพลเมืองที่พึงประสงค์การสร้างพลังพลเมืองที่แท้จริงต้องอาศัยองค์ประกอบใน 3 ด้านหลัก ดังนี้

1.1 ด้านพฤติกรรม พลเมืองต้องมีวินัย มีความรับผิดชอบต่อทั้งตนเองและส่วนรวม มีจิตสาธารณะและที่สำคัญคือต้องเคารพในตัวผู้อื่น

1.2 ด้านจริยธรรม ความกล้าหาญในการทำสิ่งที่ถูกต้อง การปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด การมีอิสระทางความคิด มีความสามารถในการปรับตัว และมีบทบาทในการตรวจสอบการเมือง

1.3 พื้นฐานวิถีประชาธิปไตย การยึดถือความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และปฏิบัติตามกฎกติกาของสังคมอย่างเท่าเทียม

2. การบริหารจัดการท้องถิ่นแนวใหม่ (New Management)การบริหารจัดการในยุคปัจจุบันต้องปรับเปลี่ยนจากการสั่งการแบบเดิม มาเป็นการบริหารในรูปแบบ “เครือข่าย” โดยยึดหลัก ธรรมาภิบาล (Good Governance) 6 ประการ เป็นแนวทางปฏิบัติ

2.1 หลักนิติธรรม: การบริหารงานทุกขั้นตอนต้องเป็นไปตามกฎหมายอย่างยุติธรรม

2.2 หลักคุณธรรม: ยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริตและหลักจริยธรรมวิชาชีพ

2.3 หลักความโปร่งใส: การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณะเพื่อให้เกิดการตรวจสอบได้

2.4 หลักการมีส่วนร่วม: การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2.5 หลักความรับผิดชอบ: ความกล้าที่จะตัดสินใจและพร้อมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนั้นๆ

2.6 หลักความคุ้มค่า: การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม

3. กระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ ความสำเร็จของการพัฒนาท้องถิ่นเกิดจากการประสานพลังระหว่างสามภาคส่วนหลัก ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

3.1 ร่วมคิดและวางแผน การจัดทำแผนพัฒนาที่ไม่ได้เกิดจากจินตนาการ แต่เกิดจากข้อมูลจริงที่มีอยู่ในพื้นที่

3.2 ร่วมดำเนินการ การขับเคลื่อนโครงการผ่านกลไกอาสาสมัครหรือการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและยั่งยืน

3.3 ร่วมตรวจสอบ การสร้างระบบที่ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสของการดำเนินงาน

3.4 ร่วมรับผลประโยชน์ การรับประกันว่าดอกผลจากการพัฒนาจะถูกกระจายสู่คนในพื้นที่อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

4. กลยุทธ์ “รู้เขา รู้เรา”: การวิเคราะห์ทุนและความท้าทายเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริงและยั่งยืน จำเป็นต้องทำความเข้าใจบริบทของพื้นที่ผ่าน 5 มิติสำคัญ คือ

4.1 กายภาพและชีวภาพ ภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ และโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ในพื้นที่

4.2 ทรัพยากรมนุษย์ ทักษะ ความเชี่ยวชาญ องค์ความรู้ และสุขภาวะของคนในชุมชน

4.3 วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์

4.4 เศรษฐกิจระบบการผลิต อาชีพ การถือครองทรัพย์สิน และต้นทุนทางการเงินในท้องถิ่น

4.5 สังคมและการเมือง การเครือข่ายความสัมพันธ์ อำนาจในการตัดสินใจ และกฎกติกาที่ชุมชนยึดถือร่วมกัน

การบูรณาการข้อมูลทั้ง 5 มิตินี้เข้าด้วยกัน จะช่วยให้การบริหารจัดการท้องถิ่นสามารถตอบโจทย์ความต้องการของพลเมืองได้อย่างแม่นยำและมีประสิทธิภาพสูงสุด

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

บทความเรื่อง “พลังพลเมืองกับการบริหารจัดการท้องถิ่น” ให้ความรู้สำคัญในหลายมิติ และนำองค์ความรู้ที่บรรยายมาต่อยอดให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ได้ คือ

การเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับ “พลังพลเมือง (Civic Power)” องค์ความรู้สำคัญคือพลเมืองไม่ใช่แค่ “ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง” แต่เป็น “ผู้มีบทบาทในการพัฒนาสังคม”เน้นการเปลี่ยนบทบาทจาก ผู้รับ ⟶ ผู้มีส่วนร่วม การพัฒนาประเทศขึ้นอยู่กับ “พฤติกรรมของพลเมือง” มากกว่าสถานะทางกฎหมาย พลเมืองที่ดีต้องมีความรับผิดชอบจิตสาธารณะ เคารพสิทธิผู้อื่น เพราะพลังพลเมืองคือ “กลไกหลักของประชาธิปไตย” และเป็นรากฐานของการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ความรู้ด้าน “การบริหารจัดการท้องถิ่นแนวใหม่” การบริหารแบบเดิม (บนลงล่าง) ไม่เหมาะกับยุคปัจจุบันแนวคิดสำคัญเปลี่ยนเป็น การบริหารแบบมีส่วนร่วม ใช้หลัก ธรรมาภิบาล 6 ด้าน ได้แก่

1. ความโปร่งใส ⟶ ลดคอรัปชัน
2. ความรับผิดชอบ ⟶ สร้างความน่าเชื่อถือ
3. นิติธรรม ⟶ ความยุติธรรม
4. คุณธรรม ⟶ จริยธรรมผู้นำ
5. การมีส่วนร่วม ⟶ ประชาชนมีอำนาจ
6. ความคุ้มค่า ⟶ ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาท้องถิ่นต้อง “เปิดให้ประชาชนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ” เพื่อเป็นการันตีในเรื่องการบริหารงานที่ปราศจากการคอรัปชั่นอย่างแท้จริง หลักธรรมาภิบาลไม่เพียงแต่เน้นการตรวจสอบการทำงาน

เท่านั้น แต่หากยังเน้นเรื่องการส่งเสริมการมีส่วนร่วม การมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี มีความรับผิดชอบในสิ่งที่พึงกระทำ วัดผลลัพธ์ได้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

นอกจากนั้นยังต้องมุ่งสร้างความรู้เรื่อง “การมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ” การพัฒนาไม่สามารถทำโดยฝ่ายเดียว ต้องร่วมมือทุกภาคส่วน มีการฝึกกระบวนการสำคัญ ร่วมคิด (Co-thinking) ร่วมทำ (Co-acting) ร่วมตรวจสอบ (Co-monitoring) ร่วมรับผลประโยชน์ (Co-benefiting) เป็นแนวคิดที่เชื่อมโยง รัฐ + เอกชน + ประชาชนทำให้การพัฒนา ตรงกับปัญหาจริงของพื้นที่ลดความล้มเหลวของนโยบายจากส่วนกลาง เพราะการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ คือหัวใจของการพัฒนาอย่างยั่งยืนสร้างองค์ความรู้ด้านการเข้าใจชุมชน (รู้เขา รู้เรา)” โดยต้องมีลักษณะครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน ได้แก่1.ด้านกายภาพ (ทรัพยากรธรรมชาติ) 2.ด้านมนุษย์ (คน ทักษะ ผู้นำ) 3.ด้านวัฒนธรรม 4.ด้านเศรษฐกิจ และ5. ด้านสังคมและการเมือง เพราะกลยุทธ์เหล่านี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผนพัฒนา ทำให้การพัฒนา การพัฒนาที่ดีต้องเริ่มจาก “ความเข้าใจชุมชนอย่างรอบด้าน”

การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน คือ พลังพลเมือง + ธรรมาภิบาล + การมีส่วนร่วม องค์ความรู้จากบทความนี้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาท้องถิ่นในยุคปัจจุบันต้องอาศัยพลังของพลเมืองเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกกระบวนการควบคู่กับหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง อีกทั้งยังต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนและการเข้าใจบริบทของพื้นที่อย่างรอบด้าน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. (2565). *คู่มือกระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ (Integrated participation)*. กระทรวงมหาดไทย.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2562). *คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน*. โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดน.

โกวิทย์ พวงงาม. (2561). *การปกครองท้องถิ่นไทย: หลักการและมิติใหม่ในอนาคต* (พิมพ์ครั้งที่ 9). วิญญูชน.

จรีรัตน์ กอเจริญเกียรติ. (2564). การเสริมสร้างพลังพลเมืองเพื่อการจัดการตนเองของท้องถิ่นในยุคปกติใหม่. *วารสารการบริหารท้องถิ่น, 14*(2), 155–172.

ชาย โพธิสิตา. (2562). *ศาสตร์และศิลปะแห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 8). อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2564). ทิศทางการกระจายอำนาจและการบริหารจัดการท้องถิ่นในยุคปกติใหม่. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 12*(1), 1–15.

บัณฑิต จันทร์โรจนกิจ. (2564). *พลเมืองตื่นรู้: พลังแห่งการเปลี่ยนแปลงการเมืองไทย*. สถาบันพระปกเกล้า.

พีรพล ไทยทอง. (2560). ธรรมาภิบาลกับการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่ไทยแลนด์ 4.0. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6*(2), 607–615.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542. (2542, 10 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, 116(63 ง), 29–33.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วิภาวี ใจดี. (2566). กระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของท้องถิ่น. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 10*(2), 45–60.

วิษณุ เครืองาม. (2545). *ธรรมาภิบาล (Good governance)*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

ศิเรมอร ยงพานิช. (2568). ความเป็นพลเมืองในการบริหารท้องถิ่น. *วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร, 8*(1), 260–270.

ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2548). *การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New public management)*. จุดทอง.

สถาบันพระปกเกล้า. (2565). *การสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในศตวรรษที่ 21*. สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

สมชาย รักถิ่น. (2567). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนยั่งยืน*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2558). *คู่มือพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). *คู่มือการจัดทำแผนบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. เอ็กซเปอร์เน็ท.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570)*. สำนักนายกรัฐมนตรี.

Bahmueller, C. F., & Quigley, C. N. (Eds.). (1991). *Civitas: A framework for civic education*. Center for Civic Education.

Galston, W. A. (1991). *Liberal purposes: Goods, virtues, and diversity in the liberal state*. Cambridge University Press.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.

United Nations Development Programme (UNDP). (2022). *Local governance in the post-pandemic era: Building resilience and inclusion*. UNDP Press.

Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal, 41*(2), 237–269.

Leadership Renaissance: อิทธิบาทสี่กับผู้นำยุคใหม่

Leadership Renaissance: The Four Bases of Power and Modern Leaders

พระไชยา ชยสาโร
พระครูสุธีสารบัณฑิต
พระรัตนพล ญาณิสสโร (สุวรรณรัตน์)
พระพิทักษ์ โพธิ์ศรี
ธัญพัทธ์ สวนดง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
PhraChaiya chayasaro
PhrakruSudhisarabandhit
Phra Radtanapon Yanisaro (Suwanarat)
Phra Phithak Phosri and Thanyaphat Suandong
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Email: lasando113@gmail.com

รับบทความ: 4 เมษายน 2569; แก้ไขบทความ 15 เมษายน 2569; ตอบรับบทความ: 17 เมษายน 2569
Received: April 4, 2026; Revised: April 15, 2026; Accepted: April 17, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาปัญหาการพัฒนาภาวะผู้นำในบริบทสังคมยุคใหม่ ซึ่งเผชิญความซับซ้อน ความไม่แน่นอน และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยแนวคิดภาวะผู้นำกระแสหลักยังเน้นทักษะภายนอก และคุณธรรมเชิงอุดมคติ แต่ขาดกรอบแนวคิดที่อธิบาย “กลไกภายในของความสำเร็จเชิงปฏิบัติ” อย่างเป็นระบบ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หลักอิทธิบาท 4 ในฐานะกรอบแนวคิดเชิงพุทธสำหรับการพัฒนาภาวะผู้นำ และสังเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ร่วมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และงานวิจัยร่วมสมัยด้านภาวะผู้นำ พร้อมทั้งใช้กรอบแนวคิดการบูรณาการระหว่างอิทธิบาท 4 กับแนวคิดภาวะผู้นำยุคใหม่ในมิติของแรงจูงใจ การกำกับตนเอง และการคิดเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า อิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถอธิบายเป็นกลไกการพัฒนาภาวะผู้นำจากภายใน โดยสอดคล้องกับคุณลักษณะสำคัญของผู้นำยุคใหม่ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ ความมุ่งมั่น ความรับผิดชอบ และการตัดสินใจเชิงปัญญา อีกทั้งสามารถประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือเชิงกระบวนการที่นำไปสู่ผลลัพธ์เชิงประสิทธิภาพและจริยธรรมควบคู่กัน สรุปได้ว่า การบูรณาการอิทธิบาท 4 กับแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ เป็นกรอบการพัฒนาภาวะผู้นำที่มีความเป็นระบบ สามารถนำไปใช้ได้จริง และสอดคล้องกับบริบทองค์กรในยุคดิจิทัล อันนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: อิทธิบาทสี่; ผู้นำยุคใหม่; จริยธรรม; ความสำเร็จ

Abstract

This academic article aimed to examine the problem of leadership development in the context of contemporary society, which was characterized by complexity, uncertainty, and rapid change. Prevailing leadership approaches had primarily emphasized external competencies and ideal moral principles but lacked a systematic framework that explained

the “internal mechanisms of practical success.” Therefore, this article aimed to analyze the Four Bases of Success (Iddhipāda IV) as a Buddhist conceptual framework for leadership development and to synthesize its integration with modern management principles. This study employed documentary research by analyzing data from the Tipiṭaka, commentaries, and contemporary studies on leadership. It applied an integrative conceptual framework linking Iddhipāda IV with modern leadership theories, particularly in terms of intrinsic motivation, self-regulation, and analytical thinking. The findings revealed that Iddhipāda IV comprising Chanda (aspiration), Viriya (perseverance), Citta (focused attention), and Vimamsa (analytical wisdom) could be interpreted as an internal mechanism for leadership development. These principles were found to align with key characteristics of modern leaders, including visionary commitment, diligence, responsibility, and wise decision-making. Moreover, they could be applied as a process-oriented tool that led to both effective performance and ethical outcomes. In conclusion, the integration of Iddhipāda IV with modern management concepts represented a systematic and practical framework for leadership development. It was applicable to contemporary organizational contexts and contributed to sustainable success.

Keywords: Iddhipāda IV; Modern Leadership; Ethics; Success

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน โลกกำลังก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา หรือสังคม ส่งผลให้ประเทศไทยต้องปรับตัวสู่แนวคิด “ประเทศไทย 4.0” ซึ่งมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ระบบที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม หรือเศรษฐกิจฐานคุณค่า โดยมีเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญ ระบบเศรษฐกิจลักษณะนี้มีความเคลื่อนไหวรวดเร็วและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น คุณภาพของทรัพยากรมนุษย์จึงไม่ได้วัดจากปริมาณอีกต่อไป แต่เน้นที่ศักยภาพด้านทักษะสำคัญ เช่น การสื่อสาร ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกัน และความสามารถในการปรับตัว ซึ่งล้วนเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในโลกดิจิทัลยุคไร้พรมแดน (Sang Woo Kim, 2014)

หลักธรรมอิทธิบาท 4 นับเป็นแนวทางสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ โดยประกอบด้วยองค์ธรรม 4 ประการ ได้แก่ 1) ฉันทะ คือ ความพอใจและความรักในสิ่งที่ทำ มีใจใฝ่รู้ใฝ่ทำ และมุ่งให้เกิดผลที่ดียิ่งขึ้น 2) วิริยะ คือ ความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค พร้อมทุ่มเทแรงกายแรงใจอย่างต่อเนื่อง 3) จิตตะ คือ การมีสมาธิและความเอาใจใส่ในงานอย่างแน่วแน่ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน แต่ตั้งมั่นอยู่กับสิ่งที่ทำอย่างมีสติ 4) วิมังสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณา ตรวจสอบ และปรับปรุงวิธีการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพและผลลัพธ์ให้ดียิ่งขึ้น

เมื่อบุคคลสามารถบูรณาการหลักทั้ง 4 ประการนี้เข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้ อิทธิบาท 4 จึงเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิผล อย่างไรก็ตาม การนำไปใช้ให้เกิดผลจริง จำเป็นต้องอาศัย

การศึกษาให้เข้าใจอย่างถูกต้อง พร้อมทั้งฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้วยความเพียร ความมุ่งมั่น และการพัฒนาตนจนเกิดความชำนาญในที่สุด (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557)

ผู้นำคือแม่ทัพขององค์กรที่เป็นผู้นำพากองทัพหรือองค์กรไปสู่สนามรบ คอยวางแผนและสร้างกลยุทธ์ในการต่อสู้กับศัตรู คอยกระตุ้นนักรบหรือคนในองค์กรให้ตื่นตัว คอยให้กำลังใจเมื่อหมดแรงใจ คอยชี้นำและพยายามประคองนักรบทั้งกองทัพไปสู่เป้าหมายคือ “ชัยชนะ” ดังนั้นบทบาทของการเป็นผู้นำในยุค 4.0 จึงสำคัญและมีอิทธิพลต่อคนในองค์กร (พรชัย เจดามาน, ออนไลน์) การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีนั้นจำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรมและมีคุณภาพในการทำหน้าที่การบริหาร จึงจะสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จสูงสุดได้ และที่สำคัญผู้นำจะต้องมีภาวะความเป็นผู้นำสูงเช่นกัน กล่าวคือ ผู้นำแต่ละคนอาจมีคุณลักษณะความเป็นผู้นำ หรือภาวะความเป็นผู้นำที่แตกต่างกัน ซึ่งภาวะความเป็นผู้นำถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้นำทั่วไป ภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในมิติต่าง ๆที่ผู้นำสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารในองค์กรของตนและสามารถนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ (ธิติวุฒิ หมั่นมี, 2561)

ในบริบทของสังคมยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความซับซ้อน ความไม่แน่นอน และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ภาวะผู้นำถูกท้าทายให้ก้าวข้ามกรอบแนวคิดเดิมที่มุ่งเน้นเพียงคุณธรรมเชิงความสัมพันธ์หรืออุดมคติของผู้ปกครอง ดังเช่นพรหมวิหาร 4 และทศพิธราชธรรม ซึ่งแม้มีคุณค่าในเชิงจริยธรรม แต่ยังไม่เพียงพอในการอธิบายกลไกแห่งความสำเร็จเชิงปฏิบัติ ในการทำงานจริง ขณะเดียวกัน งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอิทธิบาท 4 ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับการอธิบายเชิงธรรมะ ยังขาดการสังเคราะห์ให้เป็นกรอบแนวคิดเชิงวิชาการที่เชื่อมโยงกับภาวะผู้นำยุคใหม่อย่างเป็นระบบ จึงเกิดช่องว่างสำคัญในการนำหลักธรรมที่เป็นพลังภายใน มาพัฒนาเป็นเครื่องมือที่สามารถขับเคลื่อนความสำเร็จของผู้นำและองค์กรได้อย่างเป็นรูปธรรม

บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอการตีความและสังเคราะห์อิทธิบาท 4 ในฐานะเครื่องมือเชิงกระบวนการสำหรับพัฒนาภาวะผู้นำยุคใหม่ โดยชี้ให้เห็นว่า อิทธิบาท 4 เป็นระบบแห่งความสำเร็จที่เริ่มจากแรงจูงใจภายใน (ฉันทะ) ต่อเนื่องด้วยความเพียร (วิริยะ) การจดจ่อรับผิดชอบ (จิตตะ) และการใคร่ครวญพัฒนา (วิมังสา) ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกระดับของการทำงาน ทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ และนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ตรวจสอบได้ในเชิงประสิทธิภาพ แตกต่างจากหลักธรรมอื่นที่เน้นมิติคุณค่าหรือความสัมพันธ์เป็นหลัก การนำเสนอครั้งนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อยกระดับอิทธิบาท 4 จากหลักธรรมเชิงนามธรรมสู่กรอบแนวคิดเชิงวิชาการที่สามารถแปลงเป็นพฤติกรรมการทำงาน วัดผลได้ และเชื่อมโยงกับการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืนในโลกยุคใหม่

อิทธิบาท 4

อิทธิบาท 4 คือ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานหรือการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจ), วิริยะ (ความเพียร), จิตตะ (ความเอาใจใส่), และวิมังสา (การใช้ปัญญาพิจารณา) อิทธิบาทในมหาปรินิพพานสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่พระอานนท์ชี้ให้เห็นว่าถ้าพระองค์เจริญอิทธิบาทแล้วจะมีพระชนมายุยืน โดยระบุแต่จำนวน มิได้ระบุชื่อ ดังนี้ “อานนท์ อิทธิบาท 4 ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้วสั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตเมื่อมุ่งหวังพึงดำรงอยู่ได้ 1 กัป หรือเกินกว่า 1 กัป” (ที.ม. (ไทย) 10/167/112)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546) ได้ให้ความหมายหลักอิทธิบาท 4 ว่า เป็นคุณธรรมนำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มีความมุ่งหมายมี 4 อย่าง คือ 1. ฉันทะ ความยินดีและความรักในงานที่ทำ เกิดความตั้งใจอยากลงมือทำอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งมุ่งหวังให้ผลงานพัฒนาและดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ2. วิริยะ หมายถึง

ความมานะพยายาม ความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน เข้มแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และพร้อมทุ่มเทแรงกายแรงใจในการทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ 3. จิตตะ หมายถึง การมีจิตใจจดจ่อแน่วแน่ เอาใจใส่ต่อสิ่งที่กำลังทำอย่างเต็มที่ ไม่ปล่อยใจให้วอกแวก แต่ตั้งมั่นและทุ่มเทอย่างจริงจัง และ 4. วิมังสา หมายถึง การใช้ปัญญาใคร่ครวญ วิเคราะห์ และตรวจสอบการทำงานอย่างรอบด้าน มีการวางแผน ประเมินผล และแสวงหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) (2549) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท 4 คือ บท ของพระธรรมเช่นว่าจะมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียกว่าอิทธิบาทนี้ต้องมีและมีได้โดยไม่ รู้สึกตัวคนที่มีการทำงานย่อมทำงานด้วยความพอใจความขยันขันแข็งความเอาใจใส่ใคร่ครวญ อยู่เสมอนี้เรียกว่าเขามีอิทธิบาททั้งสี่ประการนั้นอยู่โดยไม่รู้สึกตัว นอกจากนี้พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินฺทปญฺโญ) (2554) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของอิทธิบาท 4 คือ เป็นธรรมที่ทำให้ ประสบผลสำเร็จ อิทธิบาท เป็นรากฐานแห่งความสำเร็จ บาท แปลว่า ฐาน เชิงรอง เช่น เท้า ตีน ก็เรียกว่าบาท เพราะเป็นเชิงรองรับร่างกาย,อิทธิ นั้นเป็นภาษา บาลี ถ้าเป็นภาษาไทยมาจากสันสกฤตก็เป็น ฤทธิ์, อิทธิ หรือ ฤทธิ์ หรือ ฤทธิ์ แปลว่า ความสำเร็จ หรือ เครื่องให้เกิดความสำเร็จ

พระมหาณรงคศักดิ์ ฐิติญาโณ (2546) ไดกล่าวว่า อิทธิบาท 4 คือ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ ความกระทำให้แจง ความเข้าถึงซึ่งธรรมเหล่านั้น อิทธิบาท คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ของบุคคล ผู้บรรลุเหล่าธรรมนั้น เจริญอิทธิบาทธรรม คือ ยอมเสพเจริญทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนั้น จึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาทธรรม

ว.วชิรเมธี (2551) ได้กล่าวถึง การทำงานให้ประสบความสำเร็จตามแนวพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแนะให้ ปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 อิทธิบาท แปลว่า หลักพื้นฐานแห่งความสำเร็จ หรือทางสู่ความสำเร็จ มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. ฉันทะ คือ มีใจรัก ทำงานด้วยใจรักงาน

2. วิริยะ คือ พากเพียรทำ รักแล้วต้องขยัน ความขยันคือ ภาคปฏิบัติการของความรักความรักในงานจะ ทำให้เรารู้ว่าควรทำงานอะไร ส่วนความขยันจะทำให้งานนั้นก้าวไปสู่ความสำเร็จการทำงานถ้าขาดความขยัน ความชำนาญก็จะไม่เกิด

3. จิตตะ คือ จดจำจ่อจิต หมายความว่า ทำอะไรก็ตามให้เจาะลงไป ปักใจลงไปในสิ่งนั้นอย่างลึกซึ้งอย่างมุ่งมั่น อย่างจริงจัง และอย่างทุ่มเท ใครก็ตามที่ทำงานด้วยการเอาใจจดจำอยู่กับงานนั้น คนนั้นจะประสบความสำเร็จ

4. วิมังสา คือ วินิจวิจัย ได้แก่ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ พัฒนานั่นเอง เมื่อเราทำงานอะไรก็ตาม ให้พินิจพิเคราะห์ สร้างสรรค์พัฒนา

พระพุทธเจ้าทรงเป็นตัวอย่างของนักวิจัยชั้นยอดของโลกพระองค์ทรงสามารถสร้างปัญญาขึ้นมาใหม่จากเหตุการณ์ที่คนทั้งหลายมองไม่เห็นว่าเป็นทางมาของปัญญาได้อย่างไร หากเราจำพุทธประวัติได้ก็จะพบว่าสาเหตุที่ทำให้พระพุทธเจ้าแต่เมื่อยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช ก็เป็นเพราะว่า พระองค์ทรงรู้จักใช้ปัญญาในเชิงสร้างสรรค์อันได้แก่การรู้จักคิดเชิงวิเคราะห์

อิทธิบาท 4 ใช้เป็นแนวทางในการเรียนและการทำงานให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงสดับไว้อย่างแยบคาย อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ทั้ง 4 ขั้นตอนต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ การที่จะก้าวไปสู่ ความสำเร็จในชีวิตโดยปราศจากภัยอันตรายใดๆ

ตามหลักพุทธศาสนาต้องอาศัยธรรมสุภาษิต ที่ว่า ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน การที่จะปฏิบัติสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมในหมวด 4 ที่สำคัญ คือ อิทธิบาท 4 แปลว่า ทางแห่งความสำเร็จ เป็นหลักธรรมหรือวิธีการที่คนจะพึงใช้ เพื่อสร้างความสำเร็จในชีวิต (ปิ่นมณี ขวัญเมือง, 2557) เป็นหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ประกอบด้วย

1. ฉันทะ หมายถึง ความยินดีพอใจและความรักในงานที่ทำ เกิดความตั้งใจใฝ่ทำอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งมุ่งหวังให้ผลงานพัฒนายิ่งขึ้นอยู่เสมอ ประโยชน์ของฉันทะคือช่วยขจัดความเบื่อหน่าย ทำให้เกิดความกระตือรือร้น ไม่ท้อถอยต่อหน้าที่ แต่หากขาดฉันทะ ย่อมทำให้ขาดแรงจูงใจ เกิดความเบื่อหน่าย และไม่เห็นคุณค่าของงานที่ตนรับผิดชอบ

2. วิริยะ หมายถึง ความเพียรพยายาม ความขยัน อดทน และความเข้มแข็งในการทำงาน ไม่หลีกเลี่ยงความยากลำบาก ประโยชน์ของวิริยะคือช่วยเอาชนะความเกียจคร้าน และทำให้งานสำเร็จได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักการและสถานการณ์ แต่หากขาดความเพียร ย่อมกลายเป็นผู้หลีกเลี่ยงปัญหา ไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้ และขาดความก้าวหน้าในชีวิตการงาน

3. จิตตะ หมายถึง การมีจิตใจจดจ่อ เอาใจใส่ และรับรู้ในสิ่งที่ทำอย่างต่อเนื่อง ไม่ปล่อยใจให้วอกแวก ประโยชน์ของจิตตะคือช่วยให้สามารถติดตาม ตรวจสอบ และปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงของงานได้อย่างเหมาะสม แม้บางกรณีอาจหลีกเลี่ยงความเสียหายไม่ได้ทั้งหมด แต่การมีความใส่ใจย่อมช่วยลดความผิดพลาดลงได้ อย่างไรก็ตาม หากขาดจิตตะ งานที่ทำอาจเกิดความเสียหายโดยไม่รู้ตัว หรือรู้เมื่อสายเกินจะแก้ไข

4. วิมังสา หมายถึง การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง วิเคราะห์ และตรวจสอบการทำงานอย่างรอบด้าน รวมถึงการวางแผน ประเมินผล และปรับปรุงวิธีการให้ดียิ่งขึ้น ประโยชน์ของวิมังสาคือเป็นเสมือนเครื่องมือแห่งปัญญาที่ช่วยให้มองเห็นข้อบกพร่องและแนวทางพัฒนา เปรียบได้กับดวงตาและแสงสว่างที่ทำให้การทำงานถูกต้องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งยังช่วยเปิดมุมมองสู่ความก้าวหน้าในภาพรวมอีกด้วย (พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546)

อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ที่หมายถึงหนทางสู่ความสำเร็จ อันเป็นแนวปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายในชีวิตและการงานได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบ 4 ประการที่เกื้อหนุนกัน โดยองค์ธรรมทั้ง 4 ประการนี้จำเป็นต้องทำงานประสานกันอย่างสมดุล ไม่อาจขาดข้อใดข้อหนึ่งได้ จึงจะนำพาไปสู่ความสำเร็จที่แท้จริง อันสอดคล้องกับหลักการสำคัญที่ว่าตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ซึ่งเน้นการพึ่งพาความเพียรและปัญญาของตนเองเป็นหลักในการดำเนินชีวิตผู้เขียนเห็นว่า ภาวะผู้นำตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นภาพสะท้อนของผู้นำที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านจิตใจ ความคิด และการปฏิบัติอย่างกลมกลืน กล่าวคือ ผู้นำมิใช่เพียงผู้สั่งการหรือควบคุมงาน แต่เป็นผู้ที่มีพลังภายใน ขับเคลื่อนตนเองและผู้อื่นไปสู่เป้าหมายอย่างมีความหมาย โดยเริ่มต้นจาก ฉันทะ คือ ความพอใจและความรักในสิ่งที่ทำ ทำให้ผู้นำมีแรงบันดาลใจ เกิดความมุ่งมั่นอย่างจริงใจ ไม่ใช่การทำงานเพียงตามหน้าที่ แต่เป็นการทำด้วยใจที่อยากเห็นความสำเร็จเกิดขึ้นอย่างแท้จริง เมื่อมีฉันทะแล้ว ย่อมนำไปสู่ วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม ผู้นำที่มีวิริยะจะไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความอดทน เข้มแข็ง และพร้อมเผชิญกับปัญหาอย่างมีสติ ความเพียรนี้เองเป็นพลังที่ทำให้งานดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดชะงักกลางทาง และเป็นแบบอย่างให้ผู้ตามเกิดกำลังใจในการทำงานร่วมกันพร้อมกันนั้น จิตตะ หรือความเอาใจใส่ในงาน เป็นองค์ประกอบที่ทำให้ผู้นำสามารถกำกับดูแลภารกิจได้อย่างรอบคอบ มีสมาธิ ไม่ปล่อยปละละเลยรายละเอียด ผู้นำที่มีจิตตะจะติดตามงานอย่างใกล้ชิด เข้าใจ

สถานการณ์ และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม อันเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในโลกที่มีความไม่แน่นอน ท้ายที่สุด วิมังสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณา ไตร่ตรอง และตรวจสอบ เป็นเสมือนแสงสว่างที่นำทางให้ผู้นำมองเห็นข้อบกพร่องและแนวทางพัฒนา ผู้นำที่มีวิมังสาจะไม่หยุดอยู่เพียงการลงมือทำ แต่จะรู้จักคิด วิเคราะห์ วางแผน และปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

เมื่อพิจารณาโดยรวม อิทธิบาท 4 จึงเป็นหลักธรรมที่หล่อหลอมภาวะผู้นำให้มีความสมบูรณ์ทั้งแรงจูงใจ ความเพียร ความใส่ใจ และปัญญา แต่ละองค์ประกอบล้วนเกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ หากขาดข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมทำให้ความเป็นผู้นำไม่สมบูรณ์ ดังนั้น ผู้นำที่ยึดหลักอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการทำงาน ย่อมสามารถนำพาตนเองและองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพ และยั่งยืนตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา

ผู้นำและภาวะผู้นำยุคใหม่

ความสำเร็จของการบริหารองค์กร ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน ล้วนขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญคือผู้บริหารที่มีทั้งความรู้ ความสามารถ และทักษะในการจัดการ โดยเฉพาะ “ภาวะผู้นำ” ซึ่งเป็นหัวใจในการขับเคลื่อนองค์กรให้เกิดความร่วมมือเป็นหนึ่งเดียว และมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญของผู้บริหารมืออาชีพ ที่ใช้สร้างอิทธิพลและแรงจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยความเป็นผู้นำจะสะท้อนผ่านผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพของงานที่เกิดขึ้นจริง ในองค์กรจำเป็นต้องมีผู้รับผิดชอบหลักในการบริหาร ซึ่งอาจเรียกว่า หัวหน้า ผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหาร บุคคลเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและดูแลให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย ความสำเร็จขององค์กรจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งนี้ ความสามารถในการนำคนให้ร่วมมือกันทำงานจนประสบความสำเร็จเป็นผลมาจากการมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง ดังนั้น การพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ควรเริ่มจากการเสริมสร้างภาวะผู้นำให้แก่ผู้บริหาร เพื่อให้สามารถสร้างความร่วมมือและขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิผล ผู้บริหารจึงไม่เพียงแต่ทำหน้าที่บริหารจัดการเท่านั้น แต่ต้องเป็น “ผู้นำ” ที่มีภาวะผู้นำอย่างแท้จริง (พระมหาวรพงศ์ กุสลชโย และธิติวุฒิ หมั่นมี, 2561)

ผู้นำคือกุญแจสำคัญของความสำเร็จ ผู้นำที่ดีต้องมีศักยภาพบริหารบุคลากร และทรัพยากรในหน่วยงาน เพื่อรวมใจทีมงานให้ทำงานไปในทิศทางเดียวกัน ผู้บริหารองค์กรในทุกระดับควรมีภาวะผู้นำ เพราะภาวะผู้นำเป็นเหมือนอาวุธประจำตัวของผู้บริหาร ที่ช่วยสร้างอิทธิพลและชักนำผู้อื่นวัดความสำเร็จด้วยผลงาน ผู้นำที่ดีต้องแสดงผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพที่ชัดเจนผู้นำต้องบริหารทรัพยากรเก่ง ทั้งคน เงิน อุปกรณ์ และวิธีการ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดการพัฒนาองค์กรเริ่มต้นที่ผู้นำ ต้องสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นก่อน องค์กรจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่แท้จริง จะสามารถรวมพลังทีมและบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้เขียนเองเห็นว่า ผู้นำยุคใหม่ถือเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จขององค์กร เพราะไม่เพียงต้องมีความรู้และทักษะการบริหารเท่านั้น แต่ต้องมีภาวะผู้นำ ที่สามารถรวมพลังคนและทรัพยากรให้ทำงานไปในทิศทางเดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างอิทธิพล จูงใจ และขับเคลื่อนทีมงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น หากต้องการพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาผู้นำให้มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถบริหารทั้งคน งาน และทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งภาวะผู้นำนั้น คือ กระบวนการที่บุคคลใช้พลังอิทธิพลหรืออำนาจที่มีในการชี้นำและจูงใจผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาหรือสมาชิกในกลุ่ม ให้สามารถปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่องค์การกำหนดไว้ (ประสาน หอมพูล และทิพวรรณ หอมพูล, 2540)

ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการของการสั่งการและใช้อิทธิพลต่อกิจกรรมต่างๆ ของ กลุ่มสมาชิกภายในองค์การ (สมยศ นาวีการ, 2538)

ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการหลอมความแตกต่างทางด้านความคิดความสนใจความต้องการ หรือพฤติกรรมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในองค์การให้หันไปในทิศทาง เดียวกันอย่างมีศิลปะไม่มีความขัดแย้งในองค์การอีกต่อไปในขณะใดขณะหนึ่ง หรือในสถานการณ์ ต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

Gibson, Ivancevich และDonnelly ภาวะผู้นำสามารถอธิบายได้ในฐานะกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม โดยผู้นำทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น ๆ ให้เกิดการปรับพฤติกรรมและแนวทางการทำงานร่วมกัน ภาวะผู้นำจึงเกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพลผ่านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปในทิศทางเดียวกันและบรรลุเป้าหมายร่วมกันทั้งนี้ ผู้นำอาจเป็นได้ทั้งผู้ที่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะผู้นำแบบไม่เป็นทางการ มักเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในกลุ่มจากคุณลักษณะเฉพาะตัว ส่งผลให้สามารถโน้มน้าวและสร้างความเป็นเอกภาพในการทำงานของกลุ่มได้ ผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญในการประสานความร่วมมือ และใช้กระบวนการสื่อสารสัมพันธ์เพื่อขับเคลื่อนกลุ่มไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน (มัลลิกา ต้นสอน, 2544)

นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวถึงความสำคัญของภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำ เป็นความสามารถในการนำซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จของผู้นำ ภาวะผู้นำได้รับความสนใจ และมีการศึกษามาเป็นเวลานานแล้วเพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถ ในการนำหรือมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล ซึ่งได้ศึกษาตั้งแต่คุณลักษณะของผู้นำ อำนาจของผู้นำพฤติกรรมของผู้นำแบบต่างๆ (สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และประยุทธ ชูสอน, 2557)

ภาวะผู้นำคือกระบวนการที่ผู้นำใช้อิทธิพลหรืออำนาจเพื่อชักนำและโน้มน้าวผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ องค์ประกอบสำคัญคือการใช้อิทธิพล รวมความแตกต่างของบุคคลให้มุ่งไปในทิศทางเดียวกันโดยไม่เกิดความขัดแย้งการมีปฏิสัมพันธ์ เป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของสมาชิก การบรรลุเป้าหมายชักนำให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันลักษณะผู้นำ อาจเป็นผู้นำที่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ แต่ต้องเป็นที่ยอมรับและมีลักษณะเด่นที่สมาชิกในกลุ่มให้ความเชื่อถือ

จากประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นถึงภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลใช้ความสามารถและอิทธิพลในการชักนำ โน้มน้าว และประสานความแตกต่างของสมาชิกในองค์กรให้รวมพลังกันไปสู่เป้าหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมิได้จำกัดอยู่เพียงอำนาจตามตำแหน่ง แต่รวมถึงการยอมรับจากบุคคลอื่นผ่านการปฏิสัมพันธ์และพฤติกรรมที่เหมาะสม ผู้นำจึงทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง ส่งผลต่อทิศทางและผลสัมฤทธิ์ของงานในองค์กร ดังนั้น ภาวะผู้นำจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่กำหนดความสำเร็จ

ขององค์กร ทั้งในด้านการบริหารคน การสร้างความเป็นเอกภาพ และการบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างมีประสิทธิผล

การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักอิทธิบาท 4

การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักอิทธิบาท 4 คือ การนำหลักธรรม 4 ประการ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น โดยหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาตนเองให้มีความพร้อมที่จะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและชีวิต โดยแต่ละหลักการมีบทบาทสำคัญดังนี้

การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการเสริมสร้าง ความเป็นผู้นำจากภายใน ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยอาศัยหลักธรรมทั้ง 4 ประการ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนการพัฒนา ซึ่งมิใช่เพียงการเพิ่มทักษะภายนอก แต่เป็นการหล่อหลอมทั้งความคิด จิตใจ และพฤติกรรมของผู้นำให้สอดคล้องกับเป้าหมายแห่งความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ในมิติของ ฉันทะ การพัฒนาภาวะผู้นำเริ่มต้นจากการสร้างความพอใจและความรักในบทบาทผู้นำอย่างแท้จริง ผู้นำที่มีฉันทะจะมีแรงขับเคลื่อนจากภายใน มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และสามารถถ่ายทอดแรงบันดาลใจไปยังทีมงานได้อย่างเป็นธรรมชาติ การกำหนดเป้าหมายชีวิตและเป้าหมายการทำงานที่มีคุณค่า การศึกษาแบบอย่างของผู้นำที่ดี ตลอดจนการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ล้วนเป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างฉันทะให้มั่นคงยิ่งขึ้น

ในด้านของ วิริยะ เป็นการพัฒนาความเพียรและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน ผู้นำที่มีวิริยะจะเป็นผู้ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความรับผิดชอบ และแสดงออกถึงความเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้อื่น การกำหนดแผนพัฒนาตนเองอย่างชัดเจน การฝึกฝนทักษะอย่างต่อเนื่อง และการสร้างวินัยในการทำงาน เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ผู้นำสามารถยกระดับศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

ส่วน จิตตะ เป็นการพัฒนาด้านจิตใจให้มีความมั่นคง มีสมาธิ และสามารถควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม ผู้นำที่มีจิตตะจะสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนและความกดดันได้อย่างมีสติ พร้อมทั้งเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การฝึกสมาธิ การพัฒนาทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง และการจัดการความเครียดอย่างมีประสิทธิภาพ ล้วนเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้นำมีความพร้อมทางจิตใจในการบริหารงานและบริหารคน

และท้ายที่สุด วิมังสา เป็นการพัฒนาด้านปัญญาและการคิดวิเคราะห์ ผู้นำที่มีวิมังสาจะสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ มีเหตุผล และมองเห็นผลกระทบในระยะยาว การศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้าน การคิดเชิงระบบ และการประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้นำสามารถปรับปรุงและพัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เพื่อให้การประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในการพัฒนาภาวะผู้นำมีความเป็นรูปธรรมและสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทองค์กรยุคใหม่ ผู้เขียนเสนอการบูรณาการร่วมกับกรอบกระบวนการสมัยใหม่ ได้แก่ GROW Model ซึ่งเป็นเครื่องมือเชิงการพัฒนาศักยภาพบุคคลที่ได้รับการยอมรับในศาสตร์การบริหารและการโค้ช โดยประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ G (Goal Setting) การกำหนดเป้าหมาย, R (Reality Check) การประเมินสถานการณ์ปัจจุบัน, O (Options Explore) การแสวงหาทางเลือก และ W (Way Forward) การลงมือปฏิบัติและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเชิงบูรณาการ พบว่า GROW Model สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงกระบวนการ ที่ช่วยขับเคลื่อนอิทธิบาท 4 ให้เกิดผลเชิงปฏิบัติได้อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ขั้น Goal

สอดคล้องกับ “ฉันทะ” ในฐานะแรงจูงใจและการตั้งเป้าหมายชีวิต ขั้น Reality และ Options สัมพันธ์กับ “วิมังสา” และ “จิตตะ” ในมิติของการวิเคราะห์ตนเองและการใคร่ครวญทางเลือกอย่างรอบด้าน และขั้น Way Forward สัมพันธ์กับ “วิริยะ” และ “จิตตะ” ในการลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและมีความรับผิดชอบ ดังนั้น การบูรณาการอิทธิบาท 4 กับ GROW Model จึงเป็นแนวทางที่ช่วยแปลงหลักธรรมเชิงนามธรรมให้กลายเป็นกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำที่สามารถนำไปใช้ได้จริง วัดผลได้ และสอดคล้องกับความต้องการขององค์กรในยุคดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

จากการวิเคราะห์แนวคิดอิทธิบาท 4 ในฐานะกลไกภายในของความสำเร็จ พบว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำได้อย่างเป็นรูปธรรม หากมีการออกแบบกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบทั้งในมิติของแรงจูงใจ ความเพียร การกำกับตนเอง และการคิดเชิงวิเคราะห์ ดังนั้น เพื่อให้เห็นภาพเชิงปฏิบัติที่ชัดเจน ผู้เขียนจึงสังเคราะห์เป็นกรอบการประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในการพัฒนาภาวะผู้นำ โดยเชื่อมโยงหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในบริบทองค์กรยุคใหม่ ทั้งในด้านหลักการ วิธีการพัฒนา และตัวอย่างการปฏิบัติจริง ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

อิทธิบาท 4	หลักการสำคัญ	วิธีการพัฒนา	ตัวอย่างการปฏิบัติ
ฉันทะ	-สร้างความปรารถนาดีในการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม, -มีแรงขับเคลื่อนภายในที่แท้จริง, -สร้างแรงบันดาลใจให้กับทีมงาน	-กำหนดเป้าหมายการเป็นผู้นำที่ชัดเจน, -ศึกษาแบบอย่างผู้นำที่ดี, -สร้างแรงจูงใจภายในที่ยั่งยืน, -พัฒนาการมองเห็นภาพอนาคต	-จัดทำแผนการพัฒนาตนเอง, -เป็นผู้นำศึกษาเรื่องราวของผู้นำที่ประสบความสำเร็จ, -สร้างบรรยากาศที่สร้างแรงบันดาลใจ
วิริยะ	-ความเพียรพยายามในการพัฒนาตนเอง, -การปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่น, -การสร้างความเป็นแบบอย่าง	-กำหนดตารางการพัฒนาตนเองที่ชัดเจน, -ฝึกฝนทักษะภาวะผู้นำอย่างต่อเนื่อง, -สร้างนิสัยการทำงานที่ดี, -ตั้งเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว	-เข้าร่วมการฝึกอบรมสม่ำเสมอ, -อ่านหนังสือการบริหารจัดการฝึกปฏิบัติการสื่อสารและการนำเสนอ
จิตตะ	-การควบคุมจิตใจให้มีสมาธิ การจัดการอารมณ์และความเครียด, -การมีจิตใจที่เปิดกว้างและยืดหยุ่น	-ฝึกการทำสมาธิและการผ่อนคลาย, -พัฒนาการควบคุมอารมณ์สร้างความมั่นใจในตนเอง, -ฝึกการรับฟังและเข้าใจผู้อื่น	-ฝึกการทำสมาธิ 10-15 นาที/วัน, -ใช้เทคนิคการหายใจเมื่อเครียด ฝึกการรับฟังอย่างตั้งใจกับทีม

อิทธิบาท 4	หลักการสำคัญ	วิธีการพัฒนา	ตัวอย่างการปฏิบัติ
วิมังสา	-การใช้ปัญญาในการวิเคราะห์, -การตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลการมองการณ์ไกลและคิดผลกระทบ	-ศึกษาหาข้อมูลก่อนตัดสินใจ, -ฝึกการคิดเชิงระบบและมองภาพรวม พัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหา, -สร้างระบบการประเมินผล	-ใช้เครื่องมือ SWOT Analysis, -ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและเก็บข้อมูล, -สร้างระบบติดตามและประเมินผล

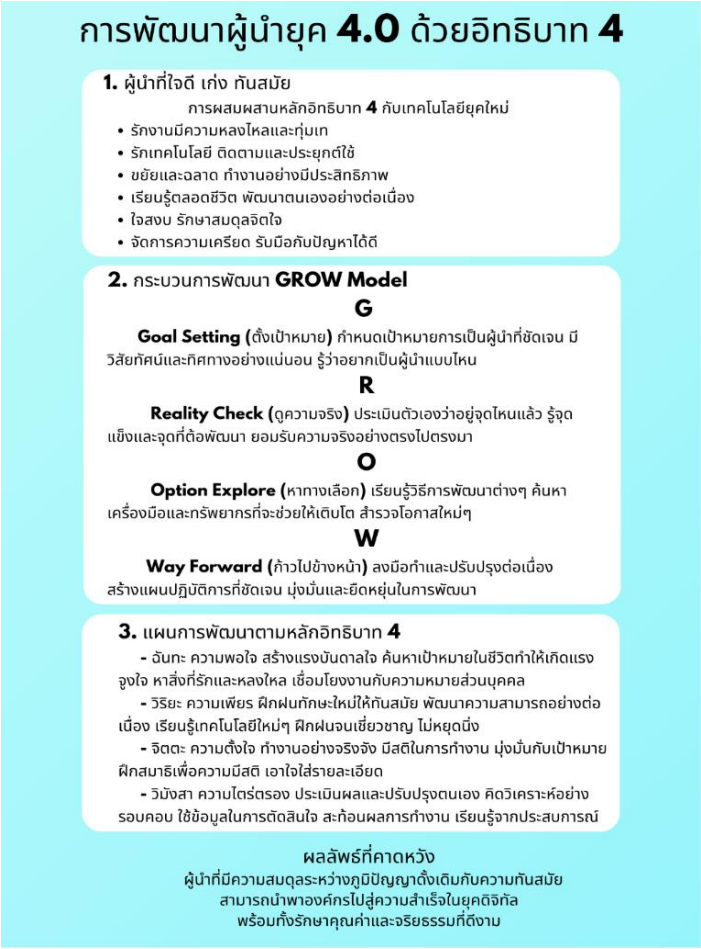
สรุปตารางการประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในการพัฒนาภาวะผู้นำ อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาภาวะผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นการบูรณาการระหว่างแรงจูงใจ (ฉันทะ) ความเพียร (วิริยะ) สมาธิและความใส่ใจ (จิตตะ) และปัญญา (วิมังสา) ซึ่งทั้ง 4 ประการนี้ทำหน้าที่เกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ หากผู้นำสามารถพัฒนาได้อย่างครบถ้วน ย่อมนำไปสู่การเป็นผู้นำที่มีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถขับ

สรุป

ในยุคประเทศไทย 4.0 ที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์กรจำเป็นต้องมีผู้นำที่ไม่เพียงมีความรู้ความสามารถ แต่ต้องมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็งและมีคุณธรรมควบคู่กัน โดยเฉพาะการนำหลักพุทธธรรมอย่าง “อิทธิบาท 4” มาประยุกต์ใช้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา อันเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้นำจากภายใน ทำให้เกิดทั้งแรงจูงใจ ความเพียร ความใส่ใจ และปัญญาในการบริหารงาน หลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้มีความเชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้นำสามารถขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ยั่งยืน และสามารถปรับตัวได้ทันต่อบริบทของโลกยุคใหม่ ภาวะผู้นำที่แท้จริงในยุค 4.0 ควรตั้งอยู่บนฐานของอิทธิบาท 4 เพราะเป็นแนวทางที่พัฒนาผู้นำอย่างรอบด้านทั้งด้านจิตใจ ความคิด และการปฏิบัติ กล่าวคือ ฉันทะช่วยสร้างแรงบันดาลใจ วิริยะทำให้เกิดความมุ่งมั่นไม่ย่อท้อ จิตตะทำให้เกิดความรับผิดชอบและความใส่ใจในงาน และวิมังสาช่วยให้ผู้นำสามารถคิดวิเคราะห์และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้นำที่ยึดหลักอิทธิบาท 4 จึงไม่เพียงสามารถบริหารงานให้สำเร็จ แต่ยังสามารถสร้างความร่วมมือ ความเป็นเอกภาพ และการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในองค์กรได้อย่างยั่งยืน ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำยุคใหม่ในโลกที่มีความท้าทายและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แม้อิทธิบาท 4 จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนความสำเร็จเชิงปฏิบัติ ของภาวะผู้นำ โดยเฉพาะในมิติของแรงจูงใจ ความเพียร การกำกับตนเอง และการพัฒนาปัญญา แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาภาวะผู้นำในบริบทสังคมร่วมสมัยไม่ควรใช้อิทธิบาท 4 เพียงลำพัง หากควรบูรณาการร่วมกับหลักธรรมอื่นเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์รอบด้าน กล่าวคือ อิทธิบาท 4 ทำหน้าที่เป็นกลไกการลงมือทำและความสำเร็จ ขณะที่พรหมวิหาร 4 ช่วยเติมเต็มมิติความสัมพันธ์และความเป็นผู้นำเชิงมนุษยสัมพันธ์ และทศพิธราชธรรมช่วยกำกับทิศทางเชิงจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้น ภาวะผู้นำที่สมบูรณ์ควรเป็นการบูรณาการ “ความสำเร็จ ความดีและความสัมพันธ์” เข้าด้วยกัน ในเชิงข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยเห็นว่า การประยุกต์ใช้ควรดำเนินการใน 3 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับบุคคล โดยพัฒนาผู้นำให้มีอิทธิบาท 4 เป็นฐานภายใน (2) ระดับทีม โดยเสริมพรหมวิหาร 4 เพื่อสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เกื้อกูล และ (3) ระดับองค์กร โดยยึดทศพิธราชธรรมเป็นกรอบจริยธรรมและธรร

มาภิบาล ทั้งนี้ ควรออกแบบเป็นโปรแกรมพัฒนาผู้นำเชิงพุทธที่มีตัวชี้วัดชัดเจน เช่น การประเมินแรงจูงใจภายใน ความสม่ำเสมอในการพัฒนาตน การตัดสินใจเชิงจริยธรรม และความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริงและเกิดผลอย่างยั่งยืนในองค์กรยุคใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

1. การผสมผสานหลักอิทธิบาท 4 กับเทคโนโลยียุคใหม่ เพื่อสร้างผู้นำที่ ใจดี เก่ง ทันสมัย ประกอบด้วย รักงาน รักเทคโนโลยี ขยันแบบฉลาด เรียนรู้ตลอดชีวิต ใจสงบ จัดการความเครียดได้ ตัดสินใจด้วยข้อมูล และคิดวิเคราะห์ได้

2. กระบวนการพัฒนา 4 ขั้นตอนง่ายๆ GROW Model คือ

G - Goal Setting (ตั้งเป้า) กำหนดเป้าหมายการเป็นผู้นำที่ชัดเจน

R - Reality Check (ดูความจริง) ประเมินตัวเองว่าอยู่จุดไหนแล้ว

O - Options Explore (หาทางเลือก) เรียนรู้วิธีการพัฒนาต่าง ๆ

W - Way Forward (ก้าวไปข้างหน้า) ลงมือทำและปรับปรุงต่อเนื่อง

3. แผนการพัฒนาผู้นำยุค 4.0 ตามหลักอิทธิบาท 4 คือ สร้างแรงบันดาลใจ เพื่อค้นหาเป้าหมายในชีวิต ฝึกฝนทักษะใหม่ให้ทันสมัย ตั้งใจทำงานอย่างจริงจัง และฝึกสมาธิ ประเมินผลและปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ประสาน หอมพูล, & ทิพวรรณ หอมพูล. (2540). *จิตวิทยาธุรกิจ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

ปิ่นมณี ขวัญเมือง. (2557). หลักอิทธิบาท 4: เส้นทางสู่ความสำเร็จ. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม, 13*(3), 12–15.

พรชัย เจดามาน. (2563). บทบาทการเป็นผู้นำในยุค 4.0. สืบค้นจาก https://www.ignitethailand.org/content/4757/ignite.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินฺทปญฺโญ). (2554). *ธรรมกับการทำงาน*.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2549). *การทำงานที่เป็นสุข*. โรงพิมพ์ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *ชีวิตนี้เพื่องาน งานนี้เพื่อธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 25).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 12). สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิติญาโณ. (2546). *พระอภิธรรมปิฎก 1*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวรพงศ์ กุสลชโย, & ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2561). ภาวะผู้นำในการบริหารองค์กรยุค 4.0. *วารสารสมาศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 6*(1), 1–13.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มัลลิกา ต้นสอน. (2544). *พฤติกรรมองค์การ*. ด่านสุทธาการพิมพ์.

วชิรเมธี, ว. (2551). *คนสำราญ งานสำเร็จ* (พิมพ์ครั้งที่ 14). อมรินทร์.

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง, & ประยุทธ ชูสอน. (2557). *ภาวะผู้นำแบบโลกาภิวัฒน์: แนวคิดและการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). คลังนานาวิทยา.

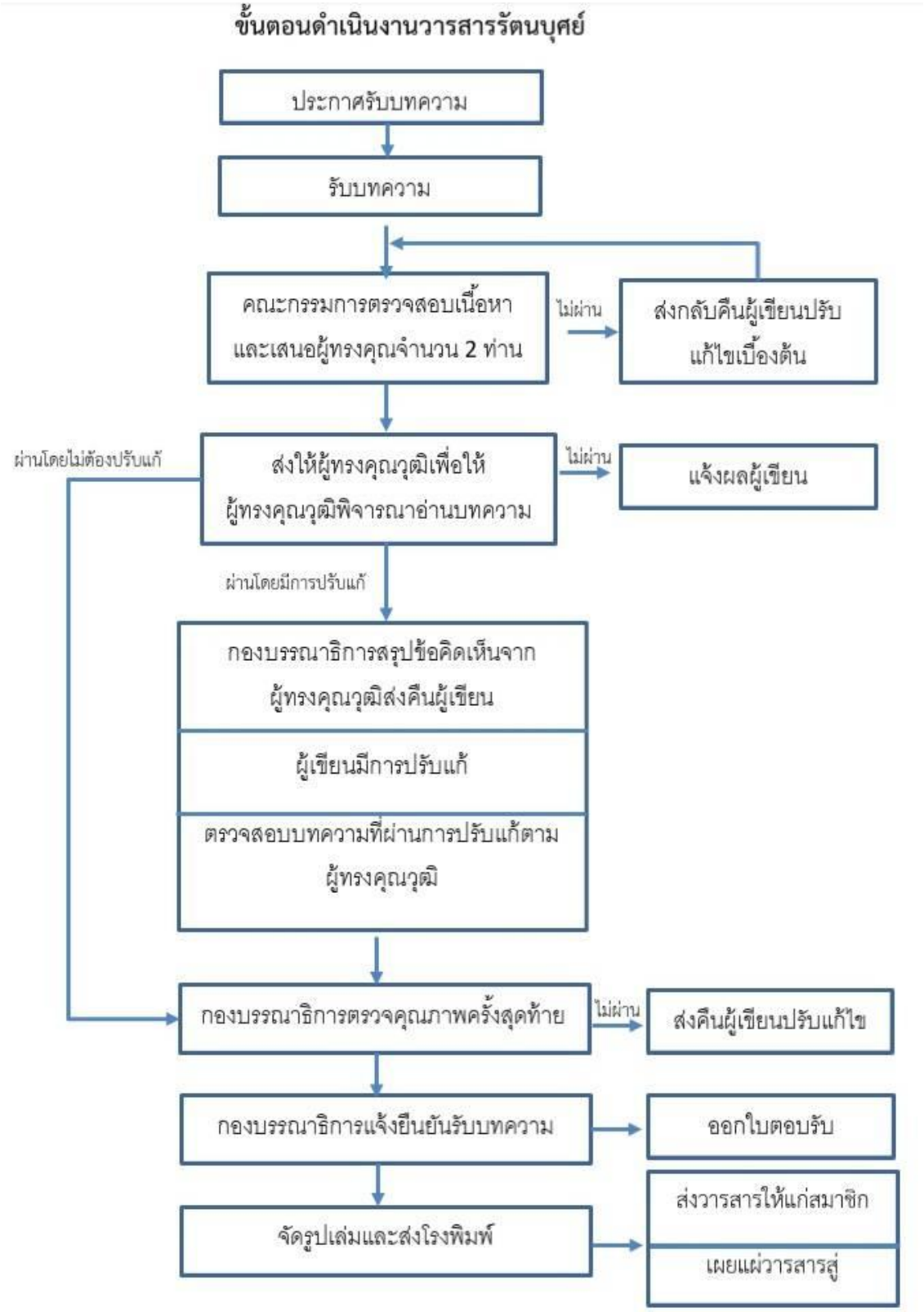
สมยศ นาวีการ. (2538). *พฤติกรรมองค์การ*. สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

Gibson, J. L., Ivancevich, J. M., & Donnelly, J. H. (n.d.). *Organizations: Behavior, structure, processes*.

Kim, S. W. (2014). Samsung: Smart skills, smart future. In *OECD Yearbook*. Retrieved from http://www.oecd.org/forum/oecdyearbook/samsung-smart-skills-smart-future.htm.

ภาคผนวก

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

หลักเกณฑ์การเสนอบทความ
เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการรัตนบุศย์ (RATANABUTH JOURNAL)

เอกสารฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นคู่มือในการเขียนต้นฉบับผลงานทางวิชาการสำหรับผู้ที่มีความประสงค์ในการส่งบทความเข้าร่วมตีพิมพ์ลงวารสารรัตนบุศย์ โดยจะกำหนดทั้งรูปแบบและแนวทางในการพิมพ์บทความ ซึ่งจะใช้ในการจัดทำวารสารฯ ในแบบรูปเล่ม ดังนั้น เพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพและเพื่อให้การจัดทำเอกสารเป็นไปด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว ผู้ส่งบทความควรพิมพ์บทความตามรูปแบบและแนวทางที่กำหนดอย่างเคร่งครัด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลเบื้องต้นของวารสาร

1.1 วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน เผยแพร่ผลงานวิชาการด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ ภาษาศาสตร์ ศาสนา ปรัชญา นิติศาสตร์ รวมถึงสหวิชาการอื่นๆ และเพื่อให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเผยแพร่งานวิชาการและนำเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคม

1.2 ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์ ประกอบด้วยบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยอยู่ในรูปแบบของบทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือและบทความปริทัศน์ และการใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการของราชบัณฑิตสถาน

1.3 ขอบเขตเนื้อหา ประกอบด้วย ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ ภาษาศาสตร์ นิติศาสตร์ รวมถึงสหวิชาการอื่นๆ

1.4 กำหนดพิมพ์เผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ (มกราคม-เมษายน, พฤษภาคม-สิงหาคม, กันยายน-ธันวาคม) ของทุกปี

2. นโยบายการพิจารณากลั่นกรองบทความ

2.1 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน และต้องไม่อยู่ในกระบวนการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารหรือสิ่งตีพิมพ์อื่นใด

2.2 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ต้องเป็นบทความที่แสดงให้เห็นถึงคุณภาพทางวิชาการ และมีประโยชน์ในเชิงทฤษฎีหรือเชิงปฏิบัติ โดยผ่านการพิจารณาและให้ความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ จำนวน 3 ท่าน ขึ้นไปต่อบทความและเป็นผู้มีผลงานทางวิจัยอย่างต่อเนื่อง

2.3 กองบรรณาธิการอาจส่งผลการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิให้ผู้เขียนแก้ไข เพิ่มเติม หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

2.4 กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจแก้ไขรูปแบบบทความที่ส่งมาตีพิมพ์

2.5 การยอมรับเรื่องที่ตีพิมพ์เป็นสิทธิของกองบรรณาธิการ และกองบรรณาธิการจะไม่รับผิดชอบในเนื้อหา หรือความถูกต้องของเรื่องที่ส่งมาตีพิมพ์ทุกเรื่อง

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

3. รูปแบบการเขียนบทความผลงานวิจัยฉบับเต็ม (Full Paper)

3.1 การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

1) ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสั้นขนาด A4 (8¼ × 11¾ นิ้ว = 21 × 29.7 ซม.) เว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 เซนติเมตร ด้านล่าง ขวามือและซ้ายมือ 2.54 เซนติเมตร

2) ตำแหน่งของแท็บหยุด ตั้งค่าเริ่มต้นที่ 1.25 เซนติเมตร และตั้งเพิ่มขึ้นที่ละ 0.5 เซนติเมตร

3.2 รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร TH SarabunPSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด ระยะระหว่างบรรทัดเป็นแบบบรรทัดเดี่ยว (Single Space) โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่ง ดังนี้

1) ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกลางหน้ากระดาษ

2) ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกลางหน้ากระดาษ

3) ชื่อผู้เขียน เว้น 1 บรรทัด ขนาด 12 ชนิดตัวอักษรธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษขวาใต้ชื่อเรื่อง เช่น นักศึกษาหลักสูตร... สาขาวิชา.. สถาบันการศึกษา...

4) ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา/ผู้วิจัยร่วม ขนาด 12 ชนิดตัวอักษรธรรมดา ชิดขอบกระดาษขวา ต่อจากชื่อผู้เขียน/ผู้วิจัยคนที่ 1 ตามลำดับ เช่น ตำแหน่งทางวิชาการประจำ/พิเศษ สถาบันการศึกษา...

5) หัวข้อใหญ่ในบทความ ขนาด 16 ชนิดตัวอักษรหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษซ้าย ก่อนขึ้นหัวข้อต่อไป เว้น 1 บรรทัด และจัดย่อหน้าเป็นแบบกระจายแบบไทย

6) หัวข้อย่อย เว้นระยะห่างตามลำลับของแท็บหยุด ขนาด 16 ชนิดตัวอักษรหนา

7) รายการอ้างอิง (ดูในตัวอย่างการเขียนรายการอ้างอิง)

3.3 จำนวนหน้า ต้นฉบับควรมีความยาวไม่น้อยกว่า 8 หน้า แต่ไม่ควรเกิน 15 หน้า

4. การเรียงลำดับเนื้อหาต้นฉบับ

เนื้อหา ภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด (ในกรณีคำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ได้) และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อน เนื้อหาต้องเรียงลำดับดังนี้

4.1 บทความวิจัย

1) ชื่อเรื่อง ควรสั้นและกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2) ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

3) บทคัดย่อ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่องอ่านแล้วเข้าใจง่ายความยาวไม่ควรเกิน 350 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง จะใช้ตัวเอนเฉพาะคำศัพท์วิทยาศาสตร์

4) คำสำคัญ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 3-5 คำ โดยให้คำสำคัญภาษาอังกฤษตรงกับคำสำคัญภาษาไทย

5) บทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัยและควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

6) วัตถุประสงค์ ใช้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

7) การทบทวนวรรณกรรม การศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์งานวิจัย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของความรู้ปัจจุบัน ระบุช่องว่างในการวิจัย และพัฒนากรอบแนวคิดในการวิจัยต่อไป

8) กรอบแนวคิดการวิจัย แผนภาพหรือแบบจำลองที่แสดงภาพรวมของปัญหาการวิจัย โดยระบุตัวแปรสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านั้นอย่างชัดเจน เป็นความเชื่อมโยงและกลไกการทำงานของตัวแปรต่าง ๆ สามารถนำไปสู่การสร้างแบบจำลอง (Model) ในการวิจัยต่อไป

9) วิธีการดำเนินงานวิจัย ควรอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย โดยมีหัวข้อ ดังนี้

9.1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างกล่าวถึงกลุ่มประชากร วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ที่มาของกลุ่มตัวอย่าง แหล่งที่มาของข้อมูล

9.2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

9.3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

9.4) การวิเคราะห์ข้อมูล

9.5) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

10) สรุปผล สรุปผลที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับอาจแสดงด้วยตารางกราฟ แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้นขอบ ตารางด้านซ้ายและขวา หัวตารางแบบธรรมดาไม่มีสี ตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น ไม่ควรมีเกิน 5 ตาราง สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพ ขาวดำ ที่ชัดเจนและมีคำบรรยายใต้รูป กรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพสีได้

11) อภิปรายผล การอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงไร และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการหรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม

12) ข้อเสนอแนะ

12.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

12.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

13) ตาราง รูปภาพหรือแผนภูมิ ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็นและต้องมีคำอธิบายสั้นๆ แต่สื่อความหมายได้สาระครบถ้วน ในกรณีที่เป็นตารางคำอธิบายต้องอยู่ด้านบน ในกรณีที่เป็นรูปภาพหรือแผนภูมิคำอธิบายต้องอยู่ด้านล่าง

14) องค์ความรู้ใหม่ นำเสนอ ในรูปแบบแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล พร้อมคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่าประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร

15) กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) เรียบเรียงย่อหน้าเดียวแบบกระชับ ระบุแหล่งทุนวิจัย บุคคลและหน่วยงานที่ให้ความอนุเคราะห์หรือมีส่วนร่วมในงานวิจัย

16) รายการอ้างอิง เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA. citation Styles 7 ให้เริ่มต้นด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อนแล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศหากผู้เขียนมีมากกว่า 3 คน ให้ใส่ชื่อคนแรกแล้วตามด้วย “และคณะหรือ and others”

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

4.2 บทความวิชาการ

1) ชื่อเรื่อง ควรสั้นและกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2) ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

3) บทคัดย่อ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่องอ่านแล้วเข้าใจง่ายความยาวไม่ควรเกิน 350 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง จะใช้ตัวเอนเฉพาะคำศัพท์วิทยาศาสตร์

4) คำสำคัญ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3 คำ โดยให้คำสำคัญภาษาอังกฤษตรงกับคำสำคัญภาษาไทย

5) เนื้อหา มีองค์ประกอบดังนี้

5.1) บทนำ ความน่าสนใจของเรื่องที่นำเสนอ ก่อนเข้าสู่เนื้อหา

5.2) เนื้อความ ควรนำเสนอพัฒนาการของเรื่องได้อย่างน่าสนใจและเนื้อเรื่องมีเนื้อหาใหม่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

5.4) บทสรุป ควรย่อเฉพาะข้อมูลในเนื้อความให้สั้น ได้เนื้อหาสาระของเนื้อความครบถ้วน

5.5) องค์ความรู้ใหม่ นำเสนอ ในรูปแบบแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล พร้อมคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่าประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร

5.6) เอกสารอ้างอิง ให้ระบุเฉพาะเอกสารที่ผู้เขียนบทความได้นำมาอ้างอิงในบทความวิชาการอ่างครบถ้วน โดยใช้ระบบการอ้างอิง APA citation styles ดูรายละเอียดและตัวอย่างการอ้างอิงในเนื้อความและการอ้างอิงท้ายเล่มในตัวอย่างการเขียนรายการอ้างอิง

4.3 บทวิจารณ์หนังสือ

1) ข้อมูลทางบรรณานุกรม/อ้างอิง
2) ชื่อผู้วิจารณ์
3) บทวิจารณ์

ตัวอย่างการเขียนรายการอ้างอิง (การอ้างอิงภาษาอังกฤษใช้เช่นเดียวกับภาษาไทย)

1. การอ้างอิงในเนื้อความ เป็นระบบนาม-ปี ให้ข้อมูลผู้แต่ง ปีพิมพ์และเลขหน้าที่มีข้อความที่อ้างถึง ซึ่งมีรูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา ดังนี้

1.1 มีเลขหน้า (Page number)

ภาษาไทย: (ชื่อ นามสกุล, ปี, หน้า) ไว้ท้ายข้อความที่อ้างอิง
ภาษาอังกฤษ: (Author, Year, p. xx) ไว้ท้ายข้อความที่อ้างอิง
ภาษาไทย: (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2549, หน้า 200–205)
ภาษาอังกฤษ: (McCartney & Phillips, 2006, pp. 498–499)
ภาษาอังกฤษ: (Murphy, 1999, p. 85)
หมายเหตุ:
“p. = หน้าเดียว”, “pp. = หลายหน้า”

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

1.2 ไม่มีเลขหน้า กรณีที่ไม่ปรากฏเลขหน้าให้ลงแค่ชื่อผู้แต่งกับปีพิมพ์ไว้ในวงเล็บเดียวกัน

ภาษาไทย: (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2549)

ภาษาอังกฤษ: (Smith, 2020)

1.3 การอ้างอิงหลายผู้แต่ง

2 คน: ใช้ & ระหว่างชื่อผู้แต่งในวงเล็บ

(McCartney & Phillips, 2006)

3 คนขึ้นไป: ใช้ชื่อคนแรก + et al.

(Johnson et al., 2019)

2. เอกสารอ้างอิง

- หนังสือ

ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อหนังสือ* (ครั้งที่พิมพ์). เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ชำนาญ ปาณาวงษ์. (2567). *ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ: จากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ชัยรัตน์ มดนาค. (2567). *แคลคูลัส 1*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

Schmidt, N. A., & Brown, J. M. (2017). *Evidence-based practice for nurses: Appraisal and application of research* (4th ed.). Jones & Bartlett Learning.

- วารสาร

ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. *ชื่อวารสาร*, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.

มนตรี แย้มกสิกร. (2551). เกณฑ์ประสิทธิภาพในงานวิจัยและพัฒนาสื่อการสอน: ความแตกต่าง 90/90 Standard และ E1/E2. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 19(1), 1–16.

Rinke, C. R. (2011). Career trajectories of urban teachers: A continuum of perspectives, participation, and plans shaping retention in the educational system. *Urban Education, 46*(4), 639–662.

- หนังสือพิมพ์

ชื่อ นามสกุล. (ปี เดือน วันที่พิมพ์). ชื่อบทความ. *ชื่อหนังสือพิมพ์*, หน้า.

ไตรรัตน์ สุนทรประภัสสร. (2540, 8 พฤศจิกายน). อนาคตจีน-อเมริกา. *เดลินิวส์*, น. 6.

Schwartz, J. (1993, September 30). Obesity affects economic, social status. *The Washington Post*, pp. A1, A4.

- วิทยานิพนธ์

ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อวิทยานิพนธ์*. ประเภทวิทยานิพนธ์, สถานที่พิมพ์: ชื่อสถาบัน.

ดรุณนภา นาชัยฤทธิ์. (2550). *ผลการเรียนจากบทเรียนมัลติมีเดียบนระบบเครือข่ายที่พัฒนาตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ เรื่องการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการศึกษาในห้องเรียนของนิสิตปริญญาตรี สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา* [ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

Darling, C. W. (1976). *Giver of due regard: The poetry of Richard Wilbur* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Connecticut, USA.

- รายงานการประชุม

ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อบทความ*. ใน *ชื่อเอกสารรวมเรื่องจากการประชุมวิชาการ* (วัน เดือน ปีที่จัด, สถานที่จัด, หน้า xx–xx). สำนักพิมพ์.

กรมวิชาการ. (2538). *การประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน* (25–29 พฤศจิกายน 2528, วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม, หน้า 7–8). กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. In R. Densifier (Ed.), *Nebraska symposium on motivation: Vol. 38. Perspectives on motivation* (pp. 237–288). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.

- สื่ออินเตอร์เน็ต

ชื่อ นามสกุลผู้เขียน. (ปี เดือน วัน). ชื่อเรื่อง/ชื่อบทความ. สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี, จาก URL

อำนวย สุภเวชย์. (2542, 3 พฤษภาคม). *เพื่อคิดประกันชีวิต: ตัวแทนประกันมีบทบาทสำคัญอย่างไร*. สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2542, จาก http://www.thainews.th.com.

Wollman, N. (1999). *Influencing attitudes and behaviors for social change*. Retrieved from http://www.radpsynet.org/docs/wollman-attitude.html.

5. การส่งบทความ

5.1 กำหนดการรับบทความ สามารถส่งบทความถึงกองบรรณาธิการ ได้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

5.2 วิธีการส่งบทความ ผู้เขียนลงทะเบียนเพื่อใช้งานระบบ Thaijo 2.0 และส่งบทความทางออนไลน์ผ่านระบบ ที่ https://so07.tci-thaijo.org/index.php/rtnb/index

6. ติดต่อสอบถามข้อมูล

ติดตามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่

บรรณาธิการ 09-3562-9856

ผู้ช่วยบรรณาธิการ 08-0169-6593

ISSN: 2697-6641 (Print), ISSN: 2822-0080 (Online)
RATANABUTH JOURNAL Vol.8 No. 1: January – April 2026

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น
Association of Area-based Academics and Researchers of Local Development
202/1 หมู่ที่ 4 ตำบลดู่ทุ่ง อำเภอเมืองยโสธร 35000
https://so07.tci-thaijo.org/index.php/rtnb